LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՄԱՐՏ 1932

1 MARS 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1816

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉԻՆՉ ԿԱՅ ՓՈԽՈՒԱԾ

Ոչինչ կայ փոխուած ոչ թէ Թուրքիոյ մէջ, այլ հայեւթուրք յարաբերութեանց մէջ։ Անշուշտ քաղաքական տեսակէտով։

Որ եւ է պատրանք ունեցած չենք այս մասին։ Բայց պատրանքներ ունեցողներ կան։ Նոր առիթ մըն ալ՝ երթեւեկի «բարեփոխուած» կանոնագիրը։

Իբրեւ լրագրական պաշտօն, կատարեցինք ինչ որ անհրաժեշտ էր։ Արտատպեցինք Պոլսոյ թերթերուն հրատարակութիւնները (Տես կիրակի օրուան թերթը)։

Դրպտումներ կատարեցինք Փարիզի Թրքական հիւպատոսարանին մէջ։ Եղած յայտարարութիւնները կը կարդաք այսօր իսկ։

Ինչպէս կը տեսնէք, ջնջուած են 1922ի դէպքերէն յետոյ Հայերու դէմ հաստատուած բացառիկ օրէնքները։ Այսինքն անոնց մէկ մասը, որ կը վերաբերի վերադառնալու իրաւունքին։

Արդ, վերադարձի պատեհութիւն մը կ'ընծայուի, «յետ քննութեան»։ Բայց այնքան սեղմ է, որ ամէն բան կախում ունի Ապահովութեան Տեսչութեան, կարճ խօսքով, հռչակաւոր «Գրամը Սիասի»ի հայեցողութենէն։ Խօսք չկայ նաեւ «լքեալ» գոյքերու վերադարձի մասին։ Այդ բոլորը շատոնց կերած-մարսած են, եւ անշուշտ անոնց գինն է որ կը բաշխեն, վերադարձի իրաւունք մը շնորհելով...

Բայց այս բոլորը ոչինչ։ Ասոնք չեն որ կը զբաղեցնեն մեզ։

Ով որ կ'ուզէ փորձելը կրկին փորձել եւ իր ողջ գլուխը ... Թուրքերէն Գուրանին տակ դնել, կրնայ օգտուիլ վերադարձի պատեհութենէն։

Մեր դիրքը չէ փոխուած է, չպիտի փոխուի եւ չի կրնար փոխուիլ, որքան ատեն որ Էնկիւրին տրամադիր չըլլայ լսելու մեր ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ պահանջները։

Այս ժողովուրդը հիմնական դատ մը ունի Թուրքիոյ հետ, եւ Էնկիւրին գիտէ այդ պարագան։ Ֆուատ պէյերը ի զուր սուտ-խենդ կը ձեւանան եւ «կոմիտէ»ներու, «Մեծ Հայաստան»ի պատմութիւններ իրար կը խառնեն։ Եթէ Հայերուն մէջ «կոմիտէ»ներ կան, Էնկիւրին գիտէ թէ ինչո՛ւ կան։ Եթէ տրամադիր է հաշտութեան, բայց չուզեր գործ ունենալ «կոմիտէճի»ներու հետ, ուրիշ տարրեր ալ չեն պակսիր։ Եթէ «Մեծ Հայաստան»ը — Ղարաբաղէն մինչեւ Կիլիկիա — անմարսելի կամ անիրագործելի է, աւոր միջին ձեւն ալ կը գտնուի։ Հայերը երազներու ետեւէն չեն վազեր, եւ բաւական փորձառութիւն եւ իմաստութիւն ունին, ցնորքն ու իրականութիւնը զանազանելու համար։

Բայց, նոյնքան իմաստութիւն ունի՞ քէմալականութիւնը։

Կ'ըմբռնէ՞, վերջապէս, թէ ինչ որ բնական եւ արդար էր Պուլկարին, Սերպին, Ռումանացիին, Յոյնին, Ալպանացիին, Արաբին եւ Ֆէլլահին համար, բնական եւ արդար է նաեւ Հայուն համար։

Թէ աւելի պարտք մը ունի՝ այս ժողովուրդին հանդէպ։

Թէ Թուրքը մէկ միլիոն Հայ ջարդած եւ մնացեալները չորս հովերուն տարտղնած է, բռնագրաւելով անոր հայրենիքը։ Այլ եւ շարժուն ու անշարժ հարստութիւնները։

Թէ արդարութիւնը չի խափանուիր, եւ ժողովուրդ մը չի կրնար անվերջ զրկուիլ իր հայրենի ժառանգութենէն։ Իր տարրական իրաւունքէն։

Թէ հաշտութեան ժամը պիտի հասնի ուշ-կանուխ, մեզի համար ալ, ինչպէս հասաւ մեր միւս բախտակիցներուն, շնորհիւ անհնարին եւ աննկուն մարտնչումներու։ Պատմութեան անողոք տրամաբանութեամբ։

Բուն հարցը ա՛յս է մեզի համար, եւ ա՛յս պիտի ըլլայ քէմալապետութեան, այսօրուան կամ վաղուան Թուրքիոյ համար ալ։

Մնացածը խայծ է։ Աչքի փոշի է։ Եւ միամիտները կամ խանութպանները միայն կրնայ հրապուրել։

Ազգերու միջեւ յաւիտենական թշնամութիւն չի կրնար ըլլալ։ Այդ գիտենք բոլորս ալ։

Բայց երբ մէկը կը հալածէ, կը կեղեքէ, կը ջարդէ, կը վտարէ, կը կախէ ու կը յափշտակէ, իսկ միւսը ոչ իր հողին, ոչ ալ կեանքին տէրն է, եւ ընդհակառակն մէկ միլիոն ջարդուփշուր ոսկորներ ձգած՝ ման կուգայ աշխարհէ աշխարհ, — այդ ո՞ր օրէնքն է որ «մերձեցում» պիտի պարտադրէ։

Էնկիւրին պարտաւոր է տալ այս հարցումին պատասխանը։

Մեր բոլոր հոսանքները պարտաւոր են պատասխանել այս հարցումին։ Կամ անոր պատասխանը պահանջել Էնկիւրիէն։

«Կոմիտէ»ն արհեստական բոյս մը չէ։ «Կոմիտէ»ն խտացումը, արտայայտութիւնն է հալածական, խոշտանգուած, անիրաւուած բազմութեանց արդար եւ աստուածային ցասման։

Քէմալականները իրենք ալ «կոմիտէճի»ներ են, եւ պէտք է սորված ըլլան քաղաքական կեանքի այս տարրական գիտելիքը։

Գրած էինք շաբաթ օր.

— «Բայց, ի՛նչ «առաւելութիւններ» եւ պատեհութիւններ ալ ներկայացնէ երթեւեկի նոր կանոնագիրը, նպատակը մէկ է,— ճեղքել, սարսել մեր քաղաքական ճակատը, եւ ամբողջ Հայկական դատը վերածել Թուրքիա երթալ-գալու ազատութեան՝ Թուրքիոյ մէջ ապրելու եւ այսպէս կամ ա՛յնպէս հաց մը ճարելու արտօնութեան։

Անշուշտ մինչեւ ..ցնոր տնօրինութիւն։

Երբ այս է պատկերը, ինքնին կը լուծուի երթալ-չերթալու խնդիրը, որ սկսեր է զբաղեցնել միամիտները։

Քաղաքական դատը երթեւեկի հրահանգներով չի կրնար սակարկուիլ։ Քաղաքական դատը երբ լուծուի, երթեւեկի կանոնագիրներն ալ աւելորդ կը դառնան»։

Փարիզի Թուրք հիւպատոսին յայտարարութիւնները աւելորդ անգամ մըն ալ կը հաստատեն այս անողոք իրականութիւնը։

Կասկած չունէինք արդէն։ Բայց բարեխղճութեան բոլոր փորձերը կատարեցինք, բոլոր լուսաբանութիւնները փնտռեցինք, որպէս զի բաբեմիտներ չառարկեն թէ կ'աճապարենք կամ կանխակալ կարծիքներով կ'առաջնորդուինք։

Հիմա կը մնայ որ մեր միւս հոսանքներն ալ արտայայտուին, յանուն այս աշխարհացրիւ ժողովուրդի գերագոյն շահերուն։ Երեւանն ալ միասին։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎՏԱՆԳԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

Մեզ կ'իմացնեն թէ հայրենակից մը, կառավարական հետապնդման ենթարկուած է, այն պատճառով որ, իրաւունք չունենալով մէկտեղ, յաջողեր էր պահ մը՝ իբր անգործ, նպաստ ստանալ կառավարութենէն, շնորհիւ կեղծ վկայագրերու։

Մեր այս հայրենակիցը՝ մէկն է եղեր որ, իր անձնական գործը ունենալով մէկտեղ, յաջողեր է իբր գործազուրկ աշխատաւոր ներկայանալ եւ նպաստ ստանալ, մինչեւ որ քննութիւնը երեւան հաներ է կեղծիքը։

Ֆրանսական օրէնքը անշուշտ, անգործութեան նպաստի բաշխման մէջ, խտիր չի դներ օտարականի եւ տեղացիի։

Բայց նպաստաբաշխ պաշտօնեան, կրնայ, երբ առիթը ներկայանայ, մէկ հոգիի պատճառով՝ նոյն կասկածին տակ ձգել բոլորը, անոնք իսկ, որոնք ամէն իրաւունք ունին օգտուելու կառավարական օժանդակութենէն։ Կրնայ գոնէ որոշ դժուարութիւններ յարուցանել բոլորին։

Մէկ հոգիին յանցանքն, ուրեմն, կրնան քաւել շատեր։

Այս դժնդակ օրերուն, երբ հայ գործաւորը պաշտպանող ու հոգացող որեւէ ազգային կազմակերպութիւն չկայ, նման պարագաներու տակ գտնուողներու անխուսափելի պարտականութիւնն է, ինքնաբերաբար դադրեցնել կեղծիքը։

Մ. Ե.

Ազգերու համերգը Նիսի մէջ

Հայերու մասնակցութիւնը

Նիս քաղաքի ծաղիկներու ճակատամարտը որ կը սարքուի ամէն տարի, այս տարի բացառիկ հանգամանք մը պիտի ստանայ։ Կը մասնակցին բոլոր ազգերը։ Նիսի քաղաքապետութեան հրաւէրով՝ Փարիզէն կը մեկնին 540 ուսանողներ իբր զանազան ազգերու ներկայացուցիչ մասնակցելու հանդիսութեանց, իրենց ազգային տարազներով։

Տասներեք կամ 15ի չափ Հայ ուսանողներ եւ, ուսանողուհիներ չորեքշաբթի օր կը մեկնին Նիս, ազգային տարազներով ներկայացնելու հայութիւնը։ Հայկական տարազները հայթայթուած են Տէր եւ Տիկին Արշակ Խան Գորոյեանի կողմէ։

Հանդիսութիւնները կը սկսին հինգշաբթի օր եւ կը վերջանան կիրակի, որմէ վերջ, հայ ուսանողական խումբը վերադարձին, յառաջիկայ երկուշաբթի օր, կանգ պիտի առնէ Լիոն, ուր քաղաքապետարանին մէջ պիտի ընդունի Լիոնի քաղաքապետ եւ երեսփոխան Պ. Էրիոյի կողմէ։

Անգլիացիները կը ծախեն իրենց ոսկեղէնը

Լոնտոնէն կը հաղորդուի թէ Անգլիացիները կը ծախեն իրենց ոսկեղէնը, դրամ եւ այլ առարկաներ ու զոհարեղէններ։ Կը հաշուուի թէ դրամական ոսկեխնիշի լքումէն ի վեր, Լոնտոնի մէջ ծախուած է 10 միլիոն ստերլինի ոսկի։

Լոնտոնի մեծ ճուլարաններէն մէկը օրական կը գնէ մինչեւ 100 հազար ստերլինի ոսկի։ Անգլիացի ազնուական մը 15 հազար ստերլինի ծախած է իր ընտանիքին պատկանող թագ մը, որ գեղարուեստական մեծարժէք առարկայ մըն է։

ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ ֆաշիստները կը պատրաստուին քալելու մայրաքաղաքին՝ Հէլսինկֆորսի վրայ։ Ասոնք, զինեալ երեք հազար հոգի, կը պահանջեն ներքին նախարարին հրաժարումը եւ հաւանաբար մտադրած են ֆաշիստ տիրակալութիւն հաստատել։

ԼԻՒՏԷՆՏՈՐՖ գերման զօրավարը որ 1932ի համար գուշակեր էր ընդհ. պատերազմ, չինաճափոնական բախումները կը նկատէ նոր ընդհ. պատերազմի մը սկիզբը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ԹՈՒՐՔ ՀԻՒՊԱՏՈՍԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը փետրուար 18ին հրատարակած էր երթեւեկի նոր հրահանգ մը, վաւերացուած գործավարներու խորհուրդին յունուար 31ի նիստին մէջ։

Այս նոր որոշմնագրին պատճէնը հրատարակեցինք *Յառաջ*ի մէջ։ Այս առթիւ լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալու համար, աշխատակից մը հետեւեալ խօսակցութիւնը ունեցած է Փարիզի Թրքական հիւպատոս Ֆուատ պէյի հետ.—

— *Ի՞նչ տեղեկութիւններ ունիք երթեւեկի նոր կանոնագրի մասին։*

= Նոր որոշմնագիրը տակաւին չէ հաղորդուած մեզ։ Մենք ալ թերթերու մէջ կարդացինք այդ մասին։ Անկէ դուրս բան չենք գիտեր։

— *Ի՞նչ մտածումով տրուած է այս նոր որոշումը։*

= Պաշտօնական որ եւ է բան չեմ գիտեր։ Կը կարծեմ սակայն թէ դիւրութիւններ կ'ուզեն տալ արտասահման գտնուող հայրենակիցներուն Թուրքիա վերադառնալու։

— *Որո՞նք պիտի օգտուին այդ դիւրութիւններէն։*

= Անոնք որ Թուրքիա դառնալ կ'ուզեն, պէտք է լեցնեն «պէյաննամէ» մը։ Երբ կեդրոնէն նպաստաւոր պատասխան գայ, ենթական Թրքական անցագիր ստանալով Թուրքիա կրնայ մտնել։

— *Այս արտօնութիւնը միայն Պոլսոյ համա՞ր է։*

= Ո՛չ։ Երբ մէկը Թուրքիա դառնալու արտօնութիւն կը ստանայ, ազատ է իր ուզած քաղաքը երթալու։ Ո՛չ մէկ սեղմում այս մասին։ Նոր հրամանագրով արգիլեալ գօտիներու խնդիրը վերցած է։ Ամէն մարդ կրնայ ազատօրէն ճամբորդել Թուրքիոյ ամէն կողմը, կրնայ հաստատուիլ եւ կալուած գնել ուր որ կը փափաքի։ Բացառիկ բոլոր արգելքները ջնջուած են։ Միայն երեք ամիս մնալու պայմանը փոխանակելի ցոյներու համար է։ Հայերուն համար սահմանափակում չկայ։

— *Ի՞նչ պիտի ըլլան լքեալ գոյքերը։ Վերադարձողները պիտի կրնա՞ն ետ ստանալ իրենց ստացուածքները։*

= Ինչպէս ըսի, պաշտօնական ո՛չ մէկ տեղեկութիւն ունիմ նոր կարգադրութեան մասին։ Հետեւաբար ինչ որ ըսեմ այս շատ կարեւոր հարցին շուրջ, անձնական կարծիքէն աւելի բան մը չպիտի ըլլայ։ Լաւ կ'ըլլայ որ պաշտօնը արտայայտուի առաջ, սխալ տեղեկութիւններ չտալու եւ յաւատես յոյսեր չներշնչելու համար։

— *Ի՞նչ է ձեր կարծիքը՝ հայեւթուրք յարաբերութեանց մասին։*

= Մերձեցում կարելի է, երբ Հայերը ապացոյցը տան իրենց անկեղծութեան։ Խնդիրը «*Թուրք քաղաքացի*» ըլլալու մասին է։ Այսօր շատ մեծ բարեփոխումներ կան Թուրքիոյ մէջ։ Օրէնքները եւրոպական են (զուիցերական եւ իտալական), դատարանները հաւասարութիւնը ընդունած են բոլոր քաղաքացիներուն համար։ Թուրքիան այլ եւս եւրոպական քաղաքակիրթ երկիր դարձած է։ Կ'ուզենք որ մեր երկրին մէջ ապրող բոլոր տարրերն ալ *քաղաքացի* ըլլան եւրոպական իմաստով։ Հոս կը տեսնէք զանազան օտար ազգերու պատկանող անհատներ, որոնք ֆրանսական քաղաքացի դարձած են, անոնք կը խորհին ու կը գործեն ճիշդ ֆրանսացիի նման։ Եթէ Հայերը այս մասին ապահովութիւն տան մեզի, ինչո՞ւ կարելի չըլլայ մերձեցումը։

— *Թուրքիա մնացած Հայերը 8-9 տարիէ ի վեր ատոր ապացոյցը տուած են արդէն։*

= Այո՛, բայց ձեր մէջ կոմիտէներ կան, որ Մեծ Հայաստան կը պահանջեն։ Պէտք չէ այդ կարգի երեւակայութեանց ետեւէ երթալ։ Միանգամընդմիշտ պէտք է փոխուին հոգիները։ Այսօր Թուրքիոյ մէջ կրօնական մոլեռանդութիւնը վերցած է եւ բոլոր քաղաքացիներուն համար ազատ ապրելու հնարաւորութիւն ստեղծուած է։ Ժամանակին ալ Հայերը Թուրքերուն պէս ֆէս կը դնէին. նոյն իսկ համբիչ գործածողներ կային։ Բայց ներսէն ուրիշ տեսակ կը մտածէին։ Այլ եւս վերջ պէտք է գտնեն ամէն կարգի երազները, եթէ կ'ուզէք որ Թուրք քաղաքացի դառնաք։

Հիւպատոսը տեղեկութիւններ ուզեց Հայերու թիւին մասին Ֆրանսայի մէջ, հետաքրքրուեցաւ անոնց վիճակով։ Աւելցուց թէ աւելի շատ Հայեր եւ Հրեաներ են որ կը դիմեն հիւպատոսարան՝ երթեւեկի նոր հրահանգէն օգտուելու նպատակով։ Եւ խոստացաւ նոր լուսաբանութիւններ տալ, առաջին առթիւ որ պաշտօնական հրահանգ ստանայ պատկանեալ պաշտօնատունէն։

Այս առթիւ աւելցնենք թէ չորս տարի առաջ ալ «պէյաննամէ»ի խնդիր մը ծագեցաւ, բայց չգործադրուեցաւ, թէեւ այն ատեն միեւնոյն պատեհութիւնները չէին տրուած։

Եթէ ինքնութիւնը նպաստաւոր ըլլայ...

Նոր Լուրի մէջ կը կարդանք (24 Փետր.).—

Ստուգեցինք ձեռնհաս շրջանակէ թէ առանց անցագրի կամ տարբեր անցագրով եւ կամ *ավտէթը կայրի ճայիզ* արձանագրութեամբ արտասահման մեկնող ամէն Հայ ազատ է Պոլիս գալու, պայմանաւ որ իր տալիք պէյաննամէին քննութիւնը նպաստաւոր ըլլայ։

Իսկ առանց *կայրը ճայիզ*ի արձանագրութեան կամ հանրապետական անցագրով մեկնողները առանց պէյաննամէի ազատ են դառնալու, պայմանաւ որ իրենց անցագիրները արձանագրուած ըլլան իրենց գտնուած երկրի Թուրք հիւպատոսարանէն եւ բնակութեան թուղթ առած։ Ջառնողները նոյնպէս ենթակայ են պէյաննամէի։ Իսկ չեն կրնար վերադառնալ անոնք որ զրկուած են հպատակութենէ եւ որոնց անունները հրատարակուած են պաշտօնաթերթին մէջ։

Ռուսաճափոնական համաձայնութիւն մը

Գրեր էինք թէ Ճափոնի դեսպանը դիմում կատարեր էր խորհրդային արտաքին գործավարի օգնական Գարախանին, խնդրելով որ Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղին տրամադրուի, ճափոնցի զօրքերու փոխադրութեան։ Այս առթիւ Ճափոնի դեսպանը հաւաստեր էր թէ իր կառավարութիւնը մտադրութիւն չունի գործելու խորհրդային շահերուն դէմ, ո՛չ ալ զօրք կեդրոնացնելու խորհրդային սահմաններուն վրայ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

ՑԱՆԿ 17

Վ. Ռաֆայէլեան, Պերլին	100.—
16րդ ցանկին գումարը	3229.—
Ընդհ. գումար	3329.—

ԳԱՍՊԱՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Թաւրիզէն հասած հեռագրէ մը խորին ցաւով կ'իմանանք թէ յանկարծամահ եղած է ընկեր Գասպար Յակոբեան։

Ողբացեալ ընկերը իբրեւ Դաշնակցական, ուսուցիչ եւ հանրային գործիչ ունեցած է բեղուն կեանք։ Տարիներով եղած է անդամ Հ. Յ. Դ. Վրէժի կեդր. կոմիտէին, անդամ Ատրպատականի Թեմական Խորհուրդին, Հոգաբարձութեան եւայլն։

Վաղը լայնօրէն կը ներկայացնենք իր կեանքն ու գործը։

Հանգիստ իր ոսկորներուն։

Չինական ջոկատին տակ

Տրապիզոն-Էրզրում ճամբուն վրայ, հսկայ ձիւնակոյտ մը գլորելով բախեցաւ օթոպիւսի մը, զոր տապալեց։ Մէջը գտնուող 9 ճամբորդներ սպաննուեցան։

Պերլինի գործադուլը

Կառավարութիւնը տուրքի ենթարկած ըլլալով գարեջուրի սպառումը, Պերլինի մէջ 1200 սրճարաններ եւ ճաշարաններ կը մերժեն գարեջուր տալ յաճախորդներուն, այս կերպով բողոքելու համար կառավարութեան այս կարգադրութեան դէմ։

Եթէ սրճարաններն ու ճաշարանները շարունակեն մերժել գարեջուրի վաճառումը կառավարութիւնը ամսական պիտի կորսնցնէ մօտ հարիւր միլիոն մառք։

Դժոխային մեքենայ մը 24 ժամէն պիտի կործանէ ամբողջ քաղաք մը

Պ. Լէսթըր Պարլօ, ամերիկացի ճարտարագէտ մը որ օդաձիգ ռումբեր հնարած եւ շատ մը գերմանական սուզանաւեր ոչնչացնել տուած էր, նոր եւ ահռելի գիւտ մը ըրած է։

Հնարիչը յանձն առած է ամերիկեան խորհրդարանի չորս անդամներու յայտնել իր գաղտնիքը։ Եթէ այս գիւտը վաւերական համարուի, չորս երեսփոխանները պիտի պահանջեն որ ամերիկեան կառավարութիւնը մասնաւոր յանձնախումբ մը ղրկէ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ անոր պարզէ գիւտին էութիւնը։

Հնարիչը կը հաւաստէ թէ՝ հերցեան ալիքներու միջոցաւ, իր գիւտը կրնայ 24 ժամուան մէջ ոչնչացնել ամբողջ քաղաք մը, 1600 քիլոմեթր հեռաւորութենէ։ Ինք ո՛րեւէ վարձատրութիւն չի պահանջեր եւ պատրաստ է Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրութեան տակ դնել գիւտը, միանգամ ընդ միշտ խափանելու համար պատերազմը։

Արեւոտ ձմեռ Փարիզի մէջ

Պայծառ արեւ եւ սաստիկ ցուրտ։ Ահա ինչ որ կը վայելենք Փարիզի մէջ, կիրակի օրէն ի վեր։

Ձմեռը սաստկութեամբ կը շարունակուի գաւառներու մէջ, ուր առատ ձիւն տեղացած է։

Սեւանայ լիճը սառած

Հինգ մեթր խոր ձիւն

Պրոլետարի կը հեռագրեն Երեւանէն 16 փետրուար թուականով.—

Նոր Բայազիդէն կը տեղեկացնեն թէ, Մարդունիի շրջանին մէջ ձիւնի եւ փոթորիկի պատճառով եօթը օրէ ի վեր խզուած են հաղորդակցութիւնները գիւղերուն ու շրջանի կեդրոնին միջեւ։

Ձիւնին խորութիւնը շրջանին մէջ տեղ տեղ կը հասնի 5 մեթրի։

Սեւանայ լիճը սառած է։

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պէտք է ապահովել 200 բաժանորդ

Հայագիտական Ընկերութեան (Société des Etudes Arméniennes) վերջին տարեկան ընդհանուր ժողովին մէջ, նախագահ Փրոֆ. Շառլ Տիլ խիստ զգածուած շեշտերով պարզեց այն տագնապալի վիճակը, որուն ենթարկուած է գերազանցապէս մշակութային այս Միութիւնը՝ վերջին տարուան ընթացքին: Տասներկու տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, 1931ի ընթացքին լոյս չէ տեսած ընկերութեան պարբերաթերթը (Revue des Etudes Arméniennes):

Պատճառը տնտեսական աննախընթաց տագնապէն զատ նաեւ Հայերու անհոգ ու անտարբեր կեցուածքն է:

Հայագիտական Հանդէսին տպագրական ծախքերը վճարելու համար, բաւարար գումար չէ գտնուեր գանձին մէջ, որով չեն վճարուած հին պարտքերը, որպէսզի կարելի ըլլար հրատարակել վերջացող տարուան երկու թիւերը:

Ընկերութեան հասոյթի կանոնաւոր աղբիւրն է անդամավճարը: Իւրաքանչիւր անդամ, տարեկան 50 ֆրանք վճարելով, կը ստանայ նաեւ թերթը: Հետեւաբար, որքան շատ ըլլայ անդամներու թիւը, ա՛յնքան աւելի կ՚ըլլայ թերթին սպառումին հետ նաեւ մուտքի գումարը:

1931ի հաշուեկշիռը ցոյց կուտայ թէ ընկերութեան տարեկան ծախքը եղած է 15,589 ֆրանք, որուն 15000ը թերթի տպագրութեան եւ «քլիշէ»ներու պատրաստութեան, մնացեալը դիւանական ծախքերու: Ասոր փոխարէն՝ անդամավճարներէ գոյացած է միայն 3,833 ֆրանք 35 սանթիմ: Ուրեմն 76 իրական վճարող անդամներ ունի Ընկերութիւնը: Լաւագոյն տարիներուն անդամներու թիւը չէ անցած 150ը: Տագնապին պատճառաւ, 1930ին եւ 1931ին 50 անդամներ չեն վճարած իրենց տարեկան տուրքը:

Այս պայմաններուն տակ, Ընկերութիւնը իր բացը գոցելու համար դիմած է բարեկեցիկ Հայերու առատաձեռնութեան: Տիկին Գափամաճեան նուիրած է 4 հազար ֆրանք, Տիկին Էղնաեան՝ 1000, ուրիշ չորս հոգի 2 հարիւրական ֆրանք, ... 4 հարիւր, ո՛մն՝ 5 հարիւր, ֆրանսական երկու գիտական ընկերութիւններ՝ հազարական, թերթի հասոյթ վաճառէն գոյացած է 2218,80 ֆր.:

Արտակարգ աղբիւրներու դիմում կատարելը նոր երեւոյթ չէ: Ընկերութեան հիմնարկութեան օրէն ի վեր, միշտ ալ այդ միջոցին դիմուած է՝ եկամացոյցին բացը գոցելու համար: Սակայն երբեք պատահած չէր որ թերթին հրատարակութիւնը այսքան ընդհատուի նիւթական պակասէն:

Հաշուեկշիռի արագ քննութիւնը ցոյց կուտայ թէ Հայագիտական Ընկերութիւնը ինքնաբաւ կրնայ դառնալ՝ եթէ ունենայ երկու հարիւր վճարող անդամ: Միայն Փարիզը կրնայ ասոր հնգապատիկը տալ: Սակայն անտարբերութիւնը պատէր է բոլորը:

Մարդ ամօթ կը զգայ, երբ օտար մեծանուն գիտնականներուն բերնէն կ՚իմանայ հայկական պրոպագանդին ծառայող այս օգտակար եւ գեղեցիկ ձեռնարկին տխուր եւ լքուած վիճակը:

Հայագիտական ընկերութիւնը կազմուած է Զինադադարի շրջանին, ֆրանսացի յայտնի գիտնականներու նախաձեռնութեամբ: Վարչութեան նախագահն է յայտնի բիւզանդագէտ եւ Ֆրանսական Կաճառի (Institut) անդամ Փրոֆ. Շառլ Տիլ, ընդհանուր քարտուղարը՝ յայտնի լեզուագէտ-հայագէտ Փրոֆ. Ա. Մէյէ, որ միջազգային մեծ համբաւ կը վայելէ, հանգուցեալ Վիքթոր Պէռարի տեղ Վարչութեան անդամ ընտրուեցաւ Քոլէժ տը Ֆրանսի դասախօսներէն Կամիլ Միլէ, նոյնպէս ֆրանսական Կաճառէն, խորհրդականներուն մէջ են Ֆէրտինան-Հէրոլտ եւ Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Մաքլէռ:

Բոլոր այս գիտնականները քով քովի եկած են՝ յանուն բարձր ու վսեմ գաղափարի մը, անցեալի փոշիներուն մէջէն պրպտել ու գտնել հայկական արժէքները, գիտութեան լոյսին տակ քննել հայկական հին քաղաքակրթութիւնը, երեւան հանել մեր ցեղի անցեալ ծառայութիւնները՝ մշակոյթի զանազան ճիւղերուն մէջ, ուսումնասիրել մեր լեզուն, մեր գրականութիւնը, մեր արուեստը, վեր հանել մեր պատմութեան արժէքը: Մէկ խօսքով, այս ազնիւ մարդոց ճիգերը կը ձգտին քաղաքակիրթ մարդկութեան ծանօթացնել հայ ազգի արժէքները, անոր հասկցած լեզուով: Հայը օտարին ծանօթացնելու համար կարելի՞ է երեւակայել աւելի օգտակար գործ մը:

Նախագահը, Ընկերութեան տասնամեակին առթիւ տրուած հացկերոյթին մէջ, այսպէս կը բացատրէր իրենց նպատակը:

«... ցոյց տալ թէ անցեալին մէջ գոյութիւն ունեցած է ազատ Հայաստան մը, գոյութիւն ունեցած է հայ ազգ մը, որ գիտութեան, բանաստեղծութեան եւ արուեստի մարզերուն մէջ լուսաւոր հետք մը թողուցած է քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ, յիշել երբեմնի պատմութիւնն ու փառքը, ու այս զուտ գիտական գործով ծառայել այսօրուան Հայաստանի դատին:

«... Մենք ուզեցինք բան մը աւելցնել պատմութեանը վրայ հայկական այս մշակոյթին, միշտ հետաքրքրական, երբեմն ա՛յնքան ինքնատիպ, որուն մէջ խիստ պերճախօսօրէն կը տեսնենք հանճարը ժողովուրդի մը, որ ապրած է փառքով, որ ինքն իր վրայ ունեցած հաւատքով, նոյնիսկ ամենէն գէշ օրերուն իր ապագային վրայ ունեցած վստահութիւնով ապացուցած է թէ արժանի է ապրելու»:

Հանդիսաւոր առիթով մը եւ բազմաթիւ օտար հիւրերու առջեւ արտասանուած այս խօսքերը մեզ փաղաքշելու համար չէին անշուշտ: Մարդիկը գործի լծուած են յանուն գիտութեան, այս վերջինին միացնելով նաեւ իրենց անվերապահ ու անշահախնդիր համակրանքը հանդէպ մեր ազգին:

Հայագիտական հանդէսին «Ցանկ Նիւթոց»ին վրայ ակնարկ մը բաւական է համոզելու համար թէ ինչպէս օտար մասնագէտներ ուսումնասիրած են մեր արուեստը, պատմութիւնը, լեզուն ու գրականութիւնը: Հեղինակաւոր գրիչներ՝ իրենց լուրջ պրպտումներով ո՛րքան լոյս սփռած են մեր անծանօթ մնացած արժէքներուն վրայ:

Փոխարէն ի՛նչ ըրած ենք մենք: Գրեթէ ոչինչ: 70—75 հազար հոգի հաշուող ֆրանսահայ գաղութին մէջ չէին միայն 76 հոգի անդամակցած են այս Ընկերութեան: Հազարէն մէկը: Ասիկա ամօթ է մեզի համար: Ամօթ է օտար գիտնականներուն մօտ:

Տարեկան ժողովին մէջ, նախագահը սրտի սեղմումով կը յայտարարէր թէ ցոյց տրուած այս անտարբերութեան հանդէպ ուրիշ բան չի մնար ընել, բայց եթէ լուծել ընկերութիւնը եւ դադրեցնել թերթին հրատարակութիւնը: Այս պէտք է ըլլար տրամաբանական վախճանը ձեռնարկի մը, որուն հանդէպ ո՛չ մէկ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան շահագրգռուողները: Օտարներ կ՚աշխատին մեզի համար, մտաւոր ու բարոյական ծանր զոհողութիւններու յանձնառու կ՚ըլլան, իսկ մենք կը յամառինք մեր սառնասիրտ անտարբերութեան մէջ:

Բարեբախտաբար վարչութիւնը այդ ցաւալի վճիռին չէ յանգած, այլ որոշած է կուրծք տալով բոլոր դժուարութեանց, շարունակել սկսուած գործը անայլայլ, աւելի համեստ պայմաններով: Փոխանակ հաստափոր հատորներ հրատարակելու, պզտիկցնել հանդէսին ծաւալը: Միաժամանակ միջոցներ գտնել՝ բարւոքելու կացութիւնը:

Ո՛վ որ տարեկան 50 ֆրանքի համեստ գումար մը խնայելով իր առօրեայ ծախքերէն՝ յատկացնէ Հայագիտական Ընկերութեան, նպաստած կ՚ըլլայ մեր ազգային մշակոյթին:

Երկու հարիւր բաժանորդ բաւական է՝ կանգուն պահելու համար այս ձեռնարկը:

Պիտի թողո՞ւնք որ մեռնի Հայագիտական Ընկերութիւնը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՈՍԿԻ ԿՈՒԳԱՅ

Հազար վեց հարիւր վաթսուն քիլօ ոսկի հասաւ Պուրժէի կայանը՝ օդանաւով: Ոսկին ղրկուած է Ամսթէրտամէն: Ղրկուած ոսկին կը բռնէ 27 միլիոն ֆրանք:

× Պոմպէյէն Թասքանիա շոգենաւը ճամբայ ելաւ դէպի Լիվըփուլ: Կը փոխադրէ 9 միլիոն բաւիի արժէքով ոսկի:

Պարսկական Արուեստի Ցուցահանդէսը

Կիմէի Թանգարանում բացւեց փետր. 25ին, Պ. Ս. Խաչատրեանի պարսկական արուեստի ցուցահանդէսը:

Չորրորդ անգամն է, արդէն, որ Պ. Խաչատրեան հանդէս է գալիս իր գործերով Փարիզի հայ եւ օտարազգի հասարակութեան առաջ:

Նրա առաջին ցուցահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ 1923ին, ներկայացնում էր մեր օրերի Հայաստանը իր շքեղ տեսարաններով — Արարատ, Արագած, Սեւանայ լիճ եւն. — հինաւուրց յիշատակարաններով, ժողովրդական ուրախութիւններով եւ գաղթականական թշուառութիւններով: Երեք տարի անց՝ 1926ին մեր նկարիչը ցուցադրեց նոր գործեր՝ հայկական, պարսկական մասամբ եւ եգիպտական գունաւորումներով, որոնք նրա ցուցահանդէսին խառը արեւելեան բնոյթ էին տալիս: 1929ին բացւեց Պ. Խաչատրեանի երրորդ ցուցահանդէսը, որ նորագոյն նկարչութեան փորձեր էր ներկայացնում:

Ներկայ ցուցահանդէսը նւիրւած է բացառապէս պարսկական նկարչութեան Սպահանեան կամ Շահ Աբբասեան դարաշրջանին:

Արւեստագէտ եւ բանիմաց հասարակութեան կողմից խիստ մեծ հետաքրքրութիւն տեսնելով դէպի այն քրտնաջան աշխատանքը, որ թափել է հայ նկարիչը այս նկարչութիւնը վերակենդանացնելու համար, Կիմէի Թանգարանի վարչութիւնը տրամադրել է իր սրահները Պ. Խաչատրեանին՝ մի բան որ նա, ինչպէս տեղեկացանք, մինչեւ օրս չէ զիջել ոչ մի նկարչի: Բացի սրանից, աւելի՛ եւս շեշտելու համար իր գնահատանքը կատարուած գործի հանդէպ, յիշեալ վարչութիւնը պարսկական դրօշակ է բարձրացրել թանգարանի մուտքի գլխին:

Այս բացառիկ վերաբերմունքը կատարեալ անդրադարձում գտաւ ցուցահանդէսի բացման օրն իսկ: Աննախընթաց բազմութեամբ հայ և ֆրանսացի արուեստագէտներ էին եկել: Վերջիններիս մէջ մեր աչքին ընկան Կիմէի Թանգարանի տեսուչ Պ. Գրուսէ, Լուվրի Թանգարանի ... քննադատ Պ. Լոր Մորգենշտէյն, որ Պ. Խաչատրեանի գործերի նիւթը կազմող պարսկական արւեստի մասին մի գեղեցիկ ուսումնասիրութիւն է ստորագրել «l'Art Vivant»ի փետրուարի համարում, Լուվրի Թանգարանի տեսուչ Պ. Մեսման, «Ֆիգարօ»ի արւեստագէտ-քննադատ Պ. Կամիլ Մոկլէր, Իվանով եւ մի շարք ուրիշ անձնաւորութիւններ, որոնց անունները չենք յիշում: Սրանցից շատերը, թերթերի կողմից առաքուած լինելով խնդրում էին Պ. Խաչատրեանից լուսանկարներ՝ իրենց թերթերում զետեղելու համար:

Աւելի եւս աննախընթաց էր այցելուների բազմութիւնը, որ խուռներամ լցել էր ցուցահանդէսի սրահները, ուր առաջին ժամին շարժւելու տեղ չկար:

Պարսից դեսպան Հիւսէյն Խան Ալա, թեմուրազշի աղջիկն ու փեսան, բազմաթիւ բարձրաստիճան պարսիկ պաշտօնեաներ, վաճառականներ եւ ուսանողներ շտապել էին ցուցահանդէս՝ իրենց ազգային հպարտութիւնը շոյելու ի տես այն ընդհանուր հիացմունքի, որ պարսկական արւեստն առաջ է բերում օտար արւեստագէտների ու արւեստասէրների մէջ: Անշուշտ, սրանցից շատերը երախտագիտօրէն գիտակցում են այն դերը, որ կատարել են եւ կատարում են Հայերը պարսկական արւեստի պանծացման մէջ, ինչպէս որ շահաբբասեան շրջանի պետական գործիչները գիտակցում էին Նոր Ջուղայի եւ Սպահանի Հայերի դերը Պարսկաստանի արհեստն ու առեւտուրը ծաղկեցնելու համար:

Աչքի էր ընկնում մանաւանդ ֆրանսական «բարձր դասին» պատկանող անձնաւորութիւնների ներկայութիւնը ցուցահանդէսի բացմանը: Սրանց մէջ շատերը, որ իշխանի, դուքսի, կոմսի եւ այլ տիտղոսներով պճնազարդւում, պատկանում են, ըստ երեւոյթին, այն մարդկանց կարգին, որոնք ձանձրացած արեւմտեան արւեստից, արեւելեան ստեղծագործութիւնների «տարօրինակութեանց» մէջ են սնունդ որոնում իրենց ճաշակի պահանջներին գոհացում տալու համար: Սակայն կային նաեւ արեւմտեան մշակոյթին նախանձախնդիր Ֆրանսացիներ, որոնք այդ մշակոյթի յետագայ զարգացման համար խիստ կարեւոր նկատելով արեւելեան տարրերի «օրգեզրումը», կենդանի հետաքրքրութեամբ են վերաբերւում արեւելեան արւեստի արտայայտութիւններին:

Հայ ժողովուրդի աշխատաւոր տարրերը միայն կիրակի եւ տօն օրերին կարող են ցուցահանդէսներ այցելելու հաճոյքն ունենալ: Բայց Փարիզի հայկական «high life»ը ներկայ էր Պ. Խաչատրեանի ցուցահանդէսի բացմանը: Սրանցից ոմանք եկել էին արուեստասէրի հետաքրքրութեամբ, ոմանք էլ պարզապէս «աղուոր après midi մը անցընելու» ցանկութեամբ: Բայց պէտք է խոստովանել, որ հայ այցելուների մէջ իշխող տրամադրութիւնը հայկական էր: Հայկական այն իմաստով, որ նրանք ազգային հպարտութիւն էին զգում տեսնելով օտարների հիացմունքը մի հայ նկարչի գործերից:

Արտասահմանեան մեր այսօրւան պայմաններում, նման տրամադրութիւնները եւս որոշ արժէք ներկայացնում են: Եւ մենք շատ ուրախ պէտք է լինէինք, եթէ հայկական մշակոյթին նւիրւած մեր միւս գործիչներն էլ, Պ. Ս. Խաչատրեանի պէս, յաճախ առիթներ տան մասնելու ապազգայնացման ճանապարհին կանգնած այս տարրերին որ հայութիւնից խորշելով հոգեկան եւ քաղաքակրթական խեղճութիւնը քօղարկել չի կարելի...

Գալով Պ. Խաչատրեանի ցուցադրած նկարներին՝ պէտք է ասենք, որ նրանք ընդհանրապէս հիանալի տպաւորութիւն են թողնում, իսկ մի քանիսը ուղղակի սքանչելի են:

Բայց այս մասին յաջորդին:

Ա. Ջ.

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԸ

Էքօ տը Փարի ուրբաթ օրուան թիւով կը հրատարակէ՝ ի Մոնբռոյի մէկ տոմսը այդ ցուցահանդէսին մասին.

— Ալի Քափուի որմնանկարները, որոնց արտանկարումը կատարած է նկարիչ Ս. Խաչատրեան, մեզի կը ներկայացնեն պարսկական արուեստին մինչ այժմ քիչ ծանօթ մէկ կողմը: Նոյն իսկ անոնք, որ կը ճանչնան Սպահանը, դժուար թէ ուսումնասիրած ըլլան այս որմնանկարները: Անոնք ... լուսաւորուած, որ դժուար է տեսնել ու զանազանել:

Նկարիչ Ս. Խաչատրեան ամբողջ մէկ տարի անցուց այնտեղ, վերարտադրելու համար ինչ որ կը բերէ այսօր: Իր արտանկարները կատարուած են մեծ վարպետութեամբ, պատրանքը կուտան բուն օրինակին, առանց երբեք կորսնցնելու անոնց շնորհքն ու թանկագին հմայքը: Ալի Քափուի եւ Չեհիլ Սիւթունի այս որմնանկարները ցոյց կուտան թէ որքա՛ն նրբացած էր պարսիկ քաղաքակրթութիւնը Սպահանի մէջ ԺԷ. դարուն: Անոնք կը յիշեցնեն պարսիկ բանաստեղծներու հրաշալի քերթուածները: Զարմանալին այն է, որ արդիական, նոյն իսկ յետպատերազմեան շեշտ մը ունին անոնք»: Ոմանք կը յիշեցնեն եւրոպացի նկարիչներու գործերը, նոյն իսկ փիքասոյիններ: կը նշանակէ թէ չկայ նորութիւն արեւին տակ:

Այս արտանկարները կը ներկայացնեն գերագոյն եւ քաղցր մէկ ցոյլքը այն արուեստին, որ կը շիջի: Անոնք կը պարզեն տեսարաններ սիրոյ, որսորդութեան եւ գինարբուքի: Ամէն բան այնտեղ հաճոյք կը պատճառէ աչքին եւ մտքին: Ցաճախ, երբ կը կարծես թէ արուեստագէտը կը խորի մանկունակ խաղերու մէջ, կը տեսնես որ, շնորհիւ գծագրիչի ամուր նկարագրին ու ճարտարութեան, հաստատ կը մնայ հաւասարակշռութիւնը, կարծես հրաշքով»:

— Կ՚իմանանք թէ Պ. Գ. Կիւլպէնկեան գնած է ցուցադրուած նկարներէն 11 հատ, փարիզի պարսկական դեսպանատունը՝ 4 հատ եւայլն.:

Այս որմնանկարներու մասին պիտի խօսուի դեռ Յառաջի մէջ: Յիշեցնենք, որ Յառաջ թղթակցութեամբ մը ներկայացուցած է զանոնք, երբ դեռ Պարսկաստան էր նկարիչ Ս. Խաչատրեան եւ ցուցահանդէս մը տուած այնտեղ:

ՌՈՒՄԲ ԿԸ ՊԱՅԹԵՑՆԵՆ

Խռովութիւններու մայրաքաղաքին Չաղրէպի մէջ ամենէ մը ի վեր ուժանակներ կը պայթեցնեն, քաղաքական պատճառներով: Խռովաթ բժշկական ուսանողներու պարահանդէսի պահուն ալ, սրահին մօտերը ուժանակ մը պայթեցաւ: Նոյն շէնքին ուրիշ սրահներուն մէջ ալ երկու դժոխային մեքենաներ գտնուեցան:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ՆԵՐԳԱՂԹ,— ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ,— ԲՐԻՖԻՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐԸ ԸՍՏ ՀԱՃՈՅՍ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻՆ,— ՔՕՔԻՆԻԱՅ ՏՐՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐԸ,— ԼԻՓԱԶՄԱՅԻՆԸ ՈՒՐԻՇ ՄԸ Կ՚ԱՌՆԷ,— ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԵԱՆՔԸ,— ՀԻՒՂԱԿՆԵՐԸ ԿՐՆԱՆ ՔԱՆԴԵԼ,—

Մինչ այս տողերը գրի կ՚առնեմ, Աթէնքի չորս արուարձաններու մէջ բացառիկ եռուզեռ կայ: Երէկ (1932 փետր. 19ին) երկրորդ թռուցիկով մը, տավարիշ Շահվէրտեան կը յայտարարէր «ի գիտութիւն ներգաղթողներուն» թէ՝ երկրորդ կարաւանը կը մեկնի փետր. 21ին, կիրակի օր, առաջին կարաւանը փոխադրող՝ «Իտրէա» նաւով: Նաւ փոխադրութիւնը պիտի սկսի առտուան ժամը 8ին եւ մինչեւ գիշեր լրացած պիտի ըլլայ 1200 գաղթականներու տեղաւորումը եւն.: (ԽՄԲ.— Արդէն հաղորդած ենք մեկնումը): Ներգաղթողները քիչ մը յանկարծակիի եկած՝ իրեւ առաջին հոգ ունեցան ներքնազգեստներ գնել, որովհետեւ Ա. կարաւանով մեկնողներէն եկած նամակներուն համաձայն, առաւելապէս հագուստեղէնի անհրաժեշտութիւնը զգալի է:

Այս առթիւ աւելցնեմ որ, կարգ մը որձեւէգ ըշխէջականներ այս անգամ ալ յաջողեցան կորզել կարեւոր գումարներ՝ ներգաղթողներէն: Օգտուեցաւ նաեւ «Նոր Շարժում» կոչուած քուրջի կտորը, որուն «խմբագիրը» Գրիգոր Նազիկեան (որ նախակրթարանի երրորդ դասարանի աշակերտ մըն է), ասկէ ու անկէ դրամներ իւրացուցած է յանուն... գաղափարի: Ու երրորդ՝— ուրախալի պարագայ մը— այս կարաւանին մաս կը կազմեն գրեթէ բոլոր կարմրուկները, համաձայն ներքին նախարարութեան պահանջին:

Ներգաղթի առաջին եւ երկրորդ կարաւանները՝ Աթէնքի չորս ազգային եւ չորս ալ յարանուանական վարժարաններէն, (ընդամէնը տասը մէկ վարժարան); տարին 350-400 աշակերտ: Այնպէս որ, եթէ ազգային եւ թաղային մարմինները ամենուրեք լծուին քիչ մը աւելի աշխատանքի, արդէն դպրոցներու պիւտճէները չեն աղքատիր, գոնէ նեղսրտելի պատճառաւ:

Ցայսպէս, բոլորու այս ընթացքով, երբ Բարեգործականը չի նպաստեր, երբ անգործութիւնը օրէ օր կը ծաւալի, երբ ազգային եւ թաղային մարմինները չեն շարժիր, եւ «Ներգաղթը» կը պատուական, դպրոցներն ալ հետզհետէ պիտի զանուին փակուելու վտանգին առջեւ, որովհետեւ կրթական մշակներն ալ առտու մը պիտի ստիպուին լքել իրենց ասպարէզը:

— Գրած էի թէ Բրիֆֆը 200 տոլարի նպաստ մը յատկացուցած է մեր դպրոցներուն: Արդ՝ այսօր կը պարզուի որ, ո՛չ միայն 200 տոլար, այլեւ երկրորդ առաքումով 100 տոլար եւս յատկացուցած է նոյն նպատակին համար (Աթէնքի ազգային դպրոցներուն անունով), բայց, այս 300 տոլարը բաժնուած են ըստ հաճոյս, առատօրէն տալով Քօքինիոյ, եւ զրկելով միւս դպրոցները— Լիփազման, Սինկրուն, եւ Ֆիքսը, մասնաւորաբար Ֆիքսը: Մինչդեռ, անցնող շրջանին այս վարժարանին անունով ստնուած 65,000 տրախմիի գումարը ըստ հաճոյս բաժնուած ըլլալուն համար, Բրիֆֆը այս տարի դադրեցուցած էր իր նպաստը, բայց, կարգ մը մարդիկ չեն ազդուած Բրիֆֆին տուած դասէն: Կ՚ըսեն թէ վարչութեան ղանձապետը՝ Պ. Կէլիպօլուեան կը տրամադրէ, ինչպէս որ կ՚ուզէ: Այսպէս՝ 300 տոլարէն երբեք բաժին չի հաներ Ֆիքսին եւ Սինկրուին: Խոշոր պատառը կը յատկացնէ՝ երկերես Արիս Գալֆայեանի վարած վարժարանին (Քօքինիա) եւ Լիփազմազմայի վարժարանին յատկացուցած 2000 տրախմին ալ կուտայ՝ ի հաշիւ նախապէս հոն պաշտօնավարող՝ ուսուցչի մը առնելիքներուն:

Գալով Ֆիքսի եւ Սինկրուի դպրոցներուն, անոնք ալ պիտի ստանան եղեր... երբ Բրիֆֆը կրկին նպաստ մը ղրկէ... «Երբոր բացուին դռներն յուսոյ»:

Միւս կողմէ, տակաւին ո՛չ մէկ լուր կայ Բարեգործականէն: Կ՚իմանամ թէ Աթէնքի կեդրոնը նամակ ստացած է Փարիզէն, որուն համաձայն «շատ մօտ ատենէն պիտի նրկուի վարժարանաց նպաստը»:

— Թաղային մարմինները, որոնք հրապարակ նետուած էին հնչակուռմկավար պլօքին կողմէ, հետէ կը կազմալուծուին: Քանի [illegible] թաղերու մէջ գրեթէ գոյութիւն [illegible] նին թաղականութիւններ եւ [illegible] բարձութիւններ: Այդ անունին [illegible] կան քանի մը ամբոխամոլներ [illegible] մութին մէջ հերոսացողներ [illegible] ռամկավար, քիչ մը հնչակեան [illegible] քչիկ մըն ալ... Հայաստանի [illegible] կիրներէ բաղկացած:

— Վերջերս Քօքինիոյ թաղա[illegible] սին մէջ հելլենահպատակ Հայեր[illegible] կողմէ շարժում մը կայ նման [illegible] թիւն մը ստեղծելու համար: Ու[illegible] ցան ժողովներ եւ ընտրուեցաւ [illegible] ժամեայ մարմին մը, որ ծրագ[illegible] նախագիծ մը պիտի ներկայացն[illegible] երկրորդ ժողովին:

— Վերջերս Աթէնքի կարեւ[illegible] թերթերէն մին, «Փաթրիս» [illegible] է քիչ մը աւելի զբաղիլ Հայերով [illegible] յաճախ զոհ ըլլալով անձանօթ [illegible] հայանուն տեղեկատուներու, [illegible] ու սխալը իրար կը խառնէ: Այսպ[illegible] օրինակ, յօդուածով մը կը [illegible] Հայերուն հպատակութեան [illegible] եւ այս առթիւ, գլխովին սխալ [illegible] անշուշտ հակադաշնակցական [illegible] կողմէ մատուցուած կերպով [illegible] տեղեկութիւն մը կ՚արձանագրէ [illegible] որուն համաձայն իբրեւ թէ [illegible] նակցութիւնն է այն միակ կուսակ[illegible] ցութիւնը Յունաստանի մէջ, [illegible] չուզեր որ Հայերը հպատակ ըլլան [illegible] եւ ընդհակառակն «Ռամկավարներ[illegible] կ՚ուզեն որ Հայերը հպատակ ըլլան [illegible] Արտասահմանի ո՛չ միայն Հայերը [illegible] այլեւ քարերն իսկ գիտեն, որ «Փաթ[illegible] րիս» զրած է ճիշդ հակառակը: [illegible] բիզոն» արժանի պատասխան [illegible] տուած էր այս յօդուածին առթի[illegible]

— Փակելէ առաջ ըսենք [illegible] Առաջնորդին դիմումները [illegible] տարական նախարարին մօտ [illegible] ղակներու առ ու ծախին եւ մեկն[illegible] ներուն հաստուցում մը տրուելու [illegible] սին, վերջապէս արդիւնք մը [illegible] ցան: Ահա թէ ինչ:

Խնամատարական նախար[illegible] նախ ցաւ յայտնելէ յետոյ Լիփա[illegible] մայի ծանօթ դէպքին առթիւ, [illegible] տարարած է թէ «մեկնողները կր[illegible] պետական հողերուն վրայ գտնու[illegible] իրենց տուները քանդել եւ [illegible] տակները ծախել», (իբրեւ հատու[illegible] ցում անշուշտ, քանի որ Առաջնոր[illegible] նիւթական հատուցում խնդրած էր): Վստահ եմ, որ այս յայտարար[illegible] թեան ներքին իմաստը կը հասկցն[illegible] թէեւ հոս՝ շատեր չհասկցան: Առա[illegible] նորդը հրահանգեց թաղային մար[illegible] միններուն, որպէսզի այս կարգ[illegible] դրութիւնը հաղորդուի ներգաղթո[illegible] ներուն:

Կեդր. Վարչութիւնը պահանջ[illegible] է որ կրկին տեսակցի նախարար[illegible] հետ: Մինչ այս մինչ այն, արդ[illegible] այդ որոշման իրական նշանակ[illegible] թիւնը հասկցուեցաւ, եւ բացի [illegible] մը տաք գլուխ ըշխէջականներէ [illegible] ոք ձեռք զարկաւ իր տունին [illegible] տակներուն, որոնց արժէքը [illegible] ուսել՝ 300-400 տրախմիի համա[illegible] գումար մըն է:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Աւմէրիկի տագնապը Խորհ. Միութեան մէջ

Խորհրդային Միութեան հողա[illegible] գործական գործավարը արեւելեան [illegible] նահանգները գնաց, անձամբ քննե[illegible] լու համար սովահար շրջաններ[illegible] կացութիւնը:

Գործավարութիւնը հրամայած է ուրիշ գաւառներու հաւաքական [illegible] տեսութեանց՝ սահմանափակել [illegible] րենց սպառումը եւ ուղարկել [illegible] մանուած հացահատիկի մէկ [illegible] ալ յանձնել իբրեւ սերմնցու:

Շատ մը շրջաններ կը գործ[illegible] դրեն այս հրամանը, բայց ուրիշ[illegible] մասնաւորապէս Օրէնպուրկի շրջա[illegible] նին մէջ հակաբոլշեւիկ հողագործ[illegible] ները «կատաղի ընդդիմութիւն կը [illegible] մակերպած են» եւ կը փճացնե[illegible] հաւաքուած մթերքը: Այն [illegible] ճան որ, յատուկ պահակներ [illegible] ցերեկ կը հսկեն սերմնցուի [illegible] բանոցներուն վրայ:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք

ՅԱՌԱՋԸ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

Հայրենիքն ալ սկսած է տեղեկութիւններ հաւաքել ամերիկահայ գաղութի տնտեսական կացութեան, գործազրկութեան եւ չքաւորութեան մասին:

Ստորեւ կ'ամփոփենք վերջին տեղեկութիւնները, փոխադարձաբար տեղեակ պահելու համար մեր ընթերցողները.—

ՌԷՅՍԻՆԻ ՀԱՅԵՐԸ ՄԵԾ ՄԱՍՈՎ ԱՆԳՈՐԾ

Րէյսինի գաղութը մեծ մասով կը բաղկանայ հասարակ գործաւորներէ, որ հազիւ իր մէջ կը համրէ քանի մը առեւտրականներ:

Բոլորն ալ ուրեմն աշխատաւորներ ըլլալով, ներկայի տնտեսական տագնապէն շա՛տ են ազդուած: Անոնք որ պարտքերով տուներ առած էին, այժմ պիտի կորսնցնեն, այսպէսով վրայ տալով նաեւ իրենց տարիներու վաստակը:

Մօտ հազար հոգի կը հաշուուին այս տեղի Հայերը: 400 գործող ձեռքերու կէսը բոլորովին անգործ է, մնացածներն ալ հազիւ շաբաթը 1-2 օր կը գործեն, օրական 5-6 ժամ: Շատ քիչերն են որ բախտաւոր են եւ գոհացուցիչ վճարումով ամբողջ շաբաթը կը գործեն:

Անմիջական կարօտեալներու թիւը շատ է: Թէ՛ ընտանիքներու եւ թէ ամուրիներու գրեթէ հարիւրին 35ը քաղաքէն նպաստ կը ստանայ: Մաս մը կարօտեալներ ալ Ճ. Ճ. Քէյս ընկերութենէն կ'օգտուին՝ վերջը իրենց ստացածը դարձնելու պայմանով: Կան ուրիշներ ալ, որ կարօտ են, բայց կ'ամչնան դիմումներ կատարել:

Գործերը լաւանալու նշաններ չկան, Նպաստամատոյց Յանձնախումբի յայտարարութեանց համաձայն, ամէն ամիս նպաստընկալներու թիւը կ'աւելնայ:

Այստեղ դրամատուներ չսնանկացան, բայց եթէ սնանկանային ալ, գաղութը պիտի չվնասուէր, որովհետեւ դրամատուներու մէջ դրամ ունեցողներ չկան:

ՀՈՒԱՅԹԻՆՍՎԻԼԻ ՀԱՅԵՐԸ

Հուայթինսվիլի մէջ բաւական Հայութիւն կայ, որ ներկայիս տնտեսական ծանր տագնապ մը կ'անցընէ:

Այս գաղութը հաստատուած է մօտ 45 տարի առաջ: Նեղութիւններ, տագնապներ շատ տեսած էր ան, բայց այս օրերու չքաւորութիւնը պիտի մնայ աննախընթաց:

Մեծ մասը Հուայթինսվիլի գործաւորներուն, կ'աշխատէր ձուլարաններու մէջ: Առաջուան վեց օրուան աշխատանքի փոխարէն, այժմ անոնք կ'աշխատին երկու օր միայն. իսկ շաբքերու գործաւորները կ'աշխատին մինչեւ չորս օր, կրճատուած ժամերով:

Միակ բախտաւորութիւնը այն է որ գործարանատէրեր չեն ճամբեր իրենց գործաւորները՝ հոգ չէ թէ անոնց համար շաբաթական մէկ օրուան աշխատանք ըլլայ:

Կայ եւ ուրիշ պարագայ մը: Գործաւորներ կը բնակին գործարանատիրոջ սեփական տուներուն մէջ. վարձքերը չեն վճարեր՝ մինչեւ գործերու լաւնալը:

Ներկայիս հազիւ 11-12 բոլորովին անգործներ ունինք, անոնք ալ նպաստով կ'ապրին: Ուրիշներ ալ նպաստ կը ստանան: Բոլորի թիւը չանցնիր 25ը: Օտարներ աւելի շատ կ'օգտուին պետական նպաստէ:

ԽՄԲ.— Յաջորդով «Հայ վաստակ»ի տեղեկութիւնները, գաղութին տնտեսական կացութեան եւ Հայերու դրամական կորուստներուն մասին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Փետրուար 18

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, 20 փետր.— Այսօր մեծ շուքով տօնուեցաւ «Փետրուար 18»ի 11րդ տարեդարձը եւ երկսեռ երիտասարդութիւնը լեցուած էր «Սալ տ'Հարմօնի»ի սրահը: Բեմը զարդարուած էր եռագոյնով եւ զանազան հերոսներու նկարներով, որոնց մէջ աչքի կը զարնէր հայ բոլշեւիկներու կողմէ գազանաբար կացնահարուած Համազասպի մեծադիր նկարը:

Նախագահ ընկ. Ս. Խաչիկեան իր բացման խօսքով բացատրեց Փետր. 18ի ապստամբութեան պատճառները եւ մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեան հրաւիրեց ներկաները:

Խումբ մը ընկերներ ոգեւորուած կ'երգեն «Մեր Հայրենիք»ը: Ընկեր Օննիկ Գուրուեան կարդաց ուղերձ մը «Դէպի Ցաղթանակ»: Տիկին Ն. Հէքիմեան եւ փոքրիկն Ֆլորիցա Գուրուեան մեծ յաջողութեամբ մեներգեցին հայրենաշունչ երգեր: Այս անգամ, բոլոր արտասանողներն ալ նորահասներ էին: Թէեւ ֆրանսական դպրոց կ'երթան, սակայն շնորհիւ իրենց ծնողքին անխոնջ աշխատանքներուն՝ սահուն կերպով կը կարդան ու կը գրեն հայերէնը:

Միջնարարներուն, Պ. Տիրան Գարատյեան ջութակի վրայ հայկական եւ եւրոպական կտորներով խանդավառութիւն կը ստեղծէր: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Ս. Վրացեանը.— «1920 օգոստոս 10ին, երբ մէկ կողմէ Սեվրի դաշնագիրը կը կնքուէր, միւս կողմէ Բագուի մէջ նոյն ամսուն բոլշեւիկեան խորհրդաժողովը Լնվէրներու եւ Բեւագիմ Գարապէքիրներու խորհրդակցութեամբ դիւային ծրագիրներ կը պատրաստէր, որուն հետեւանքով 11րդ կարմիր բանակը Նախիջեւանի, իսկ Բեւագիմ Գարապէքիրի Թուրք բանակը Սարը Ղամիշի վրայով ճակատագրական յարձակումները դիմեցին Հայոց ժամուկ Հանրապետութիւնը միանգամ ընդ միշտ խեղդելու եւ ոչնչացնելու համար, անա այդ միջոցին բոլշեւիկ գործակալները շլացուցիչ պատկերներով յանուն Լէնինի ազատութիւն եւ ապրուստի ապահովութիւն կը խոստանային, բայց երեւան եկաւ որ ժողովուրդը խաբուած է, այլեւս չունէր այսօր այն, ինչ որ ունէր երէկ»: Ընկեր բանախօսը մանրամասնօրէն նկարագրելով կատարուած բռնութիւններն ու կեղեքումները, եզրակացուց թէ ժողովուրդը մէկ միջոց ունէր,— ապստամբիլ: «Եւ անմիջապէս մէկ մարդու նման ոտքի կանգնեցաւ, բանի ուժով երկրէն դուրս վտարելու այդ անբաղձալի տարրը, բոլշեւիկ ոճրագործ իշխանութիւնը: Չկար Դաշնակցական խնդիր: Կը կռուէր եւ Դաշնակցականը, եւ Հնչակեանը, եւ Ռամկավարը եւ չէզոքը: Առաջին անգամ Ղամարլուի ճակատը դրկուած գումարտակը, հարիւր զինուոր զուտ Ռամկավարներէ կը բաղկանար, որոնք անխնայ կռուեցան բոլշեւիկներու դէմ: Այդ օրուան պատմութիւնը վաղուան յաղթանակի նշանն է: Հայ ժողովուրդը կռուեցաւ ազգային մեծ գիտակցութեամբ եւ այդ արդէն ինքնին յաղթութիւն կը նշանակէ: Հայ ժողովուրդը 1500 տարի առաջ անգամ մը եւս յաղթուեցաւ, բայց ի վերջոյ յաղթեց»:

Փոքրիկ դադար մը վերջ, ներկայացուեցաւ քրքջալիր զաւեշտ մը «Ջաւալլըն», դերակատար ընկերները մեծ յաջողութիւն ցոյց տուին: Ընկ. նախագահի փակման խօսքերէն վերջ, ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

× Յաջորդ օրը, կիրակի, կէսօրէ վերջ հրապարակային դասախօսական ժողով մը սարքուեցաւ, ազգային քաղաքական հարցերու մասին: Ժողովուրդը ժամանակէն առաջ փութացած էր Փլաս տիւ Փէօփլի սրահը: Ընկեր Վրացեան բեմ եկաւ նիւթ ունենալով «Հայաստան, Թուրքիա եւ գաղութները»: Ընկերը խօսեցաւ երեք ժամ եւ եզրակացուց.

— «Այսօրուան Հայաստանը վաղուան Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի կորիզն է, մեր բոլոր մտահոգումը պէտք է ուղղել հոն: Ան պէտք է ըլլայ մեր զուրգուրանքի առարկան: Հոգ չէ թէ կաշկանդուած է ազատութիւնը եւ երկիրը կը կառավարուի Մոսկուայի հրահանգով: Պիտի գայ այն օրը, ուր Հայոց ազգը իր ձեռքերովը իսկ վարէ իր ճակատագիրը: Թուրքիա որ պատերազմէն ի վեր ահագին կորուստներ կրեց տարածութեամբ ըլլալով հանդերձ երեք անգամ աւելի մեծ քան Ֆրանսան, ազգաբնակչութեամբ հինգ անգամ աւելի նուազ է, հետեւաբար իր 8 միլիոն ժողովուրդով երբեք չպիտի կրնայ լեցնել այն վայրերը որոնք ընդհ. պատերազմի եւ վերջի քրտական ապստամբութեան շնորհիւ ամայացած են:

Ուրեմն արտասահման գտնուող 750.000 հայութեան կը մնայ ձեռք ձեռքի տալով կազմակերպուիլ, վառ պահելու համար ազգային ոգին, պայքարելու ամէն տեսակ ձուլումներու դէմ»: Բուռն ծափերով ժողովը վերջացաւ ժամը 6ին:

Յաւակ

Կռանը Պելֆոռի մէջ

ՊԵԼՖՈՌ, 24 փետր.— Գործազրկութիւնը երթալով կը սաստկանայ: Այս շաբաթ Als-Tomը մաս մը գործաւորներու ճամբայ տուաւ, որոնց երկուքը Հայեր են: Առաջինը երկու զաւակ ունի, իսկ երկրորդը նոր ամուսնացած է եւ մէկ զաւակի տէր: Անոնք քաղաքը չբնակելով, կառավարական նպաստէն չեն կրնար օգտուիլ: Անոնք որ քաղաք կը բնակին, կ'օգտուին նպաստէն Ֆրանսացիներուն պէս: Թշուառ ըլլալով մէկ ընտանիք կայ, որուն գաղութը նպաստներով կ'օգնէ, բայց երբ երկու ամիս անցնի, կարօտներուն թիւը պիտի աւելնայ:

× Նէմէրէկի Հայը. Միութեան մանկաճիւղը որ կազմուած է եռանդուն երիտասարդներէ չորս ամիս առաջ «Չարշըլը Արթին աղա»ն ներկայացուց: Խոստացան մանկապարտէզ մը բանալ, բայց գործազրկութիւնը այդ գեղեցիկ գաղափարը յետաձգել տուաւ: Ունին իրենց տրամադրութեան տակ գեղեցիկ սրահ մը, ուր կիրակիները վիճաբանական ժողովներ կը կազմեն: Կը ստանան հայերէն թերթեր:

× Գաղութը հանդարտ է եթէ առէն առէն դուրսէն անբաղձալի հիւրեր չգան ու չխանգարեն: Կը լսենք թէ մօտ օրէն հոս պիտի գայ մի ոմն Կ. Մավեան, նախկին Ս. Դ. Հնչակեան, այժմ կարմրած: Անցեալ տարի հոս հինգ ամիս իր շուքը պտտցուց, բայց օձիքը ձեռք տուաւ եւ ծեծ ուտելով իր հայրենակիցներէն, շունչը Փարիզ առաւ: Այս մարդը իրեն արհեստ ըրած է տարին անգամ մը Փարիզէն գաւառները երթալ եւ պղտորութեան փտլուն խռովութիւններով հայ ընտանիքներէն ներս մտնել ու սրս փնտռել եւ ձախողման պարագային կծիկը գնել: Այս չորրորդ անգամն է որ Փարիզէն գաւառ կուգայ: Պէտք եղած միջոցները ձեռք առնուած են արդարութեան յանձնելու այս ամեղուկը:

× Անցեալ կիրակի հոս եկաւ հայ կաթոլիկ վարդապետ մը եւ հայերէն քարոզեց Ֆօրժի ֆրանսական եկեղեցիին մէջ: Ըսաւ թէ. «Մենք օր մը պիտի ունենանք մեր ազատ անկախ հայրենիքը, մենք այդ հաւատքը անշեղ պահելու ենք եւ բնաւ յուսահատելու չենք»:

Շատ գոհ մնացինք իր այցելութենէն: Խոստացաւ Զատկին նորէն գալ: Առաջնորդարանը չի՞ կրնար հայ քահանայ մը դրկել գէթ տարին մէկ անգամ հոգեւորապէս մխիթարելու համար այս մոռցուած անկիւնը:

Ե. Ցօգիկեան

Ցովհ. Խան Մասեհեանի յիշատակին

Թեհրանէն հասած կոչէ մը կ'իմանանք թէ կազմուած է յանձնախումբ մը, յաւերժացնելու համար յիշատակը Յովհ. Խան Մասեհեանի որ, ինչպէս գիտեն Յառաջի ընթերցողները, մեռաւ Խարպինի մէջ, Թոքիոյէն վերադարձին:

Յանձնախումբը կը խնդրէ.—

1. Կազմակերպել մեծ Հայի յիշատակին հոգեհանգիստներ ու սգահանդէսներ եւ չխնայել առատ դրամական նուիրաբերութիւններ յօգուտ այն հիմնադրամի, որ գանձւում է այդ երախտաւոր գործչի յիշատակին նրա ծննդավայրում մի թատրոնական շէնք կառուցելու նպատակով:

2. Արտատպել ներկայ կոչը, լայնօրէն ծանօթացնել հայ ժողովուրդին այդ օրինակելի Իրանցու կեանքի ու գործունէութեան հետ եւ յորդորել, որ չթերանայ իր երախտագիտական պարտականութիւնը կատարել դէպի իր արժանաւոր զաւակը՝ անվերապահօրէն ու անխտրօրէն նպաստելով նրա յիշատակի յաւերժացման գեղեցիկ ձեռնարկին: Միեւնոյն ժամանակ ուղարկել Յանձնախմբի Դիւանին երկուական օրինակ այդ հրատարակութիւններէ այն համարներից, որոնք նրա մասին նիւթեր են պարունակում:

3. Այն բոլոր ձեռնհաս անհատներին, որոնք հնարաւորութիւն ունեն օտար մամուլի մէջ լոյս տեսած անփոխարինելի հանգուցեալին վերաբերող նիւթերն իրենց տրամադրութեան տակ ունենալու, չմերժել այդ նիւթերից հնգական օրինակներ ձեռք բերել եւ ուղարկել Յանձնախմբի Դիւանին:

4. Այն բոլոր հայ եւ օտարազգի անհատներին, որոնք առիթ են ունեցել ճանաչելու անխոնջ աշխատաւորին բարեհաճել նրա մասին ունեցած իրենց կարծիքը ամփոփ կերպով ուղարկել Յանձնախմբի դիւանին:

Այդ բոլոր տեղալներն ու նիւթերը առանձին հատորով հրատարակութեան պիտի տրուին եւ գոյացած զուտ արդիւնքը պիտի յատկացուի յիշատակի յաւերժացման:

Յանձնախումբի նախագահն է Յովսէփ Միրզայեան, գանձապահ՝ Մովսէս խան Խաչատրեան, քարտուղար Արտաշէս Նազարեան, անդամներ՝ Աբրահամեան Ռուբէն, Գարագաշեան Հայկ, Եսայեան Վարդան, Թադէոսեան Յովսէփ, Թունեան Ալեքսանդր խան, Ղարախանեան Յովսէփ խան, Բժ. Յովհաննիսեան Վարդան, Պետրոսեան Յարութիւն, Սագինեան Ջօրա, Բժ. Ստեփանեան Յարութիւն, Վարդանեան Վարդան, Ցէրեան Արտաւազդ, Փիլոսեան Վռամ խան: Հասցէ՝ M. Hovsep Mirzayan. Téhéran (Perse).

ԱՆԳԼԵԽՌՈՒՍ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոնտոնի լաւատեղեակ շրջանակները կը հաստատեն թէ անգլիական կառավարութիւնը սկզբունքով որոշած է արդէն խզուած յայտարարել բոլշեւիկներու հետ կնքուած առեւտրական դաշինքը: Շատ հաւանական կը թուի որ Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդէ Մոսկուա թէ հաղորդագրին թուականէն սկսեալ վեց ամիս յետոյ՝ անգլեւռուս առեւտրական դաշնագիրը ի զօրու չպիտի նկատուի:

Իրենց գլուխն ունենալով Անգլիոյ առեւտրական սենեակներու սէնտիքան, բազմաթիւ առեւտրական խմբակցութիւններ են որ կը պահանջեն այս դաշնագրին խզումը:

ՄԱՄՈՒԼ

«Արփի»

«Ասպարէզ» խմբագրականի մը մէջ պարզելով այս պարբերականին չորրորդ թիւը, որ լոյս տեսած է արդէն, կը շեշտէ (22 յունուար).

— «Առաջին թիւին բովանդակութիւնը ցոյց կուտայ, որ ան կը ձգտի ամուր կապ մը ըլլալ ընտանիքին հին եւ նոր սերունդին միջեւ՝ ի խնդիր հայեցի կեանքի մը ստեղծումին ընտանիքէն ներս:

Ընթերցողը անոր մէջ կը գտնէ մանկական պատմուածքներ, պատանիներու յատուկ հայկական պատմութեան պարզ ծանօթութիւններ եւ մայրերու յատուկ եւ ուսանելի ընթերցանութեան նիւթեր:

Տարակոյս չունինք թէ այս պարբերականը, իր ստացած նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան զուգահեռ պիտի ընդարձակէ իր ծաւալը, պիտի ճոխացնէ բովանդակութիւնը եւ մասնագէտ աշխատակիցներ պիտի հաւաքէ իր շուրջը:

Պարբերականի պատասխանատու խմբագրութիւնը կը վարէ, շատերու լաւ ծանօթ Տոքթ. (փիլիսոփայութեան) Ա. Բաբաեան, մէկը մեր մասնագէտ մանկավարժներէն: Այս պարագան ինքնին երաշխաւորութիւն մըն է պարբերականի յաջողութեան եւ անշեղ կերպով ճշդուած նպատակին ծառայելուն:

Ամերիկահայ գաղութը անհրաժեշտօրէն պէտք ունէր այսպիսի հրատարակութեան մը՝ նոր սերունդին ընթերցանութեան նիւթ մատակարարելու տեսակէտէն:

Մենք անվերապահ կերպով կը յանձնարարենք այս նոր պարբերաթերթը մասնաւորապէս այս շրջանի հայութեան, որպէս զի օգտուի անոր մատուցանելիք ծառայութիւններէն»:

Տէր եւ Տիկին Վ. Վարպետեան կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ զաւկին ՍԵԴԱյի:

Փարիզ, 12 յունուար 1932

Անկար ուսուցիչներու համար

Ուսուցչ. Օգն. Սնտուկի Հոգաբարձութիւնը լուրջ դժուարութեանց մատնուած է: Եթէ բացառիկ միջոցներ ձեռք չառնուին, անհնարին պիտի ըլլայ շարունակել անկար ուսուցիչներու յատկացուած թոշակներուն շարունակութիւնը:

Այսպէս, 5-6 ամսուան ընթացքին հազիւ 3—400 ոսկի հասոյթ գոյացած է, որով հարկադրուած է իր անձեռնմխելի գումարէն ծախսել:

Օգնութեան սնտուկէն ներկայիս կանոնաւոր կենսաթոշակ կը ստանան 14 վաղեմի ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ, որոնք հարկեցուցիչ պատճառներով չեն կրնար պաշտօնավարել: Միայն այս յատկացումներուն համար պիւտճէին մէջ սահմանուած է տարեկան 1300 ոսկիի գումար մը: Տակաւին պատահական դիմումներու հետեւանք տալու հարկին առջեւ ալ կը գտնուի:

Օգնութեան Սնտուկը 1926էն ի վեր շուրջ 5 հազար ոսկիի օժանդակութիւն ըրած է անկար եւ անպաշտօն ուսուցիչներու հետեւեալ համեմատութեամբ. — 1926—27ին 350 ոսկի. 1927 — 28ին 643,40 ոսկի, 1928—29ին 695 ոսկի, 1929— 30ին 786 ոսկի, 1930—31ին 1175 ոսկի, իսկ այս տարուան յատկացումն է 1300 ոսկի:

Հոգաբարձութիւնը որոշեց մամուլին միջոցաւ Պոլսոյ եւ արտասահմանի կրթասէր ազգայիններուն ուշադրութիւնը հրաւիրել այս կրթասէր կազմակերպութեան վրայ որուն մատակարարութիւնը միայն պատահական հասոյթներու վրայ հաստատուած է:

Ի նպաստ Օգն. Սնտուկին հրատարակուած մանկական պատմուածքները սպառած չըլլալով, Հոգաբարձութիւնը ընդհատած է գրքոյկներու մնացեալ շարքին հրատարակութիւնը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

III

Վրան ալ «Թէնթէնէ» մը, ծոպերով, նաշխո՛ւն... Այս որքան լեցուեր են մէջը... Վա՜յ, Ճաւըլին Վարդանն ալ հոն... Նայէ՛, նայէ՛, ձեռքը, գիտես քի, կաճաց մը աղջկան...: «Գրիգո՛ր, Գրիգոր»... «Հուռա՛»... «Երգ մը երգենք, տղա՛ք»... կ'երգեն, հարկաւ: Բոլորը հագուեր են: Գրիգոր անդրադարձաւ ինքզինքին: Մայրը ճեր կրցեր պատրաստել տաբատը: Այս տօնն ալ, կանուխ, երբ մութին արթնցեր էր զինքը՝ եկեղեցի գալու համար, կարծես լեցուեր էին աչքերը, եւ, շոյելով զինքը, «Հոգ չէ տղաս՝ Աստուածածնին կը շինենք ըսեր էր... Հոգ չէր, անշո՛ւշտ: «Կը բաւէր որ հայրիկը ուրախ ըլլար», մտածեց: Մանաւանդ որ, Սիրանը ունէր. Թէեւ, ինք դեռ չտեսաւ. որքա՞ն պուտը պիտի ըլլար, արդեօք, մայրիկին փիստանէն շինուած իր գոյն-կապոյտ հագուստովը...

— Գիրգո՛ր... Գիրգո՛ր... Հո՛ս, ծէ՛, հո՛ս...

Աշոտն էր: Դողօշն ալ, ահաւ կեցեր էն դէմ դիմաց՝ հաւկիթ կը խաղան: Կոտրեցաւ Նազարինը: Զսեկեց — «Մուռ բռնած էիր, չեմ տար»: Օրօրոցներուն ճռինչը: Վար ուղղուեցան: Աթլը Ղարաճա... Աղջիկները լեցուեր են մէջը: Պալտիկն ալ: Ցետոյ՝ Շնորհիկը, Աստղիկին ընկերուհին: Աստղի՞կը... Տօ՞նն էր: Գրիգոր անդրադարձաւ, որ տէր հօրը տունը պիտի երթար: Արագօրէն մտաւ քովընտի փողոցը:

Երբ ծօրեղբօրը տանը սեմէն ներս մտաւ, Մարիամ ծօրքուրը, մայրիկը, իրիկուն եկեղեցէն, Գաբրէլ քեռին ու ծօրեղբայրը վարի սենեակը նստեր էին:

— Կեցցե՛ս, ծէ՛ Գրիգոր, վա՜յ քերքենեզ, վա՜յ — ձայնեց, մէկէն քեռին— Թագուկ, ծանչցի շատ աղուոր կարդաց գիրքը... Երեկ գիշեր ա... Հէլէ ան «օրհնեցէք»ին տեղը...

— Է՜, ծանչ ըսածդ ծօրեղբայրը կ'ըլլէ, — վրայ բերաւ Թագուհի հանըմ, որ սեւ «կաղ» մը գլխուն, ծա՜նր կերպարանքով, տխուր, բայց հաճելի լրջութիւն մը դէմքին՝ նստեր էր պարտէզին նայող պատուհանին առջեւ:

Գրիգոր ժպտեցաւ: Նախ տէր հօրը, յետոյ քեռիին, ծօրքուրին, եւ, յաջորդաբար, բոլո՛րին ձեռքերը համբուրեց:

— Քեզ տեսնեմ, ըսաւ երիսկին ենեկէն, — լաւ երգես՝ տուները...

Մայրիկը ելաւ, մօտեցաւ, Գրիգորին ծառնելին մէջքի լաաթիկին փոթը շտկեց:

Նոյն պահուն, տէր Մեսրոպ, փակեղը դնելով գլուխը, — Հայտէ՛ նայինք — ըսաւ — ուշը չմնանք: Ե՛ն եւէջ հօրեղբօրդ... Խոյսրը ծուռ կը բռնի զիրէ...

Գրիգոր կանգ առաւ մէկէն: Խոշորցան աչքերը: Նայեցաւ տէր հօր: Ցետոյ՝ ծօրը: Ու բոլորը բոպէ մը լուռ մնացին: Գրիգոր գլուխը ծռեց: Աչքերը լեցուեր էին: Մա՜նր բան մը ճնշեց իր հոգին: Մայրիկը կրկին մօտեցաւ, շոյեց.

— Գնա՛, տղա՛ս, գնա՛, հօրեղբայրդ է...

— Գիտե՛մ, — պատասխանեց Գրիգոր՝ խեղդուկ ձայնով մը ու իր լճացած աչքերովը ծօրը նայելէն:

Երգոնքի կաթիլ մը ինկաւ այտին: Ցուզուեցաւ ե՛ւ մայրը, բայց,

— Գնա՛, — շարունակեց — հայրիկիդ խաթրը կայ... Նայէ՛, նորէն ան վրայ եղեր է, չլսեցի՞ր ինչ ըսաւ ծօրեղբայրդ երէկ գիշեր...

Ու մինչ Գրիգոր գլխահակ հետեւեցաւ տէր հօրը, Թագուհի հանըմ դարձաւ միւսներուն, լայն շունչ մը առաւ, ու՝

— Դգալովը կուտայ, վաղը կոթովը կը հանէ, — հառաչեց:

— Է՜, ի՞նչ ընենք, Թագուկ, — մէջ ինկաւ քեռին — ծովը իյնողը օձին կը փաթթուի...:

... Փաթթուեցաւ, շա՜տ ուժով փաթթուեցաւ ծարդուն, այնպէս, պիտի իյնար. հա՜...: Մտացիր կը քալէր տէր հօրը քովէն: Դարձան փողոցը: Կ'ուզէ՞ր որ մէկը, յանկարծ, փոր-փորի գայ իրեն հետ... Ցաւեցաւ փորը: Այսուհանդերձ, տաքարին ու «լզուանի», շարունակեց մտնել տուներէն ներս: Կ'անցնէր սեղանին առջեւ, գաւաթով գինին ու խնկամանը կը դնէր քով քովի ու կանգնած տէր հօրը քով՝ կ'ընկերակցէր անոր: Ամէն մէկ տունէ, անպայման, կը խօսէին իր հետ, ոմանք կը գովէին զինքը, ու կիները երբեք չէին մոռնար՝ «մայրիկիդ մախսուս բարեւ արէ»ն:

Իրիկնադէմի արարողութեան զանգակը դեռ հնչած չէր, երբ հասան իրենց քովընտի փողոցը:

— Ահա Բէպապաճեան էֆէնտիին — ըսաւ տէր հայրը՝ քայլերը արագացնելով, մինչ Գրիգորի քայլերը դանդաղեցան յանկարծ: Այդ անունը ցնցեց զինքը: Զախրեցա՜ւ: Ո՛չ: Բողհակառակը: Բայց, ո՞վ ըսաւ որ ամէն գեղուն հրճուանք թափ կուտայ մեր քայլերուն: Ցորդող ջերմութիւն մը առլցուց իր հոգին: Աւելի քան շաբաթ մըն է կը սպասէր այդ ժամուն:

Այսուհանդերձ, վարանեցաւ: Ուզեց յառաջանալ, չկրցաւ: Տէր Հայրը հասեր էր անոնց սեմին: Զէ՞ որ ի՛նչ կը հնչեցնէր ամէն դրան զանգ կամ ճկիկ: Է՞է... Այո՛, բայց, այս անգամ փոքրիկ քնքոյշ ձեռք մը իր սրտին դռնակը բախեր էր նորէն... Եւ արագ, շատ արագ զարկերով: Տժգունեցաւ: Փորձեց հասնիլ ու յանկարծ, անդրադարձաւ, որ չէր կրցած հագնիլ իր նոր տաբատը...: Ճառագունեցաւ: Ու տրտմեցաւ, շատ տրտմեցաւ: Հայրիկը ընդունած չէր դրամը: Երանի թէ ըսած ըլլար մայրիկին ու տաբատ մը շինած ըլլար...

Աղախինը՝ բաց դրանը մէջ: Ցետոյ՝ Տիկինը:

— Է՜, աս ո՞ր հովը փչեց, Տէր Հայր... Ըսել է՝ ալ մինակ Մնուղի, Զատկի պիտի գաք մեզի... Հրամմեցէ՛ք, հրամմեցէ՛ք...

— Հո՞ս է Բէպապաճեան էֆէնտին:

— Այո՛, կը սպասէ: «Տէր Հայրս ուր է՝ ուր չէ կուգայ» ըսաւ՝ դուրս չելաւ... Հրամմէ, նայինք, պզտիկ պարոն — դարձաւ Գրիգորին — երեկ գիշեր ալ, աս օր ալ շատ լաւ կարդացիր: Այս ի՛նչ խերով զաւակ...:

(Շար.) Կ. ՄԽՀԵԱՆ

Նոյն օրը, Գարախան Դեսպանատան կերպով պատասխանեց Ճափոնի դեսպանին։ Ճափոնական ուժերու փոխադրութիւնը այդ գծին վրայ, կը հակասէ 1925ին, Փէքինի մէջ, Ռուսիոյ եւ Ճափոնի միջեւ կնքուած դաշնագրին։ Սակայն, նկատի առնելով որ Ճափոնի կառավարութիւնը կը ներկայացնէ բացառիկ պարագաներ, ու Մանչուրիոյ չինական իշխանութիւններն ալ նոյն խնդրանքը ներկայացուցած են, խորհրդային կառավարութիւնը բացառաբար եւ ժամանակաւոր կերպով, համաձայնութիւն կը յայտնէ որ սահմանափակ թիւով ճափոնական ուժեր փոխադրուին այդ երկաթուղիին վրայ, Խարպինէն մինչեւ Իմքէնպոյի կայարանը եւ ի հարկին, մինչեւ Հայլին։

— Խարպինէն տրուած հեռագիր մը կը յայտնէ թէ խորհրդային իշխանութիւնները կը շարունակեն զինուորական ուժեր համախմբել Վլատիվօսթոքի, Խապարովսքի եւ Պայքալի շրջանները։

Վլատիվօսթոք կը կազմէ խորհրդային ուժերու համախմբման կեդրոնը։ Ռուսական ուժերը փոխադրող կառախումբերը այնքան շատ են, որ ճամբորդներու յատուկ պարզ կառախումբերը Վլատիվօսթոք կը հասնին յապաղումներով։

Չինաճափոնական պատերազմը

Չինական ուժերը քաշուեցան Քիանկ-Ուանէն եւ դիրք բռնեցին գիւղին արեւմուտքը։ Ճափոնցիները գրաւեցին լքուած գիւղը։

Չինական նոր գծին առջեւ, բուռն ճակատամարտ մը կը մղուի ներկայիս։

Քիանկ-Ուանը անպաշտպանելի դարձած էր Չինացիներուն համար, մանաւանդ փողոցներուն մէջ խռնուած դիակներու գարշահոտութեան պատճառով։ Ամէնէն շատ, գիւղին բնակիչներն են սպաննուած։ Չինական կառավարութիւնը կը համրէ մինչեւ 1600 սպաննեալ։ Սակայն հարիւրաւոր դիակներ թաղուած կը մնան փլատակներու տակ։

Ճափոնական բուռն եւ անդադար ռմբակոծման հետեւանքով, չինացիները չէին կրցած վերցնել այս դիակները։

Բոլշեւիկները գիւղացի կը ջարդեն

Պուքրէշի թերթերը կը հաղորդեն թէ, Թիքինա քաղաքին մօտերը, բոլշեւիկ սահմանապահ զինուորները սպաննեցին խումբ մը գիւղացիներ եւս, որոնք կը փորձէին Տնիեսդերը անցնիլ Ռումանիա ապաստանելու համար։

Ռումէն սահմանապահ զինուորները կրցան տեսնել ջոկատ մը կարմիր պահակազօրքեր, որոնք գնդացիրով կը հետապնդէին 100ի չափ գիւղացիներ։ Սպաննեալներու թիւը կարելի չէ ճշդել, որովհետեւ գիւղացիներէն ոչ մէկը յաջողած է ազատիլ ու անցնիլ ռումանական հողը։ Ամբողջ գիշերը լսուած են վիրաւորներու կանչերն ու աղաղակները։

Պուքրէշէն տրուած ուրիշ լուրի մը համաձայն, «Ունիվերսուլ» թերթը 3 հարիւր կը գնահատէ սպաննեալ գիւղացիներու թիւը, կը յիշուի թէ դեռ անցեալ շաբթու 80 գիւղացիներու խումբ մըն ալ ջարդուած էր։

Ալֆոնս թագաւոր՝ գահին ետեւէն

Սպանիոյ գահընկէց թագաւորը եւ իր հօրեղբայրը որ արքայական ընտանիքին պետը կը նկատուի, համաձայնած են գործակցելու, վերահաստատելու համար Սպանիոյ թագաւորութիւնը, եւ երկուքն ալ, իրենց կողմէ մէկ մէկ կոչ ուղղած են Սպանիացիներուն։

Նախկին թագաւորը, իր կոչին մէջ կը յայտնէ թէ ստիպուած է խզելու լռութիւնը, զոր ցարդ կը պահէր, որովհետեւ կը տեսնէ թէ իր երկիրը մատնուած է անիշխանութեան, կը յայտէ նաեւ թէ երբեք չէ հրաժարած իր գահէն եւ իր արքայական իրաւունքներէն։ Յետոյ, կը յարձակի հանրապետութեան վրայ, զոր պատասխանատու կը նկատէ 1931 ապրիլ 14էն ի վեր, երկրին ենթարկուած դժախտութիւններուն, ու կոչ կ'ուղղէ Սպանիացիներուն միանալու, «Սպանիան փրկելու համար անիշխանութեան եւ համայնավարութեան հոսանքէն»։

Գերմանիոյ նախագահութեան շուրջ

Ատոլֆ Հիթլեր, գերման հանրապետութեան նախագահին ուղղուած նամակով մը, կը բողոքէ ընկերվարականներու դէմ, որոնք չեն խնայեր իր արժանապատուութիւնը։ Իրօք, ընկերվարականները իրենց մէկ յայտարարութեան մէջ՝ ըսեր էին.— Հինտէնպուրկի դէմ Հիթլեր, այս կը նշանակէ քաոս ստեղծել Գերմանիոյ եւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ, ինչպէս նաեւ արիւնահեղ բախումներու վերահաս վտանգ մը, երկրին ներսը եւ արտասահմանի մէջ»։

Հիթլերեանները թէեւ շատ յոյս չունին որ կը յաջողի Հիթլերի թեկնածութիւնը հանրապետական նախագահի ընտրութեան մէջ, սակայն, մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտան։ Նախագահի ընտրութեան առաջին քուէարկութիւնը տեղի պիտի ունենայ մարտ 13ին։ Այս առթիւ, Հիթլերեանները որոշած են մինչեւ այդ թուականը ամէն օր, 3000 հրապարակային հաւաքոյթ սարքել, ժողովուրդին բաժնել 8 միլիոն գրքոյկ եւ եւ 12 միլիոն մասնաւոր թերթեր։ Գերմանիոյ ելմտական նախարարը հաւաքոյթի մը մէջ ճառելով, յարձակեցաւ Հիթլերեաններու եւ անոնց ծրագրին վրայ, եւ Հինտէնպուրկը ներկայացնելով իբրեւ ազգային միութեան խորհրդանշան, թելադրեց ուժ տալ անոր ընտրութեան։

Համայնավարները Արժանթինի մէջ

Պուէնոս Այրէսի ոստիկանութիւնը բռնութեամբ ցրուեց համայնավարները, որոնք հաւաքոյթ մը սարքելու ելեր էին։ կռիւ մը տեղի ունեցաւ։ երկու հոգի վիրաւորուեցան։ քսան համայնավարներ ձերբակալուեցան։ Համայնավար թերթին գրասենեակներուն առջեւ եւս կռիւ մը տեղի ունեցաւ։ քսանըհինգ հոգի վիրաւորուեցան։ երկու մեռեալ կայ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՐԱՆՔՕ-ԳԵՐՄԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Գերման տնտեսական յանձնախումբ մը հասաւ Փարիզ եւ հանդիպում մը ունեցաւ Ֆրանսայի առեւտրական նախարարութեան ներկայացուցիչներուն հետ։ Խօսակցութիւնները տեղի ունեցած են գլխաւորաբար Ֆրանսայի կողմէ գերման կարգ մը արտադրութեանց ներածման վրայ դրուած սահմանափակման շուրջ։ Բանակցութիւնները կը շարունակուին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Գերմանիոյ հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ մարտ 13ին։ Այս առթիւ, որպէսզի քաղաքական հակառակորդներու գրգռութիւնը չչատնայ, Գերմանիոյ ներքին նախարարը որոշած է ընտրութեան երկու օրերը, մարտ 12ին եւ 13ին, արգիլել ոգելից ըմպելիի վաճառումը։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՕՐԷՆՔԸ.— Լորտերու ժողովը երէկ վերջացուց մաքսային օրէնքի քննութիւնը։ Եւ որովհետեւ, այս օրէնքը ելմտական է, լորտերը չեն կրնար զայն փոփոխութեան ենթարկել։

Այսօր իսկ, օրէնքը պիտի ներկայացուի թագաւորին վաւերացման եւ անմիջապէս գործադրութեան դրուի։

ՖՐԱՆՔՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ՄԸ.— Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ առեւտրական դաշինքի մը կնքման համար, Հռոմի մէջ կատարուող բանակցութիւնները վերջանալու վրայ են։ Ֆրանսա եւ Իտալիա համաձայնած են իրարու հանդէպ կիրարկելու նուազագոյն մաքսատուրքի սկզբունքը։

110 ՄԻԼԻՈՆԻ ՎԱՐԿ ՄԸ.— Ֆրանսայի խորհրդարանը 110 միլիոնի վարկ մը քուէարկեց, յատկացուելու համար Ֆրանսական Անդրատլանտեան նաւային ընկերութեան։

ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ.— Ֆինլանտայի կարգ մը վայրերուն մէջ, ծանր միջադէպեր տեղի ունեցան, ֆաշիստներու եւ գործաւորական կազմակերպութեանց անդամներու միջեւ։ Այս դէպքերուն հետեւանքով, Ֆինլանտայի դահլիճը արտակարգ նիստ գումարեց, քննելու համար կացութիւնը։

ՌՈՒՍԻԱ ԴՐԱՄ ԿԸ ԿՈԽԷ.— Բոլշեւիկեան կառավարութիւնը որոշեց շրջաբերութեան դնել 10, 15 եւ 20կոպէկնոց նիքէլ դրամներ, որոնք նոյն արժէքով արծաթ դրամի տեղ պիտի քշուին։

ՀՆԴԻԿ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐ.— Պոմպէյի ոստիկանութիւնը երեւան հանեց հնդիկ ազգ. խորհուրդին գաղտնի կեդրոնատեղին եւ ձերբակալեց 21 ղեկավարներ եւ քարոզիչներ։ Գրաւեց նաեւ ազգայնական կազմակերպութեան վերաբերեալ բազմաթիւ վաւերաթուղթեր։

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՍԱՐՍԱՓ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ.— Խասքովոյի շրջանին ընտրութիւնները ջնջուած ըլլալով, հրահանգուած է նոր ընտրութիւններ կատարել։

Երկրագործականները որոնք 2 հատուածներու բաժնուած են, բուռն պայքար կը մղեն։

Պուլկար մամուլը այս շրջանի բնակչութեան կողմէ ղրկուած բողոքի հեռագրեր կը հրապարակէ թէ ահաբեկման ենթարկուած է։

Գիւղի մը մէջ, այս ընտրութեանց առթիւ կռիւ ծագեցաւ։ Սպաննեալ մը կայ։

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ռուան

Նախաձեռնութեամբ Լուանի կոմիտէին

Վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, Պ. Պանեօլաթիի սրճարանը

կը նախագահէ՝ Ընկ. Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Մուտքը ազատ է

Նիս

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին «Պառ Միկալ»ի սրահին մէջ

364 Bld de le Madeleine

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

Երգահանդէս

ՕՐ. ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆԻ կողմէ

6 Ապրիլ Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Salle Chopin, (Maisn Pleyel)

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պօքէր, Քաջ.— 50։
Սէն Փիէռ տէ Քօր, Պ. Թ.— 35։
Պէլֆոռ, Ե. Տ.— 33։
Նիս, Յ. Տ. Օ.— 20։
Վիէն, Նաճ.— 50։
Տէր Զօր, Գ. Գ.— 70։
Պերլին, Տիկ. Պ.— 50։
Սուլթանապատ, Ե. Գ.— 200։
Մարսէյլ, Գործ.— 915։

Ձեր փնտռած գիրքը

ԹԷՕՖԱՆՕ Հեղինակ Բօլ Տիմիթրաքօփուլօ (Բիւզանդիոնի Հայազգի կայսր Յովհ. Չմիշկին է այս վէպին գլխաւոր հերոսը եւ Թէօֆանօ կայսրուհին իր սիրային արկածախնդրութիւններով։ Կը կարդացուի հեւ ի հեւ)։ Գին 25 ֆրանք։

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ. Հեղինակ Բօլ Տիմիթրաքօփուլօ (Սուլթան Համիտի հարէմականներուն իր շուայտութիւններով եւ դաւադրութիւններով, վրէժխնդիր Հայ երիտասարդ մըն է վէպին գլխաւոր հերոսը)։ Գին 30 ֆրանք։

ՎԱԼԱՆԹԻՆ. Ֆրանսացի նշանաւոր հեղինակ, Ժորժ Սանի սիրային ամէնէն գեղեցիկ վէպը։ Գին 20 ֆրանք։

ԽԵՆԹ ԵՒ ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ. Րաֆֆիի։ 25 ֆրանք։

ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄՏՔԵՐ. Քրիս. Միքայէլեանի միակ հրատարակութիւնը, Բ. տպագրութիւն։ Գին 10 ֆրանք։

ԱՆԱՀՏԱԿԱՆ. բանաստեղծ. գրեց Ա[illegible] Վանի։ Գին 8 ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ» խմբագրատունը Լեւոն Գեւոնեանի 17 rue Damesme, Paris (13).

ՏԱՒԻՂ ԵՒՈԼԵԱՆ գրեց Գեղամ Կաւարեցից։ Բանաստեղծութեանց գեղեցիկ հատոր մը, գեղարուեստական տպագրութիւն, զարդանկարուած Մ. Քէշիշեանէ, գին 20 ֆրանք։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (158)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

Յաւելուած

6.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՊՈՅԱՃԵԱՆ

Պերճախօս պատասխաններով կատարելապէս փաստաբանեց հայկական դատի մասին, նկարագրեց այն հարստահարութիւնները, զորս Քիւրտերը դարերէ ի վեր ի գործ կը դնէին Հայոց վրայ, արեւելեան նահանգներուն մէջ եւ բսաւ.

— Թրքական կառավարութիւնը, ձեր կառավարութիւնը, կարծես պակաս ըլլային այդ հարստահարութիւնները, վերջերս ալ «Համիտիէ գունդեր» անունին տակ, մեր գլխուն ղրկեց պաշտօնական աւազակախումբ մը։ Այլեւս փրկութեան միակ միջոցը կը մնար զէնքի ապաւինիլ։ Ես կատարեցի պարտականութիւններս։

Կախաղանի դատապարտուեցաւ Համբարձում Պոյաճեանը եւ մահավճիռը գործադրուեցաւ անմիջապէս։ (ՅԱՌԱՋ ???)։

Համբարձում Պոյաճեանի մահուան յաջորդ օրն իսկ, Պոլսոյ մէջ հայ կին մը տան մը վերնայարկէն փողոց նետեց ինքզինք եւ անձնասպան եղաւ։ Այս կինն էր Համբարձումի քոյրը, Զէյթունի ապստամբութեան հրամանատարներէն մին,— Սիրանուշ։

7.— ԱՂԱՍԻ

Այս դէպքէն յետոյ էր որ սկսաւ Զէյթունի յեղափոխութիւնը։ Աղասիի հրամանատարութեան տակ 15000 ֆէտայիներ յարձակումով գրաւեցին Զէյթունի զօրանոցը եւ նահատակեցին Թուրք զինուորները։ Բայց չբաւականացան միայն նահատակումով, այլեւ քերթեցին Թուրք զինուորներուն կաշին, անոնց գլուխներն ալ ձողերու ծայրը անցուցած ցուցադրութեան հանեցին։

Զէյթունի զօրանոցին մէջ կար միայն մէկ վաշտ զինուոր։ Սակայն այդ վաշտը հազիւ 3 հարիւր հոգիէ կը բաղկանար։ Աղասի, Զէյթունի յեղափոխութիւնը սկսելէ առաջ, յարձակում կը գործէ Մարաշի եւ Էլպիսթանի կողմերը, զանազան խռովութիւններ կը յարուցանէ, հաղարներով ոսկի հաւաքելէ եւ հարիւրներով ֆէտայի տրձանագրելէ յետոյ, կ'անցնի Զէյթուն։ Երբ պաշարած էր Զէյթունը, կը քանդէ ծիհանի կամուրջը, կը կտրէ հեռագրական գիծերը, կը փակէ ջուրի բոլոր ճամբաները, եւ պաշարուած զինուորները կը զրկէ ջուրէ եւ հաղորդակցութենէ։ Ու երբ ետքէն Զէյթունի պաշարուած զօրանոցին օգնական ուժ կը ղրկուի, Թուրք զինուորները վերստին կը շինեն կամուրջը, սակայն մինչ այդ՝ պաշարեալները, առանց ջուրի, պարէնի եւ ռազմանիւթի մնալով, անձնատուր կ'ըլլան։ Թէեւ մարդկային ամենատարրական օրէնքներու հակառակ է սպաննել անձնատուր զինուորը, սակայն Աղասի անողորմաբար սուրէ կ'անցընէ զանոնք բոլորն ալ։ Այնուհետեւ կը սկսի յարձակում գործել ամէն կողմ, կ'երթայ Մարաշի շրջանը, հարիւրներով Թուրք կիներ ու աղջիկներ գերի կը վարէ. եւ նուէր կը տանի Զէյթունի կոմիտէճիներուն, որպէսզի յագեցնեն իրենց անասնական կիրքը։

Նախապէս նկարագրած եմ իր բոլոր մանրամասնութիւններով այս յեղափոխութիւնը, որ հայկական ապստամբութեանց պատմութեան մէջ կը մնայ ամէնէն կարեւորը ու ամէնէն արիւնահեղը։ Երբ խիստ պաշարման մը ենթարկուեցաւ Աղասի իր զինուորներով Զէյթունի մէջ, օտար մեծ պետութեանց դեսպանները միջամտեցին եւ Սուլթանէն ներման շնորհ կորզեցին Զէյթունի ապստամբներուն համար։ Այսպէս յաջողեցան Աղասին Եւրոպա ղրկել Մերսինի ճամբով։ Այնուհետեւ Աղասի մաքոքի պէս գնաց եկաւ Լոնտոնի, Մարսիլիոյ, Պալքաններուն ու Կիպրոսի միջեւ։ Յետոյ Կիպրոսի մէջ հաւաքեց 500 ֆէտայի. զորս փորձեց բերել Ատանայի շրջանը, նոր խռովութիւններ յարուցանելու համար։ Սակայն միջոցներ ձեռք առած էինք, այնպէս որ արգելք եղանք Անատոլու անցնելուն։ Աղասի ճարահատ անցաւ Լոնտոն, ուր մտաւ Հնչակեան կուսակցութեան կեդրոնին մէջ, եւ այնտեղ աշխատեցաւ այնուհետեւ։

8.— ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Պոլսոյ մէջ եւս կ'ապրէր հռչակաւոր կոմիտէճի մը, որուն անունն էր Արփիար Արփիարեան։ Բոլոր լրտեսները, կառավարութեան հաւատարիմ Հայերը եւ գաղտնի ոստիկանները միաձայնութեամբ կը վկայէին ու կը հաստատէին թէ Պոլսոյ ծանօթ դէպքերուն մէջ մեծ դեր խաղացած է Արփիարեան։ Ամէն ջանք ի գործ դրի, ձերբակալելու համար այս մարդը։ Եւ սակայն չյաջողեցայ որեւէ միջոցով ձերբակալել զայն։ Կ'ըսէին թէ Արփիար Արփիարեան շարունակ կը ծպտուէր, երբեմն կնոջ պէս, այսպէս օրինակ Ամերիկացուհիի կամ Անգլուհիի պէս սալոնները կը յաճախէր, երբեմն ալ հոճայի, տէրվիշի պէս, ու մզկիթները կը մտնէր, նոյնիսկ երբեմն ալ քեռնակրի պէս ծպտուած՝ շոգենաւերը կը մտնէր։ Շփոթութեան մատնած էր ոստիկանութիւնը եւ զինք կատարելապէս ջղայնութեան մատնած։ Օր մը, այս մարդուն ստորագրութեամբ նամակ մը ստացայ։ Այսպէս կը գրէր ինծի.

— «Որքան ալ փնտռէք զիս, զուր է, չէք կրնար գտնել։ Առեւտրականի պէս ծպտուած, չորս անգամ այցելած եմ ձեր գրասենեակը եւ ձեզի հետ տեսակցած։ Զիս բարեւ լացի վաճառական մը կարծեր էիք։

«Ուրեմն, այսուհետեւ հրաժարեցէք զիս հետապնդելէ։ Արդէն ալ հարկ չէ մնացած հետապնդութեան։ Որովհետեւ ես խզած եմ յարաբերութիւններս կոմիտէին հետ։ Այսուհետեւ կ'ուզեմ ծառայութիւն մատուցանել ձեր կառավարութեան։ Այդ ծառայութիւնը պիտի կայանայ պատեհութիւն եւ երկպառակութիւններ սերմանելուն մէջ կոմիտէին ներս։ Կը կարծեմ թէ շատ օգտակար ծառայութիւն մըն է այս։ Արդիւնքը պիտի տեսնէք շուտով»։

ԽՄԲ.— Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այս զարմանահրաշ պատմութիւնը, եթէ ճիշդ իսկ ըլլայ, կապ ունի ոչ թէ Ա. Արփիարեանի, այլ Արտաւազդ Օհանջանեանի հետ, որուն պատմութիւնը հրատարակեցինք փետրուար 23ին, արտատպելով «Foyer»էն (Լ. Բաշալեան)։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՄԱՐՏ 1932

2 MARS 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1817

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

„ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ"Ի ՏԱԳՆԱՊԸ

Աշխատակից մը, երէկ, ուշադրութեան յանձնած էր Փարիզի Հայագիտական Ընկերութեան տագնապը (Société des Etudes Arméniennes)*: Տագնապ մը, զոր արձանագրած էինք Ընկերութեան վերջին ընդհ. ժողովին առթիւ:*

Քանի մը տեղեկութիւններ եւ թուանշաններ.—

«Ընկերութեան հասոյթի կանոնաւոր աղբիւրն է անդամավճարը: Իւրաքանչիւր անդամ տարեկան 50 ֆր. վճարելով, կը ստանայ նաեւ թերթը:

... 1931ի հաշուեկշիռը ցոյց կուտայ թէ ընկերութեան տարեկան ծախքը եղած է 15,589 ֆրանք, որուն 15,000ը թերթի տպագրութեան եւ քլիշէներու պատրաստութեան, մնացեալը դիւանական ծախքերու: Ասոր փոխարէն, անդամավճարներէ գոյացած է միայն 3833 ֆրանք: Ուրեմն 76 իրական վճարող անդամներ ունի ընկերութիւնը:

... երկու հարիւր բաժանորդ բաւական է, կանգուն պահելու համար այս ձեռնարկը»:

×

Ուրիշ ազգերու մէջ, այս տեղեկութիւններն ու թուանշանները լսած ատեն, քանիչորս ժամէն կա՛մ 200 անդամի թիւը կը լրացնէին եւ կամ կ'ապահովէին համապատասխան գումարը,— տարեկան տասը հազար ֆրանք:

Իսկ մենք ստիպուած ենք ... խմբագրական գրել, որպէսզի «անտես չառնէ» եւ «շէն ու պայծառ մնայ Հայոց ազգը»:

Անհաշիւ գումարներ մսխուած են եւ կը մսխուին զանազան ժամ-չաժամ հրատարակութիւններու վրայ: Այստեղ եւ ամէն տեղ: Բայց տարեկան տասը հազար ֆրանք չի ճարուիր, կանգուն պահելու համար Հայագիտական Ընկերութիւնը՝ իր այնքան բովանդակալից պարբերականով (Տարին երկու անգամ):

Ձեռնարկին արժէ՞քը չեն գիտեր, թէ՞ արժէք չեն տար այսպիսի գործերու:

Արժէք չունի՞ առաջադրուած նպատակը.

— «Ցոյց տալ թէ անցեալին մէջ գոյութիւն ունեցած է ազատ Հայաստան մը, գոյութիւն ունեցած է հայ ազգ մը, որ գիտութեան, բանաստեղծութեան եւ արուեստի մարզերուն մէջ լուսաւոր հետք մը ձգած է քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ. յիշել երբեմնի պատմութիւնն ու փառքը, եւ այս զուտ գիտական գործով ծառայել այսօրուան Հայաստանի դատին»: (Փրոֆ. Շառլ Տիլ, ընկերութեան նախագահը):

Եթէ չունի արժէք, հապա ինչո՞ւ մէկ դարէ ի վեր նեղբան կը մաշեցնենք Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ, քաղաքակիրթ աշխարհը ... սարսելու համար:

Մեր ո՞ր արժանիքը պիտի խօսի մարդոց սրտին ու մտքին, քանի որ ոչ քարիւղ ունինք, ոչ ալ երկաթ կամ բամպակ:

«Քրիստոնեան» արժանիք չէ: Ոչ ալ ջարդուած ըլլալու մարտիրոսութիւնը:

Ընդհակառակն: Ամէնէն հոգեբանական պահերուն իսկ, երբ տակաւին չէր չորցած 1915ի յորդահոսան արիւնը, մարդիկ — այս ժողովուրդի հարազատ վշտակիցները — բարեկամաբար խորհուրդ կուտային, Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ.

— Ի սէր Աստուծոյ, հերիք է լսեցինք սա ձեր ջարդերու պատմութիւնը: Ըսէք թէ Հայաստան տարեկան քանի՞ թոն բամպակ պիտի կրնայ տալ մեզի, եւ ո՛րքան ապրանք՝ երկաթի կամ պողպատի:

Կոպի՞տ է: Բարբարոսակա՞ն է: Անշո՛ւշտ: Բայց իրականութիւնն է:

Աշխարհը շուկայ մը, շահաստան մըն է, ուր արժէքները, գործերը միայն ուշադրութեան կ'առնուին, ոչ թէ հառաչանքներն ու պաղատանքները:

Շուկայէն դուրս, շուկայէն վեր՝ կա՛յ քաղաքակրթական վաստակը: Մշակոյթ եւ արուեստ: Որքան ալ չերեւայ այդ վաստակին անմիջական արդիւնքը — մշակոյթը շուկայ չէ — անժխտելի է անոր դերը: Հետեւաբար եւ ծանօթացումը, դարէ դար եւ ամէն օր, իբրեւ տեւական շանթարգել յաւիտենական մոռացման դէմ:

Ծանօթացումի այդ աշխատանքն է որ կը կատարէ Հայագիտական Ընկերութիւնը, զինադադարի շրջանէն ի վեր, դիմագրելով բոլոր դժուարութեանց: Տոկալով նիւթական ճղճիմ հոգերու:

Ուրիշ ատեն հարիւր հազարներ ծախսուած են, առօրեայ պահանջներու կամ փառասիրութիւններու համար: Երեք հազար ֆր. վճարուած է հայանպաստ յօդուածի մը հրատարակութեան համար: Մէկ ձեռքով քանի հազար ֆր. տրուած է, որպէսզի փարիզեան հաստափոր թերթ մը բարեհաճի տեղ տալ Հայաստանի կամ հայկական զեկոյցներու: Եւ դեռ ի՛նչ գումարներ՝ հացկերոյթներու, ցոյցերու, սնամէջ աղմուկներու համար:

Իսկ Հայագիտական Ընկերութիւնը ահա մատնուեր է կացութեան մը, որուն առջեւ «ուրիշ բան չի մնար ընել. եթէ ոչ լուծել Ընկերութիւնը եւ դադրեցնել թերթին հրատարակութիւնը»:

Այս վճիռը չէ տրուած, բայց կրնայ տրուիլ օր մը: Կը թուի թէ օտարները աւելի բարձր կը գնահատեն մեզ, աւելի կը գուրգուրան մեր արժէքներուն վրայ քան մենք: Եւ ատոր համար ալ, չեն յուսահատիր:

Բայց մինչեւ ե՞րբ: Առտու մը, եթէ պատահի որ մեռնկանայ Հայագիտականը, այսօրուան տարեկան ծախքին երկու-երեք անգամն ալ վճարենք, դժուա՛ր թէ կարենանք վերահաստատել: Կամ տրամադրելի գտնել նոյն տարրերը:

Տագնա՞պ: Հէ՛յ թշուառութիւն:

Չունի՞նք երկու հարիւր հոգի — ի սփիւռս աշխարհի — որ տարեկան յիսուն ֆրանք վճարեն: Չունի՞նք միայն Ֆրանսայի, նոյնիսկ Փարիզի մէջ...

Եւ եթէ այսքան թշուառացած ենք, ո՞ր օրուան համար են Գիւլպէնկեանները, որ մոլեռանդ սիրով կը սիրեն գեղարուեստական արտադրութիւնները, ամէնէն հազուագիւտ հնութիւնները, եւ ունին անձնական թանգարան, շատ մը տեսակէտներով աւելի շքեղ եւ հարուստ քան միջակ պետութեան մը «միւզէ»ները:

Պէտք է փրկել Հայագիտականը: Պէտք է աճապարել ոչ միայն փրկելու, այլ եւ աւելի զօրացնելու եւ ծաղկեցնելու համար:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼՈՅՍԸ՝ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ի՛նչ քան կազդուրիչ էր այն լուրը որ հրատարակուեցաւ *Յառաջ*ի կիրակի օրուան թիւին մէջ, կրընոպլի մասին:

Եղբայրական օգնութեան գործը կազմակերպելու համար, ժողովի նստեր են 35 հոգի, եւ ծրագիր-կանոնագիրը վաւերացնելով, անմիջապէս ձեռնարկեր են գործի:

Թղթակիցը գրի առած էր նաեւ կանոնագրին գլխաւոր կէտերը, որոնց մէջ նորութիւն մը աչքի կը զարնէ.

ՅՕԴ. Զ.— Միութիւնը դրամական օժանդակութիւն չի կրնար ընել անգործի մը. այլ կուտայ տոմս մը որով կը ներկայանայ նշանակուած խանութը կամ հացագործի մը եւ գրուած արժէքով կը ստանայ պէտք եղած ապրանքները:

ՅՕԴ. Է.— Միութիւնը պիտի աշխատի կապ հաստատել բոլոր առեւտրականներու հետ,—նպարավաճառ, հացագործ, մսագործ, սափրիչ եւայլն:

Կը նշանակէ թէ այս խոնարհ, ինքն իր մէջ ամփոփուած գաղութին անդամները ոչ միայն բուխսիրտ են, այլ եւ գործնական:

*Յառաջ*ի մէկ թելադրութիւնն է որ կ'իրագործուի կրընոպլի մէջ, պարէն ճարել, փոխանակ դրամ բաշխելու:

Ոչ միայն գործնական է իրերօգնութեան այս ձեւը, այլ եւ բարոյացուցիչ: Օրինակելի:

Եւ անշո՛ւշտ պիտի յաջողի, քանի որ Միութիւնը կազմուած է այնքան համեստօրէն:

Ո՛ւր էր որ ուրիշ գաղութներ ալ, նոյն իսկ Փարիզը, բարի նախանձի մը մղուէին, այս գեղեցիկ օրինակին առջեւ:

Պատի՛ւ կրընոպլի աշխատաւորներուն:

ՎԱՀԷ

Հիթլերականք եւ գործաւորները

Գերմանական թերթ մը քննութիւն մը բացած է բանուորական կազմակերպութեանց եւ անգործներու շրջանակին մէջ, հասկնալու համար թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ գործաւորներու դիրքը՝ Գերմանիոյ հանրապետութեան նախագահի ընտրութեան մէջ: Քննութեան արդիւնքը երեւան բերած է թէ գերման գործաւորները եւ մասնաւորաբար անգործները չպիտի քուէարկեն ի նպաստ Հիթլերի: Վեց միլիոն անգործներու մէջ, գերման համայնավարներն ու ընկերվարականները կրնան ապահովել չորս միլիոն քուէ: Մնացեալ 2 միլիոնը իրենց քուէն պիտի տան աջերուն:

Ընկերվարական գործաւորները յայտնած են թէ թէեւ մեծ համակրանք չունին Հինտէնպուրկի, սակայն արգիլելու համար Հիթլերի եւ անով ալ ֆաշիզմի գահակալութիւնը՝ իրենց քուէները պիտի տան Հինտէնպուրկի:

ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ ՑՈՅՑԵՐԸ.—Կալկաթայի ոստիկանութիւնն ստիպուեցաւ նախորդ օր կրակ բանալ 8 հազար հոգինոց ցուցարարներու ամբոխի մը վրայ, որ կը պատրաստուէր յարձակում գործել ոստիկանական պահականոցի մը վրայ: Ցուցարարներէն 4 սպաննեալ կայ, ոստիկաններէն երեք վիրաւոր:

ՏԻԿԻՆ ԿԱՆՏԻ ԱԶԱՏ.— Կանտիի կինը որ վեց շաբթուան բանտարկութեան դատապարտուած էր ազատ արձակուեցաւ, պատիժը լրացուցած ըլլալով:

ԱԼՖՈՆՍ ԹԱԳԱՒՈՐ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՅ.— Գրեր էինք թէ Սպանիոյ գահընկէց թագաւորը, կոչ ուղղած է Սպանիացիներուն, միանալ եւ թագաւորութիւնը վերահաստատելու: Այս լուրը կը հերքուի: Նախկին թագաւորը որ 15 օրէ ի վեր ծովային ճամբորդութիւն մը կը կատարէ, իբր թէ լուր իսկ չունի այս յայտարարութենէն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Չինաճապոնական պատերազմը

Հաշտութեան յոյսեր

Երկու կողմերն ալ, վէճը հաշտարար եղանակով լուծելու տրամադրութիւն սկսած են ցոյց տալ:

Բրիտանական ծովակալը Քէլլի Շանկհայի առջեւ խարսխած իր նաւուն մէջ հանդիպում մը կազմակերպեր էր նախորդ օր: Հրաւիրուած էին Չինաստանի եւ Ճափոնի ներկայացուցիչները: Այս հանդիպման մասին, թէեւ որեւէ ստոյգ տեղեկութիւն չի տրուիր, սակայն, յոյս կայ որ նպաստաւոր ելքի մը յանգի: Կարգ մը շրջանակներ կը հաւաստեն թէ՝ Ճափոն հետեւեալ առաջարկները ներկայացուցած է.— Շանկհայի շրջանէն ետ քաշել բոլոր զինեալ ուժերը, — կազմել չինեւճափոնական խառն յանձնախումբ մը, որ հսկէ այս ուժերու նահանջին վրայ, — հաւաքուիլ տեսակ մը կլոր սեղանի շուրջ, որուն պիտի մասնակցին, ճափոնական եւ չինական պատուիրակներէն զատ, այն պետութիւնները որոնք շահեր ունին այդ շրջանին մէջ:

Հակառակ այս լաւատես հաւաստիքներուն սակայն, կռիւը եւ կռուի պատրաստութիւնները կը շարունակուին երկու կողմէ: Ճափոն կը շարունակէ օգնական ուժեր ղրկել ռազմավայր եւ վախ կայ որ նոր եւ աւելի ուժեղ յարձակման մը ձեռնարկէ:

— Բուռն փոթորիկը արգիլեց ճափոնական օդանաւերը ռմբակոծելէ Շափէյը եւ շրջակայքը: Երկու թշնամի բանակներու կացութեան մէջ որեւէ կարեւոր փոփոխութիւն չկայ: Ճափոնցիները սակայն, վճռապէս մտադրած ըլլալ կը թուին՝ ետ մղելու Չինացիները եւ անընդհատ նոր ուժեր ցամաք կը հանեն Շանկհայի միջազգային թաղը, հակառակ բուռն բողոքներուն:

— Շանկհայէն տրուած լուրի մը համաձայն, Ֆրանսա, Անգլիա եւ Ամերիկա կը ջանան զինադադար մը կնքել տալ. ցարդ սակայն որեւէ դրական արդիւնք չէ ստացուած:

— Ազգերու Դաշնակցութեան քննիչ յանձնախումբը նախորդ օր օր հասաւ Թոքիօ:

Բոլշեւիկները կ'ամրացնեն սահմանագլուխը

Խարպինէն «Տէյլի Էքսփրէս»ի ղրկուած հեռագրի մը համաձայն, կարմիր բանակի գաղտնի պատրաստութիւնները սահմանագլուխը վերածած են ամրոցի մը:

Սահմանագլուխին երկայնքը, գլխաւոր քաղաքներու մօտերը, երկար խրամներ պեղուած են: Մեծ ուժեր կը կեդրոնացուին Վլատիվոսթոքի, Խաբարովսքի, Իրքուցքի եւ Չիթայի մէջ:

Կարմիր բանակը, այս շարժումը իրականացուցած է աճապարանքով եւ առանց աղմուկի. 18 ժամ անընդհատ, անդրսիպերեան երկաթուղիին վրայ բանող սովորական կառախումբերը կանգ առին, թոյլ տալու համար որ զինուորական կառախումբերը անցնին:

Կ'ըսուի նաեւ թէ պատերազմական գործավարը Վորոշիլով եւ զօրավար Պլիւխէր, վերջերս դեռ, գաղտնի քննութիւն մը կատարած են կեդրոնացման գլխաւոր վայրերուն մէջ:

Միւս կողմէ, Վլատիվոսթոքի ճափոնական հիւպատոսը արտաքին նախարարին ուղղուած տեղեկագրով մը կը յայտնէ թէ, ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, դեկտեմբերէն ի վեր, մօտ երկու բոլշեւիկեան զօրաբանակ համախմբուած են Վլատիվոսթոքի շուրջը եւ թէ հարիւր հազարի չափ ուժ մըն ալ կը գտնուի Ուսուրի շրջանին մէջ:

Ճափոնական հիւպատոսը կը յայտնէ նաեւ թէ բոլշեւիկները երեք նոր ամրոցներ կը շինեն Սփէտանքայի եւ Ամուրի խորշին մէջ եւ թէ բոլշեւիկ կամաւորներ կը պահպանեն Ուսուրի երկաթուղին: Պաշար փոխադրող կառախումբ մը կ'երթեւեկէ գիշեր ցորեկ:

Ազգերու Դաշնակցութեան նիստը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը նիստ մը գումարեց զբաղելու համար չինեւճափոնական հարցով:

Նախագահը Փօլ Պոնքուր խորհուրդին ներկայացուց հետեւեալ առաջարկները որոնք պէտք է հաւանութիւնը գտնեն Չինաստանի եւ Ճափոնի.

1) Շանկհայի մէջ գումարել խորհրդաժողով մը մասնակցութեամբ Չինաստանի, Ճափոնի եւ ուրիշ պետութեանց: Այս խորհրդաժողովին նպատակը պիտի ըլլայ Շանկհայի մէջ վերջնական կերպով դադրեցնել թշնամութիւնները եւ խաղաղութիւնը վերահաստատել:

2) Խորհրդաժողովը վիճաբանութեան պիտի դնէ հետեւեալ կէտերը:

ա) Ճափոն քաղաքական կամ հողային ձգտումներ չունի, ո՛չ ալ Շանկհայի մէջ ճափոնական մենաշնորհ մը հաստատելու մտադրութիւն կամ ճափոնցիներու շահերը ուրիշ կերպով նպաստաւորելու նպատակ:

բ) Չինաստան կը մասնակցի խորհրդաժողովին, ընդունած ըլլալով որ համաձայն պայմանադրութեանց, Շանկհայի մէջ պիտի երաշխաւորուին միջազգային եւ ֆրանսական թաղերու եւ անոնց բնակիչներուն ապահովութիւնը:

3) Խորհրդաժողովին գումարումը կախում պիտի ունենայ թշնամութեանց դադարման մասին ուրիշին վրայ կատարուած կարգադրութիւններէն: Խորհուրդը կը կարծէ որ այս կարգադրութիւնը շուտով տեղի պիտի ունենայ: Կ'առաջարկուի որ Շանկհայ գտնուող օտար զինուորական, նաւային եւ քաղաքային իշխանութիւնները օժանդակեն այս կարգադրութիւնը գլուխ հանելու համար:

4) Այս առաջարկին նպատակն է անմիջապէս Շանկհայի մէջ հաստատել խաղաղութիւնը, առանց վնասելու Ազգերու Դաշնակցութեան նախընթաց կարգադրութեան կամ չինեւճափոնական վէճին մէջ կապ ունեցող պետութեան մը:

Ճափոնի ներկայացուցիչը յայտնելով մէկտեղ թէ կատարուող բանակցութեանց մասին առ այժմ ի վիճակի չէ որ եւ է տեղեկութիւն տալու, ընդունեց խորհուրդի նախագահին առաջարկները՝ պայմանաւ որ հաւանութիւն գտնեն նաեւ իր կառավարութեան կողմէ եւ կրկին ներկայացուց Ճափոնի պահանջները:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

ՑԱՆԿ 18

Պ. Ֆրունճեան, Պերլին	100.—
17րդ ցանկին գումարը	3329.—
Ընդհ. գումար	3429.—

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԶՔԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Բարեգործականի փետր. 29 թուակիր զեկոյցէն.—

Յունաստանի չքաւոր գաղթականներու եւ անգործ որբերու օգնութեան գործը Միութեանս կեդր. Վարչական Ժողովին սրտցաւ ուշադրութեան առարկայ եղած է վերջին ամիսներու ընթացքին, եւ հակառակ ներկայ աննպաստ պայմաններուն՝ կարելի եղած է զանազան աղբիւրներէ ձեռք բերած օժանդակութեամբ 40 *հազար տրախմիի զանազան գումարներ ղրկել Աթէնք եւ Սելանիկ, ատոնց մէջ չհաշուելով Հայաստանի ներգաղթին առթիւ Միութեան կողմէ եղած ծախքերը եւ նպաստները, որ ցարդ կ'անցնին* 200 *հազար տրախմիի գումար մը:*

Իբրեւ նպաստ Միութեան Աթէնքի Մասնաժողովին տրամադրուած են, երկու անգամէն, 43 *հազար եւ* 30 *հազար տրախմի: Աթէնքի Տիկնանց Յանձնախումբին յանձնած ենք* 45750 *տրախմի ինչպէս նաեւ Մարգար Միրզայի կտակին համաձայն* 44520 *տրախմի եւ մօտերս կը տրամադրենք շուրջ* 65 *հազար տրախմի եւս, ըստ պայմանի, յօգուտ Իզմիրցի չքաւորներու: Իսկ Սելանիկի Մասնաժողովին ղրկած ենք* 99 *հազար տրախմի (ամիսներ առաջ), եւ վերջերս ալ երեք անգամէն* 25 *հազար,* 33160 *եւ* 15 *հազար տրախմի:*

Բաց ասկէ, Միութիւնը Յունաստանի վարժարաններուն կրթական նպաստներով կ'օժանդակէ, եւ Աթէնքի շրջանին մէջ կը պահէ զոյգ Դարմանատուններ եւ Աշխատանոց մը, եւ սակայն ցաւ ի սիրտ վեր կը հանենք թէ այդ երկրին մէջ ըստ արժանւոյն չէ գտած արդար փոխարինութիւն մը, ինչ որ իր անդամներուն փոքր թիւը եւ Մասնաճիւղներուն համեստ հասոյթը կը հաստատեն:

Յունաստանի վերոգրեալ օգնութեան գործին համար շնորհակալութեամբ ստացած ենք Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանէ 3 *հազար, Զարեհ եւ Վահրամ պէյ Նուպարէ* 2 *հազարական ֆրանք:*

Առաքել պէյ Նուպար եւս վճարած է իր յանձն առած 4 հարիւր անգլ. ոսկին, Սուրիոյ տեղաւորման գործին եւ Հայաստանի ներգաղթին համար, ինչպէս նաեւ Պրիւսէլէն Պ. Ե. Մխաք տասը հազար պելժ ֆրանք ներգաղթին համար:

Ամերիկայի անգործները

Ամերիկեան Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը, կը յայտնէ թէ յունուարի վերջը Ամերիկայի անգործներու թիւն էր 8 միլիոն 300 հազար: Կը հաստատէ նաեւ թէ 1931ի ընթացքին անգործներու զգեստ, բնակարան եւ սնունդ հայթայթելու ծախքերը եղած են 3 միլիառ 300 միլիոն տոլար:

Օդանաւ մը ծովուն մէջ

Օդանաւային ծանր արկած մը պատահեցաւ Ֆրանսա - Հարաւային Ամերիկա գծին վրայ: Շաբաթ օր, Պուէնոս-Այրէսէն մեկնած ֆրանսական օդանաւ մը որ պիտի երթար Ռիօ-տէ-Ժանէյրօ, անհետացաւ Մոնթէվիտէոյի եւ Փէլոթասի միջեւ, բուռն փոթորիկին հետեւանքով: Օդանաւը կը ծառայէր իբր թղթատար: Նամակներու տոպրակները գտնուեցան Ռիօ-Կրանտէի ծովեզրին վրայ:

Կը կարծուի թէ օդանաւը ծովն ինկած է: Օդանաւուն մէջ կային 4 հոգի, որոնք կորսուած են անշուշտ:

ԳԱՍՊԱՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Անողոք մահը մեր շարքերից խլեց Գասպարին։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը զրկուեց իր ամենահաւատարիմ դրօշակակիրներից մէկից, իսկ Ատրպատականի հայ համայնքը՝ լաւագոյն գործչից։

Դպրոց, յեղափոխական գործունէութիւն եւ հանրային լայն ասպարէզ, ահա այն տարերքը, ուր ապրեց, գործեց ու կնքեց մեր սիրելի Գասպարը։

Բնաւորութեան յատկանիշերն էին՝ բուռն յեղափոխական խառնուածք, վեհ գաղափարականութիւն, ծայրայեղ անձնուիրութիւն, ուժեղ կամք ու վճռականութիւն։ Լայն զարգացման տէր էր ու վերին աստիճանի ընկերասէր։ Աշխատանքի պահերին խորապէս գիտակից իր գործին, իսկ կեանքի մէջ ամենահաճելի ու պարզ մարդը։

Դժուար է իրարից զատել Գասպարի մէջ յեղափոխականը, հանրային գործիչն ու մարդը։ Այդ երեքը գալիս էին միմեանց լրացնելու՝ կազմելով մի գեղեցիկ ներդաշնակութիւն։ Որպէս յեղափոխական, նա իր մէջ կրում էր այն բոլոր յատկութիւնները, որոնք իրաւունք են տալիս մէկին ղեկավարի կոչում ստանալու։ Եւ Գասպարն Ատրպատականում կուսակցական ղեկավար էր։ Որպէս հանրային գործիչ՝ անկեղծօրէն նուիրուած ու անշահախնդիր մէկն էր։ Այդ էր պատճառը, որ նա իր միջավայրում բացարձակ հեղինակութիւն էր ու յարգուած ու սիրուած ամէնքից։ Յեղափոխականի իր արժանիքները դրել էին Գասպարին նաեւ հանրային կեանքի ղեկավար գծի վրայ։ Որպէս մարդ, Գասպարը դրական տիպ էր։ Եւ իր մէջ եղածդրական մարդն էր, որ հասցրել էր Գասպարին յեղափոխական ու հանրային կեանքի բարձունքները։ Եւ յեղափոխական ու հանրային գործչից առաջ, Գասպարը սիրուած ու յարգուած էր որպէս մարդ։

Ծնած Թաւրիզի աղքատ ընտանիքներից մէկում, Գասպարը համարեա ամբողջ կեանքն անց է կացրել նոյն քաղաքում։ Սովորել է Լիլաւայի դպրոցում, որի տեսուչն էր յայտնի Տիգրան Ռաշմաճեանը։ Իր ուսուցիչներն են եղած՝ Յովսէփ Արղութեան (Խանասորի Իշխանը), Օր. Ծաղիկ (Տիկ. Արղութեան), Յովնան Դաւթեան, Նուսուֆեան եւ մի շարք ուրիշ անուանի յեղափոխականներ, որոնցմով այնքան հարուստ է եղած Թաւրիզի դպրոցը։ Սրանց շունչով սնած աշակերտութիւնը յետագային նշանակալից դեր խաղաց Պարսկաստանի հանրային կեանքում։

Այդ շրջանին Ատրպատականը մեր ազատագրական շարժման մէջ բացառիկ դեր ունէր։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին զինագործարաններն այդտեղ են հիմնւում, զինատար ու մարտական խմբերն այդտեղից էին անցնում Երկիր, Ռոստոմն ինքը մի քանի անգամ եղած է այդ շրջանում եւ, վերջապէս, Ատրպատականում էր, որ կազմակերպուեց Խանասորի պատմական արշաւանքը։ Մեր բոլոր յայտնի ֆէտայիները հիւրընկալուել են Ատրպատականում եւ այդ շրջանից էր, որ դուրս եկաւ պարսկական յեղափոխութեան ղեկավար Եփրեմը։

Պարզ է, որ այս բոլորը պէտք է արձագանգէին Թաւրիզի աշակերտութեան մատաղ հոգիներում եւ հրավառէին նրանց յեղափոխական ոգիով։ Գասպարն առաջիններից մէկն էր, որ դպրոցն աւարտելուն պէս, դեռ եւս 17 տարեկան պատանի, նետւում է յեղափոխական ասպարէզ ու, որպէս ուսուցիչ, մեկնում Սալմաստ, ուր մի քանի տարի աշխատում է մեր մեծ յեղափոխական Սամսոնի հովանու տակ։ Վերադառնում է Թաւրիզ արդէն բաւականին փորձառութիւն ձեռք բերած ու իբրեւ մարզուած գործիչ ստանձնում է, սկզբում ուսուցչի, ապա եւ Լիլաւայի դպրոցի տեսչի պաշտօնը, զոր եւ շարունակում է մինչեւ իր Եւրոպա մեկնիլը (1923 Թ.)։

Ամենագործօն մասնակցութիւնն է բերում պարսկական յեղափոխական շարժումներին։ Երկար տարիներ խմբագրում է «Այգ» թերթը, ընտրւում է Թեմական Խորհրդի անդամ ու ամբողջապէս նուիրւում կուսակցական-հանրային աշխատանքներին 1918 թւին, երբ ռուսական զօրքը լքում է ճակատը, Խալիլ փաշայի բանակն անարգել գրաւում է Թաւրիզը, եւ հայ բնակչութիւնը մահուան սարսափելի օրեր է ապրում։ Զարդարար փաշան քաղաքից մի քանի հայ երեւելիներին որպէս պատանդ է վերցնում։

Զնայած ընկերների յորդորանքներին, Գասպարը քաղաքից չի հեռանում եւ կամաւոր գնում ներկայանում է Խալիլին ու որպէս պատանդ յանձնւում Թիւրքերին։ Ցանուն ժողովրդի փրկութեան, նա իր կեանքն է զոհաբերում։ Գասպարն այլ կերպ վարուել չէր կարող։

1921 Թ., Հայաստանի Հանրապետութեան անկումից յետոյ, Թաւրիզ են ապաստանում հազարաւոր տարագիրներ։ Գասպարն ամբողջապէս եռանդ դարձած, նուիրւում է տարագիրների հոգերին։ Եւ այդ զարմանալի մարդը, շնորհիւ իր կուսակցական ու մարդկային բարձր յատկութիւնների, կարողացաւ իր հեղինակութիւնն ու հմայքը տարածել նաեւ տարագիրների մէջ։ Իսկ այն ժամանակուայ պայմաններում, սա այնքան էլ հեշտ բան չէր։

1923 Թ. վերջին մեկնում է Պրագա ուսանելու։ 1924 Թ. նոյեմբերին գալիս է Փարիզ, մասնակցելու 10րդ ընդհ. ժողովին, որպէս Ատրպատականի Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ։ Ժողովից յետոյ վերադառնում է Պրագա եւ, այնտեղից էլ, 1925 Թ. վերջին մեկնում Թաւրիզ, ուր ընդունւում է մեծ ցոյցերով։

Թաւրիզում նետւում է կուսակցական, ուսուցչական եւ հանրային ասպարէզ, ուր եւ աշխատում է նախկին եռանդով, այս անգամ աւելի հասունցած ու մտքի աւելի լայն հորիզոններ ընդգրկած։ Կեդրոնական-միջնակարգ դպրոցի երկարամեայ տեսուչ ընկ. Կ. Պիոնեանի Եգիպտոս մեկնելուց յետոյ, Գասպարի յանձնւում է տեսչի պաշտօնը, զոր եւ տանում իր մինչեւ յանկարծամահ լինելը։

Գասպարի մասին դեռ եւս շատ կը գրուի։ Իր կեանքին լաւատեղեակ ընկերների կողմից կը տրուի մանրամասն կենսագրականը։

Ընկերական պարտք համարեցի այս մի քանի թռուցիկ տեղեկութիւնները հաղորդել իր մասին։ Դժուար էլ է ամբիմ ընկերոջ թարմ շիրիմի առաջ գրիչ բանեցնել։ Բայց այստեղ չեմ կարող չյիշատակել Գասպարի գործունէութեան եւ մէկ այլ կողմը, որ, ըստ իս, նրա ամենէն գնահատելի աշխատանքն է եղած։

Գասպարը ուսուցիչ էր, նուիրուած հայ ուսուցիչ։ Սակայն, նա միայն դպրոցի ուսուցիչ չէր։ Գասպարը նաեւ կուսակցական-յեղափոխական ուսուցիչ էր։ Նա յեղափոխականօրէն դաստիարակել ու պատրաստել է հարիւրաւոր երիտասարդ-Դաշնակցականների, որոնք, այսօր ցրուած Պարսկաստանի ու Երկրի բոլոր անկիւնները, բարձր ունին պահած Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշը։

Գասպարի կեանքի ամենամեծ գործն է այս։ Եւ նա, այսօր, ընդ միշտ, հեռանում է մեզնից հանգիստ սրտով։ Նա պատրաստած ունի մի ամբողջ սերունդ, որ եւ շարունակելու է իր պաշտած ուսուցչի կեանքի վեհ գործը։

ԱՇՈՏ-ԱՐՏՐՈՒՆԻ

Մեծ ցուցահանդէս մը

Մտադրութիւն կայ միջազգային մեծ ցուցահանդէս մը սարքելու Փարիզի մէջ։ Այս ցուցահանդէսին նպատակը պիտի ըլլայ ցուցադրել գիտութեանց, գրականութեան եւ գեղարուեստի զարգացումը դարերու ընթացքին։

Ամէն մէկ ժողովուրդ պիտի իրաւունք ունենայ ցուցադրելու իր ազգային քաղաքակրթութիւնը՝ դարերու ընթացքին եւ մասնաւորաբար վերջին շրջանին։ Ցուցահանդէսը առաջադրողներուն գլխաւոր մտահոգութիւնն այն է թէ, եթէ, բոլոր գիտունները ուզեն ցուցադրել իրենց գիւտերը, բաւական ընդարձակ տարածութեամբ տեղ մը կարելի չպիտի ըլլայ գտնել։ Կը մտածուի վէնսէնի մասին ուր կազմակերպուած էր գաղթային մեծ ցուցահանդէսը անցեալ տարի։

Այս ցուցահանդէսը տեղի պիտի ունենայ 1937ին։ Աւելի առաջ կարելի չի այն պատճառով որ, ցուցահանդէսներու միջազգային պայմանագրութիւնը միայն 1937ը տրամադրելի ցոյց կուտայ։

— Փարիզի քաղաքապետութեան լուսաւորութեան ճիւղի ճարտարագէտը՝ վիճակագրութիւն մը պատրաստել տուած է, որուն համաձայն, Փարիզ քաղաքը կը լուսաւորուի մօտ 53 հազար ելեկտրական կամ օդային կազի կտուցներով, ինչ որ կը ներկայացնէ 33 միլիոն 500 հազար մոմի ուժ մը։

ՄԵԿԻ ՓՈԽԱՐԷՆ ՀԱԶԱՐ

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը, յանձին Գասպար Յակոբեանի, կորցնում է Պարսկաստանի իր կազմակերպութեան սիւներից մէկը, իսկ պարսկահայութիւնը՝ իր անձնուէր ու սիրուած գործիչը։

Թէ՛ իբրեւ հանրային գործիչ, թէ՛ իբրեւ ժանուկ սերնդի դաստիարակ եւ թէ, մանաւանդ, որպէս կուսակցական պատասխանատու գործերի վարիչ, Գասպար Յակոբեանը եղել է Ատրպատականի հայութեան ամենաժողովրդական դէմքը։

Ճիշտ է, որ իր այդ ժողովրդականութիւնը նա պարտական էր ոչ միայն իր անհատական ընդունակութիւններին, այլ եւ այն հանգամանքին, որ նա լինելով բուն իսկ միջավայրի ծնունդ՝ երբեք չլքեց այդ միջավայրը՝ միշտ լծուած լինելով հանրային աշխատանքների։

Թուցէ շատերին տարօրինակ թուայ, սակայն իրականութիւն է, որ պարսկահայութիւնը, հակառակ իր կրթական գործի համեմատաբար նախանձելի վիճակին, տասնեակ տարիներ իր իսկ միջավայրի համար չի կարողացել գործիչներ հասցնել։

Պարսկահայ երիտասարդութիւնը հանրային լաւագոյն շարժումներով խանդավառւում է մինչեւ որոշ տարիք։ Այնուհետեւ, միջավայրի իւրայատուկ ըմբռնումներ նրան հեռացնում են հանրային կեանքից, ամփոփւում ընտանեկան միջավայրում եւ դարձնում հանրային աշխատանքների համար պարզ սիրող (amateur)։ Ահա թէ ինչո՞ւ տարիներ շարունակ պարսկահայութեան կրթական եւ հանրային գործերը գտնուել են այսպէս կոչուած «դրսեցիների»ի — Ռուսահայերի եւ Թրքահայերի ձեռքում։ Վերջերս միայն, տնտեսական տագնապի եւ Պարսկաստան տեղի ունեցող բարեփոխումների պատճառով, պարսկահայութիւնը աստիճանաբար դուրս է գալիս իր ընտանեկան պատեանից։

Այս բացատրութիւնները, կարծում եմ, բաւական են՝ պարզելու համար այն ժողովրդականութիւնը, որ վայելում էր նա։ Ընդունակութիւն եւ բարեխղճութիւն՝ միացած իր միջավայրի ծնունդ լինելու հանգամանքին, նրան դարձրել էին սիրելի Ատրպատականի հայութեան։

Որպէս հանրային գործիչ, նա միշտ եղաւ ժողովրդի կողքին՝ թէ՛ նրա դառնութեան եւ թէ՛ ուրախութեան վայրկեաններին։ Թրքական ներխուժումի ժամանակ, երբ Ատրպատականի հայութիւնը ամէն վայրկեան ջարդի էր սպասում, գտնուելով Թուրք-Թաթարական ծովում, նա երբեք չլքեց ժողովուրդը, միշտ մնաց նրանից անբաժան։ Իսկ Հայաստանի Հանրապետութեան հոչակման օրերին, համակ խանդավառութիւն դարձած, նա կարողացաւ իր ամբողջ միջավայրը խանդավառել Ազատ եւ Անկախ Հայրենիքի գաղափարով։

Որպէս ուսուցիչ դաստիարակ, նա տասնեակ տարիներ շարունակ իր ուժերը ի սպաս է դրել պարսկահայութեան կրթական գործին։ Թէ՛ որպէս պարզ ուսուցիչ եւ թէ՛ իբրեւ տեսուչ՝ նա անջնջելի հետքեր է թողնում իր անցած ճանապարհի վրայ։ Մտքից աւելի, նա մշակում էր իր աշակերտների սիրտն ու հոգին, դարձնելով նրանց ընդունակ՝ լաւագոյն գաղափարների յաղթելու։ Այսօր թէ՛ Պարսկաստանում եւ թէ՛ նրանից դուրս, նրա աշակերտները մի պատկառելի թիւ են կազմում։

Սակայն այն, ինչ որ նրան դարձնում էր հեղինակութիւն եւ արժէք, այդ նրա կուսակցական անժխտելի գործունէութիւնն է։ Ատրպատականի համար Դաշնակցութիւն ու Գասպար Յակոբեան նոյնացել ու մի մարմին էին կազմում։ Այդ ասում ենք առանց չափազանցելու, որովհետեւ թէ՛ շարքայիններ, թէ՛ հակառակորդների եւ թէ՛ տեղացի ժողովրդի կողմից այդպէս էր ճանաչւած նա։

Տարիներ շարունակ նա կարողացաւ Դաշնակցութեան դրօշը միշտ բարձր պահել եւ այսօր նա հեռանում է, թողնելով այդ դրօշը հաւատարիմ ձեռքերի։ Հայաստանի Հանրապետութեան անկումից յետոյ, երբ մեր ներքին մութ ուժերը, թող ների ասել, հայ ժողովրդի տառապանքները, սկսած կարմիր հնչակեաններից մինչեւ «ժողովրդական» կոչուած թափթփուքները, դուրս եկան իրենց անկիւններից, մի ընդհանուր արշաւ սկսելով Դաշնակցութեան դէմ, Գասպար Յակոբեանը կարողացաւ իր խմբագրութեամբ լոյս տեսնող «Այգ» թերթով կուրծք տալ այդ կարմիր ու դեղին հարւածներին։

Մանր է նրա կորուստը, որովհետեւ նա մեկնեց, առանց իր փայփայած գաղափարների իրականացումը տեսնելու։

Սակայն այս վաղաժամ ու անակնկալ մահուան առաջ, մի միտք մեզ մխիթարում է — նա մեռաւ, սակայն նրա գործը շարունակւում է իր հասցրած նոր ու թարմ ուժերով։

Զենք մոռացել ու չպիտի մոռանանք երբեք նրա այն խօսքերը՝ թէ չկայ ու չի կարող լինել որեւէ արդար ընկերային իրաւակարգ, առանց ազգային անկախութեան։ Որովհետեւ, եթէ գարշելի է աշխատանքի շահագործումը, կրկնակի գարշելի են ազգային տարբերութիւնների վրայ հիմնուած բռնութիւններն ու հարստահարութիւնները։

Զենք կարողանում մոռանալ նրա «յեղափոխական» Ռուսաստանին ուղղած դառն խօսքերը, այն Ռուսաստանի, որ միլիոնաւոր բանւորների ու գիւղացիների բերնից կտրած հացով ապստամբութիւններ է կազմակերպում ամենայետամնաց գաղթավայրերի ժողովուրդների մէջ, իսկ ինքը՝ ձեռք ձեռքի տուած պատմութեան մէջ միայն ջարդերով ծանօթ Թիւրքիային՝ խեղդեց ու շարունակում է խեղդած պահել ամենասարսափ դատը, հայկականը։

Նա մեկնեց թողնելով մեզ նաեւ իր խոր հաւատը դէպի մեր յաղթանակը։ Նոյն հաւատով մենք պիտի շարունակենք պայքարել այն գաղափարների համար, որոնք հայ ժողովրդի հարազատ ու արիւնոտ ծնունդն են։

ԱԼ. ԴՕՆԻ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱԴՈԼՖ ՀԻԹԼԵՐ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ԽՄԲ.— Այս յօդուածին առաջին մասը հրատարակուած է փետր. 26ին։

Հիթլէր իր ծրագրին մէջ միջազգային կամ կեղեքիչ դրամագլուխը (մասնաւորաբար հրէականը) զատելով ազգային կամ ստեղծագործ դրամագլխէն, կը փորձէ այս վերջինին համար համեստ ընթացք մը ստեղծել, առաջինը ոչնչացնելով։ Քաղաքացիներու յատկացուած աշխատութեան իրաւունքն ու պարտականութիւնը կը հաստատէ, աշխատանքի արդար պտուղը նկատուած սեփականութիւնը կը վերակազմէ անձնական ստացուածքի հիմերուն վրայ, ընդհանուրի օգտակար եւ չափաւոր յարաբերական տարածութեամբ։

Ամենագլխաւոր հարցը «սակերու լուծը» վերցնելն է։ Իսկապէս բոլոր արտադրող տարրերը, գիւղացիէն մինչեւ գործաւորը թէ գործատէրը, անցնելով արհեստաւորէն թէ վաճառականէն, նուազագոյն թիւ մը կազմող դասակարգի մը համար կը տքնին։ Այդ դասակարգը դրամատիրական եւ սակարանի գործառնութիւններով կ'իւրացնէ ապօրինի մեծամեծ շահեր։ Ուրեմն պէտք է պայքարիլ դրամատիրական շահագործման դէմ ի շահ արտադրիչ ուժին։ Ասոր համար պէտք եղած միջոցները ձեռք պիտի առնուին— մասնակցութիւն մեծ ձեռնարկներու շահերուն պետականացում trustներու եւ անանուն մեծ ընկերութիւններու, ընդհանուրի շահին համեմատական չափով անձնական կալուածներու պահպանում, հողային բարեփոխութիւն ազգին համար աշխատող հողատիրոջ, սակարանի կործանում եւ դրամատուններու վարչականացում։ Մահացու պատիժ հակընկերային դրամաշորթութեան։

Այս տրականեան միջոցները ձեռք պիտի առնուին համաձայն 12րդ յօդուածին որ կ'ըսէ. «Առանց յոգնութեան եւ աշխատանքի եկամուտներու ջնջում»։

Անոնք պիտի յանգին նաեւ 16րդ յօդուածի տրամադրութեան— փոքր քաղքենիներու, փոքր արհեստաւորներու, փոքր հողատէրերու վերականգնումին եւ պաշտպանութեան։

Ազգային-ընկերվարական կուսակցութիւնը իր շարքերուն մէջ ունէր 1920ին՝ եօթը անդամներ, 1927ին՝ 17,000, 1929ին՝ 120,000, իսկ այս պահուս իր թիւը կը հասնի 900,000ի։ Կան նաեւ 100,000 խնդրանքներ շարքերու մէջ արձանագրուելու համար։

Իր անդամներն ու համակիրները սէնտիքաներ չեն կազմեր, այլ կը միան իրենց նախկին կազմակերպութեանց մէջ, հոն նոր կորիզներ կազմելու համար։ Բաւական ժամանակէ ի վեր կանոնաւոր եւ լուրջ ջանքեր կը թափուին գիւղացիական հաստատութիւնները կոչելու, օգտուելու քաղելով ներկայ տագնապէն։

Միեւնոյն կացութեան մէջ են նաեւ ուսանողները, որոնք ազատ ասպարէզներու խափանումէն կը լքուին եւ գլխաւորաբար ու մեծ մասով միացած են ծայրայեղ ազգայնական։ Այնպէս որ, համալսարանական երիտասարդութիւնը, ընդերկութեան վախով, հակած է ազգային-ընկերվարական Schülerbund (Դպրոցականներու) եւ Studenbund (Ուսանողներու Միութիւն)։ Հիթլէրեան կազմակերպութիւնը մասնաւորապէս յառաջ գացած է այս միջավայրերուն մէջ, ձգտելով իրեն քաշել ազգին ընտրելագոյն մասը։ Նազի ուսանողները ունին իրենց լրագիրները (օր. Deutsche Revolution) եւ կատաղի պայքար կը մղեն «խաղաղասէր» փրոֆէսէօրներու եւ ձախակողմեան ուսանողներու դէմ։

Ընդհանուր կազմակերպութիւնը հետեւեալ կերպով դասաւորուած է։ Նախ Հիթլէրի շուրջ սպայակոյտ մը որուն զանազան ճիւղերը, համաձայն իրենց մասնագիտութեանց, կը վարեն զանազան գործաւորական, խնամողական, օրէնսդրական, լրագրական գործեր։ Այս սպայակոյտէն վերջ կուգայ Ռայխսթակի հատուածը իր 107 երեսփոխաններով։ Յետոյ կուգան կուսակցական վարիչները։ Գաւառային քարտուղարութեան հատուածներու մէջէն ամէնէն գերակշիռներն են Միւնիխի եւ Պերլինի կոմիտէները։

Այս բոլոր մասնաճիւղերը սերտօրէն կապուած են կուսակցութեան կեդրոնական կազմին, որուն բացարձակ ղեկավարութիւնը Հիթլէրի ձեռքերուն մէջն է։ N. S. D. A. P.ը կազմուած է ապազայ ազգային-ընկերվարական պատկերին նման, այսինքն տեսակ մը ժողովրդավար բռնակալութեան ձեւին տակ։ Անգամ մը որ պետը որոշուած կամ ընդունուած է ճշմարիտ քաղաքացիներու (կամ համակիրներու) կողմէ, բովանդակ իշխանութիւն մը կրնայ բանեցնել։ Վերէն վար երկաթէ կարգապահութիւն մը սահմանուած է, որուն դէմ յաջորդական երկպառակութիւններ խորտակուած են։ Ընդհակառակն, խորունկ ընկերականութիւն մը պարտաւորիչ է։ Շնորհիւ ասոր եւ զինուորական կարգապահութեան, կուսակցութիւնը կ'աշխատի կանոնաւորապէս լարուած մեքենայի մը նման։ Իր ընդհանուր կապերով թէեւ ֆաշիստ, սակայն իր հիմքով կազմակերպուած է համայնավարական դրութեամբ, ինչպէս փողոցի, ձեռնարկներու (գործարան) թափանցումի բջիջներ եւն.։

Կան նաեւ բաշխումներու եւ կռիւներու հատուածները (հարուածային վաշտեր)։ Մասնաւորապէս զարմանքի արժանի են անոնց անձնուիրութեան զգացումները։ Չէ՞ որ 300 կամ 550 հազար «S. A. Manner»ները եւ իրենց 10 հազար պետերը անձնուէր մոլեռանդութեան գաղափարով մը կուտան իրենց վերջին շունչը, գոչելով «Կեցցէ Հիթլէր» կամ «Կեցցէ Գերմանիա»։ Այս բանակին ամենասարսափելի մարդիկը կը կազմեն, իրենց կարգին, մասնաւոր հատուածները կամ պաշտպանութեան մարտիկները, այսինքն կուսակցութեան Չեկան։

Ընտրական պայքարն ալ համեմատական չափով առաջ կը տարուի։ Հիթլէր որ անձնապէս կը վարէ այդ ճիւղը, կրցած է ամերիկեան ռէքլամի մեթոտը ներմուծել իր տեղական մէջ։ Այս սկզբունքը որ կը գործադրուի սանդուղի բոլոր աստիճաններու վրայ, առաւելագոյն արդիւնքը տուած է։ Քաղաքական փրոփականտը, կ'ըսէ Հիթլէր, պէտք է իր մտային մակարդակը անմիջապէս ամենատկարներու մտային կարողութեանց վրայ, անոնց՝ որոնց սահմանուած է...։ Ջանուածին վրայ կանոնաւորուած, իր ճշգրտութիւնը կը համեմատի յաջողութեան։»

Այս սկզբունքներու գործադրութեան համար, ժողովասրահները զարդարուած են բազմազան կարմիր դրօշներով, լրագրի յօդուածներով, մեծամեծ որմազդերով, որոնց վրայ արձանագրուած են օրուան նշանաբանները։

Կուսակցութեան կազմակերպած ժողովներու հսկայական թիւն է յաջողութեան միակ պատճառը։ «Նազի» պետը կ'ըսէ թէ չի հանգստանար։ 1930ին, ընտրական յաջողութենէ մը վերջ, կը հրամայէր կազմակերպել 70,000 ժողովներ իր նախօրեայ յաջողութիւնը օգտագործելու համար։ Պերլին տարուան ընտրական շրջանին կազմուած մը դաւաններու մէջ եղած ժողովներու օրական թիւը կը հասնի 480ի։

Հիթլէրեան քուէարկողները անցեալին վեց միլիոն, այսօր թերեւս 12 միլիոն, շարժման ամենախոր դաւոր տարրերն են։ Այս վիճակագրութեանց համաձայն, իրենց թեկնածուները պէտք է ստանան ընդհանուր քուէներու հարիւրին 35ը, մինչդեռ անցեալ ընդհանուր ընտրութեանց կը ստանային հարիւրին 18ը։

Անոնց կ'աջակցի նաեւ մամուլը։ Կուսակցութեան առօրեայ օրկաններէն եւ հանդէսներէն զատ, իրենց դաշնակից կը միան նաեւ «Պողպատեայ Սաղաւարտներ»ու, Գերման ազգայնականներու եւ նոյն իսկ ժողովրդական կուսակցութեան օրկանները։

Նման կազմակերպութիւն պէտք ունի նաեւ ահագին պիւտճէ մը։ 1930ի ընտրական պայքարի ծախքերը հասած են մօտաւորապէս 200 միլիոն ֆրանքի։ Այս պայմաններուն տակ, ի՞նչպէս կը լեցուի գրամարկղը։

Այս մասին Հիթլէր շատ պարզ սկզբունք մը կը գործադրէ։— Ամէն միջոց բանեցնել, կարելի եղած չափով իր ապատութիւնը պահելով, եւ իւրաքանչիւր հաւանական նուիրատու շահագրգռել տալ իր յաղթական զանազան արդիւնքներով ու նպաստներ ստանալ անոնցմէ։ Այսպէս, կարեւոր գումարներ ստացած է ազգայնական զանազան ընկերութիւններէ, հին բանակի ներկայացուցիչներէ, կարգ մը մեծ դրամատուններէ։ Հիթլէր նոյնիսկ ընդունած է, չըսելու համար խնդրած, տար վարկեր, ինչպէս Ֆօրտէն եւ կ'ըսուի նաեւ Մուսոլինիէն։

Այս է գերման ազգային-ընկերվարական կուսակցութեան կազմակերպութիւնը։ Սկզբունքով, ան կը ջանայ, իր պետին միջոցաւ, օրինաւոր կերպով իշխանութեան գլուխ գալ, ինչ որ այսուհետեւ իր կարողութեան սահմաններուն մէջ կը թուի։

Ն. ՀՐԱՉԻԱ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի համրակալը

Երեւանէն կը գրեն Պրոլետար (17 փետր.).—

Երեւանի հանրակառքին շինութեան նիւթերը քաղաք կը հասնին ամէն օր։ Օդային եւ ստորերկրեայ ելեկտրալարերը հասած են արդէն։ Հասած են նաեւ մեքենաները։ Երկաթագիծերը կը հասնին ապրիլին։ Ենթակայանին սարքաւորումը կը ջանայ, որովհետեւ մարմինը, որուն դիմում կատարուեցաւ, չստանձնեց անհրաժեշտ իրերուն հայթայթման հոգը։ Հանրակառքին գիծերը դնելու համար, հողային աշխատանքները կը սկսին մարտ 15ին։ Մինչ այդ կը գրուին ստորերկրեայ լարերը։

Շինութիւնը տեղական նիւթերով ապահովելու համար, պայմանագիր կնքուած Երեւանի մարմիններուն հետ որոնք պիտի հայթայթեն խիճ եւ քար։ Արդէն ամէն օր Երեւան կը հասնին այդ նիւթերը։

Շինութեանց համար անհրաժեշտ բոլոր արհեստագէտներն եւ բանուորները ամբողջացուած են։ Անոնց տրուած է բնակարան։ Քաղաքային խորհուրդը որոշած է ամէն ճիգ թափել, որպէսզի հանրակառքի գծին բացումը կատարուի Հայաստանի խորհրդայնացման 12րդ տարեդարձին։

Երեւանի Օփերան

«Պրոլետար» կը գրէ թէ Երեւանի մէջ հիմը դրուեցաւ անդրանիկ օփերային։ Երեւանի օփերային դպրոցին կազմակերպման հոգը յանձնուած է կրթական գործաւորութեան, Տէր Ղեւոնդեանի, Ե. Կազարովայի, Բողոսեանի։ Երեւանի օփերային դպրոցը արդէն հրաւէրներ ղրկած է Թիֆլիզ, Բագու, Մոս-

...ւ, որոնք պիտի կապուին Երեւանի օփերային բեմին. Թօշակաւոր արուեստագէտներ: Այս երգիչները ժամանակէ մը ի վեր կը պատրաստուին Երեւանի մէջ տալ հիանալ օփերաները,— Գարմէն, Ռիկոլէթթօ, Թագաւորական հարսնացու, Սեւիլի սափրիչը:

Միւս կողմէ Հայաստանի Պետական Հրատարակչականի Վարչութիւնը, կրթական գործավարութեան յանձնարարութեամբ, պաշտօն տուած է երաժշտագէտ Արմէն Տիգրանեանի վերամշակել Անուշ օփերան, որպէսզի տպագրութեան յանձնուի: Պիտի վերամշակուին նաեւ ... երաժշտութիւնը: Անուշ օփերային նուագը, իբրեւ դաշնակի տետրակ, վերամշակումէն յետոյ պիտի ունենայ 400 էջ:

Գրական թերթ

Փետրուար 30ին Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ գրական թերթ մը, որ օրգանն է Հայաստանի Խորհրդային Գրողներու Դաշնակցութեան: Անունն է Գրական Թերթ: Լոյս պիտի տեսնէ ամէն 10 օրը մէկ անգամ:

Երեւանի

հին բոլշեւիկները

Անգամ մը գրած էինք թէ Հայաստանի հին բոլշեւիկներն ալ կազմած են Միութիւն մը: Նման Միութիւններ կազմուած են նաեւ Թուսիոյ մէջ ամէն կողմ: Այնպէս որ Երեւանի Միութիւնը պիտի դառնայ մասնաճիւղը Հին Բոլշեւիկներու Ընկերութեան:

«Խորհ. Հայաստան» (փետր. 16) կը գրէ թէ, «ըստ ձեռքի տակ եղած տեղեկութիւններու», Հայաստանի մէջ կան մօտաւորապէս 32 բոլշեւիկներ, որոնց կուսակցական սթաժը կը համապատասխանէ ընկերութեան կանոնագրին, անդամակցելու համար: Այդ կանոնագիրը կը պահանջէ 18 տարուան սթաժ: Երեւի, Հայաստանի բոլոր բոլշեւիկները «դեռ խակ են, ձուից երէկ ելած դեռ», Ն. Զարեանի բացատրութեամբ: Միայն 32 հոգի են, որ հաւկիթէն կանուխ ելած են: Ափսո՜ս որ ասոնց ալ հոգեթափը ձեռքը տուին ու զրկեցին անոնք, որ «ձուից երէկ են ելած»:

Ձիւնը Զանգեզուրի մէջ

Երէկ գրած էինք թէ ձիւնը Նոր Բայազիտի շրջանին մէջ կը հասնի 5 մեթր բարձրութեան:

«Խորհ. Հայաստան» կը հրատարակէ հեռագիր մը (16 փետր.) Սիսիանի շրջանէն (Ղարաքիլիսա), որ կը թուի թէ նուազ ենթարկուած չէ այս տարուան ձմեռնային խստութեանց.—

Անդադար կը ձիւնէ: Սարսափելի բուք ու բորան: Ամէն կողմ սառած: Սաստիկ ցուրտ: Յունուարի 30էն ի վեր դադրած է թղթատարը: Միջգիւղային ճամբաները փակուած են: Երէկ ու այսօր գիւղէ գիւղ ճամբորդողներէն սառած մեռան 3 հոգի, հագիւ ազատուեցան 12 հոգի, որոնք հիւանդ են ու կը դարմանուին: Միջգիւղային երթեւեկութիւնն ալ դադրած է, ինչ որ գէշ կ'ազդէ կարգ մը աշխատանքներու վրայ:

Պայքար ձիւնին

ու հեղեղին դէմ

Բագուի կոմունիստ հայերէն թերթը կը գրէ (14 փետր.) թէ Ադրբէջանի կառավարութիւնը արտակարգ լիազօր նշանակած է ոստիկանական ուժերու պետ Սասփ Ախունդովը, որ պաշտօն ունի պայքարի միջոցներ գտնելու հեղեղի հաւանականութեան դէմ եւ բարձրացնելու Կուր եւ Արաքս գետերուն եզերքները Ադրբէջանի հողամասերուն վրայ:

Հայաստանի կողմէ եւս, ինչպէս յոբի, Հայաստան կը գրէ (16 փետր.) լուրջ միջոցներ ձեռք առնուած են ձիւնի աղէտին ու հեղեղի հաւանականութեան դէմ, եւ այդ նպատակով կազմուած է արտակարգ Յանձնախումբ մը, որ կը բաղկանայ 6 հոգիէ, — Աբուլեան (չեկիստ), Կ. Այվազեան, Ա. Կոստանեան, Դուլգարեան, Եազուբեան և Բարսեղեան:

Յաջորդով մանրամասն տեղեկութիւններ կուտանք ձմրան աղէտին, հեղեղին վտանգներուն ու այս յանձնախումբին աշխատանքներուն մասին:

Մանր լուրեր

Ներգաղթի երկրորդ կարաւանը դիմաւորելու համար, կառավարական յանձնախումբի ներկայացուցիչ Ս. Մարգարեան փետրուար 13ին մեկնեցաւ Պաթում:

Երբ գաղթականները հասնին Պաթում, ամբողջ յանձնախումբն ալ իր կարգին պիտի մեկնի ընդ առաջ:

× «Կարմիր Զինուոր» թերթին մէջ կը կարդանք թէ Ա. գունդի 3րդ վաշտի բջիջը իր շարքերէն վտարած է Գ. Աբրահամեանը, որ դէմ է արտայայտուեր զինուորական պատրաստութեան: Նման պատիժներու ենթարկուած են Օհանեան, Ս. Բարալեան, Իշխան Մակարեան:

ԿԱԼՈՒԱԾԱԿԱՆ ՎԱՐՁՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ մեծ յուզում կը տիրէ ամբողջ Սուրիոյ մէջ, կալուածական վարձքերու առթիւ: Պայքարը կը շարունակուի սաստկօրէն:

Պէյրութի վարձակալներու ժողովը նոր հաւաքոյթ մը գումարեց եւ հետեւեալ որոշումները տուաւ:

1.— Վարձքերու գիներէն զեղչել հարիւրին 25:

2.— Վարձքերու համար նոր օրէնքներ հաստատել:

3.— Էվգաֆներու եւ նոր շինութեանց մասնաւոր կանոնները վերցնել:

4.— Վաճառատուններու վարձքերէն զեղչել ոչ թէ հարիւրին 25, այլ հարիւրին 40:

5.— Թոյլ չտալ որ կալուածատէրերը իրենց կալուածներէն հանելով վարձողները՝ ուրիշ վարձակալներու տան գանոնք:

Որոշուած է նաեւ ուրիշ կարեւոր կէտ մը: Եթէ վարձակալին եւ կալուածատիրոջ միջեւ անհամաձայնութիւն մը ծագի վարձքի շուրջ, այդ պարագային մասնաւոր յանձնախումբ մը պիտի հրաւիրուի որոշելու համար վարձքի գինը: Եթէ կալուածատէրը ուզէ վարձակալը հանել իր տունէն, պէտք է հատուցում վճարէ անոր: Վարձակալ մը որեւէ ժամանակ եթէ իր վարձած շէնքը ուզէ ուրիշի մը փոխանցել պիտի ազատ ըլլայ այդ ընելու:

Պայմանագրութիւնները պէտք է կրեն եւրոպական թուականը եւ գումարը գրուած պէտք է ըլլայ սուրիական ոսկիով եւ ոչ թէ օսմանեան ոսկիի հաշուով:

Վարձքերը պէտք է վճարուին ամսէ ամիս կամ երեք ամիսը մէկ անգամ:

Տուրքերը պէտք է վճարուին կալուածատէրերու կողմէ:

ՏԱԳՆԱՊԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

Խոշոր կորուստներ մէկ տարուան ընթացքին

«Հայ վաստակ» առեւտրական ամսագիրն ալ, իր կարգին, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Ամերիկայի հայ գաղութի տնտեսական կացութեան մասին.—

Առնենք գորգավաճառութիւնը, որ ամերիկահայ առեւտուրի գլխաւոր ճիւղերէն մին է, 1931ի ընթացքին, երբ արգիլնք ընդհանուր տագնապին եւ արծաթի անկման, մեր գորգավաճառներէն շատեր հարկադրուեցան հաշուեյարդարի ենթարկել իրենց գործերը: Ճիշդ թիւ տալ դժուար է, սակայն, մօտաւորապէս 60է աւելի հայ գորգավաճառներ քաշուեցան ասպարէզէ, չկրնալով տոկալ ծախքերու:

Կօշիկի ճարտարարուեստը, որ զարգացած է Նիու Ինկլէնտի հայ գաղութներուն մօտ, նմանապէս անցաւ տագնապալի շրջան մը, Հէյվրհիլ եւ ուրիշ քաղաքներ ականատես եղան հայ գործարաններու փակումին:

Գոհարագործութիւնը, թեթեւ եւ սուղնոց, կորսնցուց իր կենսունակութիւնը: Այս ճիւղին նուիրուած են Փրովիտենսի մեր հայրենակիցներէն շատեր: Հոն հայ գոհարագործարաններ պատուաբեր դիրք գրաւած են: Ճիշդ է, որ գրեթէ չեղան սնանկութիւններ, վասնզի հայ վաճառականն ու գործարանատէրը դիւրաւ յարմարուող մարդիկ են. սակայն բազմաթիւ գործարաններ կամ փակ մնացին երկար ատեն եւ կամ գործեցին կաղն ի կաղ: Գոհարեղէնները կեանքի անհրաժեշտ առարկաներ չեն, պերճանքի մաս կը կազմեն, հետեւաբար բացատրելի է անոնց սպառման մեծ անկումը:

Պէտք է բարեբախտութիւն համարել որ հայ գոհարագործներն աւելի յոռի ատրճանի մը չհասան:

Լուսանկարչութեան ճիւղին մէջ գործերու անկումը զգալի եղաւ: Հարիւրաւոր հայ լուսանկարիչներ անգործ մնացին եւ հազիւ կրցան պահել իրենց գլուխները: Տարիներով աշխատած վարպետներ անգամ ունեցան անգործութեան ամիսներ: Անոնք որ անդամ էին Պոստոնի կամ Նիու Եորքի Արհեստակցական Միութիւններուն (Union), շաբաթական 25 տոլարով (իրենց համար համեմատաբար փոքր գումար մը) ստիպուեցան տուն պահել եւ ապրիլ:

Տակաւին չխեցինք որ ամերիկահայ 50ի չափ լուսանկարչական գործարաններէն ու գործատեղիներէն մին փակէր իր դռները:

Մեքենական լուացարարութիւնը, ուրիշ կարեւոր գործի ճիւղ մը, ուր Ամերիկայի Հայերը կը համրեն գուցէ 50ի չափ գործարաններ եւ հարիւրաւոր աշխատողներ, փայլուն տարի մը չկրցաւ անցընել: Դժգոհութիւններ լսուեցան յաճախ եւ եղան սնանկութեան նման քանի մը դէպքեր: Բայց այս ճիւղն ալ կը ջանայ յարմարիլ նոր պայմաններուն:

Երկրագործութիւնը Ամերիկայի Հայոց մէջ զարգացած է երկու վայրեր: Ամէնէն կարեւորը Քալիֆորնիան է, մանաւանդ Ֆրեզնոյի գաւառը: Միւսը Լօտէնսի մօտ հայ գիւղն է եւ ընդհանրապէս ցիրուցան հայ երկրագործները Ամերիկայի շատ մը կողմերը:

Հայ երկրագործական տագնապը չարձանագրուեցաւ թէ՛ Խաղաղականի եւ թէ Ատլանտեանի կողմը:

Գործաւորութիւնը, որ մեծ տոկոս մը կը կազմէ մեր գաղութին մէջ, շատ ծանր տագնապ մը անցուց: Հազարաւոր Հայեր մնացին անգործ: Տագնապին գլխաւոր կեդրոնը եղաւ Տիթրոյթ, որ ենթադրօրէն 10 հազար հայութիւն ունի: Գործազրկութիւնը տակաւին կորսնցուցած չէ իր թափը:

Այլապէս դժբախտ տարի մը եղաւ 1931ը Ամերիկահայերու այն մասին համար, որ անշարժ կալուածներու (տուն, գետին եւլն.) տէր էր եւ մորկէյճի (գրաւ) վտանգի գիծը անցուցած չէր:

Ամէն տեղ հարիւրաւոր Հայեր կորսնցուցին իրենց տուները, վասնզի չկրցան հատուցանել պահանջուած մասնավճարները՝ անգործութեան, վարձքերու անկման եւ տուներու անվարձակալ մնալուն եւ այլ պատճառներով:

Միջին Արեւմուտքի մէջ՝ Տիթրոյթ եւ Արեւելքի մէջ՝ Ուսթըրաուն Մաս՝ կրնան նկատուիլ այս տագնապին նմոյշ — գոհերը:

— Վերջին մէկ երկու ամսուան ընթացքին Մասաչուսէց նահանգին մէջ երեւոյթ մը եղաւ տեղական փոքր դրամատուններու փակումը:

Լօվէլի (Մաս) տեղական դրամատուն մը փակեց դռները Դեկտեմբերի սկիզբները: Շատ մը Հայեր եւ գործատէրեր, որոնք դրամական գործառնութեան մէջ էին այդ դրամատան հետ, մատնուեցան տագնապալի կացութեան մը:

Հայերու ունեցած դրամները կ'ենթադրուին շուրջ 50,000 տոլար:

Չարլսթաունի (Մաս) Charlestown Trust Company դրամատան փակումը տեղի ունեցաւ Դեկտ. 21ին:

Մօտաւորապէս 15 Հայեր դրամ ունենալով այդ պանքին մէջ, մատնուեցան յոռի կացութեան մը:

Հայերու ունեցած դրամը կը գնահատուի շուրջ 35,000 տոլար:

Զըլսիի մէջ ալ դրամատուն մը դադրեցուցած է իր վճարումները: Շատ մը Հայեր ազդուած են:

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ամբէնի մէջ բազմաթիւ մետաղագործարաններ սկսած են արձակել օտար գործաւորները, բացի պելճիքացիներէն: Այս կերպով, մասնաւորաբար Լեհերը, որոնք այդ շրջանին մէջ (Հիւսիսի փա-տը-քալէ) 250,000 հոգի են, ամէն օր իրենց երկիրը կը վերադառնան:

× Լուառի մէջ, հանքատէրերու եւ գործաւորներու ներկայացուցիչները՝ հանդիպման մը ընթացքին, համաձայնութեան եկած են օրավարձերու հարցին շուրջ: Հանքատէրերու որոշած 10 առ հարիւր նուազումը օրավարձերու վրայ տեղի չպիտի ունենայ.

ՄԱՄՈՒԼ

Բարեգործականը

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 փետր.).

— «Բարեգործականը ամլութեան շրջան մը կը բոլորէ: Դրական ոչ մէկ գործ սա վերջին ամիսներուն: Անգլիոյ ելեւմտական տագնապի անմիջական ազդեցութեան տակ, դրամատիրական հաստատութիւններու յատուկ վերապահութեամբ Բարեգործականը մէկէն ի մէկ քաշուեցաւ իր պատեանին մէջ, ինքնամփոփուեցաւ եւ այն սատիճան մեկուսացաւ որ կարծես թէ պարտաւորութիւններ չունենար այս անճար ժողովուրդին հանդէպ:

Սթերլինի տագնապը իրապէս մեծ ազդեցութիւն գործած է Բարեգործականի գանձին վրայ, բայց ասիկա պատճառ չէ որ հարիւրաւոր միլիոն տրախմի անձեռնմխելի դրամագլուխ ունեցող այս կազմակերպութիւնը ձեռքերը ծալլած դիտէ գաղութներու աստիճանական ծիւրումն ու ուժասպառումը: Կատարելիք գործեր կան, որոնց յետաձգումը աւելի մեծ վնասներ կ'ունենայ քան սթերլինի անկումը:

Անցեալ տարի, վարիչ-պատուիրակը գործունէութեան լայն ծրագիր մը ներկայացուց հանրութեան: Խանդավառուեցանք այդ ծրագիրով, խորհելով որ Բարեգործականը կը մտնէր իր բուն դերին մէջ, ծառայելու համար ժողովուրդին: Ծրագիրը գործադրելի չէր իր բոլոր կէտերուն մէջ: Անոր մէջ տեղ գտած էին պետական չափանիշով գործեր, որոնց իրագործման համար անբաւարար էին Բարեգործականի ուժերն ու միջոցները:

Բայց կային կէտեր, որոնց գործադրութիւնը մեծ զոհողութիւն չէր պահանջեր: Օրինակ, գաղութահայ դպրոցները նիւթապէս ապահովելու եւ հայ մշակոյթը զարգացնելու խնդիրները: Նաեւ ներգաղթի գործը:

Բարեգործականը ոչ թէ միայն գործադրութեան չդրաւ իր մշակած ծրագիրը, այլ վարժարաններու յատկացուցած նպաստներն ալ դադրեցուց: Ամիսներէ ի վեր յունահայ դպրոցները ոչ մէկ գումար ստացած են Բարեգործականէն: Պ. Օ. Թաղէոսեան քննեց, ուսումնասիրեց եւ խոստումներ ըրաւ: Ահա ամիս մըն է որ իր տեղեկագիրը ներկայացուցած է Բարեգործականի կեդրոնին, բայց տակաւին ոչ մէկ օժանդակութիւն:

Այս զանցառութեան հետեւանքով, յունահայ դպրոցները մատնուած են նիւթական անհարթելի դժուարութիւններու: Ուսուցիչները ամիսներէ ի վեր թօշակ ստացած չեն:»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մարսէյլի

Երաժշտական Միութիւնը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կոմիտաս Վարդապետի վաթսունամեակին առթիւ կազմուած երկսեռ երգչախումբին յիսուն անդամները կազմեցին «Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութիւն» անունով ընկերակցութիւն մը, որուն նպատակն է.—

Ա.— Երաժշտական ճաշակը զարգացնել նորահաս սերունդին մէջ:

Բ.— Հայ երաժշտութիւնը տարածել ժողովրդական խաւերուն մէջ, ծանօթացնել զայն օտարներուն:

Գ.— Քաջալեր հանդիսանալ եւ սատարել երաժշտական ընդունակութիւն ունեցող հայ երիտասարդին:

Միութիւնը իր երկրորդ ընդհ. ժողովին հաստատեց յանձնախումբի կողմէ պատրաստուած ծրագիր-կանոնագիրը եւ ընտրեց իր Մայր Դիւանն ու վարչութիւնը հետեւեալ կերպով.—

Մայր Դիւան.— Նախագահ Պ. Ս. Միլտոնեան, քարտուղար Պ. Ս. Փափազեան:

Վարչութիւն.— Ատենապետ Պ. Ժ. Մալաքեան, Ատենադպիր Պ. Բ. Սիմիթեան, հաշուապահ Օր. Ռ. Փափազեան, գանձապահ Պ. Կ. Բիրեան, խորհրդատու Օր. Ա. Միասիրեան, Պ. Ց. Չէօրէկճեան, Պ. Հ. Պաքրճեան:

— Երաժշտական Միութիւնը որոշած է կազմակերպել իր հիմնական փոնտին ի նպաստ, մեծ վիճակախաղ մը եւ սարքել բացման հանդէս մը, որ տեղի պիտի ունենայ ապրիլ 16 շաբաթ գիշեր Brébant Marseillaisի ընդարձակ սրահին մէջ, ժամ 9էն մինչեւ առաւօտ:

Միութեանս 50 անդամները ամէն ջանք կը թափեն հանդէսին յաջողութեանը համար, եւ միեւնոյն ատեն նիւթական զոհողութիւններ ալ կ'ընեն մէկ մէկ արժէքաւոր նուէր տալով վիճակախաղին համար:

Անշուշտ գաղութը պիտի փութայ քաջալերել Միութիւնը գնելով վիճակահանութեան տոմսերը, որոնց գինն է միայն մէկ ֆրանք: Տասը հատ գնողը կը ստանայ վերոյիշեալ 16 ապրիլի հանդէսին համար ազատ մուտքի հրաւիրատոմս մը:

Կոչ կ'ընենք նաեւ ֆրանսահայ երաժշտասէր հայրենակիցներուն, որ իրենց մասնակցութիւնը բերեն մեր վիճակախաղին որեւէ նուէրով:

Բոլորին մեր կանխայայտ շնորհակալութիւնները:

Վարչութիւն

ԾԱՆՕԹ.— Նուէրներու համար դիմել կամ գրել՝ Պ. Բ. Սիմիթեանի, ատենադպիր Հ. Ե. Մ.ի 18 Rue Thubaneau: Վիճակախաղի տոմսերը կը գտնուին Միութեանս բոլոր անդամներուն եւ Պ. Կ. Բիրենցի մօտ, գանձապահ Pharmacie Principale, Rue de l'Arbre:

Ցիրուցան Հայեր

ՕՊՆԱ (Արտէշ).— Այս քաղաքէն չորս քիլոմեթր հեռու, օդաւէտ հովիտի մը մէջ կը գտնուի Սէն Փիէր կոչուած արուարձանը, ուր կը գտնուի Usine B"iane մետաքսի գործարանը: Հոս ալ կ'աշխատին 100էն 120 գործաւոր եւ գործաւորուհիներ: Գործարանատիրոջ կողմէ տրամադրուած են տուներ առանց վարձքի, գործաւորներութիւն համեմատ:

Այս քաղաքը աստիճան մը բախտաւոր կը համարուի: Վարձքերու վրայ երկուականփրանք զեղչ ըրած են, օրական կ'աշխատին 8 ժամ, փոխարէն ստանալով այրերը 16 ֆրանք, իսկ կիները 8 ֆրանք: Կան բաւական թիւով հայ ամուրի երիտասարդներ: Ոմանք եկած են այստեղ իրենց թուղթերուն անկանոնութեան համար, ոմանք ալ երկար ժամանակէ ի վեր հաստատուած են: Ընտանիքներ ալ կան: Օդն ու ջուրը շատ լաւ են:

Տիրող տագնապին հետեւանքով, խեղճ գործաւորներ չարաչար կ'աշխատին փոքրիկ օրավարձի մը փոխարէն: Կան բաւական թիւով փոքրիկներ, որոնք ութ հարիւր մեթր հեռաւորութեամբ ֆրանսական դպրոց կը յաճախեն: Գաղութը զրկուած է ազգային որեւէ ձեռնարկէ: Ոչ գասախօսութիւն եւ ոչ ալ բանախօսութիւն՝ վառ պահելու համար ազգային ոգին:

Մ. Փ.

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

III

— Օրհնեցէք, Տէր Հայր, — լսուեցաւ Նըբանցքէն Աստղիկին հօրը ձայնը — տիկինս վշտացած է քեզի. «ա՛լ ազգականութիւնն ալ մոռցաւ», կ'ըսէ:

— Իրաւո՛ւնք ունի, իրաւո՛ւնք, — ձայնեց Տէր Մեսրոպ ու հովանոցը կախեց դրան ետեւ՝ հանդերձակալէն:

Ու ելան վեր: Ներսը հիւրեր կային: Նաեւ քանի մը Թուրք պաշտօնեաներ՝ պատական բաժնէն: Քէպապճեան Գէորգ էֆէնտին փաստաբան էր: Հողագործի զաւակ, 38նոց: Ականջներուն քովերը՝ քիչ աղեբեկ մազերով: Աւարտած էր տեղւոյն Թրքական «Իտատի»ն, յետոյ գրագրութիւն ըրած Թուրք փաստաբանի մը քով, եօթը տարի շարունակ: Խօսելու մեծ դիւրութիւն ունենալով յաջողած էր արտօնութիւն ձեռք ձգել՝ փաստաբանութիւն ընելու, այն ատեն «ատանկ շատ բարակը չփնտռուելուն համար»: Ունեցած էր երկու աղջիկ, որոնցմէ առաջինը դեռ նոր էր ամուսնացած: Խառնուածքով միջին եղբերու մարդ էր ու կը սիրէր յաճախ դեր ու պաշտօն ունենալ հանրային գործերու մէջ: Ինքնաշխատութեամբ քիչ մըն ալ ֆրանսերէն սորված էր: Ինք, Դաւիթ էֆէնտին ու Օննէս աղան «եռատանի» մըն էին:

«Բիւզանդիոն»ի բաժանորդ էր, բայց ցրուիչին յանձնարարած էր տունը ձգել թերթը՝ գրասենեակին մէջ «անյարմար նկատելով հայերէն թերթ»: Երբեմն ալ թղթակցութիւններ կը գրէր «տօնանմա»ներու առթիւ, որոնց մէջ անպատճառ յիշուած կ'ըլլային ինք ու Դաւիթ էֆէնտին, ինչպէս նաեւ՝ «Նորին Վսեմութիւն Վալի Պէյ էֆէնտին»: Բայց, անգամ մը, իր մէկ թղթակցութիւնը, որ տեղացող անձրեւներու եւ այդ տարուան բերքի մասին էր, թերթին չորրորդ էջը տպուած ըլլալով, Քէպապճեան էֆ. բռներ դէմքը շպրտեր էր, ու ա՛լ «գրիչը ձեռք առած չէր»: Եւ, այդ օրէն ասդին, «ես քեզի բան մը ըսե՞մ, — կ'ըսէր՝ եթէ պատահէր որ մէկը նպաստաւոր խօսէր այդ թերթին խմբագրապետի մասին — Քէչեան, Քէչեան ամմա, ա՛ն ալ պարապ մարդ կ'երեւի կոր...»:

Կը գործածէր արծաթ ու կլոր կոթով գաւազան մը, որուն վրայ մեծկակ մահիկ մը փորագրել տուած էր, ինչպէս նաեւ՝ «գաֆ»ու«քեաֆ»տառերըիրար խառնուած: Զափազանց ուշադիր էր պեխերուն: Անգամ մը, Թէոդիկի տարեցոյցներէն մէկուն մէջ տեսած էր Պոլսահայ փաստաբանի մը նկարը, վեր ոլորուած պեխերով: Ու, ի՛նչ եւս յաջողած էր կանգուն պահել իր... պեխերը, խօսած, նստած, քալած ատեն անվերջ ոլորելով ու վեր դարձնելով:

Պզտիկուց ակռայ մը քաշել տուած էր ու այնքան ցաւած, որ երկար ատեն լեզուն տեղ ըրեր մինչ հո՛ն գացեր էր: Ու, ատկէ, ալ սովորութիւն էր ըրեր ու «ցը՛, ցը՛, ցը՛,» անվերջ սուր ձայն մը կը հանէր ակռաներուն մէջէն...

Երբ տէր հայրն ու Գրիգոր ներս մտան, Թուրք հիւրերը մեկնելու վրայ էին: Գրիգոր սեղանին վրայ նկատեց Աստղիկի այն գիրքը, զոր ուզեր էր՝ ընդօրինակելու համար դասը, եւ, մէջը նաշարին երկտողը գտնելով, յաջորդ առտուն ետ ուղարկեր էր: Աստղիկ առած էր զայն եւ հիւրասենեակ ելած, ուր կրնար առանձին ըլլալ: Բացած էր. թղթատած՝ տարօրէն փութկոտութեամբ մը: Ո՛րքան ուրախ էր որ Գրիգոր... Ու մինչ մտաբերած էր զայն՝ իրենց տանը սեղանին առջեւ, դասը ընդօրինակելու զբաղած, թղթիկը նշմարած էր: Ցափշտակած: Բացած: կարդացած... Սարսուռ մը եկած էր վրան... Խեղդող ու ալեկոծող բան մը լեցուցեր էր իր քնքոյշ կուրծքը: «Աղտո՛տ» — այս էր ելած բառը՝ որ շրթունքին էր եկած նայուածքին հասցէին: «Պիտի չխօսիմ, նորէ՛ն պիտի չխօսիմ հետը»...

Բայց, տխրած էր, յանկարծ: Ընկճուա՛ծ: Գրիգոր տեսա՞ծ էր, ուրեմն: Ուզած էր երթալ ու ըսել: Ըսել թէ... Ի՞նչ ըսել սակայն: Ու, տխրաբեկ, բեկտած էր՝ ձայնը խեղդելէն եւ պզտիկ ու սեւահեր գլուխը դնելէն սեղանին...

Գրիգոր հազիւ նշմարեր էր նոյն գիրքը՝ սեղանին նո՛յն ծայրը, երբ Աստղիկ ներս մտաւ: Հագած էր բաց-կապոյտ մետաքսէ շրջազգեստ մը: Նայեցա՞ւ Գրիգորին: Ո՞չ: Այո՛, ճիշդ մարմարեայ փառարանին քովէն... Բայց, ինչո՞ւ սառն էր Գրիգոր: Կրկին նայեցաւ: Ան ալ իրեն կը նայէր: Ժպտեցաւ ինք: Ու կրկին ջանաց գտնել անոր աչքերը: Ու մինչ տէր հայրն ու միւս ներկաները ոտքի ելան՝ ծէսը կատարելու համար, Աստղիկ առիթով մը մօտեցաւ Գրիգորին, եւ, շշնջո՛ւն. «Ես չէի գիտեր, ինք դրեր է» — ըսաւ: Գրիգոր կրկին դող մը ունեցաւ: Հրճուա՛նք տուող դող մը: Զմօտեցաւ սեղանին: Տէր հայրը սկսաւ: Ինք դեռ կը լսէր: Շուրջը նայեցաւ: Աստղիկ ետեւ անցեր էր:

Սկսաւ: Ձայնը ինչո՞ւ դուլացնեց, սակայն: Ինքնամփոփուիլ ուզեց: Ճիգ ըրաւ: Զէ՞ որ տունը, երէկ, փորձեր էր: Փափաքեր էր հոս ամէնէ՛ն լաւը երգել: Այսպէս կամ այնպէս, վերջացաւ: Բայց, ինք դժգոհ էր: Տխո՛ւր: Շա՛տ տխուր: Տէր հայրը վերցուց խաչը ու բոլորը կարգաւ համբուրեցին: Ամէնէն վերջ մօտեցաւ Աստղիկ: Խաչակնքեց եւ բարի լրջութեամբ մը համբուրեց, մինչ Գրիգոր ծռեր էր գլուխը ու աչքին ծայրովը գաղտնօրէն կը դիտէր...

Երբ դուրս կ'ելլէին, եւ ինք կ'աշխատէր տէր հօրը հովանոցը վար առնել հանդերձակալէն, Աստղիկին մայրը մօտեցաւ, ժպտեցաւ եւ Գրիգորին գաղտօրէն երկարելով քառորդ մէճիտ մը՝

— Ա՛ռ, նայիմ, տղա՛ս, — շշնջաց:

Բայց, Գրիգոր մերժեց: Վարանեցաւ: Շառագունեցաւ:

Կրկին նայեցաւ շուրջը: Նոյն պահուն, Աստղիկ կը նայէր Նըբանցքի դրանը քովէն: Ակնարկները իրարու հանդիպեցան: Աստղիկ պահուըտեցաւ դրանը ետին, որ անթափանց ապակի մը ունէր, եւ Գրիգոր, տիկնոջ պնդումներուն վրայ, ստիպուեցաւ առնել դրամը:

Երբ դուրս ելան, դեռ կը դողար: Ցիշեց խաչին համբոյրը:

— Հիմա Մաքսուտ աղայենց երթանք — ըսաւ տէր հայրը:

(Շար.) Կ. ՄԽՀԵԱՆ

Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները

Իտալական ֆաշիստ կուսակցութեան ընդհանուր խորհուրդը պիտի հաւաքուի ապրիլին եւ պիտի ունենայ բացառիկ կարեւորութիւն, նկատի ունենալով անոր օրակարգը որ հրատարակութեան տրուած է:

Ֆաշիստական խորհուրդը ո՛չ միայն պիտի քննէ լոկ ներքին հարցեր, այլ նաեւ միջազգային կացութիւնը եւ մասնաւորաբար, զինաթափութենէ եւ հատուցումներէ բխող հարցերը:

Ֆաշիստական խորհուրդը պիտի հրաւիրուի նաեւ հաւանութիւն յայտնելու Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ գոյացած համաձայնութեան, վէճի մը մասին, որ երկու երկիրներուն միջեւ ծագեր էր Լօզանի դաշնագրէն յետոյ:

Այս դաշնագիրը, ինչպէս կը յիշուի, Իտալիոյ տուեր էր վեհապետական լիակատար իրաւունքներ Քասթելլօրիզօ կղզիին վրայ, որ շատ մօտը կը գտնուի Անատոլուի ծովեզրին: Բայց երբ ձեռնարկուեցաւ ճշդելու երկու երկիրներու ծովային սահմանները, վէճ ծագեցաւ կարգ մը կղզիներու շուրջ, որոնք կապուած էին Քասթելլօրիզոյի եւ կը ներկայացնէին ռազմագիտական կարեւորութիւն մը, ծովեզրի իրենց մօտիկութեան պատճառով:

Այս վէճը առկախ մնացած էր 1924էն ի վեր: Վերջերս երկու երկիրները համաձայնութեան եկան, որուն հաւանութիւն պէտք է տայ ֆաշիստական խորհուրդը:

Վերջ՝ ազատ–փոխանակութեան

Անգլիոյ մաքսային ազատ-փոխանակութեան դրութիւնը վերջ գտաւ մաքսային օրէնքի քուէարկութեամբ եւ կիրարկութեամբ:

Գիտնալով մէկտեղ որ Լորտերու ժողովին մէջ, օրէնքին քուէարկումը պարզ ձեւակերպական արարողութիւն մըն է, Սնօտըն դարձեալ կծու քննադատութեան մը ենթարկեց զայն:

— Այս օրէնքը, ըսաւ, գէշ է ամէն տեսակէտէ: Ո՛չ անգործութիւնը պիտի բարուոքէ, ո՛չ ալ երկրին առեւտրական վիճակը: Առաջին կէտին վրայ՝ արդէն ձախողեցաւ արտասահմանի մէջ եւ ինչո՞ւ անոր տրամադրութիւններէն դուրս ձգել գաղթապետութիւնները, որոնց առեւտուրը շատ աւելի գէշ վիճակի մէջ է, քան ուրիշ երկիրներունը: Երկիրը այսքան վտանգաւոր ջնջում մը ընելու իրաւասութիւն չէր տուած: Ազատ փոխանակութիւնը բարգաւաճում միայն տուեր էր Անգլիոյ:»

Երկրորդ ընթերցումէ մը վերջ, Լորտերու ժողովը քուէարկեց օրէնքը 12ի դէմ 129 ձայնով:

Օրէնքը որ անմիջապէս յետոյ ներկայացուեցաւ Թագաւորին վաւերացման, արդէն գործադրութեան դրուած է երկուշաբթիէն ի վեր:

Ասկից վերջ ուրեմն, 10 առ հարիւրի մաքսատուրք մը պիտի գանձուի պարենէն, միսէն եւ կարգ մը նախանիւթերէ զատ, օտար ամէն արտադրութեանց վրայ, որոնք պիտի ներածուին Անգլիա:

Օրէնքին կիրարկումէն առաջ, ապրանք հասցնելու եւ մաքսատուրքէն զերծ մնալու համար, միջազգային նաւատորմիղ մը յաջողեր էր նաւահանգիստ մտնել, ապրանքներով բեռնաւոր: Ժամը 4ին, օրէնքին կիրարկման սկիզբէն մէկ ժամ առաջ, զանազան երկիրներու պատկանող 120 նաւեր յաջողեր էին հասնիլ իրենց նպատակին:

Պիրէոն ընդդէմ Վենիզելոսի

Բոլորին զարմանք պատճառելով, ժողովրդական կուսակցութենէն (արքայական) Պ. Սթրաթիյիս, Պիրէոնի քաղաքապետ ընտրուեցաւ խոշոր մեծամասնութեամբ:

Կը կարծուէր թէ կառավարական կուսակցութենէն Պ. Մեթաքսաս, որ իբր թեկնածու նշանակուած էր Վենիզելոսի կողմէ, մեծամասնութիւն պիտի շահէր. մինչ ընդհակառակն, մեծ պարտութիւն մը կրեց:

Քաղաքական շրջանակները կը նկատեն թէ կառավարութեան վարկը կոտրած է քուէարկուներուն աչքին:

Ժողովրդական կուսակցութեան պետ Ցալտարիս, յայտնեց թէ պատրաստ է ընդունելու ընդհանուր ընտրութիւնները, նոյնիսկ եթէ ընտրութեանց թուականը առաջ նշանակուի:

Յառաջդիմականներու պետը Քաֆանտարիս կը հաւաստէ թէ կառավարութիւնը բնականաբար պէտք է հրաժարի, Պիրէոնի ընտրութեան դասէն յետոյ:

Առաջին անգամ ըլլալով յոյն կիները Պիրէոնի մէջ մասնակցեցան քուէարկութեան, բայց քիչ թուով:

— Աթէնքի քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ Խորհրդարանը պիտի լուծուի 15 օրէն, եւ թէ Ծերակոյտի եւ Երեսփ. ժողովի ընտրութիւնները պիտի կատարուին ապրիլ 17ին:

Յ. Հ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ միութեան բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիքի մէջ: Բացակաները պիտի ենթարկուին պատասխանատուութեան:

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Գրադարանի մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵՕՅԻ Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ընկերահաւաքական թէյասեղանը այս Կիրակի 31 Rue Madame Curie, Bagneux. Կը հրաւիրուին համակիրներ եւս:

"ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18,,Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ռուան

Նախաձեռնութեամբ Լուսոյի կոմիտէին

Այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, Պ. Պանեօլաթիի սրճարանը

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Մուտքը ազատ է

Նիս

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին «Պառ Սիկալ»ի սրահին մէջ

364 Bld de le Madeleine

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԱԲՈՑԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

Սեն Լու Մարսէյլ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին տեղւոյն մատրանին մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

Մանրամասնութիւններ տեղւոյն վրայ — Մուտքը ազատ է

Սեն Ժէրոմ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Մետաքսեանի բնակարանի վերի սրահը

Կը խօսի՝ ընկերուհի Տիկին ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ եւ ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ — Մուտքը ազատ է

Տիկ. Աշխէն Ղարիբեան, օրիորդներ՝ Արծուիկ Բէգլարեան, Շուշանիկ Երզնկեան, Գոհարիկ եւ Թամարա Բաղդասարեաններ, Հէլէն Քարամեան, Պ. Պ. Աշոտ Տէր Կարապետեան, Արամ Մուրատեան, Գուրգէն Բալալեան, Արշաւիր Աղաբէկեան, Էմիլ Աֆթանդիլեան, Վարդգէս Յովհաննիսեան եւ Արմենակ Բէգլարեան (Փարիզ), Բաբկէն եւ Գուրգէն Աղաբէկեաններ, Արամ Գառօնէ, Սարգիս Ազարեան եւ Գուրգէն Մահտեսի Յովհաննիսեան (Լիոն), Հրայր Յովհաննիսեան եւ Գուրգէն Կարապետեան (Նանսի), Զաւէն Աֆթանդիլեան (Լոնտոն) եւ Հրանդ Աֆթանդիլեան (Մոնփէլիէ) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ուսուցիչ

ԳԱՍՊԱՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

դառնաղէտ եւ վաղաժամ մահը, որ տեղի ունեցաւ Փետրուար 27ին Թաւրիզի մէջ:

Աշոտ-Արծրունի իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր անզուգական ընկերոջ՝ ԳԱՍՊԱՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ մահուան առթիւ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պէրպէրեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան կոմիտէին եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ԱՀԱՐՈՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

Ալֆորվիլ, 29 փետր. 1932

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Հայր. Միութեան ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլորիայի մէջ:

Զ. Ռ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս իրիկուն Ֆլորիայի մէջ: Վիճաբանութիւն պատգ. ժողովի օրակարգին շուրջ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Շամոն, Մ. Թ.— 210:

Մարսէյլ, Բամ.— 35: Սկսանք ղրկել:

Աշխատութիւն

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի ժողովրդային Գրադարանը, փոխադրուած է 240 Rue Duguesclin, նախկին գրադարանէն 100 քայլ հեռու Mazenodի փողոցի անկիւնի սրճարանին կից:

Գրադարանը բաց է ամէն իրիկուն ժամը 7.30—9, բացի Շաբաթ եւ Կիրակիէ:

ՓՈՔՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ
(PETITES ANNONCES)

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶ

1.— ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատուն	51, Rue Monsieur-le-Prince:
2.— ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ	7, Boulevard Saint-Michel-ի դիմացի քէօշկը
3.— ՕՏԷՕՆ	5, Carrefour de l'Odéon
4.— ՔԱՏԷ	Մէթրօ Քատէյի մուտքի քէօշկը
5.— ՄՈՆՄԱՐԹՐ	59, Fbg. Montmartreի դիմացի քէօշկը
6.— ՓԼԱՍ ՏԷ ՖԷԹ	Մէթրոյին դիմացի քէօշկը
7.— ՐԷՊԷՎԱԼ	92, Rue Rébéval
8.— ՊԷԼՎԻԼ	19, » de Belleville
9.— ՓԱԼԻՔԱՕ	3, » Palikao
10.— ՍԷՆ - ԼԱԶԱՐ	Քաֆէ Թէրմինիւսի անկիւնի քէօշկը

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆ

11.— ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ	Գրավաճառ l'Ecriture. 13, Boul. Galliéni
12.— ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՐ	Գրավաճառ Օֆէնիա, փլաս Նասիոնալ

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (159)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դամիճը կը պատմէ

Յաւելուած

8.— ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Պոլսոյ ձեռքերու մէջ առնելով, սկսայ մտածել.

— Սենեակիս մէջ չորս անգամ այցելեր է ինծի, եւ զինքը իտալացի վաճառական եմ կարծեր. այո՛, այո՛, ճիշդ է, այս մարդը հրաշալի իտալերէն մը կը խօսէր, քիչ մը իտալերէն կը հասկնայի, սակայն ետքէն ֆրանսերէն խօսիլ սկսանք հետը: Ինծմէ խնդրեց որ մաքսատան տնօրէնին միջնորդեմ, որպէսզի Նափոլիէն իր անունին հասնելիք ապրանքները մաքսէն հանելու ժամանակ դժուարութիւն չյարուցուի: Ուրեմն, այս մարդն էր, որ կը փնտռենք օրերէ ի վեր: Հիմա այս մարդը կու գայ եւ կ'ըսէ մեզի թէ ծառայութիւն պիտի մատուցանէ կառավարութեան: Կասկած չկայ, որ ճիշդ կը խօսէր: Որովհետեւ մարդ մը, որ ձերբակալուելու վախ չունէր՝ քանի որ կարելիութիւն չկար, ինչո՞ւ սուտ խօսէր:

Օր մը դարձեալ օտարական մը եկաւ սենեակս, ըսաւ թէ անդամ է Սթօքհոլմի Արեւելագէտներու Ընկերութեան, թէ «Բարակէօզ»ի մասին, որուն զանազան խաղերը կը ներկայացուէին Թուրքիոյ մէջ, եթէ գիտէի թէ ի՛նչ ծագում ունին, ի՛նչ է անոնց էութիւնը եւայլն, ծանօթութիւն տայի եւ լուսաբանէի զինք: Պատասխանեցի.

— Ինչո՞ւ կը դիմէք ինծի: Ես ոստիկանութեան նախարար եմ, ես չեմ հասկնար այդպիսի բաներէ:

— Ո՛չ, փաշա, դուք ասպարէզով գրող էք, հրապարակագրութիւն ըրիք, ձեզ լաւ կը ճանչնամ:

Սակայն եւ այնպէս «Բարակէօզ»ի մասին որեւէ ծանօթութիւն չունէի, ոչ մէկ ուսումնասիրութիւն կատարած էի այդ խնդրին շուրջ: Քիչ մըն ալ խօսեցանք այս մարդուն հետ: Ինձմէ քիչ մը տեղեկութիւն առաւ Պոլսոյ մատենադարաններուն մասին ու մեկնեցաւ: Քիչ յետոյ թիկնապահս ներս մտաւ:

— Զուիցերիացի արեւելագէտը, որ հիմա դուրս ելաւ ձեր սենեակէն, այս պահարանով փակուած նամակը յանձնեց ինծի:

Բացի եւ կարդացի: Բովանդակութիւնը հետեւեալն էր.

—«Փաշա՛, խմացիր որ հինգ վայրկեան առաջ անգամ մը եւս խօսակցեցայ հետդ: Դարձեալ չճանչցաք զիս: Ուրեմն, կը կարծեմ թէ հիմա դուք ալ համոզուած էք, որ զիս չպիտի կրնաք ձերբակալել, ինչպէս կը պնդէի: Ես այսօր իսկ Եւրոպա կը մեկնիմ: Խօսքս խօսք: Կը խնդրեմ. որ ընդունիք յարգանացս հաւաստիքն»:

Ստորագրուած՝ Արփիար Արփիարեան:

Զարմանքի մէջ մնացի: Տեսա՞ր քուն կոմիտէճին: Սակայն կոմիտէն ինչո՞ւ նեղացուցած է այս մարդը:

Ետքէն իմացայ, որ Թուրքիոյ մէջ հաւաքուած հազարաւոր կարմիր ոսկիներուն շուրջ զեղծարարութիւն կատարուեր է: Արփիար Արփիարեան եւս այդ հաշիւին մէջ մաս է ունեցեր: Երկպառակութիւնն ալ ասկից է ծագեր: Այս երկպառակութեան պատճառով, կոմիտէին վարիչներէն Միհրան Տամատեան եւ Աղասի եւս կը խռովին Հնչակին հետ: Ուշի ուշով եւ կանոնաւոր կը հետեւէի բոլոր այն թերթերուն, որոնք կը համարուէին օրգանը հայ յեղափոխական կոմիտէներուն: Շնորհիւ այն թերթերուն հրատարակութեանց, հասկցայ որ զեղծարարութեան այս վէճը պատճառ դարձած է, որ անվստահութիւն ու գրգռութիւն ցոյց տան Թուրքիոյ Հայերը եւ հետեւաբար բոլոր յեղափոխական կոմիտէները: Այս շրջանին թերթ մը, որ Լոնտոնէն Իզմիրի մօտիկ Պարտիզակի ամերիկեան վարժարանին տնօրէնին՝ Պ. Ճէյմսի ղրկուած էր, կը յայտնէր թէ Աղասիի եւ Արփիար Արփիարեանի միջեւ վէճ կայ: Օգտակար է, թերեւս ժամանցի համար, քննել այդ վէճը: Ահա թարգմանութիւնը այդ յայտնութեան.—

Շրջաբերական
Հնչակեան կուսակցութեան
մասնաճիւղերուն

«Հնչակեան կուսակցութիւնը հիմնուելէն ի վեր, 9 տարիներու ընթացքին, երբեք այնքան դժուարութեանց չէինք հանդիպած, որքան այս վերջին ամիսներուն: Այս պատճառով, ներկայիս անհրաժեշտ դարձած է միացնել այն բոլոր ուժերը, որոնք հաւատարիմ կը մնան մեր կուսակցութեան եւ իրենց անձնական շահերուն ետեւէն չեն վազեր: Թէեւ մեր Հնչակեան կուսակցութիւնը մինչեւ հիմա զէնքով կռուած է մեր ազգին թշնամի Թուրք կառավարութեան դէմ, սակայն ասկից վերջ ձեռք առնուած զանազան միջոցներով նոր պայքարի մը լծուած է:

Նախ մեր կուսակցութիւնը ստիպուած է կռուիլ այն վնասակար եւ զեղծարար անձերուն դէմ, որոնք կը գտնուին մեր մէջ: Անոնք դաւաճանեցին մեզի եւ ծառայեցին Թուրքիոյ: Մեր կուսակցութեան հիմնադիրներէն ոմանք օժանդակեցին Թուրքերուն, նպաստեցին Օսմանեան պետութեան յաջողութեան: Քանի մը դէպք բաւական է հաս[illegible]ելու համար այդ վաւերութիւնը: Հետեւաբար նուիրական պարտականութիւն մըն է մեզի համար պաշտպանել կուսակցութիւնը ամէն վտանգի եւ փորձանքի դէմ: Մեր այս շրջաբերականը գրելով, ուզեցինք մեր կուսակցութեան վերջին օրերու կարգադրութիւնները բոլոր մասնաճիւղերուն յայտնել համառօտակի:

«Քանի մը ամիս առաջ, Հնչակեան կուսակցութեան կեդրոնէն երկու անդամ եւ վեց խորհրդական միանալով, առաջարկեցին պաշտօնական հրաւէրով մը ընդհ. ժողով գումարել: Այս առաջարկը կը համապատասխանէր մեր կուսակցութեան ներքին կանոնագրին, այնպէս որ հրաւէր ղրկեցինք Հնչակեան բոլոր մասնաճիւղերուն, որոնք կը գտնուին Թուրքիոյ, ինչպէս նաեւ մեզի գաղափարակից երկիրներու մէջ, այսինքն Կովկաս, Պարսկաստան, Կիպրոս: Դեռ չէինք ղրկած այս հրաւիրագիրները, երբ Պոլսոյ Հնչակեան մասնաճիւղին կողմէ մասնաւոր յանձնարարագիրով մը Լոնտոն եկաւ Արփիար Արփիարեան եւ այցելութիւն տուաւ մեզի:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.256

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՄԱՐՏ 1932 — 4 MARS 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1819 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԶՐՈՅՑ

Լա՛ւ է, երբեմն, դէմ դիմաց խօսիլ մեր թղթակիցներուն հետ։ Եւ առհասարակ անոնց հետ որ բարութիւնը կ՚ունենան առօրեայ լուրեր հաղորդելու։

Զանազան առիթներով հրատարակած ենք հրահանգներ։ Բացատրած՝ թէ ի՛նչ բանի ուժ պէտք է տալ եւ ի՛նչ բան կարճ կապել։

Մասնաւորապէս ծանրացած ենք իրարու նմանող հանդէսներու նկարագրութիւնը, անամէջ խորհրդածութիւնները կրճատելու անհրաժեշտութեան վրայ։

Յետոյ, յանձնարարած, խնդրած ենք, որ փաստերով, թուանշաններով խօսին, փոխանակ ընդհանուր խօսքեր թխելու, հառաչանքներ արձակելու կամ ածականներ շարելու։

Շատերը օգտուած են այս թելադրութիւններէն, ինչպէս եւ եղած սրբագրութիւններէն։ Եւ օգտուած է թերթն ալ։

Չէ՞ որ բոլորիս պարտքը պիտի ըլլայ կարելի եղածին չափ ճիշդ ներկայացնել օրուան կեանքը։ Կեանքի ո՛ր եւ է երեւոյթ։

Բայց անհոգներ ալ կան։ Կը շարունակեն գրել այնպէս ինչպէս կուգայ գրչի տակ։ Անշուշտ բարեմտութեամբ։ Սակայն եւ բարեմտօրէն մեղանչելով։

Փակագիծ մը, — գիտենք որ չափազանց դժուար է կանոնաւոր, վաւերական թղթակից դառնալ հայ թերթի մը, այս համայնակուլ ափերուն վրայ։ Այն ալ «ազգասիրաբար»։ Օրուան չարաչար աշխատանքէն յետոյ։

Հայ թերթը — գոնէ մեր թերթը — տակաւին այն վիճակին հասած չէ, որ կարենայ վճարովի թղթակից պահել ամէն քաղաքի մէջ, ինչպէս կ՚ընեն եւրոպական թերթերը։

Բայց, քանի որ միեւնոյն ժողովուրդին կը պատկանինք, ամէնքս ալ պիտի ջանանք ընել մեր լաւագոյնը։ Այն ինչ որ կարելի է, տուեալ պայմաններուն մէջ։

Աչքի առջեւ ունինք հրատապ հարց մը, — գործադրկութիւնը։ Տեղեկութիւններ կը հասնին ամէն կողմէ։ Շատերը կը գրեն իրենց գիտցած հայերէնով, եւ մենք երբեք չենք տրտնջար։ Միրով կը ստանձնենք սրբագրութեան հոգը։ Գրողները լրագրական լեզուին վարժեցնելու պարտականութիւնը։ Գրուածքը ամփոփ, յստակ, բովանդակալից դարձնելու խնամքը։ Այն վստահութեամբ թէ հետզհետէ կ՚ընտելանան։ Լրագրութիւնն ալ դպրոց մըն է։ Եւ ամէնէն կենդանին ու բանուկը։

Բայց, կրնա՞նք ստանձնել տրուած լուրերուն վաւերականութիւնը։

Ի հարկէ։ Քանի որ մեր թղթակիցն է, քանի որ կը ճանչնանք լրատուն եւ մեր վստահութիւնը գրաւած է, պարտաւոր ենք ստանձնել, մինչեւ որ հակառակը ապացուցուի։

Այսպէս, երբեմն թղթակցութիւններ կը հասնին, որոնց մէջ նշանակուած փաստերը կամ թուանշանները խնդրական կը թուին. բայց որովհետեւ կը հաւատանք թղթակցին, չենք վարանիր հրատարակութեան տալ։

Ուրեմն, մեր վստահութիւնը աւելի կը ծանրացնէ թղթակցին պատասխանատուութիւնը։ Խաբուած ատեն, զղջացողը մենք չէ որ պիտի ըլլանք։

Մասնաւոր պարագայ մը չունինք աչքի առջեւ, այս տողերը գրած ատեն։

Բայց կ՚ուզենք ուշադրութեան յանձնել մասնաւոր խնդիր մը, որ այժմէական է եւ պիտի օգնէ աւելի որոշ խօսելու։

Ինչ որ թերթին կը յանձնուի հրատարակութեան համար, ելք մը, արձագանգ մը կ՚ունենայ, այսպէս կամ այնպէս։

Օրինակ՝ անգործութեան տագնապը։ Կացութիւն մը կը պարզուի, թիւեր կը յիշուին, թելադրանքներ կամ պահանջներ կ՚ըլլան։ Եւ ընդհանրապէս նկատի կ՚առնուին։

Բայց եթէ իրողութիւնը անճիշդ կամ չափազանցուած ըլլա՞յ...

Եւ մանաւանդ, եթէ այդ անճիշդ պարագան երեւան ելլէ ազգային կամ պետական իշխանութեան դիմած ատեն...

Յաճախ դիմումները նպատակի չեն հասնիր նաեւ անոր համար որ տեղեկութիւնները պակասաւոր են։

Երբ քաղաքի մը մէջ նպաստ կը բաշխուի եւ մեր աշխատաւորները կը զրկուին, եւ հետեւաբար անհրաժեշտ է վարչական դիմում կատարել, տարրական պահանջ է որոշ թիւեր տալ։ Եւ տալ բոլոր մանրամասնութիւնները (անուն, մականուն, տարիք, ամուրի, ընտանիք, զաւակ եւն.)։

Երբ անկանոն թուղթերու համար արտաքսման հրաման կը տրուի, անհրաժեշտ է ստուգել բուն թիւը, եւ ոչ թէ գրել 25 — 50 — 100։ Թերութիւնը, չափազանցութիւնը, սխալը պատճառ կը դառնան ո՛ր եւ է ձեռնարկ ձախողեցնելու։

Ի՛նչ խօսք որ այստեղ պատասխանատու են նաեւ ազգային իշխանութիւնները, եւ ենթակաները իրենք։ Մէկը պիտի դիմէ, միւսը պիտի արձանագրէ մանրամասնօրէն, որպէսզի պատկերը լրիւ ըլլայ, եւ թղթակիցը չստիպուի նոր եւ տաղտկալի պրպտումներ կատարել իր կարգին, կամ զոհ դառնալ իր բարեմտութեան։

Փակելու համար այս ընտանեկան զրոյցը, անգամ մըն ալ կը յիշեցնենք մեր բոլոր ընթերցողներուն եւ բարեկամներուն, թէ ինչ որ կը ղրկուի խմբագրութեան հասցէին, կը կարդացուի ծայրէ ծայր։ Ըլլայ իսկ եօթը հոգինոց փողոցի մը մասին։ Եւ եթէ արժէք ունի, կը տպուի։

Բայց, թող չպահանջեն որ նկատի առնենք այնպիսի գրութիւններ ուր ոչ միայն նիւթ չկայ, այլ յաճախ... գիրն իսկ չի կարդացուիր...։

Գրեցէք ամէն բանի, այլ մանաւանդ ձեր կեանքի մասին, — ընկերային, տնտեսական, բարոյական։ Գրի առէք ինչ որ կ՚անցնի կը դառնայ ձեր գործարանին, պանդոկին կամ ժողովասրահին մէջ։ Գրեցէք ձեր տառապանքներու, ինչպէս բաղձանքներու մասին։

Բայց, մի՛ մոռնաք միջուկը։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏՈՒՀԱՆԷՆ ՎԱՐ

Թերթերը գրեցին թէ՝ Ամերիկուհի մը բախտախաղէն 70 հազար ֆրանք շահած ըլլալով, Նիսի մէջ, խղճահարեր եւ պատուհանէն վար նետեր է զայն, տրցակ-տրցակ։

— Քրիստոնէական առաքինութիւն, պիտի ըսեն շատեր։

— Ջղագար ուժին, ապուշութիւն, պիտի պատասխանեն ուրիշներ։

— Ոչ մէկը, ոչ միւսը, այլ պարզապէս հարուստի քմահաճոյք։ Աղմուկ հանելու, նոր սարսուռներ վայելելու մարմաջ։

Եւ վիճաբանութիւնը պիտի շարունակուի անվերջ։

Քանի մը տարի առաջ ալ, դարձեալ Ամերիկացի մը նոյնքան կամ աւելի գումար մը փողոց թափեց — միշտ Նիսի մէջ — տեսնելու համար թէ ի՛նչպէս աւարի պիտի տան թշուառն ու թշուառականը...։

Ամերիկուհին խղճի խայթ ունեցեր է՝ տեսնելով որ դրամը արդար վաստակ չէ, այլ բախտախաղ։

Քանի՛ հազար անգամ հազար Ամերիկացիներ ու Եւրոպացիներ — եւ Հայե՛ր — կան որ, եթէ մէկ վայրկեան մտածէին իրենց դիզած հարստութեան աղբիւրներուն վրայ, ոչ թէ 70 հազար, կամ 70 միլիոն թղթադրամ, այլ իրենք զիրենք պիտի նետէին պատուհանէն վար...

ՎԱՐԱԶ

Նոր զայրը Սելանիկի մէջ

Յունահայ թերթերը կը գրեն թէ Սելանիկ հասնելով, Պ. Դ. Շահվէրտեան տեսնուած է Բարեգործականի ներկայացուցիչներուն հետ եւ տեղեկութիւններ առած գաղթականներու վիճակին մասին։ Յայտարարած է թէ ամէն ճիգ ի գործ պիտի դնէ, 20-30 օրէն ներգաղթի երրորդ կարաւանը ճամբայ հանելու համար։

Կ՚ըսուի թէ Պ. Շահվէրտեան տրամադրուած է կարելի եղածին չափ մեծ թիւով առաքում մը կատարել։

Պ. Շահվէրտեան պիտի մեկնի դէպի Մակեդոնիա եւ Թրակիա, աչքէ անցընելու համար Հօկերու կողմէ կատարուած արձանագրութիւնները։

× Պ. Դ. Շահվէրտեան Խնամական Խորհուրդի նախագահ Պ. Պարծանքեանի ընկերակցութեամբ այցելեց ընդհ. կուսակալութեան արտաքին գործերու տնօրէն Լէքօսին եւ յայտարարեց թէ երրորդ կարաւանով երկու հազար հոգի պիտի ղրկէ Հայաստան եւ թէ առաքումը պիտի ըլլայ մէկ ամիս յետոյ։

Բոլշեւիկներու նոր նահանջը

Լոնտոնի ելմտական շրջանակները կը յայտնեն թէ խորհրդային իշխանութիւնները որոշած են մեծ քանակութեամբ ոսկի արտածել, կարենալ վճարելու համար իրենց մուրհակները։

Բոլշեւիկներու ամենամեծ յոյսերը՝ վաճառաժարտով դրամ հաւաքելու եւ այդ դրամով վճարելու իրենց պարտքերը, պարապ ելան, մանաւանդ որ, եւրոպական երկիրները հետզհետէ աւելի խստօրէն կը փակեն իրենց դուները՝ ներածումներու առջեւ։

Այս որոշման հետեւանքը պիտի ըլլայ բնականաբար պարպել խորհրդային պետական դրամատան ոսկիի պահեստը։ Այս նկատումով ալ, Ստալին որոշած է ոսկիի եւ փլաթինի արտադրութիւնը կազմակերպել դրամատիրական սկզբունքներու հիման վրայ։

Անգլիական «Ցէյլի Մէյլ»ը կը հաղորդէ թէ արդէն ջնջուած է հանքախուզութեան դէմ դրուած օրէնքը՝ միեւնոյն ատեն, խորհրդային կառավարութիւնը աւելցուցած է պաշտօնական հանքախոյզներու վարձքերը եւ զանոնք զերծ կացուցած է տուրքերէ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«Ակն ընդ ական, ատամն ընդ ատաման»

Ընտրական պայքարը Գերմանիոյ մէջ

Նախագահական ընտրութեանց առթիւ, բուռն թափով յառաջ կը տարուի պայքարը զանազան հոսանքներու միջեւ։ Հիթլէր իր առաջին «փիթխարի» միթինկը գումարեց Համպուրկի մէջ։ Ներկայ էին 12 հազար հոգի։ Միթինկէն մէկ ժամ առաջ, փողոցին եւ սրահին անցուդարձը խափանուած էր։ Հիթլէր յայտարարեց թէ մարտ 13ին (ընտրութեան օրը) պիտի վճռուի նոր Գերմանիոյ ճակատագիրը։ Աւելցուց թէ իր թեկնածութիւնը չպիտի դնէր, եթէ Հինտէնպուրկը թեկնածու չըլլար։ Յարգելով հանդերձ մարաջախտը, Հիթլէր կ՚ուզէ պայքարիլ անոր դէմ, հարուածելու համար կեդրոնի խմբակցութիւնը եւ ընկերվարականները։ «Մենք պիտի ջանանք Վայմարի սահմանադրութեան մէջ ալ զետեղել Աստուածաշունչի խօսքը, — «Ակն ընդ ական, ատամն ընդ ատաման», որպէսզի այլեւս ոչ մէկը կարենայ կասկածիլ մեր օրինաւորութենէն»։

Միւս կողմէ, Հիթլէրի կուսակցութիւնը հրապարակ հանեց իր ընտրական կոչը, որուն մէջ կ՚ըսուի թէ մարտ 3ին ճիշդ երեք տարի կ՚ընէ որ Հինտէնպուրկ ստորագրեց Եընկի ծրագիրը վաւերացնող օրէնքը։ «Ծրագիր մը որ թշուառութեան, սովի եւ յուսահատութեան մատնեց գերման ժողովուրդին զանգուածները։ Երիտասարդ Գերմանիան, որուն խորհրդանշանն է Ատոլֆ Հիթլէր, կ՚ուզէ գրաւել իշխանութիւնը, տապալելու համար ապիկար պատգամաւորներու մաշած շէնքը։ Մեր կոչը կ՚ուղղենք գերման ժողովուրդին եւ կը խնդրենք միանալ մեր կուսակցութեան, ճամբայ բանալու համար Ատոլֆ Հիթլէրի։ Հիթլէր վերջին յոյսն է անոնց որոնց ամէն ինչը յափշտակած են։ Հիթլէր կատակատարն է երկու միլիոն զինուորներու որ ինկան պատերազմի ընթացքին։ Անոնք չմեռան արդի դրութեան համար որ յամր հոգեվարք մը կը պարտադրէ մեր ժողովուրդին, այլ ինկան Գերմանիոյ ապագային համար։ Հիթլէր պիտի յաղթէ, որովհետեւ ժողովուրդը կ՚ուզէ որ յաղթէ»։

× Հինտէնպուրկի կուսակիցներն ալ իրենց կարգին տենդագին պայքար կը մղեն, յայտարարութիւններով եւ լրագրական կոչերով։ Ահա այժմ կարճ եւ պարզ. — «Հաւատարմութիւնը պատուոյ նշան է։ Քուէարկեցէք Հինտէնպուրկի համար։

«Քուէարկեցէք յաւիտենական անկարգութեան դրութեան դէմ, հետեւաբար Հինտէնպուրկի համար։

«Գերմանիոյ մղած պայքարը՝ իր արդար իրաւունքին եւ ազատութեան համար՝ կը պահանջէ ուժ եւ միութիւն։ Գերմաննե՛ր, միացէք Հինտէնպուրկի անունին շուրջը»։

Պերլինի ամենամեծ հրապարակներէն մէկուն վրայ բարձրացուած են Հինտէնպուրկի երկու վիթխարի կիսանդրիները, չորս մետր բարձրութեամբ, իսկ տակը՝ հետեւեալ երկու բառերը, — «Անոր հետ»։

Զայնաւոր շարժանկար մը պատրաստուած է, որ կը ներկայացնէ Հինտէնպուրկի կեանքին զանազան դրուագները։ Ծրագրուած են նաեւ շարք մը ցոյցեր։

Չինու-ճափոնական կռիւները

Յաղթանակէն յետոյ բանակցութիւն

Ճափոնցիները չինական բանակը պաշարելէ եւ յարձակումը սաստկացնելէ յետոյ, իրարու ետեւէ գրաւեցին երեք նոր քաղաքներ։ Յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի։ Չինացիները փախուստի մատնուեցան, պարպելով բոլոր դիրքերը։ Փախած ատեն կրակի տուին շատ մը թաղեր։ Չինացի հրամանատարը ընդհանուր նահանջի հրաման տուած է։ Կ՚ըսուի թէ կռիւները պիտի վերսկսին ուրիշ դիրքերու վրայ, եթէ Ժընեւի բանակցութիւնները ձախողին։

Չինացիները մասնաւորապէս կրակի տուին Շափէյը։ Տեսարանը այնքան սարսափելի է որ Մոսկուայի հրդեհը կը յիշեցնէ (Նափոլէոնի արշաւանքին ատեն)։ Շրջանին մէջ կռիւները դադրած են, բայց աւերակներուն մէջ մնացած ռումբերու եւ գնդակներու պայթիւնը ճակատամարտի մը տպաւորութիւնը կը գործէ։

Ճափոնցիները կը շարունակեն զօրք եւ ռազմամթերք ցամաք հանել Թիէնցինի շրջանին մէջ։

— Չինական կառավարութիւնը հեռագրով հաղորդեց Ազգերու Դաշնակցութեան, թէ պատրաստ է բանակցելու Պ. Փօլ Պոնքուրի առաջարկած պայմաններով, եթէ թշնամութիւնները դադրին։

Անգլիա կը վճարէ պարտքերը

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը ի վիճակի է վճարելու մեծ մասը այն փոխառութեանց զորս կնքեց անցեալ օգոստոսին, սթերլինը պաշտպանելու համար։ Ամերիկայի եղած պարտքէն 130 միլիոն տոլար պիտի վճարուի այսօր իսկ (ուրբաթ)։ Այս վճարումով Ամերիկայի պահանջը 40 միլիոն սթերլինէն պիտի իջնէ 10 միլիոնի։ Ֆրանսայի եղած պարտքն ալ մեծ մասով իջած է։ Այս առթիւ նախարարը աւելցուց.

— Կը կարծեմ թէ ժամանակը եկած է ետ առնելու ոսկեդրամի դրութեան մասին հրատարակուած օրէնքը, որ կը ձգտէր կրճատել օտար դրամներու գնումը Անգլիացիներու կողմէ։ Այդ օրէնքը պիտի ջնջուի այսօր իսկ (2 մարտ)։

Այսօր, ուրբաթ, Անգլիոյ գանձը մօտաւորապէս 3970 միլիոն ֆրանք պիտի ղրկէ Փարիզ եւ Ուաշինկթըն, ի հաշիւ պարտքերու վճարման։

Ազգերու Դաշնակցութեան բացառիկ ժողովը

Երէկ, հինգշաբթի, բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան բացառիկ ընդհ. ժողովը, որ մասնաւորապէս պիտի զբաղի չինու-ճափոնական վէճով։ Մթնոլորտը շատ պղտոր է եւ չի գիտցուիր թէ ի՛նչ ելք պիտի ունենայ այս ժողովը։ Շատ բան կախում ունի Շանկայի դէպքերու ընթացքէն։

Կացութիւնը աւելի պիտի ծանրանայ, եթէ թշնամութիւնները շարունակուին չինացիներուն եւ ճափոնացիներուն միջեւ։ Այն ատեն անգամ մըն ալ հաստատուած պիտի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան անկարողութիւնը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Լինտպէրկի տղան առեւանգուած

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐ. ՓՐԿԱԳԻՆ

Չորեքշաբթի օր անծանօթ չարագործներ առեւանգեցին հռչակաւոր օդանաւորդ Լինտպէրկի երախան, քսան ամսու մանչ մը։

Ստնտու զայն քնացուցած էր իրիկուան ժամը 8.30ին։ Երկու ժամ յետոյ, երբ վերադարձաւ, երախան չկար։ Պատուհանը բաց էր եւ չարագործները սանդուղ մը երկարելով, տղան տարեր էին։ Անմիջապէս հեռագրով, հեռախօսով եւ անթելով լուր տրուեցաւ ամէն կողմ եւ ոստիկանութիւնը պաշարեց Լինտպէրկի բնակարանին շրջակայ բոլոր ճամբաները։

Հասկնալի է Տէր եւ Տիկին Լինտպէրկի յուզումը։ Աւազակները երկտող մը ձգած են, որով փրկագին կը պահանջեն։ Լուրը մեծ յուզում պատճառած է ամբողջ Ամերիկայի մէջ, ուր «ազգին ամէնէն հռչակաւոր երախան» կը համարուի դեռատի Լինտպէրկը։

× Վերջին լուրերու համաձայն, առեւանգիչները մէկ միլիոն ֆրանք (50 հազար տոլար) պահանջած են, երախան ազատ արձակելու համար։ Լինտպէրկ անմիջապէս ընդունած է այս պահանջը։ Նիւ Ճըրսիի կառավարիչը 25 հազար տոլար պարգեւ խոստացած էր երախան գտնողին։ Լինտպէրկ վախնալով որ երախան կը վտանգուի, հեռախօսով խնդրեց կառավարիչէն ետ առնել այս հրաւէրը։ Կառավարիչը հաւանեցաւ։ Լինտպէրկ ինք անձամբ օդանաւով թռիչք մը կատարեց քաղաքին շրջակաները, երախան փնտռելու համար։ Բազմաթիւ օդանաւորդներ իրենց ծառայութիւնը առաջարկեցին Ատլանտեանի հերոսին, որ մերժեց։ Երախային լուսանկարը ղրկուած է ամէն կողմ եւ գաղտնի ոստիկաններ գիշեր ցերեկ հետազօտութիւններ կը կատարեն։ Միացեալ Նահանգներու բոլոր օդանաւային կայանները հսկողութեան տակ առնուած են։ 150 ոստիկաններ խուզարկեցին քաղաքին շրջակայ անտառները, կեցնելով բոլոր ինքնաշարժները։ Լինտպէրկ ամբողջ գիշերը չքնացաւ, իսկ կինը յղի ըլլալով, հիւանդ պառկած է։ Հայր եւ մայր շատ աւելի մտահոգ են, մանաւանդ անոր համար որ երախան հարբուխէ բռնուած էր։

Վերջին պահուն Լինտպէրկ երկտող մը ստացաւ չարագործներէն, որոնք մատիտով գրած են եւ կը հաղորդեն թէ «երախան ողջ առողջ է»։ Թէ «շուտով նոր հրահանգներ պիտի ղրկեն»։ Խիստ խուզարկութիւններ կատարուեցան Նիւ Եորքի բոլոր բազմամբոխ թաղերուն մէջ։

Ամիսներէ ի վեր երախան մասնաւոր ուշադրութեամբ կը պահուէր, առեւանգման սպառնալիքներ եղած ըլլալով։

Հազարաւոր հեռագիրներ կը տեղան Ուաշինկթըն, մահապատիժ պահանջելով այսպիսի առեւանգութեանց համար։

Հաշուած եղած թէ՝ այս արհեստին մէջ «մասնագիտացած» աւազակներ երկու տարուան միջոցին երկու հազար հոգի առեւանգած են, փրկանք ստանալու համար։ Այս ձեւով տարին քանի մը միլիոն տոլար կը վաստկին։

× Նախագահ Հուվըր մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ դատական նախարարին հետ։ Որոշուեցաւ որ կեդրոնական կառավարութեան գաղտնի ոստիկանութիւնը գործակցի խուզարկութեանց։ Մաքսատուներու եւ ներգաղթի բոլոր պաշտօնեաները հրահանգ ստացան գործակցիլ եւ հսկողութիւն կատարել սահմանագլուխներու եւ նաւահանգիստներու մէջ։ Քսան հազար ոստիկաններ Նիւ Եորքի մէջ տունէ տուն պտտեցան, հասկնալու համար թէ նորեկներ երախայ մը բերա՞ծ են իրենց հետ։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՑՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Հացաբոյսերու մշակման Թերագնահատման դէմ.— *Վերջին քանի մը տարուան ընթացքին, մենք բազմաթիւ առիթներով արձանագրեր ենք Խորհրդային Հայաստանի վարիչներու յանցաւոր ընթացքը, հացաբոյսերու մշակութեան սահմանափակման մասին։*

Հացով Հայաստանը ինքնաբաւ դարձնելու տրամադրութիւնները, որոշ գործիչներու կողմէ, առաջին անգամ խստօրէն դատապարտուեցան Խանջեանի իշխանութեան օրով, 1930ի աշնան ամիսներուն, մամուլի թէ ժողովներու բեմերէն «հացի դեֆիցիտը (բացը) ծածկելու թէօրիան (տեսութիւն)» հռչակուեցաւ «քաղաքական կոպիտ սխալ»։ Դեռ աւելին ըլլալով, մարգիկ այդ տեսութեան հեղինակներուն վերագրեցին «ներքին դաւադրութիւն» եւ «նեղ ազգայնականութիւն» եւ հետեւաբար գործակից Դաշնակցութեան։

Պ. Թ. Մանտալեանը՝ այդ օրերուն «Խորհրդային Հայաստան»ի կառկառուն դէմքերէն՝ այս առթիւ կը գրէր ի միջի այլոց.

— «Հացի դեֆիցիտը ծածկելու թէօրիան ոչ միայն տնտեսապէս սխալ, այլեւ քաղաքականապէս վնասակար թէօրիա է...

«Հացի դեֆիցիտը ծածկելու թէօրիան մեծ հարուած է հասցնում այգեգործութեան եւ տեխնիքական կուլտուրաների եւ առաջին հերթին բամպակի ցանքի «խոշոր քաղաքական նշանակութիւն ունեցող գործին»...

«Ահա թէ ինչո՞ւ կուսակցութիւնը պէտք է շարունակի յամառ պայքար մղել տեխնիքական կուլտուրաների ծաւալման գործում, ուղղելով կրակը թէ նրա թերագնահատման եւ թէ հացի դեֆիցիտը ծածկելու թէօրիայի ջատագովների դէմ»։ («Խորհրդային Հայաստան» սեպտ. 17, 1930)։

Մօտաւորապէս մէկ ու կէս տարի յետոյ, նոր հով մը կը փչէ մեր ամենակարող եւ ամենագէտ? վարիչներու գլուխներէն։ Պ. Խանջեանը կը դժգոհի որ ի նպաստ բամպակի եւայլ բոյսերու մշակութեան իրենց թելադրանքները

— «Ոմանք այնպէս են հասկանում, թէ իբր տեխնիքական կուլտուրաների ընդարձակումը պէտք է գնա չոր հացահատիկային կուլտուրաների կրճատման հաշուին. տեղ տեղ նկատւում են հացահատիկային կուլտուրաների թերագնահատման տրամադրութիւնները։

Դժուար պիտի ըլլար այս տարօրինակ խոստովանութիւնը լսել Պ. Խանջեանէն, եթէ ան արդէնքը չըլլար «հացահատիկային կուլտուրաների վերջին տարիներում փոքր ինչ կրճատման» տխուր փաստին։

Անխորհուրդ եւ խելագար թափը ի հաշիւ բամպակի մշակութեան տարածման, բնականօրէն պիտի ազդէր երկրի արդէն աղքատ հացաբոյսերու մշակութեան վրայ։ Պէտք է ժամանակ անցնէր, որպէսզի դառն իրականութիւնը տար իր վճիռը։ Այսօր հացի տագնապին մատնուած, նոյ՝ միայն Խանջեանը կը բարբառի.

— «Լայն ծաւալելով տեխնիքական կուլտուրաների մշակոյթը երբեք աչքաթող չանել հացահատիկային կուլտուրաները՝ շեշտը դնելով մանաւանդ նրանց բերքատուութեան բարձրացման աշխատանքների վրայ»։

Խորհրդային Տնտեսութիւնները.— *Բացառիկ կարեւոր նշանակութիւն կը տրուի Խորհրդային Տնտեսութիւններուն, գիւղատնտեսութեան ընթացիկ քաղաքականութեան մէջ։ Այս տնտեսութիւնները իրենց աշխատանքի կազմակերպութեամբ եւ զարգացումով, պէտք է նպաստեն հաւաքական տնտեսութիւններուն ծաւալման եւ ամրացման, իբրեւ տիպար։ Համայնավարներէ կազմուած Խորհրդային Տնտեսութիւնները, պէտք է նաեւ քաղաքական ուղղութիւն տան իրենց շրջապատի անկուսակցական գիւղացիին, առաջնորդելով զայն դէպի հաւաքական տնտեսութիւնները։*

— «Կառավարութեան հանդէպ ստանձնած պարտականութիւնների եւ պլանների կատարումը, հիմնական ցուցանիշն է կազմումխորհտնտեսութիւնների» կը յայտարարէ Պ. Խանջեան, մինչդեռ այս ուղղութեամբ ո՛չ մէկ խորհտնտեսութիւն կարելի է մատնանշել, հակառակ այս տնտեսութիւններու Թուական աճման 930-931 Թիւերուն։

— «Երբ ծանօթանում ենք բուրաքանչիւր խորհտնտեսութեան իրական դրութեանը՝ խակոյն եւ եթ աչքի է ընկնում մի հիմնական հանգամանք, մեր գրեթէ բոլոր խորհտնտեսութիւնները, թերեւս բացառութեամբ մի երկուսի, որպէս տնտեսական միաւորներ դեռ չեն ամրացել եւ տնտեսապէս կազապարուել»։

Խորհրդային տնտեսութիւններու մասին այս ընդհանուր գնահատութիւնը գէշ վկայական մը չէ՞ այն քաղաքականութեանը, որ կը ձգտի գիւղատնտեսութիւնը «վերակառուցել քաղաքական տնտեսութիւնների հիմունքներով»։ Մանաւանդ երբ նկատի ունենանք այս բացառիկ գուրգուրանքի հետ նաեւ բոլոր տեսակի աջակցութիւնները որ կը տրուի խորհտնտեսութիւններուն՝ կառավարութեան եւ կուսակցութեան կողմէն։

Գիւղատնտեսութեան մեքենայացումը.— *Բոլշեւիկեան գիւղատնտեսութեան քաղաքականութեան մէջ, բացառիկ տեղ է վերապահուած նոր եւ կատարելագործուած մեքենական ուժին։ Ամերիկայի եւ Արեւմտեան երկիրներու մէջ մեքենայի շնորհիւ գիւղատնտեսութիւնը իր կատարելութեան հասած է երկար տարիներէ ի վեր։ Ասոր հակառակ ռուսական անծայրածիր դաշտերն եւ մշակելի հողերը, շնորհիւ շահագործման նախնական միջոցներուն, եւ արդիական մեքենաներու բացակայութեան, կը մնան համեմատաբար անմշակ եւ ամուլ։*

Մեքենայի կարեւորութիւնը,իբրեւ կարեւոր ազդակ երկրագործութեան զարգացման, համայնավարութեան համար անվիճելի պահանջ է դարձեր։ Անոնց ճիգերը այս ուղղութեամբ, որոշ չափով արդիւնաւորուած կարելի է նկատել, հիմք ընդունելով իրենց վիճակագրական տուեալները գիւղատնտեսական գործիքներու արտադրութեան մասին։

Հայաստանը իր կարգին կը Թուի թէ անմասն չէ մնացեր այս բարիքէն։

— «Նախախորհրդային գիւղի նահապետական գործիքները փոխել են այժմեական գիւղատնտեսական աշխատանքի արտադրողականութիւնը բարձրացնող մեքենաներով. վերջին հինգ տարւայ ընթացքում մեր գիւղը ստացել է 29,696 երկաթի գութան, 7722 փոցխ, 1344 հացահատիկային շարքացան, 1267 բամբակի շարքացան. 6300 կուլտիվատոր (հերկիչ) 830 սերմնազտիչ, 2500 ծաղող մեքենաներ, 2370 նոր տեսակի սայլեր։ Ուրիշ խօսքով, հինգ տարւայ ընթացքում մեծ արտօնութիւնների եւ վարկի կարգով Հայաստանի գիւղն ստացել է 3 եւ կէս միլիոն ռուբլու գիւղատնտեսական գործիքներ»։

Զմոռնանք «տրակտոր»ը (մեքենական արօր), չվիրաւորելու համար «տրակտոր»ի աղմուկով գինովցած բարեկամները։ 1931ին Հայաստանի տրակտորի ընդհանուր ուժն էր 1685 ձիու ուժ, 1932ին պիտի բարձրանայ 4525 ձիու ուժի։

Պ. Խանջեանը այս թիւերուն մէջ իր «ամենակարողութիւն»ն է որ կ՚ուզէ հրամցնել համագումարին, վստահ թէ չպիտի գտնուի մէկը որ զինքը անհանգստացնէր հետեւեալ հարցումով.

— *Հայաստանի ստացած Յուկէս միլիոն ռուբլի գործիքի փոխարէն, որքա՞ն են ստացեր «եղբայրական» Վրաստանն ու Ազրբէջանը...*

Բայց կը Թուի թէ խնդիրը շատ կամ քիչ ստանալու մասին չէ, այլ ստացածը իր նպատակին ծառայեցնելու, արդիւնաւորելու։

Դժբախտաբար մեքենաները, առանց մեքենագէտներու կը դառնան աւելորդ բեռ Հայաստանի մէջ։

— «Բարդ մեքենայի անհշան մի մասի փչանալու կամ խանգարելու պատճառով, օրերով եւ շաբաթներով (ինչո՞ւ չըսել ամիսներով եւ տարիներով Ս. Թ.) անգործ ընկած են մնում բազմաթիւ մեքենաներ»։

Պ.Խանջեանըիրգործունէութեան հաշուետուութեան ընթացքին, լուռ է այս ուղղութեամբ կատարուած «աճման» մասին։ Ո՛չ մէկ թիւ ու տոկոսային հաշիւ կը ներկայացնէ իր պատրաստած նոր մեքենագէտներու մասին...

Հաւաքական ցնտեսութիւնները.— *Ուրիշ առիթի մը վերապահելով մանրամասնութիւնները այս կարեւոր հարցի քննութեան եւ այն իրական խայտառակ իրականութիւնը զորկը ներկայացնեն մեր երկրի հաւաքական տնտեսութիւնները, այսօր բաւականանք ընդհանուր երեւոյթները արձանագրելով։*

Ընթերցողները գիտեն որ հաւաքական տնտեսութիւններու շարժումը Հայաստանի մէջ սկսաւ 1929ի վերջերը։ Մեր խելագար հերոսները, վարակուած անօրինակ կատաղութեամբ, փորձեցին մէկ անգամէն, առանց լուրջ եւ նախնական աշխատանքներու, քանի մը ամսուան մէջ կերպարանափոխել հայ գիւղը։ Համատարած հաւաքական տնտեսութիւններու կարգախօսքին տակ, առաջադրուեցաւ հայ գիւղացին (բացառութեամբ կուլակին) առնել հաւաքական տնտեսութիւններու մէջ։ Եւ միաժամանակ գիւղացի ունեւոր դասը (կուլակ) որպէս առանձին դասակարգ, ոչնչացնելը (բռնի աքսոր եւ բանտ) նկատուեցաւ «անյետաձգելի պահանջ»։

1930ի առաջին ամիսներուն, այս «յեղափոխական» պայքարի ընթացքը երկիրը մատնեց լուրջ վտանգներու։ Տեղի տուաւ զինեալ խլրտումներու, խանգարեց երկրի բնականոն կեանքը, քայքայեց տնտեսութիւնը։

Ստալինը շշմած լուրջ բարդութիւններու հետեւանքներէն, դիմեց իր ծանօթ «նահանջ»ին, հրապարակաւ դատապարտելով կատարուած «քեալլապէօզութիւնները»։ Եւ 1930ի երկրորդ կէսը, յայտարարուեցաւ «սխալների ուղղման» շրջան։

Ի՞նչ ըրաւ Խանջեանը, դարմանելու «Նախկին ղեկավարութեան սխալներ»ը։

Թողունք որ ինքը պատասխանէ.-

— «Դժուար թէ փորձ լինի ժխտել հսկայական այս աշխատանքը, որ կատարել էՀայաստանում կոլտնտեսութեան վերոյիշեալ սխալների ուղղման համար...սակայնասելորաւել որ դայդ ասպարէզում յանդել ենք լիակատար յաջողութեան... դժբախտաբար չենք կարող»։

Փա՞ստ.— Համկոմկուսի Կ. Կ.ի հոկտ. 31ի որոշումը կատարուած «կոպիտ քաղաքական սխալների» մասին։ Պ. Խանջեանը չի քաշուիր այս վճիռի ճշգութիւնը հաստատել բազմաթիւ փաստերով եւ շշմեցուցիչ մանրամասնութիւններով։ Ան մինչեւ վերջ կը դատապարտէ «ձեւական յաջողութիւններ»ու մասին եղած «աւեալները»։

— «Հաւատալ այդ «տուեալներին»՝ ամենավատ տեսակի ինքնախաբէութիւն կը լինէր»։

Ինքնախաբէութիւն մը, որ սակայն չարգիլեր Խանջեանները«կատղած շներու նման» յարձակիլ հայ գիւղին վրայ, միշտ ի խնդիր հաւաքական տնտեսութիւններու Թուական աճման։

Ս. ԹՕԹՈՒԼ

70,000 ՊԱՏՈՒՀԱՆԷՆ ՎԱՐ

Պատուհանէն վար շատ բան կարելի է նետել, Թուղթի կտորներ, աւլուք, քուրջ, փոշի։ կը պատմեն թէ, Մարսէյլի նեղ փողոցներու բնակիչները, առտուն կանուխ, ուրիշ բան ալ կը նետեն, Թուղթի մէջ խնամքով ծրարուած...

Բայց, պատուհանէն վար ֆրանք եւ այն ալ 70,000 (եօթանասուն հազար) նետելու համար, մարդ ամերիկացի ըլլալու է եւ այն ալ կնիկ։ Ահա ինչ որ պատահած է Նիսի մէջ։

Իրօք. հարուստ Ամերիկուհի մը՝ որ ձանձրոյթը փարատելու համար, նոր տեսակի զբօսանք մը կը փնտռէր, մտեր էր Նիսի խաղարան-սրճարաններէն մէկը, ուր առաջին առթիւ, վաստկեր էր 70 հազար ֆրանք։ Բախտը կը ժպտի անոնց, որոնք պէտք չունին։

Այս միջանկեալ հաստատումէն յետոյ, շարունակենք։ Ամերիկուհին գրպանելէ յետոյ 70 հազարը, կը վերադառնայ իր բնակած պանդոկը, որ բնականաբար պալատական անուն մը փակցուցած է դրան վրան։ Ու, իր սենեակին մէջ փակուած, այս անգամ ալ ինքզինքը կը յանձնէ խղճմտանք զգալու զբօսանքին՝ կը սկսի խղճահարիլ ու խաղի մէջ շահած դրամը ամօթ սեպելով, կը բռնէ պատուհանէն վար կը Թափէ ու այս անգամ ալ, կը սկսի զուարճանալ՝ նետուած դրամը հաւաքողներու կռիւը դիտելով։

Նոր տեսակի հաճոյք մըն ալ պիտի վայելէ՝ անշուշտ, եթէ Թաղապետութիւնը զայն պատժի ենթարկէ, իբր անսաստող կանոններու, քանի որ պատուհանէն վար բան նետելը արգիլուած է...

ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԴՊՐՈՑԻ ԱԽՈՅԵԱՆԸ ՖԵՐՏԻՆԱՆ ՊԻՒԻՍՈՆ

(ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Ինչ որ կը բնորոշէ ներկայիս ֆրանսական միտքը, գերազանցապէս իր աշխարհիկ ոգին է. (esprit laïque)։ *Կաթոլիկ Եկեղեցիի ճիգերուն, ջղայնութիւններուն հակառակ, ֆրանսական միտքը, իր ճնշող մեծամասնութեամբ, Թօթափած է այլեւս բնազանցական, կրօնական կապանքները։ Իմացական այդ ձերբազատութեան հետեւանքները զգալի են մամուլի, հանրային կարծիքի օրէնքներու, ընկերային կարգուսարքի մէջ։*

Ի՞նչ է իրապէս աշխարհիկ ոգին։

Պիտի բաւականանամ յիշելով քանի մը մէջբերումներ։

— «*Աշխարհիկ ոգին ազատ քննութեան ձգտումն է. ա՛յն, որ ճշմարտութիւնը փնտռելու եւ կեանքը վարելու գործին իբրեւ միակ առաջնորդ կը ճանչնայ բանականութիւնը եւ խիղճը։ Անոր մեկնակէտն է մարդկային արժանիքին խոր գիտակցութիւնը։*

«... *Աշխարհիկ միտք մը, գիտնալով որ իմացականութիւնը իր սահմանները ունի եւ խղճմտանքը՝ իր շփոթութիւնները, չի յաւակնիր բնաւ ճշմարտութեան միակ մենաշնորհը ունենալ, հետեւաբար զերծ, նեղմիտ ու այլամերժ մոլեռանդութիւններէ, գիտէ յարգել ուրիշներու զգացումները եւ համոզումները, մէկ խօսքով,կը կիրարկէ աշխարհիկ մեծագոյն առաքինութիւնը,* լայնամտութիւնը *(Մոռիլէ)*։

«*Աշխարհիկ ոգին պատրաստ է եւ Թափծու ճշմարտութիւններէ վեր կը դասէ մշտագործօն մտքի ազատութիւնը։*

«*Աշխարհիկ ոգին կը նշանակէ մերժել անցաւոր կրօնքներուն մնայուն մարդկութիւնը կառավարելու իրաւունքը։ Բայց չի նշանակեր ատել այս կամ այն եկեղեցին, այս կամ այն օրէնքը, այլ պայքարիլ կրօնական ամէն տեսակ մոլեռանդութեան դէմ։ Կը նշանակէ անհուն վարկ մը բանալ բանականութեան, անկէ սպասելով միակ եւ վերջնական լոյսը» (Է. Լավիս)*։

Արդ անուրանալի է որ աշխարհիկ այս ոգին եթէ աւելի քան երբեք տարած է ֆրանսական միտքը,ժողովրդականացերէ վերջնապէս, ատիկա գործն է մեծ մասով Երրորդ հանրապետութեան։

Երրորդ հանրապետութիւնն է, արդարեւ, որ յաջողած է գլուխ հանել այդ ուղղութեամբ երկու նշանակալից բարենորոգումներ.—

Պարտաւորիչ, ձրի եւ աշխարհիկ նախակրթութեան կազմակերպութիւնը։

Պետութեան եւ եկեղեցիի բաժանումը։

Անցեալ 1931ի տարեշրջանին Ֆրանսան տօնեց Աշխարհիկ Դպրոցի հիմնարկութեան յիսնամեակը, որովհետեւ նախակրթութիւնը պարտաւորիչ, ձրի եւ ապակրօն ընծայող առաջին հիմնական օրէնքները գործադրութեան մտած են 1881ին։

Ի՛նչ բուռն ընդդիմութիւններու դէմ պայքարիլ պէտք եղած է սակայն այդ օրէնքները անցընելու համար։ Կղերը եւ պահպանողական տարրերը ամէն գնով կը ջանային վիժեցնելու աշխարհիկ դպրոցի այդ ծրագիրը, ուր կրօնական ամէն դաստիարակութիւն ի սպառ վերցուած էր։ Այդ տարրերը մինչեւ այսօր ալ կը շարունակեն ամբաստանել աշխարհիկ դպրոցը ու կ՚ըսեն.—Աշխարհիկ դպրոցը ոչ միայն առանց Աստուծոյ է,այլ և Աստուծոյ դէմ հետեւաբար անկարող բարոյական դաստիարակութեան»։

Իրականին մէջ սակայն աշխարհիկ դպրոցը դէմ չէ եղած կրօնքի, ոև է Աստուծոյ։ Միայն թէ այդ հարցերը կը նկատէ անհատական խղճմտանքի խնդիր և իր սահմանէն դուրս, հետեւաբար կատարեալ չէզոքութեամբ կ՚անտեսէ կրօնական ոև է դաստիարակութիւն եւ զայն կը փոխարինէ զուտ բարոյական եւ քաղաքացիական դաստիարակութեամբ։ Ահա թէ ինչո՛ւ ֆրանսական նախակրթարանը հաւասարապէս բաց է ամէն ցեղի, կրօնի, ժողովուրդի պատկանող աշակերտներու առջեւ անխտիր։

Այս ձեւով նախակրթարանը չի՞ հանդիսանար արդէն ֆրանսական պետական միութեան առաջին հանգրուանը...։

Ահա ֆրանսական նախակրթութիւնը այս հիմերու վրայ կազմակերպող ամենագործօն անհատներէն մէկը եղած է Ֆէրտինան Պիւիսոն, որ 81 ամեայ տարիքին հասած, մեռաւ վերջերս։

Ծնած է 1841ին, բողոքական համեստ ընտանիքէ մը։ Իր երիտասարդութիւնը, նիւթական անձկութիւններով ճնշուած, բայց ինքնօգնութեան.ինքնաշխատութեան ուժով բարձրացեր է մինչեւ փրոֆէսորութեան աստիճանը։ Իր ազատական գաղափարները կասկած ներշնչելով այն օրերուն կայսերական վարչութեան, 1866ին կը փախի Զուիցերիա ուր կը մնայ մինչեւ 1870ի պատերազմը։

Այդ շրջանը կազմած է իր հոգին եւ իրեն ներշնչած է այն հիմնական գաղափարները,որոնց պիտի տրամադրէր այնուհետեւ իր ամբողջ կեանքը եւ գործունէութիւնը։

1867ին Ժընեւի մէջ կը մասնակցի խաղաղութեան առաջին միջազգային համաժողովին, *որուն կը նախագահէր Կարիպալտի։ Երկու տարի վերջ Լօզանի մէջ խաղաղութեան երկրորդ համաժողովին՝ որուն նախագահն էր Վիքթօր Հիւկօ։ Կ՚արժէ արձանագրել որ այդ ժողովներու ընթացքին առաջին անգամ կը խօսուէր եւրոպական Միացեալ-Նահանգներու մասին։*

Ֆ. Պիւիսոն իր խօսած ճառերուն մէջ յայտնած է վերին աստիճանի այժմէական գաղափարներ, որոնք իրենց ուժը կը պահեն այսօր իսկ։

«... *Համաժողովներու մէջ չէ միայն, այլ հանրային բարքերու եւ մտայնութեան մէջ է որ պէտք է պայքարիլ զինուորապաշտութեան դէմ։*

«...*Կրթութիւնն է որ վերջ ի վերջոյ պիտի բառնայ պատերազմը»։*

1870ին կ՚անցնի Ֆրանսա, կը մասնակցի Փարիզի ինքնապաշտպանութեան, համայնավար շարժումին (Commune), *առաջին միջադէպերուն։*

Պատերազմէն յետոյ է որ ինքզինքը կը նուիրէ Ֆրանսայի կրթական վերակազմութեան ճիգերուն։

1879ին կը ստանձնէ ֆրանսական նախակրթութեան ընդհ. տնօրէնութիւնը. զոր կը պահէ մինչեւ 1896։ Ահա իր կեանքին ամէնէն բեղուն և վճռական շրջանը։ Իր հսկողութեան տակ ահաւասիկ կը կիրարկուի կրթութեան աշխարհականացումը եւ պարտադրումը մայրաքաղաքէնմինչեւ ամենայետին գիւղերը։ Ֆ. Պիւիսոն իր ուժերուն եւ ճիգերուն լաւագոյնը տրամադրած է այդ գործին. գիտցած է օրէնքները վերածել կենդանի գործի մը։ Իր անունն ալ Ժիւլ Ֆէրրի, Փօլ Պէռի անուններուն հետ սերտօրէն լծորդուած է այլեւս աշխարհիկ կրթութեան յաղթանակին հետ։

1902ին ընտրուած է ձախակողմեան երեսփոխան Փարիզէն ու պահած է աթոռը մինչեւ 1924 Թուականը։

1913ին մարդկային իրաւանց պաշտպան միութեան նախագահ ընտրուած է իբրեւ յաջորդ Փրեփասանէի։

1926ին ստացած է Նոպէլի խաղաղութեան մրցանակը։

Ահա չոր ու ցամաք Թուականներ, որոնք սակայն կը մատնեն մարդու մը վեհելքը իր համոզումներու եւ իտէալի ճամբուն վրայ։

Փակելու համար մեզի կը մնայ մէջբերել իր մասին յայտնուած կարծիք մը։

«*Իբրեւ* հանրապետական, *ան կը մեկնէր սա տեսակէտէն թէ ժողովրդապետութեան մը մէջ, ուր ամէն քաղաքացի կը մասնակցի կառավարութեան, պետութեանպարտականութիւնն է ամէնուն տալ կրթուելու եւ զարգանալու միջոցներ։ Իբրեւ փիլիսոփայ, ան այն համոզումը ունէր թէ կրօնքներէն դուրս կայ բարոյական մը, որ անոնցմէ կախեալ չէ բնաւ, որովհետեւ արձանագրուած է մարդուս սրտին մէջ։ Բարոյականը ստուածային յայտնութիւն մը չէ երբեք, այլ խղճի եւ բանականութեան ինքնաթելադրանքը»։*

Ֆ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՏԱՓՆԱՊԸ եւ ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԹՈՒՄԸ

Ուընօ քաղաքին դատաւորը, որ նշանաւոր է ամուսնալուծման իր դատերով, (այնքան որ քաղաքն ալ կոչուած է «ամուսնալուծման ջաղացք»), կը յայտնէ թէ տնտեսական տագնապի օրերուն է, որ տեղի կ՚ունենան մեծ թիւով ամուսնալուծումները, ինչպէս եղաւ այս տարի։

ԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ

ՊՐԱԳԱ, 28 Փետրուար.— Չեխ... լովաքիոյ ամենատարածուած թե... թերից մէկում «Národni po... tika» *(որի կիրակնօրեայ հա... ները տարածւում են մինչեւ ... միլիոն օրինակ), վերջերս պա... րաբար խիստ հակահայ լուրեր ... տարածէ։*

Սրանից միայն մի ամիս ... «Հայկական ամերիկանիզմ» ... տառութեամբ գրեց, թէ հայկակ... Բոսթոնում հրատարակող Հայրենի... օրաթերթը յերիւրածոյ եւ չար... կամ լուրեր է տարածում Չեխո... լովաքիոյ մասին։ Անուանելով հա... րին սփիւռքի վայրենիներ «Náro... ni politika»ն զանգատւում է ... հայ թերթերը այնքան անիրավ... են, որ չեն կարողանում տարբե... Պրագան դաւառական մի քաղաք... որտեղ կատարւած համայնավար... կան եւ հակակառավարական ց... ցերը Հայրենիքը ներկայացրել ... Չեխիոյ մայրաքաղաքում, լուն ... դարձնելով։

Այդ լուրի երկրորդ օրն իսկ, ... ղական հայ կազմակերպութի... նոյն թերթի էջերում հերքեց, ... իբր հայ թէ թերթերը դիտումն... չարակամ լուրեր կը տարածեն ... խիոյ մասին։ Հերքման մէջ խմբ... րութեան եւ հանրութեան ուշադ... թեանն էր յանձնւած այն պարա... որ նախ «Հայրենիք»ը յիշեալ լ... Չեխիոյ մասին վերցրել է ամեր... եան հեռագրական գործակալութ... նից եւ լուրի սխալ ձեւակերպմ... պատասխանատուութիւնը ընկնում ... ոչ թէ «Հայրենիք»ի, այլ այդ գործ... կալութիւնների վրայ։ Հերքման մէ... հաստատել է տեղիս կազմակեր... պութիւնը հայութեան Չեխիոյ ... չեխ ժողովրդի հանդէպ ունեցա... անկեղծ համակրանքը, որ նաեւ ... նեցել է մի շարք արտայայտու... թիւններ մեր մամուլի էջերում ... Հանրութեան ուշադրութեան ... յանձնւել նաեւ, որ մի ժողովր... որի մշակոյթը դարերի պատմ... թիւն ունի, անարդար է վայրեն... անուանել։

Հերքումը տպւեց թերթի ... ընկնող մասում եւ ծնունդի օրը ... 12 - 1931 թ.)։ Բացի այդ N. ... խմբագրապետ դոքտ. Եանդան ... ձամբ իր ցաւակցութիւնը յայտ... մեր ներկայացուցչին, որ նման ... խնամ ձեւով կազմւած լուր առի... տուել այդքան անհաճոյ թիւրիմ... ցութեան։ Յարգելի խմբագրապետ ... հաւաստեց, որ իր սրտին միշտ ... է եղել հայ ժողովրդի դառն պա... քարը Թուրքիոյ դէմ, որ իր ... ւորնմանութիւնը ունի չեխ ժող... վուրդի ազգային պայքարի հետ ... եթէ այդ լուրը այդ ձեւով լոյս ... տեսել N. P.ի մէջ ձեւակերպու... պատկանում է մի Հայի։

Շատ չանցած սակայն սոյն ... սւայ 23ին (փետրուար) երեւաց ... քան անհաճոյ գրութիւն հետեւ... վերտառութեամբ եւ բովանդակու... թեամբ. «ինչպէս են սարքում ... տերը»*.*

«*Հաւանօրէն գերման եւ հունգ... մամուլի ազդեցութեան տակ ... ւանի հայաստա* «*Խորհրդային ... յաստան*» *թերթը շատ յաճախ (... յաճախը սուտ է։ Թղթ.) հետապ... ուած է մեր բանակի մասին,... երբեք լաւ գիտաւորութեամբ։ Վերջ... համարներից մէկում կանգ է ... այն բանի վրայ, որ իբր թէ չեխ... կան բանակում խիստ յաճախ... են դարձել անձնասպանութիւնն... եւ որպէսզի այդ լուրերը աւելի ... յացուցիչ լինեն, Խ. Հ. ասում է ... զինուորները, որոնք զանազան ... դրանքով գիտում են սպաներին ... խօսում նրանց հետ գերմաներէն ... հունգարերէն, դրա փոխարէն ... նում են փառայեղ ծեծ (·)։ Բժշկ... կան որեւէ օգնութիւն նոցա չի ... տրւում։ Նման ստորնութիւններ ... թոյլ չեն տար նոյնիսկ գերման... եւ հունգարական լրագիրները, ... յերը Երեւանում յանձն են առն... Եւ զարմանալի է որ վերջերս ... ղական հայկական կազմակերպ... թիւնը անվերջ հաւաստում էր ... մեր հանրապետութիւնը վայելու... մեծ համակրանք հայութեան մէ... (Narodni Politika, 23 փետրուար 1932)։*

Այս լուրին ի պատասխան, ... փետրուարին նոյն թերթի էջեր... հետեւեալ պատասխանը զետե... կաւ.—

«*Խորհրդային Հայաստանը ... հրատարակւում է Երեւանում ... ժողովրդի արտայայտիչը չէ, ... րերան համայնավարական կուսա...*

ցութեան եւ գործիք ռուս խորհրդ-ներէ, որի դաժան լծի տակ տառա-պած է հայ ժողովուրդը: Ձեխական պատմութեան մասին տարածուած յերիւրա-բանակի մասին տարբեր լուրերի աղբիւրը պիտի փնտրել ռուսական խորհրդային մամուլի մէջ: Գերման թերթերը Խ. Հայաս-տան մուտք չունին, իսկ հունգարե-րէն կարդացող հազիւ գտնուի Եւրո-պային: Մեզապրել նման արտա-յայտութիւններ համար հայ ժո-ղովրդին կը լինէր նոյնքան անար-գար, որքան խորհրդային իշխանու-թեան տարածած ստայօդ լուրերի համար մեղադրել ռուս ժողովրդին կամ կասկածել նրա չեխ ժողովրդի հանդէպ ունեցած համակրանքի մա-սին: Տեղիս հայ կազմակերպութիւ-նը չի դադարում հաւաստել հայու-թեան չեխ ժողովրդի եւ հանրապե-տութեան հանդէպ ունեցած հա-մակրանքի մասին: Արդ բազմիցս արտայայտուել է հայ անկախ մա-մուլի մէջ: Չեխ ժողովուրդը, որի նախատագիրն ու պայքարը այնքան մօտ գծեր ունի հայութեան դառն քաղաքական վիճակին հետ՝ միշտ ա-պէս վայելել է հայ ժողովրդի խոր համակրանքը: Տեղիս հայկական կազմակերպութիւնը իր խոր վըր-դովմունքն է յայտնում փաստերի նման չարակամ խեղաթիւրման հա-մար, այն անհատների կողմից, ո-րոնք ցանկութիւն ունին խաթարել հայ եւ չեխ ժողովրդի բարի յարա-բերութիւնները»:

Անհրաժեշտ ենք համարում յայտնել «Յառաջ»ի ընթերցողնե-րին, որ Ն. Բ.ի Հայերի մասին գը-րած անտրամադիր արտայայտու-թիւնները որոշ արձագանգ կին գտել հանրութեան մէջ, դրա համար իր-րեւ կազմակերպութիւն անհրաժեշտ համարեց հերքել այն: Národni Politikaն տեղիս ամենահայտնի թերթերից է: Հրատարակել է յառա-կայէս այս վերջին տարիները տասնեակ յօդուածներ ի նպաստ հա-յութեան եւ նրա դատի: Բացի այդ բազմաթիւ յօդուածներ Թուրքի դէմ ամենախիստ բովանդակութեամբ եւ չափազանց անպաստ կարծիքներ յայտնեց առհասարակ Թուրք ժո-ղովրդի արդիւնքման մասին: Տեղ տեսնց նաեւ մեր ընկերներից ոմանց հայանպաստ յօդուածներին, որ մըշ-տապէս երեւում են այդ շատ մեծ ժողովրդականութիւն ունեցող թեր-թում:

Ն. Բ. սակայն խիստ ազգայնա-կան թերթ է եւ անչափ խիստ ա-մէն մի հակաչեխ արտայայտու-թեան համար, մանաւանդ երբ այն-քան անմտօրէն կամ դիտաւորեալ տրուած լուրերը ձեւակերպուել են աննպաստ ձեւով: Ու թող «Յառաջ»ի ընթերցողների համար անակնկալ չլինի, եթէ ցաւօք սրտի խոստովա-նինք, որ այս լուրերը այդ ձեւով ձեւակերպողը Պրագայի Նախկին ու-սանողներից դոքտ. Նշան Մարտիրոս-եանն է: Ցիշեալը որ ի դիմաց 400 քրոն (300 ֆրանք ֆր.) ամսական վճարի հայ թերթերից քաղուածք-ներ է անում եւ յանձնում տեղիս մամլոյ դիւանին, հակառակ մեր բազմիցս խնդրանքին չզգուշացաւ եղած լուրերը այնպէս ձեւակերպել որ չվնասի մեր սեփական շահերին կամ չվարկաբեկի մեր ժողովուրդը օտարների առաջ:

Երկու դէպքում էլ ինչպէս տես-նանք ոչ հայ ժողովուրդը մեղք ու-նէր եւ ոչ հայ մամուլը, եթէ ի հարկէ լուրերը ձեւակերպուէին ա-ռանց չարակամութեան կամ փոքր ինչ խնլուցիօրէն: Եթէ միայն ցայց տուէր լուրերի ճշգրիտ աղբիւր, այդ էլ բաւական կը լինէր անհամոյ լու-րերից եւ անտեղի վարկաբեկումից հեռու պահել մեր ժողովուրդը:

Արդ՝ այդ բոլորը, նրա անհուզ-դելի ընթացքը մեզ ստիպեց սրպէս-դի հրապարակաւ նրան զգուշացնենք հեռու մնալու նման անխորհուրդ եւ կասկածելի «գործունէութիւնից»:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ձմռան աղէտներ

Թիֆլիզի «Պրոլետար»ը կը հրա-տարակէ հետեւեալ հեռագիրները.—

ԵՐԵՒԱՆ, 18 փետր.— Վաղար-շապատի, Ղուրդուղուլուի, Վէդիի եւ ուրիշ շրջաններէ ցանքերու շըր-ջանային արտակարգ լիազօրներէն հասած են յուզիչ հեռագիրներ, ո-րոնք կը հաղորդեն թէ տասնեակ հազարներով ոչխարներ, նաեւ լծը-կան անասուններ, կերի պակա-սութեան պատճառով մատնուած են կոտորածի, որովհետեւ շրջաններուն մէջ նստած խոր ձիւնը թոյլ չի տար դուրս հանել ոչխարները եւ տանիլ դէպի արօտատեղի:

Մասնաւորաբար Արազդայանի սովխոզը ծանր կացութեան է մատ-նուած: Արազդայան մեկնեցաւ հո-ղային գործավարութեան մէկ յանձ-նախումբը:

Կեր չկայ: Հակառակ հողային գործավարութեան պահանջներուն, պատկան մարմինը չէ կրցած կեր հայթայթել անասուններուն: Ան-հրաժեշտ է շուտով միջոցներ ձեռք առնել, փրկելու համար անասուն-ները գանգուածային կոտորածէ:

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ, 18 փետր.— Շր-ջաններէն տեղեկութիւններ կը հաս-նին փետրուար 13ի սաստիկ մըրր-կին աւերներուն մասին: Մեծապէս վնասուած են Ստեփանակերտի եւ Շուշիի շրջաններուն գիւղերը, մաս-նաւորապէս Շուշի քաղաքը: Տուն-րուն տանիքները քանդուած են: Վնասուած են պարտէզները: Շուշիի շրջանին մէջ Դաշաշտի գիւղին բո-լոր տանիքները քանդուած են: Ժո-ղովուրդը մնացած է բացօթեայ: Շուշիի մէջ քանդուած են տանիք-ներուն 50 առ հարիւրը: Փլած են շատ մը տուներ: Միայն Շուշիի մէջ վնասները կը հասնին աւելի քան 300,000 րուբլիի: Տանիքները ծած-կելու համար տախտակ եւ փայտ կը պահանջուի: Անհրաժեշտ է ան-միջական օգնութիւն: Մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, ճըշ-տելու համար վնասները եւ օգնու-թեան հասնելու համար աղէտեալ-ներուն:

Հեռագրական հաղորդակցութիւ-նը քաղաքին ու շրջաններուն հետ վերահաստատուեցաւ:

Սարսափելի ցուրտէն, ձիւնէն ու մրրիկներէն յետոյ, անակնկալ կեր-պով օդը բացուեցաւ: Բացառիկ տաք ու գարնանային եղանակ է, ձիւնը սկսած է հալիլ արդէն ամէն կողմ:

Երեւանի խաղաղին պաշտպանութիւնը

Հեղեղի դէմ պայքարի արտա-կարգ յանձնախումբը հրատարակու-թեան տուած է 13 փետր. թուակիր հետեւեալ հրամանագիրը.

Քաղաքը հեղեղի վտանգէն ազատ պահելու համար, կը հրահանգուի.

1.—Երեւանի քաղաքացորքը պի-տի հսկէ քաղաքային խորհուրդի տուած որոշման գործադրութեան, 2 օրուան ընթացքին «չէնքերը մաք-րելու համար ձիւնէ եւ սառոյցներէ»:

2.— Մասնաւոր եւ համայնաց-ուած բաժնի տնատէրերը պարտա-ւոր են երկու օրուան ընթացքին մաքրել կտուրները եւ բակերը ձիւ-նէն, զոր պէտք է թափեն փողոց, առուներուն եզերքը:

3.— Բնակարանային վարձակա-լութեամբ զբաղող ընկերութիւնները պարտաւոր են մասնակցիլ հեղեղի դէմ պայքարին:

4.— Փողոցներու մաքրութեան ընկերութիւնը պարտաւոր է աշ-խատանքի լծել դռնապանները, եր-կու օրուան ընթացքին մաքրելու համար դիզուած ձիւնն ու սառոյցը բոլոր մայթերուն վրայ եւ աւլելու առուներուն մէջ:

5.— Երեւանի հրշէջ խումբը կարգ մը արշաւանքներով պարտա-ւոր է ստուգելու տուներու վիճակը, կանխարգելու համար որ եւ է փլու-զում:

6.— Ջեկային օգնութեամբ գոր-ծաշարժի ենթարկել փոխադրական բոլոր միջոցները, ձիւնը թափե-լու համար քաղաքէն դուրս:

7.— Երեւանի պահակազօրքի պետը պարտաւոր է ամէն օր զե-կոյց տալ կատարուած աշխատանք-ներու մասին:

8.— Ծանր պատիժներ անոնց որ կը խափանեն այս աշխատանքները:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՕՐԷՆՔԸ

Աւելի քան ութսուն տարի, Մեծն Բրիտանիոյ, պահովելէ վերջ ան-օրինակ բարգաւաճում մը, ազատ-փոխանակութիւնը վերջ գտաւ մաք-սային օրէնքի քուէարկութեամբ եւ կիրարկումով: Ցորենէ, միսէ եւ կարգ մը նախանիւթերէ զատ, ինչ ապրանք որ մտնէ Անգլիա, ասկից վերջ պիտի ենթարկուի որոշ մաք-սատուրքի մը:

Ութսունեվեց տարի է որ Անգ-լիա ջնջեր էր արմտիքի ներածման վրայ դրուած եւ հուսկութիւնը սահմանափակող օրէնքները, եւ այս ժամանակամիջոցին տնտեսական մեծ զարգացում էր ճանչցեր: Ազատ-փոխանակութեան կիրարկման սկիզբէն 50 տարի վերջ միայն, ա-ռաջին անգամ ըլլալով, քննադա-տութիւններ ուղղուեցան այս դրու-թեան դէմ, այնքան բացայայտ կը թուէին անոր օգուտներն ու առա-ւելութիւնները:

Այս 50 տարիներու ընթացքին, Անգլիոյ բնակչութեան թիւը 28 մի-լիոնէն անցեր էր 45 միլիոնի: Իր արտաքին առեւտուրը 1850ին մարդ գլուխ կը հաշուէր 6 ոսկի, 10 շի-լին. իսկ 1900ին այս գումարը՝ մարդ գլուխ բարձրացեր էր 21 ոս-կի, 6 շիլին: 1850ին Անգլիոյ նա-ւերը կը ներկայացնէին 3 միլիոն 600 հազար թօնօ տարողութիւն. 1901ին, բարձրացեր էր 9 միլիոն 600 հազարի:

Բայց, 1923ին, Ժ. Չէմպըլէյն որ Պալֆուրի դահլիճին մէջ, գաղութ-ներու նախարար էր, Երեսփ.Ժողովի բեմէն կը յայտարարէր թէ աւելի համամիտ է մաքսապաշտպան դրու-թեան: Այդ օրէն կը սկսի ազատ-փոխանակութեան սկզբունքին կրած հարուածը:

Իսկ քանի մը շաբաթ առաջ, Ն. Չէմպըրլէյն, այժմու ելմտական նա-խարարը, Խորհրդարանին ներկա-յացնելով մաքսային օրէնքը, կը շարունակէր գործը, զոր կիսատ թո-ղած էր իր հայրը:

Ուրեմն, 1932 մարտ 1ը, Անգլիոյ համար պատմական թուական մը պիտի ըլլայ: Լա՞ւ թէ գէշ: Ապագան պիտի ճշդէ: Անգլիացիներն իրենք իսկ համաձայն չեն այդ մասին:

Քուէարկուած օրէնքը սակայն, այդքան խիստ չէ ու բոլորովին չի փակեր դռները: Նախատեսուած է կարգ մը ապրանքներու ազատ մուտքը:

Երկար ատենուան համար, անգ-լիական շուկան մթերած է օտար ապրանք: Ներածողները նախ քան օրէնքին քուէարկութիւն ու կիրար-կումը, ատեն ունեցան ապրանք մթերելու:

Մաքսային օրէնքի կիրարկումը անշուշտ անդրադարձումներ պիտի ունենայ: Մաքսատուրքերու դրու-թիւնը կը պահանջէ փորձառութիւն եւ ճարտարութիւն:

Անգլիացիներն առ այժմ, ոչ մէկն ունին, ոչ ալ միւսը: Եւ Անգլիոյ հա-մար դժուարութիւնը կը կայանայ մանաւանդ անոր մէջ որ երկիրը խճողուած է հոծբնակչութեամբ մը եւ չի կրնար այդ բնակիչները գործա-ծել ամբողջովին կամ անուցանել:

Արդէն, յստակօրէն կ'երեւի թէ մաքսային օրէնքի կիրարկումը պի-տի բարձրացնէ ուտեստի գիները. բայց որքա՞ն Չի գիտցուիր: Եթէ գիներու յաւելումը մեծ է, եւ եթէ չգտնուին միջոցներ, որոնցմով կա-րելի ըլլայ մեղմել բարձրացման հե-տեւանքները, տնտեսական դժուա-րութիւնները աւելի բարդանան քա-ղաքական դժուարութիւններով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Փետրուար 18ը Լիոնի մէջ

ԼԻՈՆ, 28 փետր.— Հ. Յ. Դ. Հա-մազասպ խումբին նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի եւ Շրջ. կոմիտէի, Փետր. 18ի ժողովրդային տօնակատարութիւնը կատարուեցաւ 27 փետր. շաբաթ իրիկուն, երրորդ Թաղա-պետարանի սրահին մէջ, ի ներկայութեան հոծ բազմութեան ու մեծ խանդավառու-թեամբ: Սրահը կանուխէն լեցուած էր: Բեմին ճակատը կը զարդարէին հայկական ու ֆրանսական եռագոյնները որոնց մէջտեղը գրուած էր Հ. Յ. Դ. մեծադիր զինանշա-նը, շրջապատուած կարմիր ժապաւէնով, որուն վրայ կը կարդացուէր «Մահ կամ Ազատութիւն»:

Կարգապահութեան կը հսկէին Լիոնի Հայ Արծիները. իսկ հիւրասիրութեան հա-մար կարգադիր յանձնախումբի ընկերները հայկական եռագոյնով զարդարուած: Հանդէսին կը նախագահէր ընկեր Վ. Զալլըրեանը, որ հրաւիրեց «Գողթան» երգչախումբը «Մեր Հայրենիք»ը հնչեցնե-լու: Նախագահը օրուան տօնին նշանա-կութիւնը պարզելէ յետոյ, յիշեց կարգ մը դրուագներ հայ բոլշեւիկներու սար-սափներէն ու «քաջագործութիւններէն»: Յաջորդաբար արտասանեցին ընկերներ Ալէճեան, Սաքօ, Նշանեան, Ղազարեան: Միջանկեալ կը նուագէր նուագախումբը, ղեկավարութեամբ երիտասարդ երաժիշտ ընկ. Ա. Գ. Մելքոնեանի, նաեւ «Գող-թան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Պ. Պետրոսեանի: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին նաեւ օրիորդներ Շ. Տէր Պետրոսեան, Պ. Վարդանեան (ձեռներգով) Պ. Ա. Եաեախեան. Վ. Զան-տիեան (երգով): Գեղարուեստական բաժնի աւարտումէն յետոյ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկեր Ս. Վրացեան: Փաստերով պարզեց Փետր. 18ի նախըն-թաց դէպքերը եւ ներկայացուց Հայաս-տանի այսօրուան կեանքը: Եզրակացնելով շեշտեց թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը մնայ հայ ժողովուրդին յենարանը, անոր հետ քալելով, անոր հետ տքնելով:»

Հանդէսը փակուեցաւ. «զիշեր բա-րի»ով ուշ ատեն:

Լիոնի կոմիտէն անցեալ շաբաթ դասախօսութեան հրաւիրած էր ընկեր Վրացեանը, որ խօսեցաւ օրուան հարցե-րու մասին, լայն լուսաբանութիւններ տալով:

Հանդէսը ձախողեցնելու համար, մեր փանջունիները շաբաթ օր քուրջի կտորներ սկսած էին ցրուել, բայց իրա-կանին մէջ մեզի է որ փրոփականտ կ'ը-նէին...:

ՄԱՄՈՒԼ

Երթեւեկի հրամանգին առթիւ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը խմբագրա-կանի մը մէջ անգործադրելի համա-րելով թուրքիոյ երթեւեկի նոր կա-նոնագիրը, կը նկատէ (փետր. 23).

— «Տարիուկէս անցաւ Էնկիւրիի հելլենեւթուրք համաձայնագրերու կնքու-մէն ի վեր: Այն ատեն որոշուեցաւ, որ ընդհուպ պիտի կարգադրուի փոխանակ-ուած յոյն գաղթականներու Թուրքիա երթեւեկի խնդիրը: Եւ արդարեւ «կար-գադրուեցաւ»... տարի մը վերջը: Զորս-հինգ ամիս առաջ, Թուրք թերթերը հա-ղորդեցին, թէ Թուրքիա այցելել ուզող յոյն գաղթականներուն անցագիրները վի-զէ ընելու համար հարկ եղած հրահանգը տրուած է տրտասահմանի հիւպատոսա-րաններուն: Եւ սակայն, ըստ Աթէնքի «Էթ-նոս»ին, Քավալա բնակող երկու յոյն գաղթականներ, դեռ քանի մը շա-բաթ առաջ կը գանգատէին, թէ երկու ամիսէ ի վեր պատասխանի չեն արժա-նացած Փիրէայի Թուրք հիւպատոսարա-նին մօտ իրենց կատարած դիմումները: Փաստը այն է, որ տակաւին, մէ՛կ յոյն գաղթական իսկ չէ կրցած Թուրքիա այ-ցելել:

Երբ այս է կացութիւնը յոյն գաղթա-կաններուն համար, որոնք պաշտօնական համաձայնագիրներու պաշտպանութիւնը կը վայելեն, կրնանք երեւակայել, թէ որքան պիտի կրնան օգտուիլ հայ գաղ-թականները երթեւեկի այս նոր օրէնքէն:

Եւ յետոյ, կա՞յ տակաւին միամիտ մը որ խորհէր, թէ Թուրքը, ի՛րապէս, կը ցանկայ հայերուն Թուրքիա վերա-դարձը: Հապա ի՞նչ էր՝ Արաբկիրի տա-ռապող քանի մը տասնեակ հայ բեկոր-ներուն դէմ հանուած վտարման նոր հրա-մանագիրը: Հապա ինչո՞ւ համար Թուր-քերը հայ կ'որսան միշտ թրքական ջու-րերուն մէջ: Ո՞ր հայն էր որ պիտի կրնար արժանանալ Թուրքի այս նոր «շնորհքին», եւ Էնկիւրի ըրկուելիք ո՞ր «պէյաննամէ»ն է որ չպիտի կրէր «ամ-տէթի ճայիզ տէյիլտիր» մակագրութիւնը:

Արտասահմանի հայ գաղթականու-թեան համար արժէքէ զուրկ եւ անշունչ տառակոյտ մըն է թրքական այս նոր օրէնքը, որուն գործադրութեան, օրէնս-դիրները, իրենք ալ չեն հաւատար ան-շուշտ: Անկարելի է տարբեր մեկնութիւն մը տալ այս մասին, գիտնալէ վերջ մա-նաւանդ հայեւթուրք յարաբերութեանց ներկայ վիճակը:»

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

Երեք տարի Ռուսիա մնալէ յե-տոյ վերադարձող գերման ճարտա-րագէտ մը՝ Ռիկայի մէջ, թերթի մը յայտնած է իր տպաւորութիւնները՝ հնգամեայ ծրագրի մասին:

Իբր ճարտարագէտ, աշխատած ըլլալու կամուրջներու մէջ, Գերմա-նացին առիթն ունեցած է մօտէն հե-տեւելու հնգամեայ ծրագրին գոր-ծադրութեանը:

Գերման ճարտարագէտը կը հաս-տատէ թէ այս ծրագիրը լոկ տեսա-կան արժէք կը ներկայացնէ, եւ երբեք նկատի չէ առած նախանիւ-թերու եւ մեքենաներու գնման, ճշ-մարիտ մասնագէտներու մեծ քանակ մը ունենալու եւ անոնց ու նաեւ բանուորներուն բաւարար սնունդ հայթայթելու անհրաժեշտութիւնը: Պակասներուն տեղը լրացնելու հա-մար, կը ջանան խանդավառութիւն ստեղծել: Այս խանդավառութիւնը՝ որուն ամէն օր ուժ կուտան բոլշե-ւիկեան թերթերը, շինծու է. բայց նոյնիսկ եթէ իրական ըլլար, պիտի կրնա՞ր նպաստել հնգամեայ ծրագրի իրագործման:

Ջերմովէզը գնման որեւէ կարո-ղութիւն չի ներկայացներ երկրին մէջ: Օտար մասնագէտները, որոնք իբր թէ լայնօրէն վարձատրուած են, իրականին մէջ, շատ քիչ դրամ կը ստանան, այն օրէն ի վեր որ օտար դրամ կը ստանան հարիւրին 30 չա-փով եւ ո՛չ թէ հարիւրին 50: Եթէ այս տարի ալ, օտար դրամով վճար-ման այս չափը իջնայ հարիւրին 10ի, ինչպէս կ'ըսուի, այդ պիտի նշանակէ օտար մասնագէտներու հետ կնքուած պայմանագրութեանց ջնջումը: Անցեալ տարի, այդ պատ-ճառով արդէն 300 մասնագէտներ մեկնեցան եւ գարնան անշուշտ շա-տերը պիտի մեկնին:

Ասկից զատ խորհրդային կա-ռավարութիւնը, այլեւս երկար պայ-մանաժամով վարկ չի գտներ ար-տասահմանի մէջ: Արդէն բազմաթիւ գերման տուներ կը մերժեն ընթացք տալ խորհրդային ապսպրանքնե-րուն եւ սառվ կարգ մը գործարան-ներու գաղարման կը դատապար-տուին ու հնգամեայ ծրագրի իրա-կանացումը կը դժուարանայ:

Գերման ճարտարագէտը խորա-պէս համոզուած է թէ խորհրդային հսկայ ձեռնարկները կը նպաստեն աւելի սաստկացնելու տնտեսական քաոսը: Նոյնիսկ Վոլկայի եզերքին վրայ ուր առատ ձուկ եւ ցորեն կայ բնակչութիւնը կուշտ ու կուռ չու-տեր եւ գրկանքներէն կը տկարա-նայ:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

IX

Չա՛քը չա՛ք — չաքը չաք — չաքը չաք...:

— Խօլա՛ն նետէ... սա՛ խօլան, խօ՛րէն:

Ու, վարպետ Ռուբէն ծուրճ՛օվը հրեց հիկցած դաժը:

Ֆը՜՜շշ:

Պղտորեցաւ դոյլին ջուրը:

Թուրք գիւղացին ելաւ կուկուղ եղած տեղէն:

— Ի՞նչ պիտի վճարենք, Ուստա Ռուբէն:

— Որքան կ'ուզես այնքան... Ո-ձանց փարան, ոձանց աղօթքը...

Գաւիթ էֆէնտի փակեց գրածարկղը: Թանալին դրաւ գրպանը:

Օննէս աղան երերտկայ աթոռին վրայ:

— Էսել չփախի՛, Գաւիթ էֆ...:

Ու ծօտեցաւ: Ի՛նչ եւս ուզեց համբել:

— Կոճա՛կ արէ... Քօղ վրայ... — մըլտաց Գաւիթ էֆէնտի, եւ զգացնելու համար ցորենը ծախող Թուրքին, ժպտե-ցաւ եւ աւելցուց — Հիւսէյին աղային խաթրը համար տօլու փիաթով ամիշ արինք... կօթըլլեցինք...

Ու սկսաւ համբել՝

— «Պիր վէրտիմ պիր տա պու»—

— Համբել չուզեր, Գաւիթ էֆէնտի— ծօսեցաւ Թուրքը — դուն համբեցիր, ա-նանկ չէ՞...

— Հա՛...:

— Է՛ աղէ՛կ...

— Իշտէ ասանկ Հիւսէյին աղա. դուն աչքդ գոց ծախր սա խանութը...

Նա — դարձաւ Օննէս աղային — աւրէ ոսկինները:

Աւրեցին: Ժամբեցին ծարգուկը:

— Ալէկ կոպպրեցինք ծարգը... Մարգրիտի պէս ցորեն էր. առանց պար-կի կշռեցինք, տարան ա նորէն վար գա-ցինք... Քիլայէն հաշուոր է ասանկը... Մանրուք գիտծամբ չառնի քի աւրել տայ քեզի...

— Հայտէ՛, հայտէ՛, ասղի՛ն — ցատկեց տղաքներէն մին՝ բակին մէջ, զանգակատան առջեւ միւսները հրելով — Նազա՛ր, շուտ արէ, շո՛ւտ...

Զանգակին պարանին դարակը բա-ցին: Կափարիչը պատին զարնուեցաւ:

Զուանին ծայրը դեռ չգտաւ Նազարը:

— Նա՛, նա՛, — ձայներ տղոցմէն:

— Էֆէնտի՛ն, Նազար — վախցուց անպիտան մը:

— Քովդ գամ նէ... Բռնէ ցկնած... — բարկացաւ Նազար...

Հա՛, գտաւ ծայրը: Միացան ուրիշներ: Ժամկոչ Արթին աղբարն ալ՝ աղմու-կին ծայրը: Առաջնորդարանի վարի սենեակէն կանա՛չ մը ծկլաց: Դուրս ըրաւ տղքը:

Ու, մինչ երբ տղաքը չուանը պիտի քաշէին.

— Ո՛ւֆֆ...

Նազարին ականջը մնաց Արթին աղբօրը ձեռքին մէջ, ու չուանին ծայրը գետինը...

— Քեզի՛ կիտի...

Բայց, երկար չուանը փախելէն վերջ, պզտիկ ականջը կը մնա՞յ: Վազէ՛, Ար-թին աղբար... Ու շալվարին ազը իրար անցաւ: Տղաքը խուեցին:

Բայց, գպրոցի զանգը հնչեց:

Կէս օրէ վերջի դրօսանքի պահն էր: Կարգ եղան: Նազար ակնարկ մը նետեց վեր՝ աղջկանց բաժնի բազրիկին, որուն կռթներ էր Աստղիկ: Ամառը հաստկաւո-րեր էր զայն: Նրբացուցե՛ր: Ու կարմիր տուեր այտերուն: Մազերը, հիւսուած, երկարեր էին վար, մինչեւ մէջքը:

Ցանկարծ՝ Դիմաքսեանը երեւցաւ: Նոր տնօրէնը: կեցաւ երկրորդ սանդուղ-ներուն առաջին աստիճանին վրայ:

Ճշուկը դադրեցաւ: Տղեկ մը զար-ձուց պտուտակը: ծորակին որ կը փչար: Ու ջուրին աղմուկը մէկէն դադրեցաւ:

— Բարձրացո՛ւն կարգը Նախ, — հնչեղ ու տիրական ձայնով մը հրահան-գեց Դիմաքսեան:

Ու Նազարենց կարգը շարժեցաւ: Գրիգոր Նազարին ետեւէն էր: Բարձրա-ցան: Գաղջ արեւ մը ինկեր էր դպրոցի սեմին: Ընկոյզի կեղեւներ հոս ու հոն: Տնտեսը՝ երկա՛ր կոթով աւել մը ձեռքը կ'աւլէ, — «Հազար րոէ՛, ա՛ղբար, կեռէ գիտցածնին են» մռլտալով:

Տղաքը բարձրացան սենեակ: Յետոյ սկսան քալել աղջիկները: Օր. Զապէլը, որ այդ տարի տնօրէն նշանակուող Պ. Դիմաքսեանին եւ ուսուցիչ Պ. Արամ Մեսրոպեանին հետ եկած էր, այդ օրը կը բացակայէր: Աղջիկները ներկայ պիտի ըլլային տղոց աշխարհագրութեան դասին: Դասարանին մօտ, հրմշտուկը սկսաւ: Քծծիծաղներ: Վարանում: Մէկը առաջ անցաւ: Յաջորդաբար ներս մտան, քիչ մը շուարած ու շիկնած, քիչ մը ուրախ ներքնապէս ու քիչ մը ծեքծեքումով, մինչ ծանչերը իրարու քով սեղմուեր ազատ թողեր էին կարգ մը գրասեղաններ: Ամէնէն վերջ ներս մտաւ Աստղիկ: Հա-գած էր սեւ գոգնոցը, եւ սպիտակ օձի-քէն վեր՝ գլուխը բռնած էր ուղիղ: Սեւ ու թախծոտ աչքերը կը բացխփուէին մեծ թարթիչներէն ու երեսները ափ-ափ շա-ռագուներ էին: Այնպէս մը պատահեր էր, որ իրար ետեւ նստած Նազարին ու Գրիգորին գրասեղաններուն ծայրերը մէկ մէկ բաց տեղ կար: Անշուշտ, Աստղիկ ազատօրէն պիտի նստէր գրասեղաններէն մին վրայ, եթէ Գրիգոր ու Նազար քով քովի նստէին: Բայց, անոնք իրարու ներկայութեան չէին հանդուրժեր: Ու եր-կո՛ւքն ալ միեւնոյն ցանկութիւնը ունէին, — Աստղիկը տեսնել իր գրասեղանին վրայ: Մինչ ան բոպէապէս շուարեր էր: Պէտք էր նստիլ, սակայն Դիմաքսեանը ներս մտաւ: Ոտքի ելան: Նստան: Աստ-ղիկ դեռ կը մնար ոտքի: Նազար քիչ մը աւելի լայնցուց իր քովի ազատ տեղը: Գրիգոր կը նայէր տարտամ ու յուզական: Քաղցր ու հպարտ տղու դրաւիչ բան մը կար աչքերուն մէջ: Աստղիկ քայլ մը առաւ: Քայլ մըն ալ: Ուզեց, որքան շատ ուզեց Գրիգորին քով նստիլ. բայց... Աղ-ջիկներն ու տղաքը ինչո՞ւ այդքան տա-րօրինակ նայեցան իրեն: Աւելի կարմրե-ցաւ: Ու աւելի չփոթեցաւ: Դարձուց գլուխը աղջիկներուն:

(Շար.)

Կ. ՄԽՉԵԱՆ

Փարիզի պաշտպանութեան համար

Նկատի առնելով որ գիշերային յարձակումները յաճախադէպ դարձած են Փարիզի մէջ, ոստիկանութիւնը կարգ մը բացառիկ միջոցներ ձեռք առաւ: Այսպէս, 60-80 հեծելանուորդ ոստիկաններ գիշերն ի բուն պիտի շրջին քաղաքին մէջ:

Յետոյ, քսան ոստիկանական ինքնաշարժներ հսկողութիւն պիտի կատարեն: Աւելցուած է նաեւ գաղտնի ոստիկաններուն թիւը:

Եգիպտոսի անկախութեան տասնամեակը

Փետրուար 28ին լրացաւ 1922ի անգլեւեգիպտական համաձայնութեան տասնամեակը: Այս առթիւ բազմաթիւ հրատարակութիւններ երեւցան մամուլին մէջ: Ջափաւոր թերթերը կը սպասեն որ վարչապետ Սըտքը փաշա յաջողութեամբ կարգադրէ առկախ մնացած խնդիրները:

Իսկ ազգայնականները (Վաֆտ) ընդհակառակն հլու կամակատար մը համարելով վարչապետը, կը պահանջեն պոյքոթ հռչակել անգլիական ապրանքներու դէմ, ինչպէս տեղի կ'ունենայ Հնդկաստանի մէջ:

Խնդիրը այն է որ, ստերլինի անկումէն ի վեր, անգլիական ապրանքները աւելի աժան կը ծախուին Եգիպտոսի մէջ:

Մուսուլի խարիղատար

Լիբանանի երեսփ. ժողովը 100,000 սուրիական ոսկիի վարկ մը քուէարկեց կալուածական քարտէսի մը պատրաստութեան համար, նկատելով որ անյապաղ պիտի սկսի Մուսուլի քարիւղատար խողովակներուն (Փայփլայն) շինութիւնը եւ ընկերութիւնը հողեր պիտի գնէ երկրին մէջ:

Կիներու համաժողովը Փարիզի մէջ

Չորեքշաբթի օր, Փարիզի մէջ բացուեցաւ կիներու համաժողով մը, նախագահութեամբ Տիկին Լըքուվէի: Ֆրանսայի կիներու Ազգային դաշնակցութեան քարտուղարուհին այս առթիւ ներկայացուց տեղեկագիր մը, որ կը խօսի նաեւ գործազրկութեան մասին եւ կ'առաջարկէ հողին կապել անգործները:

Յետոյ ճառեր խօսուեցան կիներու քաղաքական իրաւունքներու մասին: Այս առթիւ տեղեկութիւններ տրուեցան մանուկներու փրկութեան համար կատարուած աշխատանքներու մասին:

Մանր խռովութիւններ Սօֆիայի մէջ

Պուլկարիոյ խորհրդարանը օրէնքով մը լուծեց Սօֆիայի քաղաքապետութիւնը, եւ որոշեց որ եօթը հոգինոց մարմին մը վարէ գործերը, մինչեւ նոր ընտրութիւն: Այս առթիւ ժողով մը գումարեց ազգային-ազատական խմբակցութիւնը, իր թեկնածուները ընտրելու համար: Յանկարծ վէճ մը ծագեցաւ որ վերածուեցաւ ճակատամարտի: Սրահին մէջ գաւազաններ եւ աթոռներ իրար խառնուեցան: Յետոյ ծխարձակ ռումբ մը պայթեցաւ եւ ատրճանակներ որոտացին: Ոստիկանութիւնը հասնելով, հազիւ կրցաւ կարգ-կանոնը վերահաստատել:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՅՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ Ալեքսանդր թագաւորը յայտնեց թէ պատրաստ է չորս միլիոն տինար (20 հազար ստերլին) կրճատելու իր անձնական գանձը, երկրին խնայողութեան օգնելու համար:

ՉԻՆՍ.ԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ժողովին մէջ, Ֆրանսայի պատուիրակութեան ծախքը մինչեւ ապրիլ 1 պիտի հասնի 13,600 ստերլինի:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Տնտեսական Գերագոյն խորհուրդը կը յանձնարարէ անգլիացի հանքային մասնագէտներ հրաւիրել, հանքերու արագ արտադրութիւնը ապահովելու համար:

Յ. Դ. — Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ժողովը յետաձգուած է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի անդամներու ընդհ. ժողովը [illegible] Կիրակի յետմիջօրէ ժամը 3.30ին ծանօթ հաւաքավայրին: Ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ Վարդանեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը [illegible] Կիրակի [illegible] ժամը 3ին ծանօթ հաւաքավայրին, Café Découssus սրահը, Place de la Liberté: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԻԷՆ (Լիոն) Աւոյեանի խումբի ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին ընկ. [illegible] բնակարանին մէջ: [illegible] Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ [illegible] ենթակոմիտէի ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, [illegible] Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը վաղը Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին ծանօթ հաւաքավայրին: Կարեւոր օրակարգ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՆԵԼՕԹԻ Հ. Յ. Դ. Արմէն խումբը ընկերական թէյասեղանի մը [illegible] Կիրակի 31 Rue Madame Curie, Bagneux. Կը հրաւիրուին համակիրները եւս:

ԱՍՆԻԷՐ-Պուա Քոլոմպի Պատանեկան Միութեան դասախօսութիւնը վաղը Շաբաթ երեկոյեան, Սանտ Մեսրոպ Դպրոցին մէջ, 26 Rue du Président Krüger, Asnières: Կը խօսի ընկ. ՎԱՀԻԿ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ալֆորվիլ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Place Comète, ծանօթ սրահին: Կը խօսի ընկ. ՍԱՀԱԿ ՏԵՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Նիս

Վաղը Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին «Պառ Միկ» սրահին մէջ 364 Bld. de la Madeleine. Կը խօսի ընկ. Ա. ԱՐՈՅԵԱՆ. Մուտքը ազատ է

Սէն Լու (Մարսէյլ)

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին տեղւոյն սրահին մէջ: Կը խօսի ընկ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ. Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ. Մուտքը ազատ է

Սէն Ժէրոմ

Վաղը Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին Մէսոն-Ալֆորի սրահին մէջ: Կը խօսին ընկերուհի Տիկին ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ եւ ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ. Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ. Մուտքը ազատ է

Փարիզի Գրական Ակումբ

Վաղը Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, 130 Rue Cambronne, Métro Vaugirard: Զրոյց եւ կարծիքներու փոխանակութիւն [illegible] Մուտքը ազատ է

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի «Մասնաճիւղ Պաշտպանութեան» մասնաճիւղի

ՋՐՈՅՑ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ այս Կիրակի ժամը 3ին, 71 Ave. Kléber. ՆԻւԹ՝ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ. Զեկուցանող՝ ՏԻԿԻՆ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ. Զրոյցը կը ղեկավարէ Պ. Ա. ՉԱՄԱԼԵԱՆ. Մուտքը ազատ է

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ

Հայաստան պատմական ֆիլմը Լիոնի մէջ

Միմեան մէկ անգամուան համար կը ցուցադրուի այս Կիրակի երեկոյեան ժամը 5.30ին, Սինէմա Սեկսի մէջ, 60 Ave. de Saxe. Պիտի ներկայացուի նաեւ [illegible] ծիծաղաշարժ ֆիլմ մը. [illegible] Գիները 6, 5 եւ 4 ֆրանք. Տոմսերը կը ծախուին հայկական նպարավաճառանոցներու եւ Սալոնի [illegible]

ՑՈՒՑԱՀԵՏՔ

ՏՐԱԳԻՔՈՒՌ Հայր. Միութեան ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին Ֆիլիպի մէջ:

Չ.Պ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին տեղւոյն հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԽԻՄ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին 24 Rue J. J. Rousseau: Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Ուշադրութիւն

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի Կոմիտէն [illegible] Դպրոցին, փոխադրուած է 240 Rue Duguesclin, նախ. Կին պաշտօնակերպ 100 փայլ [illegible] Mazenod փողոցի անկիւնը [illegible]

Դիւանատուն բաց է ամէն երեկոյ ժամը 7.30—9, բացի Շաբաթ եւ Կիրակիէ:

Գնեցէք

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատ. Միութեան Յիշատակարանը [illegible] ամէն Հայու տան [illegible] Ֆրանկ G. Djarayan, 14 rue de la Fare, Marseille.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (161)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՑՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

Շարունակուած

8.— ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

[illegible]

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՄԱՐՏ 1932

3 MARS 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1818 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉԻՆՈՒՄԱՉԻՆ

Փոխաբերական իմաստով կը գործածենք այս բառը: Ոչ թէ քաղաքական տեսութիւն գրելու, ճափոնի ընթացքը արդարացնելու կամ Չինաստանը մեղադրելու համար:

Փոխաբերական՝ այն իմաստով որ հայ մամուլը տարիներէ ի վեր կը շարունակէ սիւնակներ լեցնել «չինումաչինական» նիւթերով: Թարգմանել եւ թխել: Հայերէնի վերածել ինչ որ տպուի «պուլվառ»ի թերթերուն մէջ:

Եօթն աշխարհէ ձայն կուտան մեր թերթերը, բայց ոչ իրենց միջավայրէն: Անմիջական շրջապատէն:

Չէն ունակութիւն է կամ աւանդութիւն, Պոլսէն փոխադրուած: Ժառանգութիւն մը այն օրերէն երբ կարելի չէր ազատ գրել, կարելի չէր գրել ամէն բանի մասին: Երբ սուլթանային վիճակի մէջ էր մեր ընկերային-քաղաքական դաստիարակութիւնը, եւ «Թայմզ»ները, «Թան»երը կամ «Նոյէ Ֆրայէ Փրէսէ»ներն էին ներշնչման աղբիւրները:

Սիւնակներով թարգմանութիւններ այդ լրաթերթերէն, բայց ոչ տեղական կեանքէն ու մամուլէն: Շռնդալից խորագիրներ, մեկնութիւններ, տեսութիւններ:

Բայց, ինչ որ պատճառ մը կ'արդարանար երէկ, անիմաստ է, աններելի է այսօր, ազատ երկնքի տակ:

Անցեալ օր թերթ մը անցաւ մեր ձեռքը: Խմբագրականին տեղ՝ խոշոր խորագիրներով սուտ-իրաւ լուրեր՝ չինեւճափոնական վէճի մասին: Քանի մը սիւնակ անդին՝ դարձեալ «չինումաչին»: Երկրորդ էջ՝ նմանապէս:

Այժմէական խնդի՞ր է: Կացութի՞ւնը պիտի պարզեն:

Բայց լուր տալու, կացութիւն պարզելու հազարումէկ ձեւեր կան: Եւ մանաւանդ, օրուան անցուդարձն ու անոր արձանագրութիւնը պիտի պահեն համեմատութիւն մը՝ ծագած դէպքին եւ մեր միջավայրին հետ: Ծայր. Արեւելքի եւ... հայերէն թերթի մը տարողութեան, կոչումին, դերին հետ:

Պատահաբար յիշեցինք այս օրինակը: Կարելի էր ամբողջ ցուցակ մը կազմել:

Կարելի էր աչքէ անցընել, օրինակ, Պոլսոյ թերթերը, ուր նորէն կը շարունակեն «Ժուռնալ» եւ «Մաթէն» թարգմանել, սիւնակներով միջազգային, ամբոխային լուրեր թխել, մրցիլ իրարու հետ՝ կարելի եղածին չափ շռնդալից, մէկ ժամէն միւսը մոռցուելու դատապարտուած լուրեր եւ յօդուածներ հրամցնելու համար, — բայց մոռնալ բուն միջավայրը:

Անհագին շարժում կայ Թուրք թերթերուն — ինչպէս արաբական մամուլին մէջ: Բայց այդ բոլորը ձգուած են բախտին: Պաշտօնական գէկոյցը, ոճիր-արկածը, երբեմն ալ մամուլը օրը օրին կ'առնուին, բայց մոռացութեան կը տրուին այնքան ճոխ նիւթեր՝ ընկերային, տնտեսական, քաղաքական, որ կապ ունին շրջապատին հետ:

Երէկ ալ այսպէս էր: Բոլորս ալ մեղք ունինք այս ճամբուն վրայ: Բայց մինչեւ ե՞րբ: Չը՞ պիտի սթափինք վերջապէս:

Մինչեւ ե՞րբ դիւրինը, առօրեան, ամբոխայինը:

Աչք մը նետեցէք եւրոպական մամուլին վրայ, մեծ քաղաքներու առաջնակարգ թերթերուն վրայ, եւ պիտի տեսնէք թէ մարդիկ ո՛րքան տեղ կուտան իրենց երկրէն, միջավայրէն դուրս կատարուած դէպքերու: Նկատի չունինք «պուլվառ»ի թերթերը — դեղին մամուլը — այլ անոնք որ հանրային կարծիք վարելու կոչուած են:

Եթէ բաղդատութիւն մը փորձենք, երեւան պիտի գայ որ միեւնոյն միջազգային դէպքի մասին «Թան»ն ու «Թայմզ»ը աւելի չափաւոր, աւելի ամփոփ տեղ կուտան, քան շատ մը հայերէն թերթեր:

Արդեօք մեր ժողովուրդը աւելի՞ սերտ կապեր ունի Մանչուրիոյ կամ Շանկայի դէպքերուն հետ, քան անգլիական եւ ֆրանսական աշխարհակալութիւնը...

Հոլովման, խմորման մէջ են բոլոր այն երկիրները ուր ժողովուրդ ունինք: Ուշագրաւ երեւոյթներ տեղի կ'ունենան ինչպէս Թուրքիոյ, նոյնպէս Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Սուրիոյ, Միջագետքի և Պարսկաստանի մէջ: Անսպառ նիւթեր կան այդ բոլոր երկիրներու լրագրական և գրական արտադրութեանց մէջ: Սուրիա-Լիբանանի մեր՝ բուն հայկական կեանքն անգամ դեռ լրջօրէն ուսումնասիրուած չէ: Այսինչ գաղութին թերթը աղբիւր մը պիտի ըլլայ միւսին համար, տեղական կեանքի տեսակէտով (ոչ միայն լուր, այլ եւ հում նիւթ):

Մինչդեռ, քիչ մը բոլոր թերթերն ալ իրարու կը նմանին: Եւ բոլորս ալ ստիպուած ենք օտար, եւրոպական աղբիւրներէ թարգմանել ինչպէս Թուրքիոյ, նոյնպէս Լիբանանի, Սուրիոյ, Միջագետքի կամ Պարսկաստանի մէջ:

Անշուշտ մեր պաշտօնակիցները սխալ չեն հասկնար մեզ: Օտար հրատարակութիւնը միշտ իր տեղն ունի, իբրեւ անսպառ աղբիւր: Իբրեւ լրացուցիչ կամ documentation.

Մենք ոգին, ուղղութիւնն է որ մեղադրելի կը գտնենք:

Մեր թելադրութիւնն է՝ կարելի եղածին չափ քիչ տեղ՝ միջազգային, քաղքենի, առօրեայ ժխորին, եւ լայն ու խոր ուշադրութիւն՝ բուն միջավայրին, անմիջական շրջապատին:

Եւ այս՝ ոչ թէ բանկալի տաղտուկներ կամ ոճիր-արկածներ գրի առնելու, այլ մշտահոլով կեանքի մը բազմազան երեւոյթները պատկերացնելու մտքով:

Մինչեւ հիմա չափազանց տուժեցինք, դուրսէն կերակրուելով եւ թխածոյ նիւթեր հրամցնելով: Ինչե՛ր կան իւրաքանչիւր միջավայրի մէջ «չինումաչին»էն առաջ: Անոնցմէ վեր:

Չինումաչինները կուգան ու կ'անցնին: Տեւականը՝ բուն միջավայրն է: Շրջապատը: Հարեւանը եւ անոր — ու մեր — կեանքը:

Եւ յետոյ մտաւոր, քաղաքական դաստիարակութիւնը: Լուրերն անգամ ընտրանքով պիտի առնուին, ոչ թէ «ղազէթաճի»ի հոգեբանութեամբ: Ոչ թէ անամէջ հետաքրքրութիւններ գոհացնելու համար:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՐԶ ԼՈՒՐԻ ՄԸ ԱԶԵՂ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Յառաջ տուաւ լուր մը թէ ամերիկացի ճարտարագէտ մը հնարած է գործիք մը, որով պիտի կրնայ 24 ժամուան մէջ փճացնել քաղաք մը, 1600 քիլոմեդր հեռաւորութենէ:

Կարեւորը սակայն, գիւտը չէ: Ամէն մարդ ալ կրնայ բան մը հնարել: Այլ գիւտին տրուած նպատակը: Հնարիչը վերջին պահուն, մարդասիրական զգացումներէ վարակուած, մտածեր է իր գիւտը տրամադրել Ազգերու Դաշնակցութեան, որպէսզի անոր տեղծած սարսափով, խաղաղութիւն պարտադրէ աշխարհին:

Բայց ո՞վ պիտի երաշխաւորէ Ազգերու Դաշնակցութեան խաղաղասիրութիւնը:

Ահա, այս կէտն է որ, ատոյգ աղբիւրէ կը լսենք թէ սկսած է մտատանջել խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը, մանաւանդ նկատի առնելով հետեւեալ պարագան ալ: Ճարտարագէտը որ իր գիւտը պիտի տրամադրէ Ազգերու Դաշնակցութեան, կը յայտնէ թէ դժոխային մեքենան շարժման մէջ դնելու եւ գործածելու համար 5 հազար հոգիի պէտք կայ: Արդ, ֆրանսական պատուիրակութեան առաջարկն ալ, ծրնեւի իշխանութիւնը զօրացնելու բանակով մը, կուգայ լրացնել մարդու պակասը: Իսկ Դաշնակցութիւնը, որ կ. Սասունիի ձայնէն պարզուեցաւ թէ կրնայ 70 հազար զինուոր հանել, անշուշտ պիտի յօժարի առնուազն 5 10 հազար մը տրամադրել այս գործին, պայմանաւ որ գործիքը ծառայէ Հայաստանի ազատագրման...

Կը մնայ այս կէտին շուրջ համաձայնիլ, ինչ որ դժուար չի թուիր մանաւանդ որ Ազգերու Դաշնակցութիւն եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն ազգականական կապեր կրնան ունենալ այս կը փաստէ մականուններու նոյնութիւնը:

Ահա այս մտածումներով, Երեւանի իշխանութիւնը մեծ իրարանցումի մատնուեր է եղեր. Կեդր. կոմիտէն գաղտնի նիստի մը մէջ տուեր է կարգ մը որոշումներ, որոնք հասարակութեան պիտի յայտնուին, անշուշտ փարիզեան ուղեկորոյս թերթին միջոցաւ:

Աւելի կարճ միջոցը կայ սակայն: Մոսկուա փաստեց թէ աւելի վարպետ է քան Քիւրտերը, առեւանգման գործին մէջ: Կ'առաջարկեմ որ առեւանգում մը կազմակերպէ եւ յանկարծ Մոսկուա փոխադրէ Ամերիկացին ալ, իր գիւտն ալ:

Հետեւանքները կրնաք գուշակել...

ԽԱՐՏՈՅ

Գնալը կզզին պղրոցն ու եկեղեցին հրոյ ճարակ

Փետրուար 26ի գիշերը հրդեհ ծագեցաւ Գնալըի (Պոլիս) Նաւամատոյցին մօտակայ շուկային մէջ, քանջարավաճառի մը խանութէն: Հիւսիսային հովին սաստկութեան պատճառով, բոցերը շուտով տարածուեցան շրջակայ խանութներուն եւ շէնքերուն վրայ, որոնք եւս բռնկեցան: Հրդեհը տեւեց մօտաւորապէս երեք ժամ: Հրդեհին ճարակ եղան Հայոց վարժարանը, եկեղեցապատկան կալուածներէն թատրոնը եւ երեք տուն: Այրած են նոյնպէս ուրիշներու սեփական չորս տուներ: Ընդամէնը հրոյ ճարակ եղած են բացի վարժարանէն ու թատրոնի շէնքէն, 5 տուն եւ 11 խանութ:

Ոչ խանութներէն եւ ոչ ալ տուներէն կարելի եղած է բան մը փրկել: Այրած շէնքերուն մեծամասնութիւնը եկեղեցապատկան էին:

Այրած շէնքերուն բոլորն ալ ապահովագրուած չէին: Մանաւանդ խեղճ խանութպաններուն վիճակը ողբալի է: Հրկիզեալներուն մեծամասնութիւնը Հայեր են:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Բացառիկ խստութիւններ Սուրիոյ ապահովութեան համար

Սուրիոյ մարզպանը 12 փետրուար 1932 թուակիր որոշմնագիր մը հրատարակեց կարգն ու ապահովութիւնը պահպանելու համար Սուրիոյ մէջ:

Համառօտակի կերպով կը հրատարակենք ստորեւ:

Առաջին յօդուածը երկու ամիսէն մինչեւ երկու տարի բանտարկութեամբ եւ հինգէն մինչեւ յիսուն սուրիական ոսկի տուգանքով, կամ այս երկու պատիժներուն մէկուն միջոցաւ միայն պատժելի կը համարէ այդ ամէն արարքները, որոնք հանրային ապահովութեան դէմ կը գործուին ներկայ որոշմնագրին մէջ կանխատեսուած ձեւերու տակ:

Երկրորդ յօդուածը կը թուէ այն բոլոր արարքները որոնք պիտի նկատուին իբրեւ հանրային ապահովութեան եւ բարեկարգութեան դէմ գործուած արարքներ, այսինքն՝

Ա.— Մասնակցութիւն ոչ-արտօնեալ ժողովի մը, հաւաքոյթի մը կամ թափորի մը:

Բ.— Իր վրան կրել նշան մը կամ այլ խորհրդանշան, երբ այս խորհրդանշաններու ցուցադրութիւնը քաղաքացիներու մէկ մասը միւսին դէմ հանելու հանգամանք ունի կամ որեւէ կերպով կրնայ խանգարել հանրային կարգը:

Գ.— Հանրային ճամբաներու մէջ շրջագայութեան համար խոչընդոտներ յարուցանել, իշխանութեանց գործին վրայ ազդելու կամ հանրային պաշտօններու կատարումը խանգարելու նպատակով:

Դ.—Գրգռիչ ճառեր, երգեր կամ աղաղակներ:

Ե.— Հանրային կարծիքը վրդովելու հանգամանք ունեցող սուտ լուրերու հրատարակութիւնը կամ այդպիսի լուրեր տարածելը:

Զ.— Իշխանութեանց գործին կամ հանրային պաշտօններու կատարումին խոչընդոտ ըլլալու նպատակով տրուած նուէրներ կամ խոստումներ, գործուած բռնութիւններ կամ խստութիւններ, անհատներու կամ հաւաքականութեանց դէմ ուղղուած նախատինքներ կամ սպառնալիքներ:

Է.— Օրէնքներու եւ կանոնագրութեանց հանդէպ անհնազանդութեան գրգռում, իշխանութեանց դէմ ատելութիւն առաջ բերելու համար գրգռում:

Ը.— Խմբագրել, հրատարակել, տպել, բաշխել կամ կրել այնպիսի գրութիւններ կամ նկարներ որոնք կը գրգռեն խռովութիւն հանելու կամ այս որոշմնագրի մէջ յիշուած մեղապարտ արարքները կատարելու:

Երրորդ յօդուածը հանրային բարեկարգութեան դէմ կը նկատէ նաեւ այն բոլոր արարքները որ կը գործուին քաղաքացիներու իրենց քաղաքացիական եւ քաղաքական պարտականութիւնները ազատօրէն գործածելուն, դաստիարակութեան ազատութեան դէմ, աշխատանքի, առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի ազատութեան դէմ

Չորրորդ յօդուածը մեղսակիցներուն համար ալ կը տնօրինէ բուն հեղինակներուն դէմ տնօրինուած միեւնոյն պատիժները:

Դրդիչները, օրէնքի հակառակ ցոյցեր կազմակերպողներն ալ պիտի նկատուին իբրեւ մեղսակիցներ, նոյն իսկ եթէ անձամբ ներկայ գտնուած չըլլան հաւաքոյթներու կամ անկէ հեռացած ըլլան խռովութեանց ծագումէն առաջ:

Ասկից զատ, անոնք պատժականօրէն պատասխանատու պիտի նկատուին իրենց գրգռած անձերուն կողմէ կատարուած արարքներուն կամ ոճիրներուն:

Հինգերորդ յօդուածը պատիժներ կը տնօրինէ նոյն իսկ արտասահման գտնուող մեղսակիցներուն, մեղապարտներուն եւ գրգռիչներուն, որոնք պիտի ենթարկուին պատժական հետապնդումներուն, երբ որ վերադառնան Սուրիա:

Վեցերորդ յօդուածը աւելի ծանր պատիժներ կը տնօրինէ այսպիսի արարքները երկրորդ անգամ գործողներուն դէմ:

Յաջորդ յօդուածներուն տրամադրութեանց համաձայն, տեղական դատարանները իրաւասու են դատելու այս արարքները, սակայն ի հարկին մարզպանութիւնը անոնց քննութիւնը պիտի կրնայ յանձնել խառն դատարաններուն:

Չինեւճափոնական պատերազմը

Ճափոն կ'ընդունի Ժընեւի առաջարկը

Երէկուան թիւով հաղորդեր էինք Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին առաջարկները՝ չինեւճափոնական վէճին կարգադրութեան համար: Ճափոն ընդունած է խորհուրդին առաջարկները: Սակայն, կռիւները կը շարունակուին ամբողջ ճակատին վրայ: Ճափոնական ուժերը վերսկսան յարձակման եւ հակառակ չինացիներու կատաղի ընդդիմութեան, յաջողեցան յառաջ խաղալ Հոնկ-Քիուի շրջանին մէջ: Ճափոնցիները կը յառաջանան նաեւ Քիանկ-Ուանի շրջանին մէջ:

× Մանչուրիոյ անկախութիւնը պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ Մարտ 1ին: Մանչուրիոյ կառավարութեան գլուխը կը գտնուի չինական նախկին կայսրը:

Զինաթափութեան ժողովը

Զինաթափութեան ժողովի դիւանը երկար նիստի մը մէջ, քննեց Պ. Պէնէշի կողմէ պատրաստուած տեղեկագիրը: Այս տեղեկագիրը կը համադրէ զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնախումբին կողմէ մշակուած եւ զանազան պատուիրակութեանց կողմէ ներկայացուած առաջարկները՝ զինաթափութեան մասին:

Պ. Պէնէշ գծած է չորս սիւնակնոց տախտակ մը: Առաջին սիւնակին վրայ ցոյց տրուած են նախապատրաստական յանձնախումբին առաջարկները: Երկրորդ սիւնակը յատկացուած է պատուիրակութեանց առաջարկներուն: Երրորդ սիւնակին մէջ տեղ տրուած է սկզբունքի այն հարցերուն որոնք արծարծուած են պայմանագրութեան նախագծին մէջ եւ պատուիրակութեանց առաջարկներով: Չորրորդ սիւնակին մէջ, Պ. Պէնէշ արձանագրած է իր դիտողութիւնները:

Ֆրանկօ-գերման առեւտուրը

Պերլինի մէջ ֆրանսայի ներկայացուցչին եւ գերմանիոյ երկրագործական նախարարին միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին այս միջոցիս: Բանակցութեանց նիւթ կը կազմէ գերմանիոյ կողմէ դրուած արգելքը՝ ընդ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

„Մնացորդաց"

Մեր քով եղած պրակները սպառած են:

Նոր ապսպրանք տուած ըլլալով «Յուսաբեր»ի խմբագրութեան, նոր բաժանորդներէն կը խնդրենք սպասել: Բոլոր նամակները նկատի առնուած եւ դրամները արձանագրուած են:

Երէկ ստացանք Բ. պրակը (3 եւ 4, էջ 33—64) եւ յանձնեցինք առաջին բաժանորդներուն:

Անոնք որ հեռաւոր տեղերը կը դիմեն, քանի մը պրակը միասին պիտի ստանան, թղթատարի յարմարութեան համար:

Աթէնքի Ազգ. Վարչութիւնը հրաժարեցաւ

Աթէնքի Ազգ. կեդր. վարչութեան անկուսակցական անդամները հրաժարած են:

Խնամատարական նախարար Պ. Խասոնիտիսի եւ Ազգ. կեդր. վարչութեան միջադէպէն յետոյ, Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ ընկ. Գ. Լազեան պահանջեց վարչութեան հաւաքական հրաժարականը, միանգամայն յայտնելով որ նորին կազմութիւնը յանձնուի առաջնորդ Մազլըմեան արք.ի:

Մեր ընկերոջ առաջարկը ամբողջ մէկ ամիս նկատի չառնուեցաւ, եւ փորձեր եղան վերակազմելու վարչութիւնը, աւելցնելով նոր ուժեր անոր պակսած կազմին վրայ:

Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը երկու անգամ տեսակցած է առաջնորդին հետ եւ յայտնած կուսակցութեան տեսակէտը նոր վարչութիւն կազմելու մասին:

Դաշնակցութիւնը պայման չի դներ իր գործակցութիւնը եւ համաձայն է բոլորովին անկուսակցական վարչութեան մը: Կը նախընտրէ որ նոր վարչութեան մաս կազմեն Աթէնք հաստատուած եւ գործով երկրին հետ կապուած հայրենակիցներ:

Միջազգային հանդէս մը ազգային տարազով

Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ երկուշաբթի երեկոյ տեղի ունեցաւ միջազգային փոքլորի մեծ հանդէս մը, որուն կը մասնակցէին Եւրոպայի գրեթէ բոլոր ազգերը, որոնց կարգին Հայերը, միակն ըլլալով Արեւելքէն:

Ամէն խումբ ցուցադրեց իր ազգային տարազը, երգն ու պարը: Ուշագրաւ էին մասնաւորաբար կեդր. Եւրոպայի (Լեհաստան, Չեխօսլովաքիա, Հունգարիա, Պուլկարիա, Եուկօսլավիա) խումբերը՝ իրենց ազգային պարերով, երգերով ու տարազներով:

Պատուաւոր տեղ մը բռնած էին հանդէսին մէջ Հայերը, որոնցմէ կիները մասնաւորաբար ուշադրութիւն գրաւեցին իրենց հագուստներուն արեւելեան շնորհով:

Ծափահարուեցան երգախառն հայկական պարերը, որոնց կ'ընկերանար թառը:

Հայ առեւտրական մը անձնասպան Լոնտոնի մէջ

Երեքշաբթի օր Լոնտոնի մէջ գետը նետուելով անձնասպան եղած է Իզմիրցի Յովհաննէս Շահին (60 տարեկան), թուղթի եւ չամիչի վաճառական: Կ'ենթադրուի թէ պատճառն է գործերու ձախողութիւնը: Կը թողու այրի մը եւ երեք մանչ զաւակ:

Հայկական թաղ մը Պէյրութի մէջ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կ'իմանանք թէ՝ Կիւլպապի Կիւլպէնկեան ֆոնտէն Պ. Ներսէս Կիւլպէնկեանի կողմէ 15 հազար տոլար յանձնուած է Բարեգործականին, որպէսզի Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան Օֆիսին հետ համախորհուրդ, բնակարաններ շինուին Պէյրութի գաղթակայանի փլուզման հետեւանքով անպատսպար մնացած գաղթականներու համար: Թաղը կամ փողոցը պիտի կոչուի «Կիւլպապի Կիւլպէնկեան»:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հոսանքներ եւ Տեսակէտներ

Ֆրանսայի ընտրական պայքարը խուլ ձեւով սկսած է արդէն։ Տակաւին բուն քաղաքական դէմքերը իրենց ծրագիրներով հրապարակի վրայ չեն տեսնուիր, բայց իրենց անձնական քարտուղարները կ'ուղարկեն այս կամ այն քուէարկողին մօտ։

Կը լսենք այդ քաղաքական շատախօսներու ճարտասանութիւնները, մէկը միւսէ վարկաբեկող ու քննադատող։ Պարզուած մտքերու վրայ հիմնուելով, կարելի չէ ուղղութիւն ճշդել. երեւի այս անգամ ալ ընտրութիւնները պիտի կատարուին այնպէս ինչպէս եղած են ասկէ առաջ։ Ընտրողներէն շատեր բնազդօրէն կապուած են—համաձայն իրենց խառնուածքին—,այս ինչ քաղաքական, տնտեսական կամ ընկերային ուշագրաւ դէպքի մը հեղինակին եւ անոր ուժ տուողներուն։ Ուրիշներ ալ, համաձայն իրենց ընկերային դասաւորման, կը յարին համապատասխան կազմակերպութեան, երբեմն առանց համոզումի, պարզապէս պարտականութիւն մը կատարելու եւ կամ համագործակցութեան մը հրաւէրին հեւեւելու պարտադրութեամբ։

Այժմէն յայտնի է որ ամէն ընտրելի ձիթենիի ճիւղով մը պիտի ներկայանայ, անմեղ հասարակութեան, որ պատերազմ չուզեր այլեւս։ Այս հոգեբանութիւնը ամէնուն կողմէ հասկցուած է, Մաուէնի խումբէն մինչեւ Լէոն Պլումինը։

Քաղաքականութիւնը ընդհանուր առումով նախապաշարումներու շարայարում մըն է։ Ան կորսնցուցած է ու կը կորսնցնէ շատ արագօրէն իր փիլիսոփայական առումը։ Երբեմն այո՛, երբ պէտք կար խօսքի, գրիչի, հաւաքոյթի եւ համոզումի ազատութիւնը պահանջելու։ Մեզ ներկայացողներէն շատերը կը խօսին տեսակ տեսակ նախապաշարումներով, բայց կը յանդին իրար մօտիկ միտքերու։

Արտաքնապէս այս երկրի քաղաքական կուսակցութեանց ծրագիրները իրարմէ շատ կը տարբերին, բայց ներքնապէս իրարու կը մօտենան ու կը կազմեն երեք խմբաւորումներ,— աջ, կեդրոն եւ ձախ։ Այսպէս, եթէ Արմատականները անկեղծօրէն կ'ուզեն ընկերային բարեփոխումներ, հանրապետական ընկերվարականները եւ բուն ընկերվարականները կ'ուզեն նոյն բանը, ի՞նչ է ուրեմն այն արգելքը որ ասոնք իրար չեն միանար, ընկերային յառաջդիմութեան ճանապարհին վրայ մէկ ճակատով քալելու համար։

Կարգ մը երկիրներու հետ բաղդատելով, Ֆրանսայի մէջ կուսակցութիւնները շատ են, բայց այդ թիւը վտանգ մը չէ նկատուած սահմանադրական սկզբունքներու պահպանման համար, քանի որ առաջին քուէարկութեամբ եղած տարակարծութիւնները հարթուած են երկրորդով։ Վտանգը դուրսէն է որ կը սպառնայ։ Սահմանէն դուրս ծնունդ առած դիկտատորական շարժումներն են ատոնք, իրար հակասող բայց նոյնքան ազդեցիկ ու վարակիչ,— ֆաշականութիւն եւ համայնավարութիւն։ Այս երկու շարժումներն ալ կը ջանան ֆրանսական քաղաքական կեանքի մէջ մտցնել նոր գաղափարաբանութիւններ, նոր կարգեր։ Հարցական կը մնայ սակայն թէ անոնք ի՞նչ չափով եւ ի՞նչ ստուգան հող պիտի գտնեն այս միջավայրին մէջ։

Խորհրդարանական տագնա՞պ մը կայ արդեօք, թէ ժողովրդավար կարգերու վերաքննութեան հարց մը։ Պատասխանը կը ստանանք երբ մէկ մէկ վերցնենք մեզ պարզուած ծրագիրներն ու առաջադրութիւնները։

Union Républicaine Démocratique, որու կարկառուն դէմքն է Լուի Մառէն, մեզ շահագրգռող դէմք մը իր բարեկամութեամբ։ Այս կուսակցութիւնը երեսուն տարուան պատմութիւն մը ունի։ Իր հիմնական սկզբունքն է,— ապահովել անհատի ազատութիւնը իրաւունքի, խղճի եւ համոզումի անձեռնմխելիութեամբ։

Ելեւմտական հարցը իրենց համար երկու անբաժանելի կողմ ունի,— տնտեսական եւ բարոյական գերծ ամէն ընկերվարական բռնաբարումէ։ Տնտեսութիւնը պէտք է հիմնել ընտանիքի եւ խնայողութեան վրայ։ Պետութիւնը պէտք է որ իւրաքանչիւր անհատի հանգիստը եւ ինչքը բարգաւաճ վիճակի մէջ դնէ։

Ընտանիքի պաշտպանութեան համար հակաընտանեկան ամէն կարգի պրոպականտ արգիլել, տալ անհրաժեշտ ազատութիւնը ամէն ընտանիքի, որ համաձայն իր կրօնական եւ բարոյական ըմբռնումին, դաստիարակէ իր զաւակները։

Վտանգաւոր վարդապետութեանց դէմ պաշտպանել ուժեղ կերպով հայրենիքի գաղափարը։ Օտարականներու համար արմատական կարգադրութիւններ ընել զանոնք ֆրանսացնելու եւ անոնց ստացուածքին համար մասնաւոր օրէնսդրութիւն հաստատել։

Հայրենիքի, ընկերութիւններու, ընտանիքի եւ անհատի սեփական իրաւունքներու եւ սովորութիւններու պահպանման համար քուէարկուած ու կիրարկուած օրէնքներու վերին հսկողութիւնը յանձնել Գերագոյն Ատեանի մը։ Պէտք է նուազեցնել երեսփոխաններու եւ նախարարներու թիւը եւ վերջ տալ նախարարական խորհրդականներու։

Միջհամաձայնական պարտքերու կարգադրութեան համար կուսակցութիւնը խորապէս դէմ է Ուաշինկթընի (29 ապրիլ 1926) եւ Լոնտոնի (12 յուլիս 1926 պայմանագիրներուն։ Ըստ իրենց, պէտք է վճարուի պարտքերու առեւտրական մասը, իսկ քաղաքականը՝ ջնջուի։

Ֆրանսան պէտք է համաձայնութիւններ կնքէ, ա) Անգլիոյ, Միացեալ Նահանգներու, Իտալիոյ եւ Ճափոնի հետ, բ) Միջերկրականեան համաձայնութիւն մը՝ Սպանիոյ, Իտալիոյ, Եուկօսլավիոյ եւ Ռումանիոյ հետ, գ) Ցամաքային համաձայնութիւն մը՝ սահմաններու ապահովութեան համար Պելճիքայի, Իտալիոյ, Լեհաստանի, Չեխօսլովաքիոյ, Եուկօսլավիոյ եւ Ռումանիոյ հետ։

Ահա այս կուսակցութեան ծրագրին գլխաւոր եւ հիմնական կէտերը։ Խորհրդարանական կեանքի մէջ ի հարկէ պատահած են շատ մը դէպքեր, որոնք ստիպած են այս խումբը շարժելու քիչ մը աւելի ձախ, պաշտպանած են Փուանքարէի, Թառտիէօի, Լաւալի եւ այսօրուան կառավարութիւնները, բայց հիմնականին մէջ կը մնան անխախտ, եւ մեծ յոյսեր դրած են այս ընտրութեանց վրայ, աչքի առջեւ ունենալով Անգլիոյ վերջին անցուդարձերը։

Վերջին եւ ամենակարեւոր կէտ մը այս կուսակցութիւնը բնորոշող,— ո՛չ մէկ խօսք ունի Ազգերու Դաշնակցութեան մասին եւ դէմ է Եւրոպայի Դաշնակցային պետութեան գաղափարին։

Այս կուսակցութեան մօտ են ու յաճախ կը համագործակցին ժողովրդական ռամկավարները եւ երիտասարդ հանրապետականները (Démocratique Populaire, La Jeune République), գլխաւոր տարբերութիւնը արտաքին քաղաքականութեան շուրջ է։ Խաղաղութեան համար միջազգային ուժի մը կազմակերպութեան պէտքը կը զգան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան կը յանձնեն սպառազինման կրճատման հարցը։

×

Մեզ համար առաւելապէս շահագրգռողը, այս մեծ երկրի քաղաքական կուսակցութեանց ծանօթանալն է։ Խորհրդարանական այսպիսի երկրի մը ներքին ու արտաքին հարցերու ուսումնասիրութիւն մը կրնայ ծառայել մեր քաղաքական եւ տնտեսական աշխարհայեացքի ընդարձակման։

Մեզմով հետաքրքրուողները մեր ազգային հաւաքականութեան բարիքին համար չէ որ մեզի կը մօտենան, այնպէս հաւատացած են ու գիտեն որ մենք քանի մը հազարի քուէով կրնանք ծառայութիւն մը մատուցանել իրենց, փոխարէն խոստանալով naturalisationի համար դիւրութիւններ։

Պարտաւորուած մօտիկ կ'ըլլանք գիրենք։ Ահա ուրիշ քաղաքական միջնորդ մը,— Լա՞ծ էք, պարոն, Ժիւլ Ֆէռին, Վալտէք Ռուսօն, Փօլ Տէշանէլը, ծանօ՞թ էք Ռէյմօն Փուանքարէի հայրենասիրական մեծ զգացումներուն ու գործունէութեան։ Ասոնք եւ ուրիշներ անդամակցած են մեր կուսակցութեան Alliance Démocratiqueին, որ ունի երեք ստորաբաժանումներ, եթէ կ'ուզէք, Groupe de gauche Démocratique Groupe de gauche Indépendant et Groupe des Républicains de gauche:

Համաձայն այս կուսակցութեան ծրագրին, փիլիսոփայական, քաղաքական եւ ընկերային բոլոր այն յառաջդիմութիւնները որոնք իբր ժառանգութիւն ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութենէն մնացած եւ հասած են, կը պահանջեն ազատ, արդար եւ մեծահոգի Ֆրանսա մը։ Բոլոր անոնք որ այս գաղափարին ջերմ ջատագովներն են, պէտք է զինակցին իրարու հետ եւ կազմեն ուժեղ ճակատ մը։ Ընկերային յառաջդիմութիւնը ապահովելու համար, նախապէս պէտք է պատերազմի վէրքերը բուժել, միեւնոյն ատեն ընկերվարական յեղափոխականներու վտանգաւոր տիրապետութենէն զերծ պահել երկրի ընդհանուր տնտեսութիւնը։

Պատերազմը այս երկրին մէջ յառաջ բերած է խորունկ փոփոխութիւններ. իրենց առաջին գործը պէտք է ըլլայ զբաղիլ ծնունդներու եւ գիւղի ու քաղաքի գործաւորներու բնակարանային հարցերով։

Ճարտարարուեստական գետնի վրայ նոր ժողովուրդներու մօտ տեսնուած թռիչքը, ինչպէս Ամերիկայի եւ Գերմանիոյ մէջ, ուր կը շինուի ամէն ինչ, շնորհիւ իրենց հոծ բնակչութեան եւ դրամատէրերու մեծ թուին, սքանչացումէ սքանչացում առաջնորդած է այս կուսակցութեան անդամները։ Իրենց իտէալն է ուրեմն ունենալ նորագոյն ձեւի տնտեսական զործիք եւ բարեկարգ ընկերային կազմակերպութիւն մը։ Ատոր համար պէտք է թօթափել նախապաշարման փոշիները եւ յարմարիլ արդիացած կեանքի պայմաններուն։

Ազգային անհատականութեան գեղարուեստի եւ մտաւորականութեան գերադասութիւնը պէտք է փրկուի։ Բայց ի՞նչպէս, երբ տնտեսական շարժումը կ'ապրի իր անկման շրջանը եւ ընկերային կազմակերպութիւնն ալ յիտադարձ ընթացք մը առած է։

Դաստիարակութիւն եւ բարոյականութիւն իրենց բարոյական կամ կրօնական հիմունքով՝ նաեւ անհատական սեփականատիրութիւնը երեք հիմնական լծակներն են որ կը բարձրանան այն ատեն միայն երբ ազատութիւնը, անբարոյութիւնը եւ թշուառութիւնը կը վերնան։

Երեսփ. ժողովին մէջ այս կուսակցութեան տեղը կեդրոնն է, քիչ մը աւելի ձախ, բայց դէմ է հիմնովին ամէն ընկերվարական շարժումի։ Քարլ Մարքս կախարդուած է աշխատաւորի օրավարձի խնդրով, այն աշխատաւորին որ, ճարտարարուեստի ճիրաններու մէջ կատարեալ գերի մը դարձած է. իբրեւ իրապաշտ, ան պէտք էր որ ըմբռնէր թէ օրավարձը շրջանի մը համար է միայն, ուր մարդս իր կեանքի մէկ մասը կ'անցընէ, մինչեւ որ շնորհիւ իր խնայողութեան կը դառնայ արհեստաւոր մը եւ կամ պզտիկ առեւտրական մը։ Անհատական սեփականատիրութիւնը կը կատարէ մեծ դեր մը մարդկային յառաջդիմութեանը համար։

Ժողովրդավար շարժում մըն է այս քաղաքակրթութեան յառաջդիմութեան ընդհանուր ճամբուն մէջ, առանց կուսակցամիջեան կռիւներ յարուցանելու, կ'ուզէ արմատական բարենորոգումներ մտցնել ընկերային արդի դասաւորման մէջ։

Ո՛չ կեսարական եւ ոչ ալ ընկերվարական դիկտատորութիւն, այլ իսկական ժողովրդապետութիւն։ Ո՛չ տիրապետութեան ցանկութիւն եւ ոչ ալ աշխարհակալութիւն, այլ հաւատարիմ Ֆրանսայի անցեալին, ազգային ոգիին եւ շահերուն պաշտպանութիւն։ Ահա այս կուսակցութեան քաղաքական եւ տնտեսական վարդապետութիւնը։

Քանի մը խօսք եւս Ազգերու Դաշնակցութեան ուժեղացման համար, նաեւ պզտիկ ազգերու պաշտպանութեան մասին. բայց ուժեղ կերպով կը շեշտեն պէտքը Գերմանիոյ զինաթափութեան եւ իրենց ազգային պաշտպանութեան։

Կարգով կը խօսինք նաեւ միւսներու մասին։

Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

„ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ"

Նախակրթարանէն մինչեւ Բարձրագոյն վարժարան

2.

Անցեալ անգամ տուինք այն թիւերը, որոնք կը ներկայացնէին Հայաստանի գրել-կարդալ չգիտցող բնակչութիւնը, 12—39 տարեկան, մօտաւորապէս 315,000 հոգի։

Այժմ կուտանք այն թիւերը, որոնք կը ներկայացնեն նախակրթարաններու, միջնակարգ եւ բարձրագոյն վարժարաններու բնակչութիւնը։

Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունին, 4—7 տարեկան երախաներու համար, երեք տեսակ հաստատութիւններ, — մանկապարտէզ, մանկական հրապարակ եւ մանկատուն։

Հայաստանի մէջ 4—7 տարեկաններու թիւն էր 1927—28ին 100,800 իսկ կրթական հնգամեակին վերջին տարին, այսինքն 1932—33ին, այդ թիւը պիտի հասնի 124,100ի։ Այս թիւէն՝ մանկապարտէզներու մէջ կ'ուսանէին 1927—28ին 2900 երախայ, 1932—33ին՝ 6209։ Մանկական հրապարակներուն մէջ 1927—28ին 1600 երախայ, 1932—33ին 6280։

Ցակոբ Յովհաննիսեան, Հայաստանի պետական Պլանի տեսուչը, կ'ըսէ թէ Հայաստանի մանկապարտէզներու բնակչութեան այս թիւն իսկ, բաղդատմամբ ամբողջ Ռուսիոյ մանկապարտէզներու բնակչութեան համեմատական թիւին հետ, կը նկատուի ամէնէն բարձրը, — հայկական համեմատական թիւն է 5,0, իսկ ռուսականը՝ 2,5։

Այս բարձր թիւը, սակայն, չի նշանակեր միայն այն, որ հայ կինը շատ կը շահագրգռուի այլուրեքն սորվեցնելու մասին իր երախային։ Այլ եւ այն՝ որ հայ երկիրը առաւելապէս գիւղատնտեսական, եւ հաւաքական արդիւնաբերական աշխատանքը պարտադրական ըլլալով, այր ու կին երկրին ամբողջ բնակչութիւնը ստիպուած է լքել տունն ու երախաները եւ, արեւածագէն սկսեալ, լծուիլ հօտովէյին, ի շահ կարմիր ցարին։

Այս ձեւով երախաները կը բաժնուին իրենց մօրմէն եւ կը դրուին մանկապարտէզ կամ մանկական հրապարակ։ Շնորհիւ այս կարգադրութեան, կ'ըսէ Յակոբ Յովհաննիսեան, մանկապարտէզները եւ մանկական հրապարակները դարձած են «կնոջ ընտանեկան իրաւազուրկ դրութենէն ազատագրման եւ հասարակական կեանքի մէջ ներգրաւման ամենաակտուալ միջոցներէն մէկը»։ Այդ հեռանկարով, ամէն կողմ կը հիմնուին մանկապարտէզներ, ուր այլուրեքն կը սորվեցնեն երախաներուն, եւ կոլխոզներուն շուրջ մանկական հրապարակներ, ուր կը զրօսնուն երախաները, մինչ քիչ անդին մեծերը ծով-քրտինք են մտած։ Այնքան ալ քննադատելի կարգադրութիւն չէ այս՝ գէթ ըստ երեւոյթին,— եթէ, վերջապէս, մայրն ու երախան բաժնելու այս քաղաքականութիւնը նպատակ չունենար միեւնոյն ատեն քանդել ազգային աւանդութիւններու օջախը, ծնողքին տիրապետութիւնը երախաներու նկարագրին ու հոգիին կազմութեան մէջ։

Երկրորդ հաստատութիւնը, որ կը զբաղի երախաներու ճակատագրով, կը կոչուի մանկատուն։ Մանկատուները ստեղծուած են, սակայն, պատսպարելու համար որբերը, փողոց նետուած անտէր երախաները։ Ցաւալի մէջ շատ է գրուած «անապաստան երախաներու» մասին, որոնք ժամանակ մը «աղէտ» կը համարուէին երկրին համար։ Ատեն մը քշուեցան Սեւանի կղզին։ Որքան ալ գրուի թէ «լուծուած է անապաստան երախաներու հարցը», դէպքերը կը հերքեն այդ յայտարարութիւնը։ Հետեւեալ թիւերը ցոյց կուտան միայն արձանագրուած անտէր երախաները.

1927-1928ին գոյութիւն ունէին 7 մանկատուներ, ուր պատսպարուած էին 4.663 երախայ, 1932-33ին այդ թիւը պիտի իջնէ 2,496ի։ «Բնակչութեան նիւթական բարելաւման հետ, կ'ըսէ Յակոբ Յովհաննիսեան, հրապարակն ու փողոցները պիտի մաքրուին անտէր երախաներէն, հետեւաբար պիտի պարպուին բոլոր մանկատուները, որոնք պիտի դառնան բանուորներու եւ չքաւոր գիւղացիներու երախաներուն համար կրթական յարկեր, մշակներ պատրաստելու համար գիւղին ու քաղաքին կրթական ճակատին»։

Մանկատուներ են հիմնուած նաեւ անսրբագրելի երախաներու համար, — ասոնց թիւը 1932ին 430 էր, բաժնուած 5 տուներու մէջ։ Այս աննորմալ երախաներուն համար միշտ պիտի պահուին մասնաւոր մանկատուներ։

Ե.

Այժմ նախակրթութեան ծրագրին մասին։

Ամէնէն կարեւոր հարցն է այս։

Մեր ընթերցողները գիտեն թէ ներկայիս պարտադիր հռչակուած է նախակրթութիւնը ամբողջ Հայաստանի մէջ։

Հայաստանի համար պարտադիր ուսման հրահանգին գործադրութեան ժամանակամիջոց տրուած է 8 տարի, (կը լրանայ 1935 — 1936ին), Վրաստանի՝ 7 տարի, Ազրբէջանի՝ 9 տարի։

1927—1928ին Հայաստանի նախակրթարաններու բնակչութեան թիւը կը ներկայացնէր 45,8 առ հարիւր համեմատութիւն մը Հայաստանի 8-11 տարեկաններու բնակչութեան ընդհանուր գումարին հետ։

1935-1936ին է, որ Հայաստանի 8-11 տարեկանները պիտի կրնան բոլորովին մտնել նախակրթարան։ Այսպէս ուրեմն, նախակրթութիւնը, որ պարտադիր հռչակուած է Հայաստանի մէջ, 1935-1936ին միայն կարելի պիտի ըլլայ իրականացնել, ըստ հնգամեայ ծրագրին։ Այստեղ դիտելի կէտ մը, — 1926-27էն մինչեւ 1928-29, Հայաստանի 8-11 տարեկաններու բնակչութիւնը շատ փոքր թիւ մը կը ներկայացնէ։ Աճման այս զանդաղումը արդիւնք է քաղաքացիական պատերազմներուն, երբ նուազ էին ծնունդները։ 1929-1930էն յետոյ այդ տարիքի բնակչութիւնը ցոյց կուտայ մեծ աճում։

Ահա Հայաստանի 8-11 տարեկաններու բնակչութեան աճման պատկերը, ըստ տարիներու.

1926—1927ին	69,124
1927—1928ին	72,854
1928—1929ին	71,826
1929—1930ին	78,387
1930—1931ին	82,525
1931—1932ին	95,500
1932—1933ին	106,771

Համաձայն հնգամեայ ծրագրին, պարտադիր ուսման համար, իւրաքանչիւր աշակերտի վրայ պիտի ծախսուի 1928—1929ին 22 ռուբլի 60 կոպէկ, 1932—1933ին 45 ռուբլի 50 կոպէկ։ Հնգամեակի ընթացքին նախակրթութեան ամբողջ ծախքը (առանց շինարարութեան ծախքին, որուն պիտի անդրադառնանք ետքէն),

Քաղաքներու մէջ	2,455,900	ռուբլի
Գիւղերու մէջ	18,491,500	ռուբլի
Ընդհ. գումար	20,947,400	ռուբլի

Ինչպէս ըսինք, վերջերս երբ հրահանգ տրուեցաւ պարտադիր ուսման մասին, կրճատուեցաւ այս հնգամեայ ծրագրին պայմանաժամը։ Ատիկա անշուշտ աւելի եւս մեծ ծախքերու առջեւ կը դնէ կրթական գործավարութիւնը,

Բայց ծրագրէն մինչեւ իրականութիւն այնքան շատ դժուարութիւններ կան, զորս պէտք է չափել անպայման, ինչպէս հայ ժողովուրդը կը չափէ նոյնիսկ միջոցը շրթունքէն մինչեւ իր ձեռքի բաժակը։

Պիտի ներկայացնենք այդ դժուարութիւնները, միշտ համաձայն բոլշեւիկեան վկայութիւններուն։

Սակայն նախ, ներկայացնենք բարձրագոյն եւ համալսարանական ուսման ծրագիրն ալ։

ՇԱՀԷՆ

Ձերբակալութիւններ Հալէպի մէջ

Փետր. 20ին, Հալէպի շուկաները փակուեցան։ Ոստիկաններ եւ ժանտարմներ կը հսկէին ապահովութեան։

75 երիտասարդներ ձերբակալուեցան։ Ասոնց մէջ կը գտնուին անուններ կարգ մը ազգայնական երեւելիներու։

Խանտէք փողոցի մէջ սպաննուեցաւ Ահմէտ Հասան Հաֆըզ անուն Հալէպցի մը, Համը Ահմէտ Գալաճըի կողմէ։ Պատճառը դեռ անծանօթ է։

Հաւաստեցաւ որ Պապ իլ Հատիտի պահականոցին վրայ նետուած ռումբը, գլխաւոր մարդու մը գործն է։ Ոճիրը կատարելէն վերջ ինքնաշարժ նստելով փախած է։

ՍԱՍՏԻԿ ՁԻՒՆ-ՁՄԵՌ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Թաւրիզ-Թէհրան երկաթուղին [illegible]

ԹԱՒՐԻԶ, 11 Փետր. (Սեփ. [illegible]) — Ձմեռնային ցրտերի եւ [illegible] տեղացող ձիւնի ու փոթորիկ[illegible] պատճառով, ահա երեք շաբաթ [illegible] Թէհրանի եւ Թաւրիզի միջեւ [illegible] զորդակցութիւնը ընդհատուած [illegible] բոլոր միջոցները ձեռք են [illegible] խճուղին մաքրելու եւ երթեւ[illegible] կանոնաւորելու, սակայն աշխատ[illegible] մշակները դեռ իրենց գիշերելու [illegible] յանը չհասած, նորէն փոթորի[illegible] ձիւնով լեցնում է մաքրած [illegible] պարհը եւ արգելք հանդիսանա[illegible] երթեւեկին։ Նախկին ավտոմո[illegible] միսներով թէ թղթատարը եւ [illegible] երթեւեկը այս գծի վրայ միշտ [illegible] դադարել է եւ ուշադրութիւն [illegible] ձնող չէ եղել, իսկ վերջին [illegible] ներս Պարսկաստանի վերաշին[illegible] թեան հետ միասին կանոնաւոր[illegible] են նաեւ բոլոր շրջաններու [illegible] դակցութիւնները։ Սրանից վեց [illegible] առաջ, Թաւրիզից-Թէհրան [illegible] պարհը ճամբորդները ձմեռը [illegible] օրում էին կտրում, իսկ ամառն [illegible] 8-9 օրում. բայց այժմ ամէնէն [illegible] 2.3 օր ձմեռը, իսկ 18-24 [illegible] ամառը։ Միայն այս տարի [illegible] ինչպէս ասացինք չտեսնուած [illegible] ու փոթորիկների հետեւանքով [illegible] թեւեկը այսքան երկար կանգ [illegible] ռաւ։

Ըստ լուրերի, Շիբլիի (Թաւրիզ[illegible] 28 վերստ դէպի Թէհրան) ձորը [illegible] բաւանը անցնելուց 18 հոգի մնա[illegible] են ձիւնի տակ։ Փոթորիկը այնքան ուժեղ է եղել, որ ընդամէնը 15 քայլ տարածութիւնը չեն կարողացել անցնել եւ ձիւնի մէջ են մնացել։

Ամբողջ Պարսկաստանը ծածկուած է ձիւնի թանձր շերտերով։ Սալմաստից եւ Ուրմիայից տեղեկացնում են, որ որոշ շրջաններում մէկ մետրից աւելի ձիւն է տեղացել։ [illegible] Ղարատաղի շրջանում, ճիշդ է [illegible] թեւեկութիւնը Թաւրիզի հետ [illegible] հատուած չէ, բայց նորէն քա[illegible] եկող կարաւանները մեծ փ[illegible] են կրել։

Ջուլֆա-Թաւրիզ երկաթ[illegible] գիծը ինչպէս նաեւ խճուղին [illegible] փետր. 6ը կանոնաւոր գործում [illegible] եւ թղթատարն էլ ճիշդ ժամ[illegible] ստանում էինք. սակայն 9ից [illegible] այդ գիծն էլ փակւեց եւ քանի [illegible] երթեւեկը խանգարուած է։

Եամաւմ այնպիսի փոթորի[illegible] եղել, որ կայարանում կանգ[illegible] վակոնները ձիւնի մէջ թաղւել [illegible] Այդ գծի վրայ էլ միջոցներ են [illegible] առնուած երթեւեկը կանոնաւոր[illegible]

× Փետրուար 6-9 տեղի ունե[illegible] հիւսիսային եւ հարաւային [illegible] ները զարմացրել էին Թաւրիզ[illegible] զարնակչութիւնը, քանի որ [illegible] յարատեւ քամիներ չէին տես[illegible]

× Պարսկական Ռամազան[illegible] ճառով մէկ ամիս էր Թաւրիզ[illegible] կան կիսափակ վիճակի մէջ [illegible] այդ պատճառով էլ առեւ[illegible] կանգ էր առած շրջանի եւ [illegible] աշխարհին հետ։ Ահա քանի [illegible] ինչ խանութպանները սկսել են [illegible] նոնաւորել իրենց գործերը։

× Ռուս-պարսկական առեւ[illegible] կան պայմանագիրը ստորագր[illegible] յետոյ, զոնէ Թաւրիզի համար [illegible] լի չափով ապրանքների փոխ[illegible] կութիւն չէ եղած։ Միայն [illegible] վակոն հանքային ջրեր են [illegible] ւած եւ քիչ քանակութեամբ [illegible] քար։ Խօսւում է, որ բոլշեւի[illegible] մեծ քանակութեամբ ապրանք [illegible] բերել Ջուլֆա։

× Փետր. 4ին մեծ [illegible] տօնուեցաւ Վարդանանց տօնը [illegible] առթիւ խօսեցին առաջնորդ [illegible] Թանգեան արք.ը եւ փրոֆ. Գ[illegible] եանը։ Եղան արտասանութիւն[illegible] եւ երգեր։ Սրահեան սրահը [illegible] ցուն էր երկսեռ հասարակութ[illegible]

ՂԱԼԷՃԵ[illegible]

Յ. Գ.,— Ըստ այսօրուան [illegible] Թէհրանի եւ Ջուլֆայի թղթ[illegible] փետր 15ին պիտի ստացւի։ [illegible] միջոցներ են ձեռք առնւած, [illegible] Թղթատարը ձիաներով տեղափո[illegible]

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Թէեւ վերջնականապէս [illegible] չէ եղած Լիբանանի մարդահամ[illegible] արդիւնքը, սակայն, դասա[illegible] աշխատութեանց ընթացքին, [illegible] ամենավերջին ժամուն եղած է [illegible] հազար երկրի մէջ գտնուող [illegible] նանցիներ եւ 200 հազարէն [illegible] արտասահման գտնուող Լիբա[illegible] ցիներ։

Անոնցմէ 242 հազարը [illegible] ներ են երկրի մէջ հաստատ[illegible] 78 հազար արտասահման կը [illegible] բայց տուրք կը վճարեն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Թուրքու պատմութիւնը քաներախաղով

Քանի մը շաբաթէ ի վեր, Պոլսոյ մէջ Թրքական ցարիւլ Պետոյի Թատերախումբին կողմէ կը ներկայացուի բանաստեղծ Ֆարուք Հաֆըզի մէկ նոր թատերախաղը, «Ագըն» (Արշաւանք) որ ներշնչուած է թուրքերու նախապատմական շրջանէն։

Պոլսոյ Թերթերէն կը քաղենք ցետեւեալ տեղեկութիւնները, այս խաղի եւ թուրքերու նախապատմութեան մասին.—

Խաղը դրեթէ զուտ թուրքերէն բառերով առանձնօր յօրինուած է։

Կեդրոնական Ասիան որ ծաղկեալ վիճակ մը ունէր, երաժշտութեան բերումով անապատի կը վերածուի, բնակիչները, այսինքն թուրքերուն նախահայրերը, այդ երկրէն հեռանալու եւ բնակելի վայրեր փնտռելու համար զանգուածային գաղթի որոշումը կուտան, ահա խաղին նիւթը։ Այդ գաղթը «Ագըն», այսինքն արշաւանքի հանգամանքը ունի։

Թուրք պատմագէտներու ուսումնասիրութեանց վրայ ծնունդ առած նոր տեսութիւններու համաձայն, կեդրոնական Ասիան նախապատմական շրջանին շատ ծաղկեալ վիճակ մը ունէր, որ քաղաքական կեանք մը ստեղծելու հնարաւորութիւն տուաւ հոն ապրող ժողովուրդին, այսինքն թուրքերուն, որոնք երկրագործութեան եւ արհեստներու մէջ շատ յառաջադէմ էին։

Այնտեղի ծովերն ու գետերը կը սնանին լիառատ անձրեւներով, որոնք դէպի հիւսիս անսահման կերպով տարածուող մշտատեւ սառնապատ բարձրաւանդակներու յառաջ բերած շոգիացումէն կը գոյանան։

Բայց սառնակոյտերը հետզհետէ դէպի հիւսիս, դէպի Սիպերիա քաշուեցան, որով անձրեւները հետզհետէ դադրեցան, ծովերուն ջուրերը քաշուեցան, գետերը չորցան եւ այդ ծաղկեալ երկիրը անապատի վերածուեցաւ։ Ժողովուրդը երկար ժամանակ իր հայրենի հողին վրայ մնալու եւ միշտ յուսաց որ բարերար անձրեւներ պիտի գային զայն վերակենդանացնելու։ Երբ տեսաւ որ այդ յոյսերը ի դերեւ ելան, փրկութեան ճամբան փնտռեց հեռանալուն մէջ։

Մէկ մասը գաղթեց դէպի Արեւելք, այսինքն դէպի Չինաստան, մէկ մասը դէպի արեւմուտք, այսինքն դէպի Եւրոպա, իսկ ուրիշ մաս մը դէպի հարաւ, այսինքն դէպի Պարսկաստան, Հնդկաստան, Փոքր Ասիա, Միջագետք Սուրիա, Եգիպտոս, Յունաստան։ Այդ երկիրներու շատ նախնական եւ քաղաքակրթական ամէն ծանօթութիւններէ զուրկ ժողովուրդներուն սորվեցուցին իրենց արհեստները, երկրագործական գիտելիքները եւ հիմը դրին վերջէն ծաղկող քաղաքակրթութիւններուն։ Արշաւանքին մէջ հին Թուրքերը մոռցան իրենց լեզուն եւ ձուլուեցան զիրենք հիւրընկալող նախնական ժողովուրդներուն հետ։

Բայց կեդր. Ասիոյ մէջ նորէն մնաց մաս մը Թուրք ժողովուրդ, որ Քրիստոսի 800 եւ 1000 Թուականներուն վերստին արշաւեց դէպի հարաւային Պարսկաստան, Փոքր Ասիա, Բուլկէրի եւ մինչեւ Վիեննայի դուռները, այս անգամ պահելով իր լեզուն եւ իր ինքնութիւնը։

Ինչպէս բսինք «Ագըն» Թատերախաղը այդ շրջանի արշաւանքի մէկ դրուագն է։

Իսթէմի Խանին անունով Թագաւոր մը կ'իշխէ, որ աղջիկ մը ունի Աօնա անունով։ Երաշտութիւնը արդէն սկսած է։ Աւանդութեան մը համաձայն, եթէ երաշտութիւնը 12 տարի տեւէ, 12րդ տարին Թագաւորը կը զոհաբերուի, Թանրըին (Աստուած) բարկութիւնը իջեցնելու համար։ Իրմէ առաջ ուրիշ «Խագան»ներ (Թագաւոր) նոյն պատճառին համար զոհուած են։ Իր օրով ալ երաշտութիւնը 12 տարիէ ի վեր կը շարունակէ։ Պետութեան երեք «պաշպուղ»ները (նախարար) մեծ պատգամախօսին (պագըճըպաշը) դիմած են, Թանրըին կամքը հասկնալու համար։

Անոնց երեք երիտասարդ զաւակները պալատ եկած են Խագանին իմացնելու համար իրենց հայրերուն ժոտակայ գալուստը։ «Խագան»ը կը զուշակէ թէ իր մահավճիռը պիտի բերեն. բայց անոնց կ'ըսէ թէ ինք զոհուի ալ, այս երաշտութիւնը պիտի շարունակէ, այս երկիրը իրենց համար այլեւս անբնակելի է։ Փրկութեան միակ ճամբան «Ագըն»ն է, արշաւանք դէպի հեռաւոր երկիրները։

«Պաշպուղ»ները կուգան, բայց պատգամը այս անգամ տարբեր է. «Խագան»ին կ'աւետեն որ Թանրըն իր կեանքը կը շնորհէ բայց իբրեւ զոհ կը պահանջէ իր աղջիկը Սունան։ Խագանը կը վրդովի, աղեխարշ խօսքերով կ'անիծէ բախտը որ զինքը իր աղջիկէն կը զրկէ. ժողովուրդը կ'ընդվզի այս պատգամին դէմ. «պաշպուղ»ներէն մէկուն երիտասարդ զաւակը Տէմիր որ կը սիրէ Սունան, կը կռահէ էնթրիկ մը. կը վազէ պատգամախօսին քով եւ մահուան սպառնալիքով խոստովանցնել կուտայ անոր, որ «պաշպուղ»ները բանի կորզեցին այդ պատգամը, որպէս զի իրենք ալ, 12 տարի վերջ անոր վախճանին չարժանանան, քանի որ հետզհետէ Խագան պիտի դառնան։ «Պաշպուղ»ները իրենց այս դաւադրութեան համար մահուամբ կը պատժուին, Սունան կ'ազատի, եւ Տէմիրի հետ կ'ամուսնանայ։

Պաշպուղներուն երեք զաւակները Խագանին հրամանովը, արշաւանքին նշանը կուտան հեռանալով իրենց ժողովուրդներով, մէկը արեւելք, երկրորդը արեւմուտք, իսկ երրորդը հարաւ, ի սփիւռս աշխարհի քաղաքակրթութիւնը տարածելու համար։

ՆԱԽԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁ

Ամերիկեան նաւատորմը մեծ ռազմափորձեր կը կատարէ Խաղաղականի վրայ։ Առաջին անգամն է որ 1919էն ի վեր, Խաղաղականի վրայ այսքան մեծ ռազմափորձեր կը կատարուին։

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄ

Ճատրակի համբաւաւոր ախոյեան Ալեքին, երեք հարիւր խաղացողներու դէմ մղուած վաթսուն մրցումներէն 37ը շահեցաւ եւ կորսնցուց վեցը։ Մրցումները տեւեցին տասը ժամ։ Այս մրցումներու ընթացքին, Ալեքին մերժեց հանգստանալ։ Ծխեց միայն 35 գլանիկ եւ խմեց քանի մը գաւաթ սուրճ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐ. 18Ը ՍԷՆ-ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ-ՄՈՐԻՍ, 28 փետրուար.— Այս տարի առաջին անգամն է որ Սէն-Մորիսի փոքրաթիւ գաղութը գեղեցիկ պատեհութիւնը ունեցաւ տօնելու մեր նոր «Վարդանանցը» Փետրուար 18ը։ Ժամանակէն առաջ, կոկիկ սրահը լեցուած էր երկսեռ բազմութեամբ մը։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի կէսօրէն վերջ։ Բեմին ճակատը քաշուած էր լայն, կարմիր կերպաս մը, որուն վրայ, ճերմակ գրերով գրուած էր «Մահ կամ ազատութիւն» նշանաբանը, շուրջը տասնեակ մը յայտնի հերոսներու լուսանկարներով զարդարուած, վարը՝ բեմին վրայ փոքրիկ, տաճարաձեւ սեղան մը որուն վրայ դրուած էր մեր երեք անդրանիկ առաքեալներու նկարները,— Քրիստափոր. Ռոստոմ եւ Զաւարեան։

Իսկ բեմին արտաքին ճակատին վրայ զետեղուած էին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները։

Ներկաները իրենց լամբակներուն վրայ կը կրէին եռագոյն զարդանիշերը։

Գեղարուեստական բաժնին համար, յատկապէս հրաւիրուած էր «Գողթան» երգչախումբը, որ հանդէսը բացաւ «Մեր Հայրենիք»ով (եռաձայն)։ Ժողովուրդը ունկնդրեց յոտնկայս։ Ապա, նախագահ ընկեր Բաբգէն Աղաբէկեան պատմականը ըրաւ «Փետրուար 18»ի անցքերուն, եւ եզրակացուց.

— «Փետրուար 18ը եղաւ ուպէտք էր որ լինէր։ Կարճատեւ ազատութիւն ու արեւ վայելող ժողովուրդը երբ ինքզինքը գտաւ խաւար զուբին մէջ՝ երբ զգաց որ ոտքերը կը Թուլնան եւ ձեռքերը կը սառին, ուզեց անգամ մը ցնցուիլ, անգամ մը ոտքի կենալ եւ եղաւ այն ինչ որ չէին ակնկալեր օրուան ինքնակոչ իշխանաւորները»։

Ցետոյ «Գողթան» երգչախումբը յաջող կերպով երգեց «Ալագեազ շորորայ»։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին ընկ. ընկ. Ս. Սիրականեան (Խ. Աբովեանի «Ա՛խ վաթա՛ն վաթա՛ն»ը), Վարդան Գիւբերեան «Եկեր եմ խունկս ծխելու», Հրաչ Վարդանեան «Փետր. զոհեր», Մ. Ղ. Արամ Գառօնէի «Փա՛ռք եմ տալիս»,

Երգչախումբի վարիչ ընկերը՝ երգեց «Հայաստան»ը, որ սրահը համակեց տեսակ մը տխրութեամբ։

Գեղարուեստական բաժինը լրանալէն վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ Ս. Վրացեան՝ — «Հայրենակիցնե՛ր, փետրուարեան ապստամբութեան պատմութիւնը չպիտի ընեմ ձեզի, քանի որ, ամէնքդ ծանօթ էք այդ պատմութեանը։ Ես աւելի կ'ուզէի խօսիլ այլ բաներու մասին, մեր ներկայ կեանքի մասին։ Փետրուար 18ը լուսա՛ւոր, շողշո՛ղուն դարձակէտ մըն է մեր նորագոյն պատմութեան մէջ՝ ինչպէս Վարդանացը 8րդ դարուն։ Զգենք որ գալիք պատմաբանը իր անաչառ եզրակացութիւնը հանէ այդ դէպքէն, իսկ մենք այժմ զբաղինք մենք մեզմով, թէ ի՞նչ ենք և ի՞նչ պիտի ըլլանք»։

Եւ ընկերը կուռ բանախօսութեամբ մը պարզեց մեր ներկայ կեանքի պայմանները, օրինակներ բերաւ ուրիշ ազգերէ, պատմեց անոնց կրած պարտութիւնները, հրաժարումները եւ անխուսափելի յաղթանակը, եւ համոզիչ հաւատքներ տուաւ մեր ապագայի մասին։

«Մշակ բանուոր»ով վերջացաւ հանդէսը։ Ժողովուրդը ցրուեցաւ գոհ տպաւորութեամբ։

Միսաք Միրզէ

Կեանքը Վալանսի մէջ

ՎԱԼԱՆՍ, (սեփ. թղթ.).— Յունուար 31ին կրթասիրաց Միութեան Գրադարանին մէջ, 13 կազմակերպութեանց 26 ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ ժողով մը, Ազգ. Միութեան տարեշրջանին լրացման առթիւ։ Ներկայացուցիչներ ղրկած էին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Ս. Դ. Հնչակեանները, Ռամկավարները, Ա. Ե. Հ. կ. Խաչը, Զափահաս Որբերու Միութիւնը, Խարբերդի Հայր. Միութիւնը, Մորենիկի Ուսումնասիրաց Միութիւնը, Մալաթիոյ կրթ. Միութիւնը (Մալաթիոյի), Ցաւաջգիմասէր Միութիւնը, Սեբաստիոյ Հայր. Միութիւնը, Շապին Գարահիսարի Հայր. Միութիւնը, Աֆիոն Գարահիսարի Հայր. Միութիւնը, Սէօլէօզի Արեւելք Հայր. Միութիւնը։

Թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, որոնց ընթացքին ռամկավար ներկայացուցիչները խափանարար ընթացք բռնեցին, միս 12 կազմակերպութեանց մասնակցութեամբ եւ գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ նոր Վարչութիւնը, հետեւեալ կազմով.— Պ. Պ. Ղուկաս Մարտիրոսեան, Գէորգ Մարգարեան, Լեւոն Տօնապետեան, Պօղոս Եղիկեան, Յակոբ Մարգարեան (բոլորն ալ չէզոք), ընկ. Եղուարդ Գասեան եւ Պ. Գրիգոր Տէր Սարգիսեան (հնչակեան)։ Կը յուսանք որ իրենց պարտականութիւնը կատարելու ջանք չպիտի խնայեն։ Ռամկավարները վերջին պահուն առաջարկեցին որ երեք կուսակցութիւնները միջկուսակցական ժողով մը գումարեն։ Փետրուար 10ին, Հնչակեան Գ. Տ. Սարգիսեանի բնակարանին մէջ գումարուեցաւ այդ ժողովը, գարձեալ երկ-երկու լիազօրներով։ Ռամկավարները յայտարարեցին.— Եթէ Ապրիլ 11-24ի տօնին նախաձեռնութիւնը կը ստանձնէ Ազգային Միութիւնը եւ առանց հայկական դրօշի, կը մասնակցինք, թէ ոչ գործ չունինք այդ Ազգ. Միութեան հետ։ Ահա «համերաշխութիւն» մը որ սակարկութեան կը դնէ հայկական դրօշն եւ մէկ միլիոն նահատակներու սուգը... Ի հարկէ այստեղ մնանք մնացին։ Հնչակեանները երեք տարիէ որ մեզի հետ համախորհուրդ կը գործեն ի շահ գաղութիս։

Թղթակից

Շարժումներ կ'երեւան

ՎԻԷՆ, 1 Մարտ (Սեփ. թղթ.).— Քանի մը օր առաջ, գործադրկութեան մասին գրած թղթակցութեանս մէջ, յիշած էի թէ ունինք 60ի մօտ անգործներ, բայց գաղութը պառակտուած ըլլալով, օգնութեան սնտուկի մը մասին որեւէ ձեռնարկ չէ եղած մինչեւ հիմա։

Ներկայիս, հոս ալ սկսած է շարժումներ երեւալ։ Քանի մը օր առաջ, երեք Հայր. Միութիւններ, Կէմէրէկ, Մարաշ եւ Եոզկատ, քով-քովի կուգան եւ 200ական ֆր. գումար մը մէջտեղ դնելով, գաղութին բոլոր միութիւններուն եւ կազմակերպութիւններուն մէկ մէկ նամակ կը գրեն։ Եւ կը պահանջեն որ, բոլորը անխտիր, 200ական ֆրանք տրամադրեն այս սնտուկին։ (Իրենց նամակներէն այնպէս կ'երեւայ որ, մինչեւ միւս Միութիւններէն ալ 200ական ֆր. տրամադրուիլը, իրենց մէջտեղ դրած գումարը պիտի մնայ անձեռնմխելի։)

Իոկապէս, շնորհաւորելի է, հայրենակցականներու այս ձեռնարկը։ Արդէն շատ ուշ մնացած ենք, թըշուառ ընտանիքներուն օգնութեան հասնելու համար։

Բայց խնդիր է գիտնալ թէ՝ մեր գաղութի բոլոր միութիւնները եւ կազմակերպութիւնները պիտի կրնա՞ն պահանջուած գումարները մէջտեղ բերել։ Մեր գաղութի միութիւններու մէջն ըլլալով նաեւ կազմակերպութիւնները— թիւը 15էն աւելի է, բայց այս 15ին հազիւ 4 կամ 5ը կրնան անմիջապէս տրամադրել նոյն գումարը։ Մնացածներէն յոյս չունինք։

Ուրեմն, քանի որ այս ձեռնարկը սկսածէ երեք Հայրենակցականներու նախաձեռնութեամբ, լաւ է որ ուրիշ ձեւով մը գլուխ հանենք, կէս ճամբան չձգենք։

Մենք կ'առաջարկենք հետեւեալ ձեւը.—

Ա.— Նախաձեռնող Հայրենակցականները կը հրաւիրեն գաղութի բոլոր Միութիւնները եւ կազմակերպութիւնները, խորհրդակցական ժողովի մը։ Բ.— Սոյն ժողովին մէջ կ'ընտրուի մարմին մը, այս ձեռնարկին համար։ (Այս մարմնին մէջ մտնելու համար, նախապատուութիւն տալ մասնաւորապէս Հայրենակցականներու եւ չէզոք Միութիւններու)։ Գ,— Ընդհանուր հանգանակութեան մը ձեռնարկել. Դ.— Աշխատող հայրենակիցներու վրայ մասնաւոր ամսավճար եւ կամ կամաւոր տուրքեր հաստատել. Ե.— Լաւ ներկայացում մը կազմակերպել եւ հասոյթը յատկացնել այս սնտուկին։

Այս ձեւով, հարիւրին հարիւր կը յաջողինք մեր ձեռնարկին մէջ, եւ դժուարութիւններու չենք հանդիպիր։

Ձ. Ռ. Մ.ի տեղիս մասնաճիւղը որ երկու տարի առաջ, իր շատ մը անդամներու Վիէնէն հեռանալուն պատճառաւ, գրեթէ լուծուած էր, Թուականէս քանի մը օր առաջ, Փոնթէվէքի շրջանին մէջ տասնեակ մը երիտասարդներով — մաս մը հին եւ մաս ալ նոր-- վերակազմած են մասնաճիւղը, եւ կը պատրաստուին իրենց յառաջիկայ աշխատանքներուն։

Ամէնէն առաջ Ձ. Ռ. Մ.ի մասնաճիւղին ուշադրութեան կը յանձնենք իրենց շրջանին մէջ գտնուած ծաղկոցներով հետաքրքրուին աւելի լաւ հիմերու վրայ դնելու համար զանոնք։ Հայ երեխաները այլասերումէ փրկելու գործը, Ձ.Ռ.Մ. ամենանուիրական եւ առաջին պարտականութիւններէն մէկն է կը կարծենք։

Ն Գալէ

ՄԱՄՈՒԼ

Ամերիկահայ գաղութին տագնապը

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ պարզելով Ամերիկահայ գաղութին տագնապը, կը նկատէ (16 փետր.)

— «Սակայն, մեր տպած տեղեկութեանց մէջ կար նաեւ չափազանց մխիթարական երեւոյթ մը, որ արժանի է մասնաւոր գնահատութեան եւ քաջալերանքի։ Այդ երեւոյթը Պոսթընի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի Հոգաբարձութեան կատարած խիստ գովելի ջանքերն են օգնելու այս գաղութի չքաւորներուն, ինչպէս նաեւ Հոգաբարձութեան այդ ջանքերուն հանդէպ ունեւոր կարգ մը Հայերու ցոյց տուած զոհաբերութեան ոգին է։

«Եղգային մը, Պոսթընի մէջ, իր սեփական տունը կը տրամադրէ քանի մը թշուառ ընտանիքներ պատսպարելու համար։ Ուրիշ մը կը խոստանայ քանի մը տասնեակ ընտանիքներու ձմեռուան ածուխը ապահովել։ Երրորդ մը յանձն կ'առնէ մեծ թիւով ընտանիքներու շաբաթական նպաստեղէնը հայթայթել։ Չորրորդ մը կանխիկ դրամ կը վճարէ, եւ այսպէս նաեւ ուրիշներ, որոնք կը կատարեն իրենց խղճի պարտքը»։

Ոչ նուազ յուսադրական են Վուստըրի մեր գաղութին չքաւորներուն օգնելու համար եղած ջանքերը, որոնց մասին հաղորդած էր մեր թղթակիցը անցեալ շաբթու։ Հոն ոչ թէ հայ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, այլ Հայ Բարեգործականի տեղական մասնաճիւղը ստանձնած է եղեր նախաձեռնութիւնը հրաւիրելու խորհրդակցական ժողով մը չքաւորներու օգնութեան գործը կազմակերպելու համար։ Խորհրդակցութեան մասնակցած են երկու եկեղեցիներու եւ կուսակցութեանց ներկայացուցիչները։»

Գէորգ Ջավուշի 25ամեակը

ԼՕ ՍԻՈԹԼ, 28 փետր.— Շուտով կը լրանայ կարմիր բորենիի անարգ լուծին տակ ըմբոստացած՝ քաջարի հայդուկներէն անմահն Գէորգ Ջավուշի եւ իր ընկերներուն, իրենց ցեղին ազատութեան համար մարտնչող հերոսներու, Գալէի եւ Յակոբի 25ամեակը (1907 Մայիս 27-1932 Մայիս 27)։

Իմ կարողութենէս շատ վեր է, Գէորգ Ջավուշի կենսագրականը ընել, եւ հերոսական 30ի հասնող յեղափոխական դէպքերը եւ դրուագները նկարագրել, սկսած 80ական Թուականներէն։

Այդ կը մնայ մեր աւելի տարեց եւ իրազեկ ընկերներուն, ի շարս ուրիշ մարտիկներու, եւ Գէորգ Ջավուշին տալ իր արժանավայել տեղը, մեր պատմութեան մէջ։

Իմ համեստ առաջարկս է, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ոչ միայն Գէորգ Ջավուշի (Նահատակուած Մշոյ Սուլուխ գիւղին մէջ) հերոսամարտը տօնէ, բոլոր կոմիտէներով եւ ենթակոմիտէներով, այլ եւ մեր բոլոր գլխաւոր հերոսներունը, մշակուած յատուկ ծրագրով։ Որպէս զի ներկայիս հասակ նետած նոր սերունդը հասկնայ իսկապէս, թէ ո՞վքեր էն եղեր իր յառաջապահները, եւ ի՞նչ պայմաններու տակ։

Արդար ըլլալու համար, այստեղ պէտք է խոստովանիլ որ նոյնիսկ մեր շարքերէն, շատ շատերը իսկական իմաստով չեն ճանչնար մեր հին անցեալի հերոսները։

ՄԵՍՐՈՊ ԿԱՂՆԵԱՆ

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

▪▪▪▪▪▪▪▪

Ա. ՄԱՍ

VIII

Մաքսուտ աղայե՞նց։ Նապարե՞նց... Գրիգոր կրկին խռովեցաւ։ Եթէ հօ՞ն ըլլար Դօդօշը։ Ան ալ պիտի համբուրէր խաչը...։

Ու կրկին մտաբերեց Աստղիկը, մօտենալը տէր հօրը, խաչակնքելը եւ համբուրելը։ Ու մինչ կը տագնապէր չոր նախատեսութենէ մը, երեկոյեան զանգակը լսեց յանկարծ։

— Գամփանա՛ն — ըսաւ փուլթկոս՝ պեկած ծովու մը վրայ, մութ գիշերով փարոսը նկատող ուղեւորի մը հրճուանքով։

Տէր Մեսրոպ, ստիպուած ըլլալով երկկուան ժամերգութեան երթալ, աւետարանն ու խաչը տուաւ Գրիգորին՝ յանձնարարելով ուղիղ տուն տանիլ։

Գրիգոր, թեթեւցած հոգեպէս, արագ օրէն ուղղուեցաւ մօրեղբօրը տունը։ Խաչը դրած էր կուրծքին։ Պահ մը, նոյնիսկ, քիչ մը առջեւ բռնեց՝ հագուստին չհպելու համար։ Երբեք այդքան մեծ պաշտամունք չէր ունեցած խաչին նկատմամբ։ Եւ երբ տուն հասաւ, ելաւ ուղիղ վեր, բացաւ տէր հօր հիւրասենեակը, մտաւ ներս, գոցեց դուռը, ուշադրօրէն նայեցաւ հեղ մը շուրջը, եւ, ապահով ըլլալէ վերջ թէ առանձին է, խաչը բռնեց աչքերուն դէմ, նայեցաւ, ծանկուռնակ ու հրճուագին գոգլողումով մը նայեցաւ, ու զգայնօտ եւ ուրախ՝ համբուրեց զայն իր թրթռուն, ծաքուր, խռոված հոգիով տաղ շրթներով ճիշդ այն տեղէն, ուր հպեր էին փարգագոյն շրթները Աստղիկին...

IX

Տօ՛ւմ-տօ՛ւմ, տօ՛ւմ-տօ՛ւմ, տօ՛ւմ-տօ՛ւմ...

Տալապեոը՝ «տիւպէկ»ին վերեւ։ Քանի մը թուչուններ վախն ի վախ կը կոցահարեն թափթփած ցօրեններ, թրթռուն յուզում մը իրենց անուշիկ ու բարի աչքերուն մէջ, [illegible] կը բացխփեն միշտ, երբ իրենք կը գողան Ջօխմախին ձայնէն՝

Տօ՛ւմ-տօ՛ւմ, տօ՛ւմ-տօ՛ւմ...։

Վերը՝ ծեծ ու կլոր սկաւառակը արեւին՝ կապոյտ ու անպարագիծ երկնակամարին վրայ։ Տանիքը կատու մը, որ կը լզուըռտէ թաթիկները, կը լուացուի. «հիւր պիտի գայ»։ Փռապան Ղուկաս աղբարը ծռեր՝ բիր մը առեր՝ սպիտակ ու կաթոլիկէ կատարով աղբիւրին թըլխմուած ծակը կը ջանար բանալ։

— Ըհ... Մեր փիճերուն գործը ըլլալու է ասս... Ձեր հօրը գանկը...։

Տի՛ւթի՛ւթ։

— Իթալիային վափուրը, — երկու տղաք են՝ ծովեզր նայող բաց[illegible]քներուն առջեւ, [illegible] ոտքերնին բոպիկ, հակառակ սկսող աշունին ու թափուող տերեւներուն — ի՛ւհ, ամմա՛ մեծ է, հա՛...։

— Բոլը էրթաս նէ պաճա՛ն, հա՛, — բացաւ միւսը թեւերը — սսուր... Պզտի պոխալին չափ կայ...

Վարը աւազներուն վրայ, ձկնորս մը որ ուռկանը կը պարպէ։ Ջուրը կը կաթկթի սոթտուած ու թրջած վարտիքէն։

— Փախա՛ւ, նայէ... Ձուկը... Փախա՛ւ — ոտքին մէկը վերցուց աղան եւ ձեռքը շարժեց՝ մատովը ցոյց տալ[illegible] արծաթ ու սոտոստուն լեզու մը՝ աւազին վրայ։

— Պի՛ քի, պի քի... Սօղանա՛ սարմուսաղա՛... Պի քի..

Զինուորներ մարզանք կ'ընեն Հռոմկալեը։

Ջավուշը բարկացաւ։

Քանի մը հայ տղաք հեռուն՝ ծաղրական — «սօղանա՛, սարմուսաղա, սօղանա սարմուսաղա...»։

— Հէ՛յ, խոզ... Չշարժակիս... Պի քի, պի քի...։

Կի՛ց մը՝ մէկուն յետոյքին։ Ի՞նչ խիստ չավուշ է։

— Քալէ՛... Անատոլուի արջ... Սօլա չաքթ... Պի քի, պի քի.. Եէրինտէ տո՛ւր..

Թըփ, Թըփը, Թըփ, Թըփը, Թը՛փ։ կանգ առին։

Ջավուշը նստաւ։ Սիկառ մը փաթթեց։

— Մուսթաֆա, — Թեւը զարկաւ զինուորներէն մին՝ ընկերոջը կուշտին — հայ կնիկը... Տեսա՞ր... Նա՛, պատուհանն է... Ա՛խ, եավրում..

Սուլոց, «սը՛ստ»։ «Ժի՛ժի՛՛մ»։ «Նայէ նայէ՛, թեւերը նայէ...»։

Կինը փախաւ։ Պատուհանը գոցուեցաւ։ Վարագոյրն ալ։

— Ի՛հ, խային կեավուր...

Խոհանոցը, կապերտին վրայ, տաշտ մը խմոր։

Թագուհի հանըմ, թեւերը սոթտած, հաց կը թրէ։

— Ջուր լեցուր, աղջիկս։

Շըըխկ, շըըխկ... Շըըխկ, շըըխկ..., «Ա՛յ»..., Վախցաւ Սիրանը։ կատուն է եղեր... «Փը՛ստ»...

Նորէն ծունկի եկաւ մայրիկին քով։

— Մայրի՛կ, քիչ մըն ալ ես անեմ...

Առաւ։ Թրեց։

Ճուլուփ, Ճուլուփ—Ճուլուփ, Ճուլուփ... Ջի՛ւթ, ձի՛ւթ։ Մարդուս թեւերը սոթտելը կուզայ...

— Հա՛, դարձուր հիմա... Չէ քա աղջիկս, խմորին ծայրը... Հա՛, սսա՛նկ.. Նետէ վրան... Անդիի ծայրն ա.. Թրէ հիմա... Ուժով...

Ճուլուփ, Ճուլուփ—Ճուլուփ... Ճուլուփ...

— Հա սանկ, մինչեւ քի ձութի պէս ըլլայ...

«Է՛ ալէմ փէլա՛հ...»։

Մուէզինն է։

Օսման էֆէնտիին էնթարիին թեւերը սոթտեց։ Խուխք... Ու սրբեց շրթները զաստակովը։ Տնեցաւ։ Մզկիթին աղբիւրին եօթը ճերմակ ծորակները, ծռե՛ր, իրենց արծաթ ու պլորուող լեզուովը ջուր կը խմեն մեծ եւ ուղղանկիւն գուռէն։

Հաւատացեալներ։ Ոտքեր ու թեւեր՝ գուռին վերեւ.. «Եա պիս միլլա՛հ»։ Փաթթոցներ։ Փաթթոցներուն ներքեւ ֆեսեր։ Եւ գլուխներ։ Գլուխնե՛ր կ'ըսեմ ձեզի... Մեծ, կլոր, ճաղատ, տանձաձեւ, հատ մըն ալ քրտինքով՝ ճիշդ Տալապետին Թօխմախին պէս, ցորենի հատիկներ վրան...։

(Շար.) Կ. ՄԻՀԵԱՆ

դէմ ֆրանսական գետնախնձորի եւ բանջարեղէններու: Ատկից զատ սակայն, գերմանական կառավարութիւնը դիմած է կարգ մը միջոցներու որոնք կը ծառայեն աստիճանաբար նուազեցնելու ֆրանսական ներածումները:

Գերմանիոյ նախագահական պայքարը

Գերմանիոյ աջակողմեաններուն միջեւ, պառակտումը հետզհետէ կը սաստկանայ հանրապետութեան նախագահի ընտրութեան հարցին մէջ, այնպէս որ եթէ արդի նախագահը Հինտէնպուրկ՝ ընտրուի իսկ առաջին քուէարկութեան, հաւանական կը թուի որ Պողպատեայ Սաղաւարտները թեկնածուն հրաժարի ի նպաստ Հինտէնպուրկի, երկրորդ քուէարկութեան ընթացքին: Սաղաւարտակիրները, ինչպէս նաեւ ազգայնական կուսակցութիւնը դայրացած են Հիթլերեաններու կողմէ իրենց ուղղուած յարձակումներէն:

Յ. Գաւառ

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ժողովը յետաձգուած է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Գրադարանի մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ Վարուժան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ծանօթ հաւաքավայրին, Café Découssusի սրահը, Place de la Liberté: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԻԶԻ (Լիոն) Անդրանիկ խումբի ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին ընկ. Արամ Դաւիթեանի բնակարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէին ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵՕՅԻ Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ընկերահաւաքական թէյասեղանը այս Կիրակի 31 Rue Madame Curie, Bagneux. Կը հրաւիրուին համակիրներ եւս:

ԱՆԻԷՌ-Պուա Քոլոմպի Պատանեկան Միութեան դասախօսութիւնը այս Շաբաթ իրիկուն, Սահակ Մեսրոպ Գրադարանին մէջ, 26 Rue du Président Krüger, Asnières: Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԳՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Անիէռ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Place Comète, ծխավաճառին վերնայարկը:

Կը խօսի՝ ընկ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Նիս

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին «Պառ Սիկալ»ի սրահին մէջ 364 Bld de le Madeleine

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

Սէն Լու (Մարսէյլ)

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին տեղւոյն մատուռին մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ. Մուտքը ազատ է

Սէն Ժերոմ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Մեսաքեանի բնակարանի վերի սրահը կը խօսի՝ ընկերուհի Տիկին ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ եւ ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ. Մուտքը ազատ է

Մուրատեան վարժարան թատր-երաժշտ. ցերեկոյթ

Կարեւոր զեկոյց ներգաղթի եւ յունահայ գաղութի մասին նախաձեռնութեամբ Մխիթարեան հայրերու, գործակցութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին եւ Եղբայր. Անմիջական յանձնաժողովին:

Կը նախագահէ Պ. ԱՐՄԵՆԱԿ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Այս Կիրակի ժամը 3ին Սեւրի Մուրատեան վարժարանի մէջ ի նպաստ փարիզահայ գործազուրկներու

Գին տոմսակներու 7, 10 եւ 15 ֆր. Հանգանակութիւն պիտի չըլլայ, տոմսերը կը ծախուին Մուրատեան վարժարան, բարեգործականի կեդրոնատեղին 11 Sq. Alboni, Հայոց եկեղեցին 15 rue Jean Goujon, Պ. Ա. Համբարձումեանի գրասենեակ, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ եւ Ֆլօրիա ճաշարանը:

Հաղորդակց. միջոցներ՝ թրամուէյ 1, մէթրօ Port St. Cloud.

Ա. Ե. Հ. Կ. Խումբի Փարիզի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն» մասնաճիւղի

ՉՐՈՅՑ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ այս Կիրակի ժամը 3ին, 71 Ave. Kléber

Նիւթ՝ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

Զեկուցող՝ ՏԻԿԻՆ Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Չրոյցը կը ղեկավարէ Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ

Հայատառ ու պատմական ֆիլմը Լիոնի մէջ

Միմիայն մէկ անգամուան համար կը ցուցադրուի այս Կիրակի իրիկուն ժամը 5.30ին, Սինէմա Սիկալի մէջ, 60 Ave, de Saxe.

Պիտի ներկայացուի նաեւ խիստ ծիծաղաշարժ ֆիլմ մը

Սինէմայի ընթացքին պիտի նուագուին հայկական ընտիր կտորներ ռատիոով: Գիները 6, 5 եւ 4 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին հայկական նպարավաճառատուններ եւ ճաշարան Եփրատ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Հայր. Միութեան ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլորիայի մէջ:

Չ. Ռ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գնեցէք

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատ. Միութեան Գոյամարտ օրացոյցէն մէկ օրինակ: Կարեւոր ամէն Հայու համար: Դիմել՝ G. Djarayanի, 14 rue de la Fare, Marseille.

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (160)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դանիճը կը պատմէ

Յաւելուած

8.— ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

«Յանկարծ կուսակցութեան հիմնադիրներուն միջեւ վէճ ծագեցաւ այն պատճառով որ ընդունիր էնք Արփիար Արփիարեանը: Մենք ծանօթ էինք անոր անցեալին: Սակայն Պոլսոյ մասնաճիւղին յանձնարարականը մեզ մղեց ընդունելու զայն: Չէյթունի հերոսներէն Աղասիի եւ Ապահունիի վկայութեամբ հաստատուած են այժմարդուն դաւերը: Նոյնիսկ ապացուցուած է թէ ինչպէս յիշեալը, բոլոր գործերը իր ձեռքն առնելով, իր անձնական շահերը հետապնդելու համար, զանազան վատութեանց դիմեց: Բոլոր այս բաները նկատի ունենալով, կեդրոնական կոմիտէի անդամներէն ումը հօգի միացան եւ որոշեցին Հնչակեան կուսակցութենէն վտարել Արփիարեանը: Եւ այս որոշումը գրութեամբ մը հաղորդեցին անմիջապէս իրեն: Այս առթիւ հասկցանք, որ Պոլսոյ Հնչակեան մասնաճիւղին անդամներէն ոմանք Արփիարեանի հետ են: Ահա այն հաղորդագրութիւնը, որ տրուեցաւ Արփիարեանի.—

ՊԱՏՃԷՆ ՈՐՈՇՄԱՆ

Հնչակեան յեղափոխական կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին անդամներն ու խորհրդականները, որոնք ստորագրած են այս թուղթը, հետեւեալ որոշումը տուին.

— Պ. Արփիար Արփիարեան հակօրինական գործ մը կատարեց: Կեդրոնին հրահանգներուն ու հրամաններուն հակառակ, ինքնագլուխ հրամաններ տուաւ եւ կարգադրութիւններ ըրաւ: Այս ձեւով յափշտակեց կեդրոնին իրաւունքները եւ հրապարակեց կուսակցութեան բոլոր գաղտնի որոշումներն ու գործունէութիւնը, հաղորդեց ասոր կամ անոր, նոյնիսկ անոնց որոնք բոլորովին օտար էին մեր կուսակցութեան համար: Զարաչար գործածելով կուսակցութեան համակրանքն ու սէրը իր մասին, խանձանութիւն ու մատնութիւն ըրաւ:

Արփիարեան բոլոր այս բաներն ըրաւ, պարզապէս իր ձեռքին մէջ կեդրոնացնելու համար կուսակցութեան ամբողջ գործունէութիւնը եւ տիրանալու համար կուսակցութեան տպարանին: Այս ձեւով Հայոց դատին ամէնէն կարեւոր եւ տագնապալի շրջանին, փտանքի մատնեց կուսակցութեան գործունէութիւնը: Հետեւաբար նկատելով որ մեր գործունէութեան արգելք հանդիսացած ու վնաս պատճառած է,

Նկատելով որ յեղափոխութեան պահանջներուն հակառակ շարժած է այնքան զգալի ձեւով,

«Վրէժ» որոշումը տալով կուսակցութեան շարքերէն կը վտարենք Պ. Արփիար Արփիարեանը եւ այս ի գիտութիւն պաշտօնապէս կը հաղորդենք:

Ստորագրութիւններ՝ Պետրոս Մարիմեան, Անտոն Նազրիկեան, Միհրան Տամատեան, Սեպուհ Կաֆեան, Պետրոս Գալֆայեան, Հրաչեայ Մարալ, Ֆ. Ք., Աղասի, Ք. Թ. Ս., Մարօ Նազարբէկեան: Լոնտոն, 21 ապրիլ 1896:

Այնուհետեւ, այն հրաւէրով, զոր վերը յիշեցինք, ընդհ. ժողովի կանչուեցան կուսակցութեան մասնաճիւղերուն պատգամաւորները: Այդ հրաւէրով կը յայտնուէր նաեւ թէ ինչպէս Գործադիր Կոմիտէն պարտաւոր է իր հրաժարականը ներկայացնել ընդհ. ժողովին, նոյնպէս ալ Պոլսոյ, Թիֆլիզի եւ ուրիշ երկիրներու մասնաճիւղերը պարտաւոր են ընդհ. ժողովին հաղորդել իրենց գանձին վիճակը, հաշուեկշիռը եւ իրենց գործունէութեան պատկերը:

Ամէնուն ծանօթ է, որ 1895ի սեպտեմբերին կատարուած Պումգափուի ցոյցէն յետոյ, Պոլսոյ Հնչակեան մասնաճիւղը յանուն ազգային շահերուն եւ Զէյթունի յեղափոխութեան, մեծ գումարներ հաւաքեց: Այդ շրջանին Արփիարեան կը գտնուէր Պոլսոյ Հնչակեան մասնաճիւղին մէջ: Կասկած չկայ թէ այդ դրամները հաւաքելու համար զո՛ր ծաղրուեցան նենգութիւններ, բռնութիւններ եւ յարձակումներ: Այս անպատշաճ ընթացքին մասին Կեդր. Կոմիտէն գիտողութիւն ըրաւ Պոլսոյ մասնաճիւղին: Այդ մասին որեւէ պատասխանատուութենէ զերծ մնալու համար, Հնչակեան կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն հրատարակութեան տուաւ 15 փետրուար 1896 եւ 9 թուակիր յայտարարութիւն մը: Եւ սակայն ոչ ոք մտիկ ըրաւ Կեդրոնի այս բողոքը: Պոլսոյ մասնաճիւղը անհաւեկշռութեամբ եւ սպանութեամբ ուրիշ աւելի մեծ գումարներ ալ հաւաքեց: Այս ընթացքը զզուանք պատճառեց ամբողջ հայ ազգին: Եւրոպական օրաթերթերն սկսան Հնչակեան կուսակցութիւնը անուանել «անխիղճանական աւազակախումբ»: Ահա այսպէս Կեդրոնի ցանկութեան հակառակ ինչ ճամբու հետեւեցաւ Պոլսոյ մասնաճիւղը:

Կարճ ժամանակի մը ընթացքին, հազարներով ոսկի հաւաքեց: Մեր կուսակցութեան հաւատարիմ կերպերը, մեր ազգին երեւելի... կը պնդեն թէ Պոլսոյ մասնաճիւղը հաւաքած դրամին գումարը հասնի 25 հազար կարմիր ոսկի... դրամները Հնչակեան կուսակցութեան անունով հաւաքուած էին... ո՞ւր գացին, ի՞նչ գործի ծախսուեցան: Հնչակեան կուսակցութեան կեդրոնին զրկուած է միայն... հազար չորս հարիւր ոսկի: Այս մասին ալ զրկուեցաւ մեր կրկնակ պահանջներուն վրայ, մեզի դիմելով որ Պոլսոյ մասնաճիւղին երբ կը միայ տակաւին աւելի քան... հազար ոսկի: Ի՞նչ եղաւ այդ գումարը... Դրամական այս հարցին քննութիւնը պիտի կազմէ ժողովի ամենակարեւոր պարտականութիւններէն մէկը... Հնչակեան կուսակցութեան անունով հաւաքուած այս դրամին մասին ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք:

Որպէսզի որոշուի թէ ե՞րբ պիտի գումարուի ընդհ. ժողովը, Լոնտոն եկաւ։ Յիշեալը Փարիզէն անցնելով... տեսակցած է Արփիարեանի... Շաբաթ մը յետոյ, Միհրան Տամատեան անունով մէկուն... Կեդրոնի հետ իրենց յարաբերութիւնը խզեցին:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19 - 78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 5 ՄԱՐՏ 1932

5 MARS 1932

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1820

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՕՐ»

«Ալիք»ի մէջ (Թէհրան), աշխատակից մը կ՚առաջարկէ ամբողջ պարսկահայ գաղութին մէջ կազմակերպել «Կոմիտասի Օր», այնպէս ինչպէս կատարուեցաւ Փարիզի, Մարսէյլի եւ Պոլսոյ մէջ։

Նոյն իսկ թուականն ալ կը նշանակէ (12 Մարտ), բոլոր կեդրոն քաղաքներու համար,—Թաւրիզ, Թէհրան, Ղազուին, Ռաշդ, Փահլէվի, Մէշէդ, Նոր Ջուղա, Սուլթանապատ, Համատան, Քիրմանշահ, Ապատան, Անվազ, Մէսճիտ Սիւլէյմանի։

Արդիւնքը պիտի փոխադրուի Կոմիտասի խնամատար կեդր. Յանձնախումբին, Փարիզ։ Անշուշտ վարդապետին հոգատարութեան յատկացուելու համար։

Խմբագրութիւնը ջերմապէս ձայնակցելով այս առաջարկին, անհրաժեշտ կը գտնէ միայն միեւնոյն օրը տօնելու պահանջը, հաղորդակցութեանց անկանոնութեան պատճառաւ։

Կը ձայնակցինք մենք ալ, այս առաջարկը աւելի ընդլայնելու եւ հիմնական, տեւական ձեռնարկ մը պաշտպանելու համար։

Այո՛, թող պարսկահայ գաղութն ալ կատարէ իր պարտքը՝ Վարդապետին —Վարպետին— հանդէպ։ Թո՛ղ սարքուին «Կոմիտասի Օր»եր, ամէն ուր որ հայկական համախմբում ունինք։ Մանաւանդ այն գաղութներուն մէջ ուր թերացած են, հակառակ իրենց պատկառելի համրանքին։

Այդ «Օր»երով հայկական ոգին է որ պիտի պանծայ ու երիտասարդանայ, երիտասարդացնելով ունկնդիրներն ալ։ Հայկական երգը՝ իր վճիտ ներշնչումներով եւ պոռթկումներով։ Արցունքով ու օրօրով։ Ըմբոստ աղաղակներով ինչպէս կենսուրախ ոստոստումներով։ Եղերական գալարումներով ինչպէս խրոխտ սլացքով։ Աշխատանքի, ստեղծագործութեան տենդով, կամ շէնշող, շողշող օրօրումներով։

Միշտ ալ բարերար է արդիւնքը եւ փրկարար։

Փորձը տեսանք արդէն, անցեալ ամառ, տասը տարուան պանդխտութենէ մը յետոյ։ Եւ հակառակ հազարումէկ փորձութիւններու կախարդանքին։ Այստեղ, համայնակուլ, ակնախտիղ եւ լուսացնցուղ Փարիզի մէջ։ Լոյս - Քաղաքի լպրծուն պողոտաներուն վրայ։

Թող իրենց պարտքը կատարեն բոլորն ալ, ի սփիւռս աշխարհի։

Բայց, այս բոլորը առօրեայ անցքեր են։ Կը կատարուին ու կը մոռցուին։ Թերեւս քիչ մըն ալ դրամ կը ճարուի։ Այսչափ։

Ի՞նչպէս ընենք որ, «Կոմիտասի Օր»ը ըսկայպէս դառնայ Հայկական Երգի ուժաւորման, մշտնջենաւորման ձեռնարկ մը։ Ըլլայ ոչ թէ վաղանցուկ ոգեւորութեան աղբիւր, եւ եկամուտի միջոց մը՝ տարաբախտ Վարդապետին համար, այլ տեւական ձեռնարկ մը։ Առհասարակ Հայկական Երգը փրկելու առաջադրութեամբ։

Հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն, հայկական երգչախումբեր, երաժշտական միութիւններ եւ նուագախումբեր կազմուած են եւ կը գործեն ամէն տեղ։ Փարիզէն մինչեւ Թաւրիզ։

Վերջերս Պոլիսն ալ կազմեց երգչախումբ մը, մեծ խանդավառութեամբ։ Հատ մըն ալ կազմուեցաւ Մարսէյլի մէջ, «Կոմիտասի Օր»ուան առթիւ, եւ Կոմիտասեան սանի մը ձեռքով։ Իսկ Փարիզի մէջ ունինք արդէն երեք-չորս խումբեր, որոնք տեղ գրաւած են ու կը տոկան, համաձայն իրենց բարոյական տարողութեան եւ նիւթական ուժերուն։ Ամերիկան ալ ունի շարք մը խումբեր եւ միութիւններ։ Տակաւին չենք խօսիր անհատական ձեռնարկներու մասին։

Արդ, ի՞նչպէս կ՚ապրին, կը դիմանան այս խումբերն ու միութիւնները։ Եւ որքա՞ն ատեն...

Քանինե՛ր եկած ու գացած են։ Կազմուած, քաշքշուած եւ լուծուած, ինչպէս ուրիշ բազմազան միութիւններ։ Քանինե՛ր՝ իրար խաչաձեւած։ (Այստեղ, Փարիզի մէջ ալ ունինք օրինակը, դժբախտաբար։

Բարոյական պատճառներ միշտ ալ կան։ Նախանձ կամ նախանձախնդրութիւն։ Հմայքի, գերազանցութեան, ժողովրդականութեան մրցակցութիւն։ Ամուլ կամ արդար յաւակնութիւններ։

Բայց բուն շարժառիթը նիւթական է։ Ամէն մարդու տրուած չէ տոկալ տաժանելի յուսախաբութեանց։ Արհամարհել մանր հաշիւները եւ շարունակել արուեստի գործը։ Մանաւանդ մեծ քաղաքներու մէջ, ուր ամէնէն ամուր ջիղերն ալ տոկալու սահման մը ունին։

Կը հետեւի թէ՝ պարտաւոր ենք հաւաքական եւ գործնական միջոցներ խորհիլ, որպէսզի բախտի խաղերուն չմատնուի Հայկական Երգը։ Որպէսզի կարենանք միայն երգչախումբեր պահել ու զարգացնել, գոնէ գլխաւոր կեդրոններու մէջ։

Այս մտահոգութեամբ, պիտի թելադրէինք ոչ թէ «Կոմիտասի Օր»եր սարքել սահմանափակ հասկացողութեամբ, այլ տարին մէկ անգամ եւ ամէն տեղ կազմակերպել Հայկական Երգի Օր, իբրեւ ներշնչման եւ եկամուտի աղբիւր։

Այն պայմանով որ, արդիւնքէն բաժին ստանան ոչ միայն Վարդապետը, այլ եւ բոլոր երգչախումբերը։ Անոնք որ կը ծառայեն արուեստին, եւ վստահութիւն կը ներշնչեն իրենց կազմութեամբ եւ աշխատանքով։

Տօն տօնի վրայ չբարդելու համար, թերեւս նախընտրելի է այս հանդէսը միացնել Մշակոյթի Օրուան։ Բայց այս կէտը մանրամասնութիւն մըն է։ Վերջնական ձեւը կարելի է գտնել խորհրդակցութեամբ։

Ուրեմն, հաւաքական, համազգային —պէտք էր ըսել «համագաղթային»— ծրագիր մը, փրկելու համար Հայկական Երգը։ Ինչ որ կը նշանակէ փրկել նաեւ հայկական ոգին։ Նոր թեւ մը, մարտկոց մը աւելցնել՝ այլասերման դէմ կազմուած պայքարի ճակատին վրայ։

Հաւատա՞նք թէ մեր բոլոր պաշտօնակիցները միակամ ասպարէզ կ՚իջնեն այս ծրագրին, գոնէ այս գործին համար, ուր ոչ կուսակցական խնդիր կայ, ոչ ալ քաղաքական։

Քիչ մը պայծառատեսութիւն եւ բարեացակամութիւն բաւական են, ճամբան հարթելու եւ գործը ձեւակերպելու համար։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՏԱՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Նիւթէ նիւթ ցատկելով, «Ա. Ե. Կ. Խաչի Մանուկներու Պաշտպանութեան Մասնաճիւղը» (շո՛ւնչ առէք), այս կիրակի սարքած է դասախօսութիւն մը, —«Օտարներու հետ ամուսնութիւնը մեր մէջ»։

Չեմ գիտեր ի՛նչպէս պիտի լուծուի այս «զգայացունց» եւ մանուածապատ հարցը։

Յաջողութիւն եւ համբերութիւն՝ բոլոր անոնց որ խօսք պիտի առնեն, այս... բարեպատեհ առթիւ։

Հարց մը միայն,—զեկուցանող կամ վիճաբանող պիտի կրնա՞ն գտնել ելք մը, մոգական բանաձեւ մը, որպէս զի հայ երիտասարդը, մանաւանդ բանուորը չհարկադրուի օտար աղջիկ առնել։

«Յառաջ»ի մէջ յաճախ կը կարդամ տրտունջներ՝ թէ հայ ծնողները —մանաւանդ մայրերը— աղջիկ չեն տար արհեստաւորին, բանուորին, որբին։

— Ես իմ աղջիկս «էօքսիւզ»ի չեմ տար...

— Ի՞նչ, վարդի պէս աղջիկս «Ֆապրիքա»ն բանողի՞ն պիտի տամ...

— Ես վաճառական կ՚ուզեմ, փաստաբա՛ն, բժի՛շկ...

Եւ այս՝ ոչ միայն Փարիզի կամ Ամերիկայի մէջ, այլ եւ Ֆիլիպէի, Սելանիկի, Աթէնքի կամ Պէյրութի մէջ։

Եւ ոչ միայն մայրերը, այլ եւ աղջիկները։

Աշխարհը վերիվայր շրջուեցաւ։ Ստեռլինը թաւալգլոր ինկաւ։ Երէկուան վաճառականը... պիստակ ծախելու կամ տանը կարասիները աճուրդի դնելու ձեռնարկած է։

Բայց չփոխուեցաւ մեր պատուական մայրիկներուն, հայրիկներուն եւ քոյրերուն գլուխը։

Օտարուհին երբ սիրեց, կ՚առնէ նոյն իսկ... Սենեկալցին, կը բաւէ որ գործ ունի, կը բանի։

Չէ՞ որ ինքն ալ կը բանի, եւ գլուխ գլխի տուն կը պահեն։ Սէր եւ սրբազան աշխատանք։

Եթէ չգտնեն այս կնճռոտ հարցի լուծման բանալին, կիրակի օրուան գրոյցն ալ կը դառնայ «պարապ վախտի խաղալիք»։

ՎԱՐԱԶ

Լինտպէրկի երախան չգտնուեցաւ տակաւին

Հակառակ բոլոր խուզարկութեանց, տակաւին չէ գտնուած երիտասարդ օդանաւորդ Լինտպէրկի երախան։ Մէկ միլիոն տոլարի փրկագինը պատրաստ է, բայց աւազակները ժամադրութիւն չեն տուած տակաւին։ Ըստ էրէ տան, Լինտպէրկի մտերիմներէն մէկը պիտի ներկայանայ, որովհետեւ վախ կայ որ օդանաւորդն ալ առեւանգեն, եթէ մինակը երթայ։ Խոր յուզում եւ զայրոյթ կը տիրէ ամբողջ Ամերիկայի մէջ։

Նշանաւոր աւազակապետ Ալ Քափոնէ, որ բանտը կը գտնուի, խստօրէն դատապարտելով կատարուած արարքը, տասը հազար տոլար կը խոստանայ երախան գտնողին։

Նախագահ Հուվըր նամակ մը գրելով Երեսփ. Ժողովին եւ Ծերակոյտին, առաջարկեց անմիջական եւ խիստ օրէնքներ քուէարկել, այս կարգի արարքներու համար։

Այս դէպքին առթիւ, կ՚օգտագործուին գիտութեան բոլոր հրաշալիքները։ Երախային պատկերը կը ցուցադրուի ամէն տեղ, հեռադիտութեամբ (télévision)։ Իսկ անթելը ամէն օր եւ ամէն տեղ կը հաղորդէ երախային տրուելիք սնունդին տեսակն ու չափը, որպէսզի առեւանգիչները իմանան եւ անոր համեմատ սնուցանեն երախան։

Վերջին լուրերու համաձայն, երախային կեանքը վտանգի մէջ է։

Հազարաւոր խաբեբաներ սուտ լուրեր եւ հասցէներ կը հաղորդեն, ոստիկանները խաբելու համար։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թնդանօթը լռեց, ճակատը սպասեց, բայց... կռիւը կը շարունակուի

Ինչպէս գրած էինք, Ազգերու Դաշնակցութեան բացառիկ ընդհ. ժողովը բացուեցաւ հինգշաբթի օր, քննելու համար չինեւճափոնական վէճը։ Ճափոնական բանակին սպարապետը Չինացիները քանի քիլոմեդր անդին քշած եւ իր նպատակին հասած ըլլալով, կը հաղորդէր թէ դադրեցուցած է գործողութիւնները եւ կը սպասէ ժողովին որոշման։ Եւ իսկապէս, գլխաւոր գործողութիւնները դադրեցան հինգշաբթի օր ժամը 2.20ին, բայց կռիւները վերսկսան կարգ մը շրջաններու մէջ։ Ժընեւի ժողովին չինական պատուիրակը յայտարարեց թէ իր երկիրը չէ կրցած ընդունիլ ճափոնի առաջարկած զինադադարի պայմանները, զանոնք համարելով անձնատուութիւն։

Մինչ այս մինչ այն, Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը բացուեցաւ հանդիսաւոր ճառերով։ Ժողովին նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Հիմանս, Պելժիոյ արտաքին նախարարը։ Առաջին ճառը խօսեցաւ Պ. Փոլ Պոնքուր, Ա. Դ. Խորհուրդին ներկայացուցիչը, բարձրամիտ յարտասանութեամբ։ Քաղքենի թերթերը դիտել կուտան թէ ժողովը սառն էր այս ճառին հանդէպ։ Պ. Պոնքուր պարզելով չինեւճափոնական վէճին զանազան փուլերը, շեշտեց թէ ժողովը կը գտնուի ծանր կացութեան մը առջեւ։ «Հանրութեան ուշադրութիւնը յառած է ձեր վրայ։ Դուք պիտի կրնաք գլուխ հանել ձեզի վստահուած գործը։ Ազգերու դաշնակցութեան խորհուրդը ձեզի ներկայացուց իր ցիփերը, իր ձախողանքները, իր յոյսերը։ Ամէն պարագայի մէջ, խորհուրդը գիտակցութիւնն ունի իրեն համար, ձեզի համար, Ազգերու Դաշնակցութեան համար պահած ըլլալու ինչ որ գերագոյն հարստութիւնն է մարդուն եւ ընկերութեանց,— պատիւը։»

Շատ կարճ խօսեցաւ նախագահը, Հիմանս, շեշտելով թէ ամէն ջանք պիտի թափէ ժողովին հետ, «վերահաստատելու համար ներդաշնակութիւնը արդարութեամբ եւ հաստատելու Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը»։

Կէսօրէն յետոյ խօսք առաւ Չինաստանի ներկայացուցիչը, գուժելով — ինչպէս ըսինք— զինադադարի բանակցութեանց խզումը եւ թշնամութեանց վերսկսումը։

Պատուիրակը պահանջեց որ ժողովը բոլոր միջոցները սպառէ, վէճը կարգադրելու համար համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին։ 2.— Ամէն միջոց փորձէ, թշնամութիւնները դադրեցնելու եւ յետոյ վէճը խաղաղօրէն կարգադրելու համար։ 3.— Ընդունի թէ Ուխտը խզուած է։ 4.— Թէ Չինաստան երբեք պատասխանատու չէ Մանչուրիոյ, Շանկայի եւ Չինաստանի մէջ պատահած սարսափներուն։

Ճառերը կը շարունակուին, իսկ դէպքերու ընթացքը կախում ունի ճափոնի սպարապետին բարի կամքէն։

Հաշիւ մը համաձայն, մինչեւ հիմա — 25 օրուան ընթացքին — Չինացիները եւ ճափոնցիները ունեցած են 23 հազար սպանեալ եւ վիրաւոր։ Այս հաշիւէն դուրս են քաղաքացիներու կորուստները, որոնց թիւը հազիւ թէ կարելի ըլլայ ճշդել։ Երկու ռմբակոծուած քաղաքներու նիւթական վնասը կը հաշուեն վեց հարիւր միլիոն արծաթ տոլար։ Իսկ հաշիւը չկայ Շանկայի եւ շրջանին առեւտրականներուն կորուստներուն։

Ինչ կը պահանջէ Ճափոն

Ճափոնական կառավարութիւնը երկարապատում ծանուցագիր մը հրատարակեց, ուր կը պարզէ վէճին շարժառիթները, անշուշտ իր հասկացողութեամբ։

Ծանուցագիրը բոլոր դէպքերուն պատասխանատու կը համարէ Չինաստանը, պնդելով թէ սպառնալիքներ ըրած է, գրգռութիւն սերմանած է, բոլոր օտար պետութեանց և օտարականներուն դէմ, բուռն պայքար բացած է Ճափոնցիներու եւ ճափոնական արտադրութեանց դէմ, պայքար մը որ կը տեւէ 15 տարիէ ի վեր։ Թէ ժողովուրդը կը բռնադատեն մասնակցիլ այս պայքարին, թէ մասնաւոր ընկերութիւններ կազմուած են, Ճափոնի դէմ կռուելու համար, թէ ճափոնական ապրանքները աւարի տրուած են Շանկայի եւ ամբողջ Չինաստանի մէջ, թէ բռնութիւններ գործուած են ճափոնական հպատակներու վրայ եւն.։

Հայ մը կացինով կը սպաննէ իր վարձուն տանկան հօրեղբայրը

Զարհուրելի ոճիր մը երեւան հանուեցաւ Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ, Մէօտոնի հովիտին մօտ, ուր քանի մը հարիւր Հայեր բնակութիւն հաստատած են։ Ցեսակ մը գաղթակայան կամ հիւղաւան։ Զոհն է՝ համեստ բանուոր մը, կարապետ Պօզոլեան, 60 տարեկան, որ կը բնակէր փոքրիկ սենեակի մը մէջ եւ ծանօթ էր բոլորին։ Մարդասպանը չէ բռնուած դեռ, բայց կը կարծուի թէ զոհին եղբօրորդին է, Գէորգ Պօզոլեան, 22 տարեկան անօպայ մը, որ ոչ գործ ունի, ոչ ալ որոշ բնակարան։

Երկուշաբթի օր, կարապետ իր դրացիներուն կը գանգատէր թէ եղբօրորդին գողցած է իր խնայած դրամը, 1100 ֆրանք։ Երկուշաբթի կէս օրին հօրեղբայր եւ եղբօրորդի միասին էին։ Եւ այս վերջին անգամն էր որ կարապետը ողջ կը տեսնուէր։ Գէորգ նախընթաց գիշերը անցուցած էր զոհին սենեակը։

Հինգշաբթի կէս օրուան ճաշէն յետոյ, կ՚ենթադրուի թէ կարապետ յանդիմանեց Գէորգը եւ ետ պահանջեց իր խնայած դրամը։ Ասոր վրայ վէճ մը ծագեցաւ եւ Գէորգ կացինը իջեցուց հօրեղբօրը գլխուն։ Ծերուկը ուժ ունեցաւ ոճրագործը դուրս նետելու եւ դուռը կղպեց։

Բայց, իր թափած ճիգերէն ուժասպառ եւ առատ արիւն կորսնցնելով, գետին փռուեցաւ եւ մեռաւ։ Ժամը 2ին դրացիները հառաչանքներ լսեցին, բայց կարեւորութիւն չտուին։ Կարծեցին թէ ծերունին կը խռկայ։ Մինչ այս մինչ այն, Գէորգ կ՚անհետանար։ Ժամը 11.30 էր որ կարապետին անմիջական դրացին, Յօնճեան (կամ Ճամճեան?) տեսնելով որ ծերունին դուրս չէ ելած ամբողջ օրը, դուռը զարկաւ եւ պատասխան չառնելով, լուր տուաւ ոստիկանութեան։

Ոստիկանները եկան եւ դուռը բռնի բանալով, ծերունին գտան արեան ճապաղիքներու մէջ, շատոնց մեռած էր։ Արիւնը պատերուն եւ կարասիներուն վրայ ցայտած էր։ Անկողինն ալ կարմիր էր, սաւանով եւ ծածկոցով։ Սպանեալը խոր եւ լայն վէրքեր ունէր ճակատին եւ գլխուն վրայ։ Անկիւն մը նետուած էր կացինը։

Ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարեց բոլոր հայաշատ վայրերու մէջ, ոճրագործը գտնելու համար։ Իրիկուան դէմ հարցաքննուեցաւ Գէորգի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

ՑԱՆԿ 19

Եր. Ց. Մինասեան, Պերլին	100.—
18րդ ցանկին գումարը	3429.—
Ընդհ. գումար	3529.—

Նոր թերթ

Սօֆիայի «Նոր Արաքս»ը Փետր. 28ին դադրեցուցած ըլլալով իր հրատարակութիւնը, Մարտ 2ին հրապարակ ելած է նոր օրաթերթ մը, «Ազատ Խօսք», չորս էջով։ Հասցէ՝ 45, Bld. Dondoukoff, Sofia (Bulgarie).

Քինեմալական պէյ մը կ՚սպաննէ անգլիացի առեւտրականի մը կինը

Փետրուար 28ին ծանր միջադէպ մը պատահեցաւ Պոլիս, Բերայի «Կլօրիա» սինեմային մէջ։

Անգլիահպատակ տիկին Էտուարտս, որուն կ՚ընկերանային Տիկ. Քրէփէն, Լէյլա Հանըմ եւ փրանս. հիւպատոսարանի պաշտօնատարներէն կոմս Օսթրօրոկ, ինքնաշարժով սինեմային առջեւ կ՚իջնեն եւ մինչ տիկինները կը յառաջանան կոմս Օսթրօրոկ քիչ մը ետ կը մնայ։ Մինչ այս, յաճախ նոյն սինեմային քով սպասող մուրացիկ տղոցմէ մէկը ողորմութիւն կը խնդրէ եւ Տիկ. Էտուարտս հինգ ղրշ. կուտայ։ Այս միջոցին Էքրեմ պէյ անունով մէկն ալ, տոմս առնելու համար դէպի կիշէն կը յառաջանայ որուն նոյնպէս կը մօտենայ մուրացիկ տղան եւ դրամ կը մուրայ։ Էքրեմ պէյ խիստ կերպով կը մերժէ մուրացիկ տղեկը, եւ զայն հրելով գետին կը գլտորէ։

Տղեկին այս անկումէն ազդուած, Տիկ. Էտուարտս կողմնակի ձեւով մը Էքրեմ պէյին կը նայի եւ անոնց միջեւ խօսակցութիւն մը կը փոխանակուի։ Էքրեմ պէյ անմիջապէս ձեռքին հակառակ կողմովը ուժգին ապտակ մը կ՚իջեցնէ տիկնոջ։

Ապտակը ա՛յնքան ուժով զարնուած էր որ, ներսի սպասման սրահը գտնուողները կարծելով թէ ապակի կը կոտրեն, դուրս վազած են։ Տիկին Էտուարտս յանկարծակիի եկած եւ քթէն հոսած արիւնը տեսնելով ապշահար եղած է։ Նոյն վիճակին ենթարկուած են նաեւ հոն գտնուողները։

Էքրեմ պէյ, կարծես թէ բան մը պատահած չըլլար, ներս կ՚երթայ եւ Ա. կարգի օթեակ մը մտնելով կը բազմի։

Այս դէպքը այնքան արագ եւ յանկարծակի տեղի ունեցած է որ, կոմս Օսթրօրոկ իսկ տեսնելու առիթ չէ ունեցած, եւ երբ սինեմա մտնելով Տիկ. Էտուարտսի դէմքին արիւնները կը տեսնէ, այն ատեն վերահասու կ՚ըլլայ խնդրին։

Անմիջապէս դիմում կատարուելով, ոստիկան մը կուգայ եւ Էքրեմ պէյը թէեւ ոստիկանատուն կը հրաւիրէ, բայց անիկա միայն հասցէն տալով կը բաւականանայ։ Դէպքին ականատես մէկ քանի թուրք երիտասարդներ իսկոյն հեռաձայնով խնդիրը կը բացատրեն կուսակալի օգնական Ֆազըլ պէյի։ Այդ միջոցին կալաթա Սարայի կեդրոնէն երկու օգնական-քոմիսէր եւ ոստիկան մը կուգան, բայց Էքրեմ պէյ դարձեալ կ՚ընդդիմանայ ոստիկանատուն երթալ, մինչեւ որ քոմիսէր մըն ալ կը հասնի եւ այն ատեն միայն Էքրեմ պէյ կը հաւանի երթալ ոստիկանատուն։

Կռիւը Ռումանիոյ մէջ

Կալացէն կը հեռագրեն թէ հինգ հարիւր հոգի վարակուած են կրիփէ։ Համաճարակին հետեւանքով, դպրոցները փակուած են։

ՖՈՐՄԱՆԻՈՅ նախագահական ընտրութեանց համար, մինչեւ հիմա Հինտէնպուրկ ապահոված է տասը միլիոն քուէ, իսկ Հիթլէր կը հաշուէ 12 միլիոն։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԷՊՔ ՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ազատ փոխանակութեան տեղ մաքսապաշտպան դրութիւն

Մարտ մէկը պատմական օր մը կարելի է կոչել Անգլիոյ համար։ Այդ օրէն սկսեալ գործադրութեան դրուած մաքսային օրէնքը եկաւ արդարեւ նոր դարագլուխ մը բանալու Մեծն Բրիտանիոյ տնտեսական քաղաքականութեան մէջ։ Ազատ փոխանակութեան այս միջնաբերդը 1846էն ի վեր կը հետեւէր մաքսային քաղաքականութեան մը՝ որ անվիճելի կերպով կը գործադրուէր առանց որեւէ առարկութիւն վերցնելու։ Երեքշաբթիէն ի վեր սակայն, ազատ փոխանակութիւնը ոչ եւս է Անգլիոյ մէջ։

Մօտաւորապէս 30 տարի առաջ, հիմակուան ելմտական նախարարին. Նէվիլ Չէմպըրլէնի հայրը, Ճօզէֆ Չէմպըրլէնն է եղած որ առաջին անգամ քննադատել սկսած է ազատ փոխանակութեան սկզբունքը, դառնալով ախոյեանը Reform tariffին։ Բայց ի զո՜ւր, ան իր ջանքերուն պսակումը չկրցաւ տեսնել։ Սակայն, ինչ որ հայրը չկրցաւ ընել, որդին յաջողեցաւ գլուխ հանել։

×

Ճիշդ չըլլար Նէվիլ Չէմպըրլէնի վերագրել միայն մաքսապաշտպան ծրագրին յաջողութեան բոլոր արժանիքը։ Իր եւ իրեն համախոհներուն ջանքերը մեծապէս նպաստաւորուեցան կարգ մը դէպքերէ եւ պարագաներէ՝ որոնք Մեծ Պատերազմին առաջ բերած տնտեսական յեղաշրջումներէն ծնունդ առած էին։

Եւ արդէն այս պատերազմի միջոցին իսկ չէ՞ր որ ազատ փոխանակութեան սկզբունքը մասամբ մէկդի դրուեցաւ։ Յետ պատերազմեան շրջանին աշխարհի առեւտրական շարժումին ստացած նոր ուղղութիւնը նմանապէս հարկադրած էր Անգլիան իր ճարտարարուեստը պաշտպանելու համար զանազան ապրանքներու վրայ մաքսեր դնել։ Մաք Քէննայի եւ Industries Safeguarding Actի անունով ծանօթ տուրքերուն ու անցեալ հոկտեմբերին եւ նոյեմբերին անբնականոն ներածումներու վրայ դրուած բացառիկ մաքսատուրքերը՝ որոնց մասին անկէ առաջ խօսած էինք արդէն, ծանօթ են «Յառաջ»ի ընթերցողներուն։

Անշուշտ այս զանազան տուրքերուն հաստատութեամբը, ազատ փոխանակութեան սկզբունքը Անգլիոյ մէջ ահաւոր հարուած մը կրած էր արդէն։ Սկզբունքը դադրած էր այլեւս վարդապետութեան մը դրոշմը կրելէ եւ ձգտում մը ցոյց կուտար պատշաճելու պարագաներուն եւ տնտեսական անհրաժեշտութիւններուն։ Ազատ փոխանակութեան ջատագովները կը յուսային դեռ փրկել սկզբունքը իր հիմնական կէտերուն մէջ։ Այս յոյսը սակայն այսօր մարած կարելի է նկատել։ Որովհետեւ, մաքսային այն ծրագիրը՝ որ երեքշաբթի օրուընէ սկսեալ գործադրութեան մէջ է, որեւէ երկդիմութիւն չի պարունակեր, անով Անգլիա պարզապէս մաքսապաշտպան դրութիւնն է որ կ՚ընդունի, առանց այլեւայլի։

×

Նոր օրէնքին համեմատ, Անգլիա ներածուած բոլոր ապրանքներէն տասը առ հարիւր տուրք մը պիտի գանձուի, ուրկէ սակայն զերծ պիտի ըլլան այն վաճառքները՝ որոնք արդէն մեր վերը յիշած տուրքերը կը վճարեն։

Որպէսզի դրուած նոր տուրքերուն պատճառաւ, ապրուստի համար անհրաժեշտ եղող նիւթերուն գիները տարապայմանօրէն չբարձրանան, կարգ մը բացառութիւններ կատարուած են։ Այսպէս՝ տուրքէ զերծ կը մնան ցորենն ու թէյը, Անգլիացիներու կողմէ միայն որսացուած ձուկերը, միսը եւ ժամպոնը, բուրդը եւ հում բամպակը։

Առեւտրական նախարարութիւնը իրաւասութիւն պիտի ունենայ 10 առ հարիւրի տուրքէն զատ, մինչեւ 100 առ հարիւր տուրք հաստատել ներածուած ապրանքներուն վրայ այն երկիրներուն՝ որոնք անգլիական արտածումներուն համար մաքսի նպաստաւոր պայմաններ չեն հաւանիր ընծայել։

Այս ձեւով՝ երկու տեսակ մաքսային սակացոյց ստեղծուած կ՚ըլլայ. ընդհանուր սակացոյց մը 10 առ հարիւր տուրքով եւ մասնաւոր սակացոյց մը, որուն շնորհիւ կարելի կ՚ըլլայ 10 առ հարիւր տուրքէն զատ, մինչեւ 100 առ հարիւր տուրք ալ գանձել։

Մասնաւոր սակացոյցին նպատակը պիտի ըլլայ ճնշում բանեցնել այն պետութեանց վրայ՝ որոնք չեն հաւանիր նպաստաւորել անգլիական ապրանքները։ Մեծն Բրիտանիա մասնաւոր սակացոյցը իբրեւ զէնք պիտի գործածէ ուրեմն օտար կառավարութիւններէ ստանալու համար նպաստաւոր պայմաններ, այնպէս որ պարագային համեմատ, այսինչ կամ այնինչ երկիրը առաւել կամ նուազ չափով պիտի օգտուի կատարուելիք զեղչէն։

Օրէնքին ուշագրաւ տրամադրութիւններէն մէկն ալ այն բացառիկ դիրքն է որ տրուած է անգլիական գաղթապետութիւններուն եւ մանտայի տակ գտնուած երկիրներուն։ Կայսրութեան զանազան մասերուն մէջ տնտեսական գործակցութիւն մը ապահովելու նպատակով՝ այս երկիրները զերծ կացուցուած են թէ՛ 10 առ հարիւրի մասնաւոր սակացոյցէն եւ թէ փոփոխական ընդհանուր սակացոյցէն։

Նոյն կերպով պիտի նպաստաւորուին բրիտանական երկիրները (Dominion), մէջն ըլլալով Հնդկաստանն ու Հարաւային Ռոտէզիան։ Միայն թէ այս երկիրներուն համար, այս բացառիկ կարգադրութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ առաջիկայ յուլիս Օթավայի մէջ գումարուելիք կայսերական համաժողովը, ուր անոնք պիտի ըսեն թէ՝ ի՛նչ նպաստաւոր պայմաններ տուած են ու տրամադիր են տալու անգլիական վաճառքներուն համար։ Այն ատեն է միայն որ վերջնականապէս պիտի որոշուի թէ՝ ի՛նչ հիման վրայ պիտի դրուին Մայր Հայրենիքին եւ բրիտանական կայսերական երկիրներուն մաքսային յարաբերութիւնները։

×

Անցեալ սեպտեմբերին Անգլիոյ կառավարութեան կողմէ անգլիական թղթադրամին ոսկիի վերածելիութիւնը ջնջուելէն ետքը՝ մաքսային սակացոյցի մը հաստատումը երկրորդ պատմական դէպքն է որ կը պատահի Մեծն Բրիտանիոյ պատմութեան մէջ։

Առանկ վերին աստիճանի կարեւոր իրողութիւն մը չէր կրնար անշուշտ պատահիլ, առանց կարծիքի բախումներ առաջ բերելու քաղաքական եւ ելմտական շրջանակներու մէջ։

Տարակոյս չկայ որ նոր հաստատուած տուրքերը հասոյթի նոր աղբիւր մը կը կազմեն անգլիական ելեւմուտքին համար։ Սակայն, խնդիր է գիտնալ թէ՝ անոնք պիտի կրնա՞ն նպաստել երկրին տնտեսական բարելաւումին։ Ոմանք կը կարծեն որ ներկայ ամսէն սկսեալ ապագային նոր հեռանկարներ կը պատրաստուին Անգլիոյ համար։ Տասը առ հարիւր տուրքին հասոյթը միայն տարեկան 30 միլիոն անգլիական ոսկի կը հաշուուի։

Եւ սակայն, ցարդ հրատարակուած վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան թէ՝ անցեալ աշնան հաստատուած մաքսային տուրքերը մինչեւ հիմայ աւելցուցած չեն թիւը այն գործաւորներուն՝ որոնք կ՚աշխատին այդ մաքսատուրքերուն շնորհիւ պաշտպանուած ճարտարարուեստներուն մէջ։ Հաւանական չէ ուրեմն, կ՚ըսեն անոնք, որ մարտ մէկէն սկսեալ գործադրուած տուրքերը առաջ բերեն որեւէ բարելաւում։ Դահլիճին անդամներէն մէկը, լորտ Սնոտէն աւելի առաջ գնաց, լորտերու ժողովին մէջ յայտարարելով նոյնիսկ թէ բացարձակապէս կը կը մերժէ ստանձնել պատասխանատուութիւնը այն հետեւանքներուն՝ որոնք կրնան երեւան գալ ընդգրկուած մաքսային նոր դրութենէն։

Ելմտական եւ ճարտարարուեստական շրջանակներուն մէջ ընդհանուր կերպով գոհունակութիւն կը տիրէ։ Եւ սակայն, դժգոհները պակաս չեն. մետաղագործական ճարտարարուեստները, օրինակի համար, անբաւական կը նկատեն 10 առ հարիւր տուրքը, կարենալ դիմադրելու համար օտար նմանօրինակ ճարտարարուեստներու մրցումին։ Նոյնը կ՚ըսեն նաեւ Լանքաշիրի մանածի գործարանները որոնք շատ խանդավառութիւն ցոյց չեն տար։

×

Անգլիոյ մաքսային քաղաքականութեան հիմնական փոփոխութեան մէջ պատասխանատուութեան բաժին մը ունին նաեւ եւրոպական ցամաքային պետութիւններէն ոմանք եւ մասնաւորաբար Միացեալ Նահանգները։

Մօտ հարիւր տարիէ ի վեր է որ Անգլիա կը հետեւէր ազատ փոխանակութեան, որուն գործադրութիւնը թէեւ իր շահերուն կը համապատասխանէր, բայց միեւնոյն ատեն կը նպաստէր նաեւ համաշխարհային առեւտրական յարաբերութիւններուն։

Արդ՝ մաքսապաշտպան դրութիւնը առաւել կամ նուազ սաստկութեամբ գործադրող պետութիւնները որեւէ բարի կամեցողութիւն ցոյց չտուին այս մէկ դարու ժամանակամիջոցին մէջ, հետեւելու Անգլիոյ օրինակին, եւ ազատ կացուցանելու համար միջազգային վաճառականութիւնը անիմաստ կաշկանդումներէն։

Ընդհանրապէս՝ պատերազմէն ետքը մանաւանդ եւ մասնաւորաբար տարիէ մը ի վեր, աշխարհի ամէն կողմը խելայեղ շարժում մը կը տեսնուի դէպի ամէնէն նեղմիտ մաքսային դրութիւնները։ Անգլիոյ համար անկարելի դարձած էր ուրեմն աւելի երկարօրէն կառչիլ դրութեան մը, ուրկէ օգտուողները օտար երկիրներն էին միայն։ Ոչ մէկ պետութենէ կարելի էր սպասել այնքան այլասիրութիւն եւ աւելի նուազ Անգլիայէն՝ որ եսասիրութեան համբաւ կը վայելէ աշխարհի մէջ։

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

(ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԷՆ)

... փետրուար

ՄԻ ԿՈԼԽՈԶԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

1930 թւի գարնանը, Երեւանից եկած շրջիկ կոմունիստները Ղամարլուի Արփաւար գիւղում կազմակերպեցին մի կոլխոզ եւ բռնի ուժով [illegible] կոլխոզի մէջ։

Կարապետ Թալւորեանը նոյն օրերին Թիֆլիսից վերադարձել էր գիւղ։ Ոգեւորուած կոլխոզների աշխատանքներով, Թիֆլիսում մշակութեամբ (բեռնակիր էր եղած) աշխատած փողով երկու եզ ու մէկ սայլ գնեց ու մտաւ այդ կոլխոզի մէջ։ Զանցած մի քանի ամիս, անտէրութեան ու գոյքի սրա-նրա կողմից թռցնելու հետեւանքով, կոլխոզը քայքայւում է եւ Կարապետը դատարկաձեռն դուրս է գալիս կոլխոզից։ Յետոյ իր գլուխը պահելու համար միանում է գիւղի մասնաւոր տնտեսութիւն ունեցող մէկի հետ եւ ընկերովի սկսում են իրենց համար ցանք անել։ Այդ էլ արդիւնք չի տալիս, որովհետեւ գիւղխորհուրդը գրաւում է նրանց հացահատիկները եւ խեղճ Կարապետը վիզը ծռած գիւղի փողոցներում ման է գալիս։

1930 թւի աշնանը գիւղում նորից կազմակերպւեց մի կոլխոզ։ Այս անգամ ոչ թէ «համատարած»ի ձեւով, ըստ որում բոլոր գիւղացիք պարտաւոր էին կոլխոզ մտնել, այլ կամաւոր՝ չքաւորներից բաղկացած։

Գիւղացիներից ովքեր չէին մտել կոլխոզի մէջ եւ երկու եզ ունէին. մէկը գրաււեց եւ տրւեց կոլխոզին։ Այս կոլխոզն էլ երկար կեանք չունեցաւ։ 1930-31 թւականի ձմեռը դեռ չկիսած, կոլխոզի եզները անխնամ թողնելու հետեւանքով դոմերում կոտորւեցին եւ միայն մէկ եզ ու մէկ մատակ ձի մնաց։

Այդ ձին էլ գրաւեց Կոմբշիշի քարտուղար Արմենակը։ Բայց սա եւս հնարաւորութիւն չունենալով ձիու կեր հասցնել, որի պատճառով էլ խեղճ կենդանին մի քանի օրից սատկեց՝ ազատագրւելով գարնանը մէկ ուրիշ կոլեկտիվ կամ անհատական ձեռքում տանջւելուց։

Այս վերջին յիշածս «չքաւորական» կոլխոզն էլ՝ այժմ գոյութիւն չունի, իսկ դրա փոխարէն գոյութիւն ունի միայն 44.000 ր. պարտք, որ մնացել է վճարելու պետութեանը։ Վերջերս կառավարութեան կողմից յատուկ մարդ եկաւ գիւղ կարգադրելու այդ պարտքի խնդիրը, բայց որովհետեւ թէ կոլխոզում եւ թէ կոլխոզը կազմող ընտանիքների մօտ ոչինչ չկար, ուստի ստիպւած եղան պարտքը ամբողջովին գցել գիւղի վրայ։ Հէնց նոյն տեղում առաջարկ եղաւ դասախօս կոմունիստի կողմից կազմել նոր կոլխոզ— այս անգամ առողջ եւ աւելի կանոնաւոր հիմքերի վրայ դրւած եւ աշխատասէր ու աչքաբաց գիւղացիներից կազմւած։

Գիւղացիները Բ.ին եւ ուրիշների ղեկավարութեամբ ընդդիմացան այդ առաջարկին ասելով, «մի անգամ առիք ու տւիք ծոյլերին, ի՞նչ արիք, որ այժմ էլ մեր գլխին էք ուզում օյին խաղալ»։

Բողոքողների գլխաւորները անմիջապէս ձերբակալեցին եւ շրջանից արտաքսեցին ու նոր հրաման արձակեցին, մինչեւ գարունը բացւելը նոր կոլխոզ կազմել։

Հաւատացած եմ որ նորէն կը կազմւի. բայց թէ արդիւնքը աւելի լաւ պէտք է լինի քան եղաւ առաջին կոլխոզներինը —կասկածում եմ։

Եթէ ուզենամ մէկ-մէկ պատմել մեր շրջանի գիւղերի տարին մէկ կազմւող ու քայքայւող կոլխոզների մասին, դուք կ՚ունենաք մօտաւորապէս նոյն պատկերը, ինչ որ Արփաւարում։

Հաւաքում են գիւղացիների եզն ու կովը, ձին ու էշը, սայլն ու արօրը ու տալիս են «կուսակցական», «չքաւոր» անւան տակ թագնւած ծոյլերին ու ոճրագործներին, որոնք տանում եւ փառաւորապէս մսխում են ուրիշի աշխատած ապրանքը եւ վրայից էլ որպէս անուշ «չէրբէթ» խմում են պետութիւնից գաղտնի ստացած դրամը։

Ուզում էք դաշնակցական եղէք, ուզում էք ռամկավար - հնչակեան կամ անկուսակցական, հաւատացնում եմ ձեզ, որ այդ «կուսակցական» եւ «չքաւոր» անւան տակ երեւան եկած նորաձեւ տիպի աւազակների ու պորտաբոյծների ձեռքում այսօր շւարած են մնացել ոչ միայն հողին կապւած աշխատաւոր հայ գիւղացին, այլեւ ինքը Կոմկուսը։ Եւ շատ չի տեւի, խելագար կոմունիստները ձեռք կը քաշեն իրենց գլխին չարիք դարձած բատրակներից ու չքաւոր գիւղացիներից։

×

ԱԿԱՄԱՅ ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ

Պատմածս մի շատ հասարակ դուցէ եւ ուշադրութեան անարժան մէկ դէպք է, բայց շատ բնորոշ է, ուստի ընթերցողի յատուկ ուշադրութիւնն եմ հրաւիրում։

1931 թւի աշնանը Արփաւարցի Կարապետի միակ որձ այծը ինչպէս կը լինի զոմից դուրս կը գայ եւ համագիւղացի Սահակ Բատովեանի պարտէզի ծառի կեղեւը կը կրծէ։ Եղած վնասից եւ Սահակի հայհոյանքներից ջղայնացած Կարապետը, տեղից վեր կը ցատկէ եւ «գնամ էտ անտէր այծը մորթեմ» ու մի քիչ էլ հայհոյանք տալով դէպի այծը կը վազէ։

Կարապետի հարեւաններն ու ուրիշ լսողներ կը համոզուին որ Կարապետը գնաց եւ իր սպառնալիքը իրագործեց։

Այդպէս կը համոզւի նաեւ գիւղի Գիւղխորհրդի պետը, որ առանց այլ եւ այլի մարդ կ՚ուղարկէ եւ «սոցիալիստական երկրին տնտեսական հարւած հասցնող» Կարապետի ձերբակալել կտայ եւ շրջանի կենտրոնական բանտը կ՚ուղարկէ։

Սարսափից կարկամած Կարապետը լուռ ու մունջ կ՚ենթարկւի այդ որոշմանը եւ առանց իմանալու իր կատարած յանցանքի պատճառը երեք ամիս բանտ կը նստէ եւ ամէն օրն էլ պարտադիր աշխատանք կը կատարէ։

Երբ գործը քննութեան բոլոր ձեւերով անցնելուց յետոյ կը հասնի դատարան, դատախազն ու գիւղխորհրդի պետը ապշացած Կարապետից կը պահանջեն այծի մորթին։

Կարապետը նոր միայն կը հասկանայ թէ բանը ինչո՛ւմն է եւ արցունքն աչքերին կը յայտնէ որ չարաբաստիկ այծը կենդանի է եւ մորթն էլ վրան։

Դատարանը որպէսզի կարողանայ մի կերպ դուրս բերել խորհրդային իշխանութեան ներկայացուցիչ գիւղխորհրդապետին իր նեղ դրութիւնից, գտնում է, որ թէեւ «սոցիալիստական» հայրենիքին պատկանող այծը կենդանի է, բայց «քաղաքացի Կարապետը իր սպառնալիքը արել է խիստ անվայել շեշտով եւ ինչպէս այդ երեւում էր նրա ապագայ ընթացքից, այդ սպառնալիքը «մորթեմ» եւ հայհոյանքը ուղղւած է եղել ոչ թէ այծին, այլ իշխանութեան հասցէին», դրա համար էլ նա համարւում է հակայեղափոխական եւ ենթարկւում է նորից երկու ամսւայ բանտարկութեան։

Դէ արի ու իմացիր, թէ ո՞րն է քո արածից յեղափոխական եւ ո՛րը հակայեղափոխական քայլ։ Այստեղ ամէն ինչ կախւած է ոչ թէ օրէնքից, այլ այդ օրէնքը ներկայացնող փոքրիկ մարդուկների բոպէի տրամադրութիւնից։ Այսպէ՛ս որ Թօխանշալու գիւղում անհատական տնտեսութիւն ունեցող Ս. Ն. բանտարկւեց որպէս խաղողի նորման չկատարողի (իրենց պահանջած քանակութեամբ բերք չտալու համար) իսկ նոյն գիւղի կոլխոզը, խաղողի նորման լրիւ կերպով կատարեց... խաղողի բերքը հարիւրին հարիւր թողնելով անձրեւների եւ ձիւնի տակ։

Երբ ասում ենք խորհրդային երկրներում ապրողների վիճակը ծանր է, շատերը չեն հաւատում, եւ դա հասկանալի է։ Մեծատան հարուստին ասացին, հարեւանդ քաղցից մեռաւ։ Պատասխանեց·

— Հացից էլ էժան ի՞նչ կայ աշխարհում, թող ուտէր եւ ապրէր։

Իսկ եթէ մէկը լինէր, այդ մեծատուն հարստին կամ արտասահմանի մեր թերահաւատ հայրենակիցներին բերէր Արփաւար կամ Թօխանշալու եւ պարտադրէր այնտեղ ապրելու գէթ մէկ ամիս— այն էլ ոչ թէ այս ու այն թերթի ուղարկած յատուկ աշխատակցի անցագիրը գրպանում, այլ սովետական գիւղացու վկայականը ձեռքին, այն ժամանակ թերեւս համոզւէին, որ ինչպէս մեր գիւղացին է ասում— իւղը մածնից է դուրս գալիս։

Պէտք է ապրել ու տեսնել բոլշեւիկեան այլանդակութիւններն ու տպա կարծիք կազմել «յեղափոխական» կարգերի մասին։

Բ. ՄՈՒՍԱՅԵԼԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ՓԻԼԻՊԷԷՆ

«ԳԼԽՈՒ ՊՏՈՅՏ»

(ԹԱՏՐՈՆ)

Նշանեան ամոլի վերջին ներկայացումը եղաւ Շարլ Մէրէի «Գլխու Պտոյտը»,— «Սրտերու Պայքար»էն, «Յօ՞ Եօթսա»էն եւ «Պէպէռս»էն վերջ։ Առաջինը կրկնեցին Սոֆիայի մէջ եւս, ու մեծապէս գնահատուեցան։ «Գլխու Պտոյտ»ը տրուեցաւ 21 փետր. շաբաթ գիշեր, Թաղապետարանի սրահը։

«Գլխու Պտոյտ»ը, Փարիզի մէջ, ֆրանսերէն լեզուով, բազմաթիւ անգամներ ներկայացուած խաղ մըն է։ Եւ անշուշտ, մասամբ ծանօթ, նաեւ, Փարիզի հայ գաղութին։ Եւ սակայն, «Յառաջ»ը, իբրեւ թերթ, Փարիզէն ու նոյնիսկ Ֆրանսայէն... ընդարձակ է, ու կ՚արժէ, «երկու տողով» նիւթը տալ։

Քիէվի մէջ, հասարակ ընտանիքէ գեղեցիկ աղջիկ մը, Նաթաշա, հարկադրաբար կ՚ամուսնանայ հոն գտնուող բարձրաստիճան զինուորականի մը՝ հրամանատար Միքայիլովի հետ։ Վերջինիս սպայակոյտէն սպայ մը՝ Տիմիթրով՝ սիրային կապ կ՚ունենայ Նաթաշայի հետ։ Հրամանատարը կը կռահէ եւ կը սպաննէ սպան։ Կը յաջորդեն քաղաքական դէպքերը, յեղափոխութիւնը, փախուստը՝ դէպի Ֆրանսա։ Ու Փարիզի մէջ, առտու մը, Նաթաշա կը տեսնէ Ֆրանսացի մը, եկեղեցիէն ելքէն, որ կատարելապէս կը նմանի Տիմիթրովին։ Կանգ կ՚առնէ։ Կը նայի։ Ու կապը կը սկսի։ Պ. Քասէլ, նախկին դիւանագէտը, ուժգնօրէն կը կապուի կնոջ։ Հանդիպում՝ տունը։ Յետոյ, թատրոնէ մը դարձին, հաւաքավայր մը, ուր կուգայ ե՛ւ հրամանատարը։ Հրամանատարն ու «Տիմիթրովը» դէմ առ դէմ են։ Կծիկը կը քակուի։ Հրամանատարը, բիրտ, զինուոր ու նախանձոտ, կը քրքրէ անցեալը։ Պ, Քասէլի համար պարզ է ամէն ինչ։ Եւ սեղանին շուրջ պայքարը կը սկսի։

Միքայիլով, նախանձէն տարուած, Նաթաշան կը տանի Նիս։ Տը Քասէլ կը հետեւի։ Ու, տանը մէջ, գիշեր ատեն, փամփուշտը կը վճռէ հրամանատարին ճակատագիրը, միացնելով Նաթաշան ու Տը Քասէլը.

Խաղը ոչ միայն արդիական է, այլեւ գեղեցիկ կառուցուածք ունի։ Ու պէտք է ըսել, «Սրտերու պայքար»ին, ինչպէս եւ այս խաղին ընտրութեան մէջ Պ. Տրդատ Նշանեան երբե՛ք չէ սխալած։

Ինք, Տը Քասէլ դերով, … հարազատ սիրահարը, որ սիր… ըլլալու պատրանքին փլուզումէն … գաղտնիքի պարզումէն վերջ … շարունակէ հետեւիլ Նաթաշ… ստուերին, հեւ ի հեւ ու սրտատ… կը կառչի անոր, կը փնտռէ շու… ու ամիսներ շարունակ կ՚եր… «այր»ն, որ չի գար, սակայն … որ Նաթաշա, վստահ հրաման… րին անողոք նախանձին, Տը Քա… մէջ ապագայ ու երկրորդ զոհ… կը տեսնէ...։

Ու այդ տագնապը նոյնքան … բացատօրէն ապրեցաւ Տիկին … Նշանեան, Միքայիլովի … վայրի բռունցքին տակ եւ հոգեկ… մեծ փոթորիկի մը մէջ։ Մանա… րապէս ճակատագրական պահեր… իր ձայնին, յուզումին ու շարժ… ներուն ներդաշնակութիւնը … ցոյց են այն հոգածու վերաբեր… մին, զոր դերասանուհին ցոյց … տայ իր դերերուն մասին։

Հրամանատարը, — որուն … մոնկոլեան վայրագ բնագը չափ… զանց ցայտուն ուրած է դարձ… հեղինակը—մարմնաւորեց գաղութի … գնահատուած սիրողներէն Պ. Թ… գոմ Մէջիկեան։ Ինք ինչպէս Պ. … Մաքսուտեան, որոնք փնտռուա… ուժեր են, Նշանեան ամոլի բոլ… ներկայացումներուն եւ իրենց … րերուն մէջ ունեցան ուշագրաւ … յաջողութիւն մը, որ «սիրող»ներէ… ուածէն վեր կը մնայ։

Պ. Պ. Ս. Պարտիզպանեան, Ծարոյեան եւ ուրիշ երկու դերա… տարներ պահեցին խաղին ամբո… ջութիւնը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Պրիւսէլի պարահանդէ…

ՊՐԻՒՍԷԼ, 29 Փետր.— Փետրուա… 27ին, Պրիւսէլի Résidence Palace… շքեղ սրահներուն մէջ տեղի ունե… ցաւ Հայ Տիկնանց Միութեան տա… րեկան պարահանդէսը, ճոխ յայտ… գրով եւ անթերի կազմակերպու… թեամբ։

Հակառակ տնտեսական տագն… պին, Պրիւսէլէն եւ Անվէրսէն բ… մաթիւ հայրենակիցներ փութացա… էին ներկայ ըլլալ պարահանդէսի…

Եղան փլասթիք պարեր, քօթիյ… վիճակահանութիւն եւ զանազան … նակնկալներ։

Պարերը սկսան գիշերուան ժ… 10ին եւ շարունակուեցան մինչեւ … առաւօտ, զուարթ ու հաճելի մթնոլ… տի մը մէջ։

Այն ջերմ ընդունելութիւնը, զ… Պելժիոյ հայ գաղութը ըրաւ պ… րահանդէսին, եկաւ անգամ մը … ապացուցանել թէ Պրիւսէլի հ… Տիկնանց Միութիւնը իր ժրաջ… գործունէութեամբ եւ հետապնդ… գերազանցապէս ազգօգուտ ձեռնար… կով, իրաւունք ունի բարոյական … նիւթական աջակցութեան։

Արդարեւ, ամէն գովեստի եւ … ջալերութեան արժանի են միութ… անդամուհիներուն անձնուէր … քերը եւ զոհողութեան ոգին։

Ո՞ւր են գաղութին միւս մի… թիւններն ու ընկերակցութիւնն… որոնք իրենց պատեանին մէջ … ուած լուռ հանդիսատեսներ են, … երբեք չեն շահագրգռուիր ազգ… հարցերով։

Քանի որ չկայ ուրիշ մարմի… Տիկնանց Միութիւնը կրնայ … դութեամբ գլուխ հանել հայ … չախումբի մը կազմութեան … գիրը Պրիւսէլի մէջ, օգտուելով … ժշտագէտ Պ. Վ. Սարգսեանի … կայութենէն։

Հ. ՏԷՐՈՍԵ…

Ամերիկա խմել կ՚ուզէ

Ամերիկայի ընդհ. ընտրութիւ… տեղի պիտի ունենան նոյեմբերին եւ … դէն «խման»ները գործի վրայ են։ … շած են մասնաւորաբար խորհրդար… մէջ քուէարկել տալ օրէնք մը, որ … տօնապէս ճշդէն թիւը թացերուն եւ … թերուն։

Երեսփ. ժողովի յատուկ յանձն… խումբին տրուած է օրինագիծ մը … ձգտի փոփոխութեան ենթարկել հակա… լական օրէնքը։ Յանձնախումբը կը … զայն խեղդել եւ կը մերժէ յղել Երեսփ. ժողովին։

Օրինագիծը ժողովին յղել տալ… համար խման երեսփոխանները խնդրագ… մը ներկայացուցած են Երեսփ. ժողով… Նախագահին։ Բայց որպէս զի խնդրագ… ընթացք տրուի, պէտք է որ … 145 ստորագրութիւն կրէ։ 145րդ … րագրութիւնը դրաւ երեսփոխան մը, … անդամալոյծ ըլլալով, խորհրդարան … եր էր իր անդամալոյծի կառքով, յատ… պէս ստորագրելու խնդրագիրը։

Պղտոր խաղեր Սուրիոյ մէջ

■■■

Խ Մ Բ.— Ստորեւ կը հրատարակենք արաբական թերթի մը գրգռիչ խմբագրականը: Այս առթիւ աւելցընենք թէ Մամուլի դիւանը պաշտօնապէս հերքեց տրուած լուրը: Մինչեւ փետրուար 10 առնուած էն միայն 25 նոր ոստիկաններ, որոնց երկուքը քրիստոնեայ, չորսը (ոչ թէ 50ը) հայ եւ 17ը մահմետական:

Դամասկոսի կառավարութիւնը 50 նոր հայ ոստիկաններ ընդունած է եւ միայն մէկ հոգի տեղացի: Այսպէս գրեցին տեղական թերթերը: Գրեցին նաեւ թէ կառավարութիւնը եգիպտոսէն բերած է բազմաթիւ գրաձներ եւ քաուչու մուրճեր:

Այս լուրը սփռնակի վերեւ հրատարակելէ վերջ, Դամասկոսի «Էլ Գասպաս» թերթը հետեւեալ խմբագրականը կը գրէ.

Ժողովուրդը կարդաց Դամասկոսի բոլոր թերթերուն մէջ երեւցող այս լուրը եւ ինքնիրեն հարցուց.

— Ի՞նչ է իմաստը այս պատրաստութեանց. ինչո՞ւ են այս գրահներն ու մուրճերը. ինչո՞ւ հայ ոստիկաններ կը նշանակուին եւ կ'առնուին Սուրիոյ ոստիկանական կազմին մէջ, տեղացի ժողովուրդին իրաւունքը կազմող այս պաշտօններուն ինչո՞ւ օտարներ կը բերուին:

Այս հարցումները շշնջուեցան քաղաքի մը բոլոր մասերուն եւ շրջանակներուն մէջ: Այս շարժումը շատ գէշ ազդեցութիւն մը թողուց եւ կը տեսնուի որ անոր ետեւ զաղտնի ծրագիր մը գոյութիւն ունի:

Մենք կը հարցնենք ոստիկանական պաշտօնատան հսկող ֆրանսացի պաշտօնեաներուն.

— Ինչո՞ւ հայ եւ չէրքէզ ոստիկաններ կ'առնէք եւ ի՞նչ է իմաստը այս զրահներուն եւ մուրճերուն. արդեօք պատերազմի՞ մը կը պատրաստուինք եւ այդ պատերազմին միայն օտար տարրե՞ր պէտք են հեզի ժողովուրդը մարթելու համար:

Ո՞վ կրնայ պատասխանել մեր այս հարցումին: Եթէ մենք պիտի պատասխանենք, պէտք է ըսենք որ այս շարժումներն ու ձեռնարկները մեր երկրին վնասակար են: Կը տեսնուի որ օտարականներու զօրացումը հետապնդող քաղաքականութիւն մը կայ: Ընդհանուր ապահովութեան գործին մէջ օտարներ առնել կ'ուզեն: Ոստիկանները Հայերէն եւ Չէրքէզներէն առնել` կը նշանակէ զանոնք թշնամացնել այն ժողովուրդին հետ, որ առատաձեռնութիւն եւ հիւրասիրութիւն ցոյց տուած է իրենց հանդէպ: Ո՛ր եւ է պաշտօնի մը, մէկ հոգի իսկ հայ նշանակել, նախատինք մըն է տեղացիներու հանդէպ եւ անոնց իրաւունքին բռնաբարումը: Նմանապէս Հայեր կոչել պաշտօններու, կառավարութեան օրէնքներուն հակառակ գործել է, որովհետեւ օրէնքը կը սահմանէ որ բաց պաշտօններու պէտք է նշանակուին խընայողութեան համար պաշտօնէ հանուածները: Պաշտօնէ հանուած ոստիկաններու եւ զօմիսէրներու ընտանիքները անօթութեան մատնուած են, որովհետեւ կառավարութիւնը անոնց ոչ մէկ գումար տրամադրեց կամ յատկացուց:

Արդարութի՞ւն է տեղացիները անօթութեան ճիրաններուն տակ պահել եւ օտարականները եւ առանց մեր կամքին բռնութեամբ մեր երկիրը բերուողները կերակրել: Ի՞նչ կը նշանակեն այս պատրաստութիւնները. խառն բանակի մը կազմութիւնը նոր ընտրութեան համա՞ր է: Արդեօք այս 50 հայ ոստիկանները եւ երկինքի հրեշտակները կրնա՞ն ժողովուրդին պարտադրել որ իրենց վստահութիւնը տան այն մարդոց, որոնց հանդէպ վստահութիւն չունին:

Դեկտեմբեր 20ին թափուած արիւնները դեռ չեն չորցած: Արդեօք երկրորդ ջա՞րդ մը ընել կ'ուզեն: Այս օտար մարդոց ոստիկանական կազմին մէջ առնուիլը եթէ այսքան աղմուկ եւ ջղայնութիւն կը պատճառէ, ապա վե՞րջը:

Մեր լրագրողի պարտականութիւնն է թելադրել հովանաւորութեան եւ ուշադրութիւնը հրաւիրել Պ. Պ. Փոնսոյի, Սոլոմիագի եւ Վէրտոնի, որ ոստիկանական եւ այլ պաշտօններու մէջ գործածութիւնը ոչ-տեղացիներու` ազգը կը նկատէ նախատինք մը իրեն հանդէպ եւ թշնամութեամբ եւ ատելութեամբ կը դիմաւորէ:

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

Ազգերու դաշնակցութեան աշխատանքի գրասենեակին վերջին տեղեկագիրը կը ցուցնէ անգործներու զգալի յաւելումը 1931ի ընթացքին, ամէն երկրի մէջ: Ամէն երկիր տարբեր ձեւով կը ներկայացնէ անգործներու թիւը, ոմանք ցոյց տալով նպաստընկալները, ուրիշներ` արձանագրուած գործազուրկները: կան երկիրներ ալ որ ոչ նպաստ կուտան, ոչ ալ կ'արձանագրեն: Այնպէս որ, աշխարհի գործազուրկներու թիւը շատ աւելի մեծ է, քան կը ներկայացուի:

Հետեւեալ տեղեկութիւնները քաղուած են գործազուրկներու ապահովագրութեան, արհեստակցական միութեանց կամ աշխատանքի սակարաններու վիճակագրութիւններէն:

	1931-ին	1930-ին
(Ընկերային ապահովագրութեամբ.—		
Աւստրիա	361,222	336,989
Պելճիա	228,286	115,016
Չեխոսլովաքիա	146,325	93,476
Տանիմարքա	105,582	70,961
Գերմանիա	6,041,371	4,886,925
Մեծն Բրիտանիա	2,854,790	2,662,842
Հոլանտա	157,933	81,104
(Արհեստ. միութիւններու վիճակագրութիւն) Զանազան հաշիւներով		
Աւստրալիա	118,732	104,952
Գանատա	35,206	28,266
Հունգարիա	31,146	25,583
Շուէտ	76,212	56,273
Էսթոնիա	5,554	5,675
Ֆինլանտա	16,144	9,336
Ֆրանսա	278,683	44,711
Իրլանտա	30,918	26,167
Իտալիա	1,015,270	663,957
Լատվիա	21,682	10,022
Նոր-Զելանտա	46,191	7,596
Նորվեկիա	34,636	28,796
Լեհաստան	327,782	340,718
Ռումանիա	49,393	36,212

Ամերիկայի գործազուրկներուն վերջին թիւն է` 8,300,000:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Փետրուար 18ը Պուլվառ Օտոյի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 1 մարտ.— Կիրակի կէսօրէ ետք, «Սալոն Վէնստան»ի ընդարձակ թատերասրահին մէջ, Պուլվառ Օտոյի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վռամեան Ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի կոմիտէին, հանդիսաւոր կերպով տօնուեցաւ Փետր. 18ի տարեդարձը: Սրահը շատ նեղ կուգար: Հանդէսը բացուեցաւ յատնկայս «Մեր Հայրենիք»ով, որմէ յետոյ նախագահ ընկ. Փ. Գարագաշ, բացատրեց Փետրուար 18ի իմաստն ու մեծ արժէքը: Ընկերը իր խօսքը աւարտելէ վերջ, բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօս ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեանը, որ նկարագրեց մեր եղբայրացուաւ հայ կոմունիստներուն անպատմելի վայրագութիւնները, բացատրեց թէ անոնք ինչպէս ռուս բոլշեւիկներուն հետ, հայ զինուորականներն ու զանազան բարձրաստիճան անձնաւորութիւնները շղթայակապ բանտերը լեցնելէ եւ զանոնք անգթաբար ամէն տեսակ քստմնելի խոշտանգումներու ենթարկելէ յետոյ, թոյլ տուին որ թուրք մազզործներու կացիններուն տակ բզկտուին: Նոյնպէս պատմեց թէ ինչպէս տեղի ունեցաւ ժողովրդային ապստամբութիւնը, վերջ տալու համար վայրագութեանց:

Կար գեղարուեստական շատ ճոխ բաժին մը: Արտասանութիւններ ըրին ընկերներ Թ. Ասատուրեան` Ա. Գառօնէի «Փառք եմ առում»ը, Ե. Գարագաշ` Սիամանթոյի «Պարը», Խ. Յովակիմեան` «Հայրենիք»ը, Դր. Մակարեան` «Հայաստան»ը, Օր. Զ. Բէշիշեան` Ե. Չարենցի «Հայաստան»ը: Մեներգեցին օրիորդներ Մ. Մարտիրոսեան, Գարագաշ եւ ընկերներ Փ. Կիրակոսեան եւ Յար. Մինասեան հայրենաշունչ կտորներ: Կատակերգութիւններ եղան ընկերներ Հ. Պաշեանէ եւ Յակոբեանէ: Գեղարուեստական բաժինէն վերջ, ընկ. Փ. Գարագաշ կարդաց խնդրագիր մը, ստորագրուած վեց թեկնածուներու կողմէ: Ստորեւ ամփոփումը.

Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթ. դիւանին

Ընկերներ, մենք ներքոյ ստորագրեալներս, հայ ժողովուրդի հարազատ բեկորները, որ ապրիլեան սարսափելի արհաւիրքին հեղձուցիչ օդը շնչած եւ գաղութեան բաժակը ըմպած ենք աննկարագրելի զրկանքներու ենթարկուելով, այսօր անհարազատ հորիզոններու ներքեւ յամենլէ վերջ այն համոզման եկած ենք, որ հայ ժողովուրդի շահերու միակ պաշտպանը հանդիսացած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Արդ, գիտակցօրէն ձեռք կը կարկառենք անոր, Փետր. 18ի խիզախ ըմբոստացման առթիւ, երբ մեր հարազատ եղբայրները ինկան բոլշեւիկեան գիշատիչ բարեկներու կրունկներուն տակ:

«Ընկերներ, այսօր մենքայս ծանր բեռը մեր ուսերուն վերցնելով, կ'երդնունք մեր անընկճելի կամքը տրամադրել կուսակցութեան բոլոր օրէնքներուն եւ կոչ կ'ընենք բոլոր տարագիր հայ բանուորներուն, որ վայրկեան առաջ հրաժարին անուղղութենէ եւ բազմաչարչար հայ ժողովուրդի միակ պաշտպան կուսակցութեան, ՀՅԴ.ի թեւ թիկունք տան: Դաշնակցութիւնը, ընկերներ հայ ժողովուրդի բազմադարեան չարչարանքներուն երկունքն է: Հետեւեցէք մեր օրինակին»:

Այդ առթիւ, ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեան խօսեցաւ խիստ ոգեւորիչ ճառ մը Հ. Յ. Դ. հօյակապ անցեալէն ներկայացնելով դրուագներ: Յետոյ տեղի ունեցաւ նորագիրներու երդման արարողութիւնը հանդիսականներու ներկայութեամբ: Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ Բանուոր»ով եւ հասարակութիւնը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:

Մոգի

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԿԱՐՏԱՆ, 25 փետր. (Սեփ. թղթ.).— Մեր գաղութին հաստատման թուականը կը զուգադիպի 1923—24ի շրջանին, երբ առաջին անգամ ֆրանսական կառավարութիւնը թոյլատրեց Սուրիոյ Հայերու հուաքական ներգաղթը դէպի Ֆրանսա: Այդ օրերուն էր որ, իրարու ետեւէ ներխուժող բազմութեան սաուար մէկ մասը կը տեղաւորուէր Կարտանի մէջ. շատեր պայմանագրով, ուրիշներ ալ ինքնաբերաբար աշխատելու համար ածխահանքի ընկերութեան մօտ:

1926—27—28ի շրջանին մեր գաղութին համրանքը 3—4000ի կը հասնէր: Ազգային եւ կուսակցական մեքենան յարաճուն կերպով կը գործէր, երիտասարդական խումբերը կը ստուարանային, խանդավառ խրախճաններով աղցուն: Ամէն դի աշխատանք, եռուզեռ` կուսակցական, ազգային եւ հանրային ասպարէզներու վրայ: Իրարու ետեւէ ծլան, հասակ առին զանազան Հայր. Միութիւններ, Դատեմի, Բաբերդի, Գամքի, Շնթիլի եւայլն, իրենց տարագիր ու աղանդական հայրենակիցներուն եղբայրական ձեռք կարկառելու գիտակցութեամբ: Քաղաքական կուսակցութիւններէն ամէնէն ուժեղն ու ժողովրդականը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իրանկաշառ, հայրենասիրական խանդավառ զգացումներով, քաղաքական աշխարհայեացքով դարձած էր մագնիսացնող զօրութիւն մը, որուն թեւերուն տակ կը խմբուէին երիտասարդ հայորդիներ, իրենց զոհողութեան ոգին ու եռանդը ի սպաս դնելով: Այդ օրերուն էր որ կազմուեցան Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան եւ Կայծակ խումբերը, եւ հետզհետէ աճելու, ծաւալելու եւ ուռճանալու ճամբուն մէջ էինք, երբ տեղի ունեցաւ հանքի փլուզումը` մարելով հայորդիի մը արեւը...: Երրորդ պայթումին զոհ գնաց մեր ընկերներէն Ներսէսը, բարի ու հեզահամբոյր տղան: Եւ երբորդին Աբգար Բէշիշեանը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կարտանի կազմին հիմնադիր եւ անդուլ աշխատաւորն ու զոհաբերողը կուսակցական բոլոր գործերուն եւ պարտականութիւններուն հանդէպ: Մեռաւ բարձրահասակ, կայծակնացայտ աչքերով, բոցավառ հաւատքով լեցուն Աբգարը, խոր սուգի մէջ ձգելով ընկերներն ու Կարտանի գաղութը:

Հանքին մէջ պատահած այդ եւ բեք արկածները պատճառ դարձան որ, մեր գաղութին համրանքը նօսրանայ, ցրուի զանազան ուղղութեամբ: 1928ի գարնան, մեր հայրենակիցներէն շատերը հեռացան Կարտանէն, անիծելով հանքն ու աշխատանքը սաժանակիր, — գացին Մարսէյլ, Լիոն, Վալանս, Տէսին եւ ուրիշ հայաշատ շրջաններ: Եւ հիմա, Կարտանը բոլորովին այլափոխուած է, ցանցառ ու անկազմակերպ, երեւոյթ մը առած:

Նոր սերունդին փրկութեան համար ունինք կրթասիրաց, որ մանկապարտէզ մը բացած է: Այսօր երրորդ տարեշրջանն է որ կը թեւակոխէ: Մանկապարտէզի սան-սանուհիներուն թիւը կը հասնի 45-50ի բոլորն ալ վճարովի, չնչին բացառութեամբ: Պիւտճէն բաց չունի: Ուսուցչուհիի եւ այլ կրթական ծախքերը կը հոգան աշակերտներու ամսականներէն, եւ հանդէս-ներկայացումներէ...: Հ. Յ. Դ. Տունը իբր մանկապարտէզ կը ծառայէ: Երկու փոքրիկ բլուրներու միջեւ, մայրիներու կանաչութիւնով շրջապատուած: Դպրոցին մէջ կ'աւանդուին հայերէն, Հայոց պատմութեան, շարադրութեան, մարզանքի դասեր: Վարը, բուն Կարտանի մէջ եւս գոյութիւն ունի «Ուսումնասիրաց» մը, որ նոյնքան նախանձելի վիճակի մը հասուցած է կրթական գործը: Հոն եւս բաւական թիւով մանուկներ կ'օգտուին հայերէնի ու այլ նիւթերու դասաւանդութիւններէն: Ընդհանուր առմամբ մեր գաղութին (Պիվէռ—Կարտան) կրթական գործը գնահատելի է: Կրնանք վստահութեամբ շեշտել թէ մեր գաղութին նորահաս սերունդը ազատ է ուծացումի վտանգէն:

× Վերջին պահուն կ'իմանամ որ ածխահանքի ընկերութիւնը օրավարձքերը կրճատած է, երկուքուկէս ֆրանք: Աշխատանքի ժամերը լման են, — շաբաթը վեց օր:

Փոխադարձ Օգնութեան Ընտուկը հիմնուած չէ տակաւին:

Լ. Գեղունի

Տագնապը Փոն տը Շերիի մէջ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ 2 մարտ.— Առաջին թղթակցութեամբս ներկայացուցած էի անգործներու թիւը 50-60:

Քաղաքին մէջ չորս գործարան կայ, որոնք են մետաղի, թելի, մետաքսի մանարանի եւ վերջերս նոր բացուած քաուչուի գործարանը. ամենամեծը` ելեկտրական թելի գործարանը: Առաջին երեք գործարանները որ հազիւ 1200 բանուոր ունին, թէեւ ազդուած են տագնապէն` բայց գրեթէ գործաւոր չեն արձակեր: Միայն պակաս ժամ աշխատիլ կուտան:

Այս տեղերու մէջ հազիւ ունինք 40—50 հայ բանուոր եւ բանուորուհիներ: Իսկ ելեկտրական թելի գործարանը (Gramond), ուր կ'աշխատին Հայերու մեծ մասը, 1928—1929 կը հաշուէր 3000—3500 աշխատաւորներ` իսկ ներկայիս հազիւ մնացած են հազար: Մինչեւ փետր. 23 զանգուածային արձակումներ չէին եղած: Թէեւ պակաս ժամ կ'աշխատցնէին եւ կը յուսայինք թէ ժամանակ մը այսպէս կը շարունակուի, փետր. 23ին անազանը հնչեցուց, դուրս ձգելով 75 բանուորներ, որոնց 20ը Հայ: Մինչեւ այսօր այս համեմատութեամբ կը շարունակուի, այնպէս որ արձակուածներու թիւը կը հասնի 350-400ի, առանց տեղացիի եւ օտարի խտրութեան: Մեծ թիւ կը կազմենք մենք Հայերս:

Գաղութս ունի 350-400 անդամ, որոնց 250ը աշխատաւոր եւ աշխատաւորուհիներ են, եւ ներկայիս հազիւ մէկ քառորդը կ'աշխատին անստոյգ վիճակի մէջ: Կացութիւնը շատ ծանր է, որովհետեւ կան բազմաթիւ ընտանիքի տէր հայեր, որոնք որեւէ ապաւէն մը չունին: Մինչեւ այսօր հակառակ մեր դիմումներուն պետական նպաստ չի տրուիր: Գրած էի թէ կազմուած է փոխ, օգնութեան սնտուկ մը, բայց հազիւ հանգանակութեամբ մը կարելի եղաւ 800ֆրանքի մօտ գումար մը հաւաքել որով 5 կարօտեալներու ամիսէ մը ի վեր հացագին մը կը բաշխուի: Ատ ալ հատնելու վրայ է:

Յոյս կայ որ գաղութը կարենայ շարունակել այս նպաստաբաշխումը, որովհետեւ գրեթէ ամբողջութեամբ անգործ են: Եթէ որ եւ է տեղէ օգնութիւն չհասնի, յանձնախումբը պիտի ստիպուի դադրեցնել իր գործունէութիւնը: Մեր ազգային մարմիններուն ուշադրութեան կը յանձնենք այս կէտը:

Խ. Ա.

ՄԱՄՈՒԼ

Ազգային թշուառութիւն

■■■

Թեհրանի «Ալիք»ը դառնօրէն կ'ողբայ խմբագրականի մը մէջ (18 փետր.)

— Չկա՛յ մի հայ գաղութ, մի հայ բեկոր, որ չունենայ իր պարբերականը. մի՞թէ սա ապացոյց չէ, որ հայ մամուլը Հայի համար կենսական պահանջ է:

Բայց կա՞յ մի երկիր, մի ժողովուրդ, մի ազգ, մի համայնք, որի մամուլը լինէր այնքան արհամարհուած, այնքան ծանր զրկանքների մատնուած, որչափ հայ մամուլը...

Վրայ է հասել նոր տարին: Հայ պարբերականների վարիչներն անլուր զոհողութիւններով բոլորել են տարին եւ ոտ են կոխում յաջորդ տարեշրջանը:

Ի՞նչ զգացումներով, ի՞նչ յոյսերով, ի՞նչ սպասելիքներով.

Մի՛ հարցրէք, քանզի բացի ծանր մտահոգութիւններից, ճնշուած հոգեկան վիճակի յուսահատ ճիչերից, դուք ոչինչ չէք լսի...

Թերթում էք հայ պարբերականների առաջին համարները, — եւ ձեր սիրտը ակամայ ճմլւում է, ձեր հոգին պատում ծանր թախիծով, ձեր միտքը` այլայլւում...

Մէկում կարդում էք` «բաժնեգինը այսօր ղրկէ՛», միւսը կոչ է անում ընթերցողներին` «ձրի թերթ կարդացողները մի քաջալերէք, այլ ստիպէ որ բաժանորդագրուին». երրորդը յուսահատական աղերսանք է անում` «կը խնդրենք արտասահմանի մեր բաժանորդներէն որ բարի ըլլան բաւհամարել ամիսներու, համբերութիւնը, իրենց բաժնեգինները ղրկելու համար: Իրենց ցարդ ղրկուած թերթերուն իւրաքանչիւրին ղրոշմաթուղթի փոխարժէքը հաւասար է մէկ տարեկան բաժնեգինին»...

Եւ այսպէս անվերջզանգատներ, յորդորներ, աղերսանքներ եւ նոյնիսկ սպառնալիքներ թերթի առաքումը դադարեցնել...

Հետեւանքը` — մի մեծ զէրօ...

Ի՞նչպէս բացատրել ու հաշտեցնել Հայի գրասիրութիւնը, ուսումնասիրութիւնը, կրթական ու կուլտուրական բարձր մակարդակը նրա հոգեկան մշակոյթին ծառայող հաստատութիւնների այսքա՞ն տարաբախտ վիճակի հետ...»:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■

Ա. ՄԱՍ

IX

Մէկը թեւովը մշտեց քովինը: Տեսան: «Հօս, հօս» —«տեղ չկայ» — «Աստղիկ, Աստղիկ» — այո՛, բայց...

— Գրիգոր Ռուբինեան, — լսուեցաւ, յանկարծ, Դիմաքսեանի հնչեղ ու տիրական ձայնը: — Տեղ չգտա՞ր, Աստղի՛կ, անցի՛ր Գրիգորին տեղը:

Գրիգոր ցատկեց, յառաջացաւ: Աստղիկ աճապարեց անոր տեղը անցնիլ, ու հազիւ «Աստղիկ-Գրիգոր» բառերը Դիմաքսեանին շրթներուն վրայէն իրարմէ անջատուած էին, Աստղիկն ու Գրիգորը, հիթա՛ծ, կուրծք կուրծքի, իրարու եկան: Հա՛ն իրարու, ու Գրիգոր իր թեւին վրայ զգաց անոր հրդեհող ու ցցուն կուրծքին թրթռո՛ւն հպումը...

Ու երբ անցաւ քարտէսին առջեւ, դժուարացաւ դասը ըսելու.

— Թուրքիոյ Արեւելեան Նահանգները... Ը՛ը...

Այո՛. ծնացեալը չեկաւ: Նեղուեցաւ: Տժգունեցաւ:

Դիմաքսեան, որ անցնող ամիսներու ընթացքին կռահեր էր թէ Գրիգորի ու Աստղիկի միջեւ ծլարձակող բան մը կայ, ու ինք, եկած օրէն իսկ իր մէջ ծլող համակրանքը ... այդ աղջիկը ջանացեր էր մինչ ծածկել, ըմբռնեց Գրիգորի յուզումը, ուզեց քաջալերել, ժպտեցաւ եւ յիշեցուց, նոյնիսկ, բայց շատ, շա՛տ դժուար ինքնազսպումով մը,

—... Արեւելքէն Ռուսիա ու Պարսկաստան, չէ՞...

Այո՛, Ռուսիան՝ Արեւելք...

— Ը՛ը... Եգիպտոս... Ո՛չ... Սեւ ծով...

— Տղա՛ս, նայէ քարտէսին...

Գրիգոր նայեցաւ քարտէսին: Ահա՛... Անաւասիկ... կարմիր ու սեւ գիծեր... Բայց, Աստղի՛կը, ահա՛... Այո՛, այո՛, կարմիր ու սեւ...

Քօ՛ղ մը` աչքերուն: Աւելի յուզուեցաւ: Փնտռեց միտքին մէջ այդ Արեւելեան Նահանգներ կոչուած ընդարձա՛կ հողամասը... Ինչպէ՞ս էր... Ու, նորէ՛ն մտքին առջեւ եկաւ գրաւիչ, սեւաչուի, շառագունա՛ծ դէմքը ու երկարաձիգ հասակը Աստղիկին:

— Պիտի չկարենամ ըսել — յայտնեց` խորո՛ւնկ, շա՛տ խորունկ դառնութիւն մը յայտնաբերող շեշտով մը:

Դիմաքսեան իջաւ ամպիոնէն: Մօտեցաւ: Ձեռքը տարաւ անոր պղնձագոյն ու ողորկ դէմքին, որ կ'այրէր, ու.

— Գնա, — ըսաւ — կ'երեւի չփորձեցար: Գիտե՛մ, որ դուն չես թերանար քու պարտականութիւններուդ մէջ...

Գրիգոր վերադարձաւ իր տեղը: Աստղիկ իր քովն էր: Ուրիշ մը ծառը տնկեց, դասի ելաւ եւ «ջուրի պէս» գիտցաւ, արագօրէն սկսելով.

— Թուրքիան... Թուրքիոյ Արեւելեան Նահանգները...

Մինչ անդին, Գրիգոր կը դողար դեռ, իսկ Աստղիկ կը խորհէր թէ` ի՞նչ, թէ Գրիգոր առաջին անգամ պատճառ եղած էր երկու ոտքերու հպման, որոնք կը յամառէին չհեռանալ ու Գրիգորի մտքին մէջ աւելի շեշտել` Աստղիկի սեւահեր ու հմայիչ կերպարանքը` «Թուրքիոյ Արեւելեան Նահանգներ»ու զաւածանող ու խուսափո՛ղ հողամասին փոխարէն...

Սակայն չզայրացուց, սակայն, Դիմաքսեանը: Ան, կարծես, տեսակ մը ինքնամխիթարանք կը գտնէր Գրիգորին մէջ եղող այդ կայծով որ իր մէջ բո՛ց մըն էր արդէն: Բայց, անյոյս բոց մը: Աւելի զատ, ինք բացառիկ տկարութիւն մը ունէր երկուքին ալ նկատմամբ:

Դիմաքսեան ամուրի էր: կարինցի: Մանիֆաթուրայի վաճառականի մը տղան: Դեռ մանուկ, տեղւոյն ազգային վարժարանը աւարտելէ վերջ, մասնաւոր դասեր էր առած «ուսուցչական պաշտօնով» կարին գտնուող ռուսահայ մտաւորականէ մը, որ ատեն մը գործած էր Ռուսիոյ մէջ, իբրեւ անդամ ռուս յեղափոխական կուսակցութեան մը, ու յետոյ նուիրուած հայկական դատին: Հազիւ 30 տարեկան էր, երբ կարին էր ապաստանած Պարսկաստանի ճամբով, հալածուելով կովկասի մէջ:

Այն ատեն, Դիմաքսեան, — որուն բուն անունն էր Հայկ — 20 տարեկան երիտասարդ մըն էր: Մտած էր հօրը գործին մէջ, բայց, գործի մարդու ոչ մէկ խառնուածք ունէր: Իսկ, բացառիկ ընդունակութիւն մը` ընկերային հարցերու: Քանի մը տարի վերջ կուսակցական պաշտօնով անգամ մը անցեր էր Խոյ, հոն ծանօթացեր էր Քեռիին հետ եւ խանդավառուեր: Ուրիշ անգամ մը ճանապարհած էր Շրջ. ժողովի մը, եւ բացառիկ ուշադրութիւնը գրաւած ըլլալով ղեկավար ընկերներուն, ասոր հետզհետէ բարձրացեր էր:

Ալ անկէ վերջ, լքած իր հանգիստն ու հօրը հարստութիւնը, ընդգրկած էր ուսուցչական ասպարէզը ու նուիրուած յեղափոխական գործի կազմակերպման: Միջահասակ, չոր դէմքով, քիչ մը մօրուք ծնօտին: Բարձրաճակատ ու վառվռուն աչքով մարդ մըն էր: կը խօսէր հատիկ, հատիկ ու տպաւորող երեւոյթ մը ունէր: Շատ վճռական էր իր որոշումներուն մէջ ու չափազանց խորամանկ:

Իր գալէն ի վեր կազմակերպչական գործը թեւ էր առած: Ինք, Պ. Արամն ու Օր. Զապէլ, երեքը, դեռ առաջին օրէն սերտ կապ մը հաստատեր էին Տէր Մեսրոպին ու Տաճատ վարդապետին հետ:

Գրիգոր ու Աշոտ նկատեր էին, որ բժիշկ Մարտիրոսեանը շաբաթը մէկ-երկու օր կուգայ դպրոց ու քիթքիթի կը խօսի տնօրէնին հետ: Իսկ տնօրէնը եւ Պ. Արամը, ..., կ'երթան գեղարան` գեղագործ Արշակեանը տեսնելու: Գրիգոր ու Աշոտ հետաքրքրուեր էին, առանց երբեք կարենալ բացատրելու խնդրին էութիւնը:

Բայց, ամէն անգամ որ նման պարագայ մը Գրիգորի ուշադրութիւնը գրաւէր, մտքին առջեւ կուգար պրակը, Դ. գիրը` սեւ ու երկաթաձեւ, ու Պզտիկին բացուող աչքերը — «սանկ` ներս խօթէ, Քեռի...»: Անոնք նկատեր էին, նաեւ, որ երեկոյեան, երբ մութը կը սկսի բարձրանալ, ստուերներ կը մտնեն տէր հօրը տունը: Ճանչցեր էին:

(Շար.) Կ. ՄԻՀՐԱՆ

մտերմներէն Նազարէթ Խաչիկեան, որուն հայրը կոչկակար է Խսի-լէ-Մուլինոյի մէջ: կ'ըսուի թէ Նազարէթ խռովեցաւ, երբ ոճիրի մասին խօսեցան: Ոստիկանութիւնը կը կասկածի թէ մեղսակից է: կամ թէ Գէորգը ուրիշ մեղսակից մը ունեցած է:

× Երէկ առտուան թերթերը ոճիրին անունը կը գրեն Մոսի կամ Մովսէս, իսկ մականունը՝ Պարոնեան (Զէյթունցի), եւ զայն կը ներկայացնեն իբրեւ եղբայրը Արեւելեան Լեզուներու վարժարանին Թուրքերէնի նախկին ուսուցիչ Տէօվլէթ Գէորգեանի, որ իր կարգին ողջ մըն է եւ արգելափակուած Վիլժիւիֆի յիմարանոցին մէջ:

Այս դժբախտ մարդուն գրադարանը կը գտնուէր սպանեալին տանը մէջ եւ Գէորգ լիովին կ'օգտուէր գիրքերէն: Դարձեալ, սպանեալ ծերունին էր որ կը մատակարարէր իր արգելափակ եղբօրը գոյքերը:

Վերջին լուրերու համաձայն, մարդասպանը նախ կռնակէն զարկած է հօրեղբայրը եւ զայն զգետնելով, զրպանները խուզարկած եւ 5-10 հազար ֆրանք ալ յափշտակած ու փախած է:

Երիտասարդը ծանօթ էր ոստիկանութեան, յաճախ իբրեւ թարգման ընկերացած ըլլալով հօրեղբօրը:

× Հազիւ երկու ամիս կայ որ Գէորգ անգործ եւ անճար ըլլալով, եկած հաստատուած էր հօրեղբօրը մօտ, առանձին սենեակի մը մէջ: Հօրեղբայրը գոհ չէր այս կացութենէն, որովհետեւ տղան շարունակ դրամ կը պահանջէր: կիրակիէն երկուշաբթի լուսնալու գիշերը, մինչ հօրեղբայրը կը քնանար, Գէորգ սենեակը մտաւ եւ գողցաւ 1100 ֆրանք (մէկ հազարնոց եւ մէկ հարիւրնոց), զոր ողջը պահած էր գօտիին մէջ եւ դրած բարձին տակ:

× Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, ոճիրին անունն է Կարապետ Պօյօղլուեան: Ոչ թէ եղբայրը, այլ հօրեղբայրն է տարաբախտ Տէօվլէթ Գէորգեանի: իսկ փախստական Գէորգի մականունն է Պարոնեան: Եղած է Մարկոսեան սան:

Ոճրագործը ձերբակալուեցաւ

Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ձերբակալել ոճրագործը, Գէորգ Պարոնեան, հինգշաբթիէն ուրբաթ լուսնալու գիշերը, Լիոնի գծին վրայ, Լառօշ Միժէնի կայարանին մէջ, երբ կը ճամբորդէր առանց տոմսակի: Փարիզ-Կրընոպլը կառախումբին մէջ, տոմսակներու ստուգիչին ուշադրութիւնը գրաւեց կասկածելի մէկը, որ նստած էր Գ. կարգի վակոն մը եւ տոմսակը պահանջեց: Մարդը փնտռելու ձեւեր առնելէ յետոյ, խոստովանեցաւ թէ տոմսակ չէ առած:

Ստուգիչը աչքը վրան պահեց եւ երբ կառախումբը կանգ առաւ ժամը 11.10ին, Լառօշ Միժէնի կայարանին մէջ, վար առաւ կասկածելի ճամբորդը եւ կայարանապետին քով տարաւ: Այն տեղ իր թուղթերը նայեցան եւ երեւան ելաւ որ մարդասպանն է: Գրպանն ալ թերթ մը կար, իր պատկերով: Ոստիկան-զինուորները եկան եւ հարցուցին.

— Դո՞ւն սպաննեցիր հօրեղբայրդ: « — Այո՛, ես սպաննեցի, դրամի պէտք ունէի»:

Եւ անմիջապէս, բանտարկուեցաւ: Չի հասկցուիր թէ ինչո՞ւ կողոպտած դրամը վրան ըլլալով հանդերձ, առանց տոմսակի ճամբորդած էր:

Սանասարեան խանի դատը վերջացաւ

Փետր. 27ին, Պոլսոյ Իրաւական ատեանի առջեւ տեղի ունեցաւ Սանասարեան խանի դատավարութիւնը: Անցեալ դատավարութեան, ատեանը այս դատը նայելու իրաւասութիւն ունենալուն մասին որոշում տուած էր, եւ հարկ չէր տեսած որ թղթածրարը յղուի Պետական Խորհուրդին կամ Իրաւական Զ. կամ Գ. ատեաններուն, ուր վագֆի վերաբերեալ դատեր կը տեսնուին: Ուստի կը մնար երկու կողմերուն կատարելիքները վերջին պաշտպանողականները ինչ որ կատարուեցաւ Պատրիարքարանի եւ Քաղաքապետութեան փաստաբաններուն կողմէ:

Պատրիարքարանի կողմէ ներկայ էին Նէճաթի պէյ եւ Նարլեան էֆ., իսկ Քաղաքապետութիւնը կը ներկայացնէին՝ Սէնիէտին եւ Թահսին պէյերը:

Դատը վերջացած ըլլալով, վճիռը պիտի տրուի մարտ 16ին:

Գործազուրկներու համար

Հինգշաբթի օր Երեսփ. Ժողովի աշխատանքի յանձնախումբը խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Նախարար Պ. Լավալի հետ: Յանձնախումբը պնդեց որ բարձրացուի ամուրիներուն եւ իրենց ծնողքին հետ ապրող զաւակներուն նպաստի սակը եւ բարեփոխումներ կատարուին մասնակի գործազուրկներու նպաստին համար: Յետոյ, խնդրեց շուտով քուէարկել այն օրինագիծը որով պետութեան աջակցութիւնը կը խոստացուի այն համայնքներուն որոնք հանրօգուտ շինութիւններ կը կատարեն գործ ճարելու համար:

Նախարարը խոստացաւ ամենամեծ բարեացակամութեամբ նկատի առնել բոլոր առաջարկները եւ շուտով քուէարկել տալ համապատասխան օրէնքները: Այս առթիւ, պիտի առաջարկուի նաեւ պարգեւաւոր հանգանակութիւն մը հաստատել ի նպաստ գործազուրկներու:

— Ծերակոյտը եւ Երեսփ. Ժողովը համաձայնելով, օրէնք մը քուէարկեցին որով գիւրութիւններ —վարձքի վճարման յետաձգումներ— կը տրուին այն առեւտրականներուն որ արտաքսման ենթակայ են, համաձայն տիրող օրէնքներու:

Անգլիան կը խնայէ

Հինգշաբթի օր հրատարակուեցաւ Մեծն Բրիտանիոյ ելմտացոյցը՝ բանակի, նաւատորմի եւ օդանաւային ուժերու մասին: Բանակին համար նախատեսուած է 36,488,000 ստերլին, նաւատորմին համար՝ 50,476,300, օդանաւային ուժերու՝ 17,402,000: Երեքին վրայ կատարուած կրճատման գումարն է՝ 5,270,000 ստերլին: Վարչական ծախքերու վրայ եւս 7,586,660 ստերլին խնայողութիւն մը պիտի կատարուի: Ուրեմն համագումար մօտ 13 միլիոն ստերլինի խնայողութիւն՝ նոր շրջանին համար:

Գաւառ

Յ. Հ. Դ.

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ Վարուժան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ծանօթ հաւաքավայրին, Café Découssusի սրահը, Place de la Liberté: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԻԶԻ (Լիոն) Անդրանիկ խումբի ժողովըվաղը Կիրակի ժամը 2ին ընկ. Արամ Դաւիթեանի բնակարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէին ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Եփրեմ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵՕՅԻ Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ընկերահաւաքական թէյասեղանը վաղը Կիրակի 31 Rue Madame Curie, Bagneux. Կը հրաւիրուին համակիրներ եւս:

ԱՆԻԷՌ-Պուա Քոլոմպի Պատանեկան Միութեան դասախօսութիւնը այս իրիկուն ժամը 8.30ին, Սահակ Մեսրոպ Գրադարանին մէջ, 26 Rue du Président Krüger, Asnières: Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Փարիզի Գրական Ակումբ *Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Rue Cambronne, Métro Vaugirard. Զրոյց եւ կարծիքներու փոխանակութիւն, Գաղթահայ մտաւորականութեան միութեան հարցի շուրջ: Մուտքը ազատ է:*

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն» մասնաճիւղի

ԶՐՈՅՑ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ վաղը Կիրակի ժամը 3ին, 71 Ave. Kléber

Նիւթ՝ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

Զեկուցանող՝ ՏԻԿԻՆ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Զրոյցը կը ղեկավարէ Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Ալֆորվիլի Երկսեռ Երիտ. Միութեան թէյասեղանը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հայ Ակումբին մէջ:

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցի նորակազմ «Բիւրակն» երկսեռ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Սաքօ Յակոբեանի:

Կը հրաւիրուի հասարակութիւնը — Մուտքը ազատ է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ձ.Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովըայսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 241 Rue J. J. Rousseau: Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւն անհրաժեշտ է:

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Եփրատ» մանկապարտէզի հանդէսի նուէրները շահած են [illegible] թիւերը՝ 650, 970, 696, 881, [illegible] 476: Նուէրները ստանալու համար [illegible] կամ գրել (շահած տոմսով) [illegible] Arménienne «Yeprade» [illegible] Roseraie, Saint Antoine, [illegible]seille.

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (162)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

Յաւելուած

8.— ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

«Դարձեալ կը յայտնենք թէ պաշտօնապէս լուծուած է Պոլսոյ Հնչակեան մասնաճիւղը: Պոլսոյ մասնաճիւղը պատասխանատու է հաւաքած դրամներուն զանձման ձեւին եւ ծախսումի անկանոն եղանակին պատճառով:

Այսուհանդերձ կարճ ժամանակուան մը ընթացքին արտօնութիւն մը պիտի տրուի ընտրելու նոր կոմիտէ մը, կազմելու համար նոր մասնաճիւղ մը»:

Հնչ. կուսակցութեան կեդր. կոմիտէ Ա. Նավարիկեան (Նազարբէկեան ?) Լոնտոն 14/26 օգոստոս 1896

Ճիշդ էր, որ պաշտօնապէս լուծուած էր Պոլսոյ Հնչակեան մասնաճիւղը: Այդ լուրին առթիւ ամէնէն աւելի ուրախացան հայ վաճառականներն ու երեւելիները, ինչպէս նաեւ պատրիարքական տեղապահը.

Ահա այսպէս կատարուեցան Արփիարեանի գրած խօսքերը,— Հնչակեան կեդրոնը տակն ու վրայ եղաւ: Այսուհանդերձ ես այն համոզումն ունիմ թէ բոլոր այս գործերուն մէջ պատրիարքական տեղապահը անձամբ մեծ դեր խաղաց:

Հայ յեղափոխական կուսակցութիւնները պատճառ դարձած էին Պոլսոյ եւ Անատոլուի մէջ, բազմաթիւ խռովութիւններու, հայ եւ թուրք օջախներու քանդումին: Բայց այդ արիւնոտ քաղաքականութեան բոլոր հերոսները ի՞նչ եղան, ո՞ւր գացին: Ոմանք կախաղանի վրայ հոգի տուին, ոմանք ալ խեղդուեցան իրենց թափած արեան քասոյին մէջ:

9.— ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Հայոց յեղափոխութեան բոլոր այս դէպքերը չպիտի ծագէին, ծագած պարագային մէկ հարուածով պիտի զսպուէին, եթէ տկար չըլլար Ապտիւլ Համիտի վարչաձեւը:

Շատ կը ցաւիմ, որ յուշերուս մէջ ստիպուած էի շարունակ խօսիլ արիւնի, խռովութեանց, աւազակութեանց, կռիւներու եւ հրդեհներու մասին: Ի՞նչ ընեմ, ճակատագիրը զիս մղեց գործելու բոլոր այս բաները:

Ես ոճրագործ չեմ, ոչ ալ դահիճ, ինչպէս կը պնդեն կարգ մը հայ կոմիտէճիներ: Աշխարհի վրայ ամէնէն աւելի զզուանք կը պատճառէ ինծի արիւն թափելը եւ արիւն թափել տալը: Ի՛նձ կը զարշիմ այդ դէպքերէն:

Հայ երեւելիներն ու աւագանին, որոնք լաւ կը ճանչնան յիշեալ շրջանը եւ տակաւին ողջ կը մնան, պարտաւոր են խոստովանելու այդ ճշմարտութիւնը, եթէ խիղճ ունին: Բազմաթիւ Հայեր փրկեցի մահուընէ: Բազմաթիւ կոմիտէճիներ շիտակ ճամբու բերի, անոնց բարոյական ընթացքը սրբագրելով: Հօրս բանտարկութեան եւ աքսորի պարագան մանկութենէս սկսեալ զիս յոռետես դարձուց եւ ընդդիմադիր ըրաւ: Գործնապէս պայքարեցայ Ապտիւլ Համիտի վարչաձեւին դէմ, իբրեւ ընդդիմադիր: Ազատ համարձակ քննադատելու համար Համիտեան շրջանը, թերթ հանեցի, թէեւ գաղտնի դատապարտեցին թերթս: Թերթս Համիտեան վարչաձեւը ներկայացուցի, նոյն նպատակով: Համիտեան վարչաձեւը բեմը գլխուս վրայ կործանեց: Անատոլուցիոյ պատմութիւնը գրեցի, Հաւատաքննութեան չարչարանքներուն նկարագրութիւնն ըրի, միշտ յիշեալ վարչաձեւը քննադատելու դիտումով: Կը խուսափէի կոմիտէճիութենէ, կուսակցականութենէ: Բայց չէի կրնար հանդուրժել, որ Ապտիւլ Համիտ իր շուրջը հաւաքէր ողէտ ու հացկատակ մարդոց բազմութիւն մը, քմահաճոյքին համաձայն վարելու համար հսկայ կայսրութիւն մը: Քանի՛ քանի՛ անգամ հետապնդման ենթարկուեցայ ատոր համար: Նոյնիսկ երբ կը վարէի ոստիկանական նախարարութիւնը, Պալատին լրտեսները անպակաս էին շուրջս: Զինուորական բժշկական վարժարանի ուսանողները խումբ առ խումբ աքսորավայր կը ղրկուէին: Զանոնք փրկելու համար, որքա՛ն աշխատեցայ: Եւ կրցածս փրկեցի: Այս ուղղութեամբ կատարած գործերուս պատճառով, կատաղութեան կը մատնէի Ապտիւլ Համիտը: Միշտ կը կարծէր թէ ես նախագահն էի Երիտասարդ Թուրքերու կուսակցութեան եւ այնպէս կը հաւատար թէ օր մը չէ օր մը ես ալ կրնայի Ապտիւլ Ազիզի գլխուն պայթած դէպքը խաղալ իր գլխուն եւ գահէն տապալել: Սուլթան Համիտ ամէնէն աւելի կը վախնար անկից, որ օր մը գահին տէրը կրնար նորէն գահ բարձրանալ:

Մէկը չկար, որ գոհ ըլլար Ապտիւլ Համիտի վարչաձեւէն: Այս դժգոհութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ այն էր, որ կարգ մը հասարակ մարդիկ իշխանութեան գլուխ գալով պետական գանձին ի վնաս դիրք ու հարստութիւն կը շինէին իրենց: Ուշադրութիւն ըրէք, — յեղաշրջումներուն, պետական հարուածներուն միջէ պատճառներուն միջեւ միշտ այդ կէտն է, որ ուշադրութիւն կը գրաւէ: Մարդկութիւնը սակայն, չի կրնար հանդուրժել որ անարժան եւ անարգ [illegible] դիկ փքանան, դիրք ու [illegible] շնորհ շահին: Դիրքերը պէտք [illegible] համապատասխանեն արժանիքի եւ կարողութեանց: Արդարեւ [illegible] չէ հանդուրժել որ, երբ անձի [illegible] ժանաւոր եւ կարող մարդիկ [illegible] կեանքը կ'անցընեն անօթի, [illegible] յափշտակիչները բարձրա[illegible] դիրք գրաւեն:

Սուլթան Համիտ Պալա[illegible] հասարակ ֆէլլահ մը, մեծա[illegible] նոր Կորխ (1) մը, շինեց,— [illegible] հիւտա, որ երազահան [illegible] մըն էր պարզապէս,— կարծ[illegible] զահանութիւնն ալ գիտութիւ[illegible] Պալատականներուն պետ (պա[illegible] պէյնճի) կարգեց Օսման պէ[illegible] կաշառակեր ողէտ մարդ [illegible]

Այս Օսման պէյն էր, որ [illegible] հոփառը աղբիւր պիտի շինե[illegible] լիֆան մզկիթ պիտի շինէր [illegible] քաղաքապետութեան ամէնէն [illegible] կալին հողերը, ամէնէն սիր[illegible] րերը կ'իւրացնէր, այն տեղ [illegible] տուն կամ ապարանք շինե[illegible] մար իրեն:

(1) ԽՄԲ.— կորխ, մեծ գա[illegible] որ յիշատակուած է Ս. գրքին Թուրքերէն բնագրով՝ Քարու[illegible]

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՄԱՐՏ 1932

6 MARS 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1821

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՊՏԱԿԸ

Երէկ, Պոլսոյ թերթերէն քաղուած լուր մը կը հաղորդէր անգլիացի կնոջ մը ապտակահարումը՝ Թուրք պէյի մը կողմէ, Բերայի շիտակ ճամբուն վրայ, խուռն բազմութեան մը առջեւ:

Ապտակ մը, որ արիւն բերած է Ալպիոնի ազնուակա՛ն դալկին քթէն բերնէն... Ապտակ մը, որ պատկերազարդ պատմութեան մը վերածուեր է, թրքավարի հայհոյանքներով:

Լուրը կ'աւելցնէր թէ կնոջ կ'ընկերանար կոմս Օսթրորոկ, միջազգային իրաւագէտ մը, որ դատական խորհրդական էր հանգուցեալ Պապը Ալիին օրով:

Բայց ոչ կոմսը կրցած է միջամտել, ոչ ալ միւսները: Ոստիկանները իսկ անճրկեր են, եւ հարկ եղեր է կուսակալութեան լուր տալ, եւ երեք ոստիկանական տեսուչներ (քոմիսէր) ղրկել, որպէսզի անձնատուր ըլլայ ապտակող պէյը:

Բայց, ի՞նչպէս կարելի է խմբագրականի վերածել այս գռեհիկ նիւթը: Հասարակ միջադէպ մը:

Համբերութի՛ւն: Ապտակեալ — կամ արկածեալ — տիկինը կը պատկանի Պոլսոյ անգլիական հին գաղութէն ընտանիքի մը, որ տարիներէ ի վեր համբաւ կը վայելէ իբրեւ թրքասէր:

Եւուրբոռ Տունը դեռ համիտեան շրջանէն բռնած էր Պոլսոյ, եւ եթէ չենք սխալիր՝ Իզմիրի առեւտրական հրապարակը: Ընտանիքին անդամները ծանօթ են նաեւ հայկական շրջանակներու, եւ եթէ ոչ բոլորը, գոնէ գլխաւորները միշտ մեր երեսին կուտային՝ թէ Թուրքերը սիրաշահիլ, անոնց հետ վարուիլ չենք գիտեր: Թէ անտեղի տրտունջներ կը յայտնենք եւ անարդար պահանջներ կը դնենք: Թէ... կարճ խօսքով, թէ — մարդ ըլլալիք չունինք:

Մենք անուշն ալ չփորձեցինք, լեղին ալ: Եթէ օր մը գրուի «սիրաշահելու», «վարուելու» պատմութիւնը, ամբողջ թանգարան մը կը լեցուի:

Ցետոյ, իշխանութեան տեսակէտով, փորձեցինք Համիտը: Փորձեցինք Իթթիհատը: Եւ ահա կացութեան տէրն է քէմալապետութիւնը, իսկ մեր կացութիւնը կը մնայ անփոփոխ: Այսինքն, Թուրքը անվրդով կը շարունակէ իր հայահալած, հայաջինջ քաղաքականութիւնը, ամէն ուր որ կը հասնի իր թուրն ու լեզուն: կը շարունակէ պապերուն աւանդութիւնը, աւելի «մաննագիտական» մեթոտներով:

Իսկ ի՞նչ շահեցան անոնք որ «վարուիլ», շոյել ու շփացնել գիտէին:

Անոնք որ չէին հաւատար Թուրքերու մեղքերուն եւ պատասխանատու կը նոյնէին զոհը:

Անո՛նք որ, մամնաւորապէս 1850էն ի վեր, սրբազան պարտականութիւն համարած են կանգուն պահել Թուրքիան:

Անո՛նք որ աշխարհը սասանեցին, 70 միլիոն Գերմանիան ծունկի բերին եւ գիւղացի անճար երկիր մը, Պուլկարիան խարտակեցին, բայց խայտառակաբար նահանջեցին քէմալապետութեան առջեւ: Անոնք որ Լօզանը ստորագրեցին, իրենց իսկ հրամանով մահուան դատապարտուած «աւազակապետ»ին, Մ. Քէմալի հետ:

Պատասխանը փնտռեցէք Բերայի ապտակին մէջ: Փնտռեցէք օտար դպրոցներու հետապնդման, առեւտրական շահերու կործանման եւ մայրապետներու բռնաբարման մէջ: (Այս ալ դէպք մըն է, դեռ զինադադարի շրջանէն):

Այս դեռ ոչինչ: Անոնք որ կը փառաբանէին «ճէնթլմէն» Թուրքը «անկարգ» Հայուն դէմ եւ անհաւատալի, անբնական կը համարէին հայաջինջ սարսափները, արդեօք պիտի հաւատա՞ն թէ Թուրքը ընդունա՛կ էր այդ բոլորը կատարելու, հիմա որ տեսան թէ ի՛նչպէս, կիցով մը գետին կը փռուի մուրացկան տղեկ մը, եւ կ'ապտակուի ազնուակա՛ն կին մը, Անգլուհի մը, օրը ցերեկով, ջրհանկիրի լուտանք մըն ալ գլխուն,— պարզապէս դիտողութիւն ըրած ըլլալուն համար:

Կը հաւատա՞ն թէ Պոլսոյ մայթերուն վրայ այս քաջագործութիւնը կատարող մարդը — ցեղը — ընդունա՛կ էր նաեւ յղի մայրերուն փորը ճեղքելու եւ երախաները սուինահար աջ ու ձախ նետելու, հարիւր հազարաւոր մարդիկ իրարու կապած՝ մորթելու, քարով, բիրով, կացինով սպաննելու, հարիւրաւոր մանուկներ մնտուկներու մէջ թխած՝ թնդելով ոչնչացնելու, հազարաւոր աղջիկներ հրապարակաւ ակելու, հրկիզելու, աւարի տալու կամ ծախելու...

Դե՛հ, վայելեցէք հիմա: Մեզի եղաւ ինչ որ պիտի ըլլար, Թուրքին ձեռքով եւ ձե՛ր ձեռքով: Ձեր դիւանային խաղերով:

Մեր ճամբաները բաժնուած են հիմա, սպառած ըլլալով «վարուելու» բոլոր ձեւերը:

Դուք թնդանօթ եւ մարտանաւ ունէիք: Բանակ եւ օդանաւ: Անսպառ միջոցներ եւ անբաւ հարստութիւն: Վիթխարի կայսրութիւն եւ աշխարհասասան հեղինակութիւն: Մենք միայն՝ մեր «փէտայի»ներն ու անոնց հրացանը: Յաճախ միայն ակռաներն ու եղունգները:

Ի՞նչ է տարբերութիւնը, հիմա, որ ազնուակա՛ն Անգլուհին ալ կ'ապտակուի հրապարակաւ, եւ այնպիսի արհամարհանքով որ միայն «րայա»ներուն յատկացուած էր...

Սիրտ պաղշկելու համար չէ որ գրի կ'առնենք այս տողերը, ընկերներ եւ քաղաքացիներ:

Պարզապէս փորձեցինք վերլուծել երեւոյթ մը: Այն որ — «քաղաքակիրթ» Եւրոպան անընդունակ է նոյն իսկ իր պատիւը պաշտպանելու: Ապա ուրեմն...

Բերայի ապտակը պզտի՞կ բան է: — Բայց ինչո՞ւ կը մոռնանք ողբացեալ Ճանիկեանի պարագան, երկու բարեկամ երկիրներու վնասպետութեան եւ դրօշին դէմ կատարուած «քաջագործութիւնը», որ ոչ իսկ դիւանագիտական ծանուցագիրներու փոխանակութիւն մը արժեց: Գիտենք, խոր է սթափումը՝ այսօր: Բայց ոչ համատարած: Խոր արմատներ ձգած են դիւրահաւանութիւնը եւ բանգիտութիւնը,— Ֆրանսան այնպէս, Անգլիան այսպէս եւն.:

Տակաւին պէ՛տք ունինք ցնցուելու, նոյնիսկ հասարակ ապտակէ մը, որ ամէն տեղ ալ կրնայ պատահիլ, բայց ուրի՛շ իմաստ կ'առնէ, երբ պատահի Թուրքիոյ մէջ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՀԷՆ ՅԵՏՈՅ

Անցեալ աշնան, Մուրատի սգահանդէսի յանձնախումբը ուխտագնացութիւն մը սարքեց Անդրանիկի գերեզմանին վրայ: «Յառաջ»ի ներկայացուցիչն ալ այնտեղ էր:

Եւ յաջորդ օրը, խորին վրդովումով արձանագրեց թէ հերոսին դամբարանը կը մնայ «անշուք», «անխնամ», «չորս կտոր տախտակներու մէջ»:

Այս երկտողը արտատպեցին բոլոր թերթերը, նոյն արդար դառնութիւնը արտայայտելով:

Իսկ Ֆրէզնոյի Մշակը հրատարակեց բաց նամակ մը, որ մինչեւ հիմա վրիպած էր աչքէս:

Քանի մը հատուածներ, եթէ կը հաճիք: (Նամակը ուղղուած է տիկին Նուարդ Անդրանիկի).

«... Զօրավարը իր մահէն յետոյ թողուց բաւական հնչուն դրամ, ինչպէս նաեւ արժէքաւոր կալուած (խանութներ) Ֆրէզնոյի մէջ (Քալիֆորնիա):

Այսպէս, հայ ժողովուրդը կատարեց գործ. Անդրանիկի համար իր պաշտամունքը. հաւատալով որ դուք ալ պիտի կատարէք ձեր անձնական պաշտամունքը:

«...Ինչո՞ւ չէք կատարեր Անդրանիկի անունին ուխտած ձեր անկեղծ անձնազոհութիւնը:

«...Երկու տարին մէկ անգամ դուք Ֆրէզնոյէն կը շրջիք Պուլկարիա, այնտեղէն ալ դէպի Ֆրէզնօ: Արդ, Ֆրէզնոյի կալուածի (խանութներ) բարձրութենէն ինչո՞ւ չէք նայիր դէպի ձեր սիրավառ զօրավար ամուսնոյ գերեզմանի յիշատակարանը» (Մշակ, 19 Յունուար 1932):

Ի՞նչ է կարծիքդ, Յառաջ:

Կրնա՞ս բացատրել գաղտնիքը այս «սիրավառ» անտարբերութեան:

Արդեօք անո՞ր համար որ Ֆրէզնօն շատ հեռու է Փէռ-Լաշէզէն (Փարիզ):

Կամ անո՞ր համար որ, տիկին Նուարդ չի կրնար վար նայիլ Անդրանիկի կալուածներուն բարձունքէն, առանց գլխու պտոյտ ունենալու: Առանց հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելու:

Լսած եմ որ Անդրանիկին քրոջ որդին ալ, դժբախտ երիտասարդ մը, թոքախտէ կը տառապի հարաւային Ֆրանսայի մէջ: Բոլորովին անճար: Աչքը յառած՝ աշխատաւոր մօր մը ձեռքերուն:

Իսկ խանութներ բը, յարգելի տիկին Նուարդ:

«Վերջէն տեսած» բախտաւորի վայելքը ո՛րքան շուտ կը մոռցնէ եղեր երէկն ու այսօրը...

ՎԱՀԷ

Ներգաղթի Գ. կարաւանը

«Հորիզոն»ի մէջ կը կարդանք (26 Փետրուար).

Պ. Գ. Շահվէրտեան տեսնուած է բարեգործականի ներկայացուցիչներուն հետ եւ տեղեկութիւններ ուզած է Սելանիկի հայ գաղթականութեան տնտեսական վիճակին, թիւին եւայլնի մասին: Յայտարարած է անոնց թէ հնարաւոր ամէն ճիգ ի գործ պիտի դնէ, որպէս զի առ առաւելն 30 օրէն ճամբայ հանէ ներգաղթի 3րդ կարաւանը, որուն մէջ պիտի առնուին Սելանիկի ցանկերուն մէջ արձանագրուածները:

Մեր քաղած այլ տեղեկութեանց համաձայն, գաղթականներու նոր արձանագրութիւն չպիտի կատարուի Սելանիկի մէջ: Միայն Պ. Գ. Շահվէրտեան, Հօկի ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ աչքէ պիտի անցնէ Զաքարեանի ձեռքով ասկէ առաջ կատարուած արձանագրութիւնները, որոնց մէջէն պիտի ընէ անհրաժեշտ զտումը, որոշելու համար մեկնելիքները:

Կ'իմանանք նոյնպէս, որ Պ. Շահվէրտեան, կիրակիէն յետոյ պիտի մեկնի դէպի Մակեդոնիա եւ Թրակիա, անձամբ ստուգելու համար գաղթականութեան վիճակը հարեւան քաղաքներու մէջ եւ աչքէ անցնելու՝ Հօկերու կողմէ կատարուած արձանագրութիւնները:

Ստոյգ աղբիւրէ կը տեղեկացնեն թէ, Մարտի վերջերը ղրկուելիք երկու հազարնոց երրորդ կարաւանէն վերջն ալ ծրագիր կայ շարունակելու ներգաղթի առաքումները: Կը կարծուի թէ, մինչեւ ութը հազար հոգիի պիտի հասնի ղրկուած եւ ղրկուելիք գաղթականներուն ընդհանուր թիւը, ամբողջ Յունաստանէն: Այնպէս որ, երրորդ կարաւանէն վերջը պիտի կազմուի չորրորդ կարաւան մըն ալ նոր Յունաստանի շրջանէն, ուրկէ, ցարդ արձանագրուած գրեթէ բոլոր գաղթականները պիտի ղրկուին Հայաստան:

Երկրորդ կարաւանին համրանքը սահմանափակելու հրահանգը Երեւանի կառավարութենէն եկած ըլլալուն համար է որ, միայն 1248 հոգի ղրկուած են այդ կարաւանով:

Սահմանափակման այդ հրահանգն ալ պատճառաբանուած է՝ ձմրան սաստկութեան եւ գաղթականներու խճողման անպատեհութիւններով:

Գործազրկութեան շաբաթական պատկերը

Աշխատանքի նախարարութեան շաբաթական վիճակագրութիւնը կը ցուցնէ թէ՝ Փետր. 27ին լրացած շաբթուան ընթացքին, նպաստընկալ բանուորներու թիւն էր 293,198, որոնց 236,959ը այր եւ 36,239ը կին: Նախանցեալ շաբթու, նպաստընկալներու թիւն էր 283,844, ուրեմն մէկ շաբթուան ընթացքին աւելցած են 9334 հոգի:

Միեւնոյն շաբթուն Փարիզի մէջ իբրեւ նպաստընկալ արձանագրուած էին 88,973 հոգի, մինչ նախընթաց շաբթու 86,764 էր:

Կարելի չէ եղած գործ ճարել 332,414 գործազուրկներու, որոնց 250,930ը այր, 72,424ը կին:

— Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը աբտօնեց որ 40 միլիոն գրի ցորեն բաշխուի գործազուրկներուն: Պաշարին մէկ մասը պիտի գործածուի երաշտութենէ վնասուած նահանգներուն աբջառները կերակրելու:

Մանուկ Լինտպէրկի ողբերգութիւնը

Լինտպէրկի երախային առեւանգիչները ազդարարած են թէ վրէժ պիտի լուծեն, եթէ ծուղակ մը լարուի իրենց դէմ, 50,000 տոլարի (մէկ միլիոն ֆր.) փրկագինը յանձնած առեն: Ցետոյ, պայման դրած են որ վճարումը ժամը թղթադրամով ըլլայ: Յառաջիկային հասցէն ալ պիտի տան: Ոստիկանութիւնը բռնեց այս բոլոր նամակները, եւ քննութեան ենթարկեց Լինտպէրկի ղրկուած երկու հազար նամակներ: Մասնագէտներ այս նամակներուն գիրերը կը բաղդատեն առեւանգման օրը ձգուած երկտողին հետ:

Պօսթընէն Լինտպէրկի ուղղուած նամակ մը կը տեղեկացնէր թէ իր երախան կը խնամուի երկու այրերու եւ կնոջ մը կողմէ: Նամակագիրը, որ կին մըն է, հասցէն մըն ալ կուտար, բայց ոստիկանները գացին եւ բան չգտան:

Պաշտպանութեան տակ առնուած է Տիկին Լինտպէրկի քոյրը, որուն մահուան սպառնալիք ըրած էին դրամաշորթներ երեք տարի առաջ, 60,000 տոլար պահանջելով:

Պուքլինի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց կասկածելի մարդ մը, որ առեւանգման օրը երեւցած էր Լինտպէրկի բնակարանին շրջակաները:

Տէր եւ Տիկին Լինտպէրկ նոր յայտարարութիւն մը հրատարակելով թերթերու մէջ, կը յայտնեն թէ առեւանգիչներուն բոլոր պայմանները ընդունուած են, բայց երախան հիւանդ ըլլալով, կ'աղաչեն որ ժամ առաջ յանձնեն: Այս կոչը կէս ժամը անգամ մը կը կարդացուի բոլոր քաղաքներուն մէջ, երեք խոշոր ընկերութեանց բարձրախօսներով:

Նիւ Ճըրզիի նահանգին ընդհ. դատախազն ալ իր կողմէ խոստացած է պատիժ չտնօրինել, եթէ առեւանգիչները անյապաղ յանձնեն երախան:

Լինտպէրկ ոչ միայն յանձն առած է կատարել աւազակներուն բոլոր պահանջները, այլ եւ մանր դրամներ ճարած կը սպասէ, միեւնոյն ատեն խոստանալով ամէն բան գաղտնի պահել եւ պատիժ չպահանջել:

Նմոյշ մը նկարիչ Ս. Խաչատրեանի ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՈՐՄԱՆԿԱՐՆԵՐԷՆ (ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԱԾ) որոնց ցուցահանդէսը բացուած է Միւզէ Կիմէի մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԷՐՍԻՄԻ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԱՊՍՏԱՄԲԱԾ?

ԽՄԲ.—Անատոլուէն Հալէպ հասած ճամբորդ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է մեր թղթակցին: Կը հրատարակենք վերապահութեամբ.—

Խարբերդի կուսակալը Խօզաթ կ'երթայ եւ ձերբակալելով քանի մը ազդեցիկ Քիւրտեր, կը բանտարկէ: Նոյն այդ օրերուն Տէրսիմի ամբողջ շրջանի մեծ շէյխը կը դիմէ կուսակալին եւ կը խնդրէ ազատ արձակումը ձերբակալուած շէյխերուն: Կուսակալը կը մերժէ խնդրանքը եւ կը սպառնայ հակառակ պարագային զինքն ալ ձերբակալել: Շէյխը ընդդիմութիւն ցոյց չի տար, անմիջապէս կը հաւաքէ իր մարդիկը եւ կը պարզէ ապստամբութեան դրօշակը, անմիջապէս կուսակալը գերի կը բռնէ եւ կալանաւորները ազատ կ'արձակէ: Կը սկսի ընդհ. գործողութեան և քիչ ժամանակուան մէջ կը գրաւէ Չմշկածագը:

Մարսէյլի թուրք հիւպատոսը սպաննուած

Ոճրագործը՝ դարձեալ Թուրք անձնապան եղաւ

Ուրբաթ կէսօրին կրկնակ սպանութիւն մը գործուեցաւ Մարսէյլի Թրքական հիւպատոսարանին մէջ:

Հիւպատոս Սէրվէր ճէմալ պէյ, 48 տարեկան, ութերկուամիսէ ի վեր եկած էր Մարսէյլ, իր գրասենեակին մէջ սպաննուեցաւ պաշտօնեաներէն Օսմանի կողմէ, 22 տարեկան:

Կէսօրին, հիւպատոսը իր քով կը կանչէ պաշտօնեան եւ կարգ մը դիտողութիւններ կ'ընէ իր պաշտօնին կատարման մասին: Օսման, որ թոքախտաւոր էր եւ քանի մը շաբաթէ ի վեր բուռն ջղագրգռութեան մատնուած, զայրանալով գրպանէն երկու ինքնաշարժ ատրճանակ կը հանէ եւ կրակ կ'ընէ: Հիւպատոսը թեւէն կը վիրաւորուի եւ դուռնէն կը փախչի, յարակից սենեակը ապաստանելու համար: Բայց Օսման հետապնդելով, եօթն անգամ կրակ կ'ընէ, երբ հիւպատոսը սանդուղին ստորոտը հասած էր: Երեք գնդակներ կը կորսուին օթոցներուն եւ պատին մէջ, իսկ չորսը հիւպատոսը կը զարնեն սրտէն, քիթէն եւ գլուխէն: Սրտին հասած գնդակը մահացու էր եւ հիւպատոսը անշունչ փռուեցաւ սանդուղէն վար: Օսման տեսնելով որ յարակից գրասենեակէն մարդիկ կուգան, հիւպատոսին գրասենեակը վերադարձաւ եւ երկու գնդակ ալ իր դէմ պարպեց: Գնդակներէն մէկը վզին հանդիպեցաւ, աննշան վէրք մը բանալով. իսկ երկրորդը ճիշդ սրտին իջաւ եւ պաշտօնեան փռուեցաւ գորգին վրայ:

Սպանութեան լուրը առնելով, դատական պաշտօնեաները, ոստիկանութիւնը եւ քաղաքապետը հիւպատոսարան գացին եւ հաստատեցին դէպքին բոլոր պարագաները: Մարդասպանը սպաննուած ըլլալով, այլեւս հետապնդման խնդիր չի մնար: Որ եւ է քաղաքական շարժառիթ չկայ այս սպանութեան մէջ:

Սէրվէր ճէմալ ամուսնացած էր եւ ունէր երկու աղջիկներ, 14 եւ 20 տարեկան: Սպանութեան ատեն մարդ չկար շէնքին մէջ, հիւպատոսարանը փակուած ըլլալով: Մարմինը զմռսուելով Թուրքիա պիտի փոխադրուի: Կ'ենթադրուի թէ հիւպատոսն ալ իր կարգին յարձակիլ ուզած է: Օսման երկու օր իրարու վրայ երեւցած չըլլալով, հիւպատոսը յատկապէս կանչած եւ յանդիմանած էր:

Կացութիւնը Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ

Դէմ դիմաց կը սպասեն

Ժողովը կը շարունակուի Ժընեւի մէջ, իսկ Չինաստան եւ Ճափոն սպառազէն կը սպասեն դէմ դիմաց:

Չինական կառավարութեան Շանկայի ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ որ եւ է զինադադար չէ կնքուած: Ճափոնական զինուորները քսան քիլոմեդր յառաջացած եւ հրաման ստացած են կրակը դադրեցնելու: Չինական բանակն ալ ընդհատած է գործողութիւնները, բայց պատրաստ է դիմադրելու ճափոնցիներու ո՛ր եւ է յառաջխաղացման: Չինաստանի ժողովուրդը համոզուած է թէ ճափոնցիները Ժընեւի ժողովին վերջանալուն կը սպասեն, յարձակողականը վերսկսելու համար:

Նանքինի չինացի ժողովուրդը բուռն մտահոգութեան մատնուած է, որովհետեւ ճափոնցիները սպառնացած են ռմբակոծել քաղաքը:

Ճափոնցիները կը շարունակեն ամրացնել իրենց բոլոր ճակատները:

Հեռագրի մը համաձայն, ճափոն պիտի առաջարկէ կլոր սեղանի ժողով մը գումարել, Չինաստան մասնակցի թէ ոչ:

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, ճափոն կը ծրագրէ ընդարձակել իր գործողութիւնները, եւ Մանչուրիայէն ու Շանկայէն յետոյ, յարձակիլ Թիէնցինի եւ Փէքինի վրայ: Զրոյց կը շրջի թէ՝ ճափոնցիները ծանր հրետանի եւ ռազմամթերք ցամաք հանած են Թիէնցին եւ շուտով Փէքինի վրայ պիտի քալեն:

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, չինական պատուիրակը ժամը ժամին լուրեր կը հաղորդէր, ապացուցանելու համար թէ կռիւները կը շարունակուին:

"Ճակատամարտը կատաղօրէն կը շարունակուի, ըսաւ, Ճափոնցիները անընդհատ կը յարձակին մեր վրայ, անլուր կատաղութեամբ: Վու-Սունկի բերդը պաշտպանող գունդը ջարդուած է մինչեւ վերջին մարդը: Ճափոնցի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է Ի ՓԱՌՍ ՈՃԻՐԻՆ

Մեռնեմ էս դարին
Երկաթի դարին,
Ռուսի կուլակին
Խփենք քարերին:
ԿՈԽՕԲԼԷԹ (Ալազան)

Նայիրի Զարեանի «Էպոպէա»յին մէջ զուգահեռաբար կ'ընթանան գործողութիւնները։ Դասակարգային ու սիրային հակառակութիւնները սուր հանգամանք են ստացած այլեւս։

Այսպէս, Քարաշամբ գիւղին մէջ համայնացուած են հողերն ու անասունները: Եւ բռնագրաւուած են ունեւոր գիւղացիներու կալուածները։ Աքսորի դատապարտուած՝ կուլակները (սեփականատէր գիւղացի)։

Պատկեր առաջին.—
Մեծ բազմութիւն է հաւաքուել գիւղամիջում,
Աղմկում են, բարձր լալիս ու անիծում։
Տղէք շտապ դուրս վազեցին գիւղխորհրդից
Դէպի այն կողմ, ուր ամբոխն էր ժողովրդի:
Տէրտն Սանթրոսն իր ծղրթան պատաւն առած,
Իր մեծ հարսի, երկու փոքրիկ Թոռների հետ,
Գիւղամիջով անց է կենում, լալահառաչ,
Հնամաշ ու պատառոտուն շորերի մէջ:
Լաց են լինում մանուկները սրտապատառ,
Լալիս են ձէն ձէնի տուած հարս ու կեսուր,
Ձների մէջ ժողովուրդով շրջապատուած,
Վեր են կալէ անասելի մի վայնասուն։
— Ա՛յ գիւղացիք, հարեւաններ,
Կորցրե՞լ էք խիղճ ու հոգի։

Այս տեսարանին առջեւ, կա շշմի ժողովուրդը։ Ոմանք կը պաշտպանեն կատարուած «արդարութիւնը», ոմանք կը քննադատեն.

— Լաւ են արել, աչքը հանել...
— Բշէ՛ք գիւղից լիրբ կուլակին...
— Ո՞վ Թոյլ տուեց Ալեքսանին՝
Մարդ աքսորի ու Թալանի...
— Սոցիալի՛զմ է կառուցում...
— Պապի վրէժն է լուծում...
— Լոչինն աղջիկ չտուեց,
Խելառուել է խեղճ տղէն։

Պատկեր երկրորդ.—
Գիւղացիները սրտ Թափուած են։ Հողը կը հերկեն համայնացուած անասուններով։Սակայն դեռ կը գործէ սեփականութեան զգացումը:
Բայց խոփը Թփին դէմ առաւ՝ ակօսն կաւ նորից,
Ու դէն շպրտեց Թափով լարուած եզներին։
— Կուլակն է, տղէք, հուպ տուէք հանենք քոքահան։
Կրկին շաչեցին օդում ճպոտ, խարազան,
Ու հորիկ քշողն ահագին ճպոտն ոլորեց,
Թափով հարուածեց Յովասի եզան ոսկորին։
— Ո՛ւֆ, տքաց Յովասն իր անխօս եզան փոխարէն,
Ու ներքեւ Թաւ բարկութեան կրակն աչքերին։
— Տօ՛, Թոյլ տուր, ինչո՞ւ ես Թակում,
Աչառիս վրէն քո զոռը գնաց։
Դու հօրդ եզան ժամում ես կակուղ,
Իմի՞նն ես քշում, սատանի ծնած։
Ու տարաւ բերեց խարազանը Յովաս քեռին,
Ու պինդ փաթաթեց Տիկոյի տկլոր ծնկներին։
Պատանին ցաւից կաղկանձեց։
— Ամօթ է, Յովաս...
Զէն տւին դուԹանուրները սատիկ վրդովուած:
Ու միւս դուԹանի մօտից ֆշշալով հասաւ
Գալօն՝ կայծակն աչքերում, ձեռքին խարազան:
—Ինչո՞ւ ես ծեծում տղիս, դաւաճան,
Մանչաց Գալօն ցուլ գոմէշի պէս։
Կոլխոզ ես բերել սատկած մի աչառ,
Ու մի աչառով մեզ պիտի ուտե՞ս։
Ինձ Գալուստ կ'ըսեն, ես որձ եմ, տօ՛, Թո՛ղ...
Յովասն ո՞վ է, որ դիպչի իմ տղին։
Սոոր մտքերով մտել է կոլխոզ,
Որ կոխ գցի ու գործը չեղի՞...
— Տօ՛, Թոյլ տուր, դրա դիմակը պատռեմ,
Ճռռում է Յովասն ու բաց չեն Թողնում,
Տօ, ինքդ չէի՞ր, մաուզերը վրէդ,
Դաշնակի օրով հաւեր գողանում,
Հիմի լաւ է հա՞, կոլխոզ ես մտել,
Կոլխոզում անտէր աչառ ես գտել,
Որ տղէդ Թակի ու սատկացնի՞,
Ախար Թանկ է սա երեխիդ գնից։

Պատկեր երրորդ.—
Ռուշանանց Յովասը տրտում նստել է դրան։
Մտածում է լուռ իր անել վիճակի վրայ։
Աչառը հրէն խամացել ընկել է գոմում,
Անցնում են օրերը, իսկ սրտը խոպան չորանում,
— Դու ի՞նչ չուԹ լծող ես, Յովաս, դու ո՞վ ես, հէրդ ո՞վ,
Կը մեռնես, Յովաս, սեփական չԹի կարօտով,
Դու ի՞նչ ես ուզում էդ մենակ մատղաշ աչառից,
Կարո՞ղ էր աչառն ահագին եզան հետ վարի։
Անխիղճ ԱԹարէկ,սրտիդ մուրազին հասար,
Դալար աչառին քշեցիր եզիդ հաւասար։
Աչառիս գլուխը կերար ու հրէն գոմում,
Պառկած է անշարժ, ոչ խոտ է ուտում, ոչ խմում։

Այսպէս, ուրեմն, մէկ կողմէ բոլշեւիկները կ'աշխատին քանդել ու փրցնել սեփականութեան զգացումը հայ գիւղացիին սրտէն,— գրաւելով ու համայնացնելով անոնց կալուածները,— միւս կողմէ Թշնամութեան կը մղեն զանոնք սեփականատէր գիւղացիներուն դէմ. աքսորել տալով, ամէն բրաւունքէ զրկելով, հազար ու մէկ նեղութիւն պատճառելով:

Բայց չի քալեր գործը։ Որովհետեւ կրաւորական ընդդիմութիւն ցոյց կուտան գիւղացիները։ Կանտոններ կան նաեւ Հայաստանի մէջ։

Եւ ահա
—Հեռագիր կայ Մոսկովից,
Որ կոլեկտիվը քանդեն...

Սաիկա նահանջի այն օրերուն է, երբ Ստալին հրամայեց յօժարութեամբ համայնացնել գիւղացիներու կալուածները եւ Թոյլ տալ կոլխոզէն քաշուելու ով որ ուզէ:

Այս լուրը ուրախութիւն պիտի պատճառէր անշուշտ ժողովուրդին։ Ահա պատկերն այդ ուրախութեան.
—Հա՛ հա՛ հա՛, համատարած կոլեկտիվ,
—Հի՛ հի՛ հի՛, քամատարած կոլեկտիվ։
Սանթրոսի տան հարսանիք է էս գիշեր,
Շրխկում են իրար Թասեր ու շշեր։
— Համատարած կոլեկտիվը քանդուեց։
— Երեք հարիւր երեսունից... ութսուն վեց:
— Բանւոր Մուշեղ, դու էլ հասնիս մուրազիդ,
Լաւ դուրս եկար կոլխոզական երագից։
— «Խնամի ջան արա՞դ ածեմ Թէ գինի,
Ձայն է տալիս Սանթրոս աղէն Լաչինին,
Խմենք, ախպէ՛ր, Մայր Աթոռի սուրբ կենաց,
Կեանքը կարճ է, շատը գնաց, քիչ մնաց։
Քաւոր Աբէլ, խմելուց յետ մի մնա՛,
Դէ, կուլակ ես, կուլակի հետ էլ գնա։
Շատ եմ խնդրում մեր կոմսոմոլ Գեւոյին,
Որ մի երգով խնամու Թասը զովի։
Գեւոն կարմիր գինու Թասը դատարկեց,
Բարձր հազաց, բուկը մաքրեց ու երգեց.
— Դու կուլակ ես, — ոտի տակ ես,
Թէ միջակ ես, — հրեշտակ ես,
Չքաւոր ես, — Թագաւոր ես,
Կոմսոմոլ ես, — դատաւոր ես,
Կոմբջիջ ես, — ամէն ինչ ես,
Կոլխոզնիկ ես, — ո՞վ հասնի քեզ,
Թղթակից ես, — գիտակից ես,
Բանակից ես, — կողմնակից ես,
Ուսուցիչ ես, — զինակից ես։

Ն. Զարեան, իր «Էպոպէա»յին հանգոյցը կը լուծէ ոճիրով մը, որուն գործադրութիւնը կը կապէ ոչ Թէ հաւաքական գիւղատնտեսութեան ծրագրին, այլ սիրային հարցին։ Արդարեւ, երբ առժամապէս կը դադրին խստութիւնները համայնացման քաղաքանութեան, գիւղացիները, ունեւորն ու չունեւորը, կ'եղբայրանան դարձեալ։ Սակայն փոհ չեն բոլշեւիկ երիտասարդները։ Մասնաւորաբար Ալեքսանը, որ չի կրնար հանդուրժել իր սիրած աղջկանը ամուսնութեան ուրիշի մը հետ։ Պէտք է խոստովանիլ, որ աղջիկը եւս կ'երազէ միայն Ալեքսանը, Թէեւ իր հայրը բռնութեամբ ուզէ ամուսնացնել ունեւոր Սանթրոսի տղուն, Բէյբուլթի հետ։

Եւ այն պահուն, երբ ամէն կողմէ կը պոռան ու կը կանչեն.— «Թող պարի հարսը»—, յանկարծ կը փսփսան Թէ փախած է հարսնցուն։

Ու ներս մտաւ, գոյնը Թռած, փեսացուն,
Սրտից արիւն, երեսից Թոյն էր կաթում,
Սարսուռ անցաւ հարսանիքի սեղանով,
Միսը մնաց Տէր Գալուստի բերանում։

Ինչո՞ւ է փախեր աղջիկը։ Պարզ է,— չի սիրեր Բէյբուլթը։ Սակայն կը փախչի նաեւ Ալեքսանէն, որովհետեւ

Դու ի՞նչ կ'անէիր, եթէ ամէն օր
Մէրդ անիծէր, հէրդ փնչար,
Սաէին Թէ քեզ կոլխոզ կը տանի,
Ու բաց կը Թողնի մի օր յետոյ։
Կոլխոզում չկայ սէր ու ընտանիք,
Բոլորն իրար հետ կ'ապրեն հերթով։

Գիւղին ուսուցչուհին կը միջամտէ, կը պաշտպանէ հարսնցու Սրուսը, երբ հայրը, Լաչին, կուգայ պահանջելու, որպէսզի ունեւոր գիւղացիի մը հետ ամուսնացնէ զայն։
— Ինչո՞ւ ես ուզում աղջկանդ գլխով,
Աղջկանդ սիրով առեւտուր անել։
Եւ չե՞ս ամաչում, մատղաշ աղջկադ
Ցալիս ես տարիքն առած տղամարդուն:
— Ես աղջիկ չունեմ որ տամ շներին։
Տանեն աքուռից ու պատից հանեն.
Տանջեն օրական տասմարդու ձեռին
Իսկ հօրը ճնշեն, ձայնազուրկ անեն։

Եւ սակայն կը դիմադրէ աղջիկը եւ Ալեքսանն է, որ ի վերջոյ կին կ'առնէ իրեն։ Ինչպէս կը տեսնէք, Ն. Զարեան դասակարգային կռիւէն յանկարծ անցաւ հասարակ վէճի մը, սովորական համակրանքի հարցին։ Այլեւս ի զուր է, որ կը փորձէ սիրոյ այս պատմութեան դասակարգային հակառակութեան նկարագիր տալ։ Ու երբ Ալեքսան, դեռ նոր ամուսնացած, գիշեր մը դաշտ կ'երԹայ պահպանութիւն ընելու եգներուն, կը զոռայ Բէյբուլթի հրացանը եւ Ալեքսան գետին կը տապալի արիւնլուայ։

Ն.Զարեան այս վախճանը -ոճիրը — չկրցաւ դնել սեփականութեան զգացումին տռամին մէջ, զոր այնքա՛ն կը փորձէն եղերական ստեղծ ճանի մը հասցնել։Եւ իր «Էպոպէան» վերջացուց սիրային ոճիրի մը նկարագրութիւնով։ Սակայն եթէ Զարեան չյաջողեցաւ ոճիրին տալ միջգիւղացիական կռիւի մը նկարագիրը եւ գոյնը, իր ընկերները, բոլորն ալ պրոլետ գրողներ, մասնաւոր հաճոյք մը կը զգան կարծես իրենց վիպակներով գիւղացիները հանել դէմ դէմի, տանիլ մինչեւ ոճիր։

Խոստովանինք, որ երեւակայութիւն չէ այդ։ Հայաստանի գիւղերուն մէջ նման ոճիրները յաճախադէպ են հիմա, բոլշեւիկներն իրե՛նք են, որ կը քաջալերեն միջգիւղացիական արիւնոտ կռիւները: Պրոլետ գրողները պարզապէս գրի կ'առնեն այդ ոճիր-արկածները։ Իրենց կը մնայ միայն փառաբանել գործուած ոճիրը, փորձելով քիչ մը արուեստ աւելցնել։

ՇԱՀԷՆ

ՎԱՐԴԻՆ

Լուսին լուսով ճամբուն վրայ այս ե՛րկար
Հոգիս նորէն կը ճախրէ մօտ պուրակին,
Ուր Թրթռացին սրտիս անփորձ քնարին
Լարերն համակ, նայուածքէդ վեհ բոցավառ:
Հոն ըմպելով բուրումն անուշ շրթներուդ,
Այգ մը ցաթեց հորիզոնիս վրայ մութ
Ու ես գինով հաւատքիս մէջ դեռ մանուկ՝
Օրօրուեցայ խոստումներէդ վաղանցուկ:
Մինչեւ որ դու աննիւթացար մէջ յուրթին,
Դիւթելով զիս, զերթ նուագն այն որ հեռուէն
Կու գայ, կ'անցնի, հարբած սիւքի համբոյրէն՝
Ջրգելով միշտ, արձագանգն իւր ջինջ առուին:
Աքդ յոկ անցնող անուրջ մըն ես ուկեղէն,
Գիշերուան պէս խորհրդաւոր, որ նորէն,
Մատղաշ սրտէս պոկուած սիրոյ Թելերուն՝
Շունչ կը փչես, կու տաս հոգի ու աւիւն:

ԱՐՇԱԻՐ ԿԼՕՐԻԿԵԱՆ

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԱՐՈՒԵՍՏԷՆ

ԱՓՂԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Զ.

Ներկայացնելէ ետք Աֆղաններու դասական գրականութեան մեծ վարպետները, իրենց մշակած միսթիք-սուֆիական սեռը, եւ իրենց կեանքին Թեթեւ ուրուագիծը, պիտի ջանամ հետզհետէ ներկայացնել նաեւ քանի մը կտոր իւրաքանչիւր բանաստեղծի Տիվանէն։

Հետեւեալները առնուած են Ապտ-ըր-Ռահմանի Տիվանէն։ Զուտ բարոյա-կրօնական տաղեր են ասոնք, հաւատարիմ սուֆի դաւանանքին հաւկացողութեան, նուիրուած Տիեզերական Մեծ Հոգիին միանալու տենչանքին— միակ ծառաեւեռումը եւ միակ առանցքը միսթիք բանաստեղծութեան։

Բայց պատճառ մը չէ ատիկա որ Աֆղանը կամ Պարսիկը, հրապուրուած սուֆի երգերու գեղեցկութենէն, աչք չգոցէ ստոնց Թաքուն, եւ յաճախ խրթին, իմաստին, եւ զանոնք չերգէ իբրեւ ժողովրդական սիրային երգեր։

Առոնցմէ է այս մէկը որ մինչեւ այսօր աֆղան աշիրէթներու մէջ կ'երգուի։

Բաժանումը եթէ չողբամ, ալ ինչ երգեմ.
Հոգեւարքս երբ անդարձ է, ալ ի՛նչ երգեմ։
Իմ սիրածիս տեսքին առջեւ շնչակտուր
Ալ ուժ չունիմ։ Երբ ուժաթափ՝ ինչպէ՞ս երգեմ։
Անյագօրէն Դէմքին յառած, անձնամոռաց,
Ինքզինքս երբ չեմ ճանչնար, ալ ի՛նչ երգեմ։
Երբ չեմ կրնար իմ սիրելույս ցոյց տալ սիրտս
Զոր ես անհետ կորուսեր եմ, ալ ի՛նչ երգեմ։
Սիրոյ խորհուրդն երբ կը մնայ անհասելի,
Գաղտնախորհուրդ Բանի մասին ալ ի՛նչ երգեմ։
Եարիս սիրոյն արտասուքի մէջ խեղդուած՝
Հեղեղներու հէքեաթը ես ալ ի՛նչ երգեմ,
Բաժանումի բոցերուն մէջ երբ կը մխամ,
Միացումի վարդ-հեշտանքը ալ ի՛նչ երգեմ։
Կեանքս գողցաւ, սիրտս ինձմէ յափշտակեց,
Աւարառու եարիս մասին ալ ի՛նչ երգեմ։
Փախցուց սոխակն ու ագռաւը բերաւ դրախտ,
Այս աշխարհի պարտիզպանին գովքն ի՛նչ երգեմ։
Ու իր հմայքն երբ երգերէս անչափ խոր է.
Եարիս մասին, ըսէ՛ք, Ռահմանն ալ ի՛նչ երգէ:

×

Դէմքդ սիրազեղ, գրկած է կուրծքին պիսակն հոտաւէտ,
Կարծես Մահմուտն է սիրով գրկուած իր Անազին հետ։
Ի՛նչ հոգ որ Դէմքը սեւ գիսակներուն պահուեր է ետին,
Ջուրն անմահութեան պահուած չէ՞ ծոցը մութ խորխորատին։
Քու սեւ վարսերէդ, վառ-կարմիր շրթնէդ, Դէմքէդ կը մաղուին
Գիշերն, ու առտուան բոսորը կարմիր եւ վերջալոյսին։
Մարգարի՞տն է որ փայլի բերնիդ մէջ, Թէ դողդղացող
Վարդի կոկոնին Թերթիկներուն մէջ արշալոյսի ցօղ։
Զդարձաւ վրաս աչքդ մինչեւ որ օրերով լացի,
Նարգիսին աչքերն չեն բացուիր մինչեւ հողը չԹրջի։
Ո՞վ գտաւ հանգիստ առանց անցնելու տանջանքի ճամբէն,
Հարուածներդ անգութ մեծ երանութեան յոյսն ինձ կը ջամբեն։
Երգելով անվերջ գեղեցկութեանդ փայլը աննման
Աշխարհը ճանչցաւ սիրոյ գերագանց երգիչը Ռահման։

Տաղին սկիզբը յիշուած Մահմուտը կազնեվի Սուլթանն է որ, ըստ աւանդութեան, իր սիրելի «Սաղի»էն՝ Անազէն, չէր կրնար բաժնուիլ։ Դէմքը եւ անոր վրայի պիսակը բանաստեղծը կը նմանցնէ իրարմէ չզատուող սիրահար զոյգին։ Անմահութեան կամ Զեմզեմի ջուրը ըստ մահմետական աւանդութեան կը հոսի Մէքքէի մօտիկ, երկրի ընդերքին մէջ բացուած խոռունկ եւ մթին հորի մը խորը, շատ քիչերուն մատչելի։ Բանաստեղծին ինքնագովութիւնը վերջին տողին մէջ, արեւելքի երգիչներուն մօտ ընդհանրացած սովորութիւն մըն է։

×

Ո՞ւր է շրթունքը իմ սիրած եարիս, սիրտն, ու հոգւոյն դառն կսկիծը,
Ո՞ւր է բոսորը իր կոկոն բերնին, ո՞ւր՝ Պէտէխշանի վառ կարկեհանը։
Ծախեց ժիմարը իր սուրբ հաւատքը աշխարհի սիրոյն,
Բայց ո՞ւր մնացին կեանքը հանդերձեալ եւ անմահութիւն:
Փառքի ցանկութեան տենչը Թող զոհուի եւ մնանք խոնարհ,
Ո՞ւր են Եգիպտոսն ու Մոնկոլ կայսեր քաղաքները պերճ:
Մէկ երդիքի տակ տերվիշն ու գողը հանդչիլ չեն կրնար,
Ո՞ւր են Ազիզ Խանն ու Ապտ-ըլ-Ռահման ճգնաւոր մոլլան։

Պէտէխշան հնդկական սահմանին մօտ գաւառ մըն է, հինէն ի վեր համբաւուած կարկեհանի հանքով։ Պէտէխշանի կարկեհանը անթիւ անգամներ գործածուած է պարսիկ բանաստեղծութեան մէջ իբրեւ նմանութիւն շրթունքներու կարմրութեան կամ սիրուած անձին, ինչպէս Խայեամի սա քառեակին մէջ՝

Պէտէշխանի կարկեհանս ո՞ւր է հիմա,
Իմ ըէհանիս բոյրն ու նագանքն ո՞ւր են հիմա.
Մեղք է կ'ըսեն միւսիլմանին խմելը.
Խըմէ՛, ի՞նչ հոգ, իսլամութիւնն ո՞ւր է հիմա։

Իսկ Ազիզ Խանը, վերի Տաղին մէջ յիշուած, ապաշխարաբար իր ժամանակին յայտնի աւազակ մը, հակադրուած է Ապտ-ըր-Ռահմանի առաքինութեան, ինչպէս կ'երեւայ արդէն վերջին տողերու իմաստէն։

×

Մեր սիրածներն կ'երթան այնպէ՛ս սեւ մահուան
Ինչպէս փութկոտ վերադարձող կարաւան։
Մահը այնպէ՛ս կը քշէ մեզ անդադրում,
Ինչպէս հնձւորն հնձէ ցորենը հասուն։
Աւազին պէս յարափոփոխ, անկայուն,
Այս աշխարհը փոխէ անվերջ ձեւ ու գոյն:
Մեր մարմինին չքեղ զիծերն կը Թօշնին
Արագօրէն, ինչպէս կակաչ աշնային։
Քաղցր կեանքը վազէ Թափով մը ուժգին
Ջերթ վարարած տղմուտ գետը դարունքին.
Կեանքիդ անցքը պիտի չէլլայ, ո՛վ Ռահման
Ոչ իսկ աչք մը քթթելու չափ տեւական։

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ՎԵՐԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Քանի մը անունով Հայաստաններ կան, — Ռուսահայաստան, պարսկահայաստան, Թրքահայաստան, կիլիկեան Հայաստան:

Լարուս կը գրէ, որ Հայաստան մըն ալ կայ... երկինքի մէջ:

Ափսո՛ս որ ինչպէս գոցուած են դռները վարին Հայաստաններուն, մարդ չի գիտեր Թէ ո՛ւր է դուռը վերին Հայաստանի:

Մոլորակ մըն է այդ, Արմէնիա անունով, 780 Թուակիր, որ գտնուած է 1914ին,։

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԿԱՐՕ[Տ]

ԽՄԲ.— Մաս-մաս հրատ[արակ]ուած այս շարքը ներդաշնակ բողոքութիւն մըն է, ինչպէս նկ[ատ]են ընթերցողները:

Սեւանի՛ ծով, Սեւանի կղզ[ի] մենաստա՛ն, դուք որ Հայոց աստուածներուն հմայքով [...]ժացած էք, գիտէ՞ք արդեօ[ք] մենք կարօտն ունինք մեր աստուածներուն՝ առատաշնորհն բարութեանց Անահիտին, [Ոսկե]գեղեցիկն Աստղիկին եւ [...] յաղթական Վահագնին [...]քաղ։

Սփինեաց աշխա՛րհ..., [...] եւ խրո՛խտ լեռնաստան, ո՞ւր է [...] քաջարի Սպարապետդ, [...] Բէկն անյաղթելի։ Կարօ՛տն [...] իր բազուկին, իր ուժին, իր [...] ու ապատատենչ հոգիին, իր [...] սուրին, հուժկու եւ գոռ ձայ[նին]։

Գողթա՛ն գաւա՛ռ վինեւէտ [...] քնարի, հին երգերու, հին [...] անո՛ւշ դաւառ, ո՞ւր են երգեր[դ] Գողթան, կարօտն ունինք [...] քնարին ու երգին։

Վասպուրակա՛ն մեր աշխար[հ] համբո՛յր սրբազան հողերուդ [...] հուն կարօ՛տ տեսքիդ, [...] մո՛ւնք ծիծղուն ծովիդ։ Ծո՛վ [Վա]նի, սի՛րտ ի քեզ. աչք ի քեզ, [...] նի՛ ծով, որ «ծիծաղախիտ ծաւա[լ]» նայր յառաւօտուն» Աղթամարի [...] բաժայռէն մինչեւ ստորոտները [...] գաղանծ Սիփանին։ Ահա [...] Վարագի, հոտն անուշ կուգայ [...] ներբուկ ծաղկի, «մենաստ[անին] խաչն ի գմբէթ» յիշատ[ակ] Արծրունին։ Այստեղ Վանն է, [...] դրախտ այս աշխարհի։ Տե՛ս Ա[...] տանն իր Ջրառատ աղբիւրներ[ով] Մհերի խորհրդաւոր ու փակ դռ[ան] խորախորհուրդ բերդաժայռով, վափնեայ շէն գիւղերով, որոնց [...] Արտամետն է Թագն ու պսակ [...] միրամի հին յուշերով, այգիներ[ով] առատ, հարուստ, իսկ կարմիր[ա]խնձորները միշտ գովական։

Հայոց Ձոր եւ Ռշտունիք, [...] չե՛ր ունիք, ինչե՛ր ունիք, [...] Նահապետն իր գործերով, Արծր[ունիք]՝ հին փառքերով։ Պաշտելի [...] խնկաբոյր շիրիմները՝ Եղիշէին [...] մահական, Վարդ Պատրիկին [...] նուական, Նարեկացուն նուիրակ[ան]։

Աչքերս լեցուն ջերմ կարօ[տով] սիրտս ծփուն ինչպէս մեր ծով, [...] կը դիտեմ, ձե՛զ հայրենի [...] արտասուազօծ Արտոս, [...] րով լի՛ Եղերով, գեղեցկատե՛ս [...] նոս, Մոկաց լեռնե՛ր, մեծ մե[ծ] րեր։ Մոկաց Միրզէն ուրկի՞ց [...] ցաւ, Ճզգիրու քաղաքը հաս[...] Նախանձի մեծ զոհ դարձաւ.

«Խազա՛ր ափսոս Մոկաց Միրզէն,
Չը կէր քու նըման հընգի դիւնէն...»

Առին բերին Մոկաց [...] դիակը,
«Պուտ պուտ արուն կաթէր նա[...]»

Այդ կաթկթած պուտ պու[տ ա]րիւնէն ծաղկեցաւ կարմիր կ[ակաչ] Թերթեր կանաչ։
«Աղբերանց արուն մէջ քարերուն,
դու է՞ր կըլաս դառնիկ մաճրուն...»

Հայրենիքի կարօտը, կար[օտը] հերոս իշխանին, իր Թափած [...] նին եւ անկէ ծլած ծաղիկներ[ուն]։
«Սիրտս նըման էր էն փլած տըներ[ուն]
կոտրեր էր գերըններ, խախտեր [...] սըներ»

Ո՛չ, չերգենք այս ողբերգ[...] սիրտերը փլեր էին, գեր[աններ] կոտրեր եւ սիւները խախտեր [...] բայց երբ Շատախը տեսանք [...] լեռներով ու լեռնական, [...] զաւակներով, մեր սիրտերը [...] գեցինք, ամրացուցինք յոյս[ով] րոտի եւ սիրոյ նո՛ր սիւներով [...] տոկուն գերաններով։

Հէ՛յ, ո՞ւր ես հերոսաբնակ [...] բութ, Տարօնի Սուրբ Կարապետի անուանի [...] կոյ։ Ահա եկանք կարօտն [...] հազա՛ր հազ՛ար ակն-աղբիւրներ[ու] գլգլան ջուրերէդ, որոնք [...] դէպի «Մշու դաշտն ի վար [...] Թան» այնտեղ, նահատակուած [...] ղովուրդի սրտի մէջ կ'երթան [...] րուած ու պապակած սիրտերը [...] գելու, հովացնելու համար։ Հայ[...] ղովուրդի սիրտն է լեցուն [...] տով, վառուած, մրկած կարօտ[ով] կը հովանայ Նեմրութի [...] բղխած հազա՛ր հազա՛ր [...] բիւրներու սառն ու զուլալ [...] րով։

Հո՛ն, հեռուն Մշու Աշխար[հ]

«Մշու աշխարհ մշուշ է,
Իր հողն ու ջուր անուշ է,
Հիւսիս քամին քշէ զիս,
Իր ծոցին մէջ Թաղէ զիս»:

Հայրենի՛ հովիկ, որ կը [...] Վանի ծփուն ծովէն, կը [...] փանի սէգ գագաթէն, [...] բութի լանջերէն յուռթի, [...] դիցաբնակ հովիտներէն, [...] եկո՛ւր, շոյէ ճակատս ու [...] տա՛ր, տա՛ր զիս քո Թեւերով [...] Մշու Դաշտը, դէպի Տարօն-Տ[...] բերանը, Հայոց Աշխարհի [...] չքնաղ վայրերը հերոսական:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞նչպէս կը գրեն

Les Nouvelles Littéraires հարցարան մը բացած էր վերջերս եւ կը ներկայացնէր ֆրանսացի արդի գրողներու պատասխանները թէ ի՞նչպէս կը գրեն իրենց ստեղծագործութիւնները։ Այսպիսի հարցարան մըն ալ բացուած էր Պոլսոյ հայ գրական մէկ պարբերաթերթին մէջ, տարիներ առաջ, երբ ներկայացուեցան հայ գրողներու գրելու ձեւերը։ Հոգեբանախօսական ուսումնասիրութեան փորձի մը համար գեղեցիկ նիւթ ու ատաղձ։

Ֆրանսացի գրողներու պատասխաններէն, յիշենք թէ ի՛նչ կը գրէ Ժան Քօքթօ այս մասին.

— «Գրելը գոյութեան պահպանման բնազդին մէկ յուսահատական ձեւն է։ Ստեղծագործութիւնը կ'ատէ ստեղծագործը, կ'ուտէ, կը քանդէ, կ'աւերէ զայն, որովհետեւ աշխարհի վրայ տեղ չկայ երկուքին համար միաժամանակ։ Ամէն ստեղծագործութիւն կ'օգտագործէ ստեղծագործը ապրելու համար ինքն իր հաշւոյն, եւ կ'արհամարհէ ու կը ծաղրէ ստեղծագործը։ Մոհուրնէ յետոյ, ստեղծագործն է որ կը սկսի ապրիլ, շնորհիւ այն ստեղծագործութեան, զոր կ'օգտագործէ այս անգամ ալ ինք իր կարգին։ Ստեղծագործ մը չաշխատիր իր գործին համար, այլ այդ գործն է որ կ'աշխատցնէ զինք»։

Ժան Քօքթօ կարդացա՞ծ էք, — այն ատեն չէք զարմանար այս պատասխանին վրայ։

Ցիւհամէլ իր պատասխանին մէջ կ'ըսէր թէ գիշերները, պառկելու ատեն, իր անկողնին մօտ, փոքրիկ սեղանի մը վրայ քիչ մը թուղթ ու ծայր մը մատիտ կը դնէ, եւ երբ յանկարծ գիշերը կ'արթննայ ներշնչումով, մութին մէջ գրի կ'առնէ իր միտքերը։ Յետոյ տասւօտուն կարգի կը դնէ։

Ֆրանսիս Քարքօ կ'ըսէ.

— «Չկայ երեւակայական որեւէ գէպք, որ կարելի չըլլայ պատշաճեցնել իրական դէպքի մը վրայ։ Ահա թէ ինչո՛ւ նոյն չեմ տուներ ապրուած զանազան պարագաներ։ Արդէն վէպերու մէջ իրական դրուագները պէտք է լուծուին բոլորովին ու վերածուին»։

Պարսկական որմանկարները

Այս շաբթու Փարիզի օրաթերթերն ու արուեստի բոլոր պարբերականները կը խօսէին նկարիչ Ս. Խաչատուրեանի ցուցահանդէսին մասին, որ նուիրուած է պարսկական արուեստին։ L'Art Vivantի թիւը բացառիկ բովանդակութեամբ մը կը ներկայացնէ ցուցադրուած գործերն ու անոնց արժէքը։ Անտեղ ուսումնասիրութիւն մը ունի նաեւ Արմենակ Սաքըզեան։

Le Journal des Débatsի մէջ եւս Արմենակ Սաքըզեան տառով մը կը խօսի Չէհէլ Սիւթունի, Ալի Գափուի որմանկարներուն, ինչպէս նաեւ Ջուլֆայի հայկական թաղի տուներէն առնուած նկարներուն մասին, ու կ'ըսէ.

— Հաւանաբար այս որմանկարները պատրաստուած են 1625-1675 շրջանին, այսինքն Մեծն Շահ Աբբասի երկու յաջորդներուն օրերուն, Սաֆի Ա. եւ Աբբաս Բ.։

Այդ նկարներուն կողքին, որոնք կը ներկայացնեն պարսկական դէմքեր, կան նաեւ որ կը ներկայացնեն Հոլանտացիներ ու Հոլանտացուհիներ։ Թավէրնիէ արդէն կ'ըսէ թէ Շահ Աբբաս Բ. (1642-1667) Հոլանտացիի մը նկար չինել տուած է այն շէնքերուն մէջ, որոնք կը բարձրանան Սպահանի մեծ հրապարակին վրայ։ Նոյնիսկ, այս Շահը գծագրութեան դաս ալ առած է երկու հոլանտացի նկարիչներէ, որոնց անունները ծանօթ են մեզի։ Հետեւաբար ոչինչ կայ զարմանալի, եթէ օտարականներ կան Սպահանի ԺԷ. դարու որմանկարներուն մէջ»։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՆՈՐ ՀՐԱՀԱՆԳԸ

Պոլսոյ վերջին Թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւններն ու լուսաբանութիւնները.—

Երթեւեկի նոր հրահանգին առթիւ կը ծագի պարագայ մը, որ յատուկ է միմիայն Հայերուն։ Այդ պարագան «ավտէթի կայրի ճաիզ»ներու պարագան է։

Ձեռնհաս իշխանութեանց մօտ մեր կատարած քննութեանց համաձայն, անոնք որոնց անցագրին մէջ «ավտէթի կայրի ճաիզ» գրուած է բացորոշ կերպով, չեն կրնար վերադառնալ, որովհետեւ կորսնցուցած կը նկատուին իրենց հայրենակցական իրաւունքները։

Այս առթիւ ուշագրաւ կէտ մը եւս։ Ճիշդ է որ մինչեւ այսօր «ավտէթի կայրի ճայիզ» մակագրութեամբ անցագիր ունեցողները չէին կրնար վերադառնալ, սակայն նոր հրահանգը չէ ճշտած այդ պարագան։ Այս պատճառով ձեռնհաս շրջանակներուն մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ այդ կէտը լուսաբանութեան կը կարօտի, եւ թէ խիստ հաւանական է որ կառավարութիւնը նկատի առնէ նաեւ այս պարագան։ Մանաւանդ որ նման անցագիր ստացողներուն մէջ կը գտնուին մեծ թիւով Հայեր, որոնք ոեւէ յանցանք չէին ունեցած, բայց մեկնած են ընդհանուր հոսանքին քշուելով, եւ երբեք չեն անդրադարձած որ իրենց անցագրին մէջ «ավտէթի կայրի ճաիզ» գրուած է։ Յետոյ «կայրը ճաիզ»ի պարագան մասնաւոր որոշումի մը արդիւնքը չէր։ Նոյն այդ օրերուն տրուած են մեծ թիւով անցագիրներ, որոնցմով վերադարձի որեւէ արգելք չէ գրուած։ Մինչդեռ եթէ գաղթելը վերադարձի արգելք նկատուէր, անխտիր բոլոր գաղթողներուն անցագիրներուն մէջ նշանակուած պիտի ըլլար. «չի կրնար վերադառնալ» նախադասութիւնը։

Այս պատճառներով է որ, ձեռնհաս շրջանակները խիստ հաւանական կը նկատեն այդ մասին նոր լուսաբանութեան մը հրատարակութիւնը եւ այդ դասակարգին պատկանողներուն վերադարձի արտօնումը։

Հայերը շահագրգռող երկրորդ մասնայատուկ պարագան Թուրքիայէն մեկնած գաղթականներու հպատակութեան խնդիրն է։

Պատկան շրջանակներէ մեր ստացած տեղեկութեանց համաձայն, հանրապետական կառավարութիւնը Թրքական հպատակութենէ հրաժարած կը նկատէ բոլոր անոնք, որ առանց կառավարութեան հաւանութեան իրենց հպատակութիւնը փոխած են կամ Նանսէնեան անցագիր ստացած են։

Ինչ որ ալ ըլլան նման արարքի մը դրդիչ պատճառները, կառավարութիւնը այդ կարգի անձերուն հպատակութիւնը ջնջուած կը նկատէ։ Կը հետեւի որ, եթէ կարելի չըլլայ հայ գաղթականներուն յատուկ այս կացութիւնը լուսաբանել, երթեւեկի նոր հրահանգէն պիտի չկարենան օգտուիլ բազմաթիւ գաղթականներ, որոնք լոկ իրենց հաստատուած երկիրներէն չվտարուելու համար ակամայ ստիպուած են Նանսէնեան անցագիր առնել կամ հպատակութիւն փոխել։

Երթեւեկի նոր հրահանգին մէջ փափուկ կէտի մասին որոշ տրամադրութեան չգոյութիւնն ալ մօտալուտ բարեփոխումի մը յոյսը կը ներշնչէ։ Ճիշդ է որ հպատակութեան օրէնքին տրամադրութիւնները բացորոշ են այս մասին, բայց կարգ մը շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ կառավարութիւնը լուծումի եղանակ մը պիտի խորհի այս մասին։

Մանաւանդ որ նման դիւրութիւն մը տրուելու պարագային թէ Նանսէնեան անցագիր ունեցող գաղթականներու եւ թէ ակամայ հպատակութիւն փոխած Հայերու մեծամասնութիւնը թրքական հպատակութիւն նախընտրելով իսկոյն պիտի ուզէ հայրենիք վերադառնալ։

— Երթեւեկի նոր հրահանգի գործադրութեան մասին մանրամասն հրահանգներ ղրկուած են արտասահմանի Թուրք հիւպատոսներուն։

— Նկատելով որ երթեւեկի նոր հրահանգը «ավտէթի կայրը ճաիզ»ներու եւ Նանսէնեան անցագիր առած կամ ակամայ օտար հպատակութիւն ընդունած Հայերու մասին ոեւէ բացորոշ տրամադրութիւն չի պարունակեր, ձեռնհաս շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ նոյնիսկ այդ դասակարգին պատկանողները կրնան յայտագիր ներկայացնել եւ իրենց մասնայատուկ պարագան բացատրել։

Նկատելով որ յիշեալ պայմաններուն մէջ գտնուողները մեծ թիւ մը կը ներկայացնեն, կը կարծուի թէ հանրապետական կառավարութիւնը որոշ լուծում մը պիտի տայ այս երկու խնդիրներուն։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Դասախօսութիւն

Երկուշաբթի, 29 փետր. իրիկուան ժամը 8ին, ընկեր Վրացեան, դասախօսեց Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» ակումբին մէջ (Փոնթիվէքի շրջան) խումն, երկսեռ, — մեծամասնութեամբ երիտասարդներ — բազմութեան մը ներկայութեան։ Շատեր ոտքի մնացած էին մինչեւ դրան եաեւ։ Ընկերոջ դասախօսութեան նիւթն էր «Հայկական Դատը» բաժնուած երեք մասի։ Ա. Ներկայ Հայաստան եւ համայնավարութիւն, Բ. Թրքահայաստան եւ Թուրքիա, Գ. տարագիր 700,000 հայ ժողովուրդը։

Ճիշդ երկու ժամ մէկ քառորդ տեւեց ընկերոջ դասախօսութիւնը, եւ ունկնդիրները մտիկ ըրին մինչեւ վերջը։

Ընկեր Վրացեան՝ մանրամասնօրէն բացատրելով շեշտեց թէ հայկական հարցը անպայման իրականալու յոյսեր կը ներշնչէ։ Հոգ չէ թէ քիչ մը ուշ։ «Մենք պէտք է ազգովին մէկ ճակատ կազմելով, պատրաստ ըլլանք. որպէս զի «հիւանդ մարդ»ուն նոր գործողութեան ժամանակ, կարենանք մեր բաժինը — Թրքահայաստանը — ստանալ, եւ Միացեալ Հայաստանի գաղափարը իրականացնել»։ Ժամը 10.30ին հանդիսականները մեկնեցան գոհ սրտով։

Իսկ, չորեքշաբթի 2 մարտ, Վիէն եկաւ ընկ. Ա. Աբոյեան։ Ընկերոջ ներկայութենէն ալ օգտուելով դասախօսութիւն մը եղաւ Լատրէզէնի (Փասկալ) շրջանին մէջ։

Ժամը 8ին, արդէն երիտասարդներու բազմութիւն մը հաւաքուած էր։ Ընկ. Ա. Աբոյեան, դասախօսեց ճիշդ մէկուկէս ժամ, նիւթ ունենալով «մեր եւ ուրիշ ազգերու տարբերութիւնը» ներքին թէ արտաքին ճակատներու վրայ։

Ընկերը մանրամասն բացատրելով ցոյց տուաւ —ներքին թէ արտաքին երկու ճակատներու վրայ— միւս ազգերու յառաջդիմութիւնը, եւ ընդհակառակն մեր յետադիմութիւնը։ Տասը տարի է, Հ. Յ. Դ. մամուլը, իր ձայնը բարձրացուցած, կը թելադրէ ներքին թէ արտաքին ճակատներու վրայ ազգովին մէկ ճակատ ունենալ, բայց դժբախտաբար, մեր միւս հոսանքներու կողմէ այս բոլորը կը մնան «ձայն բարբառոյ յանապատի»։

Ընկերոջ դասախօսութիւնը վերջացաւ ժամը տասնին։

Ն.

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Փետր. 18ը Տէսինի մէջ

ՏԷՍԻՆ, 1 Մարտ.— Մեր գաղութն ալ տօնեց ըմբոստացման 11րդ տարեդարձը չտեսնուած բազմութեամբ մը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Եռագոյն» խումբին, հովանաւորութեամբ տեղական կոմիտէին։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ փետր. 28ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Տ. Լ. Տ. Ա.ի ընդարձակ սրահին մէջ։ Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Վալանսի Հայ. Միութեան «Արծիւ» փանֆարի խումբը — 35 հոգի — եւ «Կոմիտաս» երկսեռ երգչախումբը 20 հոգի։ Բեմի երկու կողմը, ինչպէս նաեւ սրահի դրան ճակատը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր հնչեցուց փանֆարը։ Յետոյ նախագահ ընկ. Վ. Հիւսեան պարզեց Փետր. 18ի նշանակութիւնը, եւ հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս յարգել զոհերուն յիշատակը։

Նուագի եւ խմբերգներու կարգին արտասանութիւններ ըրին ընկ. Մ. Գինոսեան «Հայ Բոլշեւիկները» (ցուցաբեր), Գ. Ա. Հայգործեան՝ Սիամանթօյի «Ափ մը Մոխիր»ը եւ Օր. Ա. Հիւսեան Գ. Շէրէնցի «Պանդուխտ ողջոյն»ը։ Ընկ. Ա. Մելքոնեանի ջութակի ընկերակցութեամբ, երգեց Օր. Տէր Պետրոսեան (Լիոնէն), ջերմապէս գնահատուելով։ Ընկ. Ն. Գազազը մասնակցեցաւ փանթէզիով մը, որուն կ'ընկերակցէր փանֆարի ամբողջ կազմը։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Ս. Վրացեան որ մանրամասնօրէն և փաստացի վերլուծեց «Փետր. 18»ի բոլոր պատճառները, անոր պատմական արժէքը, քաղաքական հանգամանքը եւ հետեւանքները։ Վերջացնելով իր խօսքը ըսաւ. «Եթէ հայ բոլշեւիկները կ'ուզեն որ Դաշնակցութիւնը կործանի, թող իրագործեն Դաշնակցութեան հետապնդած հայ ազատագրական պայքարի բոլոր ճիգերն ու նպատակները։ Քանի բոլշեւիկները այդ բանը չեն ըներ եւ կը շարունակեն իրենց հալածանքի եւ հայաջնջման քաղաքականութիւնը, դաւելով միացեալ, ազատ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարին, կեցցէ՛ Դաշնակցութիւնը եւ զինք պաշտող հայ ժողովուրդը»։

Բանախօսութենէն յետոյ բեմ ելաւ Լօռեցի երիտասարդ մը, — Հայաստանէն նոր եկած— եւ իր գիւղական լեզուով պատմեց իր տեսածները՝ Հայաստանի մասին։ Խոստովանեցաւ որ ինքը 8 տարի շարունակ եղած է կոմունիստական կուսակցութեան անդամ եւ Ամերիկայէն Հայաստան դացած է 1929ին, իր ձեռք ունեցած վկայականներով, սակայն հազիւ թէ հասած կը ձերբակալուի եւ կը բանտարկուի իբրեւ հակայեղափոխական եւ կուլակ, ու վերջն ալ կ'աքսորուի Ռուսաստանի խորերը։ Երկար տանջանքներէ յետոյ, կը յաջողի փախչիլ Պարսկաստան, յետոյ Հնդկաստան եւ ապա կուգայ Ֆրանսա, ազգ. մարմիններու ցոյց տուած նիւթական եւ բարոյական օժանդակութեամբ։

Հանդէսը փակուեցաւ փանֆարի «Ցառաջ Նահատակ»ով, ժողովուրդը մեկնեցաւ այն խոր համոզումով թէ մեր հայրենիքի վերածնունդն ու ազատութիւնը պիտի գան ուշ կամ կանուխ։

ՎԵՀՈՒՆԻ

Կեանքը Վալանսի մէջ

ՎԱԼԱՆՍ, 1 մարտ.— Նոր տարիէն ասդին գրեթէ բանւոր չարձակուեցաւ։ Ընդհականակն հատ ու կտոր աշխատանքի սկսան տուներու շինութեան մէջ։ Նոյնպէս երկու մետաքսի փոքր գործարաններ Փետր. 15էն վերսկսան աշխատանքի։

Ինքնաշարժի գործարանն ալ որ թող էր, հիմա աւելի ժամ աշխատցնելով գործաւոր կ'ընդունի։ Փետր. 29ին 7 հոգի ընդունեց որոնց 4ը Հայեր են։ Բայց Մօպիլեան մօտ 10 հոգի արձակեց որոնց 7ը Հայեր են։ Յոյս կայ որ նորէն պիտի կանչէ։ Նոյնպէս զրոյց կը շրջի թէ մարտ կէսուն գործերը պիտի բացուին։

Ինչպէս գրած եմ, մեր անգործ հայրենակիցները ուրիշ շրջաններու բաղդատմամբ լաւ են, նպաստ, ածուխ եւն. կը ստանան։ Միայն շատ ցաւալի է վիճակը այն հայրենակիցներուն, որոնք չունին աշխատանքի օրինաւոր թուղթ։ Դժբախտաբար գաղութիս մէջ բաւական թիւ կը կազմեն այդպիսիները։ Ոչ գործ ոչ ալ նպաստ։ Եւ ասոնք 2-3 գաւակներու ալ տէր են։ «Յառաջ»ը ամիսներով աղաղակեց որ մարմին մը կազմենք, որպէս զի օգնութեան փութայ անպաշտպան եւ թշուառ աշխատաւորներուն, բայց սպասուած արդիւնքը չտուաւ։ Փարիզի մէջ Աղքատախնամը գործի ձեռնարկեց միայն Փարիզի համար։

Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը կ'աշխատի լուռ ու մունջ։ 1931ի շրջանին, մասնաճիւղը նկատելով որ մօտ 15 ընտանիքներ տնտեսական տագնապին հետեւանքով չեն կրնար իրենց փոքրիկները դպրոց ղրկել, հինգ հարիւր ֆրանքի օժանդակութիւն մը բրաւ Ազգ. Վարչութեան, որպէս զի ամսական վճարելու անկարող փոքրիկները դպրոցէն չզրկուին։

Երկրորդ, երիտասարդ մը որ ձեռքը ոչ դրամ եւ ոչ ալ ինքնութեան թուղթ ունէր եւ հիւանդ էր, վայելեց Կ. Խաչին բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը եւ փոխադրուեցաւ Կրընոպլի հիւանդանոցը։ Երբա՞րդ իր կարելին կ'ընէ, շաքար եւ կաթ ճարելու համար այն Հայերուն, որ կանոնաւոր թուղթ չունենալով չեն կրնար աշխատիլ կամ նպաստ ստանալ։

Ն. Թէպօյեան

Տարօնցի որբի մը մահը

Ցաւօք միջոցաւ կը հաղորդենք մահը Հրանդ Դաւիթեանի, 22 տարեկան որբ մը։ Մնած էր Տարօնի Պասզան գիւղը։ Ապրիլեան Նեհնին մօրմէ խլուելով կը քշուի մինչեւ Արաբիոյ անապատները, անօթի, ծարաւ, բոպիկ եւ տկլոր։ 1919ին կը յաջողի անցնիլ Պոլիս եւ անկէ ալ Քորֆուի որբանոցը։ Հասակը առնելով կը նախընտրէ այլ եւս փոքրերու հացին բաժնեկից չըլլալ։

Վստահելով իր առողջ կազմին, իբրեւ երկրագործական աշխատաւոր 1929 օգոստոսին կուգայ Ֆրանսա։ Աշխատանքի պայմանագրութիւնը լրացնելէ վերջ, կ'անցնի Փարիզ, բայց շատ չանցած թոքախտէ կը վարակուի։ Մէկ տարիէն աւելի հիւանդանոցը մնայ։ Իբրեւ Հայր. Միութեան ներկայացուցիչներ փոխն ի փոխ կ'երթայինք զինք մխիթարելու հայրենի երգերով ու պատմութիւններով։ Առթիւ մը ինքն ալ սկսաւ երգել մեղմաձայն.—

Խեղճ մշեցին մեռաւ լալով. —
Օտար երկիրներ մահ գալով — Մեռաւ Թուրքին պարտքը տալով, —
Ջարթիր, լաօ.մեռնիմ քեզի…

Պատմեց թէ ինք ալ Մշեցի է եւ Թուրքին տուած պարտքին փոխարէնը պէտք է առնէ, երբ առիթը ներկայանայ։ Վերջին անգամ ըլլալով, Մարտ 7 Թուական երկուորդով մը մեզմէ խնդրած էր քանի մը թաշկինակ եւ նարինջ, բայց նոյն օրն իսկ մեռած էր։

Մեր նամակը երեք օր վերջ ստացած ըլլալով, երբ ուրբաթ օր Միութեան կողմէ նարինջ եւ թաշկինակ տարինք, խեղճ որբուկին դիակն իսկ չգտանք։

Վառուած աղբեր, հնչէ մուշ մուշ, պտղունց մը մուխ քեզի անուշ։

Գ. Միրոյեան

Կարմիր բանակին դերը

Կարմիր բանակի 14րդ տարեդարձին առթիւ, բոլշեւիկեան «Իզվեստիա» թերթը կ'ուսումնասիրէ գերը, զոր կարմիր բանակը կատարած է Ռուսիոյ նոր պատմութեան մէջ։ Կազմուած 1918ին, կը գրէ թերթը, նախ պայքարեցաւ հակայեղափոխականներուն դէմ եւ պաշտպանեց Խորհրդային Միութեան սահմանները եւ յետոյ, ապահովելով երկրին խաղաղութիւնը, թոյլ տուաւ որ ընկերութիւնը կազմակերպուի, համաձայն ընկերվարական սկզբունքներուն եւ իրագործուի հնգամեայ ծրագիրը։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

IX

Բայց չէին կրցած բացատրել թէ ինչո՞ւ հաւզան նաեւ Դաւիթ էֆէնտիին ծառան՝ բեռնակիր Գաբօն, Վանեցի այդ հուժկու եւ յաղթամարմին մարդը, դեղին ու խիտ պեխերով եւ խորշոմած երեսներով, ինչպէս նաեւ՝ քանի մը կօշկակար տղաք, իրենց խանութը աշխատող Խոբենը եւ քանի մը ուրիշ արհեստաւորներ։ Պզտի պախա՛ն ալ…։ Հետզհետէ աւելցաւ անոնց թիւը, կուգային 4-5ը՝ մէկ գիշեր։ Եւ՝ յաջորդաբար։ Տղաքը հետաքրքրուեցան, բայց ոչինչ հարցուցին։ Աւելին. անոնք, ինքնաբերաբար, թոյլ չտուին, որ այդ փողոցը դեգերող տղաք ըլլան։

Երեկոյ մը, այսպէս, կեցեր էին փողոցին մէջ։ Նկատեցին Պ. Արամը։ Փակուղեւսղոտին։ Հով մը կը փչէր եւ բարակ ցուրտ մը սկսեր էր։ Ուսուցիչը անցաւ։ Քիչ վերջ Դիմաքսեանի հասակը երեւցաւ։ Կը յառաջանար՝ գլուխը կախ ճգած։ Տղաքը սարիկան մը նշմարեցին։ Գրիգոր քայլ մը նետեց, փողոցէն անցնողի մը երեւոյթը տուաւ ինքզինքին, ու, անցնելով Դիմաքսեանի ճիշդ քովէն, «փատուըը» շշնջաց։

Այս փոքրիկ դէպքը մեծ տպաւորութիւն թողուց Դիմաքսեանի վրայ։ Ժողովէն յետոյ, որովհետեւ ամէնէն ուշ դուրս կ'ելլէր, Տէր Մեսրոպին պատմեց եղելութիւնը։

Եւ, աւելցուց.

— Արտակարգ խմոր ունի այս տղան, ու բացառիկ զգայնութիւն մը։

— Ինչպէս նաեւ որոշ հետաքրքրութիւն — աւելցուց Տէր Մեսրոպ՝ ճեղծօրէն ժպտելով։ Անցեալ օր ճեղի էր։ «Արծուի Վասպուրականի»ն դրեր էի գրքերուս տակ, ծայրը քիչ մը դուրս ինկած։ Իրիկուան տեղը փոխուած էր… Որոշած եմ զինքը Պոլիս ղրկել…

— Է՛հ, քու զաւկիդ սէրը իրմէ պիտի առնես…

— Այո՛, տեղեա՞կ ես, ուրեմն։

— Հաւատա, Տէր Հայր, դեռ նոր իմացայ որ ծանր զաւակ մը ունեցած ես, բայց ծեռած է…

— Լա՛ւ, բայց, առանց ծանր զաւկի ինչպէ՞ս կրնայի քօհանայ ձեռնադրուիլ…

— Այո՛, ճի՛շդ է… Հիմա, աչա Գրիգորը քեզի։ Պէտք է ամէն գնով յաջողցնել այդ ծրագիրը։ Կեդրոնականը շա՜տ բան պէտք է բերէ մեր վերածնունդին ու ազատագրութեան։ Սերունդի՛ պէտք ունինք, սերունդի՛…

— Դեռ եա… Պատանի էի՝ նոյն վիճակն էր. երկրորդ սերունդն ենք մենք… Երրորդը դուք… Ու չորրորդ մը եւս՝ մի՛շտ նո՛յն ճամբով, գուցէ եւ նոյն ճակատագրով…

Ու դառնօ՛րէն հառաչեց Տէր Մեսրոպ Հայրը։

Այդ իրիկունէն ասդին, Դիմաքսեան առանձին հոգածութիւն ցոյց կուտար Գրիգորի նկատմամբ։ Այնքան, որ տղաքն իսկ կը զգային։ Հայերէն լեզուի դասի մը պահուն, Դիմաքսեան, դասը կարդալ տալէ վերջ Գրիգորի, զայն կանչեց իր քով, ու, նայելով անոր աչքերուն, ըսաւ.

— Գիտե՞ս, բնաւ չեմ հաւնիր անունիդ, ասկէ վերջ Սուրէն պիտի կոչենք քեզ։

Սուրէն — ասկէ վերջ «Սուրէն» կոչենք զինքը — չհասկցաւ, սակայն, թէ ինչո՞ւ այդպէս էր ըրած տնօրէնը։ Իրիկունը ուրախութեամբ պատմեց տունը։ Տղաքն ու աղջիկները բերնէ բերան անմիջապէս տարածեր էին, արդէն։ Մայրը, սակայն, շարունակեց Գրիգոր կանչել զինքը.

— Իմ մեծ հօրս անունը — վրդովեցաւ վարպետ Ռուբէն — ինտո՞ր կ'ըլլայ տէ… Ըլլալի՛ք բան չէ… Խելք չի հասնիր քի…Ա՞ս է գոված տնօրէննին… Մեր աէրտէրը… Ինծի նայէ, տղա՛յ — կանչեց Սուրէնը իր քով — իր ճինօը ուրացողը լաւ մարդ չըլլար, հասկցա՞ր… Խաչ վկայ՝ ոտքերուս տակ կ'առնեմ քեզ եկէր լսեմ քի փոխած էս անունդ… Ատանկ Սուրէններ, խառնախսեներ չեմ ուզեր… Սուրբը, ծուրբը… Մեղա՜յ, մեղա՜յ — ծռեց գլուխը։

Սուրէն շատ ազդուեցաւ։ Ուրախութիւնը փորը մնաց։ Երկար մտածեց թէ ինչո՞ւ այդքան վրդովուած էր։ Իր ականջին մէջ դեռ կը հնչէր հօրը ձայնը… «Սուրբը, ծուրբը»…

Մուրը՞… Ի՞նչ էր, արդեօք։ Յակոբը եւս այդպէս կ'ըսէր իրեն, ատեն մը։ Սուրը՞։ Ցիշեց Մէհմէտը… Իրենց ժանգոտ սուրը… Եւ տէր հօրը խօսքերը, — «սուրբերնին փառլախ է»…

Գիշերը երկար մտածեց։ Եւ, չուզեց հրաժարիլ իր նոր անունէն։ Աղուո՛ր հնչած էր իր ականջին ու խօսած՝ սրտին։ Մանաւանդ որ, Աստղիկ, երեկոյեան, երբ կը մեկնէին, մօտեցած ու ըսած էր երկչոտօրէն.

— Սուրէ՛ն, աշխարհագրութեան գիրքդ ինծի կուտա՞ս այս գիշերուան համար։

Ու տուած էր։ Ի՜նչ գիտէր։ Նոյն դասն էր։

Իսկ Ցաճատ վարդապետ, որ Դիմաքսեանին հետ կեցեր կը նայէր առաջնորդարանի պատուհանէն, զայն կանչած, ուղարկած էր բարապանը փնտռելու, ըսած էր՝ ձեռքը ուսին դնելով.

— Սուրէն, հուրէն, թուրէն…

Քանի մը օր վերջ, այդ աննշան դէպքը ինչպէս եղեր ականջն է հասեր Դաւիթ էֆէնտիի.

— Ա՛լ չափը անցուց — պոռացեր էր — աստնկ խալթ կ'ուտուի՞… Մեծ հօրս անունը… Անոր բարեւ արէք՝ ամէն ճունճուղի մէս չուտուիր… կլեղէլմ անունը…

Անշուշտ, Դաւիթ էֆ. Սուրէնի մասին չէր որ կը մտահոգուէր. այլ վրդովուածէր առաւելապէս իր մեծ հօրը անունը ըլլալուն, եւ, երկրորդ, որովհետեւ շատերէ լսեր էր որ Դիմաքսեան հետզհետէ փոխած էր տղոց մեծ մասին անունը «Գրիգոր, Յակոբ, Գաբրիէլ, Քերովբէ, Դաւիթ, Մարկոս, ի՞նչ է աս, սուրբերն ու մարգարէները ժողվեր էք… հայկական անուն, հայկական» ըսելէն։ Իսկ Դաւիթ էֆէնտի ուղղակի ծաղրուած նկատեր էր իր Տէր Գրիգոր մեծ հայրը, Դիմաքսեանի «Ծրէցեան, Փափազեան, սուրբերու եւ երէցներու սերո՛ւնդ» յայտարարութեամբը։

Աւելի երկար ըսի-ըսաւի դուռ բացեր էր, կարգ մը շրջանակներու մօտ ուսուցիչները փոխանակ «էֆէնտի» կոչելու, «պարոն» կոչելու խիստ հրահանգը…

(Շար.) Կ. ՄՆՁՅԱՆ

Ները սուինի հարուածներով գետը կը նետեն դիակները։ Անդադար ճափոնական նոր զինուոր կը հասնի։ 35 հազար զինուոր ցամաք հանուած է Ետնկցէի մէջ, Շանկայէն 40 մղոն հեռու, մեր բանակին ետեւը։»

Ճափոնական պատուիրակն ալ, իր կարգին, պարտականութիւն կը սեպէր հերքել, պնդելով թէ կռիւները դադրած են։

Չինական պատուիրակը նորէն ոտքի ելաւ եւ յայտարարեց կծու շեշտով մը,

— Պարտաւոր չէք հաւատալու իմ պատմած պատմութիւններուս, բայց պարտաւոր չէք հաւատալու նաեւ ճափոնական պատուիրակութեան պատմութիւններուն։ Ինչ որ ալ ըլլայ, հաստատապէս կը հաւատեմ թէ թշնամութիւնները կը շարունակուին։

Պ. Փօլ Պոնքուռ փորձեց հանդարտեցնել՝ երկու կողմերը, միջին ճամբայ մը բռնելով.

— Ընդհարումներ միշտ կարելի են, բայց ատիկա մեծ բան չի նշանակեր։ Էականը այն է որ երկու կողմին ալ հրաման տրուած է թշնամութիւնները դադրեցնելու։

— Էականը այն է որ, միջամտեց բրիտանական պատուիրակը, ճշգրէն գիտնանք թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ։

Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ՝ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որով չինական եւ ճափոնական կառավարութիւնները կը հրաւիրուին անմիջապէս միջոցներ ձեռք առնել, ապահովելու համար թշնամութեանց դադարման մասին տրուած հրամաններուն գործադրութիւնը։

Բանաձեւը կը յանձնարարէ նաեւ որ թշնամութեանց դադարումէն անմիջապէս յետոյ, բանակցութիւններ սկսին Չինաստանի եւ Ճափոնի ներկայացուցիչներուն կողմէ, միւս պետութեանց զինուորական եւ նաւային իշխանութեանց աջակցութեամբ, թշնամութեանց դադարումը վերջնական դարձնելու եւ ճափոնական զօրքերու հեռացումը կարգադրելու համար։

Վիճաբանութիւնները վերսկսան այս բանաձեւին վրայ։ Ճափոնական պատուիրակը երեք անգամ ոտքի ելաւ, բարեփոխում պահանջելով երրորդ կէտի մասին։ Վերջապէս կարելի եղաւ միջին ճամբայ մը գտնել։

Հաւանական է որ ճափոնական պատուիրակութիւնը ելոյթ մըկատարէ, եւ մերժելով Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութիւնը, իր հայեցողութեամբ կարգադրէ ամբողջ վէճը։

Մահ սպառնալիք մը

Թօքիօյէն Լոնտոնի թերթերուն կը հեռագրեն թէ սպառնալիք եղած է սպաննելու ամերիկեան դեսպանը եւ օդը հանելու դեսպանատունը։ Ոստիկանութիւնը կը փնտռէ այս սպառնալիքը գրող ճափոնցին։ Նամակը գրուած էր ճափոնական շոգենաւային ընկերութեան պաշտօնական թուղթին վրայ։ Այս առթիւ խիստ խուզարկութիւններ կատարուեցան։

Մաղասարեանի Պարոնեանի խոստովանութիւնները

Երէկ մանրամասնօրէն հաղորդած էինք Իսի-լէ-Մուլինոյի սպանութիւնը եւ ոճրագործ Գէորգ Պարոնեանի ձերբակալութիւնը։

Գէորգ փոխադրուած է արդէն Փարիզ եւ նախնական հարցաքննութենէն յետոյ, բանտարկուած Սանթէի մէջ։

Ինչպէս յայտնի է, ձերբակալութիւնը տեղի ունեցաւ Լառօշի մէջ, Լիոնի գծին վրայ։ Ոստիկան զինուորներու առաջին հարցումներուն, Գէորգ խուսափողական պատասխաններ տուաւ։ Յետոյ թուղթերը քննեցին, եւ վրան խուզարկելով գտան իրիկուան թերթ մը ուր սպանութիւնը եւ իր լուսանկարը հրատարակուած էին։ Այն ատեն, — գիշերուան ժամը 1ին — Գէորգ խոստովանեցաւ ամէն բան եւ առաջնորդուեցաւ ոստիկան-զինուորներու պահականոցը։ Մանրամասնօրէն խուզարկեցին վրան եւ գտան 127 ֆրանք դրամ։

— Եթէ գիտնայի որ այսքան դրամ ունիմ, տոմսակ մը կը գնէի, աւելի հեռուն երթալու համար։

Ուրբաթ առտու Գէորգ ինքնաշարժով փոխադրուեցաւ Փարիզ, ձեռքերը կապուած եւ առաջնորդուեցաւ ուղղակի դատական ոստիկանութեան շէնքը։ Այնտեղ սկսաւ պատմել իր կեանքն ու ոճիրը, կատարեալ հանդարտութեամբ.

— Ծնողքս ջարդուեցան Թուրքերուն կողմէ, պատերազմին մէջ։ Ֆրանսա եկայ 1925 յունիսին։ Մինչեւ 1931 բնակեցայ Փարիզ, զանազան պանդոկներ, միջանկեալ հինգ ամիս ալ Բան մնալով, ուր երկու ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցայ գողութեան համար։ Բանի մը ամիսէ ի վեր վիճակս շատ գէշ էր։ Անցեալ դեկտեմբեր 13ին եկայ Իսի, հօրեղբօրս քով։ Ինծի պաշտօն յանձնած էր կարգ մը ձեռնարկներ կատարել։ պատելու համար իր եղբայրը (Ցէօվլէթ Գէորգեան), որ արգելափակուած է Վիլ-Էվռառի(ոչ թէ Վիլժիւիֆի) յիմարանոցին մէջ։ Իսի հասնելէ քանի մը օր յետոյ, վէճեր ունեցանք, որովհետեւ հօրեղբայրս կը մեղադրէր զիս թէ չեմ աշխատիր։ «Ամսեգլուխէն յետոյ ուտելիք չպիտի տամ քեզ», ըսաւ։

Երկուշաբթի օր, գիշեր ատեն գողցայ իր 1100 ֆրանքը զոր պահած էր գոտիին մէջ, բայց նշմարեց։ Բուռն խօսքերով կշտամբեց զիս, աւելցնելով թէ ոստիկանութեան չպիտի դիմէ, այլ իր ձեռքով պիտի գործադրէ արդարութիւնը։ Վախնալով Փարիզ դարձայ, ուր երկու օր թափառեցայ սրճարանէ սրճարան։

Մարտ 2ի առտուն (չորեքշաբթի) վերադարձայ հօրեղբօրս քով, ներողութիւն խնդրելու մտքով։ Բայց վէճը վերսկսաւ սաստկութեամբ եւ յանկարծ հօրեղբայրս կատղելով՝ կացին մը առաւ եւ վրաս խոյացաւ սպառնալից։ Կեանքս վտանգուած էր։ Կացինը ձեռքէն խլեցի եւ գինքը դէպի անկողին քշելով հարուած մը իջեցուցի քունքին։ Անկենդան ինկաւ։

«Հազար հարիւր ֆրանքի առաջին գողութենէս ատեն, գիտեր էի որ տակաւին չորս հազար ֆրանք կար հօրեղբօրս գօտիին մէջ։ Առի այդ գումարը եւ փախայ, դուռն ալ ետեւէն գոցելով։ Յետոյ մեթրօ նստայ մինչեւ Փորթ Վէնսէն եւ ցատկեցի հանրակառք մը որ ձիարշաւներուն կը տանէր։ Երեք հազար ֆրանք խաղացի ձիու մը վրայ, բայց կորսնցուցի։ Գողցած չորս հազարէս կը մնար միայն հազար ֆրանքնոց մը։ Փարիզ վերադառնալով, նոր հագուստներ գնեցի Սէն Փօլի մէջ եւ կօշիկներ՝ Ռօքէթ փողոցէն։ Հարփ փողոցի մէկ ճաշարանին մէջ ճաշելէ յետոյ, իրիկուան սինեմա գացի եւ գիշերը անցուցի նոյն փողոցին մէկ պանդոկը, ուր ձգեցի հին հագուստներս։

«Յաջորդ օրը, հինգշաբթի, կէսօրին ճաշեցի Պուլվառ Սէն Ժէրմէնի մէկ ճաշարանը։ Վճռած ըլլալով նորէն փորձել բախտս, Օթէօյի ձիարշաւին գացի եւ հինգ հարիւր ֆրանք խաղացի, բայց նորէն կորսնցուցի։ Նորէն Փարիզ դառնալով, կը թափառէի Պասթիյլի թաղին մէջ, երբ լուսանկարս տեսայ իրիկուան թերթի մը առաջին էջը։ Անձնատուր ըլլալ թէ փախչիլ։ Չկարենալով որոշում մը տալ, մետաղ դրամ մը նետեցի. եթէ երեսը ելլէր, պիտի փախչէի, իսկ եթէ հակառակ կողմը դառնար, անձնատուր պիտի ըլլայի։ Երեք անգամ օդին մէջ նետեցի եւ երեք անգամ ալ երեսին վրայ ինկաւ։ Բախտս որոշուած էր։ Պիտի փախչէի Եգիպտոս։ Կառը Լիոնի մէջ, տոմսակ մը առի Վիլնէօվ-Սէն-Ժօրժի համար եւ յաջողեցայ 29 թիւ ճեպընթացը անցուորուիլ, շիտակ Մարսէյլ երթալու համար»։

Այս խոստովանութիւններէն յետոյ, Գէորգ յայտարարեց.

— Կը պնդեմ թէ օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան վիճակի մէջ էի, երբ զարկի հօրեղբայրս։ Կը յուսամ թէ դատարանը ներողամիտ պիտի ըլլայ։ Պիտի խնդրեմ երդուեալներէն որ ազատ արձակեն զիս, հանդիսաւորապէս խոստանալով անմիջապէս գրուիլ օտար լեգէոնին մէջ։ Վեց լեզու կը խօսիմ եւ կրնամ ծառայութիւններ մատուցանել արտասահմանի մէջ։

Գէորգ ծնած է Չէյթուն, 1906ին։

× Դատական ոստիկանութեան բժիշկը դիազննութիւն կատարելով, հաստատեց թէ զոհին գանկը ճեղքուած է աջ քունքին կողմը, կացինի երկու ուժգին հարուածներով։ Վէրքեր բացուած են նաեւ վզին վրայ։

Եթէ Ատոլֆ Հիթլէր յաղթուի

Ֆօրվայց, գերմանիոյ ընկերվարականներուն կեդրոնական պաշտօնաթերթը, կը գրէ։ Թէ Հիթլէրի կուսակցութիւնը գաղտնի հրահանգներ ղրկած է գաւառական մասնաճիւղերուն, որպէսզի զինեալ ապստամբութիւն սարքեն, եթէ իրենց պետը ձախողի նախագահական ընտրութեանց մէջ։

Հրահանգները ստորագրած է Հէռ Կոպէլս, կուսակցութեան պրոպագանտի վարիչը։ Եթէ Հիթլէր յաղթուի, կուսակցութեան ձեռքը մնացած միակ միջոցն է S. A.ը (Հիթլէրի անձնական բանակին ինը գունդերը) եւ S. S.ը (իր անձնապահ գունդը)։ «Ատոլֆ Հիթլէրի դատը լինել-չլինելու հարց է։ Վերջնական որոշումը չի կրնար յետաձգուիլ եւ չպիտի յետաձգուի։ Վիճակը պէտք է ձգուի»։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՄԱՐՏ 1932
8 MARS 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1822 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

„ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ"

Այսօր կը վերջանան Նազըմ Փաշայի Յուշերը:

Ուրախ լուր՝ անոնց որ կը քըթմնջէին, ամփոփուելով ի վեր, վիրաւորուած՝ իրենց ազգային արժանապատուութեան մէջ: Իսկ տխուր՝ անոնց որ՝ — մեծամասնութիւն — նե ի նե կը սպասէին յաջորդ գլուխին:

Տեսակ մը հոգեբանական քննութիւն եղաւ այս հրատարակութիւնը՝ մեր ընթերցողներուն համար: Եւ բոլոր դաշնակցական թերթերու ընթերցողներուն համար: (Միայն «Հայրենիք»ը չարտատպեց, իսկ «Նոր Օր» ու «Ասպարէզ»ը կէս ձգեցին, չհանդուրժելո՛վ Համիտի ոստիկանական նախարարին լրբութիւններուն):

Երբ առաջին անգամ որոշեցինք թարգմանել այս Յուշերը, բացատրեցինք թէ ինչո՛ւ կը կատարենք այդ անախորժ պարտականութիւնը: Հիմա որ հրատարակութիւնը վերջացած է, անհրաժեշտ կը գտնենք նորէն դէմ դիմաց խօսիլ մեր ընթերցողներուն, եւ առ հասարակ բոլորին հետ:

Տարիներ եւ տարիներ, մեր մէջ ունակութիւն դարձեր է աչքերն ու ականջները ուղղել հեռուն, շատ հեռուն, իմանալու կամ սորվելու համար ծուռ ու շիտակ բաներ, բայց երբեք՝ դէպի անմիջական շրջապատը:

Մենք սիրա՛ծ ենք անտեսել, արհամարհել մեր ապրած միջավայրը, բնիկն ու հարեւանը, անոնց կեանքն ու գործը, անոնց շարժումներն ու ձգտումները:

Մենք բաւակա՛ն համարած ենք մեր գիտցածը — մեր կասկածելի պաշարը — եւ չենք տեսած, չենք ուզած տեսնել ու հասկնալ թէ ինչ կ՚որոճան, ի՛նչ կը բանին մեզ շրջապատող ժողովուրդները, անոնց իշխանութիւնն ու մտաւորականութիւնը:

Յատկապէս Թուրքիոյ հանդէպ, որուն քաղաքականութիւնը գաղտնիք չէ եղած մեզի համար, մենք յամառօրէն պահած ենք մեր ինքնագոհ մեծամտութիւնը: Չենք ուզած աւելին գիտնալ: Չենք փորձած բանալ գաղտնիքին բոլոր ծալքերը, ըմբռնել կատարուած գործերուն իմաստը, աւելի յստակ տեսնելու եւ հետեւաբար աւելի բացորոշ քաղաքականութիւն վարելու համար:

Արթնցողներ, հետեւողներ, ուսումնասիրողներ եղած են անշուշտ: Մանաւանդ վերջին տասնամեակին: Բայց ո՛ւշ էր: Շատ ուշ: Մէկ միլիոնը ջարդուած էր արդէն, իսկ մենք տաշեղի պէս նետուած՝ աշխարհի բոլոր ցամաքներուն եւ ծովերուն վրայ:

Եւ հիմա կը շարունակենք, նորէն, միեւնոյն ճամբան, թեթեւապէս բարեփոխուած:

Կը նախընտրենք չլսել, չտեսնել, չկարդալ ինչ որ կը կատարէ Թուրքը, եւ աշխարհին ասպարէզ կարդալ մեր գիտցածով: Միշտ աւելի զօրաւոր եւ իմաստուն տեսնել մեզ: Միայն մեզ:

Արդ, ահա Թահսին փաշա մը, Նազըմ փաշա մը, Ֆալիհ Րըֆգի եւ ուրիշներ իրենց Յուշերով կ՚ապացուցանեն թէ կիսկատար է մեր գիտցածը: Թէ ոչ միայն թշնամիները, այլ եւ «բարեկամները» ունեցեր են ծրագիրներ, կատարեր են գործեր, որոնք մեր մտքէն իսկ չէին անցներ թէ... Եւայլն, եւայլն:

Վիրաւորակա՞ն են, այս հրատարակութիւնները մեր «ազգասիրական» ջիղերուն համար: Անշուշտ:

Ցերեկրանքներ, խեղաթիւրումներ, սուտեր, լրբութիւններ, ոտքի վրայ քուն բերող հէքեաթներ չկա՞ն եղած հրատարակութեանց մէջ: — Հազարներո՛վ: «Անմեղ» Նազըմ փաշան այնպիսի պիղծ այլանդակութիւններ, արիւնախանձ առասպելներ գրի առած է, որ կարելի չէ ըմբռնել: Մեր խմբագրութեան մէջ իսկ ունինք երկու բանուոր ընկերներ, որոնք օրն ի բուն կը տրտնջան թէ ինչո՛ւ կը թարգմանենք այս «մասալ»ները:

Հակառակ ամէն բանի, պէ՛տք էր թարգմանել ու տպել, որպէս զի բոլորը իմանային:

Պէտք է թարգմանել տակաւին ուրիշ ինչ որ կ՚երեւայ Թուրքիոյ մէջ, — վէպ, յուշ, ուսումնասիրութիւն կամ պատմութիւն: Ինչ որ կապ ունի մեր պատմութեան, մեր կեանքին, մեր դատին հետ: Աչքերը փակելով դատ չի շահուիր: Ոչ ալ միայն մէկ եղանակ լսելով:

Մնաց որ, իր բոլոր յերիւրանքներուն, թրքավարի չափազանցութիւններուն եւ մեկնութիւններուն մէջ, Նազըմ փաշան թանկագին վկայութիւններ կուտայ մեզի, — հում նիւթեր՝ մեր պատմութեան համար:

Նազըմ կը մատնանշէ այն հայանուն հրէշները որ ծառայութիւն մատուցած էին իրեն: Նազըմ — Թուրք մը — դիմակազերծ կ՚ընէ տխրահռչակ Մաքսիմովը, «հայասէ՛ր» մը, որ կը ծառայէր թէ ցարին եւ թէ Համիտին, լիառատ վարձատրութեամբ: Նազըմ թիւեր կը ներկայացնէ ջարդուած Հայերու մասին, որոնք միշտ աւելի են թրքական կորուստներէն (նորութիւն մը այս ալ): Ու վերջապէս, Նազըմն է որ կը պատմէ, Տալւորիկի ջարդին առթիւ.

— «Եւ ահա ժողովուրդը, լսելով որ օտարները ճնշում կը գործեն Թուրք կառավարութեան վրայ, կը խորհի որ օգտակար կ՚ըլլայ, եթէ Հայոց կորուստը աւելի քիչ երեւայ Թուրք զինուորներուն եւ իսլամ ժողովուրդին կորուստներէն: Եւ այդ նպատակով հնարք մը կը գտնեն: Դեռ վերցուած չէին դիակները, երբ Մուշէն «խինզէթճի» իլիասը կը կանչեն եւ սպաննուած Հայերը «խինզէթ» կ՚ընեն: Սիւննէթճի իլիաս այս ձեւով կը թլփատէ աւելի քան 500 դիակ:»

Եթէ «Եէնի Կիւն»ի խմբագրութիւնը խեղաթիւրած կամ վերստին խմբագրած, օրուան պահանջներուն յարմարցուցած չըլլար ոստիկանութեան նախարարին Յուշերը, անշուշտ ուրիշ բաներ ալ պիտի լսէինք: Կամ աւելի որոշ գաղափար պիտի կազմէինք շատ մը յայտնութեանց մասին:

Բայց այս բոլորը ոչինչ: Մխիթարութեան համար չէր որ յիշեցինք զանոնք: Դեռ ուրիշ ըսելիքներ ունինք այս Յուշերուն առթիւ:

Այսօր, գոհանանք անգամ մը եւս շեշտելով, թէ ո՛րքան մօտէն հետեւինք Թուրքիոյ բանաւոր եւ գրաւոր կեանքին, անոր գործերուն եւ ծրագիրներուն, այնքան աւելի յստակ պիտի տեսնենք մեր ճամբան:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻԻՍ ԵՐԵՍԸ

Ա. Ե. Կ. Խաչի կիրակնօրեայ զրոյցին առթիւ, հարց մը դրած էի, անցեալ օր-

— Ջեկուցանող թէ վիճաբանող պիտի կրնա՞ն գտնել ելք մը, մոգական բանաձեւ մը, որպէսզի հայ երիտասարդը, մանաւանդ բանուորը չհարկադրուի օտար աղջիկ առնել:

Չեմ գիտեր ի՛նչ խօսեցան կամ որոշեցին կիրակի օր:

Սպասելով զեկուցման, լրացնեմ կէս մնացած պարտականութիւնս:

Այդ երկտողին վրայ, շատեր այն տպաւորութիւնը կրած էին թէ օտարներու հետ ամուսնութեան ամբողջ մեղքը կ՚իյնայ մեր ծնողներուն եւ քոյրերուն վրայ:

Թիւրիմացութիւն: Նս հարցին մէկ երեսը միայն պարզած է, — կիներու մասը, քանի որ Ա. Կ. Խաչի զրոյցը սարքողներն ալ, լսողներն ալ կիներ եւ օրիորդներ են, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ:

Ահա եւ միւս երեսը, ուղղուած՝ երիտասարդներուն: Այսինքն՝ ամուրիներուն, որոնք չունին իրենց յատուկ Ակումբը: կամ այսպիսի «մանր» հարցերով չեն զբաղիր իրենց ակումբին մէջ,

Ինչո՞ւ դեռ հրէկ Թուրքիայէն եկած, օտար աղջկան աչք ունին մեր «ուսումնական», մանաւանդ քաղքենի ամուրիները:

Պատճառներէն մէկը բացատրած էի, բայց ան աւելի շատ կը շահագրգռէ խոնարհ խաւերը, բանուորն ու արհեստաւորը:

Ի՞նչ անգնահատելի յատկութիւններ կը գտնեն օտարուհիներուն վրայ:

Գեղեցկութի՞ւնը, ճեքճեքո՞ւմը, աշխատասիրութի՞ւնը թէ... սիրաբանելու մասնագիտութիւնը:

Տեսակ մը չտեսութիւն չէ՞ վարակած, արդեօք, շատ շատերը այս օտարամէտ ասպետներուն:

Սնապարծութի՞ւն: Բայց ի՞նչ կայ աւելի ...հանրամատչելի քան օտարուհին: Մանաւանդ մեծ քաղաքներու մէջ...

ՎԱՐԱԶ

Քամպլինա մեռաւ

Շաբաթ օր, 92 տարեկան հասակին մէջ մեռաւ Քամպլինա, վերջին մնացորդը Փարիզի կոմունային: 75 տարիէ իվեր մասնակցած էր բոլոր բանուորական պայքարներուն: Նախ եղած է այգեգործ, իր ծննդավայրին մէջ: Յետոյ Փարիզ գալով՝ հասարակ բանուոր եւ աստիճանաբար մասնագէտ զանազան ճիւղերու: Ա. Միջազգայինի հիմնադիրներէն մէկն է, կազմակերպիչը՝ «բանւորական ընկերութիւններու» եւ սէնտիքաներու: Տիրական դեր կատարեց 1867ի մեծ գործադուլին: Մարտ 18ին, երբ կոմունան յաղթեց, նշանակուեցաւ փողերանոցի վարիչ եւ կերպարանափոխեց այդ հնօրեայ հաստատութիւնը: 1885ին ընկերվարական երեսփոխան ընտրուեցաւ Փարիզի մէջ, 270,000 ձայնով եւ օրինագիծ մը առաջարկեց, աշխատանքի միջազգային օրէնսդրութեան մասին: Յետոյ, կրցաւ բարեփոխումներ ընդունիլ տալ կիներու եւ մանուկներու աշխատանքի օրէնքին մէջ: Բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն յետոյ, 1920ին, միացաւ Գ. Միջազգայինին, երբ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը երկուքի բաժնուեցաւ: Ժորէսի հիմնած «Իւմանիթէ»ին վարչական խորհուրդի ազդեցիկ անդամներէն էր եւ մեծ դեր կատարեց թերթը համայնավարներու փոխանցելու ձեռնարկին մէջ:

Մահափորձ

Շաբաթ օր ռուս Լեհ մը, Յուդա Միտանովիչ չորս գնդակ արձակեց Մոսկուայի գերմանական դեսպանատան խորհրդականին վրայ որ վիրաւորուեցաւ ձախ ձեռքէն եւ վիզէն: Աճապարողը 28 տարեկան է եւ բոլորովին անծանօթ գերման դեսպանատան: Կը կարծուի թէ քաղաքական նպատակով գործած է: Խորհրդականը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, ուր հանեցին ձեռքը մտած գնդակները: Երկու ոսկորներ կոտրած են:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Օդանաւային ցանց մը Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Թրքական կառավարութիւնը պայմանագիր մը կնքեց ամերիկեան Քըրթիս Րայթ ընկերութեան հետ, օդանաւային խիտ ցանց մը հաստատելու համար Անատոլուի մէջ: Այս կերպով Անատոլուն օդանաւային կարեւոր օղակ մը պիտի կազմէ Եւրոպան Ասիոյ եւ արեւելեան Ափրիկէի կապող ցանցին մէջ: Այս ձեռնարկը մաս կը կազմէ աւելի լայն ծրագրի մը որ կը ձգտի վերահաստատել փոքր Ասիոյ դարաւոր արժէքը՝ իբրեւ առեւտրական ճամբայ մը Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ: Միեւնոյն նկատումով, որոշուած է նորոգել պատմական խճուղին՝ Տրապիզոնէն Պարսկաստան:

Օդանաւային այս նոր ցանցը պիտի օգնէ լուծելու Թուրքիոյ փոխադրութեանց խնդիրը: Անատոլուի բնակչութիւնը այնքան փոքր է եւ ցիրուցան, որ երկաթուղիներու շինութիւնը ձեռնտու չի համարուիր:

Յունաստանի տնտեսական վիճակը

Պ. Վենիզելոս շաբաթ օր կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ Յունաստանի երեսփ. ժողովին մէջ, համաշխարհային տնտեսական տագնապի եւ իր երկրին ելմտական կացութեան մասին: Բացատրեց թէ Յունաստան վերջին տարիներու տնտեսական քաղաքականութեան շնորհիւ, յաջողեցաւ տոկալ տագնապին, երբ ստերլինի անկումը եկաւ ծանրացնել կացութիւնը: Մինչ այս մինչ այն, իր արտաքին վճարումներու տարեկան բացը 5,500,000 ստերլինի հասած ըլլալով, Յունաստան խնդրեց հինգ տարի դադրեցնել տոկոսներու վճարումը: Այս ընդհատումը մեծ զոհողութիւն կը հարկադրէ պահանջատէրերուն, բայց յոյն ժողովուրդը շատ աւելի ծանր բեռան մը տակ ինկած է: կառավարութիւնը կը խորհի վերաքննել առեւտրական քաղաքականութիւնը եւ մէկդի դնել ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի պայմանը: Ներածումներու սահմանափակումը եօթը միլիոն ստերլինի չափ մը պիտի բերէ: Տոկոսներու վճարման յետաձգումը կը բռնէ 1,200,000 ստերլին: Ուրիշ խնայողութիւններ ալ հաշուելով, երկիրը պիտի ունենայ 10,500,000 ստերլինի գումար մը որ լիովին կը բաւէ վճարումներու բացը գոցելու: Եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբին որոշումները համապատասխանեն կառավարութեան նպատակին, կառավարութիւնը նոր ընտրութիւններ պիտի կատարէ մօտերս, եթէ ոչ պիտի հրաժարի, որպէսզի լայն համախմբումով դահլիճ մը կազմուի, վարելու համար նոր քաղաքականութիւն մը, համաձայն ծանր կացութեան մը պահանջներուն:

Ընդդիմադիր կուսակցութեան պետերն ալ խօսք առնելով, խոստացան աջակցիլ կառավարութեան:

Վերջին լուրերու համաձայն, Պ. Վենիզելոս պիտի հրաժարի, եթէ չկարենայ փոխառութիւն մը ստանալ: Այս պարագային ալ պիտի ըլլայ խառն դահլիճ մը կազմել, բոլոր հոսանքներու մասնակցութեամբ:

Թուրքիոյ Համ. Պարտքերու խնդիրը

«Էնֆօռմասիօն» հաւաստի աղբիւրէ կ՚իմանայ թէ Սարաճօղլու Շիւքրի պէյի վերջին առաջարկները համաձայնութեան մը հիմ կազմելու հանգամանք չունենալով՝ Թուրքիոյ նախկին ելմտական գործավարը այս պահուս կը պատրաստէ նոր ծրագիր մը՝ որ յառաջիկայ շաբթու մէջ պիտի ներկայացուի Հանրային Պարտքի Վարչութեան Խորհուրդին, քննուելու համար:

— Ֆրանսայի վարչապետը շաբաթ առտու տեսակցութիւն մը ունեցաւ Էնկիւրիի ֆրանսական դեսպանին հետ, եւ այս առթիւ խօսք դարձաւ նաեւ Օսմ. Հանրային Պարտքերու մասին: Բանակցութիւնները կը շարունակուին պահանջատէրերու պատուիրակին եւ Թուրքիոյ ելմտական գործավարութեան պատուիրակ Ջիա պէյի եւ ուրիշ պաշտօնատարներու միջեւ: Էնկիւրիի ֆրանսական դեսպանն ալ կը մասնակցէր այս բանակցութեանց: «Էնֆօռմասիօն»ի կարծիքով, Թրքական կառավարութիւնը կ՚ուզէ բարեացակամութիւն ցուցնել եւ չուրանար իր պարտքը, բայց երկրին ելմտական վիճակը եւ պիւտճէին բացը թոյլ չեն տար առ այժմ կատարել իր յանձնառութիւնները: Առ այժմ կ՚ուզէ շատ փոքր մաս մը վճարել, լաւագոյն օրերու վերապահելով ամբողջովին գոհացնել իր պահանջատէրերը: Բանագնացները կը ջանան իրաւախոհութեան կը յանգիլ, երկու կողմերն ալ գոհացնելու առաջադրութեամբ:

— Թուրքիոյ Ազգ. Պաշտպանութեան գործավարութիւնը խնդրեց սպառազինութեանց հայթայթիչներէն՝ այս տարուան վճարումները յետաձգել 1936ին:

Պոլսոյ մեծ շուկան կը փլի ?

Պոլսէն կը հեռագրեն մարտ 6 թուականով.—

Այս տարի տեղացած առատ ձիւնը պատճառ եղաւ կարգ մը արկածներու, հին շէնքերու փլուզման հետեւանքով: կառավարութիւնը մասնաւորապէս մտահոգ է մեծ Շուկայի մասին, որ Արեւելքի ամէնէն ընդարձակ եւ հետաքրքրաշարժ պազարներէն մէկն է: Շուկան, որուն մէջ կան 40 հազար խանութներ, մեծապէս ազդուած է յաջորդական երկրաշարժներէն եւ այս տարուան խստաշունչ ձմեռէն: Ճեղքերէն հոսած ջուրը եւ ձիւնհալը խախտած են շուկային կարգ մը մասերը եւ վախ կայ որ փլին: Նոյնիսկ կարծողներ կան թէ անհրաժեշտ պիտի ըլլայ փլցնել ամբողջ շուկան:

Ուրբաթ օր երկրաշարժի ծանր ցնցումներ պատահեցան Իզմիրի մէջ: Մանրամասնութիւններ կը պակսին:

Տենդագին եւ անհախընթաց պայքար

Գերմանիոյ նախագահական ընտրութեանց առթիւ

Գերմանիոյ նախագահական ընտրութիւնները տեղի կ՚ունենան յառաջիկայ կիրակի օր, 13 մարտ: Այս առթիւ սաստկօրէն եւ գիտական բոլոր միջոցներով յառաջ կը տարուի ընտրական պայքարը: Կիրակի օր անհամար ցոյցեր եւ ժողովներ տեղի ունեցան ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Հինտէնպուրկի կուսակիցները անհաւելին ճիգեր կը թափեն անոր վերընտրութիւնը յաջողցնելու համար: Արդէն կամ երկաթէ ճակատը (տես Բ. էջի յօդուածը) որ Ձախակողմեան գլխաւոր հոսանքներու համախմբումն է, երեք հարիւր միթինկ սարքած էր Փրուսիոյ մէջ: Պերլինի միթինկին մէջ երեսուն օդանաւեր թռուցիկներ կը տեղային, տարփողելով Հինտէնպուրկի ընտրութիւնը: Վարչապետ Պրիւնինկ այսօր ճամբայ կ՚ելլէ դէպի Գերմանիոյ գլխաւոր քաղաքները, Հինտէնպուրկի թեկնածութիւնը պաշտպանելու համար:

Պերլինի բացօթեայ միթինկին ներկայ էին երեք հարիւր հազար հոգի: Շրջակայ փողոցներուն մէջ պահակներ կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին, ո՛րեւէ հակացոյց խափանելու համար: Օդին մէջ, ապաւորիչ թռիչքներ կը կատարէին բազմաթիւ օդանաւեր, որոնց վրայ խոշոր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Լինտպէրկի երախան կը փնտռուի տակաւին...

Տակաւին չէ գտնուած հռչակաւոր օդանաւորդին զաւակը:

Երախան գտնելու համար, ամէն օր անթելով կոչեր կ՚արձակուին շատ մը լեզուներով, — անգլերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն, գերմաներէն, լեհերէն, սպաներէն եւ եբրայեցերէն:

Տասնեօթը հազարի կը հասնի առեւանգիչները փնտռողներու թիւը, — ոստիկան, մաքսային դէտ, եզերապահ, գաղտնի ոստիկան եւն.:

Առեւանգումէն ի վեր հազարէ աւելի մարդիկ ձերբակալուած եւ հարցաքննուելով ազատ արձակուած են:

Շաբաթ օր, ամբողջ Ամերիկան աղօթեց երախային ազատման համար: Եկեղեցիներուն, դպրոցներուն, մեծ քաղաքներու ինչպէս գիւղերու մէջ հրապարակային աղօթքներ կատարուեցան, «Անտառի ընկերներ» կոչուած կազմակերպութեան 500,000 անդամներուն թելադրութեամբ:

× Ժողովրդային զայրոյթի ճնշման տակ, Նիւ Ճըրսիի նահանգին իշխանութիւնները որոշեցին ետ առնել այն կարգադրութիւնը, որուն համեմատ անպատիժ պիտի մնային առեւանգիչները: Աւազակները ոչ միայն պիտի պատժուին, այլ եւ պատիժը այնքան ծանր պիտի ըլլայ, որքան ծանրանայ երախային առողջական վիճակը եւ ուշանայ վերադարձը:

× Ձերբակալուեցաւ Լինտպէրկի ստնտուին բարեկամը, շարժավար մը, որ անցեալ կիրակի այցելութեան եկած եւ յաջորդ օրը կանուխ մեկնած էր:

× Հեռագրի մը համաձայն, առեւանգիչները խոստացած են մինչեւ 48 ժամ յանձնել երախան:

× Խուզարկութեանց համար, ամերիկեան ոստիկանութիւնը օրական 50 հազար տոլար կը ծախսէ առեւանգման օրէն ի վեր:

× Ամերիկեան կարմիր Խաչի մէկ մասնաճիւղը հեռագիր մը ուղղելով Ընկերութեան նախագահին, առաջարկած է շարժման մէջ դնել կարմիր Խաչի անդամներէն մէկ միլիոն հոգի, երախան գտնելու համար:

× Երիտասարդ օդանաւորդը վիշտէն եւ յուսահատութենէն այլափոխուած է մէկ շաբթէ ի վեր, եւ պատրաստ՝ որ եւ է միջոցի, որպէս զի երախան փրկուի: Կիրակի օր դիմեց երկու նշանաւոր մաքսանենգներու, որոնք միեւնոյն ատեն օդանաւորդներ են, եւ անոնց աջակցութիւնը խնդրեց: Երկուքն ալ խոստացան ... մարդասիրաբար:

Կարմիր խլրտումներ Թուրքիոյ մէջ

Յայտագրեր ցրուելու յանցանքով, Պոլսոյ մէջ ձերբակալուեցան վեց Թուրքեր, որոնց պետն է Նուրի Մարուֆ:

Ոստիկանութեան ուշադրութիւնը գրաւած էր որ, Նուրի Մարուֆ կասկածելի վիճակի մէջ կը շրջի հոս ու հոն եւ զանազան տեղեր կը մտնէ ու կ՚ելլէ: Հետապնդում կատարուելով, հասկցուած է որ այս վեց ընկերները իրենց միջեւ գաղտնի կազմակերպութիւն մը ըրած են: Նուրի Մարուֆ, փետրուար 22ին, Ունգափան սրճարանի մը մէջ տեսակցած է Թալէաթի, Մէհմէտի եւ Էմինի հետ եւ պատուիրած է անոնց որ տալիք յայտագիրը կէս գիշերին փակցնեն թաղերու մէջ: Ճիշդ նոյն պահուն ոստիկաններ սրճարան մտնելով ձերբակալած են զանոնք:

Յայտագրերը տպագրուած են եւ գրի առնուած տկար խմբագրութեամբ մը: Նոյն իսկ, անոնց կարգ մը նախադասութիւնները անհասկնալի են:

Յայտագիրներու պարունակութիւնը շատ կը նմանի Իզմիրի մէջ ձեռք անցուած յայտագիրներուն: Տակաւին կարելի չէ եղած հասկնալ թէ ո՛ւր տպագրուած են:

— Էտիրնէի մէջ ալ, համայնավարական յայտագրեր ցրուելու ամբաստանութեամբ ձերբակալուած են կարգ մը անձեր:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԱԿԱՏ ՃԱԿԱՏԻ ԴԷՄ

Հաշտութենէն յետոյ, Գերմանիոյ մէջ անդադար հարց կար «ճակատներ» կազմելու: Մասնաւորապէս ազգայնականներու կողմէ ընկերակցութիւններ, լիկեր եւ կուսակցութիւններ կը կազմուէին:Օր մը նշանաւոր «Զինակցութիւն» մը կազմուեցաւ«Պատ-Հարզպուրկի ճակատ» անունով:

Գոնէ տեսականօրէն «Պատ-Հարզպուրկի ճակատը» կանգուն կը մնայ, իր մէջ ունենալով Հիթլէրը, Հիւկէնպէրկը եւ Պողպատեայ Սաղաւարտներու մարդիկը,հակառակ Հիթլէրի եւ Հիւկէնպէրկի փոխադարձ հակառակութեանց:

Բայց «ճակատ» բառը դրոշմուած մնաց ձախակողմեաններու մտքին մէջ եւ մտածեցին, իրենք ալ,իրենց «ճակատը» կազմել:

Հիթլէրի շարժումները, իր քաղաքականութեան խօլաթափ վազքը, իր թեկնածութիւնը, ընտրութեանց մօտաւորութիւնը, պատճառ եղան ձախակողմեաններու անժխտելի զարթումին:

Թէեւ անցեալ տարի ընկերվարականները կազմած էին «Միջազգային ճակատ մը», սակայն այնքան ալ զօրաւոր կազմութիւն չունէր: Յետոյ կազմուեցաւ Արոյրէ կամ Երկաթեայ Ճակատը՝ Հիթլէրի դէմ:

Կազմակերպիչներու նպատակն է պատասխանել Հիթլէրի եւ իր դաշնակիցներուն, իրենց գետնին վրայ եւ անոնց դէմ հանել այն միեւնոյն զէնքերը որոնցմով կը սպառնան:

Հիթլէրի նպատակակէտն է պետութիւնը: «Պղնձեայ Ճակատ»ը պիտի կազմակերպէ պետութեան պաշտպանութիւնը անոր դէմ: Նաեւ պաշտպանութիւնը հանրապետական մտքի ներկայացուցիչներուն:

Երկար ատենէ ի վեր Reichsbanner (կայսրութեան դրօշակ) ձախակողմեան մեծ ընկերակցութիւնը կոչեր կ'ուղղէր հակաֆաշիստ ուժերու: Սակայն իր այդ կոչերուն պատասխանողներու եթէ ոչ ամբողջութիւնը, գոնէ մեծ մասը կը կազմէին սոցիալ-դեմոկրատ գործաւորներ, համակիրներ կամ անկախներ: Իր հիմնարկութեան սկիզբէն ի վեր մաս կազմող նախկին պատերազմիկներէ զատ, ուրեմն, «Կայսրութեան Դրօշակ»ը իր մէջ ունէր ընկերային տարրեր:

Այնպէս որ «Արոյրէ Ճակատ»ը, որուն բնականաբար մաս կը կազմէ նաեւ Reichsbannerը, կը ջանայ յառաջ բերել հանրապետութեան հակառակորդներու դէմ կռուող հանրապետական գունդ մը:

Կը կարծուի թէ «Արոյրէ Ճակատ»ը իր վարած հանրապետական քաղաքականութեան շնորհիւ, պիտի կրնայ բազմաթիւ անդամներ հաւաքել իր շուրջը, մանաւանդ ժողովրդավար հանրապետական խաւերէն հաւատարիմ մնացող քաղքենիներէն: «Արոյրէ Ճակատ»ը յոյս ունի նաեւ պետութեան եւ անոր զինուորական ու ոստիկանական ուժերու միջամտութեան վրայ: Հանրապետական շրջանակը ստեղծելէ զատ, ան կը կազմակերպէ եւ կը բազմապատկէ անոր մարտական ուժերը եւ պահակները:

«Արոյրէ Ճակատ»ն ալ հետեւողութեամբ Հիթլէրի, պիտի պայքարի քարոզութեամբ, թռուցիկներով, ցոյցերով, ժողովներով, մամուլով եւլն.: Պիտի ջանայ արգիլել Հիթլէրի անդամագրութիւնը անոր գործածած միջոցներով իսկ: Կը մտածէ նոյնիսկ անոր անդամները իր շարքերուն մէջ քաշել:

Մինչ «Կայսրութեան Դրօշ»ը ստանձնած է գործնապէս կազմակերպել մարտական խումբերը, ընկերվարական կուսակցութիւնը իր մամուլով պիտի վարէ քարոզութեան եւ ցոյցերու բաժինը, իր գլուխն ունենալով «Ֆորվէրց»ը:

«Կազմակերպութեան Շաբաթ»ը, որ տեղի ունեցաւ 31 յունուարէն 7 փետրուար, կրցաւ կարելի եղած չափով հոծ բազմութիւն համախմբել: Այս առթիւ գիրք մը, «Արծաթեայ գիրքը», կը ներկայացնէր ժողովուրդին եւ ուզողը կ'արձանագրուէր, միեւնոյն ժամանակ նուէր մը ընելով: Այս ձեւով կարելի եղած է միայն Պերլինի մէջ 120,000 ստորագրութիւններ հաւաքել: Միեւնոյն ժամանակ մեծ ժողովներ տեղի ունեցան ամէն կողմ, որոնց թիւը հազարի կը հասնէր:

ԿԱՐՄԻՐ ՃԱԿԱՏ.— Կարգ մը շրջանակներու մէջ կը յուսացուէր թէ Հիթլէրեաններու վտանգին առթիւ, համայնավարներն ալ միացեալ ճակատ պիտի կազմեն ընկերվարականներու հետ միասին:

Քաղաքական կարգ մը պատճառներու հետեւանքով, համայնավար եւ ընկերվարական քաղաքացիներու միջեւ անհուն վիհ մը բացուած է այնպէս որ մերձեցման բոլոր ջանքերը ապարդիւն են: Մոսկուայի հրամանները բացարձակ են այս մասին: Համայնավարները կը պատճառաբանեն նաեւ թէ, Հիթլէրի իշխանութեան գլուխ անցնիլը աւելի նպաստաւոր է իրենց. որովհետեւ այդ առթիւ է որ պիտի պայթի խորհրդային յեղափոխութիւնը: Ահա թէ ինչու համայնավար կուսակցութիւնը փոխանակ հակաֆաշիստ շարժման միանալու, կազմած է կարմիր բանուորական ճակատ մը:

Համայնավար սպայակոյտի յայտնութեանց համաձայն, իրենց նպատակը երկու է,—Ա. Պէտք է կռուիլ Հիթլէրի դէմ անցեալին նման: Ոչ աւելի, ոչ պակաս: Բ. Բայց պէտք է նաեւ ճակատ տալ «ֆաշիստ սոցիալ-դեմոկրատներու» փորձերուն, որուն արոյրէ կամ երկաթէ ճակատը պատրուակ մըն է Պրիւնինկի եւ իր քաղքենի բարեկամներու կառավարութեան նեցուկ կանգնելու համար: Այդ ճակատը, ֆաշիզմի դէմ պրոլետարներու պաշտպանութեան ճակատ չէ:

Հիթլէրեաններու համար աւրեաք վտանգ մը չե՞ն ներկայացներ համայնավարները:

Հիթլէրեան անդամներու սպանութեանց մեծ մասը կատարուած են համայնավարներու կողմէ: Շաբաթ չանցնիր որ գիշերը կամ օր ցերեկով սպաննուած դիակներ չգտնուին: Վիրաւորումներ ալ տեղի կ'ունենան, սակայն ոչ յաճախ: Այս դանակի եւ ատրճանակի անզուսպ պատերազմը որոշ ժամանակներ այնքան մեծ համեմատութիւններ կը ստանայ որ, հաւաքական վրիժառութիւններու եւ ոստիկանական նեղացուցիչ նախազգուշութիւններու առջեւ, համայնավար կեդրոնական մարմինը կը ստիպուի դէմ կենալ իր կարգ մը անդամներու անհատական ահաբեկումներուն, որոնք հակառակ են պրոլետարական ճշմարիտ պայքարի տեսակէտին:

Այս ահաբեկիչները ընդհանրապէս կը պատկանին «Antifa» հաստատածին (հակաֆաշիստ լիկ), այսուհանդերձ համայնավար պետերը երբեմն կոչ կ'ընեն ահաբեկիչ մարմնի գործակցութեան:

Նորանոր յայտնութիւններ երեւան հանած են նաեւ համայնավարական ուրիշ կազմակերպութեան մը գոյութիւնը, որուն հետ Հիթլէրեանները կարող են գործ ունենալ: Այդ կը կոչուի «Հակակազմակերպութիւն» որ կախում ունի պարզապէս Կեփէուէն (Չեկա): Ինքնապաշտպանութեան դիմակին տակ, ան կը կազմէ կռիւի եւ ահաբեկչութեան վտանգաւոր խումբ մը: Այս գաղտնի կազմակերպութեան կեդրոններն են Ֆրանքֆորթ, Համպուրկ, Լայփցիկ եւ Պերլին: Անունազն ունի, կ'ըսեն, 2000 թոշակաւոր անդամներ:

Ուրեմն համայնավարները կրնան ստուար ուժ մը հանել ազգայնընկերվարականներու (Հիթլէրեան) դէմ: Եւ եթէ երբեք Հիթլէր իշխանութեան գլուխ անցնի, իրենց ազդեցութեան ենթակայ զանգուածները կրնան միանալ հակահիթլէրեան որ եւ է կազմակերպութեան:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ— Հիթլէրի դէմ կազմուած բոլոր ճակատներու կարգին պէտք էր կազմուէր նաեւ «Պետական Ճակատ» մը:

Այդ ճակատը չկազմուեցաւ:

Կաթոլիկներու կեդրոնը, Պրիւնինկի անձնաւորութենէն զատ, որ կեդրոնի ներկայացուցիչն ըլլալով հանդերձ վարչապետն է, վերջնական եւ ճշգրիտ կերպով չէ արտայայտուած այդ մասին:

Պատճառները բազմազան են:

1.— Կեդր. կաթոլիկները իրենց մէջ կը հաշուեն աջակողմեան եւ ձախակողմեան անդամներ: Քաղաքագէտը պէտք է խորամանկ ըլլայ հասկնալու համար թէ անոնց նախագահ, մոնսէնեոր Քաաս, կշռին ո՛ր կողմը հակելու մտադրութիւն ունի: Աւելի դէպի աջ, կ'ըսեն ընդհանրապէս:

2.— Կեդրոնի շրջանակին մէջ զաւանական ակնտիքաներ գոյութիւն ունին, որոնց գլխաւոր ուղղութիւնը բաւականին հակահիթլէրեան է: Սակայն խումբերու վերեւ կան քաղաքագէտները, ինչպէս Պրիւնինկ եւ Սթեկէրվալտ, երկուքն ալ իշխանութեան գլուխ եւ երկուքն անորոշ:

3.— Կեդր. կաթոլիկները, եկեղեցւոյ հնազանդ զաւակներ, Վատիկանէն հրահանգ կը ստանան: Արդ՝ ժամանակէ մը ի վեր, պապական քաղաքականութիւնը տատամսոտ է նազիներու հանդէպ:

4.— Աւանդականօրէն Գերմանիոյ մէջ, մանաւանդ պատերազմէն յետոյ, կեդրոնի խմբակցութիւնը կրցած է Ռայխսթակի քաղաքական առանցքը կազմել: Այս նպաստաւոր դիրքին վրայ մնալով, իշխանութեան մաս կազմած են ուրիշ ո եւ է կուսակցութեան մը հետ դաշնակցելով: Շատ հաւանական է որ վաղը դաշնակցին Հիթլէրի հետ:

Գլխաւոր պատճառները սասնք են: Այնպէս որ կեդրոնի մարդիկը հաւաքական ճակատ չեն կազմած Հիթլէրի դէմ, բացի քանի մը անձերէ:

Գալով անոնց որ կը կոչուին «օրինաւոր» ազգայնականներ, եւ որոնք կը գտնուին իշխանութեան գլուխ, ինչպէս մարաջախտ Հինտէնպուրկ, նախագահ, Կրէօներ, անոր պաշտպան նախարարը, կ'երեւի թէ երկար ժամանակ օրօրուելով անորոշութեան եւ երկդիմութեան մէջ, հակած են Հիթլէրեաններու գործի գլուխ անցնելու գաղափարին, անոնց ձեռք քաշելու օրինական ձեւերու յարգանքէն:

Ահա Գերմանիոյ խմորումներուն ընդհանուր պատկերը:

Հիթլէր պիտի կրնա՞յ յաջողիլ:

«Ճակատ»ները պիտի կրնա՞ն ո եւ է դրական արդիւնք ձեռք բերել:

Աւելորդ են գուշակութիւնները: Ամէն պարագայի մէջ, Գերմանիոյ ապագան եւ աշխարհի խաղաղութիւնը կախում ունին այս դէպքերէն:

Ն. ՀՐԱՉԴԱՆ

ՏՈՔԹ. ՎԱԼՏԷՄԱՐ ՊԷԼՔ

Փետրուար 25ին Ֆրանքֆորթի մէջ տօնուեցաւ նշանաւոր մեծ հայագէտի մը եօթանասնամեակը:

Այս հայասէրը Տոքթ. Վալտէմար Պէլքն է, որուն անունը մեծ յարգանք ներշնչած է մօտ քառասուն տարիէ ի վեր հայկական պատմութեամբ, մանաւանդ հին պատմութեամբ, զբաղողներուն:

Իր գիտական աշխատութիւններու մասին զանազան առիթներով խօսուած է արդէն հայ թերթերու մէջ եւ մեր բարեկամ Պ. Հր. Թորոսեան, որուն տնտեսական հարցերու շուրջ գրի առած շաբաթական քրոնիկները այնքա՛ն ախորժով կը կարդանք «Յառաջ»ի մէջ, քանի մը տարիներ առաջ «Յառաջ»ի մէջ անդրադառնալով այդ մեծ հայագէտին վրայ, մանրամասն տեղեկութիւններ տուած էր: Միայն սա կ'ուզեմ յիշեցնել թէ Տոքթ. Պէլք հայ պատմութեան ամենամեծ ծառայողներէն մէկը ըլլալուն, կ'արժէ որ իր գործունէութիւնը ծանօթ ըլլայ նաեւ մեր ժողովուրդին լայն խաւերուն մէջ:

Արդարեւ, ինքը մէկն է ա՛յն հազուագիւտ Եւրոպացիներէն,որոնք տարիներով յարատեւ եւ համբերատար աշխատութիւն մը նուիրած են Հայաստանի եւ հայկական զաւառնե՛րուն ուսումնասիրութեան:

Տոքթ. Պէլքն էր որ 1901ին Կովկաս եւ Հայաստան ուղեւորելով, պրպտած է հայկական հողը եւ անոր պարունակած զանազան հնագիտական առարկաները, նոր լոյս սփռելով հայկական պատմութեան վրայ:

Ինքն էր որ զանազան հրատարակութիւններով Հայաստանի հին պատմութեան եւ աշխարհագրութեան վրայ երեւան հանած արդիւնքներու մասին գրած է եւ կը գրէ տարիներէ ի վեր գերմանական զանազան թերթերու եւ հանդէսներու մէջ: Ինքն է եղած Տիգրանակերտ թագաւորական մայրաքաղաքին բուն տեղը ճշդողը եւ անոր ծաղկման եւ անկման մանրամասնութիւնները տուողը:

Ինքն է որ Արտաշատ թագաւորական քաղաքին բո՛ւն տեղը գտած է եւ դարձեալ ինքն է որ բացատրած է հաստատ փաստերով, Հայոց գաղթը դէպի այն երկիրը, որ յետոյ իրենց անունով Հայաստան կոչուեցաւ (500-510 Ք. Ա.):

Տոքթ- Պէլք ասոնցմէ զատ ունի զանազան հայագիտական ուսումնասիրութիւններ զորս չէ կրցած հրատարակութեան տալ մինչեւ հիմա:

Որչա՛փ մեծ գիտուն մըն նոյնքան ալ ազնիւ նկարագրի տէր անձնաւորութիւն մըն է, որուն հետ ծանօթանալու պատիւն ունեցած եմ: 1922ի ամառն էր երբ Ֆրանքֆորթի մէջ իրեն հանդիպեցայ: Իր շէնշող նկարագիրը, վառվռուն շարժումները մտքի արտակարգ թարմութիւնը եւ մանաւանդ հայ ժողովուրդին եւ հայկական բոլոր անցուդարձերուն մասին իր ցոյց տուած հետաքրքրութիւնը իրապէս ամէնուն հիացումին արժանի եղած են, իր բազմակողմանի հմտութիւնը մանաւանդ շատերուն ուշադրութիւնը գրաւած է:

Դեռ Պերլինի գիտութեանց համալսարանը չաւարտած, մրցանակ մը շահած է կրօնական աղանդի մը մասին գրած իր գիրքին համար, այսինքն՝ նիւթի մը վրայ որ իր մասնագիտութենէն բոլորովին տարբեր ճիւղի մը կը պատկանէր:

Շատ լաւ կը յիշեմ, երկուշաբթի օր մըն էր,արեւոտ օր մը, երբ մասնաւոր հրաւէրի մը վրայ Տքթ. Ինճէեան, Պ. Մատթէոսեան, Պ. Հր. Թորոսեան եւ այս տողերը ստորագրողը, ժամադրութեան մը համաձայն Ֆրանքֆորթի համբաւաւոր փալմէն-կառթըն այսինքն Բուսաբանական պարտէզը գացինք, ուր մեր յարգելի գիտունը երբ իմացաւ որ ամէնքս ալ Հայեր էինք, խիստ գոհ եղաւ եւ սկսաւ տեղեկութիւններ տալ մեզ Տքթ. Լէփսիուսի եւ անոր հերկած հայ-գերման ընկերութեան մասին, Հայաստանի տնտեսական վիճակի մասին, Խալտերու մասին եւն. եւն.:

Երկու ժամէ աւելի տեւեց մեր տեսակցութիւնը, որմէ յետոյ Գերմանոյներու մէջ գտնուող զանազան տունկերու եւ այլ հազուագիւտ բոյսերու մասին տեղեկութիւններ տալէ [...] ստիպեալ իրմէ հրաժեշտ [...] որովհետեւ Վիէնպատըն պիտի բաղանայինք եւ պէտք էր [...] ճապարէինք վերջին շոգեկառքը չփախցնելու համար:

Տոքթ. Պէլք ունի հատորներ ձեռագիրներ, որոնց մէջ կան [...] պէս ըսի, ուսումնասիրութիւններ Հայոց Պատմութեան մասին, որոնք անկասկած նոր լոյս պիտի [...] հայ ժողովուրդի պատմութեան [...] եթէ կարելի ըլլար միջոց մը [...] հիլ զանոնք կորուստէ [...] հրատարակելու համար:

Մեծայարգ հայագէտին [...] ալ Յոբելեանին առթիւ [...] բար այս պարագան մեր հ[...] ներուն լուրջ ուշադրութեան [...] յանձնեմ:

ՏՈՔԹ. ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԻ [...]

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Փարիզի Քաղաքապետական [...] վը իր նիստերը կը վերսկսի [...] Այս առթիւ ֆրանսական թերթ[...] կը գրեն թէ օրակարգի վրայ [...] գտնուի գործազրկութեան տագն[...] պի հարցը, որուն մասին կը [...] ծուի թէ տեղի պիտի ունենա[...] կար վիճաբանութիւն մը:

Անշուշտ այս վիճաբանութիւ[...] չպիտի փորձէ ճշդել թէ ի՛նչ [...] պատճառները գործազրկութեան տագնապին: Այլ պիտի փնտռէ [...] միջոցներ, կարելի չափով գործ[...] մը տանելու համար գործազուրկներու թշուառութեան: Երկուք են [...] միջոցները,— Աշխատանք և նպաստ[...]

Մէկի նահանգապետը արդէն [...] ջողած է ընդունիլ տալ ծրագիր [...] հանրային ծաւալով աշխատանքներու համար, որոնք մեծապէս [...] տի նպաստեն զանազան դասակար[...] բանուորներու վիճակին բարելա[...] ման, — այսպէս պիտի շինուին [...] ւանդանոցներ, լոգարաններ, [...] յին բարեզարդութիւններ: [...] այս աշխատանքները որոնց [...] ձեռնարկուի այս տարի, պիտի [...] ժեն երկու միլիար 148 միլիոն [...]

Գալով նպաստին, որ կը [...] գործազուրկներուն, կը յուսացո[...] նոր կարգադրութիւններ ըլլան [...] այդ մասին: Տրուած նպաստը [...] բաղկանայ պետական, նահանգա[...] եւ համայնքային յատկացումներ[...]

Պետութիւնը կուտայ օրական [...] ֆրանք իւրաքանչիւր գործազուրկի որ տէր է ընտանիքի մը, 4 ֆրանք [...] ալ կնոջ, 4 ֆրանք եւս ընտանիքի իւրաքանչիւր անդամի, 16 տարեկանէ վեր, որ անգործ է եւ կ'ապրի նոյն յարկին տակ, եւ 3,50 ֆրանք [...] նիքի իւրաքանչիւր անդամի [...] տարեկանէն վար, որ յանձնուած [...] նոյն ընտանիքի պետին խնամ[...]

Յունուարի 1էն սկսեալ, [...] նահանգային յատկացումն [...] ֆրանք, 0,50 ֆրանք, 1 ֆրանք 0,50 ֆրանք ճիշդ այն կարգով [...] վերը յիշեցինք:

Իսկ համայնքային յատկ[...]

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

5.— Դեղեր - Ոսկի

ԽՄԲ.— Այս յօդուածը ժամանակին մեր ձեռքն էր, շաբաթ օրուան համար, բայց ստիպուեցանք յետաձգել:

Թոքախտին դարմանումին համար դարերէ ի վեր գործածուած դեղերը համրանք չունին: Երբ հիւանդութեան մը համար բազմաթիւ դեղեր եւ դարմաններ կը յանձնարարուին եւ կը կիրարկուին, կը նշանակէ թէ անոնցմէ ոչ մէկը կը բուժէ, ոչ մէկը յատկաբոյժ (spécifique) է եւ թէ այդ հիւանդութեան բուժումը այնքան ալ դիւրին չէ:

Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք չէ այպանել կամ ծաղրել անոնք որ քանի մը դար առաջ թոքախտին, այդ հիծող հիւանդութեան, այդ բարակցաւին ւերերներու ի տես մեզի համար ամէնէն արտառոց բաները կը յանձնարարէին իբրեւ ազդեցիկ դարման, ի միջի այլոց աղուէսին թոքը, մարդկային ճարպը, տեսակ մը աղտոտ ճճիէ (cloporte) պատրաստուած օշարակը, եւն.:Ամիրտովլաթի յանձնարարածը— այծի կաթը —թերեւս աւելի ազդեցիկ չէր, բայց գէթ հաճելի էր:

Տակաւին դար մը առաջ Թոքախտը բուժելու համար զանազան դեղեր եւ միջոցներ յանձնարարող համբաւաւոր բժիշկներուն միջեւ մեր կուսակցական կռիւներուն չափ բուռն, կրքոտ եւ սին վէճեր տեղի կ'ունենային, հակառակ անոր որ մարդը խելացի կենդանի մը կը նկատուի: Ոմանք թոքախտը բուժելու իբրեւ լաւագոյն միջոցը կը նըկատէին արիւնառութիւնը, որ այդ շրջանին ամէն տեսակ հիւանդութեան կը կիրարկուէր: Եւ իրօք Թոքախտը կ'աղէկնար, որովհետեւ Թոքախտաւորը... կը մեռնէր, կ'ըսէին հակառակորդները: Ուրիշներ զօրաւոր փսխեցուցիչներ կամ մաքրողական եւ միզեցուցիչ դեղեր կամ նման միջոցներով կը դարմանէին Թոքախտաւորները: Հետզհետէ կիրարկուեցան, մերթ նպաստաւոր, մերթ աննպաստ արդիւնքներով, երկաթի, մկնդեղի (արսենիք), ծծումբի, արծաթի, մանիշի (իոտ). կիրի բաղադրութիւններ, ինչպէս նաեւ քրէոզոթը, ձկան իւղը, քնաքնան, Թոքախտի մանրէին թոյնը, եւն.:

Փորձառութիւնն ու փորձարկութիւնը հետզհետէ լքել տուին կիրարկուած դեղերէն մեծ մասը, եւ այժմ անոնցմէ շատ քիչերը կը գործածուին, ընտրողութեամբ եւ որոշ պարագաներու մէջ: Այդ կարգէն են մանիշի, մկնդեղի, լուսակիրի (ֆօսֆօր) եւ մանաւանդ կիրի բաղադրութիւնները, նաեւ ձկան իւղը՝ իբրեւ սնունդ եւ իբրեւ կրացնող, կիր տուող դեղ: Բայց պէտք է գիտնալ որ այս բոլոր դեղերը որեւէ ազդեցութիւն չունին Թոքախտի մանրէին վրայ, հետեւաբար Թոքախտը բուժող դեղեր չեն. այլ օժանդակ միջոցներ են, որոնք մարմինին եւ թոքերուն մէջ որոշ փոփոխութիւններ յառաջ բերելով, կրնան Թոքախտի բուժումին նպաստել, պայմանաւ որ պատշաճ պարագային պատշաճ կերպով գործածուին: Ուրեմն պէտք չէ հաւատք ընծայել անոնց որոնք թերթերու մէջ ծանուցուած դեղերով եւ դարմանումի միջոցներով Թոքախտի արմատական բուժումը կը խոստանան եւ այդպիսով ժողովուրդին դիւրահաւանութիւնը կը շահագործեն: Թոքախտի դէմ պաշտպանութեան ֆրանս· ազգային մարմինն ալ քանի մը ամիս առաջ Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներուն մէջ փակցուած որմազդով մը հասարակութիւնը կը զգուշացնէր այդպիսիներուն դէմ:

Այս բոլորէն կը հետեւի թէ ներկայիս Թոքախտը բուժող յատուկ դեղ մը չունինք: Սակայն յոյսեր ունինք:

Ու այժմ ոսկին է որ կը ներշնչէ այդ յոյսերը:

Չեմ գիտեր թէ ոսկին բարի՞ք մըն է թէ չարիք մը: Ամիրտովլաթ կ'ըսէ թէ «ով որ զոսկին հետն պահէ՝ սիրտն ուրախ լինի եւ թէ քանի շատնայ՝ զսիրտն այլ ուրախ առնէ», ինչ որ վիճելի է: Ներկայիս ունեցողն ալ մտահոգ է, չունեցողն ալ, անշուշտ տարբեր պատճառներով: Հազարաւոր տարիներէ ի վեր մարդկութեան համար ոսկին վայելքի խորհրդանիշը եւ գործիքը, տենչանքի առարկան եւ բիւրաւոր ոճիրներու շարժառիթը դարձած է: Այժմ թերեւս յաջողի քաւել իր պատճառած կատարուած չարիքները, դառնալով բարիք մը Թոքախտաւորներուն համար:

Դարերէ ի վեր ոսկին իբրեւ դարման գործածուած է շատ մը ցաւերու դէմ: Հայ բժշկապետը՝ Ամիրտովլաթ կ'ըսէ թէ «բերանդ առնու՝ (ոսկին) աւգտէ (օգտէ) խուչկին ցաւուն. թէ ածես եւ թէ արբես՝ աւգտէ խաֆաղանին (սրտի բաբախումին), եւ սիրտն ուժովցնէ բայց բշտին (միզափոշտին) զէն առնէ. եւ ով որ ոսկի մատնի ի մատն անցնէ՝ այլ կծիպ (տոլամա panaris) չելնի:» Բայց ոսկին Թոքախտին դէմ ալ գործածուած է, նոյնիսկ անցեալ դարու սկիզբը, բայց արդիւնք տուած չըլլալով լքուած է:

Մօտ եօթը տարի առաջ դանիացի գիտուն մը՝ Տոքթ. Մոլկարտ սկսաւ Թոքախտը դարմանել ոսկիի եւ ծծումբի նոր բաղադրութեամբ մը: Ներարկուած քանակութիւնը աննշան ըլլալով հանդերձ, դեղը զօրաւոր եկաւ շատերուն համար: Մեր մարմինը այնքան չի սիրեր ոսկին, այնքան ագահ չէ, որքան մեր հոգին: Պատերազմի ատեն շատեր ոսկի կլլեցին պահելու համար, բայց աղիքները արտաքսեցին կլլուած ոսկիները իբրեւ կղկղանք: Նոյնպէս երբ ոսկի կը ներարկեն երակներուն մէջ, մարմինը քիչ մը վար կը դնէ եւ մնացեալը կ'արտաքսէ լեարդին, երիկամունքներուն եւ աղիքներուն միջոցով: Եթէ ազս գործարանները տկար ենեւ լաւ չեն գործեր, ոսկին լաւ չեն արտաքսեր, ալ աւելի կը յոգնին, եւ ի վերջոյ հիւանդն է որ կը վնասուի: Ահա թէ ինչո՛ւ շատ մը թոքախտաւորներ, որոնց վիճակը ծանր էր եւ գործարանները տկար, չկրցան տանիլ ոսկիով դարմանումը, որ ժամանակ մը յուսախաբութիւն պատճառեց:

Երկու երեք տարիէ ի վեր Ֆրանսացի հեղինակաւոր մասնագէտներ վերսկսան ոսկիով դարմանումը, աւելի հանդամանօրէն կիրարկելով զայն: Շաբաթը անգամ մը ներարկում մը կ'ընեն երակներուն կամ մկաններուն մէջ, համաձայն ոսկիի բաղադրութեան տեսակին: Հիւանդներէն ոմանք անհանգիստ կ'ըլլան, ջերմութիւն եւ զող կ'ունենան. ուրիշներ ոչինչ կը զգան:

Այժմ ստացուած արդիւնք[...] աւելի գոհացուցիչ և քաջալեր[...] են. նոյն իսկ կարգ մը թոքախ[...] ւորներ բուժուած են միայն [...] ներարկումներով: Այսուհանդերձ [...] կիով դարմանումին մէջ բազմա[...] կէտեր (քանակութիւն, կիրառ[...] ձեւ եւ պարագայ, եւայլն) տակա[...] փորձարկութեան եւ ճշդումի կը [...] ռուին: Առ այժմ մասնագէտ[...] ոսկիով դարմանումը ընդհանր[...] կը վերապահեն այն պարագան[...] երբ թոքաճնշումը անկարելի է, [...] չի յաջողիր, կամ երբ առողջ [...] ալ կը բռնուի, կամ երբ թոքա[...] դանդաղ կ'ընթանայ բայց հակ[...] չէ գոցուելու եւ ոսկիի ներարկ[...] չեն ըներ երբ թոքախտը գէշ [...] բացընթաց տեսակէ է եւ հիւանդ[...] ներքին գործարանները լաւ [...] գործեր:

Ուրեմն, թոքաճնշումէն [...] թոքախտի դարմանումին [...] ոսկին թանկագին օժանդակ [...] որ շօշափելի արդիւնքներ [...] եթէ պատշաճ կերպով գործած[...] Ոսկեխառն նոր դեղեր եւ կիրառ[...] տարբեր եղանակներ կրնան [...] պէս աւելցնել ոսկիին ազդ[...] թիւնը: Այդ ուղղութեամբ մաս[...] գէտները մեծ ճիգ կը թափեն:

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵ[...]

մը՝ 1 ֆրանք ընտանիքին պետին։ Նպաստի այս գումարները մեծ բան մը չեն կազմեր սակայն, եւ ընտանիքներու մէջ թշուառութիւնը սկսած է իր սարսափը ձգել։ Անոնք որ փոքրիկ խնայողութիւն մը ունէին, խնայողական Սնտուկներու վարչութենէն քաղուած տեղեկութիւններու համաձայն, արդէն մօտ են սպառելու իրենց այդ գումարները։

Ամէն ընտանիք շաբաթէ շաբաթ կը քաշէ իր խնայողութիւնը։ Ցետոյ պէտք է նկատի ունենալ որ նպաստը պիտի յատկացուի տարին 180 օր միայն։ Բարեբախտաբար կարգ մը պարագաներու մէջ շարունակուեցան նահանգային ու համայնքային նպաստի բաժինները նոյնիսկ աւելի քան 180օր։Միւս կողմէ քաղաքապետական ժողովը քուէարկեց վարկ մը օգնութեան համար գործազուրկներուն դրամապէս եւ նիւթապէս (պարէն), ինչպէս նաեւ վճարելու համար բնակարաններու վարձքը։

Գործազրկութեան տագնապին մէջ պէտք չէ մոռնալ նաեւ անգործ մատուրականները եւ արուեստագէտները։ Անոնց համար Փարիզի քաղաքապետական ժողովը եւ Սէնի նահանգային ժողովը քուէարկեցին առաջինը 700 հազար, երկրորդը 400 հազար ֆրանք, նպաստի գումար մը, որ դրուած է Սէնի նահանգապետին ու ոստիկանապետին տրամադրութեան տակ, յատկացուելու համար կարօտ մտաւորականներուն։

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ արհեստաւորները, որոնք եւս զրկուած են աշխատանքէ։ Անոնց համար եւս պատրաստուած է ծրագիր մը։ Նահանգապետը կը բերէ առաջարկ մը, կնքելու համար 80 միլիոն ֆրանքի փոխառութիւն մը, որպէսզի գործ հայթայթուի արհեստաւորներուն։ Այդ փոխառութիւնը պիտի գործածուի վերանորոգելու եւ բարեզարդելու համար թաղապետութեանց հանդիսասրահները, հարսանեկան դահլիճները, ճոխացնելու համար կայարանները, վերջապէս մաքրելու եւ գեղեցկացնելու համար եկեղեցիները, արձանները, որմնանկարները եւն.։ Այս ծրագիրը կը նպաստէ ոչ միայն արհեստապէտ գործազուրկներու վիճակին բարելաւման, այլ եւ անոնց տաղանդին փայլին։

Ահա բոլոր այս խնդիրներն են, որ պիտի քննուին եւ նոր կարգադրութիւններով պիտի աշխատուի մեղմացնել գործազրկութեան տագնապը, քաղաքապետական յառաջիկայ ժողովին։

— Պաշտօնաթերթը կը հաղորդէ թէ 27 փետրուարին արձանագրուած գործազուրկներու թիւն էր 293,198, որուն 236,959ը այր, 36,239ը կին։ Նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 283,844, ինչ որ կը նշանակէ թէ աւելցած է 9,354 հոգի մէկ շաբթուան մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ սուրքը, որ հարիւրէն 15էն հարիւրին 12.50, յետոյ հարիւրին 11ի գեղչուած էր, 1932 յունուար 1էն պիտի հաշուուի հարիւրին 10, Սէնի նահանգապետին կարգադրութեամբ։

"Մնացորդաց,,ի

Գրակներէն նոր ապսպրանք տուած ըլլալով, կը խնդրուի բաժանորդներէն սպասել։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Փոքրամասնութիւնները թրքացնելու ծրագիրը

Աթէնքի Ակրոպոլիս Թերթը երկար Թղթակցութիւն մը հրատարակած է Պոլսէն։ կուտանք էական մասերը.—

Թրքացման քաղաքականութեան տառացի գործադրութեան սկսուած է։ Եթէ Աթէնքի կառավարութիւնը բարեկամական դիտողութիւն ընէ Էնկիւրիի դահլիճին, պատասխան պիտի ստանայ որ կառավարութիւնը Յոյները Թրքացնելու որեւէ նպատակ չունի։ Երեւութապէս ճիշդ է ասիկա։ Բայց իրողութիւնը այն է որ Թրքացման քաղաքականութիւնը մշակուած է եւ գործադրութեան դրուած Խալք կուսակցութեան կողմէ, որ Թուրք յեղափոխութիւնը մէջտեղ բերաւ եւ ներկայիս ալ երկիրը կը կառավարէ իր ուզածին պէս։

Ասիկա կը նմանի քիչ մը խորհրդային կառավարութեան եւ Գ. Միջազգայինին, որոնք անուանապէս եւ երեւութապէս թէեւ տարբեր են, բայց ներքնապէս իրարու կ՚օժանդակեն եւ իրար կը լրացնեն։

Թուրքիոյ բոլոր գործերուն ուղղութիւն տուողը Խալք կուսակցութիւնն է, Ըամէթ փաշա, որ եւ է ծրագիր Երեսփ. Ժողովին տանելէ առաջ, կը ներկայացնէ կուսակցութեան վարչական խորհուրդին եւ վերջինիս հաւանութիւնը ստանալէ յետոյ միայն, կ՚երթայ Ազգ. Ժողով։ Եթէ վարչական խորհուրդը հաւանութիւն չյայտնէ, ոչ իսկ տերեւ մը կը շարժի Թուրքիոյ մէջ։

Ահա այս կուսակցութեան Պոլսոյ դրասենեակն է որ ծրագիր մը պատրաստած է փոքրամասնութիւնները Թրքացնելու համար։ Ի՞նչ է ծրագրին հիմնական կէտը։ Թուրքիոյ մէջ Յոյներ չկան, այլ օրթոտոքս Թուրքեր։ Տարբեր խօսքով, ինչ որ Փափա Էֆթիմ տարիներ առաջ յայտարարած էր, այսօր կ՚իրագործուի քայլ առ քայլ։ Այս կերպով, կամաց կամաց պէտք է փոխուին անունները, լեզուն, աւանդութիւնները եւն.։ Այլեւս աւելորդ պիտի նկատուին յունական վարժարանները, քանի որ պետական դպրոցներ կան։ Պէտք չպիտի ըլլայ բարեսիրական հաստատութիւններ պահելու։ Առ այժմ Թուրքերը բացէն չեն խօսիր, բայց նպատակնին այս է։Ահա թէ ինչի՞ յանգեցաւ Վենիզելոս-Ըամէթ սիրաբանութիւնը։

Զպիտի ուշանայ այն օրը, երբ Պոլսոյ մէջ հրատարակուող յունարէն Թերթերը պիտի խափանուին ու կառավարութիւնը ոչ մէկ ճնշում պիտի բանեցնէ Թրքացման քաղաքականութիւնը յաջողցնելու համար։ Ընդհակառակն հաւատիքներ ալ պիտի տայ յոյն կառավարութեան թէ լիովին պիտի յարգէ դաշնագրի փոքրամասնութեանց վերաբերող յօդուածները։ Թրքացումը տեղի պիտի ունենայ կուսակցութեան խողովակով եւ յոյն տարրը կարենալ ապրելու համար Պոլսոյ մէջ պիտի ստիպուի համակերպիլ, քաջ գիտնալով թէ իր շահերը պաշտպանող կառավարութիւն չկայ Աթէնքի մէջ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

(ՋԵԿՈՅՑ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ ԺՈՂՈՎԻ)

Ակնոյ, Արաբկիրի, Բարձր Հայքի, Խարբերդի, Հաճընի, Շապին Գարահիսարի, Ուրֆայի, Ռումտիկինի, Սեբաստիոյ (նահանգային), Սթանոզի Հայրենակցական Միութիւնները փետր. 20ին խորհրդակցական ժողով մը գումարեցին Ֆլօբիա ճաշարանին մէջ, օրակարգ ունենալով Դպրոցասէրի յիսնամեակը եւ իրենց մասնակցութեան խնդիրը։

Այս առթիւ, խորհրդակցական ժողովը լսելով Դպրոցասէրի ներկայացուցչին զեկոյցը, միաձայնութեամբ իր յարգանքի ու համակրանքի ջերմագին արտայայտութիւնը բերաւ այս կազմակերպութեան, գնահատեց դրուատալից խօսքերով անոր անցեալի ու ներկայի կրթանուէր ու որբախնամ գործը եւ որոշեց.

1) Բերել ամէն օժանդակութիւն Փարիզի մէջ տեղի ունենալիք հանդանակութեան եւ ուժ տալ այն բոլոր միջոցներուն, որոնք պիտի ապահովեն 200 որբուհիներու դաստիարակութեան եւ հոգատարութեան գործը։

2) Շրջաններու բաժանում մը կատարել եւ յանձնարարել Հայրենակցական Միութիւններու ներկայացուցիչներուն, որպէսզի ընկերանան հանգանակիչ տիկիններուն։

3) Կոչով մը հրաւիրել հայ ժողովուրդը, որ ամէն տեղ սիրայօժար մասնակցի Դպրոցասէրին բացած յոբելեանական հանգանակութեան։

4) Խնդրել հայ մամուլէն, որ իր սիւնակները լայնօրէն յատկացնէ Դպրոցասէրին եւ ներկայացնէ անոր կատարած գործը հայ հասարակութեան, հրաւիրելով անոր ուշադրութիւնը կրթական այս յարկին վրայ։

Հայրենակիցներ,

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը այս տարի կը տօնէ իր յիսնամեայ յոբելեանը։ Ասիկա, այս առիթով հասարակութեան կը ներկայանայ բեղնաւոր անցեալի մը եւ արգիւնաշատ գործունէութեան մը հաշուեկշռով։

Ասիկա ծնունդ առած է ժողովուրդին ծոցէն եւ արգասիքն է մշակոյթի այն պահանջներուն, որոնք կուգային հայ ուսումնատենչ դաւառի խորերէն։

Դպրոցասէրի վարժուհիները իր շրջանաւարտներուն ձեռքին վրայ տարած է լոյսի ջահերը այդ բոլոր մութ անկիւններուն մէջ։

Մեր ազգային ճգնաժամի եղերական շրջաններուն, անոր գթութեան տունն ու կրթական յարկը իրար գրկելով աղապատանքի ու սիրոյ ձեռքը երկարած են դէպի մեր տարաբախտ սերունդը, որ կը յանձնուէր ազգային հոգածութեան ու խնամքին։

Դպրոցասէրի ջերմ յարկին տակ պատսպարուած եւ դաստիարակուած են 1200է աւելի որբուհիներ, որոնք եղած են ազնիւ ու զարգացած Հայուհիներ։

Բացայայտ է Դպրոցասէրի կատարած աշխատանքը։

Յիսուն տարիները շատ բան կը պատմեն անոր գործին մեծութեան մասին։

Այսօր, անիկա լռիկ մնջիկ կը շարունակէ իր գեղեցիկ գործը Րէնսիի մէկ անկիւնը, ուր կը տանի 200 որբուհիներու խնամքն ու դաստիարակութիւնը։

Դպրոցասէրը չունի նիւթական մնայուն աղբիւրներ։ Հասոյթի միակ միջոցն է հայ ժողովուրդի ինքնաբուխ օժանդակութիւնը, որուն կը պարտի իր գոյութիւնը։

Դպրոցասէրը ամէն Հայու սրտի մէջ ամրապէս տեղաւորուած կազմակերպութիւն մըն է։ Գնահատել անոր գործը եւ սատարել անոր յաջողութեանն ու տեւականութեանը՝ պիտի ըլլայ քաղցր ու գեղեցիկ պարտականութիւն մը։

Այս ըմբռնումով, Հայրենակցական Միութիւններու խորհրդակցական ժողովը՝ անվերապահ համակրանքով ողջունեց Դպրոցասէրի հրաւէրը, եւ որոշեց բոլոր միջոցներով օժանդակել Հայ տիկիններու այս կազմակերպութեան։

Արդ, Հայրենակցական Միութիւններու խորհրդակցական ժողովը կոչ կ՚ընէ բոլոր հայրենակիցներուն, Փարիզ թէ այլուր, որպէսզի լայնօրէն մասնակցին Դպրոցասէրին յոբելենական հանգանակութեան, ո՛րուն պիտի ձեռնարկեն այս միջոցին։

Օգնե՛նք Դպրոցասէրին։

Ասիկա նշանաբանը թո՛ղ ըլլայ ամէն Հայու։

Պահպանե՛նք Դպրոցասէրի նուիրման գործը։

Լսե՛նք 200 որբուհիներու կոչը։

Հայրենակցական Միութիւններու խորհրդակցական ժողովը

Յ. Գ.— Նուէրները ղրկել Դպրոցասէրի գանձապետուհիին տիկին Bardizbanian, Ecole Tebrotzassère, 1 Bld. du Nord, Le Raincy (S. et O.) France։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏՕՆԸ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐՈՒԻ.— Այս տարի եւս ծեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ փետր. 18ի համաժողովրդական ապստամբութեան տարեդարձը, Օթէլ տը Ֆրանսի սրահը։ Հոծ աշխատանքի օր ըլլալու սրահը լեցուած էր ծեծ բազմութեամբ։ «Մեր Հայրենիք»ով բացուեցաւ հանդէսը որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Նախագահ ընկ. Աղաբէկեանի ամփոփ ճառէն յետոյ, եղան երգեր եւ արտասանութիւններ։ Բանախօս ընկեր Ս. Վրացեան ծանրածանօրէն բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը եւ փաստացի տեղեկութիւններ տուաւ կատարուած դէպքերու ծասին։

«Եթէ կայ ձիգծէ ծէկը որ այդ շրջանին եղեր է Հայաստան, կը գիտնայ որ ո՛չ թէ կազմակերպուած ապստամբութիւն ծըն էր, այլ ժողովուրդը չկարենալով հանդուրժել տիրող սարսափներուն, առտու ծը զէնքը ձեռին դուրս եկաւ օտար լուծը թօթուելու։ Թէեւ քիչ ժամանակէն կրկին գրաւուեցաւ Հայաստանը բռնի ուժով, բայց ծիշտ կը ծնայ Փետրուար 18ի բարոյական յաղթանակը։ Հայկական Դատը չէ կորած։ Թէեւ բոլշեւիկեան եւ քեմալական կառավարութիւնները ծիացած կ՚ուզեն խեղդել՝ բայց Հայ դատը արդար իրաւունքն է այս ժողովուրդին եւ ուշ-կանուխ բռնութեամբ գրաւուած մեր հայրենիքը պիտի վերադարձուի եւ հայ ժողովուրդը ինքը պիտի վարէ իր ճակատագիրը»։

Նախագահը փակուած համարելով հանդէսը, ժողովուրդը ցրուեցաւ գոհ տըպաւորութեամբ եւ հաւատքով։

Խ. Ա.

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՍԵՆ "ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ,,

Ինչպէս խորհ. Հայաստանը, Բարեգործականն ալ ունի իր «անայլայլ» եւ «անկաշառ» բարեկամները։ Այսինքն միեւնոյն մարդիկը։

Հասարակ ճշմարտութիւններ կան որ եթէ դուն ըսես, կը դառնաս թշնամի եւ՛ մէկուն եւ՛ միւսին, բայց եթէ իրենք ըսեն, միշտ եւ յաւիտեան կը մնան «բարեկամ»։

Ռամկավար *Արեւ*ի նոր խմբագիրն ալ — «ցովհաննէս առաքեալ», ինչպէս կոչեց *Խորհ. Հայաստան*— որ սկիզբէն ի վեր չկրցաւ տաքնալ Բարեգործականի… կեդր. գրասենեակին հետ, հետեւեալ սրտցաւ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ Բարեգործականի մասին։ Անշուշտ պաշտօնաթերթին բերնով եւ բարեկամաբար (27 փետր.)։

— «Սակայն ասիկա չէ, ծեր կարծիքով, Բարեգործականի դերը եւ ծիայն իրեն վստահուած գումարները յանձնելով՝ Բարեգործականը կատարած չըլլար իրմէ սպասուած բոլոր ծառայութիւնները։

Բարեգործականը, որ գիտէ, կամ պէտք է գիտնայ ծեր ժողովուրդին պահանջները, առօրեայ ծտահոգութիւնները եւ կարօտութիւնները, ծիայն պիտի չծօտենայ բարեսէր ու հարուստ հայ ծարդուն, անոր ըսելու համար որ իր դրամը — կենդանութեանը կամ յետ ծահու — իրենց վստահի, անոր ծտքին՝ ծէջ տեղ գտած կամ Թելադրուած նպատակի ծը յատկացուելու համար։ Բարեգործականի առաքելութիւնը ծիայն բարերարի ծը ձեռքէն դրամը առնելով իր դրամատունը ի պահ դնելը չէ ո՛ եւ է նպատակի համար, այլ անոր առաքելութիւնն է ծանուանդ լուսաբանել բարեսէր ծարդը այն նպատակներուն մասին, որոնք իրեն Բարեգործականին են, ըստ իր կանոնագրութեան։ Այնպէս որ եթէ Բարեգործականը վստահելի եւ խղճամիտ հաստատութիւն ծըն է, պէտք է աշխատի, որքան կարելի է կանխորոշ նպատակով նուիրատուութեանց փոխարէն, համոզել նուիրատուները, որ իրենց դրամը յանձնեն իրեն, վստահ ըլլալով ծեանդամայն որ, Բարեգործականը լաւագոյն կերպով պիտի օգտագործէ այդ դրամը ըստ պահանջի եւ ըստ օրուան պէտքերուն։

Այստեղ արդէն երեւան կուգայ պէտքը Բարեգործականի ծեքենան նոր ուղղութեամբ լարելու։ Նոր ուղղութիւնը նոր ծտայնութեամբ ծիայն կրնայ որդեգրուիլ։ Այդ նոր ծտայնութիւնը պիտի ըլլայ Բարեգործականը չնկատել դրամատուն ծը, աւանդապահ ծը, այլ հաստատութիւն ծը որ իր սեփական գործունէութիւնը ունի եւ այդ նպատակներուն իրագործման ու այդ գործունէութեան համար դրամ կը գտնէ իր սեփական ծիջոցներովը»։

Անորոշ կացութիւն

ԼԻՈՆ, 3 մարտ.— Ժամանակէ մը համար լռութիւն պահեցինք, յուսալով որ գործերը կը բացուին եւ մենք լայն եւ աւետաբեր տեղեկութիւններ կուտանք «Յառաջ»ին։

Այս վերջին շաբաթներուն, մետաքսի քանի մը գործարաններ նոյնիսկ մարդ առին, զարմացնելով բոլորս։ Անոնք են Վիլէօրպանի Gilletն եւ Moulinageը՝ որոնց որոնց բանուորուհիներուն մեծամասնութիւն մասը հայ կիներ ու աղջիկներ են։ Հատ-հատ արձանագրութիւններ եղած են նաեւ ուրիշ գործարաններու մէջ։ Կան ալ որ իրենց արձակած գործաւորներուն նամակ գրելով, գործի կը կանչեն։ Բայց ասոնք շատ քիչերն են միայն։ Կայ անգործ Հայերու խոշոր զանգուած մը որ դեռ կը խճողուի Թաղապետարաններու դռներուն առջեւ, նպաստ ստանալու համար։ Դժուար է անգործ Հայերու ճշգրիտ համրանքը ընել։ Որովհետեւ «մնար»ները Սուրիայէն եկող Հայը Սուրիացի արձանագրած են, Յունաստանէն եկածը՝ Յոյն, Պուլկարիայէն եկածը՝ Պուլկար։ Ասոր համար ալ անկարելի է որ Թաղապետարաններէն բուն Հայը զանազանել։ Այս բոլորին դիմաց, կայ լեզուն, որ առանց ինքնութեան թուղթերու, կը պարզէ կացութիւնը։ Ազգ. իշխանութեանց վրայ մեծ պարտք կ՚իյնայ մեր համրանքը ճշդելու։

Իմացանք թէ Ազգ. Վարչութիւնը եւ բաւական թիւով Հայր. Միութիւններ խորհրդակցած են, անգործ հայրենակիցներուն օգնելու համար։ Խնդիրը լուրջ ըլլալով, վստահ ենք թէ որեւէ ձեռնարկ պիտի քաջալերուի գաղութին կողմէ։ Նման Միութիւն մը կազմած է նաեւ Հօկը՝ միմիայն իրենց համար։ Այսինքն անոնց որ Հօկի անդամ կ՚արձանագրուին եւ չինեւճափոնական պատերազմէն յետոյ, կը հաւատան կարմիր յեղափոխութեան, կը հայհոյեն հայ ազգայնական կուսակցութեանց եւ ի հարկին փողոցներուն մէջ ցոյցերու կը մասնակցին։

Ո՛չ գիտենք թէ գործերը պիտի բացուին, եւ ոչ ալ աւելի գէշ օրեր դիմաւորելու յոռետեսութիւնն ունինք։ Կացութիւնը անորոշ է ներկայիս։ Զար ու բարի դրոյցներուն տակ մեր երիտասարդութիւնը կը համբերէ, կը սպասէ, մինչեւ որ պատահի այն, ինչ որ պիտի պատահի… Այս յուսահատութեան օրերուն սակայն, երիտասարդները ջերմապէս փարած կը մնան իրենց ազգային աւանդութիւններուն։Անոնքեն որ վառ կը պահեն ազգային ոգին այս օտարութեան մէջ, ուր չարիքի բոլոր աղբիւրները կը սեղմեն, կը նեղեն մեզ՝ որպէսզի հրաժարինք մեր իրաւունքէն, հեռանանք հայութենէն եւ դառնանք ազգափոխ… Հոս է որ պիտի դիմադրենք մեր բոլոր ուժերով։

Թ. Հրակ

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ առատ ձիւն տեղացած է Պելոպոնէսի մէջ, մասնաւորապէս Ողիմպոսի եւ Քիսասոոյի լեռներուն վրայ, մինչեւ երկու մեզր խորութեամբ։ Հաղորդակցութիւնները կտրուած են շատ գիւղերու մէջ, եւ պարենաւորումը զինուորական օդանաւերով կը կատարուի։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

IX

— Պարոնս ո՛ւր է, աղբար — զայրացեր էր Դաւիթ էֆէնտի, — զէվզէ՛կ բաներ են ատոնք… [illegible] լէս ատոնց տակէն փէք աղէկ հոտ չեծ առներ կոր… Վարժապետ ըսածդ սանկ էֆէնտիի պէս ըլլալու է…

= Սարգիս էֆէնտիի պէս, չէ՞, — ժպտօրէն հարցուցեր էր Տաճատ վարդապետ, հեգնական շեշտ ծը ձայնին ու նայուածքին ծէջ։

— Հայա՛, անանկ գլուխը կախ, ձեռները ճաշնայ… Զէ քի ասոնց «էնսպէն իծ տէյլի» բաներ… Աղ ծօրուքն ալ, վնասակար բան է… Յեղափոխական է, կ՚ըսեն… Սխալ արինք, Ճանե՛ծ, սխա՛լ կիւզէլիծ Սարգիս էֆէնտէն… = Այո՛, բայց կը տեսնէք թէ որքան փոխուած է այժծ վարժարանը…

Տեսէ՛ք, յժգոհ էի՞ք ու ձեր զաւակը Պոլիս Մխիթարեաններուղարկել որոշած էի՞ք։

— Մերինը ուրի՛շ, [illegible] Թօզա՛փ, պէ… Մեզի պէս ծարդոց զաւակները հարկաւ պէտ՚թան, որ իրենց հօրը տեղը բռնեն… Աս ազգը… գամփանան, նայէ, ես կայնեցուցի… Եկեղեցին ալ քու Դաւիթ էֆէնտիդ նորոգել տուաւ։ — խօսքը պաշտարանի պատին ծեփին համար էր…

Ու քանի գնաց՝ յժգոհութիւնը շեշտուեցաւ։ Դժգոհութեան այս կրակին վրայ իւղ լեցուց ծանաւանդ Տէր Գէորգ, գեկտեմբերի ցուրտ օր ծը։ Թողուց քահանայից սենեակը, փաղեց, ծտաւ Դաւիթ էֆէնտիի խանութը ու շփոթած։

— Խեր ըլլայ, Տէր Հայր, ի՞շ կայ, նորէն որի՞ գլուխը կը ցաւի…

= Ի՞շ գլխու ցաւ, Դաւիթ էֆ…. Բեզի չըսեծ, որի՞ ըսեծ, կկոցի պէս կ՚էթան, կուգան…

— Վո՞վ է գայող եկողը — ձայնը բարձրացուց եւ յօնքերը պռստեց Դաւիթ էֆէնտի։

= Վո՞վ պըտ՚ըլլայ… Աս ծեր «եէնի նէքծէ»ները…Նշխարք շինած առեր աշքս գուծ է… Քիթ քիթի՝ առտուընէ ծինչեւ իրիկուն… Խօսելիքնին ա չի հատնիր… Ասոր երգի ծը ձէնը առի վերէն… «Լօ՛, լօ՛, լօ»… Սիփան-ծիփան իրար կը խառնէին կոր… Մէյ ծըն ա՛ «կտրի՛ճնէ՛ր» չըսե՞ծ… Շունչս առի քեզի… Որի՞ գաձ, Դաւիթ էֆէնտի… Աս ազգին գլուխը ցաւի նէ…

— Է, հարկա՛ւ, Ճանըծ… «կտրի՞ճ» ծի ըսիր…։

= Հիւքծ, հիւքիւծէթ… Աստուծ իրիկուն կ՚աղօթեծ քի շուքդ պակաս չանէ Աստուած… Հրամանքդ չըլլաս նէ…

— Ամէն բան տակն ու վրայ կ՚ըլլայ, Տէր Հա՛յր… «կտրի՞ճ» ըսիր… Ա՛լ չափը անցուցին, չըսե՞ս…

— Անանկ չէ՞ ծի, Դաւիթ էֆէնտիս… Ճամբան էկած առեր քառսուն տեսակ դարձուցի ծաքիս ծէջ… Քաշուեցայ, շիտակը, գլօխցաւութիւն չանիծ, ըսի։ Վեր դարձուցի, վար դարձուցի, չեղաւ… Բեզի չգամ՝ որի՞ էթած…

= Ճանը՛ծ, հարկաւ… այս ազգը…

— Վերը, Փոս-աղբուրին դէծ, որճարանի ծը էտչեւ նստած էր Օսծան էֆէնտին, սանկ ծո՛ւռ ծը նայեցաւ նարկիլէն քաշած ատեն… Ինծի անանկ եկաւ քի բաներ ծը լսած է…

= Բեզ Տէր Մեսրոպը կարծած ըլլալու է. շուն ու կատու են, չիյտե՞ս… Օր ծը նորէն պըտ՚վազէ գայ… Անոնք անանկ են, կ՚անեն կ՚ըլլան… «կտրիճ» ըսիր… Ըսել է ալ թաս փէշտիծալ բռաֆը դրինք. հա՞… Սիփա՞նը ի՞նչ է, Ճանըծ Տէր Հայր… Գրաբար պօծպա չըլլա՛յ…

— Պօծպա՞ ծի, — տեղէն ցատկեց Տէր Գէորգ…

Ցետոյ, ինքնածփոփուելով.

= կարծեծ անուն է,—վրայ բերաւ։

— Ինչի՞ անուն։

— կնկայ՝ աղջկայ ըլլալու է… Զե՞ս տեսներ կիւզելիծ Մարիածը, Գարիանէն, Իւղաբերը պիլէ փոխեր են… Պայաթ անուններ են էղեր… Համտպածին նո՛ր անուն ծը գպրոցին ծէջ… Շաքէ, Սաթենիկ, Անահիտ… Սիփանն ա ատանկ անուն ծը ըլլալու է…

= Աւետարանի՞ անուն է… կտրիճն ա ճահիլ, չէ՞…

— Հա՛։

= Զըսե՞ս՝ ծեր տղաքը հիծակուց… Օհօ՛օ… Նէ խաէ, աս ծիւս փորձանք գործը չըլլա՛յ… Զիրէ աղ կիւվէն դըպրոց ա ծտա՞ւ ծի…

Ու ելաւ, ժածացոյցը հանեց գրպանէն, նայեցաւ։ Տէր հայրը եւս ոտքի ելաւ։ Առաւ հօվանոցը անկիւնէն եւ աւելի ծօտենալով Դաւիթ էֆէնտիին.

— Քիշ ծը գտնուէիր, Դաւիթ էֆէնտիս, — փսփսաց… Գիտես հա, գալիքը ձուն ձծեռ է… Փատ է, ածուխ է… Մնունդին կը լաննած՝ կուտած…

= Համծէ՞, — ձայնը բարձրացուց Դաւէթ էֆէնտի՝ չհասկցած ձեւացնելով ու դէծքը ծռծռելով։

— … Բեզի չգամ, որի՞ էթած… Քիշ ծը, կ՚ըսեծ, գտնուէիր…

= Ըլլայ նէ՝ ինչո՞ւ չէ, Տէր Հայր… Մինակ քի… Գիտես… Աս վերջերս շատ ծախքի դուռ բացուեցաւ… Գամփանան, հը՛, դիւրի՞ն կը կայնի… Եկեղեցին նորոգե՞լը…

— Հա՛, օրերդ շատ ըլլան. չե՞մ հասկնար… Հրամանքդ…

= Սա քանի ծը ամիսը անցնի տէ… Մնունդ երթէսի, Մնունդ…

— Աղէ՛կ… Հոգ չէ… Շուքդ պակաս չըլլայ, Դաւիթ էֆէնտի…

Եւ, հետեւելով Դաւիթ էֆէնտիին, ոտքը խանութէն դուրս նետեց եւ սկսաւ հեռանալ քթին տակէն մրծռալէն։

— Զունիս, հէ՞… Աստուած գլխեդ վերն ու գլխեդ վարը պահէ…

×

Աւելի քան ամիս ծըն էր, որ Դիծաքսեան ծասնաւոր դասեր կուտար Սուրէնին։ Սուրէն ոչինչ գիտէր կեդրոնական վարժարանի ծասին։ Բայց, հզօր ցանկութեան ծը հետ անդիմադրելի երկիւղ ծը ծներ էր մէջը՝ այդ անունէն։ Իրեն այնպէս կը թուէր թէ դժնդակ ու խստապահանջ գործի ծը առջեւ պիտի գտնուի։ Դատելով, ծանաւանդ, տղու ծը հաճագէտէն, որուն լուսանկարը տեսեր էր, անգամ ծը, ղրկուած Պոլսէն՝ Մխիթարեան վարժարանի հագուստով։

(Շար.) Վ. ՄԵՀԵԱՆ

տառերով գրուած էր «Քուէ տուէք Հինտէնպուրկի» կամ «Ընտրեցէք Հիթլէրը՝ գերման ժողովուրդին յոյսը»: Պերլինի ոստիկանապետը դիրք բռնած էր այն պատգամին վրայ ուր 1914 օգոստոսին Վիլհելմ կայսրը ուղերձ մը կ'ուղղէր ժողովուրդին, պատերազմի յայտարարութեան առթիւ: Ժամը 1ին ընկերվարական երեսփոխան մը խօսք առաւ խորհին լռութեան մէջ, եւ կոչ ուղղեց բոլոր հանրապետականներուն որ փրկեն վտանգուած ազատութիւնները: Յորդորեց քուէ տալ Հինտէնպուրկի, որպէսզի յաղթուի Հիթլէրը եւ անոր հետ՝ ֆաշիսմը:

× Կիրակի օր Հիթլէրեանները 3500 ժողովներ գումարեցին, առանց հաշուելու անհամար թափօրները, փողով եւ թմբուկով: Պերլինի մէջ, երկաթեայ ճակատի կուսակիցները կազմած էին խառն նուագախումբեր, որոնց կ'ընկնդրէին 80 հազար հոգի:

Դրամն ալ ջուրի պէս կը հոսի այս բոլոր պայքարներուն մէջ: «Ցեղապաշտ»ներու կուսակցութիւնը որ 350 հազար մարտական ուժեր ունի — մեծ մասով գործազուրկներ— ամսը հինգ միլիոն մառքի ծախք մը կը պատճառէ կուսակցութեան սնտուկին, այսինքն տարեկան 360 միլիոն ֆրանք: Հիթլէրեանները աւելի առատաձեռն են: Մինչեւ մարտ 13 ամբողջ երկրին մէջ ցրուած պիտի ըլլան 900 հազար յայտարարութիւններ եւ 12 միլիոն գրքոյկ, իսկ ժողովներուն թիւը պիտի հասնի 50 հազարի: Ուրկէ՞ կուգայ դրամը...

Հիթլէրեան գաղտնի գործակալներ եւ մարտական ուժեր կը վխտան ամէն կողմ եւ ամէն ժամ եւ անմիջապէս որ առիթ ներկայանայ, կռիւ կը սարքեն:

Թերթերն ալ խառնուած են պայքարին եւ սիւնակներ կը թխեն իրարու դէմ, արծարծելով կիրքերը:

Կիրակի օրուան ընտրութիւնը թուաբանական հաշուէ մը աւելի, հոգեբանական արտայայտութիւն մըն է, ուր պիտի բացուին 63 միլիոննոց ժողովուրդի մը սիրտն եւ հոգին:

Չին-ճափոնական կռիւը

7000 սպաննուած, 3000 վիրաւոր

Չինական աղբիւրներէ հասած տեղեկութիւնները կը պնդեն թէ կռիւները կը շարունակուին զանազան կէտերու վրայ: Ճափոնցիները Չինացիներուն վրայ կը դնեն այս դէպքերուն պատասխանատուութիւնը:

Չինական զեկոյցներու համաձայն, վերջին կռիւներու ընթացքին սպաննուած են 7000 Չինացիներ, իսկ վիրաւորուած երեք հազար հոգի, ինչ որ ճափոնական կորուստներուն տասնապատիկն է:

Չինացիները մերժեցին Ճափոնի առաջարկած պայմանները՝ զինադադարի մասին:

Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը կը շարունակէ վիճիլ եւ բանաձեւ մշտել:

Ուսանողներու դասադուլ

Ֆրանսայի իրաւաբանական ուսանողներու Միութիւնը որոշեց ընդհանուր դասադուլ հռչակել այսօր, երեքշաբթի, բոլոր համալսարաններուն մէջ: Այս առթիւ մեծ միթինկ մը գումարուեցաւ երէկ եւ բուռն ճառեր արտասանուեցան:

Դասադուլի ազդանշանը տրուած է Թուլուզի համալսարանէն:

Դասադուլին պատճառն է Երեսփ. ժողովին վերջերս քուէարկած մէկ օրէնքը: Մեծ խլրտում կը տիրէ ոչ միայն Փարիզի, այլեւ Լիոնի, Նանսիի եւ Պոռտոյի Ուսանողական միութեանց մէջ, որոնք պահանջած են Ծերակոյտէն՝ մերժել քուէարկուած օրէնքը:

× Երէկ շատ քիչ ուսանողներ կ'երեւային Փարիզի իրաւագիտական համալսարանին մէջ, ուր կը գտնուին ութ հազար ուսանողներ: Բոլորն ալ որոշած են հետեւիլ Թուլուզէն տրուած ազդանշանին: Ուրեմն, դասադուլը ընդհանուր պիտի ըլլայ այսօր, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ:

× Գրգռուած են նաեւ Գահիրէի համալսարանին ուսանողները, վարչական երկրորդական պաշտօնի մը կոչուած ըլլալով գրականութեան ուսուցչապետ եւ արաբերէնի մասնագէտ Տօքթ. Թահա Հիւսէյինը: Ուսանողները անմիջապէս դասադուլ հռչակեցին, իբրեւ բողոքի նշան եւ պատուիրակութիւն մը ղրկեցին Թագաւորին, զանգատելով թէ կառավարութիւնը կը միջամտէ համալսարանի ներքին գործերուն:

Գրգռութենէն վարակուած են նաեւ փրոֆէսէօրները, որոնք տրամադիր են դասադուլին միանալու: Տօքթ. Թահա Հիւսէյին, որ կոյր է, մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ իր ազատական գաղափարներուն համար որոնք յաճախ կ'ընդհարին կառավարութեան տեսակէտներուն հետ:

Ցարական հարստութիւնները չեն սպառած

Բոլշեւիկները տակաւին չեն կրցած սպառել ցարական անգին հարստութիւնները, թէեւ աժագին բան ծախեցին:

Ցակաւին Կրեմլինի մէջ պահուած կը մնայ Կատարինէ Բ.ի Թագը, որուն ադամանդները 3000 քրաթ կը կշռեն: Այս Թագին վրայ կը գտնուի ադամանդի ճակկթի մեծութեամբ կարկեհան մը զոր բոլշեւիկները 104 միլիոն ոսկի րուբլի կը գնահատեն: Կատարինէի մականն ալ 64 միլիոն կ'արժէ: Կարելի չէ եղած ծախել նաեւ Ս. Անդրէասի հուչակաւոր խաչը, որ 1774ին շինուած հրաշալիք մըն է եւ զոր Ալեքսանդր Բ. ցարը գնեց Փարիզի մէջ:

«Շահ» կոչուած ադամանդը, որով կը հպարտանային Ռուսիոյ ցարերը, երեք միլիոն ոսկի րուբլի կը գնահատուի: Այս թանկագին քարը նուէր տրուած է Պարսկաստանի շահին կողմէ, իբրեւ հատուցում ռուս գրող Կրիբոյետովի սպանութեան:

Բոլշեւիկները յաճախորդ չգտնելով այս հարստութեանց վաճառման համար, վերջերս անգլիացի թղթակցի մը առաջարկեր են վիճակախաղ մը սարքել Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ,—200.000 տոմսակ, իւրաքանչիւրը հազար տոլարի: Այս կերպով կը յուսային 200 միլիոն տոլար շահիլ: Թղթակիցը մերժած է, բայց բոլշեւիկները կը շարունակեն շօշափել միտքերը, ամէն տեղ:

Փարիզ եւ շրջականներ

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. կեդր. կոմիտէն եւ փարիզի կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրեն

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» խումբը, այս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին (10 մարտ) La Petite Sourceի ստորնայարկը:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻԻ» խումբը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 31 Rue Madame Curie:

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր Սերոբ խումբը, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին 32 Ave. des Gobelinsի վերնայարկը:

ԿՈՊԼԷՆԻ Հրազդան խումբը յառաջիկայ Չորեքշաբթի (16 Մարտ) իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelins:

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն, յառաջիկայ Ուրբաթ (18 Մարտ) իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Rue du Fbg. du Temple:

Սոյն բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան կեդր. եւ փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Թուլոն, Կ. Տ.— 70:
Անվէրս, Մահ. — 50:
Փարիզ, Պ. Հ.— 140:
Մարսէյլ, Ա. Ա.— 140:
Տիկուան, Մ. Հ.— 35:
Շալէթ, Գ. Պ.— 70: Ղրկեցինք:
Մարսէյլ, Հ. Սալ. Մ.— 280:
Մարսէյլ, Գործ.— 930:
Սակլա, Ս. Թ.— 70:
Փարիզ, Յէպ.— 150:
Փոն տը Լըվուա, Ժ. Թ.— 25:
Մորիսթէլ, Պ. Ո.— 25:
Փոն տը Շէրիւի, Գործ.— 258.40:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

"ՅԱՌԱՋ„ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ

1. ՄԱՐՍԷՅԼ .... Tzeriguiantz G. 13 rue des Dominicains
2. ԼԻՈՆ .... khatchadourian Antranik, 202 rue Boileau.
3. ՏԷՍԻՆ .... Bodourian G., Avenue B. Palissy.
4. ՎԱԼԱՆՍ .... Perzikian Avedis, 26 Boulevard Vauban.
5. ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ .... Germain Marcel, 34 Place du la Liberté.
6. ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ .... Madame Digonner, Place du Peuple (kiosk).
7. ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ .... Eramian David, rue de la Liberté (Beulangerie C...
8. ԼԱՆՍԷՑ .... Djelalian Simon, 4 rue Dr. Michaud.
9. ԼԱ ՍԻՈԹԱ .... Azadian kazaros, 11 rue Palamideau.
10. ՊԱՐԿ ՏԸ ՓԷԱԺ .... kassabian Souren, 50 Grand'rue.
11. ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ ՊԸՆՈՒԱ ..... Teissonnier, Dépositaire.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (163)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

Յաւելուած

9.— ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Իսկ Յէհիա փաշան՝ Պոլսոյ մէջ երկրորդ Ապտիւլ Համիտ մը դարձած էր:

Եւ առնք այնպիսի զգուելի, այնպիսի եղերական պարագաներ ու ապացոյցներ են, որ ամօթահար կ'ընեն մարդ: Ահա այս հացկատակներն էին, որ փտեցուցին Սուլթան Համիտը, բռնապետ դարձուցին զայն: Կեղծաւորներու, հացկատակներու այս խումբը իրենց ինքնութեան իրենք իսկ անծանօթ այս մարդիկը իրենց ափին մէջ առեր էին Սուլթան Համիտը, կը խաղային հետը ու կը խաղցնէին զայն: Այլեւս անկարելի էր արդարութեան եւ առաքինութեան ձայնը լսելի դարձնել Եըլտըզի Պալատէն ներս: Թերեւս լաւ մարդ էր Ապտիւլ Համիտ: Թերեւս կրնար լաւ կայսր մըն ալ դառնալ: Պայմանով որ իր շուրջը բոլորէր պարկեշտ եւ զարգացած մարդիկ, ընդհանուրին վստահութեան արժանացած անձեր:

Կառավարութիւնը չի տապալեր, այլ կը տապալեն: Երբ կառավարութիւն մը, ամէնուն աչքին առջեւ, փառքի եւ դիրքի կը բարձրացնէ հասարակ ու տգէտ մարդիկը, անարդար ու արատաւոր անձերը, իրեն այնպիսի վտանգ մը կը պատրաստէ, որ արտաքին թշնամիէն ալ ծանր կը դառնայ:

Ապտիւլ Համիտ խաժան չէր, գեղխ չէր, կնամոլ չէր, ընդհակառակն շատ կը բարկանար այդպիսի մոլութիւններու պատճառով: Սակայն այդ մոլութիւններէն ալ ծանր մեղք մը, թերութիւն մը ունէր,— ամէն բան միայն ես գիտեմ, ամէն բան միայն ես պիտի ընեմ, կ'ըսէր:

Մարդ բան մըն ալ չի գիտեր եւ չի կրնար ընել: Անցեալ դարու մեծ փիլիսոփաներէն Քանթ, կ'ըսէր թէ չէկրցեր պարզ այբ մը աւելցնել Արիստոտէլի փիլիսոփայութեան վրայ: Անշուշտ չափազանցութիւն է այսպէս ըսել: Սակայն այս խօսքին բուն իմաստն այն է, որ մարդիկ պէտք ունին բան սորվելու իրարմէ եւ պատմութենէն:

Հայոց յեղափոխական այս շարժումները զիս շատ յոգնեցուցած էին, սարսած են ամբողջ էութիւնս: Անվերջ ու անհատնում շարք մը արիւնի եւ ջարդի պատմութիւններու: Գիրք մը կարդալու, քիչ մը բան գրելու ժամանակ չունէի: Ես որ ուրիշ որ եւ է բանի հետ չեմ փոխեր հաճոյքը, զոր կը զգամ գիրք կարդալով կամ գիր գրելով:

Միւս կողմէ, տեսնելով Թուրք երիտասարդներուն բանտարկութիւնը եւ աքսորը, աւելի եւս կը տառապէի եւ հոգիս կը քանդուէր: Երբ կը խորհէի հայ յեղափոխութեան ընթացքին ինկած նահատակներուն, սպաննեալներուն, եւ հայ յեղափոխութենէն մնացած որբերուն, հաշմանդամներուն, այրիներուն մասին, ահա առջեւս կը պատկերանային նաեւ Թուրք երիտասարդութեան տուած զոհերը:

Օր մը նստած էի սենեակիս մէջ, երբ ըսին ինծի թէ կեդր. բանտ նետուած Թուրք քանի մը երիտասարդներ կ'ուզէին զիս տեսնել անպայման: Որովհետեւ երբեք չէի կրնար մոռնալ թէ ի՛նչ կոշտ ու վայրենի ընդունելութեան հանդիպեցայ, երբ տեսնել ուզեցի հայրս, որ բանտարկուած էր, անմիջապէս կ'ընդունէի անոնք որ որ եւ է բանտարկեալի համար ինծի կը դիմէին: Ալ ուրիշ խօսք թէ այս անգամ ինծի դիմողները զարգացած համալսարանական երիտասարդներ էին: Ելայ բանտ գացի: Քանի մը երիտասարդներ, տմբաստանուած ըլլալով թէ Ապտիւլ Համիտի վարչաձեւին դէմ գաղտնի ընկերակցութիւն մը կազմակերպած են, բանտ նետուած էին ոճրագործներուն մէջ: Չափազանց սրտնեղեցայ: Շատոնց հրաման կուտայի, որ նման բանտարկեալները առանձին սենեակներու մէջ դրուին: Կանչեցի բանտին տնօրէնը եւ յանձնարարեցի: Յետոյ հարցուցի երիտասարդներուն թէ ի՛նչ կ'ուզեն: Անոնց մէջ էր նաեւ ակնարկոյժ Ապտուլլահ Ճէվտէթ պէյ: Յուզուած եւ տխուր շեշտով մը ըսաւ ինծի.

— Մենք այս ոճրագործներուն մէ՞ջ պիտի պառկինք քնանանք: Ի՞նչ յանցանք ունինք, որ կը բանտարկէք մեզ այստեղ:

Պատասխանեցի.

— Ո՛չ, հոս չէ որ պիտի պառկիք: Գալով ձեր յանցանքին, այն է թէ շատ երիտասարդ ըլլալով, չէք կրցած կացութիւնը ըմբռնել:

— Մենք ազատութենէ զատ ուրիշ բան չենք ուզեր: Մենք կառավարութիւն տապալելու փորձ չենք ըրած: Միայն ըսինք ու գրեցինք ինչ որ կը ցանկայինք:

— Լաւ, ձեր ցանկութիւնը արտայայտելու կարելիութիւն չկա՞յ:

— Չկայ, փաշա՛, չկայ: Ի՞նչ եղան ձեր «Հաւատաքննութեանց գաղտնիքները», «Անտալուզիոյ պատմութիւնը» գիրքերը:

Այս խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենար առանձնասենեակի մը մէջ: Մխիթարեցի զիրենք, յետոյ հրամայեցի, որ սնունդի եւ հանգստութեան լաւագոյն պայմաններ ապահովուին իրենց համար: Ժամանակ մը յետոյ Ապտուլլահ Ճէվտէթ պէյ եւ իր ընկերները բանտէն ազատ արձակուեցան:

Երբ սենեակս վերադարձայ, լալու փափաք մը ունեցայ: Մտածեցի Հայոց ու Թուրքերուն այրած ու քանդուած տուներուն, հազարաւոր հայ եւ Թուրք որբերուն մասի... հետեւանքը հայկական ապ... բութիւններուն: Ու երախայ... «հինկիւր հինկիւր» լացի, ... գրեցի ոտանաւոր մը, թէ ... թեան կը յաջորդէ գիտութի...

Աստուած անպայման կը ... ձատրէ իմ արցունքներս:

Քանի մը օր յետոյ, ինծի ... դեցին պաշտօնանկութեանս ... մանը, այն առարկութեամբ թէ ... յոգնած եմ եւ հանգիստի կ... Սակայն իմ մեկնումէս ... Հզադրեցան հայկական դէպ... Կոմիտէճիները Եըլտըզի մէջ, միտինգ մզկիթին առջեւ, ... տեցին Ապտիւլ Համիտի վրայ ... ընդհ. պատերազմին աշխա... Թրքական բանակը զարնել ... քէն, միանալով Ռուսերուն...

Տեսայ բոլոր այդ բաները: ... կային մեռնելէ առաջ տեսայ ... Թուրք հանրապետութիւնը, որ ... կան անկախութիւնն ու ... թիւնը ճանչցուց մեզի: Առոր ... չափազանց երջանիկ պիտի մե... չափազանց բախտաւոր:

ՎԵՐՋ

ԽՄԲ.— Նախորդ հրատարակ... թեան մէջ, Գ. սիւնակ, 16րդ ... մղեց զիս գործելու, կարդալ՝ ...

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՐՏ 1932

9 MARS 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1825 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱՀՄԱՆԷՆ ԱՆԴԻՆ

Անհամբերութեամբ ակնկալուած մեծ յաղթահարութիւն մը ... *Անհամբերութեամբ*

Անհանգստութեան ալեկոծութիւն մը մատնուած է Գերմանիան, Նախագահական ընտրութեանց առթիւ, որ տեղի պիտի ունենան կիրակի օր, 13 մարտ:

Դէպքին արժէքը եւ տիրող հետաքրքրութիւնը ապացուցանելու համար, բաւէ որ փարիզեան գլխաւոր թերթերը մասնաւոր թղթակիցներ ղրկած են Գերմանիա, եւ օրը օրին, ժամը ժամուն կը հետեւին անցուդարձին: Հեռախօսն ու հեռագիրն է որ կը հասցնեն թղթակցութիւնները, եւ ոչ թէ թղթաբերը: Եւ սովորական մարդիկ չեն թղթակիցները, այլ ծանօթ գրագէտներ: «Մաթէն» իբրեւ թղթակից ղրկած է ժոզէֆ Քէսէլը, ուսւ երիտասարդ գրագէտ մը որ ֆրանսերէն կը գրէ, եւ ունի երեք չորս վէպեր: «Փառի-Սուառ» թղթակցի պաշտօն յանձնած է ծանօթ վիպագիրներ Մոռիս Տէքոպրայի, Մաք Օրլանի եւ քաղաքագէտ հրապարակագրի մը, երեքին առանձին-առանձին բաժիններ յատկացնելով: «Էքօ տը Փառի» աչքերը չորս բացած նիւթ կը հաւաքէ: Հռչակաւոր անուններու վստահած են նաեւ «Ժուռնալ»ը, «Փըթի Փարիզիէն»ը եւն.:

Կատարեալ արշաւ մը՝ դէպի Պերլին եւ Գերմանիոյ միւս գլխաւոր քաղաքները: Ընդարձակ ծրագիր մը եւ նիւթական լայն միջոցներ, գերմանական կեանքին բոլոր երեսները, բոլոր ծալքերը երեւան հանելու, հանրային ուշադրութիւնը վառ պահելու, վաղուան հեռանկարը պարզելու համար:

Մէկ խօսքով, Ֆրանսա նոյնքան կը հետաքրքրուի Մարտ 13ի ընտրութիւններով, որքան Գերմանիան ինք:

Եւ հասկնալի է: Երբ ընտրուեցաւ գերմանական հանրապետութեան առաջին նախագահը, Էպէրթ, Գերմանիան տակաւին ջախջախուած վիճակ ունէր, գլխիկոր եւ կաշկանդուած:

Կացութիւնը շատ բարեփոխուած չէր Հինտէնպուրկի ընտրութեան ատեն ալ: Հինտէնպուրկ «Պատերազմի յանցաւորներու» սեւ ցանկն անցած ըլլալով, Փարիզի մէջ քիչ մը տրտնջացին, բայց կարճ կապեցին, քանի որ անեղծ կը մնար Վերսայլի դաշնագիրը, և Ֆրանսան տէր ու տիրական՝ կացութեան:

Իսկ այսօ՞ր: Անբաղդատելի է փոփոխութիւնը Գերմանիոյ միջազգային կացութեան մէջ: Գերմանիան անդամ է Ազգերու Դաշնակցութեան եւ տիրաբար, հաւասարէ հաւասար կը մասնակցի բոլոր վիճաբանութեանց: Իր ձայնը այլ եւս պարտեալի ցաւուած տրտունջքը չէ, այլ իր ուժին, իր դառն յաղթանակին վստահ պետութեան մը խօսքը: Իր ձայնը կը լսուի ամէն տեղ, եւ ամէն հարցի առթիւ:

Գերմանիան այլ եւս չի ծամծմեր բառերը, Վերսայլի դաշնագրին վերաքննութիւնը պահանջելու, հաւասարէ հաւասար զինուելու, կամ պատերազմական հատուցումներն ու պարտքերը թօթուելու համար:

Փոփոխութիւն մը, որ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ Ֆրանսայի մէջ:

Բայց աւելի խոր է մակընթացութիւնը՝ Գերմանիոյ հանրային կարծիքին մէջ: Քաղաքական հոսանքներու, վիթխարի կազմակերպութեանց եւ մամուլին մէջ:

Պաշտօնական շրջանակները, վարիչ տարրերը, կառավարութիւնը կը պահեն, տակաւին, որոշ լրջութիւն եւ վերապահութիւն: Կը խուսափին դղրդացին վերիվայրումներէ: Կը դիմադրեն ամբոխային շարժումներու: Համբերութեամբ կը կատարեն դաշնագիրներով հաստատուած յանձնառութիւնները:

Իսկ բուն ժողովուրդին մէջ — կատարեալ պոռթկում: Տարերային, յորդահոսան ալիք մը, որ կը սպառնայ վեր ի վայր շրջել ամէն բան: Որ կ'արտայայտուի, կը ծաւալի ամէն տեղ, ամէն հարցի առթիւ, եւ բազմազան ձեւերով:

Յետոյ, երեւան եկած են նոր, աւելի անհամբեր հոսանքներ, Ֆրանսայի հանդէպ ատելութեամբ, թշնամութեամբ լեցուած տարրեր, որոնք ահաւոր ճնշումի մը կ'ենթարկեն օրուան իշխանութիւնը:

Նախկին պատերազմիկներու, «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ներու, Թուղթ ազգայնական Հիւկէնպէրկներու բանակներուն վրայ աւելցած է նորագոյն սպառնալիքը — Հիթլէրականութիւնը, որ իր ձգտումներով եւ գործունէութեամբ չափազանց կը մօտենայ ֆաշականութեան: Հիթլէրն ալ երկրորդ Մուսոլինի մըն է: Կամ կ'ուզէ ըլլալ: Եւ կրնայ ըլլալ:

Մեր ընթերցողները ծանօթ են անոր ծրագիրներուն եւ հետապնդած քաղաքականութեան: Երեւութապէս չափաւոր, դէմ՝ եւ՛ աջին եւ՛ ձախին, Հիթլէր կ'ուզէ վերակազմել, երիտասարդացնել պետութիւնը —այնպէս ինչպէս ըրաւ Մուսոլինին, — ճակատիլ Ֆրանսայի դէմ: Ճակատիլ «ժառանգական ոսոխին» դէմ ոչ թէ անպատճառ պատերազմ սարքելով, այլ ոչնչացնելով Վերսայլի հաստատած կապանքները, եւ Գերմանիան դարձնելով ինքնակամ եւ ահեղ ուժ մը: Ինչպէս եղած է անցեալին մէջ:

Ահա թէ ինչո՛ւ, Փարիզի մէջ ալ նոյնքան տենդագին անհամբերութեամբ կը հետեւին գերմանական դէպքերուն: Ոչ միայն Նախագահական ընտրութեանց, այլեւ բոլոր քաղաքական եւ ընկերային խմորումներուն:

Կարեւորը Հինտէնպուրկի կամ Հիթլէրի ընտրութիւնը չէ: Հաւանաբար կը վերընտրուի Հինտէնպուրկը: Նախագահին ձեռքն ալ մեծ իշխանութիւն մը չկայ, վեր ի վայր շրջելու համար ամէն բան:

Կարեւորը՝ վերջին տարիներու ընթացքին կատարուած խմորումը, հոգեփոխութիւնն է որուն տարերային մէկ արտայայտութիւնը պիտի կազմէ կիրակի օրուան ընտրութիւնը:

Գերմանիան կը խլրտի: Գերմանիան անհամբեր է: Գերմանիան կ'ուզէ խորտակել 1919ի շղթաները:

Այս կացութեան առջեւ, բնական է որ ոչ միայն Ֆրանսան, այլ և ամբողջ աշխարհը անհամբերութեամբ սպասեն ընտրական պայքարի բոլոր երեւոյթներուն:

Այդ պայքարը ոչ թէ վախճանը, այլ սկիզբը պիտի դառնայ յառաջիկայ անակնկալներուն: Քանի որ, ամէն բանէ առաջ հոգեբանութեան պայքար մըն է:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ...

Մէկ շաբաթէ ի վեր, քան ամուս երախայ մը կը փնտռուի Ամերիկայի մէջ: Զաւակը՝ այն խիզախ երիտասարդին որ Ատլանտեանը կտրեց մէկ թռիչքով, եւ արժանացաւ համաշխարհային հիացման:

Ամբողջ մէկ շաբաթ, Լինտպէրկ վստահեցաւ իր հայրենիքի պետական, վարչական, ոստիկանական կազմակերպութեան: Գիտութեան հրաշալիքներուն, ինչպէս ամբողջ ժողովուրդի մը հաւատարմութեան:

Բայց, — երախան չկայ:

Առաջին օրէն իսկ պատրաստ է փրկագինն ալ — մէկ միլիոն ֆրանք: Համրուած, մանրուած, անմիջապէս գործածելի, առանց դրամատուն դիմելու:

Բայց, — երախան չկայ:

Եւ Լինտպէրկ, ճարահատ, երկու աւազակներ ձգած է մէջտեղ: Կ'ուզէ ուղղակի կապուիլ առեւանգիչներուն հետ, երախան փրկելու համար ո՛ր եւ է միջոցաւ: Նոյն իսկ երկրին օրէնքները ոտք տակ առնելու, առեւանգուելու կամ սպաննուելու գնով:

Զարմանալի՞ է: Վրդովի՞չ է:

Բայց տարին երկու հազար առեւանգում կը կատարուի այս ձեւերով: Եւ քանի մը միլիոն տոլար եկամուտ արտադրելով:

Բայց աւազակները, մաքսանենգները ի պատուի են Մ. Նահանգներու մէկ ծայրէն միւսը: Արժանի՝ տեսակցութեան, խօսակցութեան: Պատրաստ՝ ոստիկանութեան պակասը լրացնելու: Անոնց չկրցածը գլուխ հանելու:

Աբհեստով աւազակները նոյնքան դեր ու դիրք ունին Մ. Նահանգներուն մէջ, որքան միւսները, ազնուականնե՛րը, — պաշտօնատարներ, առեւտրականներ, միլիոնատէրներ, գործարանատէրներ: Նահանգային կառավարիչէն մինչեւ երեսփոխանն ու յետին ոստիկանը:

Քաղաքակրթութի՞ւն...

Արշակաւա՛ն, արշակաւան, դրամատիրական աշխարհակալութեան բոլոր նրբութիւններով:

ՎԱՐԱԶ

Բնակարանի խնդիրը Իտալիոյ մէջ

Բուռն պայքար մը բացուած է Իտալիոյ մէջ, բնակարաններու վարձքերը զեղչելու համար, քանի որ ինկած են ապրուստի գիները: Միայն Հռոմի մէջ 30 հազար պարապ սենեակներ կան: Տանտէրները կը մերժեն հիմք ընդունիլ լիրէթին գնելուկարողութիւնը: Միւս կողմէ, իշխանութիւնը 2 հազար նոր բնակարաններ շինել կուտայ, տանտէրներուն տրամադրութիւնը խորտակելու համար: Դիտել կը տրուի թէ նախապատերազմեան պետական արժեթուղթ ունեցողները կորսնցուցած են իրենց դրամագլուխին հարիւրին 80ը, մինչդեռ տանտէրները բաղդատաբար լաւ վիճակ ունին:

Բատիոմ գտնուեցաւ Քանատայի մէջ

Անգլ. թերթերը կը գրեն թէ բատիոմի կարեւոր հանք մը գտնուած է Քանատայի սառնապատ ժայռերուն մէջ, երկաթուղիի ամէնէն մօտ կայարանէն 700 մղոն հեռու: «Մեծ Արջ» կոչուած լճին մօտ է նոր հանքը: Երեւան հանուած են նաեւ արծաթի եւ պղինձի հանքեր: Դժուար ըլլալով մտնել այդ հեռաւոր շրջանը, կը խորհուի օդանաւով փոխադրել երեւան հանուած հանքը: Այս առթիւ մասնաւոր օդանաւեր պիտի շինուին, եւ բեւեռային շրջաններու յատուկ սահնակներ պիտի պատրաստուին:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ տեղական շոգենաւ մը, որ Ալէքսանդրէթէն Պէյրութ կ'երթար, պայթեցաւ Լաթաքիոյ բացերը: Շատ մը ճամբորդներ սպաննուեցան կամ վիրաւորուեցան: Արկածին պատճառը անյայտ կը մնայ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԻՍԹԻԴ ՊՐԻԱՆ ՄԵՌԱՒ

Երկուշաբթի կէսօրին մեռաւ Պ. Արիսթիտ Պրիան, որ բաւական ատենէ ի վեր կը տառապէր սրտի հիւանդութենէ:

Քաղաքական ասպարէզէն քաշուելէ ի վեր, Պ. Պրիան կը բնակէր Փարիզէն հեռու գիւղ մը, Քօշըրէլ: Վերջին օրերս, ինքզինքը չափազանց յոգնած զգալով եւ պէտք եղած խնամքը չգտնելով գիւղին մէջ, վերադարձաւ Փարիզ: Իր բարեկամ բժիշկները քննեցին վիճակը եւ բացարձակ հանգիստ պատուիրեցին: Կիրակի օր, ամբողջ օրը անցուց իր աշխատութեան սենեակին մէջ, թիկնաթոռի մը մէջ խրած, խոնջաբեկ եւ քնաթաթախ: Կանուխ պառկեցաւ, ինչպէս միշտ, բայց չկրցաւ հանգիստ քուն քաշել: Երկուշաբթի առտու, կանչուեցաւ իր մտերիմ բարեկամը, Փրոֆ. Էմըրի որ չափազանց տկարացած գտաւ զինքը: Շունչը բոլորովին տկարացած էր եւ գրեթէ ուշաթափ: Պաշտօնատեղութեան վայրկեանի մը մէջ, ուզեց տեսնել իր հաւատարիմ աշխատակիցներէն մէկը: Փրոֆէսօր կարգ մը ներարկումներ կատարեց, բայց անօգուտ: Ժամը 10.30ին Պրիան սկսաւ թմրիլ եւ յամրաբար շիջեցաւ:

Խոր վիշտ եւ փառաբանութիւն ամէն կողմ

Լուրը խոր յուզում պատճառեց ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ եւ ամբողջ աշխարհի մէջ, քանի որ Պրիան կը համարուէր ամէնէն ջերմ ջատագովը խաղաղութեան դատին: Երեսփ. ժողովը դադրեցուց իր նիստը, իսկ յարգանքի բուն ցոյցը կատարուեցաւ երեքշաբթի օր, թէ երեսփ. ժողովին եւ թէ Ծերակոյտին մէջ:

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ, գոյժը հաղորդեց նախագահ Հիմանս, հանգուցեալը ներկայացնելով իբրեւ մարմնացումը խաղաղութեան եւ ժողովուրդներու մերձեցման գաղափարին, իբրեւ ամէնէն հզօր ազդակներէն մէկը Ազգերու Դաշնակցութեան կատարած գործին: «Ֆրանսայի փառքերէն մէկն էր Պրիան: Իր անունը կապուած պիտի մնայ մարդկային ամէնէն ազնիւ իտէալին եւ պիտի ապրի պատմութեան մէջ»:

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Փօլ Պօնքուռ, ֆրանսական պատուիրակութեան կողմէ, իր կարգին փառաբանելով Պրիանի կատարած գործը եւ շնորհակալութիւն յայտնելով ցաւակցութեանց համար:

Պ. Թիթուլէսքօ, ռումանական պատուիրակը, յայտարարեց թէ Պրիան «Ֆրանսայի համար փառքի նոր գլուխ մը բացաւ տիեզերական պատմութեան մէջ: Աշխարհի խաղաղասիրական կազմակերպութեան մէջ, մենք իր աշակերտները բոլոր երկիրներու, պիտի շարունակենք հետեւիլ վարպետին հետքին. հետք մը այնքան լուսաւոր որ մոլորելու վախ չունինք»:

Պ. Պէնէշ, չեխոսլովաքիոյ պատուիրակը, շեշտեց թէ «Պրիան ապագային համար պիտի մնայ իբրեւ մէկը Ֆրանսայի պետական մարդերէն որ հրաշալի կերպով համադրած են ֆրանսական հանճարը, ի սպաս խաղաղութեան»: Ճափոնական պատուիրակն ալ իր խորին վիշտը յայտնելով, յայտարարեց թէ ճափոնցի ժողովուրդը միշտ երախտագիտութեամբ պիտի յիշէ Պրիանի ջանքերը Ծայր. Արեւելքի խաղաղութեան համար: Յարգանքի խօսքեր ըրաւ նաեւ իտալական պատուիրակը: Իսկ Պ. Հէնտըրսըն, որ նախագահն է զինաթափութեան խորհրդաժողովին, գրաւոր յայտարարութեամբ մը շեշտեց թէ «Պրիան իր միջազգային առաքելութեան նուիրեց ֆրանսական հանճարին ամէնէն նուրբ ծաղիկը: Ան իր ետին կը թողու մեծ գործ մը որուն էական տարրերէն մէկն է զինաթափութեան խորհրդաժողովը»:

Այս պաշտօնական արտայայտութիւնները տակաւին գաղափար չեն տար այն ընդհանուր յուզման եւ գնահատութեան մասին, որ երեւան եկաւ բոլոր երկիրներու մէջ:

Իր կեանքն ու գործը

Արիսթիտ Պրիան ծնած էր 1862ին, Նանթի մէջ: Ուսումը աւարտելէ յետոյ, եղած է փաստաբան, խմբագիր «Լանթէռն»ի, ընդհ. քարտուղար Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնին: Առաջին անգամ երեսփոխան ընտրուեցաւ 1902ին, յետոյ 1906ին, 1910ին եւ 1914ին, 1919ին, 1924ին 1928ին: Եղած է 25 անգամ նախարար եւ 11 անգամ վարչապետ: Առաջին անգամ կրթական նախարար նշանակուեցաւ 1906ին, իսկ վարչապետ՝ 1909էն մինչեւ 1910 դեկտեմբեր: Կարգով վարած է բոլոր նախարարութիւնները: Երեսփ. ժողովին մէջ, արձանագրուած էր հանրապետական-ընկերվարականներու խմբակցութեան մէջ:

1904ին եւ 1905ին, տեղեկաբերն էր եկեղեցիի եւ պետութեան բաժանման օրինագծին, եւ այդ առթիւ փայլեցաւ իբրեւ աճարկու տրիբուն մը: Ընկերվարական էր, բայց 1910ին, երբ իշխանութեան գլուխ կը գտնուէր, ուժգնօրէն զսպեց երկաթուղիի պաշտօնեաներու գործադուլը: 1911ին կիզուլ անուն մէկը ատրճանակ պարպեց իրեն դէմ, երեսփ. ժողովին մէջ, բայց հարուածը նպատակին չհասաւ: 1916ին Պատերազմական խորհուրդին անդամ ընտրուեցաւ: 1928ին Օգոստոս 27ին ստորագրեց Փարիզի պայմանագիրը, այն որ կը կոչուի Պրիան-Քէլլոկ դաշինք եւ որ օրէնքէ դուրս կը հռչակէ պատերազմը:

Միջազգային կեանքի մէջ, Պրիան եղած է նախագահ Փարիզի միջդաշնակցային խորհրդաժողովին (1921 յունուար): Ֆրանսական պատուիրակ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին (1921): Պատուիրակ Լոքառնոյի խորհրդաժողովին (1925): Մնայուն պատուիրակ Ազգերու Դաշնակցութեան, պատուիրակ Լոնտոնի Նաւային խորհրդաժողովին (1929): Նախագահ Համեւրոպական Միութեան Ուսումնասիրական յանձնաժողովին (1930): 1926ին, Շթրէզէմանի հետ արժանացաւ Նոպէլի մրցանակին: Ունի կարգ մը քաղաքական աշխատանքներ:

Ազգային յուղարկաւորութիւն

Պրիան պիտի թաղուի շաբաթ օր, ազգային յուղարկաւորութեամբ, որ առեն պիտի ըլլայ յարգանքի հոյակապ ցոյց մը:

Շփոթ կացութիւն Շանկայի մէջ

Վերջին հեռագիրներու համաձայն, կացութիւնը շատ խառնակ է Շանկայի մէջ, հակառակ ֆրանսական, ամերիկեան եւ անգլիական դեսպաններու ջանքերուն: Ճինական հրամանատարը հրամայած է խստօրէն յարգել զինադադարը, բայց Ճափոնցիները կ'առարկեն թէ Չինացիները յարձակում գործած են: Հետեւաբար, ճափոնական Ընդ. զօրաբաժինը հրաման ստացած է ետ մղել յարձակումը: Ճափոնցիները կը շարունակեն ցամաք հանել հասած զինուորները: Ճափոնցիները կը սպառնան նորէն ռմբակոծել Շանկայը, եթէ կացութիւնը չբարուոքի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Շուտով կը սկսինք դ. էջին մէջ հրատարակել մեր նոր թերթօնը, միջազգային համբաւի տիրացած գրագէտի մը մէկ վէպը՝

Քառնը չորս ժամ կնոջ մը կեանքէն

Միջանկեալ՝ այսօր կը հրատարակենք երիտասարդ գրողի մը հեքեաթը՝ «Ս. ԹՈՐՈՍԻ ԼԵՌԸ», որ պիտի տեւէ մէկ շաբաթ:

Երախան չկայ ու չկայ

Ամէն կապ խզելով ամերիկեան ոստիկանութեան հետ, Լինտպէրկ իր երախան գտնել կը յուսայ... երկու մաքսանենգներու միջոցաւ, ինչպէս գրեցինք: Երկուքն ալ գործի սկսած են արդէն, բայց տակաւին ոչ մէկ հետք: Եթէ առեւանգիչները արհեստէն են (փրոֆէսիօնէլ), կը գտնենք, եթէ ո՛չ մեր գործը չէ: Այս է երկու աւազակներուն տուած հաւաստիքը:

Լինտպէրկ այն աստիճան երես դարձուցած է ոստիկանութեան որ, իրեն եկած լուրերը, իր իմացած գաղտնիքներն անգամ չի հաղորդեր վախնալով որ երախային կեանքը կը վտանգուի: Առեւանգիչները իրենց առանձին հեռախօսն ունին, բոլորովին ազատ՝ ոստիկանական հսկողութենէ, եւ լուր կուտան կ'առնեն:

Բողոքական, հռոմէական եւ հրէական հոգեւոր իշխանութիւնները առաջարկած են որ առեւանգիչները իրենց աղօթատեղիներէն մէկուն մէջ յանձնեն երախան, ազատ մնալով հետապնդումէ: Լինտպէրկ նախընտրած է մաքսանենգները, որոնք անհնաժեշտ կը համարուին իբրեւ միջնորդ, կասկած չներշնչելու համար:

Զրոյց կը շրջի թէ երախան փոխադրուած է մաքսանենգներու նաւ մը, ամերիկեան ջուրերէն անդին: Այս լուրին վրայ, խուզարկութիւններ կը կատարուին ոչ միայն օդին մէջ եւ ցամաքի վրայ, այլ եւ ծովուն վրայ:

Շաբաթը լրացաւ արդէն եւ տէր եւ տիկին Լինտպէրկ մատնուած են խոր յուսահատութեան:

— Զրոյցի մը համաձայն, Լինտպէրկի երախան Ֆրանսա պիտի բերուի: Այս պատճառով հսկողութիւն կը կատարուի նաւահանգիստներու մէջ:

Արծաթ դրամ Ֆրանսայի մէջ

Ֆրանսայի Փողերանոցի տեսչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հարիւր միլիոն ֆրանք արժողութեամբ 10 ֆրանքնոց արծաթ դրամ կոխուած եւ յանձնուած է Պանք տը Ֆրանսի, շրջաբերութեան հանուելու համար: Իսկ նոր սկսած է 20 ֆր.նոց արծաթ դրամներու պատրաստութիւնը: Նոր 10 ֆր.նոցը կը կշռէ 10 կրամ, ինչպէս 2 ֆրանքները: 20 ֆրանքնոցը պիտի կշռէ 20 կրամ: Այս վերջին դրամին քանակութիւնը շատ մեծ չպիտի ըլլայ, որովհետեւ վախ կայ որ ունեցողները հրապարակէն քաշեն եւ պահեն:

Նոր դրամները այսօրուան 5 եւ 10 ֆր.նոց թղթադրամներուն տեղը պիտի բռնեն: Անոնց փոխանակութեան համար պայմանաժամ պիտի տրուի մինչեւ 1932 դեկտ. 31:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԼՔԵԱԼ ԳՈՅՔԵՐԸ ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԵՏ ԱՌՆԵԼ

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՆՈՐ ՀՐԱՀԱՆԳԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Երբ այս տողերը կը գրենք, Փարիզի Թուրք հիւպատոսը կը յայտնէ թէ տակաւին ո՛չ մէկ հրաման ստացած է պատկանեալ պաշտօնատունէն՝ գործադրելու համար երթեւեկի նոր հրահանգը։ Բազմաթիւ Հայեր եւ Հրեաներ, որոնք անցնող շաբթուան ընթացքին դիմած էին հիւպատոսարան, պահապանին կողմէ ճամբու դրուած են, այն առարկութեամբ թէ նոր հրահանգը դեռ՝ չէ հաղորդուած իրենց։ Հիւպատոս Ֆուատ պէյ, որ խոստացած էր նորութիւններ տալ առաջին առթիւ, լուռ կը մնայ տակաւին։

Որոշ կը տեսնուի թէ Թուրք իշխանութիւնները ո՛չ մէկ աճապարանք ունին՝ գործադրելու համար Ընկիւրիի գործավարներու խորհուրդին հրահանգը։ Այս կեցուածքը խոտոր կը համեմատի շատ մը հայրենակիցներուն ցոյց տուած աճապարանքին հետ։ Ամէն տեղ Հայերու օրուան խօսակցութեան նիւթը այս է։

Ոգեւորուած են մանաւանդ անոնք, որ լքեալ գոյքեր ունին Թուրքիոյ մէջ։ Շատեր կը պատրաստուին արդէն կարգի դնել այնտեղի իրենց գործերը, առաջին պատեհութեամբ Պէճալի երկիրը վերադառնալու համար։ Իրենց ձեռքէ ելած կալուածներն ու հարստութիւնները վերստանալու փափաքը ա՛յնքան մարդկային է, որ կը հասկնանք այս բոլորը։ Առանց կասկածած իրաւունքներուն տիրանալու պայմանին, Թուրքիա վերադառնալը ո՛չ մէկ առաւելութիւն կը ներկայացնէ։

Բայց, տակաւին կա՛ն միամիտներ, որ կը կարծեն թէ Թուրքիա վերադառնալով կրնան տիրանալ իրենց «լքեալ» հռչակուած ստացուածքներուն, որոնք տասը տարիէ ի վեր աւարի տրուած են։ Այդ ի՞նչ հրաշք պատահած է մէկ օրէն միւսը, այսքան արմատական քայլ մը առնելու համար։

Այս շատ փափուկ հարցին մասին, մեր հարցումներուն պատասխանելով, Փարիզի Թուրք հիւպատոսը խուսափեցաւ պաշտօնական [illegible] ընել։ Յայտնեց սակայն իր անձնական կարծիքը, որ դրական է այս կէտին շուրջ, խնդրելով միաժամանակ բան չգրել թերթերուն մէջ, կանխահաս զուր յոյսեր չներշնչելու համար շահագրգռուողներուն։

Դաշնակցութեան Կեդրոնական Յանձնաժողովը, ժամանակ մը տարին քանի մը անգամ յուշագիր կը ներկայացնէր Ազգերու Դաշնակցութեան՝ պահանջելու համար Հայոց «լքեալ» գոյքերը Թուրքիոյ մէջ։ Ընկիւրիի ներկայացուցիչը նոյնիսկ չէր զիջաներ պատասխանելու այդ յուշագիրներուն։ Ու քանի որ Թուրքիա անդամ չէր Ժընեւի արիսպագոսին, այս վերջինը ո՛չ մէկ միջոց ունէր՝ բռնադատելու համար զայն որ ընթացք տայ Հայերու պահանջներուն։ Որքան գիտենք, վերջին տարիներս այդ յուշագիրները չէին կրկնուեր այլեւս, իբրեւ անօգուտ։

Ընկիւրի ոչ միայն որեւէ բարեացակամութիւն ցոյց չէր տար «լքեալ» գոյքերը վերադարձնելու համար իրենց օրինական տէրերուն, այլ ընդհակառակն տարուէ տարի աւելի եւս կը սաստկացնէր պաշտօնական աւարառութեան կազմակերպութիւնը, ձեռք երկարելով մինչեւ ազգապատկան կարեւոր կալուածները — Բանկալթիի գերեզմանատուն, Սանասարեան խան։

Շուրջ չորս տարի առաջ ալ երթեւեկի նոր հրահանգ մը հրատարակուեցաւ, Թուրքիա վերադառնալու հնարաւորութիւն տալու համար փախստական Հայերուն, աւելի սեղմ պայմաններով։ Այն ատեն ալ ճիշդ հիմակուանին պէս խնդրարկուները պէտք է լեցնէին երեք օրինակ «պէյաննամէ», պատասխանելով զանազան հարցումներու։ Այդ հարցարանները պիտի ղրկուէին Ընկիւրի, ուսկից եկած նպաստաւոր պատասխանէն վերջ միայն կարելի էր մտնել Թուրքիոյ սահմաններէն ներս։ Ինչպէս ուրիշ շատ մը բաներ, հարցարանով մարդ ներս առնելու այս մեթոտն ալ փոխ առնուած է խորհրդային վարիչներէն։

Այս ձեւով վերադարձողներու թիւը շատ սահմանափակ էր։ Վերջին տարիներս գրեթէ երբեք չէր գործադրուեր այս մեթոտը եւ միայն քէմալական անցագրով դուրս ելածները կրնային ազատ երթեւեկ ունենալ։

Նոր հրահանգը քայլ մը առաջ կ'երթայ, վերադարձի իրաւունք խոստանալով նաեւ անոնց, որոնք ոչ-քէմալական անցագրերով դուրս ելած են Թուրքիայէն։ Թերեւս նոյնիսկ անոնց, որոնց անցագրին վրայ ափտէթի կայրը ցայից մակագրուած է։ Սակայն սեղմումը կայ ու կայ։ «Պէյաննամէ»ի դրութիւնը չէ ջնջուած։ Ընկիւրին եւ ենթակային ծննդավայրի իշխանութիւնները իրաւունք ունին մանրակրկիտ քննութիւն կատարելու։ Անկէ վերջ է միայն որ խնդրարկուն կ'արտօնուի կամ կ'արգիլուի։

Քննութիւնը գլխաւորաբար պիտի կատարուի երկու կէտի շուրջ։ Նախ պիտի հաստատուի թէ ենթական որ եւ է քաղաքական գործունէութիւն ունեցա՞ծ է, կոմիտէճի եղա՞ծ է, երկրորդ՝ լքեալ գոյք ունի՞։ Այս երկու պարագաներն ալ կարեւոր են։ Թուրքը երբեք չպիտի արտօնէ «կոմիտէճի»ին եւ կալուածատէրին վերադարձը։

Վերջին տարուան ընթացքին Թուրք թերթերը սուտ-իրաւ զանազան պատմութիւններ հրամցուցին իրենց ընթերցողներուն՝ «Դաշնակ»ներու մասին, անոնց դէմ լարելու համար հանրային կարծիքը։ Միանգամ ընդմիշտ օրէնքէ դուրս հռչակելու համար զանոնք։

Միւս կողմէ, վերջին ամիսներուն աւելի խստացուցին «լքեալ» գոյքեր երեւան հանելու գործողութիւնը։ Թերթերու միջոցաւ յայտարարեցին թէ անոնք որ նոր «լքեալ» գոյքեր երեւան կը հանեն, ստացուածքին կարեւորութեան համաձայն մինչեւ հարիւրին 50 պարգեւ պիտի ստանան։ Երթեւեկի նոր հրահանգէն վերջ ալ, պաշտօնական աւարառութիւնը կը շարունակուի, աւելի մեծ թափով, ու ոչ մէկ պատճառ կայ հաւատալու թէ այդ թափը պիտի մեղմանայ կամ կանգ պիտի առնէ։

Ընդհակառակն, հաստատապէս համոզուած ենք թէ երթեւեկի նոր հրահանգը ծուղակ մը՛ է՝ նոր «լքեալ» գոյքեր երեւան հանելու համար։ Միամիտները պիտի հաւատան Թրքական հաւաստումներուն եւ հարցարանները պիտի լեցնեն։ Կատարուելիք քննութիւններուն հետեւանքով, Թուրքերը կրնան երեւան հանել խնդրարկուին պատկանող կալուածներ, որոնք ցարդ չեն գրաւուած։ Արդիւնքը կ'ըլլայ չար քան զառաջինն։

Պարզ ենթադրութի՛ւն չէ ինչ որ կ'ըսենք։ Վկայ՝ չորս տարի առաջուան երթեւեկի հրահանգէն խաբուողները։ Իրենց կալուածներուն տիրանալու յոյսով այն ատեն հարցարան լեցնող մեր հայրենակիցները այսօր սրտի դառնութեամբ կը յայտնեն թէ ի՛նչ միամիտ յոյսեր ունեցած էին։ «Պէյաննամէ»ները Թուրքիա ղրկուելէն վերջ է որ գրաւուած են իրենց այն կալուածները։ Ու երբեք պատասխան չէր եկած իրենց վերադարձի դիմումին։

Պատճառ մը չկայ որ նոյնը չըլլայ այս անգամ եւս։ Երթեւեկի նոր հրահանգը կը զուգադիպի այնպիսի շրջանի մը, ուր «լքեալ» գոյք երեւան հանելու ճիգերը իրենց սաստկագոյն աստիճանին հասած են։

Եթէ նոյնիսկ պահ մը ընդունինք թէ Ընկիւրիի վարիչները անկեղծ ըլլան իրենց նոր որոշումին մէջ եւ ուզեն իրենց տէրերուն դարձնել գրաւուած գոյքերը, նոյնպէս անհնար է այս գործունէութիւնը։ Շուրջ տասը տարի անցած է այն օրէն ի վեր, երբ այդ գոյքերը տէր փոխած են։ Նոր տէրերուն մէկ մասը մեռած է եւ կալուածը փոխանցուած է ժառանգորդներուն։ Մէջտեղ եկած են «ստացուած իրաւունքներ» (droits acquis, ճագգը գարար)։ Իրաւական մեծ դժուարութիւններ կրնան ծագիլ, եթէ Թուրք կառավարութիւնը փորձէ իրենց հին տէրերուն դարձնել «լքեալ» գոյքերը։ Մնաց որ կարելի չէ երեւակայել որեւէ Թուրք կառավարութիւն, որ յօժարի Թուրքին թեւէն բռնելով դուրս նետել զայն Հայուն տունէն կամ խանութէն։

Հակաքէմալական ընդդիմադիր Թուրք մը, որ շատ մօտ է Հայերուն, քանի մը օր առաջ, խօսակցութեան մը պահուն, կը հաստատէր թէ Հայերը չեն կրնար վերստանալ իրենց բռնագրաւուած գոյքերը, նոյն իսկ եթէ վաղը Պէճալի վարչաձեւը տապալի եւ այսօրուան ընդդիմադիրները իշխանութեան գլուխ հասնին։ Հագգը գարարներուն կարելի չէ դպչիլ։ Ուրեմն մեր կալուածատէր հայրենակիցները ընդմիշտ պէտք է հաշտուին կատարուած իրողութեան հետ եւ սին յոյսեր չտածեն։ Պէճալը տապալի իսկ, տէր չեն կրնար դառնալ իրենց ստացուածքներուն։

Ուրիշ խնդիր, եթէ քաղաքական ներկայ պայմանները յանկարծ փոխուին անակնկալ պատճառով մը եւ օտար պետութիւն մը գրաւէ Թուրքիան։ Այս անհաւատալի ենթադրութիւնը նոյնիսկ եթէ իրականանայ, գրաւող պետութիւնը տասն անգամ կը մտածէ, բռնագրաւող Թուրքը իր աւարէն զրկելէ եւ զայն իր իսկական տիրոջ վերադարձնելէ առաջ։

Այս կէտերը խոր ուշադրութեան կը յանձնենք բոլոր անոնց, որոնք երթեւեկի նոր հրահանգէն ոգեւորուած, ծրագիրներ կ'որոճան ու կը հիւսեն։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԴՐԱԽՏԻ ԱՆԿԻՒՆ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զափազանցութիւն չէ՛ ըսածս, այցելեցէք ու պիտի համոզուիք։

Երբ Փարիզի ամէնի ժխորը ետին թողած քայլերդ կ'ուղղես Կիմէի թանգարանէն ներս, ահա բուրումնաւէտ խաղաղութիւնը, բարի քրոջ մը նման՝ քեզ կը դիմաւորէ եւ ձեռքէդ բռնած կ'առաջնորդէ երազանքի սրահները, ուր դրախտը պատերն ի վար կը տարածէ իր կախարդանքը։

Յաւերժական երիտասարդութիւնն է որ քեզ կ'ողջունէ, անդորր ու անրջային մթնոլորտի մը ընդմէջէն՝ Գարունին աչքերուն, սէրը սրտին ու գինու թասը ձեռքին մէջ։

Ու այս դրախտամասը տաղանդաւոր նկարիչ Պ. Սարգիս Խաչատրեանի հզօր բռունցքն է որ կորզած Սպահանի արքայական [illegible] պալատներէն՝ բերած ցուցադրած է աշխարհի մայրաքաղաքին մէջ։

Եւ սակայն շատե՛ր իմէ առաջ այցելած են այս հռչակաւոր պալատները — Ալի Գափուն եւ Չիհիլ Սութուն (Քառասուն սիւներ) դարե՛ր են սահեր անցեր անոնց մամռապատ ճակատներու վրայէն, ու անցնող ժամանակը իր ժանիքները թափուր պալատներէն ներս մխրճած՝ սկսեր է կրծել անոր կայունութիւնը...

Հա՛յ մը պէտք էր անպատճառ, որ հոյակապ խոյանքով երթար փրկէր անցած դարերու հրաշակերտ մը...

Եւ սակայն պէտք չէ մոռնալ պարսկական ասացուածքը՝

գէատր զէր, զէրքեար շինասէթ
գէատր կէօհէր կէօհէրի։
(Ոսկիին արժէքը ոսկերիչը կը ճանչնայ,
Գոհարին արժէքը գոհարը)։

Ի՛նչ նկարներ... որքան ճշմարտութիւն զգացմունքի եւ ի՛նչ քընքուշ արտայայտութիւն յաւերժական սիրոյ դրուագներու...

Կատարեալ ու անթերի քերթուածներ են, խայեամական ու հաֆըզական անմահ քառեակներ...

Ի՛նչ նրբին ու ոլացիկ հասակներ ու մարմնական ի՛նչ ճկուն ձեւեր։ Դիտելով այս պատկերները ակամայ կը յիշես մեծ Հաֆըզի սքանչելի քառեակը՝

էկէր մաճի սուխէն կուճի, վէ
էկէր սէրվի ըէվանտարէթ,
Մէնէն մաճի սուխէն կուճի վէ
էկէր սէրվի քի ճան տարէթ։
(Թէ մահիկը խօսիլ կըրնար
Ու թէ նոճին քալք ունենար,
Քեզ պէս պիտի մահիկն ըսէր
Նոճին քեզ պէս պիտի քալէր)։

Որմնանկարներու վերարտադրումները լոկ մեքենական ընդօրինակութիւններ չեն, այլ նկարիչը անոնց իւրաքանչիւրին մէջ՝ իր հոգիէն ու անրջանքէն՝ աննիւթական բան մըն է խառնած իր ջրաներկերուն մէջ եւ այդպիսով՝ խորապէս կախարդական դարձուցած զանոնք։ Դեռ աւելին կայ։ Այս որմնանկարները նկարիչ-բանաստեղծի հոգիէն շողեր առած՝ ներշնչումներ կը ճառագայթեն եւ ուշադիր դիտողը բանաստեղծ կը դարձնեն։

Չիհիլ Սութուն եւ Ալի Գափու... պարսիկ Շահերու պերճաշուք պալատներ... Կեանքը սիրող ու գնահատող ժողովուրդի մը թագապսակ ներկայացուցիչները, բնական էր թէ՝ իրենց բնակավայրերը դրախտային խնդութեամբ ու անրջանքով լեցնէին ու մահուան իրողութիւնը հերքելու ճգնէին բաժակներու շառաչով, նազանքի պարերով, քանոնի ու սազի մրմունջներով եւ մանաւանդ անապական ու մշկահոտ գինիով... Այն գինիով, որուն համար նշանաւոր պարսիկ բանաստեղծ Դանէշ Խօրասանը ըսած է՝

Ոլթը ջըրէ՛, ո՛վ գարուն,
քանի որ չիթն անծրեւիդ
կըլնայ գինու վերածուիլ,
ինչո՞ւ դառնայ մարգարիտ։

Իսկ անգերազանցելին Օմար Խայեամ անոր ուժը գովելով ըսած է՝

գինի խըմող մուրացիկը տէր կը դառնայ անթիւ երկրի,
եթէ գինին աղուէսին տաս, նա առիւծի կը ճաւասարի,
թէ խըմողը ծերուկ մըն է, նա կը դառնայ երիտասարդ,
երիտասարդ մէկն է եթէ՝ խո՛ր ծերութեան նա կը հասնի։

Հակառակ որմնանկարներու պատկառելի թիւին՝ հարիւրէն աւելի, եւ հակառակ նիւթի միօրինակութեան, իւրաքանչիւր պատկեր նոյն հիմնական գաղափարին ինքնուրոյն արտայայտութիւնն ու շեշտը ունի։

Ամենուրեք ծաղկած գարուն, երիտասարդութիւն, սէր ու գինի։ Ու այս միջավայրին մէջ՝ մարդկային սիրտը, Արեւելքի պարսիկ սիրտը իր զգացմունքներով՝ տարփանք, կարօտ, սպասում, վիշտ...

Ու անոնք կը խօսին աչքերուն, աղուոր ու թափանցող աչքերուն ընդմէջէն։ Տխրութիւններ կան ուրախութեան մէջ, ինչպէս ուրախութիւններ տրտմութեան մէջ։

Բանի կ'ուսումնասիրես որմնանկարները՝ այնքան խորապէս կը համոզուիս թէ՝ մեծ է, Պ. Սարգիս Խաչատրեանի կատարած գործը։ Լիառատ է, քնքուշ է, իրական ու հաւատարիմ։

Բովանդակ պարսիկ քոյր ժողովուրդը երախտապարտ ըլլալու է այս արուեստագէտին, որ ամբողջ ժողովուրդի մը հմայքը, ինքը մէն մինակ խորհած է եւ իրագործած — փրկել ժամանակի կրծող ժանիքներէն մեծ անցեալի մը թանկագին նշխարները եւ զանոնք ցուցադրել աշխարհին։ Պանծացնել անգամ մը եւս պարսիկ հանճարն ու արուեստը եւ հետաքրքրութիւն ու հիացում արթնցնել դէպի այդ երէկի մեծ ու ստեղծագործող եւ այսօրի յոգնած ժողովուրդը։

Բայց կ'արժէր որ մարդ յոգնէր այս ժողովուրդի մեծ անցեալով, որովհետեւ Պարսկաստանն ինքը շատ մեծ ծառայութիւն մատուցած է համամարդկային մտքի յառաջդիմութեան ու արուեստի մարզին մէջ։

Գերման, ֆրանսացի եւ անգլիացի բոլոր արեւելագէտները կը վկայեն թէ Պարսկաստանը հին ժամանակներուն իբրեւ միացման գիծ ծառայած է Ծայրագոյն Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ։ Ան վկան է եղած ժողովուրդներու տեղափոխման եւ մէկը դարձած այն քառուղիներէն, ուր ազգերու քաղաքակրթութիւնները իրար հանդիպեցան։

Ան եղաւ եւ է միշտ վարդերու, սոխակներու եւ բուրմունքի թագաւորութիւնը։ Իր պարտէզները Եդեմի գաղափարը ծնան, որ թափանցեց նոյնիսկ քրիստոնէական աւանդութիւններու մէջ եւ որու անկասկած երկնային արքայութիւնը ուրիշ բան չէ եղած քան արտապատկերացումը Շահնշահերու փարթամ արքունիքին։

Գաղափարներու կալուածին մէջ մանաւորապէս, ան դրած է իր անջնջելի դրոշմը տիեզերական պատմութեան վրայ եւ որով առաջնակարգ դեր է խաղացած բովանդակ մարդկութեան բարեշրջման մէջ։

Պարսկական ազդեցութիւնը թափանցած է մինչեւ հին Յունաստան, ինչպէս Հնդկաստան ու Չինաստան։

Հռչակաւոր արաբ մատենագէտ Հաճի Քալֆա Պարսիկներուն պատուի վկայականը կուտայ յայտարարելով թէ իսլամական գիտութեան նախակարապետները անոնք էին։

Նշանաւոր արեւելագէտ Հիւսինկ կը յայտնէ թէ — «Արապեսքներէն մինչեւ Կորտովայի հոյաշէն մզկիթը, արաբական աշխարհագրութենէն մինչեւ բանաստեղծութեան զանազան ձեւերը, բոլորը, ինչ որ իսլամական Արեւելքը իբրեւ գեղարուեստ, գիտութիւն, ճարտարարուեստ եւ կազմակերպութիւն իրենը կը համարէ, պարսկական մշակոյթի կալուածին կը պատկանին»։

Ահա համառօտակի այս մեծ ժողովուրդը, զոր Պ. Ս. Խաչատրեանը կը ներկայացնէ իր ցուցահանդէսով։

ԱՐԱՄ ՎՏԱՐԱՆԴԻ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ճափոնական գրականութիւնը վերջերս երկու գլխաւոր հոսանքներ կը համրէ։ Առաջինն է մարքսիստ-պրոլետարական գրականութիւնը, իսկ երկրորդը՝ «Կէյժուցուխօ» այսինքն՝ մաքուր գրականութիւն։ Այս երկու հոսանքները, որոնք 1901ի սկզբնաւորութեան աւելի զօրն ու շեշտ ստացան, տեւական պայքարի մէջ են։ Առաջին հոսանքին պատկանողները, որոնք հաւատարիմ հետեւորդներն են Մարքսեան վարդապետութեան, կամ, աւելի ճիշդ՝ Լէնինիզմի, կազմած են ընդհանուր ճակատ մը, — «Ճափոն պրոլետ գրողներու լիկան»։

Երկրորդ հոսանքին ներկայացուցիչները, ուզելով հակազդել առաջիններուն, կազմած են «Մաքուր գրականութիւնը», Մարսէլ Փրուստի ստեղծագործութեան հետեւողութեամբ։

Այս հոսանքներէն ոչ առաջինը եւ ո՛չ ալ երկրորդը կրցած է գրաւել ընթերցող զանգուածին խոր համակրանքը։

Առաջին շարքին պատկանողներ, գերի՝ մարքսեան գաղափարաբանութեան, նուիրուեցան, գուցէ անգիտակցօրէն, շրջեալ գրականութեան մը եւ հանրութիւնը իրենցմէ վանեցին իրենց գրական ոճին չոր ու անշնորհ հանգամանքին պատճառաւ։ Երկրորդները մնացին փակուած՝ իրենց գրական խիստ ու մանրազննական մտահոգութիւններուն մէջ։ Եւ, իրապէ՛ս, անհրաժե՞շտ է որ, Մարսէլ Փրուստի նման, քանի մը էջ բան գրեն՝ կնոջ մը դիմա[illegible] համար։ Թերեւս, այդ դիմագիծը շատ գրաւիչ է, բայց, ատի՞կա է գրականութեան միակ նպատակը։

Այս երկու հոսանքներուն հակադիր ձգտում մըն է որ երեւան եկաւ։ Գրական նո՛ր դպրոց մը, որ ժամանակի պահանջին համաձայն կ'ուզէ ընթանալ։

Միւս կողմէ, Ճափոնի մէջ ծանօթ են ուրիշ դպրոցներ եւս, — «լայն զանգուած գրականութիւնը», «դատարկապորտներու գրականութիւնը», եւ այն գրականութիւնը, զոր «պուրժուական» կը կոչեն մարքսիստները։

Այն օրէն ի վեր, որ ծագում առաւ չինեւճափոնական վէճը, երեւան եկաւ ֆաշական գրականութիւնը՝ Ճափոնի մէջ։ Անիկա կը կոչուի «լայն զանգուածի գրականութիւնը», եւ իր պարբերաթերթերէն մին՝ գօտանչա՝ ունի 800,000ի սպառում մը։

Կզզիացած՝ Ասիոյ մէջ, եւ Խորհ. Ռուսիոյ սպառնալիքին տակ, ճափոնական ազգայնամոլութիւնը հետզհետէ շեշտուեցաւ ու արծարծուեցաւ։

Եւ սակայն, ճափոն ազգայնամոլութիւնը հազիւ թէ նմանի իտալականին կամ գերմանականին (հիթլերականութեան)։

Մէկ բան որոշ է. — Ճափոն կ'ընթանայ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի նման, դէպի ազգային միացեալ ճակատ։

Միւս կողմէ, գրականօրէն թէեւ աննշան, բայց եւ յամառ ու կատաղի պայքարի է սկսած, քաղաքական շարժման դէմ «պրոլետ գրողներու լիկա»ն։ Երկու հոսանքներն ալ ունին իրենց յայտնի գրողները։ Ինչպէ՞ս՝ Միքամի կամ Նաօքի՝ ազգայնական ճակատէն, որոնք երբեք չեն վարանիր յայտարարելու, որ ֆաշիստներ են։ Միքամի գրած է «Ճափոնական Երգեր» ու մեծ յաջողութիւն գտած։ Նաեւ՝ «Հայրենիքիս համար»։ Իսկ Նաօքի հրատարակած է, վերջերս, «Պատերազմը եւ Ծաղիկներ», որ աննախընթաց յաջողութիւն ունեցած է։

Աշխարհը սխալ ճամբու մէջ է ինկած։ Եւրոպա կը խանգարէ հեզ Ասիոյ հանդիստը եւս։ Այսօր Ճափոն ստիպուած է իւրացնել Եւրոպայի մեթոտները՝ ինքզինքը պաշտպանելու համար։ Ան կ'իւրացնէ դրամատիրական դրութիւնը, մեք[illegible] կանութիւնն ու արեւմտեան [illegible] քականութիւնը։ Իրականին մէջ [illegible] ղաքականութիւնը պետական [illegible] ուած մըն է որ ծնած է դրամա[illegible] րական ռէժիմին հոգեվարքէն, [illegible] փոխի քաղաքականութիւնը, [illegible] ռակ անոր որ ըստ երեւոյթին [illegible] եամ մըն է տակաւին, այսօր Ճափոնին աշխարհակալական [illegible] մատիրութեան գրական արտա[illegible] տութիւնն է միայն։

Այսպէս, Ճափոն կը հետեւի [illegible] խարհի երգին։ Եւ սակայն, կը [illegible] ցնէ «Եոմիուրի» թերթին խմբա[illegible] Ճափոն ժողովուրդը ե՞րբ պիտի [illegible] ննայ իր հարազա՛տ ճափոնակ[illegible] գրականութիւնը։ Վերջերս շատ ճափոնական վէպեր կարդացի — շարունակէ — թէ՛ պրոլետարակ[illegible] թէ քաղքենի, եւ ահա թէ ի՛նչ [illegible] եզրակացութեան եկայ. — Մեր ժամանակակից գրագէտները [illegible] ճամբու մը մէջ ինկած են։ Մեր [illegible] գրականութիւնը հարիւր անգամ [illegible] ւելի արժէքաւոր է մեր այժ[illegible] պրոլետարական ձգտումնաւոր գր[illegible] կանութենէն։ Մատերիալիստ-պր[illegible] տարական գաղափարաբանութիւ[illegible] մինչեւ մեր կոկորդն է եկած։ [illegible] շուշտ, աշխատաւոր դասակար[illegible] «Նոր ուժ» մըն է, բայց, ան չէ [illegible] ցած ստեղծել «Նոր գրականութիւն» մը։ Այսօրուան Ճափոնցին [illegible] նար հասկնալ «Նորութեան» [illegible] իրական նորութիւնը պէտք է [illegible] առնէ բնական եւ անակնկալ [illegible] ճնշման տակ։ Հետեւաբար, [illegible] քականութիւնն ալ նորութիւ[illegible] է։ Մենք պարտաւոր ենք դէմ [illegible] նալ բոլոր տեսակի հերոսութ[illegible] ներուն...

Թ.

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵ[illegible] ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 23 փետր.— Փետ[illegible] ուարեան ապստամբութեան [illegible] տարեդարձը շքեղօրէն տօնուեց[illegible] Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան «Ժողովրդային Տան» սրահ[illegible] րուն մէջ, փետրուար 20ին, շաբ[illegible] երեկոյեան ժամ 8.50ին։

Բեմի ճակտին իբրեւ կեն[illegible] ջահեր կանգնած էին Հ. Յ. Դաշ[illegible] ցութեան կուռքերը՝ Քրիստափ[illegible] անոր խիղճը՝ Զաւարեանը եւ [illegible] Ռոստոմը, ու նաեւ եռագոյնը [illegible] ծալքերով հայ ժողովուրդի [illegible] կը ներկայացնէր։ Նախագահ [illegible] Ա. Սահակեան բացուած յայտա[illegible] րեց հանդէսը «Բամ Փորոտա[illegible]» զոր նուագեց նուագախումբը [illegible] տոյ պատմականը ըրաւ օրուան [illegible] տօնին։

Յետոյ բեմ բարձրացաւ [illegible] մը, որ արտասանեց Եղիա Տէմի[illegible] պաշեանի մէկ թոյլ թարգմա[illegible] թիւնը «Սեւ Անգղը»։ Նուագախ[illegible] քանի մը կտորներէ ետք, խօս[illegible] առաւ ընկեր Ղազար Զարըզ, որ [illegible] ու գեղեցիկ խորհրդածութիւնն[illegible] րաւ փետրուարեան ապստա[illegible] թեան մասին։ Վ. Թաթուլեան [illegible] տասանեց «Սուրիս կայծերուն [illegible] Ջեւը» (Սիամանթօ)։ Իսկ եր[illegible] սարդ դերասան Տիրան Անէ[illegible] արտասանեց Թումանեանի [illegible] կտորը եւ ուրիշ մը։

Փակման խօսքը տրուեցաւ ըն[illegible] Գասպար Իփէքեանին, որ գե[illegible] ոճով մը պատմեց, թէ ինչ [illegible] րութիւն գործեց փետրուարեան [illegible] պատամբութիւնը Հայաստանէն [illegible] սահմանակից երկիրներու [illegible] յութեան վրայ։ Ընկեր Իփէ[illegible] եան յիշեց Մուրատի այն [illegible] քը, թէ՝ «Տուէ՛ք ինձ 250 քաջեր [illegible] ես կ'արշաւեմ մինչեւ Մուսուլ[illegible]» ծիծաղով ընդունեցաւ այդ ժա[illegible] նակի մարդոցմէն։ Հիմակ եւս պ[illegible] են, ըսաւ, այդպիսի քաջեր։

Հանդէսը վերջացաւ «Մեր [illegible] րենիք» քայլերգով, որմէ յառա[illegible] րիտասարդութիւնը երգեց «Մ[illegible] բանուոր»ը։

Եւ այսպէս անգամ մը եւս [illegible] անգամ ըլլալով, օտար աստ[illegible] տակ, կը տօնենք պատմական [illegible] րեդարձ մը խիտ շարքերով եւ [illegible] խոր հաւատքով թէ պիտի իրա[illegible] նութիւն դառնայ մեր երիտա[illegible] հոգիներու տենչը՝ «Ազատ Միա[illegible] եւ Անկախ Հայաստանի մէջ»։ Հաւատամքով է որ կը քալենք [illegible] լուռ ու հանդարտ, սպասելով [illegible] Օրուան։

Պար-Սամ[illegible]

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութ[illegible] ները գրել թուղթին մէկ երե[illegible] վրայ եւ մելանով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պայքար հեղեղին դէմ

Երեւանէն կը հեռագրեն Պրոլետարի 19 փետր. թուականով.—

Հեղեղներու դէմ պայքարի յանձնախումբը, լսելով գեկոյցը կատարուած աշխատանքներու դէմ, մատնանշեց որ պատասխանատու մարմինները տակաւին պահանջուած ձեւով չեն ըմբռնած վտանգը եւ գործը ձգած են բախտին։

Ջրային տնտեսութեան շրջանային մարմինները գետերուն վրայ ձգած են ձողեր, ճշդելու համար ջուրին բարձրացման աստիճանը եւ կանոնաւոր կերպով հեռագիր կուտան այդ մասին։ Հեղեղի դէմ պայքարի յանձնախումբին անդամները մեկնած են զանազան շրջաններ, մօտէն հսկելու համար աշխատանքներուն վրայ։ Երեւանի Ջրելեկտրակայաններուն, Արզնիի Ջրամբարին, Շաղախի գործարանին պաշտպանութեան աշխատանքները գոհացուցիչ են։ Երեւանի Ջրելեկտրակայանը հեղեղին դէմ պաշտպանելու համար, կ'ամրացուին Զանգիի ափերը, կը մաքրուի հունը պատահական քարերէ եւ կը պայթեցուին այն ժայռերը, որոնք կը նեղցնեն գետին եզերքները։

Արդէն աւարտած են Արզնիի ջրամբարին ամրացման աշխատանքները։ Շաղախի գործարանին պաշտպանութեան համար կը շինուի ջրանցք մը, որ մէկ կողմ պիտի քաշէ ջուրը։ Այս ջրանցքը պատրաստ կ'ըլլայ մարտ 15ին։

Միւս շրջաններուն մէջ, ուր վտանգ կայ հեղեղի, աշխատանքները կանգ առած են, որովհետեւ շինութեան նիւթ չկայ։ Պահանջուած ութ վակոն փայտի փոխարէն, հեղեղի դէմ պայքարի յանձնախումբը ոչինչ ունի տակաւին։ Բարակ երկաթաձողերու պահանջն ալ, 1800 քիլօ, ապահովուած է միայն 500 քիլօ չափով։

Վտանգ սպառնացող ջուրերը, համաձայն ջրային տնտեսութեան հաշիւներուն, պիտի գան մարտ 10էն վերջ։ Իսկ ջուրերու ամենամեծ գրոհը՝ մարտի վերջերը եւ ապրիլի սկիզբը։

Հեղեղի վտանգը Վաղարշապատի մէջ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ (փետր. 16).—

Վաղարշապատի մէջ Քասախ գետի ափերու ամրացման նախապատրաստական աշխատանքներն սկսած են յունուարի վերջերը։ Դողսի, Ալիբէգլուի, Հայ Ջէյվայի թաղերուն շինութիւնը ժամանակին աւարտելու համար, յիշեալ վայրերը ղրկուած են ճարտարապետներ։

Քասախ գետին հեղեղը կանխարգիլելու համար 16 գիւղերէ գործաշարժի ենթարկուած են 4880 հոգի։ Գիւղերէն հաւաքած են նաեւ 900 սայլ, որպէսզի գետեզերքներու ամրացումը աւարտի մարտ 10ին։

Փետր. 16էն ի վեր Դողսի մօտ կ'աշխատին 40 բանուորներ, Ալիբէգլուի մօտ՝ 39, Ալլըր լճին մօտ՝ 195, Հայ Ջէյվայի մօտ՝ 43։ Հեղեղի պարագային՝ ամբողջ շրջակայ գիւղերը, հեծելազօրաց գունդը եւ Երեւանի օժանդակ խումբերը պիտի փութացուին Քասախ գետին եզերքը։

Դեռ գետը չէ բարձրացած։

Մարտունիի շրջանին մէջ

«Խորհ. Հայաստան»ի կը գրեն Մարտունիէն.—

Դաշտային աշխատանքները դադրած են փետրուար 8էն ի վեր, որովհետեւ սաստիկ ցուրտ է եւ քամի կայ։ Հաղորդակցութիւնները խզուած են շրջանի գիւղերուն հետ։ Ճամբաները փակուած են ձիւնի այնպիսի խաւով մը, որ տեղ տեղ կը հասնի 5 մեթրի։ Վառելափայտ չկայ։ Անասուններուն օրական մէկ անգամ միայն կեր կը տրուի։ Սեւանի լիճը սառած ըլլալով, 11 օրէ ի վեր թղթատար չհասաւ։ Առուներն սառած են, այնպէս որ ինչպէս մարդիկ, նոյնպէս անասունները զրկուած են խմելու ջուրէն։

Մանր լուրեր

Շահվերդեան կը հեռագրէ «Խորհ. Հայաստան»ի թէ փետր. 22ին Պիյէռնէն շոգենաւ նստան 1250 գաղթականներ, որոնք Պաթում կը հասնին փետր. 26ին։ Այս պատճառով, ընդունելութեան համար Երեւանէն Պաթում մեկնեցաւ Գ. Վարդանեանի նախագահութեանը տակ մասնաւոր մարմին մը։

Պաթումէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ նաւը Պաթում հասած է փետր. 29ին։

× Աթաբէկ Խնկոյեան, որ Խնկօ-Ապէր ծածկանունին տակ ծանօթ է իր մանկական ու երգիծական գրական կտորներով, «վաստակաւոր ուսուցչի» տիտղոս ստացաւ վերջերս։

Նոյն տիտղոսը տրուեցաւ նաեւ Ստեփան Դէմուրեանի։

× Ռուս-հայերէն բառարան մը, զոր կազմած են Պետական Հրատարակչականի բառարանագրական յանձնախումբին անդամները (Թ. Ավդալբէկեան, Պ. Սոտնիկեան, Ե. Տէր Մինասեան եւ Վ. Փոթէեան), յանձնուած է տպագրութեան։ Կը պարունակէ նոյնպէս տնտեսագիտական, բնագիտական, արհեստագիտական, ռազմագիտական, ընկերագիտական, քաղաքագիտական ճոխ բառամթերք մը։ Բառարանը պիտի ունենայ 80—100 պրակ։

× Ուկրայներէն — հայերէն բառարան մը կազմելու համար, Մակինցի նախագահութեանը տակ խորհրդակցութիւն մը կատարած են Ա. Խաչատրեան, Մ. Աբեղեան, Վ. Փոթէեան, Ն. Տէր Մինասեան, Պ. Սոտնիկեան, Ս. Հախումեան, Շիրվանզադէ. Դ. Դեմիրճեան, Հ. Գիւլիքեօխվեան։ Զեկոյց մը տուած է Ուկրայնայի բառարանական յանձնախումբի ներկայացուցիչ փրոֆ. Ֆայլկեւիչ։

× Երեւանի Մարքսիզմի եւ Լէնինիզմի համալսարանին մէջ Սուրէն Յարութիւնեան դասախօսութիւն մը կարդաց «Պլեխանովի գեղեցկագիտութեան քննադատութիւնը» նիւթին մասին։

× Հայաստանի Պետական Հրատարակչականը մրցանակ յատկացուցած է մանկական գրականութեան մշակներուն։ Ժիւրիի անդամ նշանակուած են Ե. Չարենց, Գ. Բէս, Մամիկոնեան, Ս. Դաւթեան։

× Փետրուարի 16ին Լէնինական-Երեւան գծին վրայ, Ալագեօզ-Ղարաքիլիսէ կայարաններուն միջեւ, շոգեկառք մը գծէն կ'ելլէ եւ 12 վակոններ ջարդ ու փշուր կ'ըլլան։ Կը վիրաւորուին մեքենավարը եւ ուղղեկիցը։ Ճամբան փակուած է, մինչեւ որ մաքրուի։

× Մոսկուայէն ճարտարագէտ Տէր Աստուածատրեան կը հեռագրէ Երեւան թէ Ռուսիոյ հողային զօրծավարութեան մասնաւոր յանձնախումբը, որ կը բաղկանայ փրոֆէսէօրներ Ալեքսանդրովէ, Դրագիոյէ եւ ուրիշներէ, ընդունած եւ վաւերացուցած է Սեւանի Կոմիտէին տեսակէտները։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Տագնապը Պոլսոյ հրապարակին վրայ

Պոլսոյ մանիֆաթուրայի եւ բամպակեղէն հիւսուածներու վաճառականները ժողով գումարելով, գանգատեցան թէ շատ քիչ է հրապարակին յատկացուած ներածման քանակը։ Խորհրդակցութենէն յետոյ, որոշուեցաւ խնդրագիր մը ուղղել կառավարութեան։ Ահա ամփոփումը այդ խնդրագրին.

— Շատ պակաս եւ բոլորովին անբաւական է ներածման այն բաժինը որ յատկացուած է Պոլսոյ։ Այս պատճառաւ կարգ մը վաճառականներ իրենց ապրանքները ղրկելով ուրիշ փոքր նաւահանգիստներ որոնց պէտք եղածէն աւելի բաժին տրուած է, այնտեղ անոնց մաքսային գործողութիւնները կատարել տալէ վերջ, Պոլիս կը բերեն որով շատ մը աւելորդ ծախքեր կ'ըլլան, որոնք կը բեռցուին ժողովուրդին ուսին։

Այս անբնական կացութեան առաջքն առնելու համար, կը պահանջուի որ Թուրքիոյ նաւահանգիստներու կողմէ 1926-31 տարիներու ընթացքին կատարուած ներածումներու վիճակագրութիւնները հիմ բռնուին եւ այդ համեմատութեամբ որոշուի Պոլսոյ բաժինը։

Երբ մեծ քանակութեամբ ներածման յայտագիր տուողներու կարգը գայ, այսպիսի 1-2 վաճառականի բերած ապրանքներով միայն կը լեցուի այդ ամսուան բաժինը, որով տեսակ մը մենաշնորհի դրութիւն ստեղծուած կ'ըլլայ և շահադիտութեան առիթ տրուելէ զատ, մնացեալ բոլոր վաճառականները մեծ զրկանքի եւ վնասի կ'ենթարկուին։ Հետեւաբար, այս վիճակին իբր դարման, կ'առաջարկուի որ շոգենաւով բերուած միեւնոյն տեսակ ապրանքին քանակութիւնը որչափ ալ շատ ըլլայ, 1000էն 1200 քիլոյի չափ ապրանք միայն հանելու արտօնութիւն տրուի անոր տիրոջ, իսկ մնացածն ալ՝ միեւնոյն համեմատութեամբ յատկացուի յաջորդ ամսուան։

Խալքի նոր կազմակերպութիւնը

Խալք կուսակցութեան սկզբունքները եւ օրուան քաղաքականութեան համաձայն նպատակը աւելի ազգու կերպով հասկցնելու համար, բանախօսներ ընտրուած են։ Կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը այս մասին իր պատրաստած հրահանգը Պոլսոյ մասնաճիւղին նախագահին ղրկած է։ Հրահանգ տրուած է որ բանախօսներ որոշուին եւ կեդրոն տեղեկագրուին։ Մրցումներ պիտի կատարուին արժանաւոր բանախօսներ պատրաստելու համար։ Անոնք բոլոր ընտրութեանց միջոցին, ազգային տօներու եւ խըրախճանութիւններու առթիւ բանախօսութիւններ պիտի ընեն ժողովուրդին, կուսակցութեան սկզբունքները պիտի բացատրեն, անոր հետ գաղափարի փոխանակութիւններ պիտի կազմակերպեն։ Այս բանախօսները կարեւոր դեր մը պիտի կատարեն հանրապետական սկզբունքներու ամրապնդման մէջ։

Խառնմ մը եւս ընջուած

Էնկիւրիէն հետեւեալը կը հաղորդուի Միլլիյէթի.—

Համալսարան եւ բարձրագոյն վարժարաններ ընդունուելու համար պէտք է լիսէի պաքալորէայի քննութիւն տուած ըլլալ։ Պաշտօնական լիսէներու մէջ կատարուող այս քննութեան մասնակցելու պարտաւոր կը նկատուին նաեւ լիսէի աստիճան ունեցող օտար մասնաւոր վարժարաններու եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններու ընթացաւարտ կարգի աշակերտներն ալ, յարմար դատուած չըլլալով որ անոնք ուղղակի իրենց վարժարաններէն ստացած վկայականներով մտնեն համալսարան։

Անցեալ տարի այդ կարգի վկայականներով համալսարան մտնողներուն տարի մը պայմանաժամ տրուած ըլլալով անոնք պարտաւոր են մինչեւ այս տարեշրջանին վերջը պետական վարժարանի մը մէջ պաքալորէայի քննութիւն անցընելու։

Յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջանէն սկսեալ, լիսէի աստիճան ունեցող օտար եւ փոքրամասնութեանց բոլոր վարժարաններու շրջանաւարտ կարգերու արձակուրդի տարեկան քննութիւնները պետական լիսէի մը մէջ պիտի կատարուին, պաքալորէայի քննութեան ձեւով։ Այս քննութեան պիտի կրնան մասնակցիլ նաեւ համապատասխան ուսում ստացողները։

«Հաքիմիէթը Միլլիէ» կ'ըսէ թէ կրթական գործավարութեան այս որոշումը կրնայ նկատուիլ Թուրքիոյ բոլոր վարժարաններու ուսուցման եղանակը միացնելու ծրագրին գործադրումը։

Եղբայրական Օգնութեան հանդէսը

■■■

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԱՍԻՆ

Կիրակի օր, Սէվրի Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ, «Ի Նպաստ Հայ Գործազուրկներու» տրուած թատերական ներկայացման իբրեւ բացում, Բարեգործականի պատուիրակ Պ. Օննիկ Թաղէօսեան կարդաց բաւական ընդարձակ զեկոյց մը՝ ներգաղթի պարագաներուն եւ յունահայ գաղութին մասին։

Զեկուցանողին կարծիքով, ամէնէն զարհուրելի կայանը, Համանքէօյի (Սելանիկ) կայանն է, ուր մեծ հանկարի մը երեւոյթն ունի, ուր ամէն մէկը քուրջերով իրեն խցիկն է զատած ու կը բնակի։ Գարշահոտութիւն եւ ծուխ, սովորական մթնոլորտնէայս կայանին,ուր դեռ մինչեւ այսօր բազմութիւններ ապաստան են գտած։ Երկու տարիէ ի վեր շարունակուող գործազրկութիւնը ստեղծած է թշուառութեան աննկարագրելի համայնապատկեր մը։ Շատեր չըկրնալով դիմանալով, օրական ապրուստի մը հեռանկարով Յունաստանէն անցած են Սուրիա, Ֆրանսա եւ Պրազիլիա։ Թշուառութիւնը համատարած է։ Որ չանցնիր որ Յոյները փուռերը չթալլեն։ Կառավարութիւնը չի կրնար նոյնիսկ Յոյներուն հասնիլ։ Այս իսկ պատճառով Հայերու կացութիւնը ալ աւելի զարհուրելի է։ Ամէն քայլիդ յոյն մուրացիկի մը կը հանդիպիս։ Ամիսներէ ի վեր, օրական մարդ գլուխ կէս հաց կը բաժնեն։ Անօթութիւնն ու թշուառութիւնը մեծապէս խաթարած են բարոյականն ու նկարագիրը եւ սկսած է ամօթալի շահագործումը։ Սպառնալիքներով դրամաշորթութիւններ կը կատարուին։

Գալով կրթական վիճակին, դպրոցներու շէնքերը բնաւ յարմարութիւն չունին։ Փայտաշէն են ու խճողեալ, փշելից ու ապականեալ։ Արգահատելի վիճակ ունին Ֆիքսի եւ Սինկուրիի դպրոցները։ Ֆիքսի նախակրթարանի վեց դասարանները մէկ սրահի մէջ են զետեղուած, առանց միջնորմի։ Վեց դասարաններն ալ միաժամանակ դաս կ'առնեն։ Վէճ, իրարանցում, ժխոր...

Շաբաթ օրերը, երբ վարժարանները գոց են, շատ աշակերտներ մէկ մէկ արկղիկ շալկած փողոց կ'ելլեն կօշիկ մաքրելու եւ վաստկած դրամը ծնողքին հասցնելու։ Աշակերտները ուշիմ են եւ համակրելի։ Հանդէսներ իսկ կը կազմակերպեն ու իրենք կը վարեն։ Բայց ամէնէն մոռցուածն ու դժբախտ է այս դպրոցներուն մէջ ծառայող հայ ուսուցչութիւնը, որ բացի բոլոր անյարմարութիւններէն, աշխարհի ամէնէն ողորմելի ամսականներն ունին։ Թոշակները կը տարուբերին 80 ֆրանքէն մինչեւ 500 ֆրանք։ Վերջին գումարը ստացողները բարեբախտներ են, — տեսուչներ։ Խատամբեր, անտրտունջ հերոսաբար կը տանին հայ ուսուցչի խաչը։

× Հանդէսին առթիւ եղած ներկայացումները շատ յաջող էին եւ երաժշտութիւնը քաղցր ու հաճելի։ Միջնարարներէն մէկուն, Աղքատախնամի կողմէ Պ. Առաքել Զաքրեան կոչ մը ուղղեց հասարակութեան, որ ընդունին ամսական տուրքի դրութիւնը, քանի որ թշուառները թիւը կ'աւելնայ։ Ներկայիս Աղքատախնամը օրական ջիւուն աղքատի կը նայի։

Շնորհալի նկարչուհի Օր. Թամիրեանցը գործազուրկներու ի նպաստ նկար մըն էր նուիրած որ աճուրդի դրուեցաւ։ Բաւական հասոյթ գոյացաւ։

Այցելու

ՄԱՄՈՒԼ

Միջավայրին հետ

Արմենիա շաբաթաթերթը (Պուէնոս-Այրէս), շեշտելով տեղացի ժողովուրդներու հետ սերտ մերձեցում հաստատելու անհրաժեշտութիւնը, կը նկատէ (6 փետր.).

— «Ամբողջ Հարաւ. Ամերիկայի մէջ հայութիւնը կը նկատուի «Թուրք» (Թուրքօ յորջորջումով), տրուած ըլլալով որ, Թրքապատկան հողամասի վրայ է ծնած։ Քիչեր կան որ անհատական շփումներով եւ Հայերու հետ մօտիկ ծանօթութիւններ հաստատելով գիտեն Հայու եւ Թուրքի տարբերութիւնը. գիտցածնին ալ շատ բան մը չէ, վերիվերոյ տեղեկութիւններ։ Պէտք է նշել, որ մեր գաղութները իրենց մէջ չունենալով մտաւորական շատ ուժեր, եւ մանաւանդ, հայ գաղթականութեան ննձամասնութիւնը իր դպրոցական շրջանը արաբական անապատները անցընելու դատապարտուած ըլլալով, ինք իսկ անհաղորդ է մնացած ազգային արժէքներուն, ուստի լոկ անհատական յարաբերականչ ըջանակի մէջ իւրաքանչիւր հայ ի վիճակի չէ հայութիւնը ներկայացնել ու ծանօթացնել այնպէս, ինչպէս որ պէտք է ու արժանի է։

Աշա ուրիշ պարագայ մը եւս. տեղական ժողովուրդը հայ ըսելով սկսած է հասկնալ «չարշի»ներու, լաւագոյն պարագային, լաւ արհեստաւորներու եւ ճարպիկ վաճառականներու համայնք մը, որ Հրեաներէն կը տարբերի իր քրիստոնեայ ըլլալու հանգամանքով։ Այս իմաստով արմատ բռնած ըմբռնումը չափազանց աննպաստ, նոյնիսկ վիրաւորական է հայութեան համար։

Հայ արուեստագիտուհի մը Պոլսոյ մէջ

Փետր. 14ին Պոլսոյ «Թեւթոնիա» սրահին մէջ տեղի ունեցած է նուագահանդէսը Օր. Գ. Ղազարոսեանի, որ վերջերս վերադարձած էր Փարիզէն։

Շատ անգամներ առիթը ունեցած էինք ունկնդրելու մեր երիտասարդ արուեստագիտուհին Փարիզի մէջ։

Օր. Ղազարոսեան մէկն է այն դաշնակահարուհիներէն որոնց արուեստը չի կայանար միայն կտորի մը անթերի նուագումին մէջ։ Technique բոլոր դժուարութիւններուն յաղթած, ընտանեցած մեծ վարպետներու հոգիին, Օր. Ղազարոսեան կը նոյնանայ անոնց հետ, կ'ապրի ու կ'ապրեցնէ անոնց ներշնչումի յաճախ քմածին ու անհաստատ պահերը շնորհիւ իր երաժշտական խորունկ հասկացողութեան, փափուկ զգայնութեան եւ արուեստագէտի խառնուածքին։

Իր Պոլիս ժամանումէն քիչ յետոյ, արդէն մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց երաժշտական բոլոր շրջանակներուն մէջ։ Հայ թէ օտար մամուլը դրուատալից յօդուածներ նուիրեցին իրեն եւ ծանօթ դաշնակահար-ուսուցիչ Բաբելեան երկար յօդուածաշարք մը տուաւ Օր. Ղազարոսեանի արուեստին մասին «Հայ կին»ի սիւնակներուն մէջ։

Թեւթոնիայի իր վերջին նուագահանդէսէն ետք ալ Պ. Յ. Սինանեան, հանրածանօթ որքան իր երաժշտական հմտութեամբ նոյնքան իր դժուարահաճութեամբ, «Արեւելք»ի մէջ իր ընդարձակ յօդուածը կը վերջացնէ ըսելով. —«Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեանի տասը մատները տասը անգին գոհարներ եղած են»։

Ա.

Ժամացոյցն ալ բոլշեւիկ

Բոլշեւիկեան «Կրասնայա Կազէտա» թերթը կը գրէ թէ Ս. Պօղոս-Պետրոսի բերդին հսկայ ժամացոյցը որ իւրաքանչիւր կէս ժամը անգամ մըազգային քայլերգը կը հնչեցնէր դարական օրերուն եւ լռութեան դատապարտուած էր յեղափոխութենէն ի վեր, պիտի նորոգուի եւ այսուհետեւ «Միջազգային»ը պիտի հնչեցնէ։

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■

Ա. ՄԱՍ

X

Այսուհանդերձ, իր մէջ բաւական ուժ կը զգար յաղթահարելու բոլոր դժուարութիւնները։ Իսկ ներքին ուժեղ հպարտութիւն մը թոյլ չէր տար ինքզինքը աւելի ետ նկատելու ուրիշ որեւէ տղէ։

Այժմ, դպրոցէն ներս կը վիտէր հաճելի մթնոլորտ մը։ Հայրենի աւանդութիւններու, աշխատանքի, երգի ու ժպիտի շրջան մը սկսեր էր։ Հետզհետէ աւելի մտերմական բնոյթ ստացեր էր տղոց եւ ուսուցիչներու կապը։

Օր մը, երեկոյեան արձակուրդին, երբ ազատութեան պահը աւարտեցաւ, վեր՝ տղոց քով եկաւ տնօրէնը։ Բարձրագոյն կարգը կ'աշխատէր դպրոցին ամէնէն բարձրադիր սենեակը, որ կը գտնուէր աղջկանց ու մանչոց բաժիններուն ճիշդ մէջտեղը, եւ կը նայէր՝ երկու քովերէն՝ երկու բաժիններուն, իսկ ճակատէն՝ եկեղեցւոյ տանիքին։ Հեռուն կը տարածուէր ծովը, ընդարձակ ու կանանչորակ, յաճախ՝ մութ-կապոյտ, իսկ երբեմն՝ սպիտակ ու անյարիր։ Այդ տարին ձմեռը շատ մեղմ էր ու Բարթող Էմմին, գեռ աշնան, արտօրներուն միջտ կը կրկնէր.

— Ձմեռ չունինք աս տարի. տոմարը գրած է քի…

Ուրիշներ ալ այսպէս կ'ըսէին.

— Աս աշնան մուկերը շատ են, պաղ պըտ'չըլլա՛յ, — կը կրկնէր Մափիկ Խէչօն։ Մանաւանդ որ օգոստոսին աչքը երկինքն էր թէ արագիլները խումբով պիտի թռի՞ն բարձրէն։ Իսկ գեկտեմբերին խայտխոն ձայն կուգար անոտաւէն։

Փետրուարի այդ երեկոյեան, արեւը դեռ կը յածենար ծովուն ընդարձակ տարածութեանը վրայ, եկեղեցւոյ գմբէթին ու դպրոցի տանիքին վրայ, թեւ մը երկարելով սենեակէն ներս։

Վարէն կուգար ժամկոչ աղբօր սաստը՝ բակը երերտկացող տղոց, որոնք աղաւնիները կը հալածէին, կամ՝ փոքրիկ ճիւղերով շինած գաղտնօրէն քարի կը բռնէին թռչունները։

Տղոցմէ շատեր իջեր էին վար։ Կը ծնային Սուրէնն ու Աշոտը։ Դիմաքսեան մտաւ ներս՝ հաստ գիրք մը անութին տակ։

— Պատրաստեցի՞ք հ[ա]սերնիդ, — հարցուց։

Եւ, երբ հաստատական պատասխան ստացաւ.

— Այս գիրքը ձեզի պիտի տամ — ըսաւ։ Պիտի կարդաք՝ երկուքդ միայն։ Ցետոյ պիտի յանձնէք նորէն ինծի։

Ու գնաց։

Տղաքը հետաքրքրութեամբ նստան քով քովի ու բացին։ Տարօրինակ վերնագիր մը ունէր, — «Խենթը»։ Սկսան կարդալ։ Էջերը կը դառնային ու անոնք, քով քովի, չէին իսկ անդրադառնար թէ մութը կը կոխէր հետզհետէ։

Չորս օր վերջ վերադարձուցին գիրքը։ Աւլցուած էին անօրինակ խանդավառութեամբ ու յուզումով։ Իրենց խնդրանքին վրայ, Պ. Արամ ցոյց տուաւ Րաֆֆիի նկարը, որու մասին խօսած էր երեկոյ մը։ Այդ մարդը՝ իր քառակուսի մօրուքով, իր ակնոցով խորը իջած ու թափանցող աչքերով եւ իր մազերով քանդակուեցաւ երկուքին ալ միտքին մէջ։ Պ. Արամ իրենց յանձնեց, նաեւ, «Կայծեր»ը, ինչ որ բոցավառեց զիրենք։

Ճիշդ մեզի պէս — ըսաւ Սուրէն՝ Աշոտին — անոնք ալ կռուեր են թուրք տղոցը հետ…։

Իսկ Աճարեանի «Ազատութեան ճանապարհին»ը լափեր էին ուղղակի։ Մանաւանդ Վարդիկը անօրինակ տպաւորութիւն թողուց։ Իսկ Պ. Արամը մանրամասնօրէն բացատրեց Օձին ու արագիլին իմաստը…։ Շաբաթ մը յետոյ, իրիկուն մը, դաշտի ճամբուն վրայ, խօսեցաւ, նաեւ, Աղբիւր-Սերոբէն, Անդրանիկէն, Գէորգ Չաւուշէն եւ կուկունեանէն։ Ու գրպանէն հանեց պարբերաթերթ մը չափազանց բարակ թուղթերով…

Սուրէն ու Աշոտ իրարու նայեցան։ Սուրէն յիշեց երբ՝ ծովեզր գացած ատեն, Պզտիկ տուած էր Գաբրիէլ քեռիին նման պրակ մը, որուն առաջին գիրը յար եւ նման էր ասոր առաջին գիրին։

Այդ օրերուն էր, որ օրիորդ Զապէլ քաղաքին մէջ կազմեց «Կրթասիրաց» Միութիւն մը։ Ու կրցաւ հետաքրքրութիւն ստեղծել կանանց շրջանակին մէջ։ Թէեւ «ձեռքը գրպանը հասնող» տարրը ընդհանրապէս հեռու կը մնար։ Ոմանք նոյնիսկ սկսեր էին բամբասել Պ. Արամին հետ ունեցած իր «կապ»ը, տուներու մէջ տղոցը ներկայութեան…։ Իսկ Նազարէ առիթ կը փնտռէր՝ բան մը փսփսալու համար տղոց։ Թէեւ, այս բոլորը արգելք մը չէին այն մե՛ծ սիրոյն, զոր տղաքը, մեծ մասով, կը տածէին դէպի Դիմաքսեանն ու Պ. Արամը։ Մանաւանդ որ Պ. Արամ յաճախ կը պատմէր հետաքրքրական պատմութիւններ։ Անգամ մը, տղոց պնդումին վրայ եւ ամէնքին խորին լռութեան մէջ, պատմեց Թաթուլ Վանանդեցիի կռիւը։ Գիրքը, զոր շատ զգուշութեամբ կը կրէր քովը, բացաւ ու կարդաց.

«… Պատերազմելով իշխանաց եւ զօրաց Հայոց Վանանդ գաւառի ընդ սպարապետն Տուղրիլ Սուլտանի, գերի վարին ոմանք, ընդ որս եւ Թաթուլ իշխան, զոր կոչեալ Սուլտանին եւ ցուցեալ զօրդի միոյ յիւրոց իշխանս կարծէր խոցեալ ի մարտին ասէ. «— Եթէ դա ապրի, զքեզ ազատեմ, ապա եթէ մեռանի՝ զքեզ զմա մատաղ առնեմ»։

«Իսկ Թաթուլ պատասխանի.

«— Թէ իմ է զարկածն՝ չէ կենալ։ Թէ այլում է՝ զայն ոչ գիտեմ»։

Ու, հազիւ աշխարհաբարի վերածած ու պատմած՝ ուժգին ծափահարութիւն մը ծայր տուաւ։ Պ. Արամ, շփոթած, ձեռքը բարձրացուց լռեցնելու ճիգով, եւ, արագօրէն իջնելով ամպիոնէն, բացաւ դուռը եւ նայեցաւ դուրս։

Ընդհանուր ոգեւորութեան այդ պահուն էր որ Նազար ոտքի ելաւ ու, օգտուելով Պ. Արամի դուրս նայելէն, ընկերոջ մը պոռաց.

— Մինաս, փառ մը դնեմ հո՞ն մնաս…։

Խնդուք մը ծայր տուաւ։ Ու կռիւը սկսելու վրայ էր, երբ Պ. Արամ ետ դարձաւ։ Զայրացաւ։

(Շար.)

Կ. ՄԻՆՀԵԱՆ

Զրոյց կը շրջի թէ ճափոն պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն։

× Տնտեսական տագնապը կը սաստկանայ ճափոնի մէջ։ Եօթը սեղմնաւորական հաստատութիւններ, որոնք հաւաքաբար 30 միլիոն դրամագլուխ ունին, դադրեցուցին իրենց վճարումները։ Կառավարութիւնը 100 միլիոն եէն փոխ տուաւ կարգ մը դրամատուններուն։ Վստահութիւնը խախտած ըլլալով, շատեր դրամատուներէն ետ կը պահանջեն իրենց աւանդ ձգած գումարները։

Ստերլինի ապագան

Մօտերս կայսերական խորհրդաժողով մը պիտի գումարուի Օթավայի մէջ (Քանատա), Մեծն Բրիտանիոյ եւ բոլոր գաղթապետութեանց մասնակցութեամբ։ Այս առթիւ, քննութեան պիտի ենթարկուի նաեւ դրամական խնդիրը։

Լուրի մը համաձայն, պիտի առաջարկուի ամրացնել ստերլինը, անոր ոսկիի համեմատութիւնը իջեցնելով 95ի, փոխանակ 113ի։

Անգլիական փոխառութիւն Հիճազի

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա կէս միլիոն ստերլին փոխ պիտի տայ Հիճազի թագաւորին, հետեւեալ պայմաններով,— վերակազմել Հիճազի ելեւմուտքը, անոր վարչութիւնը յանձնելով Անգլիացիի մը։ Հիճազ իրաւունք պիտի տայ որ անգլիական օդանաւեր երթեւեկեն Հիճազի վրայ։ Բանակցութիւններ պիտի կատարուին նաեւ Հիճազի երկաթուղիի հարցի մասին, որ առկախ կը մնայ։

Պաշտօնական շրջանակներ կը հերքեն այս լուրը, բայց բոլորովին անհիմն չէ։ Մասնաւորապէս օդանաւերու խնդիրը մեծ կարեւորութիւն ունի Անգլիոյ համար։ Վերջերս խորհրդային իշխանութեան ազդեցութիւնը աւելցած ըլլալով Պարսկաստանի մէջ, անգլիական օդանաւերը հետզհետէ աւելի մեծ դժուարութեանց կը հանդիպին, հարաւային Պարսկաստան երթեւեկելու համար։ Հետեւաբար, անհրաժեշտ է նոր ճամբայ մը կազմակերպել դէպի Հնդկաստան։ Պասրայէն սկսելով, անգլիական օդանաւերը պիտի անցնին Պարսից ծոցի հարաւակողմէն, այսինքն՝ Հիճազի եւ Նէճտի հողէն։

Միջտեղ հանեցէք ձեր պահած դրամները

Նախագահ Հուվըր շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ անթելով, ուղղուած՝ ամերիկեան ժողովուրդին։ Այդ ճառով Նախագահը կը հրաւիրէ ժողովուրդը վստահութիւն ցուցնել երկրին, մէջտեղ հանելով իր պահած դրամը։ «Գանձը տունը պահել՝ կը նշանակէ վախնալ եւ վախ ներշնչել։»

Յետոյ խօսեցաւ ելմտական Նախարարը, տեղեկութիւններ տալով նոր գանձատոմսերու շրջաբերութեան մասին։ Նոր գանձատոմսերը պիտի ըլլան 50, 100 եւ 500 տոլարնոց եւ հարիւրին 2 տոկոսով։ Պայմանաժամ նշանակուած է մինչեւ 1933 մարտ։ Այս գանձատոմսերը շրջաբերութեան հանելով, կառավարութիւնը կը յուսայ մէջտեղ հանել տունը կամ մասնաւոր դրամարկղներու մէջ պահուած դրամները։

Ֆրանսա դրամ կուտայ Չեխերուն

Երեսփ. ժողովը մարտ 5ին վաւերացուց համաձայնութիւն մը, որով Ֆրանսա 600 միլիոն ֆրանք փոխ կուտայ Չեխոսլովաքիոյ։ Կը նշանակէ թե փոխառութիւնը երաշխաւորուած է ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, հետեւաբար կրնայ ենթարկուիլ ժողովրդական արձանագրութեանց։ Չեխոսլովաքիա իբրեւ երաշխաւորութիւն ցոյց տուած է ծխախոտի մենաշնորհը։

Ընկերվարականները եւ արմատականները բուռն կերպով բողոքեցին այս փոխառութեան դէմ։ Վարչապետը պաշտպանելով փոխառութիւնը, յայտարարեց թէ Չեխոսլովաքիա միշտ կանոնաւոր եւ բարգաւաճ ելեւմուտք ունեցած է, եւ միակ հոգը պատերազմական պարտքերն են։ Յետոյ դիտել տուաւ թէ երկիրը փնտռած է «անշլուս»ս հարցին, ինչպէս Կեդր. Եւրոպայի կարգ մը դրամատուներու սնանկութեան եւ ստերլինի անկման հետեւանքով։

Ուսանողներու դասադուլը

Երէկ երեքշաբթի, խանդավառութեամբ տեղի ունեցաւ ֆրանսայի իրաւաբանական համալսարաններու ուսանողներուն դասադուլը, որուն կը մասնակցին 11 հազար երիտասարդներ։

Առտուն կանուխէն, ուսանողական խումբեր կը հսկէին փարիզի համալսարանի դուռներուն առջեւ, որպէսզի մարդ ներս չմտնէ։ Ոստիկանութիւնն ալ իր կարգին հսկողութիւն կը կատարէր։ փրոֆէսորները թէեւ լուր ունէին, բայց ըստ սովորութեան գացին, պարապ սրահներու առջեւ յօրանջելու։

Յայտնի չէ թէ ո՛րքան պիտի տեւէ դասադուլը։ Պաշտօնէութիւն մը ներկայացաւ Ծերակոյտին, խնդրելով որ չվաւերացնէ երեսփ. ժողովին քուէարկած օրինագիծը։

Կաթոլիկ ուսանողներու դաշնակցութիւնն ալ միացաւ այս բողոքի ցոյցին։

Պրիանի յուղարկաւորութիւնը

Ինչպէս գրած ենք առաջին էջին մէջ, Պ. Պրիանի յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի շաբաթ օր, ժամը 2ին։ Հինգշաբթի օր դագաղը ժամը 10ին պիտի փոխադրուի արտաքին Նախարարութեան պաշտօնատունը, որպէս զի ժողովուրդը կարենայ իր յարգանքը մատուցանել։ Յուղարկաւորութեան օրը վարչապետը պիտի արտասանէ յարգանքի խօսքը։

Յետոյ Թափոր պիտի կազմուի եւ դագաղը պիտի առաջնորդուի փասիի գերեզմանատունը, առժամապէս ամփոփուելով նկուղի մը մէջ։ վերջնական Թաղումը տեղի պիտի ունենայ Քօշըրէլի մէջ, համաձայն Պ. Պրիանի բաղձանքին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

2. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլոբիայի մէջ։ Օրակարգի վրայ պատգ. ժողովի նիւթերը։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

Թատերական մեծ ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Մարսիլահայ Տրամատիկ Ստուտիան ի պատիւ գերասան

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

12 Մարտ, Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Սալօն Շարի մէջ (84 Rue Chape) կը ներկայացնէ

«ԵՐԿԻՐՆ Է ԿԱՆՉՈՒՄ»

Տրամ 4 արար

Հեղ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ են

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Հ. Դ.

Հ. Յ. Դ. կեդր. կոմիտէն եւ փարիզի կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրեն

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» խումբը, վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին La Petite Sourceի սրահը։

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻԻ» խումբը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 31 Rue Madame Curie։

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր Սերոբ խումբը, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին 32 Ave. des Gobelinsի վերնայարկը։

ԿՈՊԼԷՆԻ Հրազդան խումբը յառաջիկայ Չորեքշաբթի (16 Մարտ) իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelins։

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն, յառաջիկայ Ուրբաթ (18 Մարտ) իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Rue du Fbg. du Temple։

Սոյն բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան կեդր. կոմիտէի եւ փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՓԱՐԻԶԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ռոստոմի սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ ընթերցում շրջաբերականներու։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։ Կարեւոր օրակարգ եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի դասախօսութիւնը վաղը, Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին 32 Ave. des Gobelinsի վերնայարկը։ Շրջաբերականներու ընթերցում։ Ընկ. Ա. Արծրունի կը խօսի Խ. Հայաստանի մասին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, 240 Րիւ Տիւքէքլէն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը, վաղը Հինգշաբթի, իրիկուն ժամը 9ին 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը, կը դասախօսէ ընկ. Պ. Հիւսեան, Նիւթ՝ «Մեր ազգային քաղաքականութեան ծագումն ու զարգացումը 18—19րդ դարուն»։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։ Մուտքը ազատ է։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մօնփէլիէ, Ա. Մ.— 35։

Մարսէյլ, Շ. Շ.— 70։

Մարսէյլ. Մար.— 50։

Ձեր փնտռած գիրերը

ԹԷՕՖԱՆՕ հեղինակ Բօլ Տիւրիթրաքօփուլօ (Բիւզանդիոնի Հայազգի կայսր Յովհ. Չմիշկին է այս վէպին գլխաւոր հերոսը եւ Թէօֆանօ կայսրուհին իր սիրային արկածախնդրութիւններով։ Կը կարդացուի հեւ ի հեւ)։ Գին 25 ֆրանք։

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ. հեղինակ Բօլ Տիւրիթրաքօփուլօ (Սուլթան Համիտի հարեմականներուն իր շուայտութիւններով եւ դաւադրութիւններով, վրէժխնդիր հայ երիտասարդ մըն է վէպին գլխաւոր հերոսը)։ Գին 30 ֆրանք։

ՎԱԼԱՆԹԻՆ. ֆրանսացի նշանաւոր հեղինակ, Ժորժ Սանի սիրային ամէնէն գեղեցիկ վէպը։ Գին 20 ֆրանք։

ԽԵՆԹ ԵՒ ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ. Րաֆֆիի։ 25 ֆրանք։

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄՏՔԵՐ. Քրիս. Միքայէլեանի միակ հրատարակութիւնը, Բ. տպագրութիւն։ Գին 10 ֆրանք։

ԱՆԱՀՏԱԿԱՆ. բանաստեղծ. գրեց Սոս Վանի։ Գին 8 ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը Լեւոն Գեւոնեանի 17, rue Damesme, Paris (13).

ՏԱՒԻՂ ԵՒՈԼԵԱՆ՝ գրեց Գէորգ Կառվարենց։ Բանաստեղծութեանց գեղեցիկ հատոր մը, գեղարուեստական տպագրութիւն, զարդանկարուած Մ. Բէպատճեանէ, գին 20 ֆրանք։

ՓՈՔՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ (PETITES ANNONCES)

TABAT, 18, Avenue d'Italie, գլխարկներ եւ բաւքէթներ։

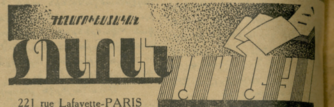
CAFÉ du CAREFOUR, 51, Rue Le Pelletier, ժամադրավայր Հայերու։

VICTOR, զարդանկարիչ եւ ամէն տեսակ ներկի գործեր, 53 Fbg. Montmartre, Փարիզ։

BAR ՆՈՒՊԱՐ, բարեկամներու ժամադրավայրը, 39 Rue Lamartine, Փարիզ (9)։

Կ'ուզուին քանի մը շինէ շիմիզիէ (chemisier) կարող լաւ գործաւորուհիներ։ Կը պահանջուի խնամուած աշխատանք։ Գործէ չհասկցողները չդիմեն։ Դիմել առաւօտները ժամը 9—12 Պ. Ա. Սարգսեանի, 38 Rue du Caire. Փարիզ։

ԾԱԽՈՒ Է կօշկակարի խանութ մը, հետը սենեակ մը եւ W. C., բրփրիզ՝ 7000 ֆր., տարեկան վարձք՝ 1500 ֆրանք։ Յարմար ամէն տեսակ գործ ընելու, Դիմել 24 Rue Rivoli, Marseille.

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (1)

ՍՈՒՐԲ ԹՈՐՈՍԻՆ ԼԵՌԸ

Մեր գիւղը ունի բազմաթիւ լեռներ։ Եւ լեռները ունին՝ այնպէ՛ս մասնաւոր ու գիւղացիին համար ալ սրբազան հէքեաթներ, անհիմանալի հրաշքներ եւ զօրութիւններ, որոնք տարիներ ամբողջ ժողովուրդներ են կապեր իրենց հմայքին։

Ես գիտեմ բոլորին պատմութիւնները։ Մանաւանդ մէկը որուն հրաշքին ականատես եմ եղեր, թէեւ չեմ հաւատար հրաշքներու։ Չե՛մ հաւատար սուրբերու եւ անոնց զարմանազան զօրութեանց ու չե՛մ հաւատ՛ տար նաեւ մարգարէներու, անշուշտ այնպէս՝ ինչպէս կ'ըմբռնէ մեր հինցած եկեղեցին։

Գիտեմ ու կրնամ պատմել միայն այն հրաշքը, զոր գործած է մեր գիւղէն երկու ժամ հեռու, Գօչօզլուի այգիներուն ճամբուն վրայ, աջակողմեան ժայռոտ լերան մը կատարը հանգչող սուրբը, որուն անունով, լեռն ալ կոչուած է Ս. Թորոսին լեռը՝ գիւղացիին կողմէ։

Տեսա՞ծ էք բնաւ, մարգագաշտի մը վրայ կոտող երկու հուժկու եւ քիչ մը կոպիտ կափամարտիկներ, այնպէ՛ս, լայն ու մազոտ կուրծքերով, վայրի հասակներով եւ անգութ ու բարբարոս կռուփներով։

Դիտա՞ծ էք անոնց անհանդուրժելի զուպարը՝ գիրկ գրկի, կամ գլուխ գլխի ծռած, բռունցքները օդին մէջ, ոտքերուն մատներուն վրայ երթալը, հարուածելու լաւագոյն առիթի սպասող դիրքով մը։

Հա՛, ճիշդ այդպէս։ Ս. Թորոսի լերան վրայ, կարծես մասնաւոր մարդերու կողմէ, մասնաւոր ճարտարութեամբ մը տեղաւորուած երկու սեպաձեւ ժայռեր կան, գլուխ գլխի տուած, իրարաքանչիւրը երկու մարդահասակ չափով, ճիշդ երկու վայրի կռփամարտիկներու նման, որոնք կանոնաւոր եռանկիւն մը կազմած են՝ լերան ճիշդ պորտին վրայ։

Եռանկիւնին վարի մասին ձախակողմը, կրկին՝ կարծես մասնաւոր ձեռքերու կողմէ դրուած, փոքրիկ ջաղցի քարի նմանող, կլոր քար մը կայ,— երկանաքար որով ձաւար կը պատրաստեն։

Ու ամբողջ հրաշքը Ս. Թորոսին, կապուած է այս փոքրիկ կլոր քարին, որ սկաւառակի մը նման փակած՝ կամ անցուած է ժայռին ձախ կողին մէջ։

Ու շուրջբոլորը, ցածլիկ ու խարխլած պատեր՝ քար քարի վրայ դիզուելով շինուած, որոնց մէջ փոքրիկ խոռոչներ, պատուհաններու նման կամ գիւղի տուներու դարակներուն, որոնք խորաններու շատ կարեւոր դերը ունին, ուխտաւորներուն համար։

Եթէ մէկը փորձէ լուսամուտներու պատերուն վրայի մամի սառած կաթկթուքները հաւաքել, կրնայ բազմաթիւ նոր մոմեր շինել։

Ըսի՛, որ Սուրբ Թորոսի լեռը բաւական բարձր է, եւ կը նայի ճիշդ՝ Ապտիւլ Մէսայի լերան։ Աս ալ ուրիշ սուրբի մը լեռը։

Սուրբ Թորոսի լերան ոտքերուն ներքեւ կը պարզուի սքանչելի եւ բանաստեղծական տեսարան մը պարտէզներու, ահագնաման արօտատեղիներու, որոնք կը ծառայեն ուխտաւորներու հանգիստին՝ ուխտէն վերջ։

Շատ չէ, երբ լեռնէն դէպի վար, դէպի արեւելք տասը վայրկեան մը քալէք, կը հանդիք պարտէզ մը, որ ունի բազմաթիւ աւազաններ, որոնց գլուխը կը հաւաքուին ուխտաւորները, իրենց «պաճ»երն ու չոր հացը ուտելու՝ ըստ ուխտին։

Հա՛, պէտք է գիտնաք որ սուրբին ուխտի գացողները պէտք չէ մասնաւոր ուտելիքներ ունենան։ Ձեռք մը չոր հաց, կտոր մը սոխ, կամ քանի մը հատ ալ կծու պաճ. այսքան միայն։ Եւ թաշկինակներուն ծայրն ալ պղղունց մը աղ։ Աւելին՝ ընդունական չէ սուրբին կողմէ։

Պարտէզին հատած տեղէն կը սկսի գեղեցիկ դաշտագետին մը, որուն վրայ, խումբ խումբ կը քնանան ուխտաւորները կէսօրուան պահուն։ Հարսերը՝ կեսուր մայրերուն քղանցքին մօտիկ, եւ աղջիկներն ալ՝ իրենց մայրերուն։

Ս. Թորոս իր կոնակը տուած է մեր գիւղին, ու գիւղը զայն կը պաշտպանէ ձորին մէջ դիրք բռնած։

Հեռո՛ւն, դէպի արեւմուտք կը տարածուին, կրկին պարտէզներ եւ այգիներով զարդուած՝ լեռներու կողեր։

Մոռցա՛յ ըսել, որ գիւղէն երբ ուխտի համար ճամբայ կ'ելլեն, կը քալեն բոպիկ։ Գոնէ երբ կը զարնուին սուրբին լեռը հանող զառիվայր ճամբուն, անպայմա՛ն, անպայմա՛ն կը բոպկնան. «Հայր մեր» մը կը մրմնջեն, «Մեղա՛յ» մը կը քաշեն ի խորոց սրտի, եւ այնպէս, սիրելի համբերութեամբ մը կը մագլցին լեռն ի վեր։

Սուր սուր քարեր կը խածնեն իրենց ոտքերը։ Հոգ չէ՛։ Վերելքը տաժանակիր է. ի՛նչ փոյթ, սուրբը զօրութիւն կ'ուտայ։

Եւ ահա, ծայրն են վերելքին։

Վերէն, լերան կատարէն հիմայ յստակ կերպով կը տեսնուի գետը մեր գիւղին, որ առտուան այդ պահուն, կը նմանի հարս բերելու համար ճամբայ ինկած թափորի մը, այնպէ՛ս հպարտ ու հեզասահ։

Ըսի՞, որ ուխտաւորները գիւղէն կը մեկնին արեւը չարթնցած։ Ու կարծես պայման է, որ ճիշդ այդ կատարին հասած պահերուն արեւը պէտք է նարօտէ իրենց դէմքերն ու ճակատները։

Հոն կը կենան պահ մը։ Արեւը՝ հետզհետէ կը փռուի գետին ու գիւղին, դաշտերուն ու լերան վրայ։

Երեսնին արեւին տուած, կը խաչակնքեն կրկին։ Նորէն «Հայր մեր» մը կ'ըսեն, ու նոր ուժ եւ քով կը դառնան սուրբին բ... կին, որ կ'երեւի հեռուէն, ... ճամբու մը ծայրը։

Շիտակ ճամբան ու... կը կ'երթան ու կ'երթան։ ... ուխտաւորներ կ'ըլլան միշ... խօսք մէկ բրածի պէս, օրեր... կը գտնեն զիրար գիւղին կ'որոշեն երթալիք օրերնին։

Իսկ տարին անգամ մը, ... բուն օրին՝ Ս. Թորոսի ... պայմա՛ն կ'երթան, եթէ ... իրար ալ անցած ըլլայ։

Շա՛տ պատահած է, որ ... բան չկտրած դեռ, անձրեւ... կարկուտի բռնուած են։ Ի՛նչ սուրբը զօրութիւն կուտայ։

Հաճելի է այս ուղիղ ... Ես բազմաթիւ անգամներ ... անկէ, մօրս եւ հանիս հետ ... ձին, մասնաւոր ուխտով մը ... պատմեմ իր կարգին։

Ուրիշ առիթներով ալ ... եմ այդ ճամբէն։ Ընկերներով ... բաթ օրերը կէսօրէ յետոյ ... մէկ բրած Գօչօզլուին ... կամ «Թօխմախ»ի այգիները ... թութ կամ իր ժամանակին ... դողնալու համար։

ՄԱՆՈՒԿ Ա. ՄԱՆՈՒ...

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՄԱՐՏ 1932

10 MARS 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1824 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊՐԻԱՆ

Քառասուն տարուան ջղաձիգ, խռովայոյզ գործունէութենէ մը յետոյ, խաղաղ շիջումով մը իր աչքերը փակեց «Մեծ Եւրոպացի»ն, ինչպէս կը կոչեն հիմա:

Համաշխարհային դէմք մըն էր Պրիան, ըլլալով, միեւնոյն ատեն, հայրենասէր Ֆրանսացի մը: Միջազգային կրկէսին վրայ իր անունը փայլեցաւ մանաւանդ Մեծ Պատերազմէն յետոյ: Չկայ միջազգային բանակցութիւն մը, ժողով մը, դաշինք մը որուն հետ գործօն կապ չունենայ Պրիան: Չկայ երկիր մը որ ակնածանքով չյիշէ անոր դերը՝ միջազգային կարգադրութեանց մէջ:

Եւ իր հայրենիքին, Ֆրանսայի մէջ ալ ընդհանուր է համակրանքը անոր ճիգին հանդէպ, ինչպէս վիշտը՝ մահուան առթիւ:

Կատաղի հակառակորդներ ունեցաւ հանգուցեալը: Շատեր իր երիտասարդական մեղքերն անգամ երեւան հանեցին, գռեհիկ չարախնդութեամբ մը, երբ թեկնածու ներկայացաւ նախագահական ընտրութեան: Մոլեռանդ ազգայնականներ «Գերմանիոյ ծախուած» հռչակեցին այս նախկին ընկերվարականը: Եւ տակաւին ի՜նչ գռեհիկ վերագրումներ, մինչեւ իր հրաժարումը:

Սակայն այսօր բոլորն ալ, եւ մանաւանդ չափաւոր ու ձախակողմեան հոսանքները յարգանքով կը խոնարհին իր դագաղին առջեւ: Ահաւասիկ, երկու օրէ ի վեր, էջերով նիւթ՝ իր կեանքի եւ գործունէութեան մասին: Հրապարակ իջած են բոլոր հաւասարակշիռ մարդիկը, Ֆրանսայէն մինչեւ հեռաւոր Ամերիկա, պանծացնելու համար եթէ ոչ մարդը, գոնէ անոր կատարած գործը:

Զարախօսները մահէն յետոյ ալ չեն լռած: Ինչպէս կատաղի ազգայնականները, նոյնպէս համայնավարները կը շարունակեն իրենց արհեստը, արատաւորելու համար մեռելը: «Էքօ տը Փարի»ն կարելի եղածին չափ անշուք, կարճ եւ դժկամակ հրատարակութիւններ կ'ընէ. իսկ «Իւմանիթէ»ն կը ծաղրէ «Պրիան-Խաղաղութիւն»ը, յամառելով հանգուցեալը կոչել «Պրիան-Պատերազմ»:

Այս առթիւ, ո՜րքան պերճախօս է եւ մարդկային՝ Պրիանի մէկ պոռթկումը, արդար զայրոյթի մը պահուն.

— «Մարդ մը պէտք է անպատճառ մեռնի՞, ապացուցանելու համար թէ անկեղծ է»:

Ինչ որ ամէնէն աւելի կը յատկանշէ հանգուցեալը, իր համոզումները տիրաբար պաշտպանելու յարատեւութիւնն է:

Շատեր պատեհապաշտ հռչակեցին զինքը: Իրաւախոհութեան, միջին ճամբաներու վարպետ մը:

Հիմքեր կան այս մեղադրանքին մէջ: Բայց այդ բառը լրիւ չի պատկերացներ Պրիանը:

Երբ տակաւին երիտասարդ էր եւ ընկերվարական, Պրիան կը ներկայանար իբրեւ ամեհի մարտնչող մը: Անոնք որ կարդացած են իր ճառը՝ պետութեան եւ եկեղեցիի բաժանման առթիւ (1905), կը տեսնեն բուն Պրիանը, — անհաշտ, անողոք եւ կործանիչ:

Տարիները անցան, շատ մըն ալ փոթորիկներ ալ՝ իր եւ իր երկրի գլխուն: Եկան պատասխանատուութեան օրերը: Վերացական տեսութիւնները զարնուեցան առօրեայ կեանքի ժայռերուն: Եւ ընկերվարական Պրիանը, որ ջերմ ջատագովն էր գործադուլի իրաւունքին, դաժանօրէն զսպեց երկաթուղիի պաշտօնեաներու գործադուլը:

Այս արատին չհանդուրժեցին իր ընկերները: Ու մինչեւ այսօր ալ անոր երեսին կը նետեն «ուրացող»ը:

Բայց, Պրիան վրայ չտուաւ իր գաղափարական տենչը, փոխելով ճամբան:

Քաղաքական կեանքը կրկէս մըն է, որ կը ճկէ, կը թեւատէ, յաճախ կ'անբարոյացնէ պատասխանատու մարդը:

Պրիան, որ խառնուածքով սկեպտիկ էր ու հեգնող, տեսակ մը փիլիսոփայ, պատրանքներ չունէր մարդկային առաքինութեանց մասին: Իր սուր խայթոցներուն հետ, գիտէր նաեւ «տակտիկ» բանեցնել: Առանց հրաժարելու իր համոզումներէն, միշտ ձեւեր կը գտնէր հարուածը վրիպեցնելու, ամբոխը չխրտչեցնելու: Ասկէ՝ «պատեհապաշտ»ը, որ բուն բառը չէ, եթէ ուզենք խորապէս վերլուծել:

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, Գերմանիոյ հետ լեզու գտնելու իր յամառ ճիգը, ատելութեան, դարաւոր թշնամութեան փոխարէն մերձեցում եւ բարեկամութիւն հաստատելու իր պայծառատես եւ յարատեւ քաղաքականութիւնը շատ բան կը նշանակեն, բայց ոչ ամբոխին կեր ճարելու ձգտում:

Ընդհակառակն, չարամիտներ իր ամէնէն խոցելի կողմը համարեցին այս քաղաքականութիւնը. ամբոխը իր դէմ գրգռելու, իր աստղը խաւարեցնելու, ասպարէզէն քշելու համար: Եւ եթէ յաջողեցան, պատճառը այն չէ որ Պրիան տկարացաւ, այլ ծերացած էր՝ արդէն: Ուժասպառ, թէ՛ ֆիզիքապէս եւ թէ հոգեպէս: Յաճախ կը քնանար Երեսփ. Ժողովին մէջ: Թէեւ միշտ արթուն էր հարուածին հարուածով պատասխանելու, սլաքը սլաքով փոխարինելու համար, ըլլալով միշտ պատրաստաբան:

Իր գործունէութեան մէջ լուսաւոր կէտ մը կը կազմէ նաեւ խաղաղութիւնը ամրապնդելու քաղաքականութիւնը, որ յանգեցաւ Լոքառնոյի, Պրիան-Քէլլոկի դաշինքին, «Եւրոպայի Մ. Նահանգներու» ծրագրին, Ազգերու Դաշնակցութեան աշխուժացման եւն.:

Ի՛նչ գաղտնի միտքեր ալ ծածկուած ըլլան այս քաղաքականութեան մէջ, դրամատիրական աշխարհակալութիւնը ի՛նչ դեր ալ կատարած ըլլայ Պրիանի գործունէութեան շարժառիթներուն մէջ, անժխտելի է խաղաղութիւնը ամրապնդելու եւ պատերազմը անկարելի դարձնելու ձգտումը:

Եւ այսօր մայրեր կան, ինչպէս նախկին պատերազմիկներ, որ կուլան իր ետեւէն:

Նուրբ գրագէտ մը, Վիքթոր Մարկրիթ, որ միեւնոյն ատեն խաղաղութեան առաքեալ մըն է եւ իրարու ետեւէ երկու հատորներ գրեց պատերազմին դէմ, իր վերջին գիրքը նուիրած է Պրիանի: Անոր խաղաղասիրական գործին պանծացման:

... «Մեծ Եւրոպացի»ն դեր ունեցա՞ծ է Հայկական Դատին մէջ:

Այո՛, այնքան որքան միւս բոլոր «հայասէր»ները: Այնպէս ինչպէս բոլոր դիւանագէտները: Ուզա՛ծ է, եւ չէ յաջողած...:

Բայց, լաւ է փակել այս գլուխը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

Նիս քաղաքը կազմակերպեր էր միջազգային հանդէս մը, որուն կը մասնակցէին զանազան ժողովուրդներու կարգին, նաեւ խումբ մը Հայեր՝ ազգային տարազով, ինչպէս գրեր էինք:

Ուրախալի է անշուշտ ըսել թէ Հայերը այդտեղ գտած են ջերմ ընդունելութիւն օտարներէն... եւ իրենց ազգային տարազով, երգով ու պարով, արթնցուցած են մեծ հետաքրքրութիւն, միշտ՝ օտարներուն մէջ...:

Սակայն, նոյնքան եւ աւելի ցաւալի է արձանագրել անտարբերութիւնը տեղացի Հայերուն, որոնք իրենց այլազան միութիւններով, կրնային քաջալերանքի, գնահատութեան ու համակրանքի համեստ արտայայտութիւն մը կազմակերպել հանդէսի հայկական խմբակին, եւ առանց սանթիմ ծախսելու...:

Մեզ կը հաւաստեն սակայն թէ ո՛չ իսկ տեսնելու են գացած:

Ցաւալի, աջէն ու ձախէն կծու քննադատութիւններկ'ուղղուին աջին ու ձախին...թէ ոչ մէկ ջանքը թափուի Հայը ծանօթացնելու օտարին ու մանաւանդ տեղացի օտարին:

Իսկ երբ առիթը ինքնաբերաբար կը ներկայանայ, չենք իսկ շարժիր գոնէ բարոյապէս քաջալերելու նման որ եւ է ձեռնարկ:

Նիսի հայերը, անշուշտ որ եւ է վախ չէին կրնար ունենալ երթալ տեսնելու իրենց հայրենակիցները՝ իրենց հայկական տարազներով:

Բայց, հետաքրքրութիւնն ալ չունեցան երթալ տեսնելու Հայուն — իրենց — զգեստը, երգն ու պարը: Երթային գոնէ տեսնելու տպաւորութիւնը որ պիտի կրէին օտարները:

Իրօք, ողբալի՛ անտարբերութիւն:

Մ. Ե.

4րդ դարու եկեղեցի մը

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Գալիլիայի մէջ, լճին ափը պեղումներ կը կատարուին չորրորդ դարու եկեղեցիի մը վայրին վրայ: Արդէն իսկ երեւան հանուած է խճանկար մը, թռչուններու եւ ծաղիկներու նկարներով, իսկ խորանին ետին՝ փոքր խճանկար մը որ կը ներկայացնէ հացի կողով մը եւ երկու ձուկեր, իբրեւ խորհրդանշանը Աւետարանի հրաշքին: Կիրակի առտու սրբեւծագին պատարագ մատուցուեցաւ խորանին բեկորներուն վրայ:

Ոսկիի սակը Գերմանիոյ մէջ

Գերմանիոյ պետական դրամատունը մարտ 8էն հարիւրին 7էն հարիւրին 6ի իջեցուց ոսկիի սակը, հետեւելով բրիտանական դրամատան օրինակին: Գերմանիոյ սեղանաւորական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ շուտով պիտի շտկուի համաշխարհային տնտեսութիւնը եւ Գերմանիոյ մէջ իսկ կացութիւնը աւելի նպաստաւոր հանգամանք պիտի առնէ:

Ահաւոր երկաթուղի մը խորտակուեցաւ Մոնթէ Քարլոյի մէջ

Երեքշաբթի օր սոսկալի արկած մը պատահեցաւ Մոնթէ Քարլօ—Թիւրպի գծին վրայ: Ահաւոր երկաթուղի մը (ֆիւնիքիւլէր) 250 մեթր ճամբայ կտրելէ յետոյ խելացնոր արագութեամբ իջաւ Մոնթէ Քարլոյի կայարանը եւ ջարդ ու փշուր եղաւ:

Փլատակներու տակէն հանուեցան մեքենավարին եւ ճամբորդի մը դիակները: Վարիչին երկու ոտքերը ջախջախուեցան եւ խեղճ մարդը մեռաւ հիւանդանոցին մէջ: Ուրիշ երկու ճամբորդներ ալ վիրաւորուեցան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՐԻԱՆԻ ՄԱՀԷՆ ՎԵՐՋ

Յուղարկաւորութիւնը

Կրթական նախարարին նախագահութեամբ գումարուած յանձնախումբ մը ճշդեց Պրիանի յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները:

Այս կարգադրութեանց համաձայն, Պրիանի մարմինը դագաղ դրուեցաւ երէկ իրիկուն. իսկ այս առտու ժամը 9ին, դագաղը փոխադրուեցաւ քէ տ'Օրսէ, արտաքին նախարարութեան պաշտօնատունը, ի ներկայութեան վարչապետին եւ նախարարներուն ու հանգուցեալին ընտանեկան պարագաներուն: Դագաղը պիտի ցուցադրուի քէ տ'Օրսէի պաշտօնատան մեծ սրահին մէջ, եւ թոյլ պիտի տրուի որ այսօր եւ վաղը ժողովուրդը յարգանքի վերջին արտայայտութիւնն ընէ, անցնելով դագաղին առջեւէն: Իսկ շաբաթ օր, դագաղը պիտի զետեղուի պաշտօնատան առջեւ: Ջորս բեմեր պիտի հաստատուին քէ տ'Օրսէի մայթին վրայ, նախարարութեան պաշտօնատունէն մինչեւ Երեսփ. Ժողով:

Կառավարութեան կողմէ պիտի խօսի Պ. Թարտիէօ: Զօրախումբերը անցք մը պիտի կատարեն Էնվալիտի ուղղութեամբ: Անկից վերջ յուղարկաւորներու թափօրը պիտի մեկնի Փասսիի գերեզմանատունը հետեւեալ ճամբով.— Քէ տ'Օրսէ, Քոնքորտի կամուրջ, Ավընիւ տէ Շանզ' Էլիզէ, Էթուալի հրապարակ, Ավընիւ Քլէպէռ, Թրոքատէրոյի հրապարակ:

Մարմինը առժամաբար պիտի զետեղուի դամբանի մը մէջ, մինչեւ որ փոխադրուի Քոշըրէլի գերեզմանատունը:

Յարգանքի արտայայտութիւններ

Ծերակոյտը եւ Երեսփ. Ժողովը վերջին նիստին մէջ, իրենց յարգանքը մատուցին հանգուցեալին:

Ծերակոյտի մէջ, նախագահը Պ. Լըպրէօն խոր լռութեան մէջ արտասանեց ճառ մը, որ լսուեցաւ յոտնկայս.

— Պատերազմի պահուն, ըսաւ, անոր գործունէութիւնը վճռական եղաւ, մէկէ աւելի անգամներ: 1924ի դեկտեմբերին, խորհրդարանի վերաբացման, դեռ կը լսենք զինքը, որ այս բեմէն կը կարդար նախարարական յայտարարութիւնը եւ ծանր ձայնով կը շեշտէր այս խօսքերը՛ ուր կը յայտնուէր Ֆրանսայի մարդը.

— Այսօր, ինչպէս երէկ եւ վաղը, մէկ աղաղակ միայն ունենանք,— ցաղթանակ. միակ տեսիլ մը,— Հայրենիքը,— միակ իտէալ մը,— իրաւունքը»:

«Աւելի վերջը, իբր կառավարութեան պետ, կը հաստատէր Ֆրանսայի կամքը՝ մինչեւ ծայրը երթալու:

«Անշուշտ, իրականութիւնը լիովին չհամապատասխանեց իր ճիգերուն: Իր վերջին օրերուն մէջ, ան ճանչցաւ տխրութիւնը, մերթ, նոյնիսկ սպառուած յոյսերու դառնութիւնը: Բայց գոնէ, գիտցաւ թէ մինչեւ վերջ մնաց կենդանի խորհրդանշանը Ֆրանսայի խաղաղութեան ջերմ կամքին:

«Եւ ո՛վ գիտէ, թերեւս վաղը, ժողովուրդներու մէջ՝ արդարութեան եւ ճշմարտութեան ոգիի վերազարթնումով մը, իր ջանքերը լիապէս պիտի արգասաւորուին»:

Ծերակոյտի նախագահէն վերջ, կառավարութեան կողմէ խօսեցաւ դատական նախարարը:

— Իր բոլոր ձիրքերն, ըսաւ, իր քաղաքական ասպարէզի մէջ ամբարած ամբողջ փորձառութիւնը հիմա կ'օգտագործուի աշխարհի թատերաբեմին վրայ, ուր այնքան ազգերու ներկայացուցիչները կը լսեն Ֆրանսայի ուղերձը:

«Ժընեւի այս կրօնքը կը համապատասխանէր Պրըթոնին խորհրդապաշտ հոգեկան վիճակին: Իր հոգիին մոգական ամբողջ ուժովը ան իր մէջ կը կրէր, իր մէջ կը մարմնացնէր խաղաղութեան այս զօրեղ կամքը, որ կը խանդավառէ մեր ժողովուրդը»:

Երեսփ. Ժողովին մէջ

Երեսփ. Ժողովին մէջ, խօսեցաւ Նախագահը Պ. Պուիսոն, որ անդրադառնալով Պրիանի գործին, ըսաւ.

— Լոքառնօ, պատերազմէ հրաժարման դաշինքը, խաղաղութեան դաշնագրերու երկար շարքը, Եւրոպական Միութեան առաջին փորձերը, ասոնք են հանգրուանները հետապնդուած գործի մը, հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն, զորս խռովայոյզ ժամանակը եւ կոյր անձեր կը կանգնէին իր ճամբուն վրայ: Պրիան կը ջանար զանոնք ի դերեւ հանել կամ դանդաղօրէն նուազեցնել: Երբեմն կը զայրանար եւ ինք որ իր երկար ասպարէզին ընթացքին, մարդոց հանդէպ միշտ եղած էր ներողամիտ, կը զարմանար թէ իր երկրին մէջ իսկ կը հանդիպի կծու ընդդիմութիւններու: Բոլորս ալ ներկայ էինք երբ այս աղաղակը, իր զոյրացած խղճմտանքին աղաղակը ժայթքեց իր շրթներէն.— «Պէտք է ուրեմն մեռնի՞լ, փաստելու համար թէ մարդ անկեղծ է»:

Երեսփ. Ժողովի նախագահէն վերջ խօսեցաւ Պ. Թարտիէօ.

— Ներքին եւ միջազգային քաղաքական մարզին վրայ ըսաւ, երբ կառավարութեան պետ կամ անդամ, Արիսթիտ Պրիան ամբողջ պահեց իր հաւատքը հանդէպ ազատ վիճաբանութեան եւ մտածուած համաձայնութեանց առաւելութիւններուն:

«Մեծ վիճաբանութիւնները, որոնց այնքան գործօն կերպով խառնուեցաւ քառորդ դարու չափ, անոնցմէ են, որոնք չեն լուծուիր կրքով կամ կողմնակալութեամբ: Ան միշտ փորձեց վիճաբանութեանց մէջ դնել բանականութիւն եւ մարդկային ըմբռնողութիւն:

«Առով ան եղաւ եւ պիտի մնայ օրինակ մը անոնց համար, որոնք ազգին ազատ ընտրութեամբը ստացած են անոր ճակատագրին վրայ հսկելու կամ զայն վարելու իրաւասութիւնը:

Պրիանի յուղարկաւորութեան առթիւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը նշանակած է պատգամաւորութիւն մը կազմուած իր նախագահէն, ընդհ. քարտուղարէն եւ Խորհուրդին նախագահէն:

Բոլոր պետութեանց կողմէ, ցաւակցութեան հեռագրեր կը տեղան ֆրանսական կառավարութեան:

Պելկրատի մէջ, Ծերակոյտը եւ Երեսփ. Ժողովը հանդիսաւոր նիստ գումարեցին, յարգելու համար Պրիանի յիշատակը: Հանրային բոլոր շէնքերուն վրայ, դրօշները կէս պարզուած են իբր սուգի նշան:

Ֆրանքօ-իտալական յարաբերութիւնները

Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովին մէջ, արտաքին գործերու եւ մասնաժողովին վիճաբանութեան ատեն, երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ լաւ չեն ֆրանքօ-իտալական յարաբերութիւնները: — «Թողունք անցեալը եւ առնենք ներկան: Վէճ խնդիրներ կան երկու երկիրներուն միջեւ, — Ափրիկան, Լիբիոյ սահմանները, Նաւասարութիւն, Նաւային ուժերու հաւասարութիւն, Թունուզի Իտալացիներուն իրաւական դիրքը, եւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

Տխուր խաղեր Լինտպէրկի գլխուն

Վերջին լուրի մը համաձայն, Լինտպէրկի երախան առէվ գիշեր յանձնուած պիտի ըլլար, հայրը խոստացած ըլլալով ամէն բան գաղտնի պահել: Մայրը յուսահատած է: Ոչ կը քնանայ, ոչ կ'ուտէ: Միեւնոյն ատեն յղի ըլլալով — մայրին նոր զաւակ մը պիտի ունենայ — իր վիճակը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ:

Անցեալ օր Լինտպէրկ նամակ մը ստացաւ որ կը պահանջէր անձամբ գալ այսինչ տեղը, միասին բերելով 50,000 տոլար փրկագինը: Ոստիկանները բռնած ըլլալով նամակը, Լինտպէրկի նմանող մարդ մը եւ կին մը ղրկեցին նշանակուած ժամադրավայրը: Եւ բռնեցին չորս արկածախնդիրներ, երկու կին եւ երկու այր:

Հարցաքննութենէն յետոյ, երեւան եկաւ որ խաբեբաներ են որոնք փորձեր էին խլել փրկագինը, առանց երախան յանձնելու:

Գնդ. Լինտպէրկ բոլորովին յուսահատած է՛ւ ոստիկանութենէն է՛ւ մաքսանենգ աւազակներէն, որոնց աջակցութեան դիմած էր, որոշած է ինք անձամբ փնտռել գտնել զաւակը: Այս առթիւ պահանջած է որ ոստիկանութիւնը դադրեցնէ իրեն ուղղուած նամակները եւ լուրերը բանալու պարտականութիւնը եւ գաղտնի ոստիկաններ չլսեն հեռախօսով իրեն հաղորդուած տեղեկութիւնները:

Կարգ մը խաբեբաներ դիւային հաճոյք մը կը զգան սաստկացնելով ծնողքին անձկութիւնը:

— Ողջ ողջ պիտի այրենք ձեր զաւակը, կը հեռախօսէ մէկը:

— Քանի հինգ սանդիմեթրնոց դանակով մը պիտի մորթենք ձեր զաւակը, կը գրէ ուրիշ մը:

Լինտպէրկ անանուն նամակ մըն ալ ստացաւ որ կը պահանջէ հրաժարիլ երկու ծանօթ մաքսանենգներու աջակցութենէն: Կը կարծուի թէ այս սպառնալիքը ուղղած են բանտարկեալ աւազակապետ Ալ Քափոնէի մարդիկը, որպէսզի իրենք երեւան հանեն երախան եւ իբրեւ վարձատրութիւն, բանտէն ազատեն իրենց պետը: (Ալ Քափոնէ դատապարտուած է 11 տարի բանտարկութեան):

Հաշիշ ուղտի մորթին վրայ

Եգիպտական ոստիկանութիւնը երեւան հանեց հաշիշ փախցնելու նոր եւ հանճարեղ մեթոտ մը, պաղեստինեան սահմանագլուխին վրայ: Շարունակ ուղտեր կ'երթեւեկեն Սինայի անապատէն դէպի Նեղոսի հովիտը, ծախուելու համար: Այս ուղտերը աւելի ցուրտ երկրէ մը ճամբայ ելած ըլլալով, պատսպարուած են երկար, թաւ ծածկոցներով, մանաւանդ ուսերուն եւ սապատին վրայ: Վերջերս այս ուղտերէն 25նոց կարաւան մը վար դրուեցաւ ոստիկանական պահականոցի մը կողմէ, ուր առաջարկեցին գնել մէկը: Ոստիկանը զարմացաւ ուղտին համար պահանջուած չափազանց սուղ գինէն եւ սկսաւ քննել ուղտը, հասկնալու համար թէ ինչպէս այդքան սո՞ւղ կ'արժէ: Եւ ձեռքը ծածկոցին տակ խրելով, կարծր բանի մը հանդիպեցաւ: Հաշիշի շերտ մըն էր, ուղտի կռնակին փակցուած: Ուղտի մորթին վրայ, ճիշդ շերտին չափ տեղ մը մազերը մաքրած եւ հաշիշը մաքրուած տեղին վրայ փակցուցած էին: Այս բոլորը այնքան ճարտարութեամբ կատարուած էր որ անկարելի է գտնել հաշիշը, առանց մատները ուղտին մազերուն մէջ խրելու:

Այժմ բոլոր ուղտերը խիստ քննութեան կ'ենթարկուին եւ մեծ քանակութեամբ հաշիշ բռնուած է:

Ստերլինը կը բարձրանայ

Երեքշաբթի օր, ստերլինը շարունակելով իր վերելքը, եւրոպական եւ ամերիկեան հրապարակներու խնդ. բանքին վրայ, բարձրացաւ մինչեւ 94 1/4ի:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հոսանքներ եւ տեսակէտներ

Նկարիչի մը երանգապնակն է որ մեր առջեւ կը պարզուի, քով քովի գոյներ, որոնք երբեմն պզտիկ երանգներով, երբեմն ալ ցցուն կերպով կը զանազանուին իրարմէ: Տասնեւչորս կուսակցութիւններ տարբեր անուններով եւ տարբեր դրագիրներով իրար անցած են: Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովին երանգաւորեալ պատկերը կը ներկայացնէ.—

83 երեսփոխան՝ Union républicaine démocratique, 29 Action sociale et démocratique, 64 Républicains de gauches, 18 Démocrates populaires, 36 Indépenbants, 24 ոչ մէկ խմբակցութեան պատկանող, 15 Gauche sociale et radicale, 29 Indépendants de gauche, 13 Républicains socialistes, 109 Radicaux socialistes, 13 Socialites Français, 112 Socialistes S. F. I. O., 11 Communistes.

Կը խորհիմ թէ այս քաղաքական բազմաթիւ պիտակները խորհրդարանի պատերուն մէջ միայն բան մը կ'արժեն, ամբողջ պատկերը երեւան բերելու համար: Բայց սրճարաններու ծուխի մէջ եղած այլազան յայտարարութիւններէ՞ն չ կը հետաքրքրէ սա հասարակութիւնը, որ իր օրուան հոգերովը ծանրաբեռնուած է: Ան կը հասկնայ ծայրայեղ կողմերը, բայց միջիններէն՝ ոչինչ: 14 խմբաւորումները նախարարական տագնապի մը ատեն միայն արժէք ունին, անկէ անդին ժողովուրդին առջեւ անտարբերութիւն եւ վհատութիւն յառաջ կը բերեն:

Ահա «ամենամեծ» կուսակցութիւնը, Radicaux Socialistes, (չակերտը իրենցն է), հիմնուած 1869ին, երբ Կամպէթթա Պէլվիլի իր ընտրողներուն կը պարզէր իր ծրագիրը, որ նուիրագործուեցաւ ու դարձաւ այս կուսակցութեան պաշտօնական դաւանանքը: Արմատական են, որովհետեւ կ'ուզեն թափանցել ամէն հարցի խորը, ընկերվարական ալ են, քանի որ համե[illegible]րու ուսումնասիրութեան ընթացքին հանդիպած են ընկերային կնճռոտ հարցերու:

1789ի յեղափոխութիւնը առաջին առթիւ իսկ յայտարարեց թէ «ամէն անհատ ազատ է եւ ունի նոյն իրաւունքը»: Ահա արմատական ընկերվարականներու ծրագրին ուղն ու ծուծը: Ասոնք առանց հանրապետութեան ընկերվարութիւնչեն ընդունիր, եւ ո՛չ ալ հանրապետութիւն առանց ընկերվարութեան: Անհրաժեշտը իրենց համար ընկերվարական հանրապետութիւն մը ստեղծելն է, մարդիկը մարդկային բարձրութեան աստիճանին հասցնելու համար:

Ժաքոպէններու այս յաջորդները ժողովրդական, աշխարհիկ, ազգայնական եւ ընկերվարական են միանգամայն: Ժողովուրդը իրենց համար բոլոր քաղաքացիներ են, ընկերային շերտաւորման ալ պատկանելու ըլլան: Իսկական ժողովրդապետութիւնը ի յայտ կուգայ հո՛ն, ուր ամբողջ ժողովուրդը կը մասնակցի ազգին մտաւորական, բարոյական եւ քաղաքական կեանքին:

Ժողովուրդի բարիքին համար պէտք է լուծել ուսման հարցը, համաձայն Տանթոնի այն յայտարարութեան, թէ «ամէնէն էական պէտքը ժողովուրդի հացն է», պէտք է ստեղծել ուրեմն ամէնուն համար ուսման բոլորովին ձրի միջոցներ:

Կուսակցութիւնը աշխարհիկ է, որովհետեւ խղճի ազատութիւնը մարդկային ամենանուիրական ազատութիւններէն մէկն է, մանաւանդ սա պզտիկներու անհունապէս յարգանքի արժանի խիղճը: Ահա թէ ինչո՛ւ համար դպրոցները աշխարհիկ պէտք է ըլլան, զերծ ամէն կարգի դաւանական ուսուցումներէ: Միայն թէ անհատի խղճի ազատութիւնը չկաշկանդելու համար, կարելի է ընդունիլ ժողովրդավար պետութեան մը մէջ ազատ եկեղեցիներու գոյութիւնը:

Արմատական ընկերվարականները հայրենասէր են, բայց ոչ ազգայնամոլ, Հայրենասիրութիւնը ո՛չ մէկ կուսակցութեան մենաշնորհ է. ան կը պատկանի ամէնուն, որովհետեւ հայրենիք ըսելով միայն պէտք չէ հասկնալ այն դաշտը, այն տունը, հողի այն անկիւնը, ուր մարդս ծնած ու մեծցած է, այլ ազգի մը անցեալի բոլոր փառքերն ու ցաւերը միեւնոյն ազգակի գերիներու մեծ տառապանքները, Մեծ Յեղափոխութեան արշալոյսին երեւան եկած գնծութեան աղաղակները, պարտութեան առթիւ հոսած արցունքները, բոլոր ազգային մեծութիւնները, գիտունները, բանաստեղծները, նահատակները եւն.:

Ուժեղ է այս կուսակցութիւնը եւ օժտուած բարձր գաղափարներով, եթէ գիտէ վտանգի պահուն հերոսական դիրք բռնել, գիտէ նաեւ ճառագայթներ արձակել երկրէն դուրս, հեռաւոր անկիւններ, ազատութեան եւ արդարութեան նշանաբաններով, շնորհիւ իր քաղաքական մեծ դէմքերուն, գիտուններուն եւ արուեստագէտներուն: 1848ի հանրապետականներն էին, որ Լամառթինի բերնով աշխարհի քնացող ժողովուրդները արթնցուցին: Լէոն Պուրժուան էր, որ Ազգերու Դաշնակցութեան գաղափարը յղացաւ: Էտուար Էրիոն էր որ Ժընեւի եւ Լոնտոնի իր գործունէութիւնով 1925ին ստեղծեց Լոքառնօն:

Հայրենիքի սէրի մօղական ազդեցութեանը տակ, այս կուսակցութիւնը խաղաղասէր է ու կը ձգտի ժողովուրդներու միջազգային համաձայնութեան, բոլոր կնճռոտ խնդիրներու իրաւարարական լուծումով:

Ընկերվարական ալ է այս կուսակցութիւնը, Փրուտոնի եւ Լուի Պլանի առումով...: Եթէ անհատի սեփականատիրութիւնը կ'ընդունի, պատճառը այն է որ քաղաքացին ազատ կրնայ ըլլալ այն ատեն միայն, երբ տէր է պզտիկ սեփականութեան մը եւ իր արդար աշխատանքի պտուղին, ինչ որ անհատի ազատութեան եւ եռանդի երաշխաւորեալ միջոցներն են:

Անհրաժեշտ բան մը որ պէտք է ընել, շարք մը հասունցած բարենորոգումներու ներածումն է. խոնարհեցնել [illegible] պետութիւնը եւ դիւրացնել աստիճանաբար գիւղի եւ քաղաքի աշխատաւորներու սեփականատիրութիւնը, զգուշանալով միանգամայն բոլոր այն տեսութիւններէն, որոնք անհատի կամ թէ հաւաքականութեան մը ճակատները կը մղեն դիկտատորութեան, անգամ պրոլետարական, ինչ որ աւելի շատ հակ-ընկերային է քան ընկերվարական:

Անհատի սեփականատիրութիւնը ընչապետութեան եւ դրամատիրական եսասիրութեան կապանքներէն զերծ պահելու համար, կառավարութիւնը իր օրէնքներով պէտք է ջանայ ընկերային հաւասարակշռութիւնը պահել մինչեւ այն աստիճան, որ իրաւազուրկը դառնայ իր իրաւունքին տէրը:

Մարդուն երջանկութիւնը, կ'ըսեն արմատական-ընկերվարականները, բոլոր շղթաներու եւ բոլոր ստնակալներու խորտակման մէջ է: Բայց յանո՛ւն մարդկային երջանկութեան անոնք կը մերժեն դասակարգային կռիւը, որովհետեւ ան ատելութիւն եւ բռնութիւն պիտի սերմանէ: Օրէնքի եւ խաղաղութեան տիրապետութիւնը իր հաւատամքին նշանաբաններն են:

Ինչքա՛ն խաղաղասէր երկրի ներքին տարրերու հանդէպ, նոյնքան նաեւ երկրէն դուրս, իրաւարարութիւն, ապահովութիւն եւ զինաթափութիւն պիտի կազմեն աշխարհի խաղաղութեան պահպանման ամենամեծ երաշխիքները Ազգերու Դաշնակցութեան հովանիին տակ:

×

Քաղաքական պրոպագանտիստները յաճախ կը ստեղծեն այնպիսի հոգեբանութիւն մը, որ մտիկ ընողները իրենք զիրենք ձիարձակարանի մը մէջ կը զգան, ընտրելու համար իրենց սիրելի ձին: Ծրագիրներու պարզաբանում, գործունէութեան ուղեգիծ, մտիկ կ'ընէ ժողովուրդը, յանկարծ անուն մը—Պրիան, Փէնլըվէ... խանդավառութիւնը կը սկսի, ու ձգէ այն տպաւորութիւնը, թէ ամբողջութեամբ պիտի վազէ դէպի քուէտուփ ու իր քուէն պիտի տայ Républicains Socialistesներու եւ Socialites Françaisներու միացեալ ցանկին: Այս կուսակցութեան ծննդեան թուականը 1911ն է, բայց ուղղութեան աղբիւրը կը հասնի 1879ի Alliance Républicains Socialistesներէն, որու կարկառուն դէմքն էր Ճան Լոնկէ, Քարլ Մարքսի փեսան, Ժան Լոնկէի հայրը:

Ֆրանսական ժողովրդապետութեան հողին մէջ աւելի կամ նուազ չափով տեղ գրաւած ընկերվարական այս կուսակցութիւնը զուտ ֆրանսական է, քանի որ համաձայն իր աւետարանին, ամէն Ֆրանսացի նախ քաղաքացի է,ապա աշխարհաքաղաքացի:

Վալտէք Ռուսօն եւ Քոմպը ձախերու կողմը թշնամի չէին տեսներ: Այնքան եւ ասոնք անհրաժեշտ կը գտնեն բոլոր ժողովրդավար հոսանքներու սերտ գործակցութիւնը. պահելու համար հանրապետական բոլոր կարգ ու սարքը: Ընկերվարութիւնը կրնայ ապրիլ ու զարգանալ հանրապետութեան մէջ այն ատեն միայն երբ հեռու կը մնայ օրինազանցութեան սահմաններուն մնալէն:

Համոզուած բարենորոգչականներ են: Բարենորոգումները իրենց համար հանգրուաններ են. աստիճանաբար հասնելու համար ընկերային կարգերու այնպիսի վիճակի մը, ուր աշխատաւորները պիտի կրնան իրենց աշխատանքի ամբողջական պտուղն ստանալ եւ վայելել:

Գիտեն թէ տնտեսական արդի դասաւորման բարեփոխումը պէտք է ըլլայ աստիճանաբար եւ պատշաճեցուած փոխանակութեանց եւ արտադրութեանց իւրաքանչիւր ճիւղի պահանջքին: Այսպէս, քանի որ բոլոր ճարտարարուեստական, առեւտրական եւ երկրագործական ձեռնարկներու մէջ դրամագլուխները կեդրոնացած են եւ աշխատաւորները աշխատավարձի վիճակին մէջ պահած են: Ուրեմն, հաւաքական կազմակերպութեամբ մը միայն կարելի պիտի ըլլայ այս վերջինները դարձնել սեփականատէրեր: Բոլոր աշխատաւորները համագործակցական եւ սէնտիքայական հողի վրայ կեցնելով, օրավարձի դրութիւնը պէտք է վերածել պայմանագրութեան ձեւին եւ բաժնեկից դարձնել զանոնք բա[illegible]

Երկրագործութեան եւ այգեգործութեան մէջ, ուր անհատական պզտիկ սեփականատիրութիւնը զարգացնելու ձգտում ունի, բոլոր այս անկախ արտադրողներու համագործակցութիւն մը պիտի բաւէ լրացնելու արդիացած տնտեսական պայմանները: Կուսակցութիւնը, ուրեմն, պիտի ջանայ կազմակերպել սէնտիքաներ, գիւղատնտեսական համագործակցականներ, պիտի աշխատի նաեւ բարձրացնել գիւղացիներու մտաւոր մակարդակը մինչեւ այն աստիճան, որ անոնք կարենան ազատիլ քանի մը մեծ կալուածատէրերու տիրապետութենէն կամ կաշկանդումներէն:

Ընկերային բարենորոգումները տեղի կրնան ունենալ այն բարգաւաճ երկիրներու մէջ, ուր բոլոր հանրային հաստատութիւնները այնպիսի ձեւով մը կազմակերպուած են, որ դիւրութեամբ պիտի կրնան իրենց առաւելագոյն արդիւնքը տալ:

Ֆրանսան տեսնել մեծ եւ բարգաւաճ, տնտեսական գործիքները կատարելագործուած, գանձային դրութեան վիճակը բարեփոխուած, նաեւ իր վարչական կազմակերպութիւնը. — Ահա թէ ի՛նչ բանի կը կարօտի այս կուսակցութիւնը:

Հանրապետական ընկերվարականները աւելի մեծ չափով կ'արդարացնեն իրենց անունը, երբ ժողովուրդին առջեւ խօսքը կ'ընեն օտար աշխատաւորութեան՝ եւ կը չեշտեն անոնց հետ ներդաշնակ գործակցութեան մը պահանջը: Ինչ որ պիտի արագացնէ ու ապահովէ ընկերային քաղաքական եւ բարոյական յառաջդիմութեան մեծ եւ գեղեցիկ յաղթանակը: Իրենց այս սկզբունքը յաջողցնելու ջերմ ցանկութեամբ, որոշապէս խաղաղասէր են, բայց ուժեղ կերպով փարած ազգային անկախութեան տեսակէտին:

Դպրոցը պէտք է ըլլայ մէկ եւ աշխարհիկ: Կնոջ ազատագրութիւնը, ընկերային ապահովագրութեան կանոնաւորումը, պատերազմի զոհերու օգնութեան գործը կուգան պաշտել այնքան գաղափարական, քաղաքագէտ եւ գիտնական Փէնլըվէի կուսակցութեան հաւատամքը:

Հ. ՍԻՐՈՒՆԻԿԵԱՆ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԴՐԱԽՏԻ ԱՆԿԻՒՆ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Թռուցիկ այցելութիւն մը տանք Ա. Խաչատրեանի մանրանկարներուն:

Ահա թիւ 102ը, հինաւուրց ծառի մը տակ, շուրջը դալար ու ծաղկունք, նստած է չքնաղ գեղուհին, աջ թեւը նազանքով ընկողմած բարձին եւ ձախ ձեռքով բռնած գինիի սրուակը: Նայուածքը երազուն է եւ սպասողական... Անշուշտ պիտի գայ ան, սպասածը...:

Թիւ 110ը, ծաղկազալարին մէջ նստած է սիրականը, երկու սրուակ կայ մօտը անմահական գինիի: Թասը լեցուցած կը մատուցանէ իր գեղուհիին, որ ծառի մը ճիւղին կռթնած՝ նայուածքին մէջ թէեւ սէր, բայց տրտմութեան թեթեւ ամպ մը կարծես զայն կը մթագնէ... Կը խորհի ինքնամփոփ: Ի՞նչ է խորհածը: Արդեօք ճակատագրական վախճանի մղձաւանջն է որ գինիքը քաշեցուցած է...:

Թիւ 106.— Սիրականն է, «քէմէնչէ»ն ձեռքը կը նուագէ, քաղցր տրտմութեամբ լի նայուածքը յիշողութեան ու յիշատակներու մէջ խորասուզած: Առջեւը սրուակ մը գինի կայ եւ թասը քովը: Ինքը դալարի վրայ եւ շուրջը ծաղկած գարուն.. Կը նուագէ եւ իր գեղուհին դեռ կ'ուշանայ...:

Թիւ 108.— Գեղուհին մինակն է եւ սրտին արբշիռ... Տարածուած է բարձին վրայ ու երեսը դէպի կապոյտ երկինքին ուղղած՝ կը թուի թէ տակաւին կ'ապրի կախարդանքը տրուած ու առնուած համբոյրներուն, անոնց ջերմութիւնն ու բուրմունքը...:

Ու կը մտածես կրկնել պարսիկ բանաստեղծի մը խորունկ խօսքերը.

Եթէ կեանքը լոկ վայելք է
Հազար դարեր չեն բաւական.
Իսկ թէ տանջանք, տառապանք է,
Շա՛տ է նոյնիսկ կէս շունչն անգամ:

Որ պատկերը կ'ուզէք դիտեցէք, միեւնոյն է, կախարդական. եւ յագեցում չէք ստանար:

Մէ՛րն է, միշտ հին եւ միշտ նոր... Ու կը բռնադատուիք վերապրումներու եւ վերյիշումներու... Ձեր սէրերը, ձեր նստած դալարները, ձեր գեղուհիներն ու ձեր գինիները... Ու երախտագէտ ու շնորհակալ կ'ըլլաք մեծատաղանդ արուեստագէտին՝ ձեզ վերապրեցուցած ըլլալով անցած գացած ձեր կեանքի սիրուն դրուագները...:

Սակայն դրախտի հրաշալեղ մասը երկրորդ սրահին մէջն է: Ներս մտնենք: Հոս ուրիշ շունչ մը կայ, Թովանքի ուրիշ մթնոլորտ մը: Հոս նկարները այնքան նրբին են եւ եթերային, որ կարծես թէ՝ Ջրանկարի վրձինը խաղացած չըլլայ: Այլ գարնան ճերմակ ամպերն ու ծիածանը իրար խառնուած՝ յօրիներ են խորքեր ու տեսարաններ եւ իմացականութիւն մը հոն զետեղեր է մարդկային նայուածքներ եւ մարմնական ձեւեր ու գծեր...

Նոյն հիմնական ու տիրական միտքն է — սէրն ու գինին, գարունն ու երիտասարդութիւնը, ծաղկունքն ու կապոյտ երկինքը... Սրտի, մարդկային սրտի, նոյն արտայայտութիւններն են՝ վիշտ, ուրախութիւն, քէն, նազանք, կարօտ եւ սպառում, յագեցում եւ երազանք...: Միայն թէ ամէն բան կ'ընթանայ տեսակ մը եթերային անդորրութեան խորքի մը վրայ եւ անըջացեղ նայուածքներու եւ ձեւերու միջոցաւ:

Ահա թիւ 20ը լուսաշող ամպերու նմանող խորքի մը մէջէն սիրականը իր զոյգ աչքերը, համակ, սէր ու տարփանք, յառած իր գեղուհիին՝ անապական գինիի թասը կ'ընծայաբերէ եւ ան նազանքով մը կը պատրաստուի առնել...:

Թիւ 38.— Ամենայն հաւանականութեամբ գինեպան մը, եւ իր տարազին դատելով՝ Ճենովացի մը կամ Ճէնըքըզ մը, ինչպէս կ'անուանեն Արեւելքցիները, որ ահագին կուժերու, սափորներու ընդմէջէն՝ ինքն ալ որպէս կենդանի բղուղ մը, կաւէ բղուղի մը կռթնած՝ լի բաժակը ձեռքին՝ արբեցումէն կը քնանայ...:

Հոս փակագիծ մը: Պէտք է գիտնալ, որ այս մանրանկարներուն մէջ աշխատած են ցանցառաբար նաեւ Հոլանտացի նկարիչներ, որոնք Շահ Աբբասի օրով ողողեր էին Պարսկաստանը:

Թիւ 53ը.— Սիրոյ նազանք մը, նրբին ու չքնաղ: Վշտացած է գեղուհին եւ բարկացած Ասողիկի մը պէս թաղուած է ճերմակ շղարշներու փրփուրին մէջ: Սիրականը, պաղատագին նայուածքով գինիի լի թասը ձեռքին՝ ծունկի է եկած սրտամաշ աստուածուհիին առջեւ եւ անոր կը կարկառէ հաշտութեան գինին:

Թիւ 10ը.— Եթերային զոյգ մը: Դարձեալ սիրականն է որ գեղուհիին թաս մը նուռ գինի կը մատուցանէ: Եւ սակայն մինչ սիրականի նայուածքը նուիրում է և հաստնում, գեղուհիի աչքերը ուրի՛շ արտայայտութիւն ունին եւ կը յիշեցնեն Հայնէի Տօննա՝ Քլարայի մառոդ աչքերը:

Թիւ 15ը.— Գեղուհին ամպեղէն շղարշներու մէջ է թաղուած, աչքերը թաց եւ արցունքով, չկայ գինին, չկայ սիրականը... կը տպաւորէ քեզ, կը վշտակցիս... Բայց կա՞յ սէր որ վիշտ չպատճառէ: Եւ ի՞նչ կ'արժէ սէրը, «թէ իր հետ վիշտը չունի»:

Թիւ 55ը.— Պաղատագին ծնրադրումով մը, սիրականն է որ գինիի լի թասը կը ներկայացնէ իր գեղուհիին, որ ճակատագրի մը պէս անդրդուելի կը կենայ իր սիրով ու ցասումով լի նայուածքը անոր նիզակած... բայց սէրը հաշտարար է, անյիշաչար է, ահաւասիկ իր նազելի բազուկը կ'երկարէ մատուցուած թասին:

Թիւ 1ը.— Սքանչելի նկար մը: Եթերային խորքի մը վրայ, կարծես երկինքի խորքերէն յայտնուող՝ սիրական եւ գեղուհի իրար պլլուած մէկ անձ կազմած՝ գինիի սրուակը կուրծքին՝ իբրեւ երազ կը սահին, ներկայացնելով յաւերժական կեանքի ու երիտասարդութեան խորհրդանշանը:

Թիւ 14ը.— Հոս սիրականն է որ ցաւած է: Սիրտը սեւ, նայուածքը յուսահատօրէն տրտում, կարծես գլուխէն զարնուած յամրօրէն կը մեկնի..՝ գեղուհին որ անտարբեր թաղուած է իր ճերմակ շղարշներուն մէջ, վերջապէս կը հասկնայ անոր վիշտը եւ նուռ մը ձեռքին ետ կը կանչէ...

Թիւ 21ը.— Բացառաբար գինին, անմահական ու մշկաբոյր գինին կը պակսի.., Սիրականը դիրկն է առած իր գեղուհին եւ անոր խորունկ հէքեաթ մը կը պատմէ... Գեղուհին ամբողջովին տարուած է հէքեաթով եւ գրեթէ այնքան սեղմուած որ կարծես հալած է սիրականի գրկին մէջ: Մտիկ կ'ընէ իր բովանդակ էութեամբը եւ զարհուրած եղնիկի աչքերը այնքան սրտառուչ է բացած՝ որ մահն անգամ պիտի գթար...

Սակայն այս որմնանկարները հազարումէկ գիշերներուն կը նմանին, ոչ պատմելով կը վերջանան եւ ոչ ալ դիտելով յագեցումը կուգայ: Հոգեկան պահանջ մը կը զարթնու մէջդ. կ'ուզես ունենալ, բայց ի՞նչպէս...,բայց եւ այնպէս այս ժամանակամիջոցը որ սահմանուած է ցուցադրման՝ ինքնին սփոփանք մըն է արուեստը սիրողին համար:

Ու դրախտային վայելքէ մը յետոյ ակամայ դուրս կ'ելլես անրջանքի սրահներէն գուրգուրանքով ու ակնածանքով մտաբերելով քեզ ընծայուած անխառն վայելքի հեղինակը:

Եւ իրօք Պ. Ա. Խաչատրեանի գործը երեք տեսակէտով գովելի է: Նախ արուեստագէտի տուրք մըն է, որ գեղեցկօրէն կը վճարէ տիեզերական մաքին ու արուեստին, մեծապէս արժէքաւոր ժողովուրդի մը գեղեցկութիւնները ցուցադրելով:

Երկրորդ՝ մեծ ծառայութիւն մը կը մատուցանէ իրեն, պարսիկ ժողովուրդին: Ու միեւնոյն ժամանակ երախտագիտական արտայայտութեան թարգման կը հանդիսանայ զինքը ծնող ժողովուրդին կողմէ այս քոյր ժողովուրդին, որ մեր թշուառութեան եւ հարստահարութեան օրերուն լայնօրէն ու առանց սակարկութեան իր երկրին սահմանները բացաւ մեր յուսահատ քայլերուն առջեւ:

Երրորդ՝ մեծապէս եւ իրապէս օգտակար կը հանդիսանայ հայ-պարսիկ յարաբերութեան գործին մէջ, գնահատութեան ենթարկելով հայկական ճիգը պարսկական վերածնունդի ներկայ շրջանին:

Եւ ասոնք լիուլի կը բաւեն, որ մեր խորին երախտագիտութիւնը յայտնենք տաղանդաւոր նկարչին եւ յաջողութիւն մաղթենք իրեն այս ասպարէզին մէջ:

ԱՐԱՄ ՎՏԱՐԱՆԴԻ

ԻՄ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՍ

Հ. ԱԿԻՆԵԱՆԻ [illegible]

(փախստականի [illegible])

[illegible]

խանը, տնօրինեց եւ մէյ բախտը, ի մէջի այլոց:

Մոսկուայում մեզ տարան Բուտիրկա, Չեկայի բանտը, ուր կրկին բախտ ունեցանք հեռուից հեռու տեսնելու Հ. Ակինեանին: Մէկ օր էլ զբօսանքի ժամանակ բակում նորից հանդիպեցի Հ. Ակինեանին, այնուհետեւ շարունակ տեսնում էինք եւ զրուցում: Այդպէս մի քանի շաբաթ տեւեց, որից յետոյ զարձեալ չքացաւ Հ. Ակինեանը. նրա բախտով ես եւ շատ ընկերներ հետաքրքրուեցանք, բայց չկարողացանք մի բան իմանալ. մինչեւ որ երեք տարի խորհրդային բանտ ու աքսորը տանելուց յետոյ, փախուստ տուի Պարսկաստան (1932 յունուար), ուր միայն իմացայ որ բարեբախտաբար Հ. Ակինեանը զօրաւոր միջնորդութեանց շնորհիւ ազատուել է բոլշեւիկների ճանկերից եւ վերադարձել Ս. Ղազար...:

ԼԵՌՆԱԿԱՆ

Ի՞նչպէս կ'ընտրուի Գերմանիոյ նախագահը

Ինչպէս ծանօթ է, կիրակի օր տեղի կ'ունենան Գերմանիոյ նախագահական ընտրութիւնները, համաձայն 1920 Մայիս 4ի օրէնքին, որ բարեփոխուեցաւ 1925 Մայիս 13ին:

Հանրապետութեան նախագահ կրնայ ընտրուիլ ո՛ եւ է գերման քաղաքացի, որ առ նուազն 35 տարեկան է: Կիներն ալ կրնան ընտրուիլ: Թեկնածուն պէտք է ներկայացուի քաղաքական կուսակցութեան մը կամ խմբակցութեան մը կողմէ որ քան հազար ստորագրութիւն հաւաքած է: Այսպէս եղաւ նախագահ Հինտէնպուրկի համար, որ քաղաքական կուսակցութեան մը անդամ չըլլալով, իր վերընտրութիւնը խնդրեց Ջան կոչուած խմբակցութենէն:

Սահմանադրութեան 41րդ յօդուածին համաձայն, նախագահը կ'ընտրուի ամբողջ ժողովուրդին կողմէ: Բոլոր Գերմանացիները, այր թէ կին, որ ընտրութեան օրը առ նուազն 20 տարեկան են, քուէի իրաւունք ունին: Քուէարկութիւնը գաղտնի է: Իւրաքանչիւր ընտրող միայն մէկ ձայն ունի: Ընտրութեան օրը պէտք է կիրակի ըլլայ:

Ընտրելին որոշուած օրը իր թաղին ընտրական գրասենեակը կ'երթայ եւ կը ստանայ թուղթ մը ուրուն վրայ կ'երեւան թեկնածուներուն անունները: Այս անուններուն տակ շինուած է փոքր շրջանակ մը, որուն մէջ ընտրողը խաչ մը կը գծէ իր թեկնածուն նշանակելու համար: Նախագահ կ'ընտրուի ան որ վաւերական քուէներու կէսէն աւելին շահած է. Եթէ բացարձակ մեծամասնութիւն չկայ, երկրորդ քուէարկութիւն մը կը կատարուի: Համեմատական ընտրութիւն չէ այս երկու թեկնածուներու միջեւ, այլ նոր քուէարկութիւն մը կը կատարուի, եւ նոր կուսակցութիւն մը կամ խմբակցութիւն մը կրնայ նոր թեկնածու մը ներկայացնել, եթէ կ'ուզէ: Այն ատեն կ'ընտրուի ան որ ամէնէն աւելի քուէ շահած է:

Վերջին ընտրութեանց (1925 ապրիլ 26) մասնակցած էին արձանագրուած ընտրողներու 77 առ 100ը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պաֆրայի ծխախոտը

Միլլիէթի թղթակիցը Պաֆրայէն կը գրէ, ողբալով որ ծխախոտի անխնամ մշակութեան պատճառով Պաֆրայի համբաւաւոր ծխախոտները կորսնցուցած են իրենց քաղցր հոտը:

Անցեալ տարի ծխախոտի բերքը 3,5 միլիոն էր, իսկ այս տարի 2,5 միլիոն: Պատճառն այն է, որ արգիլուած էր ծխախոտ մշակել գաւառին անջրդի հողամասերուն վրայ:

Անցեալ տարուընէ մնացած, — կարելի չըլլալով ծախել — ծխախոտին քանակն է 250 քիլօ, որ կը պահուի մասնաւոր մթերանոցներու մէջ: Այս պահուած ծխախոտները նուազ արժէք կը ներկայացնեն:

Ծխախոտի տագնապին պատճառներէն մէկն ալ այն է, որ ծխախոտը շատ ածան կը ծախուի: Տակաւին մթերանոցներու մէջ կը մնան նաեւ այն ծխախոտները, զորս գնեցին վաճառականները, առանց կարենալ ձեռքէ հանելու: Վերջերս ամերիկեան ընկերութիւնները սկսան դուրս հանել ծխախոտի այն պաշարը, զոր գնած էին անցեալ տարի:

Գիւղացիները, ծխախոտի մշակները, երկրագործները չափազանց աղքատ են եւ պարտքերու տակ ճնշուած են, մինչդեռ քաղքցիները հարուստ են եւ պարտապահանջ: Պատճառն այն է, որ ծխախոտի առեւտուրին շնորհիւ մեծ քանակութեամբ դրամ կը հոսէր Պաֆրայէն մէջ, եւ վաճառականներն էին, որ դրամ կը վաստկէին:

Պաֆրայի բնակիչները շատ շռայլ են, նոյնիսկ դրամ ծախսելու համար մրցումի կ'ելլեն իրարու հետ: Բոլոր այն քաղքցիները, որոնք ծխախոտի առեւտուրով հարստացած են, խումբերով Պոլիս կ'երթան, հազարներով ոսկի կը ծախսեն: Ծխախոտի այս հարուստները հակայ շէնքեր շինած են, կահաւորելով 40-50,000 ոսկի արժէքով:

Նոյն իսկ լսեցի թէ դահազուրկ սուլթաններուն թանկագին կարասիները Պաֆրա փոխադրած են տեղացի վաճառականները: Զարմանալին այն է, որ վաճառականները կը բնակին իրենց այդ հոյակապ շէնքերուն... գետնայարկը եւ կը տառապին յօդացաւէ: Հարմնիքներու առեն չափազանց շռայլութիւններ կ'ընեն: Մինչ անդին, գիւղացիները հետզհետէ կը կքին պարտքերու տակ,— թէ ինչպէս: Գիւղացիները ստիպուած են վճարել իրենց զաւակներուն զինուորական ծառայութեան «պէտէլ»ը, որպէսզի կարենան ամուսնացնել զանոնք: Յետոյ ստիպուած են վճարել պարտքերը, գնել եզ ու սերմնցու, տուն շինել: Այս ամէնուն համար կը դիմեն քաղքցի «չորպաճի»ներուն, պարտք կ'ընեն եւ պարտքը այնուհետեւ կը փոխանցուի զաւկէ զաւակ:

Որո՞նք են, որ ծխախոտի գործ կ'ընեն:— Բժիշկները, կառավարական պաշտօնեաները, երկրաչափները, երբ Պաֆրա կու գան, կը տեսնեն, որ ծխախոտը դրամ կը բերէ: Եւ ահա կը ձգեն իրենց ասպարէզը, կը նուիրուին ծխախոտի մշակութեան: Շուտով դրամ վաստկելու համար, կը սկսին ամէն կողմ ծխախոտ մշակել, կարծես... «փրասա» ըլլար իրենց ցանածը: Գիւղացին գիտէ թէ ո՛ւր պէտք է մշակել ծխախոտը, որպէսզի պահուի քաղցր հոտը: Բայց այս նոր մշակները շատ բաներ չեն նայիր:

Ծխախոտի տագնապին մէջ դեր կը խաղան նաեւ առեւտրական ընկերութիւններու զանազան խաղերը: Շնորհքով կը կողոպտեն գիւղացիները, կէս առ կէս վար կը գնեն սակրկուած գինէն, առանց երբեք բան հասկցնելու գիւղացիին: Իբրեւ աքարթա, մեծ քանակութեամբ ծխախոտ կը գնեն, գինը չեն վճարեր, բայց փոխանակ, այրելու համար զանոնք, մասնաւոր մթերանոց դրկելու, շուկայ կը հանեն:

Ծխախոտի մենաշնորհի ընկերութիւնը բան մըն ալ ըրած չունի այս տագնապին առթիւ:

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Օրուան կեանքը

ԼԻՈՆ, 6 Մարտ.— Այս վերջին երկու շաբաթուան ընթացքին, Լիոնի կարգ մը գործարանները, մասնաւորապէս հիւսուածեղէնի գործարանները, տեսակ մը մակընթացութեան մէջ են: Բարեբաստի՞կ նշան, թէ անորոշ դիպուած: Այս մասին կարելի չէ որոշ պատասխան տալ, քանի որ, դեռ գործարաններ կան, որ չեն դադրած ճամբու գնելէ: Բայց, ի՛նչ որ ալ ըլլայ, բարենշան է: Մեր անճար հայրենակիցներէն բաւական թիւով վերսկսան իրենց նախկին գործերը:

Գործազրկութիւնը փորձութեան լաւագոյն դաս մը եղաւ շատ շատերուն, այնպէս որ, մէկ քանի ամսուան կրկին աշխատանքը՝ ուժեղ պատուար մը պիտի ըլլայ գալիք նոր փորձանքին:

Անշուշտ, այս մասնակի երեւոյթներով մեր ընդհանուր կեանքը փոխուած չըլլար: Դեռ կան, շատ կան թշուա՛ռ ու անօք հայրենակիցներ, որոնք պէտք ունին մեր եղբայրական աջակցութեան:

Լիոնը, դժբախտաբար մի՛շտ յետամնաց եղած է իր այսպէս կոչուած ազգային կեանքով, հակառակ անոր որ, մօտ 7 հազարնոց գաղութ մը ունի: Կրընոպլը գործունէութիւն հայրենակիցներու համար «Իբերօգնութեան սնտուկ» կը հիմնէ: Ծրագիր կը մշակէ: Վալանսը, Հայրենակցականները եւ կուսակցութիւնները իրարու մօտ կը բերէ, ժողովներ կը գումարուին, յանձնախումբեր կը կազմուին: Փոքրիկ Վիէնը երեք մանկապարտէզ կը պահէ, (չխօսինք Մարսէյլի մասին), Ուրիշ տեղեր զանազան աշխատանքներ կը տանին, իսկ Լիո՞նը... մի՛շտ նոյն անփոփոխ Լիոնն է...

Անհո՛գ ու անճա՛ր... Քանի մը ամիս առաջ, Հիւսէյնիկի Վերաշինաց Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը, հրաւէր ուղղած էր բոլոր Հայր. մարմիններուն եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու, գործադրուկներու մասին խորհրդակցութիւն մը ընելու համար: Բաւական թիւով Հայր. մարմիններ ընդառաջ գացին այս կոչին, ժողով գումարուեցաւ, բայց... չգիտենք, ինչո՛ւ գործը իր սաղմին մէջ խեղդուեցաւ: Կ'ըսուի թէ Ազգ. Միութեան բռնած դիրքն է որ պատճառ դարձած է այս գործին վիժմանը:

Կրկին, ամիսներ առաջ երեք կուսակցութիւններու համերաշխութեամբ — Լիոնի մէջ աննախընթաց բան — ընտրուեցաւ գաւառական խորհուրդ մը, որմէ ծնունդ առաւ ազգ. մարմին մը:

... Ամիսներ անցեր են արդէն... բայց հրապարակը դեռ ամայի է: Գաւառականը դեռ եւս զբաղած «իր» գործերով, իսկ Ազգ. Միութիւնը «իր»: Արդար ըլլալու համար յիշենք Գաւառականի միակ արժանի գործը: Լիոնի արուարձաններէն Վիլօրպանի շրջանը օտար գործադուրկներու նպաստ չէր տար: Մեր հայրենակիցները որ մեծ թիւ կը կազմեն այդ շրջանին մէջ, զո՛րկ էին էին որեւէ նպաստէ: Այս առթիւ, Գաւառականէն երեք հոգի կը ներկայանան քաղաքապետութեան եւ կը պարզեն հայ աշխատաւորներու կացութիւնը: Քաղաքապետը լաւ ընդունելութիւն ցոյց կու տայ եւ կը խոստանայ իր կարելին ընել, Հայերուն եւս բաժին հանելու համար:

Կարելի չէ՞ հարցնել. — Ինչո՞ւ Լիոնն ալ «իբերօգնութեան սնտուկ» չի կազմեր, օտարը մէկ կուտայ, երկու կուտայ, երրորդին դրան ճամբան ցոյց կուտայ...

Իսկ թէ Լիոնի մէջ քանի՞ հայ անգործներ կան, քանի՞ն նպաստ կը ստանան, եւ զրկուած են, քանի՞ հոգի սահմանէն դուրս ելլելու պարտադրուած են, այդ բոլորի մասին ոչ մէկ ստոյգ թիւ:

Թղթակից մը վերոյիշեալ թիւերը ստուգելու համար ազգային պաշտօնական մարմիններու կը դիմէ, իսկ եթէ պաշտօնական մարմինները—որոնց պարտականութիւնն է— չե՛ն գիտեր, այն ատեն ի՞նչ կը մնայ թղթակցին...

Միսաք-Միրզէ

Փետրուար 18ը Կրընոպլի մէջ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, (Սեփ. Թղթ.).— Հակառակ տնտեսական ծանր տագնապին, Կրընոպլի Հ. Յ. Դ. կոմիտէն խանդավառութեամբ տօնեց Փետր. 18ի տարեդարձը, եկեղեցւոյ ընդարձակ սրահին մէջ, որ զարդարուած էր պատշաճ՝օրէն: Անդրանիկի նկարը ծիշդ մէջտեղը զետեղուած էր, կանանչազարդ դափնիներով, շրջապատուած էր գաղափարի ընկերներու նկարներով: Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները: Սրահը լեցուն էր: Նախագահ Պ. Տիգրան Գասպարեան քանի մը խօսքով խտացուց Փետր. 18ի նշանակութիւնը:

Յետոյ մանկապարտէզի շարք մը փոքրիկներ ղեկավարութեամբ Պ. Տէր կոճոեանի յանկայս երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը, մեծ յաջողութեամբ: Օր. Գ. Խաչատուրեան երգեց «Իմ հայրենիք պիս կը կանչէ», Օր. Թ. Սինանեան արտասանեց փունջ մը Օմար Խայամէն («Յառաջ» յունուար 12): Նաեւ արտասանեց «Հայրենիքի ցաւն ու վիշտ»: Տիկին Գլանեան «կը սիրեմ ես»ը, Եղուարդ Եօլճեան՝ «Հայրենի կարօտ»ը, ընկ. Տահան՝ «կարմիր Դրօշը», Օր. Գ. Խաչատուրեան՝ «Սեւ Օրերը», ընկ. Մ. Անտոնեան «Անդրանիկի յիշատակին»: Եղան նաեւ ուրիշ արտասանութիւններ ու ճառերներ:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ա. Արզեան որ ծանրամասնօրէն բացատրեց Փետր. 18ի դէպքը եւ նկարագրեց 1926ի քաղաքական անցուդարձերը: «Հայ ժողովուրդը իր բոլոր խաւերով միացած էր, մտաւորականներ ու գիւղացիներ, Ռամկավարներ ու Ս. Դ. Հնչակեաններ, չէզոքներ ու Հ. Յ. Դաշնակցականներ միացեալ ճակատով կը գործէին երկրի փրկութեան համար: Այստեղ հաւաքուած բազմութիւնը կը նշանակէ թէ տասնըմէկ տարիէ ի վեր զայրոյթ եւ բողոք ունինք»:

Բանախօսութենէն յետոյ ամերիկեան աճուրդի դրուեցաւ Անդրանիկի նկարը: Ժողովուրդը մասնակցեցաւ ծական ֆրանքով եւ գոյացաւ 120 ֆրանք: Նկարը շահեցաւ հայրենակից մը: Անցողակի յիշեմ որ Տիկին Մարի Զարդեան իր դրաջան աշխատութեամբ գեղեցիկ արտասանութիւններ սորվեցուցած էր չափահաս աղջիկներու եւ տղաքներու:

Ա. Գլանեան

Ձիւնին աւերները Աբխազիոյ մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Աբխազիոյ մէջ ձիւնը ոչ միայն մեծ աւերներ է գործած, այլ եւ պատճառ դարձած է բազմաթիւ գիւղացիներու մահուան: Բրամբա գետին մօտ ձիւնը քանդեր է բանուորական մեծ մարագ մը, ձիւնի տակ մնացած են 21 հոգի: Նոյն կողմերը ձիւնին մէջ կորսուած են 20 փայտահատներ: Չիմա գետին մօտ եւս ձիւնը քանդեց բանուորական տուն մը: Այդ տեղ զոհ գացեր են չորս հոգի: Փայտ մթերող վեց հարիւր բանուորներու մասին լուր չկայ:

Վերջին անգամ Չխալտա գիւղը ւլարէն դրկեց այս բանուորներուն՝ բայց չի գիտցուիր թէ պարէն տանողները կրցի՞ն հասնիլ ձիւնին մէջ կորսուած բանուորներուն:

Աբխազիոյ մէջ եւս ամէն շրջանէ ահազանգ կը հասնի վերահաս ձիւնհալքի վտանգին մասին:

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր դատը

Աթէնքի Նոր Օրը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 փետրուար):

— «Թուրք կառավարութեան հրատարակած երթեւեկի նոր օրէնքը վերստին սեղանի վրայ կը դնէ հայկական դատը: Էնկիւրիի ղեկավարները ճարպիկ ռազմավարութեամբ, կը փորձեն մեր քաղաքական դատը վերածել երթեւեկի եւ կալուածական դատի, որ կապ ունի թրքահայութեան քաղաքացիական խնդրոյն հետ:

Այս խնդրէն անկախ, Թուրքիոյ հետ ունինք այլապէս կարեւոր հաշիւ, որուն համար մէկ միլիոն զոհ տուինք: Այդ հաշիւը՝ կալուածական հատուցումով կամ Թուրքիա վերադարձի արտօնութիւնով չի կարգադրուիր: Այդ հաշիւը կապ ունի մեր քաղաքական պահանջներուն հետ, մեր քաղաքական անկորնչելի իրաւունքներուն հետ, որոնք նուիրագործուած են պատմական դաշնագրով մը, որ կը ճանչնայ հայ ազգին՝ իբր անկախ ազգ ու պետութիւն ապրելու իրաւունքը իր հայրենիքին մէջ:

Թուրք պետական վարիչներու խոստովանութեամբ իսկ, վերջին տարիներուն Թուրքիա ենթարկուեցաւ նոր դժուարութիւններու, ներքին քաղաքական ու տնտեսական տագնապներու: Ասիկա՝ մեր հաշուետետրին շահու բաժնին մէջ արձանագրուելիք կարեւոր կէտ է: Այդ դժուարութիւններէն մասամբ ձերբազատուելու համար է որ Էնկիւրի հրատարակեց երթեւեկի նոր օրէնքը, ջլատելու մեր ուժերը եւ անուղղակի միջոցներով իր գործադրել ուզած ծրագիրը՝ այս անգամ ուղղակի միջոցներով գործադրելու քայլ առնելով:

Հայութեան կը մնայ թափանցել այս ռազմախաղին նշանակութեան, չխաբուիլ խայծերէն, ամուր կենալ իր քաղաքական պահանջներուն վրայ, յամառ կերպով հետապնդելով իր դատը ու միանգամայն ջանալ ուժերու կեդրոնացում առաջ բերել, զգացնելու համար Թուրքիոյ վարիչներուն թէ երբեք սրամաղիր չենք վիջում ընելու մեր քաղաքական պահանջներէն:

Որ եւ է ընկրկում այս ճակատին վրայ, կրնայ մահացու հարուած տալ մեր ժողովուրդի ազգային եսին ու զայն նետել յուսալքութեան անդունդը»:

Ռուսական սեւ ցանկը

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ Խորհրդային Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն հրատարակութեան տուած է ցանկը անուններուն անոնց, որոնք «իբրեւ գաղթական կ'ապրին արտասահման եւ իրենց մօտ կը պահեն խորհրդային անցագիրը»: Այս մարդիկը զրկուած են Խորհրդային միութեան քաղաքացիական իրաւունքներէն: Ասոնց արգիլուած է Ռուսիա մտնել:

Ասոնց մէջ է նաեւ Տրոցկիի անունը:

Ժան տ'Արքի դրօշը

Փարիզի բրիտանական դեսպանը ուրբաթ օր նախագահ Տումէրի յանձնեց ասեղնագործ դրօշ մը, որ վերարտադրութիւնն է Ժան տ'Արքի գործածած խորհրդանշանին եւ պատմական մեծ արժէք ունի: Այս առթիւ, Չերմխօսքեր փոխանակուեցան անգլեւֆրանսական բարեկամութեան մասին:

Դրօշը Ռէնս քաղաքին պիտի յանձնուի, Մայր Եկեղեցին դրուելու համար:

Գողցուած Հայաստան

Դարձեալ Լառուսէն կ'իմանանք որ Հայաստան մըն ալ կայ Թեռուն, շատ թեռուն, բնակիչներն են... Քոլոմպիացիները, 17 հազար հոգի:

Արմէնիա... քաղաք մըն է, որ կը գտնուի Քոլոմպիոյ մէջ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ, պօէմա, գրեց՝ ՈՍՏԱՆԻԿ, փարիզ 1932, տպագր. Արաքս-Թօփալեան, կեդրոնատեղի Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, Rue Mr. le Prince, Paris (5e): գին՝ 5 ֆրանք:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

X

Մօտեցաւ Նազարին, մինչ ան, նստած ըլլալով պատուհանին քով, սարսափէն շուարած՝ ցատկեց ու անցաւ աղջկանց բաժնի տանիքը:

Բոլորը ոտքի ելան: Աղմուկը շատցաւ: Պ. Արամ, մօտեցաւ պատուհանին, ու մինչ խստօրէն պատանոյ՝ փայտը երերցնելէն, Նազար փոխադարձ սպառնալիքով մը՝

— Կ'ըսեմ հա՛ — պոռաց

Վարը, բակին մէջ, աղմուկէն գլուխը բարձրացուցեր կը նայէր Օննէս աղան, զարմացած, ապշած, բերանն ու աչքերը բացած, փէսին ծայրը շարժելէն ու՝

— Վա՛յ պապասըմը, օգքապաղ ա կը խաղցնեն կո՛չըը՞ս... «Օրթա օյլըը» էֆէնտիմ... Մէ՛, դըլոյը... Հէ՛յ կիտի Սէրգիս էֆէնտի...

Յաջորդ օրը, Սուրէն կ'անցնէր շուկայէն: Օննէս աղա տեսաւ ու կանչեց՝ «խապարը տըէն առ» ծառծելէն հեռուէն հեռու քանի մը հարցումներ ըրաւ: Ուզեց իմանալ թէ դպրոցին մէջ լաւ կը հոկե՞ն, կը խօսի՞ն իրենց հետ, ուրիշներ կու գա՞ն: Եւ, ի վերջոյ, Նայելով Սուրէնին.

— Արտաշէսը՞ կը սիրես թէ Տիգրանը, — հարցուց:

Սուրէն զարմացած կը նայէր: կուահեց, որ Մեծն Արտաշէսի պատմութեան մասին է, որուն համար ոգեւորութեամբ խօսեր էր Պ. Արամը դասարանին մէջ: Յիշեց, որ Նախորդ իրիկունը Նազար ուղիղ շուկայ մեկնած էր: Մտաբերեց անոր օրուան պատահարը: մինչ Օննէս աղա՝

— Չըսե՞ս, տղա՛ս, — կը կրկնէր.

— Չեմ գիտեր, — ըսաւ Սուրէն՝ խիստ ու վրդովուած եւ հեռացաւ արագ քայլերով:

Յաջորդ օրը, երկրորդ պահուն թուաբանութիւն ունէին: Պարոնը կ'ուշանար: Սրահը խօսակցութեան բռնուեր էր Օր. Զապէլին հետ: Նազարը օրապահ էր: կանգներ էր դասարանին գլուխը աջեւ: Գրատախտակին վրայ կով մը գծեր էր մէկը՝ զբօսանքի պահուն ու տակը գրեր «Յա-կով», ակնարկելով, կ'երեւի, Յակոբին: Մեղմ խօսակցութիւն մը կար: Ղեւոնդ ծռեր Մուրատին ու Յովսէփին բաճկոնները իրար կը կապէր: Նազար ծռեցաւ ու գլուխը ծակէն դուրս նայեցաւ: Տեսաւ Պարոնն ու Օրիորդը: Վարարանին քով կանգներ՝ կը խօսէին ու Պ. Արամ Նախորդ օրուան բացականներուն ցուցակը կը յանձնէր Օրիորդին:

— Տղա՛ք, — շշնչեց, յանկարծ, Նազար՝ ետեւ գալով ու մատը բերնին դնելով, Պ. Արամը ձեռքը բռնեց Օրիորդին...

— Ո՛ւ... Շը՛շ... Սո՛ւտ է... — բարձրացան զանազան ձայներ՝ աջէն ու ձախէն:

Սուրէն ակնարկը ուղղեց Աշոտին: Արիւնը գլուխը խուժեց: Յետոյ կանգնեցաւ ոտքի: Ու մինչ Նազար կրկին կը փորձէր մօտենալ դրանը ծակին, Սուրէն նետուեցաւ գրասեղանէն դուրս: Նազար գլուխը հազիւ հազ կրցաւ դարձնել ետեւ՝ ոտքի աղմուկէն:

Եկան դէմ դիմաց, ու շառաչուն ապտակը իջաւ Նազարի դէմքին: Ճիչ մը արձակեց: Ուզեց նետուիլ կատաղի ու առոյգ տղայ էր. բայց, ընկրկեցաւ, երբ նայուածքը բախեցաւ Սուրէնի նայուածքին: Բոլորը ոտքի ելան: Երկուքը դեռ կը մնային դէմ դիմաց, հեւքոտ ու կրակ կտրած: Աղմուկը շատցաւ: Լսեց Պ. Արամը ու ներս վազեց՝ խստաբեր ու կրքոտած: Ու, դեռ հարցումը չըրած.

— Պարո՛ն, — սկսաւ Նազար՝ կերկերուն ձայնով մը — Սուրէնն տեղէն ելաւ... Օրապահ եմ... Գոցեց դուռը եւ ծակէն սկսաւ նայիլ... Ըսի իրեն թէ լուր պիտի տամ ձեզի: Բարկացաւ ու ապտակեց զիս...

Խօսքին այս ձեւով նկարագրութիւնը կ'երեւի չփոթեցուց Պ. Արամը: Վրդովուած՝ ակնարկը նետեց Սուրէնին, մինչ ան կը մնար անշարժ ու անխօս:

Տղայ մը ձայնը բարձրացուց.

— Ճիշդ չէ, Պարոն...

Բայց, լռեց, Սուրէնին խիստ ակնարկին հանդիպելով:

Պ. Արամ, դառնալով Սուրէնին.

— Անցի՛ր տեղդ, — յանձնարարեց:

Ու մինչ ան կը նստէր.

— կիրակի, — շարունակեց՝ սեղանին ծայրին եկած կազմարը ետեւ տանելով — դպրոցը պիտի ըլլաս:

Տղաքը, ապշահար ու շփոթ, կը նայէին Նազարին ու Սուրէնին: Սուրէն կը դողդղար զայրոյթէն ու յուզումէն, Ջերմութիւն մը եկեր էր վրան: Մանր ու մթին բան մը կար ե՛ւ Աշոտին աչքերուն մէջ: Պ. Արամ դեռ կը լռէր ու բոլորը, սրտատրոփ ու յանցապարտ Նախազգացումով մը, կը սպասէին որ խօսէր Սուրէնը եւս: Բայց ա՛ն եւս շարունակեց լռել: Լռեց ներքին փոթորիկ մը զսպելով: Զինքը զառնացնողը կիրակիի պայմանը չէր: Այլ այն, որ Պ. Արամը իր մասին կազմած էր անհանդուրժելի կարծիք մը: Ի՛նչ, որ այնքան խորունկ յարգանք մը կը տածէր անոր նկատմամբ:

Իրիկուան, ծովեզրը, երբ Աշոտն ու ինք կը պտտէին, քարերով «ծուկ» չինող տղաքը դիտելէն, Լեւոնը մօտեցաւ իրեն ու ըսաւ.

— Սուրէ՛ն, ես ըսի Պ. Արամին թէ դուն չէիր...

Եւ սակայն, ուժեղ ապտակ մըն ալ ի՛նք կերաւ, եւ հեռացաւ՝ քիթը բերանը ծռելէն: Վերադարձին, Նազարը տեսան: կանգնած էր Բարթող Էմմին պատին տակ: Անկիւնը, քարին վրայ նստած էր Տալապետը, մեծկակ «քիւփ-տէատին» ծունկերուն միջեւ ու սիկարին ծայրկը փակցնել աշխատելէն: Մօտեցան: Նազար տժգունեցաւ: Փորձեց հեռանալ: Բայց, անկարելի նկատեց: Սուրէն աւելի մօտենալով.

— Ինծի՛ նայէ, — ըսաւ, — քեզի նեղ կու գայ աս փողոցը, Դօղօշ: Ես քու...

Բայց, լռեց յանկարծ: Երկուքով էին իրենք, մինչ Նազար առանձին: Տալապետ ոտքի ելեր կը նայէր բերանաբաց, ձեռքով ու աչքով ընելէն Աշոտին — «զարկէ՛ք, զարկէ՛ք...»:

Նազար, հակառակ իր յանդգնութեան, վարանեցաւ պատասխանել: Ճաշակած էր Սուրէնին բռունցքին համը քանի մը անգամներ, թէեւ ինք ալ փորձած էր փոխարինել երբեմն:

(Շար.)

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

վերջապէս, ամէնէն ծանրը, խաղաղան ծաւալումը: Այս խնդիրները փափուկ են, դժնդակ են, բայց անլուծելի՞ են: Ոչ: Այն օրը որ երկու կողմերը այդ հարցերուն մօտենան զանոնք լուծելու բարեացակամութեամբ, այդ օրը պիտի լուծուին:

Վարչապետ եւ արտաքին նախարար Պ. Թարտիէօ պատասխանեց.

— Իտալիա եւ Ֆրանսա 13 տարիէ ի վեր գտնուած են յաճախ փափուկ դիրքի մը մէջ. բայց ես կը կարծեմ թէ երկու երկիրներուն միջեւ համաձայնութիւն մը կարելի է եւ բաղձալի. ութ օրէ ի վեր, բանակցութիւններ կը կատարուին երկուքին եւ միւս ազգերուն միջեւ, կեդրոնական Եւրոպայի վերակազմութեան համար: Այս ընդարձակ ծրագրի մասին տեսակէտներու մերձեցում երեւան եկած է Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ միւս երկիրներու կառավարութեանց միջեւ: Սկսինք սկզբունքներէն: Թող ոչ ոք կուսակցական նկատումներ չխառնէ արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ այս հարցերուն: Եթէ կ՚ուզուի որ հաւասարակշռութիւն հաստատուի գործերու եւ միտքերու մէջ, թող ամէն մէկը զոհողութիւններ ընէ իր անձնական նախասիրութեններէն:

Նախկին համայնավար երեսփոխան Անտուէ Պէութոն նորէն Սուրիոյ խնդիրը յուզեց, պահանջելով պարպել զայն:

Արիւնալի կռիւ Սելանիկի հայ բոշաներու միջեւ

30—35 ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ ԵՒ ՆՈՅՆՔԱՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ (4 մարտ).—

Երէկ կէսօրուան մօտերը, ժամը 11.30ին, հարսնիքի մը առթիւ արիւնալի կռիւ մը ծագեցաւ քաղաքիս Լէմպէթ գաղթականական արուարձանին մէջ բնակող հայ բոշաներուն միջեւ:

Բոշաները, որոնք այս հարսնիքին պատճառով երկու հակառակորդ ճակատներու բաժնուած էին, հարսնիքի ցնծութեանց պահուն յանկարծ իրար անցան: Դուրսէն, խումբ մը հակառակորդ բոշաներ յարձակեր էին հարսնեւորներուն վրայ, որոնք անմիջապէս փոխադարձեցին յարձակումը: Սկսաւ գիրկընդխառն կռիւ մը, որ շուտով ծաւալ գտաւ բոլոր բոշաներուն միջեւ, որոնցմէ շատերուն գլուխները բռնուած էին: Կռիւը տեւեց կէս ժամէն աւելի, դաշոյններով, բիրերով եւ քարերով: 30—35 հոգի զանազան վէրքեր ստացան: Կռիւը դադրած էր արդէն, երբ ոստիկանութիւնը վրայ հասաւ եւ կռուազաններէն ձերբակալեց 30 հոգի, որոնք պահականոց եւ ապա ընդհ. դատախազութեան շէնքը առաջնորդուեցան:

Լէմպէթի մէջ բնակող այս բոշաները 70—75 ընտանիքէ կը բաղկանան: Մեծ մասով Եօզղատի շրջանէն են: Բոլորն ալ արձանագրուած են ներգաղթի ցանկերուն մէջ:

Բացառիկ օրէնքները Անգլիոյ մէջ

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, ելմտական նախարարութիւնը օրինագծով մը պահանջեց մէկ տարի երկարաձգել 1931ի բացառիկ օրէնքները, ի միջի այլոց այն իրաւազօրութիւնը որ կը զօրացնէ ոսկեդրամը չափանիշ ընդունելու դրութիւնը եւ միջոցներ կը տնօրինէ շահադէտներուն դէմ: Նոր օրինագիծը միեւնոյն ատեն ամէն լիազօրութիւն կուտայ ելմտական նախարարութեան՝ դրամներու փոխանակութեան մասին: Օրինագիծը քուէարկուեցաւ ձեռամբարձ, առաջին քուէարկութեամբ եւ հաւանաբար վերջնապէս ընդունուի Զատիկէն առաջ:

Իրաւագիտական ուսանողներու դասադուլը

Փարիզի իրաւագիտական ուսանողներու դասադուլը տեղի ունեցաւ հանդարտութեամբ, առանց միջադէպի: Ուսանողներու կողմէ քուէարկուած բանաձեւ մը ներկայացուեցաւ ծերակուտական յանձնախումբին: Այս դիմումը, յոյս ներշնչած ըլլալով թէ ուսանողները գոհացում պիտի ստանան, ուսանողական վարչութիւնը որոշեց վերջ դնել դասադուլին:

Չինեւճափոնական կռիւները

Քանի մը օրէ ի վեր, թէեւ հանդարտութիւն կը տիրէ չինեւճափոնական ճակատին վրայ, սակայն երկու կողմերը պատրաստութիւն կը տեսնեն նոր կռիւներու: Ճափոնական ուժերը կը կեդրոնանան, իսկ այն զօրախումբերը, որոնք մասնակցեր էին վերջին կռիւներուն, ռազմաճակատէն քանի մը քիլոմեդր ետ քաշուած են, հանգստանալու համար:

Չինացիները օգնական ուժեր ստացած են: Ճափոնցիները կը սպասեն որ չինական ուժերը յարձակման ձեռնարկեն Եանկ-Ջէի կողմէն:

«Թայմզ»ի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, չինական մամուլը կը շարունակէ յաղթանակի լուրեր հաղորդել: Կառավարութիւնը որոշած է եղեր շարունակել կռիւը եւ Ջանկ-Քայ-Շէքը նշանակած է նախագահ բանակի յանձնախումբին, կատարեալ լիազօրութեամբ:

× կարեւոր խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Ժընեւի մէջ, վերջնապէս ճշտելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան յայտարարութիւնը չինեւճափոնական վէճին առթիւ:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

Ցերեկոյթ—թէյասեղան

Անգրէասի եւ շրջանի Հայր. Միութեան կողմէ, այս կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, 120 Bld. de Belleville, մէթրօ Պէլվիլ: Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, եւայլն: Տախսերու մասնակցութեան համար՝ 2 ֆրանք:

Թատերական մեծ ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Մարսիլահայ Տրամատիկ Ստուտիան, ի պատիւ դերասան

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Սալօն Շարբի մէջ (84 Rue Chape) կը ներկայացնէ

«ԵՐԿԻՐՆ Է ԿԱՆՉՈՒՄ»

Հեղ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

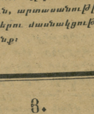
Տրամ 4 արար

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԵՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐ

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ.

Հ. Դ.

Հ. Յ. Դ. կեդր. կոմիտէն եւ Փարիզի կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրեն

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» խումբը, այսօր հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին La Petite Sourceի սարահարկը:

ՊԱՆԵԽՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» խումբը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 31 Rue Madame Curie:

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր Սերոբ խումբը, այս կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին 32 Ave. des Gobelinsի վերնայարկը:

ԿՈՊԼԷՆԻ Հրազդան խումբը յառաջիկայ Չորեքշաբթի (16 Մարտ) իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelins:

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն, յառաջիկայ Ուրբաթ (18 Մարտ) իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Rue du Fbg. du Temple:

Սոյն բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան կեդր. կոմիտէի եւ փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացակաները նկատի պիտի առնուին: Կարեւոր օրակարգ և նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին 32 Ave. des Gobelinsի վերնայարկը: Շրջաբերականներու ընթերցում: Ընկ. Ա. Արծրունի կը խօսի Խ. Հայաստանի մասին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, 240 Րիւ Տիւքէքլէն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը, այսօր Հինգշաբթի, իրիկուն ժամը 9ին 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը, կը դասախօսէ ընկ. Պ. Հիւսեան, նիւթ՝ «Մեր ազգային քաղաքականութեան ծագումն ու զարգացումը 18—19րդ դարուն»: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները: Մուտքը ազատ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Րիւ տը լա Րէփիւպլիք: Ներկայանալ անդամատետրերով: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆ ԹՕՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկեր Կարօ խումբի ժողովը այս կիրակի իրիկուն ժամը 5ին ընկ. Յովհ. Վարդեանի բնակարանի մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կը հրաւիրուին նաեւ նոր արձանագրուողները:

Թէյասեղան

Կազմակերպուած Աստաբազարի Հայր. Միութեան կողմէ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին 40 Րիւ տը Պէլվիլ

կը նախագահէ՝ ՏՕՔԹ. ՆՈՐԱՅՐ

Տախսերու մասնակցութեան համար՝ 2 ֆրանք 50

Հրապարակային բանախօսութիւն

Ա. Ե. Հայ կարմիր խաչի Նիսի մասնաճիւղին կողմէ

Այս կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Bar Cigale (Bld. de la Madeleine) սրահին մէջ:

Կը խօսի՝ Պ. Ա. ԱՐՈՅԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Կ. Խաչի համակիր երկսեռ հասարակութիւնը:

Երեկոյթ Առնուվիլի մէջ

Կազմակերպուած Առնուվիլի Հ. Մ. Ը. Մ.ին մասնաճիւղին կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Պ. Նիկողոսեանի Etoile Bleue սրահին մէջ

կը բանախօսէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՕՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ ԹՈՐՈՍ ԾԱՌԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (2)

ՍՈՒՐԲ ԹՈՐՈՍԻ ԼԵՌԸ

Հա՛, չմոռնամ ըսել որ մեր գիւղին բոլոր այգիներն ու պարտէզները միայն իրենց տէրերուն չեն պատկանիր:

Գիւղը՝ սեփականութեան մասին, այնպէ՛ս «բարձր» ըմբռնումներ չունի: Բաղքենիի ակնոցով չի դիտեներ սեփականութեան:

Գիւղացին՝ գնչու չէ, քաղքցիին պէս: Եւ ատոր համար արդէն համայնաբար բարիք եւ առատութիւն կար մեր գիւղին մէջ: Աստուածապաշտութիւն եւ աննահանջ, շուշանային ու մաքրամաքուր հաւատք ու պարզամտութիւն:

Բո՛ւհ, քաղքենի խարամանկութեանց:

Եւ վերջապէս կը հասնի կծիկը ուղիղ ճամբուն:

Հիմայ՝ բազմութիւնը բաղկացած մեծ մասամբ կիներէ, ալեւոր հաններէ եւ երիտասարդ աղջիկներէ, կը ծռի կրկին դէպի աջ, փոքրիկ վեբելքի մը համար, զոր Թիւլքիի ճամբայ կը կոչեն մեր հանիները, կամ շնագայլերու բնակարան: Բարակ երիզ մը, երկու կողմէն մեծ ու փոքր ապառաժներով, լեռնէն ժամանակին հետ վար իջած ու տեղաւորուած:

Ու կը քալեն:

Ա՛լ աղօթքի մրմունջներն ու իրենց ուխտին կատարման համար աղաղակները արձագանգ կը գտնեն լերան մէջ: Կը խնդրեն ու կը պահանջեն ուժով եւ հաւատքով լեցուն շեշտով մը.

—«Զօրութեանդ եւ հրաշքիդ զսրպան ըլլիմ, Ս. Թորոս: Քառսուն օր հու զոր դուռդ ուխտի գամ, մէկ հատիկ զաւկիս երեսը նայէ ու անոր խըյմիշ մի՛ ըլլիր: Մեռնիմ սուրբ քարերուդ հրաշքին»:

Երիտասարդ կին մըն է աղերսողը: «Սառա» ունի, կը մարի, ու համոզուած է, որ բժշկութիւն պիտի գտնէ Ս. Թորոսէն:

Քանի՛, քանիներ իրեն պէս, անոր դուռը եկած են, բոպիկ ոտքերով, մասնաւոր ուխտով ու բացառիկ հաւատքով, եւ տուն դարձած են կաքաւի պէս՝ թեթեւ ու զուարթ, անկէ «Թըլըսըմ» նշան առած:

—«Անմահական ուժիդ եւ սրբութեանդ մատաղ, Սուրբ Թորոս, տե՛ս մազերս ճերմկեր եւ մէկ ոտքս ալ հողը իջեր է արդէն, աչքերուս մէջ մահը իր խոնաւ ստուերը փռած է ու մարմինս վերջին օրերուդ դողէն կը սարսռա՛յ: Ողորմէ՛ ինծի: Դարձի բեր, շնորհք տուր մէկ հատիկ, ճէյրանի թոռանս, որ՝ եթէ իր գէշ խույը չունենայ, աշխարհներ կրնայ կրել իր կռնակին վրայ: Չարերը կապած են զինքը: Դիտե՛մ, կէնճութեանը խըյմիշ մի՛ ըլլիր: Ողորմէ, ողորմէ՛»:

Ալեւոր եւ կորաքամակ պառաւ մըն է աղերսողը: Իր մէկ հատիկ թոռը, ճէյրանի պէս, կտրիճ ու ժեծկակ: Չարերէն կապուած ըլլալով՝ կը գինովնա՛յ...շա՛տ, շա՛տ:

Հա, պէտք է ըսեմ, որ մեր գիւղին մէջ արաղ կամ գինի խմելը մեղք չէ, ո՛չ ալ ամօթ: Բայց պառաւին թոռը, շա՛տ շատ կը խմէ, ու գիշերները պատէ պատ զարնուելէն տուն կուգայ:

Ու այս մէկը՝ պախարակելի արարք է մեր գիւղին մէջ: Կենաց ըսածդ խմելու է. բայց, այնպէս մը, որ փոխանակ «արաղ»ը զինքը խմելու, ինք «արաղ»ը խմէ՛: Ու այս ալեւոր հանին ալ, խորապէս հաւատացած է, որ Սուրբ Թորոսին ուխտի երթալով, սուրբը շնորհք պիտի տայ իր թերահաւատ թոռանը, եւ թոռը «վազ» պիտի գայ իր գէշ «խույ»էն, ու պիտի դառնայ տունին անսասան սիւնը:

Ու բոլորն ալ այսպէս, մասնաւոր ուխտերով, մասնաւոր աղերսներով, զունդազունդ կը դիմեն Ս. Թորոսին լեռը, անոր հրաշքին եւ հմայքին ապաւինած:

Օրհնեա՛լ ըլլայ անոնց պարզ ու անխախտ հաւատքը:

3

Ու Սուրբին լեռը ահա:

Եռանկիւն կազմած երկու սեպաձեւ ժայռերը, այնպիսի դիրքով մը կեցած են, որ կարծես հաւատաւոր ուխտաւորներու այցին կը սպասեն:

Տարէցները, հանիները, ոտք վերցնել կը սկսին, ամէնէն առաջ մոմ մը վառելու, ապառաժներուն չորս կողմերը զարդարող փոքրիկ մացառներուն վրայ քուրջի իրենց կտորները կապելու, ու երկու ծունկ աւելի աղօթք ընելու փութկոտութեամբ:

Հարսները կը հետեւին հանիներուն, դեռատի աղջիկներն ալ անոնց ետեւէն:

Սուրբը կը փառաւորուի արդէն:

Մոմեր, աղօթքի բարձր մրմունջներ ու եկեղեցական եղանակներ, խորհրդաւոր եւ հեթանոսական ու սրբազան պատկերի մը երեւոյթը կը պարզեն, որ կ՚ամբողջացնէ արեւը, ոսկի շամանդաղներ մաղելով լերան վրայ ու Սուրբին կողերէն դարվար:

Փոքրիկ ու հինաւուրց մատուռի մը կը վերածուի լեռը:

Ու կ՚աղօթեն, կարգով ու ետեւէ ետեւ ծունկի ինկած: Քիչ մը աւելի ցուցամոլները կուրծք կը ծեծեն, կուլան ու կ՚աղաղակեն: Պահ մը, ամէնէն թերահաւատին իսկ ցնցող տեսարան մը կը պարզուի: Անիմանալի սարսուռ մը կը քալէ, հեգնանքի համար հոն գտնուող անհատին իսկ երակներէն:

Կը զգաս որ ջերմեռանդ մթնոլորտի մը մէջ կ՚ապրիս ու ակամայ կը հիանաս, այնքան ներշնչող երեւոյթին վրայ:

4

Ու հրաշքն ահա:

Ճամբան՝ իր երիտասարդ ու մէկ հատիկ զաւկին անունով աղօթող լուսնոտ կինը ձեռքը երկնաքարին վրայ կը դնէ, երեք անգամ ... մեծ երկիւղածութեամբ «Եա՛, ... Թորոս» ըսելով:

Ու քարը, այդ փոքրիկ ... հրաշք քարը, անիմանալի ... մղումով, ինքն իր վրայ կը ... երեք անգամ:

Ղը՛ր...ղ՛ըր... ղըր...

Ձայնը կը լսուի բոլորին ...

Ուխտը ընդունուած է ...

ու կինը բժշկութիւնը գտած:

Քարացած են ուխտաւորները ... կորացած, այնպէ՛ս, ճիշդ Ս. Թ... հազար հազարաւոր ծուռ ու ... քարերուն նման:

Ու «Նիյէթ»ն ընդունուած ... նոտ կինը, նոր ուխտ մը կ՚ընէ ... կէնճութեանը վրայ երդում հանել ... Քառսուն օր, բոպիկ ոտքերով, ... ը չծագած ուխտի գալ Սուրբ... զոյգ մը աղաւնիկ ալ մատաղ ... ընելով:

Լեռը կը լեցուի «մեռնի՛մ զօ... թեանդ ու հրաշքիդ» աղաղա... րով:

Մինչ՝ անդին ուրիշ մը կ՚ի... Երիտասարդ լուսնոտ աղջիկ մը ... անգամ:

ՄԱՆՈՒԿ Ա. ՄԱՆՈՒԿԵ...

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :·: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 11 ՄԱՐՏ 1932
11 MARS 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1823 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ

Թշուառութիւն՝ հոգեկան եւ տնտեսական: Երկուքը մրցումի ելած իրարու հետ:

Եւ այնքան վրդովիչ, որ ամէնէն առաջ իրար անցած են վերին խաւերը: Բարեգործականէն մինչեւ գործավաճառներն ու գոհարավաճառները, Փարիզի Տիկնանցէն մինչեւ ժամուն դրան աղաները: Բուն ժողովուրդի զաւակները կը հեւան, կը տքան, բայց այնքան վայրեքան չեն երեւար որքան մեծերը, երեւելիները: Ունեւորն ու մատակարարողը:

Երէկ ստացանք Բարեգործականի մարտ 8 թուակիր զեկոյցը, ուր կը կարդանք հետեւեալ տողերը, — ամբողջ ողբ ու կոծ.

—«Որ չըլլար որ Հ. Բ. Ը. Միութեան չուղղուին սրտակեղեք խնդրագիրներ. ամէն տեղէ նպաստ կ'ուզուի. նոյն իսկ երէկի բարեկեցիկ գաղութները տեղական չքաւորութեանց դարմանը կ'ակնկալեն Միութենէն. մասնաւորապէս խղճալի է դպրոցներու վիճակը:

գժբախտաբար օրուան տագնապին ճնշիչ անձկութիւնը անհաւատալիօրէն սահմանափակած է հայ ժողովուրդին տալու տրամադրութիւնները, այնպէս որ Հ. Բ. Ը. Միութեան ներկայ հասոյթները հազիւ հազ կը բաւեն իր անյետաձգելի յանձնառութեանց, իր սեփական հաստատութեանց պահպանումին եւ նպաստընկալ վարժարաններու նուազագոյն օժանդակութեան:

Հայաստանի ներգաղթի հոյակապ ձեռնարկին, Սուրիոյ անապաստան գաղթականներու զետեղումին, ինչպէս նաեւ Որբերու կիրակիի եւ Հայ Մշակոյթի կոչերն իսկ ցարդ շատ աննշան արդիւնք մը տուին, հակառակ բոլոր նախատեսութեանց:

Այս պայմաններուն մէջ պէտք չէ մեղադրել Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, եթէ նիւթապէս ի վիճակի չէ գոհացում տալու իրեն ուղղուած անվերջ դիմումներուն, մասնաւորաբար նպաստի խնդրանքներուն»:

Փաթրասէն (Յունաստան) *իրազեկ մը կը գրէ* (25 Փետր.).

— «Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութիւնը անցեալ 1931 թուականին իր ամսական վճարումներուն չափազանց յապաղման հետեւանքով, 1931-1932 ուսումնական տարեշրջանին համար (մինչեւ 1932 Օգոստոս 31) միայն խոստացաւ իր վճարումը շարունակել: Սակայն Մարտ ամիսը մօտեցաւ եւ դեռ մէկ ամսական միայն ղանձուած է: Ճարահատ՝ երաշխաւորութեամբ փոխառութիւն կնքած ենք դրամատունէն, որպէսզի կարենանք պաշտօնեաներու ամսաթոշակները եւ շէնքին վարձքը վճարել: Իսկ այսօր դրամատունը փոխ տուած դրամը կը պահանջէ երաշխաւորէն, կը սպառնայ դատարան դիմել եւլն.: Խոստացեր են վճարել, բայց ե՞րբ: Եթէ յանձնառութիւն ստանձնողը [illegible] հանդիպեր: Այս կրթարանը Պելոպոնէսի միակ դպրոցն է եւ ուծացումէ փրկեց գաղութը:

«Իմ կարծիքով, կրթական այս փառարաններու փլուզումը շատ սուղի պիտի նստի գաղթահայութեան: Բարեգործականը ներգաղթի ծախքէն աւելի պէտք է հոգ տանէր գաղութներու դպրոցները զարգացնելու գործին»:

«Այս ալ այսպէս», — փոխ առնելով նամակագրին խօսքերը:

Սերէզէն (*Մակեդոնիա*) *եօթը կիլիկեցի* (*Տէօրթ-Եօլցի*) *ընտանիքներ իջեր են Սելանիկ եւ կ'ուզեն Իսքէնտէրուն երթալ, ուր ազգականներ ունին: Զրկուած՝ ամէն միջոցէ, դիմած են... «Յառաջ»ի թղթակցին, որպէսզի խմբագրութիւնը ճամբու ծախք ճարէ:*

Նամակը քանի մը օր առաջ յանձնեցինք Բարեգործականի կեդր. Վարչութեան, «ի պարտ ու պատշաճ տնօրինութիւն»: Բայց ահա մարտ 8 թուակիր զեկոյցէն կ'իմանանք թէ «Սուրիա փոխադրուիլ ուզող գաղթականները պէտք չէ որ իրենց յոյսերը դնեն Հ. Բ. Ը. Միութեան նպաստին վրայ»:

Հին Յունաստանի գաղթակայաններու դպրոցները ամիսներով կը սպասեն Բարեգործականի նպաստին: Միութեան ներկայացուցիչը ինքն էր որ պատմեց թէ ուսուցիչներու թոշակները կը տարուբերին 80 ֆրանքէն 300 ֆրանքի միջեւ: (Վերջին գումարը կը ստանան միայն քանի մը տեսուչներ):

Տակաւին աւելի հեռուն, Հավրէզքի մէջ (*Մուսուլ*), *երկու երեք տարիէ ի վեր յառաջ կը տարուի գաղթականները հողին կապելու աշխատանք մը, որու մասին ոչ իսկ խօսիլ կ'ուզեն մարդիկ:*

Եւ ողբերգութիւնը հոն է որ, Վասպուրականցիներով մարմին առած այս գիւղախումբը կը խուժեն, ամիսներէ ի վեր, քաղաքներու անգործ գաղթականներն ալ, — Կիլիկեցիներ, Սեբաստացիներ, Պոլսեցիներ, Բիւթանացիներ, Ռոտոսթոցիներ եւն.: Մինչեւ հիմա ոչ մէկ մարմին, բացի Ամերիկահայ Կարմիր Խաչէն եւ Վասպուրականի Հայր. Միութենէն, պարտք սեպեց գումար մը հասցնել, լուծք մը եզ, քանի մը արօր կամ ափ մը սերմնցու գնելու համար: Բարեգործականն ալ չկատարեց իր մէկ յանձնառութիւնը, որ երկար բանակցութեանց նիւթ եղած է:

×

Ի՞նչ կ'ապացուցանեն այս ցիրուցան տեղեկութիւններն ու խրողութիւնները: Տիրող համատարած, ահաւոր թշուառութեան այս քանի մը աղօտ պատկերները:

— Ապիկարութիւն եւ անհիշխանութիւն: Անանուն, «փէրիշան» վիճակ մը, որ Պոլսոյ մէջ անգամ հազուադէպ է:

Եւ ամէնէն կսկծալին, — այս կացութեան առջեւ բոլորն ալ խելք ու իմաստութիւն կորած են:

Բոլորն ալ շան-քարոզ կը կարդան, փոխանակ մատը մատին մատին զարնելու եւ բոյն մը, վառարան մը փրկելու, ձեռնարկ մը հիմնելու, ցաւ մը դարմանելու, ճեղք մը փակելու, ելք մը գտնելու:

Իրաւո՛ւնք ունէր Թալէաթը, — Հայերէն թերթ մի՛ դադրեցնէք. ընդհակառակն, կարելի եղածին չափ ազատ ձգեցէք նոր-նոր թերթեր հանելու: Անոնք ատեն մեզ կը մոռնան եւ իրար կը գզեն...

Թալէաթը չհասաւ այսօրուան, տեսնելու համար թէ մինչեւ ո՛ւր կրնան համնիլ գզուըտուքը, ներքին պառակտումն ու կազմալուծումը, վարկաբեկումն ու խաչակրութիւնը, յանուն... «ազգասիրութեան»:

Չհասաւ այս օրուան, իմանալու համար թէ իր ջարդած ժողովուրդին մնացորդները, որ ահաւոր սարսափներու դիմացեր եւ հրաշքներ գործեր էին Թուրքիոյ մէջ, ի՛նչպէս իրարու գլուխ կ'ուտեն ազատ երկինքի տակ:

Բայց այս չէր մեր ըսելիքը, համատարած թշուառութեան առթիւ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԻԷՆԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Վիէնի մէջ (Իզէռ) այս պահուս գործադուլ կայ: Այս առթիւ համայնավար սէնտիքան չէ մոռցած նաեւ հրատարակելու հայերէն կոչ մը, հրաւիրելու համար հայ բանուորները որ գործօն մասնակցութիւն բերեն շարժման:

Տեղին կարմրուկ թափթփուքները անշուշտ գործի վրայ են, որսալու համար մէկ քանի միամիտներ:

Վստահ ենք սակայն, թէ մեր աշխատաւոր գաղութը իր բնազդական ողջմտութեամբ, պիտի գիտնայ արժանաւոր դասը տալ բոլոր գրգռութիւններուն ու անմիտ կոչերուն, որոնք մէկ բանի միայն կը ծառայեն, — փրցնել թելը որ հայ աշխատաւորը կը կապէ տեղացի օտար գործատիրոջ:

Հայ աշխատաւորը նոյնքան իրաւունք ունի վայելելու իր քրտինքին ու յոգնութեան պտուղը, որքան օտարը:

Սակայն չպիտի մոռնայ թէ օտար բախտակիցը որուն հետ կողք կողքի կը տքնի նոյն մեքենային առջեւ, չունի իր անտէր ու անպաշտպան Հայու կենսական մտահոգութիւնը: Վարչական խստութիւններու վախը, գործ կորսնցնելու, երկրէն վտարուելու ու կրկին, թշուառ թափառականի տանջանքներուն ու դառնութիւններուն ենթարկուելու սպառնալիքները ոչ իսկ անոր մտքէն կ'անցնին: [illegible] ուի իր տեղացի գործակիցէն եւ այդ արդէն կը բաւէ որ հանդարտութեամբ ու լռութեան արհամարհանքով դիմաւորէ հայանուն գրգռիչներու կոչերը:

Մ. Ն.

Վիէնի գործադուլը

Վիէնէն (Իզէռ) թղթակից մը կը գրէ թէ տեղին հիւսկի գործարանները փակ կը մնան մէկ շաբաթէ ի վեր, գործադուլի պատճառով: Կառավարութիւնը խռովութիւններ նախատեսելով, հեծեալ եւ հետեւակ ոստիկան ուժ բերել տուած է կրընոպլէն: Գործադուլը որ կազմակերպուած է համայնավարներու կողմէ, հետեւանք է օրավարձքերը զեղչելու մասին, գործատէրներու կողմէ ներկայացուած առաջարկին:

Միս Եփէ կը խնդրէ Ժընեւ կը մերժէ

Ծանօթ հայասէր Միս Եփէ, որ երկար տարիներ անփոխարինելի ծառայութիւններ մատուցած է հայ գաղթականներուն, դիմած է Ժընեւի մէջ գումարուած Նանսէնեան միջազգային պաշտօնատան տեսուչ խորհուրդին, խնդրելով աջակցութիւն մը, իր հաստատած երկու հայ գիւղերուն համար: Օր. Եփէ պատերազմէն ի վեր կ'աշխատի Արաբներու քով գտնուող հայ աղջիկներուն ազատագրման եւ առ հասարակ հայ գաղթականներու օգնութեան, որուն համար Ռաքքայի եւ Թէլ-Ապիատի, միջեւ հաստատուած են հայ գիւղեր, պետէլի ցեղապետի մը հետ կնքելով պայմանագիր մը:

Սուրիոյ ներկայացուցիչ Պ. Պիւրնիէն իր ղրկած պաշտօնական տեղեկագրով համաձայնութիւն չի յայտներ հիւսիսային Սուրիոյ մէջ այդ երկու հայ գիւղերուն տեւական եւ վերջնական տեղաւորումին, քանի որ երկու սահմանակից պետութիւններու միջեւ համաձայնութիւն կնքուած է Թրքական սահմանէն մինչեւ յիսուն քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ Հայեր չհաստատելու մասին: Նկատելով որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար տնտեսել երկու դաշնակից պետութիւններու համաձայնութիւնը, ժողովը որոշած է գոհացում չտալ Օր. Եփէի խնդրանքին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԺՈՂՈՎ ՄԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻ ՄԱՍԻՆ

Ժընեւի մեր թղթակիցը կը գրէ.— Շաբաթ օր, 12 Մարտ, հրապարակային ժողով մը տեղի պիտի ունենայ Ժընեւի մէջ, հայկական դատին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Զուիցերիոյ Հայասէրներու Միութեան:

Պիտի խօսին Պ. Պ. Քրաֆթ Պօնար, պէլժ ծերակուտական Տը Պրուքեր, Ժիւղէն կոտտա, Ա. Ահարոնեան եւ Զօր. Կորկանով:

Թեվֆիք Րիւշտի Սոֆիայի մէջ

Թուրքիոյ արտաքին գործավար եւ Զինաթափութեան ժողովի թրքական պատուիրակութեան պետ Թէվֆիք Րիւշտի երէկ իրիկուն հասաւ Սոֆիա, ուր պիտի մնայ երկու օր: Այս այցելութեան նպատակն է պաշտօնապէս կնքել համաձայնութիւնը որ երկու պետութեանց միջեւ նախապէս գոյացած էր երկու երկիրներու գաղթականներու անշարժ կալուածներու հարցին շուրջ ծագած վէճին առթիւ:

Գերմանիոյ նախագահական ընտրութիւնը

Երկու օրէն, Գերմանիոյ մէջ կը կատարուի նախագահական ընտրութեան առաջին քուէարկութիւնը: Ինչպէս յայտնի է չորս թեկնածուներ կան, Հինտէնպուրկ՝ արդի նախագահը, Հիթլէր, գնդապետ Տիւսթերպերկ (ազգայնական) եւ Թէլման (համայնավար):

Քուէարկութեանց առթիւ, խռովութիւններ նախատեսելով, կառավարութիւնը դիմած է ոստիկանական խիստ միջոցներու:

Հինտէնպուրկ այս իրիկուն պիտի արտասանէ ճառ մը որ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ պիտի տարածուի անթելով եւ ձայնագրով պիտի արձանագրուի, որպէսզի յաջորդ օրերուն, կարելի ըլլայ ամէն տեղ կրկնել:

Հիթլէրեանները իրենց կողմէ լծուած են տենդագին աշխատանքի: Ամէն գիշեր, խումբ խումբ Հիթլէրեաններ պատերը կը ծածկեն յայտարարութիւններով: Մինչեւ իսկ, տուներու նամակատուփերը կը լեցնեն թռուցիկներով ի նպաստ Հիթլէրի ընտրութեան իրենց պայքարին մէջ, չեն քաշուիր նոյնպէս, սուտերով վարկաբեկել Հինտէնպուրկը: Նախորդ օր, Պերլինի մէջ, Լուսթկարտէնի մեծ հրապարակին վրայ, հաւաքոյթի մը առջեւ ճառեց Հիթլէրի տեղակալը Կէօպպէլս: Ունկնդիրներու թիւը կը գնահատուէր 50էն 70 հազար:

[illegible] եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը

Ազգերու դաշնակցութեան դիւանը մեծ ջանքեր կը թափէ խմբագրելու համար չինեւճափոնական վէճին վերաբերեալ բանաձեւը: Ներկայացուած են ութ բանաձեւի նախագծեր: Դիւանը կազմեց երկու յանձնախումբեր, մէկը պիտի ամփոփէ տեսակէտները, որոնք այս հարցին շուրջ յայտնուեցան, անցեալ շաբթուան վիճաբանութեանց ընթացքին եւ այդ հիման վրայ պիտի պատրաստէ յայտարարութիւն մը՝ յանուն Ազգերու դաշնակցութեան: Միւսը պիտի քննէ եւ եթէ կարելի ըլլայ պիտի ձուլէ ներկայացուած ութ բանաձեւերը:

Յոյս կայ որ Ազգերու դաշնակցութիւնը պիտի համաձայնի թելադրելու համար որ Շանկհայի մէծ գումարուի խաղաղութեան խորհրդաժողով մը, անմիջապէս որ զինադադարի պայմանները լրացուին:

Դանուբեան երկիրներու գործակցութիւնը

Ժընեւի մէջ շատ կը խօսուի առաջարկի մը մասին, որ ներկայացուած է ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, նպատակ ունենալով սեղմել Դանուբեան երկիրներու տնտեսական գործակցութեան կապերը: Փոքր համաձայնականները այս մասին կը յայտնեն թէ Ֆրանսայի թելադրութիւնը կը ձգտի դիւրացնել շահագրգռուած հինգ պետութեանց՝ Չեխօսլովաքիոյ, Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ մերձեցումը եւ կը շեշտեն նաեւ թէ այդ մերձեցումը կարելի է միմիայն այս հինգ պետութեանց փոխադարձ եւ բարեկամական համաձայնութեամբը: Իսկ Ֆրանսայի նման մեծ պետութեան մը միջամտութիւնը աւելի պիտի դժուարացնէ բանակցութիւնները, ազդեցութեան հարցեր յարուցանելով:

Ամէն պարագայի մէջ, կեդր. Եւրոպայի վերաբերեալ բանակցութիւնները չպիտի սկսին Ժընեւի մէջ: Նախ որ հինգ պետութիւնները իրարու հետ չպիտի բանակցին եւ երբ նախնական համաձայնութիւն մը գոյանայ, այն ատեն է որ հինգ պետութիւնները պիտի նստին ժողովի:

Ռուս-ճափոն յարաբերութիւնները

Մոսկուայի ճափոնական դեսպանը իր կառավարութենէն հրահանգ ստացած է խորհրդային կառավարութեան ներկայանալով հերքելու այն լուրերը՝ թէ ճափոնական ուժերը կը համախմբուին ռուսեւգորէական սահմանին միեւնոյն ատեն, ճափոնի դեսպանը բացատրութիւններ պիտի ուզէ բոլշեւիկեան կառավարութենէն, փոսիէթի խորշին մօտերը՝ բոլշեւիկեան ուժերու կեդրոնացման մասին, մինչ համաձայն փորթսմութի դաշնագրին, Ռուսիոյ եւ ճափոնի արգիլուած է զօրախումբեր կեդրոնացնել ռուսեւգորէական սահմանագլուխին վրայ:

Թոքիոյի մէջ, չափազանցուած կը նկատեն այն լուրերը թէ հարիւր հազարնոց ռուսական բանակ մը խմբուած է Օսուրիի շրջանին մէջ: Խապարովսկի ճափոնական հիւպատոսին տեղեկագրին համաձայն, այդ շրջանին մէջ, բոլշեւիկեան ուժերը կրկնապատկուած են այս վերջերս. սակայն անոնց թիւը չանցնիր յիսուն հազարը:

Անգլիական ոսկին կը բարձրանայ

Անգլիականը 96ի բարձրանալէ վերջ, նախորդ օր եջաւ 94ի: Այս բարձրացման առթիւ, երեսփ. ժողովին մէջ, ներքին նախարարը յայտնեց թէ ստերլինի արժէքը ազգին «ջերմաչափն է եւ որքան ատեն որ անգլիականը մնայ ամուր խարիսխի մը վրայ, երկրին տնտեսական բազկերակը պիտի զարնէ աւելի մեծ կորովով»:

— կրնանք, ըսաւ, ապագային նայիլ աւելի վստահութեամբ եւ սնուցանել այն մեծ յոյսը թէ մէկ քանի ամիսներու ընթացքին, երկիրը աստիճանաբար պիտի վերագտնէ իր բարգաւաճ վիճակը:

Ելմտական շրջանակները սակայն, այսքան լաւատես չեն եւ կը հաստատեն թէ քանի ստերլինը բարձրանայ, այնքան լոյցելի կը դառնայ եւ թէ բարձրացումը պիտի նուազեցնէ անգլիական արտածումները:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Երթեւեկի խնդիրը Թուրքիոյ մէջ

ՆՈՐ ՀՐԱՀԱՆԳԻՆ ՄԱՍԻՆ ԲԱՑԱՏՐԱԳԻՐ ՊԻՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ

Պոլսոյ *Ժամանակ* թերթին մէջ կը կարդանք (29 փետր.).—

Մեր կողմէ կատարուած դիմումներուն հետեւանքով, այսօր ի վիճակի ենք յայտարարելու թէ երթեւեկի նոր հրահանգը պատրաստուած է ենթադրուածէն շատ աւելի լայն ոգիով մը եւ նպատակ ունեցած է հիմնովին ջնջել այն բոլոր կաշկանդումները, որոնք գոյութիւն ունէին ասկէ առաջ:

Երթեւեկի նոր հրահանգը պատրաստող մասնաւոր յանձնաժողովը գլխաւորաբար առաջնորդուած է ա՛յս տեսակէտէն: Իսկ եթէ նոր հրահանգը կարգ մը մութ կէտեր կը պարունակէ, պատճառը այն է, որ անոր պատրաստութեան ատեն մանրամասնութիւններէն աւելի ընդհանուր սկզբունքները նկատի առնուած են: Այնպէս որ, ընդհանուր սկզբունքները այսքան լայն ոգիով ճշդուելէ յետոյ, ինքնաբերաբար իրենց գոյութեան իրաւունքը կորսնցնելու կը դատապարտուին այն կաշկանդիչ տրամադրութիւնները, որոնք մասնաւորաբար Հայերը կը շահագրգռեն:

Սպասելով ուրեմն մեր կատարած դիմումներու արդիւնքին, կը փութանք մեր ընթերցողներուն ներկայացնել Ընդհ. Ապահովութեան Տնօրէնի օգնական Ճէմիլ պէյի բացատրութիւնները.—

[illegible] բովանդակ նոր հրահանգը ընդհանուր կերպով կը ջնջէ նախորդ հրահանգները, որոնք կաշկանդումներ կը պարունակէին:

— *Ճիշդ այդ պատճառով է որ հայ ժողովուրդը տեսակ մը անորոշութեան մատնուած է: Նոր հրահանգը ընդհանուր կերպով ջնջած է նախորդները, բայց չէ յիշած օրինակ թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ «ավտէթի կայըը ճալիղ»ներուն եւ օտար հպատակութիւն ընդունողներուն վիճակը:*

— *Այդ պարագաները մասնաւոր անհատներու յատուկ չեն եւ բազմաթիւ անձերու կը վերաբերին: Հետեւաբար, կառավարութիւնը անշուշտ նկատի պիտի առնէ այդ խնդիրները: Միւս կողմէ սակայն, նկատելով որ երթեւեկի նոր հրահանգը մութ կէտեր կը պարունակէ, կառավարութիւնը պիտի հրատարակէ բացատրագիր մը, որ պիտի լուսաբանէ բոլոր մանրամասնութիւնները:*

Լինտպէրկի տղան գտնուեցա՞ւ թէ ոչ

Համաձայն հեռագրական գործակալութեանց, Լինտպէրկի տղեկը, արդէն յանձնուած պէտք է ըլլար ծնողքին: Սակայն վերջին լուրերը կը հերքեն եւ կը հաւաստեն թէ տղեկը իր ծնողքին պիտի յանձնուի կիրակի իրիկուն:

Կը թուի թէ բուն առեւանգիչները, ապահովելէ վերջ որ որեւէ հետապնդման չպիտի ենթարկուին, ուղղակի յարաբերութեան մտած են Լինտպէրկի հետ, որուն կողմէ, իր մէկ բարեկամը մեկնած է բանակցութեան:

Ամերիկեան թերթ մը կարգ մը թելադրութիւններ կ'ընէ առեւանգիչներուն, յայտնելով թէ անոնք հաւանութիւնը գտած են Լինտպէրկի:

«Կորսեցէ՛ք, կը գրէ տղեկին գիշերանոցէն կտոր մը. պահեցէք զայն: Տղան ձգեցէք ապահով տեղ մը եւ լուր տուէք Լինտպէրկի, որ տղեկը պիտի առնել տայ գաղտնօրէն: Ձեռոյ ձեզ պիտի նշանակէ ժամադրութիւն մը: Իրեն ցոյց պիտի տաք գիշերանոցէն կտրուած կտորը, որ պէտք է յարմարի գիշերանոցէն կտրուած մասին եւ պիտի ստանաք փրկագինը: Այս բոլորը տեղի պիտի ունենան մեծ գաղտնապահութեամբ:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՑՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Գիւղը ուշադրութեան կեդրոնում.— *Հակառակ շռնդալից եւ սնամէջ աղմուկներուն՝ համայնավարը գոհ չէ գիւղի արդի վիճակէն: Բոլշեւիկեան բոլոր վայրագութիւններն ու սադրանքները, ստրկացնող վարչական կարգադրութիւններն ու հարստահարութիւնները անօգուտ անցան ցարդ, հայ գիւղը դարձնելու այն շահաստանը, որու վրայ կ'ուզեն շինել իրենց օդային դղեակները:*

Այս անյուսալի վիճակն է պատճառը, որ այսօր ալ երէկուան նման «գիւղը ուշադրութեան կեդրոնում» կարգախօսը կը մնայ իբրեւ ամէնէն ծանրակշիռ հարցը:

Պ. Խանջեանը միշտ եւ ամէն առթիւ յիշելով իրենց «որոշ յաջողութիւնները», քաջութիւն չունի այս մասին եւս իրական գնահատութիւն տալու: Ան ապաւինած Ստալինի բանաձեւերուն, կասկածէ դուրս կը նկատէ որ իրենք հնարաւորութիւն ունին վերջնապէս տիրապետելու գիւղին, եթէ սակայն իրենց իւրաքանչիւր քայլը համապատասխան է «կուսակցութեան դիրեկտիւներուն»:

Խնդիր մը կը ծագի հոս արդէն, որու վրայէն ի զուր Պ. Խանջեանները կը սահին ամբոխավարական յայտարարութիւններով եւ սպառնալիքներով: Սպառնալիքներ, որոնք ուղղուած են ոչ թէ «կուլակ»ի կամ «դասակարգային թշնամու» հասցէին, այլեւ «շրջանային եւ կեդրոնական մարմինների» եւ հետեւաբար համայնավար պաշտօնատարներու հասցէին: Չէ՞ որ ասոնք են ըստ Պ. զեկուցաբերին, որ «տնտեսելով կուսակցութեան հիմնական պահանջներն ու Ստալինի ցուցմունքները» գիւղական աշխատանքներու մէջ, կը յայտնաբերեն «կուսակցական գծի աղաւաղումներ եւ քաղաքական կոպիտ սխալներ»:

Մանրամասնելով խօսքը գիւղական աշխատանքներու մէջ երեւան եկած թերիներու մասին, Պ. Խանջեան առանձնապէս վրդովուած ըլլալ կը թուի, անցեալ տարուան «մթերման» աշխատանքներէն:

— «Մթերումների ընթացքում, թէ տեղական եւ թէ կեդրոնական օրկանների կողմից կատարուել են յանցանքի աստիճանի հասնող թերացումներ ու աղաւաղումներ»:

Այս թերացումներու պատճառներու մէջ դիտումնաւոր կերպով առաջ կը քշուի այն փաստը թէ

—«Գրեթէ բոլոր շրջաններում առանձին միջակ եւ չքաւոր գիւղացիներ ստանում էին հացամթերումների եւ այլ մթերումների գծով առաջադրանքներ այն ժամանակ, երբ նոյն գիւղերում հազար ու մի մեքենայութիւններին դիմելով՝ կուլակ-ուռճացած առանձին տնտեսութիւններ ազատւում էին պարտադիր առաջադրանքից»:

Առնուազն միամիտ պէտք է ըլլալ, հաւատալու համար թէ Հայաստանի մէջ կան իրապէս «ուռճացած» անհատ գիւղացիներ. եւ երկրորդ նոյնքան միամիտ, որ այդ կարծեցեալ անհատները վրիպին Չեկայի գործակալներու աչքերէն՝ մթերումներու ընթացքին:

Համայնավար ղեկավարի այս սոփեստութիւնը, ինչպէս ըսի, կը ծառայէ ամէն բանէ առաջ ատելութիւնը խորացնելու անհատ գիւղացիներու դէմ, եւ երկրորդ՝ խուսափելու խոստովանելէ իրենց իրական ապիկարութիւնն ու յիմարութիւնները:

Մթերումներու այս անյաջողութեան մէջ գլխաւոր տեղը վերապահելով միշտ իրենց հիմնական քաղաքականութեան, որ խոտոր կը համեմատի մեր գիւղի իրական շահերուն, նուազ կարեւոր չէ նաեւ այն իրողութիւնը որ մթերման մարմինները «մթերումներից-դիմաց խոստանալով գիւղացիներին եւ կոլտնտեսականներին որոշ չափով արդիւնաբերական ապրանքներ, ամիսներով քաշքշում են իրենց խոստման կատարումը նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ բոլոր հնարաւորութիւններն ունին՝ ժամանակին կատարելու տրուած խոստումները»:

Երբ այս իրողութիւնը կը կրկնուի Համկոմկուսի Կ. Կ.ի «Նախազգուշացումներից էլ յետոյ» ինքնին կը պարզուի պատկերը:

Պիտի ուղղուի՞ն սխալները, գիւղը պիտի վերածուի՞ բոլշեւիկեան շահաստանի՞ն, ուր գիւղացին պէտք է վայելէ միայն վարձու աշխատաւորի ուզած իրաւունքները: Հարցեր են որ պիտի մնան «բոլշեւիկների ուշադրութեան կեդրոնում», միշտ չարչրկելով զիրենք տեւական ցնցումներով: Այս ծանր պայքարին մէջ, գիւղական «ֆրոնտ»ը թոյլ է, զտարիւն եւ հասուն համայնավարները սակաւ են:

«Գիւղական ֆրոնտի (ճակատ) աշխատանքները պէտք է դեռ երկար ժամանակ մնան բոլոր կուսակցական կազմակերպութիւնների ուշադրութեան կենտրոնում: *Լաւագոյն ուժերը դէպի շրջան, դէպի գիւղ,* այս պիտի լինի մեր լօզունգը (Նշանախօսք):

Ճարտարարուեստական արդիւնաբերութեան «մարտական խնդիրները».— *Այս ուղղութեամբ Հայաստանի մէջ կատարուած աշխատանքները եւ ձեռք բերուած արդիւնքները անտարակոյս կարեւոր արժէքներ են երկրի ընդհանուր տնտեսութեան զարգացման համար: Ճարտարարուեստական արդիւնաբերութեամբ աղքատ մեր երկիրը, այսօր յայտնապէս մտեր է նոր շրջանի մը մէջ, երբ այլեւս դժուար թէ կարելի ըլլայ անտեսել ճարտարարուեստական արդիւնաբերութեան վճռական դերը ընդհանուր տնտեսութեան մէջ:*

Այս իրողութիւնը համայնավար իշխանութեան բարեմասնութիւններու էջին վրայ կարելի է արձանագրել, առանց մեկնութեան: Սակայն ո՛չ այս, եւ ո՛չ ալ տարուէ տարի համեմատական աճումը՝ ճարտարարուեստական արդիւնաբերութեան հաշուետախտակներու վրայ, չեն կրնար գոհացուցիչ նիշ պարգեւել իշխանութեանը:

Պ. Խանջեանը այս առթիւ չունի տարբեր վերաբերմունք. «յիշուած յաջողութիւնները, ինչպէս շեշտեցինք, չեն կարող առիթ լինել՝ թերագնահատելու կամ սուաղելու (ծեփել) կոծկելու խոշորագոյն թերութիւնները մեր արդիւնաբերութեան աշխատանքներում:»

Հայաստանի ղեկավարութեան համար լուրջ խնդիրը այն է թէ ինչո՞ւ Հայաստանի արդիւնաբերական ծրագիրները թերակատարուեցին 1931ին: Ուրիշ խօսքով, ինչո՞ւ ձեռք չբերուեցաւ այն արդիւնքը որ նախատեսուած էր Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի կողմէն: 1930ի համեմատութեամբ 47 առ հարիւր աճում ունենալով հանդերձ, տարեկան ծրագիրը կատարուած է միայն 80 առ հարիւր համեմատութեամբ:

Ամենագէտ Խանջեանը այս կացութիւնը կը բացատրէ երկու ուղղութեամբ.— ա. չնախատեսուած դժուարութիւնները, եւ բ. հիմնական պատճառները:

Առաջինի համար ան 1931ի թերակատարման մէջ կարեւոր բաժին մը կը հանէ Զանգեզուրի շարժին:

«Այդ երկրաշարժը իսկական մի աղէտ էր Ղափանի, Գորիսի, Սիսիանի եւ Մեղրու շրջանների աշխատաւորութեան համար... Երկրաշարժից վնասուած շրջանների վերականգման աշխատանքները պահանջեցին յաւելեալ բանուորական ձեռքեր, շինանիւթեր, ֆինանսական միջոցներ,—մի հանգամանք որ չէր կարող բացասական ազդեցութիւն չգործել այլ բնագաւառների, մանաւանդ Ղափանի պղնձահանքերի պլանների կատարման ընթացքի վրայ»:

Այս մարդիկն են որ, ետ դրկեցին Ամերիկահայ Կարմիր Խաչին հինգ հարիւր տոլարը, ի նպաստ աղէտեալներուն:

Բայց անցնինք: «Չնախատեսուած դժուարութիւններ»ի մէջ կայ ուրիշ կարեւոր կէտ մըն ալ: Այդ ալ փոխադրական միջոցներու պակասութիւնն է, որ ըստ երեւոյթին ազդեր է մեր երկրի տնտեսութեան վրայ: Առաջին առթիւ «երկաթուղային տրանսպորտը» որ ազդեր է Արթիկ-Տուֆի, Պէմզայի ինչպէս նաեւ պղնձարդիւնաբերութեան վրայ:

«Բացասական ֆակտորաներից յիշենք վերջապէս շինանիւթերի (անտառանիւթ, երկաթ եւն.) եւ առհասարակ արդիւնաբերական մատակարարման անբաւարար դրութիւնը»:

Բայց այս մասին ի՞նչ ըրին Խանջեանները, որ Թիֆլիս կամ Մոսկուա կ'երթեւեկեն հին «իշխաններ»ու նման:

Հայաստանի երկաթուղին ցարական ժառանգութիւն մըն է, որմէ նախապատերազմեան Երեւանն անգամ դժգոհ էր: Ինչո՞ւ «բոլշեւիկեան տէմպը» չմօտեցաւ առհասարակ այդ երկաթուղիին, երբ հարկ էր «հարուածային կարգով» պատշաճեցնել օրուան պահանջներուն:

Այս հարցին մէջ ալ, Երեւանի իշխանաւորները եղան «մեծապետական» այն բոլոր քայլերու դէմ զորս առին Հայաստանի հանդէպ «եղբայրական Թիֆլիսն ու Բագուն» եւ նոյնիսկ «համկոմկուսի որոշ շրջանները»: Եւ ասիկա այն ժամանակ, երբ Ջուլֆա-Բագու գիծը վերջացնելու համար շատ չնչին աշխատանք կար ընելիք, երբ համեմատաբար դիւրին էր շինել Երեւան Աղստաֆա գիծը, ինչպէս նաեւ զոյգ գծի վերածել Թիֆլիս-Երեւան երկաթուղին:

Այս բոլորը չեղան, չիրականացան, որովհետեւ ի հաշիւ ասոնց Վրաստանի եւ Ազրբէջանի արդէն իսկ հարուստ ցանցն էր, որ ճոխացաւ: Պ. Խանջեանը չխոստովանելու համար այս բոլորը, եւ դեռ ո՛վ գիտէ ի՛նչ մանրամասնութիւններ «եղբայրական հանրապետութիւններու» հակամարտութիւններէն, որոնք միշտ ալ գաղտնի կը մնան Հայաստանի «համագումարներէն», կը մխիթարէ ինքզինքը եզրակացնելով.

«Անմիջապէս պիտի շեշտենք, սակայն, որ նրանք վճռական նշանակութիւն չունեն. աւելին, նրանց գործած բացասական ազդեցութիւնը հնարաւոր էր վերացնել, եթէ միայն մեր կազմակերպութիւնները ներքեւից մինչեւ վերեւ վերակառուցանեն համաձայն նոր պայմանների:»

Ասիկա արդէն հիմնական պատճառն է, բուն չարիքը, ըստ Պ. Խանջեանի, Հայաստանի արդիւնաբերութեան թերակատարման:

Հոս ալ, ինչպէս միշտ, վկայութեան կը կանչուի Ստալինը, որ թերակատարման մասին ունի հարցապատասխանի հետեւեալ վճիռը.

«Ինչո՞ւ լրիւ չկատարուեցին տարեկան պլանները, ինչո՞ւ խանգարուեցին, ինչ էր պակասում եղած հնարաւորութիւնների օգտագործման կարողութիւնը, պակսում իր գործարանների, ֆաբրիկների, ճիշդ ղեկավարութեամբ»:

Ինչո՞ւ այս ակամայ խոստովանութիւնը: Դատապարտելու համար խեղճ ու կրակ երկրորդական վարիչները, կամ մասնագէտները: Բայց չէ՞ որ վարիչ կամ մասնագէտ, մեծ կամ փոքր ղեկավար արժէք չունին խորհրդային դրախտին մէջ, եթէ իրենց գործն ու խօսքը հարիւրին երկու հարիւր ներշնչուած չըլլայ կենտկոմէն:

Ճիշդ եւ արդար չէ՞ Ստալինի գնահատութեան շրջանակին մէջ դնել բոլոր տեսակի Խանջեանները:

Եւ այն ատեն փոխանակ հեռուները, եւ ուրիշներու մէջ փնտռելու, անմիջապէս իրենց շուրջը եւ իրենց մէջ պիտի գտնեն պատճառները ո՛չ միայն արդիւնաբերութեան, այլեւ մտաւոր ու բարոյական բոլոր թերակատարումներուն:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՇՈՒՐՋ

Քանի մը շաբաթներու ընթացքին, «խաղաղութիւնը» վերահաստատուած կը թուի թրքական ճակատին վրայ: Ըսել կ'ուզենք՝ լրագրական կրկէսին մէջ:

Սպառեցաւ քրտական ռազմամթերքը, լռութեան դատապարտուած ըլլալով Արարատն ալ: Սպառեցան սուրիական ճակատի մաքսանենգութեան, «Նոր Հայաստան»ի, հայկական արշաւանքի փամփուշտներն ալ: Այդ բոլորը անհրաժեշտ էին բացառիկ վարկերը քուէարկելու, նոր փուլերու քարտէսը կազմելու եւ Սուրիա հաստատուած հայ գաղթականները ահ ու դողի մատնելու կամ Ֆրանսայի մեղքի տակ ձգելու համար:

Այո՛, ոչ միայն խաղաղութեան, այլեւ բարեհաճութեան հով մը կը փչէ թուրք մամուլի սառուցեալ էջերէն: Առ այժմ մէկդի դնելով արտասահմանի հայ յեղափոխական թերթերուն արտայայտութիւնները, թուրք մամուլը կը թարգմանէ հակադաշնակցական թերթերու «իմաստալից» խօսքերը եւ կը գնահատէ անոնց, հետեւաբար եւ հայ ժողովուրդի մեծամասնութեան ողջմտութիւնը: Անոնց բերնով ալ կը հաստատէ որ «կոմիտէճի»ներն էին հայ ժողովուրդի դժբախտութեանց պատասխանատուն, թէ թուրքը յանցանք չունի, «դուրսէն եկած մարդիկ» իրար ձգեցին երկու ժողովուրդները եւ պատահեցաւ անխուսափելին:

Այս կախարդական միջնոլորտին մէջ էր որ, Էնկիւրի քսանըչորս ժամուան մէջ երթեւեկի նոր կանոնագիր մը հաստատեց (18 փետր.), Թուրքիա վերադառնալու իրաւունք տալով փախստականներուն, համաձայն կարգ մը պայմաններու:

Ուրեմն, Թուրքիա մոռցա՛ծ է անցեալը եւ կ'ուզէ սիրաշահի՛լ իր հայ «վաթանտաշ»ները, ճիշդ այն պահուն երբ Արաբկիրէն հեռանալու հրաման տրուած է 1915ի մնացորդներէն խեղճուկ համրանքի մը...

Անշուշտ, ազդուա՛ծ է նաեւ արտասահմանի «ողջամիտ» մամուլին բարի տրամադրութիւններէն, եւ ընդառաջ կ'երթայ բարեկամաբար...

Երանի՛ հոգիով աղքատներուն:

Տակաւին առիթ կ'ունենանք վերլուծելու երթեւեկի նոր կանոնագրին ներքին ծալքերը: Թող «Դրօշակ»ի ընթերցողները մէկ ամիս ալ սպասեն, եւ մենք արձանագրենք այն ինչ որ տեղի կ'ունենայ հոգեպէս, հայկական անցեալ եւ ներկայ դէպքերու պարզաբանման առթիւ:

Վերջին տարիներու ընթացքին, բազմաթիւ «Յուշեր» հրատարակուեցան թուրք թերթերու մէջ, ներկայացնելու համար անցեալ պատմութիւնը՝ սուլթանական անտարբերութիւններէն մինչեւ արեան բաղնիքները, պալատական սադրանքներէն մինչեւ հայկական յեղափոխութիւնը, Մեծ Պատերազմի անցքերէն մինչեւ համաթրքական շարժման ծագումն ու զարգացումը: Յուշեր, որոնք շինծու չեն, թէեւ կը ստանան «յաւելեալ եւ ճոխացեալ», յաճախ զարշելի եւ հրէշային բովանդակութիւն, օրուան կարգախօսին համապատասխանելու համար, մանաւանդ երբ կապ ունին հայկական դէպքերուն հետ: Ինչպէս, օրինակ, Նազըմ փաշայի գրած, բայց վերստին խմբագրուած պատմութիւնը:

Այս բոլորը կ'ըլլան, անշուշտ, պատմութիւնը «լուսաբանելու» համար: Անցեալին արատները, չարիքները, փտութիւնները ապացուցանելու եւ քէմալականութեան փառքը պանծացնելու համար: Եւ յաճախ ճիշդ են, երբ հարցը կը վերաբերի բուն թրքական կեանքին:

Միութեան գիծ մը կայ բոլոր պատմութիւններուն մէջ: Կարմիր երիզ մը, որ սալերի կը շեշտուի, շօշափելի կը դառնայ, երբ կարգը կուգայ ոչ-թուրք ժողովուրդներու կեանքին եւ մանաւանդ հայկական հարցին: Կ'ըսեմ որոշ կաղապար մը շինուած է, որուն մէջ կը թափին, հին ու նոր պաշտօնատարներ եւ մտաւորականներ, իրենց գիտցածն ու չգիտցածը, որպէսզի մէջտեղ գան ձուլածոյ պատկերներ, իրազիտական դասեր, թուրք նոր սերունդի քաղաքական դաստիարակութեան համար:

Արդարեւ, այս բոլոր ձեռնարկները կը կատարեն այն դերը ինչ որ մեր քաղաքական-յեղափոխական Յուշերը: Սա տարբերութեամբ որ, մինչ ամէն թուրք, առանց դասակարգի եւ դաւանանքի խտրութեան, հաճութեամբ կը կարդայ իրեն հրամցուած պատմութիւնները, կ'իւրացնէ զանոնք եւ ներշնչման աղբիւրներ կը դառնէ, մեր մէջ ամէնէն առաջ կուսակցական կիրքն է որ կը խօսի, եւ սակաւաթիւ մարդիկ միայն կը բարեհաճին աչք մը նետել մեր արիւնաթաթախ տարեգրութեանց վրայ:

Այսպէս, ուրեմն, Յուշերու, կենսագրութիւններու եւ պատմական վէպերու շրջան մը բացուած է Թուրքիոյ մէջ, քաղաքական-զինուորական յաղթանակին հետ՝ թուրքին գիտակցութիւնն ալ խորացնելու համար:

«Միլլիյէթ»ը դեռ նոր վերջացուց առաջին Ազգ. Մեծ Ժողովին պատմութիւնը, որ կը խտացնէ ազգային (միլլի-քէմալական) շարժման առաջին խմորումներն ու նուաճումները, եւ անմիջապէս սկսաւ երկրորդ շարքի մը, Չէյթէնտաղը (Ձիթենեաց լեռ), Ֆալիհ Ռըֆգը պէյի ստորագրութեամբ: Յիրաւցան նօթեր են, բայց ի՛նչքան մօտ՝ թուրք երիտասարդի սրտին ու մտքին: Գիծեր եւ նշմարներ՝ Մեծ Պատերազմի շրջանէն, երբ սուրիական ճակատը, Պէյրութ եւ յետոյ Երուսաղէմ կը գտնուէր Ճեմալ փաշայի հրամանին տակ:

Յուշերը կը շարունակուին տակաւին, բայց ինչ որ հրատարակուած է մինչեւ հիմա, կը մատնէ հիմնական ոգին— արդարացնել ինչ որ կատարուեցաւ երէկ, ի վնաս ոչ-թուրքերու, եւ նոյն ուղղութեամբ ալ դաստիարակել նոր սերունդը, մանաւորապէս հայկական պահանջներու հանդէպ:

Եւ ուշագրաւ պարագայ— գրողն ու պատմողը այլեւս մէկդի դրած են եզովբոսեան կամ քօղարկեալ ձեւերը, եւ դէպքերը կը կոչեն իրենց անուններով, խնդիրները կը պարզեն այնպէս ինչպէս ծրագրուած են:

Ահա Ճեմալ փաշան, սուրիական ճակատի հրամանատարը, Թունդ իսլամ եւ կարող-թափող տիպար մը, որ, երբ կը տեսնէ թէ Եւրոպայի, մանաւանդ Պերլինի եւ Վիեննայի սրահականները ահագին հարայ-հրոց կը բարձրացնեն Պաղեստինի Հրեաներու տաժանելի կացութեան, տարագրութեան վտանգին առթիւ, կը կանչէ Երուսաղէմի հրեայ երեւելիները, եւ կ'ազդարարէ.

— «Երկուքէն մէկը— կա՛մ ձեզ Հայերուն պէս կը տարագրեմ: Ձեր տուները, այգիները, պարտէզները ձգելով ուղղակի դաշտ կ'երթաք: Եւ կամ, ձեր տուներուն, այգիներուն եւ պարտէզներուն վրայ ձեզմէ պահապաններ կը նշանակեմ եւ անոնց հրամանին տակ ոստիկան եւ զինուոր կը դնեմ: Մէկ նարինջի ձեռք զարնողը կը կախեմ, ձեզ ալ կառախումբերով կը ղրկեմ: Միայն թէ, այս երկրորդ ձեւով շարժելու համար, վաղ առտու պէտք է լռեցնել Վիեննայի եւ Պերլինի թերթերը»:

«Հրեաները բանակավայրի հեռագրական կայանը գացին, եւ երկու տողով լռեցուցին ոչ միայն Վիեննան ու Պերլինը, այլեւ Լոնտոնն ու Փարիզը» (Ֆալիհ Ռըֆգը, «Միլլիյէթ», 16 փետր.):

Ահա նոյնինքն Ֆալիհ Ռըֆգը, որ նկարագրելով Խալիտէ Էտիպ հանըմի եւ շնորհատակ Պէհաէտտին Շաքիրի տիպարները, անցողակի կը սահեցնէ կարճ բայց խօսուն դրուագներ.

— «... Այդ շրջանին Խալիտէ Էտիպ հանըմ կառավարութեան հայկական քաղաքականութիւնը քննադատող քանի մը անձերու (ստորագծումը մերն է. ԽՄԲ.) գլուխը կը գտնուէր:

«... Ատանայէն անդին կայարանի մը մէջ մեր բաժնեակը (քոմփարթիման) մտաւ լուսահոգի Պէհա Շաքիր: Անոր ներկայացուցի Խալիտէ Էտիպ հանըմը: Մինչեւ այդ օրը հանըմը Պէհա Շաքիրի անունը եւ կարեւորութիւնը գիտէր, բայց տեղեակ չէր հայկական քաղաքականութեան մէջ անոր կատարած դերին: Իսկ Պէհա Շաքիր ալ մինչեւ այդ օրը միտքէն իսկ չէր անցըներ թէ հայրենասէր բայց իրեն պէս չմտածող մէկու մը պիտի հանդիպի: Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, Պէհա Շաքիր կառախումբէն իջաւ, իսկ Խալիտէ Էտիպ գլուխ վար դնելով, ըսաւ.

«— Առանց զինուելու՝ մարդասպանի մը ձեռքը սեղմել տուիք ինծի:

«Մինչ վարը Պէհա Շաքիր ականջիս ծռելով, կ'ըսէր:

«— Քեզի պէս նորահաս արժէքաւոր երիտասարդներուն պէտք է արգիլել որեւէ հաղորդակցութիւն այս կնոջ հետ» («Միլլիյէթ», 17 փետր.):

Այնուհետեւ ամբողջ գլուխ մը՝— «Պատասխանատուն»— հայաջինջ սարսափներու մասին: Լսեցէք միայն առաջին պարբերութիւնը եւ դատեցէք.

—«Հայկական պատմութիւնը ոճիրի եւ անձնասպանութեան երկար պատմութիւն մըն է: Եթէ այսօր Անատոլուի մէջ Հայ չէ մնացած, եթէ այնքան բուխերիկներ մարած, բոյներ ցիրուցան եղած, երդիքներ փլած են, ատոնց պատճառը ոչ պատմութեան, ոչ ալ ազատագրութեան դատ մըն է: Պատճառը ռուսական քաղաքականութիւնն է եւ հայ յեղափոխական կուսակցութիւնը:

Մեծ պատերազմին Հայերը կառավարութեան հետ միաժամանակ իրենց զօրաշարժի պատրաստութիւններն սկսան: Ութ տարեկանէն վեր բոլոր այրերը զինուորական ուժ էին. բոլոր կիներուն եւ ծերերուն պաշտօն յանձնուած էր ջուր կրել, հաց եփել, փամփուշտ լեցնել, վառօդի համար բորակ հաւաքել, ռումբ շինել» («Միլլիյէթ», 19 փետր.):

«ԴՐՕՇԱԿ»

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊՐԻԱՆԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐ

*Պրիանի մահուան լուրը յ
մատնեց ամբողջ աշխարհը
ները, նոյնքան դուրսը
տեւ դերը որ կատարեց,
ւանդ վերջին տարիներու
քին, աւելի՛, ընդհանուր
թիւն ունէր: Իրօք, Պրիան,
նաւորէն խաղաղութեան
կերպման քաղաքականութիւ
կիրարկեց Լոքառնոյէն սկսեալ
մինչեւ Լա Հէյի խորհրդաժ
(1930) եւ անկից ասդին:*

*Արիւթիւ Պրիանի անունը
ուած կը մնայ Լոքառնոյի
նութեանց, պատերազմի դէմ
հանուր դաշինքին, Համեր
կազմակերպման:*

*Ծնած էր 1862 Մարտ 28ին
մեստ ընտանիքէ: Իր ուսումն
ցաւ Սէն Նազէրի վարժարան
տոյ, Նանթի լիսէին մէջ:*

*Յետոյ, հետեւեցաւ իրաւաբ
թեան, եւ հաստատուելով Սէն
պահ մը փաստաբանութիւն
շնորհիւ իր ճարտասանական
դութեան, յաջողութիւններ ունե
Իր ընտանիքին բարեկամներէն
խորհուրդ տուաւ Պրիանի
քաղաքական կեանքի մէջ
այդ օրերուն սկսաւ գրամ
ու երբ յաջողեցաւ 2500
չափ գումար հաւաքել իր
ձեռնարկեց թերթի մը հրատ
ման La Démocratie de l'Ouest
թէ ամէն աշխատանք ինքը
տարէր թերթին մէջ, խմբագր
նէն սկսեալ մինչեւ թերթերու
առաքումը. գրաշարութիւն ալ
ցաւ եւ յաճախ իր յօդուածները
շարեց: Թերթը շաբաթական
ուզեց օրականի վերածել
նպատակով ալ, եկաւ Փարիզ
րական մեքենայ մը գնեց,
ու Սէն-Նազէր փոխադրելով,
իսկ մեքենավարի մը օգնութեամբ
կտոր կտոր վերակազմեց մեքենան
Առաջին անգամ ընտրական
քարին մասնակցեցաւ 1889
24ին, սակայն չյաջողեցաւ
ուիլ: Այդ թուականին, կը
սէնտիքաներու բուռն գործ
թիւն մը եւ բազմաթիւ կուսակ
կը համրէր գործաւորական
նակներու մէջ:*

*1892ին Մարսէյլ գնաց
ցելու բանուորական սէնտիքա
ազգային հինգերորդ համագու
րին: Սակայն քիչ մնաց որ իր
տարանի տիտղոսը պատճառ
նար որ զինքը չընդունէին
գումարը միայն բանուորներ
դունէր իբր պատգամաւոր:*

*— Ես ալ գործաւոր եմ պ
խանեց, բանուոր պատգամաւոր
րուն, գրաշար եմ, քանի որ ես
կը շարեմ իմ թերթս:*

Ասով, փրկեց իր կացութիւնը

*Այդ համագումարին մէջ
Պրիան կը յաջողէր փաստը
ուժեղ անհատականութեան
ներկայանար իբր սէնտիքա
առաջեալը եւ հոն կը ներկայ
ընդհանուր գործադուլի մասին
ղեկավար մը: Ըստ Պրիանի, ընդ
նուր գործադուլը բանուորական
սակցութեան պիտի պատկան
ծրագրով դրուած պահանջ
ստացումը:*

*1893ին, Պրիան կը հեռանար
Նազէրէն ու կուգար հաստատ
Փարիզ, ուր պահ մը կ'աշխ
թերթի մը մէջ, Lanterne, նախ
թղթակից, եւ յետոյ, իբր խմբագ
կան քարտուղարի օգնական:*

*Մինչ այդ սակայն չէր
իր ընդհ. գործադուլի տեսակէտ
րուն կը մնար յամառ քարոզիչ
1899ին, ֆրանսական ընկերվ
կաններու համագումարին մէջ
բացատրէր թէ երբեք համ
չէ մասնակի գործադուլին, գործ
նկատէ չարաղէտ. անոր արդի
չի համապատասխաներ ստաց
նուած զոհողութեան. մինչ ընդ
գործադուլը, գործատիրութեան
պիտի հանէ ամբողջ բանուոր
դասակարգը: Կը պոռան իրեն.*

*— Բայց, այդ յեղափոխութիւն
կը պատասխանէ.*

*— Այո՛. ես ալ այդպէս կը
արդէն ու կը հաւատամ թէ արդ
է. ընդհ. գործադուլը յեղափոխու
թիւն է, բայց յեղափոխութիւն մը
գործաւորներուն կուտայ աւելի
բաշխիքներ՝ քան անցեալ յեղափո
խութիւնները:*

*Ու կրկին կը բացատրէ
հանուր գործադուլի առաւելութիւ
ներն ու օգուտները:*

Առաջին անգամ, երեսփոխ

ընտրուեր էր Սէն Թ'Ռիթենէն՝ 1902ին, եւ առաջին առթիւ իսկ, Երեսփ. Ժողովին մէջ երեւան եկեր էր իբր մեծ հռետոր մը:

Իր ճարտասանական արուեստին մասին, Պոիան կ'ըսէր թէ նախ երկարօրէն կը մտածէ նիւթին վրայ, կը կշռէ թերն ու դէմը եւ քաղաքական բարեկամներու հետ խօսակցութեանց ընթացքին՝ արժէք ներկայացնող առարկութիւնները քննելէ վերջ, երբ բեմ կը բարձրանայ, կը ջանայ իր միտքը ազատ պահել ձեւի ամէն մտահոգութենէ.— Ձեւի պատրաստութիւնը, կ'ըսէր, միշտ նկատած եմ մտքին համար ստրկութիւն մը. միտքը ատով կը շփոթի ճառին գրական կատարելութիւնը պահելու հոգով, այլեւս ազատութիւնը չունի միջավայրէն քաղելու այն փաստերը, զորս կարելի չէր եղած նախատեսել, այն փաստերը որ երեւան կուգան վիճաբանութեանց ընթացքին եւ յաճախ վճռական են:

«Ինձ համար ճառը գրական գործ մը չէ, արարք մըն է: Ճառը կարդացուելու համար չէ. այլ լսուելու համար: Ձեւը երկրորդական է, անոր ձգած տպաւորութիւնը, անով ստացուած արդիւնքը ամէն ինչ է»:

Իր այս հռետորական տաղանդն էր որ ամէնէն աւելի կորովի կերպով ի պաշտպանութիւն դրաւ եկեղեցիի եւ պետութեան բաժանման օրէնքի վիճաբանութեանց ընթացքին: Իբր տեղեկաբեր երեսփոխանական յանձնաժողովին, պատրաստեց պատմական եւ իրաւաբանական հոյակապ տեղեկագիր մը, զոր պաշտպանեց նրբամտութեամբ:

Առաջին անգամ նախարարութեան մէջ մտաւ 1906ին եւ այդ պատճառով ալ, իր կապերը խզեց ընկերվարականներուն հետ. մինչեւ 1908, զանազան դահլիճներու մասնակցեցաւ իբր կրթական եւ դատական նախարար եւ առաջին անգամ 1909ին էր որ կազմեց իր իսկ դահլիճը, Քլէմանսոյի անկումէն յետոյ:

Այդ թուականին արդէն մարդը իր մէջ երեւան կուգար դէպքերուն ու օրուան պայմաններուն յարմարելու իր արտակարգ ընդունակութեամբ: Ինքն իսկ, երբ կը կազմէր իր առաջին դահլիճը, խորհրդարանի բեմէն կը յայտարարէր,— Իմ մէջս, չպիտի ըսեմ թէ նոր մարդ մը երեւան եկած է, այլ իր պաշտօնին յարմարած մարդ մը:

Իր առաջին վարչապետութեան օրով էր որ երկաթուղիի սէնտիքաները կը կազմակերպէին ընդհանուր գործադուլ մը, որ լրիւ կը համապատասխանէր իր ընկերվարական տեսակէտին: Գործադուլը խափանելու համար, չքաշուեցաւ դիմելու ամէնէն խիստ ու կտրուկ միջոցներուն, եւ յաջողելէ վերջ առաջքն առնել անոր, երբ զինքը հարցաքննութեան կ'ենթարկէին Երեսփ. ժողովին մէջ, կը յայտարարէր իր ձեռքերը ցոյց տալով.— Պարոննե՛ր, այս ձեռքերուն վրայ՝ արիւն չկայ»:

1913ին, հրաժարելէ վերջ, իբր դատական նախարար կրկին կը մտնէ 1914ին Վիվիանիի ազգային միութեան դահլիճին մէջ եւ Վիվիանիի անկումէն յետոյ, ինքն էր որ կը կազմէ կառավարութիւնը: Յաջողեր էր կազմել միութեան դահլիճ մը որուն կը մասնակցէին աջակողմեան կաթոլիկներէն սկսեալ՝ մինչեւ ընկերվարականներ: Իր յայտարարութիւնը կարճ էր: (1915 Նոյեմբեր): —Պատերազմի մէջ ենք կ'ըսէր: Գործելու ժամանակ է: Դէպի գործ պէտք է ուղղուին կառավարութեան բոլոր զգայնակները»:

Արեւելեան բանակի կազմութիւնը դէպի Սելանիկ արշաւի ծրագրով Պոիանի գործն է:

1917ին, կը ձգէր իշխանութիւնը, ղեկը յանձնելու համար Փէնլըվէի:

Պատերազմէն վերջ, եօթներորդ անգամ ըլլալով իրեն յանձնուեցաւ դահլիճի կազմութիւնը, 1921ին:

Այդ թուականէն ասդին, իր գործունէութիւնը ծանօթ է արդէն: Կ'արժէ սակայն, յիշատակել իր մէկ արարքը: 1922ի յունուարին, բանակցութիւններ կը կատարուէին Քանի մէջ:

Այդ օրերուն, Քանէն վերադարձաւ Փարիզ, ուր Երեսփ. ժողովին մէջ, այդ բանակցութեանց մասին բացատրութիւններ տալէ յետոյ, ազդուած ըլլալով քննադատութիւններէն եւ առանց սպասելու քուէարկութեան ելքին, գնաց իր հրաժարականը տալու հանրապետութեան նախագահին: Իրեն յաջորդեց Հէրրիօ:

1925էն ի վեր, անընդհատ կը վարէր արտաքին նախարարութիւնը մինչեւ որ Լաւալի օրով, ստիպուեցաւ քաշուիլ քաղաքական կեանքէ:

Արիսթիտ Պրիանի վերջին վայրկեանները

Պոիանի անձնական բարեկամ և բժիշկ Էմիլ Էմըրի հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ պետական մարդուն վերջին վայրկեանները.

— Մէկ քանի ժամ տեւող հոգեվարքի մը մատնուելէ առաջ, Պոիան ամբողջ օր մը անցուց զառանցական երազանքի, որու ընթացքին, կատարելապէս յստակ խօսքեր արտասանեց: Իր այս խօսքերուն մէջ, ան իսկապէս կը յայտնէր իր տեւական մտահոգութիւնները: Նախընթաց օրերուն, երբ կը քնանար (աւելի կամ նուազ խռովայոյզ քունով մը) ամէն վայրկեան այս բառերը կը կրկնէր.— Ֆրանսայի համար է:

«Իր հոգեկան վիճակին ամենէն յատկանշական խօսքերը, որոնք ներկայ պարագաներուն մէջ, խորապէս յուզիչ իմաստ մը ունին, անոնք են զորս զառացանքի մէջ արտասանեց իր նախկին դիւանապետին ներկայութեանը: Անընդհատ այս երեք անունները կուգային իր շրթներուն վրայ,— «Վէրտէօն, Պուլոնյը, Սելանիկ»: Աւելի, երեւոյթ մըն է որ կը տեսնուի բազմաթիւ ողեվարներու վրայ: Պ. Պոիան, իր ենթագիտակցութեան մէջ, կը յայտնէր իր մտասեւեռումը, տիրական մտածումը, որ անշուշտ զինքը մղեր էր դառնալու խաղաղութեան ջերմ պաշտպանը եւ որ անշուշտ, երեւան կը բերէր խոր տպաւորութիւնը զոր իր մտքին վրայ դրոշմեր էին պատերազմի եղերական ժամերը:

X

Վերջին հինգ վեց տարիներու ընթացքին, Ֆրանսայի պետական մարդոց մէջ, ո՛չ ոք այնքան համակրանքի ու հակակրանքի աղմուկ յարուցած է իր շուրջ որքան Պոիան: Ու փառքի գագաթնակէտին վրայ, միշտ մնաց ժողովուրդի զաւակի իր պարզութեամբը: Իր երիտասարդութեանը, երբ ժամանակ գտնէր, պայուսակը կը նետէր կռնակը ու կը շրջէր քաղաքէ քաղաք, կանգ առնելով գիւղական պանդոկները, խօսելով գիւղացիներուն հետ, որոնց կը հանդիպէր ճամբուն վրայ.— Տասնեւհինգ օր շրջագայութեան ընթացքին, կ'ըսէր, մարդ աւելի բան կը սորվի, քան թէ 4 տարի մնալով խորհրդարանի մէջ կամ թղթածրարներ ուսումնասիրելով: Իր այս յաճախակի շրջագայութեանց ընթացքին էր որ հանդիպեր էր Քոշըրէլ գիւղը, որ զինքը հմայեր էր:

Այդտեղ գնեց գիւղական տնակ մը որ կը բաղկանար երկու սենեակէ: Աւելի յետոյ, նոյն գիւղին մէջ գնեց ընդարձակ տուն մը, ուր կ'ապաստանէր ամէն անգամ որ քաղաքական խռովայոյզ ու յոգնատանջ գործունէութենէն հանգչելու պէտքն զգար:

Իր ամէնէն մեծ հաճոյքն էր ձկնորսութիւնը:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Փետր. 18ը Անիէռի մէջ

ԱՆԻԷՌ.— Կիրակի կէսօրէն վերջ տեղի ունեցաւ Փետր. 18ի տօնակատարութիւնը, նախաձեռնութեամբ «Փոթորիկ» խմբի եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ի Զէյթուն կոմիտէի:

Փլաս Քոմէթի սրահը նեղ կուգար մեր ընկերներուն եւ համակիրներուն: Նախագահ ընկեր Գառնիկ Յովհաննէսեան օրուան նշանակութիւնը բացատրելով, ըսաւ. «Այսօր մեր հոյակապ ժողովրդային ընդվզումի օրն է, անցեալի հաւատքով պէտք է հաղորդուինք եւ զօտեպնդուինք, տօնը մեր անցեալի վերյիշման խտացումն են՝ որ ապագայի լուսաւոր ճամբան կը բանան»: Յետոյ խօսեցաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Ս. Տ. Թովմասեան, որ իր ականատեսի փաստերով պարզեց Փետր. 18ի դէպքերը: «Հայ ժողովուրդը երկար ժամանակներէ ի վեր հաւատք ունէր «քրիստոնեայ քեռի» Ռուսին վրայ: Սակայն 1920 դեկտեմբերէն մինչեւ Փետր. 18ի կարճ ժամանակամիջոցին մէջ հասկցաւ խարդախ քրիստոնեային, կեղծ ընկերվարականին քաղաքական եւ ազգային ձգտումները, մէկ մարդու պէս դիմադրեց բոլշեւիկեան սուիններուն եւ նորեկները քշեց իր երկրի սահմաններէն, ազատելով իր հարազատները բանտերէն եւ գնտաններէն, որոնք սպանդանոց դարձած էին հայ ժողովրդի մարտական եւ մտաւորական ընտրեալ դասին»: Ընկեր բանախօսը վերլուծելով Փետր. 18ի անցուդարձերը, մաղթեց որ առանց Փետր. 18ներու, հայ ժողովուրդը տիրանայ իր արդար իրաւունքներուն: Փակման խօսքը տրուեցաւ ընկ. Վ. Շուշանեանի, որ կենդանի պատկերի մը պէս ներկայացուց յեղափոխութիւնը եւ հակայեղափոխութիւնը: «Համայնավարներու ըրածը յեղափոխութիւն չէ, յեղափոխութիւնը արհեստական չըլլար. ժողովրդի մը կամ փոքրամասնութեան մը կորսուած իրաւունքներուն մէջ կը կայանայ յեղափոխութիւնը: Արդեօք մենք յեղափոխութիւն չէ՞նք յարուցած, հապա ի՞նչ էին մեր 40 տարուան մարտնչումները Թուրք եւ ռուս բռնապետութեանց դէմ:

Մեր քառասուն տարուան պատմութիւնը կուգայ փաստել մեր գաղափարական յեղափոխական ըլլալը, իսկ բոլշեւիկները իրենց կեղծ. քէշ, բռնապետ եւ բարբարոս գործով ապացուցին հակայեղափոխական ոգին որ բիրտ ուժով ու սուիններով բռնաբարեց մեր ազգային իրաւունքները: Հ. Յ. Դ. կարմիր դրօշակը քառասուն տարիներէ ի վեր ներկուած է հայ ժողովրդի արեամբ՝ բռնաբարուած Դատին տիրանալու: Բոլշեւիկները մեզի ոչինչ սորվեցուցած են, ընդհակառակն մեզմէ առած են»: Զէյթուն Կոմիտէի կողմէ խօսեցաւ ընկեր Ա. Յովհաննէսեան:

Հանդէսէն վերջ սարքուեցաւ ընկերա-համակրական խնջոյք մը որ տեւեց մինչեւ ժամը 9: Արտասանեցին ընկերներ Զ. Գարիպեան եւ Ա. Տէրտէրեան: Երգեցին Օր. Կէօվշէնեան եւ Տկն. Մատոյեան: Համակիրները եւ ընկերները գոհ տպաւորութեան տակ բաժնուեցան, իրենց հետ տանելով Փետր. 18ի անմոռանալի յիշատակը

Ց. Հ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Փետր. 18ը Վալանսի մէջ

ՎԱԼԱՆՍ, 7 մարտ.— Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. Կոմիտէն օգտուելով ընկ. Ա. Արոյեանի ներկայութենէն, շաբաթ օր սարքեց Փետր. 18ի տօնը, ընկ. Խ. Քարաճեանի սրճարանին մէջ:

Նախագահ ընկ. Շ. Թէքթէքեան օրուան տօնին նպատակը պարզելով, հրաւիրեց յոտնկայս երգել «Մեր Հայրենիք»ը. որմէ յետոյ արտասանութիւններ ըրին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան կողմէ Ս. Սարխոշեան, իսկ Շրջ. Կոմիտէին կողմէ գրաւոր ուղերձ մը կարդաց ընկ. Մ. Ժամագործեան: Երգեցին Պ. Ե. Եղիկեան, Պ. Յ. Էմիրզեան եւ ընկեր Գ. Քասեան: Յետոյ խօսք առաւ ընկ. Արոյեանը որ փաստերով պարզեց Փետր. 18ի էութիւնը եւ արժէքը: «Բոլշեւիկները երբ եկան, հակառակ իրենց մեծ մեծ խոստումներուն, իրենց առաջին գործերը եղան պաշտօնական թալանը անխնայ գնդակահարութիւններն ու բանտային կոտորածները: Տակն ու վրայ ըրին երկիրն ու ժողովուրդը: Փետր. 18ի ապստամբութիւնը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ կատարուած գազանութեան հետեւանքը: Ժողովուրդը անխտիր ըմբոստացաւ: Ծերը, երիտասարդը, պատանին նոյնիսկ կիները մէկ մարդու նման, ընդամէնը 7 օրուան մէջ կազմակերպեցին փառաւոր ապստամբութիւնը»: Ընկ. Արոյեան ինքն ալ մէկն ըլլալով հազարաւոր բանտարկեալներէն, կսկիծով պատմեց Համազասպի խոշտանգումը բոլշեւիկներու եւ Թուրքերու կացինի հարուածներուն տակ: Երէկ մեզի հետ կռուողը այսօր Հ. Յ. Դաշնակցութեան հակառակորդ է դարձեր, եւ Փետր. 18ը կը վերագրէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Այո՛, մենք չենք ուրանար մեր դերը: Դաշնակցութիւնը ժողովուրդին հետ է եւ ժողովուրդը Դաշնակցութեան հետ»:

Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ Նահատակ»ով:

Ն. Թէպոյեան

ՄԱՄՈՒԼ

«Ազատ Խօսք»

Սոֆիայէն ստացանք նոր օրաթերթ մը, «Ազատ խօսք», որ կը հրատարակուի դադրած «Նոր Արաքս»ի տեղ, մարտ 2էն ի վեր:

Առաջին խմբագրականին մէջ, «Հայ Մամուլը», խորագրին տակ, մեր պաշտօնակիցը հետեւեալ կերպով կը պարզէ իր դերը.

—«Առաւելապէս հայ ժողովրդանուէր ու առաջադէմ մամուլին պարտքն է, անկողմնակալօրէն ճանաչել ներկայ Հայաստանի մէջ իշխող օտար եւ անհարազատ ռեժիմի բոլոր չարիքները, յամառօրէն պայքարիլ ի խնդիր հայ մշակոյթի եւ հայ քաղաքական կեանքի անկախ զարգացման ու նաեւ ռամկավար կարգերու վերականգնման մեր հայրենիքին մէջ, որու դուները բաց պիտի ըլլան անխտիր ամէն հայ մարդու առջեւ, ինչպէս որ ամէն հայ մարդու սիրտը, միտքը եւ աշխատանքը կապուած պիտի ըլլան հայ հայրենիքին:

Մեր ժամանակներու հզօր ոգիին հետ քալելով եւ միշտ առաջնորդուելով մեր արդար ու ընտիր ժողովուրդի գերագոյն շահերէն, հայ առաջադէմ մամուլի նուիրական պարտքն է ճանաչել մեր կեանքի հիմնական չարիքները, անողոք պայքար մղել հոս ու հոն չեչտուող յետամնացութեան սորկական համակերպութեան, կործանարար դասալքութեան եւ մանաւանդ մեր ազգային ներքին պառակտողներու եւ թունաւորողներու դէմ:

Միւս կողմէ, աւելի հայ մամուլի պարտքն է նուիրուիլ ազգապահպանման մեծ ու նուիրական գործին, որ մեր օրերու լինել-չլինելու խնդիրը դարձած է այլ եւս: Նուիրուիլ ժողովրդական լայն զանգուածներու եւ մանաւորաբար նորահաս սերունդի ազգային-քաղաքական դաստիարակութեան գործին, պայքարիլ օտարացման մեծ վտանգին դէմ, յենակ դառնալ հայ մշակոյթի պահպանման ու զարգացման, թիկունք կանգնիլ հայ ազգային մարմիններու եւ հաստատութիւններու զօրացման, ծանօթացնել հայ արժէքները օտար շրջանակներուն, ճանաչել մեր իրականութեան բազմաթիւ վէրքերը եւ, մանաւանդ, նուիրուիլ հայ կեանքի ներքին անդորրութեան եւ հայ բոլոր կենսունակ, պարկեշտ եւ հայրենանուէր ոյժերու եւ կազմակերպութիւններու, համերաշխ գործակցութեամբ:

Հանրային առողջ դատողութեամբ օժտուած եւ իր կոչումին բարձրութեան վրայ կանգնած հայ մամուլի այս մեծ ու նուիրական պարտականութեանց մէջ, իր համեստ բաժինը ունենալու համար է որ, այսօր հրապարակ կուգայ ԱԶԱՏ ԽՕՍՔը:»

X Մարտ 2էն ի վեր Պէյրութի Ազդակը կը հրատարակուի իբրեւ օրաթերթ (բացի կիրակի եւ երկուշաբթի օրերէ): Յաջողութիւն:

Փետր. 18ը Ռօանի մէջ

ՌՕԱՆ, 6 մարտ.— Մեր գաղութին մէջ ալ տօնուեցաւ Փետր. 18ը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լուառի Շրջ. Կոմիտէին:

Բեմը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական դրօշներով, որոնց ճիշդ մէջտեղը զետեղուած էր ազատութիւնը խորհրդանշող եւ բռնութիւնը կործանող յեղափոխական նկար մը: Սրահը լեցուն էր: Ընտանիքներ իրենց ծծկերներով եկած էին յարգելու համար հայ ժողովուրդի ըմբոստ ոգին:

Նախագահ ընկ. Մ. Թորոսեան, ամփոփ կերպով ներկայացնելէ յետոյ օրուան տօնը, հանդէսը բացաւ «Բամ Փորոտան»ով: Յաջորդաբար տեղի ունեցան արտասանութիւններ, ուղերձ մը ընկ. Կ. Պօղոսեանէ, երգ մը Օր. Զալըմեանէ, արտասանութիւն մը ընկ. Խորէն Յովհաննէսեանէ, երգ մը Տիկին Խրիմեանէ եւ ընկ. Թ. Տէր Գրիգորեանէ: Մէջ ընդ մէջ երգուեցան յեղափոխական երգեր:

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Ս. Վրացեան որ փաստացի պատկերացուց Փետր. 18ի դէպքերը, կուռ բանախօսութեամբ մը: Ընկերը եզրակացուց՝ «Փետր. 18ը Վարդանանցը ներկայացնող դէպք մըն է, այն ատեն Պարսիկները կ'ուզէին որ կրակապաշտ ըլլանք, հիմակ ալ Ռուսիան ուզեց որ համայնավար ըլլանք, այն ատեն Վասակ Հայեր մեզ կը համոզէին որ Պարսիկներուն հպատակինք, (իրենց սեփական շահերը ապահովելու համար): Հայաստանի անկախութեան ատեն ալ հայ համայնավարները կ'ուզէին որ Ռուսիոյ հպատակինք, (նոյնպէս իրենց շահերը ապահովելու համար): Երկուքին ալ նպատակը նոյնն է, մէկը կրօնքը մեր ձեռքէն խլելով, կ'ուզէր մեզ մէջտեղէն վերցնել, իսկ միւսը մեր անկախութիւնը ոչնչացնելով: Պիտի գայ այն օրը, երբ մենք մեր իրաւունքին պիտի տիրանանք:»

Նախագահը փակելով հանդէսը, յայտարարեց հաւաքաբար նուիրուիլ ազգապահպանման գործին, եւ ձեռք ձեռքի գործել:

Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:

Թղթակից

Ֆրանսա եւ Լիբանան

Սուրիոյ մարզպանութիւնը պատասխանելով Լիբանանի կառավարութեան այն դիմումին, որով այս տարուան պիւտճէին մէջ մաքսատան հասոյթներէն 800,000 ոսկիի մուտք մը արձանագրել կ'ուզէր, կը տեղեկացնէ թէ մաքսատան եկամուտներէն այդքան գումար մը չի կրնար տրամադրել: Մարզպանութիւնը կը յայտնէ որ միմիայն 350,000 կրնայ տրամադրել, մանաւանդ որ մաքսատան հասոյթները շատ նուազած են:

Լիբանանի կառավարութիւնը այս պատասխանին առջեւ շուարած է եւ մատնուած շատ դժուարին կացութեան մը, որովհետեւ պիւտճէն 450,000 ոսկի բաց մը կ'ունենայ: Նոր տուրք մը հիմնելու հնարաւորութիւն ալ չէ մնացած:

«Էլ Ահրար» այս լուրերը հաղորդելէ վերջ կը հարցնէ. «Արդեօք խորհրդարանը ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ այս կացութեան հանդէպ. պիտի բողոքէ՞ թէ լռութիւնը ոսկի է պիտի ըսէ»:

Տասը դատաւորներ պաշտօնանկ

Ալպանական կառավարութիւնն պաշտօնանկ ըրաւ վճռաբեկ ատեանի տասը դատաւորները, որոնք իրենց պաշտօնին անհամապատասխան ընթացք ունեցեր էին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

X

Սուրէն, հակառակ իր վրդովումին, չզպաւ սակայն:

— Ես քեզի հետ առանձին կը տեսնուիմ, — ըսաւ:

Ու թողուց, որ երթայ:

Նազար, սակայն, հազիւ փողոցին անկիւնը հասած, դարձաւ ետ, կ ուշտ ու կուռ հայհոյեց ու փախաւ:

X

— Պէ՛ քուրո՛ւկս, մէթալիկ մը չէ՞ր տուածդ:

= Հա՛, Օննէ՛ս աղա...

— Է՛, աղէ՛կ, մոմ մը իլէն, պախրու մը տուինք իշտէ մենք ա քեզի... Ալլա՛հ, Ալլա՛հ... ժամուն դրանն էռջին ա օքքապաղութիւն կ'ըլլա՞յ մի եա՛...

Սեւ լաչակով մը ծածկուած եւ ետեւէն՝ ագռաւի մը նմանող փանկով կինը մտաւ եկեղեցի: Ու եկեղեցիին դրանը առջեւ դեռ իր ականջին կը հնչէր — «... Ալլա՛հ, Ալլա՛հ. ժամուն դրանը էռջին ա...»:

Աղաւնի մը, որ կը մնչէ: Ու ի՛նչ նազենի նազենի կը շարժտկի բակին մարմարներուն վրայ: Հատ մըն ալ թռա՛ւ: Վե՛ր թռաւ, շուք ըրաւ՝ աղբիւրին առջին կեցած աղջնակի մը երեսին:

— Հօ՛ս տուր, մէ՛...

= Եա՛, է՛ս տեսայ նէ էռէջ...

— Ի՛նս է շազանակը:

= Ի՛նս է...

Կից մը յետոյքի մը, որմէ վեր փորիկ մը կայ ու վրան գունդ ու կլոր գլուխ մը: Կուլա՛յ՝ ձեռքը յետոյքին: Ներսէն՝ «Տէ՛ր ողորմեա՛»...

— Տէ՛ֆ եղէք աս տեղէն, — ժամկոչ աղբարը դուրս եկաւ:

Ու՝ ճըռթ՝ ձանիկ մըն ալ վարէն... Բարկացաւ՝ «ժամք ելաւ»՝ չկրցաւ բռնել մարդը... «Վո՞վ որի...»: Հարկաւ: Մուխը մէջը մարեցի՞ր՝ — մարդ ես: Հոտը դուրս հանեցի՞ր — անմարդ ես... Ա՛յս է դիրքն ու բարոյականը: Որովհետեւ, այդ երկուքին ներքեւ ծածկուողը կամ վրանեստողը միշտ նոյնն մարդն է...

Թեթեւ հպում մը թեւի: Աշոտը Սուրէնին թէ՝

— Սատղիկը...

Թիթեռնիկ մը օդին մէջ: Եղնիկ մը մարմարներուն վրայ: Թաց թախիծ մը աչքերուն մէջ:

Անցաւ աղբիւրին առջեւէն: Դող մը ինկաւ Սուրէնին սրտին վրայ: Շուք մը սպիտակ պատին: Սիւք մը համբոյր տուաւ թզենիին սաղարթներուն: Սուրէնին նայուածքը դրկեց Սատղիկին հասակը: Ներսը սպիտակ մոմ մը լեզուն շարժեց ու շուք ինկաւ Աստուածածնի նկարին վրայ:

Կին մը խաչակնքեց: Մռեցաւ ու երկրպագեց:

Թաշկինակը ինկաւ Սատղիկին: Սուրէն վազեց, ծռեցաւ, ու վերցուց:

Իրարու նայեցան: Դողացին: Երկու աղաւնիներ իրարու կտուց տուին...

Հասաւ դամբանաքարին առջեւ: Նայեցաւ: Ծեր կին մը դէմը կեցեր էր, կին մը, որ սիրա՛ծ էր երբեմն ու զրկուած: Նայեցաւ եւ՛ անոր: Տեսա՞ւ դամբանաքարը եւ՛ անոր հոգիին մէջ:

Բարձրացաւ: Աղջիկներ՝ բազրիկներուն առջեւ: Մօտեցաւ: Թուսափուկ նայուածք մը նետեց վար: Նայուածքը ինկաւ Սուրէնին վրայ:

Դուռը բացուեցաւ եւ ճառագայթ մը ինկաւ ժամկոչ Արթին աղբօրը խուցէն ներս:

— Սատղի՛կ:

Դիմաքսեանի հասակն էր դպրոցի վերի դրանը առջեւ:

— Բոլորը եկա՞ն, աղջիկս:

= Այո՛, պարո՛ն:

— Ո՞վքեր կան:

= Մարին, Հայկանուշը, Աշոտը եւ...

Դարձաւ: Նայեցաւ ետեւ. «եւ...»ը փնտռեց...

— Սուրէնը վարը չէ՞:

== Կարծեմ...

Դիմաքսեան նայեցաւ Սատղիկին:

Վարը տղեկ մը՝ արեւին դէմ հայելի մը բռնած: Ու իր աշնան գացող սրտին մէջ յապաղած լոյս մը:

Մինչ ինք միշտ ջանացեր էր զայն թաղել իր հոգիին խորը: Ո՛չ, փայփայեր էր զայն երեւակայութեամբ: Գգուեր: Ջերմացեր՝ անով: Շոյեր էր զայն՝ անհաս ու հեռաւոր երազի մը պէս, որ, իր այդ գրեթէ սպիտակահեր տարիքին՝ աշնան տժգոյն ցոլքին նման է ձիւնին վրայ...

Ու հիմա եկեր կանգներ էր ան իր դէմ: Մօ՛տը: Բայց, որքա՛ն հեռու էր ան իրմէ՝ իր այդ կապոյտ հագուստին մէջ, թռչունի մը նման, որ քայլերուդ առջեւ կուգայ, կը նայի քեզի՝ ողղաշար, ու դուն քայլդ կամ ձեռքդ չես երկարեր՝ վախա՛հ, որ կը թռի՛ անպայման...

Ինչպէս արձագանգեր էր այս թռչնիկին թեւթափը իր հոգիին մէջ: Չէր իսկ մտածած: Երեւակայած էր իր ամուրիի մենաւոր սենեակին մէջ ու յաճախ, այսպէս, խօսած էր միայն, հեռուէն տեսած էր անոր դէմքը, ու լսած, ճանչցած էր ոտնաձայնը՝ այս սպիտակ, իր կոչումին բարձրացնող այս մարմարեայ սանդուխներուն վրայ:

Ու, կանչած էր զայն, մի՛շտ ինքն-իրեն: Այնպէ՛ս, ինչպէս հիմա, երբ կը նայէր անոր, ու վարէն, եկեղեցւոյ մեծ դռնէն ձայնը կուգար դպիրներուն՝ «...Հայոց ազգիս ազատութիւն»: Հեռաւոր ձայնը:

Պ. Արամը, աշակերտ: Յետոյ՝ տղաքը:

— Աղջիկնե՛ր, դո՛ւք ալ բարձրացէք:

Վերը տնտես աղբարը աթոռի մը վրայ ելեր՝ փոշին կ'առնէ Իզմիրլեան սրբազանի շրջանակաւոր նկարին:

— Աս մարդը խա՛ս մարդ է, խա՛ս, — երկու ձեռքերովը բռնեց նկարը դէմը — զօրլո՛ւ մարդ է, Դիմաքսեան էֆ...

= Էֆէնտի՞...

— ...Բա՛ն... Պարոն Դիմաքսեան...

Ու, Պարոն Դիմաքսեան, տղոցը յայտարարեց թէ զիրենք հրաւիրած էր ներկայացման մը համար, որ տեղի պիտի ունենար դպրոցի հիմնադրութեան տարեդարձին օրը:

Յետոյ, բացատրեց նիւթը: Երկը թարգմանած էր ինք՝ ֆրանսերէնէ: Հրճուեցան տղաքը: Խօսուրտուք: Ժպիտ:

(Շար.) Կ. ՄՆՀԵԱՆ

Միւս կողմէ, իբր հետեւանք ստերլինի բարձրացման, ոսկիի գինին անկումը, մեծ վնասներ պատճառած է բազմաթիւ գոհարավաճառներու եւ ոսկերիչներու, որոնք անկեալ իշխաններէ, Թագաւորներէ եւ նախկին հարուստներէ գնած էին մեծարժէք գոհարեղէն եւ ոսկեղէն:

Լոնտոնի մէջ զրոյց կը շրջի թէ Անգլիական դրամատան վարչական խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է եւ կը կարծուի թէ մօտ ատենէն դրամատունը պիտի իջեցնէ զեղչի սակը:

Պուանի մահն յետոյ

Նախորդ օր, աւելի քան 30 հազար անձեր, Ֆրանսայի զանազան կողմերէն եկած, իրենց վերջին յարգանքը մատուցին Պուանի, անցնելով դագաղին առջեւէն եւ մերթ պարզելով յուզիչ տեսարաններ: Պատերազմի հաշմանդամներէն մէկը նուաղած ինկաւ դագաղին քով: Ամէն կողմէ ցաւակցական հեռագիրներ կը տեղան: Երեկոյեան ժամը 8էն վերջ տրուեցաւ այցելութիւններուն ու սկսաւ հսկումը նախկին պատերազմիկներու կողմէ:

Հանգուցեալին դագաղը երէկ առտու փոխադրուեցաւ արտաքին նախարարութեան պաշտօնատունը, ուր զետեղուեցաւ մեծ սրահին մէջ:

— Երեսփ. Ժողովի ելմտական յանձնախումբը քուէարկեց 350 հազար ֆրանքի վարկ մը, զոր կառավարութիւնը կը պահանջէր, յատկացնելու համար թաղման ծախքերուն:

— Սէնի երեսփոխաններէն մէկը, Երեսփ. Ժողովին ներկայացուցած է օրինագիծ մը, որով կ'առաջարկէ Պուանի աճիւնը զետեղել Պանթէոնի մէջ:

Զինաթափութեան ժողովը

Զինաթափութեան ժողովի երկու յանձնախումբերը որոնք պիտի ուսումնասիրէին ծովային եւ ցամաքային զինաթափութեան վերաբերեալ հարցերը, սկսան աշխատանքի: Օդանաւային, ինչպէս նաեւ պատերազմական ծախքերու սահմանափակման յանձնախումբերը կը հաւաքուին այսօր: Սակայն, այդ յանձնախումբերէն ո՛չ մէկը պիտի կրնայ լուրջ աշխատանքի լծուիլ, քանի դեռ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չէ լրացուցած իր գործը: Պատուիրակներէն շատերը կը նախընտրեն սպասել Ֆրանսայի վարչապետին Պ. Անտրէ Թարտիէօյի վերադարձին, քանի որ խորհրդակցութիւնները պիտի դառնան գլխաւորաբար ֆրանսական առաջարկներուն շուրջ: Իսկ գերմանական առաջարկը աւելի վերջն է որ վիճաբանութեան պիտի դրուի:

Կանտոնի բանտէն փրկելու համար

Պոմպէյէն տրուած լուրի մը համաձայն, հնդիկ ցեղախումբերու պատկանող 40 հազար զինեալ մարդեր կը քալեն Փէշավէրի վրայ, Կանտոնին ազատելու համար բանտէն:

Կառավարութիւնը կը յայտնէ թէ այս շարժման գլուխը կը գտնուին Հնդիկ Խորհուրդի պետերը, եւ օդանաւով ցրուեց ազդարարութիւններ թէ պիտի ռմբակոծուին բոլոր այդ կարգի համախմբումները:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ.— Հանրապետականներու ղեկավարը Տը Վալերա 68ի դէմ 81 ձայնով նախագահ ընտրուեցաւ Իրլանտայի գործադիր խորհուրդին: Իրլանտական խորհրդարանի նախագահ ընտրուեցաւ հանրապետական մը՝ 71ի դէմ 76 ձայնով:

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ.— Լոնտոնի ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ յարձակում գործել անգործներու խումբի մը վրայ, որ կը ջանար կոտրել օժանդակութեան գրասենակի մը դուները: Երեք հոգի ձերբակալուեցան: Ոստիկաններէն երկուքը վիրաւորուեցան:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 900:
Մարսէյլ, Շ. Հ. 100:
Ժուալեզօզ, Ս. Հ. 35:

Երգահանդէս

Օր. Մարկրիթ Բաբայեանի աշակերտներուն կողմէ: Մասնակցութեամբ M. H. Algaziի, վաղը Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Salon du Foyerի մէջ, 93 Bld. St, Michel. Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

Բանախօսութիւն Մարսէյլի մէջ

Հայ Ակումբին կողմէ, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 114 Rue de Rome, Մարսէյլ: Կը խօսի՝ Պ. Հրանտ Աթէշեան, նիւթ ունենալով «Լոկ գիտութեան վրայ հիմնուած բարոյական մը կարելի՞ է ըմբռնել»: Մուտքը ազատ է:

ԼԻՈՆԻ Ատրեամանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին 12 Ռիւ Վոլթէր: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Համաձայն դիւանի որոշման ժողովին մասնակցող հայրենակիցները ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք ունենալու համար, պարտաւոր են վճարել իրենց անդամավճարները՝ 1931 դեկտեմբերէն 1932 մարտ 20: Ամսավճարներու վճարմանց համար դիմել 12 rue Voltaire, Lyon.

Թատերական մեծ ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Մարսիլահայ Տրամատիկ Ստուտիան, ի պատիւ դերասան

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի

Վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Սալօն Շաբի մէջ (84 Rue Chape) կը ներկայացնէ

«ԵՐԿԻՐՆ Է ԿԱՆՉՈՒՄ»

Դրամ 4 արար — Հեղ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ են

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. կեդր. կոմիտէն եւ փարիզի կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրեն

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր Սերոբ խումբը, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին 32 Ave. des Gobelinsի վերնայարկը:

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» խումբը, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 31 Rue Madame Curie:

ԿՈՊԼԷՆԻ Հրազդան խումբը յառաջիկայ Չորեքշաբթի (16 Մարտ) իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelins:

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն, յառաջիկայ Ուրբաթ (18 Մարտ) իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Rue du Fbg. du Temple:

Սոյն բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան կեդր. կոմիտէի եւ փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացակաները նկատի պիտի առնուին: Կարեւոր օրակարգ և նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, 240 Րիւ Տիւքէքլէն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Րիւ տը լա Րէփիւպլիք: Ներկայանալ անդամատետրերով: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկեր Կարօ խումբի ժողովը այս Կիրակի իրիկուն ժամը 5ին ընկ. Յովհ. Վարոյեանի բնակարանի մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կը հրաւիրուին նաեւ նոր արձանագրուողները:

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. նոր Գրադարանին մէջ, 240 Րիւ Տիւքէքլէն: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Թէյասեղան

Կազմակերպուած Ատաբազարի Հայր. Միութեան կողմէ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին 40 Րիւ տը Պէլվիլ

Կը նախագահէ՝ ՏՕՔԹ. ՆՈՐԱՅՐ

Ծախքերու մասնակցութեան համար՝ 2 ֆրանք 50

Հրապարակային բանախօսութիւն

Ա. Ե. Հայ կարմիր խաչի Նիսի մասնաճիւղին կողմէ

Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Bar Cigale (Bld. de la Madeleine) սրահին մէջ: Կը խօսի՝ Պ. Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Կ. Խաչի համակիր երկսեռ հասարակութիւնը:

Երեկոյթ Առնուվիլի մէջ

Կազմակերպուած Առնուվիլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Պ. Նիկողոսեանի Etoile Bleue սրահին մէջ

Կը բանախօսէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը ներկայացուի՝ ԹՈՐՈՍ ԾԱՌԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Երգահանդէս ԻՐԻՍ ՊԻԻԼՊԻԻԼԵԱՆԻ կողմէ

Մասնակցութեամբ ՕՐ. ՄԱՐԿՐԻԹ ԲԱԲԱՅԵԱՆի

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆի (ջութակ), եւ Mr. JEAN-MASSONի (դաշնակ)

6 Ապրիլ Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Salle Chopin, (Maison Pleyel) 8 Rue Daru, Paris. Գին 30, 20, 15 եւ 10 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51 Mr. le Prince եւ հայկական ճաշարանները:

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Rue Cambronne, Métro Vaugirard. Զեկոյց Պ. Ս. Շահխաթունիէ: Նիւթ՝ Շարժանկարի թէքնիքը, արուեստը եւ փորձեր: Մուտքը ազատ է

ԿԱՐԵՒՈՐ

Եթէ կ'ուզէք ձեր կազմակերպած հանդէսները հաճելի դարձնել նուագային ծախքով, դիմեցէք «Եփրատ» նուագախումբին որ կը ստանձնէ երեկոյթներու, հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ նուագել հայկական եւ եւրոպական պարեր. 5—25 հոգիէ (ըստ կամս հրաւիրողի) բաղկացած նուագախումբ, միմիայն 300 ֆրանք վարձք: Պայմաններու մասին 8 օր առաջ դիմել «Եփրատ»ի վարչութեան, հասցէ Տ. Օննսեան, 15 Rue du Pourtour, Clamart.

Կ'ուզուին քօէփ տը շինէ շեմիզիէ (chemisier) կարող լաւ գործաւորուհիներ: Կը պահանջուի խնամուած աշխատանք: Գործէ չհասկցողները չդիմեն: Դիմել առաւօտները ժամը 9—12 Պ. Ա. Տարոնեանի, 38 Rue du Caire. Փարիզ:

ՓՈՔՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ (PETITES ANNONCES)

TABAT, 18, Avenue d'Italie, գլխարկներ [illegible] քասքէթներ:

CAFÉ du CAREFOUR, 51, Rue Le Pelletier, [illegible] մադրավայր Հայերու:

VICTOR, զարդանկարիչ եւ ամէն [illegible] ներկի գործեր, 53 Fbg. Montmartre, [illegible]

BAR ՆՈՒՊԱՐ, բարեկամներու ժամադր[illegible] վայրը, 39 Rue Lamartine, Փարիզ (9):

ԾԱԽՈՒ Է կօշկակարի խանութ մը 3[illegible] Charlot. Ամսական վարձք 125 ֆր. [illegible] կանութիւն: Դիմել Տիկին Բօքըլ[illegible] հասցէին:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր [illegible] Թոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, [illegible] վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: [illegible] 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

ԾԱԽՈՒ Է կօշկակարի խա[illegible] նութ մը, [illegible] սենեակ մը եւ W. C., ըռփրիզ[illegible] ֆր., տարեկան վարձք՝ 1500 ֆր[illegible] Յարմար ամէն տեսակ գոր[illegible] ծելու, Դիմել 24 Rue Tivoli, [illegible]seille.

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

ՍՈՒՐԲ ԹՈՐՈՍԻ ԼԵՌԸ

Ու կը խօսի ինքն իրեն: Աղերսներ, հրաշքի խնդրանքներ ունի սուրբին ուղղուած: Ու բոլորը, մեր գիւղին բոլոր լուսնոտներն ու բարակցաւ ունեցողները, հո՛ն կ'երթան, Ս. Թորոսին հրաշքին ապաւինելով:

5

Եւ իմ պատմութիւնս հիմայ, որ քաղցր յիշատակի մը նման պահած եմ հոգիիս եւ միտքիս նուիրական մէկ անկիւնին մէջ:

Հա՛, նախապէս ըսեմ, որ ես իմ աչքերովս տեսած եմ այն «հրաշք»ը զոր պիտի պատմեմ: Հաւատք ընծայած եմ կամ ո՛չ, այդ՝ այնքան ալ կարեւոր չէ: Կրնամ ըսել միայն որ մասնաւոր հաճոյք մը կը զգամ զայն վերապրելով եւ վերարտադրելով: Այսքան միայն: Ու կը բաւէ

Իմ մայրս, այն ատեն շատ երիտասարդ էր տակաւին: Եւ մեր գիւղին քանի մը բացառիկ գեղեցիկներէն եւ աչքի զարնողներէն: Ազնիւ ու բարի հոգի մը, որ հիւանդութիւն մը ունեցաւ յանկարծ:

—Աղամենց հարսը կը մարի՛, «սատա՛» ունի, ըսին գիւղացիք:Ու ճի՛շդ էր գիւղացիին ըսածը:

Իմ մայրս կը քնանար կամ կը մարէ՛ր յանկարծ, եւ օրուան մէջ քանի մը անգամ՝ շատ յաճախ:

Աչքերուն սեւ ու գեղեցիկ բիբերը աստղերու նման, կը գլտորուէին իրենց պատեանին մէջ՝ մարմրելով: Դէմքին վարդերը կը թօշնէին՝ կարկուտէն յարկարծակի զարնուած կոկոններու պէս: Շրթունքները կապտորակ կը կտրէին, կարծես աւ րիւնը մէկէն ի մէկ սառած ըլլար մարմնոյն մէջ:

Ու կամաց, կամաց գլուխը վար կ'իյնար՝ կուրծքին վրայ, ճիշդ կախաղանէն կախուածի մը անտէր գլխուն նման. ու գիրկ գիրկ եւ գունդ ու կլոր մարմինը կը փլէր յանկարծ ինքնին վրայ, ու այնպէս՝ տանիքէն վար նետուած, խոշոր քուրջերէ կազմուած ծրարի մը նման կ'իյնար, նստած կամ գտնուած տեղը փողոց ըլլար կամ տունը, որմէ յետոյ շրթունքներէն օճառի նման բարակ փրփուր մը կը սկսէր հոսիլ:

Այս բոլորը կը զգայինք քովը գտնուողներս եւ կը հսկէինք իր անկումին վրայ:

Շատ անգամներ պատահած է որ մառանէն որեւէ ուտելիք մը բերելու ատեն, հոն՝ «քիփ»երուն վրայ, կամ խոհանոցին մէջ լաթ կամ աման լուալու պահուն, խոհանոցի սալերուն վրայ, միս-մինակ ինկած եւ քիթն ու բերանը կամ մարմնոյն զանազան մասերը ցաւցուցած է:

Մօրս վիճակը սուգի մատնած էր մեր տունը: Մանաւանդ հայրս շատ կը տառապէր, որովհետեւ շատ կը սիրէր, ու այնքան բացորոշ կերպով, ուր հակառակ գիւղի սեղմ սովորութիւններուն, մենք որոշ կերպով կը նկատէինք հօրս ջերմ ու բացառիկ սէրը՝ մօրս հանդէպ: Պէտք է ըսել, արդէն, որ հայրս իբրեւ քիչ մը դպրոց ու գիր տեսած մարդ, շատ ըմբոստ եղած է գիւղի կարգ մը բարքերու նկատմամբ: Օրինակ՝ սիրահարութեան եւ սիրելով ամուսնութեան դէմ դրուած անընական արգելքներուն հանդէպ:

Հանիս՝ խելքը կորսնցուցած վիճակ մը ունէր արդէն: Ամբողջ մեր թաղն ու գիւղը կը ցաւէին մօրս վրայ:

Դուռ ու դեղ, բժիշկ ու դարման, ո՛չ մէկ օգուտ ունեցան մօրս ցաւին: Ցաւ՝ որ «խարա-խատայի» պէս եկած եւ չոքած էր վարդի պէս կնոջ վրայ, ինչպէս կ'ըսէին գիւղացիք:

Հայրս՝ ի վերջոյ յուսահատած էր այլեւս բժիշկներու ափին մէջ դրամ համրելէն եւ հակառակ թեբահաւատ մէկը ըլլալուն, եկեղեցի կ'երթար, առտու եւ իրիկուն, քանի մը ծունկ աղօթք ընելու եւ մօրս բժշկութիւնը Աստուծմէ խնդրելու համար:

Հանիս՝ եկեղեցիէն դուրս չէր ելլեր: Եւ ամէն իրիկուն, պառկելէ առաջ, մեզի հետ աղօթքի կը կայնէր, մօրս բժշկութիւնը աղերսելով:

Տունը հսկումի մէջ էր:

Ու Սուրբը նորէն: Սուրբ Թորոսի անմահակա՛ն զօրութիւնը:

Կը յիշեմ, շատ լաւ կը յիշեմ: Կէս գիշեր մըն էր, երբ մեր տունին մէջ արտասովոր եռուզեռ մը սկսաւ յանկարծ:

Հայրս, հանիս եւ դուռ ու դրացիներ հաւաքուած էին մեր խոշոր սենեակներէն մէկուն մէջ: Բոլորին դէմքին վրայ խորհրդաւոր բան մը կար: Բաներ մը կը փսփսային, եկեղեցիէն ներս մտնող պառաւ մամիկներու ջերմեռանդութեամբ:

Ու պարզուեցաւ անիմանալի առեղծուածը:

Սուրբը մօրս երազին մէջ երեւցեր էր եւ քառսուն օր իր դուռը ուխտի երթալ թելադրած:

Հրաշք մը կը բնակէր մեր տունին մէջ:

Բոլորս՝ նոյնիսկ անհաւատ հայրս, համբերութեամբ լսեցինք մօրս երազին պատմութիւնը:

Ս. Թորոս, երկա՛ր մօրուքով ու պատկառելի երեւոյթով ճգնաւորի մը սրբութիւնը ունեցող սուրբի մը տպաւորութիւնը ձգած էր մօրս վրայ:

Հայրս՝ խոստացաւ մօրս, երթալ Սուրբին դուռը: Ու միւս օրն իսկ, մայրս՝ հանիիս ու երբեմն ալ դրացի տարէց կիներու եւ ինծի հետ սկսաւ այցելել Սուրբին:

Առաջին այցելութիւնը տուաւ հօրս ընկերակցութեամբ:Անոնց միացան գիւղէն քանի մը հաւատացեալ, առտուն կանուխ, մութն ու լուսուն:

6

Բասնը վեցերորդ օրն էր:

Ամբողջ քանըվեց օրեր, մայրս՝ քալելու մէջ շատ անվարժ կին, [illegible] համբերութեամբ եւ անխ[illegible] հաւատքով ու պաշտամունքով [illegible] լցուն, երբեմն ինծի, ու երբեմն հանիիս հետ, գիւղէն երկու [illegible] հեռուն գտնուող սուրբին հրաշ[illegible] վազած էր, միշտ բոպիկ ոտքե[illegible] ու մութնու լուսուն, օրէ օր եւ [illegible] ժամ հրաշքին եւ բժշկութեան սպ[illegible] սելով:

Մօրս դիւրութիւն ընծայ[illegible] լալու համար, հայրս մեզ, գի[illegible] մայրս վերջերը փոխադրած [illegible] սուրբին լերան մօտիկ ագարակ[illegible] մը այգին:

Այգիներու եղանակն էր [illegible] եւ մեր հնձաններ անսահման [illegible] կուտքը կ'ապրէին խաղողի բեր[illegible] ու վայլելքին:

Այգիներու եղանակն էր [illegible] եւ քանըվեցերորդ օրը մեր ուխ[illegible] Այդ օրը բնութիւնը արտակարգ [illegible] ուորութիւն մը ունէր: Հակառակ [illegible] շուն ըլլալուն, արեւը [illegible] չափ տաք էր եւ վճիտ: Այգիներ[illegible] մէջ եռուզեռը քիչ մը աւելի:

ՄԱՆՈՒԿ Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 12 ՄԱՐՏ 1932
12 MARS 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1826 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՃԱՄԲԱՅ ՈՒՆԻՆՔ

Կարելի՞ է ամբողջապէս դարմանել համատարած թշուառութիւնը, որուն քանի մը էջերը թղթատեցինք երէկ։

Կարելի՞ է, «հրաշլիք իմն», երանաւէտ վիճակի մը հասցնել մեր չքաւոր գաղութները։

Կարելի՞ է, հոսուն աղբիւրի մը պէս, դրամ հասցնել ուր որ անձկութեան մատնուած են, իրենց առօրեայ կեանքով, իրենց ազգային հաստատութիւններով — մասնաւորապէս դպրոցներով։

Ո՛չ։ Ինքնախաբէութիւն պիտի ըլլար այդպիսի մեծամիտ հաւատքներ տալ։

Կազմակերպուած պետութիւններն անգամ, ունին թշուառութեան այնպիսի տեսարաններ, որոնց առջեւ ի զուր պատէ պատ կը զարնեն իրենց գլուխները։

Ո՞ւր կը մնանք մենք, այսպէս ցամաքէ ցամաք նետուած։ Առանց հաստատուն բնակութեան։ Առանց հողի եւ մնայուն վաստակի։ Կորսնցուցած՝ քաղաքական - իրաւական ամէն հանգամանք։ Մատնուած ի սաստ ճակատագրի։ Ենթակայ՝ յետին ստրկանին բարեհաճութեան։

Ուրեմն, աչքի առջեւ ունենալով բուն իրականութիւնը, այստեղ ալ հրաշք չպիտի խոստանանք։ Այլ, ցանկալին իտէալ համարելով, կարելին պիտի փորձենք։ Շփման մէջ պիտի դնենք տրամադրելի բոլոր միջոցները։ Խելքէն մինչեւ դրամը։ (Առաջինը կը հոսի՛ անսպառ, առանց սակարկութեան. իսկ երկրորդը… հաւաքողները միայն գիտեն)։

Ի՞նչ են գաղութներու անմիջական պահանջները։

1. ԽՆԱՄԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ.— Գաղթականներու իրաւական վիճակը։ Չքաւորներ, որբեր, հիւանդներ, անգործներ, անոք երախաններ եւն.։

2. ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄ.— Գաղթակայաններու մէջ մնացած, հաստատուն բնակութենէ զրկուած ընտանիքները, մասնաւորապէս հողագործները հողին կապելու աշխատանք, որ արդէն կը կատարուի Սուրիոյ եւ Միջագետքի մէջ, բայց կանգ առած է դրամի չգոյութեան հետեւանքով։

3. ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.— Նոր սերունդի փրկութիւն։ Հին դպրոցները զարգացնել եւ նորեր ապահովել։ Հոգատարութիւն՝ բարոյական եւ նիւթական։ Դասագիրք։

Գիտակցաբար մէկդի դրինք Հայաստանի օգնութեան, Ներգաղթի եւն. խնդիրը, որ ինքնին հասկնալի է։ Եւ որ, սակայն, պատճառ պէտք չէ դառնայ գաղութները զոհելու, չափազանց վերացական բանգիտութիւններով։

Արդ, անցեալ տարի, իր արծաթեայ յոբելեանին առթիւ, Բարեգործականի կեդր. Վարչութիւնը մէջտեղ նետեց «Նոր Ուղեգիծ մը»։ Ոչ թէ իբրեւ յանձնառութիւն, այլ իբրեւ «առաջադրութիւն»։ Թխածոյ «ուռուռ մասանց» մը, որ կը բաղկանար 31 կէտերէ։

Մենք այն ատեն մաղելով այդ շռայլաբանութիւնը, ամբողջ ուղեգիծը վերածեցինք երեք - չորս հիմնական բաժիններու,— ճիշդ այնպէս ինչպէս քիչ վերը։ («Յառաջ», 1931 մայիս 12 եւ 14)։ Նոյնիսկ աւելի ամփոփելով, առաջարկեցինք որ, առօրեայ հոգերէն դուրս, Բարեգործականը իւրաքանչիւր տարեշրջանի համար ընդունի որոշ ուղեգիծ մը, եւ գործի ձեռնարկէ անոր համեմատ։

Ի՞նչ եղաւ «Նոր ուղեգիծը»։ Ի՞նչ ըրին Բարեգործականի վարիչները, անոր գոնէ չորս կէտերը իրագործելու, կամ իսկապէս նոր ճամբայ մը բանալու համար։

Տեղեկութիւն չունինք։ Միակ տեղեկութիւնը՝ կը քաղենք Բարեգործականի պաշտօնաթերթէն, «Միութիւն», որ իր 1932 Մարտ-Ապրիլ թիւին մէջ (ճիշդ այդպէս, Մարտ-Ապրիլ), կը հարցնէ.

— «Կարդացի՞ք Հ. Բ. Ը. Միութեան վերջին ուղեգիծ-ծրագիրը, եւ ի՞նչ ըրիք ձեր առաջադրուած այս կամ այն ձեռնարկին սատարելու համար»։ (էջ 32)։

Մէկ խօսքով՝ Բարեգործականը ինքն է որ, կոչի ձեւով, կը խոստովանի թէ ծրագիրը կը քնանայ, քանի որ կոչերը անլսելի կը մնան։ Իր վերջին ղեկոյցն ալ պաղատագին կոչ մըն էր դրամ հասցնելու։ Եւ միեւնոյն ատեն թելադրութիւն մը՝ հաւաքական աշխատանքի։ Գործակցութեան։

Ճի՛շդ այս է մեզ մտատանջող հարցն ալ։ Ահա տասը տարի է որ կ'արծարծուի այդ հարցը, ամէն տեղ եւ բոլոր միջոցներով, բայց միշտ քարին զարնուելու համար։

Մինչեւ որ ստերլինը չինկաւ, Բարեգործականն ալ չբարեհաճեցաւ վար իջնել իր փղոսկրէ աշտարակէն։

Դժբախտաբար այո՛, տագնապը մեծապէս ազդած է բոլորին վրայ եւ նուազած են հասոյթները։

Բայց անարդար է ամբողջ մեղքը նետել տագնապին — կամ ստերլինին — վրայ, եւ Պիղատոսի պէս ձեռքերը լուալով, տրտնջալ.

— Ի՛նչ ընենք, դրամ չեն տար որ մենք ալ օգնենք։

Միշտ ալ կարելի է դրամ գտնել. դրամ հանել այս ժողովուրդէն, այսօր, վաղը, միւս օր, կը բաւէ որ համաձայնինք հիմնական խնդիրներու մասին։ Ունենանք որոշ ուղեգիծ մը, զայն «ազգովին» հետապնդելու առաջադրութեամբ։ Եւ ունենանք անհրաժեշտ մեքենան,— գաղութներու կազմակերպուած իշխանութիւնը։

Այստեղ է որ, կամացուկ մը իրենց պատեանին մէջ կը քաշուին Բարեգործականը եւ միւսները։

Այստե՛ղ է «կարմիր թաշկինակը», որմէ սարսափահար կը փախչին բոլոր տեսակի ազգասէրները։ Անշուշտ սպասելով որ «ազգը» ինքն իր մէջ հալի։

Եւ այստեղ է որ առտու - իրիկուն աճպարարութիւն կը խաղան շատ - շատերը, Դաշնակցութիւնը հռչակելով պատասխանատու՝ տիրող անկերպարան վիճակին։

Այդ եղկելիները եթէ հաւատային իրենց ըսածին, եթէ պուտ մը խելք ու խիղճ ունենային, անշուշտ կ'անտեսէին Դաշնակցութիւնը, և գաղութները կը կազմակերպէին մնացեալ տարրերով ու հոսանքներով։ Քանի որ, պահանջը կայ, իսկ հայ ժողովուրդին հարիւրին 90ը… իրենց հետ է։

Մինչդեռ, բուն հոգերը մէկդի դրած, եւ անընդհատ լայնցնելով խրամատը, հրահրելով կիրքերը, անոնք օրը իրիկուն կ'ընեն Դաշնակցութիւն խաչելով։ Մէկ կողմէ կ'ուզեն հաստատել թէ դեր չունի, արժէք չունի Դաշնակցութիւնը, միւս կողմէ չեն կրնար մնացեալ բոլոր բազմութեամբ մէջտեղ բերել ո՛ր եւ է կազմակերպութիւն։

Դեռ երկա՞ր պիտի տեւեն այս լարախաղացութիւնները։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻ՛ՒՆ ԽԱՉԱԳՈՂՆԵՐՈՒՆ

Հայ խաչագողները դարձել գործի վրայ են Փարիզի մէջ։ Կը մտնեն, կ'ելլեն տուները՝ այրերու բացակայութեան անշուշտ, եւ մերթ գութ շարժելով, մերթ սպառնալով, կը ջանան բան մը փրցնել ու երթալ։

Ասոնք, յաճախ կը ներկայանան իբր անոնք, անտէր, անգործ երկար ատենէ ի վեր, եւ ստիպուած՝ հեռանալու երկրէն՝ կառավարութեան հրահանգով։

Մեզ կը հաւաստեն թէ, կան ալ որ մինչեւ իսկ գաղթականաց գրասենեակին կողմէ ստորագրուած յանձնարարական մըն ալ կը ներկայացնեն։ Կեղծ է անշուշտ։

Պէտք չէ քաջալերել այս խաչագողները, կարեկցելով եւ բան մը տալով։ Անոնք որ կը գտան իսկական կարօտեալներուն, կրնան իրենց լուրը հասցնել հայ պաշտօնական իրաւասու հաստատութեան մը եւ այս կարգի կեղծ մուրացկաններուն ցոյց տալ իրենց տան դուռը եւ Աղքատախնամի ճամբան։

Այսքանն ալ իրենց կը բաւէ, եթէ քիչ մը խելք ունին եւ կը խուսափին աւելի ծանր խստութիւններէ։

Մ. Ե.

Ընդհանուր գործադուլ Սպանիոյ մէջ

Մադրիտէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, Քորունի նահանգին մէջ յայտարարուած է ընդհանուր գործադուլ՝ քառասուն հազար բանուորներ արդէն լքած են աշխատանոցները։

Բոլշեւիկները Անգլիոյ մէջ

Նախկին համայնավար մը, որ հիմա թունդ աւետարանական է դարձած, հաւաքոյթի մը մէջ յայտնեց թէ Անգլիոյ մէջ հաստատուած է բոլշեւիկեան գօրեղ կազմակերպութիւն մը, որ դրամ կը ստանայ Մոսկուայէն եւ Անգլիոյ բոլոր կողմերը մասնաճիւղեր է հաստատած։ Այս կազմակերպութիւնը որ կը կոչուի «Կեանքի ընկերներ» ունի 2 հազար գործակալներ, որոնք ցրուած են ամբողջ երկրին մէջ եւ կը գործեն անգլիական համայնավար կուսակցութենէն անկախ։

Աւազակութիւնները կը շատնան

Նախորդ գիշեր, ժամը 2ի ատեն, քաղաքային զգեստով ոստիկաններ, երբ կը շրջագայէին փողոցները. լսեցին ատրճանակի ձայն մը որ կուգար Պուլվար տը լա Շափէլի կողմէն։ Նոյն պահուն նշմարեցին ինքնաշարժ մը որ արագօրէն կը սուրար։ Ի զուր ազդարարեցին կանգ առնել։ Ինքնաշարժը ճզմեց իր անիւներուն տակ նետուած հեծանիւ մը ու շարունակեց սուրալ։ Ոստիկաններն ալ սկսան ինքնաշարժով հետապնդել փախստականը, որուն ետեւէն պարպուած 30ի չափ գնդակ, ո՛չ մէկ արդիւնք տուաւ։ Ոստիկանները յաջողեցան առնել ինքնաշարժին թիւը, որ յետ քննութեան, յայտնուեցաւ թէ կեղծ էր։

Աւազակներէն մէկը ձերբակալուած

Վիեննայի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց մէկը որ մասնակցած էր, Փարիզ, Լաֆայէթ փողոցի Պարուխ դրամատան կողոպուտին։

Աւազակը որուն վրայէն գտնուեցաւ 25 փրանքի գումար մը, խոստովանութիւններ ըրաւ։

Պարուխ դրամատան տնօրէնը կը յայտնէ թէ այս աւազակը որուն անունն է Տրակօ, ըստ երեւոյթին պետը կը թուէր ըլլալ խումբին, որուն կը հրամայէր տիրականօրէն, դրամատան կողոպուտին ընթացքին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ո՞Ր ՀԱՅԵՐԸ ԿՐՆԱՆ ԴԱՌՆԱԼ ԹՈՒՐՔԻԱ

Նոր հրահանգէն կրնան օգտուիլ Իզմիրի փախստականները

Փարիզի թրքական հիւպատոսարանէն պատահաբար քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, երթեւեկի նոր հրահանգէն կրնան օգտուիլ՝

1.— Անոնք որ օսմանեան անցագրով Թուրքիայէն դուրս ելած են քէմալական վարչաձեւէն առաջ։

Ասոնք ալ երկու մասի կը բաժնուին.— *ա)* Անոնք որ արտասահման հանելէ վերջ, օրինական պայմանաժամերուն կանոնաւորաբար նորոգած են իրենց անցագիրը՝ պահելով Թրքական հպատակի իրենց հանգամանքը։ Ասոնք կրնան Թուրքիա դառնալ՝ առանց *պէյաննամէ* լեցնելու ստիպումին ենթարկուելու։ *բ)* Անոնք որ այդ օրինական ձեւակերպութիւնը չեն լրացուցած։ Այդպիսիները պարտաւոր են *պէյաննամէ* լեցնել եւ նպաստաւոր պատասխան ստանալէ վերջ միայն կ'արտօնուին Թուրքիա վերադառնալու։

2.— Անոնք որ *առանց ո եւ է անցագրի* Թուրքիայէն դուրս ելած են։ Այս դասակարգին տակ կ'իյնան առաւելապէս Իզմիրի աղէտեալները, որոնք խուճապի մատնուած՝ ժամանակ եւ հնարաւորութիւն չունէին անցագիր հանելու՝ արտասահման երթալու համար։ Ասոնք պիտի կրնան *պէյաննամէ* տալ եւ նպաստաւոր պատասխան ստանալէ յետոյ, Թուրքիա վերադառնալ։

Նոր հրահանգէն չեն կրնար օգտուիլ՝

1.— Անոնք, որ Թուրքիայէն դուրս ելած են ո եւ է օտար անցագրով (հայկական, ֆրանսական, իտալական, անգլիական եւյլն. եւյլն.) նոյն իսկ ներս չեն ընդունուիր հիւպատոսարանէն՝ *պէյաննամէ* ստանալու համար։

2.— Անոնք, որ թէեւ քէմալական անցագիր ստացած են, սակայն իրենց անցագրին տակ *ավտէթի կայըը ճայիզ* մակագրուած է։

3.— Անոնք որոնք գործավարներու խորհուրդին որոշումով հանուած են Թրքական հպատակութենէ։

4.— 150նոցներու ցանկին պատկանողները։

5.— Օսմանեան կայսերական գերդաստանին անդամները։

Ինչպէս կը տեսնուի- նոր հրահանգը շատ սահմանափակ հանգամանք ունի։ Անկէ կրնան օգտուիլ միայն անոնք որ օսմ. անցագրով կամ առանց ոեւէ անցագրի դուրս ելած են։ Ըսել է խօսքով, Մեծ Պատերազմէն առաջ արտասահման եկողները, որոնք բոլորն ալ տուն տեղ եղած են եւ վերադարձի մասին չեն մտածեր՝ երկրորդ՝ Իզմիրի աղէտեալները, որոնց տունն ու տեղը հրկիզուած է արդէն եւ «լքեալ» գոյքի խնդիր չունին։

Ազգային թաղում Արիստիտ Պրիանի

Տեղակոյտի զննատումը

Ինչպէս գրեր էինք, կառավարութիւնը որոշած է ազգային թաղում կատարել Պրիանի։ Վերջին կարգադրութիւններն եղած են հետեւեալ կերպով այսօրուան համար, շաբաթ, կէս օրէն վերջ։

Դամբանականը պիտի խօսի վարչապետ Պ. Թարտիէօ, կառավարութեան կողմէ։ Զօրախումբեր անցք մը պիտի կատարեն, որմէ յետոյ յուղարկաւորներու թափօրը պիտի կազմուի համաձայն որոշուած կարգի մը։

Թափօրը պիտի անցնի հետեւեալ փողոցներէն ու պողոտաներէն, մեկնելով արտաքին նախարարութեան պաշտօնատունէն, քէ տ'Օրսէ, Քոնքորտի կամուրջ, Քոնքորտի հրապարակ, Ավընիւ տէ Շան զ'Էլիզէ, Էթուալի հրապարակ (ձախ կողմ), Ավընիւ Քլեպէռ, Թրոքատէրօ։ Թրոքատէրոյի հրապարակը թափօրը պիտի ցրուի։

Արտաքին նախարարութեան պաշտօնատան առջեւ, վարչապետ Պ. Թարտիէօ դամբանականը պիտի խօսի ժամը 2.30ին։

× Երեսփոխանութիւնը 1ի դէմ 261 ձայնով քուէարկեց օրինագիծ մը որ կը յայտարարէ. — «*Պրիան արժանի եղաւ հայրենիքին*»։

Նոյն բանաձեւը քուէարկուած էր նաեւ Քլէմանսոյի, մարաջախտ Ֆոշի եւ Փուանքարէի։

Թուրքիոյ նմտական տագնապը

Էնկիւրիէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, ելեւմուտքի վերջնական մշակումը ուշացած է հաւասարակշռութիւնը հաստատելու դժուարութեանց հետեւանքով։ Թուրք գործավարներու վերջին նիստին մէջ, նկատի առնելով տնտեսական տագնապին ծանրութիւնը, կառավարութիւնը այն համոզման եկաւ թէ, չպիտի կրնայ վճարում կատարել այն օտար ընկերութեանց, որոնք ներկայիս հանրային շինութիւններ կը կատարեն երկրին մէջ։ Գործավարներու նիստէն յետոյ, ելմտական գործավարը շրջաբերական մը ղրկելով այդ օտար ձեռնարկուներուն եւ ընկերութեանց, յայտնեց թէ 1932ի վճարումները տեղի պիտի ունենան երբ անոնց հետ կնքուած պայմանագրութիւնը վերջանայ։ Իբր հատուցում, տոկոս պիտի տրուի։

Գերմանիոյ նախագահական ընտրութիւնը

Հինտէնպուրկի կոչը գերման ժողովուրդին

Գերման հանրապետութեան արդի նախագահը, Հինտէնպուրկ, թեկնածու յառաջիկայ ընտրութեան մէջ, գերման ժողովուրդին, ռատիոյով ուղղեց կոչ մը, որով խստօրէն կը պատասխանէ իրեն ուղղուած քննադատութիւններուն։

Ստորեւ գլխաւոր կէտերը Հինտէնպուրկի կոչին.

— Մտքրայեղ աջ թէ ծայրայեղ ձախ կուսակցականի մը ընտրութիւնը մեր հայրենիքը պիտի մխրճէր խռովութեան մէջ, որուն ծանրութիւնը կարելի չէ չափել ներկայիս։ Իմ պարտքս էր դէմ կենալ ատոր։

«Պիտի մերժէի կուսակցութեան մը, կամ կուսակցական խմբակցութեան մը թեկնածուն ըլլալ, ինչպէս պիտի մերժէի նախադիր պարտադրութիւններ։ Սակայն թեկնածուն ըլլալ գերման ժողովուրդին, այդ նկատեցի իմ հայրենասիրական պարտականութիւնս։ Որով, եթէ վերընտրուիմ, պիտի կրնամ իմ պարտականութիւնս կատարել՝ երբ լիազօրը ամբողջ գերման ժողովուրդին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Փորիկն Լինտպէրկ դեռ չէ գտնուած

Ամերիկեան թերթ մը կը յայտնէ թէ ստոյգ աղբիւրէ կ'իմանայ որ Լինտպէրկի տղեկը ողջ է եւ առողջ, թէ իր ծնողքին վերադարձնելու հարցը կախում ունի միայն վերջնական կարգադրութիւններէ։

Լինտպէրկ ենթադրելով որ առեւանգիչները սարսափած են իրենց արարքէն եւ կը վախնան ձերբակալուելէ. փարատելու համար անոնց վախը նոր կոչ մը ուղղեց անթելով։

Լինտպէրկ կը խնդրէ առեւանգիչներէն որ տղեկը յանձնեն ապահով տեղ մը, ուր յետոյ իրեն պէտք է յայտնեն. պէտք է պահեն տղեկին մէկ շապիկը, զոր առեւանգիչներէն մէկը, իրեն ներկայացնելով, պիտի ստանայ փրկագինը։

Հանրածանօթ մաքսանենգը Ալ Քափոն որ բանտը կը գտնուի, կառավարութենէն խնդրեց որ զինքը ազատ արձակէ ժամանակաւոր կերպով, որպէսզի իր կողմէ աշխատի տղեկը գտնելու։ Ալ Քափոն կառավարութեան ներկայացուց 200 հազար տոլարի երաշխաւորութեան առաջարկ մը։

Անգլիա իջեցուց զեղչի սակը

Այս վերջին օրերս, անգլիականի արագ եւ շարունակական բարձրացումը սկսեր էր վախ ազդել Անգլիոյ ճարտարարուեստական եւ առեւտրական շրջանակներուն։ Կը վախցուէր որ անգլիականի բարձրացման հետեւանքով, նուազի արտաքին առեւտուրը։ Երեւոյթը ուշադրութիւնը գրաւեր էր նաեւ Անգլիոյ Դրամատան, որ ինչպէս գրեր էինք երէկ, նիստի հրաւիրեր էր վարչական խորհուրդը։

Կառավարութիւնն ալ իր կարգին մտահոգ, խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ մասնակցութեամբ փոխ-վարչապետ Պոլտուինի, ելմտական նախարար Չէմպըրլէյնի եւ ելմտական նախարարութեան մասնագէտներուն։

Այս խորհրդակցութենէն վերջ, Անգլիոյ Դրամատան վարչական խորհուրդը նիստ մը ունեցաւ եւ որոշեց զեղչի պաշտօնական սակը իջեցնել 5էն 4 առ հարիւրի։

Անգլիականը որ 96ի բարձրանալէ վերջ, իջեր էր 94ի, շարունակեց իջնալ մինչեւ 92 7/8ի։ Այս անկումը հետեւանքը չէ միայն զեղչի սակի նուազման։ Այլ նաեւ ուրիշ միջոցներու ալ, որոնք կը ձգտին արգիլել չափազանց բարձրացումը։

Պալթիկէն մինչեւ Միջերկրական

Ռումանական թերթ մը կը հրատարակէ Վարշաւիայէն առնուած լուր մը, որ կը յայտնէ թէ ծրագիր մը կը մշակուի, կազմելու համար տնտեսական խմբակցութիւն մը որ ընդգրկէ Պալթիկէն մինչեւ Միջերկրական։

Այս ծրագիրը կ'երեւի թէ ընդունելութիւն գտած է ռումանական կարգ մը շրջանակներու մէջ։ Ոմանք տրամադիր կ'երեւին լրջօրէն նախատեսելու դրութիւն մը, որ համախմբէ Ֆինլանտայէն մինչեւ Յունաստան, մէկուկէս միլիոն քիլոմեդր տարածութեան վրայ, 120 միլիոննոց բնակչութիւն մը, տնտեսական ամուր կապերով։

Հնդկաստանի խռովութիւնները

Գրեր էինք թէ քառասուն հազար հոգինոց զինեալ ամբոխ մը կը քալէ Փէշավէրի վրայ, ազատելու համար կանտին։

Կառավարութիւնը խիստ միջոցներու դիմած է, արգիլելու համար աւելի ծանր խռովութիւններ։ 32 անգլիական օդանաւեր արդէն ռմբակոծեցին ըմբոստ խումբերը։ Բայց երկու օրէ ի վեր, տեղատարափ անձրեւին եւ բուռն փոթորիկներու հետեւանքով, օդանաւային գործողութիւնները կը դժուարանան։

Բոլոր զօրախումբերը շարժման մէջ դրուած են։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ ՄԸ

Տնտեսական ընդհանուր կացութիւնը բարելաւումի լուրջ նշաններ ցոյց չի տար դեռ: Մխիթարական միակ պարագան սա է որ տագնապը կայուն հանգամանք մը ստացած է, առանց վատթարացումի նոր երեւոյթներ պարզելու:

Այս վիճակը բաւական եղաւ որ ներկայ տարուան սկիզբէն ի վեր, միջազգային սակարաններու մէջ նպաստաւոր շարժում մը առաջ գայ որ մասնաւորապէս ուշագրաւ է Փարիզի մէջ: Արժեթուղթերու այն բարձրացումները՝ որ սկսած էին յունուարին սկիզբը, վերջացող շաբաթներուն մէջ տարապայման հանգամանք մը ստացան:

Այս նպաստաւոր շարժումին մէջ անշուշտ դեր մը կը կատարեն դրամատուններն ու ելմտական մեծ հաստատութիւնները, իրենց պատրաստ դրամագլուխները տրամադրելով զանազան արժեթուղթերու գնման: Այս միջամտութիւնները տեղի ունեցած էին նաեւ անցեալ տարուան սկիզբը, առանց նպաստելու տեւական բարելաւումի մը: Այս անգամ, սակայն, առաջ եկած նպաստաւոր փոփոխութիւնը վրդովիչ ըլլալու աստիճան ուշագրաւ եղաւ:

×

Բաժնեթուղթերու ելեւէջները ներկայացնող ֆրանսական ցուցանիշները պերճախօս կերպով ցոյց կուտան տարբերութիւնը այն վիճակին՝ որ կը տիրէր 1931ի յունուար 14էն մինչեւ փետրուար 11, եւ այն կացութեան մէջ՝ որուն հանդիսատես եղանք այս տարուան յունուարի սկիզբէն մինչեւ 27 փետրուար: Արդարեւ, մինչդեռ այս ցուցանիշները առաջին շրջանին մէջ 322էն 391ի բարձրացած էին, երկրորդ շրջանին՝ անոնք եղած էին 215 եւ 294:

Աւելի որոշ գաղափար մը կազմելու համար, երբ համեմատական եղանակով ներկայացնենք այս թիւերը, պիտի տեսնենք թէ՝ մինչդեռ անցեալ տարի վերոյիշեալ ժամանակամիջոցին, արձանագրուած բարձրացումները 21 առ հարիւրի համեմատութիւն կը կը ներկայացնէին, այս տարի համեմատութիւնը եղած է 37 առ հարիւր:

Ուրեմն, արտաքին միջամտութիւններէ զատ, գոյութիւն ունեցած են ուրիշ պատճառներ՝ որոնք առաջ բերած են տեսնուած բարելաւումը: Այս պատճառներուն մէջ կարեւոր դեր մը կատարած են սակարանի այն յաճախորդները՝ որ առանց շահատէր ըլլալու, պարբերաբար կու գան իրենց գնումներովը ազդեցութիւն գործելու սակարանական առ ու ծախերուն մէջ:

Զէզոք դրամատէրերու եւ հաստատութիւններու այս բազմութիւնը, մասնաւորաբար մեծ զանգուած մը կը կազմէ Ֆրանսայի մէջ: Այս երկրին ժողովուրդին մէջ անհամար թիւ մը կայ հաստատութիւններու, որոնք իրենց խնայողութիւնները մեթոտաւոր կերպով կը յանձնեն բուրդէ գուլպաներուն (bas de laine), ինչպէս կ'ըսեն: Այս խնայուած գումարներն են ահա որ պարբերաբար կու գան սնունդ մատակարարելու սակարանին, առաջ բերելով գինի բարձրացումներ:

Խնայողներու այս բազմութիւնը երկու տարիէ ի վեր մեծ վնասներու ենթարկուած էր, գիներու թաւալգլոր անկումներուն պատճառով. հետզհետէ քաշուած էր հրապարակէն ու քանքարաթաքոյց եղած: Միայն թէ՝ հոս ու հոն պահ դրուած դրամագլուխները աստիճան մը եւ որոշ ատեն մը միայն կրնան անշարժ մնալ: Դրամագլուխի մը ճակատագիրը գործունէութիւնն է. ան կը նմանի կազմակերպուած ու սպառազինուած բանակի մը որ բանակած է պատերազմի դաշտին վրայ. կը մօրակուի շարունակ կռիւի անզուսպ փափաքէ մը:

×

Երկու տարիէ ի վեր անշարժութեան դատապարտուած դրամագլուխները այս վիճակին մէջ կը գտնուէին, երբ տնտեսական տագնապը մտաւ կայուն փուլի մը մէջ: Այս պարագան ինքնին բաւական էր որ անոնք թողէին իրենց թաքստոցները:

Ուրիշ ոչ նուազ նպաստաւոր պարագաներ — արդարանալի կամ ոչ— եկաւ խաթանելու սկսող շարժումը: Հատուցումներու խնդրով զբաղելու համար Լօզանի մէջ գումարուելիք խորհրդաժողովին յետաձգումը կը կարծուի որ պիտի նպաստէ այս հարցին լուծման: Միւս կողմէ՝ սա համոզումը կը տիրէ թէ՝ Ֆրանսայի մէջ դրամատուներու կրած տագնապը որեւէ երկիւղ չի ներշնչեր այլեւս:

Ասոնցմէ զատ, կարգ մը արտաքին պատճառներ նպաստեցին որ ծայր տուող լաւատես շարժումը աւելի զարգանայ: Ասոնց մէջ կարելի է յիշել Անգլիոյ տնտեսական վիճակին բարւոքումը, ինչպէս նաեւ այն ելմտական միջոցները՝ զորս Միացեալ - Նահանգները գործադրել սկսան վերջերս, իրենց վարկային քաղաքականութեան մէջ:

×

Եթէ խորապէս քննենք, այս պատճառները՝ որոնք պատճառէ աւելի յոյսեր ու ենթադրութիւններ են, պիտի տեսնուի որ անոնք բաւական չեն արդարացնելու սակարանական գիներու վերջին բարձրացումները: Որքան ատեն որ շատ մը նախնական նիւթերու գիները շատցած կը մնան, տեւական բարելաւում սպասել անկարելի է:

Այս նշանները կ'ապացուցանեն թէ՝ տնտեսական տագնապը դեռ վերջ գտած չէ: Սակայն կարելի չէ ուրանալ թէ՝ ան անցուցած է արդէն իր սուր շրջանը: Ասոր համար է որ քանքարաթաքոյցները իջան հրապարակ, կենդանութեան շունչ մը տալով արժեթուղթերու շուկային:

Ճիշդ չըլլար կարծել թէ՝ շարժումը արհեստական կերպով ստեղծուած է եւ արդիւնքն է կառավարական կամ ելմտական շրջանակներու կողմէ գործ դրուած միջամտութիւններու: Այս շարժումը աւելի վերագրելի է այն վստահութեան՝ որ սա վերջին շաբաթներուն մէջ սկսաւ հետզհետէ կազմուիլ հասարակութեան մէջ:

Բայց, այս վստահութիւնը կ'արդարացնէ՞ արդեօք գիներու այն տարապայման բարձրացումները, որոնք տեղի ունեցան վերջացող շաբաթներուն մէջ: Ի՞նչ պատճառ կար օրինակի համար, որ Պանք տը Ֆրանսի բաժնեթուղթը 11,150 ֆրանքէն 14,806 ֆրանքի ելլէր, Պանք տը Փարին 1.110էն 1825ի, Քոմփանի Ժէնէրալ տ'Էլէքթրիսիթէն՝ 1965էն 2760ի, Շնիտէռ՝ 1030էն 1540ի, Բալի Սէնթ-Թերէզը՝ 1095էն 2900ի, եւն. եւն.:

Հակազդեցութիւն մը անհրաժեշտ էր ուրեմն ու այս հակազդեցութիւնը սկսաւ իր դերը կատարել անցեալ ուրբաթէն սկսեալ, երբ արժեթուղթերէն շատեր իրենց կրած բարձրացումներէն աւելի կամ նուազ կարեւոր մաս մը կորսնցուցին: Այսպէս՝ մարտ ութին Պանք տը Ֆրանսը 13,810ի իջաւ, Պանք տը Փարին՝ 1660ի, Քոմփանի Ժէնէրալ տ'Էլէքթրիսիթէն՝ 2560ի, Շնէտէռը՝ 1355ի, Բալի Սէնթ - Թերէզը՝ 2375ի, եւն, եւն.: Նոյն համեմատութեամբ իջան նաեւ ուրիշ բազմաթիւ արժեթուղթեր եւ շատ հաւանական է որ այս անկումները շարունակեն տակաւին ատեն մը:

×

Առեւտրական գործերով եւ մասնաւորաբար սակարանական գործառնութիւններով զբաղողները արտակարգ խանդավառութիւն ցոյց տալու լուրջ պատճառներ չունին դեռ: Բարելաւումը՝ որ հակառակ վերջին անկումներուն տեսնուեցաւ, իրողութիւն մըն է: Բայց, ան. տնտեսական անօրինակ տագնապին մէջ, կը կազմէ հանգրուան մը լոկ՝ որուն ամէնէն էական յատկանիշը վերադարձնումն է, հասարակութեան այլեւայլ խաւերուն մէջ, վստահութեան զգացումի մը՝ որ մեծ չափով ծնունդ առած է նաեւ հոգեբանական պատճառներէ:

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Ահաբեկում Հալէպի մէջ

Հալէպի մէջ անծանօթ մարդ մը, մարտ 1ին գիշերը ռումբ մը նետած է Նորընտիր երեսփոխան Ղալիպ պէյ Քուֆթի Ազասիին տան վրայ: Ռումբը պայթած է տան դրան առջեւ, սակայն ոեւէ վնաս չէ պատճառած:

Խիստ քննութիւններ կը կատարուին: Կ'ըսուի թէ տէրօրի կազմակերպութիւն մը գոյութիւն ունի Հալէպի մէջ որ վարձած է ֆէտայիներ, նորընտիր երեսփոխաններու դէմ մահափորձեր ընելու համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՇՈՒՐՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ո՛րեւէ խորհրդածութիւն՝ պիտի կոտրէր այս նախադասութիւններուն ուժը: Անոնք պերճօրէն կը խօսին իրենց համար,— եւ կը խօսին Թուրքերուն սրտին:

Բայց միայն թերթերը չեն որ այսպէս քաղաքական «ուսում կը ջամբեն» ամբոխին ու նոր սերունդին: Այս Յուշերը անշուշտ, գիրքերու պիտի վերածուին, աւելի տեւական դեր կատարելու համար: Եւ գիրքեր ալ կան ու կը հրատարակուին իրարու ետեւէ, միեւնոյն ուղղութեամբ,— զոհը դնել դահիճին տեղ,— եւ փոխադարձաբար:

Կը ճանչնաք Զիա Կէօք Ալփը,— Տիգրանակերտցի Թուրք մը, որ ջերմեռանդ քարոզիչն էր համաթրքական, Թուրանական շարժման, եւ որ մեռաւ քանի մը տարի առաջ:

Նոր լոյս տեսաւ իր կենսագրութիւնը, Պոլսոյ մէջ, անշուշտ լատինատառ Թուրքերէնով: Ուսումնասիրելի նիւթ մը՝ համաթրքական շարժումի զարգացման տեսակէտէն:

Առաջին գլուխէն իսկ, պատմական տեղեկութիւններ հաղորդելով Զիա Կէօքի ծննդավայրին, Տիգրանակերտի մասին, հեղինակը, Ալի Նիւզհէթ, կը յիշէ այն բոլոր ազգերն ու ցեղերը, որ դարերու ընթացքին իշխեր են այդ քաղաքին վրայ, կը յիշէ բոլորը, բացի... Հայերէն: Այդ ոչինչ: Հեղինակը «պատմական» ակնարկէն յետոյ ցատկելով դէպի մեր օրերը, կը նկարագրէ պալատական ցփութիւնները, Թուրք տարրին քաշած տառապանքները, ոչ-Թուրքերու երանաւէտ կացութիւնը եւ կը շարունակէ.

— «Ոչ-իսլամները Ռուսերուն եւ Անգլիացիներուն հովանաւորութեան տակ թէ երջանիկ կեանք կը վարէին եւ թէ արհեստներու եւ կրթութեան մէջ կը զարգանային:

Ռուսական եւ անգլիական դեսպանատունները պրոպագանդի մէկ-մէկ կեդրոններ էին:

Րումէլիի եւ Անատոլուի արեւմտեան մասերուն մէջ «Էթէրիա» միութիւնը Յոյներուն, Հայերու կազմած Դաշնակ կոմիտէն ալ Հայերու շահերուն համար կ'աշխատէր:

Մասնաւորապէս Ռուսերուն դրդումով, Հայերը 1896ին ռումբերով եւ հրացաններով ընդհանուր խռովութիւն մը յարուցին երկրին մէջ: Քաղաքներու Թուրքերը եւ գիւղերէն եկած Քիւրտերը մարեցին այս արիւնոտ յեղափոխութիւնը: Յետոյ Ռուսերը սկսան նեղել Պապը Ալին եւ օտար քննիչ մարմիններ ղրկեցին, քննութիւն կատարել տուին: Այս ձեւ հովանաւորութիւնը բոլորովին շփացուց Հայերը:

Վերջապէս, Եւրոպայի, Ամերիկայի մէջ ուսում առած կամ իբրեւ պանդուխտ այնտեղ հաստատուելով Տիարպէքիրի իրենց ազգականներուն հետ թղթակցող Հայերը մինչեւ այն ատեն արտաքին ազդեցութեամբ առանձնաշնորհման նմանող ինքնավարութիւն մը ուզող Հայերուն մէջ անկախութեան մտայնութիւն մը ստեղծեցին:

Մասնաւորապէս սահմանադրութենէն յետոյ, Երեսփ. ժողովին մասնակցող հայ երեսփոխանները իրենց անձեռնմխելիութենէն օգտուելով յայտնապէս Հայերը ապստամբութեան մղել սկսան:

Թերթերուն, հանդէսներուն, գիրքերուն եւ եկեղեցիին թելադրանքը պատճառ եղաւ ընդհանուր անիշխանութիւն մը յառաջ բերելու Հայերու մէջ:

Վերջապէս, ընդհ. պատերազմին երբ Ռուսերը Վանի մօտեցան, Արեւելեան նահանգներուն մէջ ընդարձակ ապստամբութիւններ ծագեցան եւ բաւական կռիւներէ յետոյ զսպուեցան, եւ պատերազմէն վերջը Հայերը իրենց կամքով Սուրիա եւ Իրաք գաղթեցին»: (էջ 5-6),

Թարգմանեցինք բառ առ բառ, ի պէտս հին ու նոր իմաստուններուն, պատուելիներուն եւ ողջամիտներուն:

Ուրեմն, «անցուկը մոռցուկ է» եւ հոգ ընելու բան չկայ: Կը մնայ... միայն անցագիր հանել եւ վերադառնալ Թուրքիա:

×

Միեւնոյն ոգին է որ կը վարէ պրոպագանդը՝ արտասահմանի մէջ: Անշուշտ աւելի զուսպ եւ ճշմարտանման: Այս ճամբուն վրայ որոշ համբաւ շինած է Թրքուհի մը, Խալիտէ Էտիպ հանըմ, որ աւարտած ըլլալով Պոլսոյ Ամերիկեան քոլէճը, տիրաբար կը խօսի ու կը գրէ անգլերէնը: Եւ իր գործունէութեան գլխաւոր ասպարէզն ալ Ամերիկան է: Քանի մը տարի առաջ երեւցաւ Փարիզի մէջ, բայց բուն հունտերը Մ. Նահանգներուն մէջ է որ կը ցանէ:

Իբրեւ Մ. Քէմալի աչքէն ինկած եւ տարագիր՝ իր ամուսնին՝ Ատնանի, նախկին վարչապետ Րէուֆի եւ Իզմիրի կուսակալ Րահմիի հետ, այս Թրքուհին հայրենասիրական պարտականութիւն կը սեպէ տարփողել քէմալականութիւնը, եւ արդէն ունի քանի մը հրատարակութիւններ՝ բոլորն ալ անգլերէն: Իր վերջին գործն է՝ Turkey Faces West, («Թուրքիան դէպի Արեւմուտք»), տպուած՝ 1930ին:

Հարկ է թղթատել այս հատորը, իմանալու համար թէ ո՞րն է բուն Խալիտէ Էտիպը, ա՞ն որ կը քննադատէր Իթթիհատի հայկական քաղաքականութիւնը եւ «մարդասպան» կը կոչէր Պէհա Շաքիրը, ինչպէս կը պատմէ Ֆալիհ Րըֆգը, թէ՞ ան որ այս գիրքը գրած է: Միջանկեալ ըսենք թէ իր «դարձը» շատոնց սկսած էր,— այն օրէն երբ Սուրիա գնաց Ճէմալ փաշայի կարգադրութեամբ, դպրոցներ բանալու համար. եւ իր բուն գոյնը ցոյց տուաւ հայաջինջ սարսափներուն առթիւ: Այս կինն է, դարձեալ, որ Թուրքերէն վէպ մը գրած է համաթրքական ոգիով, «Թուրան», եւ հիացող մըն է Զիա Կէօք Ալփի, որուն մէկ խօսքը բնաբան ընտրած է իր գրքին— «Մենք արեւելքէն կու գանք եւ դէպի արեւմուտք կ'երթանք»:

Արդ, ինչ որ գրի առած է Թուրք գրագիտուհին այս գրքին մէջ, արտաքին սպառման համար, կէտ առ կէտ համապատասխանէ Թուրքիոյ մէջ, ներքին սպառման համար եղած հրատարակութեանց: Ի հարկէ աւելի կիրթ, հաւասարակշիռ եւ «մարդասիրական», որ ամերիկեան հսկայ եւ զարգացած զանգուածն է իր առջեւ: Քանի որ բազմաթիւ հայանպաստ եւ վաւերական հրատարակութիւններ կան հրապարակի վրայ.

Խալիտէ Էտիպն ալ, Մեծ Պատերազմի ընթացքին Հայերու «ջարդը» կը բացատրէ ճիշդ այնպէս, ինչպէս բոլոր Թուրքերը: Դէպքերը կը կապէ այնպիսի տեղ մը ուր օսմ. բանակը մահու եւ կենաց կռիւի մը բռնուած էր, եւ Թուրքերը Հայերը գլուխ վերցուցին.

—«Հայերը, որոնք գաղտնի պատրաստութիւններ տեսած էին— որոնցմէ տեղեակ չէր Թուրք բանակը— Ռուսերուն օգնելու համար տարագրուեցան եւ ջարդեր տեղի ունեցան տարագրութեան ընթացքին: Ռուսական բանակը, որ հայկական ուժեր բերաւ, վրէժ լուծեց Թուրքեր ջարդելով արեւելեան նահանգներուն մէջ: Հայկական ջարդերը ոչ միայն զայրոյթ յարուցին Թուրքերուն դէմ ամբողջ աշխարհի մէջ, այլեւ իբրեւ պատերազմական պրոպագանդի հիմք ծառայեցին դաշնակից մամուլին. Բնականաբար ոչ մէկը յիշեց Թրքական ջարդերը: Աստիճան մը ուրախ եմ ատոր համար, որովհետեւ թէ ցինական (սինիք) եւ թէ տմարդի բան է շահագործել ժողովուրդի մը տառապանքը, յառաջ քշելու համար քաղաքական նպատակ մը եւ ի վերջոյ, նոյն իսկ վնասակար է նոյնինքն մարտիրոսացած ժողովուրդին համար, քանի որ կը դառնայ մարդկային ողբերգութիւն մը ըլլալէ»: (էջ 142):

Յաջորդ էջին վրայ Խալիտէ Էտիպ վկայութեան կանչելով փրոֆ. Թոյնպին, կը յիշէ թէ Թուրքերն ալ նոյնքան ջարդուեցան ուրիշ ազգերու, մասնաւորապէս Ռուսերու կողմէ, բայց չուզեր շատ խորանալ.

— «Պիտի ջանամ կարելի եղածին չափ խուսափիլ ջարդի մանրամասնութիւններէ, թէեւ կ'ուզէի աւելցնել, իբրեւ անցողակի դիտողութիւն, թէ արեւմտեան պետութեանց եւ մասնաւորապէս Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը՝ որ Թուրքերն ու Հայերը մղեց կոկորդ կոկորդի փարելու, հինգ երկար դարերու տանելի համակեցութենէ մը յետոյ, իրապէս աւելի նպաստաւոր չեղաւ Հայերուն քան Թուրքերուն: Ուրիշ տեղ յիշած եմ թէ զօր. Եուտէնիչ ծրագրած էր արեւելեան Անատոլուն վերածելու ռուսական գաղութի մը, որմէ Հայերը դուրս ձգուած էին, մինչդեռ Ռուսիոյ պատրուակը արեւելեան Թուրքիան գրաւելու՝ հայկական պետութիւն մը հաստատելու պատրուակն էր:

«Մէկ խօսքով Դաշնակիցները աւելի գէշ վարուեցան Հայերուն

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ՞ՆՔ

Քանի մը շաբաթ առաջ ստիպողաբար տուն մը կանչեցին զիս, խնամելու համար ֆրանսացի 27 տարու օրիորդ մը, որ սիրային յուսախաբութեան մը հետեւանքով, անձնասպանութիւն փորձած էր թոյն առնելով: Գէթ ինք այդպէս ըսած էր շուրջիններուն, առանց յայտնելու թէ ե՞րբ եւ ի՞նչ թոյն առած էր:

Երբ այդ մասին ուզեցի տեղեկութիւն առնել անձնասպանութիւն փորձող օրիորդէն, ոչ միայն բիրտ մերժում մը ստացայ իբրեւ պատասխան, այլեւ օրիորդը ընդդիմացաւ որեւէ քննութեան եւ երեսս ի վեր պոռաց.

— «Տոքթոր, իրաւունք չունիք զիս դարմանելու եւ մահուանս արգելք ըլլալու»:

Անշուշտ նոյն միջոցին չխորհեցայ այդ իրաւական խնդիրը լուծելու մասին: Այլ, իբրեւ բժիշկ պարտականութիւնս կատարեցի: Զանազան տուեալներէ եզրակացնելով որ օրիորդը քնաբեր դեղ մը միայն կրնար առած ըլլալ, քիչ կամ շատ քանակութեամբ, իմ գալէս քիչ առաջ, անմիջապէս անհրաժեշտ դարմանումը ըրի, հակառակ քունի ազդեցութեան տակ օրիորդին հետզհետէ տկարացող բողոքներուն, եւ արգիլեցի անձնասպանութիւնը:

Իրաւունք ունէի՞:

Եթէ արդիւնքէն դատեմ, այո՛: Որովհետեւ օրիորդը ոչ միայն կրկին անձնասպանութիւն չփորձեց, ինչպէս կը հաւատէր երբ զինք բռնի կը դարմանէի, այլ քանի մը օր յետոյ իր ըրածը խենթութիւն նկատեց:

Եւ իրօք, խոր յուզումը, կիրքը եւ ամէն զգացում որ զգածական (affectif) աշխարհը կը փոթորկէ, նաեւ բնամղում մը (impulsion), ժամանակաւորապէս մասամբ կամ ամբողջովին կ'անդամալուծեն մտային բարձրագոյն կեդրոններու գործունէութիւնն ու հակակշիռը, հետեւաբար դատելու կարողութիւնը: Այս պայմաններու տակ կատարուած կամ փորձուած անձնասպանութիւնը՝ քիչ շատ անգիտակից կամ կերպով մը խենթ վիճակի արդիւնք պէտք է նկատել: Ինչ որ իրաւունք կուտան բժիշկին կամ ոեւէ մէկու՝ ամէն գնով պաշտպանելու ենթական, հակառակ անոր «կամքին»:

Բայց կան պարագաներ, ուր ենթական գիտակցաբար կ'ուզէ վերջ տալ իր կեանքին: Այսպէս, այն բանտարկեալները, որոնք հացադուլ կ'ընեն իրենց մէկ պահանջին գոհացում ստանալու համար, եւ, հակառակ պարագային, հացադուլը կը շարունակեն մինչեւ մահ:

Այսպէս ըրաւ եւ մեռաւ Քորքի քաղաքապետը, իրլանտական յեղափոխութեան ատեն: Այս պարագային անձնասպանութիւնը բնաժուղ արարք մը չէ:

Արդ, որեւէ մէկը եւ մասնաւորաբար բժիշկները իրաւունք ունի՞ն արգիլելու այս պայմաններուն մէջ կատարուած անձնասպանութիւնը:

Այս խնդիրը անցեալ տարի դրուեցաւ ֆրանսական Բժշկական Ակադեմիային առջեւ, հանրածանօթ Տիկին Հանոյի հացադուլին առթիւ:

Ընթերցողները հաւանաբար կը յիշեն թէ Տիկին Հանօն, որ սնանկացած կամ սնանկացուած էր, Սէն Լազարի բանտին մէջ սկսած էր հացադուլ ընել, բողոքելու համար իր դատավարութեան չեմ գիտեր ո՛ր կէտին դէմ: Կառավարութիւնը տեսնելով որ Տիկին Հանօ լրջօրէն կը շարունակէ որեւէ սնունդ մերժել, 22 կամ 25րդ օրը փոխադրել տուաւ զայն Քօշէն հիւանդանոցը, բռնի սննդառութեամբ անձնասպանութիւնը արգիլելու համար: Եւ փրոֆ. Աշառ յաջողեցաւ սնուցանել զայն, հակառակ Տիկին Հանոյի բուռն բողոքներուն եւ հանրային կարծիքին, որ ընդհանուր առմամբ կը դատապարտէր հռչակաւոր փրոֆէսէօրին ընթացքը:

Երբ խնդիրը ֆրանսական Ակադեմիային առջեւ եկաւ, փրոֆ. Աշառ պաշտպանեց այն տեսակէտը թէ որեւէ պարագայի մէջ բժիշկին պարտականութիւնն է ամէն գնով արգելք ըլլալ մահուան: Ընդհակառակն, փրոֆ. Քէնիւ յանձնարարեց թէ որեւէ մէկը իրաւունք չունի բռնի արգիլելու առողջ մտքով անձի մը ինքնասպանութիւնը: Եւ օրինակ բերաւ այն պարագաները, ուր բժիշկը հիւանդին չի պարտադրեր գործողութիւն մը, որ անհրաժեշտ է անոր կեանքը փրկելու համար, երբ ան գիտակցաբար եւ բացարձակապէս կը մերժէ զայն եւ կերպով մը անձնասպան կ'ըլլայ: Իսկ փրոֆ. Հարթման, երկու տեսակէտները հաշտեցնելու փորձ մ'ըրաւ ըսելով որ ամէն միջոցով պէտք է արգիլել անձնասպանութիւն մը, պայմանաւ որ կիրարկուած միջոցը վտանգաւոր չըլլայ ենթակային համար: Վիրաբուժական գործողութիւն մը քիչ-շատ վտանգաւոր ըլլալով, պէտք չէ պարտադրել զայն մերժող հիւանդին, նոյնիսկ եթէ անոր կեանքին փրկութիւնը այդ գործողութենէն կախում ունենայ:

Պէտք է ուրեմն եզրակացնել որ ամէն պարագայի մէջ բժիշկին բացարձակ պարտականութիւնն է ամէն գնով կեանքը պահպանել:

Այստեղ ուրիշ հարցում մը կը ծագի: Պէ՞տք է որ բժիշկը պահպանէ կեանք մը, որուն համար մահը բարիք մըն է:

Ահաւասիկ հիւանդ մը, որուն հիւանդութիւնը բուժելու համար բժշկութիւնը այլեւս ընելիք չունի, առաւելն կրնայ քիչ-շատ հեռացնել մահը եւ երկարաձգել կեանքը, որ յաճախ անտանելի է թէ հիւանդին եւ թէ անոր պարագաներուն համար: Այդպէս է օրինակ խլիրդ (քանսէր) ունեցող հիւանդ մը, զոր գործողութեամբ բուժելու ժամանակը անցած է եւ որուն կեանքը տառապանք մըն է: Նոյն պայմաններուն մէջ կրնան գտնուիլ զանազան հիւանդութիւններ ունեցող անձեր:

Արդ, պէտք է որ բժիշկը ամէն գնով պահպանէ այդ տեսակ հիւանդներուն կեանքը, երբ հիւանդն իսկ կը կանչէ մահը իբրեւ փրկութիւն:

Տեսականապէս վերոյիշեալ սկզբունքը բացառութիւն չի ճանչնար: Բժիշկը պէտք է պահպանէ կեանքը, այս է իր պարտականութիւնը: Բայց երբ այդ կեանքը իր վերջաւորութեան մօտեցած է եւ տառապանք է միայն, այդ պարագային կը թուի թէ պարտականութիւնը տեղի պէտք է տայ զգացումին, գութին եւ բժիշկը պէտք է ջանք թափէ երկարաձգելու համար այդ կեանքը:

Բայց ինչո՞ւ աւելի հեռուն չերթալ, աւելի չգթալ եւ անյոյս տառապող հիւանդի մը կեանքին վերջ չտալ քաղցր մահով մը, նաւանդ երբ հիւանդը ինք իսկ կը հայցէ այդ փրկարար միջոցը:

Այս է որ կը կոչուի euthanasie կամ քաղցր մահ, որուն մասին յաջորդով:

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Որքա՞ն ապրանք կը ներածէ Թուրքիայէն Սուրիա

Թրքական կառավարութեան կողմէ պատրաստուած տնտեսական տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ 1930ին Թուրքիայէն Սուրիա արտածուած է հինգ միլիոն 534000 Թրք. ոսկիի ապրանք, իսկ միեւնոյն ժամանակաշրջանին Սուրիայէն Թուրքիա արտածուած է մէկ միլիոն 876 հազար ոսկիի ապրանք:

1931ին Թուրքիայէն ներածուած է 4 միլիոն 638 հազար ոսկիի ապրանք, իսկ արտածուած է մէկ միլիոն 2[illegible] հազար ոսկի ապրանք:

...քան թուրքերուն հետ, որովհետեւ քիւրտերը գոնէ գիտէին թէ ոչ մէկ սպասելիք ունին Դաշնակիցներէն, այլ ընդհակառակն պէտք է յուսահատական պայքար մը մղեն, ապրելու իրաւունք ստանալու համար։ Հայերու պարագան տարբեր էր։ Անոնք շարունակ կը շոյուէին, կը խրախուսուէին, աջակցութիւն եւ զրամ կը ստանային եւ կը սպառնային Թուրքիոյ դէմ, անկախ Հայաստանի մը խոստումով, զոր Դաշնակիցները գիտէին թէ անկարելի է։ Եթէ Հայաստան մը երեւար Կովկասի մէջ, պարզապէս Ռուսաստանի մէկ մասը պիտի դառնար, եթէ հաստատուէր հարաւային Թուրքիոյ մէջ, պիտի ըլլար Ֆրանսական գաղութ մը։ Իրականին մէջ, Հայերը ոչինչ ստացան։ Անոնք պարզապէս ջարդեցին ուրիշները եւ իրենք ջարդուեցան, լլկուած՝ կործանարար ատելութեամբ մը, զոր սերունդէ սերունդ կը շարունակեն եւ որ ուրիշ ամէն նպատակի կը ծառայէ՝ բացի իրենց սեփական նպատակէն»։

Ամբողջ գիրքին մէջ, պիտի գտնէք այսպիսի ակնարկներ,— թէեւ ցիրուցան ու խուսափուկ,— բայց միշտ միեւնոյն հոգեբանութեամբ— Հայերը գործիք եղան ուրիշներու ձեռքը, եւ ջարդեցին ու ջարդուեցան։ Հայերը կ'ուզէին կայսրութիւն հիմնել, եւ չարաչար պարտուեցան։ Հայերը դաւադրեցին, եւ հետեւանքները կրեցին։

Խալիտէ Էտիպ հանըմ կ'ուզէ այն տպաւորութիւնը ձգել թէ փոխադարձ սպանութիւն էր որ կատարուեցաւ (մուգաթելէ) եւ ոչ թէ հայաջինջ կոտորած։ 1915ի աննախընթաց սարսափն ալ ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ Թուրք բանակին «ինքնապաշտպանութիւնը», որուն համար «Հայերը տարագրուեցան եւ ջարդեր պատահեցան տարագրութեանց ընթացքին»։ Թալէաթն ալ ճիշդ այսպէս կը պատմէր հայաջինջ սարսափները լրացնելէ անմիջապէս յետոյ, Իթթիհատի ժողովին մէջ,— «Բանակին պաշտպանութեան համար անհրաժեշտ էր «այլուր փոխադրել» ժողովուրդին մէկ մասը։ Բայց «կարգ մը անպատեհութիւններ» պատահեցան փոխադրութեանց ընթացքին, — [illegible] չզանելով...

Այնպէս որ, բան մը չէ փոխուած 1915էն ի վեր։ Եւ ընդհակառակն, ջարդարար եւ յաղթական Թուրքիան այնքան յառաջ գացած է որ, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի պրոպագանդներուն վրայ եւս, եւ անոնց լեզուով կը գրէ ու կը տպէ, գրել եւ տպել կուտայ պատմութիւնը այնպէս ինչպէս կը թխեն ու կ'ուսուցանեն Թուրքիոյ մէջ։

Բայց չզարմանանք։ Մեր մէջ ալ հնազանդեալ աւելի համարձակութեամբ, այդպէ՛ս էր որ «կը սրբագրուի» պատմութիւնը։ Գոնէ թերթէ թերթ... Իսկ Երեւանը արդէն փաստակը շահած է այս ճակատին վրայ։

Հարց մը— թո՞ւրքն է որ կը քալէ թէ մենք։

(Դրօշակ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Հողագործին տագնապը

«ՕՐ ՄԸ ՉՊԻՏԻ ԿՐՆԱՆՔ ՑԱՆԵԼ ՄԵՐ ՑՈՐԵՆԸ»

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ.

— «Թուրքիոյ մէջ հողագործը խիստ օգնութեան կարօտ վիճակի մը հասած է։ Հակառակ անոր որ բոլոր երկիրներու գիները զանազան պատճառներով բարձրացած են, ցորենի օխան հինգ ղրուշ կ'արժէ, — պարագայ մը որ կոչուած է մեծ վնաս պատճառել հողագործին եւ երկրին։ Կրնայ պատահիլ որ նոյնիսկ այդ կացութեան առջեւ օր մը չպիտի կրնանք ցանել մեր ցորենը։ Այդ պարագան իսկական աղէտ մը կրնայ ըլլալ այս հայրենիքին, որ մասնաւորաբար հողագործական երկիր է։ Ֆրանսայի մէջ հացին քիլօն մեր դրամով 19 ղրուշ է։ Անտեղ անբաւական կը գտնեն այս գինը եւ կ'ուզեն աւելի ամուր հիմերու վրայ դնել հողագործութիւնը։ Իտալիոյ մէջ, ցորենի մշակութիւնը զարգացնելու համար Պ. Մուսոլինիի թափած ջանքերը ծանօթ են։ Հոն ալ 19 ղրուշ է հացը, ինչպէս է նաեւ Յունաստանի մէջ։ Հակառակ անոր որ հացին գինը կրնայ 5-6 ղրուշ ըլլալ այդ երկրին մէջ, 19 ղրուշի բարձրացնելու անհրաժեշտութիւնը զգացուած է, լոկ ցորենի մշակութիւնը պաշտպանելու համար։

Միայն մենք ենք որ մեր երկրի ցորենն ու հողագործները երեսի վրայ թողած ենք։ Ցորենը, որուն օխան 5 ղրուշի կը ծախուի, գիւղացիին կողմէ կը տրուի 2-3 ղրուշի։ Այս դրամով գիւղացին ո՛չ մէկ դարման կրնայ գտնել իր հոգերուն։ Մենք կ'առաջարկենք որ հացին գինը առայժմ բարձրացնենք 12 ղրուշի, ինչ որ ծանր բան մը չէ։ Այս յաւելումով տարեկան 50-70 միլիոն ոսկիի հասոյթ մը կրնանք ապահովել։ Այս գումարին կէսը գիւղացիին գրպանը կը մտնէ, իսկ միւս կէսը կառավարութեան ելմտական վիճակը մեծապէս կը բարւոքէ, մանաւանդ այնպիսի շրջանի մը, ուր 160 միլիոնի պիւտճէ մը կ'ուզենք պատրաստել։ Նոյնիսկ կրնանք ջնջել տագնապի տուրքը, հրաժարիլ թոշակներու կրճատումէն, ու 180 միլիոն ոսկիի ամուր պիւտճէ մը պատրաստել։

Այս ծրագիրը գործադրելու համար, կ'առաջարկենք որ ասկարաններու մէջ ցորենը որոշ գինով մը ծախուի եւ ալիւրը ջաղացքներէն փուռ փոխադրուած պահուն, նոյնպէս որոշ տուրքի մը ենթարկուի»։

Նորէն ձերբակալութիւններ

Համայնավարական յայտագիր ցրուելու եւ համայնավարութիւն քարոզելու ամբաստանութեամբ Գըրգլարէլիի մէջ ձերբակալուած են մեքենագործ Ֆայիք Ուսթա, դատարանի քարտուղար Ճէվատ եւ Էտիրնէի Երկրագործական դրամատան պաշտօնեաներէն Րամիզ էֆ.ները։ Մանիսայի եւ Ալըպուլուի մէջ ձեռք անցուած կարգ մը համայնավարական յայտագիրներուն օրինակները գտնուած են Ֆայիք էֆ.ի տունէն։

× Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած համայնավարներն ալ յանձնուեցան դատական իշխանութեան։ Այս համայնավարներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Տիկ. Վիլտա անուն 25—26 տարեկան գեղանի գերմանուհի մը, որ երեք ամիս առաջ Պերլինէն գալով 10 օրի չափ բնակած է Բերա, առաջնակարգ պանդոկի մը մէջ, ապա բնակութիւնը փոխադրած է Թաքսիմ։ Տիկին Վիլտա սա կերպով բացատրած է իր Պոլիս գալուն պատճառը.— Պերլինի մէջ ծանօթացայ Ֆուատ Րէշատ անուն Թուրքի մը հետ, սրտի կապեր հաստատեցինք եւ զայն տեսնելու համար Պոլիս եկայ»։

Մինչդեռ այս Ֆուատ Րէշատը ներկայիս բանտը կը գտնուի 4 տարի դատապարտութեամբ եւ Տիկին Վիլտա երբեք բանտ չէ այցելած։ Գերմանուհին վերջերս սկսած է շփում ունենալ համայնավարներուն հետ։ Ձերբակալուած միջոցին Գերմանուհիին վրան խուզարկուելով, պզտիկ ատրճանակ մը, կարեւոր քանակութեամբ դրամ եւ կարգ մը թուղթեր գտնուած են։

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԵՒ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակած էինք Բարեգործականի մարտ 8 թուակիր զեկոյցին առաջին մասը, ուր պարզելով իր նիւթական աղբիւրներու նուազումը, կը յայտնէ թէ «նիւթապէս ի վիճակի չէ գոհացում տալու իրեն ուղղուած անվերջ դիմումներուն»։

Ստորեւ՝ զեկոյցին մնացեալ մասը.—

Ամիսներ առաջ եւ քանիցս ծանուցինք թէ Հայաստանի ներգաղթի գործողութիւնները կրնան տեւել երկար ատեն, որով ներգաղթել փափաքողները պէտք չէ որ հեռանան իրենց բնակավայրէն, թողուն իրենց տունը եւ գործը, եւ խուժեն նաւահանգիստները, այլ պարտին սպասել Հայաստանի կառավարութեան լիազօր-պատուիրակին մեկնումի ազդանշանին, եթէ չեն ուզեր աստանդական կեանք մը անցընել եւ խեղճութեան մատնուիլ։

Հակառակ նմանօրինակ կրկնուած ազդարարութեանց, շատեր Սելանիկ եւ Աթէնք խուժեցին, կարծելով որ այդու պիտի կրնան իրենց ներգաղթը փութացնել եւ ազգային կազմակերպութիւններէն եւս ստանալ նպաստներ։

Յայտնի է թէ գլխաւորաբար Աթէնք գացած «չափահաս որբերուն» ինչ յուսախաբութիւն կը սպասէր։ Անոնք շուարումի մատնեցին ազգային իշխանութիւնները եւ մանաւանդ Միութեան տեղ. մասնաժողովը, որ հարկադրուեցաւ հաւաքաբար հրաժարիլ։ Միութեան կողմէ երկիցս 15000ական դրախմիի բացառիկ օգնութիւն մը փութացուցինք այդ երիտասարդներուն համար եւ մեր Աթէնքի Մասնաժողովն ալ տեղւոյն վրայ հանգանակեց 1000 դրախմի։ Միւս կողմէ ստիպողաբար խնդրեցինք քաղ. Շահվերդեանէ՝ ասոնք ըստ կարելւոյն անյապաղ Հայաստան փոխադրել, միեւնոյն ատեն յայտարարելով թէ Միութիւնը ի վիճակի չէ նոր օգնութիւն մը եւս ընծայելու։ Ցաւալի է որ տեղական եւ այլ կազմակերպութիւններ իրենց օժանդակութեանը բաժինը չբերին այդ ցաւոտ հարցին։

— Վերջերս սխալմամբ մը Նանսէնեան Միջազգ. Օֆիսի Աթէնքի ներկայացուցիչը Յունաստանէն 25 գաղթականներ փոխադրած էր Սուրիա, ատոնցմէ 13ը բոլորովին չքաւոր ըլլալով Միութեան Պէյրութի Մասնաժողովէն ձեռք բերած են օգնութիւն, մինչդեռ դարձեալ տեղական մարմինները որ եւ է մասնակցութիւն մը չեն ունեցած այդ հոգատարութեան մէջ եւս։

Մեր դիտողութեանց վրայ Ժընեւէն մեզի հաւաստուեցաւ թէ այսուհետեւ, յետ քննութեան Սուրիա պիտի փոխադրուին միայն այն գաղթականները որ երաշխաւորութիւն կուտան թէ ատեն մը ապրելու չափ միջոց կամ Սուրիոյ մէջ իրենք պատսպարող գաղթականներ ունին։

Ամէն պարագայի մէջ, ներկայիս կը յայտարարենք նոյնպէս որ Սուրիա փոխադրուիլ ուզող գաղթականները պէտք չէ որ իրենց յոյսը դնեն Հ. Բ. Ը. Միութեան նպաստին վրայ։ Պէյրութի Տեղ. Մասնաժողովը օգնութեան մարմին մը չէ, եւ այդպիսիները Սուրիոյ մէջ ընդունելու պաշտօն ունի Նանսէնեան Օֆիսի ներկայացուցիչը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Սէն Շամոնի մէջ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 8 Մարտ (Սեփ. Թղթ.).— Աշխատանքի տագնապի սաստկութեան հետ, Սէն Շամոնի գաղութն ալ դեռ իր անշարժութիւնը կը պահէ։ Անցեալ շաբաթ Grande Usineէն արձակուած երեսուն օտարականներու մէջ կը գտնուէին վեց Հայեր։ Այն հայրենակիցը որ անգործութեան դատապարտուած էր, պարապ ըլլալով կը սկսէր բանջարեղէն, զուլպայ, եւլն. ծախել «մարշէ»ին օրերը, սակայն ներկայիս կառավարութիւնը այդպիսիներուն արտօնագիր չի տար։

Այսպէս Սէն Շամոնի հայ անգործներուն վիճակը բախտի է ձգուած։ Նոր տարուան առաջին օրերուն գաղութը արձանագրեց գործունէութեան քանի մը փորձեր, դժբախտաբար բոլորը անցան ապարդիւն։ Եղածը ձախողեցաւ, շնորհիւ այս կամ այն կազմակերպութեան «տեսակէտ»ին։ Այստեղ ալ խառն խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ, Ապրիլ 11ը համազգային հանդիսաւորութեամբ տօնելու համար։ Ռամկավարները քաշուեցան ազգային դրօշակի խնդիր հանելով։ «Մենք ազգային դրօշակը պարզելով չենք ուզեր բողոքի ցոյց կատարել Խորհ. Հայաստանի դէմ»։

— Թուրքիոյ երթեւեկի նոր հրահանգը հոս ալ արձագանգ գտաւ։ Սակայն ոչ ոք միտքէն կ'անցընէ վերադառնալ։

— Երկու խօսք ալ պիտի ըսենք «Ապագայ»ի թղթակցին որ կ'երեւի ջաղացքէն կուգայ։ Բայց քանի որ ամէն մարդ իրականութիւնը կը տեսնէ, աւելի լաւ է կարճ կապել։ Անցեալ օր դիմեցի քաղաքապետարան եւ ստացայ հետեւեալ լուսաբանութիւնը.

— «Հայ ընտանիքներու ցանկը տակաւին մեր ձեռքի տակ է, դժբախտաբար քաղաքապետական խորհուրդին կողմէ մերժուեցաւ նպաստ տալ, բայց արդէն սկսած ենք ապուր տալ»։

Սխալ է նաեւ թէ Սէն Շամոնի գործադրկութեան հետ թշուառութիւնը չէ յառաջացած։ Եթէ այդպէս է, ինչո՞ւ ռամկավար ակումբը բոլոր կազմակերպութիւնները ժողովի հրաւիրած էր, կազմելու համար հայ-անգործներու օգն. մարմին մը։ Ձեռնարկ մը որ ձախողեցաւ։

Պիտի ջանամ «Յառաջ»ի տալ Սէն Շամոնի Հայերուն ճշգրիտ թիւը եւ կեանքը։ Եթէ յաջողիմ նաեւ ամբողջ Լուար նահանգի Հայերուն թիւը։

Մ. Ազատ

ՄԱՄՈՒԼ

Մինչ մենք կը քնանանք

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ (3 մարտ).

— «Կը գործէ մեր թշնամին ամէն ճակատներու վրայ։ Ամերիկայէն Յունաստան, Անգլիայէն Պարսկաստան, Պուլկարիայէն Եգիպտոս, եւ նոյնիսկ մեզի այնքան սիրելի, մեզ հիւրընկալող Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ։

Իսկ մենք կը քնանանք, կը քնանանք ամէն տեղ։

Աւելի խորացնելու համար մեր այդ քունը, նոր թմրեցուցիչ բաղադրութիւն մըն ալ գտած է մեր խորամանկ ոսոխը։

Այդ իր վերջին օրէնքն է, որով կը հրաւիրէ արտասահմանի հայութիւնը վերադառնալ... Ո՞վ գիտէ գուցէ նոր սպանդի մը...։

Եւ լաւ է ընտրած պահը։

Երբ ամէն կողմ տիրող տնտեսական տագնապը, անգործութեան եւ թշուառութեան է դատապարտած խեղճ բեկորները մեր դժբախտ ժողովուրդին, երբ բարոյալքումի անհունելի օրեր է որ կ'ապրի ան, ահա այդ պահն է ընտրեր, հրաւիրելու համար մեզ եւրոպական տարազով ծպտուած քէմալական Թուրքիան, իր երանաւէտ դրախտը։

Այսքա՜ն հեգնութիւն նետուած քաղաքակիրթ աշխարհի երեսին ցոյց կուտայ այն խոր արհամարհանքը, որ Քէմալի կառավարութիւնը կը տածէ հանդէպ այսպէս կոչեցեալ քրիստոնեայ եւ քաղաքակիրթ մարդկութեան խղճին։

Միաժամանակ այդ շնական հեգնութիւնը ցոյց կուտայ, որ մեր թշնամին ի՛նչ լաւ ծանօթ է մեր տկար կողմերուն, մեր դասալիք թիկունքին։

Իսկ մենք կը քնանանք դեռ։

Երեւի մեզ դարձեալ արթնցնելու համար, պէտք է շարժին հորդաները եւ պէտք է գործի անցնին եաթաղանները, այլապէս անկարող ենք ըմբռնել վտանգը։

Բայց երբ գործը ատոր հասնի, միշտ տեսեր ենք, որ շատ ուշ է արթննալու վտանգը։

Ամէնէն մեծ վտանգները չտեսնուող, ոչ բացայայտ վտանգներն են, որոնք մեզ կը գտնեն քնացած վիճակի մէջ»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Սկաուտական կեանք

ՆԻՍ.— Օգտուելով Պալաքեան եպիսկոպոսի ներկայութենէն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Նիսի Սկաուտներու Վարչութիւնը կատարեց սկաուտներու երդման արարողութիւնը եւ դրօշակի օծումը։

Կիրակի, 6 Մարտ, Մատըլէնի հայկական թաղը տօնական երեւոյթ մը ստացած էր։ Ժամը 2էն սկսեալ Մատուռը լեցուած էր հետաքրքիր հասարակութեամբ։ Ժամը 3.30ին սկսաւ արարողութիւնը, կնքահայրութեամբ Պ. Կ. Փափազեանի։ Իւրաքանչիւր սկաուտ, եռագոյնի հովանիին տակ եւ եկեղեցւոյ դասին մէջ իր երդումի խօսքը ըսաւ.— Հաւատարիմ ըլլալ Աստուծոյ, եւ սկաուտական սկզբունքներուն եւ ծառայել հայրենիքին։

Մարսէյլի առաջնորդը օրհնելէ վերջ եռագոյնն ու սկաուտները, կոչ ըրաւ հայ ծնողներուն որ իրենց զաւակները արձանագրեն սկաուտական շարքերուն մէջ եւ բացատրեց սկաուտիզմի եւ մարմնակրթանքի առաւելութիւնները։

Այս առթիւ եղան քանի մը նուէրներ.— Պ. Կ. Փափազեան 100 ֆրանք, Տիկիններ Մ. Գրիգորեան, Մուրատեան, Ազատեան 10ական, Մարգարեան 20 ֆրանք։ Վարչութեան քարտուղարին կողմէ շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ նուիրատուներուն։

× Շաբաթ առաւօտ (5 մարտ) Նիսի քաղաքապետութեան կողմէ կազմուած «Ազգերու Տօն»ին առթիւ Փարիզէն եկած հայ ուսանողներու հետ, սկաուտները եւ դպրոցական աշակերտները հայկական տարազով, եռագոյնը պարզած մասնակցեցան Անծանօթ Զինուորի դամբարանին այցելութեան։

× Հ. Մ. Ը. Մ.ի Նիսի Սկաուտներու Վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Տիրկէրեանին, որ մեծ եւ գեղեցիկ եռագոյն դրօշակ մը նուիրած է սկաուտներուն։

Ներկայ մը

Լայփցիկի տօնավաճառը

Կիրակի օր բացուեցաւ Լայփցիկի տօնավաճառը։ Ցուցադրող հաստատութեանց թիւն է 7662, մինչ անցեալ տարի 9017 էր, 1930ին՝ 9570, իսկ 1927ին՝ 10,171։ Օտար ցուցադրողներուն թիւն է 1091։ Հազիւ 15,000 օտար այցելուներ կը սպասուին, մինչդեռ անցեալ տարի 27,000 հոգի այցելած էին։ Գիները մեծապէս ինկած են 1931ի աշնան ցուցահանդէսէն ի վեր։

Կարգ մը ապրանքներ հարիւրին 20-30 աւելի աժան են. բայց դրամի փոխանակութեան դժուարութիւնները կը խանգարեն առուծախը։ Արգելք մըն է նաեւ քաղաքական կացութեան անստուգութիւնը։ Շատեր ապսպրանքներ կուտան, նախագահական ընտրութիւններէն յետոյ հաստատուելու պայմանով։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Այսօր, շաբաթ գիշեր, Սէվրի Մուրատեան վարժարանի սրահին մէջ հանդէս մը կը տրուի ի նպաստ ֆրանսացի անգործներու, նախագահութեամբ Սէվրի Քաղաքապետին։

Այս առթիւ պիտի երգէ Օր. Ազաբէկեան, «Les noces de Jeannette»ը։ «Կիլիկիա» երգչախումբն ալ կը մասնակցի հանդէսին։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐ

1. Տիգրան Չէօկիւրեան, 2. Ռուբէն Սեւակ։ Գիրք Ա։ Գրեց՝ Արմէն Սեւան։ Տպ. Սօֆիա։ Գին 12 ֆրանք։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

×

Թատերական ներկայացման նիւթը առնուած էր Մոլտավիոյ հերոսական շրջանէն, երբ պատանի մը, աղջկան մը խորհրդական նայուածքէն հմայուած, հրաժէշ խրած նետուած, անցած էր թշնամիին կողմը ու սպաննած էր հրամանատարը, պատճառ դառնալով յաղթանակի մը։ Աշոտին վիճակուեցաւ ծերունի հօրը դերը, որ, ծանր թողած, կ'ուզեր կռուիլ երթալ։ Աղջկան դերը տրուեցաւ Աստղիկին։ Իսկ Սուրէնին պատանիի մը դերը, իր խուզարկու նայուածքն ու դիւրաշարժ մարմինը յարմար դառնալով։

Սուրէն շառագունեցաւ։ Վիրաւորական բան մը զգաց ատոր մէջ։ Ցանկարծ մտաբերեց երեք օր առաջ պատահած դէպքը։ Նայեցաւ Պ. Արամին... կը նայէր իրեն...։ Պ. Դիմաքսեան կանգներ էր լուռ ու Աստղիկի սիրտը կը տրոփէր... կը հաւատար Նազարի հերոսութեան։ Թեւոյ անոր այդ սեւ, շա՜տ սեւ նայուածքին մէջ ապահովութիւնը կար աշխոյժ խաղարկութեան մը. բայց Աստղիկ ուզեց որ Սուրէնի տրուի այդ դերը...

Նոյն պահուն, Սուրէն ոտքի ելաւ, ու վճռական շեշտով մը.

— Ես այս դերը չեմ առներ — ըսաւ, գրեթէ շպրտելով իրեն յանձնուած դերին ընդօրինակութիւնը։

Աչքերուն մէջ թախիծ կար եւ վրդովում։ Ի՞նչ կար իր աչքերուն մէջ։ Ու հզօր փափաք մը՝ միւս դերը առնելու։

Այդպէս ալ եղաւ։ Վանդի, Դիմաքսեան, դէպի Սուրէնը իր տածած մեծ համակրութեանը հետ, այլեւս զոյգացուցեր էր համոզում մը՝ անոր ու Աստղիկի ներքին լուռ կապի մասին։ Ինք՝ սրտաբեկ էր, անշուշտ, իրեն վիճակուած զրկանքէն. բայց, ցանկութիւնը ունէր պսակուած տեսնելու իղձը Սուրէնին, որուն մէջ իրմէ բան մը կը գտնէր հիմա — իր մտքէն, իր հոգիէն, իր երազէն նոյնիսկ...

Մէկմէկ դեր վերցուցին, նաեւ, Օր. Զապէլն ու Պ. Արամը։

Քաղաքը դեռ անընտել էր բեմական կեանքին։ Անգամ մը, միայն, տարիներ առաջ, կովկասահայ խումբ մը, Եգիպտոսէն դարձին, փոթորիկի էր բռնուեր եւ, շոգենաւը ապաստանած ըլլալով իրենց նաւահանգիստը, խումբը ելեր էր դուրս եւ արտօնուեր էր ներկայացում մը տալու։ Շատերու մտքին մէջ դեռ դրոշմուած կը մնային քանի մը դէմքեր։ Մէկը, օ՛, երկա՜ր մազերով, դէպի ետեւ սանտրուած, սեւաբիբ, ու թաւ ձայնով, պեխերը ածիլուած։ Բոլորովին անծանօթ բարբառ մը կար բոլորին շրթներուն վրայ։ Կային կ'ե տիկիններ, որոնց մասին շրջան ըրեր էին պատմութիւններ, — անձկութեան մատնուած, ու արտօնութեան համար տիկիններու կողմէ Վալիին դիմում կատարուած ըլլալուն համար։ Սակայն, կրկին բաց էին ունեցած ու վերադարձի ատեն, իրենց թողած պարտքին փոխարէն, Օննէս աղա գոհարեղէններ առեր էր չափազանց կոտրած գինով, «ձեռքէն էկածը ընելու» համար «մեր ազգայիններուն»...

Այդ ներկայացման, Սուրէնը, Նազարը եւ Աշոտը եւս գաղտագողի սպրդեր էին ներս, ու այն օրէն ասդին Սուրէն քանի անգամներ մտածեր էր անոնց մասին, մտաբերեր էր զանոնք, նոյնիսկ՝ տունը՝ առանձինն, արտասաներ էր, եւ շատ բարկացեր էր երբ գիշեր մը, հօրեղբօրը անունին — երբ դեռ տարին գոնէ մէկ անգամ հայրը կը ստիպէր ու կը տանէր զիրենք — ներկաներէն նիհար, շէկ ու կապտաչուի երիտասարդ մը կանգներ էր մէջտեղը, խառներ էր մազերը, պռստեր էր յօնքերը, ու կեղծելով դերասաններէն մին, սկսեր էր պոռալ՝

— Սո՛ւմ եմ... Գալիս է... Գնո՛ւմ... Սիրո՛ւմ...

Եւ, փաթթուեր էր մէջտեղը դրուած աթոռին, բոլորին մեծ խնդուք պատճառելով։

Իսկ հօրեղբայրը, որ նստած էր անկիւնը ու ծամոններովը կը խաղար ոսկի շղթային հետ, իր թաւ յօնքերը խաղցնելով...

— Վա՜յ առաւ-փախաւներ — ըսեր էր — Թէճպէլութի՛ւն, էֆէնտիմ... Փարա շորթելու ձեւը գտեր են մոլիկը... Լաքին, քէֆազէլութեան ալ չափը կայ... Կնիկդ առ տէ, շանդին վրայ, ամէնուն եաջին պագ... Թի՛ւհ... Ճաշխիններուն ալ ժամանց մը պէտք է... Հը՞... Օննէս աղա...։

— Առկէ զատ ալ դրպանէդ տուր... Ազգին համար է... Վրայի պիպէրը... Ալլա՛հ, Ալլա՛հ... Սիկառ մը տա՛ս նէ, — դարձեր էր քովինին...

×

Դպրոցական ներկայացման օրը ասեղ ձգելու տեղ չկար, ազգային վարժարանի սրահին մէջ, որ մեծ բեմ մը ունէր հինէն ի վեր, ատենօք, ընդհանուր սերտողութիւններու ատեն, կը նստէր Բաբօն։

Տղաքը բեմին ետեւ կը պատրաստուէին։ Պ. Արամ, մազ ու քուրք ձեռքը, կը կերպարանափոխէր [illegible]։ Հանդիպակաց Նըրբանցքէն կը լսուէր շշնջախօսութիւնը աղջիկ դերակատարներուն։ Անոնցմով կը զբաղէր Օր. Զապէլը։ Հանդէսին բացումը կատարեց տնօրէնը։ Կանգնած էր վարագոյրին առջեւ։ Սկսաւ։

— Սը՛սթ, — կին մըն էր։

— Պըտ՛խօսի, — ուրիշ մը ձայնեց։

— Ինտոր ալ խիստ կը նայի կոր...

— Ատոր համար տղաքը կը վախնան...։

Դիմաքսեան կը շարունակէր — «... Բայց, հանրային կեանքը իր ծղիչ ազդակներուն կը կարօտի...։»

— Կարօտեալներուն համար է, կ'ըսէ կոր...։

— Հա՛, Աստիկը ըսաւ...

— Նայէ՛ երկան Գասպարին աղջկան փէշին գոյնը...

— Ատիկա ալ միշտ խենթ գժնթ բաներ կը հագնի...

«... Արագ վերելք մը պէտք է...»

— Նստէ քա, Էղսա, — քաշեց քովինը թեւէն։

— Ելէք, ըսաւ նէ...

«... Հոգեկան վերելք մը»։

— Իրա՛ւ ալ անանկ վեր ելաւ քի սիրտս-հոգիս... Չըք, չըք, չըք...

— Կուտին չօփը վո՞ւր նետեմ, մայրիկ։

— Նա՛, ափս դիր։

(Շար.) Կ. ՄԻՆՃԵԱՆ

«Ընտրական պայքարին մէջ, կարգ մը ամբաստանութիւններ ուղղեցին իմ անձիս դէմ։ Նախ, դիս մեղադրեցին թէ ստորագրած եմ Ենկիի ծրագիրը, եւ ատով ուղղակի դէմ եմ եղած ազգային Ճակատին։ Ինծի համար դիւրին չէր զայն ստորագրել։ Բայց ստորագրեցի այն համոզումով թէ, ատիկա՝ հանգրուան մըն էր դէպի մեր ազգային ազատութիւնը եւ կը կարծեմ թէ իմաստութեամբ շարժեցայ։

Հիթլէրեան դաւ մը Պերլինի մէջ

Պերլինի ոստիկանութեան մէջ երեւան հանուեցաւ Հիթլերեան դաւ մը։ Երկու ոստիկանական սպաներ եւ Պերլինի ոստիկանապետութեան մէջ աշխատող հաշուակալ կին մը ձերբակալուեցան եւ բանտարկուեցան։

Ասոնք կը մեղադրուին թէ ի նպաստ Հիթլերեան կուսակցութեան գողցած են ոստիկանական զօրանոցին, զինարանին եւ ռազմանիւթի մթերանոցին յատակագծերը զորս յանձնած են Հիթլերի մարդոց։

Ձերբակալուածներէն մէկը խոստովանած է թէ իր արարքը գործած է Հիթլերեան պետի մը թելադրութեամբ։

Իռլանտայի նոր կառավարութիւնը

Իռլանտայի հանրապետական նոր վարչապետին Տէ Վալերայի առաջին գործն եղաւ ազատ արձակել քաղաքական բոլոր բանտարկեալները։ Կ'ենթադրուի թէ յառաջիկայ շաբթու իսկ, հանրապետական վարչապետը խորհրդարանին պիտի ներկայացնէ հանրային փրկութեան օրէնքը ջնջող օրինագիծ մը։ Յարգ, Վալերա չափազանց զգուշաւոր մնացած է, Անգլիոյ Թագաւորին հանդէպ հաւատարմութեան երդումի ջնջման դէմ իր ծրագրութեան մասին։

Յայտնի չէ ուրեմն թէ պիտի ուզէ՞ մինչեւ ծայրը երթալ եւ Իռլանտայի անկախութիւնը յայտարարել հանրապետութիւն հռչակելով։ Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները այն յոյսը կը տածեն թէ Տէ Վալերա չափաւոր դիրք մը պիտի բռնէ առ այժմ, մանաւանդ որ Իռլանտայի աշխատաւորականները եւ անկախները չպիտի ուզեն անկախութեան յայտարարութեան հետեւանքով, երկիրը մատնուած տեսնել արտաքին եւ ներքին դժուարութիւններու։

Գ. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ ԽԵՆԹ ՊՕՂՈՍԻ դերին մէջ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԷԹ

Հայ «ՏՐԱՄ-ՕՓԵՐԷԹ» խումբը ղեկավարութեամբ դերասան Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆի

ի ՆՊԱՍՏ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կը ներկայացնէ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

ԿԱՄ ԽԵՆԹ ՊՕՂՈՍԸ

Ուրախ օփերէթը՝ 4 արար, հեղինակ՝ Ալ. ԱԲԷԼԵԱՆ

27 Մարտ, 1932, կիրակի ցերեկ (Զատիկի օրը) ժամը ճիշդ 3ին

MAISON DE LA MUTUALITÉի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ — 24 RUE ST. VICTOR PARIS, Metro MAUBERT - MUTUALITÉ

25 ՀՈԳԻ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ — 12 ՀՈԳԻՆՈՑ ՄԵԾ ՕՐՔԵՍՏՐ, ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԹԱՌԻՍ ԺՕՐԺԻ

Դ. արարին, հարսանիքի տեսարանին՝ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՊԱՐԵՐ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ 30, 25, 20, 15 եւ 10 ՖՐԱՆՔ

կը ծախուին սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը՝ Թատրոնին կիշէն, ժամը 12էն (կէս օր) սկսեալ։

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Հ. Դ.

Հ. Յ. Դ. կեդր. կոմիտէն եւ փարիզի կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրեն

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր Սերոբ խումբը, վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին 32 Ave. des Gobelinsի վերնայարկը։

ՊԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻԻ» խումբը, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 31 Rue Madame Curie։

ԿՈՊԼԷՆԻ Հրազդան խումբը յառաջիկայ Չորեքշաբթի (16 Մարտ) իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelins։

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն, յառաջիկայ Ուրբաթ (18 Մարտ) իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Rue du Fbg. du Temple։

Սոյն բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան կեդր. կոմիտէի եւ փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ԱՆԻԷՐ-Պուա Քոլոնպի Պատ. Միութեան վիճաբանական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Սահակ-Մեսրոպ Գրադարանը։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ռիւ տը լա Րէփիւպլիք։ Ներկայանալ անդամատետրերով։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԷՆ ԹԷՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկեր Կարօ խումբի ժողովը վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 5ին ընկ. Յովհ. Վարոյեանի բնակարանի մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կը հրաւիրուին նաեւ նոր արձանագրուողները։

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. նոր Գրադարանին մէջ, 240 Րիւ Տիւքէքլէն։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼԻՈՆԻ Ամերիկահայ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին 12 Ռիւ Վոլթէր։ Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Համաձայն դիւանի որոշման ժողովին մասնակցող հայրենակիցները ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք ունենալու համար, պարտաւոր են վճարել իրենց անդամավճարները՝ 1931 դեկտեմբերէն 1932 մարտ 20։ Ամսավճարներու վճարմանց համար դիմել 12 rue Voltaire, Lyon.

Թատերական մեծ ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Մարսիլահայ Տրամատիկ Ստուդիան, ի պատիւ դերասան

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի

Այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Սալոն Շաբի մէջ (84 Rue Chape) կը ներկայացնէ

«ԵՐԿԻՐՆ Է ԿԱՆՉՈՒՄ»

Տրամ 4 արար — Հեղ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐ — ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ են

Թէյասեղան

Կազմակերպուած Ատաբազարի Հայր. Միութեան կողմէ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին 40 Րիւ տը Պէլվիւ

կը նախագահէ՝ ՏՕՔԹ. ՆՈՐԱՅՐ

Տախքերու մասնակցութեան համար՝ 2 ֆրանք 50

Հրապարակային բանախօսութիւն

Ա. Ե. Հայ կարմիր խաչի Նիսի մասնաճիւղին կողմէ

Վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Bar Cigale (Bld. de la Madeleine) սրահին մէջ։ կը խօսի՝ Պ. Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Կ. Խաչի համակիր երկսեռ հասարակութիւնը։

Երեկոյթ Անուվիլի մէջ

Կազմակերպուած Անուվիլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին կողմէ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Պ. Նիկողոսեանի Etoile Bleue սրահին մէջ

կը բանախօսէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ ԹՈՐՈՍ ԾԱՌԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Փարիզի Գրական Ակումբ

այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Rue Cambronne, Métro Vaugirard. Զեկոյց Պ. Ս. Շահխաթունիէ։ Նիւթ՝ Ճարտանկարի թէքնիքը, արուեստը եւ փորձեր։ Մուտքը ազատ է

«Հայրենիք» ամսագիր եւ օրաթերթ

Ընդհանուր գործակալ Եւրոպայի (բացի Պալքաններէ)

Գրատուն Հրանդ-Սամուէլ

51 rue Monsieur le Prince, Paris (VIe) Danton 88—65

Ուր պէտք է դիմել բաժանորդագրութեանց եւ վճարումներու համար

կը ծախուին ամսագրի հին թիւերը

ՇԱՀԱԲԵՐ ԳՈՐԾ

Վարձու է պանդոկ մը եւ ճաշարան մը՝ 50 յաճախորդով։ Պանդոկը ունի միշտ մնայուն վարձակալներ։ Ամսական վարձք՝ 2000 ֆրանք։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Michel, 72 Rue Fondary, (Restaurant-Bar). Métro Commerce.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, (Սէն Լուի) Հայր.— 70։

Հառն, Ա. Պ.— 70։

Փարիզ, Լ. Ե.— 35։

Բանախօսութիւն Մարսէյլի մէջ

Հայ Ակումբին կողմէ, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 114 Rue de Rome, Մարսէյլ։ Կը խօսի՝ Պ. Հրանտ Աթէշեան, նիւթ ունենալով «Լոկ գիտութեան վրայ հիմնուած բարոյական մը կարելի՞ է ըմբռնել»։ Մուտքը ազատ է։

Imp. A. DER (Agopian) 17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (4)

ՍՈՒՐԲ ԹՈՐՈՍԻ ԼԵՌԸ

Հարսներ եւ աղջիկներ մեծ եռանդով կը պատրաստէին շարոցները՝ նուշի եւ ընկոյզի, կը փռէին օճախներուն վրայ դրուած մեծ սաներուն ներքեւը, որոնց մէջ խաղողին անմահական հիւթը կ'եփէր, պատրաստուած՝ ալուր ու սերուն հարսներու եւ արբունքի նոր հասած՝ տաքարիւն եւ կայտառ պարմանիներու ու աղջկանց, փափուկ բայց զօրաւոր ոտքերուն թնդոցովը, խառնուած նշայով ու ալիւրով։

Ըսի՞ որ այս իրարանցումին մէջ մենք՝ ես ու մայրս, որեւէ դեր չունէինք։ Մենք եւ աւելի շատ մայրս անշուշտ կը խորհէինք մեր ուխտին մասին։ Ու արդէն քիչ վերջ, մայրս արտասովոր եռանդով մը պատրաստուեցաւ մագլցելու այդ իէն Սուրբին Լեռը տանող առաջին բլրակը, որուն կողերը կը ծածկէին արտուճի մշտադալար ծառերը, մութ ու խորհրդաւոր պուրակի մը երեւոյթը տալով բլրակին։

Ու պահ մը, ես ու մայրս, լուռ ու մունջ, կը քալէինք, կամ աւելի ճիշտ՝ կը մագլցէինք դէմի փոքրիկ բլրակն ի վեր։

Հաճելի էր այս վերելքը։ Մշտադալար ծառերու եւ աշնանային թուփերու մէջէն, տատուան այդ ամենէն հմայիչ պահուն, այնպէ՛ս «դուրպէթ»էն երկիր դարձող ղարիպներու նման, աղօթքի պատառիկներ ծամծմելէն, կը քալէինք, եւ թուփերը մեր թիկունքներուն քըսուելով միսթիք խշրտուք մը կը ցանէին չորս մեր կողմը։

Ու գագաթը բլրակին։

Հիմայ կը տեսնէինք Սուրբին Լեռը։ Մեր վայրէջքին ճիշդ ծայրը, շիտակ ճամբու մը փոքրիկ բարձունքին վրայ։

Մեր կեցած տեղէն, Սուրբին Լեռը կը նմանի աւերակ մատուռի մը, որուն փլատակներուն վրայ, երկու անկիւն եւ հաւատաւոր քուրմեր կամ քահանաներ գլուխ գլխի տուած՝ աստուածաշունչին վրայ հակածի ձեւով, հին օրերն ու իրենց երբեմնի մատուռին փառքը կ'ողբան կարծես։

Հա՛, ճիշդ այդպէս, երկու ճաղատ եւ ալեւոր քահանաներու նման, երկու սեպաձեւ ժայռերը Սուրբ Թորոսլերան, գլուխ գլխի տուած, զիրենք լուսելու եկող ուխտաւորներու այցին կը սպասեն։

Հոդ՝ գագաթին վրայ բլրակին, դէմ առ դէմ սուրբին, մայրս ծնկաչոք եւ ի խորոց սրտի աղօթք մը փսփսաց եւ խաչակնքեց քանի մը անգամ- եւ հուսկ ուրեմն, նոր ուժ եւ հաւատքով, սկսանք վայրէջքին, երբ արեւը օրրանէն առատուն կանուխ, գլուխը վեր վերցուցած սիրուն աղջկան մը ժպիտովը, իր ոսկի անձրեւին տարափին յանձնեց մեր ճակատները։

Մայրս՝ բնաւ չխօսեցաւ ինծի հետ։ Այդ օրը կարծես բոլորովին աննիւթացա՛ծ էր. եւ աչքիս կ'երեւէր սրբուհիի մը տեսիլքով։ Աչքերն իր ուղին, գլուխը ծանրօրէն վար կախած, արագօրէն եւ սրբազան խաղաղութեամբ մը կը քալէր, առանց նոյնիսկ ազդուելու ճամբուն սուր ու խէթ քարերուն խայթոցներէն, իր ճերմակ ու բոպիկ ոտքերուն վրայ։ Իմ կողմէ յոգնութեան ոեւէ նշան ծանր տեսակէն ծուռ ու լուռ նայուածքով մը կը սաստէր, ու ես զսպուած համակերպութեամբ մը կը քալէի քովն ի վեր։

Վայրէջքը հատած էր։

Հիմայ՝ կարճ եւ ուղիղ ճամբայ մը միայն ունէինք հասնելու համար Սուրբին, որ ուղիղ ճամբուն ծայրէն կը նմանի ճիշդ՝ գրակալի մը, որուն վրայ ալ խոշոր եւ հաստ խաւաքարտէ կողքերով աւետարան մը, երեսի վրայ սեպաձեւ բացուած։

Հա՛, ճիշդ այդպէս է Սուրբին Լեռը մեր վայրէջքին հատած տեղէն դիտելով։ Գրակալ մը լեռը. եւ երեսի վրայ սեպաձեւ բացուած խոշոր աւետարան մըն ալ, երկու ժայռերը՝ գլուխ գլխի տուած։

Հոս՝ մայրս կեցաւ մէկէն, զիս ալ կեցնելով։

Ըսի արդէն, որ այդ օրը մօրս բոլոր շարժումները տարօրինակ կը գտնէի։ Ինծի կը թուէր թէ, տարբեր կնոջ մը հետ էր գործս, որուն հետ ստիպուած էի պաշտօնական ձեւերով վերաբերուիլ եւ հնազանդիլ միայն։

Հանել՝ հրամայեց կօշիկներս, որոնք մինչեւ այդ օրը, հակառակ իր պնդումներուն եւ աղաչանքներուն, չէի հանած երբե՛ք։ Ու պարտադրեց, որ իրեն համար, բարձրաձայն եւ սրտովին աղօթք մը կամ մաղթանք մը ընեմ։

Երեսն ի վեր նայեցայ։ Աչքերը կը փայլէին անսովոր կրակով մը, փայլուն եւ փորը կուշտ կրակարանի մը առջեւ ժամերով նստած մարդու մը աչքերուն նման։ Այտերը կաս-կարմիր էին, ճիշդ ու ճիշդ շատ բացուած վարդերու նման, որոնց թերթիկները փոքրիկ հպումով մը կը փրթին ու կ'իյնան վար։ Աստուածային եւ շատ խոր ժպիտ մը կ'ամբողջացնէր պատկերը, Մագթաղենացւոյն շնորհը տալով անոր ամբողջական դէմքին։

Համակերպեցայ, ու բարձր ձայնով մը, որուն արձագանգը սարսեց մարմինս՝ երակ առ երակ, ըսի. «Մա՛յր, հոգիովս կը փափաքիմ, որ դուն որեւէ, որեւէ՛ ձեւով բուժուիս, ազատուելով տխորուան տխրութենէդ»։

«Ամէ՛ն, ամէ՛ն, գաւա՛կս» ըսաւ, ու համբուրեց ճակատս, տաք տաք լալով։ Սիրտս դողաց այդ պահուն՝ անանուն եւ անբացատրելի զգացումով մը համակուած, մինչդեռ ինքը կաքաւի մը արագութեամբ գրեթէ վազելով, սկսաւ յառաջանալ դէպի Սուրբին բարձունքը։

Հետեւեցայ իրեն անխօս։

Չմոռնամ ըսել որ կօշիկ[...] եւ գուլպաներս հանեցի, եւ [...] թիս տակ ուժով մը սեղմած, [...] իր ետեւէն սկսայ քալել։ Ես [...] փոխուած էի։ Հոգիիս մէջ անհ[...] բազմութիւն մը կը շնչէր կարծ[...]

Խրախճա՞նք էր թէ ժամեր[...] թիւն, չե՛մ գիտեր։ Գիտեմ մի[...] որ հոգիս փոքրիկ աշխարհի մը [...] բաժնուած էր, ու ալուր ու բ[...] խնլօք ու ջերմեռանդ մարդիկ [...] զգացումներ կ'ապրէին, խաղ[...] թեան հետ եղբայրացած։

Սուրբին դուռն էինք ար[...] Մայրս կեցաւ կրկին։ Ծն[...] սրբուհիի մը երկիւղածութ[...] օդին մէջէն երեք անգամ խաչ[...] քեց, ու յառաջանալով փոքրիկ [...] ոտներէն մէկունմէջ մոմ մը վառ[...] մացառներէն մէկուն շիւղին վրայ [...] կապոյտ քուրջի կտոր մը կապ[...] միշտ երեք անգամ խաչակնքել[...] եւ հուսկ ապա, ուղղակի սուր[...] ժայռերուն դէմ, ծունկի գալով [...] ցաւ աղօթագիրքն ու սկսաւ [...] դալ, անձայն ... մտովի։

Իր քովը ծունկի եկայ, ծու[...] մուռ քարերուն վրայ, որոնք [...] փտիտ ծունկերս կը ցաւցնէին։ Ու [...] սպասեցի։

ՄԱՆՈՒԿ Ա. ՄԱՆՈՒԿԵ[...]

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՐԱՆ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՄԱՐՏ 1932
13 MARS 1932

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1827

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Միայն մէկ ճամբայ ունինք, արտասահմանի ցիրուցան բազմութիւններուն կացութիւնը կարելի եղածին չափ տանելի դարձնելու, բազմազան տառապանքներ մեղմացնելու համար։

Մէկ ճամբայ — կեդրոնական շաղկապ մը։ Օղակ մը։ Ղեկավար օրգան մը։ Մենք պիտի կոչէինք՝ Ազգային Խորհուրդ։ Ինչպէս ունեցեր ենք տարբեր պարագաներու մէջ, մասնաւորապէս պատերազմի շրջանին։

Անյաղթելի չեն այն խոչընդոտները, որ պարբերաբար մէջտեղ կը նետուին, պարզապէս գործէ խուսափելու համար։

Գիտենք որ հայկական Սփիւռքին մէկ ծայրը կը գտնուի Փարիզ. միւսը՝ մինչեւ հարաւային Ամերիկա։ Տարտղնուած ենք երկրագունդի բոլոր ցամաքներուն վրայ։ Չունինք իրաւական հանգամանք՝ շատ մը վայրերու մէջ։ Չունինք վաւերական իշխանութիւն՝ նոյն իսկ միեւնոյն գաղութին համար։

Գիտենք այս բոլորը, բայց կը մնանք ամուր՝ մեր տեսակէտին վրայ։ Այդ բոլորը ոչ թէ պատճառներ, այլ հետեւանքներն են տիրող անիշխանութեան։

Եթէ ուրիշ ո՛ր եւ է փաստ չունենայինք, բաւական էր տասը տարուան փորձառութիւնը։

Տասը տարին երկար, շատ երկար ժամանակ է, որոշում տալու, ճամբան գտնելու համար։

Ուրիշ խնդիր, եթէ ամէն բանէ յուսահատած, մեր ճակատագիրն ալ բախտին յանձնած ենք։

Անոնք որ այդ օրուան հասած են, լաւ կ՚ընեն, եթէ բոլորովին քաշուին հրապարակէն, փոխանակ աւտու-իրիկուն հառաչելու այս ժողովուրդին անունով։ Գոնէ տաղտուկ մը պակաս կ՚ունենանք։

×

Ի՞նչպէս կազմել Ազգային Խորհուրդը։

Ուրիշ անգամ ալ գրած, խօսած, բացատրած ենք։ Կը գտնուինք այնպիսի կացութեան մը առջեւ, ուր ձեւերը չեն որ արժէք ունին, այլ գործին փութացման, յաջողութեան դիւրութիւնները։

Ուրեմն, համաձայն ենք օրինական բոլոր ձեւերուն։ Եթէ ընտրովին չի յաջողիր, թող փորձուի նշանակովին։ Եթէ դժուար է ընդհանրական համագումար մը, հիմը դնենք աւելի գործնական ձեռնարկով մը։

Օրինակ,— այսօր մեր բոլոր գլխաւոր գաղութները ունին իրենց ազգային կազմակերպութիւնը, երկրին իշխանութենէն վաւերացուած, կամ փաստօրէն ընդունուած։ Ռումանիա, Պուլկարիա, Եգիպտոս, Սուրիա, Միջագետք, Պարսկաստան պաշտօնապէս ճանչցուած փոքրամասնութիւններ են, իրենց կազմական կանոնագիրներով։ Ֆրանսայի մէջ փոքրամասնութեանց իրաւունքներ չունինք, բայց ունինք ազգային կազմակերպութիւն՝ Մարսէյլի շրջանին մէջ, եւ զանազան օրգաններ՝ միւս քաղաքներու, ինչպէս եւ Փարիզի մէջ։ Ամերիկան ունի իր Երեսփ. Ժողովը եւ Ազգ. Վարչութիւնը։ Յունաստանը՝ նմանապէս, երկրի հին եւ նոր մասերուն մէջ, թէեւ առանց պաշտօնական օրէնքի, եւ կազմալոյծ։

Ինչպէս բսինք, անմիջականը ձեւը չէ, այլ ոգին։

Արդ, անկարելի՞ է այս կազմակերպութիւնները, եղած-չեղած օրգանները — Թեմական Խորհուրդէն, Առաջնորդարանէն մինչեւ Ազգ. Միութիւն — հրաւիրել որ պատգամաւորներ նշանակեն իրենց գաղութին անունով, եւ առժամեայ Խորհուրդ մը կազմուի Փարիզի մէջ։

Ո՞վ պիտի հրաւիրէ։ Իսկապէս փափուկ հարց։ Ո՞վ պիտի կախէ բոժոժը։

Այստեղ ալ, ձեւը չէ որ կը հետաքրքրէ մեզ։

1924ին, Ռումանիոյ Թեմական Խորհուրդը ստանձնեց այսպիսի նախաձեռնութիւն մը։ Այն ատեն խարխափուն վիճակի մէջ էինք տակաւին։ Այսօր-վաղը անակնկալի մը կը սպասէինք, եւ ձեռնարկը կէս ճամբան մնաց։

Իսկ հիմա որ ամէն բան բացորոշ կը տեսնենք, հիմա որ անդոք իրականութիւնը գաղտնիք չունի մեզի համար, ինչո՞ւ կրկին չփորձել այդ միջոցը։

Թող այս անգամ ալ Ամերիկայի Երեսփ. Ժողովին ըլլայ նախաձեռնարկ։ Կամ ուրիշ վաւերական հաստատութիւն մը։ Նոյն իսկ Բարեգործականը, որ իր Նոր Ուղեգծին 31 կէտերովը ազգային իշխանութիւն դառնալու յաւակնութիւններ կը մատնէր։ Բարեգործականը այդ նախաձեռնութիւնը ստանձնելէ յետոյ, կրնայ կազմել ծրագրուած Ազգ. Խորհուրդին եւմտական գործավարութիւնը։ Աւելի ճիշդ՝ «Էվգաֆ»ի տեսչութիւնը։

Ուրեմն, հիմնական գործը չզոհենք ձեւերուն, եւ կարճ կապենք թարթափումներն ու մարզանքները։ Մանաւանդ ամուն-կարապետ բանդիտութիւնը, որ ուրիշ բանի չի ծառայեր, եթէ ոչ տեւականացնել քաոսը։

Քիչ մըն ալ պատասխանատուութիւններ ստանձնելու վարժուինք, եթէ մեր միտքը այս ժողովուրդին ծառայել է, ոչ թէ գայլի աւետաբան կարդալ։

Կա՞յ հոսանք մը, որ ուզէ բացակայ արձանագրուիլ այս պարտականութեան, այս աշխատանքին մէջ։

Եթէ կայ, կը նշանակէ թէ կա՛մ իր կոչման գիտակցութիւնը չունի եւ չի տեսներ չարիքը, սպառնացող աղէտը։ Եւ կամ, կը տեսնէ, կ՚ըմբռնէ ամէն բան, բայց «կանտիականութիւն» կը ծախէ, պղտոր միտքեր ունենալով։

Գիտակից խափանարարներ կան անշուշտ,— անոնք որ Երեւանի անիւին կապած են ոչ միայն իրենց պոչը, այլեւ խելքին պտուկը։

Կարճ պէտք է ըլլայ մեր պատասխանը, բոլոր տեսակի մունետիկներու «սապոթաժ»ին հանդէպ.

— Մի՛ խառնուիք մեր գործերուն։

Պէտք է տալ, վերջապէս, այդ պատասխանը, եւ ապացուցանել թէ տէրն ենք մեր ճակատագրին։ Մեր բաղձանքներուն, ինչպէս տառապանքներուն։

Կ՚ուզէինք լսել նոր ձայն մը՝ մեր առաջարկին առթիւ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԻՐԵՑԷՔ ԶՄԻՄԵԱՆՍ

Վարդապետն ասաց եւ աշակերտները պէտք է հետեւաբար, հաւատարմօրէն հետեւին եւ յորդորին անոր կիրարկումը։

Այսպէս է որ Քրիստոսէ դարեր յետոյ, Պոլթոնի առաջնորդը, Մանչեսթըրի մէջ խօսուած քարոզի մը ընթացքին հարց կուտայ իր հաւատացեալ հօտխերուն.

— Ի՞նչ չարիք կրնայ գտնուիլ սիրաբանութեան մէջ։

Ու խորունկ եւ փորձառու մասնագէտի մը պէս, կը մանրամասնէ.

— Սիրոյ հանդէպ, կնոջ հակազդեցութիւնը էապէս դանդաղ է։ Սիրոյ իսկական արուեստը կը կիրարկուի յառաջատուաբար, աստիճան առ աստիճան։ Սիրաբանութիւնը դրսեւորումն է սիրոյ առաջին խաղերուն, եւ ենթադրել չի տար աւելի հեռուն երթալու կամքը։

«Դանդաղութեան եւ պատրաստութեան այս օրէնքը ի զօրու չէ միայն բարեկամութեան շրջանին մէջ, այլ նաեւ ամուսնական կեանքի ընթացքին։

«Բնաւորութեանց անյարմարութեան պարագաներէն շատերը, առաջ կուգան պարզապէս, ամուսնին անճարակութենէն։ Շատ այրեր կ՚անգիտանան թէ սէրը արուեստ մըն է եւ թէ այդ արուեստին յատկանիշը՝ դանդաղութիւնն է։ Այրերը շատ բան ունին սորվելիք կնոջ բնաւորութեան մասին եւ պէտք է ստանան վարպետութիւն մը, որմէ զուրկ են յաճախ»։

Օգտուելու համար Քրիստոսի այս հաւատարիմ աշակերտին փորձառութենէն, ջանանք յաջորդաբար մանրամասնել անոր հաստատումները։

ԽԱՐՏՈՑ

Մեծապէս կը վերնայ Սուրիոյ հրապարակէն

Սուրիոյ մարզպանութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը պատրաստած է, սուրիական կառավարութեան միջոցաւ հաղորդելու համար ժողովուրդին։ Այդ զեկոյցը կը վերաբերի հին օսմանեան արծաթ դրամներու։ Նկատի ունենալով որ Սուրիան իր մասնաւոր արծաթ դրամները ունի արդէն, կ՚ուզուի գործածութենէ դադրեցնել հին արծաթ դրամները։

Սուրիական կառավարութիւնը համաձայն գտնուած ըլլալով արծաթ դրամներու վերացման, կը յայտարարէ այժմէն առեւտրականներու որ սկսին դադրեցնել գործածութիւնը օսմանեան արծաթ դրամներու, որովհետեւ պաշտօնական յայտարարութեան հաղորդուելէ վերջ, 22 մէճիտը մէկ օսմանեան ոսկի պիտի արժէ, մինչդեռ, հիմա 18 մէճիտ կ՚արժէ մէկ օսմանեան ոսկի։

«Հայերու բարեկամները» Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ մարզպանը իր բոլոր պատուիրակներուն ղրկած է հրահանգ մը, որով կը հաղորդէ որ «Հայերու բարեկամներու Անգլ. ընկերութիւնը 1931 օգոստոսէն սկսեալ պաշտօնապէս ճանչցուած է հովանաւոր երկիրներու մէջ եւ արտօնուած ընդարձակելու իր գործունէութիւնը։

Ընկերութիւնը արդէն Հալէպի մէջ մասնաճիւղ մը ունի եւ այժմ կ՚ուզէ ուրիշ մասնաճիւղեր բանալ Սուրիոյ եւ Լիբանանի միւս քաղաքներուն մէջ։ Ըստ Էլ Ահրարի տեղեկութեանց, Միութեան գործունէութիւնը սահմանուած է հետեւեալ կերպով.

Ա.— Հայ գաղթականներու բնակութեան, տեղաւորման եւ ապրուստին համար դրամ հայթայթել։

Բ.— Որբերու դաստիարակութիւնը։

Գ.— Բարոյական վտանգներէ փրկել կիներն ու աղջիկները։

Դ.— Արհեստաւոր Հայերու նիւթապէս օգնել։

Ե.— Բարձրացնել հայ գաղթականներու բարոյական եւ նիւթական վիճակը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերմանիոյ նախագահական ընտրութիւնը

Ոստիկանական խիստ միջոցներ

Այսօր, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ տեղի կ՚ունենայ Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութեան առաջին քուէարկութիւնը։

Պերլինի մէջ, յամառ զրոյց կը շրջի թէ ծայրայեղները եւ մասնաւորաբար Հիթլերեանները պատրաստուած են ըմբոստութիւններ յարուցանելու, ընտրութեան յաջորդ օրը։

Այս զրոյցները կարելի չէ եղած անշուշտ ստուգել ու թէեւ կառավարութիւնը վերապահութեամբ կը լսէ զանոնք, սակայն, աւելորդ չէ նկատած ոստիկանական խիստ միջոցներ նախատեսելու, մասնաւորաբար Փրուսիոյ մէջ։

Ներքին նախարարը իրմէ կախում ունեցող տեղական իշխանութեանց ուղղուած շրջաբերականով մը, կը յայտնէ թէ ոստիկանութեան պարտականութիւնն է փաստացի հերքել այս զրոյցները, դիմելով այն տեսակ միջոցներու, որոնցմով կարելի ըլլայ խեղդել որեւէ ըմբոստական շարժում։ Եւ, կը հրաւիրէ ոստիկանութիւնը գործադրելու ամէնէն խիստ եւ կտրուկ միջոցները, եթէ պէտք ըլլայ, անմիջապէս զսպելու համար որեւէ նման շարժում։ Սկսելու համար, ամբողջ ոստիկանութիւնն ու քաղաքապահները պիտի հսկեն որ կիրակիի քուէարկութիւնը ազատօրէն կատարուի։ Կէսօրէն սկսեալ, ամբողջ ոստիկանութիւնը կազմ ու պատրաստ պիտի ըլլայ շարժելու։

Քաղաքապահ զինուորները պիտի համախմբուին զօրանոցներուն մէջ, եւ միշտ պատրաստ պիտի ըլլան միջամտելու ուր որ ուզուի։ Զօրանոցներու բակերուն մէջ, մեծ ինքնաշարժներ եւ նոյնիսկ գնդացիրներ պատրաստ պիտի սպասեն։

Ոստիկանները իրենց սովորական բիրերէն զատ, պիտի զինուին նաեւ ատրճանակներով եւ ինքնաշարժ հրացաններով։

Գերման վարչապետը, շարունակելով ի նպաստ Հինտէնպուրկի իր քարոզչական շրջագայութիւնները, նախորդ իրիկուն խօսեցաւ Պերլինի ընդարձակ սրահներէն մէկուն մէջ, հազարաւոր բազմութեան մը առջեւ։

Պրիւնինկ, որուն խօսքերը ընդմիջուեցան բուռն ծափահարութիւններով, խստօրէն դատափետեց Հիթլերեաններու գրգռութիւններն ու գործունէութեան եղանակները։ Ու խօսելով Հինտէնպուրկի վրայ, յիշեց անոր անցեալը եւ անոր նուիրումը գերմանական դատին։

Չինաճափոնական վէճը

Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ

Ազգերու դաշնակցութիւնը չինաճափոնական վէճին մասին քուէարկեց բանաձեւ մը, որուն գլխաւոր մասերը հետեւեալներն են։ Առաջին մասը կը յիշէ Պրիանի 13 դեկտ. 1931ի յայտարարութիւնը եւ խորհուրդին կողմէ ճափոնի ուղղուած կոչը փետր. 16ին։

Յետոյ, հաստատելէ վերջ թէ այս տրամադրութիւնները կը համապատասխանեն Փարիզի դաշինքին, կը յայտարարէ թէ այդ տրամադրութիւնները պարտադիր են եւ կ՚աւելցնէ.— Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները պարտաւոր են չճանչնալ որեւէ կացութիւն, որեւէ դաշնագիր, որեւէ համաձայնութիւն, որոնք կրնան ընդունուած ըլլալ Ազգերու Դաշինքին հակառակ միջոցներով»։

Բանաձեւին երկրորդ մասը մասնաւորաբար կ՚անդրադառնայ ուղղակի բանակցութեանց որոնք տեղի պիտի ունենան Շանկհայի մէջ՝ ճափոնցիներու եւ չինացիներու միջեւ եւ կը դնէ հետեւեալ սկզբունքը.— վէճին կարգադրութիւնը պէտք չէ կատարուի մէկ կամ միւս կողմէն զինուորական ճնշման տակ»։

Ասով արդէն, ո՛չ միայն կ՚առաջարկուի թշնամութիւնները դադրեցնել, այլեւ ռազմաճակատէն ետ քաշել զօրախումբերը։

Բանաձեւին երրորդ մասը ամբողջովին կ՚որդեգրէ Պ. Պէնէշի տեսակէտը։ Ազգերու դաշնակցութիւնը չպիտի դադրեցնէ իր նիստը եւ չպիտի դադրի զբաղելէ չինաճափոնական վէճով, այլ պիտի հսկէ, եւ խորհուրդին բոլոր անդամները, որոնք ստիպուած են ժընեւ մնալ, մասնակցելու համար Զինաթափութեան ժողովին, պիտի կրնան, երբ պէտք ըլլայ, ժողովի նստիլ, նախագահին հրաւէրով։ Ատկից զատ արդէն, ընդհ. յանձնախումբը պիտի հաւաքուի մայիսի 1էն առաջ, քննելու համար ընդհանուր կացութիւնը։ Մինչ այդ, ժողովը իր իրաւասութիւնները կը փոխանցէ 19 հոգինոց յանձնախումբի մը։

Այս բանաձեւը ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ։

Ժողովի սկզբնաւորութեան, ճափոնի ներկայացուցիչը իր կառավարութեան կողմէ յայտնեց թէ ճափոնական ուժերը պիտի քաշուին իրենց արդի դիրքերէն, նախ դէպի Շանկհայի եւ Վու-Սունկի շրջանները եւ երբ վերջնապէս ապահովուի թշնամութեանց դադարումը եւ երբ երաշխաւորուի որ չինական ուժերը որ եւ է յարձակման չպիտի ձեռնարկեն, ճափոնական ուժերը նաւ պիտի մտնեն։

Չինացիները կը սպաննեն իրենց սպաները

Մոսկուայէն, բոլշեւիկեան «Թաս» հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Սախալիանկի չինական պահակազօրքը, տեսնելով մանչուրիական դրօշը, ըմբոստացած է։ Ըմբոստութիւնը սկսած է ռմբակոծութեամբ, հրացանաձգութեամբ։

Ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, ըմբոստ չինացիները ձերբակալած են սպայակոյտի նախագահը եւ սպաննած տասնի չափ սպաներ։ Կողոպտուած են նաեւ քաղաքին վաճառատուները, որոնց կարգին խորհրդային վաճառատուն մը։

Ճափոնի հիւպատոսը, չինական դրամատան տնօրէնը եւ պաշտօնեաները փախած եւ ապաստանած են ուրիշ վայր մը։

Դանուբեան երկիրներու գործակցութիւնը

Ժընեւի մէջ, կը հաւաստեն թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը Ճոն Սայմըն, Փարիզի մէջ, ներկայ ըլլալէ յետոյ Պրիանի յուղարկաւորութեան, հանդիպում մը պիտի ունենայ Ֆրանսայի վարչապետին՝ Պ. Թարտիէօյի հետ, Դանուբեան երկիրներու տնտեսական համաձայնութեան մասին։ Կ՚ըսուի թէ Ճոն Սայմըն պիտի առաջարկէ հարցը ենթարկել մեծ պետութեանց խորհրդակցութեան։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի մէջ

Աշխատանքի նախարարութեան շաբաթական վիճակագրութիւնը թեթեւ բարելաւում մը կ՚արձանագրէ վերջին շաբաթներու ընթացքին։ Փետրուար 29էն 5 մարտ, անգործներու թիւը կրած է ընդամէնը 5585ի յաւելում մը, նոյեմբեր 1931էն ի վեր, շաբաթական յաւելումներու մէջ՝ ամենէն փոքր թիւը։

Մարտ 5ին, ամբողջ Ֆրանսայի անգործներու թիւն էր 298,783։

Այս թիւէն, միայն Փարիզ քաղաքին բաժին կ՚իյնայ 90,743, որոնց 27,500ը կիներ, իսկ ամբողջ Սէն նահանգի անգործներու թիւն է, 155,802, նախորդ շաբթուան վրայ 1680ի յաւելումով մը։

Այս շաբթուան ընթացքին, Ֆրանսա մտած են 99, Ֆրանսայէն մեկնած են 2025 օտար աշխատաւորներ։

Գերմանիոյ մէջ

Մարտ 1ին, Գերմանիոյ անգործներու թիւը բարձրացեր էր 6 միլիոն 128 հազարի, ըսել է հազար աւելի քան նախորդ կիսամսեակին։ Աշխատանքի նախարարութիւնը մշակած է ծրագիր մը, որով կարելի պիտի ըլլայ գործ հայթայթել 600 հազար աշխատաւորի։

Այս ծրագրին համաձայն, 300 միլիոն մառք արժէքով, երկաթուղային ապսպրանքներ պիտի կատարուին. 300-400 միլիոն մառք պիտի յատկացուի ճամբաներու նորոգութեան, 2-300 միլիոն մառք երկրագործական բարեկարգումներու եւ 200 միլիոն մառք ալ փոքր բնակարաններու շինութեան, ընդամէնը 1200 միլիոն մառքի գումար մը, որ անհրաժեշտ նկատուած է այս ծրագրին իրագործման։

Այս գումարը հայթայթելու համար սակայն կը մտածուի արտաքին փոխառութիւն մը կնքել, եթէ սակայն, Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնով, փարատի Հիթլերեան շարժման յարուցած մտահոգութիւնը։

Անգլիոյ մէջ

Աշխատանքի նախարարութեան վերջին վիճակագրութեան համաձայն, անգործներու թիւը որ յունուարի ընթացքին կրած էր 218,450ի յաւելում մը, նորէն պակսած է։

Փետրուարի ընթացքին, 27,238 անգործներ աշխատանք գտած են։ Այսու հանդերձ անգործութիւնը շատցած է հիւսիս-արեւելեան հանքային շրջանին մէջ։

Անգլիոյ դրամական քաղաքականութիւնը

Անգլիոյ ելմտական նախարարը կարգ մը կարեւոր յայտարարութիւններ բրաւ Երեսփ. Ժողովին մէջ, դրամական քաղաքականութեան մասին։

Նախարարը, մասնաւորաբար յայտարարեց թէ չի հաւատար կարգ մը անտեսագէտներու կողմէ առաջարկուած դրամական քաղաքականութիւն վարելու սկզբունքին օգտակարութեանը, եւ թէ ուշ կանուխ, պէտք պիտի ըլլայ վերադառնալ ոսկի չափանիշի դրութեան։

Անդրադառնալով անգլիականի բարձրացման ելեւէջներուն, կարելի է ըսել, առաւելութիւններ տեսնել ոսկի-չափանիշի դրութեան լքման մէջ։ Սակայն ատով, կը կորսուի կայունութիւնը։ Եթէ օտար շահագէտներ կը գնեն անգլիականը, պատճառն այն է թէ կը յուսան որ ասկէ պիտի բարձրանայ եւ ատով շահեր պիտի ապահովեն։

Այս շահագիտութիւնը կը վնասէ շարունակ, առեւտուրին եւ չենք ուզեր որ ստերլինի բարձրացումը վնասէ ճարտարարուեստին։

Կարելի չէ նախատեսել, ըսել թէ ի՞նչ սակի վրայ կանգ պիտի առնէ ոսկին։

Նախարարը, վերջապէս, դէմ արտայայտուեցաւ դրամական յատուկ քաղաքականութիւն մը վարելու սկզբունքին։

ՋՐՈՅՑ ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ ՀԵՏ

ԽԱՅԵԱՄՊԱԶԻ

Հեռուէն հեռու հետաքրքրուողներ կան Փարիզի հայ մտաւորական կեանքով: Կարելի՞ է մեղադրել: Կը բաւէ ակնարկ մը «Յառաջ»ի չորրորդ էջին վրայ, թափ տալու երեւակայութեան: Ինչե՛ր ունինք, կամ ինչե՛ր չունինք գրականութեան եւ արուեստի բոլո՛ր ճիւղերուն մէջ: Թատրոն, հանդէս, համաքոյթ, շարժում, մանաւանդ շարժում...

Ու կը խնդրէ իմ պարսկահայ բարեկամս «երբեմն տեղեակ պահել»:

«Թմբուկին ձա՞յն»ը արդեօք: Կամ շա՞տ լաւ սորված է այդ առածը որ պարսկական է, եւ կասկածը մտեր է հիմա իր փորը:

Որն ալ ըլլայ, Փարիզեան թղթակցութիւն մը շատ չէ դուրսիններուն համար որոնք անընդհատ եւ հաւատարմօրէն կը գրկեն իրենցը:

×

«Եթէ մեզի հարցնելու ըլլաք», մեր մտաւորական կեանքին վերջին նորութիւնը Խայեամը եղաւ երկու առանձին վարագոյրներով:

Նիշափուրի աստղագէտը թերեւս մոռցուի օր մը Մօհամմէտ Մահրուքի համեստ «Թաղ»ին խորը: Այդ վտանգը չսպառնար իրեն այստեղ:

Վերջերս սարքուեցաւ Խայեամական իրիկուն մը հայ բանաստեղծի մը՝ Ա. Զարըզի կողմէ: Տասը վայրկեան տեւող կուռ դամբանական մը «հանդուցեալ» (ճիշդ այս բառով) Օմար Խայեամի վրայ: Յետոյ պար՝ խայեամական, գինի՝ խայեամական, երգեր՝ բանաստեղծին — հայ բանաստեղծին — թարգմանութենէն:

Թէ ի՞նչ է արժէքը այդ թարգմանութեան, ոչ ոք չհետաքրքրուեցաւ: Մեր մտաւորական մեծ շարժումներուն մէջ տեղ չկայ այդ տեսակ պզտիկ մանրամասնութիւններու: Այդ հոգը ձգուած է դուրսիններուն:

Իրականին մէջ, հայ բանաստեղծը կարդացած է, վստահ եմ առոր, հայերէն, թուրքերէն եւ ուրիշ լեզուներով Խայեամներ, ներշնչուեր եւ արտադրեր է Խայեամ մը որ իր կարգին ներշնչուեր է «Սագի»էն: «Սագի» ոչ թէ «Սաղի», որովհետեւ Պոլսոյ թուրքերէնէն առնուած «Սագի»ն տարբեր հագուստով չէ ուզած ներկայանալ Զարըզի «Թարգմանութեան» մէջ:

Ու ներշնչումի ազդեցութեան տակ Խայեամի գրածին վրայ աւելցեր են բազմաթիւ նոր բառեր, պատկերներ եւ նմանութիւններ: Շահողը անշուշտ Նիշափուրի իմաստասէրն է որ կորսնցուցեր է միմիայն իր ոճին սեղմութիւնը ծայրէ ծայր եւ յաճախ իմաստը: Բայց, սանկ ալ աննշան մանրամասնութիւններ են մեր բանաստեղծներուն համար:

Շուտով առիթը կ'ունենամ Խայեամի բնագրին հետ ներկայացնելու Ա. Զարըզի եւ ուրիշներու թարգմանած մէկ-երկու քառեակը, քով քովի: Պիտի տեսնէք թէ Օմար ինչե՛ր կորսնցուց իր համբաւէն այս նոր մրցակցին յայտնուելէն ի վեր:

Բայց այս մասը դաւեշտականն էր, սխալմամբ առաջին վարագոյրին մէջ դրուած:

Կայ ողբերգականը...

×

Ուրիշ բանաստեղծ մը որուն քունը կը փախի — «ստաբանական հին երեւոյթ մը այդ մարդուն մէջ — ուրիշին յաջողութեան առջեւ, չկրցաւ մարսել մեր Զարըզին «ելոյթ»ը: Թխեց յօդուած մը, դուրս տալով բոլոր չգիտցած բաները: Բայց չկրցաւ սիրտը պաղցնել: Ու ա՛ռ քեզի երկրորդ հարուած: Կարդաց դասախօսութիւն մը՝ «Օմար Խայեամ եւ Նահապետ Քուչակ»:

Զարըզի ախոյեանը, գուշակած ըլլալու էք, Արշակ Չօպանեան, համբաւը շինած էր արդէն, թէեւ ոչ ոք չգիտեր առոր գաղտնիքը, իբրեւ հայ աշուղական գրականութեան մեծագոյն հեղինակութիւն: Այդ մասին երկու կարծիք չի կրնար գոյութիւն ունենալ, մէջը ըլլալով Չիթունիի կասկածաւոր կարծիքը:

Ներելի էր ինծի, ինչպէս շատերուն, այդ դասախօսութենէն ակնկալել մեր միտքը չարչարող հին հարցի մը լուծումը, — Հայ աշուղական գրականութիւնը ազդուա՞ծ է պարսիկ գրականութենէն:

Խայեամ եւ Քուչակ քով քովի: Մե՞րդ գործեցինք սպասելով որ գոնէ մեզի ցոյց տրուի պարսիկ բանաստեղծը եւ հայ աշուղը իրար միացնող կապը: Որովհետեւ իրականին մէջ կայ այդ կապը:

Ու մեր ակնկալածին փոխարէն երկու ժամ անընդհատ — ո՛չ խեղճ նախագահին անհամբերութիւնը օգուտ ըրաւ ոչ ալ իրարու ետեւէ մեկնողներուն տեսքը -- ճիշդ երկու ժամ մեր գլխուն տեղաց բառերու հեղեղ մը: Բառեր գեղեցիկ, բառեր բանաստեղծական, բառեր դերասանական, բառերու տարափ որուն գաղտնիքը միայն Չօպանեանը ունի: Խօսիլ ժամերով, գրել տասնեակ էջերով առանց մակերեսէն մէկ մատ խորանալու: Որովհետեւ խորանալու համար, մէկ տողնոց նորութիւն ըսելու համար յաճախ ժամերու աշխատանք պէտք է, ուսումնասիրել պէտք է, սորվիլ պէտք է:

Չկարծէք սակայն որ եթէ ինք չէր սորված, մենք բնաւ բան չսորվեցանք իր դասախօսութենէն:

Գրական Ակումբի այդ անմոռանալի նիստին մէջ մեր մեծ բանաստեղծը մեզի հրամցուց խայեամական գոհարներ որոնց մէկ մասը — գոնէ փոքր մաս մը — կը փոխանցեմ պարսկահայ բարեկամներուս: «Սրտերը ուրախացնելու» այնչափ քիչ առիթ ունին խեղճերը, հեռու մեր մտաւորական շարժումներէն...:

Յուզուած շեշտերով մեզի ըսուեցաւ թէ մինչեւ 20րդ դար Օմար Խայեամ անծանօթ մնացած էր: Շահը Եւրոպա կ'այցելէ եւ Խայեամի ուշացած հիացողները իրեն կը դիմեն տեղեկութիւն ստանալու Օմարի մասին: Բայց պարսիկ վեհապետը տեղն ու տեղը կը սառեցնէ այցելուներու բորբոքած խանդավառութիւնը յայտնելով թէ այդ անունով մէկը չի ճանչնար:

Բարեբախտաբար, 20րդ դարուն անգլիացի Ֆիցճէրըլտ մը եւ ֆրանսացի Նիքոլա մը մոռացութենէն դուրս կը քաշեն Խայեամը եւ զայն կը ծանօթացնեն Արեւմուտքին: «Իսկ Հայոց մէջ, աւելցուց Չօպանեան, առաջին ծանօթացնողը եղայ... ես ինքս»: Չըսաւ սակայն թէ պարսիկներու մէջ դեռ անծանօթ կը մնա՞յ Խայեամ, կամ արդեօք Չօպանեանի գիտէն օգտուա՞ծ են Նիշափուրցիները:

Սորվեցանք թէ Խայեամ միա՛կ (այս բառը ողբերգական շեշտով արտասանուած) ըմբոստը եւ ժխտողը եղած է պարսիկ գրականութեան մէջ, որ կը սկսի... Զէնտավէսթայէն:

Կուլ տուինք այս կոպիտ անհեթեթութիւնները եւ ջանացինք մոռնալ թէ Խայեամէն զատ պարսկական ոսկեդարու ամենայայտնի դէմքերուն մէջ ըմբոստներ եւ ժխտողներ գոյութիւն ունեցած են եւ թէ ատոնցմէ մէկուն ազդեցութիւնը խորապէս դրոշմուած է նոյնինքն Օմար Խայեամի իմաստասիրութեան վրայ:

Հերոսաբար կուլ տուինք նաեւ Չօպանեանի վճիռը պարսկական գրականութեան ծագումի մասին, մինչդեռ որեւէ Մաշտի Իբաթ պիտի ըսէր իրեն թէ Պարսիկ-Մահմետական գրականութիւնը, որուն կը պատկանի Նիշափուրցին, հսկայ անջրպետով մը զատուած է նախա-մահմետական այն շրջանէն որուն մէջ գրուեցաւ Զէնթ Ավէսթան:

Յայտնի էր որ սակէ-անկէ, աճապարանքով բաներ մը հաւաքեր էր մարդը, առանց սակայն խառնելու եւ իւրացնելու: Փետուրները կային, բայց սխալ տեղ շարուած: Շռնդալից բառերով գիտական ուսումնասիրութիւն չի գրուիր: Իսկ արդիւնքը մակերեսային, աչքի փոշի ցանող գործերուն, որուն անմրցելի վարպետն է Չօպանեան — վերջ ի վերջոյ կը յանգի խաղքութեան:

Հոս փակագիծ մը:

Ո՞վ չէ իմացած Փրօֆ. Պրաունի անունը: Մեծագոյն հեղինակութիւնը պարսիկ արաբ եւ թուրք լեզուներու եւ գրականութեանց: Հեղինակը բազմաթիւ գրքերու, որոնց մէջ պարսիկ գրականութեան նուիրուած հատորներ, նմանը չունին արեւելագիտութեան մէջ: Լոնտոնի իր հրատարակիչը քանի մը տարի առաջ ցոյց տուաւ սրահի մը ամբողջ պատը, գրաւուած Փրօֆ. Պրաունի գործերուն շարքերով, նուիրուած երեք ազգերու դասական հեղինակներու վերարտադրութեան: Ամէն մէկը խնամով քննուած, ճշդուած, բացատրուած, շատերը առաջին անգամ տպագրութեան արժանացած:

Արեւելագիտութեան այս տիտանը իր «Պարսկաստանի գրականութեան պատմութիւնը» գրքին երկրորդ հատորին մէջ, երեք ու կէս երես յատկացուցած է Խայեամի քառեակներու վաւերականութեան հարցին: Մէջբերումներ կ'ընէ ուրիշ հեղինակներու բանձերէն եւ վերջապէս կը խոստովանի. «Անհնար կը մնայ հարցը թէ Օմարի քառեակներէն որո՛նք պէտք է վերագրել իրեն եւ որոնք մերժել»:

— «Մինչ ստոյգ է Օմար Խայեամի բազմաթիւ քառեակներ գրած ըլլալը, անկարելի է, բացառիկ քանի մը պարագաներէ դուրս, դրականօրէն ըսել թէ ատոնց որ մէկն է որ իր գրիչէն ելած է: ... Ծանօթ ամենահին ձեռագիրը ընդօրինակուած է իր մահէն երեքուկէս դար ետք: ,... Ոչ իսկ ամենահմուտ պարսիկ գրագէտը կրնայ յաւակնիլ եւ լրջօրէն վճռել ատոնց հեղինակութեան իրաւունքը»: (Երես 255 - 259):

Խեղճ Փրօֆ. Պրաուն: Մեռնելէ առաջ գոնէ գիտնար թէ իր լուծել չկրցած հարցը վճռական կերպով լուծուեցաւ Հայ գրական ակումբի մը մէջ, Պ. Արշակ Չօպանեանի կող-

«Լ. Մ.ի թարգմանութեան մէջ, ըստ մեր պարոնը, կան ոչ-վաւերականներ: իմ կարծիքովս Գ. Ֆնտգլեանի թարգմանածները որոնք իմ «Անահիտ»ին մէջ տպուեցան, միակ վաւերականներն են.. »:

Մինչդեռ Լ. Մ. անդրադառնալով նոյն հարցին, ըսած է թէ որքա՛ն դժուար է զատել մէկը միւսէն, նոյնիսկ մատնանշած է իր թարգմանած քառեակներէն մէկ երկուքը, որոնք կրկնութիւն են կամ կը վերագրուին ուրիշներու:

Մարդ իր ունկնդիրներուն տգիտութեան վրայ ինչ մեծ վստահութիւն ունենալու է, հանդարտօրէն կարդալու համար այդ անասելի ամբարտաւանութիւնը:

Արեւելագիտութեան տիտանը իր համեստ ուսումնասիրողի դերին մէջ, մեր գաճաճը իր կարծիքին վճիռովը, անոր քով: Պատկե՛ր...

Գալով Խայեամի հայերէն թարգմանութիւններուն, բնականաբար լաւագոյնն էր ան որ Անահիտի մէջ երեւցաւ: Ատիկա Չօպանեան հասկցողութիւն է բայց Գ. Ֆնտգլեանի քառեակները գնահատելու համար պէտք չկայ ոչ «րէկլամ»ի, ոչ ալ բնագրի բաղդատութեան: Ատոնց հայերէնին արժէքը կը բաւէ:

Եւ Չօպանեան կարդաց հինգ, տասը, թերեւս քսան հատ, իւրաքանչիւրին կցելով ածական մը, ինքնատիպ՝ Ֆնտգլեանի հայերէնին պէս:

Ահա զմայլելի քառեակ մը: Ահա գեղեցիկ մը, հոյակապ մը, սքանչելի մը, նորէն զմայլելի մը, նորէն սքանչելի մը» եւ այսպէս անվերջ:

Կ'ուզէ՞ք այդ զմայլելիներէն հատ մը.

Որքան կը նկատեմ՝ ամէն կողմ՝
Այգիին մէջ հոսում կայ կոսար գետէն.
Անապատը դրախտի նման կը լինի,
գժոխք՝ կ'ըսես՝ անհետացան
նստէ՝ դրախտին մէջ՝ դրախտադէմին հետ:

Ինը տարի առաջ, անդրադառնալով Գ. Ֆ.ի թարգմանութեան, երկու տողով ըսեր եմ թէ աւելորդ է խօսիլ անոր գրական արժանիքներուն վրայ:

Չօպանեան կը ստիպէ զիս որ խօսիմ: Պէտք է որ բնագիրը տամ այս սիւնակներուն մէջ եւ անոր քովը դնեմ Ֆնտգլեանի «զմայլելին»: Անշուշտ մարդ Չօպանեանի նման «բանաստեղծ» ըլլալու է, զմայլելու համար երբ՝

Այգիին մէջ հոսում կայ կոսար գետէն: Հայերէ՞ն է թէ Շանկխայերէն: Ամէն պարագայի տակ, պարսկահայը որ թերեւս գուշակէ թէ ո՛ր քառեակն է այլանդակուած այդ հրէշային տողերուն մէջ, պիտի վկայէ ձեզի թէ ամէն ինչ է այդ զմայլելին բացի Խայեամին պատկանելէ:

Խայեամ մեղք չունի այդ վիժածին մէջ:

×

Ահա մեր խայեամական շաբաթները:

Արուեստի եւ ուսումնասիրութեան վայելքին տեղ գռեհիկ ցուցադրութիւն, աչքի փոշի, Խայեամը այլանդակուած, ծաղրելի, տգեղ:

«Եթէ մեզ հարցնելու ըլլաք», Խայեամ խաղցնելու վրայ ենք: «Խայեամ օյինի» պիտի ըսէր պոլսահայը, իսկ պարսկահայ բարեկամներս արդէն գտած ըլլալու են բառը՝ Խայեամպազի...:

Լ. ՄԵՍՐՈՊ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԿԱՐՕՏ

Ո՞ւր էք, որդի՛ք Մամիկոնեանց, ո՞ւր էք Վարդան, Վահան, Սամուէլ, Մուշեղ, քա՛ջ Հմայեակ, Տարօնի Տան արի՛ պահակ: Ո՞ւր են ձեր հուժկու բազուկներն ու հաստ սուրերը:

«Ելէ՛ք, ելէ՛ք Հայկազունք,
Ելէք Հայկա՛յ զաւակունք...»:

Մենք կարօտ ենք ձեր տեսքին, ձեր ուժին, ձեր յաւերժ ապրող հոգիներուն:

Աշտիշա՛տ, անունդ սուրբ, համբաւդ շատ, կարօտը սրտիս, համբոյրը շրթունքիս եւ արցունքն աչքերուս՝ ուխտի կուգամ քեզի ու քու խոնարհած կամարներուդ տակ անմահօրէն հանգչող Սահակ Պարթեւին, պարթեւական գերդաստանի այդ ազնուական մեծ զաւկին, որուն գործակիցն եղաւ Տարօնածին Մեսրոպ Մաշտոցը՝ մեզի թողլով անմահ անունը եւ իր սուրբ գործը:

Քերթողահայրդ Խորենացի Մովսէս, ո՛վ մեծ գրիչդ Պատմութեան Հայոց, մատեանդ է ու կը մնայ անմրցելի եւ դուն կ'ապրիս միշտ յիշելի:

«Մշու Սուլթան, ջանկլի դիւան,
Մուրատատու սուրբ կարապետ»:

Դո՛ւն եօթն անունով անմահացած, դո՛ւն սուրբ նահատակ հայացած, տո՛ւր մեր մուրատը, կատարէ՛ մեր ուխտը: Կարօտ ենք կամարներուդ խունկ ու մոմին, մեյլանուշ շաբականին, զանգակներուդ քաղցր ղօղանջին, կարօտ ենք ուխտիդ օրին, ուխտաւորի երգ ու պարին, ձիաւորի խաղ ու վազքին, հայրենիքիս ամէն կողմէն ուխտի եկած գեղջուկներուդ զարդ-տարազին, «փահլեվան»ի ճարպիկ խաղին, «Մշու խըռ»ի եղանակին:

Դո՛ւն Իննակեան հի՛ն մենաստան, հին գիւղերու բագին-մեհեա՛ն, նոր օրերու աղօթարան, հայ հաւատքի ընդունարան: Դո՛ւն մեր պայքարի ջե՛րմ օթեւան, մեր արիւնի անխօս վկան, քեզմով հպարտ ոգի առին, քեզմով վստահ ի մարտ իջան մեր հերոսներն միշտ անմահ՝ Սերոբ-Աղբիւրն ու Անդրանիկ, Հրայրն ու Գէորգ Չաւուշ եւ ուրիշները հազարներով՝ անմահ իրենց արարքներով:

Ահա Սասո՛ւն, քաջաց երկիրն այն մեծանուն, լեռներ ունի բարձրակատար, ձորեր ունի մութ, խոր ու խուլ:

Հա՛յ-հօ՛յ, հէ՛յ, հէ՛յ... ո՞ւր ես, ո՞ւր ես, Ջէնով Օհան, ձայնդ անպա՛ռ Ջէնո՛վ Օհան, կանչէ՛ թող սարերը գըռնդան, ձորեր, քարեր թող գըռդան:

Լսեցէ՛ք, ո՛վ կարօտն ունի հայրենիքի, ո՛վ կարօտ է ահեղ ձայնին Ջէնով Օհանին, թող լա՛ւ լսէ.

«Հէ՜յ... ո՞ւր ես դաւի՛թ, Հայոց պահապան,
Քարը պատռուի, դուրս արի մէջտան...»:

Նայեցէ՛ք դէպի հեռո՛ւն, Սասմայ սարերը, դէպի Մարութայ սարը մուրատ կատար:

Ահա եկա՛ւ դիւցազն Դաւիթ Սասունցին՝ հեծած Քուռկու Ջալալի իր ձին, զօրաւոր խաչն ի թեւին, ձեռքին բռնած թուր կայծակը: Եկաւ ինչպէս կրակ-կայծակ, իջաւ մարտի դաշտ համարձակ, իսկ թշնամին գլուխն առած՝ ամօթահար փախաւ պարտուած:

Համբոյր բազուկիդ, քաջարի ո՛վ դիւցազն Դաւիթ Սասունցի:

Եփրատ, Տիգրիս, Արածանի անուշ գետեր իմ հայրենի, շորորանքով դուք նազենի, տրտում, տխուր, ո՞ւր կ'երթաք, ո՞ւր: Դուք որ կը բխիք Հայոց լերանց խոր լանջերէն, դուք ո՞ւր կ'երթաք մեր աշխարհէն:

Կարօտն ունինք ձեր ջուրերուն, ձեր ամայի լուռ ափերուն, ըսէք մեզի՝ կը տեսնե՞նք նորէն ձեր ափերը պայծառ ու շէն՝ Հայ գիւղերով միշտ կենսուրախ, գեղջուկները հպարտ, անվախ: պիտի քշե՞ն խոփն ու արօր, պիտի տեսնե՞ն երջանիկ օր...:

Տաւրոս լեռնե՛ր շղթայ շղթայ, ձեր քար շղթան մինչ ո՞ւր կ'երթայ: Լերան ոգին ինձ ձայն կուտայ.

— Մինչեւ Զէյթո՛ւն, քաջ Հայոց տուն:

«Արեւն ելաւ Զէյթունցիներ...»

Զարթիր Զէյթուն, անվախ Զէյթուն: Ելէ՛ք ելէ՛ք Հայոց իշխանք, ո՛վ քաջամարտիկ լեռնականք, ելէք, Հայրենիքը կարօտ է ձեր վառօդի ծուխ ու մուխին, ձեր բազուկին, ձեր պայքարին:

Դո՛ւն Կիլիկիա՛..., «ցանկա՛մ տեսնել զիմ Կիլիկիա...»:

«Երբոր բացուին դռներն յուսոյ».

Ու մենք կարօտով, վա՛ռ յոյսերով կը սպասենք բացուող դռներուն ծագող արշալոյսին...

Արեւելքէն հսկայ Մասիս, արեւմուտքէն Կիլիկիոյ Սիս, դուք հայ հայրենեաց ազատութեան եւ անկախութեան հին ու նոր նշանաբան:

Մասիսն ու Սիս, մէջտեղ՝ Տարօն, Վասպուրական, Բարձր Հայք, Շիրակ, Արարատ ու Սիւնական դուք մեր յոյսերու, մեծ լոյսերու ընդունարան, դուք պիտ մնաք իբր նշան յաղթանակի, փառքի արձան՝ մեր պայքարին ու մեր արիւնին, մեր յոյզերուն, երազներուն ջերմ օթեւան:

Մեր կարօտին, ջերմ փափաքին հաւաքարան՝ մինչեւ ծագի Հայրենիքիս Արշալոյսը Ազատութեան, մինչեւ որ գայ օրը Ազգիս Հրաշափառ Մեծ Յարութեան...

«Ո՛ տայր ինձ գծուխ ծխանի,
Եւ զառաւօտն նաւասարդի...»:

ՀԱՅԿ ԱՃԸՄԵԱՆ

ԹԱՌ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ԳԱՐՆԱՆ ԱՀԵՂ ՏՐՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ընկ. Գր. Պաղտասարեանին

Գարնան ահե՛ղ տրտմութիւն մ'ի՞նչու այսպէս կը յորդի
Գարնանայեղ աչուըներուս ստինքներէն կուսական,
Ինչո՞ւ Եսս կ'ընկլուզի անդունդին մէջ թախիծին,
Եւ քիչ մը օ՛դ, քիչ մը բացա՛տ կը հայցեմ`
Այս արեւոտ խաւարէն...

Ահա՛ ես մայր-հողն եմ հիմա,
Ծաղիկներուն խաղտանքը կը գրկեմ`
Աչքերուս մէջ, թեւերուս մէջ, ուղեղիս մէջ եւ արիւնիս,
Մարդերը լիրբ, գերանասուն` կը կոխկրտեն գերարմատը` Եսիս հունտին,
Բայց, ի՛նչ պատիւ, Եսս անժանգ անդիկի պէս`
Բազմահազար նոր հունտերու վերածուած`
Արդ, հեգնօրէն խո՛յս կուտայ` ձեր աղտոտած, ձեր գարշահոտ`
Ճիրաններէն, մագիլներէն...

Եսս արդա՛ր, Եսս ըմբոստ, կեցիր ըսեմ,
Քու պայքարիդ գեղեցկութիւնն արտասուաթօր`
Դէմ յանդիման երբ որ գայ`
Գարնանայեղ աչուըներուս խոյանքին հետ արեւոտ,
Ա՛հ, ա՛ն ատեն, գարնան ահե՛ղ տրտմութիւն մը կը յորդի
Աչքերուս մէջ, թե՛ւերուս մէջ, ուղեղիս մէջ եւ արիւնիս...

Եսդ իմ հանճարե՛ղ, գարնան ահե՛ղ տրտմութեան պէս`
Թո՛ղ համբուրեմ ես քու ճակատդ պայծառ...:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ԾԱՌ, ՆՈՐԷՆ ԹԱՐԹԷ

Ծա՛ռ, քու ծաղկալից ճիւղերուդ տակն եմ, փախած արեւին հուրքէն վայրենի,
Ահա իր ոսկին աստղի պէս հատ հատ, ճերմակ հագուստիս գոգը կը մաղես,
կը մաղուի անվերջ, գաղջ փաթիլներով, տերեւի, ծաղկի նախշուն շարմաղէն,
Որ կարծես երգ մ'է ու վար կը հեղու գարնան այդ աղուոր աղուոր նուէրին.
Ու այդ երգը հիր պար կուտայ հոգւոյս, ու ես կընկըղմիմ անցնող օրերու
Թաւշոտ մեղկութեան ծոցին մէջ յուռթի, ու կը պըսպըղայ արցունքս աչքերուս.
Բայց անցորդն անցաւ ալ սըրբող չըկայ, կեցէք դուք յուշեր, իջէք բարձունքէն,
Թոյլ տուէք սանձը ձեր երիվարին, տեսէք մինակ եմ, անտէր ու անզէն:
Գիշերն ալ իջաւ տըրտմութեան մը պէս ու լոյսի խաղը ալ չկայ գըրկիս.
Մինակ մնացի, հեռաւոր ընկեր, ու ալ քու յոյսըդ չի բաւեր սըրտիս.
Ու նորէն կ'երթամ կեղծ ժպիտներով, սա լոյս քաղաքին ծոցին մէջ պըղտոր
Ուր ես չըգտայ ոչ մէկ լուսաղբիւր, իղձերուս փունջին ջուր տալու համար
Միտքըս ամպերու պատմուճան հագաւ ու ալ չեմ տեսներ վրձինն նըկարչի
Խորշակ կը փչէ, մըթնեցան բոլոր անցեալն ու ներկան իմ ծաղիկ կեանքի
Ալ կա՞մ թէ չկամ, հարցում սառնաշունչ: Ծա՛ռ, նորէն թարթէ ու ծաղիկ թափէ,
Եւ ես արթըննամ ու գըգուեմ ինծի, ու սէրը կեանքին սեւը տարտղնէ:

ՆԱՃԵՆԻ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷ[Ջ]

Ինչպէս գրած էինք, մարտ 8ին, արտաքին գործերու նախարարու[թեան] ելմտացոյցին քուէարկութեան առթիւ, նախկին համայնավար— այժմ ան[կախ]— երեսփոխան Պ. Անտուան Պէրթոն պահանջեց պարպել Սուրիան:

Այս խնդիրը կը յուզուի ամէն տարի, ելմտացոյցի քուէարկութեան առ[թիւ]: Երեսփ. ժողովի պաշտօնաթերթէն կը քաղենք վիճաբանութեանց այ[ն] մասը.—

Պէրթոն.— Ֆրանքեւիտալական համաձայնութեան առթիւ, գրոյցներ կը շրջին, զորս անհրաժեշտ է հաստատել կամ հերքել: Կ'ըսեն ու կը հաւաստեն թէ Պ. Մաժինօ (նախկին պատերազմական նախարար) իր մահէն քանի մը շաբաթ առաջ, յայտարարեր է ոչ միայն մտերիմներու, այլեւ բոլոր անոնց որ կ'ուզէին լսել զինքը, թէ ֆրանքեւիտալական համաձայնութեան մը համար, չպիտի ընկրկին զիջումներու առջեւ եւ թէ այդ զիջումներուն մէջ է նաեւ Սուրիոյ հոգատարութիւնը: Կ'ուզէի հարցնել կառավարութեան թէ ի՛նչ են իր տեսակէտները Սուրիոյ մասին եւ ի՛նչ կը խորհի այդ գրոյցներու մասին:

«Մենք հոս արձագանգ տուինք ժողովուրդներու անկախութեան բաղձանքներուն, եւ բողոքեցինք սուրիական հոգատարութեան կիրարկման դէմ: Բայց, այդ պատճառ մը չէ որ փափաքինք անոր ուրիշ պետութեան մը յանձնումը:

«Կ'ուզենք Սուրիոյ կատարեալ անկախութիւնը, եւ տեղեկաբերը թոյլ պիտի տայ որ իր տեղեկագրէն քաղեմ քանի մը տողեր, որոնք բ[ա]ցատրութեան կը կարօտին:

— Սուրիացիներու ճակատագի[ր]ը ո՛չ Փարիզէն կախում ունի, ո՛չ ալ Ժընեւէն: Այլ կախում ունի Սու[ր]իացիներէն իսկ: Անոնց ընթացք[ը] յառաջիկայ ընտրութեանց պահուն, անոնց դիրքը եւ գործունէութի[ւնը] դաշնագրի պատրաստութեան ըն[թաց]քին, ահա ինչ որ զանոնք պի[տի] դատէ: Եթէ իրենք զիրենք ըն[դու]նակ ցոյց տան աւելի անկախ[ու]թեան, պիտի ստանան:

«Եթէ ընդհակառակն, իրենք [...] տարկ վիճաբանութեանց եւ [...] մակերպուած ընդդիմութեան [...] հետին մէջ, ի՛նչ փոյթ: Ֆրան[սա] կրնայ սպասել: Ո՛չ մէկ պատճառ ունի աճապարելու: Եթէ Սուրիացիները մերժեն բանաւոր դաշնագիր մը, հոգատարութիւնը պարզապէս պիտի շարունակէ»:

Այս տողերը ցոյց կուտան [...] ցութեան ծանրութիւնը: Ինչ որ կ[...] կոչէք «բանաւոր» դաշնագիր [...] ձեր մտքին մէջ, անհաւասար դա[շ]նագիր մը չէ՞:

Համառօտակի կը յիշեցնեմ [...] որ եղած է սուրիական քաղաքակ[ա]նութիւնը Սան Ռէմոյէն ի վեր:

Ո՛չ ոք մոռցած է թէ զօրավար Ալէնպի անգլիական արշաւազօրքի հրամանատարը, 1917ին յայտարա[ր]ած էր թէ արաբական ազա[տա]գրուած երկիրները կատարեալ անկա[խու]թիւն պիտի ստանան:

Երբ խաղաղութիւնը կնքուեցա[ւ] փոխանակ Սուրիացիներուն անկա[խու]թիւն տալու, հոգատարութեա[ն] ձեւին տակ, անոնց պարտադր[ու]եցաւ ծպտեալ թեւարկութիւն մը:

Բոլոր կուսակցութեանց պատ[կա]նող անհատներ բողոքեցին ըն[դ]դէմ սուրիական հոգատարութեան սխալներուն:

Յիշեցէք Պ. Տալատիէի ըն[...] դատութիւնները 1921էն 1924, ել[մ]տացոյցի վիճաբանութեանց ըն[թաց]քին, ընդդէմ զօրավար Կուրօյի, Պ. Իպարնէկարիի եւ Ֆէրրիի գործ[ու]նէութեան, երբ զօրավար Սարայլ[...] Տիւրզիներու ապստամբութեան պա[...]

…հուն, զեկոյց տուաւ արտաքին գործերու յանձնախումբին առջեւ:

Կը տեսնէք թէ սուրիական հոգատարութիւնը ամենէն լուրջ քննադատութիւններու յարուցած է: Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ, ամենէն առաջ, փոխ տեսակէտ մը մեկնած էնք: Ազատութիւն խոստացուած էր եւ ինչ եղաւ: Նախ, հոն ղրկուեցաւ զօրավար Կուրօն եւ Մարսէյլէն անզօր պահուն, առեւտրական սենեակ պահուն, եւ արտասանած բառերը, ճիշդ կը պատկերացնեն քաղաքականութիւնը, որուն պիտի հետեւէինք: Զօրավարը բսաւ:—«Գործը պիտի վճարէ»:

Իրօք, գործը վճարեց, կը յիշէք թէ ի՞նչ կերպով: Զպիտի խօսիմ Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ մեռած մարդոց մասին: Զպիտի յիշեմ թէ ինչ եղաւ Տիւրքիներուն պատերազմը: Բայց գալով վճարման, Ֆրանսա արդէն Սուրիոյ մէջ վճարած է, աւելի քան 10 միլիառ:

Թող բոլոր կուսակցութեանց երեսփոխանները երեւակայեն թէ ինչ կարելի է ընել այս երկրին մէջ, ազգային տնտեսութեան տեսակէտէն, այսպէս մսխուած գումարով:

Ֆրանսա, այնտեղ մեծ համակրանք կը վայելէր: Արդէն յիշեցի թէ, Յեղափոխութիւնը պատրաստող գրագէտները, անոնք որ մեր երկրին պատիւն են, ճանչցուած եւ թարգմանուած էին Սուրիոյ մէջ, ուր ֆրանսական ազդեցութիւնը մեծ է: Արդ, այս աւելի քան 10 միլիառի ծախքը իբր արդիւնք, երեւան բերաւ Արեւելքի երկիրներուն մէջ՝ մեր ազդեցութեան անհերքելի նուազումը: Կիրարկուած օրէնքները, մարզպաններու կողմէ կատարուած կարգ մը արարքներ այլանդակ արդիւնքներ տուին»:

Համայնավարութենէ հեռացուած երեսփոխանը, յետոյ կը յիշէ Սուրիոյ մարզպանին մէկ հրամանագիրը որ խիստ պատիժներ կը սպառնար ընդդէմ համայնավարական գործունէութեան եւ յետոյ, հարց կուտայ թէ Սուրիոյ պիտի տրուի՞ զօրավար Ալէնպիի կողմէ խոստացուած անկախութիւնը:

— Հարցը չի դառնար պարտագիր դաշնագրով մը տրուած անկախութեան շուրջ: Սուրիացիներուն պահածը, քանի որ խոստացուած է, կատարեալ անկախութիւնն է: Նոյնիսկ նիւթական պարզ շահերու նկատումով, այլեւս կարելի չէ Սուրիոյ մէջ ընել այս կարգի ծախքեր եւ այնտեղ պահպանել զինուորական զրաւումը»:

Յանձնախումբի տեղեկաբերը ընդմիջելով համայնավար երեսփոխանը՝ հետեւեալ բացատրութիւնները տուաւ.

— Ծանօթ էք Դաշինքի 22րդ յօդուածին, որ մեկնակէտն է բոլոր հոգատարութեանց: Հոգատարութիւնը չի կրնար փոփոխութեան ենթարկուիլ առանց երկու կողմերու համաձայնութեան:

«Հոգատարութիւնը յանձնողպայմանագրութիւնը անոր լրացումը նախատեսած է հետեւեալ կերպով:

«Երեք էական պայմաններ պէտք է լրացնել, ստանալու համար հոգատարութեան վերացումը:

«Հոգատարեալ պետութիւնը պէտք է ի վիճակի ըլլայ ինքզինքը կառավարելու:

«Պէտք է ապահովել որ ազատագրումը վտանգ մը չպիտի դառնայ խաղաղութեան:

«Հոգատար պետութիւնը պէտք է համաձայն ըլլայ, կամ ինքն իսկ նախաձեռնարկ ըլլայ, անշուշտ վերապահելով խորհուրդին գերագոյն իրաւունքները:

«Եւ պէտք է նաեւ աւելցնել:

«Հոգատարութեանց վարչաձեւը էական է խաղաղութեան կազմակերպման համար: Եթէ ազատագրումը կրնայ ամրացնել խաղաղութիւնը, փափաքելի է: Եթէ կը վտանգէ զայն, պէտք չէ:

«Այս պահուս, կը կարծէ՞ք թէ Սուրիոյ ազատագրումը կարելի ըլլայ, առանց վտանգելու միջազգային խաղաղութիւնը եւ առանց թերանալու առաքելութեանմէջոր, համաձայնաբար կերպով Ֆրանսայի վստահուած է Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին կողմէ:

«Անձ մը կայ որ վեց տարիէ ի վեր մեր երկիրը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնէ Արեւելքի պետութեանց մէջ, Պ. Փոնսօ, որուն իմաստութիւնը, խոհեմութիւնը, եւ յստակատես իմացականութիւնը կորովի եւ փայլուն կերպով կը ծառայեն թէ Ֆրանսայի մեծ առաքելութեան եւ թէ Սուրիոյ ու Լիբանանի շահերուն:

«Ֆրանսա կը շարունակէ իր առաքելութիւնը եւ կ'ըսէ թէ պիտի գայ Արեւելքի պետութեանց անկախութեան ժամը: Բայց գիտէք թէ Սուրիա տակաւին կարող չէ մինակը կառավարելու ինքզինքը: Ան պիտի իյնար ծայրայեղ հատուածներու ձեռքը: Եթէ հաւատարիմ չմնայինք մեր հոգատարութեան, Սուրիա եւ Լիբանան որ կը նպաստաւորուին մեր բարոյական եւ իմացական ուժէն, դարձեալ պիտի ճանչնային դժնդակ վայրկեաններ:

Անտուէ Պէրթոն.— Պ. տեղեկաբերին տեսակէտը անպատեհութիւնն ունի յստակ չըլլալու: Իր խօսքերուն իմաստը հետեւեալն է,— «Կը հրաժարինք հոգատարութենէն եւ դաշնագիր մը կը շինենք»:

Արդ, իրաւաբանական շատ ծանօթ գիտելիք մը կայ, թէ երբ բանակցութիւն կը կատարուի, պէտք է երկու կողմերը ազատօրէն վիճին: Եթէ ոչ, դաշնագիրը պատրաստուած կ'ըլլայ կեղծիքով, նենգութեամբ եւ բռնութեամբ:

Կը հարցնեմ թէ որո՞ւ հետ է որ պիտի բանակցիք: Անշուշտ անոր հետ որ Սուրիոյ գերագոյն կառավարութիւնը պիտի ըլլայ, այն կառավարութեան հետ, զոր երկիրը կազմած պիտի ըլլայ իր յստակ անկախութեամբ եւ ընտրութեանց հետեւանքով: Եթէ անոր հետ է որ պիտի բանակցիք, պէտք է գիտնալ թէ պիտի կրնա՞յ ազատօրէն բանակցիլ:

Եթէ բանակցիք ըսելով.— Եթէ ձեր առաջարկը իմ շահերուս նպաստաւոր չըլլայ, հոգատարութիւնը պիտի շարունակուի», կը հարցնեմ — մինչեւ ե՞րբ:

Ընտրութիւնները կատարուեցան եւ ծնունդ տուին օրէնսդիր ժողովի մը, որ կարգ մը կէտերու մէջ, դէմ եղաւ հոգատարութեան եւ յայտարարեց թէ իր վեհապետական իրաւունքները կ'ուզէ: Եթէ ստանար իր ազատութիւնը, պէտք պիտի ըլլար նաեւ անոր տալ իր վեհապետական իրաւունքներ: Անոր վրայ գայն լուծեցին, այնպէս որ չկրցաւ սահմանադրութիւն մը տալ Սուրիոյ:

Այն ատեն ուրիշ լուծում մը նախատեսեցիք, կազմել պետութիւն մը նման անոր, որ Անգլիոյ կողմէ պարտադրուեցաւ Իրաքի:

Կարծ, կամ դաշնագրերը ազատ են, կամ պարտադրուած են: Կամ կը բանակցիք ինքնիշխան պետութեան մը հետ, այդ պարագային համաձայնութիւն մըն է որ կը կնքէք անոր հետ: Կամ ձեր կամքը կը պարտադրէք անոր եւ այդ արդէն, չի համապատասխաներ խոստման զոր տուած էք Սուրիոյ:

Կ'ըսէք թէ չէք խառնուիր պետութեան ներքին վիճակին: Ինչո՞ւ հիմա կ'ըսէք թէ Սուրիա իր այս վիճակին մէջ, որս պիտի դառնայ այս կամ այն հատուածին: Իր գիտնալիք բանն է: Եթէ ազատ է, իրեն կը վերաբերի ինքն իրեն տալ իր ուզած սահմանադրութիւնն ու վարչաձեւը:

Ազատութիւնը ուրիշ կերպ չեմ ըմբռներ:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Օրիորդ Կրիւնի, որ վարիչն է Պատանեկան Գրադարաններու Ընկերակցութեան, վերջերս դասախօսութիւն մը տուաւ Սորպոնի մէջ պատանիներու ընթերցանութեան հարցին մասին:

Անսպառ նիւթ մըն է այս, այնպէս որ մանկավարժներն ու հոգեբանները չեն կրնար համաձայնիլ թէ օգտակա՞ր է պատանիները, իրենց ամէնէն մատղաշ տարիքէն սկսեալ, մղել ընթերցասիրութեան: Օր. Կրիւնի, կը պաշտպանէ այն տեսակէտը, թէ անհրաժեշտ է որոշ ուղղութեամբ պատրաստուած գիրքերով, կանուխէն ընթերցումի վարժեցնելով մանուկները, հակել անոնց նկարագրին կազմութեան: Այդ նպատակով, կը յանձնարարէ հանրային գրադարաններու կողքին բանալ պատանեկան գրադարաններ:

Ընթերցումը յաճախ մանուկներու մէջ անհրաժեշտութիւն մը, տեսակ մը «ծարաւ» կը դառնայ, եւ շնորհիւ գիրքերուն, որոնք կը տրուին մանուկներուն, յանկարծ կը ճշդուի անոնց «կոչումը»: Բազմաթիւ բանաստեղծներ, հռչակաւոր գիտուններ ընթերցումով է որ զգացած են իրենց կոչումը:

Գիրքերը իրական ազդեցութիւն մը կը գործեն մանուկներու վրայ: Նախ, գիրքը օժանդակ միջոց մըն է նախակրթութեան: Կը նպաստէ մանուկին ընկերային ու բարոյական նկարագրին կազմութեան: Կը նպաստէ ճաշակին զարգացման: Ասպարէզի մը ընտրութեան: Զբօսանք մը կը դառնայ: Արդարեւ շատեր, որոնք նախապէս վարժուած չեն կարդալու, ետքէն չեն կրնար աւարտել որեւէ գիրք, հակառակ իրենց բուռն փափաքին:

Այսուհանդերձ ընթերցումը ունի նաեւ իր անպատեհութիւնները, փառանքը: Կը խեղդէ տղուն անհատականութիւնը, գերի կը դարձնէ այս կամ այն քարոզութիւններուն, վարդապետութիւններուն: Այլեւս ոչխար մըն է ան, նոյնիսկ երբ մեծնայ, կը սպասէ որ մէկը իրեն թելադրանքներ տայ, ուղղութիւն տայ, խորհուրդներ տայ: Յաճախ ընթերցումը կը խաթարէ տղուն երեւակայութիւնը, կը խճողէ անոր միտքը աւելորդ ու հասարակ գաղափարներով:

Ահա թէ ինչո՞ւ անհրաժեշտ կը համարէ օրիորդը, հիմնել պատանեկան մատենադարաններ, զուարթ սրահ մը, լուսաւոր, ծաղկազարդ եւ հանգստաւէտ, ուր «առաջնորդներ» պատրաստ գտնուին ուղղութիւն տալու, ընտրել սորվեցնելու:

Այսպիսի մատենադարաններ բստեղծուած են առաջին անգամ Մ. Նահանգներուն մէջ: Յետոյ Վիքթորիա թագուհիին օրով, Անգլիոյ մէջ: Գերմանիոյ մէջ ներկայիս ճոխ մանկական գրադարաններ կան: Սովետական Ռուսիան ալ վերջերս մեծ ճիգ կը թափէ այդ ուղղութեամբ, օժտելով ամենահեռաւոր գիւղերն իսկ խրճիթ ընթերցարաններով, ինչպէս չափահասներուն, նոյնպէս մանուկներուն համար:

Մեր մէջ, յիշենք Վենետիկեան Հայրերու հրատարակութիւնները, պատանեկան գրադարան խորագրին տակ, յաճախ անհամ գործեր: Եգիպտոսի մէջ եւս կ'ըլլան նման հրատարակութիւններ, միշտ անհամ:

ՊԱՏՄԱԳԷՏ ՄԱԹԻԷԶ

Անցեալ շաբաթ, երբ Սորպոնի մէջ կը շարունակէր իր պարբերական դասախօսութիւնը Ֆրանսական Յեղափոխութեան մասին, յանկարծամահ եղաւ պատմագէտ Փրոֆ. Մաթիէզ: Արեան խուժում տեղի ունեցած էր ուղեղին մէջ:

Փրոֆ. Մաթիէզ մասնագէտ մըն է ֆրանսական յեղափոխութեան պատմութեան: Պատկառելի գործեր ունի այդ նիւթին շուրջ:

Պատերազմէն յետոյ, բազմաթիւ հին մտաւորականներու հետ, կախարդուեցաւ ռուսական յեղափոխութեան պհաւոր շարժումով: Այնպէս, որ զինադադարին կէս մը համայնավար դարձած էր: Յետոյ յուսախաբ եղաւ սակայն, եւ զգուանքով հեռացաւ համայնավար վարդապետութենէն: Նոյնիսկ 1930ին, ճարտարարուեստականներու դատին առթիւ, երբ պատմագէտ Տարլէ ձերբակալուեցաւ Մոսկուայի մէջ, Մաթիէզ մասնակցեցաւ բողոքի արտայայտութիւններուն, ընդդէմ բոլշեւիկ ահբրագործ դատարանին:

Կարելի չէ մոռնալ նաեւ, որ Փրոֆ. Մաթիէզ, տեսակ մը ընդվզումով, քանդեց պաշտօնական պատմագրութեան կարգ մը տեսակէտները: Մինչէ կատաղի հակառակորդ մըն էր Ռոպէսփիէրի, եւ Օլար հիացող մը Տանթոնի: Այդ իրենց հակակրութեամբ կամ համակրանքով ալ գրեցին պատմութիւնը Ռոպէսփիէրի եւ Տանթոնի: Մաթիէզ քանդեց այդ «ոսկեզօծ» տեսակէտները: Ֆրանսայի մէջ, Մաթիէզ կը համարուի ամէնէն հեղինակաւոր դէմքը, որ լաւ գիտէ Ռոպէսփիէրի պատմութիւնը:

Սակայն Մաթիէզ այն պատմագէտներէն է, որոնք կ'ընդունին թէ տնտեսական ազդակը մեծ դեր կը խաղայ պատմութեան ընթացքին վրայ:

Եթէ Մաթիէզ մըն ալ գա՛ր մեր մէջ, հիմովին վերաքննելու մեր պատմութեան ընդունուած տեսակէտնե՛րը...

"ՏԱՒԻՂ ԵՒՈՒԼԵԱՆ„

Այսպէս կը կոչուի փունջը Պ. Կառվարենցի բանաստեղծութիւններուն, գրուած վերջին տասնամեակին (1921—1931): Գեղեցիկ է տպագրութիւնը: Կողքը զարդանկարիչ Մ. Բէկպապճեանինն է:

Կառվարենց երաժիշտ է, ու կը սիրէ բառերուն ձայնը: Ու իր արուեստն ալ կը նմանի տաւիղի մը, որուն վրայ իր մատները կ'երթան գտնել Հայկազեան լեզուին բառերը, հնչեղ, թրթռուն, կսկծալի: Զայնախաղերու սիրահար, Կառվարենց կ'աշխատի տալ օփերա մը, ուր միակ դերասաններն են բառերը, պարիկի պէս յանկարծ կենդանացեալ: Ասկից, եթէ յաճախ յաջողած է երաժշտական հէքեաթներ ստեղծել, կարգ մը էջեր փասուած են, որովհետեւ ուշացած է կախարդ-ոգին, որուն մականին հարուածով կը յառնէին ու կ'ոստոստէին իր փոքրիկ արարածները: Գիրքին ամէնէն յաջող գլուխն է եղեգնափողը, որ կը պարունակէ երկու տասնեակ ոտանաւորներ:

Իբրեւ ճաշակ, քերթուած մը ցաւիդ եւ ուլեանէն.—

կանանչ օր: ճամբուս վրայ, ողորմո՛ւկ,
ջովերուն տրւած խոպոպն անուշակ՝
գտայ մանիշակ
Մ'աչքերով տամուկ:

Շագի՛ւ զայն տարի
բերնիս կարօտին,— ա՜հ, թերթերն ինկան
ինչպէս կանթեղին շուրջ թափառական
թիթեռներ բարի:

Այն ատեն ճանչցա՛յ դեղին սիրտն անոր…
ինչպէս այն աղուոր
Աղջըկան հոգին՝ զոր շա՛տ սիրեցի,
Ու դաւեց ինծի...:

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՇԱԲԱԹԸ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

ՊՈՒՔՐԷՇ, 6 Մարտ (Սեփ. Թղթ.).— Շարունակելով իր ստանձնած առաքելութիւնը՝ Հայ Մշակոյթի Բարեկամներու Ընկերակցութիւնը նախաձեռնած էր կազմակերպելու Պուքրէշի մէջ հայ արուեստի շաբաթ մը: Ռումանիոյ վարչապետը, Փրոֆ. Նիքոլա Եօրկա, ինչպէս միշտ՝ այս անգամ ալ իր հովանաւորութեան տակ առած էր սոյն ձեռնարկը:

Հայ Արուեստի Շաբաթը բացուեցաւ երեկոյթով մը, զոր Հայ Մշակոյթի Բարեկամներու Ընկերակցութիւնը սարքած էր Պուքրէշի լաւագոյն սրահին՝ Արէնէուլ Ռոմընի մէջ: Սրահը լեփ-լեցուն էր:

Ներկաներուն մէջ հոծ թիւ մը չէին կազմեր Ռումէնները, որովհետեւ նոյն երեկոյին կը զուգադիպէին երկու մեծ հանդէսներ՝ Պետական Օփերային եւ Ազգային Թատրոնին մէջ: Սակայն վարչապետէն, նախկին պատերազմական նախարար զօրավար Զինօսքիէ, նախկին նախարար Պ. Թրանքու Եաշէ, ազատական կուսակցութեան պետ Պ. Ժօրժ Պրըթիանուէ, իշխան Մինայ Սթուրտզայէ զատ, ներկայ էին մտաւորականներ, արուեստագէտներ եւ լրագրողներ:

Երեկոյթը բացուեցաւ համերգի մասով: Կոմիտաս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Պ. Պօթէզի, երգեց հայ ժողովրդական երգեր, ինչպէս Սարերի վրով, Ես գիշեր լուսը տեսայ, Անձրեւ եկաւ չաղալէն, Ծիրանի ծառ, Լումնակն անուշ, Շողեր ջան, Իմ չինարի եարը, Սիփանայ քաջեր: Թէ երգչախումբը եւ թէ իր երգած կտորները յայտնութիւն մը եղան, ինչ որ կը պարտինք Պ. Պօթէզի տաղանդին եւ ըմբռնումին: Ան կրցած էր, քանի մը ամսուան ընթացքին, ներկայանալի խումբ մը մարզել:

Պուքրէշի ռատիօ-կայանը փոխանցեց սոյն համերգը: Օր. Արաքսի Սվաճեան երգեց «Կռունկ»ը՝ արժանանալով բուռն ծափերու: Տիկին Մարիա Սատօվա, Պուքրէշի Պետական Թատրոնէն, արտասանեց թարգմանութիւններ հայ հին եւ նոր բանաստեղծներէ, ինչպէս Ներսէս Շնորհալիէ, Քուչակէ, Պէշիկթաշլեանէ, Տէրեանէ, Մեծարենցէ, Զօպանեանէ, Զարենցէ: Պ. Լեւոն Պալճեան արտասանեց ռումէն բանաստեղծ Մինայ Էմինէսքուէ թարգմանութիւններ:

Հայ Մշակոյթի Բարեկամներու Ընկերութիւնը Փարիզէն հրաւիրած էր Պ. Արշակ Չօպանեանը՝ բանախօսելու այս հանդէսին մէջ, ինչպէս նաեւ ընելու երեք բանախօսութիւններ Ֆանտացիա Բարօլի մէջ, հայ արուեստի եւ բանաստեղծութեան մասին:

Պ. Չօպանեանէ առաջ խօսք առաւ Փրոֆ. Եօրկա, ծանօթացնելով բանախօսը՝ համակրական խօսքեր ըրաւ հայ ժողովուրդի եւ իր մշակութային ու հոգեկան արժանիքներուն մասին:

Յետոյ Պ. Չօպանեան կ'արդաց բանախօսութիւն մը՝ ի վեր հանելով հայ ժողովուրդի դերը պատմութեան մէջ եւ անոր մշակոյթին յատկանիշերը:

Ռումէն մամուլը, այս երեկոյթին առթիւ դարձեալ համակրական տողեր կը նուիրէ հայ ժողովուրդին: Բոլոր կարեւոր թերթերը, որոնք առհասարակ ժլատ են օտարին հանդէպ՝ գրուատանքով նկարագրած են հայկական երեկոյթը, եւ կան ալ որ զայն դէպք մը կը նկատեն:

Վարչապետ փրոֆ. Ն. Եօրկա հետեւեալ խմբագրականը կը հրատարակէ իր թերթին՝ «Նէամուլ Ռոմընէսքի» մարտ 5ի թիւին մէջ «Հայրենասիրութիւն» խորագրին տակ.—

— «Աթէնէի սրահը լեցուն էր հայ ունկնդիրներով, սակայն ունկնդիրներ՝ որոնց չենք հանդիպիր սովորաբար:

«Անոնք չէին մեր այն «Լա Մօնտ»ին պէս, որ օտարի մը քօնսէրին կամ բանախօսութեանը կ'երթայ, անոր համար որ ան օտար է, մինչ կը մնայ արհամարհոտ եւ անտարբեր հանդէպ իր իսկ ժողովուրդին արտայայտութիւններուն:

«Ոչ, սրտեր էին անոնք որ կը բաբախէին այն միակ մտածումով որ իրենցն են երգերը, որ պիտի երգուին, իրենց մասին է որ պիտի խօսուի. իրենցմէ՛ է բանախօսը որ հեռուէն կուգայ զիրենք տեսնելու:

«Բոլոր այս հայ սրտերուն մէջ աւելի նուիրական բան մը կար քան նոյնիսկ կրօնքը, իրենց հայրենիքը, իրենց ազգը:

«Ու երգերը կը բոցավառէին, բանախօսին զրոյցը յուզումէն կը դողար, օդին մէջ անտեսանելի խնկամանէ մը եկած կնդրուկի բուրում մը կար որ կը ծխէր խորանի մը առջեւ որ անպատճառ պէտք է իրականանայ:

«Ու պէտք է որ շատ աւելիները ըլլային հոն մերիններէն, ամէնէն մեծերէն ու ամէնէն ուժովներէն, որպէսզի տուն դառնային կարմրած երեսներով, ինչպէս մարդ կը կարմրի ապտակի տարափէ մը յետոյ»:

Թէ այս երեկոյթը մեզի Հայերուս ի՛նչ դասեր տուաւ, այդ մասին յետոյ:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ ՀՌՈՄԻ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ

Հռոմէն կը գրեն մեզի.— Մարտ 5ին, Իտալիոյ Թագաւորը եւ Թագուհին բացումը կատարեցին Հռոմի գեղարուեստական ցուցահանդէսին, որուն մեծ յաջողութեամբ կը մասնակցին երկու երիտասարդ նկարիչներ, Պ. Պ. Ժիրայր Օրագեան եւ Բիւզանդ Կոճամանեան:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

X

— Թող նետէ գետինը, ճանը՛ծ մարդս, թող ալէ տնտեսը...

«... կրթութիւնը կուտայ, նաեւ, փառակցութիւնը եւ ճաշակը մաքրութեան...»

— ... Տեսա՞ւ, կ'ըսեմ...

Սուրէնը պատրաստ էր: Լսեց Դիմաքսեանի ձայնը: Անդիմադրելի ցանկութիւն մը ունեցաւ զայն մօտէն տեսնելու: Սրճարանը կ'արգիլէր: Առաջ անցաւ: Ու, մոռցած, որ նախապէս ազդարարեր էին չանցնիլ աղջկանց կողմը, նետուեցաւ հոն, կարենալ վարագոյրին ետեւ անցնելու համար: Աղջկանց խուցին դռնակը բաց էր: Ակնարկը ներս ինկաւ... Քարացաւ... Հայելին դէմ Աստղիկն էր՝ շպարելով ու ներկ թեւերով: Նուրբ ու թխորակ մարմինը, լերկ ուսերուն վրայ թափուող մազերուն խուրձը, ու սրունքները, որոնք գուլպաներուն հանդիպծուող ու գրաւիչ ծալքերէն վեր կ'երեւէին դեռ, արձանացած պահեցին զինքը՝ այդ հմայող արձանին դէմ... Նայուածքը դեռ յառած կը մնար: Դուրսը, երիտասարդ մը ծառին ճիւղը վար քաշեց, ու ճառագայթ մը ինկաւ հոգին վրայ, ուր մինչեւ այդ լոյսը ցնցուղուած էր միայն...

«... Բեմին վրայ պիտի տեսնէք գեղեցկութիւնը աղջկան մը հոգիին, իր ամբողջ մերկութեամբ» — Դիմաքսեանին ձայնն էր կրկին: Ուսուցչին ձայնը՝ աշակերտին հոգիին արձագանգող... Ցնցուեցաւ Սուրէն: Սիրտը կը դողդղար: Թուչուն մը սրսփաց ծառին վրայ՝ էգը տեսնելով: Ու տաք, հոգեպարար սարսուռ մը գրկեց իր մարմինը, երբ, յանկարծ, հայելիին մէջ իր ակնարկը հանդիպեցաւ Աստղիկի ակնարկին... Շիկնեցաւ աղջիկը: Բոռա՛ր մը եկաւ այտերուն, ու, մէկէն, թեւերովը ծածկելով ուսերը, հակեցաւ մէկ կողմ...

Երիտասարդը թողուց ճիւղը, ու ճառագայթը փախա՛ւ հոգէն...

Սուրէն աւելի չփոթեցաւ: Ցնցուեցա՛ւ: Ու չզգաց, նոյնիսկ, թէ անցեր էր վարագոյրին ետեւ, ուրկէ դուրս Դիմաքսեան կը շարունակէր խօսիլ.

«... Ամէն ինչ իր գեղեցկութիւնը ունի: Պէտք է տեսնել կամ փնտռել զայն: Հետապնդել ու գտնել: Նպատակ մը դարձնել զայն՝ օր մը անպայման իրացնելու համար...»:

Սուրէնին սիրտը դեռ կը տրոփէր: Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ բոլորը նշմարեցին: Կրկին նայեցաւ շուրջը: Ինչո՞ւ... Անդրադարձաւ թէ բեմ պիտի գար: Դերը՞: Մոռցեր էր... Ինչպէ՞ս էր սկիզբը... Զա՛ր սատանայ... Ցիշե՛ց, այո՛...

Դիմաքսեան վերջացուց ու ներս եկաւ: Զանգը հնչեց: Վարագոյրը բացուեցաւ:

Բեմն էին Աստղիկը եւ Սուրէնը: Քով քովի: Բայց, չնայեցան իրարու, որովհետեւ դերը այդպէս կը պահանջէր ու թատերգութեան այդ բաժնին մէջ գրուած էր — «... Յուզումը կը կապտէ զիրենք ու նայուածքները կը խոնարհին»:

— Ինչքա՜ն բնական արտայայտութիւն, չէ՞, Տիկին Բէպապճեան — ըսաւ բժիշկ Մարտիրոսեանը՝ Աստղիկի մօրը, որ իր քով նստած էր:

— Այնպէս չէ՞, Տօքթէ՛օր:

— «Ինծի այնպէս կուգայ թէ մեր քայլերուն կը հետեւի ստուեր մը» — Աստղիկի ձայնն էր բեմէն:

Նրբանցքին զունաւոր խաւաքարտին վրայ ծակ մը, ծակին մէջ՝ բիբ մը: Նազարի բիբին մէջ ո՛րքան հզօր էր զգացումը դէպի այս գրաւիչ աղջիկը: Խռովք ունէր: Ու խելացնորիչ բան մը կը չարչրկէր իր էութիւնը:

— «Եւ սակայն, մեր շուրջ կը թեւածի երազատենչ եղբօր մը սէրը, որ պատրաստ է զոհելու իր անձը եւ իր երջանկութիւնը՝ մեր երջանկութեանը համար» — պատասխանեց Սուրէն:

Ու ոտքի ելաւ, մինչ Դիմաքսեան, սրտատրո՛փ, յուզական ու նաեւ ուրախ՝ նրբանցքէն կը դիտէր զիրենք՝ ծեդծ ժպիտ մը դէմքին:

Հեռուն, սրահէն դուրս, ծայրամուտէն արիւնաթաթախ ամպեր կը յածէին: Ժամկոչ Արթին աղբարը, եկեղեցւոյ երկաթեայ մեծ դրան բանալին դարձնելով, նայեցաւ դէպի արեւելք ու.

— կարապե՛տ, — ըսաւ — գիշերը դէշ արդեւ ունինք, ամմա, առտուն նորէն արեւ կայ:

— Չի գիտցուիր, չի գիտցուի՛ր, Արթին աղբար, ժա՛ռ է, ժա՛ռ...

Ու Տալապետ մօտեցաւ ժամկոչին, ծխատուփը հանեց, ժպտեցաւ, երկարեց, ու ըսաւ.

— Փաթթէ՛...

Ու մինչ ան սկսաւ սիկառ մը փաթթել, Տալապետ ժպտուն ու մատները խաղցնելով

— Գամփանան գարնե՞ծ,— հարցուց:

— Հը՞...

— Գամփանա՛ն— յառաջացաւ քայլ մը:

— կանուխ է... տաշա կանուխ է... Զարնելու ատենը գայ նէ ես քեզի կ'ըսեմ... Ամմա, սանկ ուժով, հասկցա՞ր... Շա՛տ ուժով... Սխկա ծանրը է, կարապետ, ցորեն ծեծելու չըլմանի՛ր... Ատենը գայ նէ, անա՜նկ քաշելու ես քի քաղաքը իմանայ Հայոց գամփանան...

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Արխիթիս Պոխանի յուղարկաւորութիւնը

Ծերակոյտէն յետոյ, երեսփ. ժողովն ալ 5ի դէմ 505 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը, որ Պոխանը կը յայտարարէ արժանի հայրենիքի:

Ուրբաթ օր, մօտ երեսուն հազար անձեր, իրենց վերջին յարգանքը մատուցին Պոխանի: Երէկ, կէսօրէն վերջ ժամը 1.40ին, Թաղման կրօնական արարողութիւնը տեղի ունեցաւ ի ներկայութեան հանրապետութեան նախագահին եւ բոլոր նախարարներուն, արտաքին պաշտօնատան մէջ:

Վարչապետ Պ. Թարտիէօյի դամբանականէն յետոյ, յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ մեծ շուքով, հազարաւոր բազմութեան մը մասնակցութեամբ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Ֆրանսուհիներու քուէարկութիւնը

Ֆրանսական Ծերակոյտը իր վերջին նիստին մէջ զբաղեցաւ ֆրանսուհիներու քաղաքական իրաւունքներու հարցով, ընտրելի եւ քուէարկու ըլլալու տեսակէտէն:

Մէկ քանի ծերակուտականներ առաջարկեցին հարցին քննութիւնը յետաձգել մինչեւ յունիս: Իսկ ուրիշներ բողոքեցին յետաձգման այս առաջարկին դէմ, զոր նկատեցին տեսակ մը փախուստ:

Ծերակուտականները այս փոխասացութենէն վերջ, նախագահը քուէի դրաւ յետաձգման առաջարկը, որ ընդունուեցաւ 131ի դէմ 170 ձայնով:

Երկրաշարժ Յունաստանի մէջ

Երկրաշարժի բուռն ցնցումներ տեղի ունեցան Յոնիական կղզիներուն մէջ: Ռավալլաթա, Ռիֆի եւ Ֆլիքաթա գիւղերուն մէջ, բազմաթիւ տուներ փլան: Լիքսուրի գիւղաքաղաքն ալ մեծ չափով վնասուեցաւ:

Ցնցումները մասնաւորաբար բուռն եղած են Արկոսիոնի մէջ, ուր բազմաթիւ բնակարաններ քանդուեցան: Երկրաշարժը ցնցած է նաեւ Փրէվէզան, Եանեան, եւ Եպիրոսը:

Վերջին լուրերու համաձայն, հեռագրական եւ հեռաձայնական հաղորդակցութիւնները խզուած են Փաթրասի եւ Քեֆալոնիայի միջեւ:

Նիւթական վնասները մեծ են: Ցնցուած վայրերու բնակիչները բացը կը գիշերեն:

Լինտպէրկ՝ տղուն եսեւեն

Լինտպէրկի տղեկին առեւանգման գաղտնիքը տակաւին չէ լուսաբանուած: Լինտպէրկ որ չուզեր այլեւս որեւէ տեղեկութիւն հաղորդել ոստիկանութեան, վախնալով գրգռելէ առեւանգիչները, կը շարունակէ անձնապէս հետապնդել իր զաւկին փրկութիւնը: Ո՛չ ոք գիտէ սակայն թէ ի՛նչ յաջողութիւն ունեցած է եւ ի՛նչ յոյսեր կրնայ տածել:

Երկու օրէ ի վեր, պարզ գինուորի զգեստ հագած, անընդհատ կ'երթեւեկէ ինքնաշարժով: Ամերիկեան բոլոր թերթերը հրատարակած են հետեւեալ ծանուցումը Լինտպէրկի կողմէ.— «Ստացայ նամակը՝ նոր հասցէով: Պէտի հետեւիմ տրուած հրահանգներուն: Ստացայ նոյնպէս ծարտ 4ի նոմակը եւ պատրաստ եմ այդ օրէն ի վեր: Անհամբերեցէք ծորը պատճառաւ: Պատասխանը ղրկեցէք ձեր նամակին մէջ ցոյց տրուած հասցէով»:

Մատնանշուած հասցէին տէրն է անձ մը, որ ազատ մուտք ունի պզտոր շրջանակներուն մէջ եւ Լինտպէրկի տան մէջ տեղաւորուած, կը վարէ գործողութիւնները:

Այս գործողութիւնները կը կատարուին երկու համբաւաւոր ծաքսանենգներու օժանդակութեամբ: Բայց ասոնց միջամտութիւնը հաճոյք չէ պատճառած առեւանգիչներուն, որոնք սպառնական նամակներ տեղացուցած են անոնց:

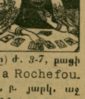
Վախնալով որ տղեկը կը փախցնեն Ամերիկայէն դուրս, Նիւ Եորքէն Եւրոպա համնող շոգենաւերը հսկողութեան տակ կ'առնուին եւ անոնց մէջ գտնուող ճամբորդներու տղեկները ուշի ուշով կը քննուին:

Թէյասեղան

Կազմակերպուած Ատաբազարի Հայր. Միութեան կողմէ
Այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն 40 Րիւ տը Պէվիւ
կը նախագահէ՝ ՏՕՔԹ. ՆՈՐԱՅՐ
Տախքերու մասնակցութեան համար՝ 2 ֆրանք 50

Կ'ուզուի դերձակ—գործաւոր

Փարիզէն 80 քիլոմէթր հեռու գտնուող փոքր քաղաքէ մը կ'ուզուի դերձակի գործաւոր մը, որ կարենայ օգնել ափիէօսէրի: Ամբողջ տարուան համար աշխատանքը երաշխաւորուած: Մանրամասնութեանց համար դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Կ'ուզուի Տիկին մը կամ Օրիորդ մը որ կարողանայ փոքրիկներու հայերէն դասաւանդել, շաբաթը երկու անգամ: Թեկնածուին կը հայթայթուի գործ տեղւոյս վրայ, պայմանաւ որ քիչ մը ֆրանսերէն գրել գիտնայ եւ 20 ֆրանքնոց ինքնութեան թուղթ ունենայ: Մանրամասնութեանց համար գրել՝ Ephorie de la Communauté Arménienne, 11 rue de l'Ecole, Aix-en-Provence, (B.D.R.)

Ստիպողական

Կ'ուզուին երիտասարդ եւ զարգացած հայ երիտասարդներ շահաբեր գործի համար: Ներկայանալ անմիջապէս կէսօրէ առաջ ժամը 10—12 Պ. Xynosի 18 rue Chaussée d'Antin, Paris.

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՄԱՐՏ 1932

15 MARS 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1828 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐԵՆՔ ԻՐԵՆՑ ԳԼԽՈՒՆ...

Սեւ լուր մը կը հաղորդէ Կրընոպլի մեր Թղթակիցը։

Մարտ 3ին, բազմաթիւ օտար բանուորներ ժողով գումարելով, կ'որոշեն ցոյց մը կատարել եւ լման օրուան աշխատանք պահանջել ձգախէժի գործարանէն։ Անմիջապէս խօսքէն գործի անցնելով, Մարտ 6ին կը համախմբուին գործարանին առջեւ, եւ ոչ միայն սպառնալիքներ կը տեղան, այլեւ կը ծեծեն գործակատարը։

Հետեւանքը,— յաջորդ օրն իսկ փողոց կը նետուին բազմաթիւ օտար բանուորներ, որոնց վաթսունը Հայեր։

Ուրիշ Թղթակից մը կը գրէ թէ Վիէնի մէջ գործադուլ մը սարքուած է որ կը տեւէ տակաւին։ Այստեղ ալ գործի վրայ են եղեր ափ մը հայ կարմրուկներ, որոնք բանախօս մըն ալ բերած են Լիոնէն։

Վերջերս այդպիսի դէպք մը պատահեցաւ նաեւ Վալանսի մէջ, եւ քիչ մնաց որ ծանր հետեւանքներ ունենար հայ բանուորներուն համար։

Գրի առնելով այս բոլորը, որոնք նորութիւններ չեն մեզի համար, չպիտի ուզէինք զգուշութեան եւ լրջութեան սովորական խրատները տալ։

Գիտենք որ, ի՛նչ ալ ըսենք, օգուտ չունի դաս մը մարդոց համար, որոնք մետասաներորդ ժամուն ֆրանսական հպատակ դառնալով, կը կարծեն թէ ամէն իրաւունք ունին խառնակելու եւ ուրիշներուն հացին պատճառ դառնալու։

Չպիտի կրկնենք նաեւ մաշած բացատրութիւն մը,— Մենք հիւր ենք, իրաւունք չունինք խառնուելու հիւրընկալ երկրի մը ներքին գործերուն։

Աշխատաւորը հիւր չէ։ Աշխատաւորը, նոյնիսկ «հայմաթլոս»ը իրաւունքներ ունի ամէն տեղ, եւ միջոցներ չեն պակսիր արժեցնելու, պաշտպանելու զանոնք։

Բայց, բոլորին ուշադրութեան կը յանձնենք անողոք իրականութիւն մը,— Խառնուելով այդ կարգի ցոյցերու, մեր աշխատաւորները ոչ միայն բան չեն շահիր, այլեւ կը դառնան առաջին զոհերը, ըլլալով ամէնէն տկարները։

Գործատէր թէ ոստիկան, կառավարութիւն թէ սէնտիքա, ամէն բանէ առաջ տեղացին եւ զօրաւորը նկատի կ'առնեն։ Եւ երբ նեղը մնան, լախտի հարուածը կ'իջեցնեն, ամէնէն առաջ, անոնց որ օտար են, փոքրաթիւ են, չունին ո՛չ պետութիւն, ոչ ալ իրաւական հանգամանք։

Օտարին օտարն ալ կայ։ Օտար է Լեհը, օտար է Չեխը, օտար է Իտալացին կամ Պելժը։ Բայց հինգ անգամ աւելի օտար է «հայմաթլոս» Հայը։

Յետոյ, չմոռնանք սա միւս պերճիմաստ իրողութիւնը,— Ընկերվարականներն էին որ բանաձեւ ներկայացուցին Երեսփ. Ժողովին, ո՛ր եւ է գործի մէջ 10 առ հարիւրէն աւելի օտարական չգործածուելու մասին։

Այս պարագաները աչքի առջեւ ունենալէ յետոյ, թող երթան գործադուլներու, ցոյցերու մասնակցին անոնք որ չեն ուզեր աջ-ձախ նայիլ։ Անոնք որ քաջութիւն ծախելու, Աղա-Նազար խաղալու մարմաջ ունին։

Բայց, թող այդ բոլորը ընեն իրե՛նց հաշուին։ Շահն ալ իրենց, վնասն ալ։ Թող ուրիշներուն արիւնը չմտնեն։

Իսկ անոնք որ, զանազան «մասալ»ներ լսելով կ'երթան ազգակից բախտախնդիրներու, շողոքորթներու ճանկը կ'իյնան, թող օգնութիւն չսպասեն ուրիշներէն։

Հերի՛ք է լսեցինք,— «Սխալեցայ, խաբուեցայ» եւն.։ Ինչպէս կ'ըսեն «սըմսար»ներու պարագային։ Ահա տասը տարի է որ Եւրոպա կը գտնուինք։ Պէտք է վերջապէս հասկնանք «աշխրքի բաները», որոնք ոչ մեր սեւ աչքերէն կ'ազդուին, ոչ ալ մեր ողբ ու կոծերէն։

Քանի՜ անգամ եւ քանի՜ ձեւով բացատրենք թէ՝ այս կարգի ցոյցերուն տակ ընդհանրապէս քաղաքական խաղեր ծածկուած են։ Ազգեցութեան պայքարներ, ընտրական սադրանքներ, սէնտիքայէ սէնտիքա մրցակցութիւններ, որոնց մէջ մենք ոչ միայն որեւէ դեր չենք կրնար կատարել, այլ եւ քուրջի պէս տրորուելու դատապարտուած ենք։

Մնաց որ, ի՞նչ է մեր թիւը ո՛րեւէ քաղաքի կամ գործարանի մէջ, որպէսզի արժէք մը ներկայացնենք։ Մեծամասնութիւն կազմած ատեն ալ, եթէ գործիք դառնանք պոլիտիկոսի մը կամ գործակալի մը, ո՛ր եւ է գործարանատէր չպիտի վարանի բոլորը մէկ փողոց նետելու, եւ ուրիշներ տեղաւորելու։ Մանաւանդ գործազրկութեան այս ծանր օրերուն։

Ստրկութի՞ւն է այս։ Ոչ եւ ոչ։ Պարզապէս ինքնապաշտպանութիւն։

Հայ աշխատաւորը ստիպուած է նկատի առնել իր բացառիկ պարագան, բանուորական խլրտումներու ատեն։ Երբեք մտքէ չպիտի անցընէ խափանել ո՛ր եւ է գործադուլ, դաւաճանել աշխատաւորութեան շահերուն, աւելի աժան աշխատելով կամ գործատէրին աչքը մտնելով։

Բայց, պիտի մնայ չէզոք, որքան կարելի է։ Եթէ ուրիշներու կատարած գործադուլէն կամ ցոյցերէն օգուտ մը պիտի ծնի, ինքն ալ կ'օգտուի։ Եթէ ոչ, գոնէ ոտքի տակ չերթար։

Անշուշտ բաւական կնճռոտ խնդիր է այս։ Յաճախ ծեծով կը սպառնան, եթէ չմասնակցիս գործադուլին։

Հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն, միշտ ալ կարելի է ելք մը գտնել։ Մանաւանդ որ, հայ աշխատաւորները մեծ մասով հեռու կը մնան սէնտիքաներէ։ Եւ եթէ զիրենք գրգռողները պարկեշտ մարդիկ են, անպատճառ կը հասկնան մեր կացութիւնը, կը բաւէ որ երկու բառով բացատրող մը գտնուի։

Տեսակ մը եսասիրութի՞ւն է որ կը թելադրենք։

Թո՛ղ ըլլայ այդպէս։ Ամբողջ աշխարհն է եսասէր։ Ամէնէն կոպիտ եսամոլութեամբ վարակուած։

Մե՞նք պիտի կոտրենք այլասիրութեան մրցանիշը, զոհ դառնալով կասկածելի մարզանքներու։

Ահաւասիկ իրենք իրենց գլխուն լուրջ փորձանքի մը հանդիպած են Կրընոպլի վաթսուն հայ աշխատաւորները։ Անոնք որ այս ճամբուն վրայ հրեցին այդ միամիտները, կրնա՞ն պատառ մը հաց ապահովել զոհերուն։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ ԵՐԱ՞Զ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ ԱՐԴԵՕՔ» «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԶՕՐԱՇԱՐԺ ՀՌՉԱԿՈՒԵՐ Է ԵՂԵՐ»

Թրքական «Վաքըթ» թերթը, որ մէ կը թարգմանէ Պոլսոյ «Նոր Լուր»ը, այս խորագրին տակ կը գրէ շատ լրջօրէն եւ խոռվայոյզ.—

Փարիզի մէջ հրատարակուող Յառաջ թերթը իր փետրուար 2ի թիւին մէջ կը գրէ.— Մասնաւոր եւ ստոյգ աղբիւրէ կը տեղեկանանք թէ՝ Հայաստանի մէջ ընդհանուր զօրաշարժ հռչակուեր է եւ բանակին հրամայուեր է պարսկական սահմանագլուխը մեկնիլ։ Պատերազմական կազմածներու գործարանները գիշեր ցերեկ սկսած են ռազմանիւթ պատրաստել։

«Ասկէ զատ, Մոսկուայի կառավարութիւնը 10 զօրաբաժին հայ զօրաց ընդհ. հրամանատարութեան հրամանին տակ դրած եւ հրամայած է Հայաստան մեկնիլ։

«Այս բոլոր իրարանցումին ու պատրաստութեան պատճառը եղած է դաշնակցական հայերէն կարօ Սասունիի Ալֆորվիլի մէջ արտասանած ճառին սա խօսքը թէ «Այսօր օտար երկիրներու մէջ 700 հազար հայ կայ։ Այս թիւին հարիւրին 10ը զինուորական տարիքի մէջ կը գտնուի, որով 70 հազար զինուոր կրնանք մէջտեղ հանել։

«Եւ այս ուժն ալ Պարսկաստանի ճամբով Հայաստանի վրայ դրկելով կրնանք գրաւել այդ տեղը»։

«Այս լուրը իմացող սովետ հայկականկառավարութիւնը դաշնակցական յարձակման ճամբան փակելու համար, իսկոյն միջոցներու ձեռնարկած է։

Վաքըթ կը գրէ այս առթիւ.— դաշնակցական կոմիտէէն՝ երեւակայութեան մղուած հայ մը կրնայ ինքն իրեն յաւակնութիւնը ունենալ 70 հազարնոց բանակ մը կազմելու, ան կրնայ Պարսկաստանի ճամբով Հայաստանը գրաւել, բայց արդեօք ո՞րն է այն ստոյգ աղբիւրը որու համաձայն իբր թէ Հայաստան ընդհ. զօրաշարժ հրատարակած է եւ իր զօրքերը սահմանագլուխ ղրկած։ Արդեօք ի՞նչ պէտք է ըսել այսպիսի լուր մը իբր ստոյգ իրենց թերթին սիւնակներուն մէջ անցընող թերթերուն։»

«Յառաջ»ի ընթերցողները անդրադարձան անշուշտ թէ՝ Թուրք թերթին այս իրարանցման պատճառ տուած է խարտոցի մէկ քաշքշուքը «Յառաջ»ի փետր. 2ի թիւին մէջ։

Մահ Շարլ Ժիտի

Նախորդ օր, Փարիզի իր բնակարանին մէջ մեռաւ այս դարու ամենամեծ տնտեսագէտներէն մէկը Շարլ Ժիտ։ 85 տարու էր եւ ատենէ մը ի վեր, իր յառաջացեալ տարիքին հետեւանքով, թէեւ տունէն դուրս չէր ելլեր, սակայն կը շարունակէր իր աշխատանքները։ Իր գրասեղանին մօտ էր որ մահը գտաւ զինքը։

Իր մեծ տաղանդին ու կորովին մեծագոյն մասը նուիրեց համագործակցական շարժման, որուն անվիճելի տեսաբանն էր եւ որ այսօր, իր շուրջ կը համախմբէ միլիոնաւոր անձեր։

1900էն 1922 այս շարժման մասին հրատարակեց խոր ուսումնասիրութիւններ եւ ժողովրդական, քարոզչական գրութիւններ։ Շարլ Ռիսթի հետ գրած է նաեւ «Պատմութիւն տնտեսական վարդապետութեանց», գեղեցիկ հատորը։

Հնդկաստանի խռովութիւնները

Տէլհիի մէջ մեծ խռովութիւններ ծագեցան։ Ոստիկանութիւնն ստիպուեցաւ բիրերով յարձակիլ քանի հազարնոց ամբոխի մը վրայ։ Ամբոխը կազմուած էր Հնդիկներէ եւ Մահմետականներէ։ Հնդիկները կ'ուզէին երկրորդ տարեդարձը տօնել Կանտիի շարժումին, իսկ մահմետականները կը բողոքէին իրենց կրօնական պետին ձերբակալման դէմ։ 30ի չափ անձեր վիրաւորուեցան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ի՞նչ հարցումներու պէտք է պատասխանել

Երթեւեկի նոր հրահանգին համաձայն, օտար երկիր գտնուելով Թուրքիա վերադառնալ ուզող Թրքահպատակներ՝ պարտաւոր պիտի ըլլան իրենց գտնուած կամ մօտակայ տեղի մը Թրքական հիւպատոսին տալ յայտագիր (պէյաննամէ) մը որ հետեւեալ հարցումները կը պարունակէ եւ իւրաքանչիւրին հարկ է տալ մանրամասն պատասխաններ։

1.— Անուն եւ մականուն։

2.— Հօր եւ մօր անուն, ընտանեկան անուն, հայրը եւ մայրը ո՞ղջ են։ Եթէ ողջ են, իրենց հասցէները, եթէ մեռած են թուականը եւ մարդահամարի ո՞ր մատեանին արձանագրուած ըլլալը։

3.— Ո՞ր տեղացի էք եւ վերջին անգամ Թուրքիոյ մէջ, ո՞ւր կը բնակէիք։

4.— Ո՞ր ցեղին կը պատկանիք։

5.— Ո՞ւր կատարած էք ձեր նուֆուսի արձանագրութիւնը, ո՞ր թուականին եւ ո՞ւր ծնաք։ կցեցէք պատճէնը ձեր անձնագրին։

6.— Թուրքիոյ մէջ ի՞նչ արհեստի եւ ասպարէզի կը հետեւէիք։

7.— Թուրքիոյ ո՞ր տեղէն մեկնեցաք, ի՞նչ կերպով եւ ի՞նչ միջոցով։

8.— Թուրքիայէ ձեր մեկնումի թուականը։

9.— Թուրքիայէ մեկնելէ յետոյ ո՞ր տեղերը մնացիք։ Օտար երկիրներ գտնուած ատեննիդ, մեր ո՞ր հիւպատոսներուն եւ ո՞ր թուականին եւ ի՞նչ կարգի վաւերագրեր ներկայացնելով արձանագրուեցաք։ Մեր հիւպատոսներէն հպատակութեան թուղթ առի՞ք, եթէ չառիք պատճառը բացատրեցէք։

10.— Ամուսնացած է՞ք։ Ձեր ազգականներէն Թուրքիոյ մէջ եւ ձեր քովը եւ կամ ձեր ծննդավայրին մէջ եւ կամ օտար երկիրներու մէջ ո՞րոնք կը գտնուին, իրենց որոշ հասցէներով։

11.— Թուրքիայէ դուրս գտնուած ատեննիդ ի՞նչպէս ապրեցաք։

12.— Ո՞ր նաւահանգիստէն կամ ո՞ր քաղաքէն Թուրքիա պիտի մտնէք եւ ո՞ւր պիտի բնակիք։

13.— Թուրքիոյ մէջ ձեզի ո՞վ կը ճանչնայ։

14.— Ո եւ է դատապարտութիւն կրա՞ծ էք։

15.— Ձեր զինուորական ծառայութիւնը ո՞ւր եւ ո՞ր զինուորական շրջանակին մէջ կատարեցիք։ Այս պարագան հաստատող վաւերագիր ներկայացուցէք։

16.— Ձեր Թրքութիւնը հաստատող ի՞նչ վաւերագիր ունիք (վաւերացեալ պատճէնները կցեցէք յայտագրին)։

17.— Պալքանեան պատերազմին եւ Մեծ պատերազմին ո՞ւր կը բնակէիք եւ Լօզանի դաշնագրին գործադրութեան դրուած 6 Օգոստոս 1924 թուականին ո՞ւր կը բնակէիք։

18.— Եթէ Պալքանեան կամ Համաշխարհային պատերազմին հետեւանքով Թուրքիայէն հեռացողներէնէք, դաշնագիրներով որոշեալ պայմանաժամին մէջ, ձեր ծննդավայրը որ կառավարութեան որ անցած է, դուք ալ անոր հպատակ ըլլալու մասին ո եւ է ձեռնարկ ըրա՞ծ էք (ո՛ւր եւ ո՞ր թիւին)։

ԾԱՆՕԹ.— Յայտագիրը ներկայացնողը այս հարցումներուն որոշ պատասխանները պէտք է տայ։ Իւրաքանչիւր յայտագրի իր լուսանկարը պէտք է կցէ եւ հիւպատոսարանները այդ լուսանկարը ներկայացնողին ունեցած նմանութիւնը պէտք է հաստատեն եւ պաշտօնական կնիքով ալ կնքեն։ Յետ քննութեան երբ իրողութեան հակառակ յայտագիր մը ներկայացուած ըլլալը կը հաստատուի, անոնց՝ Թուրքիա մտնելու համար անցագիր չպիտի տրուի։

Գերմանիոյ նախագահական ընտրութիւնները

Հինտէնպուրկ ցանկին գլուխը

Գերմանիոյ Հանրապետութեան նախագահի առաջին քուէարկութիւնը, կիրակի օր տեղի ունեցաւ եւ վերջացաւ ոչ թէ մէկ կամ միւս կողմի յաղթանակովը, այլ Հինտէնպուրկի գերակշիռ դիրքովը՝ իր գլխաւոր հակառակորդին Հիթլերի վրայ։

Քուէարկութիւնը տուած է հետեւեալ արդիւնքը, համաձայն պաշտօնական յայտարարութեան մը, որ հրատարակուեցաւ կիրակի կէս գիշերէն յետոյ, ժամը 1ին.

Ամբողջ քուէարկողներու թիւը	37,546,000
Բացարձակ մեծամասնութիւն	18,774,000
Հինտէնպուրկի շահած քուէները	18,659,000
Հիթլէրի շահած քուէները	11,325,000
Թէլման (համայնավարներու թեկնածու)	4,970,000
Տէօսթէրպէրկ (ազգայնական)	2,479,000

Ինչպէս կը տեսնուի 125 հազար ձայն եւս պէտք էր որպէսզի Հինտէնպուրկ ընտրուած հռչակուէր։

Յաջորդ քուէարկութիւնը տեղ պիտի ունենայ Ապրիլ 10ին։

Կիրակի առտու, քուէարկութիւնն սկսաւ ժամը 9ին եւ փակուեցաւ երեկոյեան ժամը 6ին։ Միայն Պերլինի մէջ, այս առթիւ զետեղուած էին 2584 քուէատուփեր, իսկ ամբողջ Գերմանիոյ համար՝ 68 հազար, դպրոցներու, հանրային շէնքերու եւ նոյնիսկ սրճարաններու մէջ։ Քուէխոյզ նշանակուած էին 612 հազար անձեր։ Այնպէս որ զինուորները նախագահներով եւ օգնականներով մօտ մէկ միլիոն անձեր, կիրակի օր զբաղեցան քուէարկութեան պարտադրած գործողութիւններով։

Պերլինի մէջ քուէարկութիւնը կատարուեցաւ խաղաղօրէն։ Նահանգներու մէջ միայն տեղ տեղ, միջադէպեր տեղի ունեցան։

Առանց յուսահատելու քուէարկութեան այս ձախող արդիւնքէն, Հիթլէր իր կուսակիցներուն ուղղուած շրջաբերականով մը կը յայտնէ թէ Ապրիլ 10ին, երկրորդ քուէարկութեան, կրկին պիտի դնէ իր թեկնածութիւնը։

Պոխանի ազգային թաղումը

Շաբաթ, կէսօրէն յետոյ, արտաքին պաշտօնատունէն մինչեւ Թրոքատէրոյի հրապարակը, միլիոնաւոր բազմութիւն մը խռնուած էր Թափորի անցքին ճամբաներուն վրայ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՇՈՒՏՈՎ ԿԸ ՍԿՍԻՆՔ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

„ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ„

Ստեֆան Ցուայկի այս վէպը Թատերախաղի վերածուեցաւ ֆրանսայի մէջ, ջերմ ընդունելութիւն գտնելով, ինչպէս գտած էր վէպը։

Աւստրիացի գրագէտը, որ մշակած է գրական բոլոր սեռերը, իր այս գործով կը ներկայանայ իբրեւ խորաթափանց հոգեբան մը։

Բայց, ամէն բանէ առաջ կենդանի վէպ մըն է՝

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

ՑԱՆԿ 20

Քազապլանքա, Ա. Զաքրեան	100.—
Սէթիֆ, Լեւոն Իսպիզեան	58.—
19րդ ցանկին գումարը	3529.—
ընդհ. գումար	3687.—

Կը խնդրուի

Փոն տը Շէրիւի Գործազուրկներու Մարմինէն (Ազգային) կը խնդրուի իր գանձապահին հասցէն հաղորդել մեզ, ստանալու համար 1000 (հազար) ֆրանք՝ «Անմիջական Օգնութեան» գումարէն։

60 հայ բանուորներ ճամբուած Կրընոպլի մէջ

Կրընոպլի մեր Թղթակիցը կը գրէ թէ ցոյցի մը հետեւանքով, վաթսուն հայ բանուորներ ճամբուած են։

Մանրամասնութիւնները վաղը։

Համայնավարները Յունաստանի մէջ

Աթէնքի Քաթիմէրինի թերթը կը գրէ թէ ոստիկանութիւնը ստոյգ տեղեկութիւններ քաղած է, որոնք կը հաստատեն թէ համայնավար գործունէութիւնը մեծ ծաւալ ստացած է Յունաստանի մէջ, շնորհիւ Մոսկուայէն եւ համայնավար միջազգային կազմակերպութեանց կողմէ ղրկուած մեծագումար նպաստներու։ Այս գումարները մասնաւորաբար յատկացուած են գործարաններու, բանակին եւ նաւատորմին մէջ փրոփականտ մղելու։

Այս տեղեկութեանց համաձայն, Յունաստանի համայնավար կուսակցութիւնը վերջին վեցամսեային ստացած է Գ. Միջազգայինէն մէկ միլիոն 600 հազար տրախմի, ուսանողներու միջազգային կազմակերպութենէն կէս միլիոն, — կանանց միջազգայինէն 175,000, — Պերլինի ուսանողական միջազգայինէն՝ 250 հազար, — եւ համայնավար ղանաեան կազմակերպութիւններու՝ 2 միլիոն 325 հազար, — ընդամէնը՝ 4 միլիոն 460 հազար տրախմի։

Համաձայն այս տեղեկութեանց, այս գումարներու փոխադրութեան, ինչպէս նաեւ անոնց գործածութեան մասին՝ հրահանգներու փոխանցման ծառայած են յունական նաւերու աշխատաւորները։

Լինտպերկի տղեկը գտնուա՞ծ է

Նախորդ օր Ամերիկացիները մեծ յուզման մատնուեցան, լսելով թէ Լինտպերկի տղեկը գտնուած է հեռաւոր նահանգի մը մէջ։ Իրօք, այս նահանգին ոստիկանապետը նմանութենէ մը խաբուելով, հեռագրեր էր Լինտպերկի թէ իր տղեկը գտած է։

Գտնուած տղեկին հետ, երկու անձեր կային, որոնք ձերբակալուած վիճակի մէջ կը մնան։

Քննութիւնը սակայն երեւան հանած է թէ տղեկը Լինտպերկինը չէ։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՍԱՅԻ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հատուածներ եւ տպաւորութիւններ

Զանազան կուսակցութեանց գրաւոր հրատարակութիւններէն ու յայտարարութիւններէն կարելի չէ ըմբռնել հոգեբանութիւնը այն համարակութեան, որու սիրտը քաղաքականապէս ձախերուն հետ է, բայց գրպանը աջերուն...։

Խօսեցէք ընկերվարական գործիչի մը հետ— չեմ ըսեր ընդհանուր պարագլուխի մը— շուտով պաղափար պիտի կազմէք։ Որքան որ ան Տ. F. I. O.ի անդամ է, կը մնայ զուտ հանրապետական։ Իրեն նման պզտիկ կալուածատէրերու կշտին, միասին ունենալով խակական ընչազուրկները, պատնէշներու ետեւն իրք բռնած կը նային իրենցմէ աւելի ձախերուն, Մոսկուայի երդուեալներուն, զինուած ինքնապաշտպանութեան գիտակցութեամբ, փրկելու համար նախապէս իրենցը, ֆրանսականը, յետոյ աշխարհինը։

Տ. F. I. O.ն վերջին ընտրութիւններուն ունեցաւ 107 երեսփոխան, իր 1,698,000 ձայներով եւ ընդհ. քուէարկողներու հարիւրին 18ով, աւելի քան արմատականները (հարիւրին 17) եւ հանրապետական ընկերվարականները (հարիւրին 5)։

Ինչ ընկերվարական հաւաքոյթի մէջ ալ որ գտնուիք, կը զգաք շունչը հոյակապ աշխարհաքաղաքացիին, մեծ Ֆրանսացիին, Ժան Ժոռէսի, որ տասնեակ տարիներ քարոզած էր համաշխարհային եղբայրութեան գաղափարը, որու ջանքերով Ֆրանսայի մէջ կատարուած էր վերաշինութեան, ընկերային արդարութեան, աշխատաւորութեան վիճխարի գործերը։ Եւ սակայն Ժոռէս մեծ խորշակին առաջին զոհը եղաւ վարձկան մարդասպանին հարուածներու տակ, որովհետեւ դէմ էր պատերազմին, ու ամէն գնով կ'ուզէր արգիլել հանդիսանալ։ Ժոռէսի երէկի մէկ խօսքը այսօր արդէն իբր պատգամ կ'ընդունին իր մեծ ու պզտիկ հետեւորդները։ Մենք Հայերս մեր սրտերէն բան մը կը պարտինք այս մեծ մարդուն, ինչպէս Սանդալներու եւ Փրէսանսէներու ու տակաւին կը սիրենք տեսնել անոնց յաջորդներու կողմէ նոյն ազնուական վերաբերմունքը մեզի հանդէպ, նոյն գաղափարականութիւնը նաեւ Պլումներու եւ Օրէնոսէններու մօտ։

Միջազգային բանուորականկազմակերպութեան ֆրանսական հատուածի ծնունդը մէկ դարէն աւելի է, եւ ունեցած է որպէս նախակարապետներ Սէն Սիմոն, Շառլ Ֆուրիէ, Պրուտոն եւն.։ Զո՛ւտ ընկերվարական դպրոցը Ֆրանսայի մէջ հիմնուած է Կրակիւս Պապէօֆի եւ Օկիւսթ Պլանքիի կողմէ։ Կազմակերպութեան առաջին շրջանին ունեցած է մեծ դժուարութիւններ, տասնեակ տարիներով քայքայուած ու լռակեաց կեանք մը բոլորած է։ 1876էն սկսեալ Ֆրանսայի մէջ չորս յաջորդական համագումարներով, մինչեւ 1880 Հավրի մէջ հազիւ կարելի կ'ըլլայ գործունէութեան նախագիծ մը պատրաստել Ժիւլ Կէտի, Մարքսի եւ Էնկէլսի կողմէ։ Երկար չի տեւեր նաեւ այս։ Մէկ տարի վերջ, 1881ին երկու գլխաւոր հատուածներ երեւան կուգան, յեղափոխական հաւաքապաշտներ (collectivistes, révolutionnaires) եւ դաշնակցային բարենորոգիչ ընկերվարականներ (socialistes fédéralistes et réformistes)․ առաջինի գլուխը անցած էր Ժիւլ Կէտ, երկրորդինը՝ Պէնուա Մալօն եւ Պրուս։

Ընդհ. պատերազմի նախօրեակին, Ժոռէսի հմայիչ ազդեցութեան տակ ընկերվարական կուսակցութեան միասնականութիւնը կատարեալ էր։ Բայց կարճ ժամանակուան համար միայն, քանի որ օրուան ղեկավարները, ինչպէս միւս երկիրներու մէջ, ընդհանուր հոսանքէն տարուած՝ իրարու յաջորդող ազգային պաշտպանութեան կառավարութիւններու մաս կազմեցին, խորտակելով ընկերվարական բովանդակ շէնքը եւ յետ շրջելով պատմութեան անիւը։ Դժգոհներ շատ կային անշուշտ, պոռթկումը եւ բաժանումը անխուսափելի էր, ինչ որ եղաւ 1920ին, երկու կողմերու վերջնական բաժանումով։ Մէկ մասը կը յարէր Գ. Միջազգայինին, միւսը՝ մայր կուսակցութեան (Բ. Միջազգային)։

Առաջինի (Տ. F. I. B.) մասին պիտի խօսինք իր կարգին։ Մեր խօսքը այժմ երկրորդին (Տ. F. I. O.) մասին է, խորհրդարանական աշխատանքներուն մեծ չափով մասնակցող, ընկերվարական արմատականներէն եւ հանրապետականներէն անմիջապէս ձախ գտնուող կուսակցութեան մասին, որու գլխաւոր նպատակը, ժողովրդապետութ:ւնը, հիմնուած չէ ցարդ մեր տեսած արդարութեան, ազատութեան, հաւասարութեան եւ եղբայրութեան նշանաբաններու վրայ, այլ աւելի «վեհանձն զգացումներու», ընկերային տնտեսական բարեշրջման վրայ։

Այն օրէն ի վեր որ շոգեշարժ մեքենան հրապարակ եկաւ ու գործիք-մեքենաներ կատարելագործուեցան, աշխատանքը անհատի ձեռքէն անցաւ հաւաքականութեան, մինչ մեքենաներու տէրը մնաց անհատը։ Աշխատանքի եւ սեփականատիրութեան այս դասաւորումէն յառաջ եկան ներկայ իրաւակարգի բոլոր ցաւերն ու տառապանքները։ Անօթութենէ չմեռնելու համար, աշխատաւորները գործարաններու դուռները ափ առին։

Մեքենականութիւնը ո՛չ միայն օրավարձերը իջեցուց, այլ եւ զրկեց գործաւորը մասնագէտ յառաջանալու ամէն միջոցէ, ամէն կարգի նախաձեռնութենէ։ Ան ստիպեց նաեւ որ գործաւորին կինը եւ երեխան ալ գերի դառնան մեծ ճարտարարուեստին, որու տէրը յաճախ անյայտ է, հոս, հոն եւ արտասահման հաստատուած բաժնետէրերու խումբ մը։

Մարդկային ի՛նչ անարդարութիւն 20րդ դարու լուսաւոր աշխարհին մէջ, երբ մէկ կողմէ յանո՛ւն քաղաքակրթութեան հսկայաքայլ թռիչքներ կը կատարուին, իսկ անդին գործարաններ գերարտադրութեան հետեւանքով կը փակեն իրենց դուռները, փողոց նետելով միլիոնաւոր գործաւորներ առանց օրավարձի, հետեւաբար առանց զգեստի, կօշիկի եւ սնունդի։ Խոշոր ցաւ մը պիտի չըլլար այս, երբ վաճառատուները ամէն կարգի ապրանքներով ու սննդեղէնով լեցուն չըլլային։

«Ամէն ինչի պակասը լրացնելու պահանջը», «ամէնուն պահանջին գոհացում տալու հարցը», «արտաքին շուկաներ ստեղծելու անհրաժեշտութիւնը», հաւասարապէս յառաջ բերած են աւելի խոշոր ցաւ մը, գաղթային քաղաքականութիւնը։

Աշխարհը կ'ապրի ճգնաժամական վիճակ մը։ Տնտեսական տագնապը հասած է իր գագաթնակէտին։ Բարեփոխման շարժում մը անհրաժեշտ էկամընկերային յեղափոխութիւն մը, որու ձեւաւորումը կապուած է ընչազուրկի բարոյական եւ նիւթական կազմակերպութեանը հետ, այսինքն անոր զօրակոչի կարողութեան։ Ուրեմն, պէտք է պատրաստել, կազմակերպել եւ ուժեղացնել աշխատաւորական շարքերը։

Ընկերվարական կուսակցութիւնը նպատակ ունի փոխանակութեան ու արտադրութեան միջոցները ընկերվարացնել, դրամատիրական կազմակերպութիւնը ժողովրդավար դարձնել։ Ուրեմն, իր անմիջական նպատակովն ու խտէջալովը բարենորոգումներ պահանջող կուսակցութիւն մը չէ, այլ դասակարգային կռիւի եւ յեղափոխութեան կազմակերպութիւն մը։

Երեսփ. Ժողովին մէջ կը մնայ ընդդիմադիրի դիրքին մէջ ու կը մերժէ զաղտնի վարկերը, գաղթավայրերու շահագործման եւ զինուորական պիւտճէները, (յաճախ կը համակերպի)։ Կը պահանջէ ու կը պաշտպանէ աշխատաւորներու իրաւունքի ու քաղաքական ազատութեան ապահովութիւնը, նաեւ բոլոր այն ընկերային բարենորոգումները, որոնք աշխատաւոր դանդուածի կեանքի պայմանները պիտի բարելաւեն։

Աշխատանքը պէտք է ըլլայ ազատ, հաճելի եւ պարտաւորիչ, որու համար բնակարանի եւ սնունդի հարցը կը դառնայ կենսական։ Արդար աշխատանքի ծաղիկներու բուրմունքը հաւասարապէս մատչելի պէտք է ըլլայ բոլորին համար։ Նմանապէս կրթութեան եւ գաղափարի բոլոր վայելքները։ Աշխարհիկ դպրոցի պահանջը աւելի քան հրամայական է, որու յաջողութեանը համար այնքան ստիպողական է Վատիկանի հետ յարաբերութեանց վերջնական խզումը։

Ընկերվարական կուսակցութիւնը քաղաքի աշխատաւորութեան կողքին չի մոռնար նաեւ գիւղը, որուն համար ունին հետեւեալ բարենորոգումներու պահանջը.— 1. Հողի վերաբաշխումը կատարել այնպիսի ձեւով մը, որ ամէն ոք կարողանայ ազատ կերպով արդիւնաւորել եւ արժեւորել զայն. 2. Օժտել գիւղացին վերջին դրութեամբ ինքնաշարժ մեքենաներով. 3. Կառավարութեան կողմէ պարտաւորիչ դարձնել քիմիական աղբերու գործածութիւնը, որու համար պէտք է հիմնուին Ալպեան եւ Պիրէնեան լեռներու վրայ ջրաելեկտրական գործարաններ խաժամնամիտի (cyanamide) եւ կրաբորակատի (nitrate de chaux) աղբեր արտադրելու համար. 4. Ոռոգումի եւ ջրացման գործը պետութ։թիւնը ինքը պէտք է ձեռք առնէ.5. Կազմակերպել զօրաւոր համագործակցականներ եւ սէնտիքաներ 6. Տարածել գիւղատնտեսական ուսումը. 7. Տալ աշխատաւորի մը բոլոր իրաւունքներ, մասնաւորապէս 8 ժամուան աշխատանք եւ օրավարձքի բարձրացում։

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ ընկերվարական կուսակցութիւնը կը պահանջէ 1)Գերմանիոյ վճարման իրական կարողութիւնը արդարութեամբ ճշդելէ վերջ միայն կարգադրել պարտքերու խնդիրը. 2) Ջնջել միջհամաձայնական պարտքերը. 3) Օժտել Ազգերու Դաշնակցութիւնը այնպիսի դրական ուժերով, որ ի վիճակի ըլլայ Եւրոպայի վերաշինութեան գործը գլուխ հանելու։

Զինաթափութեան գործը օդի, ջուրի եւ ցամաքի վրայ հաւասարապէս յաջողցնելու համար, բոլոր երկիրներու աշխատաւորները պարտաւոր են իրենց կառավարութիւններու վրայ անհրաժեշտ ճնշումները ի գործ դնել։

Դիմէ ընդհանրապէս գաղթային քաղաքականութեան եւ Սուրիոյ հոգատարութեան։

Ընկերվարականները համաձայն իրենց ծրագրին՝ կը մերժեն քաղքենի դասակարգի հետ ամէն կարգի համագործակցութիւն։ Իրենց ձախ կողմը ունին աւելի կարմիր յեղափոխականներ, համայնավարներ, իսկ աջ կողմը՝ կալուածատէր արմատականները։ Նման դիրքի մը մէջ յեղափոխութեան երբեմնի միակ պաշտօնական ռահվիրաները աւելի հանդարտ ու սառնարիւն վիճակ մը ստացած են։ Կը կազմեն համայնավարներու ձախ կեդրոնը, այն դիրքը որ ունին արմատական ընկերվարականները իրենց հանդէպ։

Կատարեալ décalage մը ընկերվարականներու համար։

Եթէ վերցնենք ընկերվարական կուսակցութեան ընտրական քարտէսը, պիտի տեսնենք որ հիւսիսի եւ կեդրոնի մէջ, ուր ճարտարարուեստը այնքան զարգացած է, որպէս քուէարկող ունի կազմակերպուած աշխատաւորութիւնը, իրական հող մը ընկերվարութեան համար։

Հարաւի մէջ, սակայն, պատկերը տարբեր է, ուր որ ճարտարարուեստը այնքան յառաջացած չէ, իբրեւ քուէարկող ունի պզտիկ կալուածատէրերը։ Իրականութիւն է, սակայն, որ այսօր Ռոնի հովիտը, Փրովանսը եւ միջերկրականեան Լանկըտօկը ընկերվարութեան համար ամէնէն ուժեղ զանգուածը կը ներկայացնեն։ Քառասուն տարի առաջ արմատականները հարաւի մէջ ապաստան կը փնտռէին, մինչ այսօր Օրէնոսէլը Թուլոնի, իսկ Լէոն Պլումը Նարպօնի մէջ իրենց ընտրական յաղթանակը կ'ապահովեն, շնորհիւ այն քուէարկողներուն, որոնք երէկ արմատականներ էին, իսկ այսօր ընկերվարական են։ Վաղուան անոնց բռնելիք դիրքը կը մնայ հարցական։

Ծրագիրը տեսականօրէն կը մնայ բարձր, գաղափարականին մօտիկ, բայց ընկերային դասաւորման ամբողջական տուեալները, արտաքին քաղաքական պայմանները, զանգուածին մտային կարողութիւնն ու հոգեկան դրութիւնը, համաշխարհային տնտեսութեան անլոյծ ու կնճռոտ վիճակը, հաւանաբար նաեւ ղեկավարներու խառնուածքի եւ ձեռնհասութեան տարբերութիւններն ու պակասը, ընկերվարական կուսակցութիւնը յեղափոխութեան կարմիր գծէն դուրս հանած են եւ յարմարցուցած օրուան գործնական պահանջներուն։ Հանրապետականներ են անոնք այսօր, աջին եւ կեդրոնին դէմ, միացած արմատականներու՝ կազմած են ընդդիմադիր ձախը։ Իրենց դասակարգային կռիւը կը մնայ առայժմ տեսականեան խորհուրդ մը միայն։

Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ի՞նչպէս կռուիլ տագնապին դէմ

Ֆրանսացի ծերակուտական եւ նախկին նախարար Վիքթոր Պորէ որ մասնագէտ մըն է երկրագործական հարցերու, հետեւեալ կերպով կը պարզէ իր տեսակէտները տնտեսական տագնապին մասին։

— Ֆրանսայի մէջ, եթէ ճարտարագործական արտադրութիւնը կը գիտէ սպառման պէտքերը, ընդհակառակն, երկրագործական արտադրութիւնը երկար տարիներէ ի վեր բաց ունի։ Թէեւ անսովոր երեւոյթով մը, երկրագործներն ստիպուած են իրենց ապրանքները ծախել շատ աւելի նուազ արժէքով։

Եզրակացութիւնն այն է որ երկրագործները որոնք դրամական նեղութեան մէջ են, ստիպուած են նուազեցնել ճարտարարուեստի արտադրութեանց գնումները։ Ասկից, ներքին շուկային մէջ առաջ կուգայ ճարտարարուեստական արտադրութեանց սպառման նուազում մը։ Ասոր վրայ աւելցուցէք անգործութիւնը, որուն, Ֆրանսայի մէջ ենթարկուած են մէկ միլիոն անձեր, կ'անդրադառնայ հինգ միլիոն բնակչութեան վրայ։

Այս հաշուով ուրեմն, մօտ 25 միլիոն անձեր ստիպուած են նուազեցնել իրենց գնումները։

Այս կացութեան դարմանը պէտք է փնտռել մարդկային նախաձեռնութեան եւ կորովներու օգտագործման նոր եղանակի մը, ինչպէս նաեւ արտադրութեանց բաշխման եւ արտադրութեան նոր եղանակներու մէջ։

Տնտեսական հին ըմբռնումները, դասական վարդապետութիւնները վերջացած են։ Պէտք է վճռական կերպով զանոնք փոխել, յարմարցնել կացութեան, որ ստեղծուած է տիեզերական տագնապով։ Պէտք է նաեւ ներկային եւ ապագային համար, վերակազմել փոխանակութեանց եւ գործառնութեանց եղանակները։

Պէտք է ընտրութիւն մը ընել ներկայի փակ տնտեսութեան եւ ղեկավարուած տնտեսութեան միջեւ, ղեկավարուած սակայն, ոչ թէ համաձայն համայնավար ըմբռնումներու, այլ ժողովրդավար մտքով, մարդկային պարզ եւ յստակ եղանակով։

Ճարտարարուեստի մէջ, արդէն, միջազգային կազմակերպութեանց շատ օրինակներ տեսանք։

Պէտք է ներշնչուիլ այս փորձառութեններէն, առանց մտահոգուելու թէ շահեր ու սովորութիւններ պիտի խառնակուին, նոր եղանակի մը կիրարկումով։

Տնտեսութիւնը ղեկավարելով, պէտք չէ կարծել թէ կիրարկուած պիտի ըլլայ ընկերվարականներու եւ պոլշեւիկներու սիրական պետական դրութիւն մը. նաեւ, պէտք չէ կարծել թէ երկար տարիներ պէտք են զայն իրականացնելու համար։

Ահա օրինակ մը։ Իտալուաութիւնը ստիպեց Կեդր. Եւրոպայի երկրագործական երկիրները որ ընդգրկեն նման դրութիւն մը։

Պէտք չէ սպասել որ ընդհանրացած տառապանքը մեզ ստիպէ դիմելու այս եղանակին, որովհետեւ մինչ այդ, ամբոխավարները կրնան մեզ պարտադրել անհատական ազատութիւնը եւ քաղաքակրթութիւնը աւելի վտանգող միջոցներ։

Աշխատանքի Միջազգային դիւանը

Ժընեւի Աշխատանքի Միջազգային Դիւանը տեղեկագրի մը մէջ կը յայտնէ աշխատաւոր կիներու եւ մանուկներու պաշտպանութեան համար կատարուած աշխատանքները։

Նախ, գիշերային աշխատանքը գրաւած է անոր ուշադրութիւնը։ Աշխատանքի Դիւանը ջանացած է ջնջել զայն ամէն ուր որ կարելի եղած է, կամ գոնէ անկից փրկել ամէնէն տկարները, կիներն ու մանուկները։

Շնորհիւ Միջազգային Դիւանի ջանքերուն, 18 տարեկանէն վար տղոց եւ կիներու գիշերային աշխատանքը արգիլուած է գրեթէ բոլոր երկիրներուն մէջ։

Ասկից զատ, 1925ին, Աշխատանքի Միջազգային խորհրդաժողովը զբաղած է հացագործներու գիշերային աշխատանքով։ Այդ պահուն, 17 երկիրներու մէջ, հացագործներու գիշերային աշխատանքը վերցած էր։ Այդ թուականէն ասդին, մօտ 30 երկիրներ հետեւած են օրինակին։

Գալով յղի կիներուն, շնորհիւ միջազգային պայմանագրութեան մը, ապահովուած է որ առեւտրական եւ ճարտարագործական հաստատութեանց մէջ յղի կիները դադրեցնեն աշխատանքը՝ տղաբերքէն 6 շաբաթ առաջ եւ 6 շաբաթ յետոյ։

1919ին, միայն, մէկ երկիր կար, Հարաւային Ափրիկէ, ուր աշխատաւոր յղի կիները 12 շաբաթ հանգիստ կը վայելէին։ 12 երկիրներ մէկ ամսուան հանգիստ կուտային յղի կիներուն, տղաբերքէն վերջ։ Իսկ 15 երկիրներու մէջ՝ 5 շաբաթ էր հանգիստի ժամանակը։

Այսօր, Աշխատանքի Միջազգային կազմակերպութեան պատկանող 43 պետութիւններ ընդունած են յղի կնոջ պաշտպանութեան օրէնքը, հանգստի համար, փոքր տարբերութեամբ, որոշ ժամանակ տրամադրելով յղի կիներուն։

Գալով աշխատաւոր անչափահասներուն, մասնաւոր օրէնքներ կը պաշտպանեն անոնց աշխատանքը։ Այս օրէնքներուն նպատակն այն է որ, դրամ շահելու համար, մանուկները չզրկուին նախնական կրթութենէն, ժամանակէն առաջ մտնելով արհեստանոց եւ անոնց մարմնական զարգացումը կանգ չառնէ։

Այս ըմբռնումով է որ միջազգային պայմանագրութիւնը ճարտարագործական, ծովային եւ երկրագործական աշխատանքներու մէջ, տղաքներուն թոյլ կուտայ բանիլ 14 տարեկանէն սկսեալ։

Ապրիլի մէջ, Աշխատանքի խորհրդաժողովը 14 տարեկանէն վար տղոց աշխատանքը պիտի արգիլէ նաեւ ոչ-ճարտարագործական զբաղումներու մէջ (առեւտուր, վաճառատուներ, գրասենեակներ, թատրոններ, ճաշարաններ եւն.)։

Տասնեւութ երկիրներ ընդունած եւ վաւերացուցած են տղոց պաշտպանութեան վերաբերեալ պայմանագրութիւնը։

Աշխատանքի դիւանը մտածած է նաեւ թէ պէտք է կիներն ու տղաքը պաշտպանել անգործութեան դէմ, զանոնք ապահովագրելով։

1919ին, ամբողջ աշխարհի մէջ, ընդամէնը 4 միլիոն 500 հազար աշխատաւորներ կային, որոնք ապահովագրուած էին ընդդէմ անգործութեան։ Ասոնց 3 միլիոն 700 հազարը Անգլիոյ մէջ, միակ երկիրը, ուր ապահովագրութիւնը պարտադիր էր ճարտարարուեստի կարգ մը ճիւղերու մէջ։

Այսօր, պարտադիր ապահովագրութիւնը կը կիրարկուի 10 երկիրներու մէջ եւ նկատի առնելով նաեւ այն երկիրները, ուր ապահովագրութիւնը կամաւոր է, կ'ունենանք 47 միլիոն ապահովագրեալ աշխատաւոր։

Աշխատանքի Միջազգային Դիւանին յանձնարարութիւններն ուրեմն, կը տեսնուի թէ ապարդիւն չեն մնացած։

Քարիւղին շուրջ

Ռոյըլ Տըչ քարիւղի ընկերութեան վարիչ տնօրէնը՝ ծրագիր մը մշակած է պայքարելու համար քարիւղի գերարտադրութեան դէմ։ Ծրագրին խորագիրն է.— Առաջարկ հաւասարակշռութիւն հաստատելու համար քարիւղի սպառման եւ արտադրութեան, ամբողջ աշխարհի մէջ՝ մէջն ըլլալով Ռուսիան, համաձայն Միացեալ-Նահանգներու օրէնքներուն։

Այս ծրագրին համաձայն, քարիւղ արտադրող 12 երկիրներ պիտի հրաւիրուին իրենց լիազօր պատուիրակները ղրկելու միջազգային խորհրդաժողովի մը։

Այս խորհրդաժողովին համար երկու նախագիծ պայմաններ կան սակայն։

Նախ, այս երկիրներու քարիւղի արտադրիչները պէտք է համոզուած ըլլան թէ քարիւղի արտադրութիւնը պէտք է յարմարցնել սպառման պէտքերուն։

Երկրորդ, իւրաքանչիւր պետութիւն պէտք է յանձն առնէ նոր նաւթահոր չփորելու, մինչեւ որոշ ատեն մը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի զրոյցը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի օր։ Խօսեցաւ Պիկին Շ. Միսաքեան, նիւթ ունենալով «Օտարներու հետ ամուսնութիւնը մեր մէջ»։ Խիստ բովանդակալից զեկուցում մը։

Իր գոյութեան նախանձախնդիր որեւէ ժողովուրդ, ըսաւ,— տիկինը, որ ըմբռնած է թէ միայն կուռ ամուր ազգային ամբողջականութեան է կապուած իր ապրելու իրաւունքը, մէկ բան ունի ընելիք— պայքարիլ իր բոլոր ուժերով այդ տակ ջարդին դէմ։

Պայքարի գլխաւոր ազդակներն են մեր մանուկներու հայեցի դաստիարակութիւնը եւ հայ ընտանիքին հայ պահպանումը։

Դպրոցը բաւական չէ, եւ արդէն ֆրանսահայ գաղութը այդ միջոցն ալ չունի, հոս հոն տարտղնուած քանի մը հայերէնի դասընթացքներ չեն կրնար մեղմացնել տագնապին ծանրութիւնը։ Երախան իր մօրմէն է որ պիտի սորվի մայրենի լեզուն եւ անկէ է որ պիտի ներշնչուի հայ ոգիով մեծնալ, ճանչնալ իր ժողովուրդը, իր պատմութիւնը։ Ինչպէ՞ս կրնայ օտար մայր մը իր բոլոր բնազդային եւ ... զգացումներով տալ այդ բանը իր հայ զաւկին, երբ ինք չունի ո՛չ ... զին, ո՛չ լեզուն եւ ո՛չ ալ այն ... չը որ կուգայ շատ խորքէն, եւ որ արդիւնքն է իր երակներու արիւնին, իր միսին ու ոսկորին։ Ահա մեր ազգային գոյութեան պայքարին ամէնամեծ խոչընդոտներէն մէկը։ Մեր երախաներուն կորուստը օտար մայրերու ձեռքին տակ։

Օտար մայրը, շատ անգամ, պատկանելով մերինէն աւելի բարձր քաղաքակրթութիւն ունեցող ժողովուրդի մը՝ ամբարտաւանութիւնը ունի արհամարհանքով նայելու այն ամէն բաներուն վրայ որ հայկական է, եւ չուզեր որ իր զաւակը պատկանի այդ խե՛ղճ ազգին, այն ազգին որու տղամարդը արհամարհելի է, դատած իբր ամուսին։ Հայ տղամարդը աւելի համակերպող է կարծես իր զաւկին օտարացման, հոգն իսկ չէ որ իր արիւնէն, իր ցեղէն սերող այդ մանուկը չխօսի իր լեզուն։

Թողլով ազգային տեսակէտը, անհատական տեսակէտէն իսկ օտարներու հետ ամուսնութիւնը միթարական պատկեր չի ներկայացներ։ Երջանիկ ընտանիք մը կազմելու համար սէրը միակ ազդակը չէ։ Անհրաժեշտ է նկարագրի, ... շակի, դաստիարակութեան, ապրելու պայմաններու նոյնութիւն։ Ակն... բի խառնգաւառ յափշտակութիւնը վաղանցիկ բնոյթ ունի, էական տեւական ներդաշնակութիւնն է։ Հայ առածն ալ կ'ըսէ արդէն, եթէ պիտի ամուսնանաս, քու երկրէդ առ, քու քաղաքէդ, քու թաղէդ, նոյնիսկ քու փողոցէդ։

Այլասերման աղէտին գլխաւոր պատճառներն են.—

1.— Մեր տարտղնուած վիճակը
2.— Մեր տնտեսական անկ... յունութիւնը։
3.— Ազգային նկարագրի բ... լացումը։
4.— Հայ աղջիկներու գժտ... հաճութիւնը։
5.— Երիտասարդ տղոց անտես... տեսութիւնը եւ թեթեւ վերաբերմունք դէպի այս գործը։

Կա՞յ արդեօք դարման այս ... դէտին։ Այո՛։ Այս մասին ծնողները մեծ դեր ունին կատարելիք։ Անոնք պէտք է վառ պահեն իրենց զաւակներուն մէջ ազգային ոգին, աշխատին պահել իրենց զաւակները հայկական շրջանակի մէջ։ Յաճախ կատեւ դարձնեն զանոնք խրախճանքներ ու կեղծ հրապոյրներու առջեւ։ Մայրերը պէտք է համեստ ըլլան իրենց զաւակներուն համար։

Հայ աղջիկները պէտք ... անպայման լրբանալու, զբաղեցնելու համար։ Ընդհակառակն ... մեւտ, առաքինի, աշխատասէր ... տանտիկին հայ աղջիկը աւելի ... մուր կռուան է ամուսնոյն քան ... ղանցիկ հրապոյրներով շպարուած ... տարուհին։

Երիտասարդը պէտք է ջանայ հեռու մնալ օտար կապերէ։ Ջանք ... ճանչնալու համար սկսուած բարեկամ ... մութիւնները հարիւրին 90 ամուսնութեամբ կը վերջանան։

Մամուլը, հրապարակային բողոքութիւնը պէտք է ընդդիմանայ ... դիրքի մէջ ըլլան օտարներու ... ամուսնութեան խնդրոյն մէջ։

Հայ կինը պէտք է պաշտպան...

իր իրաւունքը օտար ունձգութիւններու դէմ։

Իբրեւ մխիթարական երեւոյթ, կարելի է ըսել որ վերջին 2-3 տարուան ընթացքին նուազած են օտար ամուսնութիւնները Ֆրանսայի մէջ։ Գաւառը կենդանի օրինակներն են, ուր 3-4 տարիներուն կնքուած օտար ամուսնութիւններուն երկու երրորդը դժբախտ վերջաւորութիւն ունեցան։

×

Զեկուցումէն յետոյ, անդամ-անդամուհիները անցան վիճաբանութեան։ Ուրախալի երեւոյթ էր որ այս անգամ բաւական թիւով երիտասարդներ եւ օրիորդներ եկած էին բան մը ըսելու այս ցաւոտ հարցին մասին։

Որքան դիւրութեամբ կ'օտարանան մեր տղամարդիկ, նոյնքան յամառութեամբ մեր աղջիկները կը մնան ցեղային ինքնութիւնը։ Հեռաւոր յարձակողական եւ պաշտպանողական ձեւ ունեցող վիճաբանութիւն մըն էր որ տեղի ունեցաւ։

Ընդունելով հանդերձ ամուսնութեան մէջ սիրոյ գործութիւնը, գեղեցկութիւնը, տիկինները գտան որ ընտանեկան երջանկութեան համար, անհատական տեսակէտէն իսկ, անհրաժեշտ է ամուսնացած զոյգերու համար նոյնօրինակ բարքեր, նկարագրի ներդաշնակութիւն, ազգային մէկ ձգտում, մէկ երազ, մէկ բաղձանք։

Օտարներու հետ ամուսնութիւնը այս աղէտալի երեւոյթը չէր ստանար, ի հարկէ, ազգային տեսակէտով, եթէ մենք մեր երկրին մէջ ըլլայինք։ Օտար աղջիկ մը, գերմանուհի մը, ֆրանսուհի մը, հելլէնուհի մը մեր սեփական միջավայրին մէջ մերը կը դառնար, մեր լեզուն կը խօսէր, մեր սովորութիւնները կ'ընդգրկէր, բերելով իր հետ ալ իր երկրին լաւը։ Բայց նոյնը չէ պարագան օտար ափերու վրայ ինկած սերունդին համար։ Հոս, այլասերման ահեղ վտանգը կը ցցուի մեր առջեւ։

Օտարութեան մէջ՝ այն երիտասարդը որ կ'ամուսնանայ օտար աղջկան հետ, պէտք է իմանայ թէ ինք իր ձեռքով կը վերջացնէ հայութիւնը, սրբազան իտէալը։ Իր զաւակները, նոյնիսկ եթէ քիչ մըն ալ հայերէն խօսին, օտար մօր ձեռքին տակ չեն կրնար վայելել ու պահպանել ազգային աւանդութիւնները, ցեղային յատկութիւնները։

Այս առթիւ առաջարկուեցաւ ճանրային կարծիք ստեղծել, ինչպէս ստեղծուած է խառն ամուսնութեան խնդրոյն մէջ, ու խիստ քննադատել այն երիտասարդը որ կ'ամուսնանայ օտար աղջկան հետ։

Երկրորդ՝ արթնցնել հայ երիտասարդին մէջ ազգային գիտակցութիւնը։ Անհատական տեսակէտէն ցոյց տալ ապացուցի տխուր պատկերը, որովհետեւ օտարներու հետ ամուսնացողներուն հարիւրին 95ը դժբախտ են, եթէ քանի մը բախտաւորներ կան, մէկ կամ միւս կողմէ զիջողութեան շնորհիւ է, այլապէս անհնար երջանկութիւն մըն է։

Stop! ոտքի կ'ելլէ երիտասարդ մը մէկ անկիւնէն,— թողէք որ հիմնովին ալ խօսի։ Իրենք գիտեն արդէն ու կը նախատեսեն իրենց սպառնացող տխուր հեռանկարը օտարուհիներու հետ կապուելով։ Եւ շատ յաճախ ուզելով չէ որ կ'առնեն այդ անխոհեմ քայլը։ Ու... աղէտին ծանրութիւնը կը բեռնեն հայ աղջկան ուսին։ Հայ աղջիկը, ըսաւ երիտասարդը, կը շարունակէ պահել իր «հայ աղջկան» քաշուածութիւնը, կը խուսափի հայ երիտասարդներէն, մինչ օտարուհին գիրենք հրապուրելու ամէն զէնք կը գործածէ։ Թէ հայ աղջիկը քիչ մը ետ մնացած է եւրոպական բարքերը ընդգրկելու մէջ, մինչ հայ տղան յառաջ գացած։

Ուրիշ երիտասարդ մը կ'աւելցնէ թէ հայ աղջիկը բարեկամութիւն չըմբռներ, ծանօթութեան երկրորդ օրը, առանց որոշ նրբութիւններու, ամուսնութեան հարցը կը դնէ մէջտեղ։ Թէ հայ աղջիկը պէտք չէ պահանջկոտ ըլլայ, պէտք է աշխատի ամուսնութենէն վերջն ալ, եթէ ամուսինը ի վիճակի չէ երկու հոգի ապրեցնելու։

Ուրիշ երիտասարդ մը կ'ըսէ թէ հայ ընտանիքները շատ բամբասող են, ասիկայ թերեւս պատճառներէն մէկն է հայ աղջկան վերապահութեան։ Ու կը թելադրէ որ եթէ չփում ստեղծուի ծանօթանալու, իրար ճանչնալու, հայ տղան հազար անգամ աւելի կը նախընտրէ հայ աղջկան հետ ամուսնանալ քան օտարուհիին։

Տարակոյս չկայ թէ խիստ բարդ ու ժամուածապատ հարցի մը առջեւ կը գտնուինք։ Գիտենք նաեւ թէ «մե՛ծ երախային» գործերուն միջամուխ ըլլալ, անոր քայլերը առաջնորդել նոյնքան դժուար ու բարդ է, որքան հարցը իր էութեամբ։ Ու ոչ ոք յաւակնութիւն ունի հարցը մէկէն լուծելու։

Մ.

Ընկ. Գ. Յակոբեանի թաղումը

ԹԱՒՐԻԶ, Փետր. (Սեփ. Թղթ.).— Փետր. 27ին ընկ. Գասպար Յակոբեանը ըստ սովորականի գնում է դպրոց։ Ժամը 10ին դասարանում իրեն լաւ չի զգում եւ տանում են տուն։ Անմիջապէս բժիշկները օգնութեան են հասնում եւ ասեղներ են խփում, քիչ ուշքը տեղը գալով, սկսում է նկատողութիւն առնել կնոջը եւ միւս ուսուցիչներին, թէ ինչո՞ւ են խուճապ առաջ բերում եւ ինչո՞ւ չեն գնում, դասերը շարունակում։ Մի ժամից յետոյ, բժիշկները վիճակը գտնում են վտանգաւոր։ Նորից ասեղներ եւ հազար ու մի գործեր են կատարում, բայց անօգուտ։ Ժամը 2ին, առանց բառ մը արտասանելու աչքերը փակում է, թողնելով ընկերներին սեւ սուգի մէջ։ Մահուան վերջին րոպէներին ներկայ էի։ Այնքան հանգիստ հոգին փչեց, որ բոլորովին չէր նկատւում թէ մեռած է, նայողը կարծում էր թէ քնած է։ Բժիշկների սաելով սիրտը կանգ է առել աշխատելուց։

Համապատասխան մարմինների որոշումով, թաղման յանձնախումբ էր կազմուած որ հանդիսաւոր թաղում կազմակերպեց։ Ժամը 11ին դիակը տնից բերինք եկեղեցի, Ս. Պատարագից յետոյ, դուրս բերինք եկեղեցու բակը, որտեղ լուսանկարներ առնուեցան եւ դամբանականներ խօսեցան Առաջնորդը, ընկերներ Հայրապետ Պանիրեան, Անտրէ Օհանեան եւ Թեմական դպրոցի աշակերտութեան ներկայացուցիչը։ Դագաղի վրայ դրուած էին 16 պսակներ՝ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի կողմից մաղկուած «Անմոռանալի ընկ. Գասպարին», Ատրպ. Կ. Կ.ի Շահաստանի Կ. Կ.ի, «Վրէժ»ի Կ.ի, Եղիշէից եւ այլ բարեկամների ու աշակերտութեան կողմից։

Թաւրիզը այսպիսի թաղում չէր տեսել. եկեղեցու բակում եւ հանգստարանում ասեղ ձգելու տեղ չկար։ Միւս կուսակցութիւնները (Հնչակ-Ռամկավար) պաշտօնապէս չէին մասնակցել թաղմանը։ Երբ Հնչակեան Ռ. Խանազատը մեռաւ, մենք ոչ միայն մեր մասնակցութիւնը բերինք, այլեւ թաղման ծախսերի մասին էլ մտածեցինք, որի կենդանի վկան է Տիկին Շուշանիկ Խանազատը։ Իսկ այժմ երբ մեռնող դաշնակցական Գասպարն է, նրանցից եւ ոչ մէկը չի մասնակցում։ Պատի՛ւ իրենց։ Թաւրիզի երկսեռ հայ հասարակութիւնը եւ օտարազգիները եկել էին վերջին հրաժեշտ տալու։ Ներկայ էր նաեւ «Մէարիֆ»ի վարիչը։ Ժամը 1ին եկեղեցու բակից դիակը դուրս բերինք փողոց եւ ամենայն կարգապահութեամբ առաջնորդեցինք գերեզմանատուն։ Մինչեւ հանգստարան դագաղը ընկերները ուսամբարձ տարան։ Գերեզմանատանը նոյնպէս լուսանկարներ առնուեցան եւ խօսեցան ընկերներ Յովակ Ստեփանեան (Արամեան դպրոցի եւ Ղարաբաղ-Զանգեզուրի Հայրենակցական Միութեան կողմից) եւ Վահէ Արծրունի («Ալիք»ի խմբագրութեան կողմից)։ Յուզիչ էր տեսարանը թէ եկեղեցու բակում եւ թէ գերեզմանատանը։ Հազարաւոր մարդիկ հեկեկում էին. իսկ աշակերտ-աշակերտուհիներին պահել չէր լինում։ Պարսկաստանի բոլոր քաղաքների մեր մարմիններից ու ընկերներից ցաւակցական հեռագիրներ ստացանք։

Շահաստանի Կ.Կ.ն բժ. Ռուբէնին էր ներկայացուցիչ նշանակել, իսկ Սպահանը՝ ընկ. Վարոսին։

ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՆԻՍԻ ԾԱՂԿԱՄԱՐՏԻՆ

■■■

ՆԻՍ (Յապաղած).— Հայերն ալ, շնորհիւ Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան, մասնակցեցան Նիսի Քաղաքապետութեան սարքած ծաղկամարտին, որ այս տարի միջազգային բնոյթ ստացաւ։

Հրաւիրուած էին մօտ քսան ազգային Ուսանողական Միութիւններ, մօտաւորապէս հարիւր հոգի, Փարիզէն եւ օտար երկիրներէ։

Հայ ուսանողներուն իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերեր էին Տիկին Սուրաբեան եւ Թառխատ Ժօրժ Շահպարոնեանը, որոնք ամէն տեղ արժանացան գովեստներու եւ խլեցին ջերմ ծափեր։

Յայտնի է թէ, ըստ յայտագրի, իւրաքանչիւր ազգ, ծաղկամարտին պիտի մասնակցէր ազգային տարազով։ Հայկական տարազները, տրամադրուած Արշակ Խան Գօրոյեանի կողմէ, մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցին օտարներուն մէջ։ Մաս մը զգեստ ալ տրամադրուած էր դերասան Պ. Սուրաբեանի կողմէ եւ զանազան ազգայիններէ։

Ծաղկամարտի հանդէսներուն Հայերը մեծ յաջողութիւն ունեցան իրենց խմբերգներով, ժէներգներով եւ հայկական պարերով։

Տօնը տեւեց 4 օր, ուրախութեան եւ հրճուանքի պահերով։

Նիսի մէջ, հայ ուսանողներուն մեծ տխրութիւն պատճառեց տեղացի Հայերուն անտարբերութիւնը։ Հազիւ մէկ քանի երիտասարդներ եւ հայ արիներ, երկու փոքր եռագոյններով, ընկերակցեցան մեզի, Անծանօթ զինուորի շիրմին այցելութեան ընթացքին։

Հայ ուսանողներու դիմումին վրայ, քաղաքապետը պարզել տուաւ հայկական եռագոյնը ամբողջ քաղաքին մէջ, որ արդէն դրօշազարդուած էր ծաղկամարտին առթիւ։

Ուրբաթ եւ շաբաթ խումբերը այցելեցին քաղաքին բոլոր թատրոնները։

Իսկ կիրակի առաւօտ տեղի ունեցաւ ընդհանուր տողանցքը։ Ու նոյն գիշերը խումբերը մեկնեցան Լիոն, ուր ընդունուեցան քաղաքապետին Պ. Էրիօյի կողմէ։

Գ.

ՄԱՄՈՒԼ

Վասպուրականի մէջ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 մարտ), «Դրօշակ»ի հրատարակած տեղեկութեանց առթիւ։

— «Ուշագրաւ է, որ Թուրք կառավարութիւնը ռազմական օդանաւեր կը պահէ Վանի մէջ եւ այդ օդանաւերու միջոցով հետախուզութիւններ կը կատարէ շարունակ քրտական շրջաններու մէջ։

Ուրիշ խօսքով՝ քանի որ Թուրք գիւղացիներ գրեթէ չկան Վանի նահանգին մէջ, կառավարութիւնը կ'աշխատի չարաչար գործածել տեղական Քիւրտերը, իբրեւ աշխատող ձեռքեր, կը ջանայ զանոնք կապել հողին եւ բռնի միջոցներով թրքացնել։ Բայց ստուար Թուրք զանգուածի մը բացակայութիւնը չափազանց կը դժուարացնէ քիւրտերու թրքացումը։ Կառավարութիւնը անշուշտ կ'ըմբռնէ այդ եւ ատոր համար կը ձգտի օր առաջ ճանապարհներ շինել ու ապահովութիւն ստեղծել այդ վայրերու մէջ, որպէսզի կարենայ գրաւել նաեւ Թուրք գաղթականներ։

Սակայն, մինչեւ որ երկաթուղիներ չշինուին եւ աւելի նպաստաւոր ու գրաւիչ պայմաններ չստեղծուին Վասպուրականի, ինչպէս եւ Արեւելեան միւս նահանգներուն մէջ, հազիւ թէ կարելի ըլլայ իրագործել Թուրքերու զանգուածային ներգաղթ դէպի ամայացած այդ կողմերը։ Մինչդեռ երկաթուղիներ շինելու եւ նպաստաւոր պայմաններ ստեղծելու համար, Թուրք կառավարութիւնը դրամական միջոցներ չունի. իսկ այն, ինչ որ ունի կամ կը յաջողի ձեռք ձգել հազար ու մի դժուարութիւններով, կը ծախսէ բանակին վրայ։

Կամ բանակ կամ Արեւելեան նահանգներ — այս է այն դաժան երկընտրանքը, որուն առջեւ դրուած է Էնկիւրի տարիներէ ի վեր։ Սակայն, Էնկիւրի կը վախնայ իր ունեցած կամ ձեռք բերած միջոցներու մեծագոյն մասը բանակի վրայ չծախսելէ, զայն շարունակ չզօրացնելէ եւ չկատարելագործելէ, Արեւելեան Նահանգները կարենալ շէնցնելու համար. որովհետեւ եթէ բանակը տկարանայ, Թուրքիա կրնայ ծայրագոյն վտանգներու ենթարկուիլ»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԷՆ, 8 մարտ.— Վիէնի հայ մանկիկներու գիշերային դասընթացքներու մասին յաճախ գրուած է «Յառաջ»ի մէջ։ Գործը կը շարունակուի երեք տարիէ ի վեր։ Մեր երեք ծաղկոցներուն մէջ, աւելի քան 120 մանուկներու հայեցի դաստիարակութիւն կը տրուի։

Փոնթեվէքի շրջանին մէջ, ծաղկոցը հիմնուած է նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան։ Դասաւանդութիւնները կը կատարուին Ազգ. Միութեան երկու անդամներուն Յ. Մկրեանի եւ Գ. Յակոբեանի կողմէ, (այս վերջինը տկար ըլլալով պաշտօնի կոչուած է Ա. Գաոնէ)։ Դասերու ժամերը շաբաթական 4էն բարձրացած են 6ի, հինգշաբթի առաւօտներն ալ 2-3ական ժամ, երգերով, պատմութիւններով, եւ ընթերցանութեամբ կը զբաղին։

Անկից առաջ ունեցած ենք, երկու մանկական հանդէսներ, բայց այս վերջինը աննախընթաց էր իր տեսակին մէջ։ Ջանք չէր խնայուած յաջողութեան համար։

Մէկ ամիս առաջ հանդէսը պատրաստուած էր արդէն, կը պակսէր յարմար սրահ մը. հակառակ բոլոր ջանքերուն, կարելի չեղաւ գտնել տրամադրելի սրահ մը եւ հանդէսը տեղի ունեցաւ մարտ 6 ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ ակումբին մէջ։ Թէեւ շատ փոքր (ունի միայն 100 նստարան) էր տեղը եւ բեմն ալ անյարմար պարելու համար, բայց զարմանալի ամէն ինչ յաջող անցաւ։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով որ երգուեցաւ փոքրիկներու կողմէ եւ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ։

Մանկական հանդէսը կը բաղկանար երկու մասէ։ Առաջին մասը, երգեր, արտասանութիւններ եւ պարեր։ Իսկ երկրորդ մասը՝ մանկական տրամ-օփէրէթ մը «Նախանձ Թագուհին» երկու արարով, որ պատրաստուած էր Պ. Ա. Գաոնէ։

Երգուեցան երեք գեղեցիկ մանկական երգեր, շատ յաջող կերպով, որոնք նորութիւն էին մեր գաղութին համար։ Յաջող արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ Վ. Նալպանտեան, Շ. Ճղիկեան, Մ. Պարոնեան, Ա. Գալայճեան, Ասլանեան եւ ուրիշներ։ Ա. Գալայճեան պարգեւի մը արժանացաւ, զոր նուիրեց Պ. Մ. Տէրպապեան իր յաջող արտասանութեան համար, (Վիշէն Սրապեանի «Յուսախաբութիւնը»)։ Յետոյ տեղի ունեցան հայկական պարեր, զորս սորվեցուցած է Կ. Խաչի անդամուհիներէն Օր. Ս. Պալտասարեան։ Փոքրիկն Արամ երգեց Գէորգ Չաւուշի ձօնուած երգ մը։ Հանդէսի այս մասը լրանալէն վերջ, աճուրդի դրուեցան շիշ մը ըմպելի եւ տուփ մը անուշ։ Շուտով աճուրդը բարձրացաւ 250 ֆրանքի եւ շահեցաւ Պ. Վ. Ղազիրեան նուիրելով 10 ֆրանք եւս։ Աճուրդէն վերջ սկսաւ ներկայացումը, «Նախանձ Թագուհին»։ Դերակատարները, բոլորն ալ մանչ եւ աղջիկ, 10էն 13 տարեկան էին։ Իրենց ծնողքները բոլորին ալ յարմար հագուստներ պատրաստած էին։

Գեղեցիկ հէքեաթ մըն է խաղը, իսկապէս մանկական։ Ո՞վ չէ խաղցեր իր մանկութեան օրերուն, թագաւոր-թագուհին եւ նման շատ մը խաղեր։ Գեղամ Պարոնեան (թագաւոր), Խանըմ Փալոյեան (թագուհի), Վարսենիկ Նալպանտեան (իշխանուհի, որբ Սրբուհին), Ա.Գալայճեան, Ա. Նաճարեան (վէզիրներ), Շ. Ճղիկեան (Պառաւ Մօսկան) եւ ուրիշ շատ մը նաժիշտներ, հովիւ, հովուուհի, մանաւանդ թագաւորին ծաղրածուն Զ. Փալոյեան, մօտ 15 դերակատարներ բոլորն ալ շատ յաջողապէս կատարեցին իրենց դերերը, արժանանալով բուռն ծափերու։ Պ. Պ. Ա. Գաոնէ եւ Մկրեան, խրախուսիչ խօսքեր ուղղեցին ծնողքներուն։ Ժամը 5ին վերջացաւ հանդէսը, եւ ներկաները շատ ուրախ եւ գոհ սրտով մեկնեցան սրահէն։ Զմոռնամ ըսելու որ, շաբաթ իրիկուն ալ ներկայացուած էր մասնաւորապէս փոքրիկներու համար։

Դժբախտաբար մաս մը երախաներու ծնողքները ներկայ չէին եղած այս գեղեցիկ եւ հայրենաշունչ ժամանցին, թէեւ շատերուն զաւակները դեր ունէին։ Ներկայ չըլլալէ զատ, իրենց երեխաներուն ձեռքով ղրկուած տոմսերը նոյնպէս ետ վերադարձուցած էին..., այս մարդիկը քանդելու մոլութենէն վարակուած են։

Ն. Գալէ

Փետր. 18ը Ռումանիի մէջ

ՌՈՄԱՆ, 6 Մարտ.— Այստեղ ալ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Փետր. 18ի տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Վալանսի Շրջ. Կոմիտէին։

Կը նախագահէր ընկեր Ա. Պօյաճեան, որ հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր Հայրենիք»ով եւ բացատրեց Փետրուար 18ի արժէքը։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Ա. Աբոյեանը, որ պարզեց ժողովրդական ապստամբութեան պատմութիւնը եւ նշանակութիւնը։

Յետոյ, տեղի ունեցան երգեր եւ արտասանութիւններ,(ընկ. Գ. Ստանպուլեան, Տիկին Թաշճեան, ընկեր Ս. Գասապեան, ընկեր Թաշճեան)։ Վալանսի ընկերներէն Գ. Սարոյեան երգեց «Հայ Դրօշը»։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ Բանուոր»ով։ Այս առթիւ ունեցանք ընկերահամակրական ժողով մը։ Հարցումներ տրուեցան եւ ընկեր Աբոյեան պատասխանեց մանրամասնօրէն։ Յետոյ տեղի ունեցաւ երկու նորեկ Դաշնակցականներու երդման արարողութիւնը։

Խ. Զատրեան

ԿՆՈՋԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի «կանանց կենցաղի բարելաւման կոմիտէներու» համաժողովը գումարուեցաւ Երեւանի մէջ, 16 յունուարին։ Ժողովը բացաւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կիներու հատուածին վարիչ Վարսիկ Աթանէսեան։

Խօսեցան բազմաթիւ պատգամաւորուհիներ, որոնք եկած էին Հայաստանի բոլոր շրջաններէն։ Ժողովը տեւեց երկու օր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■

Ա. ՄԱՍ

X

— Հա՛, սանկ — Տալապետ ձեռքերը բացաւ ու երկարեց, քայլ մը ետ առնելով...

= Կեցի՛ր, ըսինք տէ՛... Զարնելու տեղը գայ նէ էս քեզի լուր կուտամ...

Չըխըլ, չըխըլ, չըխըլ — զանգակը բեմին։

Ու վարագոյրը իջաւ։

Սէրը եւ ազատագրական կռիւը ներկայացնող թատերգութեան առաջին վարագոյրը...։

XI

... Վարագոյրը բացաւ ծայրիկը։ Գիշեր։ Աչք աչքի չերեւիր։

Թա՛ք, թա՛ք, թա՛ք, — չորրորդ դարկն էր տանը դրան։

— Տո՛ւր կից մը, Մուսթաֆա, — ըսաւ ոստիկաններէն մին։

— Դուռը, հէ՛յ... Զարթնցա՞ք դեռ..։

Ու դուռը դղրդաց կիցէն։

Վարագոյրը թօղուց ծայրիկը։ Դողաց։ Կը շնչէր սրտատրոփ ու սարսափած։

— Դուռներնուս տակն են էղեր տէ, ծենք կը քնանա՜նք... Զօ՛մը գլխուս... Ասածնէ՛ դանէք...։ Ռո՛ւբէն, Ռո՛ւբէն, — շշնջեց։

Սուրէն դեռ կ'երայէ։ Աշա բարձրանալու վրայ է կառուցանուող շէնքի մը դեռ երերուն սանդուխներէն։ Վերը, ծայրը, Աստղիկը՝ հոլաթեւ ու ժպտուն... Վարպետը կը գոծէ։ Կը նորոգեն տունիկը։ «Սանկ էւչեւէն ա ծովը տեսնէ, կիրակոս խալֆա» — հօրը ձայնն է կուգայ ականջին։ «Պատուհան ծըն ա ասղիէն քա ծարդս, լերան նայող...» Մայրիկն է, լաչակը գլխին ու կիրակնածուտով, խունկ ծխելէն եւ խաչակնքելէն... «Խունկով ու խաչով տուն կը շինուի՞, ա՜յ Թագուհ» — «Եա աչքերդ տնկելով վեր նայելո՞վ, Ռուբէն»։ — «Ամմա լա՛ւ զարկ հա՛, ղալֆա՛, ասիկա զամփանա շինելու չըլծանիր, հասկցա՞ր» — հայրիկն է նորէն, միշտ վեր նայելէն...։

Թա՛ք, թա՛ք, թա՛ք...

— Ղալխը՛ն, հէ՛յ...

— Ռուբէ՛ն, Ռուբէ՛ն... Քա՛... Դուռներնուս տակն են էղեր տէ, ծենք երազ կը տեսնենք... Ռուբէ՛ն, Սուրէ՛ն։

= Ի՞նչ է, ծա՛յրիկ։

— Ժանտըրմա էկած է...

— Ի՞շ կ'ըսես, Թագուհ — աչքերը բացաւ ու ցատկեց հայրիկը՝ անկողնին ծէջէն՝ վեր նայելէն...

Ելան։

— Էֆէնտի՛, պէյիմ...

Ճարճատեց ձեղունը։ Ոտնաձայն վերեւ։ Շշուկ։ Կը ճնշէ։ Պիտի փլի, երդիքը պիտի փլի՛, կարծես...

— Էֆէնտիմ, վաղը կը կարգադրեմ... կը վճարեմ...

= Քալէ՛...

— Ճանը՛մ, ո՞ւր տեսնուած է որ, պարտքի համար, գիշերով...

= Ձայնդ կտրէ՛... Քալէ՛ ճամբայ..

×

— Քալէ՛, քալէ՛, աս ճամբէն քալէ, Սուրէ՛ն։

= Ասկէ կուգայ, Խորէն։

— Այսօր բանտ հայրիկիդ հաց տարած ատենդ չէ՞ս տեսար։

= Այո՛։

— Բան մը չըսէ՞ր հայրիկիդ։

= Խե՞նթ եմ։

«Խե՞նթ»։ Ուզե՛ց ըլլալ «Խենթ» մը։ «Խենթ»ին պէս ըլլալ այս գիշեր։

— Կեցի՛ր... Ոստիկա՞ն է...։

= Չէ՛, քիւրտ Հասանն է... Դարձաւ... Գնաց...

— Մարենք լամպան։

Սուրէն բացաւ լամբը։ Փո՛ւֆ։

Խորէնին աչքերը կը կայծկլտան մութին մէջ։ Վագրի՛ մը նման, որ ձագերուն վրէժը ունի։ Գիշերին մէջ իր աչքերը ու աչքերուն մէջ գիշերներ։

Երկար ստուեր մը՝ հեռուէն։ Ու հագ մը, — ըհը՛, ըհը՛, ըհը՛...

— Օսման էֆէնտին է... Փա՛կիր պատին...

= Մինա՞կ է...

— Այո՛։

Մօտեցաւ։ Իրենք եւս։ Փայլուն շեղբ մը։ Հառաչ մը։ Սպրդիլ ուզեց։ «Ը՛ն»... Այս անգամ ուսին է...

Աղմուկ. փախուստ։ Զէնքի ձայն ու ոստիկան։ Քիւրտ Հասանը՝ բիրը ձեռքը...

×

— Կարապե՛տ։

= Համմէ՞, չօրպաճի։

Տալապետին աղը շարժեցաւ։ Հօ՛փ, կից մը՝ Դաւիթ էֆէնտիին դրանը առջեւ եղող շանը, որ կը քնանար արեւին մէջ։

Ու աշա հառաչ մը Տալապետի ծծրակէն։ «Ո՛ւֆ»...

— Ամա՜ն, աղա՛...

= Սո՛ւս... Շանը՛ կը զարնե՞ն, կեավո՛ւր... — Թուրք մըն էր սատողը — Տինսիզ իմանըզ...

— «Շանը կը զարնե՞ն»... Զե՞ն զարներ... Շա՛նը... Մէկ ցեղէ էք, — մրմռաց Տէր Մեսրոպ հայրը, որ կը մտնէր Դաւիթ էֆէնտիին դրասենեակը — քիչ կը զարնէք կոր մեզի... Ուրեմն, մենք շունէ՛ն ալ վար ենք... Շունէն ալ վար...

— Հրամմէ՛, Տէր Հայր... կարապետ...

= Համմէ՞, չօրպաճի՛...

— Ջուր տանիս տուն...

Ու մինչ Տալապետ դուրս ելաւ, ծոծրակը բռնելէն, շունը՝ ցաւած տեղը լզելէն, եկաւ պառկեցաւ նոյն տեղը, պոչը պլորելէն. մինչ նոյն պահուն անցնող Թուրք մը գլխուն «սարըխ»ը կը պլորէր։

— Էս ալ քե՛զ տեսնել կ'ուզէի, Տէ՛ր Հայր — սկսաւ Դաւիթ էֆէնտի — աս գործը ա՛լ համէ հոտէ ելաւ... Աղբարս ա շատ պարապ գլօխ գտնուեցաւ շիտակը... Թող անկճին օղ ըլլայ ասիկա... Իմ տղաս ըլլար անողը նէ... Հը՛... Ճիվերուս տակը կ'առնէի խաչոր... Աղ վո՛վ, Օսման էֆէնտիին հետ չափուողը վո՛վ...

= Այո՛, բայց, մարդ կը վրդովուի, վերջապէս... Հինը չմոռցած, նո՛րը ծայր տուաւ... Նորէն, առտու իրիկուն արցունք է լացածնին... Բանտարկութիւնն ալ վրայէն...

— Է՛, քանի քի ատանկ է, թող ձգեն էլլեն, ճանը՛մ... Ի՞շ կրնայի պէտափակել ին ադ հին ու փլփլկած տանը...

= Ո՞ւր երթան, սակայն։ Ինչո՞ւ իր հօրենական արդար ժառանգի բաժինը թողու... Այսօր տունը կ'առնէ, վաղը՝ խանութը, միւս օր՝ դրամը... Աղջիկ կնիկ արդէն հարցուցած չունին մեզի...

(Շար.) Կ. ՄԽՀԵԱՆ

ժամը 2ին, փարիզի արքեպիսկոպոսը արտաքին Նախարարութեան պաշտօնատան մեծ սրահին մէջ կատարեց կրօնական պարզ արարողութիւն մը, որմէ վերջ նախկին պատերազմիկներ՝ դագաղը ուսամբարձ բերին զետեղելու պաշտօնատան առջեւ: Հոդ, 57 ազգերու ներկայացուցիչներուն առջեւ, Պ. Թարտիեօ արտասանեց դամբանականը, որմէ վերջ, սկսաւ հանդիսաւոր զօրանցքը դագաղին առջեւէն, առաջնորդութեամբ զօրավար կուռոյի:

ժամը 4,30ն էր, երբ Թափօրը հասաւ Թրոքատէրոյի հրապարակը, ուր եւ ցրուեցաւ:

Դագաղը զետեղուեցաւ փասիի գերեզմանատունը, դամբանի մը մէջ:

× Այն պահուն որ Թափօրը կ'անցնէր «Ֆիկառօ»ի խմբագրատան առջեւէն, խաղաղասէրներու խումբ մը արհամարհական կանչեր ուղղեց Թերթին տնօրէնին Քոթիի հասցէին, որ գլխաւոր եւ յամառ հակառակորդն էր Պրիանի եւ անոր քաղաքականութեան:

Թարտիէօ - Սայմըն տեսակցութիւնը

Անգլիոյ արտաքին Նախարարը որ Փարիզ եկած էր ներկայ ըլլալու Պրիանի յուղարկաւորութեան, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի վարչապետ եւ արտաքին Նախարար Պ. Թարտիէօյի հետ:

Այս տեսակցութեան մասին, պաշտօնական զեկոյց մը կը յայտնէ թէ երկու Նախարարները գոհունակութիւն յայտնելէ վերջ Ազգերու Դաշնակցութեան բանաձեւին, չինեւճափոնական վէճին մասին, քննած են այն հարցերը որոնք այս շաբթու վիճաբանութեան պիտի դրուին Զինաթափութեան ժողովին մէջ: Զբաղած են նաեւ Ֆրանսան եւ Անգլիան շահագրգռող հարցերով:

Երկու Նախարարները մանաւորաբար քննած են կեդրոնական Եւրոպայի եւ Դանուբեան երկիրներու տնտեսական կացութիւնը, եւ համաձայն գտնուած են որ այս հարցին մէջ եւս, Ֆրանսա եւ Անգլիա համաձայնաբար գործակցին, Եւրոպայի մէջ նուազեցնելու համար քաղաքական հակամարտութիւնները եւ փութացնելու համար տնտեսական վերակազմութիւնը:

Դանուբեան երկիրներու գործակցութիւնը

Ռումանական խորհրդարանին մէջ, վարչապետ Պ. Եորկայի եւ արտաքին նախարարին իշխան կիքայի տուած բացատրութիւններէն կը յայտնուի թէ Ռումանիա նպաստաւոր ընդունելութիւն ըրած է դանուբեան երկիրներու տնտեսական գործակցութեան ծրագրին:

Գալով Լեհաստանի, կառավարական շրջանակներէ տրուած տեղեկութեանց համաձայն, արտաքին նախարարը Պ. Զալէսքի, փարիզի մէջ, Պ. Թարտիէօյի հետ տեսակցութեան մը ընթացքին, պարզած է դանուբեան երկիրներու տնտեսական գործակցութեան իրականացման պայմանները:

Պուլկարիոյ կառավարական շրջանակները եւս մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան հանդէպ այս ծրագրին:

Պուլկարիոյ վարչապետը Կ. Մուշանօֆ հեռագրով լուսաբանութիւններ ուզեց Պ. Թարտիէօյէն այս ծրագրին մասին:

Լուցկիի թագաւորը անձնասպան

Լուցկիի Թագաւորը շուէտացի Իվառ Գրէօկէր անձնասպան եղաւ Փարիզի մէջ:

Գրէօկէր որ կը նկատուէր աշխարհի ամէնէն հարուստ անձը, նախագահն էր լուցկիի շուէտական ընկերութեան: Անցեալ ուրբաթ օր Ամերիկայէն հասեր էր Փարիզ, ուր կարգ մը մեծ դրամատէրներ հրաւիրեր էր հանդիպում մը ունենալու: Այս խորհրդակցութեան ներկայ ըլլալու համար, Շթոքհոլմէն կանչեր էր նաեւ Լուցկիի ընկերութեան գլխաւոր տնօրէնները:

Խորհրդակցութեան համար նշանակուած ժամուն, բոլորը հաւաքուած էին, բացի հրաւիրողէն, որուն բացակայութիւնը երբ երկարեցաւ, մարդ ղրկուեցաւ իր բնակած պանդոկը, Ավընիւ-Վիկտոր Էմմանուէլ, ուր դուռը խորտակելով, ննջարանին ղեկը գտնուեցաւ արիւնթաթախ վիճակի մէջ: Սրտին ուղղուած գնդակով մը, վերջ տուեր էր կեանքին:

Անձնասպանը երեք նամակ թողած էր, ուղղուած իր քրոջ եւ երկու բարեկամներուն:

Պատերազմէն յետոյ, միջազգային ճարտարարուեստի իշխաններէն մէկն էր որ չէր ազդուած տնտեսական տագնապէն եւ ընդհակառակն, կրցեր էր աւելի զարկ տալ իր լուցկիի ընկերութեան եւ զանազան ձեռնարկներու, որոնց գլուխը կը գտնուէր:

Փուանքարէի վարչապետութեան օրով, երբ ֆրանքը վտանգուած էր, իր օժանդակութիւնը առաջարկեց ֆրանսական կառավարութեան, փոխարէնը ուզելով լուցկիի մենաշնորհը: կառավարութիւնը իրեն պահեց այս մենաշնորհը, սակայն, Գրէօկէրի լուցկին (սիւէտուազ) լայն սպառում գտաւ ֆրանսական շուկային մէջ:

Այդ օրերուն Գրէօկէրի ընկերութեան բաժնեթուղթերը կ'արժէին 7,8,9000: 20ի չափ ազգեր մեծ ու փոքր, իրենց շահերը կապած էին այս ընկերութեան, որ իր գործունէութիւնը կը տարածէր ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերու վրայ: Գրէօկէր այդ օրերուն, հրապարակէն կը պահանջէր 30 միլիառ...

Բայց տագնապը հետզհետէ այս հսկայ ընկերութիւնն ալ կը ցնցէր եւ անոր արժեթուղթերը մարտ 4ին ինկեր էին 186 ֆրանքի: Զանազան պատճառներ, որոնց կարգին նաեւ անգլիականի անկումը, մեծապէս վնասեցին Գրէօկէրի, որ սկսաւ մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք շրջիլ, դրամ ճարելու յոյսով: կ'երեւի ձախողեցաւ, որ նախընտրեց վերջ տալ իր կեանքին:

Այս մարդուն անձնասպանութիւնը կարեւոր անդրադարձումներ պիտի ունենայ գործի աշխարհին վրայ:

Նրնկի ծրագրի գործադրութեան սկիզբը, Գերմանիոյ փոխ տուեր էր 125 միլիոն տոլար: Իսկ անկէց առաջ, օգնելու համար որ ֆրանքը չիյնայ, Ֆրանսայի փոխ տուեր էր 2 միլիառ: Այս գումարը իրեն վերադարձուեր էր 1931ին:

Ամերիկեան ելեւմուտքին բացը

Ամերիկայի ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ 1932ի ելմտական տարուան համար, ամերիկեան ելեւմուտքի բացը կը նախատեսուի 2,5 միլիառ տոլար, ըսել է 62 միլիառ, 500 միլիոն ֆրանք:

1933ի ելեւմտական տարիին բացը, հաւանաբար պիտի ըլլայ մէկ միլիառ, 700 միլիոն տոլար, (42 միլիառ, 500 միլիոն) համաձայն ելմտական նախարարին նախատեսութեան:

Ամերիկեան ծերակոյտը կը ջանայ հասոյթի նոր աղբիւրներ գտնել, փակելու համար այս բացը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. կեդր. կոմիտէն եւ փարիզի կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրեն

ԿՈՊԼԷՆԻ Հրազդան խումբը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelins:

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն, յառաջիկայ Ուրբաթ (18 Մարտ) իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Rue du Fbg. du Temple:

Սոյն բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան կեդր. կոմիտէի եւ փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի ընդհ. անդամական ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Դպրոցարանի սրահը, 240 Րիւ Տիւքէքլէն: Կարեւոր օրակարգ: Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Շաւ, Պ. Ա.— 25:

Բոկոլէն, Ծէր.— 35,

Վալանս, Յ. Պ.— 10:

Պ. ՍԱՄՈՒԷԼ Փապուճեանէ կը խնդրուի իր հասցէն յայտնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ նորակազմ երգչախումբի փորձերը ղեկավարութեամբ Պ. Սաքօ Յակոբեանի, վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: Արձանագրուիլ փափաքողները կրնան ներկայանալ:

Ձեր փնտռած գիրքը

ԹԷՕՖԱՆՕ հեղինակ Բոլ Տիմիթրաքօփուլօ (Բիւզանդիոնի հայազգի կայսր Յովհ. Զմիշկին է այս վէպին գլխաւոր հերոսը եւ Թէօֆանօ կայսրուհին իր սիրային արկածախնդրութիւններով: Կը կարդացուի հեւ ի հեւ): Գին 25 ֆրանք:

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ. հեղինակ Բոլ Տիմիթրաքօփուլօ (Սուլթան Համիտի հարէմականներուն իր շուայտութիւններով եւ դաւադրութիւններով, մրէժխնդիր հայ երիտասարդ մըն է վէպին գլխաւոր հերոսը): Գին 30 ֆրանք:

ՎԱԼԱՆԹԻՆ. ֆրանսացի նշանաւոր հեղինակ, Ժորժ Սանի սիրային ամէնէն գեղեցիկ վէպը: Գին 20 ֆրանք:

ԽԵՆԹ ԵՒ ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ. Րաֆֆիի: 25 ֆրանք:

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄՏՔԵՐ. Քրիս. Միքայէլեանի միակ հրատարակութիւնը, Բ. տպագրութիւն: Գին 10 ֆրանք:

ԱՆԱՀՏԱԿԱՆ. բանաստեղծ. գրեց Սոս Վանի: Գին 8 ֆրանք:

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը Լեւոն Գեւոնեանի 17, rue Damesme, Paris (13).

ՏԱՒԻՂ ԽԻՈԼԵԱՆ գրեց Գէորգ Կաւլարեանց: Բանաստեղծութեանց գեղեցիկ հատոր մը, գեղարուեստական տպագրութիւն, զարդանկարուած Մ. Բէպապեանէ, գին 20 ֆրանք:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant ***H. STEPHAN***

"ՅԱՌԱՋ,, ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

1.— ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ
ԹԱՒՐԻԶ........... Mélkoumian Khatchik
2.— ՌՈՒՄԱՆԻԱ
ա) ՊՈՒՔՐԷՇ............ Giknavorian, B. P. 487
բ) ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ........... Deirmendjian, Str. Stefan Cel mare 60
գ) ՍԻԼԻՍՏՐԷ.............. Atamian Onnig, Str. Berlin No. 13
3. ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ
ա/ ՍՕՖԻԱ................ Ismirlian S., B. P. 152
բ/ ՎԱՌՆԱ................ Tchividjian Garo, 3 rue Radina
գ/ ՖԻԼԻՊԷ............... Garabedian
4.— ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ
ՍԵԼԱՆԻԿ............... Librairie Française, 19 rue Tsimiski
5.— ԻՏԱԼԻԱ
ՄԻԼԱՆ.................. Onnik S., Radegouda 7
6.— ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ
ՆԻՒ—ԵՈՐՔ............... Massis Bookstore, 137½ E. 27 th Street
7.— ՍՈՒՐԻԱ
ՊԷՅՐՈՒԹ................ Sahaguian T., B. P. 517

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (5)

ՍՈՒՐԲ ԹՈՐՈՍԻ ԼԵՌԸ

Մայրս անընդհատ կ'աղօթէր, աղօթագիրքը ծունկերուն առջեւ... բազկատարած եւ վերացած:

Հիմայ արեւը՝ քօղին ներքեւէն զաղտագողի երեսը դուրս հանողներ ու խռովիչ նայուածքներ ունեցող հարսին նման, Սուրբին բարձունքէն վեր կը մագլցէր, իր ոսկեճամուկ քօղին սարսուռն ու փառքը փռելով Սուրբին ժայռերէն ներս, մեր եւ ամբողջ լերան վրայ:

Կէս ժամ չէր անցած, երբ պատահեցաւ հրաշքը: Անսովոր, զարմանալի եւ հրաշափառ հրաշքը: Հրաշք՝ որուն ականատես եմ եղած միայն, եւ չեմ գիտեր ինչո՞ւ մեծ հաճոյքով կը պատմեմ աս: Մօրս կտակն է այդ ալ, Մէսքէնէի անապատներուն մէջ երբ ինքը մահամերձ էր, եւ քանի մը շնագայլեր՝ Թուրք զապթիյէներ՝ իր վզէն բռնի առին Սուրբէն առած իր նշանը պարունակող մանաւոր քառակուսի ամանը, արծաթէ շղթայով եւ արծաթէ պատեանով: Պիտի խօսիմ իր կարգին:

Ըսի, որ կէս ժամ հազիւ անցած էր, երբ տեղի ունեցաւ, ինծի համար մինչեւ այսօր ալ, վաղն ալ անհաւատալի, բայց զարմանալի երեւոյթը:

Գլուխ գլխի տուած սեպաձեւ ժայռերը երկու, յանկարծօրէն սկսան ճռնչել ճիշդ՝ առանց ցօրենի, իրարու վրայ պարապին դարձող երկու ջաղացքի քարերու ճռինչով: Երկու սեպաձեւ ժայռերը բացուեցան հետզհետէ: Երկու ժայռերը զատուեցան իրարմէ եւ գոյնզգոյն լոյսերու անձրեւ մը սկսաւ մեր վրայ՝ երկու բացուած եւ իրարմէ զատուած ժայռերուն մէջտեղէն: Մինչ՝ փոքրիկ երկանաքարը, ինքն իր վրայ սկսաւ դառնալ...ղը՛ր...ղը՛ր... ղը՛ր...:

Ես սկսած էի վախնալ: Իսկ մայրս խորունկ յափշտակութեամբ մը աչքերը քարերուն մէջտեղէն տեղացող լոյսերու տարափին, անյագօրէն կը դիտէր, անհասկնալի բառեր ու խօսքեր մրթմրթալով, միշտ բազկատարած:

Յանկարծ՝ մօրս ծունկերուն առջեւ բաց գտնուող աղօթագրքին վրայ ժայռերուն միջեւէն խոշոր կաթիլ մը ինկաւ, որուն յաջորդեց արեւի կլորութեամբ խոշոր լոյսի մը անկումը, մօրս քթին վրայ, անկէ ալ երկու ձեռքերուն մէջ, եւ մօրս ձեռքերը գոցուեցան ճիշդ այնպէս ինչպէս կը գոցուէին, երբ իր մարուքը բռնէր:

Բուրջերու ծրարի մը նման, ինքզինքիս վրայ կծկուած, առանց շունչ առնելու կը հետեւէի տեսիլքներուն, պզտիկ տղու վախով մը ու զմայլանքով լեցուն: Չէի ուզեր հաւատալ աչքերուս: Երբեմն ինքզինքս երազի մը մէջ կարծելով, կը գոցէի աչքերս. յետոյ կը բանայի կրկին եւ ուժով մը շփելէ յետոյ, կը տեսնէի նոյն զարմանազան տեսարանը: Սեպաձեւ երկու ժայռերը Սուրբին, իրարմէ զատուած, այնպէ՛ս գրեթէ օդին մէջ եւ լոյսերու տարափը աւելի ու աւելի սաստկացած, ճրագալոյցի գիշերուան եկեղեցիներու լոյսերուն նման, հազար, հազարաւոր եւ պէսպիսուն: Մայրս կը մնար իր նախկին դիրքին մէջ. յափշտակուած լոյսերու սահանքէն եւ կախարդական ջրվէժէն, ձեռքերը գոց, աղօթագիրքը բաց իր ծունկերուն առջեւ, անխօս ու տեսլացած:

Ու պահէ պահ, երկու ժայռերը Սուրբին, հանդարտօրէն, մոգական զսպանակի մը մղումով կարծես, իրարու միացան կրկին, լոյսերու տեղատարափը տակաւ առ տակաւ դադրեցաւ, ու երկանաքարին ղը՛րղըրոցն ալ կտրեցաւ մէկէն:

Սուրբը՝ իր հին ձեւով կը տեսնէի հիմայ. միայն մայրս փոխուած էր: Երեսի վրայ ինկած. ձեռքերը միշտ գոց, ինծի բոլորովին անհասկնալի բառեր եւ խօսքերով, բաներ մը կ'ըսէր, կարծես մէկու մը հետ կը խօսէր:

Մինչեւ կրունկներս, քրտինքներու հեղեղ մը թրջած էր զիս, սոսկում, զարմանք եւ հիացում իրար խառնուած էին, ու ես չէի կրնար բացատրել օրուան արտակարգ երեւոյթը:

Եւ ահա յանկարծ մայրս նորէն գլուխը վեր առաւ, եւ այս անգամ տասնըհինգ տարեկան դեռատի աղջկան մը աշխուժով ոտքի ցատկելով գրեթէ՝ գոռա՛ց.

—«Բալէ՛, քալենք, զաւակս. Սուրբը քու երեսդ նայեցաւ. մեռնիմ իր զօրութեանը. քալէ՛, մէկ հատիկ արալան տղաս: Մարդու բան չըսես. հա՛, վերջը լաւ չըլլար. քալէ՛»:

Անհամբեր էի. մանկութենէս քիչ մը ջղային եւ հետաքրքիր, Սուրբին դուռնէն դուրս ելանք թէ չէ, փաթթուեցայ մօրս թեւերուն եւ վզին, խնդրելով որ ափին մէջ գոցուածը ցոյց տայ ինծի:

—«Չէ՛, չէ՛, զաւակս: Հա՛, կը տեսնեմ, որ դուն զիս չես սիրեր: Տե՛ս, եթէ մինչեւ հնձանները չհասած բանամ ձեռքս, մէջինը ցոյց տալու համար, Սուրբը կը վշտանայ. ու ես կրկին կը հիւանդանամ. նորէն մարո՛ւք կուգայ վրաս»:

Իր վերջին խօսքերէն սոսկացի ուղղակի: Անմիջապէս աչքիս առջեւ եկան քիչ մը առաջուան տեսիլները ու պզտիկ տղու մը վախովը համակուած՝ լռեցի:

Հիմայ՝ մայրս զուարթ էր եւ կեանքոտ: Աքլորնքի նոր հասած աղջկան մը ներքին հրճուանքէն մղուած, կը վազվռտէր, կը ցատկոտէր կարծես: Ու թիթեռնիկներ հալածող մանկան մը խանդավառութեամբ կը մագլցէր այգին տանող բլուրն ի վեր: Այնքան լաւ էր տրամադրուած, որ առանց յոգնութիւն զգալու, եւ առանց քիչ մը հանգչելու համար կենալու, մենք կտրեցինք բլուրն ու հասանք անոր գագաթը:

Ու երբ՝ պահ մը իջանք ... դէմի բլրակէն, եւ ուղղուեցանք դէպի հնձան, մերոնք՝ հարսներ աղջիկներ, դիմաւորեցին մեզ ... քիչ մը ուշանալուն համար ... ցումներ ընելով:

Հա՛, ճիշդ այդտեղ, հնձանին ... ու մերոնց ներկայութեանը, ... մէկէն ի մէկ, բարձր, հնչակա[ւոր] սրբազան ձայնով մը՝ պոռաց.

—«Աղջիկներ, քուրեր եւ աղ[ջիկներ] իմացէ՛ք, իմացէ՛ք որ ... հարսը, ձեր քոյրը՝ Թուման ... ուեցաւ: Հրաշքը տեսայ, ... Սուրբը ինծի նշան մը ... նշա՛ն...»:

Մերոնց շրջակայ այգիները ... արձագանգեցին իր խօսքերը ... բոլորի այգիներէն վազող ... Մայրս՝ գրեթէ ուսերուն ... առած, գիւղական ուրախ եւ ... քոտ երգերով եւ զուարթ բացա[գան]չութիւններով, հնձան տարին ... հաւաքուեցան հետզհետէ ... հնձաններէն հարսներ, հարսներ աղջիկներ: Օրուան հերոսուհին ... մայրս:

ՄԱՆՈՒԿ Ա. ՄԱՆՈՒԿ[ԵԱՆ]

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ ::	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա ::	250 »	130 »	—
Ամերիկա ::	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ ::	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱՐԹԻ 16 ՄԱՐՏ 1932

16 MARS 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1829 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԻՄԱՍՏԸ

Հիթլէ՞ր թէ Հինտէնպուրկ,— պատասխանը տրուեցաւ կիրակի օր, 13 մարտ, քուէարկողներու աննախընթաց բազմութեամբ մը:

Թէեւ Հինտէնպուրկ չշահեցաւ բացարձակ մեծամասնութիւնը եւ համեմատականի միայն. բայց կասկած չկայ որ ապրիլ 10ին պիտի հռչակուի նախագահ գերմանական հանրապետութեան, երկրորդ եօթնամեայ շրջանի մը համար:

Սովորական պարագաներու մէջ, այնքան մեծ հետաքրքրութիւն չպիտի շարժէր այս ընտրութիւնը: կամ պիտի շարժէր այնքան որքան որեւէ երկրի մը ներքին գործը:

Տարբեր է այսօր կացութիւնը, թէ՛ Գերմանիոյ համար եւ թէ՛ անոր սահմաններէն դուրս:

Գերմանիան կը գտնուի դարձակէտի մը առջեւ: Իր պատմութեան բախտորոշ մէկ շրջանին մէջ: Եւ մատնուած է խոր ջղաձգութեան մը: խմորումներ կան, ինչպէս խառնուածեան սերմեր: Այս պատճառով ալ, ինչ որ տեղի կ'ունենայ այդ վիթխարի երկրին մէջ, յարուած կը պահէ արտաքին աշխարհին, եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի ուշադրութիւնը:

«Յառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթ է ֆրանսական մամուլին արտակարգ իրարանցումը, այս ընտրութեան առթիւ:

Բոլոր առաջնակարգ թերթերը — անոնք որ յաւակնութիւնն ունին հանրային կարծիք վարելու — ղրկած էին մասնաւոր թղթակիցներ, օրը օրին, ժամը ժամին իմանալու համար դէպքերու ընթացքը: Պատմելու համար պատմութիւնը ոչ միայն ընտրական պայքարին, այլ եւ ամենօրեայ կեանքին:

Ընտրութիւնները վերջացան, բայց թղթակցութիւնները կը շարունակուին դեռ: Մեծ մասով՝ ծանօթ գրագէտներու ստորագրութեամբ:

Երեւոյթներէն դատելով, Փարիզը լուրջ ցնցումի մը պիտի մատնուէր, եթէ յաջողէր Հիթլէրի ընտրութիւնը:

Հինտէնպուրկն ալ հաճելի չէ Ֆրանսայի ազգայնականներուն համար, ըլլալով թունդ ազգայնական, պատերազմի յանցաւոր եւ կայսերական մարաջախտ: Բայց, փորձուած սատանան չփորձուած հրեշտակէն լաւ է:

Ուրեմն, Փարիզը գոհ է որ ազատեցաւ մղձաւանջէ մը, Հիթլէրի պարտութեամբ: Հինտէնպուրկը ծանօթ է իր ամբողջ կերպարանքով եւ եօթնամեայ պաշտօնավարութեամբ, հետեւաբար կրնան աւելի պաղարիւն մնալ:

Եւ — տարօրինակ հակասութեամբ մը — ամէնէն աւելի գոհ են ձախակողմեան տարրերը: Նոյն իսկ ընկերվարականները:

Անոնք որ գետնէ գետին կը զարնէին Մաքտօնըլտն ու Սնոտէնը, իբրեւ դաւաճան ընկերվարութեան, սրտանց կը շնորհաւորեն Գերմանիոյ ընկերվարականները, այս ընտրութեան առթիւ: (Գերմանիոյ ընկերվարականները առնուազն եօթը միլիոն քուէ ապահոված են Հինտէնպուրկի): Լէոն Պլում իր ստորագրութեան տակ, եւ ընկերվարական պաշտօնաթերթին մէջ, կիրակի օրուան ընտրութիւնը կը հռչակէ «վճռական յաղթանակ մը Հանրապետութեան, հետեւաբար եւ Խաղաղութեան համար»: Հիթլէրականութեան — գերմանական ֆաշիսմին — ջախջախումը ամէն բան է ներսի եւ դուրսի ընկերվարականներուն համար: Գոնէ խաղաղութեան ամրապնդման տեսակէտով:

Մինչդեռ, Ֆրանսայի մոլեռանդ ազգայնականները տարբերութիւն մը չեն տեսներ Հիթլէրի եւ Հինտէնպուրկի միջեւ: Երկուքն ալ կը համարեն կատաղի կուսակից՝ գերմանական միութեան, դաշնագիրներու վերաքննութեան — վերացման — եւ հետեւաբար վտանգաւոր՝ Ֆրանսայի ապահովութեան համար:

Դրամապետական «Տէպա»ն, որ այդ համոզումն ունի, հետեւեալ հաշիւը կ'ընէ.

— «Կիրակի օր 37 միլիոն քուէարկողներ մասնակցեցան ընտրութեանց եւ Հիթլէր ու Հինտէնպուրկ երկուքը մէկ 30 միլիոն քուէ շահեցան: Պէտք չէ մոռնալ թէ Հինտէնպուրկի շահած քուէներուն մէջ կան ընկերվարականներուն քուէներն ալ: Զեղչենք այդ քուէները: գերմանիոյ ընկերվարութիւնը շուրջ եօթուկէս միլիոն կուսակից կը հաշուէ: Ուրեմն, առանց անոր, Հինտէնպուրկ շահած է 11 միլիոն քուէ: Այսինքն այնքան որքան Հիթլէր, թերեւս քիչ մըն ալ պակաս: Բայց, իւրաքանչիւրին շահած այս 11 միլիոնին վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ Տիւսթէնպերկի տրուած երկուքուկէս միլիոն քուէները: Այսպէսով ամէն տեսակի գերման ազգայնականներուն թիւը կը հասնի 24 միլիոնի»:

Եզրակացութիւն,— երկուքին ալ նպատակը, հետեւաբար եւ վախճան համակրանքը մէկ է: Հիթլէր եւ Հինտէնպուրկ միայն գործելու մեթոտներով կը տարբերին իրարմէ: Մէկը յախուռն է, մեծ-մեծ ջարդող, միւսը՝ հաւասարակշիռ եւ աւելի վարպետ:

Բուն գերմանական տեսակէտէն քննելով խնդիրը, կը տեսնենք որ այս անգամ ալ յաղթեց մեծ ժողովուրդի մը ողջմտութիւնը: Այս անգամ ալ, ամբողջ անցուդարձին տիրական գիծն էր հեռատես հաշիւը:

Պարտուած Գերմանիան անընդհատ վերելքի մէջ է 1920էն, այլ մանաւանդ 1925էն ի վեր: Ամէն տարի, միջազգային խոշոր դէպքերու առթիւ, պատնէշ մը, խարիսխ մը աւելի կը շահի, շնորհիւ իր հաւասարակշիռ, մեթոտիկ եւ աննկուն աշխատանքին:

Պատճառ չէ որ ամբողջ Գերմանիան կ'անիծէ պատերազմի դաշնագիրները, իր վզին փաթթուած կապանքները:

Ամբողջ ժողովուրդը մատնուած է ստորերկրեայ փոթորիկի մը: կը մռլտայ, կ'որոտայ: Անհամբեր շարժումներ կը փորձէ: Բայց, չուզեր պայթեցնել, չուզեր փրցնել: կը համբերէ ու կը գործէ: Հետեւողականօրէն կը փորէ իր մէջքին վրայ, իր ճամբուն վրայ հաստատուած ապառաժներուն հիմերը:

Եւ այնքան վստահ է այդ քաղաքականութեամբ վերջնական յաղթանակը շահելու, որ թոյլ չի տար յախուռն մարզանքներ: կ'օգտագործէ տարերային, ամբոխային պոռթկումները, Հիթլէրականութենէն մինչեւ Պոլշեւիկեան սաղաւարտներն ու համայնավարութեան խրտուիլակը: Բայց, ի հարկին ուժգնօրէն կը դիմադրէ յորձանքին, խուսափելով անդարմանելիէն:

Արկածախնդիրը զոհելով մառէշալին, գերման ժողովուրդը, իր բոլոր հոսանքներով, անգամ մըն ալ կը հռչակէ թէ «Գերմանիան վեր է ամէն բանէ»:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱ՜Յ ՔԵԶ, ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼ

Թրքական թերթերը՝ երբ սկսին *ալաթուրքա* լուրեր տալ, կը յիշեցնեն իրենց ազգային միակ ստեղծագործութիւնը՝ քարակէօզի խաղը, ու երեւան կը բերեն Հաճի Էյվատեան հանճար մը:

Այս կարգէն է *Վագըթ*ի գիւտը, Հայաստանի զօրաշարժի մասին: Մարդը այնքա՜ն դառն լրջութեամբ կը հաւաստէր որ քիչ մնաց մենք ալ հաւատայինք:

Իսկ երբ նոյնքան մտահոգ, կը հարցնէ լուրին «ստոյգ աղբիւրը»... կը պատասխանենք ֆրանսացիներու ծանօթ առածովը.

— Անմիտ հարցումին պատասխան չեն տար:

Կ'երեւի ի վերջոյ, ծիծաղէն ու հեգնանքէն ալ պէտք է դադրինք, որպէսզի մեր թուրք եղբայրներու պարտէզին մէջ, վարունգը ծուռ չբուսնի...

Մինչ այդ սակայն, պէտք է ողբալ.— եթէ բոլոր թուրք խմբագիրները այդպէս կը հասկնան ոչ միայն հայերէնը, այլ եւ երգիծանքը... վա՜յ քեզ Մուսթաֆա Քէմալ...:

ԽԱՐՏՈՑ

Լինտպէրկի տղեկը դեռ չէ գտնուած

Նիւ-Եորքի թերթերէն մէկը կը գրէ թէ երկու համբաւաւոր մաքսանենգները որոնք Լինտպէրկի կողմէ կը բանակցէին տղեկին առեւանգիչներուն հետ, օդանաւով մեկնած են Տիթրոյիթ, իրենց հետ տանելով 250 հազար տոլարի գումար մը, զոր Լինտպէրկ պատրաստ է վճարելու իբր փրկագին իր տղեկին: Առեւանգիչները ուզած էին միայն 50 հազար տոլար:

Փիցպուրկի ոստիկանութիւնը կը փնտռէ երկու երիտասարդներ, որոնք Լինտպէրկի տան մէջ կ'աշխատէին իբր պարտիզպան եւ առեւանգումէն քիչ յետոյ անհետացեր էին:

Մարտ 2ին, Նիւ-Եորքէն Համպուրկ մեկնող նաւու մը նաւապետը յայտնած է թէ իր նաւուն մէջ կը գտնուի փոքրիկն Լինտպէրկի տարեկից տղեկ մը: Տղուն հետ ոչ ծնողք կայ, ոչ ալ ազգական, այլ յանձնուած է եղեր նաւուն սպասուհիներէն մէկուն: Նաւը Համպուրկ պիտի հասնէր երէկ:

Ալքափոնի, Ամերիկայի յայտնի մաքսանենգը, ինչպէս կը յիշուի. գրած էր կառավարութեան, որ զինքը բանտէն ազատէ, մասնակցելու համար փոքրիկն Լինտպէրկի փնտռտուքներուն: Նախագահ Հուվըր տրամադրութիւն չէ յայտնած տալու ուզուած արտօնութիւնը, հակառակ կատարուած բազմաթիւ դիմումներուն:

Լեոն Տրոցկիի օդափոխութիւնը

Թուրքիոյ մէջ անցուած երեք տարուան աքսորէ մը վերջ, պոլշեւիկեան նախկին պետը Տրոցկի արտօնուեցաւ երեք ամսուան օդափոխութեան համար երթալու Չեխօսլովաքիա:

Տրոցկի, 15 օրէն պիտի մեկնի Պոլսէն: Թուրք կառավարութիւնը չեխօսլովաք կառավարութենէն երաշխիք ուզած է, ապահովելու համար Տրոցկիի վերադարձը:

Տրոցկիի տղան ու աղջիկը կը գտնուին Գերմանիա: Իր կինը իբր պատանդ պիտի մնայ Պոլիս:

Կանտոնի տեղակալը ձերբակալուած

Փոմպէյէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, կանտոնի օգնականներէն մէկը միլիոնատէր մը, ձերբակալուեցաւ կառավարութեան հրամանով:

Ցիշեալը նախապէս երկու անգամ ձերբակալուած ու բանտարկուած էր: Ցունուարին, ոստիկանութիւնը խուզարկեր էր այն գրասենեակները, ուր կանտոնի տեղակալը կը վարէր Հնդիկ Խորհուրդի գանձապահութեան պաշտօնը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերմանիոյ քուէարկութենէն յետոյ

Հիթլէր կը շարունակէ պայքարը

Գերմանիոյ նախագահական ընտրութեան երկրորդ քուէարկութիւնը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 10ին ու թէեւ, մարաջախտ Հինտէնպուրկի ընտրութիւնը ապահովուած կը նկատուի, կուսակցութիւնները կը շարունակեն եռանդագին կոչեր ուղղել ընտրողներուն:

Հինտէնպուրկի վերընտրութիւնը յաջողցնելու համար կազմուած յանձնախումբը, յայտարարութեամբ մը գոհունակութիւն կը յայտնէ առաջին քուէարկութեան արդիւնքին մասին եւ վստահութիւն յայտնելէ վերջ՝ Հինտէնպուրկի յաջողութեան մասին, ընտրական պայքարի շարունակութեան պատասխանատուութիւնը կը ձգէ հակառակորդներուն վրայ:

Վոլֆ գործակալութեան մէկ զեկոյցին համաձայն, լաւատեղեակ շրջանակներ կը յայտնեն թէ նախագահական ընտրութիւնը կատարեալ յաջողութիւն մը եղաւ Հինտէնպուրկի համար եւ մօտ 150 հազար պակսած քուէները որ եւ է իմաստ չունին բաղդատմամբ միլիոնաւոր քուէներուն, որոնք տրուեցան ի նպաստ մարաջախտ Հինտէնպուրկի:

Հիթլէր իր կարգին, յայտարարութեան մը մէջ կ'ըսէ.— Ընտրական առաջին պայքարը վերջացած է: կեդրոնին եւ մարքսեան ճակատին դէմ յարձակումը պէտք է վերսկսի ամենաբուռն կերպով: Զեզ կը հրաւիրեմ այժմէն իսկ կռուի սկսիլ, երկրորդ քուէարկութեան համար: Իմ ճառերուս մէջ, արդէն մատնանշած եմ թէ ինչ ալ ըլլայ ընտրութեանց արդիւնքը՝ Մարտ 14ին, մենք միշտ պիտի մնանք աշխատանքի վրայ: Այժմ, ոչինչ պէտք է մեզ կասեցնէ: Ինչպէս ես ինքս իսկ կը սկսիմ աշխատանքի, նոյնպէս կը սպասեմ որ առանց որ եւ է վարանման, ամէն մէկդ կրկնապատկէք ձեր ճիգերը»:

Հիթլէր իր յայտարարութիւնը կը վերջացնէ հետեւեալ խօսքերով.— Ընտրական առաջին պայքարը վերջացած է: Երկրորդը սկսաւ այսօր: Ինչպէս առաջինը, երկրորդն ալ պիտի շարունակեմ անձամբ»:

Զինաթափութեան ժողովը

Զինաթափութեան ժողովի յանձնախումբերն սկսան աշխատանքի, թէեւ, աշխատանքները յառաջ կը տարուին դանդաղօրէն:

Օդանաւային ուժերու սահմանափակման յանձնախումբին մէջ, երբ հարցը կը դառնար քաղաքային օդանաւորդութեան միջազգայնացման վրայ, նշմարուեցաւ որ հարցը կախում ունէր քաղաքական յանձնախումբի եզրակացութեան:

Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւով մը, օդանաւային յանձնախումբը պաշտօնյանձնեց իր նախագահին դիմելու զինաթափութեան ընդհանուր յանձնաժողովին, որ կարելի արագութեամբ իր եզրակացութիւնը հանէ սկզբունքի այս հարցին մասին:

Նաւային յանձնախումբին մէջ եւս, նոյն սկզբունքային դժուարութիւնները երեւան եկան: Գերման պատուիրակները առաջարկեցին ապագայ պայմանադրութեան մէջ մտցնել դասակարգերու գաղափարը: Գերմանիա իրեն կը վերապահէ մարտանաւերը —զրահաւորներ եւ ընդծովեաներ— ջնջելու առաջարկը, քանի որ Վերսայլի դաշնագրով Գերմանիոյ արգիլուած է ունենալ այդ կարգի մարտանաւեր:

Յանձնախումբը մերժեց գերման պատուիրակներուն առաջարկը: Յանձնախումբերը կը շարունակեն առանց եռանդի աշխատիլ:

Ճափոնական ուժերը կը քաշուին

Ճափոնի պատերազմական նախարարը զեկոյցով մը յայտարարեց թէ երկու զօրախումբեր հրաման ստացան մեկնելու Շանկհայէն եւ վերադառնալ Ճափոն:

Այս լուրը տուող զեկոյցին մէջ, Ճափոնի պատերազմական նախարարը վճռապէս կը հերքէ այն լուրերը թէ օգնական ուժեր ղրկուած են Ճափոնական Ֆորմոզա կղզին:

Պուլկարիոյ ելմտական կացութիւնը

Երկրին ելմտական կացութիւնը կը վրդովէ պուլկար քաղաքական շրջանակները:

Փարիզէն Սօֆիա տրուած տեղեկութեանց համաձայն, դժուար թէ պուլկար կառավարութիւնը կարենայ դիւրութիւններ ստանալ, վճարումներու յետաձգման ձեւով: Փարիզի մէջ, ելմտական յանձնախումբը այս պահուս կը քննէ Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի առաջարկները՝ ելմտական օժանդակութիւն մը ստանալու համար:

Պուլկար թերթերէն շատերը այն կարծիքը կը յայտնեն թէ Պուլկարիա չպիտի կրնայ, առանց իր դրամին կայունութիւնը վտանգելու, փոխադրել 43 միլիոն լէվայի գումարը, որ անհրաժեշտ է իր արտաքին պարտքերու վճարման համար:

Պուլկար կառավարութիւնը արդէն որոշեց մարտ 15էն սկսեալ դադրեցնել արտաքին փոխառութեանց տոկոսներու վճարումը:

Այս յետաձգման պատճառները թէեւ ցոյց կուտան Պուլկարիոյ ելմտական կացութեան ծանրութիւնը, բայց քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ այս որոշումը հետեւանքն է Փարիզի մէջ, ելմտական օժանդակութիւն մը գտնելու յոյսով կատարուած բանակցութեանց ձախողման:

Համայնավարները Պուլկարիոյ մէջ

Պուլկարիոյ նախարարական խորհուրդը քննութեան առած է բանուորական երեսփոխաններու խանգարիչ եւ խափանարար ընթացքը Սոպրանիէի աշխատանքներու մէջ եւ կը մտածէ միջոցներ ձեռք առնել անոնց դէմ:

Եթէ բանուորականները շարունակեն իրենց խափանարար գործունէութիւնը, կառավարութիւնը կը մտածէ խնդրոյ առարկայ դարձնել անոնց կեդրոնական ընտրական ցուցակի օրինաւորութիւնը: Եթէ ան բեկանուի, հիմակուան 31 երեսփոխաններէն միայն 5ը կը մնան երեսփոխան, որովհետեւ 26ը կեդրոնի ցուցակով ընտրուած են: Այս պարագային, այլեւս հարկ չի մնար բանուորականները դուրս հանելու ուրիշ ձեւերու մասին մտածելու:

Թեվֆիք Րիւշտի Պուլկարիոյ մէջ

Թուրքիոյ արտաքին նախարարը Թէվֆիք Րիւշտի որ Սօֆիա կը գտնուի, մամուլի թղթակիցներէն մէկուն հարցման պատասխանելով՝ յայտնեց թէ պուլկար կառավարութիւնը տակաւին իրեն չէ առաջար-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

Հայերը Սեբաստիոյ մէջ

Ճամբորդէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (10 մարտ).—

Ցանր է մեր վիճակը, կ'ապրինք ահ ու դողով, լեզին կուլ տալով:

Յաճախ կը քարկոծուինք փողոցներու մէջ, թուրք լակոտներէ: Մեծ ու պզտիկ, այր եւ կին լուտանքներ կը տեղան:

Վերջերս, տասնեւվեց տարեկան տղայ մը փողոցէն անցած ատեն թուրք տղաքներ կը հայհոյեն: Տղան կ'ուզէ ճամբան շարունակել:

Երկու հասակաւոր թուրքեր որ կը դիտէին դիմացէն, յանկարծ պատանիին վրայ յառաջանալով կը մօտեն եւ կը սկսին զարնել: «Օլան կեավուր, տակաւին լեզո՞ւ ունիս խօսելու»:

Եւ տղան կը ծեծեն մեռցնելու աստիճան: Արիւնը կը վազէ գլուխէն եւ դէմքէն: Բարեբախտաբար տարեց թուրք մը կը հասնի դիմացէն եւ միջամտելով կ'առնէ խեղճ տղան, կը տանի աղբիւրի մը առջեւ, կը ձգէ որ լաւ մը լուացուի: Յետոյ կը հարցնէ.

— Ճիշդ խօսէ, թո՞ւրք ես թէ կեավուր:

Տղան դողդղալով կը պատասխանէ.

— Հայ եմ:

«Բարեբար» միջնորդը, աղտոտ բառով մը կ'աւելցնէ.

— Եթէ գիտնայի թէ կեավուր ես, կը ձգէի որ սատկեցնէին շան մը պէս:

Տղան ահաբեկ խոյս կուտայ:

Տեղին քահանան անգամ յաճախ քարկոծուած է փողոցներու մէջ: Գիշեր մը թաղէ մը անցած պահուն երկու չափահաս թուրքեր վրան կը վազեն, կը զարնեն «կեավուր փափազը» մռլտալով: Նոյն պահուն ուրիշ թուրք մը մօտակայ ոստիկանին տանը դուռը կը զարնէ: Դրդողները կարծելով թէ իրենց արարքին դէմ գանգատի համար պիտի կանչեն, խոյս կուտան:

Այս տարի չեն կրնար վճարել

Անցեալ օր գրած էինք թէ Թուրքիա 1933ին պիտի յետաձգէ 1932ի վճարումները: Այս լուրը կը հաղորդուի Էնկիւրիէն, Մարտ 9 թուակիր հեռագրով մը.—

Կառավարութիւնը ելմտական տագնապին հետեւանքով, 1932 ելմտական տարուան միջոցին իր վճարելիք պարտքերը հատուցանելու դժուարութեան մէջ չգտնուելու համար, այժմէն առնելիքտէրներուն դիմում ընելով առաջարկ մը ըրած է: Պահանջատէր խմբակներու եւ ընկերութեանց գրուած մէյմէկ նամակով խնդրած է որ 1932ի մասնավճարը պայմանագրութեանց մէջ նշանակեալ վերջին մասնավճարին յաջորդող տարուան փոխանցուի:

Այսինքն 935 տարուան մէջ, պայմանագրութեան մը համաձայն, կառավարութիւնը վերջին մասնավճարը տալու տեղ այս 932ի մասնավճարն ալ 936ին փոխանցուած պիտի ըլլայ: Կառավարութիւնը այս գործողութեան առթիւ ընկերութեանց զեկուցած է նաեւ թէ պատրաստ է առնելիքտէրներունիրաւունքներուն շահերը պաշտպանելու համար չափաւոր տոկոս մը վճարելու:

Ուրիշ ծրագրի մը համաձայն, ելմտական յանձնաժողովը որոշած է որ կառավարութեան 32—40 միլիոնի չափ յանձնառութիւնները այս տարի եթէ կարելի ըլլայ, ամբողջովին չհատուցուին, եւ 2—3 մասի բաժնելով, վճարման համար բանակցութեան մտնելու առաջարկ ըլլայ կառավարութեան:

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Դերասան Վահրամ Փափազեան, որ Ռուսիայէն արտասահման անցած էր վերջերս, եւ պահ մը մնալով Ռիկայի մէջ՝ ներկայացումներ տուած, արդէն հասած է Փարիզ եւ կը պատրաստուի շարք մը ներկայացումներ տալու:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՆՈՐ ՀՐԱՀԱՆԳԻՆ ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Երթեւեկի նոր հրահանգը կը շարունակէ զբաղեցնել շատ մը հայրենակիցներու միտքը:

Ստացուած լրացուցիչ տեղեկութիւնները եկան պաղ ջուր լեցնել բոլոր անոնց վրայ, որոնց ոտքը գետինէն կտրած էր՝ Թուրքիա վերադառնալու հեռանկարին առջեւ: Թուրք հիւպատոսարանին հասած հրահանգը կը ճշդէ թէ որո՛նք պիտի կրնան օգտուիլ Քէմալի բարեխնամ կառավարութեան այս նոր «հոգածութենէն»: Հիմա յայտնի է թէ Թուրքիա պիտի կրնան վերադառնալ միայն անոնք, որոնք Օսմանեան անցագրով եւ կամ առանց որեւէ անցագրի դուրս ելած են:

Այնքան սահմանափակ է ատոնց թիւը, որ այս «շնորհ»ը իրականին մէջ շատ քիչ արժէք կը ներկայացնէ: Մանաւանդ որ 18 յօդուածէ բաղկացեալ պէյաննամէ լեցնելու եւ Էնկիւրիէն հրաման ստանալու պայմանը կայ: Դուռները բանալու այս փորձը շատ կը նմանի խորհրդային երկրէն ներս ընդունուելու ձեւակերպութեանց: Ու նոր հրահանգէն վերջ ալ, Թուրքիա մտնելը նոյնքան դժուար է, որքան խորհրդային դրախտէն ներս մուտքը:

Բայց ինչո՞ւ այս ժամուն մէջտեղ կը նետուի երթեւեկի հրահանգը: Ներքին եւ արտաքին ի՞նչ պատճառներ կը ստիպեն Քէմալի գործավարները նման քայլ մը առնելու:

Կարեւոր է քննել այս հարցերը, հասկնալու համար ձեռնարկի միտքը:

Նախ առնենք ներքին պատճառները:

Թուրքիա տնտեսական շատ գէշ վիճակ մը կը ներկայացնէ այսօր: Առեւտրական հրապարակին վրայ տարիներէ ի վեր սնանկութիւնները իրարու կը յաջորդեն, վարկ չկայ: Բազմաթիւ օտար դրամատուններ փակեցին իրենց դուռները Էնկիւրիի ցիներու Թրքացման մոլեռանդ քաղաքականութեան, ինչպէս նաեւ գործերու թուլութեան պատճառաւ: Եթէ քաղաքականօրէն անցնինք գիւղերը, հոն ալ կը տեսնուի թէ գիւղացիները անօթի են, նոյնիսկ պետական պարտադիր տուրքերը վճարելու ի վիճակի չեն, ցորենին օխան 3 դրուշի կը ծախեն եւ սերմնցուին համար տրուած դրամը յաճախ աւելի շատ է քան բերքի վաճառումէն գոյացած հասոյթը: Այս մասին յատկանշական գրութեանց կը հանդիպինք յաճախ Թուրք թերթերուն մէջ: Պետական եւստացոյցը 186 միլիոնէն իջեցուցին 136 միլիոնի (երկու տարի առաջ 226 միլիոն էր): Այս ընթացքով պետութիւնը ինք ալ դէպի սնանկութիւն կը դիմէ:

Երբ այս է կացութիւնը, տարակոյս չկայ որ ոչ-Թուրք տարրերու Թուրքիա վերադարձը կրնայ որոշ կենդանութիւն առաջ բերել տնտեսական առեւտրական ասպարէզին մէջ:

Էնկիւրի վախ չունի այլեւս այդ տարրերէն: Ինչպէս յոխորտանքով կը յիշեն, Թուրքերը կոտրած են այլեւս Հայերու ողնայարը եւ մինչեւ 50 տարի վախ չունին անոնցմէ: Այդ պատճառաւ ալ քանի մը հազար Հայերու Թուրքիա մուտքը քաղաքական տեսակէտէ ոչ մէկ մտահոգութիւն կը պատճառէ իրենց: Մինչդեռ կրնան օգտուիլ անոնց ձեռներէցութենէն՝ երկրի տնտեսական բարգաւաճման համար:

Անցեալ շաբաթ խօսեցանք ներքին ուրիշ պատճառի մը մասին եւս, ցարդ չգրաւուած «լքեալ» գոյքեր երեւան հանելու խնդիրը: Հաւատաքննական պէյաննամէներուն տէրերուն մասին կատարուելիք հարցաքննութիւնները պիտի առաջնորդեն Թուրքերը նոր աւարներ մէջտեղ հանելու:

Սակայն նոր հրահանգին պատճառները, մեր կարծիքով, աւելի քաղաքական հանգամանք ունին: Դուռները բանալով, Թուրքիա զանազան նկատումներ ունի:

Նախ՝ կ'ուզէ հակազդել Հայաստանի ներգաղթին եւ Սուրիոյ տեղաւորումներուն: Իր սահմաններուն վրայ զօրաւոր Հայաստանի մը գոյութեան բնաւ չի հանդուրժեր Էնկիւրի, մանաւանդ երբ քաջ գիտէ թէ հայ ժողովուրդը արդար պահանջներ ունի Թուրքիոյ բռնագրաւած հողամասերուն վրայ: Թուրքիոյ սահմաններէն ներս տեղաւորուած իւրաքանչիւր գաղթական Հայ պակաս համրանք մըն է բուն Հայաստանի, իսկ շահ՝ իրեն համար: Թուրքիա վերադարձող Հայը պիտի աշխատի Թուրք հայրենիքի բարգաւաճումին համար եւ զինուոր պիտի ըլլայ Թուրք բանակին: Ու Թուրքը գիտէ թէ Հայը ո՛րքան հաւատարմօրէն կը ծառայէ իր տէրերուն: Հետեւաբար Թուրքիա վերադարձող իւրաքանչիւր Հայ կրկնակ օգուտ է Թուրքին: Արտասահմանի մէջ Հայերու բարգաւաճումը նոյնպէս վտանգ կը նկատէ իրեն համար եւ որքան նօսրանան գաղութները, այնքան կ'օգտուի ինք:

Թուրքը չի հանդուրժեր նաեւ որ իր հարաւային սահմանին վրայ զօրաւոր հայ գաղութ մը տեղաւորուի: Սուրիոյ 150 հազար հայութիւնը աչքի փուշ է իրեն համար եւ տարիներէ ի վեր ոսկիներ կը մսխէ այդ երկրին մէջ՝ արաբ տարրը գրգռելու համար մեր հայրենակիցներուն դէմ: Որովհետեւ այնպէս կ'երեւակայէ թէ վտանգ կրնայ գալ այդ կողմէն ալ: Գող սիրտը դող: Այդ է պատճառը որ ամէն միջոցով արգելք ըլլալ կ'ուզէ Սուրիոյ հայ գաղթականներու տեղաւորման գործին: Ուրեմն Թուրքիա մտնելիք իւրաքանչիւր Հայ կրնայ համրանք մը պակսեցնել Սուրիա տեղաւորուելիք հայ գաղթականներէն:

Քաղաքական ուրիշ նկատումներ ալ ունի Թուրքիա, երբ մէջտեղ կը նետէ երթեւեկի նոր հրահանգը:

Կ'ուզէ Եւրոպայի աչքին փոշի ցանել: Մէկ կողմէ գետին պատրաստել կը փափաքի՝ մտնելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Միւս կողմէ Օսմանեան Հանրային Պարտքի բաժնետէրերուն հաճելի երեւալ կ'ուզէ՝ նոր զիջումներ խլելու համար: Տարակոյս չկայ թէ Ժընեւի արիսպագոսին ասանկցելու իր դիմումը լուրջ ընդդիմութեանց պիտի բախի, մինչեւ որ փոքրամասնութեանց իրաւունքները յարգելու հաւաստիքներ չտայ: Իսկ Հանրային Պարտքի պատուիրակները կը պահանջեն որ ոչ-Թուրք տարրերը վերադառնան Թուրքիա՝ նոր դրամագլուխ մտցնելու եւ երկիրը շէնցնելու համար, այլապէս իրենք ո՛չ մէկ հաւատք ու վստահութիւն ունին երկրի տնտեսական ապագային, ուստի եւ պարտքերու կանոնաւոր վճարումին մասին:

Նոր օրէնքէն առաւելապէս պիտի կրնան օգտուիլ անոնք որ առանց անցագրի դուրս ելած են Թուրքիայէն: Այսինքն անոնք որ շատ կանուխէն մեկնած են, երբ օտար երկիր մտնելու համար անցագիրը պարտաւորիչ չէր եւ կամ անոնք որ Իզմիրի աղէտին ատեն առանց անցագրի շոգենաւ նետուած էին, իրենց հոգիները ազատելու համար:

Այս վերջին պարագան մտածել կուտայ կարգ մը ենթադրութեանց մասին:

Յունաստանի կրած տնտեսական ծանր տագնապին պատճառաւ, Վէնիզէլոս կ'ուզէ միանգամ ընդ միշտ լուծել գաղթականական հարցը: Իր հողին վրայ հաստատուած Հայերը կամ պէտք է հելլէն հպատակութիւնը ընդունին եւ կամ պէտք է մեկնին: Ի վերջոյ, հարցը այս ձեւով դրուած է: Գաղթականներէն մէկ մասը Հայաստան ներգաղթեց Յունաստանի նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան շնորհիւ:

Անհաւանական չէ նաեւ որ Վէնիզէլոս-Ըսմէթ տեսակցութեան առթիւ խնդիր եղած ըլլայ հայ գաղթականներու Թուրքիա վերադարձի մասին: Նկատելով որ Յունաստանի գաղթական Հայերուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը Իզմիրի շրջանէն գացած է հոն առանց անցագրի, նոր օրէնքը ամէնէն աւելի պիտի գործադրուի Յունաստանի մէջ: «Կա՛մ հելլէնահպատակ եղէք կամ Թուրքիա վերադարձէք»:

Թուրք վարիչները ուրիշ նկատում մըն ալ կրնան ունեցած ըլլալ, Իզմիրցիներու վերադարձը դիւրացնելու մէջ: Չէ՞ որ Իտալեւթուրք ծանօթ համաձայնագրով, մինչեւ 100,000 իտալացի ընտանիքներ կրնան տեղաւորուիլ Իզմիր-Ատալիա շրջանին մէջ: Միւս կողմէ Հելլէնեւթուրք նոր բարեկամութեան շնորհիւ Յոյներն ալ մեծ դիւրութիւններ ստացած են Թուրքիոյ մէջ երթեւեկելու համար: Իզմիրցի Հայերուն տրուելիք դիւրութիւնները կրնան հակակշռել իտալական եւ յունական գաղութներու կազմութիւնը այդ շրջանին մէջ:

Այս բոլոր նկատումներէն դուրս, Էնկիւրի կը ձգտի նաեւ իր ներգաղթի հրահանգով խորացնել խրամատը հայ քաղաքական զանազան հոսանքներուն միջեւ եւ արգելք հանդիսանալ իրեն դէմ միացեալ ճակատի մը կազմութեան:

Ամէն պարագայի, երթեւեկի նոր հրահանգով, Էնկիւրի կը սարքէ ալաթուրքա նոր խաղ մը:

ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ներկայիս ամէն երկիրներու մէջ օրուան հրատապ հարցն է տնտեսական տագնապը: Այս մասին տնտեսագէտներու կողմէ յայտնուած զանազան կարծիքները ամփոփելով, կրնանք հետեւեալ եզրակացութիւնը հանել տագնապին պատճառներուն եւ դարմաններուն մասին:

1925—29 մարդկութիւնը բոլորեց յարաճուն բարգաւաճման մ՛ինչպէս շրջան մը, որուն նմանը տեսնուած չէր մինչեւ այն ատեն: 1929 տարուան երկրորդ կիսուն, երեւան եկան ապրանքի գիներուն անկման առաջին նշանները: Այդ անկումը շուտով ծանրացաւ 1930 եւ 1931 տարիներու ընթացքին: Այսօր, տնտեսական տագնապը տարածուած է ամբողջ աշխարհի վրայ: Սակայն այդ տագնապը հասա՞ծ է իր ծայրագոյն սահմանին, թէ կացութիւնը մտած է բարուոքման ճամբու մէջ:

Ատենէ մը ի վեր իրարու յաջորդող քաղաքական դէպքերն ու տնտեսական յեղաշրջումները ցոյց կուտան թէ մարդկութիւնը տակաւին չի գտնուիր տեւական բարուոքումի մը նախօրեակին:

Մէկ կողմէ՝ պատերազմական հատուցումներու, պարտքերու ինչպէս նաեւ զինաթափութեան խնդիրներուն հետեւանքով ստեղծուած քաղաքական ձգտեալ վիճակը օրէ օր աւելնալու վրայ է, միւս կողմէ՝ դրամական դժուարութիւնները, որոնց մէջ կը տապլտկի ամբողջ մարդկութիւնը, նախնական նիւթերուն և երկրագործական արտադրութեանց մեծագոյն մասին կրած նոր անկումները, ճարտարարուեստի եւ առեւտուրի գործունէութեան շարունակական նուազումը, դրամներու յարաճուն անհաստատութիւնը, կառավարական պիւտճէներուն անհաւասարակշռութիւնը, անգործներու թիւին անընդհատ յաւելումը աննպաստ նշաններ են, որոնք կ'ապացուցանեն թէ տագնապը տակաւին հեռու է իր վախճանին հասնելէ:

Արդարեւ, պետութիւններու ինչպէս նաեւ հաւաքական կամ անհատական ամէն տեսակ հաստատութիւններու կողմէ ձեռք առնուած սեղմումները ամէնուն գնման կարողութիւնը նուազեցնելու հանգամանքն ունին:

Իբրեւ այս անկայուն ու յարափոփոխ վիճակը ստեղծած է աննպաստ կացութիւն մը, որուն հետեւանքները կանխելու համար անհրաժեշտ է ձեռք առնել շարք մը միջոցներ ազգերու միջազգային ու ներքին յարաբերութիւններուն մէջ:

Միջազգային քաղաքականութեան ներկայ ձգտեալ վիճակը ուղղակի արդիւնքն է մեծ պատերազմին: Պատերազմը փճացնելով մարդկային անհաշիւ կեանքեր ու հարստութիւններ, եւ ենթարկելով կարգ մը ազգեր՝ հատուցումներու եւ պարտքերու ծանր բեռան, մեծապէս ծանրացուցած է աշխարհիս տնտեսական կացութիւնը: Այս աննախընթաց վիճակը պիտի շարունակուի մինչեւ այն ատեն երբ պատերազմական հատուցումներու, պարտքերու ինչպէս նաեւ զինաթափութեան խնդիրները ստանան իրենց վերջնական լուծումը:

Փոխադարձ վստահութեան վրայ հիմնուած տեւական խաղաղութիւն մը կարեւոր ու անհրաժեշտ ազդակ մըն է տնտեսական տագնապին լուծման:

Բացի վերոյիշեալ պատճառներէն, տնտեսական տագնապին ծաւալման մէջ կարեւոր դեր ունին՝ ոսկիի մթերքներուն անհաւասար բաշխումը աշխարհի մէջ, վճարման միջոցներուն անբաւականութիւնը, արծաթ-մետաղի արժէքին անկումը Հնդկաստանի եւ Չինաստանի մէջ, պոլշեւիկ Ռուսիոյ կողմէ կազմակերպուած վաճառումները, կարգ մը պետութիւններուն կիրարկած մաքսապաշտպան դրութեան չարաչար գործածութիւնը, եւ վերջապէս կառավարութիւններու կողմէ ցոյց տրուած անհարկի միջամտութիւնը տնտեսական հողի վրայ, վաճառատնտեսական կեանքի եւ ճարտարարուեստի ազատութեան մէջ:

Ինչպէս կարելի է դարմանել տնտեսական տագնապը:

Դրամական դարմանը առանձնապէս չի կրնար վերահաստատել տնտեսական ընդհանուր բարգաւաճումը, մինչեւ որ հիմնական փոփոխութիւն մը յառաջ չգայ մաքսապաշտպան դրութեան մէջ: Անհրաժեշտ է ընթանալ հետզհետէ դէպի ազատ փոխանակութիւն, այսինքն յաջորդական նուազում մաքսային սեղմումներու: Միջազգային առեւտուրը, որմէ կախուած ունի քաղաքակրթութեան ապագան, պէտք է ի վիճակի ըլլայ վերստանալու իր բնական զարգացումը:

Յաջորդական նուազում ըսելով, պէտք է հասկնալ 5 կամ 10 առ 100 զեղչ մաքսերու վրայ, տարիներու որոշ ժամանակամիջոցի մը մէջ, ինչ որ անհրաժեշտ է միջազգային առեւտուրի զարգացման համար: Կարելի է սակայն նկատողութեան առնել գոյութիւնը կարգ մը արդարացուցիչ պատճառներու եւ բացառիկ պայմաններու:

Պիտի առարկուի թէ շատ մը երկիրներու մէջ մաքսերու հասոյթին նուազումը կրնայ դժուարին կացութեան մատնել կառավարութիւնները եւ խախտել պետական պիւտճէներուն հաւասարակշռութիւնը: Արդ, իրականին մէջ բոլորովին հակառակը տեղի կ'ունենայ: Մաքսերու բարձրացման հետեւանքով ներածումները վրդովիչ համեմատութեամբ կը նուազին: Միեւնոյն համեմատութեամբ կը նուազին նաեւ մաքսային հասոյթները: Անուրանալի է թէ սակերու նուազում մը անխուսափելիօրէն կ'աւելցնէ միջազգային փոխանակութիւններու ծաւալը, ինչ որ առաջ կը բերէ մաքսային հասոյթներու յաւելում եւ ո՛չ թէ նուազում: Պարագան նոյնն է երբ Թրամվայի կամ երկաթուղիի փոխադրութեանց սակագինները զեղչուին: Այն ատեն հասոյթները ո՛չ թէ կը նուազին, այլ ընդհակառակն, կ'աւելնան:

Սակայն պէտք չէ կարծել թէ ազատ փոխանակութեան դրութիւնը միակ դարմանն է դադրեցնելու միջազգային տագնապը եւ վերահաստատելու տնտեսական բարգաւաճումը:

Տագնապը սատկացնելու կարեւոր ազդակ մըն է նաեւ կառավարութիւններուն ծայրայեղ միջամտութիւնը տնտեսական ներքին խնդիրներու մէջ, ինչպէս, աշխատանքի ժամերուն սահմանափակումը, գործաւորներու օրավարձքերուն սահմանումը, առանց նկատողութեան առնելու երկրին տնտեսական կացութիւնը, ընկերային պահանջներու անհամեմատ աճումը, եւ բոլոր այն պատճառները, որոնք բարձրացնելով ձեռական աշխատութեան արժէքը, գործարանատէրերը կը մղեն սահմանափակելու իրենց գործը եւ կատարելագործեալ մեքենաներու միջոցաւ կատարելու ամէն աշխատանք: Ասկէ առաջ կուգայ գործազրկութիւնը, որ օրէ օր մեծ համեմատութիւններու կը հասնի եւ վրդովիչ հանգամանք մը կ'առնէ:

Կառավարութիւնները պէտք է սանձ մը դնեն իրենց անտեղի միջամտութիւններուն, չափաւորեն պետական ծախքերը, կայունացնեն իրենց երկրին դրամը, հաւասարակշռեն պետական պիւտճէն, հրաժարին սպառազինութեանց համար յատկացուցած առասպելական վարկերէն, զեղչեն տուրքերը եւ դիմեն դէպի ազատ փոխանակութիւն:

Այս միջոցներով միայն կարելի է առաջքը առնել տնտեսական տագնապին եւ գործազրկութեան:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԾԻԾԱՂ

Փոքրիկ Արամը լալով տուն եկաւ եւ պատմեց.

— Մայրիկ, զիս ծեծեցին:

— Ո՞վ ծեծեց, տղաս:

— Մեր դասարանէն Արշակը ասեղ դրած էր վարժապետին աթոռին վրայ: Երբ վարժապետը պիտի նստէր, աթոռը քաշեցի որ ասեղը միսին չմտնէ: Պարոնը գետին գլորեցաւ եւ ապտակ մը զարկաւ երեսիս:

— Յետո՞յ:

— Աթոռին մէջ ասեղ դնող Արշակը «ինչո՞ւ կը խառնուիս քեզի չվերաբերող գործի մը» ըսելով, ապտակ մը իջեցուց երեսիս:

ՏԱԳՆԱՊԸ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

«Հայրենիք»ի մէջ հրատարակուած ուսումնասիրութենէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (մարտ 1).—

Փրովիտենսը մեր մեծագոյն գաղութներէն մէկն է, ուրտեղ կ'ապրին աւելի քան 7000 Հայեր: Քանի մը թուական տեղեկութիւններով նախ կ'ուզեմ այստեղի մեր գաղութին տնտեսական կեանքը պարզել:

Ունինք մեծ թիւով խանութպաններ, որոնց թիւը կ'անցնի 400ը: Ատոնց 275ը կը զբաղին նպարավաճառութեամբ: Մրցակցութեան պարագան ստիպած է մեր հայրենակիցներէն ոմանք, որ իրարու քով գան եւ վտանգը միասին դիմագրաւելու մասին մտածեն: Այս նպատակով քանի մը տարի առաջ այստեղ հիմը դրուեցաւ Reliable Chain Stores-ի:

Ի հարկէ ասոնք միացած չէին, իւրաքանչիւրը առանձինն իր գործին տէրն էր, եւ սակայն մէկ անուան տակ կը գործէին, որոշ ապրանքներ միասին կը գնէին, եւ մասնաւորաբար միասին եւ միատեսակ զեղչեալ գներով ապրանքներ կը յայտարարէին:

Վերը յիշուած անուան տակ նախապէս հաւաքուեցան մինչեւ քառասուն խանութներ, ու մինչեւ այժմ ալ անոնք կը շարունակեն իրենց գործը այդ անուան տակ, այն տարբերութեամբ որ անոնց թիւը փոխանակ բարձրանալու, եւ ամբողջ այդ ճիւղի խանութները նոյն անուան տակ հաւաքելու, իջած է 23ի:

Անշուշտ որ, այստեղ բոլոր հայ խանութպաններու վիճակը փայլուն չէ, սակայն, հակառակ տնտեսական տագնապի այսքան երկարաձգումին, վերջին երկու տարուան ընթացքին այդ ճիւղի վրայ գործող մեր հայրենակիցներէն 12 խանութպաններ միայն վերջ տուած են իրենց գործին: Թերեւս ուրիշ խանութպաններ ալ իրենց գործերը հաշուեյարդարի ենթարկեն, եթէ համոզուին որ պիտի կրնան ուրիշ տեսակ աշխատանք ճարել, բայց որովհետեւ առայժմ չկայ այդ յոյսը, քիչով գոհանալով, անոնք կը շարունակեն իրենց գործը: Եւ այսպիսիներ մեծ մասով ներկայիս ալ տնտեսական բաւական լաւ վիճակ ունին: Մնացեալ խանութները կարելի է դասաւորել այսպէս.-- սափրիչներ՝ թուով 17, դերձակներ՝ 15, դեղարաններ՝ 13, կօշիկ նորոգողներ՝ 15, զգեստեղէնի գործ ընողներ՝ 5, 5 սէնթէն մինչեւ 1 տոլարնոց խանութ ունեցողներ՝ 2, ճաշարաններ՝ 12, ծխախոտավաճառ եւ սառնավաճառ՝ 25, հացագործ՝ 4, գոհարավաճառ՝ 1, զորգավաճառ՝ 1, լուացքի գործ ընողներ՝ 4, կօշկավաճառներ 3, պաղպաղակ պատրաստող՝ 1, սոտա պատրաստող՝ 1, լուացքի մեքենաներ ծախողներ՝ 2, տպագրիչներ՝ 3: Կան մի քանի հատ ալ զանազան գործերով պարապողներ: Այս գործերը եւս առաւել կամ նուազ չափով ազդուած են ներկայ տնտեսական տագնապէն:

Այս 400 հայ խանութպաններէն զատ՝ ունինք նաեւ քառասուն հոգի, որոնք ուրիշ կարգի սեփական գործերով կը պարապին. գլխաւորաբար գոհարեղէն-զարդեղէններու ճիւղին վրայ: Փրովիտենսի հայ առեւտրական կեանքին մէջ առաւելապէս այս ճիւղն է, որ ազդուած է տնտեսական տագնապէն: Եւ այս բնական է, որովհետեւ այդ ճիւղը ժողովուրդի ստիպողական կարիքներուն հետ գործ չունի:

Այս ճիւղին մէջ եւս երեք տուներ իրենց գործառնութեանց վերջ տուած են: Ուրախալի է սակայն արձանագրել որ հակառակ այս ծանր օրերուն, այս ճիւղին մէջ գործող երկու հայ գործարաններ անընդհատ շաբաթական լման ժամերով աշխատեցան եւ օր ըստ օրէ ալ անոնք դէպի յաջողութեան վերելք մը ցոյց կուտան:

Ունինք նաեւ 9 հայ բժիշկներ, 4 ատամնաբոյժներ, 9 փաստաբաններ, 7 կալուածային առուծախով պարապողներ, եւ 7 ապահովագրական գործ ընողներ:

Այս թուարկումներէն դուրս մնացողները կը պարապին ընդհանրապէս գործարաններու մէջ աշխատելով:

Երկու խօսք աշխատաւորներու տնտեսական վիճակին մասին:

Իւրաքանչիւր տարի աշխատաւորներու շաբաթավճարները կը կրճատուին: Գործ մնացած չէ, որուն աշխատավարձը քանի մը անգամ կրճատուած չըլլայ՝ վերջին տարիներու ընթացքին: Կը կարծենք որ միջին հաշուով, հայ գործաւորներ ամբողջ շաբաթը գործելով կը ստանան 20 տոլար:

Երկու տարի կ'ընէ որ, գործարաններէն եւ ոչ մէկը լման կը գործէ, բացառութեամբ երկու փոքրիկ գործարաններու: Ընդհանրապէս գործարաններու մէջ աշխատողներ շաբաթական չորս օր կը գործեն:

Յիսուն գործաւորներ ճաշարաններու մէջ կ'աշխատին, եւ կը գործեն ամբողջ շաբաթը: 125 հոգի քաղաքին կ'աշխատին, որոնցմէ … շաբաթական չորս օր կը գործեն եւ կը ստանան 25 տոլար, իսկ 75 հոգին շաբաթական երկու օր կ'աշխատին եւ կը ստանան 5 տոլար, միաժամանակ ստանալով ածուխ եւ կաթ:

Վերեւ յիշուած քաղաքային երկու հաստատութիւնները ուրախութեամբ ինծի յայտնեցին, որ Հայերը ամէնէն քիչ նպաստ ստացողներէն են, որոնց համար նոյնիսկ իրենց ելքին մէջ առանձին գլուխ չեն յատկացուցած, ինչպէս ուրիշներուն յատկացուցած են: Նպաստ կը ստանան միայն 40 հայ ընտանիքներ:

Դժուար է ամենաճշգրիտ կերպով ըսել, թէ անգործներու թիւը քանիի՞ կը հասնի, սակայն կը կարծեմ, թէ անոնց թիւը 200ը չանցնիր:

Համատարած այս աղէտը պատճառ դարձաւ, որ շատ մը Հայեր, որոնք սեփական ստացուածքի տէր դարձած էին լաւ օրերուն, չկրնան իրենց վճարումները ընել եւ կորսնցնեն իրենց ունեցածը. դեռ կան ուրիշներ ալ, որ կորսնցնելու վտանգին առջեւ կը գտնուին:

Տխուր երեւոյթ մը եւս կ'ուզենք արձանագրել այստեղ. շատ մը Հայեր բարեկամներու եւ ծանօթներու երաշխաւորութեամբ՝ տոկոսով դրամ վերցուցած են, մաս-մաս դարձնելու պայմանով: Տնտեսական տագնապի հետեւանքով անոնցմէ շատեր ակամայ դադրեցուցած են իրենց վճարումները եւ երաշխաւոր բարեկամները ստիպեալ … են, իրենք վճարելով այդ պարտքը: Եւ ասիկա պատճառ դարձած է … բարեկամներու եւ ընկերներու … չեւ ստեղծուած զօրաւոր … խռովի:

Ի՞նչ կ'ընենք մենք հայ կարօ… ընտանիքներուն եւ անգործներու օգնութեան հասնելու համար,—գրե… թէ ոչինչ: Անցեալ տարի «Օգնութեան Ձեռք» անունով մարմին մը կազմուեցաւ, մէկ երկու փոքրիկ ձեռնարկ բրաւ եւ արդիւնքը յա… կացուց մօտ երեսուն ընտանիքներու: Այս տարի սակայն, այդ մարմինին ձայնը չենք լսեր: Կ'իմանանք, որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը այդ նպատակով ծրագրած է ձեռնարկ մը ընել:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դերասան Լ. Ալլահվերդեան

Բագուի հայերէն «Կոմունիստ»… Թիֆլիզի «Պրոլետար» թերթերը գովեստով կը խօսին դերասան … Ալլահվերդեանի մասին, որուն բեմական գործունէութեան 25ամեակը տօնուեցաւ Փետրուարի վերջը, … գուի թատրոնին մէջ:

Ալլահվերդեան ծնած է Նախ… 1887ին: Նախակրթութիւնը կը … նայ տեղւոյն մէջ, յետոյ կ'անցնի Ներսիսեան վարժարան: Դեռ … նուկ էր, երբ կը մեռնի հայրը: … թական պայմաններ չունենալով … կրնար շարունակել դպրոցը եւ … մտնէ գրասենեակ մը:

Դերասանական կեանքին … նուիրուի իր պատանեկան օրե… սկսեալ: 1904ին կը խաղայ … Խարազեանի թատերախումբին … որ ներկայացումներ կուտար … լաբարի եւ Ավճալեան հակալ… կան ընկերութեան բանուորա… տանը մէջ: Յետոյ կը մտնէ … կասեան Դրամատիքական Ընկեր… թեան դերասաններուն շարքը: … շրջի Հայաստանի գլխաւոր քաղա… ները, Անդրկովկասը, Հիւսիսային Կովկասը, Ռուսիոյ հարաւային … ղաքները: Ապէլեանի եւ Արմէն… հետ կ'անցնի Թուրքիա եւ Պարս… կաստան:

«Չեն հասկնար թերթերուն լեզու…

Մամուլի Վարչութիւնը պա… գամաւորական ժողովի հրա…

...կը Հայաստանի շրջանային թերթերու խմբագիրները:

Այդ ժողովը տեղի ունեցաւ 20 փետրուարին, Երեւանի Գրողներու տան մէջ:

Ժողովին կը մասնակցէին խմբագիրները եւ թղթակիցները հետեւեալ թերթերուն,— Բամպակի համար, Բայլշեւիկեան տէմպով, Բոլշեւիկ սուրհանդակ, Երկաթուղային, Հարուածային տեքստիլչիկ, Սոցիալիստական Մաքսիմ..., Այգեգործ կոլխոզնիկ, Հարուածային բրիգադ, Լեռնագործ, Բանուոր, Սոցարշաւ, Պղնձի ֆրոնտում, Լենինի դրոշով, Նոր կեանք:

Կը մասնակցէին նաեւ Երեւանի թերթերու խմբագիրներ: Օրակարգի նիւթն էր «Մամուլը եւ գարնանացանը»:

Ժողովը բացաւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին քարտուղարներէն Պայլիկ Մկրտչեան, որ պարզեց մամուլին ազգեցութիւնը գիւղատնտեսական աշխատանքներու ծաւալման վրայ, ցոյց տուաւ մամուլին թերացումները, քննադատեց «դասակարգային թշնամին» մերկացնելու համար կատարուած թոյլ պայքարները, եւ յանկարծ ըսաւ.

— «Մեր շրջանային թերթերն իրենց լեզուով եւ ոճով տակաւին մատչելի չեն աշխատաւոր լայն զանգուածներուն: Թերթերը պայքարելով լեզուի գռեհկացման յետադիմական պահանջներուն դէմ, պէտք է միաժամանակ մշակեն իրենց ոճը, նախ հասկնալի դառնալու համար ընթերցողներուն»:

Մանր լուրեր

Հայաստանի Կեդր. Գործադիր կոմիտէն (խորհրդարան) փետրուար 20ին վերաբացաւ ներկայ տարուան իր ամառնային նստաշրջանը: Նախագահ Ա. Անանեան ճառ մը խօսեցաւ այդ առթիւ:

Գրած էինք թէ պրակ առ պրակ կը հրատարակուին ու կը պատրաստուին ռուս-հայ եւ ուկրայներէն-հայերէն բառարանները կարող լեզուագէտներու օժանդակութեամբ: Ներկայիս կը պատրաստուին նաեւ թուրքերէն-հայերէն եւ քիւրտերէն-հայերէն բառարաններ:

Օրագրողներ

Մոսկուա վերջերս ստեղծեց մասնաւոր հաստատութիւն մը, որ թղթակցութեամբ օրագրող պիտի պատրաստէ: Օրագրողներու այս դպրոցին դասընթացքներուն կրնան հետեւիլ միայն՝ այն կոմունիստները, որոնք ունին 7 տարուան կուսակցական կեանք: Անոնք որ պիտի հետեւին այս դասընթացքին, պիտի ստանան կոմունիզմի համալսարաններուն շրջանաւարտներուն հմտութիւնը:

Դասընթացքի նիւթերն են կոմունիստ կուսակցութեան պատմութիւնը, քաղաքատնտեսութիւն, խորհրդային տնտեսութեան ուսում, պատմական նիւթապաշտութիւն, լենինիզմ, մարքս-լենինեան տեսակէտները մամուլի մասին, բոլշեւիկեան մամուլի պատմութիւն, մամուլին դերը ընկերվարական պայքարին մէջ, եւ ուրիշ մասնագիտական ուսումներ:

Նոյնով կը հրատարակուի Մարքսիզմի-Լենինիզմի համալսարանին կից օրագրողներու դպրոցին թերթը, որ պիտի տայ դասընթացքներուն նիւթերը:

Ելամուտի տուրքեր

Հայաստանի ելմտական գործավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ յայտարարութիւն մը, որ կը ճշդէ թէ ի՛նչ պիտի վճարեն Երեւանի, Լենինականի եւ Ղարաքիլիսայի այն աշխատաւորները, որոնք ամսական կը ստանան:

Քանի մը թիւեր.—

Անոնք որ ամսական 75 րուբլիէն քիչ կը ստանան, տուրք չեն վճարեր: Անոնք որ կը ստանան 100—125 րուբլի, կը վճարեն 26 րուբլի, անոնք որ կը ստանան 4—500 րուբլի, կը վճարեն 140 րուբլի: Անոնք որ 500էն աւելի կը ստանան, կը վճարեն հարիւրին 35 համեմատութեամբ:

Այս տուրքերը կը գանձուին ամսականներու վրայէն, ամէն անգամ նախընթաց ամսականը: Եթէ նոյն իսկ աշխատաւորը ամբողջական չստանայ իր ամսականը, տուրքը կը գանձուի ճիշդ ինչպէս երբ ստանար ամբողջ ամսական:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Թուրք մամուլը եւ Երթեւեկի նոր հրահանգը

Պոլսոյ Վագըթ լրագիրը երթեւեկի նոր հրահանգին մասին հետեւեալ խմբագրականը հրատարակած է.—

Ըմէէթ փաշայի կառավարութիւնը վերջերս պատրաստեց երթեւեկի նոր հրահանգ մը, որ ամբողջովին կը ջնջէ Թուրքիահպատակ հայ, յոյն եւ հրեայ փոքրամասնութեանց ճամբորդութեանց մասին մինչեւ հիմա գոյութիւն ունեցող կաշկանդումները:

Այսուհետեւ, Թուրք հայրենակիցներուն նման Հայերը, Յոյներն ու Հրեաներն ալ հնարաւորութիւն ունին առանց ո եւ է կաշկանդումի ազատօրէն ճամբորդելու եւ տնտեսական ու առեւտրական ձեռնարկներ կատարելու:

Հրեաներու եւ Յոյներու վերաբերեալ կաշկանդումներու ջնջումը կրնայ բանաւոր պատճառներու արդիւնք ըլլալ: Սակայն Հայերուն համար կարելի էր տակաւին ատեն մը եւս շարունակել գոյութիւն ունեցող կաշկանդումները:

Ասոր իբր պատճառ կարելի է ցոյց տալ արտասահմանի Հայերուն կողմէ Թուրք հանրապետութեան եւ Թուրք ազգին հանդէպ բացէ ի բաց կատարուած թշնամութիւններն ու քաղաքական գրգռութիւնները:

Կասկած չկայ թէ Թուրքիոյ Հայերը շատ լաւ կը գնահատեն արտասահմանեան այս գրգռութեանց բնոյթը:

Բայց որքան ալ համոզուած ըլլան թէ ոեւէ պատճառով այդ գրգռութիւններուն զործիք հանդիսանալը բոլորովին Հայերուն ի վնաս արդիւնքներ պիտի տայ, երբեք կարելի չէ հաւաստել թէ այդ կոմիտէներուն գրգռութեանց հաւատացող անձեր գոյութիւն չունին:

Այս պատճառներով, ո՛չ ոք խօսք ընելու իրաւունք պիտի ունենար, եթէ երթեւեկի նոր հրահանգը ատեն մը եւս շարունակէր Հայերու վերաբերեալ կաշկանդումները:

Կացութիւնը այսպէս ըլլալով հանդերձ, կառավարութիւնը երբեք նկատի չէ առած այս կամ այն հաւանականութիւնները, որեւէ խտիր չէ դրած Թուրքիոյ Հայերուն եւ միւս հայրենակիցներուն միջեւ ու անոնց հանդէպ ալ անսահման վստահութիւն մը ցոյց տուած է: Կը յուսանք թէ Թուրքիոյ Հայերը պէտք եղած արժէքով պիտի գնահատեն այս վստահութիւնը: Արդէն այս ուղղութեամբ կարգ մը նշաններ եւ փաստեր ալ կ'երեւին:

Սակայն, Ըմէէթ փաշայի կառավարութեան այս վեհանձնութեան հանդէպ արդեօք ի՞նչ պիտի ընեն արտասահմանի Հայերը: Մանաւանդ Դաշնակները, պիտի շարունակե՞ն իրենց գրգռութիւնները եւ պիտի յամառի՞ն դաւել Հանրապետական կառավարութեան եւ Թուրք ազգին դէմ: Քիչ ատենէն պիտի տեսնենք թէ անոնք իմաստութեան նշաններ ցոյց պիտի տա՞ն:

Այս տողերը գրուած պահուն աչքի առջեւ ունինք Պուէնոս Այրէսի մէջ հրատարակուած «Արմէնիա» թերթին մէկ յօդուածը: Դաշնակցական այդ թերթը տակաւին կը շարունակէ Հրանդ Ճանիկեանի խնդրին քարոզութիւնը, եւ դաւադրին անձնապաշտութիւնը Թուրք ոստիկանութեան կողմէ իբրեւ հայ ժողովուրդին հանդէպ կատարուած ոճիր մը ներկայացնելով, կ'աշխատի հայ ժողովուրդը գրգռել Թուրքիոյ եւ Թրքութեան դէմ:

Կ'արժէ ուշադրութեամբ կարդալ դաշնակցական այդ թերթին խօսքերը: Այդ թերթը Թուրք ազգին, ուժին եւ դիրքին գիտակից է եղեր, կը հասկնայ եղեր թէ այսօրուան համաշխարհային դէպքերը աննպաստ են Հայերուն, կ'ընդունի եղեր որ հեռուէն ցոյց տրուած բռունցքներն ու սպառնալիքները անօգուտ են:

Հակառակ այս բոլորին, համոզուած է թէ, Թուրքիոյ խօսք հասկցնելու համար պէտք եղած միջոցները ի ձեռին ունին: Միայն թէ մամուլի էջերէն չի կրնար եղեր այդ միջոցները մի առ մի թուել:

Դաշնակցան այս թերթն ու անոր պէս խորհողները արդեօք ի՞նչ կը պահանջեն ու չեն կրնար ըսել տալ Թուրքիոյ:

Արդեօք կ'ուզեն Լօզանի դաշնագիրը ջնջել եւ Սէվրի դաշնագրին Հայաստանի վերաբերեալ պայմանները վերահաստատել:

Եթէ այս է իրենց ուզածը, արդեօք ի՞նչ տեսակ կարեւոր եւ գաղտնի միջոցներով պիտի կարենան հասնիլ նպատակի մը, զոր չկրցան իրականացնել նոյն իսկ զինադադարին, երբ կը ծառայէին թշնամի մեծ բանակներուն.

Արտասահմանի կոմիտէները արդեօք հայ ազգին համար օգուտ մը կը տեսնե՞ն այս ոճրապարտ գրգռութեանց շարունակման մէջ»:

Սեւ ծովը պիտի միացնեն Կասպից ծովուն

Կոմունիստ կուսակցութեան 17րդ համագումարին խորհրդակցութիւններէն կը յայտնուի, որ մասնաւոր ծրագիր մը կը մշակուի, միացնելու համար Սեւ ծովը կասպից ծովուն:

Այդ ծրագիրը գործադրելու պիտի սկսին բոլշեւիկեան երկրորդ հնգամեակին: Այդ ծրագիրը անշուշտ չափազանց դժուար իրագործելի է, ինչպէս կ'ընդունին բոլշեւիկները իրենք եւս, սակայն առանց ճշդելու թէ ե՛րբ պիտի աւարտի, գործի պիտի սկսին յառաջիկայ հնգամեակին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Բանուորական ցոյց Կրընոպլի մէջ

ՎԱԹՍՈՒՆ ՀԱՅԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 11 Մարտ (Սեփ. թղթ.).— Մարտ 3ին, ձգախէժի խոշոր արհեստանոցէն շատ մը Հայեր դուրս հանուեցան: Օտարներու թիւն է 120 հոգի: Այս հսկայ գործարանը հաստատուած է 1927 Օգոստոս 7ին. եւ պահած է աշխատաւորներու հոծ թիւ մը: Նոյն իսկ 1931 Դեկտեմբեր, Յունուար ամիսներու ընթացքին, բազմաթիւ գործաւոր-գործաւորուհիներ առաւ: Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը տեղեկանանք թէ կարգ մը Հայեր, տեղացիներ եւ Իտալացիներ ժողով մը կը գումարեն գործարանին դէմ եւ կ'որոշեն բողոքել գործատիրոջ դէմ, թէ ինչո՞ւ պակաս ժամ կ'աշխատցնէ: Ժողովը կը յաջողի վերջապէս գործաւորներուն մտքերը պատրաստել, մարտ 6ին, առաւօտուն ժամը 8ին, բոլորն ալ խումբ խումբ գործարանին դրան առջեւ կը սպասեն եւ կը պոռան.

— Կամ վեց օր լման պիտի աշխատինք կամ թէ դուռները պիտի կոտրենք, չպիտի թողունք որ գործաւոր աշխատի:

Այդ պահուն գործարանին գործակատարը կամաց մը դրան ճեղքէն կը յայտարարէ.— Այսօր եկէ՛ք աշխատեցէք, վաղը խնդիրը կը յանձնենք գործատիրոջ:

Բանուորները կը յարձակին խեղճ մարդուն վրայ որ շնչասպառ կ'ապաստանի դրասենեակը եւ կը հեռաձայնէ ոստիկանապետին: Ոստիկանները ճիշդ ժամանակին կը հասնին ու կը ցրուեն բազմութիւնը:

Յաջորդ առաւօտուն ժամը 6ին աշխատաւորները գործի գլուխ կ'անցնին: Գործակատարը վաղուց առած էր ցուցարար գործաւորներուն անունները մասնաւորապէս աչքին զարկած էր Հայերու խմբակը: Այդ պատրաստուած ցանկը կը յանձնէ գործատիրոջ. գործատէրը անմիջապէս հրաման կ'ընէ որ բոլոր դիմադրողները դուրս թափեն, առանց խտրութեան: Այսպէս մեր խեղճ ու կրակ Հայերէն վաթսուն հոգի, Իտալացիներէն 70 հոգի, Փորթուգալցիներէն 22 հոգի: Սպանացիներէն 28, փողոց կը նետուին: Ֆրանսացի բոլոր գործաւորները կը մնան իրենց տեղը:

Մեկնութիւնները աւելորդ են:

Կրընոպլի մօտ, Սոսիէթէ տը Վիսկոզէն այս շաբթուան ընթացքին 12 օտարականներ ճամբած, իսկ 8 հոգի նոր առած է:

Բոուս Ռումի պիսքիւիի գործարանէն ճամբու դրուած են 18 հոգի, որոնց 3ը Հայեր: Անցեալ շաբաթ նոյն գործարանը 30ի չափ աշխատաւոր գործի առած էր: Կը կարծուի թէ նոր քաղաքականութիւն մը կը տիրէ գործարաններու մէջ:

Այս ամսուան ընթացքին, փամփուշտի ու զէնքի աշխատանոցէն դուրս թափուած են՝ երկու Հայեր եւ 10ը Իտալացիներ: Դեկտեմբերի մէջ այս գործարանը 30ի չափ Ֆրանսացի առած էր, ինչպէս եւ հինգ Հայեր:

Փոնտըքլէի ամխահանքի աշխատանոցը յունուար ու փետրուար ամիսներուն բազմաթիւ գործաւորներ արձակեց: Կը տեղեկանամ թէ երկու ամիս փակ պիտի մնայ: Ուրեմն խեղճ աշխատաւորները պիտի մատնուին անտանելի թշուառութեան: Այդ աւանին մէջ Հայեր չունինք:

Սայեանի մէջ 1927էն ի վեր 12 տուն ընտանիք կը մնան, արուեստական մետաքս բանելով: Ժամանակ մը շատ լաւ էր, սակայն հիմա տագնապը մեծապէս ազդած է:

Երկու խօսք ալ Կրընոպլի նորակազմ եղբայրական օգնութեան անդամներուն մասին: Կրկին կը թելադրենք որ բոլորն ալ պարտականութիւն համարեն անդամ գրուիլ, որպէսզի կարելի ըլլայ մեղմացնել տիրող թշուառութիւնը:

Ա. Գլանեան

ՄԱՄՈՒԼ

Անգամ մը եւս

Քալիֆորնիոյ «Ասպարէզ»ը կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 փետր.).

— «Հօկը կազմակերպութիւն մըն է, որուն կեդրոնական մարմինը կը գտնուի Երեւան, իսկ մասնաճիւղերը՝ արտասահմանի գաղութներուն մէջ: Զարմանալի կազմակերպութիւն մըն է ան, որուն կեդրոնական վարչութիւնը ո՛չ թէ կ'ընտրուի մասնաճիւղերուն կողմէ, այլ կը նշանակուի Հայաստանի բոլշեւիկեան կառավարութենէն:

Հօկի կեդր. վարչութիւնը պարտականութիւն ունի իր արտասահմանի գիմակաւոր մասնաճիւղերուն միջոցով «խորացնելու դասակարգային պայքարը», մինչեւ այն աստիճան, որ օր մը փոխուի «քաղաքացիական» պատերազմի: Առանց որուն ամուր չեն կրնար ըլլար «յեղափոխութեան նուաճումները»:

Հայաստանի բոլշեւիկեան իշխանութիւնը, տարիներ առաջ, լուծեց Հօկի կազմակերպութիւնը Հայաստանի եւ առաւարակ խորհրդային երկիրներուն մէջ, որովհետեւ հոն «դասակարգային պայքարի» պարտականութիւնը կը կատարէր բոլշեւիկեան իշխանութիւնը: Իսկ արտասահմանի մէջ պահեց Հօկի կազմակերպութիւնը, որովհետեւ անհրաժեշտ էր անոր գիմակաւոր գոյութիւնը իբրեւ պրոպագանդի մեքենայ:

Ու այս տարակերպ կազմակերպութիւնը, որ Հայաստանի մէջ գլուխ ունի, բայց չունի ոտքեր, ու արտասահմանի մէջ ունի ոտքեր, բայց չունի գլուխ, իր գոյութիւնը քարշ կու տայ շնորհիւ միայն կիբարկուած խարդախ միջոցներու:

Արտասահմանի կարգ մը շահախնդիր եւ վարձկան ժամկոչներ կը ճգնին հաւատացնել թէ Հօկը հայրենիքի օգնութեան կազմակերպութիւն մըն է, որ «անկուսակցական է եւ քաղաքական դաւանանք չունի»: Սակայն, պարտականութիւն ունի նաեւ պաշտպանելու Հայաստանի մէջ բռնադատօրէն մտցուած բոլշեւիկեան վարչաձեւը... առանց քաղաքական դաւանանք ունենալու: Խոստովանինք թէ ասիկա նորահնար գիւտ մըն է, որ կրնայ հասկնալ միայն հայ բոլշեւիկը...:»

"ՅԱՌԱՋ,, ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Քասապլանքայէն Պ. Աւետիս Զաքրեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Միս Քարէն Նփփէի հաստատութեան, (Հալէպ):

ՏՈՔԹ. Գ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Սելանիկի մէջ մեռաւ ծանօթ բժիշկ Տօքթ. Գալուստ Ասլանեան: Ծնած էր Վան, 1865ին: Անկէ հեռացած է 1890ին եւ Ֆրանսա անցնելով, նախ Մարսէյլի մէջ հետեւած է բժշկական դասընթացքի, ապա անցած է Փարիզի համալսարանը, որուն ընթացքը աւարտած է 1895ին:

Կատարելագործած է վիրաբուժական ճիւղը եւ դարձած է ուղղակի Սելանիկ, ուր քանի մը տարիներու ընթացքին կրցած է ապահովել իրեն համար պատուաբեր դիրք մը, մասնաւորապէս հրեայ հոծ բնակչութեան մօտ, որուն կուռքը եղած է ամբողջ 35 տարի: Տարիներով վարած է վիրաբուժապետի պաշտօններ զանազան հիւանդանոցներու մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մարտ 9ին, աննախընթաց բազմութեամբ: Կը մասնակցէին ոչ միայն Սելանիկի Հայերը, այլ եւ յոյն եւ հրեայ հասարակութիւնը, իրենց բոլոր խաւերով: Սելանիկի բոլոր հրէական թերթերը անփոխարինելի կորուստ մը կը համարէին Տօքթ. Ասլանեանի մահը, մասնաւորապէս հրեայ համայնքին համար:

Հանգուցեալը կը թողու մեծ հարստութիւն եւ շքեղ կալուածներ՝ բանուկ հրապարակի մը վրայ:

Սեվրի հանդէսը

Շաբաթ երեկոյ, Սէվրի Մուրատեան վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ գեղեցիկ երեկոյթ մը՝ ի նպաստ Ֆրանսայի անգործներուն: Կը նախագահէր Սէվրի համակրելի քաղաքապետը, Mr. F. Maugé: Ներկայ էին նաեւ երեսփոխան Պ. Անրի Լօրէն եւ քաղաքին Ֆրանսացի եպիսկոպոսը:

Ժամը 8,30ին բաւական բազմութիւն եկած էր, բոլորն ալ ֆրանսացի:

Հանդէսին բացումէն առաջ, Պ. Խանզատեան ներկայացուց Պ. Maugéն Պ. Անրի Լօրէնի: Յաջող էր հանդէսին առաջին մասը, Les deux ramoneur, ուր փայլեցաւ պզտիկ Ժիրայրը: Երկրորդը՝ La Forêt, զմայլելի տեսարան մըն էր:

«Կիլիկիա» երգչախումբին երգած կտորները բուռն ծափերու արժանացան Ֆրանսացիներուն կողմէ: Պզտիկ դադարէ մը վերջ սկսաւ երկրորդ մասը Les Noces de Jeanette (Վ. Մասէի), որուն մէջ Օր. Լուիզ Ազաբէկեան յաջողութեամբ կատարեց իր դերը, ինչպէս եւ Mr. Watteland: Յաջող էր նաեւ Le Gran Via սպանիական օփերան: Ժամը ճիշդ 12ին վերջացաւ հանդէսը:

Նիւթական շատ յաջողութիւն մը չունեցան կարծեմ, բայց բարոյական անփոխարինելի ծառայութիւն մը մատուցին Մխիթարեան Հայրերը:

Գ. Ց.

Սիպերեան յեղափոխական թանգարան

Նովոսիբիրսկիի մէջ կը շինուի Սիպերիոյ աքսորավայրին պատմութեան եւ յեղափոխութեան թանգարան մը, ուր պիտի հաւաքուին նախկին քաղաքական աքսորականներու յիշատակները:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

X

— Դուն նորէն դարձուցիր, դարձուցիր, հո՛ղ բերիր խնդիրը, Տէր Հայր... Վո՛ւր ալ ըլլայ՝ հաց մը չէ՞ ուտելիքնին... Մենք ասանկ եկանք ասանկ պէտ'թանք... Թող վա՛զ անցնին Տաճիկը եղթելու պղպաջ... Ինչ որ է... Խանութին մէջ, լուս-աչքով... Դուն ըսէ ան խլեզին տէ...

— Որի՞:

— Դիրզոր է, ինչ է... Քու Դիմաքսեանդ ալ չէ հասներ անունին՝ փոխեր է... Սուրեր, պըլըճներ... Առոր համար է քի ան ա գիշերով սուրը առեր.. Ինչ որ է.. Խանութին մէջ... Մինչեւ հաշին առինք, հոգինիս բերաննիս եկաւ... Քիչ եւէջ ձգեցին: Քէպապճեանը՝ «տղայ է, ըսաւ, անչափահաս, խենթ ու խելառ՝ բան մըն է արեր է...»: Հիմա կը համարի ա էղածներուն, Տէր Հայր.. Տուն չճնաց քի չկոխէին... Ինչ է՝ գործի վրայ ենք, ճախա պըտ 'աննենք... Մենք ա դանակ շարժել գիտենք... Մէ՛, դուն վո՞վ Օսման էֆէնտիին...

— Բայց, այդ տուն կոխեները, բանտարկեներն ու սպաննեները նո՞ր է որ կ'ընեն, Դաւիթ էֆէնտի...

— Ինչո՞ւ գլօխ վերցնեմ, ճանըմ, քանի քի փայտը վերեւս է... Աւելի՞ գէշ ուտելու համար համրուածը... կը ծեծեմ քի...

— Ծի՛շդ զարնէ, անանկ չէ՞...

— Նա՛, վերցուց ամմա, առաւ-քալեց.. Արաւ եղաւ՝ ուրիշներուն քիթը արունեց, հիմա ալ առաւ-քալեց...

— Ո՞վ է առնող քալողը:

— Խորէ՛նը.. Քոփս աշխատող Գաբօն ա ճամբու դրի երէկ... Աղէ՛կ արեր եմ... Ասօր բռներ՝ Սթամպոլ քշեր են... Սա Դիմաքսեանին ա անկա՛ճը քաշէ քիչ մը... Հէմ ա փէք ալաֆրանկա կ'էթայ կոր եղեր դըպրոցին մէջ... Մանչաղջկա երգեր... Սա թէաթրո՞ս որն է, քուզո՛ւմ տէր հայրս... Մեր Քէպապճեանին խելքին զարմացայ... Հը՛, ես աղջիկ ունենամ տէ.. Ի՞նչ ըսեմ, ան ալ քիչ մը գրոց-բրոց է...

Տէր Մեսրոպ նախընտրեց լռել: Ցիշեց Դիմաքսեանի բառերը, զորս կը կրկնէր յաճախ նման պարագաներու. «Անոնց թոռները իրենց հայրերուն կռնակին վրայէն պէտք է անցնին՝ իրենց պապերուն հասնելու համար»...

Կէս օր էր արդէն: Տէր Հայրը ելաւ ոտքի, Սուրէնի արձակման մասին ստացած լուրէն հանգստացած: Հրաժեշտ առաւ ու մեկնեցաւ տուն: Ծանր ու դժնդակ շաբաթ մը անցուցեր էին: Վարպետ Ռուբէնի եւ Սուրէնի բանտարկութիւնը թէեւ վերջ էր գտած. բայց քաղաքը դեռ կ'ապրէր յուզումի պահեր:

Երբ տուն հասաւ, հոն գտաւ վարպետ Ռուբէնը, կինը, Տիկին Քէպապճեանը եւ Աստղիկը: Բոլորը ընկճուած էին: Անկիւնը նստած էր Սուրէն, զգալապէս տժգունած ու խորունկ յուզման մը ենթակայ: Կարդացեր էին, որ ատեն մը տէր հօրը տունը մնայ՝ Օսման էֆէնտիի գիտողութենէն հեռու պահելու համար զայն:

Անյագ կիրք մը կը տագնապեցնէր զինքը: Արդուած էր նաեւ այն դժբախտ զուգադիպութենէն, որուն պատճառաւ վրիպած էր, երկու անգամ, իր համուածը զոր ուզեր էր գլխուն իջեցնել...

Աստղիկ նստած էր ճիշդ դէմը: Տժգոյն էր ե՛ւ ան: Դէպքին յաջորդ առաւօտուն իսկ Սիրան լալահառաչ վազեր էր իրենց: Հազիւ կրցեր էին զսպել: «Եղբայրս առին տարին»ը հազիւ լսած: Աստղիկ սկսեր էր զառնօրէն արտասուել...: Հայրը տունը չէր բարեբախտաբար: Բայց մայրը կասկածեր էր ու մտահոգուեր անոր լալէն: Մտաբերեր էր բանը, տասնեւհինգ օր առաջ, գիշերուան մը պարագան, երբ ինք ու Աստղիկ կը դառնային անոնց տունէն, եւ Սուրէն՝ պարտէզին մէջ կոյուղին բացուած ըլլալուն, փողոցի ճամբէն ընկերացեր էր իրենց, ու անոնք, երկուքը, գրեթէ հպած իրարու, քալեր էին քով-քովի, ամայի փողոցէն... Այո՛, ուրիշ ոք կար:

Ու վերը, թանձրացող ամպերու ընդմէջէն, մահի՛կ մը միայն:

Ու այդ լուրին վրայ, լացը Աստղիկին:

Հիմա, որ նստեր էին դէմ դիմաց, Աստղիկի նայուածքին մէջ եւս թախիծ ու անհանդարտութիւն կար: Տիկին Քէպապճեան ի՛նք եւս կը համակրէր Սուրէնին: Անոր մօրը, հօրը: Ու ջերմ զգացումներ կը տածէր դէպի այդ ընտանիքը: Ի՛նք ալ համեստ ընտանիքի մը զաւակն էր եղած: Ծնած էր ցած ու մութ խրճիթի մը մէջ: Ու իր ամուսինը տարիներու ընթացքին էր որ կրցած էր տուն-տեղ ըլլալ, վրայ գլուխ շտկել, քիչ մըն ալ «մէկ կողմ դնել»: Մնաց որ ինք ու Թագուհի հանըմը մօրքրոջ որդիներ էին, ու մօրենական տրիւն մը կար իրենց մօտ: «Ինչո՞ւ կասկածիլ, ուրեմն», խորհեր էր.. Ու, խրախուսեր էր Աստղիկը: Թելադրեր էր, միանգամայն, չզգացնել հայրիկին: Բայց կէսօրուան ճաշէն ամէն ճիգ թափեր էր, որ ազատէ հայր ու որդի: Իսկ «ձեռքի տակէ գտնուեր էր» Սուրէնին մօրը՝ «բերանը գոցելու համար շանը»...

Ու, հիմա նէրքին մեծ հրճուանք մը կ'արտացոլար դէմքին ու նայուածքին մէջ:

Այդ պահուն էր, որ Տէր Մեսրոպ մտաւ ներս ու խօսքը ուղղեց Սուրէնին հօրը.

— Աղբարդ նորէն աղուոր խրատներ տուաւ, Ռուբէն ի՛նչ դիւրին է ըսել՝ տունդ ձգէ ելիր..

— Լուզուն օսկոր չունի, տէր աղբար, — վրայ բերաւ Թագուհի հանըմ,— փուր ուզես դարձուր...

— Աղէկ ամմա, աս ալ քաշուելիք տեղըս չէ քա հարսս — մէջ ինկաւ երեցկինը:

— Ես հո՛ն ծնած եմ, հո՛ն ալ կը մեռնի՛մ, երիսկին.. — ձայնը բարձրացուց վարպետ Ռուբէն, որ մինչ այդ կը լռէր — ան ատենէն լեշս դուրս կ'ելլէ, ես չեմ ելլեր... Ճահիլ էր, բան մըն է արեր է — դարձուց նայուածքը Սուրէնին — էս ա գէմ իմ ատանկ բաներու... Մենք Օսմանին հախէն չենք կրնայ գար... Մենք չենք կրնայ էղթեր Տաճկին...

(Շար.)

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

կած միջամտել, աշխատելու համար որ կարգադրուին ռուսեւպուլկար տարակարծութիւնները, թէ «Թուրքիա ուրախ պիտի ըլլայ ծառայելով երկու բարեկամ երկիրներու»։

Երկու հարիւր միլիոն փրանք անգործներուն

Ֆրանսայի Երեսփ. ժողովը քուէարկեց օրինագիծ մը, որով 200 միլիոն ֆրանքի վարկ մը կը քուէարկուի ի նպաստ անգործութեան մնտուկին եւ մէկուկէս միլիոն ալ օգնութեան մնտուկներուն։

Ֆրանսայի ելմտական բացը

Երեսփ. ժողովը լրացուց ելմտական օրէնքի վերաքննութիւնները։ Ելմտացոյցի նոր վարկերուն մէջ անցած են 28 միլիոնի գումար մը՝ նաւային ծրագրով նախատեսուած նոր նաւերու շինութեան համար. 37ուկէս միլիոնի գումար մը բազմանդամ ընտանիքներու օժանդակութեան գործին։ Ծովային առեւտրական նախարարութիւնը, կնքուած պայմանագրութեանց գործադրութեան համար, պահանջած էր 112 միլիոն 811 հազարի վարկ մը, որ պիտի յատկացուի Ծայրագոյն-Արեւելքի, Աւստրալիոյ եւ Ափրիկէի նաւային գծի շահագործման, ինչպէս նաեւ 33,5 միլիոնի գումար մը հարաւային ամերիկեան գծին շահագործման համար։ Թղթատարական սպասարկութիւնը բաց ունեցած է 225 միլիոն։

Այնպէս որ 1931-32ի ելմտացոյցը, փետրուար 24ին բաց ցոյց կուտայ կլոր թիւով մէկ միլիառ, 272 միլիոն։

Մեծահարուստ մըն ալ անձնասպան

Նիւ-Եորքէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, «Քոտաք» հանրածանօթ ընկերութեան հիմնադիր-տնօրէնը Իսթմէն եւս անձնասպան եղաւ, իր բնակարանին մէջ։

Իր սպասաւորներուն յանձնարարած էր որ զինքը չխանգարեն, եւ անձնասպան ըլլալէ առաջ, թուղթի կտորի մը վրայ նօթագրած էր.— Գործս վերջացած է, ի՞նչ պէտք կայ սպասելու։ Անձնասպանը 78 տարու էր եւ իր հսկայ հարստութենէն 75 միլիոն տոլարի չափ գումար մը յատկացուցած էր բարեգործական զանազան հաստատութեանց։

Այս մարդուն անձնասպանութեան լուրը մեծ յուզում պատճառեց Ամերիկայի եւ մասնաւորաբար Նիւ-Եորքի ինչպէս նաեւ, «Քոտաք» ընկերութեան Փարիզի բազմաթիւ մասնաճիւղերուն մէջ։

Քրէօկէրի անձնասպանութենէն յետոյ

Լուցկիի Թագաւորին Իվառ Քրէօկէրի անձնասպանութիւնը, ինչպէս կը նախատեսուէր մեծ իրարանցումի մատնած է ելմտական աշխարհը։

Ամսդերտամի շուկան մեծապէս ազդուած է Քրէօկէրի մահով։ Պրիւքսէլի մէջ, սակարանը եւ դրամատուները թեթեւ ազդեցութիւն մը կրած են։ Իսկ Նիւ-Եորքի սակարանին մէջ, Քրէօկէր ընկերութեան արժեթուղթերէն 150 հազարնոց ծրար մը ծախուեցաւ հատը 1 տոլար 7)8ի, մինչ շաբաթ օր կ'արժէր 5 տոլար։

Ելմտական եւ քաղաքական կարգ մը շրջանակներ, Քրէօկէրի անձնասպանութեան մէջ պատասխանատուութեան բաժին մը կ'ուզեն հանել Գերմանիոյ, որուն մէկ միլիառ փոխ տուած էր անձնասպանը։ Շուէտական թերթ մը կը գրէ այս մասին.—Աշխարհի ամէնէն մեծ երկիրներէն մէկը՝ կէս միլիառ փոխ առեր էր անհատէ մը (իրականութեան մէջ՝ կրկինը, մէկմիլիառ)։

«Այս անձը՝ պիտի կրնար իր կացութիւնը փրկել, եթէ յաջողէր համոզել պահանջատէրերը թէ Գերմանիա պիտի վճարէ նախատեսուած պայմանաժամին յառաջիկայ հոկտ. 1ին, բայց այս մեծ պետութիւնը՝ պարզապէս իր պարտքը կ'առկախէ այս մարդուն հանդէպ։ Կը գոհանայ ըսելով.— Տուած գումարդ բռնուած է. հոգ ընելու բան չկայ, Քրէօկէ՛ր, քանի որ շնորհիւ Աստուծոյ, գերման ելեւմուտքը ապահովուած է»։

— Լոնտոնի սակարանին մէջ, շուէտական լուցկիի եւ Քրէօկէրի ընկերութեան արժեթուղթերը մեծ անկում կրեցին։ Կը սպասուի որ սակարանի վարչութիւնը նիստ գումարէ, որոշում մը տալու համար Քրէօկէրի արժեթուղթերուն մասին։

Սթոքհոլմի մէջ, կառավարութիւնը նիստ մը գումարեց գահաժառանգ իշխանին նախագահութեամբ եւ կարգ մը որոշումներ տուաւ առաջքն առնելու համար ելեւմտական ծանրակշիռ տագնապի մը։

Յառաջիկայ ընտրութիւններուն համար

Ֆրանսայի Տնտեսական Միութիւնը հրատարակութեան տուաւ իր ծրագիրը, որուն գործադրութիւնը պիտի պահանջէ յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ։ Ֆրանսա, կ'ըսէ Միութեան յայտագիրը, իր կարգին վնասուած ընդհանուր տագնապէն, պարտաւոր է. ուժգնօրէն հակազդել։ Ֆրանսա, իր բարոյական յատկութիւններուն եւ բնական հարստութիւններուն մէջ պիտի գտնէ անհրաժեշտ ուժը իր փրկութեան համար, եթէ Ֆրանսացիները ըմբռնեն միացման պարտականութիւնը որ իրենցկը պարտադրուի։Ընտրութեանց նախօրեակին,տնտեսական խմբակցութիւնները կը քարոզեն բոլոր հանրապետականներու միութիւնը՝ հետեւեալ սկզբունքներու որդեգրումով.

— Պաշտամունք հանդէպ հայրենիքի, կազմակերպում խաղաղութեան, խիստ պահպանում դաշնագրերու, յարգանք հանդէպ սեփականութիւն, պաշտպանութիւն խնայողութեան, աշխատանքի ազատութեան՝ ընկերային օրէնքներու պաշտպանութեամբ։

Համաձայն այս սկզբունքներուն, Միութիւնը կը պահանջէ որ

ա) կառավարութեան եւ տնտեսական խմբակցութեանց յարաբերութիւնները կազմակերպուին օրինաւոր կերպով,

բ) կիրարկուի երկրագործութեան եւ ճարտարարուեստի իմաստուն քաղաքականութիւն մը որով կարելի ըլլայ զարկ տալ արտածման։

գ) կառավարութեան թոյլ չտրուի որ միջամտէ տնտեսական գործերու։

դ) կառավարութիւնը յարգէ իր ստորագրած պայմանագրութիւնները,

ե) Ելմտացոյցի մէջ խնայողութիւններ մտցնել, այսինքն ելեւմուտքը պատրաստել նկատի ունենալով հարկատուներու վճարման կարողութեան նուազումը,

զ)Բարեփոխել հարկային դրութիւնը, հոն ուր կարելի է կիրարկել միակ տուրքի մը դրութիւնը, ջնջել կարգ մը տուրքեր, եւլն.։

Դանուբեան հարցը Ժընեւի մէջ

Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Թարտիէօ, հազիւ Ժընեւ հասած, կ'ըսուի թէ տեսակցութիւններ սկսած է ունենալ դանուբեան երկիրներու տնտեսական գործակցութեան հարցին շուրջ փոքր-Համաձայնական պետութեանց եւ Հունգարիոյ ու Աւստրիոյ ներկայացուցիչներուն հետ։

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Հ. Դ.

Հ. Յ. Դ. կեդր. կոմիտէն եւ փարիզի կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրեն

ԿՈՊԼԷՆԻ Հրազդան խումբը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelins։

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն, այս Ուրբաթ (18 Մարտ) իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Rue du Fbg. du Temple։

Սոյն ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան կեդր. կոմիտէի եւ փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի ընդհ. անդամական ժողովըվաղըՀինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 240 Րիւ Տիւքէքլէն։ Կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, նոր Գրադարանի սրահը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք։ Կը դասախօսէ Պ. Վահան Գույումճեան նիւթ ունենալով աշխարհագրութիւնը (նախորդի շարունակութիւն)։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։ Մուտքը ազատ է։

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. Փ. Մ. Պ. Մասնաճիւղի ցերեկոյթը

Ծաղկազարդի Կիրակին (20 մարտ) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Maison Mutualitéի սրահին մէջ
Ղեկավարութեամբ՝ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ
Թատ, երգ, զուարճալի արտասանութիւններ ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ
Եւրոպական պարեր
Մուտքը ազատ է, ծախսերու մասնակցութեան համար 3 փրանք

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԻՐԻՍ ՊԻԻԼՊԻԻԼԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ ՕՐ. ՄԱՐԿՐԻԹ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ (ջութակ), եւ Mr. JEAN-MASSONի (դաշնակ)

6 Ապրիլ Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Salle Chopin, (Maison Pleyel) 8 Rue Daru, Paris.

Գին 30, 20, 15 եւ 10 փրանք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51 Mr. le Prince եւ հայկական ճաշարանները։

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

Չ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Կը խօսի Շ. Նարդունի, նիւթ ունենալով Համաստեղ եւ Ա. Բակունց։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ԼԻՈՆԻ Աւետեամանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին 12 Ռիւ Վոլթէր։ Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Համաձայն դիւանի որոշման ժողովին մասնակցող հայրենակիցները ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք ունենալու համար, պարտաւոր են վճարել իրենց անդամավճարները՝ 1931 դեկտեմբերէն 1932 մարտ 20։ Անդամավճարներու վճարմանց համար դիմել 13 rue Voltaire, Lyon.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ նորակազմ երգչախումբի փորձերը ղեկավարութեամբ Պ. Սաքօ Յակոբեանի,այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Արձանագրուիլ փափաքողները կրնան ներկայանալ։

Տէր եւ Տիկին Վահան Շամտանճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Էմէրեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Նիկոլեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Պագալեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Նեկտար Մ. Շամտանճեան (Եգիպտոս), Տէր եւ Տիկին Արթօ Տիօնեան եւ զաւակը (Պոլիս), Պ. Կարապետ Տիօնեան (Պոլիս), Պ. Տիրան Զաքարեան, Պ. Ղազար Ղազարեան եւ զաւակունք, խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, մօրաքրոջ եւ ազգականուհիին
ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՄԵՕԶՐԻՒՊԷ ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Սարաֆեան)
դառնաղէտ մահը։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9.15ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Rue Jean Goujon. Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Pantin-Parisienի իրենց ընտանեկան դամբարանին մէջ։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Պ. ՅԱՐ. ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ ստիպողաբար կը հրաւիրուի «Յառաջ»ի խմբագրատունը, տեսնելու Ընկ. Լեւոն Գեւոնեանը, իրեն վերաբերեալ խիստ կարեւոր անձնական խնդրի մը համար։ Գալ ցերեկէ յետոյ 3էն 6։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Նիմ, Ն. Բ.— 70 ֆր.։
Մազական, Ղուկ.— 140։
Մարսէյլ, Յ. Տէր Մ.— 35։
Քասապլանքա, Ա. Չ.— 930։ Կարգադրեցինք։
Միլանօ, Գործ.— 110.85 լիր.։
Ժընեւ, Տէլ.— 250։
Թունուզ, Վ. Ե.— 50։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Սամաթիացի (Պոլիս) Տիկին Աղաւնի Մէսճեան (ծնեալ Գազանճեան, 50 տարեկան) եւ իր զաւակները՝ Վահրամ, 25 տարեկան, Անժէլ՝ 20 տարեկան։ 1922էն ի վեր լուր չկայ իրենց մասին։ Իմացնել՝ Տիկին Արուսեակ Մաթիկեանի (ծնեալ Մէսճեան), 24 rue Anatole France, Issy les Moulineaux (Seine).

Կը խնդրուի Յունահայ եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (6)

ՍՈՒՐԲ ԹՈՐՈՍԻ ԼԵՌԸ

Բոլորը բան մը ունէին հարցնելու։ Աջէն ու ձախէն հարցումներու տարափ մը, հրաշքին մանրամասնութիւնները հասկնալու համար։ Ձեռքէ ձեռք կը պտտէր այն փոքրիկ մարգարտահատիկի նմանող կլոր ու ճերմակ քարը, որ իբրեւ խոշոր լոյսի մը կտոր ինկած էր Սուրբին ժայռերուն մէջէն՝ մօրս քթին եւ ապա ձեռքին մէջ, ու հոն զոցուած մինչեւ հնձանին առջեւ։

Ճիշդ այդ պահուն վրայ հասաւ մեծ հօրեղբայրս, որ աւելի հեռուն գտնուող այգիին մէջ աշխատելու գացած էր առաւօտէն։ Լսելէ յետոյ եղելութիւնը, առանց վայրկեան մը իսկ յամենալու,նետուեցաւ իր ձիուն վրայ, գիւղ երթալու եւ հօրս ու հանիիս լուր տալու համար։

8

Ու գիշեր էր։

Հնձանը՝ ուրախ երգերով, գիւղական պարերով, այրերու «լօ՛,լօ՛»ներովն ու հարսներու եւ աղջկանց «լէ՛, լէ՛»ներովը լեցուն, կը նմանէր դրօսանաւու մը, որուն մէջ երջանիկ մարդեր, կեանքը կը վայելեն ծովերը ճեղքելով։

Հա՛, ճիշդ այդպէս, մեր հնձանը՝ դրօսանաւ, եւ մեր այգիները՝ այնպէս խիտ ու համայնատարած, ծով իրական, բնական եւ հմայիչ ու բանաստեղծական, գիշերուան այդ պահուն, երբ աշնանային լուսինկան, սիրուն այրիի մը խորհրդաւոր ժպիտին նման՝ ճառագայթներ կը մաղէ հոս ու հոն, տեղ մը աւելի շատ, ուրիշ տեղ մը աւելի քիչ, նայած որթատունկերու կեցուածքին ու հասակին։

Ու նաւապետը՝ այս հնձան-նաւուն՝ հայրս իր ամբողջական հասակով, Հայու պատմական քթովն ու լայն ու փայլուն ճակատովը, իր առողջ ու քաղցր՝ գիւղին մէջ համբաւ հանած՝ ձայնովն ու մասնաւոր հարուստ թիկունքներովը։ Ու օրուան հերոսուհին՝ մայրս իր սրբազան մարգարտահատիկով։ Հա՛, ճիշդ մարգարտահատիկ, Սուրբէն ստացած՝ նախ իբր խոշոր լոյսի կտոր մը, ապա՝ ափին մէջ զոցուած, իբրեւ փոքրիկ ու կլոր ճերմակ քար մը՝ ճիշդ՝ ցորենի հատի խոշորութեամբ, կամ քիչ մը աւելի մեծկակ։

9

Հուսկ բանք եւ ընծայական մօրս անծանօթ շիրիմին։

Տարիներ անցեր են իմ այս պատմութեանս ժամանակներուն վրայէն։ Մեծցեր ու հասակ եմ նետեր հիմայ՝ հոս ու հոն։ Անապատներու խաչանտառէն սկսած մինչեւ Ելլադայի սառ խորթ ու անհրապոյր ափերուն վրայ։ Եւ սակայն այս յիշատակը եւ պատմութիւնը, կամ առասպելը այս լեռան չեմ մոռցած եւ ընդհակառակը թանկագին աւանդի մը նման պահած եմ միտքիս մէջ։

«Մի՛ մոռնար այս դէպքը, տղա՛ս» ըսաւ. ու կ'ըսէր միշտ՝ մայրս ինծի։ «Գիտե՛մ, որ չես հաւատար. գիտեմ, նոյնիսկ որ կրնաս հեգնել զայն, սակայն եթէ քիչիկ մը կը սիրես ու սիրեցիր զիս, պիտի չմոռնաս զայն։ Միտքիդ մէջ քանդակէ իբրեւ յիշատակ մը ինծմէ, որպէսզի չմոռնաս զիս, սիրելի՛ տղաս», ըսաւ ինծի Մէսքէնէի անապատներուն մէջ, երբ բարբարոս թուրքեր բռնի բաժնեցին զիս իմ հիւանդ եւ մահամերձ մօրմէս,վզէն հանելով Սուրբին նշանը պարունակող արծաթապատ փոքրիկ ու քառակուսի ամանը, արծաթ շղթայով։

10

Եւ ահա՛, ո՛վ անդաօթք ու սիրասուն՝ անշիրիմ մա՛յր։ Քեզի՝ իբր ընծայական, այս փոքրիկ վիպակս, քեզի՝ որուն անսահման սէրն ու գուրգուրանքը վայելեր եմ տարիներով։ Օ՛, մա՛յր, մա՛յր, այս պահուս կը զգամ երակներուս մէջ շրջան ընելը քու արեանդ,քու կաթիդ եւ քու սիրոյդ։ Ու կը մտածեմ—Երբ ես գլուխս եւ մարմինս հանգչեցնելու տեղ մը՝ բարձի կտոր մը [illegible]
— քու գլուխիդ մա՛յր,եւ քու [illegible]
նոյդ՝ ճերմակ ու սիրուն, քու [illegible]
րուդ՝ բարի եւ օրհնուած, որոնք [illegible]
գիտէ ինչպէ՛ս, ինչպէ՛ս անհանգիստ
ու խռով են, անդաօթք եւ անշ[illegible]
շիրիմիդ մէջ, հեռու իմ աչքերէս
հեռու՝ հօրս, հանիիս եւ փոքրիկ
սիրուն քրոջս, խարտեաշ Մարիի
աչքերէն ու խնամքներէն։Օ՛, մա՛յր
մա՛յր, ների՛, ինծի, վասնզի [illegible]
ներուն դէմ չկրցայ կռուիլ, իմ [illegible]
տիկ տղու բազուկներովս, երբ [illegible]
բռնի զատեցին քեզմէ։ Ների՛ [illegible]
մա՛յր, զի արդ կը զգամ թէ, [illegible]
էի քովդ մնալ...քեզի հետ [illegible]
քու ոսկորներուդ խառնել նաեւ [illegible]
միններս։

Մա՛յր, կը խնդրեմ, որ [illegible]
ինծի՝ յանուն զլխատուած իմ [illegible]
ուական հօրս, որմէ շատ [illegible]
ցար, որմէ շա՛տ, շատ սիրուեցար
Ու հիմա, անցէ՛ք հովեր ու [illegible]
ներ, ու տարէ՛ք, տարէ՛ք իմ [illegible]
բոյրս մօրս անծանօթ շիրիմին, [illegible]
աճիւնը պարփակող [illegible]
ձորերուն եւ ամէնքի՛ն, [illegible]

Աթէնք 1932

ՄԱՆՈՒԿ Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՎԵՐՋ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH
(Fondé en 1925) :: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 17 ՄԱՐՏ 1932
17 MARS 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1830 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՅՔԱՅՈՒՄ

Ուրիշ բառ չգտանք, պատկերացնելու համար այն արտասուելի վիճակը որուն մատնուած է յունահայ գաղութը, անցեալ Նոյեմբերէն ի վեր: Այն օրէն, երբ Դ. Շահվէրտեան Աթէնք հասաւ, Ներգաղթ կատարելու պաշտօնով:

կատարեալ խայտառակութիւն՝ այդ չորս ամսուան պատմութիւնը:

Ընդդիմադիրի դիրքը չէ որ գրի առնել կուտայ այդ բառերը, այլ անողոք իրականութիւնը, իր զարմանազան դրուագներով: Իր խեղկատակութեամբ, ինչպէս եղերականութեամբ:

Աթէնքի մէջ, արդէն հինգ-վեց անձոռնի դէպքեր արձանագրուած են Դ. Շահվէրտեանի մուտքի տոմարին մէջ,— 1. Յարձակում Ազգ. Վարչութեան դէմ: 2. Յարձակում Ֆիքսի գաղթակայանին մէջ, քանի մը երիտասարդներու վիրաւորման գնով: 3. Երկրորդ դէպք մը միեւնոյն գաղթակայանին մէջ, ոստիկաններու հետ: 4. Յարձակում Լիփազմայի մէջ, դրօշակ վար առնելու, ժողով խանգարելու առաջադրութեամբ, 5. Յարձակում Քոքինիոյ մէջ: 6. Յարձակում Ազգ. Վարչութեան ատենապետին վրայ, իր բնակարանին մէջ:

Եւ դեռ կաթսան կ'եռայ:

Ձենք ուզեր նախատեսել թէ տակաւին ինչե՛ր կրնան պատահին կամ Նոր Յունաստանի մէջ, մինչեւ որ ճամբայ ելլէ Ներգաղթի վերջին կարաւանը, եւ Դ. Շահվէրտեանն ալ կապէ իր բեռները, իր գոյնզգոյն գործակալներով, իր վրայ նշանակուած կամ իր կողմէ վարձուած լրտեսներով ու բարակներով:

Երեւանի լիազօրը երկու շաբաթ առաջ Սելանիկ անցնելով, աչքէ անցուց Ներգաղթի արձանագրութիւնները: Քանի մը այցելութիւններ, տեսակցութիւններ սարքեց, զեկուցում մը տուաւ եւ դարձաւ Աթէնք:

Բայց իր փոխանորդները կը մնան տեղին վրայ, եւ «գործ կ'եփեն», ղեկավար ունենալով մի ոմն Այլանով, իր վրայ նշանակուած լրտես մը: Շահվէրտեան, որ խեղօք մարդու համբաւ կը վայելէ, կը սիրէ ուրիշներուն ձգել կրակին հետ խաղալու պաշտօնը: Եւ անոնք լիովին կ'արդարացնեն իր յոյսերը, ինչպէս տեսանք Աթէնքի մէջ:

Արդ, չորս ամսուան պատմութիւնը կ'ապացուցանէ որ Երեւանի ներկայացուցիչը, իր նախաձեռնութեամբ կամ իրեն տրուած հրահանգին հետեւելով, կը գործէ համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը: Ներգաղթը թանկագին առիթ մըն է, այդ ծրագրին գործադրութեան համար:

Այդ ծրագրին հիմնական կէտերն են.—

1.— Շարժման մէջ դնել եղած-չեղած բջիջները եւ մեռելածին հօկը, որպէսզի միտքերը պղտորեն, պառակտումներ սերմանեն, ներքին կռիւներ սարքեն:

2.— Օգտագործել բոլոր «խուլիգան»ները, հացկատակներն ու բախտախնդիրները, գաղութին ինքն իր մէջ կազմալուծելու համար:

3.— Որոմ ցանել Հայր. Միութիւններու միջեւ, զանոնք բաժնելով «ազգային» եւ «խորհրդային» հատուածներու:

4.— Գարշելի հալածաքննութեան մը ենթարկել ներգաղթի թեկնածուները, եւ զանոնք լարել մնացողներուն դէմ, ինչպէս եւ Դաշնակցութեան եւ ազգային բոլոր կազմակերպութեանց դէմ:

5.— Ամէն միջոցի դիմել, Մակեդոնիոյ որբերը կրկէս նետելու, անոնց միջոցաւ խառնակութիւններ, կռիւներ սարքելու համար: Անոնք որ չեն համակերպիր, կը պատժուին անխնայ, զրկուելով ներգաղթի արտօնութենէն: (Օրինակ՝ Քոքինիոյ եկեղեցին ապաստանած 120 չափահաս որբերը, որոնք Բ. կարաւանին մաս պիտի կազմէին, բայց մերժուեցան, հակառակ իրենց պաղատանքներուն, Աթէնքի առաջնորդին եւ Բարեգործականի բարեխօսութեան: Եւ հիմա դատապարտուած են անօթութեան):

6.— Այս բոլոր քաջագործութիւններուն համար, օգտագործել Յունաստանի համայնավար կուսակցութիւնը, որ միշտ պատրաստ է կարաւանին խառնուելու կամ զայն ղեկավարելու, կը բաւէ որ օրակարգը... խառնակութիւն ըլլայ: (Աթէնքի շրջանին մէջ սարքուած բոլոր դէպքերուն գործնապէս մասնակցեցան յոյն համայնավարները, նոյն իսկ իբրեւ... ունկնդիր):

7.— Աջ ու ձախ վարկ բանալ, խոստումներ շռայլել, մարդիկ որսալու, գաղտնիքներ կորզելու, մասնաւորապէս Դաշնակցութենէն «հրաժարական»ներ ապահովելու համար:

8.— Ու վերջապէս կանգ չառնել ո՛ր եւ է ստորնութեան, ո՛ր եւ է մաքիավէլական խաղի ու «շանթաժ»ի առջեւ, որպէսզի քար քարի վրայ չմնայ ներգաղթէն յետոյ: Որպէսզի մնացողները դառնան նախիր, պատրաստ որս՝ ամէն կարգի արկածախնդրութեանց:

Ի՞նչ կ'ուզենք ըսել, տակէ տակ շարելով այս կոպիտ իրողութիւնները:

Մէկ բան, — գաղութները, մանաւանդ անոնք որ կը գտնուին դժնդակ պայմաններու մէջ, թէ հիւրընկալ երկրին բռնած դիրքով եւ թէ իրենց ներքին կացութեամբ, դատապարտուած են քայքայման, եթէ չթափին եւ գոհանանք ամերիկեան դիտողի փոքրոգութեամբ:

Թող ոչ ոք մտքէն անցընէ թէ՝ Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարն է որ այս եզրակացութեան կը հասցնէ մեզ:

Դաշնակցութիւնը չափազանց պզտիկցած պիտի ըլլար, եթէ ուզէր չափուիլ այս աղտոտ, այս թրքավարի խաղերուն հետ:

Դաշնակցութիւնը ունի թէ՛ բարոյական թէ՛ թուական կամ նիւթական ուժ, ի հարկին խելքի բերելու համար բոլոր տեսակի սրիկաները:

Իսկ եթէ որ եւ է քաղաքի դաշնակցական կոմիտէին մէջ կան մարդիկ որ կը վարանին, որ չեն ըմբռներ թէ ի՛նչ տեղի կ'ունենայ, որ «աթափեր են» եւ կ'ուզեն դարձ մը կատարել, — երթա՛ն բարով, առանց այլ եւ այլի:

Երթա՛ն բարով բոլոր կամկարները, մաքսաւորներն ու փարիսեցիները: Նոյնիսկ բարեմիտները:

Դաշնակցութիւնը բան չի կորսնցներ, եթէ ներգաղթի առթիւ թափին բոլոր դեղնած տերեւները:

Եւ թող մեր անարժան հակառակորդները մխիթարուին, «հրաժարական»ներու սիւնակ մը բանալով, իրենց սրտին խիղ քսելով:

Թող ժամ առաջ մաքրուին դարմանի տակի ջուրերը:

Բայց, ուրի՛շ բան էր մեր ըսելիքը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՎ Ի՞ՆՉ ԿՐՆԱՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼ

Թուրքիա վերադառնալ կարենալու համար, Թուրք կառավարութիւնը պատրաստած է հարցարան մը, որուն պատասխաններէն կախում ունի Թուրքիա վերադարձի արտօնութիւնը:

*Յառաջ*ի մէջ կարդացինք հարցարանին 18 կէտերը: Եւ որովհետեւ, մեր հայրենակիցներէն շատերը շփոթութեան պիտի մատնուին, երբ փորձեն լեցնել հարցարանը, անհրաժեշտ սեպեցի իրենց համար մշակել պատասխանի ընդհանուր եղանակ մը, որ յարմարի բոլորին:

Եւ տրամաբանականն այս է: Երբ Թուրք կառավարութիւնը անպատեհութիւն մը չէ տեսեր բոլորին ուղղելու նոյն հարցարանը, ինչո՞ւ բոլորէն չստանայ նոյն պատասխանը: Մանաւանդ որ մեր Թուրք *վաթանտաշ*ներուն համար, Հայէ Հայ տարբերութիւն չկայ, բոլորը իրարու կը նմանին, անունի աննշան փոփոխութեամբ եւ անգամ մը որ ներս մտնեն, բոլորը նոյն ջուրով պիտի լուացուին...

Միօրինակ պատասխանը կրկնակ առաւելութիւններ ունի. նախ Հայերը չեն ստիպուիր իրենց բազմաբեղուն մտքին խորերը փնտռելու մոռցուած թուականներ եւ անուններ. եւ երկրորդ, Թուրք կառավարութիւնը՝ չի ստիպուիր իւրաքանչիւր Հայուն հարցարանը առանձին քննելու: Այլ իբրեւ ծանօթ, քննուած ու մերժուած, մէկ ձեռքով կ'առնէ, միւսով կը նետէ մէկդի:

Ինչ որ ըլլալիքն է, եթէ որ եւ է Հայ յաջողի լրիւ լեցնել հարցարանը:

Ուրեմն սկսինք նշանակել հարցումները եւ տալ անոնց պատասխանները.

— *Անուն եւ մականուն.*

= Կեավուր օղլու խային:

— *Հայրը, մայրը ո՞ղջ են.*

= Պիտի ըլլային, եթէ ջարդուած չըլլային:

— *Եւ կամ, եթէ ողջ են, իրենց հասցէները.*

= Ջարդ քաղաքի, Ողջ-մեռելներու թաղին մէջ:

— *Ո՞ր անդամն էք, եւ վերջին անգամ, Թուրքիոյ մէջ ո՞ւր կը բնակէիք.*

— Ծնած եմ հօրս քաղաքը, վերջին անգամ կը բնակէի ծանօթ աքսորավայրը:

— *Ո՞ր թուականին ծնած էք.*

= Ջարդի տարին:

— *Թուրքիայէ ձեր մեկնումի թուականը.*

= Ջարդի տարին:

ԽԱՐՏՈՅ

(Շար.)

Անգործութիւնը Պելճիքայի մէջ

Պելճիքայի նախարարաց խորհուրդը զբաղեցաւ երկրին անգործութեան հարցով: Պելճիքայի անգործներուն մասին, աշխատանքի նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն.

— 153 հազար բոլորովին անգործ, իսկ 179 հազար կէս-անգործ կը հաշուէ ներկայիս Պելճիքա, ըսել է 332 հազար հոգի պէտք է սնուցանել. ինչ որ Պելճիքայի նման փոքրիկ երկրի մը համար շատ մեծ ու կենսական նշանակութիւն ունի եւ կը վախցուի որ կացութիւնը հետզհետէ աւելի ալ վատթարանայ:

1932ի համար, անգործութեան իբր նպաստի գումար նախատեսուած է ընդամէնը 350 միլիոն: Արդ, ներկայ կացութիւնը նկատի առնելով, կառավարութիւնը պարտաւոր պիտի ըլլայ ծախսել 600 միլիոն, իսկ քաղաքներըիրենց կարգին պէտք է յատկացնեն 400 միլիոն: Իսկ Պելճիքա արդէն բաց ունի, դժուար թէ կարենայ գտնել մէկ միլիառի այս գումարը:

Այս կացութեան առջեւ, կառավարութիւնը որոշած է ջնջել ամուսնացեալ կնոջ տրուած անգործութեան նպաստը, իբր խնայողական միջոց:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հինգ հայեր կը սպաննուին ինքնաշարժի արկածով մը

Մարտ 6ին, կիրակի օր, Գահիրէի մէջ, հինգ Հայեր զոհ գացած են ինքնաշարժի արկածի մը՝ հետեւեալ պարագաներու մէջ:

Առաւօտ կանուխ, ժամը 4-5ի միջոցներուն, Պ. Պ. Գէորգ Պօտուրեան, Օննիկ Նորիկեան, Նուպար Ղուկասեան, Մարտիրոս Խօրօզիկեան, Մանուկ Փասպանեան, Իսքէնտէր Փափազեան եւ Գրիգոր Գալէնտէրեան ճամբայ կ'ելլեն որսի երթալու:

Բայց, իրենց նստած ինքնաշարժը զիմացէն եկող ուրիշ ինքնաշարժի ընդհարումէն ազատելու համար, ճամբէն կը շեղի եւ կը թուի թէ վարիչին անփորձութեան պատճառաւ՝ կարելի չըլլալով հաւասարակշռութիւնը պահպանել, ծանր կառքը կը գլտորի ճամբուն եզերքը գտնուած ջրանցք եւ տղմուտ փոսի մը մէջ ու կը շրջի՝ իր ներքեւ թաղելով կառքին մէջ գտնուողները:

Հրաշքով մը ազատուած կը գտնուին Պ. Գրիգոր Գալէնտէրեան՝ բոլորովին անվնաս, իսկ Պ. Իսքէնտէր Փափազեան՝ վիրաւորուած:

Իսկ միւսները, որոնք շրջուած ինքնաշարժին տակ մնացած էին, դժբախտաբար ջուրին եւ տիղմին մէջ շնչահեղձ եղած էին:

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Շատ աշխատեցան, արձակուրդ կ'առնեն

Ժընեւի մէջ, զինաթափութեան ժողովի աշխատանքները, մէկ ամիս դադրեցնելու մասին զրոյցներ կը շրջին եւ իբր պատրուակ ցոյց կը տրուին Ծայրագոյն-Արեւելքի դէպքերուն անդրադարձումները Ազգերու Դաշնակցութեան աշխատանքներուն վրայ, Գերմանիոյ նախագահին ընտրութիւնը եւ երկրորդ քուէարկութիւնը որ տեղի պիտի ունենայ ապրիլ 10ին, ինչպէս նաեւ Փրուսիոյ (ապրիլ 24ին) եւ Ֆրանսայի օրէնսդրական ընտրութիւնները: Այս մէկ ամսուան դադարը անհրաժեշտ կը նկատուի, որպէսզի արտաքին եւ ներքին դէպքեր՝ չախուեն պետութեանց ներկայացուցիչները համամարտ տեսակէտներով իրարու դէմ պայքարելու Զինաթափութեան ժողովին մէջ:

Զինաթափութեան ժողովին նախագահը Հէնտըրսըն Ֆրանսայի վարչապետին Պ. Թարտիէօյի հետ տեսակցութեան մը ընթացքին՝ պարզած է այս յետաձգման պատճառները: Պ. Թարտիէօ, յայտնած է թէ Ֆրանսա որ դէմ եղած էր Զինաթափութեան ժողովին մէջ, վիճաբանութեանց յետաձգման առաջարկին, չպիտի ուզէ որ եւ է կերպով ուշացած տեսնել անոնց եզրափակումը եւ թէ ֆրանսական պատուիրակութիւնը որ ամբողջ կազմով կը գտնուի Ժընեւի մէջ, ամէն վայրկեան պատրաստ է մասնակցելու խորհրդակցութեանց:

Զինաթափութեան ժողովի դիւանը, այսօր խորհրդակցութեան դրած է աշխատանքներու մէկամիս յետաձգման հաւանականութիւնը:

Բարոյական զինաթափումը

Զինաթափութեան ժողովի քաղաքական յանձնախումբը, Հէնտըրսընի նախագահութեամբ նիստ գումարեց, խորհրդակցելու համար բարոյական զինաթափութեան հարցին մասին:

Այս հարցին քննութեան յատուկ ենթախումբ մը կազմելու համար՝ Հէնտըրսընի կողմէ ներկայացուած առաջարկէն յետոյ, խօսք առաւ Լեհաստանի ներկայացուցիչը՝ որ ըսաւ թէ հարցին լուծումը եթէ դիւրին չէ. բայց կարելի է:

Ամէնէն առաջ, կառավարութիւններու վրայ պարտք կը ծանրանայ կատարել անհրաժեշտ աշխատանքները: Եւ ատոր համար, օգտակար պիտի ըլլար առաջին հիմերը դնել միջազգային նոր քաղաքականութեան մը, որ ձգտի հաշտեցնել ազգային ու միջազգային շահերը:

Լեհական առաջարկին դէմ խօսեցաւ խորհրդային պատուիրակութեան պետը՝ Լիտվինով: Լիտվինով այն կարծիքը յայտնեց թէ բարոյական զինաթափումը՝ ուրիշ մէկ երեսը կը կազմէ նիւթական զինաթափութեան. թէ նիւթական զինաթափութիւնը անհրաժեշտօրէն տեղ պիտի բանայ բարոյականին, մինչ ասոր հակառակը, ապահով չէ: Պէտք է ուրեմն որ ժողովը իր ամբողջ ուժը տայ նիւթական զինաթափութեան. անկից շատ վերջն է որ լեհական պատուիրակութեան առաջարկած միջոցները կրնան գործադրուիլ եթէ անոնց պէտք մնայ: Իսկ եթէ, հարցին քննութեան համար առաջարկուած ենթախումբը կազմուի, խորհրդային պատուիրակութիւնը չպիտի կրնայ նկատել թէ անիկա որեւէ կապ ունի Զինաթափութեան ժողովին հետ:

Յանձնախումբը կազմելու առաջարկը ընդունուեցաւ:

Մամուլի ժողով

Լեհական պատուիրակութիւնը ներկայացուց բանաձեւ մը, որով կ'առաջարկուի որ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը, կարճ ժամանակի մէջ ձեռնարկէ հրաւիրելու միջազգային մամուլի խորհրդաժողով մը,

1.— Քննելու համար բարոյական զինաթափութեան հարցը, ինչ չափով որ կը շահագրգռէ մամուլը.

2.— Բարոյական զինաթափութիւնը աւելի ազդու դարձնելու համար, կառավարութեանց գործունէութեան հետ կապուած միջոցներ թելադրել, եւն.:

Դանուբեան երկիրներու հարցը

Ժընեւի միջազգային շրջանակները մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւին Ֆրանսայի վարչապետին Պ. Թարտիէօյի բանակցութեանց, որոնց նպատակն է, համաձայն իր մարտ 2ի յիշատակագրին, տնտեսական գործակցութիւն ստեղծել Դանուբեան երկիրներու միջեւ եւ այդ կերպով, փտածութիւն ներշնչել՝ անոնց վճարման կարողութեան մասին:

Յայտնի է արդէն թէ համաձայն Պ. Թարտիէօյի ծրագրին, Ֆրանսա, Անգլիա եւ Իտալիա պէտք է զօրացնեն իրենց յարաբերութիւնները Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ, Չեխօսլովաքիոյ եւ Եուկօսլաւիոյ հետ, նախընտրական մաքսատուրքերու միջոցով:

Անգլիական կառավարութիւնը արդէն հաղորդած է թէ լիովին համամիտ է այս ծրագրին: Հռոմի պատասխանն է որ կ'ուշանայ: Իսկ Դանուբեան երկիրներու Ժընեւի ներկայացուցիչները ջերմ բաղձանք յայտնած են տեսնելու ծրագրին իրականացումը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Թշուառութիւնը Սեբէզի մէջ

«Հորիզոն»ի մէջ կը կարդանք.— Ներգաղթի պատուիրակներէն Պ. Դարբինեան Սեբէզ գալով, քանի մը օրուան ընթացքին կատարեց ներգաղթի արձանագրութիւնները: Շրջակայ գիւղերու հայրենակիցները իմանալով անոր ժամանումը, խումբ խումբ քաղաքս եկան, քալելով, առանց կարեւորութիւն տալու ձիւնախառն մրրիկին եւ իրենց անօթի ու բոպիկ վիճակին:

Իրապէս, սարսափելի է ժողովուրդին թշուառութիւնը: Արձանագրուելու համար քաղաքս եկողներուն մէջ շատեր կային, որոնք մէկ դրախմի իսկ չունէին, գոնէ պատառ մը *պօպօթա* (եգիպտացորենի հաց) գնելու համար:

Բարեբախտաբար, գիւղերէն եկած հայրենակիցներուն համար կարելի եղաւ յատկացնել 2000 դրախմի այն գումարէն, որ քանի մը օր առաջ գանձուած էր քաղաքապետութենէն իբրեւ նպաստ՝ հայ համայնքին: (Այս նպաստին 10 հազարը ասկէ առաջ արդէն գանձուած եւ գործածուած էր:)

Նկատելով որ գիւղերէն եկող խեղճ հայրենակիցները փողոցը պիտի մնան, քահանան ու թաղ. խորհուրդի անդամները կ'որոշեն եկեղեցին բանալ անոնց առջեւ, որպէսզի հոն գիշերեն, ինչ որ կ'ըլլայ: 110 հոգի էին բոլորը եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրին, այդ գիշեր կը բաշխուի կէս կէս հաց եւ ձիթապտուղ. կը գնուի նաեւ 30 օխա փայտածուխ: Յաջորդ օրն ալ միեւնոյն օգնութիւնը եղաւ կարօտներուն:

50,000 բանուոր Մուսուլի խարիւղի ճամբաներուն շինութեան համար

Գրած էինք թէ շուտով կը սկսին Մուսուլի քարիւղատար խողովակներու շինութիւնը:

Սուրիոյ թերթերէն կ'իմանանք թէ՝ վերջնապէս լրացած ըլլալով քարտէզներու պատրաստութեան աշխատանքները, ընկերութիւնը սկսած է հողերու գնման, Տրիպոլիսէն մինչեւ Իրագեան սահմանը:

Տրիպոլիս հրաւիրուած են Տէր Ամար, Մինիե եւ Թաատուր գիւղերու կալուածատէրերը եւ անոնց հետ բանակցութիւններ տեղի ունեցած են: Կալուածատէրերը շատ բարձր գիներ պահանջած են, որուն վրայ ընկերութիւնը խնդրած է կառավարութեան միջամտութիւնը:

Որոշուած է Տրիպոլիսի մէջ շինութիւնը 17 հազար փոքրիկ հիւղակներու, որոնք պիտի կառուցուին 600 հազար քառ. մեթր տարածութեան մը վրայ: Ընկերութիւնը ձեռնարկած է այս հողին գնման, անմիջապէս սկսելու համար շինութեանց: Համաձայն «Էլ Թէար»ի քաղած տեղեկութեանց, ընկերութիւնը որոշած է մինչեւ յառաջիկայ ամառ վերջացնել բոլոր նախապատրաստական աշխատանքները եւ աշխատաւորներ բերել ճամբու վրայ աշխատցնելու համար:

Համաձայն այդ տեղեկութեանց, 50 հազար բանուորներ պիտի աշխատցուին, որոնց պիտի վճարուի օրական 50 սուր. դահեկան ուտելիքէն զատ: Ընկերութիւնը պիտի ունենայ 1500 բեռնատար խոշոր նաւակներ եւ 500 օթօ, իւրաքանչիւրը 15 թօնօ տարողութեամբ:

Փոքրիկն Լինտպէրկ մեռա՞ծ է

Կասկած կայ որ տղեկը մեռած ըլլայ: Սակայն Նիւ Ճըրսիի ոստիկանապետը յայտարարեց թէ Լինտպէրկ յարաբերութեան մէջ է առեւանգիչներուն հետ, թէ տղեկը ողջ եւ առողջ է եւ ապահովաբար պիտի վերադարձուի իր ծնողքին

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

«ԻՍԿ ՀԱՅԱՍՏԱ՞ՆԸ...»

(ՄԱՐՏ 12Ի ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ)

Այս հարցումը քաղաքի մը մէջ, ուր յիսունը հինգ պետութիւններ մեր մոլորակին խաղաղութիւնը կը փնտռեն։

Ո՞վ կ'ընէ, սակայն, այդ հարցումը։ — Հայասէրներու Միջազգային Լիկը։

Սալ Սանթրալ։ Այն սրահը՝ ուր տարին երկու հեղ, Ծնունդէ Զատիկ, Ժընեւի Հայերը կը լսեն պատարագիչ քահանան, Փարիզէն կամ Լիոնէն եկած։ Կամ այն սրահը՝ ուր ամէն զարուն, «Վանթ Արմէնիէն»ը տեղի կ'ունենայ։

Յայտագիրը նշանակած է հինգ բանախօս։ Վերջին պահուն կ'իմացուի սակայն, որ ֆրանսացի ծերակուտականը, Պ. Ժիւսթէն Կոտար, եւ հայ զինուորականը, Ղորղանօֆ, պիտի բացակային։ Առաջինը ներկայ պիտի գտնուի, նոյն օրը, Պրիանի թաղման։ Պ. Ժիւսթէն Կոտար, նախագահին ուղղած նամակին մէջ կ'ըսէ. — «Պէտք չէ որ հայկական հարցը մոռացութեան մէջ իյնայ»։

Ո՞ր Հայը չի ճանչնար Պ. Քրաֆթը։ Պընեէն-Ժընեւի Հայ Դպրոցին հայրիկը եւ Հայասէրներու Միջազգային Լիկին նախագահը։ Ու անոր տիրական ձայնը, ահա՛ կը տարածուի սրահին մէջ։

Հուրը չէ մարած դեռ այս մեծ Զուիցերիացիին ներսը։ Խորունկ է անոր հաւատքը՝ Հայկական դատին յաջողութեան համար։ Գիտենք սակայն եւ այնպէս, որ արտասովոր զալկութիւն մը եւ աչքերուն խռովքը՝ Հայ Դպրոցին նիւթական ծանր բեռան տակ զալարող Քրաֆթը կը մատնեն։

Հայոց բարեկամը կը յայտարարէ թէ ոչ ոքի դէմ կը խօսին: Կը խօսին Հայոց համար։

Ու կը պատկերացնէ աքսորեալ Հայուն վիճակը։ Օ՜, սոսկալի է աքսորը: Երգողը Հիւկօն է։

Կը յիշեցնէ Հայոց աշխարհը, ատենօք չքնաղ պարտէզ մը, ամայացած այսօր։ Անոր բնակիչները ջարդուեցան եւ աքսորուեցան: Ու անշէն այդ երկիրը, այսօր շնագայլերուն, յովազներուն որջն է։

Հայոց «Մնացորդաց»ը ցրուած է ներկայիս։ Զունի հայրենիք, չունի թուղթ։ Օտար է ամենուրեք։

Ու կ'աղաղակեն այս Հայերը։ Կ'աղաղակեն ապրելու համար։ Գոյութեան իրաւունք կը պահանջեն։

Կ'աղաղակեն թէ արդարութիւնը պիտի օր մը յաղթէ անկասկած։

Կ'աղաղակեն թէ բարեկամ են խաղաղութեան, խաղաղութիւն՝ սակայն իրաւունքի, արդարութեան հիմունքին վրայ։

Պ. Քրաֆթ խորհուրդ կուտայ որ մեղմաձայն արտասանենք «խաղաղութիւն» բառը, եւ ընդհակառակն որքան կարելի է, կոկորդալիր պոռանք «արդարութիւն» բառը։

Հայոց աղաղակը պատերազմ չուզեր։ Ու կը յուսա՜յ... Յոյսի մէջ սպասել գիտնալու է սակայն։

Ու լսեցէ՛ք հիմա ձայնը անոր, որ Արարատի ստորոտն է ծնած։

Բայց ինչո՞ւ եկած է Ա. Ահարոնեան։ Երթալ խօսելու Ազգերու Դաշնակցութեա՞ն, զինաթափութեան ժողովի՞ն։ Օ՜, ո՛չ, ո՛չ։ Եկած է դիմելու մարդկային լուսամիտ խիղճին։

Նիւթապաշտ մեր աշխարհին մէջ դեռ կը հաւատանք որ նիւթէն վեր կայ միտքը։ Կան բարոյական ուժերը, որոնք կը կառավարեն մարդկային ընկերութիւնը։

Հայկական խնդիր։ Այո՛։ Հայկական խնդիր մը՝ Թուրքերուն համար։ Անոնք լուծած են խնդիրը։ Բայց ինչպէ՞ս։ Օ՜, պարզապէս ջնջելով խնդրին հեղինակները։

Հայկ. խնդիր մը՝ մեծ պետութեանց համար։ Անոնք առա՛տ-առատ խոստացան։ Օգտուեցան մեզմէ ամէնքն ալ, մեծ ու փոքր անխտիր։ Ու երբ կարգը եկած էր օգնեն մեզի գործադրեն խոստումները, լքեցին մեզ։

Ա. Ահարոնեան կը կարդայ պարբերութիւններ՝ Քլէմանսոյի, Լորտ Պալֆըրի, Լոյտ Ճորճի եւլնի յայտարարութիւններէն։

Ափսո՛ս։ Հայկական ազատագրութիւնը որքա՛ն պիտի գեղեցկացնէր մեծ պատերազմը։ Զազատագրեցին Հայերը։

Հայկական խնդիր մը՝ հանրութեան համար, տգէտ առհասարակ։

Ու կայ Հայկական խնդիրը մեզ՝ Հայերուս համար։

Փառաւոր է Հայոց անցեալը։ Երկար ատեն Հայը եղաւ հելլենեւլատին քաղաքակրթութեան ջահակիրը: Ան ունեցաւ իր 5րդ հարստութիւնը Բիւզանդիոնի մէջ, 12 հայ կայսրերով։

Ու Հայը զոհ մըն է այսօր: Զոհ մը՝ որուն ճակտին մուր կը քսեն բոլոր պետութիւններուն մէջ, ու համաշխարհային մամուլին մէջ:

Քանի որ Ժընեւ կը գտնուինք, խօսինք Ազգերու Դաշնակցութեան մասին ալ։ Կանոն է այդ: Ու Ա. Ահարոնեան կը յիշեցնէ յոյսը զոր դրած էինք այդ հիմնարկութեան վրայ։

Հայաստան ուզեց որ զինքը իրեն անդամ պալատէն ներս ընդունէին։ Բայց այնքան երկա՛ր վիճաբանեցան որ մերժեցին մեր խնդրանքը։ Ո՛չ, ըսաւ Անգլիա։ Ո՛չ, ըսաւ Ֆրանսա։ Ո՛չ, ըսաւ Իտալիա: Ո՛չ, ըսին պետութիւնները։ Ու՝ այո՛, ըսին Զուիցերիան ու Պելճիքան։

Այն օրերուն, ներկայ Զինաստանը կը ներկայացնէինք։ Պոլշեւիկը եւ Թուրքը մեզի դէմ էին։ Պէտք պիտի ըլլար ուրեմն Ազգերու Դաշնակցութեան 10րդ յօդուածը գործադրել։

Ալճերիա, Պրազիլիա, եւն. եւն. կ'առաջարկէին։ Ու կը մոռնային որ Եփրատէն Տիգրիս՝ ընդարձակ գետին մը անշէն կը մնայ։

Ա. Ահարոնեան ի՞նչպէս կը լուծէ հայկական խնդիրը։

Սրահին անկիւնը համախմբուած են հայ դպրոցին սաները։ Բանախօսը անո՛նց մէջ կը տեսնէ լուծումը: Ամբողջ յոյսը անո՛նց վրայ դրած է։ Այդ երիտասարդութիւնը իր յաւիտենական հայրենիքը կը պահանջէ, բայց երբե՛ք ոեւէ երկրամաս մը, ոեւէ օջախ։

Հսկայ կաղնի մը՝ երրորդ բանախօսը։ Ինչքա՛ն թուփեր պիտի անոր շուքին ապաստանէին։

Առաջին անգամ չէ որ կը լսեմ զինքը։ Ու միշտ ալ սիրած եմ ականջներս տրամադրել՝ զգացումի եւ միտքի համակրելի այդ մարդուն։

Պելճիքացի ծերակուտականը, Պ. տը Պրուքէր, կը գտնէ որ իւրաքանչիւրը իրենցմէ պատասխանատուութեան բաժինը ունի։ Կը մնայ ուրեմն լալ եւ խորհիլ, լսելէ յետոյ հին բարեկամը, Պ. Ահարոնեան,

Այսքա՛ն խոստումներ... Ու այսօր՝ ի՞նչ է եղած Հայոց բնավայրը։ Երկու մասի բաժնուած, Երեւանի Հայաստանը եւ ընդարձակ անապատ մը։

Ատենօք շէն, ծաղկած այս գետինը, որո՞ւ կը պատկանի ներկայիս։ Պատասխանեցին արդէն. շնագայլերուն, յովազներուն, վայրենութեան։

Բայց բնակիչնե՞րը այդ երկրին։ Աքսո՞ր։

Ուրե՞մն։ Պայքարիլ որպէսզի վերահաստատուի հայրենիքը։ Ինչպէ՞ս։

Ոչ մէկ պատերազմ կ'ուզենք. մինչեւ իսկ իրաւունքի պատերազմը։ «Զենք կրնար այլեւս մեզի թոյլ տալ պատերազմի պերճանքը, նոյնիսկ արդար պատերազմինը», կը յայտարարէ համբաւաւոր պատմաբանը, Ֆէրրէրօ։

Ու Պ. Տը Պրուքէր կ'ենթադրէ.—

Հայոց վերադարձը խորհրդային Հայաստա՞ն։ Ցնո՛րք։

Վերադարձ Թրքահայաստա՞ն։ Բայց երբեւ օտարակա՞ն։ Այո՛, որպէսզի ընդունուին այսօր ու ջարդուին վաղը։

Իբրեւ հպատա՞կ։ Ինչո՞ւ չէ։ Որպէսզի փրկեն ֆիզիքական գոյութիւնը ու վրա՛յ տան ազգայինը։

Եւ ըսել անոնց թէ՝ փոքրամասնութիւն են։ Փոքրամասնութիւն՝ երկրի մը մէջ որ իրենց սեփականութիւնն էր, հինգ անգամ աւելի մեծ քան Պելճիքան, այսօր ամայի, խոպան, որովհետեւ աքսորուած են տէրերը։

Յիշե՛նք Հրեաները։ Եթէ անոնք, հազար տարուան ցրուումէն վերջ, կրցան վերականգնել իրենց տունը, Հայերը պիտի կրնան նոյնը ընել, քանի մը տարուան ցրուումէն վերջ միայն։

Միլիոններով կարելի է ջարդել մարդիկը. ազգերը կ'ապրին, երբ մանաւանդ Հայոց աւանդութիւնը ունենան։

Ծերակուտականին հաւատքը անսասան կը մնայ։ Հայկական խնդիրը պիտի լուծուի։ Պէտք է որ լուծուի։ Արդարութիւնը պիտի լուծէ զայն։

Բայց ինչպէ՞ս կրնանք քալել դէպի արդարութիւն՝ մեր տկար ուժերով։

Իրողութիւն մը։ Միջազգային իրաւագիտութիւն մը կը զարգանայ։ Ու քանի զարգանայ ան, այնքան աւելի կը ստեղծուին միջոցներ որոնք պիտի հաստատեն իրաւունքը։ Մե՛ծ համերաշխութիւն մը կը ծագկի ազգերուն միջեւ։

Ու վերջացնելու համար, Պ. Տը Պրուքէր կ'ոգեկոչէ իր հայրենիքը։ Հո՛ն, աւազակոյտերուն մէջ, ծառերը կը բուսնին, ըստ բախտի, ա-դին անդին։ Բայց անոնք ենթակայ են ազդեցութեան մը: Ազդեցութիւն մը՝ թէեւ տկար, բայց տեւական։ Մեղմ քամին կը փչէ շարունակ, եւ ծառերը նոյն կողմը հակած՝ կը մեծնան: Թող փչէ արդարութեան քամին...։

Տարագիր ու ստանդական ընթերցո՛ղ, քաղաքական փորձառութիւն մը ունիս, զոր կաշխուդ ձեռք բերիր։ Խորհրդածէ դուն ինքդ, վերեւի միտքերուն վրայ։ Ու եզրակացուր։

ԱՐՇԱՒԻՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ,— ԹԱՂԱՅԻՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐ ԵՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ,— ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՊԱՐԱԴԱՆ,— «ԱՊԱԳԱՅ»Ի ԹՂԹԱԿԻՑԸ ՍՈՒՏ ԿԸ ԽՕՍԻ,— ՔՕՔԻՆՈՅ ՈՐԲԵՐԸ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿԸ ՓԱԿԵՆ,— ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԵՐԿՈՒ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐԸ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԱՇԻՒ ՉԵՆ ՏԱՐ.—ՆԵՐԳԱՂԹ,—ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ։

«Յառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթ է վերջերս, թէ Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան չէզոք անդամները— վեց հոգի— հաւաքական հրաժարական ներկայացուցին։ Այս հրաժարականը անոր համար որ վարչութեան հեղինակութիւնը խախտուած է, հիւղակներու վէճին հետեւանքով։

Հրաժարելու առաջարկը եւ ստիպողութիւնը նախապէս դրուած էր վարչութեան Դաշնակցական անդամը: Շաբաթներ իր գոյութիւնը քաշքշելէ վերջ, ուրեմն այժմ հրաժարած է Վարչութիւնը: Կը մնան երեք կուսակցութեանց ներկայացուցիչները, որոնց հետ խորհրդակցաբար՝ առաջնորդը պիտի վերակազմէ Վարչութիւնը: Առաւելապէս պիտի հրաւիրուին այնպիսի դէմքեր, որոնք հեղինակութիւն եւ անցեալ ունին, եւ յաչս կառավարութեան վստահելի կը համարուին:

Մինչ կեդրոնական մարմինը կը գտնուի այսպէս կազմալոյծ վիճակի մէջ, թաղային մարմիններն ալ իրարու ետեւէ կը քայքայուին, դպրոցները ձգելով իրենց բախտին։ Ինչ որ կը նշանակէ անստուգութիւն եւ փակուելու լուրջ վտանգ։

× Նախորդ թղթակցութիւններուս մէջ անդրադարձած էի, ինքնութեան թուղթերու նոր պատուհասին մասին: Իւրաքանչիւր Հայ— այր, կին կամ աղջիկ. սկսած տասնը հինգ տարեկանէն— պիտի վճարեն հետեւեալ գումարները,– 102 տրախմի յունական տետրակի համար, 75 տրախմի Նանսէնեան դրոշմաթուղթերու համար՝ եւ 48 տրախմի ալ զանազան դրոշմաթուղթերու համար. գումար 102+75+48= 225 տրախմի։

Թերեւս շատեր առարկեն թէ մեծ բան մը չէ 225 տրախմին: Կը սխալին։ Հաշիւ ըրէք որ միջին հաշուով ամէն տունէ անպայման չորս հոգի ինքնութեան թուղթ ստանալու պարտաւորութեան տակ կը գտնուին, որով՝ 4 անգամ 225= 900 տրախմի գումար մը (300 ֆրանսական ֆրանք) վճարելու հարկադրանքին տակ է ոեւէ հայ ընտանիք։ Ճշմարիտ բեռ մը ընտանիք գլուխ — միշտ միջին հաշուով— 300 ֆրանսականը, այն ալ այս համատարած թշուառութեան եւ անգործութեան օրերուն։ Եթէ կէս ժամ միայն, ոեւէ սրտցաւ հայրենակից այցելութիւն մը տայ, Աթէնք, Օտոս Սէպտեմբրիու, Թիւ 38 գրասենեակը օտարականներու ճիւղին, անպայման աչքերն ու թաշկինակը թրջած պիտի ելլէ։

— Տէնէխումէ լէփթա, տէնէխումէ տուլիա, փարաքալօ՛, քիրիէ... ըսելով կ'աղաչէ հուժկու հայրենակից մը, որ եթէ սեղմէ, քարէն ջուր կը հանէ: Գործ չունի, հինգ հոգինոց ընտանիքի տէր է։ 5×225= 1125 տրախմի պէտք է վճարէ։ Ուրկէ՞. պաշտօնեան մտիկ չըներ։ Թաղականները «անգործ է» ըսելով վկայագիր տուած են, Նանսէնեանի տուրքէն ազատելու համար։ Մտիկ չեն ըներ։ Եթէ նոյնիսկ մտիկ ընեն, կրկին կացութիւնը չի փոխուիր: Այս անգամ զեղչելով 5+75= 375 տրախմի —Նանսէնեանին արժէքը— ստիպուած է վճարել՝ 5+150= 750 տրախմի, անպայման։ Ուրկէ՞, ո՞վ պիտի վճարէ։ Մարդը ցաւակոտոր դուրս կ'ելլէ գրասենեակէն, մեղադրելով Կեդր. Վարչութիւնը. որ ժամանակին ազդու միջոցներու չդիմեց. մեղմացնելու համար նիւթական զոհողութիւնը, եւ «թի նա քանօ. աֆու տէնէխօ լէփթա, ատիօսա՛ս»... Զեմ ուզեր խօսիլ այն երիտասարդ աղջիկներու եւ որբեւայրի կիներու մասին, որոնց կացութիւնը իսկապէս ողբալի է։ Ես պիտի չկըրնայի ժամ մը մնալ, եթէ իմ թուղթերուս համար ստիպուած չըլլայի սպասել:

Այս կացութեան մէջ, պէտք չէ զարմանալ, եթէ պայմանաժամը լրանալէն վերջ— մինչեւ մարտ 15— բազմաթիւ Հայեր ձերբակալուին, թուղթ չունենալով։

× Մակեդոնիայէն քաղաքս եկած եւ Քօքինիա հաստատուած 120 որբերը, յուսահատ իրենց վիճակէն, հոս ու հոն, զանազան հայրենակիցներու սպառնալիքներ կ'ընեն եւ յարձակումներ կը գործեն։

Ահա վերջին քաջագործութիւնը.— Կիրակի օր, մարտ 6ին, խմբովին կը դիմեն Քօքինիոյ Հայոց եկեղեցին եւ կը փակեն դուռները: Կը մերժեն ներս ընդունիլ, նոյնիսկ քահանաները...։ Այս ազոց վիճակը իսկապէս անտանելի է։ Իսկ պատասխանատուն՝ Շահվէրտեանը, որ մերժեց զանոնք դրկել Բ. կարաւանով, որովհետեւ՝ խեղճերը չուզեցին «հերոսանալ» ցոյց մը կազմակերպելով Դաշնակցութեան կամ եռագոյնին դէմ։ Յոյս ալ չկայ, որ անոնք կարենան մաս կազմել յառաջիկայ կարաւաններուն։

Ասոնց մէջ պիտի ըլլան կարգ մը հրաժարաժներ, մասնաւորաբար հնչակեանութենէ։ Օրինակ՝ օրն ի բուն հնչակեան կուսակցութեան անունով երդում պատառ եղող՝ պորտաբոյծ տիպար մը, Ահարոն Եսայեան, որ հրաժարականն ալ մատոյց՝ սնանկ հռչակելով իր 30 տարիներէ ի վեր պատկանած կուսակցութիւնը։

× Քանի մը տող ալ՝ «Ապագայ»ի Աթէնքի գինեմոլ թղթակցին, մէկ անգամուան համար։

«Ապագայ»ի թղթակիցը պաշտօնապէս կը ստէ երբ կը գրէ թէ 1. «Ֆիքսի դէպքին առթիւ, յունական դրօշը վար չէ առնուած»։ Յունաստանի չորքոտանիներն ալ գիտեն որ հայկականին հետ հելլէնականն ալ վար առնուեցաւ եւ ցեխերուն մէջ ձգուեցաւ։ 2. Թէ «Ապագայի մասին, «ժունալ» տրուած է ապահովութեան ճիւղին, զայն ներկայացնելով... համայնավար օրկան»: Ամէն մարդ գիտէ, որ Յունաստանի մէջ բոլորովին ազատ մուտք ունին, պաշտօնական համայնավար օրկանները «Խորհ. Հայաստան». Փարիզի «Դարբնոց» եւն.։ Աթէնքի պորտին վրայ կը հրատարակուին՝ հայատառ՝ «Նոր Շարժում» եւ յունատառ «Րիզօսփասթիս», միշտ՝ ֆաշիստ Վէնիզէլոս»ի հայհոյելու պայմանաւ։ 3. Թէ՝ «Նոր Օր» մտացածին լուրերով պատճառ եղաւ, որ ներգաղթողները իրենց հիւղակները ծախեն, եւն.»: Բայց կը բաւէ։

× Բարեգործականեան երկու մասնաժողովները (մին տիկնանց, միւսը՝ արանց) վերջերս ներքին վէճեր ունէին։ Զանազան ըսի-ըսաւներ կան հրապարակին վրայ։ Փարիզի կեդրոնը մամուլին տուած իր զեկոյցով կը յայտնէր թէ խոշոր գումարներ ղրկուած են Աթէնք։ Արդ, որեւէ հաշիւ չկայ այդ գումարներու գործածութեան մասին։

× Փակելէ առաջ, աւելցնեմ, որ հանրային կեանքը եռուն է։ Մարզական գեղեցիկ շարժումներ կան։ Կը գործեն Հ. Կ. Խաչերն ու Հ. Մ. Ը. Մ.ները, Հ. Յ. Դ. կոմիտէներն ու Պատանեկանները, «Վասպուրական» եւ «Արաքս» ակումբներն ու Միութիւնները, իրենց դասախօսութիւններով եւ երեկոյթներով, միշտ ճրագը վառ պահելով։

× Երկիրը տնտեսական եւ քաղաքական տեսակէտով տագնապալի օրեր կը բոլորէ: Բոլորին աչքերը ուղղուած են Ազգերու Դաշնակցութեան տնտեսական յանձնախումբին տալիք որոշման։

Պ. Վէնիզէլոս շատ իրական գոյներով խորհրդարանի բեմէն նկարագրեց երկրին սպառնացող սոսկալի վտանգը։ «Եթէ Եւրոպան չօժանդակէ, Յունաստան պիտի դիմէ դէպի սնանկութիւն եւ կառավարութիւնս պիտի հրաժարի, տեղը տալով ընդդիմադիրներուն»: Անգործութիւնը, ապրուստի սղութիւնը եւ տրախմիին անկումը տկարացուցած են օրուան կառավարութեան դիրքը: Պիրէօնի քաղաքապետական ընտրութիւնները ուշագրաւ էին այս տեսակէտէն։ Յամառ զրոյցներ կան թէ շատ չանցած պիտի հրաժարի օրուան իշխանութիւնը, տեղը տալով Փափանաստասիուի, որ պիտի կազմէ նոր դահլիճը, աջակցութեամբ Քաֆանտարիսի եւ զոր. Գոնտիլիսի։ Կ'ըսուի նաեւ թէ բարձրաստիճան զինուորականներ առաջարկած են Վէնիզէլոսին, իրենց ձգել իշխանութիւնը։

Ամէն պարագայի տակ օրերը յղի են անակնկալներով։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Երէկ արտատպեր էինք «Հայրենիք»ի քաղած տեղեկութիւնները հայաշատ քաղաքի մը, Փրովիտէնսի տագնապի մասին։

Ստորեւ ուրիշ քաղուածք մը՝ աւելի հայաշատ կեդրոնի մը, Տիթրոյթի մասին (27 փետր.).—

1926ի համեմատութեամբ, կը հաշուուի որ 1929ին, ինքնաշարժի ճարտարարուեստին մէջ գործողներու գումարը 14.3 առ հարիւր անկում մըն է ունեցած։ 1931ին այդ անկումը բարձրացած է 48.9 առ հարիւրի։ Աշխատավարձերու անկման աստիճանը աւելի բարձրացած է, հասնելով 58.8 առ հարիւրի՝ 1931 տարուան վերջերը։

Եթէ նկատի ունենանք որ Տիթրոյթի հայ գործաւորութիւնը գրեթէ ամբողջութեամբ կապուած է ինքնաշարժի գործարաններուն, ուրեմն վերը յիշուած վիճակագրական տեղեկութիւններէն կը պարզուի որ 1931ին մեր բանուորներուն կէսը միայն, նոյնիսկ կէսէն պակասը գործ ունեցած են։

Մեր հայրենակիցները մեծ մասով չունենալով ուրիշ արհեստ կամ մասնագիտութիւն, գործազրկութեան ժամանակ ամէնէն առաջ իրենք կ'ազդուին։

Հասկնալի է որ իրերու այս աննպաստ վիճակը իր խոր ազդեցութիւնը ձգած է մեր գաղութին տնտեսական կեանքին վրայ։ Տարիներու տքնաջան աշխատանքով գոյացած խնայողութիւնները մեծ մասով անհետացած են: Շատեր, որոնք սեփական բնակարաններ գնած էին եւ ծախսած հազարաւոր տոլարներ, այժմ անկարող ըլլալով ամսէ ամիս վճարել իրենց մասնավճարները կը կորսնցնեն ամէն ինչ։ Ուրիշներ, պարտաճանաչութեան խիստ զգալի ոգիէ մը մղուած, իրենց ունեցած մէկ քանի սէնթը սիրայօժար բաժնած են չքաւոր բարեկամի մը հետ։ Իսկ անոնք, որոնց միջոցները բոլորովին սպառած են եւ որոնք ոչ մէկ կողմէ օգնութեան յոյս մը չունին, ճարահատ կը դիմեն քաղաքի նպաստաբաշխ մարմինին, չոր — ցամաք ապրուստ մը ձեռք ձգելու համար։

Սկիզբէն քաղաքը հոգածու վերաբերում մը ցոյց տուաւ իր անգործներուն հանդէպ։ Դիմում կատարողներէն քիչերը ձեռնունայն ետ վերադարձան: Հետզհետէ սակայն պայմանները խստացան այն աստիճան որ՝ ներկայիս մի միայն երկու կամ աւելի զաւակ ունեցող ընտանիքները կրնան օգտուիլ քաղաքէն, եւ այն ալ զեղչուած նպաստներով, շաբաթական չորս ու կէս տոլար ընտանիք գլուխ եւ 75ական սէնթ զաւակներու համար։

Բացի ուտելիքէ՝ քաղաքը կը մատակարարէ նաեւ վառելանիւթ, իսկ անհրաժեշտութեան պարագային կը հոգայ տան վարձքերը։

Այս չափազանց ծանր բեռը տանելու համար, 1931-32 շրջանին համար քաղաքը 7ուկէս միլիոն տոլարի պիւտճէ մը որոշեց: Կասկածէ վեր է որ այս գումարը պիտի չբաւէ եւ քաղաքը ստիպուած պիտի ըլլայ նոր գումար մը եւս քուէարկել։

Նախապէս Հայերը շատ քիչ կ'օգտուէին այս նպաստներէն, պարզապէս, որովհետեւ ամօթ կը համարէին այդ։ Եղած են դէպքեր, երբ, օրինակ, հայրենակից մը գացած է նպաստաբաշխ մարմինին գրասենեակը, լեցուցած է դիմումնագիր։ Գործողութիւնը լրանալէն վերջ, պաշտօնեան իրեն ըսած է որ՝ ինք երթայ եւ, քաղաքէն իրեն կաթ, միս եւ ուրիշ ուտելիքներ կը ղրկուին. Իսկոյն Հայը վրայ տուած ըսելով թէ կը սխալիք, պարոն, իմ միտքը այդ չէր։ Իմ ուզածը գործ է եւ ոչ ողորմութիւն։ Եւ այդպիսի պատասխան մը այնքան լաւ տպաւորութիւն կը ձգէ որ՝ պատահմամբ այդտեղ գտնուող բարձրաստիճան ոստիկան մը վրայ կուգայ եւ Հայուն ձեռքը կը սեղմէ:

Ուրիշ մը, այն ալ իր գինեմոլութեամբ համբաւ հանած, կ'երթայ և հերթի կը կանգնի՝ ապուրի խոհանոցի մը առջեւ։ Ժամեր սպասելէ յետոյ, վերջապէս կարգը իրեն կուգայ որ ինքն ալ իր ամանը առնէ եւ մտնէ ներս։ Տոմսը ստանալէն յետոյ, անգամ մը իր շուրջը կը նայի, գիտնալու համար թէ ուրիշ Հայեր ալ կա՞ն հերթի կանգնողներու շարքին մէջ։ Կը տեսնէ որ չկան. Անոր վրայ անմիջապէս ետ կը դառնէ տունը, եւ չուզեր անցնիլ խոհանոց, մտածելով, որ այդ կերպով ինք Հայերուն անունը արատաւորած պիտի ըլլայ։

Ազգային արժանապատուութեան այս ձեւ ըմբռնումը սակայն տակաւ տեղի կուտայ եւ որքան կը սաստկանայ տնտեսական տագնապը, այնքան կը շատնան կառավարութեան օժանդակութիւնը ստացողներուն թիւը։

Այսպիսի համատարած աղէտի մը պարագային, հասկնալի է որ իշխանութիւնները պիտի չկրնան ամէն մէկ կարիքաւորի հասնիլ եւ պիտի գտնուին շատեր, որոնք պիտի մնան անօգնական։ Բազմաթիւ Հայեր կը գտնուին այս վերջիններու շարքերուն մէջ, եւ այս մասին կ'արժէ լրջօրէն մտածել։ Ի՞նչ պիտի ըլլար ասոնց վիճակը եթէ հայ խանութպաններ եւ ճաշարանապետներ մերժէին ամիսներ շարունակ վարկ տալ անոնց։ Ի՞նչ ենք ըրած մենք հաւաքականօրէն, այս խնդրին բարւոք լուծում մը տալու համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հեղեղի վտանգը ձիւնհալի այս օրերուն

Ինչպէս կ'ենթադրէր Հայաստանի գետերուն հեղեղի դէմ պայքարի արտակարգ յանձնախումբը, մարտ ամսուան վերջը եւ մինչեւ ապրիլ ամսուան սկիզբը, ձիւնհալքի օրերուն մեծ վտանգ մը կը սպառնայ գիւղերուն ու ցանքերուն։

Ճարտարագէտ Գ. Շիրմազանեան այս մասին ուսումնասիրութիւն մը ունի, ուրկէ կը քաղենք.—

Հայաստանի, մասնաւորաբար դաշտավայրերու գետերը, սկիզբ առնելով բարձր լեռնաշղթաներէն ու բարձունքներէն, նախ կ'անցնին խոր կիրճերու մէջէն, յետոյ, երբ դուրս կուգան դէպի դաշտավայրերը, չունին բարձր ափեր, մանաւանդ հուն, այնպէս որ յաճախ կը փոխեն իրենց անկողինը: Ասկից զատ, մեր գետերը, որոնք գլխաւորապէս լեռնային են, գարնան առաջին օրերուն, ձիւնը հալելու ժամանակ, մանաւանդ լեռներուն վրայ առատ անձրեւ տեղացած ատեն, յանկարծակի կը յորդին, մեծ մնաս հասցնելով դաշտավայրերուն։ Իսկ ամառը կը ցամքին այդ գետերը, այնպէս որ կը դժուարանայ ցանքերու ընդարձակման գործը: Ամառուան ջրի այդ պակասութեան դէմ պայքարելու համար, կ'աշխատուի ոռոգման նոր ցանցեր ստեղծել։

Գալով հեղեղի դէմ պայքարին, այդ գործը եւս մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ։ Սակայն պէտք է ընդունիլ, որ այդ պայքարին մասին անհրաժեշտ ուշադրութիւնը ցոյց չէ տրուած մինչեւ հիմա: Միշտ ժամանակաւոր կարգադրութեան ձեւն է առած այդ պայքարը: Գարնան սկիզբը նախազգուշական կարգ մը միջոցներ, այսքան։ Մէկ երկու ամսուան ընթացքին, հեղեղի դէմ պաշտպանութեան միջոցներ ձեռք կ'առնուին, կը ծախսուին հսկայ գու-

...գիւղեր, ու երբ վտանգը կ'անցնի, ...գիւղերն ալ կը մոռցուի։
Այս երրորդ տարին է, որ գետեզերքները բարձրացնելու մասին եզրերքները բարձրացնելու ծրագիր է մշակուած, աշխատանք է թափուած։ Եւ սակայն ծրագիրը ու աշխատանքը կը ներկայացնեն թերութիւններ։
Կրկնելով որ այս տարի չափազանց ձիւն եկաւ, հեղեղն ալ անվտանգ վտանգաւոր պիտի դառնայ, եթէ չկանխենք «հարուածային» միջոցներով։

Հեղեղը բամպակամշակութեան շրջաններուն մէջ

Բամպակամշակութեան յատկացուած գաշտավայրերուն մէջէն կը հոսին 6 գետեր,—Քասախը, Սեւջուրը, Հրազդան, Գեառնին, Վէգինչայը, Արփաչայ։
Քասախն իր սկիզբը կ'առնէ Արագածի գագաթներուն խոր կիրճերէն եւ կ'անցնի Աշտարակի հարթավայրը, իր ճամբուն վրայ ընդունելով խումբ մը վտակներ։ Դողս գիւղին մօտ (Վաղարշապատէն դէպի հիւսիս, մօտ 20 քիլոմեթր), նեղ անտակձեւայ կիրճէն դուրս կ'ելլէ եւ կը մտնէ հարթավայր, կը կորէ հարթավայրը հիւսիսէն հարաւ ուղղութեամբ եւ Հայ Ջէյվա գիւղին մօտ կը թափի Սեւջուրի մէջ։ Դողս գիւղէն սկսելով, Քասախը չունի հուն, յանի արգելք, այնպէս որ Վաղարշապատի համար կը հանդիսանայ մեծ վտանգ մը։ Ինչպէս հին ատեն, նոյնպէս վերջին տարիներուն, Քասախ գետը շարունակ հունն է փոխեր։
40 տարի առաջ, Քասախը կը հոսէր Վաղարշապատի ու Վ. Ախտայի մէջէն, Ալիբէկլու գիւղին մօտով, իսկ այժմ տարբեր ուղղութեամբ, 5 քիլոմեթր դէպի արեւմուտք։ Ամէն գարնան վարարումին Քասախը մեծ վնաս կը հասցնէ գիւղակայքին, մանաւանդ Դողս, Ալիբէկլու, Ն. Ախտալու եւ Հայ Ջէյվա գիւղերուն։ Քասախը մեծ վտանգ կը սպառնայ նաեւ Այղր լճին առաջին եւ երկրորդ գծին մայր առուներուն։ 1928 եւ 1929 տարիներուն, հեղեղի ժամանակ, այդ առուները տեղ տեղ ողողուեցան ջուրին հոսանքին եւ գետը պատռելով թումբերը, մեծ վնաս հասցուց։ Պաշտպանելու համար Այղր լիճը, նախանցեալ ու անցեալ տարի աշխատանք թափուեցաւ ամրացնելու համար գետեզերքը։ Դժբախտաբար վերջացած չէին այդ աշխատանքները։ Այնպէս որ վտանգի տակ է Այղրի երկրորդ գծին գլխաւոր առուն։
Վերջերս մեծ քանակութեամբ քար հաւաքուեցաւ՝ ամրացնելու համար գետին եզերքները, ջրհանմեքենայ մը պատրաստ դրուեցաւ այն՝ տեղ՝ բանեցնելու համար հեղեղի վտանգի պարագային։ Պահ մը անպաստ եղանակները կասեցուցին այս աշխատանքները։ Դողս գիւղին մօտ եւս, գոհացուցիչ չեն անցեալ աշնան կատարուած աշխատանքները։ Սակայն Քասախը ամէնէն աւելի կը սպառնայ իր վերջաւորութեանը, ուր կը թափի Սեւ Ջուրին անկողինը, Ն. Ախտալու եւ Հ. Ջէյվա գիւղերուն մօտ։ Աւստեղ Քասախն աղքահայեաց իջնելով Սեւ Ջուրին վրայ, կը յորդի եւ աջ կողմէն կը սպառնայ Հ. Ջէյվա գիւղին, իսկ ձախ կողմէն՝ Ն. Ախտալուի 300 հեկտար ագուր հողերուն։
Այստեղ առժամեայ կարգադրութիւններէ զատ ուրիշ ոչինչ է կատարուած։
Պէտք է հաստատել, որ այստեղ, մանաւանդ ձախ եզերքներու ամրացման մէջ, մեծ դժուարութիւններ կան։ Որովհետեւ գարունէն առաջ, Սեւ Ջուրի եւ Քասախի վարարման ժամանակ, զգալի չափով կը բարձրանան ստորերկրեայ ջուրերը այդ հողամասին մէջ։ Թէեւ կարելի եղած է հաւաքել այդ ջուրերը եւ թափել Քասախի մէջ, սակայն Քասախ գետին եզերքներուն ամրացման եւ բարձրացման ժամանակ՝ կը փակուի անոնց բերանը։ Հետեւաբար կը բարձրանան նաեւ ստորերկրեայ ջուրերը։
Հիմա թէ ինչո՞ւ կարելի չէ օգտագործել բամպակամշակութեան համար Շորլու-Դամբչի եւ Ղարաբաղարի հողամասերը, քանի որ այդ հողամասերը շատ ուշ կ'ազատին ջուրէն (մօտաւորապէս մայիս 10ին)։
Միւս գետերուն ներկայացուցած վտանգին մասին՝ յաջորդով։

Մանր լուրեր

Ռ. Դաշտոյեան, որ Հայաստանի կեդր. գործ. կոմիտէի (խորհրդարան) քարտուղարն էր, նշանակուեցաւ նոյն ատեն կեդր. գործ. կոմիտէի փոխ-նախագահ։ Այս վերջին պաշտօնը կը վարէր Ա. Երզնկեան։
× Գրած էինք թէ Ալագեազ կայարանին մէջ իրարու բախած են երկու շոգեկառքեր։ Բախման պատճառով՝ երեք հոգի վիրաւորուած, 23,369 րուբլի վնաս։ Դատարանը 2 տարուան բանտարկութեան դատապարտեց մեքենավար Միխչկինը, 2 տարի տարապարհակ աշխատանքի՝ կայարանապետ Գաբրիէլեանը։
× Փետր. 26ին Երեւանի կայարանը հասաւ Անդրկովկասեան «ագիտ-գրահագնացքը»։ Տեղի ունեցաւ միթինկ։ Դ. Սիմոնեան ճառիկ մը խօսեցաւ ու ծափիկ մը զարկաւ։ Զրահապատ շոգեկառքին հրամանատարը եւս խօսք առնելով, պարզեց զրահապատին Երեւան ժամանման պատճառները։ Յետոյ խօսեցան Երեւանի զինուորական ու ոստիկանական իշխանութեանց ներկայացուցիչները։ Զրահապատը այդ օրը կատարեց ռազմափորձեր։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Հայերը Օրտուի մէջ

Պոլսոյ «Արեւելք»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—
Օրտու քաղաքին մէջ 30-40 տնուոր (շուրջ 150 հոգի) հայութիւն մը կայ այժմ, գրեթէ ամբողջութեամբ տեղացի, որ հանգիստ ու բարեկեցիկ պայմաններու մէջ կ'ապրի։ Շուրջ 30-40 այրեր կը հաշուուին, բոլորն ալ գործի տէր։ Ոմանք սեփական խանութ ունին, կան որ արհեստաւոր են։ Մեծագոյն մասը տուն տեղ ունին։ Քահանան միայն, Գէորգ Սահակեան վարձքով կը նստի եւ հազիւ կ'ապրուի։ Եկեղեցին միշտ բաց է։ Արարողութիւնները, մանաւանդ տօնի օրերուն կանոնաւոր տեղի կ'ունենան։ Զգալի է պակասը եկեղեցական գոյքերու եւ զգեստեղէններու։ Պատարագի երգեցողութիւն կը կատարուի առանց ժամագրքի։ Քահանան շուրջառ մը ունի, քանի մը գիրքեր կան, որոնք զգեստ չունին։ Շատ յաճախ կ'անցնի եթէ Պոլսէն քանի մը ժամագիրք եւայլ սպասներ ղրկուին, կը գրեն։
Օրտուի ժողովուրդը որեւէ ազգ. ժամուն չունի, միայն հոգեւոր հսկողութիւն կը վայելէ եւ առոր համար գոհ է։ Շրջակայ վայրերը քահանայ չունին։ Վերջերս Ֆաթսայէն ուր 10-12 ընտանիքներ կան, ինչպէս նաեւ Ունիայէն (4-5 ընտանիք) հրաւիրեցին քահանան այցելութիւն մը տալու իրենց։ Նիւթական միջոցներէ զրկուած ըլլալով, չկրցաւ երթալ։ Սամսոնի մէջ ալ, ուր 25-30 տնուոր Հայեր կան, քահանայ չկայ։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Թէհրանի ազգային համագումարը

Թէհրանի մէջ տեղի ունեցաւ պարսկահայ համագումարի նիստը՝ նախագահութեամբ բժ. Վ. Յովհաննիսեանի։
Յանձնախումբը, որուն պաշտօն յանձնուած էր կազմել հարաւային Պարսկաստանի հայ գաղութին համար հիմնական ու միօրինակ կանոնագրութիւն մը, ներկայացուց չորս ամսուան աշխատանքներու արդիւնքը։
Համագումարը անմիջապէս ձեռնարկեց երկու կանոնագիրներու առաջին ընթերցումին, որմէ յետոյ Տոքթ. Յ. Ստեփանեանի առաջարկով յայտնեց իր շնորհակալութիւնը Յանձնախումբի անդամներուն, իրենց կատարած լուրջ աշխատանքին համար։
Շարք մը դիտողութիւններէ, հարցումներէ եւ պարզաբանութիւններէ յետոյ, համագումարը որոշեց նախ քան անցնիլը կանոնագրի երկրորդ ընթերցումին ու վաւերացման, նախապէս մէկ մէկ օրինակ տրամադրել համագումարի բոլոր անդամներուն եւ տալ 10 օր ժամանակամիջոց։ Ճշտուեցաւ նաեւ կանոնագրերը շրջաններու ուղարկելու անհրաժեշտութիւնը, ստանալու համար անոնց կարծիքներն ու դիտողութիւնները։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Հայկ. երգը առաջին

Փետր. 22ին Պոսթոնի մէջ Ուաշինկթընի ծննդեան տարեդարձին օրը տեղի ունեցաւ միջազգային երգի 9րդ մրցումը Պոսթոնի Սիմֆընի հոլին մէջ։ Այս տարի մասնակցեցան լեհ, գերման, իտալական, շուէտական, լիթուանական, սեւամորթ, սկովտական եւ հայկական, ընդամէնը ութ երգչախումբեր։ Հայկական երգչախումբը շահեցաւ առաջին մրցանակներէն մէկը։
Հայ խումբը կը բաղկանար մօտաւորապէս 35 հոգիէ, ղեկավարն էր Պ. Կարօ Արզիկեան, որ յաջողութեամբ կրցած էր մարզել խումբը համառօտ ժամանակի սղութեան եւ այլազան դժուարութեանց։
Հայ խումբը երգած է «Զինչ ու զինչ»ը եւ «Ալագեազ»ը, որոնք բուռն ծափերով ողջունուած են։

Կը խնդրուի յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Վիէնի գործադուլը

ՎԻԷՆ.— Մարտ 2էն ի վեր Վիէնի հիւսուածեղէնի եւ գլխարկի գործաւորները գործադուլ յայտարարած են, նախաձեռնութեամբ կարմիր սէնտիքային։ Պատճառը օրավարձերու կրճատումն է։ 1927էն սկսեալ գործաւորները կը ստանային հարիւրին 36, մինչ 1931 հոկտեմբե՞ր թէ նոյեմբեր, այս ամիսներուն մինչեւ 10 ֆրանք կտրեցին։ Իսկ մարտ 1էն սկսեալ տասը եւս կտրեցին, որով կը ստանան հարիւրին 36։
Ցոյցերը լաւ կազմակերպուած են եւ մինչեւ այսօր ոչ մէկ գործաւոր գործի կ'երթայ։ Երթալ ուզողներ կան, ինչպէս մենք Հայերս, բայց ծեծէն կը վախնան։ Գործադուլ ընող գործաւորներուն թիւը 4000ի կը հասնի։ Մարտ 8էն սկսեալ գործադուլի կոմիտէն նպաստ կը բաշխէ։ Դեռ համաձայնութիւն չէ գոյացած գործատէրերուն հետ։
Լիոնէն կարմիր աքլոր մը բերած են, որ իբրեւ բանախօսութիւն դուրս տուաւ թութակի պէս սորված բառերը։ Թելադրեց հայ գործաւորները որ կարմիր սէնտիքային անդամ գրուին։

Սարի տղայ

Մեր միասնութիւնը

ԼԻՈՆ, 12 Մարտ.— Թուրքիոյ երթեւեկի նոր հրահանգը պատճառ դարձաւ, որ շատ մը Թրքահպատակ Հայեր իրար անցնին, հաւատալով թէ վերադառնալով տէր պիտի դառնան նաեւ իրենց կալուածներուն, խանութներուն ու արտերուն...
Այս որքա՞ն միամիտ ենք մենք՝ մէկ միլիոն զոհեր տալէ յետոյ։
Թուրքը թուրք է միշտ, ըլլայ գլխարկով, փէսով ու ծաղով։ Այո՛, Թուրքը իր փէսն ու ծաղը մէկ կողմ նետած է այսօր, սակայն իր վայրենի բնազդը՝ նոյնն է, ինչ որ էր 1915ի Մեծ Եղեռնի օրերուն կամ անկէ առաջ։
Իբրեւ պետութիւն՝ կարելի է Թուրքիոյ դրացի ըլլալ, բայց իբրեւ ժողովուրդ՝ անոր հպատակ՝ երբեք։ Թուրքին հպատակ էինք ու հլու հպատակը՝ երբ հազարաւոր կիներ ու աղջիկներ Մարտին ու Ուրֆայի տափաստանները պղծուեցին, յետոյ մորթուեցին, լեռները հանեցին...։ Հայերուն ծծկեր երախաները կարծեմ Թուրքիոյ ծոցին վրայ ծնած էին, բայց սուրերուն ծայրը անցուցին։
Դեռ վերջերս էր, որ յափշտակող Թուրքերը զարմանալով որ իրենց աքսորած ու փախստական Հայերը Սուրիոյ մէջ պանդոկի եւ տուներու տէր են եղած, մինչ իրենք անօթի կը յօրանջեն,— ուզեցին որ Հայերը հեռացուին անոնց հաստատուած տեղերէն։
Երբ Թուրքերը աչք տնկած են նոյնիսկ օտար հողի մը վրայ իր քրտինքով ապրող Հայուն ու անոր կալուածին, ալ ինչպէ՞ս կարելի է Թուրքիա դառնալու մասին մտածել։ Թուրքիա դառնալով մեր հողերն ու կալուածները պիտի կրնա՞նք վերստանալ։— Ո՛չ։ Հայերուն կալուածները «լքեալ» գոյքեր հռչակելով, մեզ հոն կը տանին որպէս զի մենք ալ շարժուն գոյքեր դառնանք իրենց ձեռքը։ Թուրքը ըլլայ հանրապետական կամ այլ ի՛նչ, մէկ թիզ իսկ հող չի տար Հայերուն։ Իր ձեռքով աւերած երկիրը վերաշինելու համար Թուրքը պէտք ունի Հայուն, համբերատար ու վերաշինող մեր ցեղին։ Թուրքիոյ հողային տարածութիւնը շատ է, իսկ ժողովուրդը քիչ։ Ու Արտահանէն մինչեւ Կեսարիա աւերակ է, խոպան ու անմշակ։ Անոնց վերաշինութիւնը կ'ինար եւ երախաներ Ջարդող Թուրքին կարողութենէն վեր է։
Երբ անոնք չեն ուզեր նոյնիսկ մեր ժառանգական հողերէն մաս մը մեզի տալ, ինչո՞ւ խաբուինք նոր ծուղակէն։ Աւելի լաւ է աշխարհի ամէնէն տգէտ եւ վայրենի ազգին հպատակ ըլլալ, բայց ո՛չ Ջարդարար Թուրքին։ Մեզ դահիճներուն հետ հաշտեցնելաառանց հողայիններաշխիքներու, առնուազն ոճիր է։ Ոճիր անոր համար որ, մենք անցաղբէն առաջ, ունինք հայրենական հողի, քաղաքներու, գիւղերու, վանքերու ու եկեղեցիներու արդար պահանջը։ Մոռնալ այդ պահանջը կընշանակէ մէկ միլիոն նահատակները ձր «զուրպան» ընել, Թուրքիոյ հետ հաշտ ապրելու համար։ Ո՛րքան Թուրքը յամառ մնայ մեր սեփական հողերէն բան մը չզիջելու, նոյնքան ալ մենք աւելի յամառօրէն կառչած կը մնանք մեր արդար դատին, հայկական սեփական հողերու պահանջին։

Հրակ

Օրուան կեանքը

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 մարտ.— Այս վերջին մէկ ամսուան ընթացքին Մարսէյլի կարգ մը գործարանները, մանաւորապէս Գոտեր եւ Քափլէթ մակընթացութեան մէջ են։ Բարեբաստիկ նշա՞ն թէ գիպուածը, կարելի չէ որոշ պատասխան մը տալ։ Դեռ կը շարունակեն բանուոր արձակել։ Պիւսկիւի Քօսթ անուշեղէնի գործարանը մէկ ամիս առաջ հարիւրաւոր գործաւորներ դուրս ձգեց, յետոյ գործի կանչեց, զրոյցի մը համաձայն Զատկի օրերը նորէն պիտի արձակէ։
Այս գործարանը աշխատաւորները մէկ ամիս կ'աշխատցնէ, երկու ամիս դուրս կը ձգէ։ Մեծ մասը մեր հայրենակիցներէն։ Սէն Շառլի շաքարի գործարանը որ մինչեւ հիմա գրեթէ չէր ազդուած, վերջերս 30ի չափ գործաւորներ արձակեց, ինքնութեան թուղթերու անկանոնութեան պատճառաւ։
Վակոնի գործարանները սկսան հին գործաւորները նամակով կանչել, 5ով 10ով։ Մեծ յոյս կայ որ մարտին վերջերը գործերը վերսկսին։
Մեր հայրենակիցներէն բաւական թիւով վերահաստատուեցան իրենց նախկին գործերուն մէջ։ Անշուշտ այս մասնակի երեւոյթներով մեր ընդհանուր կեանքը փոխուած չըլլար։ Դեռ կան շատ մը թշուառ հայրենակիցներ որոնք պէտք ունին անմիջական օգնութեան։ Մարսէյլ դժբախտաբար ետ մնաց այս գործին մէջ, թէեւ 15-20,000նոց գաղութ մըն է։
× «Ապագայ»ի թղթակիցը կը գրէր թէ Մարսէյլի հայ անգործներուն թիւը 2-300ի կը հասնի։ Պ. Թղթակիցը եթէ առտուն ժամը 8ին պտոյտ մը կատարէր, պիտի տեսնէր թէ երե՞ք հարիւր հոգի են թէ 6-800 որ Պուլվառ Նասիոնալ կը դիմեն նպաստի համար։

Լ. Օվիկեան

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները

Աթէնքի «Նոր Օր»ը խմբագրականի մը մէջ կը խորհրդածէ, (5 մարտ)։
— «Թրքացման քաղաքականութիւնը որ շեշտուած կերպով կը սկսի իթթիհատական կառավարութեան օրով, յարատեւն թափով կը շարունակուի Քեմալիստանի մէջ։ Թուրքերը երբեք չեն ուզեր մտածել թէ իրենց այլացեղ հպատակներուն հանդէպ ի՛նչ վերաբերմունք ունեցած են, այլ միշտ կը կարծեն թէ Թուրքիոյ գլխուն եկած քաղաքական փորձանքներուն պատճառը անոնք եղած են։ Եւ կ'ուզեն ամէն գնով որ Թուրքիոյ մէջ Թուրքերէնէ զատ լեզու չխօսուի եւ երկրին ժողովուրդը կազմող բոլոր տարրերը թրքանան եւ նոյնիսկ Թրքութեամբ պարծենան։
Հրեաները, Յոյները եւ Հայերը այս ուղղութեամբ տարուած բաց կամ թաքուն քաղաքականութեան բոլոր դառնութիւնները, պարբերաբար, ճաշակած են։ Կը կարծուէր սակայն, որ հելլէնեւթուրք վերջին համաձայնութենէն եւ բարեկամական արտայայտութիւններէն ետք, գէթ առ երեսս Պոլսոյ Յոյները հանգիստ պիտի թողուէին։ Պարագաները ցոյց տուին սակայն որ, ո՛չ միայն Թուրք մտայնութեան մէջ ոչինչ կայ փոխուած, այլ նոյնիսկ Թուրքերը երեւոյթները փրկելու հոգը անգամ չունին։ Արդար է ուրեմն, այն զայրոյթը, որ հելլէն մամուլը ցոյց կուտայ եւ մասնաւորապէս երբ կառավարութեան կիսապաշտօնական օրկան լուրջ թերթ մը «Էլէֆթերոն Վիմա»ի այն դառն արտայայտութիւնները, որ այս առթիւ կ'ընէ։ Հելլէն կիսապաշտօն օրկանը իր մօտքին ծալքերը քիչ մը աւելի բանալով, ծանր ամբաստանութիւն մըն ալ կ'ընէ։ Ան կ'ըսէ թէ Խալք կուսակցութիւնը իր գաղափարները իրագործելու համար ամէն խոչընդոտ մէկ կողմ կը դնէ։ Միջազգային համաձայնութիւններու ոչնչացում, փոքրամասնութեանց վերացում եւ ցեղային զգացումներու ջնջում։ Ահա Խալքին նպատակները, զորս իրագործելու համար շատ անգամ կ'ընէ այնպիսի ձեռնարկներ, որոնց ի տես կառավարութիւնըձեռնածալ դիտողի դերին մէջ ստիպուած է մնալ։
Զենք գիտեր թէ այսպէս արտայայտուելով կառավարական օրկանը բարեկամ եւ դաշնակից պետութեան կառավարիչնե՞րը կ'ուզէ պաշտպանել ու չքմեղացնել, թէ ոչ, անոնց երկրեւս քաղաքականութիւնը ձաղկել։ Ամէն պարագայի, իրազեկ բարեկամ թերթի մը այս արտայայտութիւնը, մեզի աւելորդ անգամ մըն ալ կուգայ համոզելու թէ հելլէնեւ-թուրք համաձայնութիւնը երկու ժողովուրդներու սրտին խօսող բան մը չէ եւ գուցէ ոչ իսկ բանիմաց քաղաքականութեան մը ձեռք բերած յաջողութիւնը»

ԾԻԾԱՂ

Հրեայ Մոիզ իր բարեկամ Փոխորի հանդիպելով, խնդութեամբ պատմեց.
— Աւետիս մը տամ քեզի... մանչ զաւակ մը ունեցայ։
— Կը շնորհաւորեմ։ Անո՞ւնը։
— Փոխոր Սալոմոն Ապէնտիքօ իսաք Մորտոհայ։
— Շատ գէշ ըրած ես։ Ստորագրութեան համար ո՛րքան մելան պիտի սպառէ, չմտածեցի՞ր, տոլար մտխելու պիտի վարժեցնես։ Խիղճ չունի՞ս դուն։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

XI.

— Կ'եղթե՛նք, Ռուբէ՛ն, կ'եղթենք — ներս մտաւ Բարթող Էմմին, որ դէպքը լսեր, եւ ուզեր էր գալ իմանալ խնդրին իսկութիւնը — մենք կ'եղթենք, մինակ թէ՝ «էս անկէ չեմ էլեր» կ'ըսէիր անցած օր...
— Է՛, հիմայեա ըսի...
— Հա՛, աղ «չեմ էլեր»ը օգուտ չունի, չձգելու ես որ հանէ... Տունս, տունս... Աղ «տունիս»ին «ս»ն չես կընար գործածել, մինչեւ որ «ս» ով սուրը չգիտնաս գործածել...
Սուրէնին աչքերը փայլատակեցին յանկարծ։ Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ ծանր ու մեծ բեռ մը իջաւ իր կուրծքին վրայէն։ Ու կարծես իմաստուն ու խորհրդաւոր ձայն մըն էր որ կը խօսէր իրեն Բարթող Էմմիին բերնով..
Բայց, աղուեցաւ դարձեալ, երբ հայրը պատասխանեց.
— Օր մըն ա գլխուս կ'իջնէ աղ սուրը..
— Կ'իջնէ՝ նորէն կը վերցնենք... Մինչեւ որ ինք կամ մենք կ'լյնանք... Մենք չկրցի՞նք՝ մեզմէ ետքինները..
«Հովիւը չկրցա՞ւ, տղա՛ն. տղան չկրցա՞ւ, թոռը»..
Սուրէնին ականջին՝ նոյն հէքեաթն էր, կարմիր տերեւներով ծառին հէքեաթը.. Ինք այլեւս մանուկ մը չէր, սակայն... Ու հէքեաթը իրողութիւն էր հիմա։ Թէեւ շա՛տ մը չափահասներու համար իրողութիւնը հէքեաթ կը թուէր դեռ...։
Սուրէն ոտքի ելաւ։ Լայն շունչ մը առաւ։ Բոց մը եկաւ աչքերուն, նայեցաւ հօրը, մօրը եւ Նաաղիկին, որուն աչքերուն մէջ եւս հպարտ ու գերերջանիկ փայլ մը կար հիմա...
— Սրբազանը, մայրիկ... — Ներս վազեց, յանկարծ, Սիրանը, որ կը խաղար դուրսը։
Բոլորը իրար անցան։
— Զի մոռնար, մեզ հի՛չ չի մոռնար — շշնջաց Թագուհի հանըմ՝ բազմոցին հէնքէ ծածկոցը շտկելէն։
Ու մինչ Տէր Մեսրոպ դէպի դուռ կ'ուղղուէր, Տաճատ վարդապետին հասակը երեւցաւ՝ բարձր, թխադէմ, արծուատեսիլ, սեւայօն, արծաթազօծ գաւազանը ձեռքին ու մութ-կապոյտ վեղարը գլխին։
Ներս մտաւ ծանրաքայլ, եւ երբ Սուրէն, բոլորէն վերջ, մօտեցաւ՝ աջը առնելու համար, վարդապետը շոյեց անոր սեւահեր գլուխը, եւ գոհունակ եւ հնչեղ ձայնով մը արտասանեց.
— Սուրէն, Ռուբէն, Թուրէն...
— Շատ կը սիրէ, կ'երեւի, — շշնջաց Տիկին Քէպապճեան՝ Սուրէնին մօրը ականջին։
— Վարդապե՞տը։
— Այո՛։
— Հայա՛, Սուրէն բան մը պզտի լուզուն կ'երեւայ... Աչքին լոյսին պէս կը դողայ վրան...
Ու դարձաւ, նայեցաւ Նաաղիկին, որ ակնարկը ուղղեր էր Սուրէնին, մինչ իր պատկերը կը դողդղար անոր աչքին պայծառ լոյսին մէջ ինկած..
Լուսինկայ, լուսնէն ինկայ,
Ծովուն մէջը կանթեղ մը կայ...
Դուրսը քանի մը տղաք էին։ «Պապաղ տնկէ» կը խաղային, ու կը յանկերգէին, «խայտըրախ»ները շպրտելէն ու ցատկոտելէն..։

XII.

Ապրիլեան զաղջ արեւ մը։ Իրիկնադէմ։ Սագի փետտուած փորեր՝ երկնակամարին վրայ։ Խնդուք՝ պատուհանէ մը դուրս։ Կա՛փ, կա՛փ, կա՛փ, — «արագիլը՛, տղաք»։ «Մեր տունին վրան ա կայ... Նա՛... հասակիս չափ»։ «Ուհօ՛, այդչափ արագիլ կ'ըլլա՞յ, ծէ... կո՛վ ըլլալու է, կո՛վ... Տղա՛ք, Սիմոնենց տանը վրայ կով մը կայ եղեր...» — «կովը դուն ես»։ Բռնեցէք։ Վազքեր։ Ձեռքի անրակներու վրայէ մորթը ճանկռտող. օձիքի կոճակը փրթող շապիկներ... Բարթող Էմմիին շանը հաչոցը... «Էս քու մայրդ...»։ Տալպետը, ահա՛, փողոցի անկիւնէն՝ սափորը ուսին եւ կոշտ մը հաց ձեռքը։
Միսա՛ւ, միսա՛ւ...
Աննա քուրիկը, սէլէին մէջ չորս կատուի ձագ դրեր՝ դրանը դուրսի դին է հաներ։ Սա մէկը շա՛տ սեւ է։ Դուրս ելլել կ'ուզէ։ Հօփ սէլէն դարձուց... Միսա՛ւ, միսա՛ւ... Տակը մ նացին ձագերը։
Աննա քուրիկ նորէն դուրս վազեց։
— Ռահաթ կեցած չունի՞ք քի... Հա ճուացէ՛ք... Հօ՛ս, հօ՛ս, — փորիկէն բռնեց ու սէլէն դրաւ կրկին... Լաւ մըն ալ շտկեց սէլէն։ Շտկուեցաւ Տալպետը իր քովի։
Աննա քուրիկ, ծունկ ըրած, շտկեց փիսիկներէն մին։ Տալպետն ալ կուկուզ ըրաւ քովիկը ու շոյել ուզեց՝ թուշը լեցուն եւ փափալէն.
— Ի՛նչ աղուոր փիսիկ... Ի՛նչ աղուոր... Աննա...
Ու ձեռքը դպաւ Աննայի ձեռքին։ Դողաց։ Դողացին։ Շուրջը նայեցաւ։ Դեղնեցաւ ու կարմրեցաւ։
— Աննա քուրիկ... Ը՛ր... — թուքը կլլեց Տալպետ։
Ի՞նչ ըսէր, ինչպէ՞ս ըսէր։ Ուղելո՞վ ըրաւ... Փիսիկը «փախիմ» ըսաւ ու ինք ալ.. Ուղելո՞վ ըրաւ..
Սուլոց մը։ Տալպետ ոտքի ելաւ։ Ը՜հ, — սափորը նետեց ուսին։ Փռապան Ղուկասն էր։ Քրտնեցաւ Տալպետ։ Ճանճ մը եկաւ քթին։ Ցամա՛ռ ճանճ մը։ Տալպետ գլուխը շարժեց։ կ'երթայ։ Մէկ ձեռքը սափոր, միւսը հաց։ Ճանճը կ'երթա՞յ։
— Աննա...
— Ի՞նչ է, կարապետ..
— Վռնտէս նէ՞ սա ճանճը...
Աննա մօտեցաւ։ Ձեռքը շարժեցաւ Տալպետին դէմքին առջեւ։ Ճանճը փախաւ, բայց դո՛ղ մը մտաւ Տալպետին սրտիկը...
— Սը՛սթ... — փռապան Ղուկաս աղբարն է, ետեւ դարձեր, ցուցամատը կը շարժէ աղբիւրին քովէն, կանգնած փուռին դէմը։
— Զուկը քանի՞ի՞ առիր, Պզտի։
— Քառսուն փարա... — Պզտին մօտեցաւ դեղագործ Նազարեանին — «Զուկ ուտող»ին Պոլսոյ դեսպանը, լսեցի՞ր..։

(Շար.)

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Գերմանիոյ նախագահին ընտրութիւնը

Գերմանիոյ Հանրապետութեան նախագահի ընտրութեան համար, երկրորդ քուէարկութեան շուրջ բացուած պայքարը կ'ենթադրուի թէ մէկ շաբաթէն աւելի չպիտի տեւէ պաշտօնապէս. եւ պարզ ձեւակերպութենէ մը անդին չպիտի անցնի, քանի որ Հինտէնպուրկի ընտրութիւնը կասկած չի վերցներ այլեւս։

Հիթլէր յայտնած ըլլալով մէկտեղ թէ իր թեկնածութիւնը կըկին պիտի դնէ, տակաւին չէ կատարած վարչական անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնները։

Հաւանական է որ համայնավարները, խուսափելու համար աւելորդ ծախքերէ, ետ քաշեն Թէլմանի թեկնածութիւնը։ Գնդապետ Տիւսթերպէրկ պայքարը լրացած նկատելով քաշուած է։

Պերլինի մէջ կը խօսուի Զատկուան Զինադադարի մը մասին, որ պիտի տեւէ մարտի 20էն մինչեւ ապրիլի 3ը։

Թուրք-պուլկար յարաբերութիւնները

Սոֆիայի լաւատեղեակ շրջանները կը յայտնեն թէ, Թէվֆիք Րիւշտի՝ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ հրաւիրած է Պուլկարիոյ արքայական ընտանիքը Թուրքիա այցելելու յառաջիկայ ամրան։

Կ'ըսուի թէ Պորիս թագաւորը ընդունած է հրաւէրը։

Փարիզի Օփերան պիտի փակուի՞

Փարիզի Օփերային տնօրէնը Պ. Ժաք Ռուշէ, կրթական նախարարին ներկայացուց իր հրաժարականը։Պ. Ռուշէ իրհրաժարումը կը պատճառաբանէնայն նկատումով թէ Օփերային նիւթական հասոյթները նուազած են, վարչութիւնը ամսական 265 հազարի բաց մը ունի եւ թէ այս տագնապալի պարագաներուն մէջ, չի կրնար շարունակել իր պաշտօնը։

Տասնեւհինգ տարիէ ի վեր, իբր Փարիզի գեղարուեստական ամենէն մեծ հաստատութեան տնօրէնը, Պ. Ռուշէ յաջողած էր փակել 18 միլիոնի բաց մը։ Սակայն հասոյթները հետզհետէ պակսեցան նախ 22, յետոյ մինչեւ հարիւրին 40։

Կառավարութիւնը քանիցս յատկացուց նպաստներ, որոնք ինչպէս կ'երեւի, չկրցան փրկել կացութիւնը։

Կրթական նախարարը որոշած է անյապաղ նկատի առնել Օփերայի կացութիւնը։

Չինեւճափոնական վէճը

Չինաստանի արտաքին փոխ-նախարարը ճաշկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Ազգերու Դաշնակցութեան քննիչ յանձնախումբին, որուն իրաւասութիւնները բաւական լայն են եւ եթէ ուզէ, կրնայ քննել նաեւ Շանկհայի պարագան։ Սակայն, կը թուի որ եթէ, յատուկ առաջարկ մը չներկայացուի, քննիչ յանձնախումբը պիտի գոհանայ քննելով միայն չինեւճափոնական վէճին դրդապատճառները։

Չինաստանի եւ Ճափոնի ներկայացուցիչներուն տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ Շանկհայի մէջ՝ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ամերիկայի, Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն առջեւ։ Այս տեսակցութեան իբր եզրակացութիւն՝ խմբագրուեցաւ զեկոյց մը որ կը վերաբերի Ազգերու Դաշնակցութեան մարտ 4ի որոշման եւ պիտի ենթարկուի չինական եւ ճափոնական կառավարութեանց գնահատութեան։

Չինաստանի ներկայացուցիչները այլեւս չեն պնդեր որ ճափոնական ուժերը քաշուին՝ բանակցութիւններէն առաջ։

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձանները

Հ. Յ. Դ. Կեդր. կոմիտէն եւ Փարիզի կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրեն

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Rue du Fbg. du Temple։

Ներկայ պիտի ըլլան կեդր. կոմիտէի եւ Փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի վիճաբանական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին տեղւոյս Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի ընդհ.անդամական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 240 Րիւ Տիւքէքլէն։ Կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, նոր Գրադարանի սրահը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք։ Կը դասախօսէ Պ. Վահան Գույումճեան նիւթ ունենալով աշխարհագրութիւնը (Նախորդի շարունակութիւն)։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։ Մուտքը ազատ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՏԷՍԻՆԻ Կորիւն խումբի ժողովը այս կիրակի ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Երեկոյթ — բանախօսութիւն

(Փետրուար 18ի առիթով)

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէի կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ԱՐԱՄ ԳԱՌՕՆԷ

Կը խօսի՝ Ընկ. Բ. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն եւ խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը

«ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՀԵՂՆԵՐԸ»

Մուտքը ազատ է

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է
Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. Փ. Մ. Պ. Մասնաճիւղի ցերեկոյթը

Ա. Ե. Կ. Խաչի Մարսէյլի Ընկերա — ճաշակերական

հաւաքոյթը այս կիրակի ժամը 3ին, *Bar-Brasserie du Globe*ի սրահին մէջ, *37 Bld. Dugommier*, կը խօսի Պ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ, գեղարուեստական բաժին անդամուհիներու կողմէ.

Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ

Բաժանորդագրուեցէք մեր հրատարակութեանց առաջին շարքին

Գնեցէք, սպառեցէք, տարածեցէք արդէն լոյս տեսած հատորները

1.— Արձակ էջեր ու հէքեաթներ՝	*ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ*	20 ֆր.
2.— Պանդուխտի կեանքէն՝	*ՀՐԱՆԴԻ (Մ. Կիւրճեան)*	20 ֆր.
3.— Տարօնի Աշխարհ՝	*ՄՇՈՅ ԳԵՂԱՄԻ*	30 ֆր.
4.— Ամբողջական գործը՝	*ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ*	20 ֆր.
5.— Վիպակներ ու Պատմուածքներ՝	*ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ*	20 ֆր.

Մամուլի տակ է թիւ 6ը, ուր պիտի ամփոփուին Գ. ԶՕՀՐԱՊԻ հատորէ դուրս մնացած երկերը։

Բաժանորդագրութիւն.— 12 հատը 200 ֆր., 100 ֆր.ը կանխիկ

Դիմել՝ M. Barsamian, 121 Rue Marcadet, Paris (18)

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ԼԻՈՆԻ Ատրպատականի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին 12 Ռիւ Վոլթէր։ Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Համաձայն դիւանի որոշման ժողովին մասնակցող հայրենակիցները ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք ունենալու համար, պարտաւոր են վճարել իրենց անդամավճարները՝ 1931 դեկտեմբերէն 1932 մարտ 20։ Ամսավճարներու վճարմանց համար դիմել 13 rue Voltaire, Lyon.

Պ. ՅԱՐ. ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ ստիպողաբար կը հրաւիրուի «Յառաջ»ի խմբագրատունը, տեսնելու Ընկ. Լեւոն Գեւոնեանը, իրեն վերաբերեալ խիստ կարեւոր անձնական խնդրի մը համար։ Գալ ցերեկէ յետոյ 3էն 6։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Սամաթիացի (Պոլիս) Տիկին Աղաւնի Մէսճեան (ծնեալ Գազանճեան, 50 տարեկան) եւ իր զաւակները՝ Վահրամ, 25 տարեկան, Անժէլ՝ 20 տարեկան։ 1922էն ի վեր լուր չկայ իրենց մասին։ Իմացնել՝ Տիկին Արուսեակ Մաթիկեանի (ծնեալ Մէսճեան), 24 rue Anatole France, Issy les Moulineaux (Seine).

Կը խնդրուի Յունահայ եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պասըլոն, Ա. Պ.— 103 ֆրանք։
Քլէումոն, Տէր Ս.— 35։

Ուշադրութիւն

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի ժողովրդային Գրադարանը, փոխադրուած է 240 Rue Duguesclin, նախկին գրադարանէն 100 քայլ հեռու Mazenodի փողոցի անկիւնի սրճարանին կից։

Գրադարանը բաց է ամէն իրիկուն ժամը 7.30—9, բացի Շաբաթ եւ Կիրակիէ։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Եթէ կ'ուզէք ձեր կազմակերպած հանդէսները հաճելի դարձնել նուագողին ծախքով, դիմեցէք «Եփրատ» նուագախումբին որ կը ստանձնէ երեկոյթներու, հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ նուագել հայկական եւ եւրոպական պարեր. 5—25 հոգիէ (ըստ կամս հրաւիրողի) բաղկացած նուագախումբ, միմիայն 300 ֆրանք վարձք։ Պայմաններու մասին 8 օր առաջ դիմել «Եփրատ»ի վարչութեան, հասցէ Տ. Օնօսեան, 15 Rue du Pourtour, Clamart.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան վէներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի։ Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12։

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՄՈՒՆԻ
վիրաբոյժ — ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒԺԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

ՄԱՔՈՒՐ եւ ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ. կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

ՏՈՒՐՔ ՄԻ ՎՃԱՐԷՔ

ԱՌԱՆՑ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՀԱՐՑՆԵԼՈՒ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏ

Գ. ՇԷՔԷՐԵԱՆԻ

150 Faubourg St. Denis, PARIS

Etude de Me BERNARD VAHÉ (ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)

(11 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Conseil juridique à la Défense Automobile
et Sportive de Paris et à la Mutuelle Militaire

18, Rue Dauphine, Paris (6e) Tél. Danton 73.97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ խաղաղարար դատարաններու առջեւ, կուտայ *certificats de coutume*ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները. կուտայ խորհրդակցութիւններ ֆրանսական եւ միջազգային օրէնքներու մասին—ամէն օր, բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, երեկոյեան ժամը 6-7 եւ անկէ դուրս ժամադրութեամբ։

ԾԱՆՕԹ.— Նկատի առնելով ներկայ տնտեսական ճգնաժամը, հայերու համար խիստ դիւրամատչելի պայմաններ կ'ընծայուին։

Ամէնուն ցանկացած Հայկ. ճաշարանը բացուած է Փարիզի կեդրոնը

44 Rue de Trévise Metro: Cadet Tél. Provence 64-74

Au Duc de Trévise

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՄԱՔՍՈՒՍ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

Կէս օրին ՄԱՔՍՈՒՍԻՆ եկուր, հոն եմ 7.50 ֆրանքով կը ճաշեմ, կը կշտանամ ու միշտ գոհ եմ։

Մաքսուսը կը յարմարի օրուան տագնապին։ Եկէք եւ տեսէք։

Արեւելեան եւ կովկասեան կերակուրներ, ամենաընտիր օղի եւ գինի պոլսական եւ ռուսական աղանդերներով։

Տրամադրելի սրահ հարսանիքներու, հանդիպումներու եւ ծնունդներու։

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՐՔԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՑԷՔ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51 rue Monsieur-le-Prince, Paris (6). Tél. Danton 88.65

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ — *ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ*

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

CONSTANTINOPLE

Եւրոպական եւ արեւելեան առաջնակարգ նպարեղէններ անմրցելի գիներով։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԷՔՍԹՐԱ ՍՈՒՐՃ = Ապրանքները կը յանձնուին բնակարաններ

Թէլ. *Taitbout 56-96 R. C. Seine 519,052.* Մէթրօ *Cadet.*

ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ ԵՒ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

37. Rue de Trévise, PARIS (9)

Զատկի առթիւ ստացած ենք Սիպերիոյ հալած իւղ։

ՓՈՔՐԻԿՆ ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄԸ

Մախանենգ-աւազակները

Փոքրիկն Լինտպէրկի առեւանգումը անօրինակ յուզում մը մատնած է ամբողջ ամերիկեան ժողովուրդը, որուն ամէնէն սիրական հերոսը կը մնայ յանդուգն օդանաւորդը։ Առեւանգելով փոքրիկն Լինտպէրկը, աւազակները ամերիկեան ժողովուրդին ցոյց տուին իրենց զարշելի յանդգնութեան չափը։ Ամէն օր, թերթերու մէջ կը կարդանք այս աւազակներու սխրագործութիւնը։ Սակայն, Ամերիկայի մէջ իսկ, շատ է թիւն անոնց, որոնք ոճրի այս վարպետները կը նկատեն վիպային հերոսներ։

Այս առեւանգումը, շատերուն համար նոր առիթ մը եղաւ անգամ մըն ալ անդրադառնալու ամերիկեան քաղաքակրթութեան այլանդակ ներկային եւ Ամերիկայի մէջ տիրող խառնակութեան, որ պարտկուած է ոստիկանական խիստ կարգապահութեան մը շպարին տակ։

Ցարդ, գիտէինք թէ, իր մեքենական ու ճարտարարուեստական կատարելութեամբ, Ամերիկա գլուխը կը գտնուի քաղաքակրթեալ երկիրներու ցանկին։

Ամերիկեան դրութեամբ կազմակերպուած աւազակութիւնը սակայն ցոյց տուաւ ամերիկեան քաղաքակրթութեան խախուտ վիճակը։ Չիքակոյի պէս հսկայ քաղաք մը, որ իր ճարտարարուեստական ու առեւտրական կազմակերպութեամբ, արդիական տիպար քաղաք մըն է, ամէնէն աւելի նիւթ կը մատակարարէ օրաթերթերու ոճիր-արկածի բաժնին։ Թերթերը ամէն օր լեցուն են ոգելից ըմպելիի մաքսանենգներու սխրագործութեան պատմուածքներով։ Ասոնք, լոյս աչքով, զրահապատ եւ զինեալ ինքնաշարժներու մէջ նստած կը սուրան փողոցներէն, գողնալով եւ սպաննելով, առանց անհանգստանալու ոստիկանութեան կողմէ, որ աւազակներու յանդգնութեան առջեւ, ստիպուած է իր անզօրութիւնը խոստովանելու։

Այս աւազակային խումբերը միայն ըմպելիքի մաքսանենգութեամբ չէ որ կը զբաղին, այլ կը գործեն ամէն կարգի ոճիրներ, ընկերութեան մը մէջ, որուն պերճափայլ հիւրասրահներուն մէջ երբեմն, ման կուգան իբր կատարեալ ճէնթլմէններ։

Ասոնք մասնագէտ են նաեւ առեւանգումներու։ Այս առեւանգումները Ամերիկայի մէջ այնքան յաճախադէպ են որ, բոլոր միլիոնատէրները, մեծ ճարտարագործները, դրամատէրները ստիպուած են իրենք զիրենք յանձնելու մասնաւոր լրտեսներու տեւական հսկողութեան։ Առեւանգիչ աւազակները չափազանց յանդուգն են։ Երբեմն պատահած է որ, առեւանգիչներէն մէկը մօտենայ այն մեծահարուստ անձերէն մէկուն, զոր մտադրած է առեւանգել ու փողոցին մէջ՝ անոր քթին մօտեցնելով ատրճանակ մը, հրամայէ իրեն հետ մտնել իր ինքնաշարժը։ Ինքնաշարժին վարիչը որ խումբին մաս կը կազմէ, առանց անցորդներու ուշադրութիւնը գրաւելու, կը քշէ արագօրէն, դէպի թաքստոց առաջնորդելով թանկարժէք անձնաւորութիւնը՝ որ մէկ երկու օրուան մէջ՝ մահուան սպառնալիքի տակ՝ տոլար պիտի ածէ աւազակներու ափերուն մէջ... Առեւանգիչները չեն քաշուիր մէջտեղէն վերցնելու հարուստ անձը, եթէ իրենց պայմանները չընդունուին անոր ընտանիքին կողմէ։

Այս աւազակները իրենց յանդգնութեամբ, զուարճացուցած են Ամերիկայի այլանդակ ժողովուրդը եւ կերպով մը գրաւած՝ անոր համակրութիւնը, մանաւանդ որ արգիլուած պտուղի վաճառականութեամբ կը զբաղին մանաւանդ։ Չէ՞ որ հակառակ կառավարութեան արգելքին, անոնք են որ կը հայթայթեն սփոփարար... ըմպելին։

Ժողովրդային այս համակրութեան վրայ կռթնած, անոնք յաջողած են նաեւ կաշառել ոստիկանութիւնը, ինչպէս նաեւ դատական իշխանութեան առաջնակարգ պաշտօնեաները։ Ամէնէն լաւ կազմակերպուած աւազակախումբերը, իրենց եւմտացոյցին մէջ որոշ վարկ յատկացուցած են կաշառքի։ Ատով կը յաջողին անպատիժ մնալ եւ համարձակօրէն գործել գայթակղեցուցիչ արարքներ։ Շատ տեղերու մէջ, յաճախ զարմանալի չէ տեսնել որ ոստիկանութիւնը կեդրոնացած ըլլայ քաղաքին մէկ վայրին մէջ, երբ բոլորովին հակառակ ուղղութեան մը վրայ, աւազակները գործ մը կազմակերպած են։

Աւազակները՝ իրենց անձին ու գործին պաշտպանութեան համար կազմակերպած են նաեւ իրենց յատուկ ոստիկանութիւնը, որ կը ծառայէ չէզոքացնելու կառավարական ոստիկանութեան ջանքերը եւ զիրենք պաշտպանելու հակառակորդ աւազակներու յարձակումներուն դէմ։

Կառավարական ոստիկանութեան մէջ, ապականութիւնը այնքան զարգացած է որ, տեղ տեղ ժողովուրդը ստիպուած է կազմելու իր իսկ ոստիկանութիւնը, որ սակայն տակաւին, աւազակներուն դէմ կռուելու չափ զօրաւոր չէ։ Այս կացութիւնը աւելի ծանրացած է անով նաեւ, որ ամերիկեան ամէն մէկ պետութիւն ինքնավար է իր առանձին կառավարիչով, իր յատուկ օրէնքներով, իր ոստիկանութեամբ եւ տեղական աւազակախումբերով...։ Յաճախ, կը բաւէ որ ոճրագործները մէկ նահանգէն միւսը անցնին, փրկուելու համար դատական հետապնդումէ։ Լինտպէրկի տղուն առեւանգումը պատճառ եղաւ որ նախագահ Հուվըր խորհրդակցութեան կանչէ բոլոր ոստիկանութիւնները, որպէսզի գործակցութեան եղանակ մը հաստատեն։

Ասով հանդերձ, կասկած կայ թէ փոքրիկն Լինտպէրկի առեւանգումը աւազակախումբերու կազմակերպեալ գործը ըլլայ։ Որովհետեւ, այս աւազակախումբերը, որոնք կը փորձեն իրենց սիրին ժողովուրդը գրգռել իրենց դէմ, չեն գործեր անոր համակրութեան եւ զգացումներուն դէմ։ Առեւանգելով ամէնէն ժողովրդական եւ սիրուած Ամերիկացիին զաւակը, գիտէին թէ պիտի կորսնցնեն ժողովրդին համակրանքը։ Նշանակելի է ... բանտարկուած մեծ մաքսանենգ աւազակին Ալ Քափոնի յատկացուցած պարգեւը՝ 10 հազար տոլար՝ առեւանգիչները գտնողին։ Ցոյց կուտայ թէ մեծ աւազակները չեն ուզեր մեղսակից նկատուիլ ոճրագործներուն, որոնք փոքրիկը առեւանգեցին։

(Շար.)

(1)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԻՋԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	Վ.ԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՄԱՐՏ 1932

18 MARS 1932

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1851

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՍԱԼՔՈՒԹԻՒՆ

Իրաւունք ունի Աթէնքի մեր պաշտօնակիցը.

— «Արտասահմանի մէջ տակաւին չեն հասկցած կամ հասկնալ չեն ուզեր Աթէնքի դէպքերուն իմաստը։ Եթէ օր մը ներգաղթի շարժում սկսի նաեւ Եգիպտոսի, Ֆրանսայի կամ Ամերիկայի մէջ, այն ատեն պիտի ըմբռնեն թէ բանը ինչումն է։

Կազմակերպուած ծրագիր կայ գաղութները կազմալուծելու։ Այդ ծրագիրը սասամբ գործադրութեան դրուեցաւ Աթէնքի մէջ։ Անշուշտ չհասան իրենց նպատակին, բայց յաջողեցան հիլլէն մամուլը, հանրային կարծիքը եւ կառավարութիւնը հանել մեզի դէմ։ Արդէն առանց այդ դէպքերուն, տրամադրութիւնները լաւ չէին մեզի հանդէպ։

Այսպէս ուրեմն, Երեւան կը գործէ, իսկ գաղութները ծափ կը զարնեն։ Մինչեւ ե՞րբ այսպէս» («Նոր Օր», 18 փետրուար)։

Արդարեւ, ինչ որ ալ պատմուի եւ գրուի, հազիւ աղօտ գաղափար մը կուտայ հետապնդուած քաղաքականութեան մասին։

Այսօր Յունաստանն է ձերբակալուածը։ Վաղը Պուլկարիան պիտի դառնայ։ Եւ յետոյ Սուրիան կամ Ֆրանսան, եթէ շարունակուի ներգաղթը։

Սահման չունի, այլեւս, Երեւանցիներու լրբութիւնը, շահագործելու համար հայրենիքի մուտքի տոմսակը։

«Կաթիլ մը արիւն չթափած մարդիկ տէր ու տիրական եղած են մեր հայրենիքին», — ինչպէս արդար դառնութեամբ դիտել կուտար բանուոր ընկեր մը։ Զգոհանալով ամէնէն տմարդի նուաստացումներուն ենթարկել աշխատաւոր բազմութիւնները, ներգաղթի ցուցակագրութեանց առթիւ, անոնք, Հայաստանի չտես իշխանաւորներն ու իրենց մունետիկները կը յանդգնին միեւնոյն ատեն պղտորել, անշնչելի, անտանելի դարձնել գաղութներու կեանքը։

Մեծ պատերազմի օրերուն, Թուրքիոյ մէջ, սպորին շահադէտներ «վէսիգա»ով հաց կը ծախէին անճարներուն, կամ վակոն՝ վաճառականներուն, եւ ոսկի կապոցներ կը դիզէին։ Այսօր ալ, Հայաստան աշխարհին մէջ, պատահաբար ստացուած իշխանութիւն մը շահագործելով, հայրենիք մտնելու արտօնագիր կը ծախեն կարմիր-կտուց չինովնիկներ։ Կը գրեն, կ'աւրեն, կը զտեն, կը հարցաքննեն, — ճիշդ ինչպէս պիտի ընէին Թուրքերը։ Եւ պէտք է խոստովանիլ որ քէմալականութեան շարադրած հարցարանը (պէյաննամէ) աւելի չափաւոր է, քան այն որ կը հրամցուի մեր հայրենակարօտ բազմութիւններուն, անհատապէս եւ հաւաքաբար։

Մեր ժամանակակից պատմութիւնը դժուար թէ արձանագրած ըլլայ այսքան կոպիտ անբարոյականութիւն։ Այն ալ՝ «յեղափոխական» իշխանութեան մը ձեռքով։

Եթէ Լէնինը ողջ ըլլար, ապահովաբար կը թքնէր այս «ափէրիստ»ներուն երեսը։

×

Այսպէ՛ս է իրականութիւնը, դժբախտաբար։

Իսկ մե՞նք։ Ի՞նչ կը բանինք մենք, այս ընդվզեցուցիչ անպատկառութեան հանդէպ։ Հայկական Սփիւռքի գլխուն խաղցուած այս «հոյակապ» խաղերուն առթիւ։

— Ծափ կը զարնենք։ Օրհնութիւն եւ փառաբանութիւն՝ իշխանաւորին հանդէպ։ «Բարեխնամ» կառավարութեան «հայրենաշէն» քաղաքականութեան հանդէպ։ Եւ ուրիշ ոչինչ։

Բարեգործականը, որ ներգաղթը հովանաւորելու, անոր ծախքերը թեթեւցնելու պաշտօն ունի, ոչ իսկ երկու դիտողութիւն կրնայ արժեցնել, գործի ընթացքի մասին։ Ոչ իսկ Մակեդոնիոյ որբերը կրնայ արձանագրել ու ղրկել տալ։ Ոչ իսկ Շահվէրտեանի մը քմահաճոյքները կրնայ սանձել։

Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը Սելանիկէն քանի մը ընտանիքներ ղրկած ըլլալով Պէյրութ, Բարեգործականի կեդր. Վարչութիւնը չքնացաւ եւ բողոքագիր մը ուղղեց Ժընեւ, որովհետեւ գաղթերը բեռ եղեր էին իր մասնաճիւղին վրայ։

Բայց, նոյն Վարչութիւնը չհամարձակեցաւ բողոքագիր մըն ալ ուղղել Երեւան, եւ հարցնել թէ ինչո՛ւ Սելանիկէն Աթէնք հասած, փողոցէ փողոց նետուած, անօթութեան դատապարտուած 120 որբերուն անցագիր չի տրուիր Հայաստան երթալու։ Պ. Գ. Կիւլպէնկեանը ի՞նչպէս կը բացատրէ այս քաղաքականութիւնը, — պահանջկոտ՝ օտարին հանդէպ. իսկ բարեւի կեցած՝ ո՛ր եւ է Շահվէրտեանի, Երեւանի բոլոր չինովնիկներուն հանդէպ։

Բարեգործականի այս անարժան ստրկամտութիւնը դեռ մէկ երեսն է ամբողջ ողբերգութեան մը։

Տակաւին կայ Խ. Հայաստանի «բարեկամ» մամուլը, որ ուղղակի կամ անուղղակի կը քաջալերէ այս բօշայական բարքերը։ Կա՛յ արտասահմանի մտաւորականութիւնը, որ կը խորդայ անփառունակ մեկուսացումով մը։ Կայ հանրային կարծիքը, որ խոր քուն մտած է…

Ոչ միայն ինքնապաշտպանութեան բնազդը, այլ եւ արժանապատուութեան զգացումն ալ կորսնցուցեր ենք, իբրեւ հաւաքականութիւն։

«Իշխանութեան», «պետականութեան» յոխորտանքը այն աստիճան բթացուցեր է մարդիկը, որ Հայաստանէն փախած վաստակաւոր ռամկավարին քստմնելի մերկացումներն անգամ գաղտնի կը պահուին որպէսզի… Դաշնակցութիւնը չխնդայ։

Այո՛, ճիշդ այսպէս։ Թող ժողովուրդը տառապի, թող սեւը ճերմակ ներկուի, բայց… Դաշնակցութիւնը չխնդայ։

Նոյն տրամաբանութեամբ ալ, չխառնուի՛նք, ձայն չհանենք։ Թող «բարեխնամ» կառավարութեան իմաստո՛ւն ներկայացուցիչները ներգաղթը կատարեն այնպէս ինչպէս որ կ'ուզեն։ Թող պառակտում սերմանեն, խառնակութիւններ սարքեն, միջնադարեան հաւատաքննութիւններ կատարեն, անապատներուն մէջ ողջ մնացած որբերն անգամ հայրենիքէն զրկեն, հազարաւոր հալածականներու քթէն բերնէն բերեն, — բայց մենք չխառնուինք։ Մեր գործը չէ։ «Հիքմէթը հիւքիւմէթ»։

Գոնէ հոգածութիւն ունի՞նք այն գործերու մասին որ մեզի կը վերաբերին։

Կը տեսնե՞նք, կ'ըմբռնե՞նք թէ ի՛նչ տեղի կունենայ գաղութներու մէջ, ի՛նչ անակնկալներ կը սարքուին անոնց գլխուն, այսօր ներգաղթի առթիւ, վաղը՝ ուրիշ պատրուակով մը։

Պատասխանը տուէնք արդէն։

Եթէ դասալքութիւն չէ այս, հապա ի՞նչ է։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

Շարունակենք Թրքական հարցարանին պատասխանները։

— *Թուրքիա մեկնելէ յետոյ, ո՞ր տեղերը մնացիք.*

= Տեղ չմնաց որ չերթայի։ Ու ոչ մէկ տեղ դիմեցի Թրքական հիւպատոսարան, որովհետեւ գիտէի թէ ներս առնող չպիտի ըլլար։

— *Թուրքիայէ դուրս գտնուած ատեննիդ ի՞նչպէս ապրեցաք.*

= Թուրքիոյ հայհոյելով։

— *Թուրքիոյ մէջ ձեզ ո՛վ կը ճանչնայ.*

= Բոլոր Թուրքերը։ Երեսս նայողը կը հասկնայ թէ իրենցմէ չեմ։

— *Որ եւ է դատապարտութիւն կրա՞ծ էք.*

= Այո՛. իբր Հայ՝ նախ աքսորուելու, յետոյ ջարդուելու։

— *Զինուորական ծառայութիւն բրա՞ծ էք, եւլն.*

= Զբրած ըլլայի։ Իբր փաստ զինուորական ծառայութեանս՝ Թրքական բանակին մէջ, վրաս մինչեւ այսօր կը մնայ սառմորսի հիւանդութիւն մը։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԾԱՆՕԹՈՒԹԵԱՆ.— Աւելորդ նկատեցի այս հարցարանին կցել լուսանկարս։ Մտածեցի որ մինչեւ հարցարանը երթայ, «այո» կամ «ոչ» պատասխանը գայ, ծերացած կ'ըլլամ. եւ պէտք կ'ըլլայ 40 վկայ գտնել հաստատելու համար թէ լուսանկարին տէրը ես եմ։

Դարձեալ։ Թուրքիա բնակող ազգականներուս եւ ծանօթներուս անունները եւ հասցէները չտուի։ Մերժելէ յետոյ Թուրքիա մուտքի խնդրանքս, չեմ ուզեր որ զանոնք ալ իմ եառեւէս ղրկէք հոս…։

ԽԱՐՏՈՅ

Ցամաքային ցեփլին Ռուսիոյ մէջ

Ռուսճարտարագէտ մը շինել տուած է ցամաքային ցեփլին մը, այսինքն մեքենայ մը որ կրնայ ժամական 400 քիլոմեթր արագութեամբ մը սուրալ։ Այս մեքենային առաջին փորձերը պիտի կատարուին մէկ քանի օրուան ընթացքին, Մոսկուա-Լենինկրատ երկաթուղիին վրայ եւ եթէ փորձերը գոհացուցիչ ըլլան, զայն պիտի օգտագործեն ամենօրեայ կանոնաւոր սպասարկութեան համար։ Մեքենան երկաթագծերուն վրայ կը սահի հասարակ վայրաշարժի մը պէս, բայց պտուտակաւոր է։

Գերմանացի ճարտարագէտները Ռուսիոյ մէջ

Պերլինէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Ռուսիոյ մէջ աշխատող գերման ճարտարագէտներու վիճակը չափազանց խախուտ է։ Օտար դրամ հայթայթելու դժուարութեանց հետեւանքով, — որովհետեւ օտար մասնագէտներու թոշակը կը վճարուի կէսը խորհրդային, կէսը օտար դրամով — բոլշեւիկեան տնտեսական ու ճարտարագործական հաստատութիւնները կը ջանան լուծել իրենց պայմանագրութիւնները, անշուշտ հպատակելով վերին հրամաններու։

Այս հաստատութիւնները, արդէն զանազան պատրուակներով ճամբեր են բազմաթիւ գերման մասնագէտներ։ Կարգ մը վայրերու մէջ, գերմանները դուրս են նետուած իրենց բնակարաններէն, անոնց ձեռքէն խլելէ վերջ ուտեստեղէնի քարտերը եւ անոնց տալով՝ շատ կարճ ժամանակ մը, իրենց երկիրը վերադառնալու համար։

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովի քուէարկած ընտրական օրէնքը, Ծերակոյտին կողմէ մերժուելէ վերջ, կրկին վերադարձած է Երեսփ. Ժողով, որ այսօր կը զբաղի անով։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Անգլիա եւ խորհրդային ներածումները

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովը՝ առաջին ընթերցումով քուէարկեց օրինագիծ մը, որով Անգլիա մուտքը կ'արգիլուի ռուսական այն ապրանքներուն, որոնք արտադրութիւնը կը նկատուին տաժանակիր աշխատաւորներու կամ բռնի աշխատանքի։

Օրինագծին տեղեկաբերը՝ ի միջի այլոց ըսաւ.— Այս արգելքը անհրաժեշտ է ո՛չ միայն քաղաքական եւ տնտեսական տեսակէտով, այլ նաեւ բարոյական տեսակէտով։ Հակառակ ըլլալով միւս բոլոր պետութիւններուն, ռուսական պետութիւնը կը ներկայանայ իբր առեւտրական մը։ Արդ, ան բռնագրաւած է սեփականութիւնը եւ ուրեմն, որեւէ յանձնառութիւն չունի հանդէպ գրամագլուխին։ Իբր աշխատաւոր կը ծառայեցնէ քաղաքական բանտարկեալներ եւ թիապարտներ եւ հետեւաբար, անպարկեշտ մրցորդ մըն է։

Տեղեկաբերը առաջարկեց երկու միջոցներ, որոնցմով, անգլիական կառավարութիւնը պիտի կրնայ արգելքի տակ առնել այս կարգի ռուսական ներածումները։

1) Հրաւիրելով Ազգերու Դաշնակցութիւնը որ միջամտէ Ռուսիոյ, եւ Մոսկուա ղրկէ քննիչ յանձնախումբ մը։

2) Քուէարկելով օրինագիծը, որով պիտի հաստատուի թէ «Անգլիա իր ազատութեան ժառանգը չի ծախեր բոլշեւիկեան պնակ մը ոսպի համար»։

Ընդհանուր գործադուլ Լեհաստանի մէջ

Բողոքելու համար ընկերային օրէնքներու փոփոխման ծրագրին դէմ, ընկերվարականները որոշեցին ընդհանուր գործադուլ յայտարարել ամբողջ երկրին մէջ։

Երկրին մէջ տիրող տնտեսական ծանր կացութեան հետեւանքով, կը վախցուի որ նման որոշում մը տեղի տայ ամբոխավարներու գրգռիչ եւ վտանգաւոր գործունէութեան։ Կառավարութիւնը խիստ միջոցներ նախատեսած է, առաջքն առնելու համար խռովութիւններու։ Հանրային սպասարկութիւնները՝ ինչպէս երկաթուղին, թղթատարը, հեռագիրը եւայլն, պիտի շարունակեն գործել եւ եթէ պէտք ըլլայ, աշխատանքը պիտի ապահովուի զինուորներու կողմէ։ Կառավարութիւնը արգիլեց պաշտօնեաներուն՝ մասնակցիլ որեւէ գործադուլի։ Ոգելից ըմպելիի վաճառումը արգիլուած է ամբողջ երկրին մէջ։

Ընդհանուր գործադուլի որոշումը տրուած է այն պատճառով որ, կառավարութիւնը նոր օրինագծով մը, կ'առաջարկէր ջնջել շաբաթ կէսօրէ վերջի հանգիստը, շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքը եւ անգործներու նպաստը կը նուազեցնէր։

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Արձակուրդ մինչեւ ապրիլ 11

Զինաթափութեան ժողովի ընդհ. յանձնախումբը իր վերջին նիստը գումարեց երէկ, Զատկուան արձակուրդէն առաջ։ Նախագահը Հէնտըրսըն յայտնեց թէ ժողովի դիւանը որոշած է աշխատանքները վերսկսիլ ապրիլ 11ին։

Այս առթիւ, ֆրանսական պատուիրակութեան նախագահը, վարչապետ Պ. Թարտիէօ կոչ ըրաւ յանձնախումբին որ, արձակուրդէն անմիջապէս յետոյ, չվարանի ձեռնարկել սկզբունքի հարցերու քննութեան։

Զինաթափութեան ժողովի օդանաւային եւ ելմտական յանձնախումբերը շարունակեցին իրենց աշխատանքները։ Առաջինը որոշեց կազմել մասնախումբ մը, որպէսզի մշակէ ընդհանուր յանձնախումբին ուղղուելիք առաջարկները, հետեւեալ կէտերով.

1) Պատրաստել առարկայական ուսումնասիրութիւն մը՝ քաղաքային օդանաւորդութեան միջազգայնացման վրայ։

2) Պատրաստել ուսումնասիրութիւն մը՝ Ջրասաւառնակներու միջազգային կազմակերպութեան վրայ։

3) Պատրաստել ծրագիր մը՝ յանձնախումբին աշխատանքներուն վերսկսման համար։

Ելմտական յանձնախումբն ալ, իր կարգին նշանակեց 11 հոգինոց մասնախումբ մը։

Բարոյական զինաթափութեան յանձնախումբն ալ շարունակեց իր աշխատանքները։

Նոր դաւ մը ճեպընթացի դէմ

Աւստրիոյ մէջ, երեւան հանուեցաւ, նոր դաւ մը, որ սարքուած էր ընդդէմ Վիեննա-Պոլիս ճեպընթացին, եւ որ, եթէ ժամանակին յայտնուած չըլլար, զարհուրելի աղէտի մը տեղի պիտի տար։

Փոքր կայարանի մը քանի մը քիլոմեթր մնացած, ճեպընթացին մեքենավարը երկաթագծին վրայ նշմարեց առարկաներ, որոնք իրեն կասկած ներշնչեցին։ Անմիջապէս դանդաղեցուց ճեպընթացին արագութիւնը եւ կրցաւ կեցնել շոգեշարժը, առաջքն առնելով աղէտի մը։ Երկաթուղիին այդ մասին վրայ, երկաթ ձողեր նետուած էին, կառախումբը գծէն դուրս հանելու նպատակով։

Պուլկարիոյ ելմտական կացութիւնը

Պուլկարիոյ Նախարարաց Խորհուրդը, Նախորդ ամբողջ գիշերը անցուց լսելով եւ քննելով Պուլկարիոյ Ազգային դրամատան տնօրէնին Մոնչիլոֆի տեղեկագիրը։ Մոնչիլոֆ նոր վերադարձեր էր Փարիզէն։

Նկատի առնելով Մոնչիլոֆի միջոցաւ հաղորդուած՝ ելմտական յանձնախումբին առաջարկները, եւ փափաքելով որ Փարիզի բանակցութիւնները շարունակուին, կառավարութիւնը որոշեց վճարել մարտ 15ի իր արտաքին պարտքերու ամսավճարները։

Պ. Մոնչիլոֆ, ստանալէ յետոյ կառավարութեան հրահանգները՝ վերադարձաւ Փարիզ։

Դանուբեան երկիրներու հարցը

Դանուբեան երկիրներու տնտեսական դաշնակցութեան կազմութեան ծրագրին մասին, գերման կառավարութիւնը իր տեսակէտը հաղորդեց ֆրանսական կառավարութեան։

— Դանուբեան երկիրներու դաշնակցութեան մասին ֆրանսական կառավարութեան առաջարկներուն հանդէպ, կ'ըսէ Գերմանիա իր գրութեան մէջ, գերման կառավարութեան դիրքը ամենէն առաջ հիմնուած է այն ի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ
ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ՔՍԱՆԸՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Աւստրիացի բազմատաղանդ գրագէտ Սթէֆան Ցուայկի սիրային վէպը, որ կը պատկերացնէ մեր ժամանակներու յուզումներն ու ապականութիւնները, միջազգային պողոտաներու վրայ։

Լուրեր Հայաստանէն

Փետրուար 3ին Երեւանէն հասած տիկին մը կը պատմէ.—

Չափազանց դժուարացել է առօրեայ նիւթերի հայթայթումը։ Մի արշին չիթ ստանալու համար օրերով հերթի պիտի սպասել։ Եւ բախտաւոր է նա, ով հերթի սպասելուց յետոյ կը կարողանայ ստանալ իր հասանելիք չիթի կտորը. այսպէս եմ ասում, որովհետեւ շատ յաճախ է պատահում, որ կտորը քիչ լինելու պատճառով հերթի կանգնածները դատարկաձեռն վերադառնում են իրենց տունը։ Երեւանի բանկոպներում միս ասածդ գոյութիւն չունի. դորա համար էլ քաղաքայինները ոչխար եւ այծ են գնում գիւղացիներից եւ ծածուկ մորթում են։ Բայց վայը եկել տարել է նրան որ բռնուեց։ Բաւական չէ որ ամբողջ միսը գրաւում են. դեռ 100 ռուբլի էլ տուգանք են նշանակում։

Խստութիւնները նախկին ձեւով չկան, բայց բանտարկութիւն ու աքսորը սովորական են։ Աշոտ Տէր Յովհաննիսեանի հօրը՝ Տէր Գարեգինին 85 տարեկան հասակում աքսորած են Սիբիր։ Բաւական է որ մէկը կոմունիստների աչքում վատ երեւցաւ, իսկոյն «կուլակ», «հակայեղափոխական» անուան տակ կը քշեն Հայաստանից։

× Հայաստանում այս ձմեռ շատ ձիւն եկաւ, եւ մեծ վնասներ պատճառեց գիւղացիութեան, իսկ Երեւանում այնքան ձիւն էր եկել, որ փողոցների երթեւեկը խանգարուել էր։

Բոլշեւիկները մեծ քանակութեամբ զօրք են շարժում դէպի սահմանները։

× Մի քանի շաբաթ առաջ Նախիջեւանի եւ Շարուրի շրջանից մօտ 200 անձ թուրքեր են անցել Պարսկաստան։

Ցոյց բոլշեւիկեան ջարդերուն դէմ

Պուքրէշի մէջ, մեծ ցոյց մը տեղի ունեցաւ բողոքելու համար, վերջին մէկ քանի շաբաթներու ընթացքին, ռուսեւռումէն սահմանին վրայ, բոլշեւիկներու կողմէ կատարուած ջարդերուն դէմ։ Կը յիշուի թէ երբ սովամահ ռուս գիւղացիներ կը փորձէին սահմանն անցնիլ Տնիէստրի վրայով, անխնայ ջարդուեր էին ռուս սահմանապահ զօրքերուն կողմանէ։

Ըստ պաշտօնական վիճակագրութեանց, աւելի քան հազար հոգի կը համրուին անոնք, որ, երբ կը փորձէին գաղտնօրէն Ռուսիայէն անցնիլ Ռումանիա, ինկան կարմիր զօրքերու գնդակներուն տակ։ Սպանեալներուն թիւը ըստ այդ վիճակագրութեանց հետեւեալն է.— 756 այր, 212 կին եւ 41 տղաք։

Այս ցոյցերու ընթացքին, խօսք առնող բանախօսները պահանջեցին որ պետութիւնները միջամտեն։

Ալմազեան կորանցուց դատը

Գրեր էինք թէ Ալմազեան, մէկ միլիոն վնասուց հատուցման դատ էր բացեր դատական նախկին մասնագէտ Պ. Ամիի դէմ, որուն տեղեկագրին վրայ, յետապնդման ենթարկուեր էր։

Փարիզի դատարանը մերժեց իրաւունք տալ Ալմազեանի եւ զայն դատապարտեց դատական ծախքերու հատուցման։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան բարելաւումը տասը տարիէ ի վեր կը մնայ գլխաւոր մղձաւանջը հայ ժողովուրդին:

Այս հարցի կարեւորութիւնը կը բացատրուի նախ անով որ, ժողովրդի մը նիւթական գոյութեան պահպանման համար անհրաժեշտ են նիւթական եւ տնտեսական հնարաւորութիւններ: Իսկ այս հնարաւորութիւնը կը ստեղծուի այն ատեն, երբ երկրի առեւտրական հրապարակը ունի անհրաժեշտ չափով սպառման նիւթեր (ուտելիքներ, հանդերձեղէն, բնակարանային այլ եւ այլ առարկաներ ու կարասիներ): Հայաստանի ներքին հրապարակը չափազանց աննախանձելի վիճակի մէջ է այս տեսակէտէն, Խորհրդային իշխանութեան առաջին օրերէն սկսած:

Առեւտուրն ու արտադրութիւնը խլելով մասնաւորի ձեռքէն, խափանելով բոլոր սովորական եւ ընդունուած աղբիւրները, որոնց շնորհիւ կը հարստանայ ներքին սպառման շուկան, պետութիւնը իրեն վերապահեց այս այլապէս բարդ աշխատանքը:

Տարիներէ ի վեր գործադրուած բոլոր փորձերն ու ձեռնարկները, ներքին սպառման շուկան բարելաւելու համար, շատ հեռու են տակաւին արդարացնելու համայնավար կուսակցութեան յաւակնութիւնները:

Պետական համապատասխան կազմակերպութիւններ, հակառակ իրենց խոշոր ծախքերուն, ի վիճակի չեն հայթայթելու ամէնէն կենսական նիւթերը, նոյնիսկ նուազագոյն չափերով: Այն միակ իրողութիւնը, որ դեռ Հայաստանի մէջ պատօնագիրներով միայն բանուորն ու գիւղացին կրնան կտոր մը օճառ եւ քիչ մը շաքար ձեռք ձգել, (ի հարկէ արտօնեալներ միայն), ցոյց կուտայ թէ պետութիւնը ի վիճակի չէ բաւարարելու սպառման պահանջը, ամէնէն համեստ չափերով:

Հարկ չկայ նոր մանրամասնութիւններ ներկայացնել այս անվիճելի իրողութեան մասին, երբ իրենք իսկ տարբեր պնդումներ չունին ներկայացուցած ցարդ:

Այսօր մեր երկրին մէջ, ներքին շուկան աղքատ է ամէն տեսակի նիւթերէ: Հարցը ամբողջապէս կը լուծուէր, եթէ երբեք գեղեցիկ օր մը վերնայ այս իրական ցաւը: Ենթադրենք թէ խորհրդային պետական մենաշնորհի վերածուած առեւտուրը ի վիճակի ըլլայ բաւարարելու ներքին շուկան, բնակչութեան թիւին եւ սպառման համապատասխան չափով: Կը բարելաւուի՞ ժողովրդական տնտեսութիւնը:

— Ո՛չ, պիտի պատասխանենք անմիջապէս, նկատի առնելով ուրիշ իրողութիւն մը, որ նոյնքան կարեւոր ազդակ մըն է ժողովրդական տնտեսութեան բարելաւման համար:

Կ'ակնարկենք ժողովրդի սպառման կարողութեան: Ուրիշ խօսքով, ժողովուրդը միջոցներ ունի՞ գնելու հրապարակէն այն ամէնը ինչ որ անհրաժեշտ է իրեն:

Փաստերը աննպաստ են ժողովրդի գնման կարողութեան մասին: Քաղաքի թէ գիւղի մէջ, աշխատաւոր բանուորն ու գիւղացին, պաշտօնեան եւ ազատ ասպարէզի մարդը շատ չնչին բացառութեամբ ի վիճակի չեն իրենց շահածով գնել իրենց պէտք եղածը: Ինչ որ գիւղացի կամ բանուոր կը կոչենք, պարզապէս պետական պաշտօնեաներ են, քանի որ երկրի բովանդակ արդիւնաբերութեան իրական տէրը, վերին հսկողն ու ղեկավարը կառավարութիւնն է:

Հակառակ իրենց բանաձեւերուն ու խոստումներուն, խորհրդային կառավարութիւնը ժլատ է վարձատրութեան մէջ: (Բացառութիւն համարելով որոշ դասակարգի աշխատաւորներ եւ պետական ու կուսակցական կարեւոր պաշտօնատարները, որոնք լիառատ վարձատրութիւն կը ստանան): Միջին հաշիւով ամսական 70-90 ռուբլի աշխատավարձը համեմատաբար աննշան գումար մըն է երկրի ներսը, բաւարարելու համար աշխատաւորի մը ամսական անմիջական պէտքերուն, եթէ ընտանիքի հոգն ալ ունի իր վրայ: Ասկից զատ պէտք չէ մոռնալ որ այս չնչին վարձատրութեան մէկ շօշափելի մասը կը տրուի միշտ զանազան տուրքերու եւ պարտադիր փոխառութիւններու ու նուիրատուութիւններու եւլն.:

Այս պայմաններուն մէջ բնական է թէ ժողովրդական տնտեսութիւնները Հայաստանի մէջ կը մնան անՙնախանձելի: Եւ սակայն մարդիկ ճիշդ հակառակը կը ճառեն չափազանց խախուտ պատճառաբանութիւններով:

Պ. Խանջեանն է դարձեալ, որ բարձրաձայն կը բարբառի.

— «փաստերը վկայում են, որ գնալով աւելի եւ աւելի բարձրանում է աշխատաւորական մասսաների կուլտուրկենցաղային մակարդակը»:

Որո՞նք են այն փաստերը, որ տուն կուտան այս հաւաստիքներուն.—

— «Այդ մասին պերճախօս վկայութիւն է տալիս ամէնից առաջ ազգաբնակչութեան աճումը: 1928 Թւի 922 հազար ազգաբնակչութեան փոխարէն Հայաստանում ունենք ներկայումս մէկ միլիոն քառասուն հազար ազգաբնակչութիւն: Աճումը հազարին 38,39 մարդ տարեկան: Ազգաբնակչութեան արագ աճումն արտացոլում է, անշուշտ, մեր երկ՚րի տնտեսական վերելքը եւ մասսաների դրութեան բարելաւումը»:

Ըստ երեւոյթին անվիճելի այս սկզբունքը խղճի կատարեալ հանգստութեամբ կրնա՞նք պայմանաւորել մեր երկրի «տնտեսական վերելքի եւ մասսաների դրութեան բարելաւման» հետ:— Ո՛չ, հազար անգամ ո՛չ:

Հայաստանի հայութեան բնական աճման այս մխիթարական ցուցանիշը նոր երեւոյթ մը չէ, եւ ո՛չ ալ արդիւնք խորհրդային իշխանութեան բարիքներուն: Բազմածին է Հայը միշտ եւ ամէն տեղ: Պատերազմէն առաջ ու յետոյ, ամենադէշ եւ դժնդակ պայմաններու մէջ իսկ, աճումը եղած է մեր կոտորակուած ժողովրդի գլխաւոր մէկ ուժը: Գաղթականի կեանքը, որ ծանր ժառանգութիւն մըն է պատերազմէն ու անոր յաջորդող անցքերէն յետոյ, նոյնքան պերճախօս փաստեր կուտայ մեր ժողովրդի աճման կարողութեան մասին, հակառակ տիրող թշուառութեանց:

Նոյնիսկ Հայաստանի մէջ, 1921-28ին, երբ դեռ «մասսաների դրութեան բարելաւումը» անմխիթար էր ու յուսահատական, Խանջեաններու խոստովանութեամբ, աճման համեմատութիւնը նուազ չէր հիմակուանէն: Հետեւաբար անիմաստ է այս փաստը օգտագործել ի նպաստ երկրի ժողովրդական տնտեսութեան բարելաւման:

Իբրեւ ուրիշ փաստ մը ժողովրդական տնտեսութեան բարելաւման, Պ. Խանջեան կը ներկայացնէ աշխատավարձի հետեւեալ համեմատական թիւերը.—

— «Ցենզային արդիւնաբերութեան մէկ բանւորի միջին ամսական աշխատավարձը 30 Թ. 67 ռ. բարձրացաւ 31 Թ.ին 80 ռ. շինարարական բանւորինը՝ 94 ռ. մինչեւ 113 ռ. ժողլուսաւորութեան գործում աշխատողինը 65 ռ. մինչեւ 91 ռ.»:

Աշխատավարձի այս չափը Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ այս տագնապի օրերուն իսկ տեւական ապստամբութեան պիտի մղէր աշխատաւորութիւնը:

Այն ինչ որ Հայաստանի մէջ կը շահուի մէկ ամսուան մէջ, հոս կամ ուրիշ դրամատիրական երկիրներու մէջ կը շահուի 7—10 օրէն: Ուրիշ խօսքով, Հայաստանի միջին աշխատավարձը առ նուազն երեք անգամ աւելի վար է այս տեղի աշխատավարձերէն:

Այս համեմատութիւնը կարեւորութիւն չպիտի ունենար մեզի համար, եթէ Հայաստանի աշխատավարձի քանակը համապատասխան էր ներքին շուկայի գներուն: Ինչ կրնայ գնել Հայաստանի միջին աշխատաւորը իր ստացած ամսականով: Լաւագոյն պարագային, ձեռք մը հագուստ եւ զոյգ մը կօշիկ, այն ալ արտօնութիւններով եւ միջնորդութիւններով: Մինչդեռ այդ նոյն կօշիկն ու հագուստը հոս կարելի է գնել մէկ շաբթուան աշխատավարձով, մեծ դիւրութեամբ եւ առանց այլեւայլի:

Այսքանը բաւական է արդէն գնահատելու աշխատավարձի «բարձրացման» չափին արժէքը, առանց մանրամասնութիւններու մէջ մտնելու:

Կացութիւնը այս տեսակէտէն տակաւին շատ հեռու է մխիթարական ըլլալէ: Առանց համեմատութեան եզրեր փնտռելու տարբեր երկիրներու հետ, մենք պիտի ողջունէինք Հայաստանի «մասսաների դրութեան բարելաւումը» եթէ երբեք այդ «դրութիւնը» համապատասխանէր ներքին շուկայի իրական գներուն:

Ցորչափ աշխատաւորը իր ստացած աշխատավարձովը չպիտի կրնայ ապահովել իր նուազագոյն պահանջները, եւ իր վաստակովը չպիտի վայելէ կեանքի ամենատարրական հնարաւորութիւնները — դուր է զովքեր հիւսել ժողովրդական տնտեսութեան բարելաւման, այդ առթիւ գործադրուած համայնավարքաղաքականութեան մասին:

Այդ քաղաքականութիւնը ցարդ իր ձեռք բերած արդիւնքներովը անզօր է ժխտելու այն ողբերգական կացութիւնը, որ կը հիւծէ բռնադատուած աշխատաւորութիւնը — «խորհրդային սոցիալիստական մեծ հայրենիքում»:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

НАМАКНЕР

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ,— ԵՐՐՈՐԴ ԿԱՐԱՒԱՆԸ 1200 ՀՈԳԻ.— ՉՈՐՐՈՐԴԸ ԴԱՐՁԵԱԼ 1200 ՀՈԳԻ, ԿԷՍԸ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ, ԿԷՍԸ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ԵՒ ԹՐԱԿԻՈՅ ՇՐՋԱՆՆԵՐԷՆ,— ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԸ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՅԷՆ ԵՒ ԹՐԱԿԻԱՅԷՆ,— ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ 7500 ՀՈԳԻ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ,— ՋՋՈՒԵԼԻ ՀԱՒԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ,— ՈԳԵԽՕՐԻՉ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ:

Աթէնքէն երկրորդ կարաւանը դէպի Հայաստան ճամբու դնելէ վերջ, Շահվէրտեան Սելանիկ եկաւ իր օգնական Ասլանօֆի հետ: Առաջին գործը եղաւ աչքէ անցնել հօկի արձանագրութիւնները: Մանրազնին զտումներ կատարելով ցանկերուն մէջ, երկու հազար հոգի զատեց, որոնցմով պիտի կազմուի Նոր Յունաստանի առաջին կարաւանը: Հայրենակցական Միութեանց ներկայացուցիչները իր մօտ հրաւիրելով, խորհրդակցութիւններ ունեցաւ անոնց հետ: Ծանօթացաւ անոնց շրջաններու ներգաղթողներուն նիւթական եւ ընկերային պայմաններուն, ու իր կարգին, ծանօթացուց անոնց՝ ներկայ Հայաստանի տնտեսական եւ քաղաքական պայմանները: Շահվէրտեան բանախօսեց, կամ աւելի ճիշդ, բաղդատական ցուցակներ կարդաց, տասը տարի առաջուան եւ ներկայ Հայաստանի մասին: Վեր առաւ կատարուած ու ծրագրուած վերաշինական բոլոր աշխատանքները: Դաշնակցականներու հասցէին ընդհանրապէս գործածեց զուսպ լեզու, եւ ուռնկնդիրներուն խնայեց իր փոքրաւորներուն գործածած խոպոտ վայրահաչութիւնները: Ներգաղթողները զինքը լսեցին լուռ ու մունջ: Որեւէ հարցում ընելու տրամադրութիւն չկար սրահին մէջ: Հետաքրքրականը՝ մեկնումի ճշգրիտ թուականն էր, այդ պատճառաւ ալ ներգաղթի լիազօրը բաժէն հեռացաւ ընդհանուր անտարբերութեան մէջ:

Ըստ Շահվէրտեանի յայտարարութեանց, Սելանիկէն մեկնելիք առաջին կարաւանը պիտի բաղկանայ երկու հազար հոգիէ, որոնք ճամբայ պիտի ելլեն մարտի վերջերը: Երկրորդ կարաւանը պիտի բաղկանայ 1200 անձերէ, կէսը Սելանիկէն՝ ու մնացեալ կէսը՝ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջաններէն, առանց մեկնումը մայիսէն առաջ վերջացած պիտի ըլլայ: Իսկ երրորդ ու վերջին կարաւանը, դարձեալ 1200 անձերէ պիտի բաղկանայ, ու այս անգամ ամբողջութեամբ, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջաններէն: Առանց մեկնումը, հաւանաբար, մինչեւ մայիսի վերջ լրացած ըլլայ: Այսպէսով, ամբողջ Յունաստանէն 7500 անձեր Հայաստան մեկնած պիտի ըլլան, որով յունահայերու ներգաղթի բաժին ինկած թիւը կը լրանայ, չհաշուելով անշուշտ 12 տարեկանէն վար տղաքը, որոնք թիւ չեն ներկայացներ:

Շահվէրտեան Սելանիկ մնաց միայն վեց օր, ու Աթէնք մեկնեցաւ կարաւաններու նախապատրաստական աշխատանքները կատարելու համար: Սելանիկ կը մնայ Ասլանօֆ անունով մարդ մը, որուն համար կ'ըսեն թէ չեկիստ մըն է, եւ Շահվէրտեանի օգնական ըլլալէ աւելի, անոր վրայ հսկող մըն է: Ինքն է որ վերջին զտումները կ'ընէ ու ներքին կարգադրութիւնները անձամբ կը կատարէ:

Արդարեւ, այս մարդը, իր պաշտօնի կիրարկման միջոցին, սկսած է ցուցադրել խայտառակ զաւեշտ մը խեղճ գաղթականութեան գլխուն: Ոգի ի բոին կ'աշխատի Հայաստան մեկնելիք երիտասարդներէն գրաւոր յայտարարութիւններ կորզել Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, յայտարարութիւններ՝ որոնց խեղճ տէրերը նոյնիսկ չեն գիտեր Դաշնակցութեան ինչ բան ըլլալը. ու կարծելով թէ անցագրային գործողութեան մը առջեւ կը գտնուին, իրենց մատները կը կոխեն ու կ'անցնին: Ասլանօֆի ամէնէն զաւեշտական «յաջողութիւնը» եղած է հետեւեալը.— Ցանկերու մէջ պրպտումներ կատարած ատեն, աչքին կը զարնէ Հ. Մ. Ը. Մ.ին պատկանող պատանի մը, որուն մասին կ'ունենայ ծանր կասկածներ: Իր մօտ հրաւիրելով զայն, կը սկսի խիստ հարցաքննութեան: Բանից դուրս կու գայ որ, տղեկը ազգ. վարժարան յաճախած է, հետեւաբար ֆաշիստ է, ֆրանսական լիսէն կը շարունակէ, ուրեմն, «էմփէրիալիստ»ներու ուժեղացման կը ծառայէ, ու վերջապէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներէն ըլլալով, Դաշնակցութեան պաշտպանեալներէն է, «արիւնարբու Թըշնամի» աշխատաւորութեան: Ու Ասլանօֆ՝ որոտաձայն կը հրամայէ մաքրուիլ այս երեք յանցանքներէն: Վերջնագիր կուտայ անհաբեկ պատանիին, սպառնալով զատել զինքը Հայաստան մեկնելիք իր ծնողներէն, եթէ պաշտօնական յայտարարութեամբ մը չհրաժարի իր «ծանր մեղքերէն»: Շուարած տղեկը արտասուալից աչքերով տուն կը փութայ, հայրիկին պատմելու պատահածը... Ու այսպէս, ամէն օր ականատես կ'ըլլանք զզուելի երեւոյթներու, որոնց փոքրոգի դերակատարներն են Խ. Հայաստանի պատուիրակները:

Հայաստանի իշխանաւորները այսքան փոքրացած չէին գաղութներու աչքին: Այսպէ՞ս պիտի պայքարին Դաշնակցութեան դէմ: Ասո՞նք են Դաշնակցութեան գաղափարային հակառակորդները: Այս ձեւերո՞վ պիտի լռեցնեն Դաշնակցութեան ձայնը ու անտեղիտալի ընթացքը: Թող ուրախ ըլլայ հայ ժողովուրդը, Դաշնակցութեան համար մահ չկայ: Թող ուրախ ըլլան նաեւ խորհրդային կաչաղակները ու ցնծան ամէն օր Դաշնակցութիւնը «մեռցնելով» ու ամէն օր «յարութիւն» տալով անոր: Համայնավարները լուրջ հակառակորդներ չեն Դաշնակցութեան համար:

×

Քաղաքիս մէջ տիրող թշուառութեան ապդնապը արգելք մը չէ եղած հայութեան համար, ոգեւոր շրջան մը բոլորելու: Ապացոյցն այն է, որ անցնող շաբաթներու ընթացքին բիրարայաջորդ հանդէսներ տեղի ունեցան, գրեթէ բոլորն ալ Վարդանանցի առթիւ:

Ազգային եւ Կ. Կիւլպէնկեան վարժարանները միացեալ հանդէս մը սարքեցին, Վարդանանցի հինգշաբթի օրը, եկեղեցիին մէջ: Օրուան պատշաճ արտասանութիւններ եղան զոյգ վարժարաններու ուսանողութեան կողմէ: Բանախօսեց՝ Կ. Կիւլպէնկեան վարժարանի տնօրէն Պ. Թ. Պօյաճեան, որ գլխաւորաբար ծանրանալով Վարդաններու կատարած հոյակապ դերին վրայ, կոչ ըրաւ միեւնոյն խոյանքով շարունակելու անոնց շքեղ ճամբան, համեբաշխ միացումով ու մէկ ճակատով: Մեր նեղ օրերու անհամերաշխ տարրերը, ըսաւ, դարուս Վասակները պիտի յորջորջուին: Խօսեցաւ նաեւ բողոքականներու ներկայացուցիչ պատ. Ծարաճեան, որ իր կարգին Վարդաններու կատարած դերը ջատագովեց, ողեկոչելով անոնց փառաւոր մահը ու յաղթանակը:

Ամերիկեան աղջկանց վարժարանի հայ ուսանողուհիներն ալ սարքեցին գեղեցիկ հանդէս մը Վարդանանցի նուիրուած: Առաջին անգամն է որ այս վարժարանը նմանօրինակ ձեռնարկ մը կ'ընէ, որուն իրագործումը կը պարտինք վարժարանի հայերէնի անխոնջ ուսուցչուհի տիկին Մ. Գէորգեանի մեթոտիկ ջանքերուն: Ուսանողուհի մը կողմէ բացատրուելէ վերջ Վարդանանցի իմաստը, ներկայացուեցաւ Թումանեանի «Անուշ» օփերէթէն տեսարան մը, որ սիրուն անակնկալ մը եղաւ ներկայ հայ եւ օտար բազմութեան համար: Դերակատարները լաւ տարին իրենց դժուարին դերերը: Յաջող էին նաեւ արտասանողներն ու երգողները: Հանդէսը անթերի կատարելու համար ոչ մէկ ջանք խնայուած էր: Խնդրուեցաւ վարժարանի տնօրէնութենէն կրկնել տալ ներկայացումը:

Ամերիկեան Անատօլիա գոլէճի հայ ուսանողութիւնը, ինչպէս ամէն տարի վարժեցուցած է, այս տարի եւս Վարդանանցի ոգեկոչումը ըրաւ վարժարանի բեմէն: Արտասանութիւններէ եւ երգերէ վերջ, յաջողութեամբ ներկայացուեցաւ «Աւարայրի Արծիւը» գեղուն հպարտութեամբ եւ հայրենասիրութեամբ:

×

Մէկուկէս ամիս առաջ կազմուած Օգնութեան Մարմինը, վերջ տուաւ իր պաշտօնին, տրամադրելի միջոցները սպառած ըլլալով: Այնպէս որ, հացակարօտ գաղթականները, որոնք չոր մը հաց մը կը ստանային վերոյիշեալ մարմինէն, զրկուեցան այդ պատեհութենէն ալ: Օգնութեան Մարմինին կոչերը արձագանգ չգտան ո՛չ արտասահմանի եւ ո՛չ ալ տեղական կազմակերպութիւններէն:

ՎԱՀԱԳՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ՀԱՄՐ ՈՒ ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

Մարտ 12ին, շաբաթ երեկոյ, Գրական Ակումբի սովորական հաւաքավայրին մէջ, խօսեցաւ դերասան Պ. Ա. Շահխաթունի, նիւթ ունենալով «Շարժանկարի թէքնիքը, արուեստը եւ փորձեր»:

Պ. Շահխաթունիի այս դասախօսութիւնը Գրական Ակումբի լաւագոյն դասախօսութիւններէն մէկը կարելի է համարել անվերապահօրէն: Անոնք որ չեկան ունկնդրելու, իրաւէս պատեհութենէ մը զրկուեցան:

Անշուշտ, հայ կեանքի մէջ, շարժանկարը մանուկէն ալ մանուկ է. որովհետեւ ոչ անցեալ ունի եւ ոչ խոստումնալից ներկայ: Մինչդեռ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, սինեման պետութեան եւ դրամատիրութեան ձեռքը մեծ ազդակ մը եւ կենդանի ուժերու պահեստ մըն է:

Ահա իր դասախօսութիւնը, իր էական գիծերուն մէջ:

Ինչպէս իւրաքանչիւր երեւոյթ՝ սինեման ալ ունեցեր է իր նախաքայլերը: Սինեմայի (անշուշտ համրի մասին է խօսքը) հիմնադիրները եղած են Լիւմիէռ եղբայրները, որոնք մինչեւ այսօր կ'ապրին: Սինեման շատ երիտասարդ է եւ դեռ չէ արժանացած իր յիսնամեակը տօնելու փառքին: Սինեմայի առաջին հայրենիքը եղած է Իտալիան, շնորհիւ իր բնական գեղեցկութեան, պայծառ ու ջերմ արեւին, լոյսին ու չքնաղ տեսարաններուն: Չէ՞ որ սինեման ի ծնէ եղած է լոյսի բնական եւ անբաժան դաշնակիցը:

Լոյսի ու բնութեան հրապոյրները, մարդկութեան որոնող ու նորութեան սիրահար միտքը, այդ լուսակերտ պերճանքը, ոսկէ գնդակի պէս գործածելով նետեց երկրէ երկիր, ցեղէ ցեղ, ու քաղաքէ քաղաք, խանդավառութիւն ցանելով: Շուտով եւրոպական բոլոր երկիրներու մէջ անդաստան ըրաւ եւ անցաւ ովկիանոսէն անդին՝ Ամերիկա: Ամերիկացիները ուշ սկսան, բայց ամբողջ թափով ու կորովով լծուեցան գործի. Եւ Հօլիվուտը դարձաւ շարժանկարի միջազգային քաղաքը:

Սակայն շարժանկարի իրական հիմնադիրն ու ստեղծագործողը եղաւ ֆրանսացի Մաքս Լինտէրը: Ան է շարժանկարի հայրը, ան է համբաւաւոր Չարլի Չէփլինը ստեղծողը: Անկէ վերջ Շառլ Փաթէն է որ նուիրուած է գործին եւ տրամադրած խոշոր դրամագլուխ մը: Ունեցած է մեծ յաջողութիւն:

Համաշխարհային պատերազմը կասեցուց շարժանկարի այս վերելքը: Բայց պատերազմէն յետոյ, այս վերջին տասնամեակին մէջ շարժանկարը աննախատեսելի թռիչքներ ունեցաւ:

Ապէլ Կանսը, նախապատեր[...] եան շարժանկարի ուղղութիւն[...] խած եւ նկարած է ժապաւէնի վ[...] 500 հազար մեթր նիւթ եւ [...] ծութեան դրած է, խիստ յաջո[...] զուցումներով, 600 հազար մ[...] Իսկ ամերիկացի Կրիֆֆիթը շա[...] նկարը հասցուցած է իր ամե[...] բարձր աստիճանին:

Շարժանկարի ճաշակի, նրբ[...] թեան, հմայքի ու Գրաւչութ[...] հայրենիքը եղած է Ֆրանսան: Ա[...] րիկան իր միլիոն տոլարներով [...] նրբութեան չհասաւ: «Բեն-Հուր» ֆիլմին վրայ ծախսած է 120 միլի[...] ֆրանք, 45 դերակատարներու [...] մար: 12 հազար ֆրանքով [...] համր երախան, իր քմահաճ [...] հանջները հասցուցած է մինչեւ [...] միլիոն ֆրանքի:

Շարժանկարը ունի նաեւ բա[...] մաթիւ արկածներ, ըլլայ ծովայ[...] օդանաւային, տան յարկերու եւ[...] «Միշէլ Ստրօկօֆ» ֆիլմի պատրա[...] տութեան ատեն արկածի զոհ [...] զացած քանի մը դերակատարներ[...]

Շարժանկարի թէքնիք բեմ[...] դրութիւնը հիմնուած է ներքին [...] արտաքին տեսարաններու վրայ[...] տաքին տեսարանները կը նկարուի[...] արեւի օժանդակութեամբ, իսկ ներ[...] քին տեսարանները՝ ստուտիայի [...] ելեկտրական լոյսերու: Ստուտիան մեծ հանկար մըն է, օդանաւայի[...] կայաններու պէս: Ներքին բաժա[...] թիւ բաժանումներ ունի: Կան [...] նազէտներ ամէն բանի: Բուն [...] տնօրէնն է բեմադրիչը՝ (մէթէօ-ան-[...] սէնը) եւ դրամատէրը: Մէկը կ'ընտ[...] նիւթը, կը պատրաստէ, միւսը կը տրամադրէ դրամը: Դերասանի [...] արտակարգ կարողութիւնն ու տա[...] ղանդը ոչ մէկ արժէք ունին, եթէ ֆիզիքական գեղեցկութիւններ [...] նի եւ եթէ ֆօթօժենիք չէ: Իրապէս շարժանկարի բուն դերակատարն[...] րը երկու հոգի են՝ բեմադրիչը եւ լուսարձակը- Արուեստագէտը առանց ձեռքը կատարեալ գործիք մըն է: Եւ ամէն մարդ կարող է անոնց պա[...] հանջին ղոհացում տալ եւ շարժան[...] կարի դերասան դառնալ: Տաղանդի փոթորկումները անզօր են եւ ան[...] մասն՝ շարժանկարի համար:

Շարժանկարը ունի նաեւ իր բազմաթիւ գաղտնիքները: Դրաս[...] եւ բացառական ժապաւէններու [...] ցադրութեամբ, Պ. Շահխաթ[...] բացատրեց թէ ինչպէս երեւոյթ[...] ժապաւէնի վրայ առնելու համար նկարչական գործիքը մէկ երկվայ[...] կեանի մէջ 24 շրջանակ կը նկար[...] աչքին ձախ դառնալով: Ճիշդ [...] ընդգծուած երեւոյթով ալ կը բաց[...] տրուի, օրինակ, դանակով զար[...] ձեռքին, արեան շիթեր հոսեցնել [...] վիրաւորի պատրանքը տալ:

Հարուածը կուգայ արհեստակա[...] կանխարգել միջոցներով աչքէն, նա[...] րը կը դառնայ աչքէն ձախ եւ [...] երեւոյթին կուտայ բնականի [...] պարանք: Այդպէս են ուրուականներու, մարդկային տարիքի զա[...] զան ժամանակաշրջաններու բա[...] դրութիւնը եւ ուրիշ զանազան [...] ւոյթներ: Շարժանկարի նկարչ[...] տարօրինակութիւններէն մէկն [...] այն է, որ երբ ժապաւէնի մը [...] երեւոյթները դանդաղ նկարել [...] արագ դուրս կուգայ, արագ նկար[...] ուին՝ դանդաղ դուրս կուգայ: Օրինակ մէկ երկվայրկեանի մէջ, երբ [...] շրջանակ առնուի, դանդաղ դուրս կուգայ. իսկ երբ մէկ երկվայրկեան[...] մէջ վեց շրջանակ առնուի, արագ դուրս կուգայ:

Այս «մեծ համրը» անցաւ բազմ[...] ցեղերու մէջէն եւ ամէնքն ալ [...] դավանեց ու յափշտակեց: Եւ մար[...] դիկ հազարներով գացին տեսնելու համրին արկածներն ու պատմու[...] թիւնը:

Սակայն մարդկային միտքը [...] հանգիստ է: Զուգեցին որ շարժ[...] նկարը միշտ ալ համր մնայ: Եւ [...] նացին անոր բերանը լեզու [...] խօսեցնել:

Եւ ահա խօսուն շարժանկար[...]

Հանճարեղ Էտիսըն բազմ[...] փորձեր կատարեց ձայնագրի (գր[...] մոֆոն) վրայ եւ յաջողութիւն [...] նեցաւ: Ֆրանսացի Փինօն [...] ձայնը առնել ժապաւէնին [...] նոյն ձեւերով ինչպէս համրին [...] Գերման երեք ճարտարագէտներ [...] յաջողեցան երկաթ թելի [...] ձայնը: Եւ Տօլիսկլան գերման [...] կերութիւնը այդ գիւտը [...] 25,000 տոլարով 1926ին ամերիկ[...] օճառի վաճառական Ուորներ [...] բայրներուն:

Ուորներ եղբայրները ան[...] պէս ուզեցին այդ գիւտը օգտագոր[...] ծել եւ հրաւիրեցին յայտնի [...]

արուեստագէտ Ալ-Ճօնսընը հրէական կեանքէ առնուած ձայնը խօսուն կերպով բեմադրելու համար: Եւ յաջողեցաւ: Խօսուն ֆիլմի հիմնադիրն ալ պէտք է համարել Ալ-Ճօնսընը:

Եթէ համր սինեմայի մէջ ֆօթօժենիք պէտք է ըլլալ, խօսունին մէջ՝ ֆօնօժէնիք: Այստեղ դարձեալ երգական արուեստագէտը ո եւ է դեր ունի: Խօսուն շարժանկարի մէջ կան կարգ մը դժուարութիւններ: Օրինակ՝ Ս. Ց. տառը դժուար կը հնչուի, իսկ աւելի ֆօնօժէնիք են Ն. Ւ. Օ. տառերը:

Ի՞նչպէս ձայնը կուգայ ժապաւէնի վրայ:

Խօսուն ֆիլմի ժապաւէնը Յուկէս միլիմեթր աւելի լայն է քան համրի ժապաւէնը: Երկու մասնաւոր մեքենաներ կան մէկը՝ միգրոֆոնը ձայնը կ'առնէ, միւսը դերակատարի դէմքը: Յետոյ ձայնի եւ դէմքի նէկաթիվները կարուելով կ'ազուցուին եւ կը վերածուին դրականի, ամբողջացնելով տաւեալ երեւոյթը:

Խօսուն ֆիլմի ստուտիային մէջ անհրաժեշտ է բացարձակ մեռելային լռութիւն: Ատոր համար ստուտիայի դռները մէջէ-մէջ շինուած են, որպէսզի աղմուկը չխանգարէ: Էփինէի մէջ ստուտիաներու շրջանին աղմուկը արգիլուած է:

Սինեման արուեստ չէ, այլ ճարտարարուեստ: Սինեման ոչ իր աւանդութիւնն ունի եւ ոչ ալ իր գրականութիւնը: Սինեման առեւտրական հիմնարկութիւն մըն է: Ատոր համար միջազգային կեանքին մէջ անողոք է: Սինեման կեանքի բոլոր երեւոյթներուն վրայ տարածուող լուսարձակ մըն է: Սինեման քաղաքական գործիչ է, պետական ազդակ, կուսակցական պրոպականտ, գրեթէ ամէն ինչ: Եւ այս բազմապիսի յատկութիւններէն Խորհրդ. Միութիւնը շատ լաւ կ'օգտուի:

ՎԻՆ-ՀԱՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՆՉՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՄԱՍԵՀԵԱՆ ԽԱՆԻ
ՄԱՐՄԻՆԸ ԹԷՀՐԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԵՑԱՒ

■■■

ԽԱՐՊԻՆ 16 փետր.— Երկու օր առաջ ֆրանսական հիւպատոսը Ազգ. Վարչութեան տեղեկացուց թէ հանգուցեալ Յովհաննէս Խան Մասեհեանի մարմինը Թէհրան փոխադրելու կարգադրութիւն եղած է:

Հոգեւոր Հովիւ Եղիշէ քահանայ, Վարչութեան փոխ-նախագահ ճարտարագէտ Միքայէլ Տէր Յովակիմեանի հետ դիմեցին մահմետական համայնքին, ննջեցեալը իրենց յանձնելու համար: Հակառակ նախապէս եղած բանակցութեանց, որոնց ընթացքին համոզում գոյացած էր թէ ողբացեալ Մասեհեանը թիւրիմացութեամբ իբրեւ մահմետական թաղուած է, թաթար համայնքի ներկայացուցիչները դժկամակած են յանձնել մարմինը: Այն ատեն մեր պատուիրակութիւնը կը դիմէ Բրիններ ընկերութեան, որուն յանձնուած է փոխադրութիւնը: Վերջինս եւս որոշ պատասխան չի տար յանձնելու ժամանակին համար:

Երէկ ժամը 4ին յիշեալ գրասենեակէն Հայոց եկեղեցւոյ հասցէն ղրկուած եւ ննջեցեալը յաջորդ օրը առտուան ժամը 10ին կայարան յանձնել պահանջուած էր:

Այսօր պատարագի արարողութենէն յետոյ պատշաճ կարգը կատարուեցաւ: Ներկայ էր գրեթէ ամբողջ հայ համայնքը: Թափօրը ուղղուեցաւ դէպի կայարան:

Ճշմարտութիւնը չծածկելու համար, պէտք է ըսել որ Վարչութեան յարգելի նախագահ՝ Բժ. Ստեփան Մղտեսեանի ծրագրած արժանավայել յուղարկաւորութիւնը չկատարուեցաւ, ինչ որ նոյնպէս առանց պատճառի չէ:

Առաջինը՝ լուրջ հիւանդութեան պատճառով իր բացակայիլը եւ միւս անդամներու անտարբերութիւնը: Երկրորդ բոլոր կարգադրութիւնները եղած էին անակնկալ եւ հապճեպ: Եւ քիչ մըն ալ հանգուցեալը իր կենդանութեանը իր ինքնութիւնը յայտնած չըլլալով վշտացած էին:

Այնուամենայնիւ, հակառակ արտակարգ ցուրտին եւ ճամբու հեռաւորութեան, թափօրը քալեց մինչեւ կայարան:

Վարչութիւնը հայ համայնքի կողմէն ծաղկեպսակ էր դրած: Ծաղկեպսակ էին դրած, նաեւ նուագախումբ էին հրաւիրած պարահանդէսական հայերէն «Սանդօս» ընկերութեան կողմէ Պ. Պ. Կարապետ Օվանէսեան եւ Յակոբ Իշխանեան:

Ֆրանսական փոխ-հիւպատոսը ննջեցեալի դագաղը վակոնը դրուելէ յետոյ կնքեց դագաղը, եւ ժողովուրդը բաժնուեցաւ խորապէս զգածուած:

ԿԱՍՊ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Աշխատանքի օրէնագիծ

Կառավարութիւնը աշխատանքի օրէնագիծ մը յանձնած է Ազգ. Մեծ Ժողովին:

Օրէնագծի տրամադրութեան համաձայն, որոշ ժամանակամիջոցներու գործաւորներու վարձքերը դրամով պիտի վճարուին: Կիները եւ տղաքը գիշերները չպիտի աշխատին: Գործէ հանուելիք գործաւորներուն 15 օր առաջ լուր պիտի տրուի, փոխադարձաբար գործաւորն ալ պարտաւոր պիտի ըլլայ գործը լքելիք թուականը 15 օր առաջ իմացնելու գործին տիրոջը: Աշխատութեան միջոցը օրը 8 ժամ է: Սակայն գործաւոր մը շաբաթը 48 ժամէն աւելի չպիտի աշխատցուի:

Գործաւորներու առողջութեան եւ հանգստութեան, առողջապահական պայմաններուն վերջին ծայր հոգ պիտի տարուի: Անոնց գործաւորներու համար դասընթացքներ պիտի հաստատուին:

Օրէնքին տառական գործադրութեանը պիտի հսկեն հաւանաբար աշխատութեան քննիչները:

Ցորենի տագնապը

Ցորենը այնքան աժան է Թուրքիոյ մէջ, որ պատճառ դարձած է տագնապի: Գիւղացիները ստիպուած ըլլալով աժան ծախել իրենց բերքը, չեն կրնար գոցել ոչ միայն իրենց ծախքերը, այլեւ հոգալ անմիջական պահանջները: Ոմանք առաջարկեցին բարձրացնել հացին գինը, սակայն դիտել տրուեցաւ որ հացի գինը բարձրանալով կը շահին ամէնէն առաջ եւ ամէնէն շատ միջնորդները:

Այսպէս տագնապը տակաւին կը տիրէ եւ մեծ մտատանջութիւն կը պատճառէ առեւտրականներուն, գիւղացիներուն եւ կառավարութեան:

Ենի կիւն (7 մարտ) կը գրէ թէ ցորենի ցանքերը պիտի նուազին եւ Թուրքիա սովի պիտի մատնուի, եթէ շուտով չլուծուի ցորենի տագնապը: Եւ այս առթիւ կը հրատարակէ յայտարարութիւնը Րաշիտ պէյի, որ նախագահն է երկրագործական սենեակին եւ հողագործ է.

— «Ցորենը կը ծախուի այնպիսի վար գինով մը, որ չի կրնար գոցել նոյնիսկ իր ծախքերը: Խօսք չէ այս, ճշմարտութիւնն է որ կ'ըսեմ: Ամէն մարդ թող համոզուի, որ գալ տարի ցորենի ցանքը չափազանց պիտի նուազի: Այս կացութեան առջեւ, պէտք է խորհիլ, որ անսպասելի չէ շուտով դիմաւորել սովը եւ հացի գինին անհաւատալի բարձրացումը: Ուրեմն, ի՞նչ ընել: Նախ հիմակուընէ բարձրացնել հացի գինը: Սակայն հացի գինը բարձրացուած պարագային, մեծ շահեր պիտի ապահովեն փապանները, ջաղացպանները եւ ցորենի գնորդները: Անհրաժեշտ է միջոցներ խորհիլ պաշտպանելու համար երկրագործներուն շահերը»:

Հաքէր կը հրատարակէ ելմտական գործավարին յայտարարութիւնը: Ըստ այդ յայտարարութեան, Ապտիւլ Խալիք պէյ (ելմտական գործավար) տղայական կը գտնէ այն գաղափարը, թէ հացին գինը բարձրացնելով, ինչպէս կը թելադրէին Ճիւմհիւրիյէթ եւ Ենի կիւն թերթերը, Պետական Գանձը կը շահի 30 միլիոն ոսկի:

Միլլիյէթ թերթը, ելմտական գործավարին բերնով, կը հերքէ այդ յայտարարութիւնը եւ կ'աւելցնէ թէ գործավարութիւնը տակաւին ոչ մէկ որոշման յանգած է այս տագնապին մասին: Տնտեսական գործավար Մուսթաֆա Շէրիֆ պէյ կը շարունակէ իր քննութիւնները տագնապին շուրջ:

Ենի կիւն հարցարան մը բանալով կը դիմէ ալիւրի վաճառականներուն: Այս առթիւ ալիւրի վաճառական Պալճըզատէ Մէհմէտ պէյ կ'ըսէ.

— Ամէն երկի՛ր կը պաշտպանէ իր ցորենը: Ֆրանսա ցորենին ու ալիւրին գին դնելով, ներածուած ցորենին վրայ ծանր մաքս դնելով, կը պաշտպանէ տեղական ցորենը: Պուլկարիա պետական մենաշնորհի վերածած է ցորենի առեւտուրը: Ռումանիա փրիմ դրած է ցորենի առեւտուրին վրայ: Եթէ Թուրք կառավարութիւնն ալ մէկ օխա ցորենին վրայ դնէ երկու ղրուշ փրիմ, ցորենին օխան պիտի ծախուի 7 ղրուշի»:

Ներկայիս ցորենին օխան Պոլսոյ մէջ կը ծախուի 3 ղրուշի:

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն Պոլսոյ Թուրք թերթերուն թէ Խալք կուսակցութեան ելմտական քննիչ յանձնախումբը խորհրդակցութիւն կը կատարէ այս տագնապին մասին:

Ենի կիւնի աշխատակիցներէն մին Եուսուֆ Օսման յօդուածով մը կը ներկայացնէ գիւղացիներուն հոգեկան ու բարոյական տագնապը ցորենի տագնապին պատճառով.—

—Մեր երկիրը առաւելապէս հողագործներու երկիր է, ահա թէ ինչո՛ւ գիւղացիները անձկութեան կը մատնուին եւ երկրին գործառնութիւնը կը դադրի, երբ ցորենը կը ծախուի 4 ղրուշի, եգիպտացորենը՝ 2 ղրուշի, հաճարը՝ 1 ղրուշի: Երկրին շուկաներուն, վերջապէս բոլոր տեսակի գործառնութեանց մէջ տեսնուած դադարը հետեւանք է հողագործներու այս տագնապին:

Հողագործները ստիպուած են, այս տագնապին պատճառով, ծախել իրենց արտերը: Կը լսենք որ մէկ արտավար հողը ներկայիս կը ծախուի 3—4 ոսկիի, այսինքն 10 օխա մածունի գնով: Ինչո՞ւ այսքան ինկած են հողերու գիները,— որովհետեւ հողին բերքը արժէք չունի եւ գիւղացին ստիպուած է դրամ գտնելու:

Ցորենի մեր տագնապը երբեք կապ չունի համաշխարհային ցորենի հրապարակին խաղերուն հետ: Աշխարհի վրայ ցորենի տարեկան բերքը կը հասնի 700 միլիոն կենդինարի: Առատութեան տարիներուն, 1200 միլիոն կենդինար: Ամէն տարի հրապարակին վրայ կը մնայ, սպառումէն յետոյ, 150 միլիոն կենդինար ցորենի մթերք մը:

Ցորեն արտադրող գլխաւոր երկիրներն են Ռուսիա, Միացեալ Նահանգներ, Գանատա: Ռուսիա կ'արտադրէ տարեկան 200 միլիոն կենդինար: Թուրքիա կ'արտադրէ 15-20 միլիոն կենդինար, ինչ որ պէտք է իրեն համար եւ չի կրնար արտածել: Կը տեսնուի որ, ցորենի համաշխարհային շուկային վրայ չենք կրնար մրցումի ելլել:

Մեր միակ հոգը պիտի ըլլայ պաշտպանել մեր ցորենը, ի շահ գիւղացիներուն, որոնք, ինչպէս կը տեսնուի այս վերջին տագնապին, մատնուած են հոգեկան անձկութեան մը, այնքան բարոյալքուած եւ յուսահատած, որ հետզհետէ կը հրաժարին ցորեն ցանելէ, եւ կը ծախեն իրենց հողերը չափազանց աժան:

Այս կացութիւնը անշուշտ պիտի ազդէ նաեւ երկրին բոլոր տեսակի աշխատանքներուն վրայ»:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՍԱՄՈՒԷԼ Ս. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Պաղտատէն գրուած նամակէ մը կ'իմանանք այս ծանօթ ֆէտայիին մահը, որ տեղի ունեցած է փետրուար 29ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է միեւնոյն օրը, խուռն բազմութեամբ:

Ծաղկեպսակներ դրած էին Հ. Յ. Դ. ներկայացուցիչը եւ Հայր. Միութիւնները:

Բազմութիւնը թափօրին հետեւած է մինչեւ գերեզմանատուն, ուր դամբանականներ խօսած, արտասանութիւններ եւ երգեր տեղի ունեցած են:

Հանգուցեալ ընկերը բնիկ Մշեցի էր:

ԽՈՐԷՆ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Նոյնպէս ցաւով կը հաղորդենք մահը ընկ. Խորէն Խաչիկեանի, կարճկանի Ուրանց գիւղէն:

1898էն ի վեր հաստատուած Պուլկարիա (Ռուսճուք), ընկեր Խորէն Խաչիկեան մինչեւ իր մահը եղած է հաւատարիմ Դաշնակցական եւ պարտաճանաչ հայր մը վեց զաւակներու, որոնք նոյնպէս կը ծառայեն Դաշնակցութեան դրօշին տակ:

62 տարեկան էր:

ՄԱՄՈՒԼ

Մամուլը եւ «ազգ»ը

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ ուշադրութեան կը յանձնէ խնդիր մը, որ կապ ունի ամբողջ հայ մամուլին կացութեան հետ (26 փետրուար).

— «Կը խորհինք, թէ ժամանակն է որ մեր հայրենակցական միութիւնները, բարեսիրական կազմակերպութիւնները, մշակութային ընկերակցութիւնները եւ եկեղեցիները վերջապէս դադրին նայելէ հայ թերթերուն իբրեւ մասնաւոր ձեռնարկներու վրայ եւ սորվին նկատել զանոնք իբրեւ ազգային կարեւոր հաստատութիւններ, որոնց գոյութիւնն ու բարգաւաճումը կենսական կարիք մըն է հայ ժողովուրդի գերագոյն շահերուն համար: Եթէ բոլորն ալ իւրացնեն այդ միշդ տեսակէտը, այն ատեն, վստահ ենք, մեր կազմակերպութիւններէն որեւէ մէկը, ըլլայ հայրենակցական միութիւն, բարեսիրական կամ մշակութային ընկերութիւն թէ կրօնական համայնք, պիտի երբեք չդժուարանայ քանի մը տոլար ալ իր ծախքերու բաժնին մէջ յատկացնելու հայ թերթերուն իր այն կարգի գրութեանց հրատարակութեան համար, որոնք ընդհանուր ընթերցանութեան նիւթ չըլլալով՝ կարող են տպուիլ եւ պէտք է տպուին իբրեւ ծանուցում, յատուկ վարձատրութեան մը փոխարէն:

«Հայրենիք» մասնաւորապէս ամէն հնարաւոր առիթով բարոյական ամէն աջակցութիւն ըրած է ցարդ ու սակէ ետքն ալ պիտի ընէ հայկական ազգօգուտ բոլոր կազմակերպութիւններուն, ինչ բնոյթ ալ ունենան անոնք: Սակայն, ան ի վիճակի չէ նաեւ նիւթական զոհողութիւններ ընելու այդ կազմակերպութեանց համար:

Կը յուսանք, թէ հայկական զանազան միութեանց գլուխ կանգնած մեր հայրենակիցները պիտի ըմբռնեն մեր տեսակէտին ու պահանջին արդարութիւնը եւ այսուհետեւ ի նկատի պիտի առնեն նաեւ հայ թերթերու շահերը, որոնք վերջին հաշուով ոչ թէ մասնաւոր անձանց, այլ ամբողջ ազգին շահերն են»:

Բարոյապէս ինկածները...

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք, այս խորագրին տակ (11 մարտ).—

Սելանիկէն կը գրեն մեզի.—

Համայնավարներու ծանօթ գործելակերպն է շահագործել բարոյապէս ինկածները: Գաղութներու մէջ անդորրութիւն, խաղաղութիւն հիմնովին հակառակ են համայնավար ըմբռնումներու: Կը փնտռեն ու կը գտնեն այնպիսի մարդիկ, որոնք զուրկ ըլլան բարոյական ըմբռնումներէ ու մամոնայի սիրոյն ընդունակ ըլլան ամէն ինկածութիւն փորձելու:

Շահվերտեանէ յետոյ, Ալանեան սկսած է աւելի եռանդ ցոյց տալ, որսալով ... Դաշնակցութենէն տարի մը առաջ վտարուած երկու մարդուկներ: Թէեւ դեռ յայտնի չէ թէ ո՞վ աւելի շահաւոր գուրս պիտի գայ Ալանոֆէն բաւական գումար կորզելու համար, երկու լարախաղացները անոր հետ միասին Ա. կարգով Աթէնքէն Սելանիկ կը մեկնին հաւատացնելով Ալանոֆ տղեկը թէ իրենք ապահոված են ծանօթ Դաշնակցականի մը կազմէն հրաժարումը:

Աւելորդ է ըսել թէ դրամները կը գրպանուին առանց արդիւնքի, իսկ ձախողութիւնը կը վերագրեն տրամադրուած գումարի նուազութեան: Կը յաջողին Սելանիկի մէջ, Շահվերտեանի ներկայութեան նոր գումար ստանալ, այս անգամ խոստանալով Դաշնակցութեան դէմ հայհոյանքներով լեցուն գիրք մը հրատարակել: Վճարուած դրամին փոքր մասը կը յատկացուի ռամկավարներէն «Նոր Ալիք»ի հին տառերը գնելու:

Երկու օր Սելանիկ մնալէ վերջ, այս անգամ Շահվէրտեանին հետ Ա. կարգ վակոնով Աթէնք կը վերադառնան երկու վճարուած գործակալները: Մեր ձեռքին տակ ունինք ուրիշ կարեւոր փաստեր ցոյց տալու յայտնուած գործակցութեան բոլոր մանրամասնութիւնները: Պատրաստ ենք հինգ հազար տրախմի տրամադրելու Բարեգործականին կամ ո եւ է հաստատութեան, եթէ չկարողանանք փաստել մեր մերկացումները:

Փարիզի Հայ Բժշկական Միութիւնը

■■■

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան ամսագիր տեղեկատուին մէջ (մարտի թիւ) կը կարդանք.

— Փետր. 17ին գումարուեցաւ ընդհ. ժողովը, երբ նորընտիր վարչութեան նախագահը, Տոքթ. Քոլօլեան, շնորհակալութիւն յայտնեց վերընտրութեամբ իրեն յայտնուած վստահութեան մասին:

Ու յիշեցնելէ յետոյ թէ 11 տարիէ ի վեր ստանձնած ըլլալով Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան վարիչի պարտականութիւնը, կը փափաքի որ գէթ այսուհետեւ երիտասարդ ուժեր զան շարունակելու գործը:

Յետոյ ներկայացուց վարչութեան ծրագիրը, ժողովրդական դասախօսութիւններու մասին կատարուած նոր կարգադրութիւնները:

Այնուհետեւ եղան կարծիքի փոխանակութիւններ վարչութեան ծրագրին մասին:

Տոքթէօրներ Խանճեան եւ Եաղուպ բժշկագիտական հաղորդագրութիւններ ըրին հետաքրքրական նիւթերու մասին:

Հայ Բժշկ. Միութիւնը եւ Հայ Կարմիր Խաչի բարեկամները միասնաբար փետր. 19ին խորհրդակցութիւն մը կատարեցին տոքթ. Քօլօլեանի բնակարանին մէջ, մշակելու համար առողջապահական դասախօսութիւններու եւ բուժարանի բժշկական քննութիւններու մասին ծրագիր մը:

Տեղեկատուն կը ծանուցանէ նաեւ թէ Հայ Բժշկական Միութեան անդամներէն Տոքթ. Արամեան մեռած է վերջերս Սէնթի մէջ, 71 տարեկան:

Բժշկ. Միութիւնը մարտ 23ի երեկոյին իր անդամները կը հրաւիրէ տարեկան աւանդական խնճոյքին:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■■

Ա. ՄԱՍ

XI.

— Մաղը ծակ է — շշնչաց ու աչքով ըրաւ գեղացործը՝ ներսը նստող Թուրքին ակնարկելէն:

= Պատին վրայ ճանճ կայ, չըսե՞ս:

Ու «ճանճ»էն զո՛ղ ինկաւ Պզտիկին րոփկը... Բայց, ձայնը բարձրացուց.

❋ Ըսածըի՛նչէոր...Հը՛,տարօրինա՛կ...

— Իշտէ՛, ձո՛ւկը, աղբա՛ր, հա՛, էնէկ աս ձուկը ուտողին, էօծի՛ւր է, էօծի՛ւր — վեր բռնեց ձուկը...

Ծովեզը, կաթոլիկներու գերեզմանատան առջեւ, տղեկ մը գաղտնօրէն մօտեցաւ էշուն, սուր փայտը խօթեց յետոյքին, էշը վազվռտեց, ու ծարդուկը, սիկառը վառած ատեն, վրայէն ինկաւ... Խնդաց Պ. Արամը: Աշոտն ու Սուրէնը կանգ առին պատէն հեռու: Դեռ արիւնո՛տ ծայրամուտ մը: Սուլեց ծովեզրի ելեկտրական աղօրիքը: Ու ծովը շարունակեց շառաչել, — Փը՛շշ, Փը՛շշ, Փը՛շշ...

— Աշո՛տ — պոռաց Աշոտ՝ գերեզմանատան արձագանգը փորձելէն:

— Աշո՛տ — պատասխանեց ձայն մը անծանօթ:

— Սո՛ւրէն — Սուրէն սկսաւ այս անգամ:

— Երեք վանկով բառ մը, երեք վանկով, — թելադրեց Պ. Արամ:

— Ցա՛-րո՛ւ-թի՛ւն...

Ու «Սուրէն-Ցարութիւն»՝ միախառնուած ձայնեց հեռաւոր ձայնը, որ գերեզմանէն կուգար, եւ որ Սուրէնի ներքին ձայնն էր, անշուշտ:

— Շա՛տ հեռաւոր արձագանգ կը թուի, — ծանօթանշեց Պ. Արամ ու շարունակեց քալել:

Իրեն հետեւեցան Աշոտն ու Սուրէնը: Վերէն, աղբիւրին կոնակէն, արեւի ցոլքերուն ընդմէջէն փոշիի ամպ մը սկսաւ բարձրանալ: Իրենք արտը կիսեցին ու հասան աղբիւրին քով: Խումբ խումբ, սպիտակ լաչակներ գլուխնին, դաշտէն կը դառնային բոպիկ ու կայտառ աղջիկներ: Ոմանք ծաղիկներ դրած էին իրենց ականջին: Ու իրենց լայնշի կամ նիհար մարմիններուն հետ կ'օրօրուէին, նաեւ, լեցուն կամ ցցուն կուրծքերը սպիտակ պլուզներուն վրայ կո՛ճակ կապած պտուկներով...

Երբ աղբիւրին մօտեցան, խօսուըրտուքը դադրեցուցին: Ոմանք իրենց ակնարկները գաղտնօրէն տուին Պ. Արամին: Տարիքոտ մը, որ կը հետեւէր անոնց, գլխով բարեւեց, մինչ աղջիկները, քիչ մը առաջ անցնելէ վերջ, շշուկ մը հանեցին, մէկը անորոշ բաներ մը ըսաւ, խնդուք մը ծայր տուաւ, թիկունք թիկունքի զարկին, մէկը ետեւ դարձաւ, ժպիտը շրթունքին ու չարաճճիօրէն նայեցաւ Պ. Արամին, յետոյ՝ ուրիշներ եւս, ու ձայն մը լսուեցաւ յանկարծ.

— Սեւ աչքերուդ, վարժապե՛տ...

Գլուխները ծռեցան, հրճշտուքը շատցաւ, քայլերը արագացան ու բոլորը անզուսպօրէն խնդացին: Աշոտ ու Սուրէն գաղտնօրէն իրարու նայեցան, ժպտեցան, եւ՝ իբրեւ թէ հօրիզոնը դիտեցին՝ կռնակ տալով Պ. Արամին...

Արեւը կ'ընկղմէր հետզհետէ, ու արագիլ մը կանգներ էր ծառակայ սրտի մը մէջ.

Աղբիւրին հանդիպակաց կողմէն դուրս եկաւ Բարթող Էմմին: Յոգնած էր ու քրտնած: «Թութլըխը աչքէ անցընել» գացեր էր: Կը քալէր էշը թողած առջին ու տաշելէն փայտ մը, զոր փրցուցեր էր իր կեռասենիէն:

Կանգ առաւ: Կանգ առին եւ միւսները: Եւ, նստելով արտին ծայրը, ափը զարկաւ գետնին ու.

— Նստէ՛, նայինք, Պ. Արամ, — ըսաւ — յոգնած չես կ'երեւի:

Աշոտն ու Սուրէնը շատ գոհ եղան Պ. Արամին ու Բարթող Էմմիին այս հանդիպումէն, գիտնալով, որ շահագրգռական ձեւի տակ խօսակցողներ էին անոնք:

Սուրէնի գլուխը բաց էր ու սեւ ծամերէն պարոյր մը ինկեր էր ճակտին: կանգնած էր հովին դէմ: Դէմքին վրայ կը նշմարուէր դեռ զսպուած զայրոյթի մը արտայայտութիւնը: Ու ատոր համար էր որ, յաճախ, Պ. Արամ, երեկոյեան արձակուրդին, դաշտ կը բերէր զայն:

Բարթող Էմմին նշմարեց այդ ու խոհական շեշտով մը ըսաւ.

— Շատ գլուխդ կախեր ես, Սուրէ՛ն: Գետին մի՛ նայիր, առջեւ նայէ միշտ, տղա՛ս...

Դիմացը, աղբիւրին գուռէն, երկու կովեր եկեր կ'ըմպէին հոսանուտ ջուրը ու կը խաղցնէին պոչերնին, մինչ տաւարածը, բիրին կռթնած ու ոտքին մէկը խաչած միւսին, դաշտի ծորդու անհոգ ու երջանիկ հանդարտութեամբ մը կը սուլէր:

Աշոտ քայլ մը առաջ անցաւ: Ծիլ մը ծռեցաւ ոտքին տակ: «Գետին մի՛ նայիր, տղա՛ս» — դեռ այդ մասին կը մտածէր Սուրէն, երբ ծիլը տեսաւ: Ահա, դաշտին ընդմէջէն կրիայ մը: Կեցաւ: Նայեցաւ: Բարթող Էմմին փայտը երկարեց: Կենդանին ամփոփուեցաւ պատեանին մէջ: Ու Սուրէնին նայուածքը հանդիպեցաւ Էմմիին նայուածքին: Պ. Արամ տերեւ մը դրեր բերանը՝ կը սուլէր: Ու մեղմ հովը կը վէտվէտէր ցորենի փոխ ցօղունները:

Բարթող Էմմիին էշը սկսեր էր ինքնագլուխ քալել ու ճամբայ իյնալ: Աշոտ վազեց ու քաշեց սանձէն: Էմմին խնդաց:

— Ինչո՞ւ կը խնդաս, Էմմի, — հարցուց Պ. Արամ:

— Հը՛, էշը՝ է՛շ ըլլալով հանդերձ իր ճամբան կ'ուզէ երթալ, իր հասնելիք տեղը... Զարկ, անոր էն պիտի երթայ...

Ու ոտքի ելաւ:

— Քալենք նայինք, չկենանք:

Մութը կը սկսէր հետզհետէ, երբ հասան ծովեզերք: Անկէ վեր ուղիղ ափն էր՝ դէպի քաղաք տանող: Ալիքները կը փշրուէին, նորէն, աւազներուն վրայ ու շառաչը կը շատնար՝ իրիկուան սաստկացող հովէն:

Էմմին կրկին կանգ առաւ: Նայեցաւ ալիքներուն, եւ, դառնալով տղոցը ըսաւ.

— Տարօրինակ է աշխարհը. ալիքները կուգան ու կը փշրուին շարունակ, կ'ելլեն ու կը մեղմանան, բայց ծովը ծով է միշտ...

(Շար.) Կ. ՄԻՀԵԱՆ

րողութեան վրայ թէ, ֆրանսական կառավարութեան հետ, կատարեալ համամտութեամբ, ստիպողական կը նկատէ գործակցաբար օժանդակութիւն մը ընել դանուբեան երկիրներուն։

«Գերմանիոյ համար որ երկար ատենէ ի վեր տնտեսական շատ սերտ յարաբերութիւններ կը մշակէ դանուբեան աւազանին հետ, մարդկային եւ տնտեսական համերաշխութեան պարտականութիւն մըն է իր ուժերու ներած չափով գործակցիլ որեւէ ձեռնարկի որ կը ձգտի բարելաւել անոր տնտեսական վիճակը։

«Գերմանիա կը նկատէ թէ Ազգերու դաշնակցութեան ելմտական կոմիտէն Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ յանձնարարելով մօտենալ իր դրացիներուն եւ ուրիշ երկիրներու, մեկնած է այն տեսակէտին թէ, իրենց բարգաւաճման համար, պէտք ունին մանաւանդ ընդլայնելու իրենց շուկաները.

«Եթէ ֆրանսական կառավարութիւնը նման պէտք մը կը նշմարէ նաեւ դանուբեան միւս երկիրներուն համար, գերմանիա համամիտ է այդ տեսակէտին, դանուբեան պետութիւններու, մասնաւորաբար, Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ համար:

Գերմանիա անգործութեան դէմ

Գերմանիոյ տնտեսական խորհուրդը, անգործութեան դէմ պայքարելու համար, մշակած է ծրագիր մը՝ որ կը տարբերի Աշխատանքի նախարարին մշակած ծրագրէն:

Այս ծրագրին գործադրութեան համար, նիւթական անհրաժեշտ օժանդակութիւնը պիտի ապահովուի Ռայխսպանքի կամ գերման դրամատուններու ընկերակցութեան մը կողմէ: Ծրագրին գործադրութեան համար նախատեսուած է 1700 միլիոն մառքի գումար մը, որ պիտի յատկացուի երկաթուղիներու, հեռագրական եւ հեռաձայնական ցանցերու նորոգման, գետային նաւարկութեան, աշխատանքներու, ինչպէս նաեւ ճամբաներու եւ ամբարտակներու շինութեան: Այս գումարէն մաս մըն ալ պիտի յատկացուի երկրագործութեան եւ բնակարաններու շինութեան։ Այս կերպով կարելի պիտի ըլլայ գործ հայթայթել 4-500 հազար աշխատաւորներու:

Չինաստանի ներկայ կացութիւնը

Շանկհայի ընկերային գործերու դիւանը չինական կառավարութենէն ստացաւ տեղեկագիր մը, Շանկհայի վերջին կռիւներուն եւ դէպքերուն ընթացքին, Չինացիներու կրած վնասներուն մասին։ Այս պաշտօնական տեղեկագրին համաձայն, Շափէյի, Վու-Սունկի, Քեանկ-Ուանի մէջ սպաննուած են 6080 չին քաղաքացիներ, 2 հազար հոգի վիրաւորուած, իսկ 10 հազար ընտանիքներ անհետացած են։ Ատկից զատ 160 հազար ընտանիքներ արտաքսուած են իրենց բնակարաններէն, չինական նահանջի կամ ճափոնական յարձակումներու ընթացքին։ Իսկ նիւթական վնասները կը գնահատուին 8 միլիառ ֆրանք։

Գալով ճափոնական կորուստներուն, ճափոնական իշխանութիւնները կը յայտնեն թէ Շանկհայի եւ Մանչուրիոյ մէջ, ունեցած են 3850 սպաննեալ եւ վիրաւոր։ Շանկհայի շուրջ, 5 շաբթուան կռիւներու ընթացքին, ճափոնական կորուստները եղած են 370 սպաննեալ եւ 2770 վիրաւոր։ Միայն Մանչուրիոյ մէջ, 6 ամիս տեւող գործողութեանց ընթացքին, ճափոնական կորուստները եղած են 378 սպաննեալ եւ 821 վիրաւոր։

Խռովութիւններ Մանչուրիոյ մէջ

Մանչուրիոյ հիւսիսը միշտ խռովայոյզ վիճակի մէջ է։ Մանչուլի քաղաքին մէջ, բոլոր վաճառատունները փակուած են եւ բազմաթիւ փախստականներ կը հասնին շրջականերէն։

Խարպին քաղաքն եւս, նոյն վիճակին մէջ կը գտնուի։

Խորհրդային իշխանութիւնները հրահանգ տուին իրենց հպատակներուն, անմիջապէս հեռանալ Հէյ-Հօյի շրջանէն, ուր խռովութիւններ տեղի ունեցեր էին անցեալ շաբթու:

× Ճափոն հետզհետէ կը քաշէ իր զօրախումբերը Շանկհայի շրջանէն։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՕՓԵՐԱՅԻՆ ՇՈՒՐՋ.— Փարիզի Օփերայի տնօրէնին Պ. Ժաք Ռուշէի հրաժարման առթիւ, կրթական նախարարը յայտարարեց.— «կամ խորհրդարանը կը քուէարկէ 3 միլիոնը զոր Պ. Ռուշէ անհրաժեշտ կը նկատէ գործը շարունակելու համար եւ այդ պարագային, Պ. Ռուշէ ետ կ'առնէ իր հրաժարականը. եւ կամ խորհրդարանը որեւէ միջոց չգտնելով ուզուած գումարը տրամադրելու, կը մերժէ։ Իմ գործս պիտի ըլլայ այդ պարագային, ապահովել Օփերայի ներկայացումներու շարունակումը, եւ յետոյ կազմակերպել»։

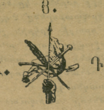
Որով, վախ չկայ որ Օփերան փակուի։

ԿԷՕԹԷԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ.— Կէօթէի հարիւրամեակին առթիւ, Հինտէնպուրկի, Պրիւնինկի, Ներքին նախարար Կրէօներ, համբաւաւոր գրող Հաուփթմանի եւ ուրիշ անձնաւորութեանց կողմէ ստորագրուած յայտարարութիւն մը հրապարակ հանուած է, ջատագովելով Կէօթէի գործը եւ շեշտելով անոր համաշխարհային նկարագիրը։

Այս առթիւ, ներկայացուած է օրինագիծ մը որով կ'առաջարկուի ի յիշատակ հարիւրամեակին, հրապարակ հանել 3 մառքնոց 1,200,000 եւ 5 մառքնոց 100,000 կտոր զարդադրամ։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ.— Ամերիկայի Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, անգործութեան հարցին մասին յայտարարութեան մը մէջ, կը յայտնէ թէ ներկայիս, Ամերիկայի մէջ կան մօտ 40 միլիոն անձեր, որոնք առողջութեան պահպանման համար անհրաժեշտ եղող նիւթական նուազագոյն պայմաններէն իսկ զրկուած կ'ապրին։

Փետրուարին, անգործներու թիւն էր 8 միլիոն 300 հազար։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. կեդր. կոմիտէն եւ փարիզի կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրեն

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Rue du Fbg. du Temple։

Ներկայ պիտի ըլլան կեդր. կոմիտէի եւ փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէի վիճաբանական բնդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին տեղւոյս Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Ժողովը կը վերջանայ ժամը 10ուկէսին։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՏԷՍԻՆԻ Կորիւն խումբի ժողովը այս կիրակի ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։ Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 63 բիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէի ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր Հրայր, Մուրատ, Կայծակ Առաքել, Գայլ Վահան խումբերը այս Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին։

Երեկոյթ — Դասախօսութիւն

(փետրուար 18ի առիթով)

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէի կողմէ

վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ԱՐԱՄ ԳԱՌՕՆԷ

Կը խօսի՝ Ընկ. Բ. ԱՂԱԲԵԿԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն եւ խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը

«ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՀԵՂՆԵՐԸ» Մուտքը ազատ է

Ա. Ե. Կ. Խաչի Մարսէյլի Ընկերամամանդրական

հաւաքոյթը այս կիրակի ժամը 3ին, *Bar-Brasserie du Globe*ի սրահին մէջ, *37 Bld. Dugommier*, կը խօսի Պ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ գեղարուեստական բաժին անդամուհիներու կողմէ.

Նախասալ Գրագէտներու Բարեկամներ

Բաժանորդագրուեցէք մեր հրատարակութեանց առաջին շարքին գնեցէք, սպառեցէք, տարածեցէք արդէն լոյս տեսած հատորները

1.— Արձակ էջեր ու հէքեաթներ՝	*ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ*	20 ֆր.
2.— Պանդուխտի կեանքէն՝	*ՀՐԱՆԴԻ (Մ. Կիւրճեան)*	20 ֆր.
3.— Տարօնի Աշխարհ՝	*ՄՇՈՅ ԳԵՂԱՄԻ*	30 ֆր.
4.— Ամբողջական գործը՝	*ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ*	20 ֆր.
5.— Վիպակներ ու Պատմուածքներ՝	*ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ*	20 ֆր.

Մամուլի տակ է թիւ 6ը, ուր պիտի ամփոփուին Գ. ԶՕՀՐԱՊԻ հատորէ դուրս մնացած երկերը:

Բաժանորդագրութիւն.— 12 հատը 200 ֆր., 100 ֆր.ը կանխիկ

Դիմել՝ M. Barsamian, 121 Rue Marcadet, Paris (18)

Փարիզի Գրական Ակումբ *վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 rue Cambronne, Métro Vaugirard. տեղի կ'ունենայ ա) Ակումբի նոր կանոնագրի վաւերացում, բ) վիճաբանութիւններու շարունակութիւն հայ մտաւորականութեան համագործակցութեան մասին։*

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ

1.	ՄԱՐՍԷՅԼ	Tzeriguiantz G. 13 rue des Dominicains
2.	ԼԻՈՆ	khatchadourian Antranik, 202 rue Boileau.
3.	ՏԷՍԻՆ	Bodourian G., Avenue B. Palissy.
4.	ՎԱԼԱՆՍ	Perzikian Avedis, 26 Boulevard Vauban.
5.	ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ	Germain Marcel, 34 Place du la Liberté.
6.	ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆ	Madame Digonner, Place du Peuple (kiosk).
7.	ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ	Eramian David, rue de la Liberté (Beulangerie Curtat).
8.	ԼԱՆՍԷՅ	Djelalian Simon, 4 rue Dr. Michaud.
9.	ԼԱ ՍԻՈԹԱ	Azadian kazaros, 11 rue Palamideau.
10.	ՊԱՐԿ ՏԸ ՓԷԱԺ	kassabian Souren, 50 Grand'rue.
11.	ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ ՊԸՆՈՒԱ	Teissonnier, Dépositaire.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Պ. ՅԱՐ. ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ ստիպողաբար կը հրաւիրուի «Յառաջ»ի խմբագրատունը, տեսնելու Ընկ. Լեւոն Գեւոնեանը, իրեն վերաբերեալ խիստ կարեւոր անձնական խնդիրի մը համար: Գալ ցերեկէ յետոյ 3էն 6։

ՍԱԼՆՕԶՈՐԻ Հայ. միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 1.30ին, 167 Ave. de Choisy, Métro Place d'Italie.

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Եթէ կ'ուզէք ձեր կազմակերպած հանդէսները հաճելի դարձնել նուագագոյն ծախքով, դիմեցէք «Եփրատ» նուագախումբին որ կը ստանձնէ երեկոյթներու, հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ նուագել հայկական եւ եւրոպական պարեր. 5—25 հոգիէ (ըստ կամս հրաւիրողի) բաղկացած նուագախումբ, միմիայն 300 ֆրանք վարձք։ Պայմաններու մասին 8 օր առաջ դիմել «Եփրատ»ի վարչութեան, հասցէ Տ. Օննեան, 15 Rue du Pourtour, Clamart.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վեներ. հիւանդութիւն եւ փարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Կ'ուզուի

Տիկին մը կամ Օրիորդ մը, որ կարողանայ փոքրիկներու հայերէն դասաւանդել շաբաթը երկու անգամ։ Թեկնածուն կը հայթայթուի գործ տեղւոյն վրայ, պայմանաւ որ քիչ մը ֆրանսերէն գրել գիտնայ եւ 20 ֆրանք նոյն ինքնութեան թուղթ ունենայ Մանրամասնութեանց համար գրել Ephorie de la Communauté Arménienne, 11 rue de l'Ecole, Aix-en-Provence, (B.D.R.)

Աշխատութիւն

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի Փոխադարձ... զովրդային Գրադարանը, փոխադրուած է 240 Rue Duguesclin, ... կին գրադարանէն 100 քայլ Mazenodի փողոցի անկիւնի ... րանին կից։

Գրադարանը բաց է ամէն ... կուն ժամը 7.30—9, բացի Շաբաթ եւ Կիրակիէ։

Imp. A. DER (Agopian) 17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

ԱՄԵՐԻԿԱ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔԻՆ ՄԷՋ

Ինչո՞ւ Լինտպերկ դիմեց աւազակներուն

Իր առեւանգուած զաւակը գտնելու համար, Լինտպերկի կատարած դիմումը աւազակապետներուն, թաղնու պսակը կը կազմէ այս գայթակղութեան։

Ոստիկանութեան ձախողութիւնը այս գործին մէջ, ոչ մէկ Ամերիկացի զարմացուցած է: Այս ձախողութեան պատճառներն ալ ամերիկեան իւրաքանչիւր նահանգի ոստիկանութեան ինքնավարութիւնն է՝ չկայ իշխանութիւն մը որ կեդրոնէն վարէ զանոնք, եւ ապահովէ նահանգէ նահանգ ոստիկանութեան գործակցութիւնը։ Երբ Ծերակոյտին մէջ հարց դրուեցաւ ստեղծելու դաշնակցային ոստիկանութիւն մը որ ղեկավարէ ամերիկեան ոստիկանութիւնները, Միչիկանի կառավարիչը յայտարարեց.

— Եթէ դաշնակցային որեւէ ոստիկան ոտքը դնէ իմ պետութեանս հողին վրայ, իմ ոստիկաններուս ջարդել կուտամ զայն։

Եւ այլեւս, խօսքը չեղաւ նման կազմակերպութեան մը։

Երկար տարիներ Ամերիկա ապրած մէկը, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ.

— Ոճրագործութիւնը, անշուշտ, շատ զարգացած է Ամերիկայի մէջ, սակայն անհրաժեշտ է տարբերութիւն մը դնել հասարակ ոճրագործներուն եւ մաքսանենգներուն միջեւ։ Ոստիկանութիւնը խստօրէն կը հետապնդէ հասարակ ոճրագործները, անոնք որ կը յարձակին պարկեշտ անձերուն վրայ՝ երբ բռնուին, եթէ մանաւանդ յարձակած են ոստիկաններու վրայ, մահավճիռը պատրաստ է: Պարագան բոլորովին նոյնը չէ մաքսանենգին համար։

Մաքսանենգը կը պատկանի խումբի մը, որ կը զբաղի գաղտնի առեւտուրով եւ կամ շանթաժով։

Կարգ մը անձերէ զատ, որոնք իրենց մասնագիտութիւն ըրած են առեւանգումը, կան ալ որ շնորհիւ մեղսակիցներու աջակցութեան խիստ հսկողութեան մը կ'ենթարկեն առեւտրականները, անոնց գործառնութիւնները եւ յաճախ, խափանարարութեամբ, կամ վրէժի սպառնալիքներով, տասանորդ կը գանձեն առեւտրականներէն։ Կերպով մը կը դառնան պարկեշտ առեւտրականներու ապօրէն եւ բռնի ընկերը: Այս կարգի աւազակութիւնը, պարզ է թէ ամէնէն շահաբերն է: Այս կարգի աւազակութեամբ զբաղողը, դատական եւ ոստիկանական հետապնդումներէ զերծ մնալու համար, յաճախ կը յաջողի մեղսակցութիւնը ապահովել քաղաքական ազդեցիկ անձնաւորութեանց եւ կամ ոստիկանական բարձր պաշտօնատարներու եւ տարրական խոհեմութեամբ մը, առհասարակ կը զգուշանայ սպաննել ատելէ իր զոհը։

Բայց Ալ Քափոնի տեսակէ աւազակները, չեն յարձակիր պարկեշտ մարդոց կամ ոստիկաններու վրայ։ Այլ զիրար կը սպաննեն — եւ այնքան դիւրութեամբ — իրենց ձեռքին տակ պահելու համար իրենց թագաւորութեան — աւազակութեան — սահմանները: Եւ այս կերպով ալ, զերծ կը մնան պատիժէ, որովհետեւ իրենց ապօրէն գործողութեանց հասոյթը, յաճախ կը բաժնեն քաղաքական անձերու կամ ոստիկաններու հետ։

Այս աւազակները, պարզ է թէ քաղաքականութիւն ալ կը խաղան, քանի որ իրենց բախտը կապած են քաղաքագէտներու: Եւ մասնաւորաբար ընտրութիւններու պահուն մեծ դեր կը կատարեն, փոփոխականութիւն մղելով ի նպաստ իրենց թեկնածուին։

Ոգելից ըմպելիի մաքսանենգութիւնն ու գաղտնի առուծախը, գիտենք թէ հասոյթի ամենամեծ աղբիւրը կը կազմէ աւազակներուն, որոնք մեծ վնասներու պիտի ենթարկուէին եթէ օրէնքը վերահաստատէր խմելու իրաւունքը։ Ահա թէ ինչո՞ւ վերջին նախագահական ընտրութեանց մէջ, կորսնցուց Սմիթ, որ խմողներու թեկնածուն էր եւ շահեցաւ Հուվըր, որ հակալքօլական էր եւ բնականաբար կը վայելէր մաքսանենգներու համակրանքը եւ Ամերիկա, առանց զարմանալու հաստատեց թէ մաքսանենգները որոնք ամբողջ երկրին տատօրէն կը հայթայթեն ըմպելի, հակալքօլական շարժման ուժ կուտային։

Հուվըրի յաղթանակն իրենց իսկ յաղթանակն էր։

Լինտպերկ ինչո՞ւ դիմեց աւազակներուն

Ոստիկանութենէն յոյսը կտրելէ յետոյ, Լինտպերկ դիմեց Նիւ-Եօրքի ամէնէն ծանօթ աւազակապետին, որ կ'երեւի, մեծ յոյսեր ունէր ուղղակի յարաբերութեան մտնելու առեւանգիչներուն հետ։ Այս կերպով, աւազակապետը, թերեւս կ'ուզէր նաեւ մաքսանենգներէն հեռացնել զայրոյթը, որուն ենթարկուած էին փոքրիկին Լինտպերկի առեւանգման հետեւանքով։

Եւ ահա, իր դէմ ելաւ ուրիշ աւազակապետ մը, Շիքակոյի թագաւորը, Ալ Քափոն որ իր կարգին, կը պահանջէր փոքրիկը փնտռելու պատիւը, պայմանաւ որ կառավարութիւնը զինքը ժամանակաւոր կերպով ազատարձակէ բանտէն, փոխան 250,000 տոլար երաշխաւորութեան։

ՎԵՐՋ

Ի՞նչ եղած է Լինտպերկի տղան

Լինտպերկի տղուն հետքը ... կաւին չէ՝ գտնուած։ Հակառակ ... լուրեր կը յաջորդեն իրարու ... վհատեցնելու յանդուգն օդաչու ... դը, որ կը շարունակէ իր փնտռտու ... ները, գաղտնի պահելով իր ... րած աշխատանքները:

Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնը ... հետքի մը վրայ է եւ կը ... գտած ըլլալ թելը՝ որ զինքը ... տանի երեւան հանելու առեւանգ ... ները։ Կին մը իմաց տուած է ... կանութեան թէ կը կասկածի ... գերմանացի ապաստանէն, որ ... ւանդման գիշերը իր ինքնաշար ... պտոյտի գացեր էր. վերադարձ ... ինքնաշարժը ցեխի մէջ թաթխ ... էր. ինչ որ կասկած ներշնչ ... կնոջ թէ պտոյտէ աւելի ուրիշ ... ծի մը ծառայած է ինքնաշարժ...

Ոստիկանական քննութիւն ... կը շարունակուին առանց մեծ ... ներշնչելու։

× Տասնեհինգ օր առաջ, ... յի մէջ, փոքրիկ մը առեւանգ ... էր։ Առեւանգիչները ցկեանս ... տարկութեան դատապարտ...

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 19 ՄԱՐՏ 1932

19 MARS 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1832

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

Կիսատ մնաց մեր Մարտ 13 թուակիր խմբագրականը — «Իրենք իրենց գլխուն»:

Այդ երկու խօսքը գրի առած էինք, աչքի առջեւ ունենալով երկու դէպքեր, — Կրընոպլի ցոյցը եւ Վիէնի գործադուլը: Երկուքն ալ պըղտոր՝ իրենց կազմակերպութեամբ: Եւ պարտք համարած էինք զգուշութեան հրաւիրել հայ բանուորները:

Մանաւանդ որ, նամակագիրները իրենք — բանուորներ — իբրեւ մօտէն իրազեկ ամբողջ անցուդարձին, աւելի առաջ երթալով, լեղի կը թափէին պատասխանատուներու գլխուն:

Այսօր ալ կանգնած ենք նոյն տեսակէտին վրայ.

— «Այս կարգի ցոյցերուն տակ ընդհանրապէս քաղաքական խաղեր ծածկուած են: Ազդեցութեան պայքարներ, ընտրական սադրանքներ, սէնտիքայէ սէնտիքա մրցակցութիւններ, որոնց մէջ մենք ոչ միայն ո՛ր եւ է դեր չենք կրնար կատարել, այլ եւ քուրջի պէս տրորուելու դատապարտուած ենք:

«... Հայ աշխատաւորը ստիպուած է նկատի առնել իր բացառիկ պարագան, բանուորական խլրտումներու առեն՝ երբեք մօտէ չպիտի անցընէ խափանել ո՛ր եւ է գործադուլ, դաւաճանել աշխատաւորութեան շահերուն, աւելի աժան աշխատելով կամ գործատէրին աչքը մտնելով:

«Բայց պիտի մնայ չէզոք, որքան կարելի է:

«... Հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն, միշտ ալ կարելի է ելք մը գտնել: Մանաւանդ որ, հայ աշխատաւորները մեծ մասով հեռու կը մնան սէնտիքաներէ: Եթէ զիրենք գրգռողները պարկեշտ մարդիկ են, անպատճառ կը հասկնան մեր կացութիւնը, կը բաւէ որ երկու բառով բացատրող մը գտնուի»:

Կ՚ընդունինք որ թունդ աշխատաւորական չէ այս ուղին: Չի համապատասխաներ ուղղափառ վարդապետութեան:

Բանուորը պէտք է միշտ ըլլայ գործադուլներուն, ցոյցերուն, բողոքի բոլոր արտայայտութիւններուն հետ: Ո՛ւր որ ալ գտնուի: Ի՛նչ ցեղի ալ պատկանի: Ի՛նչ վիճակ ալ ունենայ:

Այսպէ՛ս կը թելադրէ ընկերվարական դաւանանքը, որուն հաւատացեալներէն ենք մենք ալ:

Բայց, ճշմարտութիւն է նաեւ որ, այս օտար ափերուն վրայ, մենք ամէն բանէ առաջ գոյութեան, ինքնապաշտպանութեան հոգն ունինք: Ինչպէս ջարդի ու աւարի վախն ունէինք Թուրքիոյ մէջ:

Արդ, Ֆրանսայի մէջ եւ ամէն տեղ, այսօր բանուորական ճակատը բաժնուած է երկու, երբեմն երեք մասի.

Գլխաւորներն յիշելով, կայ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը (C. G. T.) որ կապուած է Ընկերվարական Աշխատաւորական Միջազգայնին եւ Կարմիր Սէնտիքան (C. G. T. U.), ենթակայ՝ Գ. Միջազգայնին (համայնավար կուսակցութիւն):

Այս երկուքը սաստկօրէն կը ճակատին իրարու դէմ: Ամէն տեղ եւ ամէն ասպարէզի մէջ: Տեսականօրէն երկուքն ալ աշխատաւորութեան շահերուն համար կը կռուին. բայց գործնականին մէջ ահագին խրամատ մը կը բաժնէ երկու հոսանքները, գլխաւորաբար քաղաքական պատճառներով: Եւ աշխատաւորութիւնն ալ, տարուբեր, կը տատանի երկուքին միջեւ:

Երկուքն ալ ունին հոծ բազմութիւններ՝ իբրեւ անդամ կամ համակիր: Իսկ տագնապի պահուն — գործադուլ, ցոյցեր — յաճախ բուն հարցը երկրորդական կը մնայ, եւ չափուելու պայքար մըն է որ կը մղուի, փոխադարձ վարկաբեկումներով: Եւ բնականաբար առաջին օգտուողը կ՚ըլլայ գործատէրը, կամ... ոստիկանութիւնը:

Արդ, ի՞նչ պիտի ըլլայ հայ բանուորին դիրքը, այս հակամարտութեանց եւ ընդհարումներուն մէջ:

Եթէ արձանագրուած է Աշխատանքի Դաշնակցութեան մէջ — գիտենք որ շատ քիչեր կան — պիտի հետեւի իր սէնտիքայի հրահանգներուն: Վիճելի չէ այս կէտը: Իսկ եթէ մաս կը կազմէ կարմիր սէնտիքային — դարձեալ զանցառելի քանակութիւն մը — պիտի կռուի այդ ճակատին վրայ:

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, աննշան համրանք մըն է որ իր ճակատագիրը կը դնէ նժարին մէջ:

Հապա դուրս մնացած բազմութի՞ւնը: Այն որ ոչ մէկուն հետ է, ոչ ալ միւսին, եւ չունի ո՛ր եւ է կազմակերպութիւն...:

Մենք այս հարցը հրապարակ դրինք 1926-1927ին, եւ պատասխանողները — մեծ մասով բանուորներ — դէմ էին այս կամ այն կողմ հակելու, յորձանքին խառնուելու:

Այն ատեն ալ կային գործազրկութեան, ժամագիներու կամ աշխատանքի օրերու կրճատման խնդիրներ, եւ մեր բանուորները բոլոր տեսութիւններէն առաջ, իրենց փորձառութիւնն էր որ կը պատմէին:

Այսօր շատ աւելի ծանր է կացութիւնը:

Գործազրկութիւնը արդէն հասած է աննախընթաց համեմատութեան մը, թէ խորութեամբ եւ թէ տեւողութեամբ: Տագնապին հետ ալ սաստկացած՝ օտարատեաց շարժումը: Այսօր աւելի շեշտակի կ՚արտասանուի տխուր բառը,— «աղտոտ օտարական»: Նոյնիսկ բանուորական շրջանակներու մէջ:

Յետոյ, երկու բանուորական հոսանքներուն մէջ, չափազանց լարուած են կիրքերը, եւ հաշուեյարդարի պահուն, յաղթանակի կամ պարտութեան պարագային, միշտ տկարն է որ կը տուժէ:

Փաստերը կը տեղան ամէն օր: Մեր բանուորները անընդհատ գանգատներ կ՚ուղղեն, զանազան բախտախնդիրներու խաղերու դէմ: Շրջաններ կան ուր Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը տկար է, կամ չափազանց զգոյշ, պաշտպանողականի վրայ մնացած:

Այս հանգամանքներուն մէջ, ո՞րն է այն կտրուկ ձեւը, որ կարենայ հաշտեցնել տեսականն ու գործնականը:

Անշուշտ. ո՛չ մէկ պարագայի մէջ՝ գործատէրին հետ, ընդդէմ աշխատաւորին:

Բայց ի՞նչպէս, — ցոյցերուն մասնակցելո՞վ, թէ ինքնապաշտպանութեան դիմելով, համաձայն պարագաներուն:

Եթէ կ՚ուզէք, պատրաստ ենք նոր հարցարան մը բանալու:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՈՎԵՐՈՒ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Բոլշեւիկները՝ ֆրանսայէն խլելէ յետոյ յեղափոխութեան մենաշնորհը, Ամերիկան ալ զրկեցին նորութիւն հնարելու եւ աշխարհը զարմացնելու հպարտութենէն:

Ամէն նորութիւն հիմա կուգայ աշխարհի վեցերորդ մասէն: Ահա վերջին օրինակը:

Ռուս գիւղացի մը կը նշմարէ թէ կովերը չափազանց կը նեղուին ձիւնին վրայ արեւու ճառագայթներու ցոլարձակումէն եւ անոնց հանգիստը ապահովելու համար, կը մտածէ ակնոց դնել անոնց աչքերուն: Այդպէս ալ կ՚ընէ:

Կովերը, առաջին մէկ քանի օրերու նեղութենէն յետոյ, հիմա այնքան վարժուած են եղեր որ, առանց ակնոցի, կը մերժեն եղեր դաշտ ելլել:

Անշուշտ, շատ չանցած, Ստալին, նոր հրամանագրով մը պարտադիր պիտի դարձնէ եւ ընդհանրացնէ ակնոցի գործածութիւնը՝ կովերու աշխարհին մէջ:

Այսպէս, ուրեմն, բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը մարդկային դասակարգ մը զրկելէ յետոյ իր մենաշնորհներէն, զանոնք տալով ուրիշ դասակարգի մը, այս անգամ ալ, համայն մարդկութենէն կը խլէ իմաստութեան ու գիտնականութեան արտաքին նշանացոյցը՝ զայն տալով կովերուն:

Ու այսպէս, մեծ հարուած մըն է նորէն, որ կ՚իջեցնէ քաղքենիներուն:

Վա՜յ սնապարծ քաղքենիին, որ փորձէ իր իմաստութիւնը փաստել աչքերը պճլացնելով՝ ոսկեզօծ ակ- [illegible] րաստ է:

— Ռուսիոյ կովերն ալ ակնոց ունին... կը մնայ միջոցը գտնել գրել-կարդալ սորվեցնելու ռուսական կովերուն, որոնք յետ այսու, իրենց ակնոցով, գոնէ բաւական պիտի նմանին իրենց տէրերուն:

ԽԱՐՏՈՑ

Ամերիկա կը փակէ դռները

Ամերիկեան երեսփ. ժողովի տնտեսական յանձնախումբը հաւանութիւն յայտնեց օրինագծի մը, որով դէպի Ամերիկա ներգաղթը աւելի եւս կը սեղմուի: Ցարդ որոշ թիւ մը սահմանուած էր եւրոպական երկիրներէ Ամերիկա մտնողներու համար՝ յետ այսու, այդ սահմանափակ արտօնութիւնն եւս վերցած պիտի ըլլայ, իսկ գանատայէն, մեքսիկայէն ներգաղթը աւելի եւս պիտի սահմանափակուի:

Քրէօկէրին յետոյ

Լուցկիի թագաւորը Քրէօկէր սկսած է ուրիշներ քաշել իր ետեւէն: Հելսինկֆորսէն տրուած լուրի մը համաձայն, շուէտական լուցկիներու մենաշնորհի տնօրէնը, անձնասպան եղաւ Ռէվալի իր բնակարանին մէջ:

Շուէտացի գործարանատէր մը եւս անձնասպան եղաւ, փճացած ըլլալով Քրէօկէրի անձնասպանութեան երեսէն: Մարդը՝ իր ամբողջ հարստութիւնը վերածած էր Քրէօկէրի արժեթուղթերու:

Քրէօկէրի արժեթուղթերու անկման հետեւանքով, Սթոքհոլմցի հաշուակալ մը թունաւորեց ինքզինքը:

Վատիկանի բնակչութեան թիւը

Վերջերս կատարուած վիճակագրութիւն մը ցոյց կուտայ թէ աշխարհի ամենէն փոքր պետութեան վատիկանի բնակչութիւնը կը բաղկանայ մօտ հազար հոգիէ՝ բուն իսկ վատիկանի քաղաքացիներուն թիւն է 711. ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել 283 բնակիչ:

Այս 994 հոգիէն 11ը միայն ծնած են վատիկանի սահմաններուն մէջ եւ Լատերինի համաձայնութենէն ասդին, 5 մանչ, 6 աղջիկ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԹԷ ԱՏՈԼՖ ՀԻԹԼԵՐ ԸՆՏՐՈՒԷՐ...

ՄԵԾ ԴԱՒ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆ ԵԼԱԾ

Գերման ոստիկանութիւնը երեւան հանեց դաւադրութիւն մը զոր գերման ցեղապաշտները ծրագրած էին պայթեցնել, եթէ անցեալ կիրակի օր, Հիթլեր ընտրուէր նախագահ գերման հանրապետութեան: Ընտրութեան օրն իսկ, կիրակիէն երկուշաբթի լուսնալու գիշերը, Հիթլերեան խումբերը պիտի գրաւէին մեծ քաղաքները եւ ձեռք առնէին իշխանութեան ղեկը:

Փրուսիական ոստիկանութեան կողմէ կատարուած քննութիւնները երեւան հանեցին թէ Մունիխի կեդրոնէն տրուած հրահանգի մը համաձայն, բոլոր Հիթլերեան մարտական խումբերը շարժման մէջ էին, կազմ ու պատրաստ յարձակելու....:

Մշակուած ծրագրի մը համաձայն, մարտական խումբերը՝ իրենց ռազմական բոլոր պիտոյքները առած, մէկ քանի օրուան պատրաստութեամբ, պիտի կեդրոնանային հիւսիսի եւ արեւելքի նահանգները եւ մասնաւորաբար Շլէզվիկ-Հօլշթայնի հարաւը եւ լեհական սահմանագլուխը, մեծ ինքնաշարժներով փոխադրուելու համար Պերլին:

Եթէ Հիթլեր ընտրուած ըլլար, Պերլինի եւ ուրիշ կարեւոր քաղաքներու ոստիկանութիւնը մասամբ զինաթափ պիտի ըլլար, զէնքերը յանձնելու համար Հիթլերեաններուն, որոնք ոստիկանութեան մէկ մասին հետ, իբր թէ համաձայնած են եղեր, ինչպէս ցոյց կուտար ընտրութենէն մէկ քանի օր առաջ, Պերլինի մէջ ձերբակալուած ոստիկան սպաներու պարագան:

Փրուսիոյ մէջ ոստիկանութիւնը երեւան հանեց զէնքի եւ ռազմանիւթի բազմաթիւ գաղտնի մթերանոցներ:

Պերլինի եւ գաւառներու մէջ, ոստիկանութեան ձեռքն անցած փաստաթուղթեր երեւան հանած են Հիթլերեաններու յատակագծին բոլոր կէտերը՝ պաշարման տակ առնելու համար, Պերլինը, որուն ընդդիմութենէն կը վախնային:

Հիթլերեան զօրաշարժի հրահանգը պիտի տրուէր Միւնիխէն տրուած շրջաբերական հեռագրով մը, հետեւեալ բառերով.— Մեծ մայրիկը մեռած է Մաքս». Այս հեռագիրը ստանալով, Հիթլերեանները պիտի ձեռնարկէին յարձակման ծրագիրը գործադրելու անմիջապէս:

Այս մանրամասնութիւնները հաղորդելով մէկտեղ, փրուսիական կառավարութիւնը կը յայտնէ թէ ամէն միջոցի պիտի դիմէ արգիլելու համար Հիթլերեանները՝ նման դաւերէ:

Վրաստանի բողոքը Ռուսիոյ դէմ

Վրաստանի ազգային կառավարութեան ներկայացուցիչը՝ Շավիշվիլի, Զինաթափութեան ժողովի նախագահութեան ուղղեց նամակ մը, ուր կ՚ըսէ.

— Պ. Լիտվինով կը համարձակի յայտարարել, — Խորհրդային կառավարութիւնը երբեք չէ լքած ուրիշ ժողովուրդներու հետ խաղաղ գործակցութեան իր քաղաքականութիւնը: Ան պատերազմը դատապարտած է ո՛չ միայն, խօսքով, այլ եւ գործով»:

«Ամբողջ ուժով կը բողոքենք ճշմարտութեան հակառակ այս հաւաստիքներուն դէմ եւ կը ժխտենք խորհրդային պաշտօնէութեան մեր երկրին անունով խօսելու իրաւունքը»:

«Վրացի ժողովուրդը երբեք չէ հրաժարած իր ինքնորոշման անժխտելի իրաւունքէն եւ կը շարունակէ պայքարը՝ օտար լուծէն ազատագրուելու համար:

«Ոսպէսզի ճշմարիտ խաղաղութիւնը հաստատուի տեւական կերպով, երեք պայմաններ անհրաժեշտ կը նկատենք.

1) Դրականապէս ճանչնալ իւրաքանչիւր ազգի ինքնորոշման իրաւունքը:

2) Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրել միջազգային ուժ մը:

3) Սպառազինութեանց վրայ հսկելու համար, հաստատել միջազգային կազմակերպութիւն մը:

Արիւնահեղ կռիւ մը համայնավարներու եւ ոստիկաններու միջեւ

Նախորդ օր, համայնավարները հաւաքոյթ մը կազմակերպած էին Վիթրիի մէջ. հաւաքոյթին ներկայ էին վեց հարիւրի չափ անգործներ, որոնք լսելէ յետոյ օրուան բանախօսները, փոքր խումբերով դուրս ելան սրահէն:

Կ՚երեւի, խաղ մըն էր, խուսափելու համար ոստիկաններու հսկողութենէն: Որովհետեւ, շատ չանցած, սրահէն քիչ անդին, երկու հարիւրի չափ անգործներ սկսան խմբուիլ եւ գացին կանգ առին երկու մեծ ու կիսաւարտ շէնքերու առջեւ, ուր չորս հարիւրի չափ աշխատաւորներ կ՚աշխատին:

Անգործները թելադրեցին շէնքերու գործաւորներուն որ դադրեցնեն աշխատանքը եւ չաշխատին կոտրած օրավարձքերով: Այդ պահուն, երկու ոստիկաններ որոնք անկից կ՚անցնէին, փորձեցին ցրուել ցուցարար անգործները:

Սակայն, գործաւորներէն մէկը՝ իր ընկերները գրգռեց ընդդէմ ոստիկաններուն ու շէնքին վեցերորդ յարկէն, ամէն մէկը վաթսուն քիլոնոց կոյտեր սկսան նետել ոստիկաններուն վրայ: Կոյտ մը հանդիպեցաւ ոստիկանին գլխուն, ոստիկանը ծանրօրէն վիրաւոր, ինկաւ գետին: Իր ընկերը ասոր վրայ, քաշեց ատրճանակն ու յարձակող գործաւորները վախցնելու մտքով, չորս ձեռք պարպեց օդին: Սակայն, ի զուր. գործաւորները սաստկացուցին յարձակումը, ոստիկանը այս անգամ ատրճանակը ուղղեց գործաւորներուն, որոնցմէ երկուքը վիրաւորեց: Այդ պահուն, վրայ հասան տասնեակ մը ոստիկաններ որոնք մագլցելով շէնքին վրայի յարկերը, հակառակ իրենց վրայ տեղացող քարի եւ աղիւսի կտորներուն, ձերբակալեցին մէկ քանի գործաւորներ:

Վիրաւոր ոստիկաններն ու ցուցարարները փոխադրուեցան հիւանդանոց:

Ընտրական օրինագիծը մերժուած

Ինչպէս գրեր էինք, ֆրանսայի երեսփ. ժողովը զբաղեցաւ ընտրական օրինագծով, որ Ծերակոյտին կողմէ վերադարձուեր էր իրեն: Գիշերային փոթորկալից նիստէ մը յետոյ, առտուան ժամը 2ին, 227ի դէմ 299 ձայնով մերժեց ընտրական օրինագիծը, հակառակ յանձնախումբի տեղեկաբերին պնդումներուն ու բուռն ճիգերուն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ 4 էջ)

ԿԷՕԹԷԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

որ սկսելով մարտ 22էն (երեքշաբթի), ամբողջ աշխարհի եւ մասնաւորապէս Գերմանիոյ մէջ պիտի տօնուի աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ,

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԵՒ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ թիւերը պիտի պարունակեն ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ եւ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ծանօթ աշխատակիցներու կողմէ:

Լինտպէրկի տղեկը

Լինտպէրկի տղեկը տակաւին չէ գտնուած եւ առ այժմ, որեւէ յոյս չի տեսնուիր երեւան հանելու զայն: Չիգիտցուիր նաեւ թէ ո՞ղջ է թէ մեռած, հակառակ Նիւ-Ճըրսիի ոստիկանապետին հաւաստիքներուն: Նիւ-Եորքի յայտնի մաքսանենգը Սփիթալ որ Լինտպէրկի կողմէ պաշտօն ստանձներ էր յարաբերութեան մտնելու առեւանգիչներուն հետ, յայտնեց թէ իր բոլոր ջանքերը երեւան հանելու առեւանգիչները եւ բանակցելու անոնց հետ, ձախողեցան: Միւս կողմէ, Նիւ-Եորքի ոստիկանապետը յայտնեց թէ երկու անհետացած գերմանացիները՝ որոնց վրայ կասկած կար թէ մասնակցած են առեւանգման, որեւէ կապ չեն ունեցած այդ գործին հետ:

Լեհաստանի Ընդհանուր գործադուլը

Ընկերվարականներու կողմէ, Լեհաստանի մէջ յայտարարուած ընդհանուր գործադուլը մասամբ ձախողեցաւ: Վարշաւիոյ մէջ, 20 հազար գործաւորներու 13 հազարը կանոնաւոր կերպով աշխատականութիւնը, ջուրի եւ կազի ընկերութիւնները, փոխադրութիւնները կանոնաւորաբար գործեցին: Լոտի շրջանին մէջ՝ 92000 գործաւորներէն 10000ը միայն մասնակցեցան ընդհանուր գործադուլին: Վերին Սիլեզիոյ մէջ՝ 120 հազարի վրայ՝ միայն 3000:

Քրաքովիոյ աւազանին մէջ ուր գործադուլը կը տեւէ 15 օրէ ի վեր, բոլոր գործարանները գրեթէ անշարժացած են:

Սակայն Լեհաստանի հարաւային կողմը ծանր միջադէպեր տեղի ունեցան: Քաղաքի մը մէջ, ոստիկանութիւնը զէնք պարպեց համայնավարներու խումբի մը վրայ: Գործաւոր մը սպաննուեցաւ, երկու հոգի ալ վիրաւորուեցան:

Բոլշեւիկները եւ Քրէօկէր

Լուցկիի թագաւորին Քրէօկէրի անձնասպանութիւնը Մոսկուայի մէջ կը նկատուի մեծ յաղթանակ մը՝ անհաշտ թշնամիի մը վրայ եւ ահա թէ ինչպէս:

Խորհրդային կառավարութիւնը բազմիցս Քրէօկէրի առաջարկեր էր ռուսական լուցկիի արտածման մենաշնորհը, երկարատեւ եւ մեծագումար փոխատուութեան մը փոխարէն: Այս կերպով, կը յուսար փրկել Գերմանիա, Անգլիա, Ամերիկա կատարած իր լուցկիի արտածումները եւ ձեռք անցընել օտար դրամ: Քրէօկէր մերժեր էր այս բոլոր առաջարկները:

Այն ատեն էր որ սկսաւ վաճառամարտը, այն թափով որ ծանօթ է: Ռուսական լուցկին ողողեց միջազգային շուկան, չափազանց վար գիներով:

Ատոր դէմ կռուելու համար, Քրէօկէր Գերմանիոյ մէջ առաւ լուցկիի մենաշնորհը, Ռուսիոյ տալով մահացու հարուած մը, իր գլխաւոր շուկային մէջ: Բայց ատոր համար Քրէօկէր, Գերմանիոյ մէջ անշարժացուցեր էր 500 միլիոն մառք:

Այդ օրէն սկսեալ, բոլշեւիկները բուռն պայքարի մը ձեռնարկեցին ընդդէմ լուցկիի թագաւորին: Գ. Միջազգայինը կը յայտարէր թէ Քրէօկէր հակայեղափոխութիւն կը պատրաստէ եւ կը կազմակերպէ Ռուսիոյ դէմ զինուորական միջամտութիւն մը եւ հրահանգ կուտար շուէտական համայնավարներուն ամբողջ ուժով պայքարելու Քրէօկէրի դէմ:

Ահա այս պայքարն է որ յիշելով Մուսկուա Քրէօկէրի անձնասպանութիւնը կը նկատէ իր յաղթանակը:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԴԱՍԵՐԸ

Միջազգային մամուլը կը զբաղի եւ դեռ շաբաթներով պիտի զբաղի այն կացութեամբ՝ որ ստեղծուեցաւ շուէտացի մեծ գործարանատէրին, Իվառ Քրէօկէրի անձնասպանութեան հետեւանքով։

Այդ կացութիւնը շատ վրդովիչ եղաւ տնտեսական եւ ելմտական ամէն շրջանակներու համար։ Եւ այս՝ հասկնալի է, երբ նկատի առնենք որ ցարդ նմանը չտեսնուած վիթխարի դրամագլուխներ կը գործածուէին այն զանազան ու զարմանազան ելմտական ու ճարտարարուեստական ձեռնարկներուն մէջ որոնց գրեթէ միակ վարիչ ուժը Քրէօկէրն էր։

Այս ելմտական կարկառուն դէմքը, որ «Լուցկիի Նափոլէոն»ը կոչուեցաւ, իր հակակշռին տակ առած էր Լուցկիներու Թրըսթ անունով ծանօթ ընկերութիւնը։ Իրականին մէջ, սակայն, այս ընկերութիւնը իր բազմազան ճիւղերովը տարածուած էր մարդկային տնտեսական գործունէութեան շատ մը ուրիշ մասերուն մէջ։

Ձեռնարկին կեդրոնը կը գտնուի Քրէօկէր եւ Թօլ անուն ընկերութիւնը իր մասնաճիւղերովը որոնք ամէնքն ալ արժեթուղթերու ահագին ծրարներ ունին զանազան ուրիշ ընկերութիւններու մէջ (Սուէտիշ Մէչ Քըմփէնի, Պրիթիշ Մէչ Քօրփորէյշըն, Ինթէրնէշընէլ Մէչ Քօրփորէյշէն, Եունայթըդ Սուէտիշ, Ճօն Քօփինք, եւն։)։

Ասկէ զատ, ընկերութիւնը անհամար եւ յաճախ կարեւոր սերտ յարաբերութիւններով կապուած է զուտ ճարտարարուեստական ձեռնարկներու, ինչպէս հանքային, մեքենագործական, հեռախօսական, եւն. եւն.։ Ու երբ նկատի առնենք որ Քրօօկէր եւ Թօլ ընկերութիւնը քառասունէ աւելի պետութիւններու զանազան առեններ աւելի կամ նուազ մեծագումար փոխառութիւններ ըրած է, դիւրաւ կարելի կ'ըլլայ ըմբռնել այն ազդեցութիւնը որ աշխարհի ելմտական ընդհանուր վիճակին վրայ կրնայ գործել միակ անձի մը ինքնասպանութիւնը՝ բերել. հետեւանք դրա-

1925 յուլիսէն մինչեւ 1930 ապրիլ միայն 12 զանազան կառավարութիւններու փոխ տրուած դրամներուն գումարը կը հասնի մօտ 315 միլիոն տոլարի, որ կը ներկայացնէ 8 միլիառ ֆրանքի մօտ գումար մը։ (Թուրքիոյ եւս փոխ տուած է 10 միլիոն տոլար)։ Հաշիւի մը համեմատ, Քրէօկէր եւ Թօլի ուղղակի հակակշռին տակ գտնուող ձեռնարկներուն մէջ գործածուած դրամագլուխներուն ընդհանուր գումարը մօտ 75 միլիառ ֆրանք կը նկատուի։

×

Այս վիթխարի ձեռնարկը ենթակայ եղաւ, ըսինք, դրամական նեղութեան որ երեւան պիտի գար ուշ կամ կանուխ, այնպիսի ատեն մը երբ շատ մը պետութիւններ անկարող են իրենց յանձնառութիւնները կատարելու։

Ցարդ, ելմտական մեծ հաստատութիւններ իրենց դրամները փոխ կուտային միայն անհատներու կամ ընկերութիւններու։ Արդ, Իվառ Քրէօկէր նոր մեթոտ մը ստեղծած էր որ էր փոխատուութիւն ընել նաեւ պետութիւններու։

Պատերազմէն ի վեր տիրող տնտեսական կացութիւնը մեծապէս սատարած էր այս մեթոտին գործադրութեան։ Շատ մը պետութիւններ արտակարգ ծախքերու բեռան տակ կը կքէին, անկարող ըլլալով այդ ծախքերը հոգալ իրենց ելմտացոյցերուն սովորական հասոյթներէն։ Միւս կողմէ՝ տիրող անվստահութեան պատճառաւ, դժուար կ'ըլլար մեծ փոխառութիւններ կնքել խնայող հասարակութեան մասնակցութեամբ։ Այս պատճառաւ, կառավարութիւնները գրկաբաց ընդունելութիւն ըրին Իվառ Քրէօկէրի, երբ կ'առաջարկէր իրենց դրամ փոխ տալ՝ լուցկիի վաճառման եւ շինութեան մենաշնորհներուն փոխարէն։

Քրէօկէր սխալած չէր իր հաշիւներուն մէջ. Կա՞ր աւելի ապահով գրաւական մը, քան երաշխաւորութիւնը պետութեան մը՝ որ, ո՛չ միայն առեւտրական բացարձակ արժէք ներկայացնող բան մը կուտար (լուցկիի մենաշնորհ), այլ եւ լիազօր իրաւասութիւն ունէր նոր տուրքեր հաստատելու, հասոյթի անբաւականութեան պարագային։

Սակայն, երկու տարիէ ի վեր տիրող տնտեսական անօրինակ տագնապը զոր անկարելի էր մարդկային որ եւ է ուղեղի համար նախատեսել իր ներկայ սաստկութեանը մէջ, եկաւ վեր ի վար շրջել շուէտացի գործարանատէրին հաշիւները և աշխարհի տնտեսութեան համար, ստեղծեց վրդովիչ վիճակ մը։

×

Քրէօկէր եւ Թօլ տան պարագան մեզի կը թելադրէ կարգ մը խորհրդածութիւններ՝ որոնցմէ կարելի է [illegible] համաշխարհային տնտեսութեան համար։

ա) Տեսնուեցաւ նախ թէ՝ ուղղամիտ գործունէութիւն մը, որպիսին էր Իվառ Քրէօկէրինը, ի՛նչ նպաստաւոր տպաւորութիւն կրնան թողուլ հասարակութեան վրայ ընդհանրապէս, եւ ելմտական շրջանակներու վրայ մասնաւորաբար։ Տակաւին յայտնի չէ թէ՝ Քրէօկէրի հաստատութիւններուն ելմտական վիճակը ո՛ր աստիճան վատթար է, բայց կրնանք վստահ ըլլալ որ, եթէ նուազ վստահելի անձ մը գտնուած ըլլար նմանօրինակ պարագայի մը մէջ, իր հիմնած առեւտրական ձեռնարկները իր մահուան յաջորդ օրն իսկ, իրենց կործանման հետ պիտի քաշէին նաեւ ուրիշ շատ մը հաստատութիւններ եւ մեծ խուճապ առաջ պիտի բերէին աշխարհի ամէն կողմը, աննախատեսելի հետեւանքներու ծնունդ տալով։

բ) Գերման հանճարեղ առեւտրական՝ Սթինէսի եւ ուրիշ նման անձերու օրինակին հետ, Իվառ Քրէօկէրի օրինակը անգամ մըն ալ ապացուցուց թէ՝ մարդկային ուղեղին գործունէութիւնը որոշ աստիճան մը կրնայ տարածուիլ, երբ խնդիրը կը վերաբերի համաշխարհային տնտեսութեան այլազան եւ բազմաթիւ ճիւղերուն։ Անխուսափելիօրէն կուգայ պահ մը՝ երբ բջիջները կ'ըմբոստանան ամէն նոր ճիգի դէմ՝ որ իրենցմէ կը պահանջուի, որքան ալ արտակարգ հանճարով մը օժտուած ըլլայ մարդը։

գ) Տնտեսական այժմու կարգն ու սարքը, որ ծանօթ է դրամատիրական դրութիւն անունով, ունի խոշոր թերութիւններ որոնց բարձումը հետզհետէ ստիպողական կը դառնայ։ Առանց բոլորովին հակելու Քարլ Մարքսի տեսութեան՝ որ հսկայական ձեռնարկներու բազմանալուն մէջ կը տեսնէր ընչազուրկ դասակարգին վերջնական ազատագրումը, կրնանք խորհիլ թէ Իվառ Քրէօկէրի հիմնած տնտեսական եւ ելմտական վիթխարի կազմակերպութիւնները իրենց համատարած բնութեամբը չեն կրնար զերծ մնալ մեծ անպատեհութիւններէ, երբ կը գործեն առանց հակակշռի եւ սանձարձակ. Արդարեւ, ի՞նչպէս կարելի է տակաւին մասնաւոր կամ անհատական ձեռնարկ անուանել ընկերութիւն մը որ տասնեակ միլիոններ պահանջող հաստատութիւններ իր հակակշռին տակ առած է եւ կը գործէ աշխարհի գրեթէ ամէն մասերուն մէջ։

Այս տեսակ ձեռնարկներու արտակարգ աճումը սահմանափակե՞լ պէտք է, թէ զանոնք որեւէ եղանակով պետական հակակշռի ենթարկել։ Ասիկա խնդիր մըն է որով զբաղելու ստիպուած են այլեւս աշխարհի տնտեսական եւ նոյնիսկ քաղաքական ճակատագիրը վարողները, եթէ չեն ուզեր որ մարդկութիւնը նորանոր աղէտներու մէջ տապլտկի։ Բայց ասիկա հարց մըն է որ կը պահանջէ ամենախորունկ ուսումնասիրութիւն եւ նոր ուղղութիւն։

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Հայ չափահաս որբ մը սպաննուած

Մակեդոնիոյ ոստիկան զօրքի ընդհ. հրամանատարութիւնը Սէրէզէն ստացաւ հեռագիր մը, որուն համաձայն, Մարտ 10ին Քաթօ Ցափնուտի գիւղին մէծ Ափոստոլ Քալայճիս անունով գիւղացի մը կալուածային տարակարծութեան մը պատճառով կռուած եւ յետոյ ատրճանակով սպաննած է իր համագիւղացի Ա. Մէլիօսը։ Նոյնպէս սպաննած է յիշեալին ծառան՝ հայ չափահաս որբերէն Մխիթար Եաքեանը (․՞), որ ուզած էր միջամտել։ Մարդասպանը միեւնոյն պատճառով վիրաւորած է Մէլիօսի երկու չափահաս զաւակները։ Ապա, իր կիրքը յագեցնելէ վերջ, անձնատուր եղած է ոստիկանութեան։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՍՈՒՐԻԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

Ինչպէս յայտնի է, Սուրիան ֆրանսական հոգատարութեան տակ այժմ բաժնուած է հինգ մասերու.—

1. Սուրիական պետութիւնը, որ կը պարփակէ Դամասկոսի եւ Հալէպի շրջանները, իր հետ ունենալով նաեւ Համա եւ Համուս քաղաքները, որոնք իրենց դիրքով եւ թիւով կարեւոր կեդրոններ են, թէ՛ տնտեսական եւ թէ հանրային տեսակէտներէ։

2. Լիբանանը իր շրջաններով, որոնք կ'երկարին ծովեզերքի երկայնքին. Սայտայէն մինչեւ Տրիպոլսոյ սանճագը, Ալէվիներու պետութեան սահմանը, իսկ դէպի ներս կ'երկարին մինչեւ Պէքայի դաշտը։

3. Ալէվիներու պետութիւնը, Տրիպոլսէն դէպի վեր ծովեզերքի շարունակութեան վրայ, մինչեւ Կասիոսի լերան կողքը, որ դէպի ներս կերկարի մինչեւ Համայի շրջանը։

4. Իսկէնտէրունի ինքնավար գաւառը, որ կ'երկարի Ալէվիներու շրջանէն մինչեւ Իսկէնտէրուն, միշտ ծովեզերք, իսկ խորութիւնով կը հասնի Հալէպի նահանգը։

5. Ճէպէլը Տրուզ, որ կը գտնուի Դամասկոսի եւ Անդրյորդանանի միջեւ։

Ասկէ զատ, Սուրիան ունի նաեւ Էլ Ճէզիրէն, որ առանձին մաս մըն է Մուսուլի ճամբուն վրայ։ Անշուշտ ամէնէն ուժեղ եւ բազմամարդ շրջան սուրիականը, որ երկրամասի կեդրոնը կը բռնէ։ Միւս մասերը, բացի Ճէպէլ Տրուզի փոքր մասէն, ծովեզերքի երկայնքին դասաւորուած են, կազմելով առանձին ծովեզերեայ գօտի մը Սուրիոյ դիմաց, կազմուած ոչ միայն եզերային տափարակութիւններէ, այլեւ լեռնային ուժեղ եւ ընդարձակ մասերէ, որպիսիներն են Լիբանանի լեռնաշղթան, Անսարիներու լեռները, Ալէվիներու շրջանին մէջ, եւ ապա Կասիոս, Ճէպէլ Մուսա, եւ Կեավուր Տաղ, Իսկէնտէրունի առանձին վարչութեան մէջ։

Բնակչութեան տեսակէտով Սուրիան ունի 1,800,000 բնակիչ, ճնշող մեծամասնութեամբ իսլամ Արաբներէ կազմուած, իսկ ծովեզերեայ շրջաններէն. Լիբանան ունի շուրջ [illegible] մասնութիւնը քրիստոնեայ։ Ալէվիներու երկիրը 277 հազար, որուն 75 տոկոսը Ալէվիներ են։ Իսկէնտէրունի սանճաքը՝ 149 հազար, կազմուած Ալէվիներէ, Թուրքերէ եւ քրիստոնեաներէ, իսլամ արաբ շատ քիչ քանակութիւնով։ Ճէպէլ Տրուզը ունի 60 հազար բնակիչ, գրեթէ ամբողջութեամբ Տիւրզիներէ բաղկացած։ Այս ձեւով ծովեզերեայ մասերու բնակչութեան թիւը կը հասնի 1,200,000ի։

Վերջացող տասը տարուան ընթացքին, սուրիական երկրամասը վայելելով ազատ ու խաղաղ շրջան մը, շատ բնական է որ հոն ապրող ժողովուրդին մէջ առաջ գային նաեւ քաղաքական խմորումներ, որոնք նախապէս անկազմակերպ, այժմ արդէն հետզհետէ ձեւ կը ստանան, յատակօրէն կ'արտայայտուին ընտրութիւններու առթիւ։

Սահմանադիր ժողովի վերջին ընտրութիւնները, եկան հաստատելու այդ խմորումը իր արդիւնքով եւ այնպիսի վճռական վայրկեանի մը, երբ երկիրը հոգատար իշխանութեան հետ պիտի կնքէ դաշնագիրը, ստեղծելով մինչեւ այժմ տիրող դրութենէն տարբեր իրաւակարգ մը։ Մէկ կողմէ ուրեմն քաղաքական նոր հոսանքներու երեւան գալովը եւ միւս կողմէ վայրկեանի լրջութիւնը, վարչաձեւի փոփոխութեան հետեւանքով, ընտրութիւններուն տուին եւ դեռ կուտան կրքոտ ու անհաշտ հանգամանք մը, յաճախ ստեղծելով Դամասկոսի կամ Հալէպի մէջ նաեւ արիւնոտ բախումներ։

Սուրիական երկրամասի երկու մեծ եւ իրարմէ տարբեր ուղղութիւն ունեցող մասերը, անոնց բնակչութեան թիւը եւ համեմատութիւնը պարզելէ յետոյ, անցնինք այն գլխաւոր հոսանքներուն, որոնք կը գործեն այժմ Սուրիոյ մէջ եւ որ անկասկած պիտի գործեն նաեւ Լիբանանեան ընտրութիւններու մէջ։

Սուրիոյ մէջ մինչեւ այժմ քաղաքական գործօն դեր կատարող կազմակերպութիւնը եղած է ազգայնական կուսակցութիւնը, որ կազմուած ըլլալով զինադադարէն քիչ յետոյ, իր ընդարձակ գործունէութիւնը ունեցաւ քանի մը տարի առաջ, Ճէպէլ Տրուզի յեղափոխութեան ժամանակ. լաւագոյնս օգտագործելով այդ բոլորովին ուրիշ շարժառիթներ ունեցող ըմբոստութիւնը։ Այդ կռիւին մէջ անոնք պարտուելէ յետոյ, արդէն իսկ իրենց գործունէութիւնը կեդրոնացուցին քաղաքական-ընտրական ճակատին վրայ, փորձելով օրինական ճանապարհներով հասնիլ իրենց առաջադրած ուխտին։

Ի՞նչ է այդ ուխտը, որ արդէն իսկ հասած է նախկին Երեսփ. Ժողովէն ներս եւ դարձած քաղաքական որոշ դաւանանք ազգայնականներուն համար։

Ազգայնական կուսակցութիւնը կը նկատէ Սուրիան, միասին առնելով ծովեզերեայ շրջաններն ալ, համարաբական պետութեան մը մէկ մասը, որ պէտք է օր առաջ [illegible]նայ Սուրիոյ։ Ի հարկէ այդ պարագային Սուրիան կը մնայ մէկ մասնիկը այդ պետութեան, իսկ կեդրոնը կը դառնայ ինքը Արաբիան։ Այս պայմաններուն մէջ, Սուրիան անոնց աչքին չունի կեդրոնական նշանակութիւն. այլ կը դառնայ գաւառ մը միայն, ուր հետապնդուած քաղաքականութիւնը պէտք է ըլլայ ընդհանուր ծրագրի օգտին, ի հարկին այդ գաւառի քայքայումով։ Արդ, նկատի ունենալով մեծ Արաբիոյ ծրագրի բարդութիւնները եւ քաղաքական ծանր դժուարութիւնները և անոր յինարան տարրը, շատ որոշ է որ Սուրիան պէտք է թատրը դառնայ ծանր բախումներու եւ դէպքերու, որոնք պիտի սպառնան այդ երկրամասի շինութեան եւ հոն ապրող ժողովուրդներու ֆիզիքական գոյութեան։

Այս է ազգայնականներու տին հիմնական պահանջը, զոր ի… րականացնելու համար, առաջ… հերթին անոնք կ'ուզեն հոգա… րութեան վերացումը. եւ անոր … րակից փոքրամասնութիւնն… խնդիրներու կարգադրութիւնը։

Տասը տարի է շարունակ, ազգայնականները այս ուղղութեամ… կ'աշխատին, բանիւ թէ գործով։ … նեցան շրջաններ ուր քիչ շատ պա… կառելի ուժի մըն ալ հասան, … վերջացող 2-3 տարին եկաւ … միտքեր բերել։ Տնտեսական … տագնապը եւ համաշխարհային … ղաքականութեան դէպի նոր փոփ… րիկներ յառաջանալը, եկան Սուր… ազգաբնակչութեան դնել նոր իր… կանութեան մը, երկու հիմնական … դիրներու առջեւ։ Առաջինը եւ … միջականը՝ հոգատարութեան … բացման կամ Ֆրանսայի եւ Սուր… միջեւ դաշնագրի մը կնքման խնդ… իսկ երկրորդը համարաբական պետութեան մը կազմութեան, Սու… բիոյ ժողովուրդներու յարաբեր… թեանց եւ անոնց մասնակցութեան խնդիրը.

Այս հիմնական խնդիրներն … որ ստեղծեցին ազգայնական … սակցութեան կողքին, չափաւոր… րու կուսակցութիւն մը, որուն … սակէտները հիմնովին տարբեր … ազգայնականներու տեսակէտներ… Անոնք իրենց հիմ ունին ցանկալ… դէպի հնարաւորը, եւ ապա Սուր… ֆիզիքական գոյութիւնը՝ … քաղաքական միաւոր, վարչական … քաղաքական դաստուորման մէջ։ … հա հիմնական գծերը նոր կուսակ… ցութեան, որ Սուրիոյ մէջ … վերջին ընտրական յաղթանակը, … այժմ կը պատրաստուի նաեւ Դա… մասկոսի ընտրութիւններուն։

Թէ ինչու անակնկալ յաջող… թիւն ունեցաւ այդ նոր կուսակց… թիւնը, եւ թէ քաղաքական ինչպ… սի հոլովման մէջ կը գտնուի այժմ… այդ մասին՝ Դամասկոսի ընտրու… թիւններէն յետոյ։

ԶԱՐԵՀ

Ռումբ մը կը նետուի Դամասկոսի մէջ

Հալէպի նորընտիր երեսփոխաններէն «Էլ Ահալի» թերթի տնօրէն Պ. Շաքիր Նամէթ Շապանի … պէն Դամասկոս եկած էր եւ իջեւանած Դամասկոսի պանդոկը։

Անցեալ շաբթու իրիկուան ժամը 7ին կարգ մը անծանօթներ պանդոկին վրայ շատ զօրաւոր ռումբ մը կը նետեն։ Ռումբը այնքան … հեղ որոտում մը կը հանէ որ, պանդոկին ամբողջ ապակիները ջարդ ու փշուր կ'ըլլան։

Կառավարութիւնը խիստ քննութեանց կը ձեռնարկէ, սակայն … րելի չըլլար երեւան հանել … գործները։ Ժամը 11ի … այդ կողմերը թափառող քանի մը երիտասարդներ կը ձերբակալուին, բայց քիչ վերջ ազատ կ'արձակուին։

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ՞ՆՔ

Մարդասիրութիւնը, գութը որեւէ մէկուն իրաւունք կուտա՞ն քաղցր մահով մը (euthanasie) վերջ տալու մահամերձի մը կամ ամբուժելի հիւանդի մը կեանքին եւ տառապանքին։

Այս հարցումով վերջացուցած էի նախորդ յօդուածս։

Խղճի այս պարագան հին ժամանակներէ ի վեր զբաղեցուցած է փիլիսոփաները, գրագէտները ու բժիշկները եւ բոլոր անոնք որոնք անզօր ներկայ եղած են սիրելիի մը մարմնական եւ հոգեկան անվերջ ցաւերուն։

Մէկ քանի տարի առաջ բազմաթիւ գիտուններ եւ բժիշկներ արտայայտուեցան այս խնդրին մասին։ Շատերը կը խուսափէին սպաննելու իրաւունք տալէ ո՛չ բժիշկներուն, ոչ ալ հիւանդին պարագաներուն։ Դրական պատասխան տուողներու կարգին երեւցաւ ծանօթ փրոֆ. Շարլ Ռիշէ, որ կ'ըսէր թէ լաւ է դեղով մը մեռցնել անդարմանելի հիւանդութեանց եւ անբուժելի ցաւերու ենթակաները։ Բայց որովհետեւ, կ'աւելցնէր, ոչ ոք իրաւունք ունի ուրիշին անունով խօսելու, ինք կը փափաքէր այդ ձեւով մահ մը նման պարագաներու մէջ։ Վերջերս փրոֆ. Ժան Լուի Ֆօր եւս իր մէկ յօդուածը գրեթէ նոյն եզրակացութեամբ կը վերջացնէր։

Գրագէտները, ընդհանրապէս, դրական լուծում մը տուած են խղճի այս հարցին, այսինքն իրաւունք տուած են իրենց հերոսներուն սպաննելու իրենց մէկ սիրելին, վերջ տալու համար անոնց տանջանքներու կամ երկարող հոգեւարքին։

Այսպէս, Ռոժէ Մարթէն տիւ Կար Les Thibaull ընդարձակ վէպին մէջ, բժիշկ մը, չկարենալով հանդուրժել իր հիւանդ եղբօր անտանելի ցաւերուն, վերջ կուտայ անոր կեանքին, մեծ քանակութեամբ մորֆին ներարկելով։

Դարձեալ, անգլիացի ծանօթ գրագէտ Somerset Maughanի մէկ թատերախաղին մէջ (Le Cyclone) որ տակաւին քանի մը շաբաթ առաջ կը ներկայացուէր փարիզեան ծանօթ բեմի մը վրայ, մայր մը, քիչ մը աւելի քնաբեր դեղ տալով, կը մեռցնէ իր անդամալոյծ զաւակը, որուն նախապէս խօսք տուած էր այդպէս ընել, կանխելու կամ խնայելու համար անտանելի տառապանք մը։ Բայց հեղինակը չափազանց ընդարձակած է հիւանդները քաղցր մահով մեռցնելու սկզբունքին կիրարկման սահմանները, որովհետեւ անդամալոյծին տառապանքը մեծ մասամբ հոգեկան էր, եւ որ կրնար սաստկանալ եթէ ան նշմարէր, եւ օր մը պիտի նշմարէր, իր կնոջ սէրն ու անհաւատարմութիւնը կրտսեր եղբօրը հետ։

Ոչ միայն վէպի մէջ եւ բեմի վրայ, այլ կեանքի մէջ ալ կը պատահին նման դէպքեր։ Վերջին 2-3 տարուան ընթացքին, Փրանս. դատարանները առիթը ունեցան դատելու քանի մը անձեր որոնք ատրճանակի հարուածով սպաննած էին իրենց հիւանդ մէկ սիրելին (մայր, նշանած, քոյր) չտոկալով անոր կրած ցաւերուն։ Բոլորն ալ անպարտ արձակուեցան, երբ հաստատուեցաւ որ հիւանդները խլիրդի կամ թոքախտի հետեւանքով անբուժելի վիճակի մը հասած էին, եւ սպաննիչներն ալ գըթութենէ մղուած արագացուցած էին անոնց մահը, պատճառներ զորս դատարանը «մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց» նկատեց։

Արդ, շատեր կը պահանջեն որ օրէնքը բացառաբար ճանչնայ տառապող եւ անբուժելի նկատուած հիւանդներուն քաղցր մահ մը տալու իրաւունքը, քանի որ խիղճն ու զգացումը կ'արտօնեն զայն ու հիւանդները իրենք իսկ մահը յաճախ իբրեւ շնորհ կը խնդրեն։

Տակաւին 1912ին, այդ նպատակով օրինագիծ մը ներկայացուեցաւ գերմանական Ռայխսթակին, որ անշուշտ մերժուեցաւ։ Նոյն թուականներուն, Տոքթ. Պինէ Սանկլէ, հեղինակը «Յիսուսի Խենթութիւնը» գրքին, երկար ուսումնասիրութիւն մը պատրաստած էր այն պայմաններուն մասին, զորս պէտք է լրացնէին քաղցր մահուան թեկնածու հիւանդները։ Մասնագէտներէ կազմուած յանձնախումբ մը պիտի քննէր այսպիսիները եւ յետոյ որոշում պիտի տար անոնց խնդրանքին գոհացում տալու մասին։ Իսկ 1921ին, գերմանացի երկու բժիշկներ, անշուշտ խորհելով որ եթէ հիւանդներու կամքին ձգուի դժուար պիտի ըլլայ թեկնածու գտնել, օրինագծով մը կ'առաջարկէին քաղցր մահուան ենթարկել բժշկական լուրջ քննութենէ մը յետոյ անբուժելի նկատուած բոլոր հիւանդները. առանց հարցնելու մեռնելու կամ ապրելու մասին անոնց տրամադրութիւնը։

Մէկդի ձգենք շատ մը պարագաներու մէջ հիւանդութեան մը անբուժելիութիւնը հաստատելու դժուարութիւնները եւ յարակից խնդիրներ, նկատի առնելու համար միայն տառապող հիւանդներու բաղձանքին կամ գութի զգացումի մը անսալով մեռցնելու պարագան։

Միթէ՞ կարելի է հիմ բռնել հիւանդին բաղձանքը, նոյնիսկ եթէ հիւանդը ամբողջովին պահած է իր գիտակցութիւնը, վերջ տալու համար անոր կեանքին։ Հիւանդները, ցաւի եւ տառապանքի ազդեցութեան տակ յաճախ կը կանչեն մահը։ Բայց գրեթէ միշտ բերանն է միայն որ կ'արտայայտէ շուտով մեռնելու բաղձանքը, իսկ ինքնապահպանութեան բնազդը, որ այնքան զօրաւոր է բոլոր կենդանի էակներու մէջ, ուժգին կը բողոքէ մահուան հաւանականութեան դէմ։ Տակաւին անցեալ տարի կը խնամէի 96 տարեկան հրեայ կին մը, որ օրն ի բուն կը տրտնջար իր յօդացաւերուն համար, եւ ամէն այցելութեանս կը բացագանչէր. «Ե՞րբ պիտի մեռնեմ ու ազատիմ»։ Բայց երբ իրիկուն կ'ըլլար, չէր համարձակեր անկողին մտնել, վախնալով որ…… կը մեռնի։ Ամէնէն անտանելի ցաւերու ենթակայ հիւանդները, եթէ վայրկեան մը վստահ ըլլան թէ բժիշկը կամ իր պարագաները արտօնուած են մեռնելու իր փափաքին անմիջապէս գոհացում տալու, վստահ եմ որ աննշան պիտի ըլլար մահը աղերսող հիւանդներու թիւը։ Միւս կողմէ, նման արտօնութիւն մը թերեւս փորձութիւն մը ըլլայ ոմանց համար…

Գթութիւնը եւս զօրաւոր պատճառ մը չէ օրինական դարձնելու համար մահամերձ կամ տառապող հիւանդներու մահը արագացնելու սկզբունքը։ Այդ պայմաններուն մէջ գտնուող հիւանդի մը պարագաները, գթութենէ մղուած, յաճախ անուղղակի թելադրութիւններով կը հասկցնեն բժիշկին թէ մահացու… կում մը բարիք մը պիտի ըլլ… հիւանդին համար։

Դժբախտաբար մարդկային … գեկան շէնքին յատակը քիչ … աղբային խառնուրդ մը կայ, որ … ճախ կը պղտորէ երեւութապէս … մէնէն բարձր, գեղեցիկ եւ բարի … զգացումներուն աղբիւրը, … առանց մեր գիտակցութեան … պէս որ, մեզ հետաքրքրող պարագային մէջ, գթութիւնը արիւնոտ… պատճառը, երեւութապէս հիւանդին … տառապանքը ըլլալով հանդերձ, … պէս կրնայ անխոստովանելի … ցում մը ըլլալ։

Ահա ինչու, օրէնքը որ եւ է … երբեւիցէ կանխաւ չպիտի արտօնէ … ռապող եւ նոյնիսկ մահամերձ հի… ւանդները քաղցր մահուան ենթ… կելու սկզբունքը։ Բայց, երբ որեւէ … գործադրէ զայն, անոր արարքը … շարժառիթներուն մէջ մեղմացուց… պարագաներ պիտի փնտռէ։

Իսկ բժիշկը միշտ պիտի կատա… րէ իր պարտականութիւնը, որ … ամէն տեղ եւ ամէն կերպով պայ… քարիլ մահուան դէմ եւ պահպան… կեանքի վերջին նշոյլը։ Բայց միե… նոյն ատեն, պիտի գիտնայ ամոք… տառապող մահամերձի մը վերջ… օրերը կամ ժամերը, թելադրուել… միայն իր խղճէն։

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի՞նչպէս կ'աշխատին Զորագէսի մէջ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (18 փետր.) կը կարդանք.—

Զորագէս-Ղարաքիլիսա գծին սիւներու հաստատման աշխատանքները կ'ընթանան շատ դանդաղ։ Վերջին վեց ամսուան ընթացքին օրական միջին հաշիւով աշխատած են 50 բանուոր։ Ներկայիս Շահալուի մէջ պատրաստ են 17 սիւն, Սարմուսախլուի մէջ 4 սիւն։

Թիֆլիզի գործարանը ատենին չի հասցներ շինութեան նիւթերը։ Երբեմն սխալ հասցէի կը ղրկէ։ Գամերը Շահալու ղրկելու տեղ, Զորագէս կը ղրկէ, Սարմուսախլուի պահանջած առարկաներն ալ Շահալու։

Ածուխն ու գործիքները երբեք չեն հասցներ ժամանակին, պատճառ դառնալով որ կանգ առնեն աշխատանքները։ Երբ բանուորներուն օր մը արձակուրդ տրուի, աշխատավարձ չեն վճարեր։ Աշխատավարձերը գէշ բաշխուած են, բանուոր մը 3 ամսուան մէջ ստացեր էր 120 րուբլի, փոխանակ ստանալու օրական 7 րուբլի։ Այս պատճառով, աշխատանքն ալ յառաջ չերթար։ 6 ամսուան ընթացքին կանգնած են 21 սիւն, մէկ բանուոր օրական դարձած է 4 գամ։ Հսկող չկայ, արհեստագէտ չկայ, այնպէս որ բանուորները կը կանգնեն սիւները, յետոյ կը քանդեն նորէն ու այս անգամ շիտակ տնկելու համար։ Երբ ածուխ չեն հայթայթեր բանուորներուն, անոնք ալ իրենց կարգին կը վառեն շինութեան տախտակները։ Ճաշարան չկայ եւ ճաշը կը բերուի հեռուներէն, հետեւաբար ճաշի ժամը կ'անցնի, մինչեւ որ բանուորները ճաշի նստին։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Քորին դրա՞մ կուտայ

ԹՈՒՐՔ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐՈՒՆ

«Վագըթ» կը գրէ փարիզի Թուրք ընդդիմադիրներու հրատարակութեանց առթիւ (12 մարտ).

— Կարելի՞ է սպասել 150նոցներէ որ ամէնան Թուրքիայէ դուրս կատարեն այն դաւաճանութիւնը զոր Թուրքիոյ մէջ կը գործադրէին։ Անոնցմէ դաւաճան Մէհմէտ Ալի, Փարիզի մէջ իր հրատարակած ֆրանսերէն թերթով կը շարունակէր այս չարութեան պարտադրութիւնները ի գործ դնել։ Հիմա կը տեսնուի թէ Նէճաթի Րիֆաթ՝ որուն ստորագրութիւնը կ'երեւէր անկէ առաջ Մէհմէտ Ալիի թերթին մէջ, հեռացած է անկէ, չկրնալով շահերը բաժնել եւ սկսած է «Լա Թիւրքի Լիպրը» անուն բարբանջագիր մը հրատարակել։

Նէճաթի Րիֆաթ անունը տեսնելով, հայրենադուրկ Թուրք մը չկարծէք զայն։ Այս մարդը հրեայ մըն է, որ իր ապականութեանց կը գոհէ 1-2 Թուրքերէն բառեր, որպէս զի իր բարբանջանքներով չարատաւորուի հրեայի մը անունը,

Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, թէ՛ դաւաճան Մէհմէտ Ալի եւ թէ այս կեղծանուն գործածող «հէրիֆ»ը բացորոշապէս յայտնի ըրած են այլեւս թէ Սուլթանութեան կուսակից են։ Այս 150նոց ջաղացքին ջուրն ալ մասամբ Ապիտ էֆէնտիէն կուգայ։

Կը կարծենք որ մեր ընթերցողները կը յիշեն թէ այս Ապիտը, Ապտիւլ Համիտի տղան է։ Միայն թէ՛ իբր թէ չէր բաւեր այս ազգին տարիներով իր հօրմէն քաշածը, կ'երեւի թէ, հիմա ալ Խանէտանի մնացորդներուն այս թշուառական շառաւիղը սկսեր է ազգին արիւնը ծծել։

Այս կէտը չէ սակայն բուն խիղճ մեզի զարմացնողը եւ այս տողերը գրելու առիթ տուողը, այլ մեր ստացած այն տեղեկութիւնը թէ՝ համբաւաւոր Քօթին ալ դրամական աջակցութիւն կ'ընծայէ Մէհմէտ Ալիի եւ այս Հրեային։ Քօթի՝ Փարիզի մէջ «Լ'Ամի տիւ Փէօբլը» անուն թերթը հրատարակող այն դրամատէրն է որ կը շարունակէ «Քօթի» մարքայով անուշահոտութիւններ մեր քովը շինել եւ մենք կ'առնենք ու կը գործածենք զանոնք։ Տեսէք, Ֆրանսացիները ի՛նչ տեսակ մարդեր կը սնուցանեն։

Մէհմէտ Ալի, ինչպէս նաեւ իր անգլիացի կինը, իրենց անյագստամոքսը լեցնելու համար, կրնան ամէն տեղ դառնել իրենց գլուխը, բայց ատոնց մէջ ի՞նչ գործ ունին այս Քօթիները, այս կեղծական դասակարգի անձերը։ Եւ ի՞նչպէս Թուրք հանրապետութեան դէմ եղած այս բացասական հրատարակութեանց աչք կը գոցուի հանրապետութեան օրրանին՝ Ֆրանսայի մէջ։

Ասկէ աւելի չենք կրնար ըմբռնել։

Նոր յայտարարութիւններ երեւելի հռամանցի մասին

Գահիրէի Թուրք հիւպատոսը, Շէմսէտտին պէյ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Արեւ»ի.

— Մեր ստացած նոր հրահանգը այն է թէ արտասահման գտնուող փոխանակելի բոլոր Յոյները որոնք Թուրքիա ծնած են, կրնան Թուրքիա մտնել 2 ամիս մնալու պայմանով։ 1924 օգոստ. 6էն առաջ օտար երկիր գաղթած բոլոր Թուրքիացի Թրքահպատակ Հայերը կրնան դառնալ, արտօնուելէ ետք։ Ընդհ. պատերազմէն առաջ հաստատուածներն ալ նոյն ձեւով, այն է արտօնութեամբ։ Յոյներէ զատ Թուրքիա ծնած բոլոր այն անհատները զորս Թրքահպատակ կը ճանչնայ Թուրք հանրապետութեան կառավարութիւնը եւ որոնք դուրս ելած են երկրէն ոեւէ պատճառով, առանց անցագրի եւ կամ օտար ու օսմանեան անցագրով կրնան մասնաւոր արտօնութեամբ վերադառնալ եւ հաստատուիլ։

Հարցարաններուն ճշգրիտ պատասխաններ պէտք է տալ։ Մէկը կը մնայ մեր քով, միւս երկուքը կը ղրկուին Էնգիւրի, Ներքին գործավարութեան, մէկը իրեն քով պահուելու եւ միւսը Ընդհ. Ապահովութեան Տեսչութեան համար։ Այս վերջինը պէտք եղած քննութիւնը կը կատարէ գտնելով ազգականներու կամ ծանօթներու հասցէները, եւ եթէ խնդրարկուն ոեւէ անցեալ չունի, հրահանգ կը ղրկուի մեզ անցագիր տալու։

Երկու ամիսէն կարելի է արտօնութիւն ձեռք բերել։ Մենք ամէն դիւրութիւն կուտանք պաշտօնական ձեւակերպութեան լրացման համար, եթէ երբեք յոռի անցեալ չունի խնդրարկուն։

Եգիպտական հպատակութիւնը ընդունածները յաչս Թուրքիոյ կը մնան միշտ Թրքահպատակ, որով անոնք ալ կրնան դառնալ, լեցնելով հարցարանները, քանի որ համաձայնութիւն չէ գոյացած երկու կառավարութեանց միջեւ՝ հպատակութիւն փոխելու համար։ Չեմ կրնար բան մը ըսել այն հարցման թէ՝ վերադարձողները պիտի կրնա՞ն իրենց կալուածներուն տիրանալ։ Ինչպէս ըսի, Յոյներէն զատ երկիր վերադարձողներու մասին ոեւէ հրահանգ չենք ստացած դեռ, իսկ վերոյիշեալ ձեւակերպութիւնները քանի մը տարիէ ի վեր գոյութիւն ունին արդէն։

Փոքրամասնութեանց խնդիրը

Վերջերս յունական թերթերը կծու յօդուածներ հրատարակեցին Թուրքիոյ դէմ, ամբաստանելով զայն թէ փոքրամասնութիւնները Թրքացնելու կը ձգտի։

Այս առթիւ Ճիւմհուրիյէթ կը գրէ իր խմբագրապետին, Եոնուս Նատիի ստորագրութեան տակ.—

Մեր աչքին առջեւ են Յունաստանի արդի կառավարութեան ընդդիմադիր կարգ մը թերթերու հրատարակութիւնները՝ Պոլսոյ Յոյները Թրքացնելու մասին։ Իբր թէ Պոլսոյ յոյն թերթերուն ճնշման տակ, իրենց փոքրամասնութեան իրաւունքներուն դէմ գրել կը տրուի։

Մենք Թուրքեւհելլէն բարեկամութեան ունեցած մեծ կարեւորութիւնը ըմբռնելով, չուզեցինք այդ խնդիրը վէճի նիւթ ընել, որովհետեւ զգացումով եւ նուազ ծանօթութեամբ եղած խորհրդածութիւններէ օգուտի տեղ վնաս յառաջ կուգայ։

Յոյն թերթերու այն քանի մը յօդուածները որոնք Աթէնքի թերթերուն իրարանցման տեղի տուած են, ծագում կ'առնեն Խալքի ընդհ. քարտուղար Րէճէպ պէյի համալսարանի սրահին մէջ մեծ բազմութեան մը ներկայութեան ըրած բանախօսութենէն։ Րէճէպ պէյ Խալք կուսակցութեան քաղաքական ծրագիրը քննած է։ Խալք կուսակցութիւնը յեղաշրջական, աշխարհիկ, ժողովրդական, կառավարական կուսակցութիւն մըն է։

Այս կուսակցութիւնը հիմնուած է ազգին մեծամասնութեան վրայ, որ լեզուի ու գաղափարի նոյնութեան սկզբունքները ուղղութիւն ընտրած է իրեն։ Թուրք հիմնական կազմակերպութիւնը՝ ամբողջ Թրքութեան մէջ բովանդակող բոլոր տարրերը Թուրք կը նկատէ։

Ազգի մը անդամները միայն իրենց հպատակութեամբ չեն կրնար որոշուիլ։ Անոնք իրենց գաղափարով եւ զգացումով միշտ շարժման մէջ գտնուող եւ այդ կերպով իրենց պատկանած ցեղին կենսունակ տարրերն են։ Խալք կուսակցութիւնը գաղափարի ազատութեան վրայ հիմնուած ըլլալով եւ իր քաղաքական ծրագիրը յառաջդիմական ոգի ունենալով, կարգ մը յոյն թերթերու այդ ծրագրին մէջ իրենց պատկանած փոքրամասնութեան համար առողջ սկզբունքներ տեսնելը՝ ոչ հիմնական կազմակերպութեան հակառակ է եւ ոչ ալ փոքրամասնութեան իրաւունքներուն։

Գալով փոքրամասնութեանց իրաւունքին, այս խնդրոյն մէջ բնաւ դեր չունի։ Որովհետեւ կարգ մը թերթերու հրատարակութիւնները ոչ այդ իրաւունքը մէջտեղէն վերցնելու բաւական են եւ ոչ ալ այդ իրաւունքին մէջտեղէն վերցած ըլլալը կը յայտնեն։ Այս իրաւունքը մայրենի լեզուով դաստիարակութեան եւ կրօնական սկզբունքներու պահպանութեան շուրջ կը դառնայ։ Յոյն, հրեայ եւ հայ տղոց թուրքերէն սորվիլը՝ չարգիլեր զիրենք սորվելու իրենց լեզուն։

Գալով կրօնքին, Թուրք հիմնական կազմակերպութիւնը ոեւէ դաւանքի ներշնչած ապահովութենէն աւելի զօրաւոր երաշխաւորութեան տակ առած է։ Այս է պատճառը ուրիշ իրարանցման։

Ընդհակառակը Էնկիւրիի մէջ տեսանք որ պիւտճէի անձկութեան դարմաններ խորհուած ատեն, կառավարութիւնը փոքրամասնութեան վարժարաններուն օգնելու շատ հնարաւորութիւն ունենալէն կը նեղուի։ Հետեւաբար պաշտօնական եւ մասնաւոր շրջանակներու մէջ փոքրամասնութեանց վերաբերեալ իրաւունքները ոեւէ ձեւով եւ սատիճանով խանգարելու գաղափարէն հետք չկայ։

Այսպէս է տարապէս եւ Թուրք հաւաքականութեան մէջ փոքրամասնութիւններուն ամէն կողմ կատարեալ ազատութեան մէջ աշխատելուն արգելք չկազմեր։

Միայն թէ այս խնդիրը փափուկ կէտեր ունենալով, որքան ալ բարեացակամութիւն ըլլայ, այս խնդրին շուրջ աշխատողները (Թուրք ըլլան թէ Յոյն) շատ ուշադրութիւն պէտք է ընեն։

Ընդդիմադիր հելլէն մամուլը, պէտք է վստահ ըլլայ որ Թուրքեւհելլէն բարեկամութեան տեսակէտով, Թուրքոյ մէջ փոխուած բան մը չկայ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Լիոնի մէջ

ԼԻՈՆ, 15 մարտ.— Շաբաթ իրիկուն, Գ. քաղաքապետարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Արիներու տեղական մասնաճիւղին հանդէսը։ Խուռն բազմութիւնով մը լեցուած էր սրահը։ Հանդէսը բացուեցաւ «Գողթան» երգչախումբի «Յառաջ նահատակ»ովը։ Արիներու բարեկամ Ե. Մոմճեան քանի մը խօսքով բացատրեց սկաուտութեան եւ նման շարժումներու կարեւորութիւնը սկսած Սպարտացիներու «չարքաշ եւ կարկապահ» սերունդէն (որոնք Մարաթոնի եւ Թերմոպիլէի նման չտեսնուած յաղթանակները շահեցան պարսկա-յունական երկարատեւ պատերազմներու ընթացքին) մինչեւ ընդհ. պատերազմը, որու ընթացքին պզտիկ դեր չէ որ խաղացին անգլիացի սկաուտները մասնաւորաբար։ Յետոյ կարդալով սկաուտներու դաւանանքն ու նշանաբանը, թելադրեց քաջալերել սկաուտական շարժումն ու հայ մանուկները յանձնել անոնց զուրգուրանքին, ի՛նչ անունի տակ ալ կազմուած ըլլան անոնք։

Գեղարուեստական բաժինն կը մասնակցէին մեր գաղութի շնորհալի սիրողները։ Հաճելի էին «Գողթան»ի խմբերգներն ու Օր. Տ. Պետրոսեանի մեներգները։ Ընդհանուր առմամբ շատ աղուոր անցան զոյլուկներու եւ ծիծեռնակներու արտասանութիւններն ու տրամախօսութիւնը։

«Սինէ-Աթի» վարիչը, սկաուտ Կանտրին, յատկապէս եկեր էր Մարսէյլէն, ցուցադրելու համար Հայ Արիներու անցած տարուան Նիսի բանակումի աշխատանքները։ Ցուցադրուած ամէնէն յուզիչ տեսարաններէն մէկն էր՝ բանակումի բացումը, զինուորական տողանցքներով ու ազգային դրօշակի պարզումով, որ ծափերով և հուռռաներով ողջունուեցաւ հայրենասէր հասարակութենէն։ Ամէնէն վերջը կտաւին վրայ երեւցաւ կատակերգակ Շառլօ՝ ոստիկանի դերին մէջ։

Հանդէսը աւելի ապաւորիչ կրնար դառնալ անկասկած՝ եթէ արինները օրուան նախագահութիւնը յանձնած ըլլային աւելի երէց, տարիքոտ անձնաւորութեան մը եւ իրենք ալ քիչ մը աւելի հոգ տանէին սրահի կարգապահութեան։ Այսուհանդերձ ամէն գովեստի արժանի են արիներու ձեռնարկն ու այն բոլոր աշխատանքները որ կը տանին յոխ-միջիկ մեր գաղութին մէջ, ի խնդիր նոր սերունդի փրկութեան։

× Ձմեռն անցաւ՝ եկաւ գարուն։ Միջատները, մոզէններն ու խլուրդներն անգամ արթնցան իրենց խոր քունէն։ Լիոնէն ազգային մարմինները՝ որոնք եղանակային քունի մտած էին, դեռ չարթնցած անուշիկ քունէն։ Հազար անգամ գրուեցաւ բազմանգամ անգործ ընտանիքներու թշուառութեան մասին։ Վերջերս՝ մետասաներորդ ժամուն կարդացինք գաղութին ուղղուած կոչ մը, ըստ որու՝ Կեդր. Վարչութիւնը հանգանակութեան պիտի ձեռնարկէ «ազգային տուրք»ի անուան տակ, «աղքատներու օգնութեան եւ եկեղեցւոյ բարեզարդութեան», ուրիշ խօսքով տէրտէր-տիրացուներու ամսականները տալու համար։ Ինչպէս կը տեսնենք, հոս արդէն խօսք չկայ ո՛չ անգործներու եւ ո՛չ ալ եղբայրական օգնութեան մասին։ Մինչ անդին խմբակ մը կայ որ հանգանակութիւններ կը կատարէ անգործներու անունով, «սօցիալիզմ կը կառուցանէ» յիմնեակ մը երիտասարդ բանուորներու փորերուն մէջ միայն եւ հասարակ առիթներով փողոցային բառարանը կը ճոխացնէ փանջունիական ելոյթներու մէջ։ Ոչ խարակերպ անճարակներ։Ահա՛ Լիոնի ծաղկեփունջը։

Գալով Վիլէօպանի մեր անգործ հայրենակիցներուն, որոնք երեք ամիսէ ի վեր սնանեցան քաղաքապետին մեր Գաւառ. ժողովի ներկայացուցիչներուն ցոյց տուած «սիրալիր ընդունելութիւն»ով եւ խոստացած «կը մտածեմ»ներով, կրնան դեռ երկար ժամանակ սպասել, հաւատքով, յոյսով եւ համբերութեամբ, փառք տալով ազգային մարմիններուն եւ ստամոքսի համայնավարներուն, որոնք ինչպէս կ'երեւի, անօթութեան «թէօրի»ները կարդացած են միայն գիրքերու մէջ։

Առ այժմ այսքան։ Յաջորդով կ'անդրադառնանք կրթական հարցին, որու մասին այնքան հոգ չեն ըներ մոմապաշտները։

× Հաւաստի աղբիւրներէ կը տեղեկանամ թէ՝ Լիոնի ոստիկանութիւնը սկսած է հետապնդել մեր գաղութի գլխաւոր «սըմսար»ները, կեղծիքի եւ խարդախութեան յանցանքներու համար։ Աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար որ, փոխանակ իրենց ու ուրիշներու ընտանիքները դժբախտ ընելու, պատուաւոր ձեւով տանէին ժամանակին, իրենց միջնորդի հանգամանքը։ Աղտոտ գործ եւ անփառունակ վախճան։

Միտանեան

ՄԱՄՈՒԼ

Մուտն ու խաւը

Սելանիկի «Հորիզոն»ը, պատասխանելով այն մեղադրանքներուն թէ դաշնակցական մամուլը սեւ գոյներով կը ներկայացնէ խորհրդային Հայաստանը, դիտել կուտայ.(6մարտ).

— «Ամէն թիւրիմացութիւն փարատելու համար, կը յայտարարենք անգամ մըն ալ, որ մենք ներգաղթին դէմ չենք. ընդհակառակն, աւելի քան շնորհակալ ենք Երեւանցիներուն, որ առաւել կամ նուազ չափով պատեհութիւններ կը ստեղծեն մեր թափառական ու թշուառ բազմութիւններուն հայրենիք երթալու եւ հոն գէշ աղէկ տնտեսութիւն ապահովելու համար։ Ուրիշ առիթներով ալ պարզած ենք մեր այս տեսակէտը եւ այս մասին նոր հաւաստիքներ ու բացատրութիւններ տալը աւելորդ կը նկատենք։

Եւ սակայն, ներգաղթի կողմնակից ըլլալու համար սուտ խօսիլը կամ իրողութիւններն ու ճշմարտութիւնը թաքցնելը պայման չէ։ Աւելին՝ պարկեշտ մարդու գործ չէ։ Գոյավիճակ մը կայ մեր առջեւ զոր ծածկամտութիւնով կամ անիմաստ եւ անհարկի բարեպաշտամբութեամբ կարելի չէ պարտկել։ Գոյավիճակ մը՝ որ դժբախտ իրականութիւն է եւ ոչ թէ շինծու հեքեաթ կամ չարամիտ յերիւրանք։ Չենք հասկնար պայմանադրական ու բռնազբօսիկ լռութիւն մը կացութեան մը շուրջ, որուն դժոխային բնոյթը ծանօթ է արդէն բոլորին եւ որուն շուրջ, մինչեւ այսօր, միլիոնաւոր սիւնակներ լեցուած են աշխարհի բոլոր թերթերուն մէջ։ Կեղծ պիտի ըլլար լռութիւնը այն բոլոր ընթացիկ դէպքերուն մասին, որոնք ամէն օր տեղի կ'ունենան այդ աշխարհամասին մէջ եւ կը բացատրեն տիրող կացութեան ծանրութիւնը։ Զգուշանալով, պատահած դէպքերուն արձագանգ չըլլալով, անոնց իրականութենէն բան մը չպիտի փոխուէր։ Եւ աւելի լաւ է որ մեր հայրենակիցները լսեն այս ամէնուն մասին եւ գիտակցօրէն ճամբայ ելլեն։ Իմանան անցուդարձերը, ըմբռնեն հոն տիրող պայմանները եւ իրենք իրենց որոշումը տալէ վերջ միայն բռնեն կապեն ու շոգենաւ մտնեն»։

ՕՐ. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
ԵՒ
ՏՈՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ
Ամուսնացած
17 Մարտ 1932 Փարիզ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վէպ)

Ա. ՄԱՍ

XI.

Մենք ալ ասանկ ենք, հասկցա՞ք... Մեր ժողովուրդն ալ ասանկ է... Ալի՞ք կ'ուզէք մեր պատմութեան եւ կեանքին մէջ, բայց, ազգը ազգ է միշտ, տղա՛ք...

Երկնային այդ անդորր կիսամութին մէջ, անոր ձայնը տղոց կուգար քաղցր ու ապաւորիչ։ Աղբիւրէն ծովեզերք, էմմին խօսէր ու գրաւեր էր անոնց բովանդակ ուշադրութիւնը։

Զգալապէս գոհ էր ե՛ւ Պ. Արամը։ Իրիկունը կը յառաջանար, սակայն։ Սկսան քալել, մտնելու համար քաղաք, մինչ հեռուն, երկա՛ր լեռնաշղթան կը հսկէր դաշտերու խաղաղ տարածութիւնը՝ ընկողմանած մութ-կապոյտ ստուերի մը մէջ։

Սուրէն տուն եկաւ հոգեփոխուած, բայց՝ մտահոգ։ Փորձեց մտովին վերլուծել Բարթող Էմմիին խօսքերը։ Մայրիկը նստած էր աթոռի մը, սեղանին առջեւ, ու գուլպայ կը հիւսէր։ Սիրանը, հացէն գուշն առած դուրս ելաւ խոհանոցէն։ Հայրիկը պարտէզն էր, կուկուզ ըրած, այդ մութին մէջ, դեռ կը շարունակէր ընձչակներ զետեղել՝ նորածիլ բոյսերուն քով։

Քիչ վերջ նստան ճաշի։ Հայրիկը կարծես աւելի տրամադիր էր այս գիշեր։ կատակեց, նոյնիսկ, քիչ մը, Սիրանին հետ ու յաճախ նայեցաւ Սուրէնին, տեսակ մը հպարտութեան զգացում աչքերուն մէջ։

Սուրէն, ինչպէս միշտ, թուղթի դէզի մը առջին, կը գրէր ու կ'աւրէր։ Այդ բանը անդիմադրելի պահանջ մը դարձեր էր իրեն համար։ Ու սեղանին վրայ դրուած, որեւէ թերթ մը, փաթթուած լրագիր մը տեսա՞ւ, պիտի ելլէր ու կարդար։ «Դասերուդ նայէ, տղա՛ս», — կ'ըսէր, յաճախ, մայրը։ Հիմա նորէն նայեցաւ՝ ակնոցին վրայէն, պահ մը դադրեցաւ հիւսելէ, ու.

— Սուրէն, — ըսաւ — դէյնդ կը յոգնեցնես, ձգէ սա գազէթները...

— Ես գազէթճի՛ պիտի ըլլամ, — պատասխանեց Սուրէն, ու շարունակեց ծրտել, մինչ հայրը, աչքերը բացած, կը նայէր իրեն։

Ի վերջոյ, Սիրանը ելաւ վեր՝ պառկելու։ Որովհետեւ կը վախնար, Սուրէն գնաց ետեւէն։ Բայց չպառկեցաւ ու մնաց ոտքի։

Աւոր ձեւերուն չեմ հաւնիր, Ռուբէ՛ն, — շշնչաց մայրը, — օր մը նորէն պըտ' պոռթկայ... Իր գլուխը պ'ուտէ. քեզի գլել պըտ'չտայ... Իշ պըտ'անես նէ արէ վեր առ... Ձե՞ս նայիր «գազէթճի պըտ 'ըլլամ»ը բերանն է Աստուծուն օրը... Վերջացուր սա գործդ աղ շանը հետ... Մազ բուսաւ բերանս ըսելէն. քեզի ջուրի ձան կուգայ կոր...

— Է՛, աղէ՛կ — ձայնը բարձրացուց հայրիկը, — նորէն քարոզ մի կարդար գլխիս...

Թէեւ, վարպետ Ռուբէն կ'ըմբռնէր թէ ճիշդ էր կնոջը ըսածը, բայց նեղուեցաւ անոր թելադրանքէն։ Պէտք ունէր եւ արհեստ. երիկ մարդ էր, վերջապէս... կնիկէ՞ խելք պիտի առնէ...

Վերի սենեակին պատուհանը բաց էր։ Պէտք էր գոցել։ Սուրէն մօտեցաւ, ու իր ակնարկը գնաց հանդիպակաց տանը պատուհանին, ուր միշտ կը տեսնէր միեւնոյն գրաւիչ դէմքը...

Իր հոգեհատորը կար հոն։ Իր հոգին բարձրացած էր հոն։ Իսկ միտքը հեռացած չունէր, արդէն։ Եթէ կարենար հիմայ, մո՛ւթ գիշերով, մարմնապէ՛ս ալ հասնիլ հոն ու... բայց, յիշեց, որ պարտէզին մէջ մեծ փոս մը կար ու պէտք էր ոստնուլ այդ մե՛ծ բացուածքէն...

Կրնա՞ր, արդեօք...

— Ելէք տունիդ տէրը եղիր տէ,— մայրիկին ձայնը լսուեցաւ յանկարծ, սենեակ բերող սանդուխներուն վրայ։ Ամուսնոյն հետ կը խօսէր։

Ու Սուրէն արա՛գ մը մտաւ անկողին, գոնէ՛ երազին տէրը ըլլալու համար...

Պատուհանը բաց էր մնացեր ու վերը, այն մենաւոր գիշերուան նման քրքրա՛կ ծաղիկը կար լուսնին —Աստուծոյ մէկ յօնքը, որ դուրս մնացեր էր...

XII

— Պէ՛ ճանը՛մ, Արթի՛ն աղբար, նորէ՛ն մաշեր է սա հորին ղօվայն չուանը պէ— ձայնը մէկէն ձգեց տէր Գէորգ, եւ, դառնալով զինքը շրջապատող տղոց— այո՛, ձեզի հազար հեղ ըսինք քի...

— ... Չուանը քսելէն նեղէք ղօվան հորը... — Լրացուց Նազար՝ ճի՛շդ հակառակ իմաստով։

— Խանխալի. սաա՞նկ կը կրթեն կոր ձեզ...

Եւ, հողաթափերը շխշխկացնելէն, յառաջացաւ դէպի Առաջնորդարան։ Երբ սենեակ մտաւ, Դիմաքսեան ու Տաճատ վարդապետ նստեր էին սեղանին շուրջ։ Տէր Գէորգ մտաւ ներս, վարանեցաւ պահ մը՝ երկուքը միասին տեսնելով, քայլ մը երկու առաւ, եւ՝

— Հայր Սուրբ, — ըսաւ — ժամէ մը հոս պիտի ըլլան եղեր։

— Ովքե՞ր, Տէ՛ր Գէորգ — հնչեց ձայնը բարձրացուց Տաճատ վարդապետ՝ շարունակելով գրչատուփովը խաղալ։

— Գիտցածներդ, Սրբազան. Դաւիթ էֆէնտին եւ Օննէս աղան... Ձե՞ս գիտեր, — աւելի մօտեցաւ՝ հաճելի երեւնալու ժպիտ մը փորձելէն — քիթ քիթի են... Ի՞նչ ալ կը խօսին, եղբայր, փըսըր, փըսըր, փըսըր...

Դիմաքսեան նայեցաւ Տաճատ վարդապետին, որ արհամարհոտ ակնարկ մը նետեր էր Տէր Գէորգին։

Նոյն պահուն, դպրոցին զանգը հնչեց։ Դիմաքսեան ելաւ ու բակ իջաւ։

Տղաքը կարգ եղան։ Բոլորը ներկայ էին։ Եկած էին հագուած ու սքուած՝ նախորդ օր իրենց եղած յանձնարարութեան մը համաձայն, Սուլթանին գահակալութեան առթիւ «տօնանմա»յին մասնակցելու համար։

Դիմաքսեան, Պ. Արամ եւ երաժշտ ուսուցիչը կանգներ էին կարգին քով։ Տնօրէնը կ'ալէր բակը։ Պ. Արամ խօսքը ուղղելով Սուրէնին.

— Գնա՛, — ըսաւ — դրօշակը բեր վերէն։

Սուրէն այլայլեցաւ։

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Համաշխարհային Խորհանակ

Ծայրայեղ մեայրուրիւններ

Իրլանտական խորհրդարանը փակուեցաւ Զատկուան արձակուրդի առթիւ եւ պիտի վերաբացուի ապրիլ 20ին։

Կառավարութիւնը որ կը գտնուի հանրապետական Տէ Վալերայի ձեռքը, մտադրած է բացման իսկ, խորհրդարանին ներկայացնել կարգ մը առաջարկներ որոնք եթէ ընդունուին, կրնան ծանր հետեւանքներ ունենալ անգլեւիրլանտական յարաբերութեանց տեսակէտէն։

Տէ Վալերա հետեւեալ կերպով պարզեց իր ծրագիրը մամուլի ներկայացուցիչներուն։ Նախ, Խորհրդարանին պիտի ներկայացնէ օրինագիծ մը, որով պիտի առաջարկէ ջնջել Անգլիոյ արքայական տան հանդէպ հաւատարմութեան երդումը, ինչ որ Անգլիոյ կողմէ առաջին քայլ մը կրնայ նկատուիլ դէպի երկու երկիրներու անջատումը։

Ասկէ զատ, Իրլանտայի հանրապետական կառավարութիւնը պիտի դադրի վճարելէ տարեկան 3 միլիոն ստերլինի գումարը, որ որոշուած էր 1922ի դաշնագրով։ Բայց, նաեւ, նկատելով որ այս գումարին վճարումը չի կրնար արդարանալ որ եւ է օրէնքով, Տէ Վալէրա անգլիական կառավարութենէն պիտի պահանջէ վերադարձնել ցարդ վճարուած 30 միլիոն ստերլինը։ Նաեւ Իրլանտա, ինքզինքը ազատ պիտի նկատէ առեւտրական բանակցութիւններ կատարելու օտար երկիրներու հետ, առանց նկատի առնելու Անգլիան կամ բրիտանական կայսրութիւնը։

Համաձայնութիւն մը Շանկհայի մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան 19 հոգինոց ծնայուն յանձնախումբը նիստ գումարեց նախորդ օր, լսելու համար չինեւճափոնական վէճին կարգադրութեան մասին կատարած աշխատանքներու զեկոյցը։

Ճափոնի ներկայացուցիչը յայտնեց թէ ընդամէնը 14,000 հոգինոց ուժ մը կազմող զանազան զօրախումբերու հրաման տրուած է վերադառնալ Ճափոն։

Զինաստանի ներկայացուցիչը կարգ մը մանրամասնութիւններ տուաւ մարտ 14ին, Շանկհայի մէջ կնքուած առժամեայ համաձայնութեան մասին, որուն գլխաւոր կէտերն են։

1.— Ցետագայ կարգադրութեան մը սպասելով, չինական զօրախումբերը պիտի մնան իրենց արդի դիրքերուն վրայ։

2.— Ճափոնական ուժերը պիտի քաշուին միջազգային թաղէն դուրս, ճամբաներուն վրայ եւ Հան Քէուի շրջանը։ Առ այժմ սակայն մաս մը զօրք պիտի մնայ նշանակուած շրջանին մօտերը։

3.— Խառն յանձնախումբ մը որուն պիտի մասնակցին նաեւ չէզոքներ, պիտի հաստատէ երկու կողմի նահանջները։ Սկզբունքի որեւ է հարց չպիտի յարուցուի։

Խռովութիւններ Մանչուրիոյ մէջ

Ճափոնական աղբիւրէ տրուած հեռագրի մը համաձայն, պառակտում ծագած է Մանչուրիոյ նորակազմ կառավարութեան մէջ եւ կը սպառնայ ծանր տագնապ մը ստեղծել։

Նահանգի մը զինուորական պետերը կը գրգռեն իրենց զօրախումբերը որ ըմբոստացան իրենց ընդհանուր հրամանատարին դէմ, զոր կ'ամբաստանեն թէ անձնական պատիւներ ու փառքեր կը հետապնդէ։

Մանչուլիի մէջ ծագած խռովութեանց հետեւանքով, ծանր միջադէպեր պատահած են նաեւ Խարպինէն 110 քիլոմեթր հեռու վայրի մը մէջ եւ վախ կայ որ շարժումը տարածուի։

Պուլկարներու բողոքը տուրքերու դէմ

Պուլկար առեւտրականները, արհեստաւորները, վարձակալները, երկրագործները եւն. ցոյցեր կազմակերպեցին ամբողջ երկրին մէջ, բողոքելու համար տուրքերու ծանրութեան դէմ։ Չորեքշաբթի մինչեւ կէսօր, բոլոր վաճառատուները փակ էին եւ երթեւեկը դադրած էր։ Ամէն տեղ, բողոքի բանաձեւեր քուէրակուեցան։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԼՕԶԱՆԻ ԺՈՂՈՎԸ.— Անգլիոյ վարչապետ Պ. Մաքտոնըլտ յայտնեց թէ ինքն իսկ պիտի նախագահէ Լօզանի ժողովի անգլիական պատուիրակութեան, որուն պիտի մասնակցին Ճօն Սայմըն՝ արտաքին, Չէմպըրլէյն՝ ելմտական եւ առեւտրական նախարարները։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ԶԵՂՉԻ ՍԱԿԸ.— Անգլիոյ Դրամատունը զեղչի սակը իջեցուց 4էն 3,5 առ հարիւրի։

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ.

Հ. Դ.

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի կեդր. եւ Անիէռի «Զէյթուն» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէն

ՔԼԻՇԻԻ Ազատամարտ խումբը 22 Մարտ, Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 61 Rue de Paris, Clichy.

Զեկոյց Կ. Կ.ի կողմէ։

ՊԻԲՈՆԻ Մասիս խումբը 23 Մարտ, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Զեկոյց Կ. Կ.ի կողմէ։

ԱՆԻԷՌԻ Եռագոյն խումբը 24 Մարտ, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, «Սահակ-Մեսրոպ» Դպրոցարանի սրահը։ Զեկոյց Կ. Կ.ի կողմէ։

ԱՆԻԷՌԻ Փոթորիկ խումբը 25 Մարտ, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Դպրոցարանի սրահը։ Զեկոյց ու դասախօսութիւն։

Նիւթ.— Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները։

ԱՆԻԷՌԻ Պատանեկան միութիւնը 29 Մարտ, Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, Դպրոցարանի սրահը։ Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան։ Նիւթ.— Հայրենիք ու ազգութիւն։ Կը հրաւիրուին պատանի համակիրները։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի վիճաբանական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին տեղւոյս Հ.Յ.Դ. Ակումբին մէջ։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Ժողովը կը վերջանայ ժամը 10ուկէսին։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՑԷՍԻՆԻ Կորիւն խումբի ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէի ընկերները անխտրաբար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր Հրայր, Մուրատ, Կայծակ Առաքել, Գայլ Վահան խումբերը վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին։

Երեկոյթ — բանախօսութիւն

(փետրուար 18ի առիթով)

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէի կողմէ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ

կը նախագահէ Ընկ. ԱՐԱՄ ԳԱՌՕՆԷ

կը խօսի Ընկ. Բ.ԱՂԱԲԵԿԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն եւ խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը

«ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՅԵՂՆԵՐԸ» — Մուտքը ազատ է

Ա. Ե. Կ. Խաչի Մարսէյլի Ընկերամտական

հաւաքոյթը վաղը կիրակի ժամը 3ին, Bar-Brasserie du Globeի սրահին մէջ, 37 Bld. Dugommier, կը խօսի Պ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ գեղարուեստական բաժին անդամուհիներու կողմէ.

Փարիզի Գրական Ակումբ

այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 rue Cambronne, Métro Vaugirard. տեղի կ'ունենայ ա) Ակումբի նոր կանոնագրի վաւերացում, բ) վիճաբանութիւններու շարունակութիւն հայ մտաւորականութեան համագործակցութեան մասին։

«Ապրիլ 11»ի պաճանիհեր Վիէնի մէջ

Չ. Ո. Միութեան մասնաճիւղին կողմէ։ 24 Ապրիլ կէսօրէ վերջ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱԼՆՈԶՈՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 1.30ին, 167 Ave. de Choisy, Métro Place d'Italie.

Չ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Արարատ միութեան երգչախումբի փորձերը կը սկսին վաղը Կիրակի ժամը 3էն Միութեանս Ընթերցասրահին մէջ, 75 Rue J. Jaurès, ղեկավարութեամբ Պ. Սաքօ Յակոբեանի։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տէսին, Գործ.— 500։
Փարիզ, Ֆ.— 150։
Համպուրկ, Յ. Պ.— 200։
Պորտօ, Գործ.— 160։
Վալանս, Գործ.— 250։
Մարսէյլ, Գործ.— 769։
Լա Շափէլ Պլանշ, Յ. Խ.— 20։
Սուք Ահրաս, Ա. Խ.— 280։
Փարիզ, (16) Ա. Ճ.— 140։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

ՓԱԽՈՒՍՏ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐԱԽՏԷՆ

Ի՞նչպէս կը փախին եւ կը չարդուին

Վերջերս, Ռումանիայէն քանիցս լուր տրուեցաւ թէ Տնիեսթերի գետին վրայով Ռուսիայէն Ռումանիա փախչիլ փորձող գիւղացիներ ինկած են ռուս սահմանապահ զօրքերու գնդակներուն տակ։

Այս առթիւ եւրոպական թերթի մը թղթակցութենէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները։ Տնիեսդեր գետը որ Ռուսիոյ եւ Ռումանիոյ սահմանը կը կազմէ ընդարձակ դաշտի մը մէջէն, հիւսիսէն հարաւ-արեւելք կ'երթայ դէպի Սեւ Ծով։ 40-50 մեդր լայնութիւն ունի։

Թիկինա քաղաքը որ 20 հազարի չափ բնակչութիւն ունի, կը գտնուի սահմանին վրայ, գետին ռումանական կողմը։ Գետը այնքան նեղ է որ (40 մեդրէն պակաս) ռումանական եզերքէն կը նշմարուի ռուսական եզերքին վրայ շրջող կարմիր պահակազօրքի շարժումները։

Ձմրան, գետը սառած ըլլալով, ապահով կամուրջ մը կը կազմէ փախստականներուն համար, որոնք կը նախընտրեն կարմիր դրախտէն ազատիլ, իյնալու համար ռումանական ճերմակ դժոխքին...մէջ։

Քանի մը շաբաթ առաջ 20 ռուս գիւղացի ընտանիքներ, մօտ 80 հոգի, կը փորձէին Տնիեսդերի վրայէն անցնիլ Ռումանիա։ Սակայն կարմիր «պահակները արթուն» էին, եւ մէկ համազարկով կը հնձէին փախստականները։ Քանի մը հոգի յաջողեր էին անցնիլ ռումանական սահմանը, սարսափահար եւ վիրաւոր եւ կը պատմէին թէ իրենցմէ 40ի չափ անձեր ռուս պահակազօրքի կրակին տակ ինկեր էին Տնիեսդերի մէջ։

Կարելի է պատմութիւնը չափազանցուած նկատել, մտաբերելով փախստականներու սարսափը, որուն ենթարկուած են։ Սակայն կայ բոլշեւիկ զօրքերու հրացանաձգութիւնը եւ նաեւ այն պարագան որ 80 էին եւ քանի մը հոգի միայն յաջողեցան ողջ բայց վիրաւոր հասնիլ ռումանական հողը։

Ահա սակայն ուրիշ պատմութիւն մըն ալ, որուն դրուագները ստուգուած ու հաստատուած են... Դէպքը տեղի ունեցած է քանի մը օր առաջ։

Տնիեսդերի եզերքը գտնուող ռուսական գիւղի մը քահանան սահմանակի մը վրայ կը լեցնէ իր ունեցածն ու չունեցածը եւ կ'որոշէ սահմանն անցնիլ իր կնոջ եւ երկու զաւակներուն հետ։ Երկրորդ սահնակի մը մէջ, տեղ կը գրաւեն քահանային փեսան՝ իր յղի կնոջ հետ, 7 տարու տղայ մը եւ 18 ամսու տղեկ մը։

Փախուստը կը սկսի իրիկուան մութին անշուշտ, յոյսով եւ վախով։ Սակայն, ձիերէն մէկը կը խրխնջայ, մատնելով փախստականները։ Անմիջապէս կը սկսի համազարկ մը կոյր մթութեան մէջ։ Երկրորդ մըեւս ու ձիերը կը խրտչին ու կը սուրան։ Քահանան եւ իրենները կը հասնին ռումանական սահմանը, սակայն ծանրօրէն վիրաւոր։ Երկրորդ սահնակը՝ որուն մէջ տեղաւորուեր էին փեսան եւ աղջիկը, նոյն բախտին չարժանանար։ Զեռնասուն մը աղիքները դուրս էր թափեր սահնակին չուխտ ձիերէն մէկուն։ Միւսը սահեր էր եւ սահնակը կործեր էր ճիշդ սառած գետին մէջտեղը։ Մարդը առեր էր իր անդրանիկ զաւակը եւ կռնակը տալով բոլշեւիկեան գնդացիրներուն, յաջողեր էր վիրաւոր թէեւ, հասնիլ միւս գետեզրը, սակայն չէզոք գօտիին մէջ։ Մինչ, միջազգային օրէնքը կ'ուզէ որ չէզոք գօտիի մէջ մուտքը ենթարկուի ռուսեւռումէն խառն յանձնախումբի հաւանութեան։

Աջէն ու ձախէն օգնութեան կը վազեն վիրաւորին, կ'ուզեն հիւանդանոց տանիլ։ Սակայն կը մերժուի. որովհետեւ փախստականը սխալ տեղ ոտք էր կոխած։ Տղեկը մայրը կը կանչէ։ Վիրաւոր ու խելացնոր, հայրը կ'ուզէ վերադառնալ ու փրկել իր կինն ու փոքրիկը։ Ռումէն սպաներ եւ զինուորներ՝ օրէնքի կաշկանդումին տակ՝ անզօր հանդիսատեսները կը դառնան այս ողբերգութեան։

Սառած գետին վրայէն, վիրաւոր կնոջ ու երախային կանչերը կը լեցնեն օդը։ Ցետոյ՝ կը լռեն...

Առտուան դէմ, կարմիր պահակազօրքը վերցուցեր էր սպաննեալ կնոջ եւ սառած երախային դիակները։

Ուրիշ պատմութիւն մը եւս։

Սահմանին ուրիշ մէկ կէտին վրայ, Ռէչինայի մէջ, ամբողջ ընտանիք մը, գիշեր մը կը բռնէ փախուստի ճամբան, բայց ճիշդ Տնիեսդերի մէջտեղը կը նշմարուի։ Հայրը եւ իր մէկ մանչ զաւակը կ'իյնան կարմիր պահակազօրքին գնդակներուն տակ։ Մայրը վիրաւոր, իր մէկ տղեկը գրկած կը հասնի ռումանական եզերքը ուր կը փոխադրուի հիւանդանոց։

× Երբ Տնիեսդերի ջուրերը չեն սառած, փախուստը կը կատարուի նաւակներով, մաքսանենգներու միջոցով, ինչ որ նուազ վտանգաւոր չէ։ Եթէ առանց նշմարուելու եւ առանց վտանգի, մաքսանենգը յաջողեցաւ փախստականը ցամաք հանել, լաւ. եթէ ո՛չ, երբ վտանգի մը հոտն առնէ, փախստականները կը ձգէ նաւակին մէջ, գետին մէջտեղը. կը նետուի ջուրը եւ լողալով ինքզինքը կը փրկէ։ Պատահած է նաեւ որ, խուսափելու համար յետագայ դժուարութիւններէ, մաքսանենգները շրջեն նաւակը...։

Յաճախ, աջ ու ձախ սահմանապահները հանդիպատես կ'ըլլան նման տեսարաններու։ Իսկ երբ նաւակ անցնի չէզոք գօտին, կրակը կը սկսի։ Քանի մը կանչեր վիրաւորներու, Տնիեսդերը անձայն ու անխռով կուլ կուտայ խեղճ փախստականները։

×

Փախուստի այս արիւնոտ միջադէպերը, թէէ այս օրերս մասնաւորաբար յաճախակի կը լսուին, սակայն նորութիւն չեն ռուսեւռումէն սահմանագլուխին վրայ։ Ռուսիայէն դուրս ելլելու արգելքը, երկրին մէջ բոլշեւիկ բռնապետական վարչաձեւը պատճառ դարձած են որ փախուստը դառնայ կարելի միակ միջոցը կուլթեան եւ առով, շահաբեր ռուսական մըն ալ ստեղծուած է սահմանին սահմաններու այդ մասին վրայ գործ մը որուն առարկան կը կազմէ մարդը։

Ժամանակին գերի կը հաւաքէին ու կը ծախէին։

Հիմա, մարդ կը փախցնեն դրամ կը շահին։

Եւ այս՝ շնորհիւ համաշխարհային յեղափոխութեան։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԶԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՄԱՐՏ 1932

20 MARS 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1835 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԱՅՐԵՐԱՆ „ՇԱՆԹԱԺ"

Երեւանի փարիզեան օրկանը, որ քանի մը շաբաթ առաջ անուն փոխեց, բայց չփոխեց ո՛չ խելքը, ոչ ալ բերանը, փրփուր կը տեղայ իր Մարտ 16ի եւ 18ի խմբագրականներով:

Գռեհիկ «շանթաժ» մը, որուն ընթերցումն իսկ սիրտ կը խառնէ, թէ՛ հոգեբանութեամբ եւ թէ՛ շարադրութեամբ:

Հարկ է թօթուել գոնէ այս առթիւ, աւելորդ անգամ մըն ալ ապացուցանելու համար թէ ի՛նչ «հոյակապ» խաղեր կը սարքուին կարմիր գիծէն դուրս մնացած ժողովուրդի գլխուն, շնորհիւ տիրող անիշխանութեան:

Պատրուակը՝ մեր կիրակի օրուան խմբագրականն է,— «Ազգային Խորհուրդ»:

— «Միայն մէկ ճամբայ ունինք, արտասահմանի ցիրուցան բազմութիւններուն կացութիւնը կարելի եղածին չափ տանելի դարձնելու, բազմազան տառապանքներ մեղմացնելու համար:

«Մէկ ճամբայ,— կեդրոնական շաղկապ մը, օղակ մը: Ղեկավար օրկան մը, մենք պիտի կոչէինք Ազգային Խորհուրդ, ինչպէս ունեցեր ենք տարբեր պարագաներու մէջ, մանաւանդ պատերազմի շրջանին:

«… կա՞յ հոսանք մը որ ուզէ բացակայ արձանագրուիլ այս պարտականութեան, այս աշխատանքին մէջ:

«…գիտակից խափանարարներ կամ անշուշտ,— Անոնք որ Երեւանի անիւին կապած են ոչ միայն իրենց պոչը, այլեւ խելքին պտուկը:

«կարծ պէտք է ըլլայ մեր պատասխանը, բոլոր տեսակի մունետիկներու «սապոթաժ»ին հանդէպ.

— Մի խառնուիք մեր գործերուն», («Յառաջ», 15 մարտ):

«Դարբնոց»ի երկու շոշորթապատում խմբագրականները կ՚ապացուցանեն թէ՛ գաղութներու կազմակերպութեան ծրագիրը, հեռանկարն իսկ սարսափ կ՚ազդէ Երեւանցիներուն:

Գաղութներու կազմակերպութիւնը ա՛յն է Երեւանցիներուն համար ինչ որ կարմիր լաթը՝ ցուլին համար:

Լամ-չլամ՝ կը փրփրին, կը տագնապին, կը դառնանցեն: Կը դառնան խանջեանի «կապուած շուներ»: Աչքերը շլմորած, շողիքը շրթունքներուն, կը կաղկանձեն ու կը սպառնան:

Այն աստիճան որ, ոչ իրենց բերնէն ելած բառերուն իմաստը կը հասկնան, ոչ ալ դուն կրնաս իմանալ թէ ի՛նչ ըսել կ՚ուզեն:

Երեւանի կոչնակը մեր առաջարկած Ազգային Խորհուրդը կը կոչէ «ազգային ճիւաղանոց»: Ու կ՚ազդարարէ Բայ-Նազարեան յոխորտանքով.

— «Ազգային խորհուրդ բռնած ճիւաղանոցը չպիտի կազմուի» (16 մարտ):

Ինչո՞ւ: «Ինչու»ներ շատ կան: Ձերմակ Ռուսերէն մինչեւ… չինաճափոնական պատերազմը: (Կապեցէք ու տրամաբանեցէք ինչպէս որ կ՚ուզէք):

Բայց ամէնէն հռչակաւորը՝ հետեւեալ գիւտն է.—

«… — «Ազգային խորհուրդ ստեղծել, կը նշանակէ զօդել խորհրդային Հայաստանի դռները, ԽԱՓԱՆԵԼ ՆԵՐԳԱՂԹԸ. արդ, գաղթական աշխատաւորութեան շահերու տեսակէտէն ո՞վ է խափանարարը. անո՞նք որ ազգային ճիւաղանոց կ՚ուզեն ստեղծել ներգաղթը ԽԱՓԱՆԵԼՈՒ համար, թէ՞ անոնք որ կը պայքարին ու պի-տի պայքարին այդ ճիւաղանոցին դէմ՝ ներգաղթը ապահովելու համար:

«… Ազգային ճիւաղանոցը չպիտի հաստատուի, մենք պիտի պայքարինք անոր դէմ» (18 մարտ):

Այս բոլորին մէջ ոչ մէկ նորութիւն՝ մեզի համար: Միակ նորութիւնը՝ կատաղութեան աճումն ու լեզուի «զարգացումն» է: Կատարեալ ճիւաղանոց:

Այն օրէն որ Հօկին հիմը դրուեցաւ եւ «երեւելի»ներու երթեւեկ մը տեղի ունեցաւ Երեւանէն Փարիզ, այս բոլորը ծանօթ էին մեզի:

Դեռ 1926ին, երբ թեմական կազմակերպութեան մը փորձը կը կատարուէր Փարիզի մէջ, «Երեւան»ի խմբագիրը, իր հետն առած թիկնապահ մը եւ երկու պատասխանատու ռամկավարներ, սպառնալիքներ կը տեղար կաթող. պատուիրակին:

Գիտե՞նք այս բոլորը եւ դեռ ուրիշ բաներ ալ որ իրենք չեն գիտեր կամ չեն յիշեր:

Միայն ուրախ ենք որ, այս անգամ բացէ ի բաց կը խոստովանին թէ թոյլ չպիտի տան որ եւէ ազգային կազմակերպութիւն՝ գաղութներու մէջ,

Կը նշանակէ թէ ձեռնոց կը նետեն:

Արդ, այս բացորոշ կացութեան հանդէպ, այլեւս «շանթաժիստ»ներուն հետ չէ որ պիտի վիճինք, այլ մենք մեզի:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր դիրքը — առանց կուսակցական կամ դաւանական խտրութեան —այս«շանթաժ»ին հանդէպ: Ափ մը շոշորթներու կողմէ հալածական, «հայմաթլոս» բազմութիւններու երեսին արձակուած այս միմոսական յոխորտանքին առթիւ:

Կա՞նք թէ չկանք: Տէ՞ր ենք մեր ճակատագրին թէ ոչ:

Պիտի շարունակե՞նք այսպէս յուղարկաւորները դառնալ ներքին կազմալուծման եւ յարաճուն անիշխանութեան, թոյլ տալով որ առտուն արթնցող մունետիկը օրօր կարդայ մեր գլխուն, կամ քարեր գլորէ մեր ճամբուն վրայ:

Պիտի հանդուրժե՞նք որ Երեւանը իր բոլոր քստմ քուռակներով ու բարակներով անտէր ձիարձակարան մը համարէ գաղութները, եւ արշաւներ կատարէ «իրաւագիտօրէն» ամէն իրաւունքէ զրկուած բազմութիւններու գլխուն:

Պիտի շարունակե՞նք բարեւ բռնել հասարակ չինովնիկներու առջեւ, յանուն բարեմիտ հայրենասիրութեան մը, որ միայն եւ միայն ծիծաղ կը շարժէ Երեւանի մէջ:

Աւելի կարճ, — ո՞ւր պիտի յանգի մեր դասալքութիւնը:

Ժողովո՞ւրդ ենք թէ գրաստ: Վաթսունական թուականներու ժառանգորդնե՞րն ենք, թէ Զուլուներու երկրէն հաւաքուած ամբոխ:

Այս հարցումներուն պատասխանը չի կրնար չտալ ո՛ր եւէ հոսանք, որ դեր մը, բաժին մը, յաւակնութիւն մը ունի 700 հազար ժողովուրդի առաջնորդութեան մէջ:

Եթէ վարիչները չեն տար, ժողովուրդը ի՛նք պէտք է տայ պատասխանը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հիթլերեան դաւադրութիւնը

Ոստիկանութիւնը շարունակեց խուզարկութիւններ կատարել Հիթլերեան կեդրոններու մէջ: Վաթսուն գրասենեակներու մէջ կատարուած խուզարկութիւններ թոյլ տուին երեւան հանելու կարեւոր թղթակցութիւններ եւ փաստաթուղթեր, որոնք յետագային պիտի քննուին: Խուզարկութեանց վերջնական արդիւնքը պիտի յայտնուի մէկ քանի օրէն:

Տրէզտէրնէն առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Սաքսոնիոյ մէջ եւս, Հիթլերեանները կազմակերպած էին նման դաւադրութիւն մը: Ընկերվարական թերթ մը կը մատնանշէ բոլոր այն կէտերը, ուրոնք հաւաքավայր պիտի ծառայէին Հիթլերեան ուժերուն:

Հիթլեր իրեն եւ իրեններուն վերագրուած դաւադրական շարժման մասին, յայտարարութեան մը մէջ, կ՚ընդունի թէ իր մարտական խումբերը իրօք շարժման մէջ էին ընտրութեան նախորդ օրը: Սակայն, կը ջանայ բացատրել թէ այդ շարժման մէջ որ եւ է ապօրէն բան չկայ եւ թէ ստիպուած էր այդ միջոցներուն դիմել՝ պաշտպանելու համար իր քուէարկուները, մանաւանդ իր կուսակիցները փրկելու համար… հակառակորդներուն կողմէ կազմակերպուած «ջարդ»երէ:

Հիթլեր իրեն վերագրուած այդ դաւադրութիւնը կը նկատէ Փրուսիոյ ներքին նախարարին ընտրական մէկ խաղը:

Հիթլեր յայտնեց նաեւ թէ օր առաջ, իր ձեռք առած միջոցներուն մասին, լուր տուած էր ներքին նախարարին:

Ոստիկանութիւնը ցարդ, հիթլերեան 170 պաշտօնատեղիներ խուզարկած է:

Յունաստանի տնտեսական տագնապը

Աթէնքէն տրուած լուրի մը համաձայն, Յունաստանի վարչապետը Վենիզելոս հրաժարելու մտադրութիւն յայտնեց, եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբը, որ ներկայիս՝ իր նիստերը կը գումարէ Փարիզի մէջ, մինչեւ չորեքշաբթի օր նպաստաւոր պատասխան մը չտայ Յունաստանի դիմումին, նիւթական օժանդակութեան համար:

Յունաստանի կառավարութիւնը, Ազգերու Խորհուրդին կատարած դիմումով, 3,5 միլիոն անգլիականի վարկ մը կ՚ուզէր, միեւնոյն ատեն կ՚առաջարկէր որ Յունաստանի արտաքին պարտքերու վճարումը յետաձգուի հինգ տարի:

Պ. Վենիզելոս Մամուլի ներկայացուցիչներուն յայտարարեց այս մասին.

— Հեռագրեցի Պ. Միխալաքոփուլոսի եւ Մարիսի (որոնք այժմ Փարիզ կը գտնուին՝ բանակցութիւններ կատարելու համար) որ մեկնին շաբաթ օր: Եթէ մինչեւ չորեքշաբթի օր, Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբը նպաստաւոր պատասխան մը չտայ, իմ կառավարութիւնս պիտի հրաժարի: Որովհետեւ, պատասխանատուութիւնը չեմ ստանձներ ապրիլ 1ին վճարելու 375000 անգլիականի տոկոս մը՝ արտաքին փոխառութեանց վրայ:

Պ. Վենիզելոս աւելցուց թէ անհրաժեշտ դարձած է կազմել բոլոր ընդդիմադիրներու գործակցութեամբ դահլիճ մը, Գաֆանտարիսի կամ Ցալտարիսի նախագահութեամբ, թէ այդ պարագային, պատրաստ է մասնակցելու նման կառավարութեան մը, պայմանաւ որ դեկը իրեն չյանձնեն, կամ իրեն յանձնեն արտաքին նախարարութիւնը:

Տակաւին, ընդդիմադիր կուսակցութեանց կարծիքը չէ առնուած. ընդդիմադիրները վարանումի մէջ են:

Սովի վախեր՝ Ռուսիոյ մէջ

Փարիզեան ռուսական թերթի մը քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Ռուսիոյ մէջ, սովի լուրջ վախեր կան, թէ այս տարուան ընթացքին, սովը պիտի բռնէ 40 միլիոն բնակչութեամբ շրջան մը: Կարգ մը շրջաններու մէջ սերմնացուի մթերանոցները անշուշտ հսկողութեան տակ առնուած են, կողոպուտի վախով: Իսկ խորհրդային մամուլը կը բողոքէ գարնանացանի դէմ նախապատրաստութեան դէմ:

Բոլշեւիկեան թերթ մը այս վիճակին պատասխանատու կը նկատէ գործարանները՝ որոնք ժամանակին չեն յանձնած երկրագործական մեքենաներու անհրաժեշտ եղող կտորները, որպէսզի մեքենաները կարենան աշխատիլ:

Ամէնէն աւելի Ուկրայինայի մէջ կը վախնան սերմնացանի դէմ պայմաններէն:

Ազդարարութիւն մը Իրլանտայի վարչապետին

Անգլիոյ ելմտական նախարարը՝ հաւաքոյթի մը մէջ խօսք առնելով, ազդարարութիւններ ուղղեց Իրլանտայի վարչապետին Տէ Վալէրայի.

— Համաձայն լրագրական տեղեկութիւններու բաւ, Տէ Վալէրա յայտարարած է թէ իր կառավարութիւնը մտադրած է ջնջել հաւատարմութեան երդումը որ մաս կը կազմէ Իրլանտայի սահմանադրութեան եւ վերջ տալ իրլանտական տարեվճարներուն:

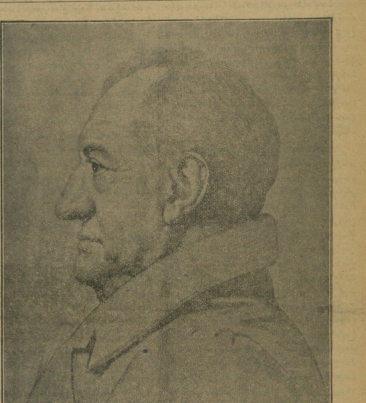
«Անգլիական կառավարութիւնը, այս մասին որ եւ է հաղորդագրութիւն չէ ստացած իրլանտական կառավարութենէն եւ քանի այս տեղեկութիւնները չհաստատուին պաշտօնապէս, չեմ կրնար զանոնք նկատել վաւերական: Այսուհանդերձ, չեմ ուզեր որ որ եւ է տարակոյս մնայ Անգլիոյ դիրքին մասին եւ պէտք կը զգամ ըսելու թէ Իրլանտայի կողմէ որ եւ է գրժում՝ հանդէպ իր յանձնառութեանց, որոնք կը բխին մեզ հետ հանդիսաւոր կերպով կնքուած դաշնագրերէն, մեր կողմէ պիտի նկատուին չափազանց ծանր եւ երկու երկիրներուն միջեւ վէճեր յարուցանելու հանգամանք ունեցող, վէճեր՝ զորս կը յուսայինք կարգադրել ընդմիշտ: Դաշնագրերու գրժումը ծանր հետեւանքներ կրնայ ունենալ:

Դիրդագին ձերբակալութիւն մը

Փարիզի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Սուկարանի գործակալ մը, Ժաք Պառօ, որ երեսուն միլիոնի պարտաթուղթ ստացած էր Քրէօկէր ընկերութենէն, իբր. աւանդ, 15 միլիոն փոխ տալու պայմանով:

Գործակալը չարաչար գործածելով լուցկիի թագաւորին վստահութիւնը, ոչ միայն մաս մաս Նիւ Եորքի եւ Փարիզի մէջ ծախած է այդ պարտաթուղթերը, այլ եւ պատճառ եղած է Քրէօկէր թուղթերուն անկման:

Հարցաքննութեան ատեն, ամբաստանեալը կեղծ թուղթեր ներկայացուց:

ՎՈԼՖԿԱՆԿ ԿԷՕԹԷ

«Ֆաուստ»ի տիեզերահռչակ հեղինակը, որուն մահուան հարիւրամեակը կը լրանայ Մարտ 22ին: Այս առթիւ, ՅԱՌԱՋի այսօրուան եւ յառաջիկայ կիրակի օրուան թիւերը մեծ մասով յատկացուած են իր կեանքին ու գործին:

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 12ի վիճակագրութիւնը ֆրանսայի անգործներու թիւը ցոյց կուտայ 304,047, նախորդ շաբթուան վրայ, 5261 յաւելումով մը:

Անգործներու այս թիւը սակայն կը ներկայացնէ 12,5 միլիոն բնակչութիւն մը, բաժնուած 669 համայնքներու վրայ:

Անգործութեան դէմ

Սէնի նահանգապետը քաղաքապետական խորհուրդին ներկայացուած իր տեղեկագրով, կը ներկայացնէ անգործութիւնը փարիզեան շրջանին մէջ եւ այն միջոցները որոնք կը կիրարկուին մեղմացնելու համար աւերը:

1931ի ընթացքին, փարիզի մէջ անգործութեան նպաստի ծախքերն եղած են 60,006,619. իսկ փարիզի շրջանին համար՝ 44 միլիոն 236692:

Կարգ մը միջոցներ նախատեսուած են: Նահանգապետը պէտքը կը շեշտէ պաշտպանելու գեղարուեստական ճարտարագործութիւնը եւ ատոր համար կը թելադրէ կնքել 40 միլիոնի փոխառութիւն մը, որ յատկացուի գեղարուեստական առարկաներ եւ կահ կարասիներ ապսպրելու, թաղապետական հաստատութեանց համար:

Ամերիկեան ցորենը

Ամերիկայի երկրագործական նախարարը յայտնեց թէ մտադրութիւն ունի մօտերս բանալու «տենդագին վաճառման մրցանք» մը որուն նպատակը պիտի ըլլայ Եւրոպայի եւ ուրիշ երկիրներու մէջ սպառել ամերիկեան ցորենի եւ բամպակի հսկայ մթերքները:

Ուրեմն, խորհրդայինէն յետոյ, ամերիկեան վաճառամարտ մը:

Ամերիկեան արգելքներ

Երէկ հաղորդեցինք ամերիկեան նոր սահմանափակումները ներգաղթի դէմ:

Նախագահ Հուվըր ստորագրեց հրամանագիր մը, որով ամերիկեան հաստատութեանց կ՚արգիլուի գործածել օտար նուագածուներ, եթէ նշանակելի եւ յայտնի տաղանդի տէր չեն:

ՎԵՐԵԼԱԿՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՀԱԼԵՑՆԵՆ

Խորհրդային իշխանութիւնը որոշեց քակել Լէնինկրատի 1600 տուներու վերելակները (ասանսէօռ) եւ անոնց մետաղը առնելով գործածել ճարտարագործութեան համար: Չորս յարկէ աւելի ունեցող չորս հարիւր տուներ պիտի պահեն իրենց վերելակները, բայց չպիտի գործածեն եւ միայն տասը վերելակներ պիտի բանին առանձնաշնորհեալ հաստատութեանց մէջ:

Հանգանակութիւն Վալանսի մէջ

Ա. Ե. Կարմիր Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը Զատկի առթիւ հանգանակութեան ձեռնարկած է, անգործ եւ չքաւոր բանուորներու երախաները ուրախացնելու համար:

Անշուշտ բոլորն ալ սիրով պիտի աջակցին այս ձեռնարկին:

Հայ կառնուկներուն «խաչագործութիւնները»

Աթէնքէն վերջ Սելանիկ

Հորիզոնի մէջ կը կարդանք (15 Մարտ).—

Կիրակի կէս օրէ առաջ, հայ համայնավարներու դրդումով, հարիւրի մօտ հայ գաղթականներ — մեծ մասով երիտասարդ — մերձակայ թաղերէն հաւաքուեցան Հայոց եկեղեցին բակը: Գրաւելէ վերջ բակին մուտքի զոյգ դուռները, համայնավար ցոյցի. Սասաէթեան սկսաւ ճառ խօսիլ ներկաներուն եւ յարձակիլ Բարեգործականի վրայ, ըսելով որ Թշուառներու յատուկ դրամներուն վրայ նստած են պուրժուաները, մինչ ադդին ժողովուրդը մերկ ու անօթի է: Պահանջեց նպաստաբաշխութիւն կատարել եւ մեղմել գաղթականներու անօթութիւնը:

Ապա, ներկաները բարձրացան Առաջնորդարան, ուր սակայն ոչ ոք կար ազգային իշխանութեան ներկայացուցիչներէն: Հոն, ազգային տուրքերու հաւաքիչը միայն գտնելով, յայտարարեցին թէ զայն իբր… պատանդ կը պահեն իրենց մօտ, մինչեւ որ իրենց պահանջները ընդունուին…

Ի վերջոյ, տեսնելով որ ազգային իշխանութեան անդամներէն եկող գացող չկայ, «պատանդ» հռչակուած թագւոր Աւետիսեանը իրենց հետ առին եւ երեք հոգինոց պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ ճամբեցին ազգային մարմնի գանձապետ Պ. Գ. Պօյաճեանի տունը:

Պատուիրակութեան մեկնումէն յետոյ, միթինկը վերջ գտաւ եւ ցուցարարները ցրուեցան:

Ինչպէս կը տեսնուի, Աթէնքի դէպքերուն հոտերը սկսան հոս ալ դուրս գալ, կամաց կամաց…:

ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ ԴՊՐՈՑ ՄԸ ԿԸ ՓԼԻ.— Գահիրէի թաղերէն մէկուն դպրոցը փլաւ: Երեք աշակերտներ սպաննուեցան եւ 29 հոգի ալ վիրաւորուեցան:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՊԵՐԼԻՆ, 14 Մարտ.— Երէկ, 13 մարտ, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ տեղի ունեցան նախագահական ընտրութիւնները: Ընտրական իրաւունք վայելող քաղաքացիներու 85 եւ տեղ-տեղ մինչեւ իսկ 90-93 առ հարիւրը տուած է իր քուէն: Միայն այս պարագան ինքնին ապացոյց է այն արտակարգ հետաքրքրութեան զոր ամբողջ երկիրը հանդէս բերաւ նախագահական հարցին շուրջը:

Համաձայն Գերման Հանրապետութեան սահմանադրութեան՝ բոլոր չափահաս քաղաքացիները (քսան տարին լրացուցած), առանց սեռի, կրօնքի եւ դասակարգի խտրութեան, ունին թէ՛ ընտրելու եւ թէ՛ ընտրուելու իրաւունք: Ըլլայ խորհրդարանային, նախագահական, համայնական թէ ուրիշ ընտրութեանց համար:

Հանրապետական Գերմանիոյ առաջին նախագահն էր՝ սոցիալ-դեմոկրատ պարագլուխ Էպէրթ: Զայն ընտրած էր Վայմարի Ազգային Սահմանադիր Ժողովը, 1919ին: Տակաւին չլրացուցած իր պաշտօնավարութեան եօթնամեայ շրջանը՝ Էպէրթ մեռաւ 1925 փետրուար ամսուն: Իր յաջորդը եղաւ մարաջախտ Հինտէնպուրկ, գերման սպարապետը՝ Մեծ պատերազմի շրջանին:

Իր թեկնածութիւնը առաջ քաշողներն էին այն ատեն՝ աջակողմեանները եւ մասնաւորապէս գերման-ազգայնական կուսակցութիւնը, Հուկենպերկի գլխաւորութեամբ: Հանրապետական կուսակցութիւնները — ընկերվարականներ, դեմոկրատներ եւ կեդրոնի (կաթոլիկ) կուսակցութիւն — առաջարկած էին նախկին վարչապետ Մարքսի (Կեդրոնի պարագլուխներէն) թեկնածութիւնը: Յաջողութիւնը մնաց Հինտէնպուրկի կողմը, թէեւ քուէներու աննշան առաւելութեամբ մը միայն:

Այս անգամ պատկերը բոլորովին տարբեր էր: Հինտէնպուրկի թեկնածութիւնը պաշտպանեցին ընկերվարականները եւ հանրապետական միւս կուսակցութիւնները, մէջն ըլլալով նաեւ քանի մը մանր խմբակցութիւններ: Իր նախկին պաշտպանները եւ կողմնակիցները, ընդհակառակն, հրապարակ եկան հակառակորդի դերին մէջ: Գերման-ազգայնականները դրած էին զօրավար Տիւսթերպերկի, իսկ ազգային ընկերվարական պիտակի տակ ծանօթ ցեղապաշտները՝ իրենց ղեկավար Հիթլէրի թեկնածութիւնը: 1925ի ընտրութիւններուն ատեն՝ այս վերջին կուսակցութիւնը իր խանձարուրին մէջ կը գտնուէր տակաւին եւ քաղաքական որեւէ ոյժ չէր ներկայացներ: Ատոր դիմաց՝ շատ ուժեղ էին սակայն գերման-ազգայնականները:

Ընտրութիւններէն դեռ բաւական առաջ, վարչապետ Պրիւնինկ բանակցութեանց մէջ մտաւ ընդդիմադիր կուսակցութեանց պարագլուխներուն՝ Հիթլէրի եւ Հուկէնպէրկի հետ, առաջարկելով անոնց, որ համաձայնին խորհրդարանային ճանապարհով երկարաձգել Հինտէնպուրկի պաշտօնավարութեան ժամանակաշրջանը, նկատի ունենալով Գերմանիոյ ծանր վիճակը ներկայիս: Բանակցութիւնները, սակայն, արդիւնք չտուին: Միակ ելքը մնաց՝ նախագահական նոր ընտրութեանց նշանակումը:

Հինտէնպուրկ սկիզբը կը վարանէր նորէն դնել իր թեկնածութիւնը: Ան չէր ուզեր ներկայանալ կուսակցութեան մը եւ կամ կուսակցութեանց խմբակցութեան մը ընտրելին: Մինչ այս մինչ այն, Պերլինի քաղաքապետ Տոքթ. Զամի նախագահութեան տակ կազմուեցաւ արտակուսակցական յանձնաժողով մը, իրեն նպատակ դնելով Հինտէնպուրկի ընտրութեան պաշտպանութիւնը եւ պայքարը՝ անոր յաջողութեան համար:

Համաձայն Սահմանադրութեան՝ ընտրելի կրնայ ներկայանալ գերման ո եւ է քաղաքացի, միայն թէ անոր թեկնածութիւնը առաջարկուած պիտի ըլլայ կա՛մ խորհրդարանային կուսակցութեան մը եւ կա՛մ նուազագոյն երեսուն հազար անհատ-քաղաքացիներու կողմէ: Եւ որովհետեւ Հինտէնպուրկի վերընտրութեան համար միայն վերջին հնարաւորութիւնը նկատի կրնար առնուիլ, ուստի եւ կազմուեցաւ Զամի ընտրական յանձնաժողովը:

Փոխան պահանջուած երեսուն հազարի՝ կարճ ժամանակի մը ընթացքին երեք միլիոն քաղաքացիներու ստորագրութիւններ հաւաքուեցան ի նպաստ Հինտէնպուրկի թեկնածութեան: Անխտիր ժողովուրդի բոլոր դասերէն եւ խաւերէն:

Այդ պարագան տեսակ մը համաժողովրդային յարգանքի ցոյց դարձաւ հանդէպ ծերունազարդ նախագահին: Վերջինս չվարանեցաւ այլ եւս ու հաւանեցաւ, որ Զամի արտակուսակցային յանձնաժողովը թեկնածուներու շարքը դնէ իր անունը:

Որոշ էր նաեւ գերման համայնավարներու ընտրելին — իրենց պարագլուխ Էռնսթ Թէլման: Կը տատանէին տակաւին գերման ազգայնականները եւ ցեղապաշտները: Ու բաւական ժամանակ յետոյ միայն, վերջինները հրապարակ հանեցին Հիթլէրի, իսկ առաջինները՝ Տիւսթէրպէրկի անունը: Առաջինը՝ հանրածանօթ է արդէն, իսկ Տիւսթերպերկի անունը մինչեւ իսկ Գերմանիոյ մէջ անծանօթ էր մինչեւ այս ընտրութիւնները: Լրացնելու համար թեկնածուներու ցանկը՝ ըսենք որ հինգերորդ անուն մը եւս կար հոն՝ Վինթեր: Կարծէք՝ զաւեշտի համար միայն: Չէ՞ որ զաւեշտը անբաժան մաս մը կը կազմէ մինչեւ իսկ շատ մը ողբերգութեանց: Վինթեր՝ ներկայացուցիչն էր երեսուն հազար Գերմաններու, որոնք ի ձեռին ունին մէկ հատ եւ կամ աւելի թիւով... հին հազարնոցներ (թուղթ մարք), կարմիր դրոշմուած, եւ կը պահանջեն կառավարութենէն որ զանոնք փոխէ նոր մարքերով:

Ու թէեւ դատարանի որոշումով Վինթեր բանտին մէջ կը գտնուի ներկայիս իբրեւ խաբեբայ, բայց եւ այնպէս՝ իր համակիրները չեն լքեր զինքը, կը շարունակեն դեռ ամսական տալ իրենց Մեսիային, եւ վերջէն ալ՝ հանրապետական նախագահութեան թեկնածու առաջարկել:

Մարտ 13ի ընտրութեանց արդիւնքը յայտնի է ընթերցողներուն: 37ուկէս միլիոն քուէներէն՝ Հինտէնպուրկ շահած է 18ուկէս միլիոնէն քիչ մը աւելի, կը պակսէր ընդամէնը 170 հազար քուէ, որ այս առաջին ընտրութեանց ատեն իսկ յաջողած ըլլար: Հիթլէր ստացած է մօտ 11ուկէս միլիոն, Տիւսթերպէրկ՝ 2ուկէս միլիոն, Թէլման շուրջ 5 միլիոն, իսկ Վինթէր հարիւր հազարէն քիչ մը աւել՝ քուէներ:

Նախագահական յաջորդ եւ վերջնական ընտրութիւնները նշանակուած են ապրիլ 10ի համար: Այժմէն իսկ սակայն, ապահով համարելու է Հինտէնպուրկի վերընտրութիւնը:

ԿԷՕԹԷԻ
«ՎԷՍԹ—ԷՕՍՏԼԻԽԷՐ ԴԻՒԱՆԸ»

1813 թուականին էր, երբ Կէօթէն կը գրէր.

— «... Հոս պէտք է որ իմ գործելակերպի մէկ ուրիշ տարօրինակութեան մասին յիշատակեմ: Երբ քաղաքական աշխարհի մէջ ահեղի սպառնալիք մը երեւան եկաւ, յամառօրէն ինքզինքս նետեցի ամէնէն հեռաւորին»:

Ու այսպէս էր որ, մինչ Վիեննայի մէջ Եւրոպայի ապագայ կազմութեան մասին կը վիճէին, մինչ Ֆրանսայի մէջ արքայ մը գահ կը բարձրանար՝ գահազուրկ ըլլալու եւ դարձեալ գահ բարձրանալու համար, ու աշխարհակալ մեծ Քորսիքացին վերջին անգամ մը եւս, բովանդակ աշխարհամաս մը սարսափի կը մատնէր, տիեզերահանճար Կէօթէն զբաղած էր արեւելագիտութեամբ: Չինական ուսումնասիրութիւններէ յագեցած՝ ապաստանած էր պարսիկ գրականութեան ու իր ամենօրեայ ընթերցումն ու ճամբու ընկերն էր մեծ սիրերգու Հաֆըզը, զոր Վիեննացի նշանաւոր արեւելագէտ Համմերը, առաջին անգամ ըլլալով գերմաներէնի էր վերածած: Ու Հաֆըզի «Դիւանի»ն ազդեցութեան տակ էր որ՝ բանաստեղծներու իշխանը գրեց իր «Վէսթ-Էօսթլիխէր Դիւան»ը եւ հրատարակեց 1819ին, Շտուտկարտի մէջ:

Ու պահ մը իր գործը պարսիկ մեծ գրագէտներու յիշատակին ձօնելու միտքն ունեցաւ եւ սակայն չիրագործեց: Բայց իր ձեռագիրներուն մէջ գտնուած է հետեւեալ ձեւով ձօն մը:

Մօհամէտ Ճելալէտտին Ռումիի խորիմաստ «Մէթնէվի»ին
Ֆիրդուսիի դիւցազնական «Շահ-Նամէհ»ին
Ֆերատէտտինի քաղցրալից «Փէնտ-Նամէհ»ին
Ճամիի՝ ազնուամիտ «Թօհֆաթ-Աֆրա»ին:

Ափսո՜ս որ Կէօթէի համատարած ու խորախորին հոգին առիթ չունեցաւ ճանչնալու եւ թարգմանելու պարսիկ միւս հսկային՝ Օմար Խայեամին հետ: Այս վերջինին ազդեցութեան տակ, կասկած չկայ որ Կէօթէն մտածումի ուրիշ խորութիւններ պիտի բանար, քան կրցեր է տալ սիրային զգայնութիւններ, Հաֆըզէն ներշնչուած:

«Վէսթ-Էօսթլիխէր Դիւան»ը բաժնուած է գլուխներու եւ ամէնքն ալ պարսկական խորագրերով: Այսպէս օրինակ.—

Մօկաննի-Նամէհ (Երգչի գիրքը):
Հաֆիզ-Նամէհ (Հաֆիզի գիրքը):
Աշըք-Նամէհ (Սիրոյ գիրքը):
Թէֆքիր-Նամէհ (Հայեցողութեան գիրքը):
Սակի-Նամէհ (Մատռուակին գիրքը):

Ու այսպէս զանազան այլ գլուխներ.

Ահա քանի մը նմոյշներ.

Հազար ձեւերով պահուըտիլ կրնաս,
Գեղուհի՛ս, իսկոյն քեզ պիտի ճանչնամ,
Կախարդ շղարշով ծածկուիլ կրնաս՝
Յարակա՛յ, իսկոյն քեզ պիտի ճանչնամ:

Նոճիի ճըկուն վերսըլացքին մէջ
Հասակդ իսկոյն ես պիտի ճանչնամ,
Ջրըուղու մաքուր կոհակներուն մէջ
Նազանքըդ շատ լաւ ես պիտի ճանչնամ:

Ինչ որ կը ճանչնամ, ինչ որ ես գիտեմ,
Դո՛ւն ամենագէտ, քեզմով ես գիտեմ,
Երբ Ալլահի բիւր անունը կուտամ
Դուն ալ կը յիշուիս ամէն մէկ անգամ:
(Զուլէյքանամէհ)

×

Ղուրանը արդեօք յաւիտենի՞ց կար,
Այդ մասին բընաւ ես հարցում չեմ տար,
Ղուրանը արդեօք մարդի՞կ են գրեր
Չը գիտեմ, չեմ ալ ես գիտնալ ուզեր:
Թէ նա մատեանն է բոլոր գըրքերու
Կը հաւատամ, ինչպէս պարտքն է իսլամին,
Սակայն թէ գինին յաւիտենից կար,
Այդ մասին բընաւ ես չեմ կասկածիր:
Թէ հրեշտակներէն առաջ կար գինին,
Թերեւս հէքեաթ չէ բոլորովին...
Գինին խըմողը, ի՛նչ ալ պատահի,
Պայծառ կը նայի Աստուծոյ դէմքին:
(Սակինամէհ)

×

Պարտ ենք ամէնքս ալ ըլլալ գինեհար,
Պարմանութիւնն է անգինի հարբում,
Թէ ծերը խըմէ պատանու նըման
Առաքինութիւն մ'է սա աննըման.
Հոգերուն համար կեանքը կը հոգայ
Հոգը վերացնող որթատունկը կայ:
(Սակինամէհ)

×

Կանանց հետ վարուէ միշտ զիջողութեամբ,
Կող կըրծոսկրէն է ստեղծագործուած,
Աստուած չէր կրնար զայն շիտակ կազմել
Թէ ուզես շըտկել՝ կը կոտրես յանկարծ:
Իսկ հանգիստ թողուս՝ դեռ կը կորանայ,
Դու, բարի Ադամ, ո՞րն է յոռեգոյն...
Կանանց հետ վարուէ միշտ զիջողութեամբ,
Լաւ չէ թէ քեզմէ կըրծոսկր մը պակսէ:
(Թէֆքիրնամէհ)

×

Ես կ'ուզէի առանց խօսքի
Պալխ, Պուխարա, Սամարղանդ.
Քեզ նուիրել, ով գեղուհի,
Քաղաքներն այս հընաւանդ:
Բայց անգամ մը Շահին հարցուր,
Կ'անցնի՞ արդեօք ասոնցմէն,
Մեծ է, խելօք, լոկ չը գիտէ,
Թէ մարդ ի՞նչպէս կը սիրէ:
Շահ, այդպիսի մեծ նուէրներ,
Դուն չես կըրնար շընորհել,
Պէտք է աղջիկն այդ ունենալ,
Աղքատ դառնալ ինծի պէս:
(Զուլէյքանամէհ)

ԱՆՍԱՀՄԱՆ

Դուն չես վերջանար, մեծ ես այդպէսով,
Ըսկիզբ չունենալ քեզ է վիճակուած.
Երգըդ դարձդարձիկ նըման է երկնին,
Ըսկիզբն ու վախճան նոյնն են ու նըման:
Իսկ ինչ մէջտեղն է, այդ ալ յայտնապէս
Մաս մըն է վերջէն, որ ըսկիզբըն կար:
Դուն քերթողական ակն ես խընդութեան՝
Անըսպառ հոսում կոհակ առ կոհակ,
Համբոյրի համար միշտ պատրաստ բերան,
Կուրծքի երգ մը խոր, որ սահի սիրուն՝
Խըմելու համար միշտ ծարաւ կոկորդ.
Ու սիրտ մը բարի, որ դուրս կը հոսի:
Թող խորասուզուի աշխարհ բովանդակ,
Հաֆիլ, քեզի հետ, քեզի հետ մինակ,
Կ'ուզեմ ես մրցիլ, խընդութիւն ու վիշտ,
Թող հաւասար ըլլան երկուորեակներուս.

Քեզի պէս սիրել, խմել քեզի
Թող ըլլայ կեանքս ու հպարտ[...]
[...]
Դո՛ւն, հընչէ՛ երգ իմ, քու իսկ կ[...]
Հին ես ու միշտ նոր դուն[...]
(Հաֆըզնամէհ)

×

Պատճառն ի՛նչ է որ մարդ ամ[...]
Խելօք ու յիմար խօսքեր կը [...]
Նորը հինևուրց խօսքը կը կրկ[...]
Ու կը հաւատայ թէ նեղինակն ինք[...]
(Հիքմէթնամէհ)

ԸՆԹԵՐՑՄԱՆ ԳԻՐՔ

Հըրաշալի գիրքը գըրքոց
Սիրոյ գիրքն է անտարակոյս,
Զոր կարդացի ես ուշադիր...
Ցանցառ էջեր կան խընդութեան,
Վըշտի համար ամբողջ թերթեր,
Բաժանումը հատուած մ'է խոր,
Վերատեսումը գլուխ մը փոքր,
Եւ այն ալ լի հարցականով...
Ցաւին համար կան հատորներ,
Բացատրանքով երկարացուած,
Առանց չափի, սահմանումի:
Օ՛, Նիզամի, բայց վերջապէս
Դուն ճշմարիտ ուղին գըտար,
Անլուծելին ո՛վ կը լուծէ,
Սիրողները, երբ կը գտնեն:
(Աշըքնամէհ)

ԱՐԱՄ ՎՏԱՐ[...]

ԿԷՕԹԷԻ ՀԵՏ
(ԷՋ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ)

ՎԱՅՄԱՐ, 20 Դեկտ. 1922

«Մենք իրապէս կը սորվի[նք]
այն գրքերէն, որոնց դատել չենք
կրնար: Մեր դատել կրցած գր[քե]
րի հեղինակը պէտք է որ մե[նմէ]
մէ սորվի»: Կէօթէ

Այս գիշեր հոգիս լեցուեր է, ա[յն]
քա՛ն խորհրդաւոր տողերու, [խո]
րունկ միտքերու, պարզ նախադ[աս]
ութիւններու, անկեղծ զեղումներ[ու],
բայց միեւնոյն ատեն այնքան եր[ե]
ւութապէս թափանցիկ, բայց նոյ[ն]
նապէս անյատակ մեծութիւններ[ու]
լաբիւրինթոսի մէջ կը լողայ մի[տքս]

Ժամանակին, Ժընեւի համա[լսա]
րանի յայտնի ուսուցչապետ Նօ[...]
Ալպեան լեռներու վրայ ուսանո[ղ]
սիրական արշաւ մը կատարած ատ[են]
երբ բոյս մը մեր երկրի բոյսի նման
կը գտնէի ու կը ցուցնէի.— Նման [է]
կը պատասխանէր: Բայց նոյնը [չէ]
իւրաքանչիւր բոյսը իր հողին վրայ
իր արմատին վրայ պէտք է ուսում[նա]
սիրուիլ:

Կէօթէն իր Վայմարին մէջ ու[...]
սումնասիրելը իմ երկար ատեն[ի]
երազս էր: Եւ իրօք, կը թուի որ ի[...]
րաքանչիւր քայլափոխիդ անոր ոգին
կ'առաջնորդէ այս փոքրիկ, բայց
չքնաղ վայրին մէջ: Սեղանի[...]

ԵՕՀԱՆ ՎՈԼՖԿԱՆԿ ԿԷՕԹԷ
(1749 — 1832)

ԻՐ ՆԵՐՔԻՆ ՏՌԱՄԸ

«Չե՞ս զգար իմ բանաստեղծութիւններէս,
թէ ես երկուք եմ մէկ հատի մէջ»:

... Ու ահաւասիկ Կէօթէն, որուն մահուան հարիւրամեակը կը տօնէ Գերմանիան: «Ահաւասիկ մարդ մը», ինչպէս ըսած էր իր մասին Նափոլէոն: Մատչելիէն վեր սլացող իմացական այդ գագաթը, որուն շուրջը կ'իյնայ մինչեւ մեր օրերը:

Կէօթէի կեանքը արտաքնապէս ոչինչ ունի — եզական ու արտասովոր: Պատմական դէպքերու ու դէմքերու հետ չէ լծորդուած իր դերը եւ նշանակութիւնը: Ինք դուրս եւ վեր կը մնայ այն ժամանակագրութենէն, զոր սովոր ենք անուանել քաղաքական պատմութիւն:

Արդարեւ հեռուէն, դուրսէն դիտուած, իր կեանքը կը վերածուի պարզ ուրուագծի մը: Կեանքը մատենադարանի մը՝ բաժնուած կիներու, բարեկամներու, գիրքերու, ճանապարհորդութիւններու միջեւ. կեանք մը՝ խճողուած տասնեակ մը սիրահարութիւններով, բացառիկ մտերմութիւններով ու միանգամայն լար՝ ուած՝ գրական բուռն, տենդահար երկունքով. վերջապէս քաղքենի կեանք մը՝ ազնուապետական շպարի մը տակ:

Բայց սխալ է Կէօթէն դատել տեսողական այդ պատրանքով: Անհրաժեշտ է արտաքին երեւոյթէն ներս, զինքը դիտել ու հասկնալ ինքն իր մէջ, իր սեփական աշխարհին մէջ: Հոդ է որ համեմատութիւնները կը շրջուին ու իր հորիզոնը կը լայննայ մինչեւ աննախընթաց շրջանակ մը:

Կէօթէի մօտ ամէնէն ուշագրաւ գիծը իր հոգեկան յորդ կենսունակութիւնը, իր իմացական ճառագայթումն է եղած, որ խորապէս ազդած է իր ժամանակակիցներուն վրայ. իր գրական գործը — քնարերգութիւններ, վէպեր, ճանապարհորդագրութիւններ ու անհամար նամակներ — ապացոյց կուտան իր մշտաբորբ հոգիին, գաղափարներու ու յուզումներու այն ճոխութեան, որով ան ինքզինքը կը մսխէր, առանց սպառելու: Բնութիւնը կը վերածուէր իր մէջ երգի, պատկերներու, գեղեցկութեան. մարդիկ, կեանքի դրուագները՝ կ'այլափոխուէին իր ներքին լոյսերուն տակ խորհրդանշաններու, իմաստներու, յայտնութեան:

«Ներքին դողը, հոգիի սարսուռն է մարդուն լաւագոյն մասը», ըսած է արդէն ինք, Կէօթէ:

Այս է պատճառը որ Կէօթէ, հակառակ իր հոյակապ պարզութեան, բարդ երեւոյթի մը տպաւորութիւնը կը թողու: Ու իր գործը, կենդանի ամբողջութիւն մը ըլլալով հանդերձ ներշնչումի աղբիւր մը եղած է ուրիշ արուեստագէտներու համար:

Բայց գրելը Կէօթէի քով գեղարուեստական քմայք մը, ժամանց մը չէ եղած, այլ աշխարհը զգալու, ըմբռնելու ու արտայայտելու միջոցը: Գրականութիւն չէ ըրած իբրեւ զբաղում, այլ իբրեւ ներքին անհրաժեշտութիւն: Տեսակ մը հոգեկան կարգապահութիւն:

«Ես շատ աւելի բուռն պահանջը կը զգամ թափանցելու մարդոց եւ իրերու մտերմութեան մէջ. քան թէ բանաստեղծականմտածումներ յայտնելու»:

Այսուամենայնիւ, պատրանք մը պիտի ըլլար Կէօթէն փոխադրել գերմարդկային մակարդակի մը վրայ: Առհասարակ՝ հինէն ի վեր կենսագիրներ տարուած են մեծ եւ պատմական անձերը նկատելու իբրեւ ճակատագրի բանբերները, անոնց մէջ տեսած են լոկ հերոսը, բայց ոչ մարդը: Երկար ժամանակ Կէօթէի հիացողներն ալ իր դիմագիծը պարուրած էին հմայքի տմոյն կիսալոյսով մը: Նոր քննադատութիւնը, սակայն, ջանացած է թօթափել թիւրատեսութիւնները, ու այսօր Կէօթէն, վերածուած այլեւս իր մարդկային եզրերուն, մեզի շատ աւելի մօտ, ալ աւելի հասկնալի կը թուի:

Իբրեւ այդ, Կէօթէ եղած է մէկը որու մօտ մարդկային տռամը հասած է լայն համեմատութիւններու: Ներքին տռամի մը այդ գիտակցութիւնն է արդէն որ մարդիկը կը զանազանէ իրարմէ ու կը դասաւորէ զիրենք: Անշուշտ, երանի՜ հոգիով աղքատներուն որոնք գիտեն ապրիլ առանց զգալու այդ մղձաւանջը: Ճակատագրական այդ տագնապը տրուած է սակայն բացառիկ էակներու, անոնց, որոնք չեն կարող թօթափել մեծ կասկածներու եւ հարցումներու ծանրութիւնը:

Կէօթէ եղած է մէկը անոնցմէ. ինքն ալ չէ կրցած միշտ հաշտ ապրիլ ինքնիրեն հետ, ոչ ալ վերջնականապէս համակերպիլ կեանքին: Ապրիլը նկատած է ինքն ալ տեսակ մը մշտական փախուստ ու մշտական որոնում, որոնում՝ իմաստի մը, կեանքի իմաստին:

«Մարդը չէ ծնած լուծելու տիեզերքի խնդիրը, բայց փնտռելու թէ ո՞ւր կը ձգտի այդ խնդիրը ու այնուհետեւ կենալու հասկնալիին սահմաններուն մէջ»:

Այս խօսքը թոյլ կուտայ ենթադրել որ Կէօթէ բնազանցական լուծումներէ կը խուսափի: Կեանքի նպատակն է, ըստ իրեն, ապրիլ հասկնալիի սահմաններուն մէջ:

Կ'արժէ սակայն իր մտածումը լրացնել, ահա ինչ որ ըսած է տակաւին այդ ուղղութեամբ.—

«Բարձրագոյն կէտը որու մարդ մը կրնայ հասնիլ՝ հիացումն է: Երբ երեւոյթ մը իր մէջ կ'արթնցնէ այդ զգացումը, այդքանով գոհանալու է, տակէ աւելի մեծ ոչինչ կրնայ շնորհուիլ իրեն, ան ոչինչ կրնայ փնտռել աւելի անդին: Եւ արդէն՝ հոն է սահմանը: Բայց սովորաբար, այդ գերագոյն աստիճանը չի բաւեր մարդոց. անոնք կը կարծեն թէ կրնան անցնիլ զայն: Այդ տեսակէտով անոնք կը նմանին այն տղաներուն, որոնք հայելիի մը մէջ նայելէ յետոյ, զայն կը դարձնեն՝ անմիջապէս, տեսնելու համար թէ ինչ կայ ետին»:

Ահա այս եղած է Կէօթէի մտածումին ձգտումը: Ան անտեսած է միանգամ ընդմիշտ գերբնականը: Իր որոնումներու դաշտը ձգած է միշտ այսպէս մարդկօրէն իմանալու եզրերու միջեւ:

Այդ գետնին վրայ, ու իր որոնումներու ընթացքին է որ ան, Կէօթէ, իմացած է երկու տարօրէն առաջնորդներու ձայնը, հրաւէրը: Երկու հաւասարապէս հմայիչ, բայց իրարու հակոտնեայ ռահվիրաներ:— Հանճարը եւ դեւը:

Իր բովանդակ կեանքի ընթացքին այդ երկու ոսոխները, Հանճարը եւ Դեւը, ապրած են քով քովի Կէօթէի մէջ. միշտ անհաշտ, բայց միշտ անբաժան: Անոնք բաժնած են տեւականապէս զինքը. ու Կէօթէ, գիտակցաբար ու կամովին, զոհը, վկան եւ դատաւորը եղած է անոնցմէ իւրաքանչիւրի հրապոյրներուն ու վտանգներուն:

Հանճարը եւ դեւը: Այս բառերը առնելու չէ սակայն իրենց քրիստոնէական պարզամիտ իմաստով, իբրեւ բարիի եւ չարի ոգի: Ո՛չ, որովհետեւ ոչինչ կայ այնքան խնդրական ու յարաբերական, քան այդ հասկացողութիւնները:

Կէօթէի պարագային, այդ [...]
կու բառերը կ'առնեն տարբեր [...]
մարդկային նշանակութիւն մը: [...]
ձարը, ատիկա մարդուն ձգտում[ն է]
թռիչքը՝ դէպի անդրիրականը, եր[...]
գայինը, իտէալը: Դեւը, ատիկա
մարդուն հակումն է դէպի իրական[ը],
աշխարհայինը, առօրեան: Առաջին[ով]
մարդը դուրս կը հանէ իր ափերէն,
կը լայնցնէ զինքը, իրեն կը [...]
շնչէ ճշմարիտի, գեղեցիկի կար[օ]
տախտը: Երկրորդը, ընդհակառակն,
մարդը կը վերածէ իր իսկութեան,
իր բնազդներուն, զինք կը հրավիրէ
ապրելու իր անմիջական կեանքը:

Այդ երկու սկզբունքները [...]
վերջ պայքար մղած են Կէօթէի
ներքին բեմին վրայ. ինք անկողմ[...]
կալ ու խոհուն, ունկնդրած է ա[...]
նոնք հաւասարապէս. խուսափած [...]
դիւրին վճիռներէ, չէ ուզած մա[...]
ւանդ նախապաշարուիլ ընկալ[եալ]
կարծիքներէ: Ու ահա, այսպէս [...]
են իր մէջ հարցերը, անլոյծ ու բ[ա]
րեւս նաեւ անլուծելի:

— Այո՛, որո՞ւ հետեւիլ: Ո՞ր [...]
կեանքի արժանաւոր առաջնորդը, [...]
պիտի լրացնէ մեր ճակատագիր[ը],
Պէտք է ապրիլ պաշտամունքի, [...]
բազի՞ համար թէ զգացական [...]
յելքի, իրական զոհացումներու [...]
մար:

— Ու վերջապէս, անդրանա[...]
ճշմարիտ ու գեղեցիկի որո՞ւնը [...]
է որ պիտի կարենայ ապահով[...]
մարդոց երջանկութիւնը, եւ իր[...]
ո՞ւնք ունինք դատապարտելու մեր
բնազդները, իբրեւ աւեր չարիք
եւ անկումի:

վրայ է «Էքերմանի խօսակցութիւնները Կէօթէի հետ» հատորը։ Ընթերցումը որքան առաջ կ'երթայ, միտքս այնքան կը վրդովուի, ինքզինքս կը զգամ անոր այնքան տիրական շունչին տակ, բայց ընթերցումը այնքան հարցեր կը թելադրէ։ Ի՞նչպէս հարցնել, ինչպէ՞ս սորվիլ։ Ի՞նչ է այս «Das Damonische»։

Հանճարն է որ կը ստեղծագործէ։ Եղ ուժով օժտուած անհատը կը ծառայէ իբրեւ միջորդ՝ եւ աՀա ստեղծագործութիւն։ Իսկ սատանայական ուժը, սարսափելի, բացայական յատկութեամբ, կը խորտակէ ու կը կործանէ։ Նափոլէոնը այդ ուժէն էր օժտուած։ Հապա Վայմարի դուքսը, «Կրանտ Հէրցոկ»ն ինչո՞ւ այդ ուժէն... Արդեօ՞ք Վիլհելմ Մայսթէրի հերոս ծանօթ երիտասարդական յուշերու արձագանգը...

Կը թողում գիրքը սեղանիս վրայ եւ դուրս կ'ելլեմ օդին մէջէն գէթ կենդանի պատկերի մը ոգեկոչումը, այնքան մութ հարցերու լուսաբանութիւնը ստանալու։

Հիւսիսի ձիւնը նստեր է փողոցներուն մէջ ու կը քալեմ դատարկ փողոցներէն։

Այնքան հարուստ կեանքի ու մտքի տիտանի պատկերը մտքիս մէջ... Ան ալ է անցեր այս փողոցներէն։ Այս մթնոլորտն է անշուշտ ներշնչեր շատ մտքեր։ Շրջապատող սարքերուն վրայ դրոշմուե՞ր են արդեօք անոր ուղեղի արձակած ճառագայթները... Եւ ահա արձանը Կէօթէ ու Շիլլէր ձեռք ձեռքի...

Երկու բրոնզէ արձանները առջեւ գիշերային այս ձիւնոտ լռութեան մէջ, Շիլլէրը պարզ է իր Փիլիսոփական գաղափարաբանութեան մէջ, գիրս չի քաշեր, թէեւ այնքա՛ն սիրուած իմ ուսուցիչներէս...

Հայեացքս կը կեդրոնանայ, քանի երրորդ անգամն է, այն վսեմ ճակատին։ Կը խօսի՞մ, թէ կ'արտասանեմ ինքս ինծի.

— Հայր Կէօթէ, հեռուներէն, շատ հեռուներէն եմ եկեր, ամբողջ կեանքիդ մէջ, մինչեւ վերջին շունչդ տալուդ՝ լոյս ես փնտռեր։ Ի՞նչ լոյս, ի՞նչ լոյս կուտաս թափառականիս։

Բայց ես ինքս կը լսեմ իմ խօսքերս։ Արձանը լուռ է... Բայց ճակատը անհող։

— Տասն անգամ բնակարանդ եմ այցելեր, քու շինել տուած լայն սանդուխներէն բարձրացեր, արձանները դիտելու... Դաշխիճդ, ներսի սրահը թողած յիշատակներդ եմ դիտեր...։

Միւս սենեակներուդ ստորոտի գործերը, որոնց մտերմութեան մէջ ստեղծագործեր ես՝ երկա՛ր եմ զններ, Թիւպէնս, Վաթօ, Ռամպրանտ, Պուէն... իսկ այս բոլոր շուքէն յետոյ պղեր եմ աշխատանքի սենեակիդ առջեւ,— փոքրիկ, անպաճոյճ, մահճակալ մը ու պարզ լուացարան մը, պզտիկ մը մէջը, լուսամուտ մը պարտէզին վրայ... սենեակ, ուր արտասանեց իր վերջին խօսքը.

— Լո՛յս, աւելի լո՛յս...

Բայց չեմ գոհացեր, ո՞րն էր այդ լոյսը, որուն մասամբ տիրացեր էիր։ Արձանը լուռ էր, իսկ ես ի զուր պատասխանի կը սպասէի.

— Գիրքերդ հարուստ, գեղեցիկ —բայց ես միջուկը կը փնտռեմ— գաղտնիքը իմաստութեանդ, գաղտնիքը արեւոտ ու հանճարիդ։ Դե՛հ, Արեւելքէն եմ եկեր, ձեր արեւմուտքի լոյսը կ'ուզեմ...

Ինծի թուեցաւ որ ահեղ ճակատը կնճռեց, արձանը երերաց ու այսպէս խօսեցաւ Կէօթէն.

— Արեւե՞լք... Արեւելքի խորհուրդն էր իմ հանճարս վառողը... իմ մանկութենէս ես գիտակ էի, ծնունդս բարի աստղի տակ է եղեր, Արեւելքի խորհրդաւոր գիտութիւնը իմ ամբողջ կեանքիս ուսումնասիրութեան նիւթ է եղեր, Արեւելքի խորհուրդը...

Ու արտասանեց.

— «Sagt es niemend, nur den weisen.

— Ոչ ոքի մի՛ ըսեր, բացի իմաստուններէն...

— Այդքա՞ն կարեւոր է Արեւելքը։

— Ոչ ոքի մի ըսեր...

— Բայց ո՞ր խորհուրդէն, ո՞ր կրօնքէն, ո՞ր աղանդէն քաղեցիր լոյսդ։ Ի՞նչ քաղեցիր։ Զրադաշտի Որմիզդն ու Ահրիմա՞նը, դե՞ւը արեւելքի, հանճարի կա՞յծը վառող թէ չարի կործանիչ ուժը շարժուն։

— Ոչ ոքի մի ըսեր...

— «Դիւան»իդ իմաստութիւնը իմ հայրերէս եմ լսեր։

— Ոչ ոքի մի ըսեր...

— Արդեօք եգիպտական քուրմերու գաղտնիքներու՞ն տիրացար... Թէ յունական — նորէն Արեւելք։ Աթէնքի լոյսը Փոքր Ասիայէն կուգար — Պիւթագորեան գերբնական ուժերու խորհրդազգած կատարելութիւնները իւրացուցիր։

— Հոմերոսի մասին, կը թուի թէ աչակալ մը ինկաւ աչքերուս վրայէն, Սիկիլիա ճամբորդութեանս ատեն։

— Աւելի հեռուէն, աւելի խորերէն, հնդկական աշխարհէն ի՞նչ շողեր բերին ծերունի բանաստեղծ Վալմիքի, Ռամա՛ն, ոգին՛ը... մայրե՛ր... ո՞վ Զիդա... բարեխօսութիւնը մեռածի մը ի նպաստ Ֆաուստի...։

Իմ հարցերուս ալ չկար պատասխան։ Խրոխտ ճակատը իր անսահման իմաստութիւնը կը պատգամէր։

Եւ ես ձիւնին վրայ, քայլերս ուղղեցի դէպի սենեակս ու նորէն ընկղմեցայ սեղանիս գրքերուն մէջ։

Մենք խեղճերս կը սորվինք այն գիրքէն, զոր դատել չենք կրնար։

Գ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ա. Մօրուա եւ Գ. Մխիթարեան

Անտրէ Մօրուա Եգիպտոս կը գտնուի ներկայիս։ «Յուսաբեր»ի խմբագրութեան կողմէ, Գ. Մխիթարեան կ'երթայ գտնել զայն պանդոկին մէջ, գրական խօսակցութեան մը համար, ճիշդ ինչպէս աւելի առաջ, տեսակցած էր Մարինէթթիի եւ Թոմաս Մանի հետ։

— Ձեզի ճանչցած եմ, կ'ըսէ Գ. Մխիթարեան, առաւելապէս ձեր Vie Romancéeներով,— Պայրըն, Տիզրայէլի, Անգլիական ուսումնասիրութիւններ, եւլն։ Գրական նոր սեռի մը ստեղծողը կը նկատուիք։ Ո՞ւր է գաղտնիքը,— կենսագրութիւնը հագիւ թէ գրականութեան մաս կը կազմէ, մինչ ձեր գործերը գրական են գերազանցօրէն։

—« Romancée բառը չեմ ընդունիր, եւ ճիշդ չէ, ինչ որ ալ ըսեն։ Ես իմ կենսագրական գործերուս մէջ ոչինչ կը հնարեմ, այլ կը փորձեմ պատմութիւն գրել, բայց որքան կարելի է՝ արուեստի գործ ընել։ Ինչ որ ըսած եմ Պայրընի, Շէլլիի կամ Տիզրայէլիի մասին, բոլորը հիմնուած են իրողութեան, ճշգրտութեան եւ բնագրերու վրայ։ Ինչ որ կը պատմուի գործերուս մէջ, կարելի է հաստատել հեղինակներու գործերուն կամ անոնց կեանքին մէջ եղած իրողութիւններով, հետեւաբար ոչինչ կայ հոն, արուեստի շունչը աւելցուած է միայն պատմութեան վրայ,— ահա՛ ամէնը»։

Գ. Մխիթարեան իր այս գրական խօսակցութիւնը կը ներկայացնէ յօդուածաշարքով մը «Յուսաբեր»ի մէջ։

Դարձ դէպի խմաստութիւն

Revue de Parisի մէջ Ալպէր Թլաման կը խօսի հետաքրքրական նիւթի մը մասին։ Պատերազմէն յետոյ բոլորուեցաւ շրջան մը, որ կը բաղկանայ տասը տարիներէ։ Այդ տասը տարուան ընթացքին, ողջունեցինք «նոր» գրողներ, երիտասարդներ, որոնք, չափազանց յախուռն եւ յանդուգն, կ'ուրանային անցեալը, կը քանդէին ճանչցուած արժէքները, բանի չէին հաւնիր վերջապէս։ Հրատարակիչները կասկածով կը նայէին այս նորերուն, առանց համարձակելու լոյս ընծայել անոնց գործերը։

Նորերը կ'ուզէին փոխել ամէն բան, դուրս նետել «հին կարասիները» եւ իրենց գաղափարներով կահաւորել արուեստի պալատը։ Եւ ահա թէ ինչ տեղի ունեցաւ,— անոնք հանդիսասրահները նկարագրեցին իբրեւ բուժարան, ննջասենեակները՝ իբրեւ գործարան, ժողովասրահները՝ իբրեւ սրճարան։ Սիրելի էին իրենց՝ թիթեղը, ալեւէտ թիթեղը, նիքէլը, սոմլաթը, բիփոլէն ներկը։ Նոր գրող մը, երբ կը նկարագրէր գեղեցիկ լոգարան մը, կը գրէր թէ «նման է Ռոլսի մը» (ինքնաշարժ)։

Ամէնքն ալ կը մերժէին հին ձեւերը, անցեալ աւանդութիւնները, երէկուան գեղեցկագիտութիւնը,— արուեստը նոր էր որ կը սկսէր, դեռ 1918էն։

Երբ տասը տարին անցաւ, զգացինք որ շրջանը լրացած է եւ փակուելու մօտ։ Եւ անցեալը, զոր կը մերժէին ու կ'ուրանային, ի պատուի է նորէն։ Խորանարդապաշտ արուեստը նկուղ նետուեցաւ։

Եւ որովհետեւ չի կարուիր ինչ որ մարդ կ'իւրացնէ անգամ մը, «հիներու» հաւասարակշիռ ոճն ու ներդաշնակ գեղեցկագիտութիւնը եկան գրաւելու իրենց լքած տեղերը, ճիշդ այն ձեւով՝ ինչպէս վերստին կը շտկեն սրահ մը, որ պարպուած էր առժամապէս։

Այն ժամանակը, երբ պահանջկոտ եւ դժուրահաճ երիտասարդութիւն մը կը սիրէ տակնուվրայ ընել ամէն բան՝ պահ մը կարծել տալով թէ այլեւս հասած է վերջը հին շրջանին, կը նմանի գարնանային այն փոթորիկին, որ իր վաղանցուկ թափին տակ կը ծռէ ու կը խոնարհէ երկնի ծիածանը։ Ապրիլի հովլյաճախ կը փրցնէ կը նետէ ծաղիկները, որոնք եթէ մնային՝ շատ պիտի ըլլային, արգիլելով որ պտուղները աճին ու հասուննան, որովհետեւ աւիշը քիչ պիտի գար սնուցանելու զանոնք։

Այդպէս ալ անցաւ փոթորիկը եւ երիտասարդ գրողները, տասը տարուան շրջանէ մը յետոյ, մտան հանդարտութեան եւ իմաստութեան շրջանը։

Ինչ որ թափեցաւ գետինը, թափեցաւ։

Փոթորիկը անցած է։

ԿԷՕԹԷԻ ԿԵԱՆՔԸ

■■■

Կէօթէ ծնած է 1749 օգոստոս 28ին, Ֆրանքֆորթի մէջ։ Մայրը աղջիկն էր պետական խորհրդական Թէքսթորի, հայրը, Եոհան Գասպար Կէօթէ, աւելի տարէց էր քան մայրը։

Երիտասարդ Եոհան Վոլֆկանկի մանկութիւնը ինչպէս եւ առաջին կրթութիւնը ենթարկուեցան խիստ կարգապահութեան մը։ Միակ ընկերն էր քոյրը, որ իրմէ մեծ էր։ Տասնըվեց տարեկանին հայրը որոշեց Լայփցիկի համալսարանը ղրկել զինքը, իրաւաբանութիւն ուսանելու։ Այդ միջոցին էր որ Կէօթէ ունեցաւ առաջին սիրահարութիւնը Քաթէրին Շոնքոփֆի հետ, որու մասին գրած է «Սիրային քմահաճոյքները» թատերախաղին մէջ։ Բայց յուսախաբ եղաւ գերմանական համալսարանէն։ Ֆրանքֆորթ վերադարձաւ 1769ին, տկարացած եւ հիւանդ եւ մէկ տարի մնաց։ 1770ին գնաց Ստրասպուրկի համալսարանը, ուր հանդիպեցաւ բանաստեղծ Հէրտէրի, որ մեծ ազդեցութիւն գործեց իր վրայ։ Այդ տարին կը սկսի իր հովուերգութիւնը Ֆրետերիկա Պրիոնի հետ, որ աղջիկն էր երէցի մը։ Եւ այդ սիրահարութեան ազդեցութեամբ էր որ գրեց իր առաջին բանաստեղծութիւնները։

Շատ չանցած ստիպուեցաւ հեռանալ Ստրազպուրկէն, փաստաբանութիւն ընելու համար իր ծննդավայրին մէջ։ Այդ նոյն թուականին (1771) կը սկսի առաջին խմբագրութիւնը կէօց ֆոն պերլիշինկընի, որ երկու տարի յետոյ բոլորովին վերափոխուելով պիտի հրատարակուէր եւ մէկ անգամէն հռչակաւոր պիտի դարձնէր իր հեղինակը։ (Այս գործին հայերէն թարգմանութիւնը անցեալ տարի երեւցաւ Բազմավէպի մէջ)։

1774ին երեւցաւ վէպ մը, երիտասարդ վէրթէրի տառապանքները, որուն աղբիւրն էր իր նոր, աւելի բուռն եւ խոր սէրը՝ Շարլոթ Պուֆի հետ։ Այդ շրջանէն կը սկսին բազմաթիւ փորձեր եւ ուրուագիծներ, ինչպէս ֆաուստի առաջին խմբագրութիւնը, Քլավիյօ եւ Սթելլա տաղերը։

Այդ միջոցին Սաքս Վայմարի երիտասարդ դուքսը, Քարլ Աւկուսթ իր մօտ կանչեց բանաստեղծը, որպէսզի մոռցնէ անոր սէրը՝ երիտասարդ եւ ծեքծեքուն Լիլի Շոնէմանի հետ։ Այնուհետեւ Կէօթէ ապրեցաւ խիստ մշակուած եւ զգայուն միջավայրի մը մէջ, առանց հովանաւորին ծայրայեղութեանց անձնատուր ըլլալու։

Վարեց պարզ եւ արժանաւոր կեանք մը, կանոնաւորապէս կատարելով իրեն յանձնուած վարչական պաշտօն մը։

Վերջապէս Վայմարի մէջ հանդիպեցաւ Շարլոթ Շթայնի, որ ամբողջ տասը տարի իր ամէնէն մտերիմ բարեկամուհին պիտի ըլլար,— իրմէ աւելի տարէց եւ կարօտ կին մը, մայր՝ քանի մը զաւակներու։

Երբ Կէօթէ տեսաւ որ Վայմարը նուաստացուցիչ ազդեցութիւն մը կը գործէ իր վրայ եւ կը սպառնայ ջլատել իր զարգացումը, որոշեց Իտալիա փախչիլ։ Այնտեղ հրատարակեց «Էկմոնտ»ը, «Իֆիկենեա»ն եւ «Թասօ»ն, որոնք հասուն գործեր են։

Իտալիայէն դարձին, Քրիստինէ Վուլփիուսի հետ ունեցած մտերմութիւնը պատճառ եղաւ խզուելու Տիկին Շթայնի հետ։ Իր բարեկամութիւնը Շիլլէրի հետ կը սկսի 1794ին։ Այդ բարեկամութեան մղիչ ազդեցութեան տակ էր որ արագօրէն աւարտեց «գեղոնները», «Վիլհելմ Մայսթէրի աշակերտութեան տարիները» եւ «Հերման եւ Դորոթէա»ն (այս վերջինը թարգմանուած Ռ. Պէրպէրեանի կողմէ)։

1805ին Շիլլէր մեռաւ եւ Կէօթէ մինակ մնաց։ Ամուսնացաւ Քրիստինէի հետ, բայց միեւնոյն տարին անլուր ուժգնութեամբ սիրահարութիւն մը ունեցաւ Միննա Հէրցլիպի հետ, որ յետոյ եղաւ «Ընտրական խնամութիւններ», «Օտիլէ»ն (1810)։ Այնուհետեւ հրատարակուեցան «Ֆարպէնլէա»ը եւ «Տիվան»ը։ (Տես քիչ անդին)։ Իր կեանքի վերջին տարիները, որոնց հաւատարիմ պատկերը կուտան «Էքերմանի հետ զրոյցները» եւ Ֆ. Սորէի հետ խօսակցութիւնները», նուիրուեցան գիտական հետազօտութեանց եւ այլազան աշխատանքներու։

Յետոյ ծայր տուին դժբախտութիւնները եւ ծերունին իրարու ետեւէ կորսնցուց իր կինը (1816ին), իր բարեկամն ու պաշտպանը՝ Սաքս Վայմարի դուքսը (1828ին) եւ իր Աւկուսթը՝ 1830ին։ Այդ ցաւին չդիմացաւ եւ մեռաւ երկու տարի յետոյ, 1832 մարտ 22ին, լրացնելէ յետոյ իր երկրորդ «Ֆաուստ»ը, որ իր գլուխ-գործոցը կը համարուի, ինչպէս նաեւ «Վիլհելմ Մայսթէրի աշկերտութեան տարիները»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹՈՒՌԻ ՈՐԲԵՐՆ ԱԼ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

ԹՈՒՌ, 15 մարտ.— Մեր շրջանը մինչեւ այսօր այնչափ ազդուած չէր գործազրկութենէն։ Ըլլալով երկրագործական շրջան, մխիթարական վիճակ ունէր։ Բայց տագնապը սաստկանալով հողագործութիւնն ալ տուժեց։ Քանի մը տարի առաջ Յունաստանէն 70 որբեր փոխադրուեցան Ֆրանսա, երկրագործութեան համար։ Անոնց 45ը այս շրջանը հաստատուեցան, միւսները այլուր։ Որբերը մէկ մէկ տեղաւորուեցան հողագործներու քով, մասնաւոր պայմանագրութեամբ։ Որբերէն չորսը չդիմանալով 16-18 ժամ աշխատանքին, ձգեցին հեռացան, յուսալով աւելի լաւ գործեր գտնել, բայց գործազրկութեան հետեւանքով անգործ մնացին։

Այս տղոց քով մէկ սու չէ մնացած, ոչ ալ նպաստէն կ'օգտուին։ Միեւնոյն ատեն լեզուին անծանօթ ըլլալով, անօթի մնացած են օրերով։ Գիշերները կայարանները կը լուացնեն, ծածկուած են ցնցոտիներով եւ դէմքերուն վրայ գոյն չէ մնացած։ Այստեղ որեւէ միութիւն չկայ որ ձեռնարկ մը կատարէ այս թշուառները փրկելու համար։ Անոնք որ կ'աշխատին, անտարբեր են։ Դանակը ոսկորին հասած է։ Պէտք խնդրէինք որբերը բերել տուող մարմիններէն որ նկատի առնէին այս չորս տղոց պարագան, այլապէս ամօթահ պիտի ըլլան Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ։

Միքայէլ Իսկէնտէրեան

ՏԻՄԱՂ

Պ. Մաթոս բարեսէր մարդ էր, միշտ կ'օգնէր աղքատներուն, կաղօտներուն, խելք մը, ձար մը կը ցուցնէր։ Օր մը տեսաւ որ աղքատ տղայ մը փողոցները կը մուրայ։ Նայեցաւ, ճանչցաւ.

— Առջի օր ես քեզի հինգ ֆրանք տուի, եւ ըսի որ փողոցներու մէջ չմուրաս, դպրոց երթաս։

— Գացի, պարոն, գացի, բայց դպրոցէն մէկ ֆրանք անգամ չտուին։

Այս հարցերը Կէօթէի չեն ներկայացներ իբրեւ մտամարզանքի տարրեր, այլ փորձի ու ապրումի կարելիութիւններ։ Ան ∥ փոխն ի փոխ նուիրումով ու համոզումով, գիտցած է ճախրել հանճարին թեւերովը եւ կամ հետեւիլ Դեւին քայլերուն։ Ան պարպած է միանգամայն երազին ու իրականութեան բաժակը, անոնց փրփուրը, մրուրը։

Իր երկասիրութիւններէն, մանաւանդ «Ֆաուստ»ի մէջ է որ իր այդ հիմնական մտահոգութիւնները ան արտայայտած է իրենց եղերական թափով։ Այդ գործը, որու վրայ ան աշխատած է իր կեանքի տեւողութեան, յաճախ սրբագրելով, փոխելով, պատմութիւնն է, կարելի է ըսել իր հոգեբանական խռովքին, տեսակ մը ինքնակենսագրութիւն։ Ըսած են, ու ճիշդ է արդէ՛ք, թէ «Ֆաուստ»ը ինքը, Կէօթէն իսկ է։

Կէօթէ այդ տաղերգութեան նիւթը առած է միջնադարեան առասպելէ մը։ Ֆաուստը մտացածին կախարդ բժիշկ մըն էր, ըստ աւանդութեան, որ իր հոգին ծախած էր սատանային, երկրային բարիքներու փոխարէն։

Կէօթէի «Ֆաուստ»ը արդարեւ հոգեկան տառ մըն է, ուր ճակատ ճակատի կուգան մարդուն վերացական ու երկրային ձգտումները։ Ինքը, տոքթ. «Ֆաուստ»ը, իր մէջ կը կրէ հանճարի բոցը, ան տոգորուած է խռէչելով, երազով։ Իր դիմաց, աշխարհի ոգին կը ներկայանայ սատանային, Մեֆիստոֆէլէսի կերպարանքով։

Վիպերգութիւնը կը սկսի նախերգանքով մը, ուր Մեֆիստոֆէլէս գրաւ կուգայ Աստուծոյ հետ, թէ կարող է փորձութեան ենթարկել մարդը, Ֆաուստը։

Առաջին մասին մէջ, զոր Կէօթէ գրած է կեանքին երիտասարդ շրջանին, տոքթ. Ֆաուստը ծերունի մըն է հմայաթափ հոգեբանութեամբ, ան յոգնած է որոնելէ ճշմարտութիւնը ու իր միտքը կը կքի դէպի ճիգերու ունայնութեան հաւատքին։

Այդ պահուն Մեֆիստոֆէլէս կուգայ հրապուրել զինքը, իրեն կը խոստանայ երիտասարդութիւն, պայմանաւ որ իրեն ծախէ իր հոգին, իրեն կը թելադրէ գնահատել իր մարմնին տենչանքները։

Ֆաուստ.— Կը զգամ, զուր է որ իմ վրաս հաւաքած եմ մարդկային մտքի մը բոլոր գանձերը։ Հիմակ վերջապէս երբ կը հանգչիմ, իմ մէջ չի ժայթքիր ոչ մէկ նոր ուժ։ Ես մազի թելէ մը աւելի արժէք չունիմ եւ նոյնքան հեռու կը մնամ Անհունէն։

Մեֆիստո.— Ազնիւ պարոնս, դուք կը տեսնէք այլեւս իրերը, ինչպէս որ են։ Բայց պէտք է որ մեր խաղին մէջ աւելի ճարպիկութիւն գտնենք, կեանքի հաճոյքները ձեռքէն փախչելէ առաջ... Օն անդր, ձեռքերդ, ոտքերդ, գլուխդ եւ յետոյքդ ∣ քուկինդ չե՞ն միթէ։ Ու ամէն բանէ թարմ վայելք մը քաղելու հակումը կ'արգիլէ՞ մեզ մեր մարմնոյն տէրը ըլլալէ լիովին»։

Ու Ֆաուստ կը համաձայնի։

Թարմացած, անյագ՝ ապրելու, կը նետուի իրական կեանքի գիրկը։

Կը հանդիպի Մարկրիթին ∣ Սէր, հեշտանք ու լքում։ Մարկրիթ՝ յղի, Մարկրիթ մայր, կը սպաննէ իր ապօրինի զաւակը։ Կը դատապարտուի բանտի։ Ֆաուստ, խղճահար, զինք կը գտնէ բանտի խորը. ուր Մարկրիթ կը մեռնի իր բազուկներուն վրայ։ Զղջումով կը քաւեն իրենց մեղքը։

Ահա թէ ուր կը յանգի կեանքը անմիջական հաճոյքներու մէջ փնտռելու իր գերագոյն փորձը։

Ու վէպի երկրորդ մասին մէջ, զոր գրած է Կէօթէ իր ծերութեան օրերուն, գրեթէ մահէն քիչ առաջ, Տոքթ. Ֆաուստը կը գտնենք գիտութեան անհանդրուան ուղիներուն վրայ։ Վերջ ի վերջոյ սակայն ան կուգայ այն խոր համոզման թէ ոչ սէրը եւ ոչ գիտութիւնը կրնան յագեցնել իր անհանդարտ հոգին. միակ փրկութիւնը գործօն ու օգտապաշտ ու խանդավառ կեանքի մը մէջն է։ Բեղուն ու ստեղծագործ կեանքով է միայն որ կը յաջողինք փրկել մեր հոգին գեհէնէն։

Այս լաւատես ու խրախուսիչ եզրակացութիւնը թերեւս կարելի է նկատել կէօթէական մտածումի ամէնէն առողջ ջիղը։ Աստր կը յանգի նաեւ իր ուրիշ մէկ վէպը. «Վիլհելմ Մայսթէրի ճանապարհորդութիւնը»։

Այդ թելադրանքին կը հանդիպինք յաճախ իր գրչին տակ.

—«Հաստատուն կառչեցէք ներկայ բոպէին։ Տեւողութեան ամէն մէկ մասը, ամէն մէկ երկվայրկեանը անհուն արժէք մը ունի, որովհետեւ ան կը ներկայացնէ ամբողջ յաւիտենականութիւն մը»։

... «Զբաղիլ անմահութեան գաղափարներով, գործ մըն է որ կը պատշաճի աշխարհիկ մարդոց եւ մանաւանդ տիկնիկներու, որոնք ոչինչ ունին ընելիք։ Բայց գերազանց մարդ մը, որ արդէն գիտակից է թէ բան մըն է ինք հոս վարը եւ հետեւաբար պարտաւոր է աշխատիլ, մաքառիլ, գործել ամէն օր, հանդիստ կը ձգէ ապառնի աշխարհը եւ կը բաւականանայ գործօն եւ օգտակար ըլլալով այս երկրի վրայ։»

Բայց կը մնայ գիտնալ թէ այս դրապաշտութիւնը որքան կը համապատասխանէ իր խոր համոզման։ Թերեւս անիկա այդ լուծումը ընդունած է իբրեւ նուազագոյնը չարիքներու։

Թերեւս Կէօթէ խուսափած է յայտնելէ իր ամբողջ մտածումը, որ մթագնած էր այլեւս յաւիտենականութեամբ։

«Ոչինչ կը սպասեմ աշխարհէն եւ վարժուած եմ յուսահատելու եւ բան մը չակնկալելու», ըսած է ան իր վերջին օրերուն։

Աշխարհի պատրանքին հանդէպ կրնա՞յ տարբեր դիրք բռնել մէկը, որ գիտէ խորհիլ ու դատել...։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՓՈՒՆՋ ՄԸ ԿԷՕԹԷԻ ԽՕՍՔԵՐԷՆ

■■■

— Հայրենասիրութիւնը կը խաթարէ պատմութիւնը։

— Գրեթէ բոլոր օրէնքները անկարելիին ճամադրութիւններն են։

— Մեծ տաղանդները ճաշտարարութեան ամէնէնգեղեցիկ միջոցներն են։

ՓՆՋԻԿՆԵՐ ԿԷՕԹԷԷՆ

ԽՄԲ.— Յետագայ կտորը, «Ոներու Արքան. Erl-Konig» կէօթէի ամենայայտնի գեղօններէն (պալլատ) մէկն է։ Գերման բնագիրը, իր բառերու ճնչականութեամբը թաւ ու մռայլ երաժշտութիւն մըն է ինքնին։ Դաշնաւորուած է Շուպէրթի կողմէն։

Ոներու Արքան գերման դիցաբանութեան մէջ առասպելական էակ մըն էր, ճեքեաթներսւ չար ոգին, որ կ'ապրէր անտառներու մէջ ու կը հրապուրէր մատաղատի երիտասարդները։

ՈՆԵՐՈՒ ԱՐՔԱՅՆ

(Գ Ե Ղ Օ Ն)

■■■

Ո՞վ է այս հեծեալն որ կ'անցնի հողմին
Ու գիշերուան մէջ՝ այսքան ուշ ատեն,
Հայր մ'է, գիրկին մէջ սեղմած իր որդին.
Բազուկները զայն ջերմ կը պահպանեն։

— Ինչո՞ւ կը ծածկես երեսդ, որդեա՛կ։»
— Չե՞ս տեսներ, հայրիկ, Ոներու արքայն,
Ոներու արքայն, իր ագին, իր թագ։»
— Որդեակ, մէ՞գն է այդ, ամպ մըն է
միայն։»

— «Ե՛կ, սիրուն մանկիկ, երթանք միատեղ
Ի՞նչ աղուոր խաղեր պիտի խաղանք հոն.
Ծովափին վրայ կան ծաղկունք երփնագեղ.
Մայրս ըզգեստներ ունի ոսկեգոյն։»

— Հայրիկ, չե՞ս լսեր, Ոներու արքայն
Դաշն ձայնով ի՛նչ խոստումներ կ'ընէ։»
— Հանդարտէ՛, որդեակ, հովն է գիշեր-
ուան՝
Որ չոր տերեւոց մէջ կը շշընջէ։»

— «Գեղեցիկ տղայ, չե՞ս գար միասին.
Քեզ պիտ'աղախին ըլլան իմ դըստերք.
Շուրջըդ թող բըռնեն պար գիշերային.
Օրօր ըլլան քեզ իրենց կայթն ու երգ։»
— Հայր իմ, չե՞ս տեսներ, մութին մէջ
հեռուն,
Խումբն աղջիկներու՝ Ոնաց արքային։»
— Որոշ կը տեսնեմ, որդեակ իմ սիրուն,
Ուռիներ են՝ գորշագոյն եւ հին։»

— «Կը սիրեմ զքեզ, գեղովդ կը զմայլիմ,
Բռնի պիտի գաս՝ թէ ոչ ինքնակամ։»
— Ահա կը սեղմէ, կը սեղմէ հայր իմ,
Վընաս մ'հասուց ինձ Ոներու արքայն։»
Հայրը սարսռաց, թռաւ նըժոյգով,
Հեծեծող մանկիկն է, կուրծքի վըրան.—
Խռնչ ու վրդովեալ՝ հասաւ իր տան քով.
Գըրկին մէջ արդէն մեռած էր տըղան։

Թարգ. Ռ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ Վ. ԿԷՕԹԷ

ՎԱՐԴԸ

■■■

Փոքրիկ տղան մի վարդ տեսաւ,
Տեսաւ մի վարդ դաշտի միջին.
Վարդը տեսաւ, ուրախացաւ,
Մօտիկ վազեց սիրուն վարդին.
Սիրուն վարդին, կարմիր վարդին,
կարմիր վարդը դաշտի միջին։
Տղան ասաւ. — Քեզ կը պոկեմ,
Ա՛յ, կարմիր վարդ դաշտի միջին։
Վարդը ասաւ. — Տե՛ս, կը ծակեմ,
Որ չը մոռնաս փշոտ վարդին.
Փշոտ վարդին, կարմիր վարդին,
կարմիր վարդը դաշտի միջին։
Ու անհամբեր տղան պոկեց
Պոկեց վարդը դաշտի միջին,
Փուշը նրա ձեռքը ծակեց,
Բայց էլ չօգնեց քնքուշ վարդին
Քնքուշ վարդին, կարմիր վարդին,
կարմիր վարդը դաշտի միջին։

Թարգմ. Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ Վ. ԿԷՕԹԷ

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ («Օթէլլօ»ի դերին մէջ)

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ ՀԱՍԱՒ

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

"ՕԹԷԼԼՕ"

31 Mars, Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8.45ին

MAISON de la MUTUALITÉի սրահին մէջ

Կը մասնակցին.— Տիկիններ՝ Անահիտ, Ատ. Տէրունեան, Պ. Պ. Վ. Փափազեան, Թօլաեան, Ա. Գմբէթեան, Կօթիկեան, Սարաֆեան, Մաքսուտեան, Գ. Վաճեան, Թորոսեան, Պաղտասարեան, Տէրվիշեան, Սուրէնեան եւ Սուրաքեան:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ՝ 30, 25, 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Կը ծախուին սովորական տեղերը — Ոչ ոքի տոմսակ չի ղրկուիր

Ռէժիսէօր՝ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ — Պատասխանատու վարիչ՝ Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ

Փորթ-տ'Իթալիի եւ Պիսեթրի հայրենակիցներուն ուշադրութեան

ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

31, Route de Choisy -- Métro: Porte de Choisy

կը ծանուցանէ թէ ստացած է ամառնային կերպասներու ճոխ մթերք՝ կը կարէ կանանց եւ արանց ամէն տեսակի հագուստներ ձեռքի կարով եւ ներկայ տնտեսական տագնապին համապատասխան գինով:

ԱՆԹԵՐԻ ՃԱՇԱԿ — ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԿԱՐ — ՉԵՂՉՈՒԱԾ ԳԻՆ

Համեղ եւ հոտաւէտ

ՋԱՏԿԱԿԱՆ ՉԷՕՐԷԿՆԵՐ

Պատրաստուած արդար իւղով եւ թարմ հաւկիթով

փութացէք ձեր գնումները կատարել

MÉRIDIONAL նպարավաճառատունէն

8 Rue Chateaudun, մէթրօ Cadet

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէններ

Մանչէի առեւտրականներուն եւ հայրենակիցներու

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ՄԵՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐԷՆ

ԿԱՆԱՆՑ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐ

Մասնագիտութիւն՝ ռոպերու, ժիւփերու, քոէփ տը շինէ շըմըզիէներու եւ մետաքս ժեռսէներու:

H. KEHRIBARIAN

19 Rue de Cléry, PARIS (2)

Métro: SENTIER — Tél. RICHELIEU 97-12

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառէն և արտասահմանէն

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. — մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ — ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒՃԻ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Ամէնուն ցանկացած Հայկ. ճաշարանը բացուած է փարիզի կեդրոնը

44 Rue de Trévise Metro: Cadet Tél. Provence 64-74

Au Duc de Trévise

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՄԱՔՍՈՒՏ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆի

Կէս օրին ՄԱՔՍՈՒՏԻՆ եկուր, հոն եմ 7.50 ֆրանքով կը ճաշեմ, կը կշտանամ ու միշտ գոհ եմ:

Մաքսուտը կը յարմարի օրուան տագնապին: Եկէք եւ տեսէք:

Արեւելեան եւ կովկասեան կերակուրներ, ամենաընտիր օղի եւ գինի պոլսական եւ ռուսական աղանդերներով:

Տրամադրելի սրահ հարսնիքներու, հանդիպումներու եւ ժողովներու:

Ա՛լ մի խաբուիք

Գնելով միջնորդներէ (intérmédiaire) ինչ որ կրնաք գնել ուղղակի գործարանէն:

«Դաւիթեան» տէքօրասիոնի աշխատանոցը, Լիոնի մետաքսի մեծ տան մը հետ համաձայնած ըլլալով մինչեւ հիմա չտեսնուած, բացարձակ անմրցելի գիներով քառէներ եւ էշարփներ սկսած է տէքօրէ ընել, մեծաքանակի համար:

Բոլոր խանութպանները, Փարիզի եւ գաւառի մաոշէի առեւտրականները թող դիմեն որհեստանոցս, ուր պիտի գտնեն զանազան օրինակներ զանազան գոյներով:

Մէկ անգամ այցելելը բաւական է տեւական յաճախորդ դառնալու: Մաքուր եւ խնամուած գործ:

Maison. TAVITIAN, 117 rue Victor-Hugo, Levallois, Seine, St. Lazareէն 45 թիւ հանրակառքը առնել ու իջնել Rue Gide:

Լաւ պատեհութիւն մեկնումի պատճառաւ ծախու է Aulnay s)Boisի մէջ լաւ շինուած փավիյեօն մը 250 քառ. մէթր տարածութեամբ, 3 սենեակ, խոհանոց, գին՝ 28000 ֆրանք, իր իսկական գինին մէկ երրորդը: 10000 ֆրանք կանխիկ, մնացածին երկար դիւրութիւններ: Մանրամասնութեանց համար դիմել Հ. Աբէլեանի, 226 Rue Lafayette, Փարիզ, մէթրօ Լուի Պլան, Հեռ. Nord 89-06 եւ 95-79:

ՎԱՐՁՈՒ Է նպարավաճառի խանութ մը իր բոլոր կազմածներով (կշիռ, դարակներ, սեղան եւայլն) Bld. de la Villetteի մօտ: Տարեկան վարձք 3000 ֆր.: Պայլ՝ 9 տարի, ըըփրիզ՝ 15000 ֆր.: Դիմել Հ. Աբէլեանի, 226 Rue Lafayette, Փարիզ, մէթրօ Լուի Պլան, Հեռ. Nord 89-06 եւ 95-79:

Etude de Me BERNARD VAHÉ (ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)

(11 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISÇONSULTE

Conseil juridique à la Défense Automobile et Sportive de Paris et à la Mutuelle Militaire

18, Rue Dauphine, Paris (6e) — Tél. Danton 73-97

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ *certificats de coutumes*ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները. կուտայ խորհրդակցութիւններ ֆրանսական եւ միջազգային օրէնքներու մասին—ամէն օր, բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, երեկոյեան ժամը 6-7 եւ անկէ դուրս ժամադրութեամբ:

ԾԱՆՕԹ.— Նկատի առնելով ներկայ տնտեսական հանգամանքները, հայերու համար խիստ դիւրամատչելի պայմաններ կ'ընծայուին:

Հրաւէր բոլոր փափկաճաշակներուն

ճաշարան ԳԱՌԼՕ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անխերի սպասարկութիւն

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

Կօշիկի վաճառատուն

ՊՈՒԼՏՈՒՔԵԱՆ ԵՒ ՊԱՂՏԻԿԵԱՆ

59 Rue de Meudon, Billancourt, Seine

Կը շինենք չափի վրայ վերջին նորաձեւութեամբ արանց եւ կանանց կօշիկներ: Կը դոհացնենք ամենէն դժուարահաճներն իսկ: Կը նորոգենք ամէն տեսակ կօշիկներ: Խնամուած աշխատանք, առկուն կաշի եւ չափաւոր գին:

Անհնուն, անհնուն, անհնուն, ի գիտութիւն

„ՇԻՐԱԿ„ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

Արեւելեան ընտիր մօքայով պատրաստուած թիպէտ սուրճ

Զատկական հիւմով, թարմ չէօրէկներ եւ սիմիթներ

Զատկական տօներու առթիւ 100էն 20 զեղչ: Նպարավաճառներուն մասնաւոր պայմաններ: Արագ եւ խնամով սպասարկութիւն.

Փութացէք օգտուիլ: Livraison à domicile

26 Rue de Trévise, Paris (9), Métro Cadet — Tél. Prov. 38-63

ԵԹԷ աշխատասէր էք, կրնաք շահիլ օրական 50—100 ֆր., ծախելով շատ շահագրգիռ ապրանք մը: Դիմել՝ Aronek, 36 Rue Debelleyme (Bretagne փողոցին անկիւնը). մէթրօ Filles-du-Calvaire.

Dr. VIDALի ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆՆԵՐԸ

4 Rue St. Lazare, մէթրօ N. D. de Lorettes

28 Rue des Dames, մէթրօ Rome

ԱՉՔԻ, ՔԻԹԻ, ԿՈԿՈՐԴԻ ԵՒ ԱԿԱՆՋԻ հիւանդութիւններ

ընդունելութիւն՝ Գշ., Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 1—7

Ամէն հիւանդութեանց համար՝ ամէն օր ժամը 10—12 եւ 2—7.30

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ.— Երաշխաւորուած աշխատանք, վճարման դիւրութիւններ: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 10—12 եւ 2—7.30:

ԴԵՐՁԱԿ ԳԱՐԱԵԱՆ

ՄԻՇՏ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԳՈՐԾ

Սուրբէթէ Սավանթի դէմ, 5 րիւ Միշոն

մէթրօ Սէն Միշէլ եւ Օտէօն — Tél. Dan. 41-45

Boulangerie - Patisserie

Four à vapeur

P. Shahpazian

25 Rue des Domnnicaines, Marseille

Զատկուայ առթիւ մեր փուռին մէջ կը գտնուին

ԻՒՂՈՏ ԵՒ ՇԱՔԱՐԱԽԱՌՆ ՉԷՕՐԷՔՆԵՐ

Ինչպէս նաեւ ամէն տեսակ անուշեղէններ, փախլավա, գատայիֆ, թրիկոնա, էքմէք գատաիֆ, թուլումպա թաթլըսը. լօքում, շոքոլա, ֆոնտան, աճը պատէմ, փըթի ֆուռի եւ «պատէմ շէքէրի» ամէն տեսակները: Այս բոլորը կը պատրաստուին մեր իսկ աշխատանոցին մէջ Պ. Արմենակ Ալթունեանի կողմէ որ ծանօթ է հայ գաղութին:

Մարսէյլի միակ հայթայթիչ տունը իր տեսակին մէջ:

Ապսպրանքներ կ'ընդունինք քաղաքէն եւ արուարձաններէն:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

CONSTANTINOPLE

Եւրոպական եւ արեւելեան առաջնակարգ նպարեղէններ անմրցելի գիներով:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԷՔՍԹՐԱ ՍՈՒՐՃ = Ապրանքները կը յանձնուին բնակարանին

Թէլ. Taitbout 56-96 R. C. Seine 519,052. Մէթրօ Cadet.

ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ ԵՒ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

37. Rue de Trévise, PARIS (9)

Զատկի առթիւ ստացած ենք Սիպերիոյ հալած իւղ:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մետայլ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ուէօնթկէնեան դարմանում (radiothéraphie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻի բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն: Հակաշիւծախտային խարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական, թելադրական եւ ֆրէօտեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Դարմանատունը ունի ատամնաբուժարանը որուն մէքանիսիէնն է Պ. Վ. ԹԱՇՃԵԱՆ:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:

Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

ՓՈՔՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ (PETITES ANNONCES)

TABAT, 18, Avenue d'Italie, գլխարկներ եւ քասքէթներ:

CAFÉ du CAREFOUR, 51, Rue Le Pelletier, ժամադրավայր Հայերու:

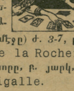
VICTOR, զարդանկարիչ եւ ամէն տեսակ ներկի գործեր, **53 Fbg. Montmartre,** Փարիզ:

BAR ՆՈՒՊԱՐ, բարեկամներու ժամադրավայրը, **39 Rue Lamartine,** Փարիզ (9):

ԾԱԽՈՒ Է նպաստաւոր պայմաններով սափրիչի խանութ մը, Փարիզի բազմամարդ թաղամասի մէջ: Մանրամասնութեանց համար դիմել Հ. Աբէլեանի, 226 Rue Lafayette, Փարիզ, մէթրօ Լուի Պլան, հեռ. Nord 89-06 եւ 95-79:

Գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ԶԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (կիրակն ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի եշ.է: 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

Հանրածանօթ ՓԱՍՏԱԲԱՆ

ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ (ԳՐԻՄԻԹԷԼ)

Ամէն տեսակ դատական եւ արկածի գործեր

72 rue de Ménilmontant, Paris XX — Tél. Ménil. 96-74

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՄԱՐՏ 1932
22 MARS 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1834 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՌԵՐՆ ՈՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Զատկական արձակուրդ կը վայելէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը, որ ճարտասանական մարզանքներ կը կատարէր Ժընեւի մէջ, Փետր. 2էն ի վեր։

Ժողովը գումարուեցաւ շատ գէշ պայմաններու մէջ։ Ճիշդ այն պահուն երբ Թնդանօթը կ'որոտար Ծայր. Արեւելքի մէջ, եւ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը անճարկած՝ բացառիկ ընդհ. ժողովի կոչ կ'ուղղէր։ Յետոյ, Ֆրանսան կը գալարուէր Նախարարական տագնապի մը մէջ, որ թէեւ ուղղակի կապ չունի այս հարցին հետ, բայց կրնար ազդել կացութեան վրայ, եթէ յաջող ելք չգտնէր։ Կա՛ր, վերջապէս, Գերմանիոյ Նախագահական ընտրութեան պայքարը, Հիթլերականութեան մղձաւանջով։

Խորհրդաժողովը բոլոր ճառերն ու տեսակէտները լսելէ յետոյ, որոշեց օրակարգի հիմ բռնել զինաթափութեան Նախապատրաստական յանձնաժողովին ծրագիրը։ Ընդդիմացան միայն խորհրդային Միութիւնը եւ անոր անբաժան պոչը, քէմալական Թուրքիան։

Ի՞նչ ելք պիտի ունենայ ժողովը, զատկական արձակուրդէն յետոյ։

Մէկդի դնելով մասնագիտական խնդիրները, երկու հիմնական հարցեր ուղղակի կամ անուղղակի պիտի ազդեն գործերու ընթացքին վրայ։

Առաջինը՝ ֆրանսական պատուիրակութեան ծրագիրն է, — Ազգերու Դաշնակցութիւնը դարձնել «գեր-պետութիւն», — միջազգային զէնքով ու զրահով օժտուած իշխանութիւն մը՝ միւս պետութեանց վրայ։ Աւելի պարզ խօսելով, զինուոր, Թնդանօթ եւ օդանաւ տրամադրել անոր, որպէս զի կարենայ դառնալ վճռական ազդակ մը և պարտադրել իր որոշումները։

Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբնական Ուխտէն կը ծնի այս ծրագիրը, եւ ընդունելութիւն չգտաւ 1919ին, երբ մարդիկ աւելի տրամադիր էին խանդավառուելու։

Այդպիսի կազմակերպութիւն մը ի հարկէ օրհնութիւն պիտի ըլլար միջազգային ընդհարումներու առեն, մանաւանդ եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը դառնար իսկապէս ժողովրդավար։ Պաշտպան՝ արդարութեան եւ ազգերու ինքնորոշման սկզբունքին, համաձայն Ուիլսընի 14 կէտերուն։

Դժբախտաբար կարճ տեւեց ամառնային երազը, եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ դարձաւ նոր գործիք մը մեծ պետութեանց, աշխարհակալներուն ձեռքը, մեծերը չփացնելու եւ փոքրերը լռեցնելու համար։

Աւելի քան տասը տարի յետոյ, նորէն կ'արծարծուի հին ծրագիրը, բոլորովին տարբեր պայմաններու մէջ։

Յաղթական մըն է որ — աշխարհակալ Ֆրանսան — տէր կը կանգնի մերժուած տեսակէտին, առաւելապէս ներշնչուած իր սեփական շահերէն։

Յայտնի է որ պարտուած Գերմանիան տարիներէ ի վեր կը հետապնդէ որոշ ծրագիր մը, — ինք զինաթափուած է, համաձայն Վէրսայլի դաշնագրին։ Արդ, եթէ սպառազինութեանց կրճատում պիտի կատարուի, թող միւս պետութիւններն ալ իրենց ուժերը սահմանափակեն եւ իջեցնեն իր աստիճանին։ Եթէ ոչ, թող իրեն ալ իրաւունք տան սպառազինուելու այնպէս ինչպէս միւսները։

Այս տեսակէտին դէմ կանգնած է, ամէնէն առաջ, յաղթական Ֆրանսան, կռթնած՝ Վէրսայլի դաշնագրին։

Եւ որովհետեւ գերմանական պահանջը բանաւոր հիմքեր ունի եւ կրնայ նեղացուցիչ հետեւանքներ ունենալ, Ֆրանսա մէջտեղ դրած է «գեր-պետութեան» ծրագիրը։

Ֆրանսացիները կը տրամաբանեն — եթէ իրականանայ այս ծրագիրը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ունենայ զինեալ ուժ, կրնայ խափանել ո՛ր եւ է յարձակողական ձեռնարկ, վերին հովանաւորն ըլլալով կնքուած դաշնագիրներուն։ Այսպէս ուրեմն, իրենք նոր ապահովութիւն մը կ'ունենան Գերմանիոյ վրէժխնդրական տենչերուն դէմ։

Արդ. մինչեւ հիմա եղած խօսակցութիւնները եւ յայտնուած կարծիքները կ'ապացուցանեն թէ «գեր-պետութեան» ծրագիրը փորձի համար նետուած օդապարիկ մըն է, եւ որ եւ է գործնական ելքի չպիտի յանգի։ Պարզապէս պիտի արձանագրուի իբրեւ բաղձանք։

Այդ պարագային, ի՞նչպէս պիտի լուծուի Գերմանիոյ դրած պահանջը,— հաւասարապէս կրճատուելու կամ սպառազինուելու խնդիրը։

Դատելով Փարիզի աջակողմեան մամուլի արտայայտութիւններէն, Ֆրանսան կը գտնուի երկընտրանքի մը առջեւ,— կա՛մ բոլորովին պիտի մերժէ ո՛րեւէ զինաթափութիւն, շարունակելով զօրացնել իր բանակը, եւ որոշ ազատութիւն տալով Գերմանիոյ։ Եւ կամ պիտի համաձայնի ոչ միայն ուժերու սահմանափակման, այլ եւ կրճատման։

Այս պարագային, միւս պետութիւններէն ապահովութիւն պիտի ստանայ որ գերմանական սպառազինութիւնները նորէն սահմանափակուած մնան, բայց ոչ այնքան զեղչուած ո՛րքան Վէրսայլի դաշնագրին տրամադրած առաւելագոյն չափը։

Ինչպէս կը տեսնէք, 55 պետութեանց իմաստունները կը գտնուին բաւական բարդ հանգոյցի մը առջեւ, որ կրնայ առաջնորդել զանազան հարկտաններու, բայց ոչ իրական զինաթափութեան։

Ամէն պարագայի մէջ, այս կացութիւնը դուռ պիտի բանայ նոր մարզանքներու, ձգձգելով բուն զինաթափութեան ժամը։

Բացորոշ է որ, բոլոր պերճիմաստ ճառերէն եւ սկզբունքներէն առաջ, իւրաքանչիւր պետութիւն կը ձգտի կարելի եղածին չափ աժան գծել այս տագնապէն, եւ անվթար պահել իր անհրաժեշտ համարած [illegible],— բանակ թէ սպառազինութիւն։

Ըսուեցաւ արդէն, — ո՛ր եւ է լուրջ զինաթափութիւն յաջողելու համար, տարրական պայման է հոգիներու զինաթափութիւնը։ Պատերազմի յիշատակներուն մոռացումը եւ փոխադարձ վստահութեան վերահաստատումը։

Արդ. երեւութական են այս ուղղութեամբ յայտնուած բաղձանքները։

Եւ ընդհակառակն, իրարու հետ չափուելու մարմաջը կը մնայ տիրական։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ ԴԱԳԱՂՆԵՐ

Անցած շաբաթ, փարիզի կուրծքէն անցան ֆրանսացի երկու զաւակները պարունակող երկու դագաղներ։ Պրիան եւ Քամէլինա։

Երկուքն ալ, մարքսեան քերականութեան աշակերտներ։ Աշխատաւոր դասակարգի տառապանքին համար ծամբայ ելած, անոր երջանկութեան երազանքով յափշտակուած։

Ժամանակի մուրճին ու սալին մէջէն տարբեր երեսներով դուրս եկած երկու անհատականութիւններ։

Առաջինը ճկած եւ ընդլայնուած, ուզած էր ամբողջ մարդկութիւնը ընդգրկել՝ առանց աջ ու ձախի կարեւորութեան, փիլիսոփայ մը որ գրեթէ կարեւորութիւն չէր տար մարդերու ստեղծած արուեստական տարբերութիւններու. անոր համար, տառապանքը համամարդկային էր, առանց դասակարգի։ Հեգնանք միայն ունէր բոլոր տեսակի վարդապետութեանց հանդէպ։

Խաղաղութիւնը որ կողմէն ալ գար արժէքաւոր էր անոր համար։

Եւ մեռաւ դագաղ, այդ երազով։

Երկրորդը, անձկելի յամառ մը, իրեն համար մէկ երես միայն ունէր մարդկութիւնը, — աշխատաւորութիւնը, քալեց, աչքերը շեշտակի յառած անոր, անհաշտօրէն կռնակ դարձնելով միւս կողմին ու անոր տուայտանքին, ցնկատելով նոյն իսկ իր ընկերներուն հեգնանքը երջանիկ միամտութիւնով մը…

Երկու դագաղներ, փարիզի, կուրծքին վրայէն, միեւնոյն ժողովուրդի ուսերուն վրայ ու յարգանքով պատանքուած։

Նայեցայ երկուքին ալ, հեգնանքով խառն նախանձով մը։

Ամբոխը, այդ մեծ փիլիսոփան, որ կը խնդայ ամէնուն վրայ նոյնիսկ արցունքով։ Որուն անունով կ'երդնուն աջն ու ձախը, նոյնիսկ անկողմնացոյց վարդապետներ, բոլորին ալ կուտայ իր ժպիտէն ու արցունքէն եւ կը դառնայ իր գործին՝ ստեղծելով նոր աստուածներ ու կուռքեր։

Երկու դագաղներ, ծաղիկներով ու դրօշներով բեռնաւոր որոնք կուգան մեզի, կարսի ու կիլիկիոյ թաղումին։

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

Բաբելոնի աշտարակը

Արաբիոյ մէջ հնագիտական պրպտումներ կատարող խումբ մը կը յայտնէ թէ գտած է բազմաթիւ ծոխ դամբաններ որոնք կը պատկանին արքայական անծանօթ հարստութեան մը, որ իշխած ըլլալ կ'ենթադրուի Քրիստոսէ 5000 տարի առաջ։ Այս արքայական տան մայրաքաղաքը ըլլալու էր Ուր Քաղդէաստանի մէջ, հին Բաբելոնի մէջ։

Խումբը գտած է աղիւսաշէն կոյտ մը 200 ոտք երկար, 150 ոտք լայն եւ 70 ոտք բարձր։ Կը կարծուի թէ Բաբելոնի աշտարակին հետքերն են։

Կէօթէի հարիւրամեակը

Գերմանիա ամբողջ շաբաթ մը պիտի տօնէ Կէօթէի հարիւրամեակը, հանդիսաւոր կերպով։

Այսօր, Վայմարի մէջ, պաշտօնապէս պիտի ներկայացուի «Թորքուաթօ Թասսօն», Պերլինի մէջ պիտի ներկայացուին «Ֆաուստ»ը եւ «Էկմընտ»ը, ինչպէս նաեւ Կէօթէի ուրիշ գործերը։

Բոլոր նուագախումբերը այս շաբթուան ընթացքին պիտի նուագեն Կէօթէի գործերէն երաժշտութեան վերածուած կտորներ։

Գերման կառավարութիւնը հրապարակ հանած է 3 եւ 5 մարքնոց արծաթ շքադրամներ, որոնց մէկ երեսին վրայ կայ Կէօթէ պատկերը, միւսին վրայ ծաղուան թուականը։

ԱՅՍՕՐ, Դ. ԷՋ,
ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ
«ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ
ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ»

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նախարարական տագնապի զրոյցներ Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն տրուած լուրի մը համաձայն, յառաջիկայ ելմտացոյցի պատրաստութեան մէջ երեւան եկած ելմտական դժուարութիւնները անխուսափելի դարձուցած են փոփոխութիւն մտցնել Թուրք դահլիճին կազմին մէջ։

Քանի մը օրէ ի վեր շրջող զանազան զրոյցները այս մասին՝ որոնք հերքուեր էին, ստուգուելու վրայ են։

Էնկիւրիէն տրուած տեղեկութեանց եւ տեղական մամուլի արտայայտութեանց համաձայն, ելեւմուտքի, ազգային տնտեսութեան, հանրային կրթութեան եւ մենաշնորհներու նախարարները պիտի հրաժարին։

Այս առթիւ երկու ենթադրութիւններ կը շրջին։ Առաջին ենթադրութեան համաձայն, Ըսմէթ փաշա դահլիճին հրաժարականը պիտի ներկայացնէ, յետոյ զայն պիտի վերակազմէ նոր տարրերով։ Երկրորդ ենթադրութեան մը համաձայն, Ըսմէթ ժամանակաւոր կերպով պիտի հեռանայ քաղաքական կեանքէ եւ իր տեղը պիտի տայ իբր Թուրքիոյ վարչապետ Րէճէպ պէյի, Խալքի ընդհանուր քարտուղարը։

Կ'ըսուի նաեւ թէ Պարսկաստանէ եւ Ժընեւէ դարձին, արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի տուած բացատրութիւններն ալ դեր ունին նախարարական տագնապին մէջ։

× Խալք կուսակցութեան ելմտական յանձնաժողովի տեղեկագրին մէջ, այս տարուան մուտքը 147 ու կէս միլիոն եւ ելքն ալ՝ 186 միլիոն ոսկիի բացը գոցելու համար առաջարկուած է մասամբ աւելցնել, հողային տուրքը եւ շահատուրքը, պաշտօնեաներու թոշակէն զեղչել 100էն 3 համեմատեան յաւելումը, յետաձգել պարտքերու վճարումը, որոնց գումարը կը հասնի 23 միլիոնի։ Ասոր փոխարէն կ'առաջարկուի պաշտօնեաներու ամսականներէն վար չդնել Պետ. դրամատան բաժինը։

Դանուբեան երկիրներու գործակցութիւնը

Գերմանական մամուլը երկարօրէն կը զբաղի Դանուբեան երկիրներու տնտեսական գործակցութեան մասին՝ Ֆրանսայի թելադրած ծրագրով։

Զանազան թերթեր կը հաւաստեն թէ գերմանեւաւստրէն եւ գերմանեւհունգար առեւտրական դաշնագրերը, որոնք կը բովանդակեն նախընտրական մաքսի տրամադրութիւններ՝ ցորենի, եգիպտացորենի եւ գարիի Գերմանիա ներածման մասին, յառաջիկայ ամիսէն գործադրութեան պիտի դրուին մասնաւոր հրամանագրերով։

Միեւնոյն առեն, Պերլինի, Պելկրատի եւ Սօֆիայի միջեւ բանակցութիւններ պիտի սկսին նման դաշնագրերու կնքման համար։

Գերման կառավարութիւնը չպիտի ընդդիմանայ որ Աւստրիա որոշ առաւելութիւններ ստանայ՝ իր ճարտարագործական արտադրութեանց դէպի Պալքանները արտածման համար. սակայն չպիտի ընդունի որ չեխ ճարտարագործութիւնը գերակշիռ դիրք մը ստանայ Դանուբեան հովտին մէջ։

Ըստ Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն, Չեխօսլովաքիա Դանուբեան խմբակցութեան մէջ չպիտի մտնէ իբր մասնակից պետութիւն, այլ պէտք է մասնակցի այդ խմբակցութիւնը հովանաւորող մեծ պետութեանց։ Որովհետեւ Պերլինի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Դանուբեան խմբակցութեան մէջ, Չեխօսլովաքիոյ գերակշիռ դիրքը պիտի ծառայէ աւելի ամրացնելու Ֆրանսայի տնտեսական եւ քաղաքական ազդեցութիւնը Պալքաններու մէջ։

× Սերպիոյ արտաքին նախարարը Մարինքովիչ, Պելկրատի մէջ կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ Դանուբեան ծրագրի մասին։ Ցայտնեց թէ Դանուբեան կառավարութիւններու կարծիքը շօշափուած է միայն անպաշտօն կերպով այդ ծրագրին մասին, այն նկատումով որ նախ քան դէպի իրագործում քայլեր առնելը, պէտք է մասնակցութիւնը ապահովել Պերլինի, Լոնտոնի եւ Հռոմի։

Մարինքովիչ յայտնեց նաեւ թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է գործակցելու ամէն ձեռնարկի որ կը նպաստէ բարւոքելու առ հասարակ միջազգային եւ մասնաւորաբար Եւրոպայի տնտեսական կացութիւնը։

Պաշարման վիճակ կը յայտարարուի Տնիեսդերի ռուսական եզերքին վրայ

Խորհրդային իշխանութիւնները պաշարման վիճակ յայտարարեցին Տնիեսդերի ձախ ափին վրայ 2 քիլոմեթր տարածութեան վրայ։ Բոլշեւիկները այս միջոցին դիմելու ստիպուեր են, նկատի ունենալով Ուկրայինայի մօտաւ ժողովուրդներու այս վերջերս ցոյց տուած գերագրգիռ վիճակը։

Թիրասփոլի մէջ բանակած զօրախումբերը այս շրջանը ղրկուած են կարգը պահպանելու համար։

Միւս կողմէ, լուր տարածուած է նաեւ թէ մօտաւ գիւղացիները որոնք կը փորձէին Տնիեսդերը անցնիլ, բռնուեցան կարմիր պահակազօրքին կողմէ, երեք գիւղացիներ սպաննուեցան եւ երկուք ալ վիրաւորուեցան։

Գերման նախագահական ընտրութիւնը

Ապրիլ 4ին, Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ, պիտի ձեռնարկէ քարոզչական շրջագայութեան մը ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, ուժ տալու համար Հինտէնպուրկի վերընտրութեան՝ իբր հանրապետութեան նախագահ։

Ամէն իրիկուն, պիտի խօսի ի նպաստ Հինտէնպուրկի։ Առաջին քուէարկութեան Պրիւնինկ խօսած էր արեւմտեան Գերմանիոյ քաղաքներուն մէջ։ Այս անգամ պիտի խօսի տարբեր քաղաքներու մէջ։

× Մարդկային Իրաւանց Գերմանական Լիկան, իր վերջին նիստին մէջ որոշեց դիրք բռնել Հիթլերեան շարժման դէմ՝ այս նշանաբանով.— Պատերազմ ընդդէմ ցեղապաշտներուն եւ այդ կուսակցութեան դէմ՝ ուժեղ միջամտութիւն հանրային իշխանութեանց կողմէ»։

Լիկային տեղեկագիրը յիշեց թէ 1930ին եւ 1931ին Հիթլերեանները գործած են 1480 աշահեկչական արարքներ, որոնց հետեւանքով սպաննուած են 62 հոգի եւ վիրաւորուած 3200 հոգի։

Հիթլերեան դաւադրութեան շուրջ

Նախագահական ընտրութեան առթիւ, գերմանիոյ մէջ երեւան ելած Հիթլերեան դաւադրութիւնը, վէճ մը յարուցած է պատերազմական նախարար կրէօնէրի եւ փրուսիոյ ներքին նախարար Սեվէրինկի միջեւ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ 2 էջ)

ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՈՎ
ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԱԶԷՖԻ ՄԱՍԻՆ
Հետեւողութեամբ նոր գրքի մը

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

ՑԱՆԿ 21

Ժոռժ Պ. Գազանճեան

Հիրնա (Հալէշխստան	100.—
20րդ ցանկին գումարը	3687.—
Ընդհ. գումար	3787.—

ԽՄԲ.— Ներփակելով 100 ֆրանք, Հիրնայի մեր հայրենակիցը կը գրէ (28 փետր.).—

—«Հոս Հալէշխստանի գաղութը, քիչ թէ շատ ի վիճակի է 50ական, 100ական ֆրանք օգնութիւն ընելու։ Շատ աղէկ ըրած կ'ըլլայիք եթէ ուղղակի Ատիս Ապէպայի հայութեան կոչ մը ընէիք գործազուրկներուն օգնութեան համար։ Թէեւ ես կ'ընէի այդ կոչը, սակայն դժբախտաբար, անկարող եմ կոչ ընելու աստիճան նամակ գրել»։

Այս երկտողը ինքնին շատ աւելի պերճախօս է, քան որեւէ է սրտառուչ կոչ։

Պիտի լսե՞ն արդեօք, եթէ ոչ գործազրկութեան, գոնէ ուրիշ թշուառութեանց առթիւ…

Լինտպէրկի տղուն առեւանգիչները

Նոր առեւանգում մը

Լինտպէրկի տղեկին համար, կասկած կայ որ մեռած ըլլայ։ Առեւանգուած օրը հիւանդ էր եւ կը կարծուի որ հիւանդութիւնը սաստկացած ըլլալով, մանկիկը դիմացած չըլլայ։ Ասով կը բացատրուի առեւանգիչներուն լռութիւնը, հակառակ Լինտպէրկի առատաձեռնութեան, ուզուած 50 հազար տոլարի տեղ 250 հազար տալու, ու հակառակ նաեւ այն հաւաստիքներուն թէ չպիտի յանձնուին ոստիկանութեան։

Սակայն, կարելի կը նկատուի որ բազմաթիւ հետքեր հետապնդելէ վերջ ապարդիւն կերպով, ոստիկանութիւնը ներկայիս ձեռք անցուցած ըլլայ իրական հետք մը, երեւան հանելու համար առեւանգիչները։

Այս հետքը երեւան ելած է շնորհիւ նոր առեւանգման մը, որ տեղի ունեցաւ Լինտպէրկի բնակարանէն 30 քիլոմեթր անդին։

Ուրբաթէն շաբաթ լուսնալու գիշերը, աւազակներ փորձեցին գիշերանց մտնել հարուստ Ամերիկացիի մը բնակարանը, որ կը գտնուի Լինտպէրկի բնակավայրէն 30 քիլոմեթր հեռու։

Առեւանգիչներուն մտադրութիւնն էր փախցնել ամերիկացիին զաւակը, որ քանի մը ամսու է, որովհետեւ կոտրեր էին ապակին այն սենեակին, ուր կը պառկէր մանկիկը։ Սակայն, առեւանգիչներու մէկ անճարակութիւնը, մատնեց իրենց ներկայութիւնը։ Ապակին փոքր աղմուկով մը կոտրեցին, ինչ որ արթնցուց սպասուհին որ կը պառկէր մանկիկին սենեակին մէջ։ Սպասուհին ուրիշ սպասաւորի մը օգնութեամբ, քաջաբար հալածեց զանոնք ու փախուստի մատնեց։ Զեռացաւ սակայն արագօրէն լուր տալ ոստիկանութեան, որ անմիջապէս պրպտումներու ձեռնարկեց եւ յաջողեցաւ ձերբակալել վտանգաւոր աւազակ մը։ Աւազակը պահուըտած կը մնար պարտէզի հիւղակներէն մէկուն անկիւնը եւ բուռն ընդդիմութենէ մը վերջ, ձերբակալուեցաւ։

Աւազակը սակէ առաջ կողոպտեր էր նոյն այդ տունը։ Առկից զատ՝ բազմաթիւ կողոպուտներ ալ կատարած է։

Բայց ամէնէն աւելի ոստիկանութեան ուշադրութիւնը գրաւած է այն պարագան որ Լինտպէրկի տղեկին եւ այս վերջին առեւանգման եղանակին միջեւ, մեծ նմանութիւններ կան։

Ոստիկանութիւնը այն կարծիքն ունի թէ ձեռք անցուցած է փոքրիկին Լինտպէրկի գլխաւոր առեւանգիչը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

Շատ քիչ ընտրութիւններ Գերմանիոյ մէջ յարուցած են ա՛յն հետաքրքրութիւնը ու տեղի տուած կուսակցական այնքան բուռն պայքարներու, ինչպէս Մարտ 13ի նախագահական ընտրութիւնները:

«Լինե՞լ թէ չլինե՞լ»— այսպէս կը բանաձեւէին կացութիւնը, գրեթէ բոլոր խմբակցութիւնները եւ կուսակցութիւնները: Ընկերվարականները եւ հանրապետականները առհասարակ վտանգի տակ հռչակեցին ներկայ վարչակարգը, յայտարարելով թէ Հիթլէրի հնարաւոր յաղթանակը իր հետ պիտի բերէր նաեւ հանրապետութեան վախճանը ու դիկտատուրայի հաստատումը անոր փլատակներուն վրայ: Այդ յաղթանակը պիտի նշանակէր նաեւ քաղաքացիական կռիւներու սկիզբը այս երկրին մէջ: Բան մը, որուն վերջնական ելքը եւ պատճառելիք աղէտները դժուար է նախատեսել:

Հակահանրապետականները, միւս կողմէ, չէին քաշուիր ու չեն քաշուիր հրապարակաւ քարոզել, թէ գերման ժողովուրդին ամբողջ դժբախտութեան պատճառը հանրապետական վարչակարգն է, որով եւ, «արդի սիսթէմին» վերջ տալը՝ իրենց աւագ պարտականութիւնը կը սեպեն: Միեւնոյն ժամանակ, Հիթլէր հրապարակաւ կը քարոզէ թէ այդ «սիսթէմին» հեղինակները ու առաջին հերթին ընկերվարականները՝ իբրեւ «ազգային ու պետական դաւաճաններ» արժանի են խստագոյն պատժի, թէ անոնց «գլուխները պիտի թաւալի՛ն» շուտով, երբ տապալի ատելի Հանրապետութիւնը:

Այսպէս կը խօսէր Հիթլէր դեռ երէկ, երբ «հայմաթլոզ» մըն էր: Այսպէս կը շարունակէ խօսիլ եւ այսօր, երբ գերման քաղաքացի դարձած է արդէն, խորհրդականի պաշտօնն ստանալով Պրաունշվիկի պերլինեան ներկայացուցչութեան քով: Ու համբերատար, հեզահամբոյր Հանրապետութիւնը կը լսէ ու կը հանդուրժէ այդ ամէնուն, մինչեւ որ, ո՛վ գիտէ, շատ ուշ ըլլայ արդէն:

Թէեւ հանրապետականները եւ ամէնէն առաջ ընկերվարականները իրենց ընտրական ժողովներուն մէջ կը յայտարարէին թէ ժամը հասած է յարձակողականի, բայց, փաստօրէն, մինչեւ վերջն ալ մնացին պաշտպանողականի դիրքերուն մէջ: Այսպէս կամ այնպէս, կատաղի էր ընտրական ամբողջ պայքարը, գրեթէ օրհասական:

Երկրի մէկ ծայրէն միւսը՝ երկու երեք շաբաթ շարունակ, պայքարի տենդով բռնուած էին ամէնը — այր եւ կին, ծեր եւ երիտասարդ, ուսանողներ եւ աշակերտներ: Մամուլը բոլոր ուրիշ հարցերը մէկդի թողած՝ ընտրական հարցով, «լինել թէ չլինելու» հարցով կը զբաղէր: Կուսակցական եւ ժողովրդային հաւաքոյթներով կը լեցուէին բոլոր մեծ ու փոքր սրահները: Վերջին օրերը՝ թռուցիկները կ՚ողողէին փողոցները եւ հրապարակները: Տեղի ունեցան նաեւ զանգուածային ընտրական ցոյցեր բաց երկինքի տակ՝ կազմակերպուած ընկերվարականներու համայնավարներու եւ Նացիներու (հիթլէրեաններու) կողմէ, առանձին-առանձին: Այդ ամէնուն ալ ներկայ էին քանի մը տասնեակ հազար հետեւորդներ, երբեմն՝ հարիւր հազարնոց բազմութիւններ:

Պերլինի եւ առհասարակ Գերմանիոյ մեծագոյն սրահին՝ Sport Palastին մէջ եւս, քանի մը անգամներ տեղի ունեցան հսկայական միթինկներ: Ամէն անգամ ալ այդ ընդարձակ դահլիճը շատ փոքր կուգար՝ ներկայ ըլլալ փափաքողները ամէնն ալ իր յարկին տակ առնելու համար,— ոչ աւելի քան, քսան հազար հոգի:

Ես առիթ ունեցայ այդ հաւաքոյթներէն մէկ-երկուքին ներկայ ըլլալու: Ընկերվարականներու կողմէ վերջերս ի կեանս կոչուած «Երկաթէ ճակատին» կազմակերպած մէկ հսկայական միթինկը վերոյիշեալ սրահին մէջ՝ սկիզբը դրաւ ընտրական պայքարին: Հետեւեցան ուրիշ հաւաքոյթներ, մէկը միւսէն բազմամարդ:

Վերջինը կազմակերպած էր, դարձեալ Sport Palastին մէջ, Հինտէնպուրկի ընտրական յանձնաժողովը, Պերլինի քաղաքապետին նախագահութեան տակ: Օրուան բանախօսն էր՝ վարչապետ Պրիւնինկ: Ամբողջ մէկ շաբաթ Գերմանիոյ մէջ ընտրական-քարոզչական պտոյտ կատարելէ նոր վերադարձած էր մայրաքաղաք ու անմիջապէս ժողովատեղի դիմած:

Դեռ օրեր առաջ՝ մուտքի բոլոր տոմսերը (վճարովի) սպառած էին արդէն: Տասնեակ հազարաւոր փափաքողներ ստիպուած էին բացակայիլ հաւաքոյթէն: Ամբողջ մէկ ժամ առաջ միթինկի սկիզբէն, սրահը լեցուած էր քանի հազարի չափ բազմութիւն մը, բաղկացած ժողովուրդի բոլոր խաւերէ անխտիր: Առաջին շարքերուն եւ օթեակներուն մէջ կային բազմաթիւ օտար թղթակիցներ՝ յատկապէս զրկուած Փարիզէն, Լոնտոնէն, Հռոմէն, Ամերիկայէն: Օտար պետութեանց դիւանագէտներ եւ դեսպաններ եւս շատ կային օթեակներուն մէջ:

Որոշուած ժամէն քիչ առաջ եւ որոտընդոստ ծափերու տակ՝ եկաւ Պրիւնինկ, շրջապատուած քանի մը նախարարներով: Բացման կարճ խօսքէ մը յետոյ, ամբիոն բարձրացաւ օրուան բանախօսը, Պրիւնինկ: Կը խօսէր պարզ լեզուով ու կուռ տրամաբանութեամբ մը, պարզելով անհրաժեշտութիւնը Հինտէնպուրկի վերընտրութեան: Բնականաբար, անպատասխան չթողուց նաեւ իրեն ու իր կառավարութեան դէմ եղած բոլոր յարձակումները, մասնաւորաբար Հիթլէրի կողմէ:

Ընտրութեան բուն օրը, կիրակի արդէն վերջ գտած էր պայքարը: Խօսքը այժմ քուէին կը պատկանէր: Ամէն մէկ քաղաքացի մերձաւոր ընտրավայր կ՚երթար, իր քուէն տալու համար: Հիթլէրեանները կը գուշակէին թէ 13-15 միլիոն քուէ պիտի շահին: Հակառակ կողմը կը յայտարարէր թէ Հինտէնպուրկ անպատճառ պիտի ընտրուի, առաջին իսկ առթիւ:

Փաստն այն է սակայն, որ անհաւատալի կը թուէր թէ՛ մէկը եւ թէ՛ միւսը: Դժուարաւ կարելի էր ենթադրել, որ Հինտէնպուրկ կամ Հիթլէր 19-20 միլիոն քուէ շահին, ընտրուած համարուելու համար: Կիրակի օրուան ընտրութիւնները ցոյց տուին, որ այդ երկու ենթադրութիւններն ալ շատ հեռու չեն իրականութենէն: Հինտէնպուրկստացաւ 18ուկէս միլիոն ձայն, որով ապահով է իր վերընտրութիւնը ապրիլ 10ին, իսկ Հիթլէր ալ շահեցաւ 11ուկէս միլիոն քուէ, որ դարձեալ տեսակ մը յաղթանակ սեպելու է: 1930 սեպտ.ի ընտրութեան բաղդատութեամբ՝ գրեթէ կրկնապատկուած են իր կուսակցութեան տրուած քուէները:

ՃԱՆՃԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑԻՆ... ՌՈՒՍԻՈՅ

Եթէ ճիշդ չէ թէ եւրոպական պետութիւնները ի մօտոյ պատերազմ պիտի յայտարարեն Ռուսիոյ դէմ, ստոյգ է եւ իրականութիւն, որ ճանճերը արդէն իսկ պատերազմ են յայտարարած սովետական Միութեան:

Լէնինկրատէն կը հեռագրեն թէ առողջապահական գործավարութիւնը նեղութեան է մատնուած, տեսնելով որ ճանճերու աներեւակայելի բազմութիւն մը յարձակած է Լէնինկրատ քաղաքին վրայ:

Ճանճասպան բոլոր թուղթերը դրօշի պէս պարզուած են ամէն կողմ, սակայն որեւէ ազդեցութիւն չեն կրնար գործել:

Ճանճերու այս վաղահաս յարձակումը, զոր չէր կրցած նախատեսել սովետական իշխանութիւնը՝ հակառակ պատերազմի մասին իր բոլոր մարգարէութիւններուն ու հաշիւներուն, այնքան վտանգ կը սպառնայ քաղաքին բնակչութեան առողջութեան, որ առողջապահական գործավարութիւնը հրաւէրով մը պայքարի կը հրաւիրէ նաեւ բնակչութիւնը:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՆԵՐԸ ԿԸ ՍՈՒՐԱՆ

Ամերիկեան վիճակագրութիւն մը կը հաշուէ, թէ Եւրոպայի մէջ Ֆրանսան առաջին երկիրն է, որ ուրիշ երկիրներէ աւելի ինքնաշարժ ունի: Այսպէս Ֆրանսա ունի մէկ միլիոն 695,000 ինքնաշարժ, Անգլիա մէկ միլիոն 557,000, Գերմանիա 688,000: Իսկ ամբողջ աշխարհի վրայ, Մ. Նահանգները առաջին երկիրն է ինքնաշարժներու տէր: Ունի 26.132,000 ինքնաշարժ: Քանատա 1,183,000:

1930էն ասդին Ֆրանսա շատցուցած է իր ինքնաշարժներուն թիւը 139,000 աւելի:

ՆՈՐ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Փոխուած գաղափարներ Թուրքիոյ մէջ» եւ «Աւանդութեան խզումը» խորագիրներուն տակ, Թայմզի Թղթակիցը կը գրէ (15 Մարտ).—

Այս տարուան Ռամազանին Գաթըր Կիճէսիին տօնը մասնաւոր նշանակութիւն պիտի ունենայ պատմագիրներուն համար, քանի որ Թուրքերէն կարդացուեցաւ Այա-Սօֆիայի մէջ Գուրանը եւ «Թէքպիր»ը — այն բանաձեւը որ կը հռչակէ թէ Աստուած ամենամեծն է բոլոր արարածներուն: Անկէ զատ, անթելով ամէն կողմ լսուեցաւ արարողութիւնը: Այնքան հետաքրքրութիւն շարժած էր այս նորութիւնը որ, հռչակաւոր մզկիթը խճողուած էր եւ հազարաւոր մարդիկ չէին կրնար ներս մտնել:

Անշուշտ այս նորութիւնը միեւնոյն ընդունելութիւնը չգտաւ բոլոր Թուրքերուն մէջ: Հին Թուրքը բնազդաբար կասկածոտ է, իսկ նոր Թուրքը, առանց անպատճառ ողջունելու փոփոխութիւնը, զայն կը համարէ իբրեւ վերջնական խզումը արաբական աւանդութիւններէն.— բնական ելքը ազգայնական շարժման: Այա Սօֆիա խռնուած հաւատացեալներու բազմութիւնը աւելի մեծ էր քան տեսնուած է տարիներով. բայց շատեր եկած էին հետաքրքրութենէ մղուած. որովհետեւ ուշագրաւ էր բարեպաշտութեան պակասը, եւ շատեր նոյնիսկ չէին հանած իրենց կօշիկները, ինչպէս կը տրամադրէ իսլամական սովորութիւնը: Պահ մը տեսնուեցաւ որ երկու զինուորներ բուռն վէճի մը բռնուած են մզկիթին մէջտեղը. ուրիշ տեղ մը կատուի մլաւիւն եւ սուլելու ձայներ կը լսուէին. մինչ լուսանկարիչներու աղմուկը աւելի կը փճացնէր այն մթնոլորտը որ սովորական է այս մզկիթին և այսպիսի տօնի մը առթիւ:

Բայց այստեղ պէտք է ըսել որ, թէեւ թուլցած է կրօնական պարտականութեանց եւ ծիսակատարութեանց պահպանումը եւ շատ քիչ քաղաքացի Թուրքեր լրջօրէն յարգած են Ռամազանի ծոմապահութիւնը՝ վերջին եօթը տարիներու ընթացքին, բայց այս տարի նշանակելի փոփոխութիւն մը կը նշմարուէր ժողովուրդին վերաբերման մէջ: Շատ մը Թուրքեր վերադարձած էին արեւմուտքէն առաջ ծխախոտ չծխելու սովորութեան, եւ սովորական տեսարան մը դարձած էր տեսնել այրեր եւ կիներ որոնք կապոցներով ուտելիքներ կը հանէին իրենց գրպաններէն, երբ կը լսէին արեւմուտի թնդանօթը կամ կը տեսնէին մինարէներուն լուսավառութիւնը:

Իր սկզբնական լեզուին մէջ, շատ քիչեր, միայն հմուտ Թուրքեր կը հասկնային Գուրանը. բայց թէ անոնք եւ թէ անոնց անուս եղբայրները կը գոհանային գիտնալով թէ Գուրանը ուղղակի պարգեւ մըն է երկինքէն, եւ երբ անոր խօսքերը կարդացուէին իմամի մը կողմէ, մելանուշ ձայնով մը, ամէնէն սկեպտիկներն ալ չէին կրնար դիմադրել անոնց մրմունջին: Թարգմանուելով նոր Թուրքերէնի, զտուած՝ պարսկերէն եւ արաբերէն բառերէն, Գուրանը շատ բան կորսնցուցած է իր հմայքէն:

Հին սերունդի Թուրքին ականջներուն «Ալլահ աքպար»ը խեղճ բան է, բաղդատելով պարզ այլ հնչեղ «Ալլահ Էքպէր»ին հետ: Բայց ոչ-իսլամը կրնայ երկու խօսքերն ալ երաժշտական գտնել: Եւ հաւանաբար աւանդապաշտութիւնն է բուն պատճառը Թուրքերէն Գուրանին դէմ եղած քննադատութեանց:

Ինչպէս Մ. Քէմալի կատարած միւս բոլոր բարենորոգումները, Գուրանին Թուրքերէնի վերածումն ալ յանկարծ մէջտեղ եկաւ: Եւ անշուշտ ուշադրութիւն պիտի գրաւէ ամբողջ աշխարհի մէջ: Բայց, այս մեծ բարենորոգման հետ, ուրիշ նուազ նշանակալից փոփոխութիւններ ալ կան որ սահմանուած են նոյնքան խոր ազդեցութիւն գործել թրքական մշակոյթի զարգացման վրայ, մասնաւորապէս գրականութեան եւ պատմութեան մարզին մէջ:

Թուրքը մահմետական դառնալէն ի վեր, ենթարկուած է արաբական ազդեցութեան: Երբ 1517ին Եաւուզ Սուլթան Սէլիմ Արաբիան եւ Եգիպտոսը գրաւելէ յետոյ, խալիֆա տիտղոսը առաւ, Կ. Պոլիսը դարձաւ ոչ միայն օսմ. կայսրութեան մայրաքաղաքը, այլ եւ խալիֆայութեան կեդրոնը:

Գիտնականներ եւ աստուածաբաններ, որոնք առանց բացառութեան արաբերէն գիտէին, խուժեցին դէպի Պոլիս: Արաբական ազդեցութեան յարաճուն յաւելման հետ, ամբողջ թրքական գրականութիւնը թաթաւուեցաւ արաբերէն, եւ մասամբ ալ պարսկերէն բառերով եւ ասացուածքներով: Տակաւին քանի մը տարի առաջ, Թուրքերէն, պարսկերէն եւ արաբերէն գիտնալը կենսական պայման էր, լաւ ըմբռնելու համար Թուրքերէն բանաստեղծութիւն մը, պաշտօնագիր մը կամ թերթ մը: Միայն 19րդ դարու կիսուն էր որ Շինասիի, Նամըգ Քէմալի եւ Զիա փաշայի պէս գրողներ փորձեցին աւելի ազգային ոգի մը եւ արտայայտութեան ձեւ մը ներբարկել թրքական գրականութեան: Այս շարժումը շարունակուեցաւ Սուլթան Համիտի իշխանութեան օրով, բայց անոր վարիչները աչքէ ինկան, իրենց ազատական գաղափարներուն պատճառով: Շարժումը վերակենդանացաւ 1908ի յեղափոխութենէն յետոյ, բայց անոր յառաջդիմութիւնը յապաղեցաւ, հակառակ շատ մը երիտասարդ Թուրքերու «Թուրանական» գաղափարներուն, որովհետեւ Սուլթանը տակաւին խալիֆա էր եւ հետեւաբար կապուած՝ իսլամական աւանդութիւններով, որոնց անբաժան մասը կը կազմեն արաբերէն խօսքն ու գրականութիւնը:

Հանրապետութեան հաստատման հետ, գրականութիւնը նշանակալից փոփոխութիւն մը կրեց: Խալիֆայութեան ջնջումը եւ աշխարհական եւ կրօնական գործերու անջատումը վերցուցին արաբերէնի անհրաժեշտութիւնը. Կազին առաջին պատեհութեամբ յայտարարեց թէ պէտք է թօթափել պարսկերէնի եւ արաբերէնի ազդեցութիւնները: Կրկին եւ կրկին քաջալերեց միայն Թուրքերէն բառերու եւ ասացուածքներու գործածութիւնը եւ հոկեց որ անհրաժեշտ փոփոխութեանց ենթարկուի Թուրքերէնի ուսուցումը դպրոցներուն մէջ: Յանձնաժողով մը նշանակուեցաւ որպէսզի խմբագրէ թրքական նոր համայնագիտարան մը, բազմաթիւ Թուրքերէն բառերով եւ ասացուածքներով որոնք մոռացութեան տրուած էին: Այսօր Թուրք թերթերը վկայ են այն նշանակելի փոփոխութեան որ տեղի ունեցած է գրաւոր լեզուին մէջ: Հին կայսերական ոճը, իր անվերջ միջակէտներով քշուած է եւ անոր տեղ կը գործածուին յստակ, ամփոփ նախադասութիւններ՝ զուտ Թուրքերէն բառերով, հասկնալի՝ նոյն իսկ ամէնէն թերուսին:

Աւելի մեծ փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են թրքական պատմութեան ըմբռնումին եւ ուսուցման մէջ: Հանրապետութենէն առաջ, թրքական պատմութիւնը, կամ աւելի ճիշդ Օսմ. կայսրութեան պատմութիւնը կը սկսէր Օսմանով, հիմնադիրը Օսմանեան Տան: Նախընթաց շրջանը կը համարուէր մահմետականութեան զարգացման շրջանը, իսկ անոր պատմութիւնը՝ արաբ Խալիֆաներու պատմութիւն:

Մ. Քէմալ մէջտեղ դրաւ թրքապատմութեան բոլորովին նոր ըմբռնում մը: Ան Օսմանցի Թուրքերուն երեւումը կը համարէ պարզապէս Թուրք ցեղի աճման մէկ դրուագը, իսկ Թուրքին բուն պատմութիւնը կը սկսի նախապատմական շրջաններէն: Իր տեսութեամբ, Հեթիթները, Փոքր Ասիոյ ամենահին տէրերը, «Թուրքեր» էին, ինչպէս Յոյներուն Պելասկեան նախահայրերը կամ նախորդները: Դարձեալ, ուրիշ Պալքանեան գաղթականներ, ինչպէս Սկիւթացիներն ու Ալանները, նոյնպէս թրքական ծագում ունէին, կամ խնամութիւններ Թուրք ցեղին հետ:

Ցետոյ — միշտ նոր տեսութեամբ — իբրեւ հետեւանք Չինացիներու դէմ մղուած պատերազմին, Խալեբի եւ Միջին դարերու թրքական մեծ կայսրութիւնները հաստատուեցան Կեդր. Ասիոյ մէջ եւ Եւրոպան դողաց Ատտիլասի, Ճենկիզ Խանի եւ Թիմուրլէնկի առջեւ: Թուրք արշաւողներու ուրիշ ճիւղ մը հաստատուեցաւ Փոքր Ասիոյ մէջ եւ հիմնեց Սելճուքեան թագաւորութիւնը: Օսմանցի Թուրքերը, ուրեմն վերջին անգամ եկողներն են ու թէեւ մեծ են անոնց կատարած գործերը առաջին Սուլթաններուն օրով, բայց անոնք նոր ցեղ մը չէին, այլ մէկ ճիւղը Թուրք ցեղին որ շատոնց հաստատուած էր Փոքր Ասիոյ մէջ:

Քանի մը բառով, այս է Մ. Քէմալի ըմբռնումը՝ թրքական պատմութեան մասին: Խնդիրը այս հիման վրայ ուսումնասիրելու համար կազմուած յանձնաժողով մը արդէն իսկ հրապարակ հանած է չորս հատորները, որոնք իբրեւ պատմութեան դասագիրք կը գործածուին դպրոցներուն մէջ:

Գուրանին Թուրքերէն ընթերցումը բնական հետեւութիւնն է պատմութեան եւ գրականութեան այս հոլովոյթներուն: Նոր քայլ մըն է ան, Թուրքիան արաբական եւ պարսկական ազդեցութիւններէն ազատելու ճամբուն վրայ, որուն համար ջանքեր կը թափէ Հանրապետութիւնը: Միեւնոյն ատեն, նոր ապացոյց մըն է այն ապշեցուցիչ ազդեցութեան զոր Մ. Քէմալ կը գործէ արդի Թուրքիոյ վրայ:

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԻՆ ՀԵՂԻՆԱԿԸ

Այսօր կը սկսինք հրատարակել Սթեֆան Ցուայկի մէկ վէպը, «Քսանըչորս ժամ կնոջ մը կեանքէն», որ թատերախաղի վերածուեցաւ ֆրանսացի արդի թատերագիրներէն Նոզիէրի կողմէ ու ներկայացուեցաւ այս եղանակին Փարիզի Մատըլէն թատրոնին մէջ:

Սթէֆան Ցուայկ ծնած է Վիեննա 1881ին, հարուստ ծնողքէ, որոնց դիւրութիւն շնորհեւ կրցաւ շատ ճամբորդել, պտտիլ ու ճանչնալ աշխարհի հինգ մասերը, ծանօթանալ գրեթէ բոլոր օտար արուեստներու եւ գրականութիւններու ու դառնալ տիեզերական միտք մը, ճշմարիտ եւրոպացի գրագէտի մը տիպարը:

Մշակած է գրական բոլոր սեռերը,— թարգմանութիւն, քննադատութիւն, բանաստեղծութիւն, վէպ ու թատրոն:

Ցուայկ եղաւ, իր թարգմանութիւններով, Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ ծանօթացնողը Պօտըլէրը, Վէրլէնը, Վէրհարնը, Ռօլէն Ռօլանը եւայլն:

Միջազգային գրականութեան իր քննական ուսումնասիրութիւններով, ինչպէս Պալզաք, Տիքընս, Սթանտալ, Թոլսթոյ, Տօսթոյէվսքի, Նիցչէ, Քաջանովա, Քլայսթ եւն., Ցուայկ դասուեցաւ Եւրոպայի լաւագոյն քննադատներէն մէկը,

Թատերական գրականութեան տուած է «Tersite» եւ «Le Comédien Métamophosé», երկուքն ալ ոտանաւոր: Յետոյ «La Dame de la Mer», «Jérémias», «La Légende d'une Vie» եւ Volpone»: Այս վերջինը ներկայացուեցաւ փարիզեան բեմերու վրայ, մեծ յաջողութեամբ:

Իր վէպերէն յիշենք անոնք որ թարգմանուած են ֆրանսերէնի,— Amok, Lettre d'une Inconnue, Les Yeux du Frére Eternel, եւ այն որուն հրատարակութեան կը սկսինք այսօր:

Սթէֆան Ցուայկի գլխաւոր յատկանիշն է հոգեբանը. իր բոլոր ուսումնասիրութիւններուն մէջ, ան կը հետաքրքրուի մարդով,— մարդը իր ժամանակին մէջ, մարդը մեր ժամանակին հետ բաղդատմամբ: Ու այս բնական հակումով, ան չյանձնափակուեցաւ միայն գրական քննադատութիւններու մէջ եւ փորձեց ներկայացնել նաեւ պատմական դէմքեր, ինչպէս Ֆուշէ, գիտուններ ինչպէս իր վերջին գործը, հրատարակուած 1931ին Լայփցիկի մէջ, La Guérison par l'Esprit, ուր հեղինակը կ՚ուսումնասիրէ Ֆրոյտը և իր գիտական-հոգեբանական վարդապետութիւնը, խանդավառ հիացումով մը:

Մահերը կը շատնան Փարիզի մէջ

1—10 Մարտ, Սէն նահանգին մէջ տեղի ունեցած են 1625 մահեր, 1351ը Փարիզի մէջ: Նախընթաց տասնօրեակին, Սէն նահանգի մահերու թիւն էր 1234:

Փարիզի մէջ տեղի ունեցած այդ մահերէն 17ը անձնասպանութիւն, 26ը ժանտատենդ, 305ը կարմրախտ, 103ը հարսանիթ եւ 94ը կեղծմաշկ: Նախընթաց տասնօրեակին կարմրախտը հնձած էր 197 մանուկ:

Կը տեսնուի որ գրեթէ կրկնապատկուած են կարմրախտին զոհերը այս տասնեակին ընթացքին:

Նոյն ժամանակամիջոցին՝ տեղի ունեցած են 577 ամուսնութիւն, 1161 ծնունդ, (634ը մանչ, 545ը աղջիկ):

ՇՐՋԱՆԻ ՄԸ ՀՈԳԵՐՆ ՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳԱՅԻՆ
ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒ...

(կարդացուած 13 մարտին՝ երեսփ. ժողովի նիստին ...

ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք ... փոխ, իբրեւ պաշտօնագիր.—

1 փետրուար 1931 — 1 Մարտ ...

Յարգելի երեսփոխաններ, Թեմական Երեսփ. Ժողովի ... Դ.րդ նիստին, որ գումարուեցաւ ... եալ դեկտ.ի 5ին (1931), շաբաթ ... րեկոյ Վարչութիւնս զեկոյց ... իր ութնամսեայ գործունէութեան ... մասին: Անկէ ի վեր անցած ... միայն երեք ամիսներ թէեւ, ... վարչութեանս պաշտօնավարութեան ... շրջանը լրանալու վրայ ըլլալ ... հազիւ մէկ քանի օր միջոցով, ... մար դատեց այս կարճ ժամանակ ... համար ալ իր զեկուցումը ... պատ. ժողովիդ եւ իր պաշտօն ... լրացած սեպել եւ այս յայտարար ... րութեամբ իր հաւաքական հրաժ ... րականը տուած նկատել, ժամանակ ... տալով ժողովիդ նոր վարչութիւն ... մը կազմելու, ըստ ազգ. սահմ ... նադրութեան եւ մանաւանդ ... գաղութային ներքին կանոնագ ... ռզւոյն եւ հրահանգաց:

Դասաւորելով այս զեկոյցը ...

1.— Շրջաններու հետ փոխ ... յարաբերութեանց խնդիր:

2.— Նոր եկեղեցւոյ հոգաբարձու ... թեան հետ փոխ-յարաբերութեան ... ճշդումի հարց:

3.— Շրջաններու եկեղեցիներ ... վրայ ծանրացած պարտք, գրա ... (hipothèque) խնդիր:

4.— Դպրոցի շէնքի գնման յանձ ... նաժողովի լուծում եւ հանգանակուած ... գումարէն փրկուած 15,000 ֆրանք ... քիչ մը աւելի գումարին յանձնման ... խնդիր:

5.— Առաջնորդարանի շէնք ... խնդիր:

6.— Հաշուական մաս:

7.— Ընդհանուր տեսութիւն ...

X

1.— Շրջաններու հետ փոխ ... յարաբերութեան խնդիր.— Շրջանն ... հետ մեր յարաբերութիւնները ... քան գոհացուցիչ են: Անոնք ... ալ ինքնաբաւ են այժմ եւ ... ուան պէս ամէն ինչ կեդրոնէն ... ակնկալեր: Ներքին պառակտ ... ներուն վերջ տուած կ՚երեւի ... խաղաղ գրգռութիւններն ալ ... սած են: Խռովարարները ... հայեացքը դարձուցած են դէպի ... րոն, միջնաբերդին տիրանալու ... յաւակնութեամբ եւ յոխորտանք ...

Շրջանները փորձով տեսան ... կեդրոնը չի խանգարեր ներքին ... մակերպութեան բնականոն ընթաց ... քը, ընդհակառակն կը ջանայ ... միջոցներուն ներած չափով ... օգնութիւն, բարոյական երբեմ ... նիւթական, փրկելու համար ... կան գործը ամէն սայթաքումէ ... պաշտպանելու զայն ամէն տեսակ ... յարձակումէ:

Ուսումնական Խորհուրդ ... Վարչութեան ներկայացուցի ... գամը դեռ քանի մը օր առաջ ... կոյց մեզ հետեւեալը՝ զոր ... կարգին, սիրախ եմ զեկոյցե ... լով ձեզ հաղորդելու: Շրջաններ ...

1.— Պուլվառ Օտտօ.— ... փական դպրոցական շէնք ... շէնքը վարձքով է, տարեկան ... ֆրանք. վարձք կուտայ, 225 ... կերտ ունի, 4 ուսուցիչ-ուսուցիչ ... ներով եւ բաց չունի: Նկատի ... մանաւանդ որ այս թաղին մէջ ... ամիսներէ ի վեր Վարչութեան ... ւանութեամբ Տիկին Մ. ... կարող մանկապարտիզպանուհի ... 60էնաւելիաշակերտներով ... դպրոց ունի եւ ինքնաբաւ է ... պէս: Ըսել է այս թաղը ... աշակերտի հայ լեզու կը ... ցնէ:

2.— ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ ... — Ունի 42 աշակերտ, 2 ուսուց ... հիներով եւ բաց չունի: Այս ... տուժեց: Երկպառակութեան ... նին արդէն դպրոցական ... ունեցող մանուկներու կէսը ... ցաւ շրջակայ ֆրանսական ... ները:

3.— ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ ... ուիէ.— Կան երեք դպրոց ... Ազգ. դպրոցը՝ եկեղեցւոյ ... կին մէջ, մանկապարտէզով ... խակրթարանով, 100ի մօտ ... կերտ, 2 ուսուցչուհիներով: ... յանպէկցիներու թաղ՝ 56 աշակերտ ... 2 ուսուցչուհիներով, 3) Հնչակեան ... րու դպրոցը, Արզլանպէկցի ...

ճիշդ դիմացը, 45—50 աշակերտ մէկ ուսուցչուհի։

4.— ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Ուսուցիչ Գ. Ճէվիզի նախաձեռնութեամբ բացուած է դպրոցը, թաղականութիւնը լուծուած ըլլալու պատճառով։ Ունի 62 աշակերտ, 2 ուսուցիչ եւ գոհ են։

5—ՔԱՆ ՌՕԳԸՐԻ. Խարբերդցիներու թաղը, նոր բացուած մանկապարտէզ մը, 18—20 աշակերտ, 1 ուսուցչուհի, ինքնաբաւ։

6.— ՍԷՆ ԼՈՒ.— Ամէնէն բազմամարդ եւ հոծ հայ բնակչութիւն ունեցող թաղն է, եւ պատիւ իրենց, մինչեւ այսօր ամէնէն խաղաղը։ Ունի 220 աշակերտ 4 ուսուցիչներով, տրտունջ. գանգատ չկայ։

7.— ԼԱ ՎԷՍԹ.— Փոքրիկ թաղ մը, Պուլվառ Օտտոյի եւ Սէնթ Անթուանի մէջտեղը, 30է աւելի աշակերտ կը պահեն եւ մէկու մը կարօտ չեն։

8.— ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Ունի 40է աւելի աշակերտ, 2 ուսուցչուհիներով, լոկ Թէքէկ կը ջանան իրենց հայեցի դիմագիծը պահել, հայկական մաքուր զգացումով տիկիններ են որ առաջ են անցեր եւ դպրոցի հոգը վերցուցեր իրենց ուսերուն վրայ։

9.— ՍԷՆ ԺԻԼԻԷՆ.— Իր շրջականերով հիմա մեծ թաղ մը եղած է, նոր հիմնուած Լա Ռոզիէռը, ուր 100ի մօտ հայ ընտանիքներ բոյն կազմած են ու տուն շինած, քիչ անդին Ռուժըմոն, Պոմոն որ գրեթէ հայկական դիմագիծ առած է, ապա Սէն Ժիլիէն գիւղը, անկէ վեր Ֆէնֆոնտաքը լէ Օլիվի սահմանին մէջ, քիչ հեռուն Լէ Թռուա Լաք ուր է Թեմիս առաջնորդ Պալաքեան եպիսկ.ի «Հայաստան»ը։

Արդարեւ վարչութիւնս գնահատութեան արժանի կը սեպէ շրջաններու Պատ. հոգաբարձութեանց եւ ազնիւ ծնողաց ցոյց տուած եռանդուն գործունէութիւնը կրթական հարցին շուրջ, որով ոչ մէկ զոհողութեան առջեւ կանգ չեն առներ, որպէսզի իրենց զաւակները հայ մեծնան։ (Շար.)

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդ. Միութիւնը եւ ցեղերու հաւասարութիւն

Revue des Deux Mondesի մէջ, այս հարցին նուիրուած ուսումնասիրութենէ մը կը քաղենք.

— «Մենք ջնջեցինք ազգի մը հարստահարումը ուրիշի մը կողմէ.. Մենք հաստատեցինք ազգային հաւասարութիւնը» կ'ըսէր Ստալին 1923 յուլիսին։

1931 յուլիսին, Խորհրդային Սահմանադրութեան ութներորդ տարեդարձին առթիւ, բոլշեւիկեան մամուլը կրկին յայտարարեց թէ Խորհուրդները ջնջած էին գաղթային գիտութիւնը, ստեղծած էին «հասարակաց երդիքի մը տակ միացած ազատ ազգերու համաձայնութիւն մը» «իրաւունքի տեսակէտով, հաւասար ժողովուրդներու կամաւոր եւ եղբայրական դաշնակցութիւն մը»։

Ասոնք են սկզբունքները։ Բոլշեւիկները պոռոտաբանութեամբ կը յայտարարեն ցեղերու հաւասարութիւնը։ Բայց կիրարկուա՞ծ են այս սկզբունքները ոչ-ռուս բնակչութիւն ունեցող անկախ հանրապետութեանց մէջ։

Այլազգիներու հանդէպ նախապաշարումները չեն անհետացած սակայն։

— Իրենց հանրապետութեանց մէջ իսկ, այս ժողովուրդները, Ռուսերուն կողմէ կը կոչուին «ազգային փոքրամասնութիւն»։ Տմարդի ածականներով, հայհոյալից ու ծաղրական մականուններով կ'որակուին անոնք։ Հայերը կը կոչուին Արմիաշքա կամ աղաճոյ, Վրացիները Քինթոշքա որ կը նշանակէ վատահամբաւ վաճառորդ, Ազրբէջանի Թուրքերը Լօ բաքթա (Թաթարի ուսոկր), Թուրքիստանցիները «Փասեանի գլուխ» կամ էշէկ (էշ)։

Ռուս գործաւորները կը մերժեն կատարել թաթար ճարտարագէտներու հրամանները։

Ահա փոքր պատկեր մը քաղուած Թաշքէնտի Պրաւդա վոստոկայէն։

— Կարմ կապոյտ Թիւրքմէն կին մը. ռուս աշակերտուհի մը։ Այս վերջինը կ'աշխատի դանդաղօրէն եւ անփութութեամբ։ Թիւրքմէն կինը դիտողութիւն կ'ընէ։ Ռուս աղջիկը կ'ըմբոստանայ,— Նայէ՛, կը կանչէ, սա անպէտ Թիւրքմէնին։ Եւ երբ Թիւրքմէն կինը կը կրկնէ իր դիտողութիւնը, դէմքը կը ծածկուի արեան ալիքով մը»։

Ապտակը կերած էր։

Թիւրքիստանի գիւղերը ղրկուած ռուս կոմսամոլները «քաղաքին եւ գիւղին մէջ կայք հաստատելու համար, կը զուարճանան ի հաշիւ գիւղացիներուն, կը կողոպտեն անոնց սննդեղէնի պաշարը եւ երբ զինուին, կը սպաննեն անոնց, նոյնիսկ ատրճանակ կը պարպեն անոնց վրայ։

Ահա ինչ որ պատահած է Պայրամ-Ալիս ամվխոզին մէջ, ուր կ'աշխատին մօտ երեք հազար տեղացի գործաւորներ, բոլորն ալ կը պատկանին բոլշեւիկներու կողմէ «ազատագրուած «Արեւելքի ճնշուածժողովուրդ»ներուն։

«Պետերը, Ռուսերը, կը զանազանեն բնիկ գործաւորները, երբ անոնք չհասկնան ռուսերէն լեզուով տրուած հրամանները։ Ռուս գործաւորները՝ հետեւելով պետերու օրինակին, ուժգնօրէն կը ծեծեն բնիկ գործաւորները։ Ասոնցմէ մէկը «քիչ մնաց որ սպաննուէր» Ռուսի մը կողմէ, այն պատճառով որ ուզեր էր իր կարգը չեկած տաք ջուր առնել»։

«Իւլ-Նամաք» լրագրին մէջ, բնիկ գործաւոր մը կախուեցաւ. 30 վայրկեանի չափ, վիհի մը վրայ նետուած պողպատեայ խողովակի մը, որովհետեւ Եւրոպացիները ուզեր էին նկարագեղ տեսարան մը լուսանկարել։

Եւ առէք ի՞նչ յարգանք տեղական բարբառներուն համար։ Հաշուակալ մը կը մերժէ վրացերէն գրուած խնդրագիր մը, առարկելով թէ «չի կրնար հասկնալ շուներու գիրը»։

Ֆրանսական պարբերաթերթին աշխատակիցը կը յիշէ նաեւ սովխոզ տնօրէնի մը պարագան, որ իրեն յանձնուած դպրոցին մէջ, պարտադիր կը դարձնէր ռուսերէնի դասաւանդութիւնը, երբ աշակերտներու հարիւրին 80ը Թուրքեր էին եւ երբ համաձայն օրէնքին, իւրաքանչիւր ազգութիւն պէտք է ուսանի իր մայրենի լեզուով։

Կարելի է թերեւս առարկել թէ ասոնք անհատական երեւոյթներ են։

Բայց ահա իրողութիւններ, որոնք կը փաստեն թէ բոլշեւիկներու տուած կրթութիւնը, հակառակ պաշտօնական հաւաստիքներուն եւ ճառերուն, հաւասարութիւն չի ճանչնար Ռուսին եւ բնիկին համար։

— Որովհետեւ, անկախ կամ ինքնավար զանազան հանրապետութեանց մէջ, այլազգիները՝ օրավարձքի, պարէնի թէ բնակարանի հարցերուն մէջ՝ այնքան չեն նպաստաւորուած՝ որքան Ռուսները։ Արդ, գիտենք թէ ասոնք իշխանութեան կողմէ կանոնագրուած բաներ են։

Նախ օրավարձքերը։ Իբր օրինակ առնենք սովխոզները, Կոմբինէտն (Թաթարիստան), Ալազան (Վրաստան) եւ Պայրամ-Ալի (Թիւրքմէնիստան)։ «Մինչ ռուս գործաւորները կը ստանան 70-80 րուբլի ամսական, խաղախ գործաւորները նոյն աշխատանքին համար կը ստանան 20-25 րուբլի...

Վրաստանի մէջ, 134 ժամ աշխատանքի համար, ռուս գործաւորներու խմբակ մը կը ստանայ 1334 րուբլի, մինչ վրացական խմբակ մը կը ստանայ 1020 րուբլի։ Թիւրքմէններուն համար, 62 րուբլի, երբ Ռուսերուն կը տրուի 80, նոյն աշխատանքին համար։

Գալով ուտելիքին, բնիկները կը ստանան աւելցուքը միայն։

Թուրքեստանի մէջ, ռուսական թաղերը նոր, մաքուր, առողջաւէտ են, մինչ բնիկները կ'ապրին աղտոտ թաղերու մէջ։

Ու ոչ-ռուս շրջաններու մտաւորականներն ու ուսանողները աւելի լաւ վարմունք չէ որ կը գտնեն։

— Պաքուի համալսարանին ուսուցիչներէն մէկը չի վարանիր յայտարարելու այն թուրք ուսանողներուն, որոնք կ'ուզեն նուիրուիլ գիտական ասպարէզին. — Երբեք գիտուն մը չպիտի դառնաք, միայն ահմաբա կրելու կարող էք։

Մինչեւ իսկ, բնիկ ուսանողներու թիւը կրճատելու առաջարկ ընելու չափ առաջ գացած են, ինչպէս պատահած է ցարական վարչութեան օրով, Հրեաներու հանդէպ։

Դպրոցականներու հարցուցած են թէ ինչ է իրենց զգացումը — ուրիշ ժողովուրդներու հանդէպ։

— Կը սիրեմ Ռուսերը եւ Գերմանները, բայց ոչ Թուրքերը (տեղացի ժողովուրդը)։ Կը սիրեմ Գերմանները, բայց ոչ Հրեաները։ Կը սիրեմ Գերմանները, բայց ոչ Հայերը, որովհետեւ անոնք, լիրբ են։

Խորհրդային սկզբունքներն ու [illegible] երբեք չեն անհետացուցած հին ստորադասութիւնը։

ՏԻԾԱՂ

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ (հիւանդ պառկած տիրոջը, որ սաստկապէս կը տառապէր).

— Սիրտ մի հատցնէք։ Այդ ցաւերը երկար չպիտի տեւեն։ Բժիշկը ինծի ըսաւ թէ հազիւ քանի մը օր կեանք ունիք։ Համբերեցէք, շատը գնաց, քիչը մնաց։

ՕՐ. ՍԻՒԶԻ շրթունքի ներկ մը գնելով, հարցուց երիտասարդ պաշտօնեային.

— Այս կարմիրը լաւ տեսակ է, չէ՞։ Օրինակ, եթէ մէկը համբուրեմ, ներկը կ'ելլէ՞։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ (ձեռքերը շփելով). Մեր վաճառատունը շատ ընտիր ապրանքներ կը ծախէ։ Եթէ կ'ուզէք, անմիջապէս փորձեցէք, օրիորդ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Հայերը հիմնեցին թուրք թատրոնը

Թուրք պատմագէտ Ահմէտ Րէֆիք պէյ, մարտ 11ին անթեւով պատմականը ըրաւ թուրք թատրոնին։

Բանախօսը ըսաւ թէ մինչեւ անցեալ տարուան սկիզբը թուրք թատրոնը գոյութիւն չունէր։ Ժողովուրդին կը ներկայացուէին «Օրթա պազ» «մէյտան» եւ այս կարգի տեսարաններ։

Առաջին անգամ Պօրուճէշմէ, Տիւզեաններու բնակարանին մէջ թատերական ներկայացում տրուած է 1820ին, ընտանեկան շրջանակի մէջ, եւ դերասանները եղած են այդ ընտանիքին պատկանող ու անոնց բարեկամ երիտասարդներ, որոնք եւրոպական թատերգութիւններ ներկայացուցած են։

Շարժումը զուտ ընտանեկան յարկերու տակ ծաւալեցաւ մինչեւ 1839, «Թանզիմաթ»ի հրատարակութեան թուականը, որ առեւ դէպի արեւմտեան բարքեր հոսանքը ալ աւելի զօրանալ սկսաւ։ Խրիմի պատերազմէն վերջն է որ հասարակաց թատրոն մը հաստատուեցաւ Միշէլ Նաումի գլխաւորութեամբ եւ հայ դերասաններու մասնակցութեամբ։ Այդ միջոցին Բերայի մէջ հիմնուեցաւ Թատրոն Նաումը։ Ժողովուրդը մեծ բազմութեամբ կը յաճախէր, ինչպէս նաեւ պետական անձանց եւ մինչեւ իսկ Սուլթան Մէճիտ։ Բայց թագաւորին թատրոն երթալը ժողովրդական խաւերու մէջ անախորժ տպաւորութիւն մը յառաջ բերած ըլլալով, Սուլթանը աւելի յարմար դատեց ուղղակի Տօլմա Պաղչէի պալատին մէջ թատրոն մը յարդարել։ Եւ պալատին մէջ ծառայողները վարժեցնելով դերասանական արուեստին հայ վարպետներու ձեռամբ, այլեւս հասարակաց թատրոն չգնաց եւ պալատի թատրոնին մէջ տրուած ներկայացումներուն ներկայ եղաւ։

Հայերը շարունակեցին թատերական ներկայացումներ տալ հասարակութեան հայերէն լեզուով, բայց հանդիսականները միայն Հայերէ կը բաղկանային, որով հասոյթները բաւարար չէին ըլլար կազմակերպողները գոհացնելու։ Իրենց գլխաւոր դերասանը Յակոբ Վարդովեան, գաղափարը յղացաւ թատրոնը հասարակութեան ամէն ազգերուն մատչելի ընել։ Այսպէս թատերգութիւնները թրքերէնի թարգմանեց եւ դերասանները վարժեցուց այդ լեզուով խաղալու։ Հանդիսականներու ստուար թիւ մը ունենալու համար, Պոլսոյ մէջ թատրոն մը հաստատեց եւ առաջին ներկայացումը տուաւ 1872ին, Կէտիկ Փաշայի նշանաւոր թատրոնին մէջ, որուն հետքերը դեռ այսօր կը տեսնուին։

Այդ շրջանին նշանաւոր թուրք գրագէտները, ինչպէս Նամըք Քեմալ, Շէմսէտտին Սամի, Ահմէտ Միտհաթ փաշալաները Վարդովեանի ձեռնարկը եւ իրենք ալ հայրենասիրական թատերգութիւններ գրի առին, որոնք ներկայացուեցան ընդհանուր խանդավառութիւն յառաջ բերելով։ Ներկայացումները միշտ օգեւորեալ շարունակուեցան մինչեւ 1880 թուականը։ Այդ առեն կը գահակալէր Սուլթան Համիտ որ վախնալով թէ թատրոնը ժողովուրդին մէջ ազատական գաղափարը կրնայ արթնցնել, բան մը որմէ շատ կը խորշէր, գիշեր մը հիմնայատակ ընել տուաւ Կէտիկ Փաշայի պատմական թատրոնը եւ վարիչները պալատի դերասանութեան անուանեց։ Վարդովեան այլեւս զրկուած էր թատրոնի մարդ ըլլալէ եւ պալատական մը դարձած էր։ Նոյնիսկ իսլամացաւ եւ իր Կիւլլիւ Ակոբ անունը եղաւ Կիւլլիւ Եաքուպ։

Համայնավար խլրտումներ

Վերջին լուրերու համաձայն, համայնավարներու գաղտնի ցանց մը կը գործէ Սամսոնի մէջ։ Այս ցանցին պատկանող 4 հոգի ձերբակալուած են։ Ոստիկանութիւն կը կատարէ հասկնալու համար թէ, այս ձերբակալեալները ի՞ր աստիճան կապ ունին Իզմիրի, Պոլսոյ, Էսկիշէհիրի եւ Պէրքիարէքիրի մէջ ձերբակալուած համայնավարներուն հետ։ Կը յուսացուի որ մօտ օրէն ձերբակալուին նաեւ անոնց միւս ընկերները։

— Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած համայնավարներուն հարցաքննութիւնը աւարտած ըլլալով, հարցաքննիչ դատաւորը ընդհ. դատախազութեան յղած է թղթածրարը։

ՄԱՄՈՒԼ

"Արեւմտահայ, արեւելահայ,,

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 մարտ).

— «Մտահոգանք ուրիշ ցաւի մըն ալ, որ վերջերս կը յաճախի արձագանգ բանիլ մեր կարգ մը գրողներու մօտ։ Եթէ անցեալին մէջ քաղաքական շիլ հաշիւներէ տարուած անհարազատ տարրեր կը ձգտէին խրամատ բանալ հայութեան երկու հատուածներուն միջեւ, ներկայիս գրական եւ բանասիրական շրջերն են որ պատրուակ կը ծառայեն խիստ նոյնուածքներու, ու այս յաճախ քաղաքական նոյն սայլին լծուած մարդոց կողմէ։ Կը թուի որ ծոտիկ շփումը փոխանակ իրար աւելի մօտեցնելու, կը հեռացնէ մեր մտաւորական ուժերը։ Ժամանակին եթէ Պոլիսն ու Թիֆլիսն էին այս մտայնութեան կեդրոնները, ներկայիս անոնց վիժած ժառանգն եղող Փարիզն է որ կը ցուցադրէ նոյն ախտանիշերը։ Բայց բարեբախտաբար ԳԻՒՂԸ կ'ապրի ներկայիս ցրուած գաղութներու մէջ, ու նոր Պոլիսն ու Թիֆլիսը անկարող կ'ըլլան ներգործելու ծաքերու վրայ։ Թօսքը կը ծուտէ հատուածական նկատառմ, որու կողմէ որ գայ, կը գտնէ քննադատական վերաբերմունք «Դասւռ»ի երիտասարդութեան կողմէ։ Եթէ մեր գրականութիւնն ու երկիրը հետաքրքրող որեւէ հարցի մասին, հայ գրիչը պիտի մտահոգուի խուզարկու նայուածքներէ՝ որոնք անմեղ գաղափարներու մէջ անգամ հատուածականութիւն պիտի փնտռեն, հայ միտքը պիտի քալէ դէպի ամլութիւն։ Ո՛վ ըսաւ որ արեւելահայ մտաւորականը իրաւունք պիտի չունենայ իր անվերապահ կարծիքը յայտնելու աւելի արեւմտահայութիւնը «չահագրգռող» հարցերու մասին։ Նոյնը եւ արեւմտահայ մտաւորականին համար։

Ժամանակն է կը կարծենք ծաքերու քարերը քանդուած պատնէշներուն։ Մէկ հայութիւն, մէկ դատ, եւ մէկ ճամբայ, ու նաեւ մէկ մտայնութիւն։ Ո՛չ քարոզ են եւ ոչ ալ կորզոր այս քանի մը տողերը, այլ յեղյեղուած կարծիք մը, որուն խորացումը՝ վստահ ենք՝ բոլորին ալ հոգին պահանջն է։

Քանդուած են հայութեան երկու հատուածները բաժնող արտաքին պատճառները, ժամանակն է նաեւ քանդելու հոգիի պատնէշները, ոչ արեւմտահայ ոչ արեւելահայ, այլ պարզապէս ՀԱՅ. այս կերպով միայն կարելի պիտի ըլլայ իրականացնել «Խնճ»երու լուսաւոր երազը։»

ՏԻԾԱՂ

— Հին սիրահարդ գացած տեղը քեզի դէմ կը խօսի, շատ մը սուտեր կը խօսի.

— Զգէ՛ Աստուածդ սիրես։ Թող ճշմարտութիւնը չըսէ, ինչ կ'ուզէ ըսէ։

— Ցիկին շուրթը ձեւալթացէն ուրիշ կառախումբ չի կրնար նստիլ։ Արագութեան դարուն մէջ կը գտնուինք, կ'ըսէ, կը կենայ.

— Զարմանալի բան։ Ի՞նչպէս քառասուն տարի սպասեց, երեսունին ճասնելու ճամար...։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Փետր. 18ը Նիսի մէջ

ՆԻՍ.— Հ. Յ. Դ. Նիսի շրջ. կոմիտէին նախաձեռնութեամբ, մարտ 12ին տեղի ունեցաւ Փետր. 18ի առթիւ կազմակերպուած հրապարակային բանախօսութիւնը։

Բացման խօսքին մէջ, ընկեր Վ. Շէհրէքեան թուեց Փետր. 18ի պատմութեան պատճառները եւ անոր նշանակութիւնը։

Յետոյ խօսք առաւ ընկեր Աթոյեան, նիւթ ունենալով «բոլշեւիկեան արդարութիւնը եւ հայ ազգը»։— «Գեղեցիկ բոլշեւիկեան նշանաբանները եւ դրախտ, արդարութեան, հաւասարութեան ախոյեանները են անոնք ըստ իրենց, որ վերջ պիտի տան մարդու շահագործման մարդու ձեռքով, կողմնակից են ազգերու ինքնորոշման եւ ջերմ պաշտպան ժողովուրդներու ազատութեան։ Նման արտայայտութեանց հակայ մեծերանց մինչ բոլշեւիկները գաղափարականութիւնը, բայց ցաւ ի սիրտ այդ արդարութենէն ոչ մէկը գործադրուեցաւ մեր թշուառ հայրենիքին մէջ, հայ ժողովուրդը անոնց կարօտով մնաց մինչեւ այսօր»։

Ընկեր բանախօսը այս առթիւ յիշեց բազմաթիւ փաստեր ու թիւեր որոնք պերճախօսօրէն կը ցուցադրէին հայ տարրին իրաւազրկութիւնը, հայ հայրենիքին անդամահատութիւնը եւ բոլշեւիկեան դատապարտելի անտարբերութիւնն ու երկդիմի ընթացքը հանդէպ գաղթահայ հակայ զանգուածին հայ ժողովուրդի այս յուսախաբութեան վրայ բարդուելով բոլշեւիկեան առանձնայատուկ բռնութիւններն ու հարստահարութիւնները, պատճառ դարձան համաժողովրդական յուսահատ պոռթկումին, Փետր. 18ի պատմական շարժման։

Բանախօսութենէն վերջ հանդիսականներու խնդրանքով երեք անգամ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Գեղամ Շէհրէքեան եւ երգեց ժողովրդական երգեր։

Հմայեակ

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

XIII.

Նայեցաւ Պ. Արամին, յետոյ տնօրէնին։ Նաեւ՝ Աշոտին։ Վարանումի արտայայտութիւն մը ունէր ե՛ւ անոր դէմքը։ Պահ մը իրարու նայեցան տնօրէնը, Պ. Արամն ու Օր. Զապէլը, որ քիչ մը առաջ էր հասեր ու կ'ուզէր դպրոց բարձրանալ։ Առաջնորդարանի պատուհանէն կը նայէր Տաճատ վարդապետը, գլանիկը բերնին։ Կնունքէ մը ելլող քանի մը կիներ տղաքը կը դիտէին աղբիւրին քովէն ու բաներ մը կը փսփսային ծանուցարապէս ուշադրութեան առնելով Օր. Զապէլի ծաերիմ խօսելակերպը Պ. Արամին հետ։

Սուրէն դեռ կը մնար շուարած ու անշարժ։ Քայլ մը նետեց։ Նորէն նայեցաւ տնօրէնին։ Ու միայն այդ պահուն էր որ Դիմաքսեան կուահեց Սուրէնի մտքին մէջ ստեղծուած շփոթութիւնը ու ըսաւ.

— Լաթի կտորը... տօնանմային դրօշակը...

Սուրէն արագօրէն բարձրացաւ ու բերաւ։

— Կը բռնես ու առջեւէն կը քալես — յանձնարարեց Պ. Արամ։

— Ինչը՞... Ասիկա՞...

— Այո՞...

— Ես չեմ բռներ զայն, — վրդովմունքով մերժեց Սուրէն, պլստելով յօնքերը ու դրօշակը գետին ձգելու պատրաստակամ դժգոհութեամբ մը։ Դէմքը շառագուներ էր ու խիստ արտայայտութիւն մը առեր։ Տղաքը կը լռէին ու անտեսին աւելին խշրտուքը կը լսուէր ընդարձակ բակին մէջ։ Տաճատ վարդապետ դեռ կանգնած կը մնար պատուհանին առջեւ, իսկ ուսուցիչները տարօրինակ վերապահութեամբ մը իրարու կը նայէին։

Պահը յուզիչ էր ու տպաւորիչ։ Ցնօրէնին աչքերը կը փայլէին տարօրէն հրաշքով ու Սուրէնի սիրտը կը բաբախէր ուժգնօրէն՝ հզօր ելեւէջ մը տալով կուրծքին։ Ան կը խորհէր, սակայն, թէ բոլորին ներկայութեան շատ անպատեհ էր իր մերժումը, ու կ'ըմբռնէր թէ Պ. Արամ սախպուած պիտի ըլլայ անպայման յարգել տալ իր խօսքը։

Բարեբախտաբար, նոյն պահուն մէջ նետուեցաւ Օր. Զապէլ ու ըսաւ.

— Գլո՛ւխը գէշ կը ցաւէր երէկ, ատոր համար ըլլալու է...։

Դրօշակը բռնելու թեկնածուները շատցեր էին արդէն։ Ցակոբը, աճաւասիկ, որ առաջ անցաւ եւ խլեց Սուրէնին ձեռքէն դրօշը, մինչ ան արհամարհոտ ակնարկ մը ուղղելէ վերջ Ցակոբին, անցաւ իր տեղը։

Ու կարգը սկսաւ յառաջանալ։ Դարձան Թանգարանին անկիւնը. ելան դէպի ձախ եւ մտան մեծ շուկան։ Բոլո՛ր խանութներուն առջեւ խռնուած էին Հայեր ու կը դիտէին իրենց տղաքը։ Դրօշներ կախուած էին խանութներու երկաթ սիւներէն կամ փեղկերուն յատուկ տախտակներէն։

Վարեն վաշտ մը զօրք անցաւ։

— Հէ՛յ, Մէհմէտճի՛կ,— փսփսաց Աշոտ՝ ակնարկելով թուրք զինուորներուն, — սօղանա, սարծուսադա...։

Խնդուք մը ծայր տուաւ։

— Աղուո՛ր քալեցէ՛ք, տղա՛ք — թելադրեց Հայ մը՝ իր խանութին առջեւէն։

— Ուժով կոխէ մէ, Հայու տղայ— ուրիշ ձայն մըն էր։

— Տեսա՞ր Ղամպուր Միքէին ծանրը...։

— Ո՞ր է, որը՞...

— Նա՛, սա սարքն...։

Տղաքը անցան աղբիւրը։ Ցակոբ աւելի բարձրացուց դրօշակը։ Հայրը՝ Դաւիթ էֆէնտին կեցեր էր գրասենեակին առջեւ, ծառերը անցուցած բաճկոնակին վերի գրպանները, ու մե՛ծ հրճուանքով կը դիտէր իր տղան։ Հագած էր տօնական օրերու յատուկ իր հագուստը ու քիչ վերջ պիտի երթար Առաջնորդարան՝ ընկերակցելու համար Տաճատ վարդապետին՝ դէպի կառավարատուն։

Երբ աւելի մօտեցան, Աշոտ, խօսքը ուղղելով Սուրէնին.

— Քուկինդ կը փայլի կոր այսօր, — ըսաւ, — օրէնին է...

Սուրէնին դառն եկաւ այս ակնարկութիւնը։ Բայց, ոչինչ ըսաւ։ Քիչ առաջուան պատաշարէն ի վեր արդէն խռովուած ու կրքոտած էր կրկին։

Հասան կառավարատուն։ Ոստիկան մը զիրենք կանգնեցուց Հրեաներէն վար, արեւոտ տեղ մը, կառավարատան մեծ ու սանդխաւոր դրանը ճիշդ դէմը։

Քիչ յետոյ, իր շքախումբին հետ հասաւ կուսակալը։ Բարեւեց ու ելաւ վեր՝ մարմարեայ սանդուխներուն վերի աստիճանին վրայ։ Խուռն բազմութիւն մը լեցուցեր էր լայն փողոցը ու քանի մը Թուրքլաճեր ելեր էին կառավարատան քովի պարտէզին բարդիներուն վրայ։ Տղոց ուշադրութիւնը գրաւած էր կառավարատան առջեւ, բարձրաձիգ նոճիին գագաթը նստած գնչու տղեկ մը, սեւաչուի ու տաքարիւն, որ դիմախաղեր կ'ընէր ու լեզուն կախ ձգած, ձեռքի շարժումներով կը կեղծէր հրեայ վարժարանին երաժշտութեան ուսուցիչը, որ կեցած իր աշակերտներուն առջեւ, երգել կուտար թրքերէն երգ մը։

Քիչ յետոյ յոյն դպրոցականները սկսան. — «Սալթանաթլը՛ր ցօք...» ու վերջացուցին՝ «փատիսահըմ չօք եաշա, պին եաշա՛»...։ Կարգը եկաւ Հայոց վարժարանի տղոց։ Կառավարատան պաշտօնատարներ ու համայնքներու ներկայացուցիչներ օգտուելով կարճատեւ դադարէն, կը խօսակցէին մեղմօրէն՝ կանգնած սանդուխներուն վրայ։ Մասնաւոր տրամադրութեամբ կը նայէր Դաւիթ էֆէնտին եւ Օննէս աղան իր «թախմա» սեւ փողկապը կը բռնէր անընդհատ, մէկ ծայրը քաշքշուէ օձիքէն դուրս ինկած ըլլալուն։

— Պատրա՛ստ, տղա՛ք — շշնչաց երաժշտութեան ուսուցիչը։

Սուրէն կանգնած էր ետին ու շեշտակի կը նայէր։ Ցանկարծ յիշեց եղանակ մը, բառերը արտասանեց ու ճեղքելով կարգը, զուցէ առանց որոշ մտքի.

— «Ցալորի՛կ»ը, տղա՛ք — ըսաւ։

Ճիշդ նոյն պահուն ուսուցիչը բարձրացուցեր էր ձեռքը ու բոլորը մէկ սկսան։

(Շար.) Կ. ՄՆՋԵԱՆ

Զրոյց կը շրջի թէ փրուսիոյ ներքին նախարարը մտադրած է կենսական կարեւորութիւն ներկայացնող վաւերաթուղթեր հրատարակել Հիթլերեան դաւադրութեան վրայ եւ այս կերպով, պատասխանատուութեան տակ ձգել նաեւ պատերազմական նախարարը:

Յունաստանի տնտեսական կացութիւնը

Լոնտոնէն տրուած լուրի մը համաձայն, Աթէնք մեկնելէ առաջ, Յունաստանի ելմտական նախարարը Պ. Մարիս որ Փարիզի մէջ կը հետեւէր Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբի խորհրդակցութեանց, երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է Անգլիացի դրամատիրոջ մը հետ եւ անկից առած է ելմտական օժանդակութեան մը խոստումը: Այս դրամատէրը անհրաժեշտ գումարը պիտի տրամադրէ Յունաստանի. տալ Յունաստան պիտի կրնայ իր արտաքին պարտքերու տոկոսը հատուցանել, սպասելով որ Ազգերու Դաշնակցութեան փոխառութիւնը հրապարակ հանուի:

Հեռագրական գործակալութիւն մը կը յայտնէ թէ Յունաստանի վարչապետը Պ. Վէնիզէլոս ազգին ուղղուած կոչով մը, կը թելադրէ վստահութիւն ունենալ եւ կը հաւաստէ թէ որքան ալ մեծ ըլլան ներկայի դժուարութիւնները, կառավարութիւնը պիտի կրնայ անոնց առաջքն առնել: Վէնիզէլոս իր կոչին մէջ յայտնած է նաեւ թէ ապահովելու համար երկրին առեւտրական բարգաւաճումը, ներածումներէն պիտի զեղչուին 7 միլիոն անգլիական:

Յունաստանի ելմտական վիճակին մասին, Վէնիզէլոս, մամուլի ներկայացուցիչներուն յայտարարեց թէ, «նոյնիսկ առանց օտար պետութեանց օժանդակութեանը, երկիրը պիտի կրնայ գտնել միջոցներ, որոնք իրեն թոյլ պիտի տան 5 տարի յետոյ վերսկսիլ արտաքին վճարումներու: Սակայն, այդ միջոցները գտնելու համար, պէտք է ստեղծել լայն համերաշխութեան կառավարութիւն մը»:

Մահափորձ Եգիպտոսի մէջ

Շաբաթ օր, Գահիրէի մէջ դատավարութիւնն սկսաւ 17 անձերու, որոնք ձերբակալուած էին, ամբաստանուած ըլլալով թէ մասնակցած են Եգիպտոսի վարչապետին՝ Սըտքը փաշայի գլխաւոր կուսակիցներէն Ապպաս փաշայի տան առջեւ կատարուած ոճրի մը:

Կը յիշուի թէ ջուրի խողովակով մը պատրաստուած ռումբ մը պայթած էր Ապպաս փաշայի տան առջեւ:

Ամբաստանեալներուն մէջ է բժիշկ Իսկէնտէր, յայտնի վաֆտական մը՝ նախորդ գիշեր ալ, ճիշդ նոյն ձեւով պատրաստուած ռումբ մը պայթեցաւ քանի մը հարիւր մեդր մնացած այն շէնքին, ուր Եգիպտոսի վարչապետը Սըտքը փաշա կը հիւրասիրէր օտար գաղութի անդամները:

Նիւթական մեծ վնաս չէ պատահած:

Դատ մը Քրէօկէրի մահէն վերջ

Նախորդ օր հաղորդեցինք թէ փարիզցի դրամատէր մը Պարրօ ձերբակալուած ու բանտարկուած է, խարդախութեան եւ վստահութեան զեղծումի ամբաստանութեամբ: Ահա քանի մը մանրամասնութիւններ:

Անցեալ նոյեմբերին, լուցկիի թագաւորը Քրէօկէր, դրամի պէտք ունենալով, իր մէկ բարեկամին միջոցով, յարաբերութեան կը մտնէր փարիզցի դրամատէրի մը հետ, որ յանձն առաւ ճարել 15 միլիոն ֆրանք, փոխարէն՝ իբր երաշխաւորութիւն ստանալով իւրաքանչիւրը 500 քուրոննոց 8650 Քրէօկէր ընկերութեան բաժնեթուղթ, ինչ որ կը ներկայացնէր մօտ 30 միլիոնի գումար մը: Դրամատէրը յանձն առեր էր հրապարակ չհանել արժեթուղթերը:

Փոխառութիւնը կնքուելէ յետոյ սակայն, փարիզի արժեթուղթերու սակարանին յատուկ ոստիկանապետը կը նշմարէր թէ երկու միջնորդներ ուշագրաւ գործառնութիւններ կը կատարէին Քրէօկէրի արժեթուղթերուն վրայ:

Ոստիկանապետը իր կողմէ քննութիւն կատարելու վրայ էր, երբ Քրէօկէրի բարեկամը կ'իմանայ թէ իբր փոխառութեան երաշխաւորութիւն յանձնուած Քրէօկէրի արժեթուղթերը հրապարակ հանուած են եւ կը գործածուին ընդդէմ Քրէօկէրի, անոր արժեթուղթերուն արժէքը կոտրելու համար: Ու վստահութեան զեղծումի դատ կը բանար, փարիզցի դրամատիրոջ Պ. Պարրոյի դէմ:

Ֆրանսացի դրամատիրոջ թուղթերուն մէջէն գտնուեցան պերլինցի դրամատիրոջ մը նամակներն ալ, որոնք Պերլինէն փարիզ մեղսակցութիւն մը երեւան կը հանեն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երկրաշարժ Իզմիրի մէջ.— երկու շաբթուան մէջ, երրորդ անգամ ըլլալով, երկրաշարժի ուժեղ ցնցումներ տեղի ունեցան Իզմիրի մէջ: Նիւթական կարեւոր վնասներ չկան:

Ռուսիա եւ Ամերիկա.— Ամերիկայի արտաքին նախարարութիւնը բացարձակ կերպով կը հերքէ այն զրոյցները թէ ամերիկեան կառավարութիւնը մտադրած է վերաքննել Ռուսիոյ հանդէպ ոչ-ճանաչման իր քաղաքականութիւնը:

Օդանաւի արկած մը.— Լոս Անճէլըսէն ճամբորդ փոխադրող ամերիկեան մեծ օդանաւ մը, վար ինկաւ Քալիֆորնիոյ մէջ: 6 հոգի մեռան եւ 11 հոգի ալ վիրաւորուեցան: Օդանաւը ինկած էր ելեկտրական գծի մը վրայ, զոր կտրեց, մութի մէջ թաղելով քաղաքը:

Հնդկական խռովութիւնները.— Պաթուրի շրջանին մէջ, սահմանագլուխի ցեղախումբերէն կազմուած ըմբոստներու բազմութիւն մը կրակ բացաւ անգլիական սպաներու դէմ:

Օդանաւերը պատասխանեցին ռումբեր տեղալով:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Ց. Հ. Դ.

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի կեդր. եւ Անիէռի «Զէյթուն» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրեն

ՔԼԻՇԻԻ «Ազատամարտ» խումբը այսօր Եռեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 61 Rue de Paris, Clichy.

Զեկոյց Կ. Կ.ի կողմէ:

ՊԸՔՈՆԻ Մասիս խումբը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Զեկոյց Կ. Կ.ի կողմէ:

ԱՆԻԷՌԻ Եռագոյն խումբը 24 Մարտ, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, «Սահակ-Մեսրոպ» Դպրոցարանի սրահը: Զեկոյց Կ. Կ.ի կողմէ:

ԱՆԻԷՌԻ Փոթորիկ խումբը 25 Մարտ, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Դպրոցարանի սրահը: Զեկոյց ու դասախօսութիւն:

Նիւթ.— Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները:

ԱՆԻԷՌԻ Պատանեկան միութիւնը 29 Մարտ, Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, Դպրոցարանի սրահը: Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան:

Նիւթ.— Հայրենիք ու ազգութիւն: Կը հրաւիրուին պատանի համակիրները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ երգչախումբի փորձերը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Ռիվիէրայի փոքրիկ պանդոկին մէջ, ուր կը գտնուէի այն ատեն (պատերազմէն տասը տարի առաջ), մեր սեղանին շուրջը պայթեր էր բուռն վիճաբանութիւն մը որ յանկարծ կատաղի կռիւի մը երեւոյթն առաւ, ուր լսուեցան նոյն իսկ թունալից եւ նախատական խօսքեր: Մարդոց շատերը բութ երեւակայութիւն մը միայն ունին: Բան մը որ զիրենք ուղղակի չի շահագրգռեր, եթէ նոյնիսկ սուր անկիւնի մը պէս մխուի անոնց ուղեղին մէջ, հազիւ թէ յուզէ զանոնք. բայց երբ իրենց աչքերուն առջեւ, իրենց զգայնութեան անմիջական հասողութեան տակ բան մը պատահի, նոյնիսկ կարեւորութենէ գրեթէ զուրկ բան մը, մէկէն անոնց մէջ կ'եռայ անսահման կիրք մը: Այն ատեն, որոշ չափով մը, արտաքին դէպքերէն իրենց զգացած հետաքրքրութեան հազուադէպ ըլլալը կը փոխարինեն անտեղի եւ չափազանցուած սաստկութիւնով մը:

Այդպէս եղաւ այս անգամ ալ, բոլորովին քաղքենի սեղանակիցներու մեր ընկերութեան մէջ, ուր սովորաբար հանդարտօրէն կը խօսակցէին. փոքրիկ մակերեսային կատակներ կ'ընէին իրարու, եւ կամ շատ յաճախ, ճաշէն անմիջապէս ետքը կը ցրուէին, գերման ամուսինները զոյգը՝ պտտելու եւ լուսանկար քաշելու համար, կլորիկ Դանիացին՝ ձկնորսութեան միօրինակ արուեստը գործադրելու, վայելուչ Անգլիացի կինը՝ իր գիրքերուն վերադառնալու, Իտալացի ամուսինները զոյգը՝ դէպի Մօնթէ-Քարլօ փախուստ տալու, եւ ես՝ պարտէզին մէջ աթոռի մը վրայ ծուլանալու, կամ աշխատելու համար: Բայց այս անգամ ամէնքս ալ իրարու կապուած մնացինք այս մոլեգին վիճաբանութեան մէջ եւ եթէ մեզմէ մէկը ոտքի ելլէր յանկարծ, սովորականին պէս քաղաքավարութեամբ մեկնելու համար չէր, այլ հրաբորբոք բարկութեան նոպայի մը մէջ, որ ինչպէս վերը ըսիցի, գրեթէ կատաղի ձեւեր կ'առնէր:

Ճիշդ է որ մեր փոքրիկ կլոր սեղանը այս աստիճան գրգռիչ դէպքի անսովոր էր: Պանդոկը ուր կը բնակէինք եօթը հոգի, իր արտաքինով առանձնացած վիլլայի մը երեւոյթն ունէր, (ո՜հ, պատուհաններէն որքա՜ն գեղեցիկ էր ժայռեբով զրասանդուած ծովեզերքին տեսարանը) բայց իրականին մէջ մեծ Palace Hotelին յարակից մէկ մասն էր, եւ աւելի ամառն եւ անոր հետ ուղղակի կապուած պարտէզով, այնպէս որ մենք, քովի հիւրերս, յարատեւ շփման մէջ կ'ապրէինք Palaceի հիւրերուն հետ: Արդ, նախորդ օրը, այդ պանդոկը հարկադրուեր էր արձանագրելու մեծ գայթակղութիւն մը:

Արդարեւ, կէս օրուան շոգեկառքով, ճիշդ կէս օրը քանի անցած, (պարտաւոր եմ ճշդրտօրէն նշանակելու ժամը, որովհետեւ կարեւոր է թէ այս պատմութեան եւ թէ մեր այնքան հրաբորբոք խօսակցութեան նիւթին համար) երիտասարդ Ֆրանսացի մը հասեր էր պանդոկ եւ վարձեր էր սենեակ մը, ծովուն վրայ նայող: Միայն այս պարագան ցոյց կուտար դրամական ապահով վիճակ մը: Բոլորին ուշադրութիւնը կը գրաւէր ան ոչ միայն իր ժուժկալ վայելչութիւնով, այլ մանաւանդ իր շատ մեծ եւ շատ համակրելի գեղեցկութիւնով: Մանկամարդ աղջկան բարակ դէմքի մը մէջտեղը խարտեաշ եւ մետաքսանման պեխերը կը զգուէին անոր շրթունքները՝ տաք ու հեշտասէր. անոր շատ ճերմակ ճակատին վերեւ կը բարձրանային զանգուր մազերուն փափուկ եւ մութ ալիքները. քաղցր աչքերուն իւրաքանչիւր ակնարկը գգուանք մըն էր. անոր անձին մէջ ամէն ինչ քնքոյշ, փայփայող ու հաճելի էր, առանց սակայն արուեստական ձեւերու: Հեռուէն, ճիշդն ըսելով, նախ քիչ մը կը յիշեցնէր վարդագոյն մոմէ եւ արուեստակեալ դիրքերով այն դէմքերը որոնք վայելուչ գաւազան մը ձեռքերնին, նորաձեւութեան մեծ վաճառատուններու ցուցափեղկերուն մէջ կը մարմնացնեն առնական գեղեցկութեան իտէալը: Բայց աւելի մօտէն նայելով, ինքնահաւանութեան ամէն տպաւորութիւն կ'անհետանար, վասնզի հոս (շատ հազուադէպ իրողութիւն) հաճելի կերպերը բնական էին եւ կը նոյնանային անհատին հետ: Երբ կ'անցնէր, կը բարեւէր բոլորը, համեստ ու սիրալիր ձեւով մը. ճշմարիտ հաճոյք մըն էր տեսնել թէ ինչպէս իր պատրաստակամ ազնուութիւնը ամէն առիթով կ'արտայայտուէր կատարեալ ազատութիւնով:

Եթէ տիկին մը պատրաստուէր հանդերձարան (vestiaire) երթալու, կը փութար բերելու անոր վերարկուն. ամէն տղու համար բարեկամական ակնարկ մը կամ հաճելի բառ մը ունէր, թէ ընկերական էր եւ թէ ինքնամփոփ. մէկ խօսքով մէկը այն առանձնաշնորհեալ անձերէն որոնց նոր շնորհ մը կուտայ ուրիշներուն հաճելի ըլլալու զգացումը, ժպտուն դէմքով մը եւ երիտասարդ հրապոյրով մը: Անոր ներկայութիւնը գրեթէ բարիք մըն էր Palaceի հիւրերուն համար որոնց շատերը տարէց էին ու վատառողջ— եւ շնորհիւ երիտասարդութեամբ յաղթական իր քալուածքին, առոյգ, կայտառ այն թարմութեան զոր հրապուրիչ բնաւորութիւն մը այնքան շքեղօրէն կուտայ շատ մարդոց, առանց ընդդիմութեան շահեր էր ան բոլորին համակրութիւնը: Իր ժամանումէն երկու ժամ ետքը, որ դէն թէնիս կը խաղար Լիոնցի գործարանատիրոջ երկու աղջիկներուն հետ, Անէթ՝ տասնը երկու տարեկան, եւ Պլանշ՝ տասնը վեց. անոնց մայրը, Տիկին Անրիէթ նուրբ, փափուկ եւ ինքն իր մէջ ամփոփուած կին մը, քաղցրօրէն ժպտելով կը նայէր թէ ինչպէս անփորձ երկու աղջնակները անգիտակից պչրանքով կը սիրաբանէին օտարականին հետ. իրիկունը ամբողջ ժամ մը մեզ զուարճացուց շատրակի միջոցին, պատմեց, կատարեալ զգուշութեամբ, քանի մը սիրուն մանրավէպեր, երկար տեղամին վրայ պտտեցաւ Տիկին Անրիէթին հետ, որուն ամուսինը ինչպէս միշտ, տօմինօ կը խաղար գործի ընկերոջ մը հետ. շատ ուշ, տակաւին զայն խօսակցութեան մէջ գտայ պանդոկին քարտուղարուհիին հետ, կասկածելի մտերմութեան մը, զրասենեակին մթութեան մէջ:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՄԱՐՏ 1932

23 MARS 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1835

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷՆԻ ՋՈՒՐԵՐԸ ԴԱՆՈՒԲԻ ՄԷՋ

Քանի մը շաբաթէ ի վեր, միջազգային մամուլին մէջ ամէն օր լուր մը կ'երեւայ, դանուբեան երկիրներու գործակցութեան մասին:

Խորհրդակցութիւններ, յայտարարութիւններ, տեսակէտներ եւն. որոնց բոլորին մէջ միշտ կը յիշուի Ֆրանսայի անունը:

Ի՞նչ է այս նոր ծրագիրը, որուն հանդէպ վերապահ, եթէ ոչ դժկամակ դիրք մը բռնած են Մեծն Բրիտանիան ու Գերմանիան:

Ծրագրուած գործակցութեան մաս կը կազմեն Դանուբի ափերը փռուած հինգ պետութիւններ,— Չեխօսլովաքիա, Հունգարիա, Աւստրիա, Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա: Ծրագիրը երեւութապէս տնտեսական է, բայց կը հետապնդէ քաղաքական շահեր: Ծրագրին կնքահայրն է Ֆրանսան, որ այստեղ ալ կը ձգտի ոչ միայն իր ազդեցութեան տակ պահել կեդր. Եւրոպայի պետութիւնները, այլեւ կաշկանդել Գերմանիան,— իր յաւիտենական մղձաւանջը:

Համաձայն ծրագրին, այդ հինգ երկիրները ներքին միութիւն մը պիտի կազմեն, մաքսային ամէնէն նպաստաւոր պայմաններն ընծայելով փոխադարձաբար: Այսպիսի համաձայնութիւն մը անհրաժեշտ կը համարուի, ոչ միայն հինգ պետութեանց տնտեսական վիճակը բարելաւելու, այլ եւ Եւրոպայի տնտեսական վերակազմութեան օգնելու համար:

Գաղտնիք չէ որ հինգ պետութիւններն ալ սաստկօրէն կը տառապին տնտեսական տագնապէն, ներքին թէ արտաքին պատճառներով: Պարտուած Պուլկարիան սնանկութեան ափը հասած է արդէն: Չեխօսլովաքիան դեռ նոր փոխառութիւն մը կնքեց Ֆրանսայէն: Փոխառութեամբ կը տոկան նաեւ Ռումանիան, Եուկոսլաւիան եւ Հունգարիան: Իսկ Աւստրիան —նախկին կայսրութեան շուքը— Ազգերու Դաշնակցութեան որդեգիրն է տարիներէ ի վեր, եւ եթէ իր վիճակին ձգուի, պիտի փլի, ինչպէս փլաւ 56 միլիոննոց կայսրութիւնը:

Արդ. այս կացութիւնը հրաշալի պատեհութիւններ կը ներկայացնէ արեւմտեան Եւրոպայի աշխարհակալ եւ դրամատէր պետութեանց համար, թէ տնտեսական շահագործման եւ թէ քաղաքական մրցակցութեան տեսակէտով:

Ֆրանսան կանգնած է այդ պետութեանց գլուխը, ունենալով լայն միջոցներ:

Մեծ պատերազմի հաշուեյարդարէն յետոյ, երբ Աւստրօ-Հունգարիան կործանեցաւ եւ Գերմանիոյ թեւերը ջախջախուեցան, յաղթական Ֆրանսայի քաղաքական շրջագծին մէջ ինկան Միջին Եւրոպայի պետութիւնները, մասնաւորապէս Ռումանիան, Եուկոսլաւիան եւ Չեխօսլովաքիան: Փոքր Համաձայնութիւնը, ինքնին, ֆրանսական գիւտ մըն է:

Աւելի վերջը, Մուսոլինին ալ հետզհետէ իր թեւերը երկարեց դէպի Պալքանները, հարկատու պետութիւն մը դարձնելով Ալպանիան, եւ զգալի նուաճումներ կատարելով Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի մէջ:

Բայց, ֆրանսական ազդեցութիւնը տիրական է մինչեւ այսօր:

Սէնի ջուրերն են որ միշտ ուղղութիւն,ձեւ ու գոյն կուտան Դանուբի ջուրերուն:

Եւ ահաւասիկ նոր ծրագիրը,— մաքսային առանձնաշնորհեալ դրութիւն՝ կեդր. եւ հարաւ. արեւելեան Եւրոպայի հինգ պետութեանց միջեւ:

Այս «բարեմիտ» ծրագիրը արդէն իսկ ինքնապաշտպանութեան մղած է այն երկիրները որոնք շահեր ունին միեւնոյն պետութեանց մէջ, թէ տնտեսական եւ թէ քաղաքական:

Այսպէս, Գերմանիան ցորենի ամենամեծ յաճախորդն է այդ երկիրներուն: Դեռ անցեալ տարի մասնաւոր պայմանագրութիւն մը կը կնքէր Ռումանիոյ հետ, աւելորդ արմտիքը գնելու եւ փոխարէն մետաղագործական նիւթեր հայթայթելու համար:

Յետոյ, գիտենք թէ ո՛րքան սերտ եւ խոր կապերով կապուած են Գերմանիան ու Աւստրիան: Հեքեաթ չէ «Անշլուս»ը: Եւ եթէ շահակից պետութիւնները թոյլ չտուին որ իրականանայ մաքսային միութիւնը— երկու երկիրներուն ձուլման առաջին գործնական քայլը,— այդ չի նշանակեր թէ կապերը խզուած են, կամ ծրագիրը միանգամ ընդ միշտ մէկդի դրուած է:

Միւս կողմէ, Գերմանիան բարգաւաճ առեւտուր ունի նաեւ Չեխօսլովաքիոյ եւ Հունգարիոյ հետ, եւ երբ — ամենավերջին պահուն — իմացաւ նոր ծրագրին մանրամասնութիւնները, որոշեց առաւելագոյն դիւրութիւններն ընծայել ոչ միայն Աւստրիոյ, այլ եւ Պուլկարիոյ:

Կը հետեւի թէ՝ այս ճակատին վրայ եւս, դէմ դիմաց կանգնած են Ֆրանսան ու Գերմանիան:

Առաջինը կ'ուզէ առաւելագոյն օգուտը քաղել իր վայելած հեղինակութենէն, տոկոսը՝ իր թափած միլիոններուն: Երկրորդը, ինքնապաշտպանութենէ մղուած, տեսակ մը նուազուրդ կը կատարէ մաքսային ճակատին վրայ:

Յայտնապէս դժգոհ է նաեւ Անգլիան:

Ծրագիրը քննութեան պիտի ենթարկուի Ժընեւի մէջ, յառաջիկայ Մայիսին: Բայց Լոնտոնի մամուլը այժմէն կ'արձանագրէ անոր լուրջ անպատեհութիւնները, եւ կը պահանջէ միջազգային ազատ առեւտուրի դրութիւն մը հաստատել կեդր. Եւրոպայի մէջ:

Այդ ծրագիրը կրնայ նոյն իսկ վերաբանալ «Անշլուս»ի յետաձգուած հարցը:

Ուրեմն, այս հարցին մէջ ալ, ազդեցութեան պայքարն է որ գլուխ կը ցցէ: Նախապատերազմեան մրցակցութիւնը, իր բոլոր յայտնի եւ գաղտնի հիւսուածքներով:

Առ այժմ զօրաւոր է Ֆրանսան, շնորհիւ իր բացառիկ դիրքին: Բայց, իր նոր ծրագիրը փշոտ կծիկ մը ըլլալով, դուռ պիտի բանայ նոր վէճերու եւ ընդհարումներու, ինչպէս բացատրեցինք արդէն:

Մեծ Պատերազմէն մնացած մոխիրներն են որ կը խառնուին անընդհատ, եւ միշտ կրակի հանդիպելով:

Կրակէն խուսափողներ կան, բայց զայն արծարծողները աւելի բազմաթիւ են եւ աւելի ճարպիկ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՇԱՎԱՐԻ ԿԱՏԱԿ

Խօսքը Ալպագայի ժամանցագրին՝ Սանխօի մասին է: Ո՞վ է: Կ'ըսեն թէ նոյն ինքն է որ մէկ քանի տարի առաջ, ազգը փրկելու ընդունակ մարդ մը կը փնտռէր, Եգիպտոսի Արեւ թերթի սիւնակներէն: Չգտաւ անշուշտ: Բայց փոխարէն, տարիներ յետոյ՝ իր էշը քշելով ու քշելով՝ ինքզինքը գտաւ Ալպագայի խմբագրատունը, Սանխօի դերով:

Եւ հիմա սկսած է երգիծանք փորձել: Իսկ երգիծանք՝ այս մարդուն համար կը նշանակէ էշու կատակ. պարզապէս:

Գիւտ մը ըրած է համաձայն 9 հաբիւրական թուականներու սրամտութեան օրէնքին.— Խելացիին մէկը միշտ ան (ո՛չ մենք, ոչ դուք, ո՛չ անոնք, այլ ան): Զինքը մօտէն ճանչցողներ կը հաւաստեն թէ այս գիւտը ըրած է՝ ինքզինքը դիտելով հայելիին մէջ:

Ահա, ամէնէն յատկանշական նմոյշը ուրեմն, այս մարդուն երգիծական սրամտութեան:

Էշուն կատակը չէ՞ք յիշեր:

— կատակ մը ըրէ, ըսեր են, մեր աւանակին: Ոտքը վերցուցեր ու կից մըն է փակցուցեր:

Ու ճիշդ այս կատակին հետեւողութեամբ, մարդը ելեր է կապկուած խոհերու իրօք անկապ խառնուրդի մը մէջ, լրջութիւն դնելու, յիշելով 70 հազարի պատմութիւնը եւ յոռդորներ կարդալով:

Կեանքը երկար է: Գիտենք սպասել: Ատենը կուգայ իր յորդորները թէեւ, յոյս չկայ որ առնէ:

Մինչ այդ սակայն, հետաքրքիրները կրնան տարբերութիւնը փնտռել Վագըթի թուրք խմբագրին եւ Ալպագայի հայ Սանխօին: Երկուքն ալ գիտութեա՞մբ թէ անգիտութեամբ, կ'ուզեն սուտը իբր իրաւ կլլեցնել: Մէկը թուրքերուն, միւսը Հայերուն...:

ԽԱՐՏՈՑ

Համայնավարները Պուլկարիոյ մէջ

Պուլկար թերթերը կը գրեն թէ այս վերջերս, համայնավարները սկըսած են տենդագին փրոփականտ մղել ամբողջ Պուլկարիոյ մէջ:

Թերթերը դիտել կուտան որ այս քարոզչական գործունէութիւնը կը զուգադիպի այն պահուն, երբ պուլկարեւռուս տնտեսական ու քաղաքական յարաբերութեանց վերսկսման հարց է ծագած:

Թերթ մը կը գրէ թէ աւելի քան 35 շաբաթական կամ օրական հրատարակութիւններ, կանոնաւոր կերպով կը տրուին ժողովուրդին, առանց հաշուելու գաղտնի հրատարակութիւնները:

Ռուսական զօրքը Սիպերիոյ մէջ

ՊՈԼԻՍ, 21 մարտ.— Գաքուէն եկած ծամբորդներ կը յայտնեն թէ կովկասի հիւսիսէն եւ Թուրքեստանէն առնուած 6 զօրաբաժիններ ղըրկուած են արեւելեան Սիպերիա: Քազանէն, Ստալինկրատէն եւ Օրէնպուրկէն բազմաթիւ օդանաւեր մեկնած են դէպի Չիթա եւ մանչուրիական սահմանագլուխը:

Փարիզի թատրոնները պիտի փակուին

Օփերայի տնօրէնին, Պ. Ռուշէի հրաժարումը՝ ազդանշանը տուաւ թատերական ճգնաժամի մը: Նախորդ օր, Փարիզի թատրոններու տնօրէնները ընդհանուր ժողով մը գումարելով, որոշեցին փակել թատրոնները մարտ 29ին:

Այս որոշումը տրուած է, ինչպէս ըսեր էինք, ստիպելու համար կառավարութիւնը որ թեթեւցնէ ներկայացումներու վրայ դրուած տուրքերը:

Երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնախումբը սկսած է քննել թատրոններու կացութիւնը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքիոյ նախարարական տագնապը

Թուրքիոյ կառավարութեան հրաժարման մասին, ըմէթ փաշա յայտարարեց Թուրք «Անատօլու» գործակալութեան թէ որ եւ է պատճառ չունի իր դիրքը լքելու եւ թէ միւս գործավարներն ալ նման մտադրութիւն մը չունին, այն պահուն իսկ, երբ շատ սուր հարցերու առջեւ կը գտնուին:

Թուրք նախարարական տագնապի զրոյցներն ուրեմն կը հերքուին այս կերպով:

Դանուբեան երկիրներու գործակցութիւնը

Անգլիական խորհրդարանին մէջ, պահպանողական երեսփոխան մը հետեւեալ երեք հարցումները ուղղեց արտաքին նախարարին:

1) դանուբեան երկիրներու տնտեսական գործակցութեան մասին, Ժընեւի մէջ համաձայնութիւն մը մշակուա՞ծ է.

2) Այս ծրագիրը պիտի քննուի՞ պետութեանց ներկայացուցիչներէ կազմուած ժողովի մը կողմէ:

3) Այս վերջին պարագային, անգլիական կառավարութիւնը կրնա՞յ վըստահեցնել թէ մինչեւ Օթթավայի խորհրդաժողովը հաւանութիւն չպիտի յայտնէ նոյն ծրագրով նախատեսուած առեւտրական որեւէ նախընտրական ծրագրի:

Արտաքին նախարարը ձօն Սայմըն կարճ յայտարարութեամբ մը պատասխանեց թէ առաջին հարցման կուտայ ժխտական պատասխան մը եւ հետեւաբար երկրորդ հարցը ինքնին աւելորդ կը դառնայ, գալով երրորդ հարցման, կառավարութիւնը չպիտի տայ որ եւ է որոշում որ վնասէ Օթթավայի խորհրդաժողովին:

Անգլօ-իռլանտական յարաբերութիւնները

«Տէյլի էքսփրէս»ի թղթակիցը, Անգլիոյ ելմտական նախարար Չէմպըլէյնի վերջին ազդարարութեան մասին, տեսակցութիւն մը ունեցած է Իռլանտայի հանրապետական վարչապետին Տէ Վալէրայի հետ.— Ցաւալի է որ, ըսած է Տէ Վալէրա, Պ. Չէմպըլէյն արտայայտուած է, առանց ճշգրտօրէն ծանօթացած ըլլալու իրողութեան: Սխալ է յայտարարել թէ Իռլանտա հարուածելու վրայ է իր յանձնառութիւնները: Դաշնագիրը ոչ մէկ տեղ կը յիշատակէ տարեվճարները: Շիտակ է սակայն թէ այդ տարեվճարները մտած են 1926ի ելմտական համաձայնագրին մէջ. բայց առիկա գաղտնի պայմանագրութիւն մը կը կազմէր Չըրչիլի եւ Իռլանտայի ելմտական նախարարին միջեւ: Կ[illegible]

Ամերիկա եւ պատերազմական պարտքերը

Պերլինի ամերիկեան դեսպանը Փարիզ եկաւ այցելելու իր պաշտօնակցին՝ ամերիկեան դեսպանին: Այս ճամբորդութիւնը սակայն զանազան ենթադրութիւններու տեղի տուած է Պերլինի մէջ ուր կը կարծեն թէ երկու ամերիկեան դեսպանները միասին դիմում մը պիտի կատարեն ֆրանսական կառավարութեան՝ պարտքերու հարցին մասին:

Այս հարցին մասին, Ուաշինկթընէն տրուած լուրի մը համաձայն Ամերիկեան խորհրդարանին մէջ, պարտքերու եւ հատուցումներու վերաքննութեան հանդէպ թշնամութիւնը կը սաստկանայ հետզհետէ: Ծերակուտականները կ'ընդունին սակայն թէ Ամերիկայի պարտական եւրոպական պետութիւնները չպիտի վճարեն, եթէ Գերմանիա դադրեցնէ իր պարտքերու վճարումը. սակայն անոնց նախընթաց ճառերը այնքան խոր արմատ ձգած են ամերիկեան մտայնութեան մէջ ընդդէմ վերաքննութեան, որ ծերակուտականները կը զգուշանան այսօր իրականութիւնը խոստովանելէ, եւ կը վախնան որ նման պարագայի մը առջեւ, հանրային կարծիքը զիրենք պատասխանատու նկատէ հաշուեյարդարներու նուազման համար, ճիշդ այն պահուն երբ տուրքերը պէտք է աւելնան, բացը գոցելու համար:

Ծերակոյտն ուրեմն, կը նախընտրէ անգիտանալ ճշմարտութիւնը եւ իբր իրական ընդունիլ վճարումները, երբ գիտեն թէ կարելի չէ: Ատկից զատ, անոնք գիտեն թէ ոգելից ըմպելիի արգելքը ձախողած է ընկերութեան բոլոր խաւերուն մէջ:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ Ծերակոյտի դերը ուրեմն, երբ պարտքերու հարցը սեղանի վրայ գայ:

Այս մասին, հեղինակաւոր ծերակուտական մը յստակօրէն ըսաւ.— Եթէ Եւրոպայի պարտականները յայտնեն թէ չեն կրնար վճարել, պարտաւոր ենք յստակօրէն նշանակել թէ պարտքերը նուազեցնելու կամ մոռնալու հարց չէ որ կը ծագի, այլ մերժումը կը նշանակէ ուրացում»:

Այսպէս, ուրեմն, Ամերիկայի ծերակուտականները հարցին լուծումը կը գտնեն Եւրոպայի կողմէ պարտքերու ուրացման մէջ, որպէսզի կարենան ընտրողներուն յայտնել թէ իրենք մինչեւ վերջ կատարած են իրենց պարտքը եւ թէ պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ Եւրոպայի չկամութեան վրայ:

Պոլշեւիկները կը շարունակեն ջարդել

Քասլաքէն Պուքրէշ տրուած հեռագրի մը համաձայն, այդ գիւղին բնակիչները ապստամբած են ընդդէմ բոլշեւիկեան գործակալներուն, որոնք կ'ուզէին գրաւել եկեղեցին:

Այն ատեն, բոլշեւիկները կրակ բացին ամբոխին վրայ, սպաննելով 50 հոգի: Նման միջադէպեր եւս տեղի ունեցած են այդ շրջանի ուրիշ գիւղերուն մէջ:

Պուքրէշէն տրուած հեռագիր մը Մարտ 21 թուականով, կը յայտնէ նաեւ.— Նոր ջարդեր տեղի ունեցած են Տնիեստրի վրայ:

Մոլտաւ եւ ուկրայնացի բազմաթիւ գիւղացիներ որոնք կը փորձէին Տնիեստրը անցնիլ Ռումանիա ապաստանելու համար, նշմարուեցան բոլշեւիկեան սահմանապահ զինուորներուն կողմէ, որոնք 10ի չափ փախստականներ սպաննեցին կամ վիրաւորեցին:

Թուրքիոյ ամուրիները

Թրքական խալք կուսակցութիւնը Ազգային ժողովի դիւանին յանձնեց օրինագիծ մը, որ խիստ տրամադրութիւններ կը բովանդակէ ամուրիներուն դէմ:

Լոյտ Ճորճ կը գրէ

Լոյտ Ճորճ հրատարակեց հատոր մը – Ճշմարտութիւնը պատերազմական պարտքերու վրայ:

Այս գրքին մէջ, Լոյտ Ճորճ կը ջանայ փաստել թէ՝ տնտեսական ընդհանուր տագնապին պատճառներն են պատերազմական պարտքերն ու հատուցումները, ոսկիի գէշ բաշխումը աշխարհի մէջ եւ մաքսային պատնէշները:

Վէրսայլի դաշնագրին ստորագրումէն ասդին պատմականն ընելով հատուցումներու հարցին, Լոյտ Ճորճ կը պարզէ իր տեսակէտը որ ներկայացուցեր էր 1919ին եւ կ'արդարացնէ հատուցումներու սկզբունքը:

— Քաղաքագէտներ չէին որ կը գրէ, չափազանցեցին Գերմանիոյ վճարման կարողութիւնը, այլ տնտեսագէտները» եւ կը յիշէ այս մասին, հատուցումներու յանձնախումբին այն ատենի անգլիական երեք պատուիրակներէն մէկուն գնահատումները.

— Դաշնագրի հեղինակներուն կողմէ, կը շարունակէ Լոյտ Ճորճ որեւէ գումար չէր ճշդուած: Անոնք գոհացան նշանակելով հատուցումներու յանձնախումբ մը:

«Յաջորդական եւ նշանակելի նուազումները, որոնց յատկացուեցան յաջորդ 10 տարիները, երբեք չեն կազմեր դաշնագրի բռնաբաբում մը. քանի որ դաշնագիրը նախատեսած է փոփոխելու եւ նոյնիսկ ջնջելու կարելիութիւնը,— համաձայնութեամբ շահագրգռուած պետութիւններու — Գերմանիոյ վճարումներու մէկ մասին»:

Թէ չի կրնար վճարել, Լոյտ Ճորճ կը հաւաստէ թէ հարցին լուծման բանալին Ամերիկայի ձեռքն է:

Լինտպէրկի տղան

Հարցաքննութիւն մը

Երէկ գրեր էինք թէ ամերիկեան ոստիկանութիւնը ձերբակալած է առեւանգիչ մը, որուն համար կը կարծուի թէ կապ ունի փոքրիկն Լինտպէրկի առեւանգման մէջ:

Հակառակ խիստ հարցաքննութեան մը, աւազակը ոչինչ յայտնեց Լինտպէրկի տղեկին առեւանգման մասին, որուն մէջ իբր թէ դեր չէ ունեցած,

Ոստիկանական խիստ հսկողութեան տակ, Լինտպէրկի տունը տարուեցաւ խորհրդաւոր արարած մը: Ամէն միջոց ձեռք առնուած էր գաղտնի պահելու համար անոր ինքնութիւնը:

Հակառակ ամէն ջանքերու ձախողութեան, Լինտպէրկ եւ ոստիկանութիւնը մեծ յոյս ունին գտնելու տղեկը, որ առեւանգիչներուն համար կը կազմէ խոշոր հարստութիւն մը՝ 250 հազար տոլար, համաձայն Լինտպէրկի խոստման:

Հնդիկ մահմետականները կը պահանջեն

Լահորի մէջ, բացումը կատարուեցաւ համահնդկական խորհրդաժողովին: Մահմետականներու պետը ներկայացուց իրենց պահանջները, որոնց գլխաւոր կէտերն են, — անջատ ընտրութիւն — հիւսիս - արեւմտեան սահմանագլուխին համար առանձին կանոնադրութիւն, — գաւառական կատարեալ ինքնավարութիւն, — հնդկական նահանգներուն մէջ՝ կիրարկուած օրէնսդրական իշխանութեան, — հաւասարութիւն դաշնակցային զօրախումբերու:

Մահմետական պետը թելադրեց խորհրդաժողովին որ չմասնակցի Հնդիկ Ազգ. Խորհուրդին բացած պայքարին: Հնդիկ Ազգ. Խորհուրդը ըսաւ, առանց իրաւունքի կը յաւակնի ներկայացնել ամբողջ Հնդկաստանը եւ կը ձգտի խախտել փոքրամասնութեանց եւ անգլիական կառավարութեան միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը, ստիպելու համար որ փոքրամասնութեանց հարցը կարգադրուի Խորհուրդին հետ միայն:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հոսանքներ եւ տեսակէտներ

Մեծ Պատերազմը յաղթական եւ պարտեալ կողմերուն հաւասարապէս տուաւ իր անհարկու հարուածը: Խանգարուեցաւ իւրաքանչիւր երկրի տնտեսական կեանքը: Ամէն կողմ աւեր ու կոտորած, սուգ ու շիւան, որբ ու ընկեցիկ: Այս ամէնը այն օրերէն տխուր յիշատակներ մնացին քաղաքակիրթ մարդկութեան պատմութեանը համար: Յանո՛ւն տառապող մարդկութեան երեւան եկած ու տասնեակ տարիներու փորձառութիւն ու կեանք ունեցող ընկերվարական կուսակցութիւնը ճզմուեցաւ պատերազմի անհարկու գլանին տակ, շողիացաւ իր բարձր գաղափարականութիւնը և իր հոծ բանակը ամէն կողմ պառակտեցաւ:

1915-16ին փորձեր եղան վերակենդանացման ու վերակազմութեան ջանքեր թափուեցան աշխատաւորական զանգուածը շարժման մէջ դնելու, պատերազմի դէմ բողոքի հսկայ միթինկներ սարքելու: Զուիցերիան միակ չէզոք վայրն էր, լաւագոյն տեղը համարձակօրէն խօսելու եւ ազատ որոշումներ տալու համար: Լէնին եւ իր համախոհները հոն էր որ որոշում հանեցին յանո՛ւն աշխատաւորութեան կռիւ յայտարարելու բոլոր քաղքենի կառավարութիւններու դէմ, նոյնիսկ այն ընկերվարական կուսակցութիւններուն, որոնք ազգային պաշտպանութեան գործին նուիրուած էին:

«Բոլոր երկիրներու աշխատաւորներու մէջ զինադուլ, ապստամբութիւն եւ ընկերային յեղափոխութիւն», «մահ երկրորդ միջազգայնականին»,— ահա այն օրերու որոշումները, որոնք այդ խռովայոյզ տարիներուն մնացին ձայն բարբառոյ յանապատի: 1871ին Ֆրանսացի զինուորը նման բան մը փորձեց, բայց իր վերջին շունչը տուաւ Փէր Լաշէզի գերեզմանատան պատերուն տակ:

Ֆրանսացի աշխատաւորը չէր կրնար հայրենադաւ դառնալ ու ճանապարհ բանալ Քայզէրին բանակներուն, ոտքի տակ առնելու իր հայրենիքը ու իր տունը: Եթէ քաղաքական գետնի վրայ վերջին դարու յեղափոխութիւններն ստեղծած էր, ո՛չ թէ դասակարգային ատելութենէ կամ յեղափոխական վարդապետութենէ մը մղուած էր, այլ ժողովրդավար կարգերու հաստատման իտէալէն:

Մարդկային ընկերութեանպատմութիւնը իր ծագումէն մինչեւ մեր օրերը, համաձայն կոմունիստներուն, եղած է դասակարգային կռիւ մը: Նախկին աւատապետական կարգերու արժանի յաջորդ քաղքենի դասակարգը եւ բանուորական մեծ բանակը դէմ առ դէմ ճակատ կազմած են, արիւնով ներկուած ճակատ մը:

Ճարտարարուեստի մէջ նոր մեքենաներու ներմուծումը եւ աշխատանքի բաժանումը երբեմնի արտադրողի ձեռքը դարձուցին մեքենայի բաղկացուցիչ մէկ մասը, որով եթէ այդ բանուորները իբր մարդ կ՚ուզեն ապրիլ, պէտք է որ ուժեղ կերպով կազմակերպուին, իրենք զիրենք կռիւի պատրաստ վիճակի մէջ պահեն, տապալելու համար միջազգային համայնակուլ դրամատիրութիւնը:

Բանուորները հայրենիք չունին, եթէ ջնջուի մարդը մարդով շահագործելու միջոցը, ինքնին պիտի վերնայ ազգը ազգի մը կողմէ շահագործելու պարագան: Ո՛չ սեփականատիրութիւն, ո՛չ ընտանիք եւ ո՛չ ալ հայրենիք, գործաւորը ոչինչ ունի կորսնցնելիք, իրեն կը մնայ լծուիլ միջազգային այն շղթային, որ պիտի տապալէ ցարդ գոյութիւն ունեցող բոլոր ընկերային կարգերը:

Խորհրդարանական կռիւը դպրոց մըն է, ուր պիտի պատրաստուին ընչազուրկի արտախորհրդարանական կռիւները, որովհետեւ բանուորական շարժման էական հարցերու լուծումը բռնի ուժով միայն կարելի է ձեռք բերել, ուղղակի կռիւով, ընդհանուր գործադուլով, աշխատաւոր զանգուածին յեղափոխութիւնով:

«Առանց յեղափոխական տեսաբանութեան, կարելի չէ յեղափոխական շարժում ստեղծել»: Ահա Լէնինեան աւետարանին բանաձեւը.— ա) Դրամագլուխի տիրապետութիւնը, պարտաթուղթերու եւ արժետոմսերու շրջաբերութիւնը երկրի մը մէջ այն գլխաւոր միջոցներն են, որոնցմով նախանիւթերը պիտի շահագործուին ու արտածուին եւ պիտի հիմնաւորեն աշխարհակալութեան կարգերը: բ) Դրամագլուխի յառաճուն արտահանումը գաղթավայրերու եւ ենթակայ երկիրներու մէջ ազդեցութեան եւ գաղթաւորման միջոց մըն է, մարդկութիւնը պիտի բաժնէ երկու մասի, դրամագլուխով յառաջ եկած ու ազդեցիկ եւ շահագործուող ու տրուկ երկիրներու: գ) Պետութիւններ որոնք ձեռք ձգած են հողերու մեծ բաժանումներ, ուրիշներ, որոնք կը փափաքին ձեռք անցընել անոնցմէ, անխուսափելիօրէն պատերազմներ պիտի յառաջ բերեն:

Այս երեք պարագաներուն մէջ ալ հաւասարապէս սեփականազուրկ դասակարգը պէտք է կազմակերպուի եւ կռիւի մտնէ, ճեղքելու համար դրամատիրական ճակատը, որ դժուար պիտի ըլլայ հոն, ո՛ւր ճարտարարուեստը զօրաւոր է, բայց պիտի ճեղքուի այն տեղէն, ուր աշխարհակալութեան շղթան տկար մնացած է:

Սեփականազուրկը իր կռիւը պէտք է տանի խորը, իրեն հետ առնէ գիւղացի աշխատաւորութիւնը, խորտակելու քաղքենի դարուն դիմադրութիւնը եւ անդամալուծելու քաղաքի ու գիւղի կէս-դրամատիրութիւնը: Միայն մէկ երկրի փորձը բաւական է տապալելու դրամատիրութիւնը, ինչ որ յեղափոխական պատմութիւնը իրենց սորվեցուցած է. բայց ընկերվարութեան վերջնական յաղթանակին համար անհրաժեշտ է բոլոր երկիրներու ընչազուրկներու համագործակցութիւնը:

Ահա համայնավարական հաւատամքի գլխաւոր գիծերը: Քարլմարքսեան վարդապետութիւնով արդէն այս բոլորը ըսուած են: Լէնինի եւ Մարքսի տարբերութիւնները գործադրութեան ձեւի մէջ են. եթէ կ՚ուզէք, անոնք ալ նորութիւն մը չեն, անիշխանականներու յայտնի պարագլուխ Պաքունին այդ միջոցներն ալ ցոյց տուած է: Ուրեմն ո՛չ մէկ նորութիւն արեւին տակ: Nil novi sub sol…

×

Վերջին ընտրութեանց շրջանին, Ֆրանսայի համայնավար քուէարկողներու թիւն էր 1,064,000, իսկ երեսփոխաններու թիւը 11: Քուէարկողներու մէկ մասը Մոսկուայի կողմէ կարմիր դօտիով ասպրճանաւորուածներն էին, — մեծ մասը դժգոհներ, վտարուած վարձակալներ, դառնացած պատերազմիկներ, նոյնիսկ հողային անարդար բաժանման հետեւանքով դժգոհ մնացած կալուածատէրեր: Արդեօք այս ամէնուն մէջ կարելի չէ՞ գտնել նմանութիւն մը 1871ի քուէարկողներու հետ, որոնք Հանրի Ռօշըֆօրի ազատութեան համար բողոքի բանաձեւեր քուէարկեցին: Տարբերութիւնը անշուշտ մեծ է, ներկայի բողոքը կը կատարուի յեղափոխական պրոպականտով, օտար պետութեան մը կողմէ կազմակերպուած:

Ֆրանսայի համայնավարները ապրուստի աժանութեան եւ գործաւորի օրավարձի յաւելման իրենց պահանջներու յաջողութեան համար կը հրահրեն յարատեւական կռիւը հողէ եւ երկաթէ թաղարներու միջեւ, աշխատաւորութեան եւ դրամատիրութեան ուղղակի ճակատաւորումը: Վերցնել Փուանքարէի տուրքերը աշխատաւորութեան վրայէն, ու դնել զանոնք միայն մեծ հարստութեանց վրայ, նոյնը նաեւ պատերազմի տուրքերու համար: Ազգայնացնել բոլոր դրամատուններ, խիստ հսկողութեան տակ առնել վաճառականութիւնը եւ մեծ մենավաճառութիւնը: Բոլոր այս կարգի ձեռնարկները պէտք է կատարուին կազմակերպուած աշխատաւորութեան կողմէ ու անոր հակակշիռին տակ:

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, կուսակցութիւնը պէտք է կռուի Վէրսայլի դաշնագրին եւ անոր հետեւանքներուն դէմ. միացնէ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի բանուորները երկու երկիրներու դրամատիրութեան դէմ: Ասոնց համար պէտք է ձեռք առնել գործնական միջոցներ ու իբրեւ նուիրական պարտականութիւն ապստամբեցնել բանակը եւ աշխատաւորութիւնը: Գերմանական կառավարութիւնը համաձայնական պետութեանց պահանջներուն զոհացում տալու համար, իր կարգին կը ճզմէ աշխատաւոր դասակարգը, որպէսզի օր մը, ի մեծ դժբախտութիւն երկու երկիրներու բանուորներուն, ֆրանքօ-գերմանական երկաթի եւ ածուխի դաշնակցութեան հասնի:

Կուսակցութիւնը պիտի կռուի ֆրանսական աշխարհակալութեան դէմ ո՛չ միայն անոր Գերմանիոյ հանդէպ բռնած դիրքին համար, այլ ամբողջ երկրագունդին, ուր որ անոր ձեռքը հասած է: Պիտի մերժէ նոյն ուժգնութեամբ Սէն Ժէրմէնի, Նէօյիի, Թրիանոնի եւ Սէվրի դաշնագրերը:

Մամուլի, բեմի, երեսփ. ժողովի եւ այլ նպաստաւոր առիթներու միջոցաւ պիտի պահանջէ զինուորներու քաղաքացիական իրաւունքը, իրենց այս հակազինուորական քարոզչութիւնը պիտի յանձնուի ժամանաւոր կուսակցական մարմնի մը, որու տրամադրութեան տակ պիտի դրուի ամբողջ համայնավար երիտասարդութիւնը: Նոյն ոգիով ձեռք պիտի առնէ գաղթավայրերու ազատագրութեան հարցը, ազատելու համար զանոնք վերջնապէս ֆրանսական տիրապետութենէն:

Համայնավար կուսակցութիւնը պիտի մերժէ ճանչնալ պատերազմի պարտքերը, իր նշանաբանը պէտք է ըլլայ, «ոչ մէկ սանթիմ Նիւ-Եորքի դրամատուններուն եւ Շիքակոյի խոզավաճառներուն համար»:

Ներում բոլոր քաղաքական, զինուորական եւ գործադուլային բանտարկեալներուն, որովհետեւ անոնք դրամատիրութեան իսկական զոհերն են: Բոլոր դատարաններու եւ զինուորական ատեաններու փոխարէն հաստատել ժողովրդային դատարաններ, կազմել նաեւ բանուորական բարձրագոյն ատեան մը դատելու համար պատերազմի պատասխանատուները:

Վնասուց հատուցում ընել պատերազմի հետեւանքով բոլոր պզտիկ արկածեալներու, իւրացնել բոլոր մեծ դրամատէրերը, համայնացնել հանքերը, փոխադրութեանց միջոցները, գործարանները, ապահովագրութիւնները, քարիւղը, շաքարը եւն.: Հողը տալ աշխատաւորին, եւ պետական պիւտճէով օժտել աշխատաւոր գիւղացին կատարելագործուած մեքենաներով:

Քանդել հիմնովին ցարդ գոյութիւն ունեցող սահմանադրական կարգ ու սարքերը, վերջ տալ մնայուն բանակի դրութեան եւ անոր փոխարէն ստեղծել բանուորական «միլիս», պաշտպանելու համար ֆրանսական պրոլետարական դիկտատորութիւնը:

Քանի մը խօսք ալ կնոջ քաղաքացիական ազատ իրաւունքի, փոքրերու ազատ դաստիարակութեան, ժողովրդային առողջապահութեան, ընկերային ապահովագրութեան հաստատման մասին, որոնք կուգան միւսներու կարգին պսակաւորել Ֆրանսայի համայնավարներու Մոսկուայէն փոխ առած ծրագիրը:

Ի մեծ դժբախտութիւն սակայն իրենց համար, նոյնիսկ այն օրը երբ իրենց մայր կուսակցութենէն բաժնուեցան, չգտան գործունէութեան անհրաժեշտ լայն հողը, իրենց ղեկավար շարքերու մէջ չունեցան փայլուն դէմքեր, եւ ո՛չ ալ լուրջ կազմակերպութիւն մը գաւառին մէջ: Ալզաս-Լօրէնեան համայնավարական գործունէութիւնը, Մարոքի պատերազմին խանգարման առթիւ յայտնի աւազակապետ Ապտ էլ Քէրիմեան զինակցութիւնը, զօրանոցի ապստամբական խլրտումները, ի հաշիւ Մոսկուայի մայիսեան եւ օգոստոսեան ընդհանուր ցոյցերու ազդանշանները անշուշտ պիտի ունենային իրենց տխուր արձագանգները այնքան հայրենասէր ու հաւատացեալ հանրապետական Ֆրանսացիին տասն անգամ արիւնոտած սրտին մէջ:

Աստիճանաբար կը թուլնայ այս կուսակցութիւնը Ֆրանսայի մէջ, հակառակ խօսքի, մամուլի ազատութեան, մանաւանդ Մոսկուայի դրամական լայն աջակցութեան:

Շնորհիւ ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան կատարած նուաճումներուն եւ ունեցած խոշոր խմորումներուն, ազգայնացած Ֆրանսայի տիեզերական հաւատամքը այնքան ուժեղ է որ, Մոսկուայէն պարտադրուած համայնավարական իրաւակարգը տեւականութեան ո՛չ մէկ երաշխիք կրնայ ունենալ այս երկրին մէջ:

Չի բաւեր միայն ուրիշ իշխանաւորի մը կողմէ կարծիք մը յանձնարարել, պէտք է որ ան ճշմարտութեան մօտիկ ըլլայ:

Amicus Plato, sed magis amica veritas.

1920ին Թուրի ընկերվարական համագումարի անջատուածներէն ոմանք չհանդուրժեցին Գ. Միջազգայինի կամայականութեանց, ուզեցին նահանջել բայց ոչ մինչեւ իրենց մայր կուսակցութիւնը, ու հիմը դրին նոր խմբակցութեան մը, Union Socialiste Communiste անունով:

Այս խմբակցութիւնը Ֆրանսայի մէջ կը հաշուէ երեսունի չափ մասնաճիւղեր: Միջազգայնօրէն միացած է արտասահմանեան կարգ մը յեղափոխական կուսակցութեանց, ինչպէս իտալական մեծամասնական կուսակցութեան, լեհական Բունտին, գերման անկախներու, ռուս սոցիալիստ յեղափոխականներու եւն.: Միջազգային բիւրօն կը գտնուի Փարիզ:

1926ին էր որ այս խմբակցութիւնը հրապարակ եկաւ իբրեւ առանձին կուսակցութիւն: Մէկ տարի վերջ իր պարագլուխներէն Էրնէսթ Լաֆօն եւ Ֆէրտինանտ Ֆօռ հեռանալով միացան մայր կուսակցութեան S. F. I. O.ին:

Իրենց հաւատամքը հեռու չէ ընկերվարականներէն եւ համայնավարներէն, որոնցմէ ոչ մէկը կրցաւ բանուորներու միջեւ բաղձացուած միութիւնը յառաջ բերել: Առաջինները անուանականօրէն միայն յեղափոխական մնացին, իսկ վերջինները աւելի վատը ըրին, երկրի բանուորը սարկացուցին ի շահ Ռուսաստանի:

Բանուորի միացման եւ ազատագրութեան գործը կը կազմէ իրենց գործունէութեան խարիսխը:

Հ. ՍԻՐԸՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՆԵՂՈՍԻ ԱՓԵՐԷՆ

ՆՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, ՆՈՐ ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆ

Գահիրէի Թեմականը, երկար վարանումներէ յետոյ, փետրուարի ընթացքին երկու նիստ գումարեց եւ յաջողեցաւ Քաղաքական Ժողով մը ընտրել:

Այս վերջին երկու տարուան ընթացքին դէպքերը այնքան թաւալգլոր ընթացան եւ տնտեսական տագնապը այնքան սուր վիճակ մը ստեղծած է Ազգային Առաջնորդարանէն ներս, որ ոչ ոք կը համարձակէր պատասխանատուութեան տակ մտնել եւ Քաղաքական Ժողովի անդամակցութիւնը ընդունիլ:

Նոր Քաղաքականը իր կազմով ոչ մէկ հոսանքի կը պատկանի, բայց կարելի է ըսել՝ թէ բոլոր հոսանքներու վստահութիւնը կը վայելէ: Իր անդամներէն մէկը միայն կուսակցական է (Դաշնակցական), իսկ վեցը անկուսակցական պարկեշտ անհատներ են: Ներկայ պայմաններուն մէջ ասկէ աւելի լաւ կազմով Քաղաքական մը ընտրել կարելի չէր: Անդամներէն մէկ քանին ազգային իշխանութեան մէջ գտնուած եւ փորձառու անհատներ են: Երեքը հողագէտներ են, ինչ որ մեծ յոյսեր կը ներշնչէ թէ պիտի կրնան Առաջնորդարանը փրկել իր ներկայ տագնապէն:

Ներկայ ընտրութիւնը կուգայ վերջ դնել 18 տարիներէ ի վեր Գահիրէի Առաջնորդարանէն ներս տիրող մենատիրութեան: Քաղաքական Ժողովի կազմը մեծ յոյսեր կը ներշնչէ թէ անկէ վերջ օրէնքը պիտի յարգուի եւ քմահաճոյքն ու ապօրինութիւնները վերջ պիտի գտնեն: Ազգային եկեւմուտքը խիստ հակակշռի պիտի ենթարկուի եւ պիտի յարգուին կտակներն ու անոնց նուիրական պայմանները: Դպրոցները աւելի բարեկարգ վիճակի մը մէջ պիտի դրուին եւ ազգ. պաշտօնէութեան ու ուսուցչութեան կեանքին մէջ բարւոքումներ պիտի մտցուին: Ասկէ զատ մեծ ջանքեր պիտի թափուին՝ բարեկարգելու Առաջնորդարանի վիճակը:

Նոր Քաղաքականի ատենապետը Առաջնորդարանի նիւթական վիճակը բարելաւելու համար, ներքին փոխառութեան ծրագիր մը պատրաստած էր, զոր ներկայացուց Թեմականին: Թեմականը իր դռնփակ մէկ նիստին մէջ, խոր քննութեան առարկայ դարձուց ներկայացուած ծրագիրը եւ միաձայնութեամբ ընդունեց զայն եւ Քաղաքականին յանձնեց առ ի գործադրութիւն:

Նորընտիր Քաղաքականը իր սկզբնական երկու նիստերուն մէջ խնդիրը լրջօրէն ուսումնասիրելէ յետոյ, Թեմականի յանձնարարութեան համաձայն, տնտեսական առանձին յանձնախումբ մը ընտրեց՝ գրեթէ բոլոր հոսանքներէն ներկայացուցիչներ առնելով՝ եւ անոր յանձնեց ծրագրին գործադրութիւնը:

Նախորդ Քաղաքականը, ինչպէս գրած եմ ուրիշ առիթով, Առաջնորդարանի տնտեսական կացութիւնը բարւոքելու համար, վեց հազար ոսկիի արտաքին փոխառութիւն մը կնքելու ծրագիրը մշակած եւ առ այդ դիմումներն ալ կատարած էր դրամատան մը, բայց իր ձեռնարկը մերժուեցաւ Թեմականէն, որովհետեւ փոխառութիւնը կնքելու համար կ՚առաջարկուէր գրաւի դնել ազգային ամենալաւ մէկ կալուածին մեծ մասը: Այս մերժումին վրայ, Նախորդ Քաղաքականը դատալիք եղած ու հրապարակէն քաշուեր էր, իր ետին ամայութիւն մը թողլով:

Ներկայ Քաղաքականը ծրագրած է 7 հազար ոսկիի փոխառութիւն մը կնքել հարիւրին 6 տոկոսով տասը տարիէն վճարելի: Այս փոխառութեան երաշխիք կը ներկայացուին Գահիրէի մէջ անշարժ կալուածներու վարձագինները: Փոխառութեան ամբողջ գումարը տասը մասերու բաժնուած է: Ամէն տարի որոշ մաս մը վիճակով պիտի մարի:

Յաջողութեան մեծ յոյսեր կան, մանաւանդ որ, ինչպէս ըսի, Քաղաքականը իր կազմով վստահութիւն կը ներշնչէ եւ ամէն ոք հաւատացած է թէ ան իր բոլոր կարելին ի գործ պիտի դնէ՝ իր ծրագրին իրականացման համար:

Նոր Քաղաքականը բարեկարգութեան նոր ծրագիր մը եւս կը մշակէ: Իր նպատակն է Առաջնորդարանը հիմնովին բարեկարգել: Նմանօրինակ ծրագիր մը մշակած էր նաեւ Վ. Թէքէեանի ատենապետած Քաղաքականը: Ժամանակին [illegible]կան գրուեցաւ ներմուծելիք բարեկարգութեանց շուրջ, սակայն բոլոր գրուածները թուղթի վրայ մնացին միայն եւ ծրագիրն ալ մնտէր ալթի եղաւ: Թէքէեան չունեցաւ հարկ եղած կորովը՝ արգելքներուն դիմադրաւելու համար: Ու հրաժարեցաւ առանց նոյնիսկ կարենալու Կալուածոց տեսուչը հրաժարեցնել:

Քաղաքականի ներկայ կազմը հարկ եղած կորով ունի եւ իր դիմաց չկան այն արգելքները, որ կը ներկայացնէին այն ատենուան պայմանները:

× Եգիպտական կառավարութիւնը եգիպտաբնակ փոքրամասնութեանց ներքին վարչական կանոնագիրներ պատրաստելու համար, մօտաւորապէս ութ ամիս առաջ, կառավարական յանձնախումբ մը կազմած էր: Այս յանձնախումբը ութ ամիսէ ի վեր կ՚ուսումնասիրէր բոլոր ոչ-մահմետական համայնքներու վարչական հրահանգները եւ այժմ կը գրադի նոր օրինագիծ մը պատրաստելու: Համայնքներուն պատկանող անձերէն մէկ մէկ անհատներ կը մասնակցին կառավարական յանձնաժողովին, իսկ մեր համայնքը նկատի չէ առնուած եւ չէ ներկայացուած յանձնաժողովին: Նախորդ Քաղաքականը դատապարտելի ընթացք մը ցոյց տուած է եւ իր ձայնը լսելի ընել չէ տուած: Ներկայ Քաղաքականը այժմ ջանքեր կը թափէ, որ լուսաւորչական հայ համայնքն ալ իր ներկայացուցիչն ունենայ կառավարական յանձնախումբին մէջ: Վստահ եմ որ Քաղաքականի ջանքերը կ՚իրականան, որովհետեւ ոչ մէկ պատճառ կայ որ կառավարութիւնը չուզէ նկատի առնել մեր պահանջը:

Այս մասին կ՚արժէ որ ուրիշ առիթով մը երկար գրեմ:

ԵԳԻՊՏԱՑԻ

ՓՈՒՆՋ ՄԸ ԿԷՕԹԷԻ ԽՕՍՔԵՐԷՆ

Մարդկութիւնը սուր լսողութիւն ունի, վճիտ խօսք մը գեղեցիկ գործեր յառաջ կը բերէ:

— Շատեր կան որ կ՚երեւակայեն թէ ինչ որ կը սորվին, նաեւ կը հասկնան:

— Իրականութիւնը միայն մէկ ձեւ ունի, յոյսը մէկէ աւելի ձեւեր կ՚առնէ:

ԾՐՋԱՆԻ ՄԸ ՀՈԳԵՐՆ ՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ

Բ.

Նոր եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան հետ փոխ-յարաբերութեան հարց.— Մեր բոլոր ջանքերը ուժի կը բախին այս հարցին մաց: Մարդիկ որոնք ազգ. սահմանադրութիւն, գաղթային ներքին կանոնագիր, ժողովուրդ կամ ժողովրդային բարքեր եւն. առ ոչինչ համարին, կա՛մ գաղափար չունենալով, կամ արհամարհանք լով, չեն ուզեր ըմբռնել թէ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ենթակայ վարչութեան, վարչութենէն կ՚ընտրուի եւ անոր համարատու է:

Մեր բոլոր զիջումները, մերաշխութիւնը չխանգարելու քերը, յորդորները գրեթէ դիւն մնացին ցայսօր: Մենք էինք դեկտեմբերին՝ հոն ենք եւ մնանք. ոչ քայլ մը առաջ, ո՛չ քայլ մը ետ. եւ այս պարագա կրկնակի ցաւալի է անոր համար մանաւանդ որ Ազգ. Վարչութեան հեղինակութեան դէմ, ամէնէն ծառայողը մեր Թեմական Երեսփ. Ժողովի պատուական նախագահն է, որ իր հետ կը քաշէ նաեւ հոգաբարձութեան մնացեալ անդամները: Հարկ չեմ տեսներ այս առթիւ փոխանակուած նամակներու ընթերցումն ընել, ըսածներս հաստատելու համար, ինչ որ իրականութիւն է.

Մեր կողմէ այս խնդիրը եալ 5 օգոստոս 1931 թուակիր Գ. Վ. Խօրասանճեանի նամակով իր բնական լուծումը ստացած էր մեզի: Տեսէ՛ք թէ ինչ կը գրէ ան իր այդ նամակով.

«… ըստ մեր սահմանադրական վորութեանց, փափաքելով եկեղեցւոյ մատակարարութիւնը յանձնուած տեսնել Ազգ. վարչութեան կողմանէ ընտրուած մասնաւոր Հոգաբարձութեան մը, յարմարագոյն թեկնածուներու մասին նախնական խորհրդակցութիւն մը ունեցայ վարչութեան նախագահ սրբազանին հետ, որ անշուշտ ձեզի հաղորդեց մեր տեսակցութեան արդիւնքը, եւ ի մասնաւորի Հոգաբարձութեան կազմին մէջ կողմէ նշանակուած ներկայացուցիչ մը ունենալու իմ պայմանը՝ որ շատ կանուխէն էի արդէն եւ որուն արդարացիութիւնը ընդունած էր առջի օրէն լաքեան սրբազան:

«Յուսալով ուրեմն որ Պատ. Վարչութիւնդ չուշանար ընթացք տալ Հոգաբարձութեան ընտրութեան եւ վաւերացման գործին…»:

Դուք լսեցիք որ, Պ. Վ. Խօրասանճեան, Սահմանադրական եւ իմաստին համաձայն կ՚ըսէ մեր Սահմանադրականովորութեան փափաքելով եկեղեցւոյ մատակարարութիւնը յանձնուած տեսնել վարչութեան կողմանէ ընտրուած մասնաւոր Հոգաբարձութեան մը ապա քիչ մը վար՝ իր կողմէ յուն ներկայացուցիչ մը ունենալու բաղձանքէն յետոյ աւելցնէ. Յուսալով որ Պատ. Վարչութիւնդ չուշանար ընթացք տալ Հոգաբարձութեան ընտրութեան եւ վաւերացման գործին:

Կը տեսնէք շատ պարզ եւ կին, այս շատ բնական փափաք մենք չէինք կարող ընդառաջ թալ, եւ մեր նախագահ սրբազան հետ համախորհուրդ, ընտրեցինք վաւերացուցինք ընտրելոց ցանկը, որ Առաջնորդը կած էր Պ. Վ. Խօրասանճեանի հետ: Իսկ երբ կարգը եկաւ անոնց եկեղեցւոյ հետաքրքրութիւն ցոյց տալ Վարչութիւնը, անմիջապէս ըմբոստութիւնը տուաւ: Տեսէք թէ Հոգաբարձութեան Դիւանը 23 նոյեմբեր 931 թուակիր գրութեամբ ինչ կը պատասխանէ մեզի ի միջի այլոց:

«Այս առթիւ պէտք կը զգանք սաքանել սա կէտը, միանգամ միշտ, թէ մեր պաշտօնը սահմանափակուած է եւ մենք ալ ըստ ընդունած ենք ըլլալ ԱՆԿԱԽ ԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ եւ միայն Սբ. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մատակարարութեամբ, ուրիշ ոչինչ:

Սակայն հոգաբարձութիւնը զինք այսպէս անկախ հռչակել չի բաւականանար, նաեւ կը հանջէ որ իրմէ առաջ Վարչութիւն հաշիւ տայ իրեն «եկեղեցւոյ ցումէն ի վեր գոյացած հասոյթներուն եւ այդ գումարները յանձնուին կամ ո՛ւր, ի՞նչպէս ծախուած ըլլալն ալ ճշդուին եւն.»:

վարչութիւնս տեսնելով որ հոգաբարձութիւնը իր պաշտօնը սխալ ըմբռնած է եւ գերերը կը հրէէ, իրեն հասկցուց փափկանկատ կերպով, թէ սահմանադրական կարգերուն չի պատշաճիր իրենց ընթացքը, թէ Պ. Վ. Խորասանճեան իսկ չի փափաքիր այդ կարգերուն խափանումը եւն.:

Բայց Հոգաբարձութիւնը անդրդուելի մնաց իր տեսակէտին վրայ եւ միշտ անկախութիւն հռչակեց կեցաւ: Ու մինչ այս, մինչ այն, կամուրջին տակէն ջուրեր անցան մաքուր, պղտոր եւ Պ. Վ. Խորասանճեանի միտքն ալ պղտորեցաւ, նախապաշարուեցաւ Վարչութեան հանդէպ, որ 30 յունուար թուականաւ, ի մէջի այլոց գրեց հետեւեալը Գալաքեան սրբազանին ուղղած նամակով մը.—

«Կը սպասեմ ուրեմն որ այս մասին որոշ ապահովութիւն տրուի ինծի վարչութեան կողմէ, որմէ կը խնդրեմ նաեւ հոգաբարձութեան յանձնել 1931 հոկտեմբեր 21էն սկսեալ գանձուած եկեղեցական հասոյթներու եւ ծախսուած գումարներու մանրամասն հաշիւը: Անօգուտ չեմ նկատեր աւելցնել որ եթէ վարչութիւնը շարունակէ անգիտանալ հոգաբարձութեան գոյութիւնը եւ արհամարհել զայն, ստիպուած պիտի ըլլամ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնել անկախ վիճակի մը մէջ դնելու համար եկեղեցւոյ մատակարարութիւնը...»:

Վարչութիւնս այս նամակէն յետոյ ալ, իր պաղարիւնութիւնը չկորսնցուց եւ չուզեց իրերը գահավիժել, մանաւանդ ղոյզն չափով վշտացնել Պ. Վ. Խորասանճեան: Ու, հոգաբարձութիւնը նորէն խորհրդակցութեան հրաւիրեց որ ներկայացան յանձին Պ. Պ. Տիգրան Միրզայեանցի եւ Յ. Կարապետեանի: Պ. Յ. Սելեան ներկայ չէր, հիւանդ ըլլալուն: Այս անգամ Պ. Միրզայեանց կարգ մը հարցեր տալով եւ լուսաբանութիւններ ստանալէ յետոյ, գոհ դէմքով այնպէս ցոյց տուաւ որ վարչութեան նկատմամբ թէ՛ իրեն եւ թէ Պ. Վ. Խորասանճեանի չարամիտ եւ անհիմն բաներ պատմած են եւ յոյս յայտնեց որ թիւրիմացութիւնները կը յարդուին առանց մէկ կամ միւս մարմնոյն իրաւասութեանց ղոյզն ոտնահարումին.

Խորհեցանք երկու կողմէն մեր տեսակէտները եւ համաձայնութեան եզրերը ներկայացնել Պ. Վ. Խորասանճեանի եւ սպասել իր կարծիքին:

Ահա իր վերջին կարծիքը 27 փետր. 1932 թիւ նամակով.—

Ուր անգամ մը եւս շեշտելով սահմանադրական կարգերու հանդէպ իր նախանձախնդրութիւնը կ'ըսէ.

—«Թէ 4 ամիս առաջ նշանակուեցաւ հոգաբարձութիւն մը եւ անոր պաշտօնապէս վաւերացուեցաւ Վարչութեան կողմէ: Այժմ ես որ եւ է պատճառ չեմ տեսներ այս կանոնին հակառակ լուծումներ փընտռելու, այլ ինչպէս ըսի, ամենապարզ միջոցն է լրացնել հոգաբարձութեան կազմը, Պ. Միրզայեանցի հետ խորհրդակցաբար»:

Այս խնդիրը մեր կարծիքով ուրեմն իր վերջնական փուլին մէջ մտած է արդէն, որուն յաջող լուծումը մեր յաջորդ Վարչութեան կը մնայ: Մենք միշտ խուսափեցանք երկուութիւն ստեղծելէ, կը յանձնարարենք նոյնը, մեր յաջորդներուն:

Այս հարցին մասին Վարչութեանս հետապնդած նպատակը բնաւ մենատիրութեան զգացումով պէտք չէ բացատրել, ինչպէս ինծ կը թուի, ըմբռնիր են հոգաբարձութեան անդամները. եւ ըստ այդ իրենց եւր վիրաւորուած կը սեպեն, երբ ընդունին ենթարկուիլ Վարչութեան:

Այս ըմբռնումը բոլորովին սխալ է: Վարչութիւնը ընդունուած օրէնքները եւ կարգերը յարգելու եւ պահելու մտահոգութիւնը ունի, ուրիշ ոչինչ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նորգաղթի երկրորդ կարաւանը տեղը հասաւ

Երկրորդ կարաւանին ժամանումին առթիւ, հազիւ թէ քանի մը տող գրեցին Հայաստանի թերթերը:

Ահա ինչ որ կը գրէ խորհ. Հայաստան (մարտ 8).—

Մարտ 6ին, երեկոյեան ժամը 9ին, Երեւան հասան Յունաստանի հայ աշխատաւորներու երկրորդ խումբէն 653 հոգի:

Կայարանին մէջ դիմաւորելու եկած էին առաջին կարաւանով հասած գաղթականները, կայարանի եւ մօտակայ գործարաններու բանուորները, ինչպէս նաեւ Ա. Երզնկեան, Պետիկ Պետրոսեան:

Նուագախումբ: Կեցցէներ: Կարմիր դրօշ:

Գիշերը գաղթականները առաջնորդուեցան մասնաւոր շարժանկարի մը ներկայացման, բանուորական ակումբին մէջ:

Մարտ 7ին, առաւօտուն, գաղթականները դիմաւորելու գացին Դ. Սիմոնեան, բանուորական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները, զոյգ նուագախումբեր: Կազմ ու պատրաստ էին փոխադրական միջոցները:

Գաղթականներու այս երկրորդ կարաւանէն 1407 հոգինոց խումբ մը բաժնուած է հետեւեալ վայրերուն մէջ, — Լէնինական տեղաւորուած են 150 հոգի, Ղարաքիլիսա 88, Արթիկ 167, Ղուրդուղուլի 198, Բոլագերանի կայարան 67, Արարատ կայարան 41, Անի հանքավայր 43 հոգի:

Երեւան հասած 653 հոգին տեղաւորուեցան հետեւեալ ձեւով.—

Տնային արհեստանոցներու կազմակերպութեան մէջ 47 հոգի, ժողովրդային տան մէջ 30, Քանաքեռի մէջ 148, Նոր Սեբաստիա 68, Նոր Խարբերդ 60, Նոր Եւդոկիա 60, Նոր Թոմարզա 22, Նոր Մալաթիա 18, Երեւանի մեքենագործական գործարան 39, Մարմարի գործարան 21, մերձքաղաքային տնտեսութիւն 10, Տորգ փոխադրական կազմակերպութեան մէջ 61, իրենց բարեկամներուն մօտ 60 հոգի:

Խորհրդային տնտեսական կազմակերպութիւնները ամէն միջոց ձեռք են առած ապահովելու համար այս գաղթականներուն ապրելու եւ աշխատելու պայմանները:

Գետեր, որ կը յորդին

Ներկայացուցինք Քասախ եւ Սեւ Ջուր գետերուն հեղեղի վտանգը: Այս թիւով՝

Զանգու գետը եւս կը սպառնայ այս տարի: Այս գետը իր սկիզբը կ'առնէ Սեւանի լճէն, իր ճամբուն վրայ կը ստանայ քանի մը լեռնային գետակներու ջուրը: Զանգուն ամէն գարնան կը բարձրանայ մէկ քանի մեթր: Յաճախ քանդպատիկ կը շատնայ ջուրը: Երբ յորդի, մեծ վտանգ կը սպառնայ Երեւանի Էլեկտրակայանին, մանաւանդ Զանգիբասարին: Զանգու գետը, Երեւանի այգիներուն տակ, կը մտնէ դաշտավայր եւ դիւրութեամբ քանդելով թոյլ ու ցած ափերը՝ ջուրով կը ծածկէ հարիւրաւոր հեկտար լաւագոյն հողամասերը շրջանին, ու կը սպառնայ նաեւ գիւղերուն:

Մասնաւորապէս վտանգի ենթակայ են, Շորլու—Դէմրչիի մօտ, թէ ձախ եւ թէ աջ ափերը: Այստեղ կատարուած աշխատանքները գոհացուցիչ չեն: 1931ին սկսուած մեթոտիկ աշխատանքը դրամական մեծ գումարներ կը պահանջէ եւ հազիւ կը լրանայ 1933ին: Ուրեմն այս տարի եւս, վտանգը կանխելու համար, պէտք է հապճեպով ամրացնել Զանգուի ափերը թէ Վաղարշապատի եւ թէ Ղամարլուի կողմէ:

Մեծ վտանգ կը ներկայացնէ Զանգուն նաեւ այն պատճառով, որ Արաքսն իր կարգին որոշ չափով կը փակէ Զանգուի ելքը, բարձրացնելով Զանգուի ջուրին մակերեսը (անկման վայրը), հետեւաբար կարգ մը գիւղեր եւ Վ. եւ Ն. Նէջիլուի, Շորլու-Դէմրչիի, Նարիմանլուի հողերը մասամբ կը մնան ջուրի տակ: Մասամբ ալ ստորերկրեայ ջուրերը ճահիճ կը դարձնեն այդ հողերը, արգիլելով անոնց օգտագործումը: Այս տարի որոշ աշխատանք կը թափուի ցամքեցնելու համար Նարիմանլուի հողերը, պակսեցնել ճահճային տարածութիւնը, որպէս զի 1-5 հարիւր հեկտար հող օգտագործուի բամպակամշակութեան համար:

Ղամարլուի շրջանին կը սպառնայ, բացի Զանգուէն, Գեառնիի ջուրն ալ, որ նոյնպէս լեռնային գետակ է, եւ Աղբաշ գիւղին մօտ դաշտավայր մտնելով՝ կը քանդէ թոյլ ափերը, մեծ վնաս կը հասցնէ գիւղերուն եւ ցանքերուն: Գեառնի գետը վտանգաւոր է մանաւանդ Նամանջալու գիւղին մօտ ու Չիլխանլու գիւղին ներքեւ, դէպի Արազ: Այստեղ կատարուած աշխատանքները, ինչպէս անցեալ տարի փորձը ցոյց տուաւ, թերութիւններ ունին:

Բոլորովին տարբեր պայմաններ կը ներկայացնէ Վէդի գետը, որմէ սպառնացած վտանգը բաղդատմամբ միւսներուն շատ մեծ է: Եթէ միւս գետերուն ափերը քիչ թէ շատ գործուած են, ընդհակառակն Վէդի գետը, սկսելով Բէօյուկ Վէդի գիւղէն, կը հոսի առանց որոշ խողովակի, ծռելով աջ ու ձախ, յորդելով հոս ու հոն:

Վտանգաւոր է մասնաւորաբար Բէօյուկ Վէդի գիւղին մօտ, ուր անցեալ տարի քիչ մնաց գետը ամբողջովին դուրս ելլէր իր ճամբէն ու մտնէր գիւղը: Անցեալ տարուընէ սկսած աշխատանքները, ամրացնելու համար վտանգի ենթակայ ափերը, սակայն թերի կը մնան տակաւին:

Նոյնքան մեծ վտանգ կը սպառնայ Ուէհանլու, Ավշար, Նիրազլու գիւղերուն եւ Արազդայեանի ջրանցքին, որուն վերեւը մասնաւոր ագուգայ մը շինուած է գետին համար: Այստեղ եւս կատարուած աշխատանքները վերջացած չեն եւ վտանգը կայ ու կը մնայ:

Արաքս գետին հաւանական հեղեղներուն մասին յաջորդով:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Սպաննուած որբը

Անցեալ օր գրեցինք թէ հայ որբ մը սպաննուած է Սերէզի մէջ:

«Հորիզոն» հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ այս տխուր դէպքին մասին (17 մարտ).—

Մարտ 9ին, Քաթօ Տաֆնուտիի (Նուսքա) գիւղացիները անհոլի ոճիր մը ականատես եղան: Ոճրագործը՝ Ափոսթոլ Քալայճիս, կալուածային ժառանգութեան վէճ մը ունէր իր մէկ ազգականին Թոմա Մէլիոսի հետ, որուն քով կը ծառայէր մեր ողբացեալ ընկեր Մխիթարը: Վէճը սուր հանգամանք ստացած ըլլալով, ոստիկանութիւնը միջամտած էր նոյն օրը եւ պարպելով վիճելի տան մէկ մասը, արգիլած էր Թոմային հոն բնակութիւնը:

Մխիթար, առտուն կանուխ գործի գացած ըլլալով անտեղեակ էր օրուան անցուդարձէն: Երեկոյեան, գործէն վերադարձին, տուն կ'երթայ, անասունները կը տեղաւորէ ախոռը եւ սենեակ կը բարձրանայ: Հոն կուգայ նաեւ իր գործատէրը, Թոման: Ոճրագործը, որ իր ազգականին հետ ունեցած կռիւներէն վերջ, որոշած էր սպաննել զայն եւ անոր զաւակները, պահը յարմար նկատելով, կը մտնէ Թոմային ու Մխիթարին գտնուած սենեակը: Եւ առանց որեւէ խօսք մը ըսելու, կը հանէ ատրճանակը եւ առաջին գնդակով մը նախ կը սպաննէ խեղճ Մխիթարը եւ յաջորդական գնդակներով Թոման, որոնք անշունչ գետին կը փռուին: Զէնքի պայթիւնները լսելով, ներս կը փութան ընտանիքին անդամները, որոնցմէ երեք հոգի կը վիրաւորէ նոյնպէս: Այսպէս, հրէշը, աջին ձախին զէնք պարպելով կը փախի ոչ միայն տունէն այլեւ գիւղէն եւ վազելով կուգայ կը յանձնուի ոստիկանութեան:

Ոճրագործին գնդակը ծակած է հէգ Մխիթարին գլուխը ետեւի կողմէն եւ ճիշդ յօնքերուն մէջտեղէն դուրս ելած է գանկը փշրելով:

— Ընկ. Մխիթար Եղիայեան ծնած էր 1907ին, Մշոյ Խիվիան գիւղը: Իր ծնողքն ու պարագաները սպաննուած են տարագրութեան ընթացքին, իսկ ինք փոքր տարիքի մէջ ինկած է Քիւրտերուն ձեռքը: Զինադադարին, ուրիշ որբերու հետ բերուած է Պոլիս եւ զետեղուած է Պէյլէրպէյի որբանոցը: Ապա, գաղթին, անցած է Քորֆու եւ 1924ին Տրամայի Փալիխօր գիւղը փոխադրուելով հոն կը մնայ 3 տարի: Յետոյ կ'անցնի Նուսքա, 1931ի մարտին կը զինուորագրուի հելլէն բանակին մէջ եւ 7 ամսուան ծառայութենէ մը վերջ, 4 ամիս առաջ կ'արձակուի ու կը վերադառնայ դարձեալ Նուսքա, ուր շատ համեստ օրավարձով մը ծառայութեան կը մտնէ Թոմա Մէլիոսին քով:

Մեր դժբախտ ընկերը կայտառ, կրակոտ ու վառվռուն երիտասարդ մըն էր: Աշխատասէր էր եւ միշտ սիրալիր, միշտ հեզահամբոյր: Սիրուած էր բոլորէն: Լաւ ֆութպոլիստ մը ըլլալով, առանձին համակրանք կը վայելէր նաեւ գիւղերու մարզական շրջանակներուն մէջ:

Մխիթար Դաշնակցութեան շարքերը մտած էր 1925ին եւ կը մնար իբրեւ որ պարտաճանաչ, կարգապահ եւ հաւատարիմ Դաշնակցական մը: Զինուորութենէ արձակուելէն վերջ կ'ուզէր Հայաստան երթալ, հայրենիքի կարօտէն տարուած: Չհասաւ սակայն իր մուրազին եւ ինկաւ դիտապաստ ոճրագործի գնդակով:

ՄԱՄՈՒԼ

Օտարահպատակ Հայերու ընտրական իրաւունքը

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 մարտ).

— «Արդարեւ, 1924էն ի վեր, երբ առաջին անգամ պաշտօնական հարց ու ընդհանուր բաղձանք դարձաւ օտարահպատակներու քուէարկութեան խնդիրը, հակադաշնակցական խմբակը կազմուած մէկէ աւելի «Թեմական Խորհուրդներ» ու «ազգային» դարմանագան մարմիններ իրարու յաջորդեցին, բայց անոնցմէ ոչ իսկ մէկը, նոյնիսկ պարզ ձեւականութեան համար, մատը մատին չզարկաւ վերահաստատել տալու համար օտարահպատակ Հայերու ընտրական իրաւունքը, որուն ի նպաստ միայն եւ միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր, որ մամուլով ու ամէն ուղղութեամբ կը պայքարէր, ամէն տեղ ու ամէն անգամ ալ հանդիպելով իր երէկուան ու այսօրուան քացախ կտրած հակառակորդներու արգելքներուն եւ դաւերուն:

Այսօր, սակայն, «հրաշք» մը կատարուած է: Երկար տարիներէ ի վեր օտարահպատակներու ընտրական իրաւունքին դէմ ամէն տեսակ արգելքներ յարուցանողները, Պրոպատրիկէի աւազանը մտած եւ անկէ մաս մաքուր դուրս ելած, ինքզինքնին ջերմ պաշտպան ցոյց կուտան օտահպատակներու ընտրական իրաւունքին: Այն «պատուիրակութիւնները» որոնք երէկ ափ կ'առնէին պուլկար կառավարչութիւնները ընդդէմ օտարահպատակներու ընտրական իրաւունքին, այսօր նոր դռնածեծութ մը կը կատարեն, միայն թէ այս անգամ ի նպաստ օտարահպատակներու ընտրական իրաւունքին: Ու, ի հարկէ, երէկ կ'այրէին եւ այսօր կը պաշտեն, միայն եւ միայն ի խնդիր թաղականական նոյն փոշեթաթախ աթոռներու: Ըստ երեւոյթին, մարդիկ այս անգամ հաշուած եւ պակաս գտած են պուլկարահպատակներու քուէները, ի նպաստ իրենց խառնակ պլոքին: Ու, ըստ երեւոյթին, իրենց վերջին յոյսը դրած են «անորոշ» այն զանգուածին վրայ, որ իրաւացիօրէն «գաղթական» մըն էր իրենց աչքին...

Մեզի համար, սակայն, կարեւորը հակադաշնակցական խմբակի հոգեփոխութեան ներքին դրդապատճառները չեն, որքան ալ այլանդակ ըլլան անոնք: Մեզի համար էականը այն է, որ պուլկար կառավարութիւնը պաշտօնապէս վերահաստատած է օտարահպատակ Հայերու ընտրական արդար իրաւունքը: Ու ասոր համար մենք ողջոյնի եւ շնորհակալութեան խօսքեր ունինք վարչապետ Պ. Մուշանովի եւ պուլկար բարեացակամ կառավարութեան:

Մեզի համար էականը այն է դարձեալ որ հակառակորդը, ըլլայ Դաշնակցութեան տարիներու գաղափարական պայքարի ազդեցութեան տակ, թէ ներքին յայտնի ու անյայտ դրդումներով, վերջապէս բուժուած է իր բազմաթիւ ախտերէն մէկը եւ մեզի հետ միասին պաշտպան կանգնած է օտարահպատակ Հայերու ընտրական իրաւունքին»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ ԵՒ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

ՆԻՍ, 18 մայիս (սեփ. թղթ.).— Նիսի շրջանին մէջ եւս անգործութիւնը իր աւերները կը գործէ: Երթալով կը ծաւալի: Կան անձեր որ անգործ են ամիսներէ ի վեր եւ մատնուած անելի:

Առանց ազգի խտրութեան, քաղաքապետարանը անգործները բաժնած էր երկու խումբի եւ կարգով կ'աշխատցնէր հանրօգուտ շինութեանց վրայ, շաբաթական 3—4 օր, 25 ֆրանք օրականով, եթէ սակայն աշխատաւորը վեց ամիս անընդհատ Նիս ապրած եւ աշխատած է:

Անցեալ շաբաթ օրուընէ սկսեալ սակայն արձակեցին անգործները, վերջ տալով այդ աշխատանքին: Տակաւին ոչ մէկ նոր կարգադրութիւն:

Կային Հայեր որ չէին կրնար օգտուիլ քաղաքապետարանի կազմակերպած աշխատանքէն, շատ մը պատճառներով:

Իսկ այսօր բոլորը մէկ շարքի վրայ են: Ի՞նչ պիտի ըլլայ վախճանը: Եթէ արմատական բուժումը մեր ուժերէն վեր է, գոնէ անմիջական օգնութեամբ կարօտեալներուն հոգերը թեթեւցնելը ազգային_եղբայրական պարտականութիւն է:

Ո՞վ սակայն նախաձեռնարկ պիտի ըլլար այս գովելի աշխատանքին: Եւ ահա, մարզական Միութեան մէջ հաւաքուած երիտասարդներէն 25 հոգի, ազգային զգացումներէ թելադրուած, հրապարակ կուգան: Պատիւ իրենց: Յատուկ նամակներով խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ Նիսի հանրային բոլոր կազմակերպութիւնները եւ քաղաքական կուսակցութիւնները: Հրաւէրին ընդառաջ գացած էին բոլորը:

Նախաձեռնողներու կողմէն ժողովի կը մասնակցէին Պ. Պ. Խ. Մելքոնեան, Պ. Տէտոյեան, Կարմիր Խաչի կողմէ Տիկ. Ա. Աբոյեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ Պ. Պ. Փ. Թուրիկեան, Ը. Ժամկոչեան, Հօկի կողմէ Յ. Փափազեան, Տիգրան Զաւէն (իբրեւ հիւր), Լուսաւորչական Միութեան կողմէ «Քաղաքացի» Մանուկեան, Հ. Յ. Դ. կողմէ ընկերներ Գ. Շէհրէքեան, Հ. Յաբեթնազովեան:

Հարց տրուեցաւ թէ ինչո՞ւ միւս քաղաքական կազմակերպութիւնները (հնչակեան եւ ռամկավար) եւ Միութիւնները (Բարեգործական) չեն հրաւիրուած ժողովի: Պատասխանուեցաւ որ շրջանիս մէջ ոչ անոնց գործունէութեան եւ ոչ ալ գոյութեան մասին լուր ունինք:

Խորհրդակցութիւնը տեւեց բաւական երկար, եւ այս անմեղ բարի նպատակ խնդրին շուրջ անգամ հակառակ տեսակէտները իրար բախեցան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Կ. Խաչի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ նախաձեռնողներու ներկայացուցիչները կը գտնէին որ անհրաժեշտ է կազմել Մարմին մը եւ լիազօրել զայն հետապնդելու օգնութեան գործի կազմակերպութիւնը:

«Քաղաքացի» Տիգրան Զաւէն ընդդիմացաւ այս տեսակէտին: Անոր կարծիքով հայ բանուորը պէտք չէ բաժնել միւս ազգերու բանուորներէն: Անոնց դասը մէկ է, անոնք միասին պէտք է կռուին իրենց արդար իրաւունքներուն համար, ազգայնական այս վերաբերմունքը կրնայ մթագնել անոր դասակարգային գիտակցութիւնը եւն.:

Երբ այս տեսակէտները մերժուեցան, ուզեց հիմնաւորել անոր վտանգաւորութիւնը հայ բանուորի անմիջական-անձնական շահի տեսակէտէն: Եթէ կառավարութիւնը իմանայ, բոլոր Հայերը նպաստէ ՛կը զրկէ:

Երբ այս մտավախութիւնն ալ փարատեցաւ, առաջ բերաւ երրորդը.— Մենք Դաշնակցութեան հետ չենք կրնար գործակցիլ ո եւ է խնդրի շուրջ»:

Ժողովականները արժանի պատասխանը տուին այս առարկութեան: Սակայն դիտել՛ է եւ զարմանալի, որ Լուսաւորչական Միութեան նման «չէզոք» հիմնարկութեան ներկայացուցիչն ալ ուզեց հարազատ արձագանգը ըլլալ ՏիգրանԶաւէնին:

Իսկ Հօկի ատենապետ քաղաքացի Փափազեան, անկեղծ վերաբերմունքով կը ձգտէր ժողովի դրական ելքին, սակայն բարձրագոյն հրամանին դէմ երթալը դժուար էր եւ անկարելի:

Միութեանց ներկայացուցիչներէն ժողովը ընտրեց յանձնախումբ մը, օգնութեան գործը կազմակերպելու նախնական աշխատանքները տանելու համար:

Ընտրութեան չմասնակցեցան Հօկը եւ Լ. Միութիւնը, «հայ բանուորի դասակարգային գիտակցութիւնը չմթագնելու համար» ազգայնական բոցով:

Կը լսենք որ սեւ աշխատանք կը կատարեն այս գեղեցիկ ձեռնարկը խանգարելու համար:

Հմայեակ

Փարիզի Օփերան

Օփէրայի տնօրէնին Ռուշէի հրաժարումը մեծ աղմուկ հանած է թատրոնի եւ սինէմայի վարիչ շըրջանակներուն մէջ: Վախ կայ որ թատրոն եւ սինէմա միացած ընդհանուր փակում յայտարարեն, բողոքելու համար ծանր տուրքերուն դէմ, որոնք կը ճնշեն ֆրանսական գեղարուեստը:

Ֆրանսական կառավարութիւնը կը խորհրդակցի ուսումնասիրելու համար թէ ի՛նչ կերպով կրնայ միջամտել, առաջքը առնելու համար թատերասրահներու փակման:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վ. Է՛Պ)

Ա. ՄԱՍ

XIII.

Ցալուրիկի զաւակ եմ քա՛ջ
Քաղքցու պէս չեմ թուլամորթ...

Անօրինակ ու բուլէական շփոթութեան մը ծառուեցան Դիմաքսեանը, Տաճատ վարդապետը, ուսուցիչները եւ... Դաւիթ էֆէնտի, ճարահատ «Սուլթան»ին «Փատիշահ» բառը ի զուր փնտռելէն, երբ լսեց հայերէն բառերը, թեւովը հպաւ վարդապետին, որ ակնարկը չըհասկցած ուղղեր էր վար՝ Դիմաքսեանին:

Այս վերջինը աւելի քան մտահոգ էր, սակայն, մինչ տղաքը կը շարունակէին երգել ու ոչ ոք կը փորձէր դադրեցնել: Աւելի անպատեհ եւ կասկածի տեղի տալով գտնելով արգիլելը... Յակոբ որ նախապէս դրօշը բարձրացուցեր էր հօրը շէնքով տուած նշանին վրայ, այժմ շուարած մնացեր էր ու չէր գիտեր՝ դրօշակը վե՞ր բարձրացնել, թէ վար առնել...

Երգը վերջացաւ սակայն ու այնքան եռանդուն երգուած էր որ խռնուող թուրք բազմութիւնը ուժգնօրէն ծափահարեց. իսկ Հայերը, թեեւ նախապէս վարանած, հետեւեցան անոնց...

Տղոցը մէջ շշուկ մը ինկաւ: Սուրէն անդրադարձաւ որ մեծ սխալ մը գործած էր: Մանաւանդ որ Դիմաքսեան յօնքերը պռստեր էր ու հօրեղբայրը կ'ակնէր կեցած տեղը...

Կէս ժամ վերջ վերադարձան դպրոց: Ամէնքը կը զգային թէ անխուսափելի էր ծանր պատիժ մը ու բերնէ բերան կը շրջէր բառ մը, - «Սուրէ՛ն էր, Սուրէնը...»:

Լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ Հայոց թաղին մէջ: Ծառեր «վարժապետներուն կերած ապուրը» նկատեցին: Իսկ Տէր Մեսրոպ հայրը ընկճուած էր այն կռահումէն թէ՝ «Սուրէնին ձեռքը կար գործին մէջ»...

×

— Ես խելքէ՛ մաքէ անցնելիք բան չէ՛ր, Սրբազան — սկսաւ պոռալ Դաւիթ էֆէնտի, քանի մը ժամ վերջ մտնելով Առաջնորդարան — զօրո՛վ փորձանքի կը խօթենք կոր գլօխնիս.. Ես իմ մեռնիլս գիտնամ, աղ մարդը ալ հոս վար չէ՛ մներ..

Ու սկսաւ չափչփել սենեակը:

= Այդքան իրար անցնելիք բան մը չէ, Դաւիթ էֆէնտի — ընդհատեց Տաճատ վարդապետ, — երգ մըն է երգեր են, տղայ են, վերջապէս...

— Տղա՞յ մի՛... Անոնք տղայ են, աղէ՛կ, սա մեծե՞րը երբ պիտ՛ մեծնան, Սրբազա՛ն... Ես ուտուելիք ապուր չէ՛... Անոնք Սատանին օրը բան մը կ'անին, դուն խօս ունեցին ձեռքդ կրակը ծածկելու կ'աշխատիս...

— Ըսէ՛, Դաւիթ էֆէնտիս, ըսէ, բերանդ պագնեմ, ըսէ՛,— ձայնեց Օննես աղան, որ այդ «դէպք»էն ի վեր սաթէ համրիչն ու ժամացոյցին շղթան պահած էր տունը եւ խանութին ապակեայ դարակին մէջ միայն մէկ քանի հին արծաթ դրամներ ձգած էր՝ Սուլթան Մուրատի եւ Աղիզի շրջաններէն մնացած:

— Ինծի մնայ նէ՛ երեսի ջուրով անմիջապէս կը քշուի աս մարդը:

= Ո՞վ:

— Դիմաքսեա՛նը...

= Ասկէ՞...

— Հարկաւ...

= Դպրոցը՞...

— «Դպրոց»ը՛... Դպրոցը ձգե՛նք հիմա, Սրբազա՛ն... Դիմաքսեան չէ եղեր Միմաքսեան եղեր է... Աստնկ ալ կ'ըլլայ, անանկ ալ, թօզա՛փ պէ.. Ամէնքը մէկ ճամբայ կը տանի... Սա մէկալ, սա մէկալ փորձանաւոր ճամբէն ետ դառնանք խօսաս..

= Ատիկա աւելորդ աճապարանք մըն է, անտեղի իրարանցում մը... Ի՞նչ է այս վախը...

— Է՛ չվախնանք տէ, ի՞նչ անենք... Զաթա-փաթա, գործի վրա՞յ գտնուինք... Վազ անցէք աս խելքէն, Սրբազա՛ն...

— Այդպէս չէ. «որ ոչ լուիցէ ունկամբ, լուիցէ թիկամբ»:

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. եւրոպայի կեդր. եւ Անիէսի «Զէյթուն» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրեն

ԻՆԿՌՈՆԻ Մասիս խումբը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Զեկոյց Կ. Կ.ի կողմէ:

ԱՆԻԷՌԻ Եռագոյն խումբը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, «Սահակ-Մեսրոպ» Գրադարանի սրահը: Զեկոյց Կ. Կ.ի կողմէ:

ԱՆԻԷՌԻ Փոթորիկ խումբը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Գրադարանի սրահը: Զեկոյց ու դասախօսութիւն:

Նիւթ.— Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները:

ԱՆԻԷՌԻ Պատանեկան միութիւնը 29 Մարտ, Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը: Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան: Նիւթ.— Հայրենիք ու ազգութիւն: Կը հրաւիրուին պատանի համակիրները:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միութեանս Գրադարանին մէջ, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը: Կը դասախօսէ ընկ. Պօղոս Հիւսեան, նիւթ ունենալով «Հայ քաղաքականութեան ծագումն ու զարգացումը 18—19րդ դարուն (նախորդի շարունակութիւն): Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները: Մուտքը ազատ է:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ երգչախումբի փորձերը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ:

ՏԷՍԻՆԻ եկեղեցասէր տիկնանց միութիւնը կը ծանուցանէ հայ հասարակութեան թէ, այս կիրակի զատկի տօնին առթիւ տեղւոյս Հ. Յ. դաշնակցութեան նորակառոյց Ակումբին ներքնասրահին մէջ, տեղի պիտի ունենայ Եկմալեան եռաձայն հանդիսաւոր պատարագ, երկսեռ 30 հոգի բաղկացեալ երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Մելքոնեանի: կը հրաւիրուի Հայ հասարակութիւնը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շամտանճեան, Էսմէրեան եւ Նիկոլեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին Այրի Տիկին ՄԷՕՀՐԻԻՊԷ ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆի մահուան առթիւ

Գործ կը փնտռէ

Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու մասնագէտ խոհարար մը որ գիտէ նաեւ պատրաստել ամէն տեսակ եւրոպական եւ արեւելեան անուշեղէններ, Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Ուշադրութիւն

Վերջին նորաձեւութեամբ, անթերի կահաւորուած սափրիչի խանութ մը վարձու կը տրուի նպաստաւոր պայմաններով: Դիմել 3 rue Pali-Kao, Պ. Մարգար Մէնկիւշեանի:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Յաջորդ օրը ձկնորսութեան գնաց ինծի խաղակից Դանիացիին հետ, այս նիւթին մէջ զարմանալի ծանօթութիւններ ցոյց տալով, յետոյ Լիոնցի գործարանատիրոջ հետ երկար խօսակցեցաւ քաղաքականութեան մասին, որուն մէջ ալ յայտնուեցաւ իբրեւ հաճելի խօսող մը, վասնզի կը լսէինք խոշոր մարդուն լեցուն խնդուքը որ կը ծածկէր ծովուն ալիքներուն աղմուկը: Կէս օրուան ճաշէն ետքը (բացարձակապէս անհրաժեշտ է որ ճշդութեամբ յիշատակեմ անոր ժամանակին գործածութեան բոլոր այս երեւոյթները, որպէսզի հասկնալի ըլլայ կացութիւնը) դարձեալ 1 ժամ մնաց Տիկին Անրիէթի հետ, սուրճի պահուն, երկուքն ալ առանձին պարտէզին մէջ: Նորէն թէնիս խաղաց անոր աղջիկներուն հետ եւ խօսակցեցաւ գերման ամուսիններուն հետ, բակին մէջ: Ժամը վեցին, նամակ մը տանելու ատեն, կայարանը գտայ զայն. փութով քովս եկաւ եւ պատմեց թէ պարտաւորուած էր մեկնելու, որովհետեւ զինքը յանակնկալօրէն կանչեր էին, բայց թէ պիտի վերադառնար երկու օրէն:

Արդարեւ, իրիկունը, սեղանատունը չէր գտնուեր ան. բայց միայն անձը կը բացակայէր, որովհետեւ բոլոր սեղաններուն վրայ միայն անոր մասին կը խօսէին եւ կը գովէին անոր հաճելի եւ զուարթ նկարագիրը:

Գիշերը, ժամը տասնըմէկը ըլլալու էր, սենեակիս մէջ նստած գրքի մը ընթերցումը աւարտելու վրայ էի, երբ յանկարծ բաց պատուհանէն լսեցի մտահոգ աղաղակներ ու ճիչեր պարտէզին մէջ. յայտնի էր որ քովի պանդոկին մէջ անսովոր շարժում մը տեղի կ'ունենար: Աւելի մտահոգ քան հետաքրքիր, անմիջապէս իջայ յիսուն աստիճանները. հոն գտայ պանդոկին հիւրերն ու պաշտօնեաները, յուզուած եւ շփոթ վիճակի մէջ:

Տիկին Անրիէթ չէր վերադարձեր այն պտոյտէն զոր ամէն իրիկուն կ'ընէր ծովեզերքին պատշգամին վրայ, մինչ ամուսինը իր սովորական ճշդապահութիւնով տոմինօ կը խաղար Նամիւրցի իր բարեկամին հետ. արկածէ մը կը վախնային: Այդ մարդը, Լիոնցին, որ սովորաբար այնքան ծանր էր, — գէր ցուլի մը պէս կը նետուէր, միշտ ծովեզերքին ուղղութիւնով եւ երբ յուզումէն այլափոխուած ձայնով մը գիշերուան մէջ կը պոռար «Անրիէ՛թ, Անրիէ՛թ», այս ձայնը կարծես թէ կը թողուր այն զարհուրելի տպաւորութիւնը զոր պիտի կրնար տալ նախնական շրջաններու հսկայ անասուն մը՝ մահացուօրէն վիրաւոր:

Ծառաներն ու փոքրիկ սպասաւորները հոս հոն կը վազէին, սանդուղներէն վեր կ'ելլէին, վար կ'իջնէին յուզումով. արթնցուցին բոլոր հիւրերը, հեռաձայնեցին քաղաքին ոստիկանութեան: Բայց այս բոլոր աղմուկին մէջ, հաստ մարդը, բաճկոնին կոճակները քակած, միշտ կ'անցնէր, երբեմն կամ խոշոր քայլերով եւ կը հեծկլտար ու կը պոռար գիշերուան մէջ, բոլորովին անբան ձեւով մը, անուն մը միայն. «Անրիէ՛թ, Անրիէ՛թ»: Այս միջոցին, վերը տղաքը արթնցեր էին եւ իրենց գիշերազգեստին մէջ պատուհաններէն մայրը կը կանչէին. այն ատեն հայրը անոնց քով վազեց, հանգստացնելու համար զանոնք:

Յետոյ տեղի ունեցաւ այնքան սարսափելի բան մը զոր կարելի չէ պատմել, որովհետեւ բացառիկ տագնապի պահերու միջոցին, այդքան սաստկութիւնով լարուած բնութիւնը մարդուն կերպարանքին յաճախ կուտայ այնպիսի ողբերգական արտայայտութիւն մը որ ոչ պատկերը եւ ոչ ալ խօսքը կրնան արտաբերել, չանթի այն ուժգնութիւնով որ այդ բնութենէն կը բխի: Յանկարծ ծանր ու գէր մարդը սանդուղին ճռնչող աստիճաններէն վար իջաւ բոլորովին փոխուած դէմքով մը. ձեռքը նամակ մը ունէր. «կանչեցէք բոլորը», ըսաւ ան հազիւ լսելի ձայնով մը պաշտօնեաներու գլխաւորին, «կանչեցէք բոլորը, անօգուտ է փնտռելը, կինս լքեր է զիս»:

Վայելուչ ծանրութիւն մը ունէր մահացուօրէն վիրաւոր այդ մարդը, լուրջ կերպարանք մը՝ արդիւնք գերմարդկային ճիգի, բոլոր այս մարդոց առջեւ որոնք զայն կը շրջապատէին հետաքրքրութեամբ շուրջը կը սեղմուէին անոր նայելու համար, որոնք, յանկարծ մէկ կողմ քաշուեցան շփոթ, ամօթահար ու սարսափած: Ան տակաւին բաւական քաջութիւն ունեցաւ մեր առջեւէն անցնելու համար երերուն, առանց ոչ մէկուն նայելու եւ մարելու համար լոյսը ընթերցասրահին մէջ. յետոյ լսեցինք անոր ծանր ու հաստ մարմինին խուլ փլուզումը թիկնաթոռի մը մէջ եւ իմացանք վայրի, անասնական հեծկլտուք մը զոր կրնայ ունենալ միայն այն մարդը որ դեռ երբեք չէ լացած: Այս նախնական վիշտը, մեզմէ իւրաքանչիւրին, նոյնիսկ ամէնէն նուազ զգայունին վրայ ունեցաւ տեսակ մը թմրեցուցիչ ազդեցութիւն: Պանդոկի ծառաներէն ոչ մէկը, հետաքրքրութեան համար հոն եկող հիւրերէն ոչ մէկը կը համարձակէր ժպիտ մը փորձել, ոչ իսկ կարեկցութեան բառ մը արտասանել. լուռ, կարծես ամօթահար զգացումի այս բուռն պոռթկումին առջեւ, յամրօրէն քաշուեցանք մեր սենեակները, մինչ բոլորովին առանձին այդ մութ սենեակին մէջ, ջախջախուած մարդկութեան այդ խլեակը կը բարաբէր ու կը հեծկլտար, միս-մինակ, ինքն իրեն հետ, տանը մէջ ուր դանդաղօրէն լոյսերը կը մարէին, միայն կը լսուէին մրմունջներ, փսփսուքներ, տկար ու նուազող ձայներ:

Հասկնալի է որ մեր աչքերուն առջեւ կատարուած այդքան չանթահարիչ դէպք մը կրնար ուժգին կերպով ցնցել մարդեր որոնք վարժուեր էին ձանձրոյթի եւ անփոյթ ժամանցներու: Բայց վիճաբանութիւնը որ յետոյ մեր սեղանին շուրջը պայթեցաւ այնքան բուռն թափով եւ որ քիչ մնաց ծեծկուուքի փոխուէր, թէեւ այդ ապշեցուցիչ դէպքն ունէր իբր մեկնակէտ, բայց աւելի հարց մըն էր սկզբունքներու որոնք իրարու կը բախէին, եւ կեանքի այլազան ըմբռնումներու անհաշտ ընդդիմադրութեան:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՄԱՐՏ 1932
24 MARS 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1836

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐԼԱՆՏԱ

Կը թուի թէ բոլոր միջին ճամբաները անզօր են այլ եւս, հաւասարիմ հպատակութեան մէջ պահելու համար բրիտանական կայսրութեան բաղկացուցիչ մասերը, ինքնավար գաղթապետութիւններէն մինչեւ բուն գաղթավայրերը:

Հին գաղթապետութիւնները — Քանատա, Աւստրալիա, Նոր Զելանտա, Հարաւ. Ափրիկէ եւն. շատոնց կը վայելեն ոչ միայն բացարձակ ազատութիւն իրենց ներքին գործերուն մէջ, այլեւ տիրական դեր կը կատարեն Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

Այս իրողութեան ամէնէն վճռական ապացոյցը տեսանք զինադադարի շրջանին, երբ գաղթապետութիւնները մերժեցին Լոյտ Ճորճի առաջարկը, պատերազմը վերսկսելու մասին:

Այդ գիծը շեշտուեցաւ հետզհետէ, եւ Լոնտոն ստիպուած է պարբերաբար կայսերական խորհրդաժողովներ գումարել, գաղթապետութեանց կարծիքն առնել, ամէն կարգի խնդիրներու մասին: Զինաթափութենէն մինչեւ տնտեսական ծրագիրները:

Մեծ Պատերազմին հաշիւները հազիւ փակուած, իրարու ետեւէ գլուխ վերցուցին Եգիպտոսը, Հնդկաստանը եւ Իրլանտան:

Նոր չէին այդ երկիրներուն ներքին խլրտումները, ազատագրական պայքարները: Բայց արագօրէն սաստկացան, խոր մտահոգութեան մատնելով Մեծն Բրիտանիան: Հարկ եղաւ կէս ճամբու վրայ դիմաւորել բոլորն ալ:

Եգիպտոսի թեւարկութիւնը ջնջուեցաւ 1922 փետրուար 28ին, երկիրը հռչակուեցաւ անկախ պետութիւն, եւ ապագային վերապահուեցան կարգ մը վիճելի խնդիրներ — հաղորդակցութեանց ապահովութիւն, զինուորական կազմակերպութիւն, օտարականներու եւ փոքրամասնութեանց պաշտպանութիւն եւ Սուտանի հարց:

Այդ խնդիրները մինչեւ այսօր ալ կը մնան առկախ: Ոչ Լոնտոնը տեղի տալ կ'ուզէ, ոչ ալ Եգիպտոսի ազգայնական կուսակցութիւնը:

Պահ մը պայքարը այնքան սաստկացաւ որ, Մեծն Բրիտանիա կտրուկ միջոցներու դիմեց, փոփոխել տուաւ Եգիպտոսի Սահմանադրութիւնը եւ իշխանութեան գլուխ բերաւ չափաւոր մարդիկ, ազգայնականներուն բացատրութեամբ —«վարձկաններ եւ դաւաճաններ»:

Եւ քանի կը տիրէ այս առկախ վիճակը, բրիտանական ուժերը կը մնան տէր-տիրական Եգիպտոսի ջուրերուն մէջ, ինչպէս ցամաքի վրայ:

Հնդկաստանի պարագային, Լոնտոն չարը խափանելու համար քննիչ յանձնաժողով մը ղրկեց, սահմանադրութեան նոր ծրագիր մը մշակեց, զարկաւ-զարնուեցաւ, Կանտին բանտարկեց (1930), յետոյ Լոնտոն հրաւիրեց (1931), յետոյ նորէն բանտարկեց, եւ մինչեւ այսօր ալ վէճը կը պահէ իր խորութիւնն ու ծաւալը:

Ինչ կը վերաբերի Իրլանտայի, անոր յեղափոխականները ռումբ կը պայթեցնէին մինչեւ Լոնտոնի փողոցներուն մէջ, պահանջելով բացարձակ անկախութիւն եւ անջատում: Կատաղի կռիւներէ յետոյ, կարելի եղաւ ելք մը գտնել 1921 դեկտեմբերին:

Առանձին վարչաձեւ մը հաստատուեցաւ հիւսիսային Իրլանտայի համար (1920), իսկ հարաւային Իրլանտան — երկրին մեծագոյն մասը — որ հանրապետութիւն հռչակած էր 1919 յունուարին, ճանչցուեցաւ իբրեւ Ազատ Պետութիւն, մասնաւոր դաշնագրով մը:

Տրուած առանձնաշնորհները նման էին Քանատայի վայելած իրաւունքներուն: 1922ին հռչակուեցաւ սահմանադրութիւնը, որ կը տրամադրէ երդում՝ Մեծն Բրիտանիոյ թագաւորին: Երեսփ. ժողովի անդամներուն թիւն էր 153, իսկ Ծերակոյտին անդամներուն թիւը՝ 30: Որոշման մը համաձայն, Իրլանտա տարեկան երեք միլիոն սթերլին պիտի վճարէր Անգլիոյ, իբրեւ հատուցում ազգայնացած հողերու:

Այս զիջումներուն վրայ, կիրքերը խաղաղեցան և բնականոն վիճակ հաստատուեցաւ: Սակայն բացարձակ անկախութեան պայքարը շարունակուեցաւ օրինական ճանապարհներով:

Կատարուած ընտրութեանց հետեւանքով, իշխանութեան գլուխ եկած էին չափաւորականներ, առաջնորդութեամբ Պ. Քոսկրէյվի: Տէ Վալէրա, կատաղի յեղափոխականը, ջլատուած էր, բայց երբեք յուսահատած: Ան համբերութեամբ սպասեց իր օրուան, այս անգամ սահմանադրական գետնի վրայ:

Եւ եկաւ այդ օրը, — նոր ընտրութեանց շրջանը, անցեալ փետրուարին: Արդիւնքը ջախջախիչ պարտութիւն մըն էր չափաւորականներուն համար, եւ հանրապետականները գրաւեցին իշխանութիւնը, վարչապետութեամբ Տէ Վալէրայի:

Առաջին օրէն իսկ, շշուկներ կը պտտէին թէ Տէ Վալէրա չեղեալ պիտի համարէ հաւատարմութեան երդումը եւ ոչ միայն պիտի մերժէ տարեկան երեք միլիոն սթերլինի հատուցումը, այլ եւ ետ պիտի պահանջէ մինչեւ հիմա վճարուած գումարները:

Այս լուրերը հերքուեցան օրը օրին, բայց այսօր ամէն պատրանք փարատած է: Տէ Վալէրա արդէն դիրք բռնած է Մեծն Բրիտանիոյ դէմ, ինչպէս հաստատեց գաղթային նախարարը, երեսփ. ժողովի մարտ 22ի նիստին մէջ, եւ ինչպէս հաղորդեց Իրլանտայի բրիտանական ներկայացուցիչը:

Ուրեմն, կռիւը վերսկսած է Անգլիոյ եւ Իրլանտայի միջեւ, եւ կրնայ յանգիլ ծանրակշիռ անակնկալներու, քանի որ Տէ Վալէրա ոչ միայն յամառ մարդ է, այլ եւ անդառնալի որոշումներու վարպետ մը:

Եթէ հարկ ըլլար բաղդատել երեք տագնապները — եգիպտական, հնդկական եւ իրլանտական — կարելի էր ամէնէն փափուկը համարել երրորդը:

Իրլանտան կը գտնուի Անգլիոյ քթին տակ, եւ բուն մայր-երկրին պաշտպանութեան կամ կազմալուծման համար կը ներկայացնէ վճռական ազդակ մը: Այնպէս որ, եթէ օրինական, սահմանադրական միջոցները չբաւեն Մեծն Բրիտանիա պիտի մղուի զինու զօրութեամբ պարտադրելու իր կամքը: Բայց մինչեւ այդ օրը, ունի բռնութեան ուրիշ միջոցներ ալ, — տնտեսական պայքար, ծովեզերքի պաշարում եւն.:

Ամէն պարագայի մէջ, ծանր է կացութիւնը Անգլիոյ «ազգային դահլիճ»ին համար:

Դարաւոր աշխարհակալութեան մը փառքերէն եւ վարդերէն յետոյ, ահա փուշերն են որ կը ցցուին բրիտանական գահուն վրայ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՊԱԳԱՅ

Թերեւս շատեր, հասկնալէ յետոյ թէ ինչո՞ւ *Պայքար* կոչուած է Ամերիկայի հայ պայքարախոյս ռամկավարներուն թերթը, ուզեն հասկնալ նաեւ թէ ինչո՞ւ *Ապագայ* կոչուած է փարիզի մեր ներկայ ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը:

Հանելուկը կը լուծուի հիմա, — մտիկ ըրէք:

Զօպանեան, որ, ինչպէս գիտէք, կրնայ յօդուածներ գրել բանաստեղծներուն, երգիչներուն, նկարիչներուն, դերասաններուն, ինչպէս նաեւ աստուածաբանութեան, տարրաբանութեան, բուսաբանութեան, հնաբանութեան, վերջապէս, մարքսիզմին, լենինիզմին, փաշիզմին, հիթլէրիզմին, օպորտունիզմին, դարձեալ եւ նոյնպէս թղթակցութիւններ իր պտոյտներուն, պատասխաններ իմ ու քու վէճերուն, հետեւաբար նաեւ քաղաքականութեան, պատմագիտութեան, ուստի եւ այնպէս իր կարդացած ու չկարդացած բոլոր բաներուն մասին, պէտք էր որ գրէր նաեւ տպաւորութիւններ կամ նկարագրութիւններ այն նկարահանդէսներուն եւ թատերախաղերուն մասին, զորս … չէ տեսած:

Արդարեւ, վերջերս Պ. Արշակ Զօպանեան քրոնիկ մը գրած էր Շահխաթունիի մասին, բայց խօսած էր… Ադամեանի, Զարիֆեանի, Աբէլեանի մասին: Յետոյ յանկարծ յիշելով նաեւ Վահրամ Փափազեանը, կ'ըսէր թէ Ադամեանի նման գեղեցիկ խաղարկութիւն մը *«ունենալու է Վահրամ Փափազեանն ալ»*, թէեւ կը խոստովանի որ չէ … տեսած:

Այո՛, առանց տեսնալու, առանց զգալու, առանց հասկնալու, առանց ճանչնալու, առանց գիտնալու, առանց կարդալու, առանց սորվելու, շատ բան է գրեր Զօպանեան:

Ապագայ բաներու մասին իսկ, գուշակօրէն, կրնայ եօթը սիւնակ բան գրել:

Ատոր համար է, որ իր պաշտօնաթերթն ալ կը կրէ այդ անունը:

ՀԱՐԹՈՅ

Բոլշեւիկ դեսպանը մարդ կը պահէ

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ, անցեալները Սինկրուի բանտէն փախած եւ ոստիկանի մը սպանութեամբ ամբաստանուած համայնավար Պէզանտաքօսը, ոստիկանական իշխանութեանց քաղած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, պահուըտած է Աթէնքի խորհրդային դեսպանատան մէջ, ուր արդէն իսկ պատրաստութիւններ կը տեսնէ զայն Ռուսիա փախցնելու համար:

Պատկան իշխանութեանց կողմէ այս մասին ձեռք ձգուած ապացոյցները փոխանցուած են արդէն արտաքին նախարարութեան, որմէ հրահանգներ ուզուած է որդեգրուելիք ընթացքի մասին:

Անշուշտ, խորհրդային դեսպանատունը կտրուկ կերպով պիտի ուրանայ համայնավար փախստականին ընծայուած թաքստոցը, որովհետեւ եղելութիւնը ծանրակշիռ դայթակղութիւն մը կը հանդիսանայ, արտակարգօրէն դժուարացնելով Աթէնքի խորհրդային դեսպանին դիրքը եւ վտանգաւոր բարդութիւններ ստեղծելով Յունաստանի եւ խորհրդային Ռուսիոյ դիւանագիտական յարաբերութեանց մէջ:

Հայու մը կասկածելի մահը

Ժիէնէն 14 քիլոմեդր հեռու, Fosse Commune de Goullons կոչուած վայրին մէջ կը գտնուի աղիւսաշէն շէնք մը, երեք առանձնաբաժինով: Կը բնակին Լեհեր եւ Հայ մը, Արամ Աղաճանեան, 47 տարու, որ կ'աշխատէր խաւաքարտի գործարանի մը մէջ: Աղաճանեան մեռած գտնուեցաւ իր անկողնին մօտիկը: Մահը կասկածի տեղի տուած ըլլալով, Մօնթարժիի դատական իշխանութիւնը տեղին վրայ քննութիւն կատարեց եւ դիազննութիւն կատարելով, ստուգեց թէ Աղաճանեան զոհ գացած է պատահական թունաւորման մը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՐԼԱՆՏԱ Կ'ԸՄԲՈՍՏԱՆԱՅ ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԷՄ

Իրլանտայի հանրապետական վարչապետին Տէ Վալերայի յայտարարութիւններէն յետոյ, Անգլիոյ ելմտական նախարար Չէմպըրլէյնի ազդարարութիւնը ձգտուած վիճակ մը ստեղծած են երկու երկիրներուն միջեւ:

Անգլիոյ գաղթային նախարարը Լոնտոնի իրլանտական ներկայացուցիչէն ստացաւ իրլանտական կառավարութեան մտադրութեանց մասին պաշտօնագիր մը:

Այս մասին, գաղթային նախարարը երեսփ. ժողովին մէջ յայտարարեց հարցման մը պատասխանելով.— Այս պահուս իսկ, Լոնտոնի իրլանտական ներկայացուցիչէն ստացայ շատ կարեւոր եւ շատ ծանրակշիռ պաշտօնագիր մը՝ այս հարցին մասին: Բովանդակութիւնը այնքան ծանր է որ չեմ կրնար այս պահուս զայն ձեզ հաղորդել: Բայց վաղն իսկ, անշուշտ, պաշտօնական յայտարարութիւն մը պիտի ընեմ ձեզ: Այսուհանդերձ, մտածեցի թէ արդար է որ երեսփ. ժողովին գիտցնեմ լուրջ կացութիւնը որ կրնայ յառաջ գալ այս պաշտօնագիրէն»:

Իրլանտայի ներկայացուցիչը յայտնեց թէ իրլանտայի արտաքին նախարարին կողմէ պաշտօնապէս իրեն հաղորդուած տեղեկութեան համաձայն, իր կառավարութիւնը կը նկատէ թէ հաւատարմութեան երդումը մաս չի կազմեր անգլեւիրլանտական դաշնագրին, թէ պարզապէս, այդ կէտը արձանագրուած է իրլանտական սահմանադրութեան մէջ եւ թէ իրլանտական ժողովուրդը բացարձակապէս իր իրաւունքին մէջ է փոփոխութեան ենթարկելու իր սահմանադրութիւնը:

Իրլանտական ներկայացուցիչը յայտնեց նաեւ թէ իրլանտայի մէջ, դաշնագրին ստորագրումէն ի վեր, երդումը տեղի տուած է կռիւներու եւ պառակտումներու: Նոր կառավարութիւնը երբեք չի փափաքիր ոչ-բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել Անգլիոյ հետ: Սակայն իրլանտայի մէջ, անկարելի է իրական խաղաղութիւն մը հաստատել, քանի ժողովուրդին ազատ եւ լիակատար ներկայացուցչութիւնը անկարելի կը դառնայ այս կարգի յանձնառութեամբ մը:

Հարցը, ուրեմն, այս կերպով, պաշտօնապէս դրուած է Անգլիոյ եւ իրլանտայի միջեւ:

Այս հարցը անմիջապէս պիտի քննուի Անգլիոյ կառավարութեան կողմէ, եւ գաղթապետութեանց նախարարը, այս մասին յայտարարութիւն մը պիտի ընէ խորհրդարանին մէջ:

Բոլշեւիկները կը ջարդեն

Աքսորուի՞լ թէ ջարդուիլ...

Այս իսկ է խնդիրը..., եղերական կերպով հարց կուտան իրարու Տնիեսդերի եզերաբնակ գիւղացիները:

Իրօք այս վերջին մէկ քանի շաբաթներու ընթացքին, Տնիեսդերի ափին վրայ կատարուած ջարդի լուրերը իրարու յաջորդեցին, անգամ մը եւս ցոյց տալով կարմիր վարչաձեւին անորակելի վայրենութիւնը:

Պուքրէշի ճամբով, Թիկինայէն առնուած վերջին լուրերու համաձայն, Տնիեսդերի ձախ ափը, թատր հանդիսացած է եղերական միջադէպերու անցեալ գիշեր:

Բոլշեւիկ իշխանութիւնները որոշեր էին Սքիւթարի գիւղին բնակիչները քշել դէպի Թիրասպոլ, զանոնք այս քաղաքին մէջ կեդրոնացնելէ յետոյ, աքսորելու համար Սիպերիա:

Այս որոշման դէմ գիւղացիները ըմբոստացան եւ ծայրայեղ ընդդիմութիւն մը ցոյց տուին, նահանջելով մէկտեղ դէպի Տնիեսդերի եզերքը:

Անմիջապէս բոլշեւիկեան գնդացիրները սկսան գործել եւ ամբողջ երեք ժամ լսուեցաւ անոնց անընդհատ բոմբիւնը: Հակառակ կողմէն, այսինքն ռումանական գետափէն, ամբողջ գիշերը կը լսուէր ցաւի կանչեր եւ լաց ու կոծ:

Իշխանութեան հրամանով, սպանեալ գիւղացիներու դիակները վերցուեցան գիշերը մութին եւ երբ լոյսը ծագեցաւ, ռումանական եզերքէն կարելի եղաւ տեսնել կարմիր մէկ քանի սահմանապահ զինուորներ, որոնք կը վերցնէին վերջին դիակները:

Մէկ քանի գիւղացիներ յաջողեր էին անցնիլ գետը եւ ապաստանիլ ռումանական եզերքը: Անոնցմէ մէկը յայտնեց թէ բոլշեւիկեան գնդացիրները անընդհատ կրակի տակ պահեր էին գետին ռուսական եզերքը եւ թէ փախստական գիւղացիներէն շատերը սպաննուեր էին դեռ գետափը չհասած:

Հետզհետէ փախչիլ յաջողած գիւղացիներու թիւը հասաւ երեսունի:

Փախստականներէն մէկը յայտնեց թէ բոլշեւիկները որոշեր էին ամբողջ Սկիւթարի գիւղը աքսորել Սիպերիա, որովհետեւ կասկած ունէին թէ այս գիւղին մէջ է որ կը կազմակերպուի ռուսական հողերէն դէպի Ռումանիա զանգուածային փախուստը:

Սովի վախը Ռուսիոյ մէջ

Ռիկա, 29 մարտ.— Մոսկուայի թերթերու ընթերցումը ցոյց կուտայ թէ սերմնահատիկի պակասը գարնանամուտի այս օրերուն, սաստկօրէն կը վրդովէ խորհրդային իշխանութիւնները:

Ռուսական հողի շահագործման նոր եղանակին արդիւնքները արդէն զգալի կ'ըլլան: Բացի Խրիմէն ուր բաւական քանակութեամբ սերմնահատիկ կայ, ամէն տեղ կացութիւնը տագնապալի է, մասնաւորաբար Ուրալի մէջ, Ստորին Վոլկայի վրայ եւ Ուկրայինայի մէջ: Թերթերը կը գրեն թէ խորհրդային Միութիւնը 1921-22ի սովէն աւելի զարհուրելի սովի մը սպառնալիքին տակ է:

Դանուբեան երկիրներու գործակցութիւնը

Վարշաւիոյ քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ այս միջոցիս Լեհաստանի արտաքին նախարարին ներկայութիւնը փարիզի մէջ, թոյլ պիտի տայ անգամ մը եւս ճշդելու Լեհաստանի դիրքը Դանուբեան դաշնակցութեան հարցին հանդէպ:

Վարշաւիոյ մէջ կ'ընդունին թէ դանուբեան հինգ երկիրներու շահը կը պահանջէ կազմել տնտեսական խմբակցութիւն մը: Լեհաստան, ինչպէս ուրիշ դրացի մեծ պետութիւններ, դանուբեան դաշնակցութեան կազմութենէն վերջն է որ պիտի միջամտէ, անոր հետ մշակելու համար տնտեսական յարաբերութիւններ, զորս ցարդ կը մշակէր իւրաքանչիւր երկրի հետ առանձին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Դաշնակցական թերթերը կ'արգիլուին Թուրքիոյ մէջ

Ընկիւրի արգիլած է «Յուսաբեր»ի մուտքը՝ Թուրքիա, ինչպէս կ'իմանանք խմբագրութեան մէկ յայտարարութենէն:

Արգիլուած է նաեւ Աթէնքի «Նոր Օր»ին մուտքը:

Իսկ «Յառաջ»ը արգիլուած է ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻԷ ի վեր, նոյնիսկ թերթերու հետ փոխանակութեան համար:

Այս կարգադրութեանց հետ միաժամանակ, արտասահմանի թրքական դեսպանատուները երկ-երկու օրինակ բաժանորդագրուած են արգիլուած թերթերուն, ի հաշիւ կառավարութեան:

Հայ կարմուկներու խաչագործութիւնները

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք (16 Մարտ).—

Ինչպէս գրած էինք անցեալները, Անդրէ Նահրի ազգային վարժարանին մէջ ժողով գումարած միջոցին, գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուած էին 18 համայնավարներ, որոնց 6ը ցարդ կը մնային բանտ:

Երէկ տեղի ունեցաւ անոնց վերջին դատավարութիւնը եւ տրուեցաւ վճիռը: Ոչ ձերբակալեալ վիճակի մէջ գտնուող 12 համայնավարները անմեղ արձակուեցան: Զաւէն Տատուրեան, Անդրանիկ Օհանեան, Անտոն Գոճաօղլանեան, Անդրանիկ Արտաշէսեան 20ական օր բանտարկութեան եւ դատական ծախքերու դատապարտուեցան, իսկ Աւետիս Գոճաօղլանեան 40 օրուան, Սարգիս Սեօլէգեան 30 օրուան բանտարկութեան եւ դատական ծախքերու դատապարտուեցան: Աւետիս Գոճաօղլանեան դատապարտուեցաւ նաեւ տասը սուրիական ոսկի տուգանքի:

× Երէկ, հայ համայնավարներու դատավարութեան ընթացքին տեղի ունեցաւ ծիծաղելի դէպք մը:

Յովհաննէս Քէշիշեան անուն հայ համայնավար մը, որ Մարտ 21ին հովանաւորեալ երկիրներէն հեռանալու հրահանգ ստացած էր ծարզպանութենէն, կ'ուզէ ներս մտնել դատավարութեան միջոցին, յայտարարելով դրան առջեւ հսկող ոստիկանին թէ ինք գաղտնի ոստիկան է: Ոստիկանը կը պահանջէ վաւերաթուղթ մը: Յովհաննէս անմիջապէս ցոյց կուտայ իր արտաքսման հրամանագիրը: Ոստիկանը, որ ֆրանսերէն գիտէր, դուրս կը հրէ խաբեբայ «ոստիկան»ը: Ասոր վրայ Յովհաննէս բռունցքի հարուած մը կուտայ ոստիկանին: Իսկոյն կը ձերբակալուի եւ բանտ կը տարուի:

Թատրոններու Գործադուլը

Գրեր էինք թէ փարիզեան թատերասրահներու տնօրէնները որոշեր էին մարտ 29էն սկսեալ դադրեցնել բոլոր ներկայացումները:

Այս որոշումէն յետոյ, սինեմայի տնօրէններն ալ ժողովի մը մէջ որոշեցին միանալ թատրոններու գործադուլին: Նոյնպէս կրկէսները:

Թատրոնի տնօրէններու ներկայացուցիչները ելմտական նախարարին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին, պահանջ դրին նուազեցնել պետական տուրքը եւ ջնջել հանրային խնամատարութեան անունով գանձուած տուրքը: Պետական տուրքը 5 կամ 2,5 առ հարիւր է, իսկ խնամատարականը 10 առ հարիւր:

Նոյն ներկայացուցիչները տեսակցեցան նաեւ կրթական նախարարին հետ:

Երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնախումբը համամիտ գտնուեցաւ զոհացում տալու թատրոններու պահանջին: Հեղինակներու ընկերակցութիւնն եւս որոշեց ուժ տալ անոնց:

ՎՐԻՊԱԿ.— Այսօրուան Բ. էջի ա. յօդուածին մէջ, վերջին հատուած, վերէն վար ա. տող, «մէջ է որ», պիտի ըլլայ «մէջ չէ որ Ազէֆը» եւն:

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԶԷՖԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Ռուս յեղափոխական շարժումներու պատմութեան մասնագէտներէն Նիկոլայեւսկի, այս ամսու հրատարակեց ուսումնասիրութիւն մը՝ նուիրուած աշխարհահռչակ լրտես Ազէֆի կեանքին ու գործունէութեան։

Նիկոլայեւսկի կրցած է ոչ միայն ամփոփել մինչեւ այժմ յայտնի վաւերագրերը, փաստերն ու դէպքերը, այլեւ կատարած է նոր պրպտումներ, հարցաքննած է Ազէֆի գործունէութեան հետ կապուած կարգ մը մարդիկ, գտած է Ազէֆի սիրուհին, քաղելով տեղեկութիւններ անոր կեանքի վերջին տարիներու մասին եւ օգտուած է շատ մը անտիպ գրութիւններէ։ Հեղինակին խոր եւ մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւնն ու վերլուծական միտքը կրցած են վերակազմել բուն ճշմարտութիւնը եւ հարազատօրէն ներկայացնել այդ մարդկային հրէշի դէմքն ու գործը։

Նկատի առնելով նիւթին կարեւորութիւնը, մեր աշխատակիցը ամփոփ կերպով կը ներկայացնէ այս նոր գրքին բովանդակութիւնը.—

Ա.

Ազէֆը դաւաճան...

Քսան երեք տարի առաջ այդ լուրը ցնցեց ամբողջ աշխարհը ու խորապէս յուզեց մարդկային միտքը։

Ամիսներ շարունակ Ազէֆի անունը կը յեղյեղուէր բոլոր երկիրներու մամուլի էջերէն։ Անոր շուրջ գրուեցան բազմաթիւ գրքեր ու յատուկ ուսումնասիրութիւններ։ Ռուսաստանի Պետական Դումային մէջ հարցապնդում եղաւ եւ կառավարութիւնը ճարահատ քննութիւն կատարեց, որու հետեւանքով շարք մը բարձրաստիճան ոստիկանական պաշտօնեաներ դատի ենթարկուեցան եւ ռուս կայսրութեան վարկը մեծապէս ինկաւ օտար պետութիւններու աչքին։

Եւ իսկապէս, դէպքն աննախընթաց էր ու դասական։

Մէկը, որ եղած է Ռուսաստանի ամէնէն ուժեղ յեղափոխական կուսակցութեան հիմնադիրներէն եւ տարիներ շարունակ անոր մարտական կազմակերպութեան պարագլուխը,— յանկարծ երեւան կուգայ իբրեւ ցարական գաղտնի ոստիկանութեան գործակալ...

Սակայն, Ազէֆի բացառիկ դերը կը կայանայ անոր մէջ որ,ան միայն իր կուսակցութեանը չէ որ կը դաւաճանէ։ Իր յեղափոխական եւ ոստիկանական գործունէութեան տասնեւհինգ տարիներու ընթացքին, ան ամենավարպետ ձեւով խաղացած է երկու լարերու վրայ, միաժամանակ դաւելով ու խաբելով թէ՛ յեղափոխականները եւ թէ ոստիկանութեան քաղաքական ճիւղը (Գաղտնի Բաժանմունք)։ Առանց խղճի խայթ զգալու, այս հրէշը, կախաղան է հանած տասնեակներով անհաբեկիչներ եւ խղճի նոյն հանդարտութեամբ ահաբեկման ենթարկած՝ իշխաններ, նախարարներ, նահանգապետներ ու ոստիկանապետներ։

Եւ մտածել, որ այդ ահաւոր արարքներու միակ մղիչ ուժը եղած է անձնական շահը...

×

Եւնօ Ազէֆը ծնած է 1869ին, հրէական աղքատ ընտանիքէ մը։ Հինգ տարեկանին, Ազէֆի հայրը կը փոխադրուի Ռոստով, որ այդ ժամանակ հարաւային Ռուսաստանի առեւտրա-արդիւնաբերական կեանքին մէջ առաջնակարգ դեր կը խաղար։ Դիւրութեամբ հարստանալու տենչը շատերը կը քաշէր դէպի այդ քաղաքը։ Եւ Ազէֆի մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը կ՚անցնին դրամատենչի մթնոլորտին մէջ։ Հանգամանք մը որ իր կնիքը կը դրոշմէ Ազէֆի յետագայ ամբողջ կեանքին վրայ։ Քսանըմէկ տարեկանին աւարտելով գիմնազիոնը, Ազէֆը նախ կը զբաղի մասնաւոր դասերով. ապա տեղական թերթի լրաբեր կը դառնայ, յետոյ գրասենեկային գրագիր եւ վերջն ալ՝ առեւտրական միջնորդ։

Դեռ դպրոցը եղած ժամանակ, կը ծանօթանայ յեղափոխական երիտասարդութեան հետ եւ կը յաճախէ անոնց հաւաքոյթներուն։ 1892ի սկիզբները, Ազէֆը թռուցիկներ տարածելուն համար կասկածելի կը դառնայ եւ կ՚իյնայ բանտարկութեան սպառնալիքի տակ։ Կ՚որոշէ փախչիլ արտասահման, ուր, առանց ատոր ալ, կ՚ուզէր երթալ ուսումը շարունակելու համար։ Սակայն, այդ ծրագիրն իրագործելու համար, դրամ չունէր։ Ազէֆը, միջոցներու մէջ խտրութիւն չդնելով, կը ծախէ առեւտրականի մը կողմէ իրեն վստահուած ապրանքը եւ ութ հարիւր ռուբլի գրպանելով՝ կ՚անցնի Գերմանիա։ Կը հաստատուի Կարլսրուհէ քաղաքը եւ կ՚արձանագրուի իբրեւ ուսանող տեղական բազմարուեստեան վարժարանին մէջ (պոլիտեքնիկ)։

Իրմէ զատ, այդ նոյն քաղաքին մէջ կ՚ուսանէին նաեւ ուրիշ Ռուսեր, որոնց մէկ քանիին հետ Ազէֆը ծանօթ էր Ռոստովէն։ Ազէֆը կ՚անդամագրուի սոցիալ-դեմոկրատ ուսանողական միութեան, որու նպատակն էր նուիրուիլ Ռուսաստանի աշխատաւորութեան ազատագրման պայքարին։

Տարին չլրացած կը սպառի դրամը եւ Ազէֆ ժամանակ մը կէս կուշտ, կէս անօթի կեանք մը կը քաշքշէ։ Ծնողքը ի վիճակի չէ օգնելու, իսկ ուրիշ տեղէ ալ դրամ ստանալու յոյս չկայ։ Ի՞նչ ընել։ Այս հարցին Ազէֆը կուտայ մէկ պատասխան, որ կը դառնայ իր ապագայ կեանքին ուղեգիծը։

1893 ապրիլ 4ին, Ազէֆը նամակով մը կը դիմէ Ռուսաստանի ոստիկանութեան Գաղտնի Բաժանմունքին, կը յայտնէ իրենց ուսանողական խմբակի կատարած աշխատանքները եւ կ՚առաջարկէ իր ծառայութիւնը, իբրեւ լրտես։ Թէեւ այդ նամակն անստորագիր էր, բայց ոստիկանութեան Ռոստովի մասնաճիւղին օժանդակութեա՞մբ, կարելի կ՚ըլլայ իմանալ թէ որու հետ գործ ունին։ Ստանալով դրական պատասխան, Ազէֆն իր ծառայութեանց համար ամսական 50 ռուբլի կը պահանջէ։ Ի հարկէ ոստիկանութիւնը սիրով կ՚ընդունի այդ համեստ պահանջը եւ Ազէֆը կը վարձուի իբրեւ գաղտնի գործակալ։

Նոր ռոճիկը բաւական կը բարելաւէր Ազէֆի վիճակը։ Բայց որպէսզի ընկերներուն մէջ կասկած չձգէ, ժամանակ մըն ալ նոյն քաղցած կեանքը քարշ կուտայ։ Միաժամանակ բազմաթիւ խնդրագիրներով կը դիմէ զանազան բարեգործական հաստատութեանց, օգնութիւն խնդրելով, ուսումը աւարտելու համար։ Անշուշտ խնդրագիրները զրկելէ առաջ կը կարդայ ընկերներուն։ Յետոյ իր կուշտ կեանքը կը բացատրէ, պատմելով թէ դրամ ստացած է այդ աղբիւրներէն։

Ազէֆի նոր կեանքը փոփոխութիւններ յառաջ կը բերէ նաեւ իր տեսակէտներուն մէջ։ Մինչ այդ, հակառակ էր ծայրայեղ յեղափոխական միջոցներու եւ կողմնակից՝ մարքսեաններու։ Իսկ գաղտնի գործակալ դառնալէ յետոյ, կը ջատագովէ ահաբեկումը՝ իբրեւ յեղափոխական պայքարի միակ միջոց։ Իր բուռն յեղափոխական արտայայտութիւնը, որոշ դիրք կը ստեղծէ Ազէֆի համար՝ ուսանողական շրջանակներու մէջ։ Սովորաբար քիչ կ՚արտայայտուի, տեսական խնդիրներու եւէ չիյնար եւ միշտ կը ստանձնէ գործնական աշխատանքներ։ Այցելելով Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ շարք մը ռուս ուսանողական կեդրոնները, կ՚ընդլայնէ իր ծանօթութեան շրջանակը։ 1894ին Պեռնի մէջ կը ծանօթանայ Ժիտլովսկի ամուսիններու հետ, որոնք հիմնադիրներն են «ռուս սոցիալիստ-յեղափոխականներու արտասահմանեան միութեան»։ Այս միութեան շնորհիւ էր, որ յետագային ինքն ալ դարձաւ սոցիալիստ-յեղափոխականներու կուսակցութեան հիմնադիրներէն մէկը։ Այդ նոյն քաղաքին մէջ ծանօթացաւ յեղափոխական ուսանողուհիի մը՝ իր ապագայ կնոջ հետ։ Պարզ է, որ կինն իր ամուսնին լրտեսութեան մասին բան չէր գիտեր։

Այդ ժամանակները Ազէֆի շուրջ շշուկներ կը ծագին եւ Կարլսրուհէի իր ընկերները կը սկսին կասկածիլ անոր լրտեսական դերի մասին։ Բայց ոչ մէկը լրջօրէն չի զբաղիր այս խնդրով եւ այնտեղի ուսանողներու հեռանալուն հետ կ՚անհետանան կասկածներն ալ։ Նորեկ ուսանողները բան չգիտնալով, կը վստահէին Ազէֆին եւ անոր ղեկավարութեամբ կը կազմեն յեղափոխական նոր խմբակներ։ Ազէֆի յեղափոխական դիրքն այնքան կ՚ամրանայ որ, երբ ժողովի մը մէջ երիտասարդ ուսանող մը զայն գործակալ կ՚անուանէ, ընկերները խորապէս վրդովուած, այդ ուսանողը կը վռնտեն խմբակէն։

Բայց միայն ուսանողական շրջանին մէջ է, որ Ազէֆը իրեն համար դիրք կը ստեղծէ։ Գաղտնի բաժանմունքը խիստ գոհ կը մնայ Ազէֆի ուղարկած զեկուցումներէն ու տեղեկութիւններէն եւ 1899ին անոր ամսական թոշակը կը բարձրացնէ հարիւր ռուբլիի, տարեկան ալ երկու անգամ հարիւրական ռուբլի նուէր տալով։ Այդ նոյն թուականին, Ազէֆը կը ստանայ ճարտարագէտի վկայական եւ Գաղտնի Բաժանմունքի առաջարկով կը վերադառնայ Ռուսաստան։ Ոստիկանութիւնը Մոսկուայի մէջ անոր կ՚ապահովէ ճարտարագէտի պաշտօն մը, միեւնոյն ատեն շարունակելով ամսական ռոճիկը վճարել։

ԱՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ԻՍԿ ՀԱՅԱՍՏԱ՞ՆԸ...

«Յառաջ» հաղորդած էր մարտ 12ին, Ժընեւի մէջ գումարուած միթինկը, որ կազմակերպուեցաւ Հայասիրական Միջազգային Լիկային կողմէ, եւ ուր խօսեցան Պ.Պ. Քրաֆթ Պօնար, պելժ ծերակուտական տը Պրուքէր եւ ընկ. Ա.Ահարոնեան։

Տեղական մամուլը ջերմութեամբ արձանագրեց այս իրողութիւնը։

Այս մասին «La Tribune de Genève» կը գրէ.

— Կը նախագահէր Պ. Քրաֆթ Պօնար, որ կարգ մը տեղեկութիւններ տուաւ Հայասիրական Լիկային մասին, հիմնուած 1920ին, Միացեալ Նահանգներու կողմէ՝ Հայաստանի հոգատարութիւնը ստանձնելու ցաւալի մերժումէն յետոյ։

Յուզիչ խօսքերով ցոյց տուաւ թէ ի՞նչ է հայ աքսորականի մը վիճակը եւ ի՞նչ կրնան ըլլալ անոր զգացումները, երբ մտածէ ներկայիս ամայի եւ աւերակ՝ իր գեղեցիկ հայրենիքին վրայ, ուր կը բնակին բոլշեւիկներ եւ շնագայլեր, մինչ ինքը՝ հայ. ժառանգորդը հիանալի պատմութեան մը, աքսորական կը թափառի աշխարհի ճամբաներուն վրայ... Հայա՞ Հայաստանը. հայա՞ Հայը։ Պէտք չէ ետ կենալ այս աղաղակը արձակելէ։ Արդարութեան կոչ մըն է։

Նոյն թերթը հետեւեալ կերպով կ՚ամփոփէ ընկեր Ա. Ահարոնեանի ճառը.

—Ան դիմում կ՚ընէ Ազգերու Դաշնակցութեան մը «Խղճմտանքներու Ընկերակցութեանը»։ Հայկական հարցը բազմաթիւ հնարաւորութիւններ կ՚ընծայէ. կայ թրքական եղանակը, — ջնջել հարցը, ջնջելով Հայերը։ Կայ բազմաթիւ պետութեանց ներկայի եղանակը, — Ողորմութիւն տալ վերապրող խեղճ Հայերուն, բայց ականջ փակել անոնց պահանջներուն առջեւ, մոռնալ անոնց տրուած խոստումները։ Բայց կայ նաեւ Հայերուն եւ Հայերու ճշմարիտ բարեկամներուն տեսակէտները։ Համաշխարհային մամուլը կը մրոտէ զանոնք, բայց ճշմարտութիւնն այն է որ այս ժողովուրդը որ պատերազմէն առաջ կը համրէր չորս միլիոն հոգի, մեծ եւ ազնիւ ժողովուրդ մըն է, որուն պատմութիւնը հիանալի է։ Երկու հարիւր տարի ամբողջ, հայ տանուտէրներ կայսրեր գրաւեցին Բիւզանդիոնի գահը։

«Այս ժողովուրդն է որ կէս-դար ամբողջ՝ հարստահարուած, տասանորդուած, փճացած, քաջութիւնն եւ ուժն ունեցաւ 1917-18ին յաղթական պատերազմ մղելու Թուրքերուն դէմ։ Պ. Ահարոնեան կը յիշէ Քլէմանսոյի, Լօյտ Ճորճի, անգլիացի, իտալացի ուրիշ նախարարներու կողմէ Հայերուն տրուած հանդիսաւոր խոստումները։ Մեծ պատերազմին մէջ մտած բոլոր ժողովուրդները օգտուեցան հայ արիւնէն, որմէ յետոյ լքեցին Հայաստանը։ 1920 մայիս 10ին, Ազգերու Դաշնակցութիւնը ճանչցաւ Հայաստանը իբրեւ ազատ եւ անկախ պետութիւն, յետոյ դրժեց իր խօսքը։

«Այս ժողովուրդը որ 200 հազար ք. ք. տարածութեամբ հայրենիք ունի կը զրկեն Սուրիա, Պրազիլիա, փոխանակ զրկելու իր երկիրը։ Այդ է որ կը պահանջեն Հայերը։ Անոնք իրենց հայրենիքը կ՚ուզեն եւ չպիտի դադրին զայն պահանջելէ մարդկային խղճէն։

Պ. տը Պրուքէր, Պելճիքայի ծերակուտականը որ Նանսէնի, Մօթթայի, Սէսիլի հետ եղաւ Հայերու պաշտպաններէն մէկը, դրաւ այս հարցումը՝

— Ի՞նչ ընել։ Եւ պատասխանեց.— Չհրաժարիլ»։ Պէտք է շարունակ յուսալ, հակառակ այնքան ձախողութեանց եւ անկումներու, թէ ազգերու համերաշխութիւնը օր մը այնքան ուժեղ պիտի դառնայ, որ կարելի պիտի ըլլայ պահանջել եւ ստանալ Հայերու դէմ գործուած ոճիրին հատուցումը։ Պէտք է որ Հայերը մտնեն Թրքահայաստան, բայց ո՛չ իբրեւ օտարական, ոչ թէ իբրեւ Թուրք, այլ իբրեւ Հայ։

«Թող Հայերու բարեկամները չվհատին. յուսան եւ հաւատան։

Ներկայ բազմութիւնը խորապէս յուզուած, յոտնկայս ունկնդրեց հայկական ազգային երգը եւ մեկնած պահուն, նորէն ան ինքզինքը խուլ քով զտաւ յաւիտենական հարցին առջեւ.— Հայա՞ Հայաստանը»։

Համակրական տողերով, միթինկը նկարագրած է նաեւ Journal de Genève։

Այս առթիւ, բնագրէն քաղելով, կ՚արժէ որ քանի մը հատուածներ ներկայացնենք ընկ. Ա. Ահարոնեանի պերճախօս ու փաստացի ճառէն։

«... Շատ պիտի ասել սակայն, որ չենք եկած այստեղ դիմումն կատարելու ո՛չ Ազգերի Ընկերակցութեան, ոչ Զինաթափումի Համաժողովին, ո՛չ Ժընեւում համախմբուած պետական անձանց հայ դատի խնդրով։

Մօտաւոր անցեալը շատ ծանր, շատ վհատեցուցիչ փորձերից յետոյ եւ մանաւանդ արդի քաղաքական ու բարոյական մթնոլորտում այդ կարգի դիմումի միամտութիւնը չունինք։

Մեր խօսքը սոսկ մի վերյուշ է ուղղուած մարդկութեան լուսաւոր խղճմտանքին, որ ես կ՚անուանէի Ազգերի գեր-Ընկերակցութիւն (Super Soc. des Nations) ու թող ներէ ինձ ասել այստեղ բարձրաձայն, որ այնքան ժամանակ, որ մարդկութեան գիտակից ու պայծառ խղճմտանքը չկարողանայ իր իղձերն ու վճռական կամքը պարտադրել ազգերի բախտի վարիչներին, խաղաղութեան, արդարութեան, իրաւունքի բոլոր ճիգերը դատապարտուած են մնալ սին ու շողշողուն երազներ։

Կատարում ենք այս վերյիշումը, վասն զի գործուած անիրաւութիւնների մոռացումներն են որ հնարաւոր են դարձնում անհատների եւ հաւաքականութեան նոր յանցանքներ, նոր ոճիրներ։

Հայաստա՞նը... ապահով եմ, որ սոսկ յիշատակումն իսկ այս անունի ձեր հոգիների մէջ գրեթէ մեքենայօրէն զարթեցնում է ջարդերի, տեղահանութեան, սոսկումների, արիւնի սարսռազդեցիկ յուշեր ու պատկերներ։

Չպիտի խօսեմ այդ արհաւիրքներից —որոնց հեղինակները, աւա՜ղ շարունակում են մնալ անպատիժ,— չպիտի խօսեմ վասնզի զարհուրելի փորձերը ցոյց տուին, որ այս աշխարհում վայրագութիւն, ջարդ, աւեր, քաղաքական տխրողներ են ոչ գահերի այլարնապարտ ոճրագործների համար։

Աւելին կայ։ Այս սարսափների նկարագրութիւնը փոխանակ պատասխանատու քաղաքական մարդկանց խղճմտանքը բզկտելու, ընդհակառակը մշուշապատեց հանրային գիտակցութիւնը, աքօղելով հայ ժողովուրդի գիտակցաբար յանձն առած զոհաբերութիւնները եւ իր հերոսական ճիգերը իր հայրենիքի փրկութեան համար։

Հայ ժողովրդի ցուցահանած ազատասիրական ու մարդկային առաքինութեան այս անծանօթութիւնն եղաւ պատճառ, որ այս գերազանցապէս արդար քաղաքական դատը միջազգային իրաւունքի իր պատուանդանից իջնելով, շփոթուեց պարզ մարդասիրութեան, քրիստոնէական կարեկցութեան գործի հետ։

Թող ներէք ինձ այստեղ բարձրաձայն յայտարարել որ ոչ մի ժողովուրդ աշխարհում իր ազատութեան համար կռուել է այնքան դաժան, այնքան ահաւոր պայմաններում, որքան Հայն եւ ոչ մի ժողովրդի ազատագրական շարժում եղած է այնքան արիւնահեղ, յամառ ու երկարատեւ, որքան հայկականը։

Տիկիններ, Պարոններ, ո՛չ, հայ դատը մարդկային ողորմութեան, գթութեան խնդիր չէ, այլ հայրենիքի ազատութեան համար կէս դարուց ի վեր անխնայ մարտնչող ժողովրդի քաղաքական դատն է, միջազգային արդարադատութեան ամենէն կիզիչ, ամենէն հրատապ խնդիրներ է այսօր։

Հայկական հա՞րցը... Դա հայ ժողովրդի ազատ ու անկախ ապրելու, զարգանալու, բարգաւաճելու իրաւունքն է իր հայրենիքում։ Իրաւունք, որ միայն անցեալ մեծ պատերազմից ծնունդն առաւ. նա նոյնքան հին է, որքան ինքը՝ հայ ժողովուրդը։

Այդ իրաւունքի հիմքե՞րը կ՚ուզէ՞ք. ահա՛ տակաւին երէկ՝ պատերազմից առաջ չորս միլիոնից մի արիական ազգ, ծագումով, լեզուով, բարքերով, քաղաքակրթական աւանդութիւններով սերտօրէն կապուած յունո-հռոմէական ազգերին. եւ չորս հազար տարուց ի վեր Փոքր Ասիայի սրտում նստած Հայկեան այդ ցեղը աննախընթաց կորովով ու տոկունութեամբ ստեղծել է մշակոյթով հարուստ, արեւմտեան քաղաքակրթութեամբ պերճացած մի հայրենիք— Հայաստանը, որ Սեւանայ լճի ափերից մինչեւ Վանայ ծովն է ձգւում, եւ Սեւ ծովի ափերից մինչեւ Հայկական Տաւրոսը։

Եւ իրար յաջորդող չորս փառաւոր դինաստիաներ, Հայկազեան Արշակունի, Բագրատունի եւ Ռուբինեան (Կիլիկիայում) վարել են այս ժողովրդի բախտը արդարութեան եւ իմաստութեան լուսաւոր ուղիներով։

Հայ ժողովրդի կենսունակութեան եւ քաղաքակրթական կարողութիւնների որպէս մի փայլուն ապացոյց, ինչո՞ւ չյիշատակեմ նաեւ մեր հինգերորդ դինաստիան, որ հայ հայրենիքից դուրս, Բիւզանդիայում IX—XI դարերում տասներկու հայազգի միապետներով արեւելեան կայսրութեան զօրութիւնն ու փառքը հասցրեց անգերազանցելի բարձրութեան։

Իր ալեծուփ պատմութեան ընթացքին, յաճախ յաղթական Ասիայից ներս խուժող բարբարոսների դէմ, երբեմն պարտուած արեւելքից եւ արեւմուտքից հասնող հարուածների տակ, այս ազգը սակայն երբէք չթողեց փոքր աւիական բարձունքներին իր ձեռքով վառած յունո-հռոմէական քաղաքակրթութեան ջահը. ահա, հազարաւոր տարուց ի վեր։

Վերջին մի քանի դար մեծագոյն թշուառութիւնն ունեցաւ Բալկան ազգերի հետ թիւրքական աւերիչ, անհնարին բռնութիւնը կրելու։ Եւ իրեն բախտակից միւս ժողովուրդների պէս, վերջապէս ծառացաւ իր թիւրք ոսոխների դէմ եւ ահա կէս դար է, որ անընդհատ կռւում է իր ազատութեան, իր հայրենիքի համար։ Ահա հայկական հարցը։

Գիտէք անշուշտ որ վերջին պատերազմի ստեղծած բարեպատեհ պայմաններն օգտագործելով, թիւրք կառավարութիւնը մէկ միլիոն եւ աւելի անզէն հայ ազգաբնակութեան փչացրեց, յուսալով այսպիսով ընդ միշտ լուծել հայ դատը։

Անմեղների, կանանց ու երեխաների ջարդով քաղաքական ազգային խնդիրներ լուծելու այս մեթոդը չքննենք վերստին, վասնզի աշխարհի հանրային կարծիքը արդէն քննել է եւ ըստ արժանւոյն գնահատել այդ lèse - humanitéն, որպէս ժխտումն մարդկային ամէն խղճմտանքի, անարգանք ու խարան քաղաքակրթութեան, անէծք ու պղծութիւն տիեզերական պատմութեան»։

Ընկեր բանախօսը յետոյ մանրամասնօրէն, թւականներով եւ վաւերագրերով պարզեց Հայկական դատին զանազան ելեւէջները՝ մեծ պատերազմի ընթացքին, բազմազան հաւաստիքներն ու յանձնառութիւնները Սէվրէն մինչեւ Լօզան եւ եզրակացուց.

— «Մեծ հասարակութեան համար որ յաճախ անգէտ է իրականութեան եւ կամ մոլորած միջազգային որոշ մամուլի շահախնդիր յերիւրանքներով, հայկական հարցը պարզ մարդասիրութեան ու կարեկցութեան խնդիր է, թշուառներին ողորմութեամբ աժոքելու պարտականութիւն։

Բուն, իրական, իրաւական հայկական հարցը հայ ժողովրդին հարցրէք, այն փախստական, անապաստան հայ բազմութեանը, հարցրէք ահա այս հայ երիտասարդներին, որոնք երէկի որբերն են Եղեռնից ճողոպրած, որոնք ամէնքը իրենց դարաւոր հայրենիքի, հինաւուրց Հայաստանի կարօտովն են տառապում։

Օջա՞խ, ողորմութի՞ւն, գաղթականների գրասենեակների չէմքե՞ր,— ո՛չ, ո՛չ, հազար անգամ ոչ. Հայ ժողովուրդը իր հազարաւոր տարիներից հայրենիքն է պահանջում, նա երբեք, երբեք չի հրաժարիլ իր արդար իրաւունքից. իր հայրենի հողից, ուր այնքան արիւն քրտինք է թափել։

...Ո՛չ, հազար անգամ ոչ. ժողովուրդը բայց չի ուզում ... չի լինի երբեք, իր պահանջը հայրենիքն է, որ թիւրքն է բռնագրաւել եւ որ պէտք է վերադարձնի ուշ-կանուխ։

Եւ մենք չենք դադրի, մինչեւ այդ գերագոյն արդարութիւնը չյաղթանակէ։

Մենք չենք յուսահատուի, ... զանի դաշնագրի ամօթանքը ... տեւական չի կարող լինել. ... հի պատմութիւնը չի կարող ... կել ու տոկալ այդքան ... թշնամանք մարդկային ... նութեան եւ խղճմտանքի։

Թիւրքը պէտք է քաշուի ... յաստանից, ինչպէս քաշուել է ... լոր այն երկիրներից ուր միայն ... ւերածի եւ արեան յիշողութիւն ... ղեց»։

ՇՐՋԱՆԻ ՄԸ ՀՈԳԵՐՆ ՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ

Գ.

3.— Շրջաններու եկեղեցեաց ... ծանրացած պարտքի (գրաւի hypothèque) խնդիր.— *Այս խնդիրը ... նօթ է ձեզ անցեալ ժողովէն ... նախագահ սրբազան հօր տուած ... րանացի բացատրութիւններով։*

Հոգաբարձութեան հետ մեր ... նեցած տարակարծութեանց բանակ... ցութիւնները, այնքան ժամանակ խլեցին մեզմէ, որ մենք չկրցանք այս խնդրոյն պէտք եղած թափը տալ. գոնէ լուծման ճամբան հարթել։

Մեր պատուիրակները՝ ժողովի իրենց վրայ դրած պարտականութեան համաձայն գացին շրջանները։ Ընդհանուր տպաւորութիւնը ա՛յն որ տնտեսական տագնապի ... ծանր շրջանին, երբ ժողովրդեան գործաւոր դասէն 50 տոկոսը անգործ է, առեւտրականն ալ երկու ծայրերը հազիւ իրար կը միացնէ, անկարելի է բացառիկ ճիգ ակնկալել ժողովուրդէն։ Այս պայմաններու ... վարչութիւնս մտածեց բացառիկ մը որոնել, քանի որ բացառիկ ... անկարելի էր։

Վարչութիւնը իբրեւ բացառիկ միջոց որոշեց կազմակերպել վիճակահանութիւն մը եւ այս վիճակահանութեան իբրեւ պարգեւ նշանակել Ֆէնի-Ֆօնտաքը թաղի — Օ'Օլ... վի շրջան— կիսաւարտ մատուռ շէնքը իր 850 մեդր գետինով եւ գոր... Թաղին ժողովուրդը լքած է շէնքը եւ շարունակելու միտք չունի։ Կը կարծենք բաւական զօրաւոր խայծ մըն է այս տոմսակներու սպառումին, երբ մէկը 5 կամ 10 ֆրանքով կարող է կալուածատէր դառնալ բախտին մէկ ժպիտով։ Այս մասին թաղերու թաղականութեանց հետ մենք տեսակցութիւններ ունեցանք եւ առ հասարակ այս միտքը լաւ ընդունելութիւն գտաւ։ Բայց ինչպէս վերը ըսինք, մենք ժամանակ չունեցանք այս ծրագրին մարմին տալու։

4.— Դպրոցի շէնքի գնման յանձնաժողովի լուծում եւ հանգանակուած գումարէն փրկուած 15,000 ֆ... քիչ աւելի գումարին յանձնմանց ... խնդիր.— *Այս հարցը ամէնէն թա... նաւոր խնդիրը դարձուցին վարչու... թեանն հակառակորդ տարրերը, ... րոնց պարագլուխն է այս ժողով... անդամ՝ երեսփոխան մը։*

Պատկառելի ժողովդ կը յիշէ որ ... Վարչութիւնս յանձնեց այս խնդրոյ ... բարւոք լուծում մը տալու հոգը։ Վարչութիւնս իր պարտականութեան կատարեալ գիտակցութեամբ ... գործի լծուեցաւ եւ խնդիրը ... պիտի բարեյաջող լուծման մը ... րաւ, որ կարծեմ ամէնուս ալ փափաք... քած ու ցանկացած նպատակն էր։

Հայրենակցական Միութեանց ներկայացուցիչները ժողովի հրաւիրեցինք յունուար 10ին, կիրակի օր, Պալաքեան Սրբազան կը նախագահէր։

Վարչութիւնս՝ թեմական Երեսփ. Ժողովի որոշման եւ այդ ուղղութեամբ իր տարած աշխատանքներուն համապատասխան զեկուցումով մը խնդիրը դրաւ, ժողովականներու առջեւ։

Այս զեկուցումէն վերջ մտքերու փոխանակութիւնները սկսան, որու միջոցին քիչ առաջ ակնարկուած պր. երեսփոխանը իր բոլոր եռանդը թափեց խանգարելու սկսուած գործը ...

եւ կարգադրութիւնը վիժեցնելու համար նախագահ Սրբազանին զրկած confidentielle նամակ մը ուղղուած պր. Վ. Խորասանճեանի կողմէ, առանց ուղղակի ժողովականնե- րու մէջ բերելու պտտցնելու դիմաւորու- թեան, որուն բոլոր ժողովականները իրենց զայրոյթն ու սրտմտութիւնը յայտնեցին։ Երբ տեղի ու որ այդ մանեօվրան ալ չանցաւ, ալ քանի ժամանակ փորձել ժո- ղովականներու առանձին դիմումով անոնց մաքին ու դատողու- թեան վրայ, արգիլելու համար ժողովին մէջ դպրոցի մը գոյու- թեան տալու որեւէ առաջարկի յա- ջողութիւն, բայց պատիւ ժողովա- կաններուն, ոեւէ արդիւնք։ Ժո- ղովականները միաձայնութեամբ բաւարարեցին դպրոցի համար գրա- ւած շէնքը, վարձելու յառաջացնել ճանճած գումարը եւ այս որոշումին գործադրութիւնը ու դրամը ստանա- լու եւ յանձնելու գործը զարձ- ուեց վստահեցաւ Վարչութեան, թէեւ Վարչութիւնը բուռն փափաք յայտնեց որ Հայրենակցական Միու- թիւնները կազմեն մարմին մը, այս գործը հետապնդելու։

Ցնայած իր վրայ տրուած կա- տարեալ վստահութեան, Վարչու- թիւնս իր բանակցութիւնները միշտ վարեց, գլխաւոր վարձակալին հետ, Հայրենակցական Միութեանց ներ- կայացուցիչներու հետ միասին։ Պա- հանջուած 35 հազար ֆրանքը իջե- ցուց 25 հազարի եւ տան տիրոջ համաձայնութիւնը ստանալու կատար- եալ ապահովութիւն առաւ վարձա- կալէն։ Անցան քանի մը օրեր, զար- մանքով իմացանք վարձակալէն որ տան տէրը Հայոց աննպաստ արտա- յայտութիւններով մերժած է համա- ձայնութիւն. մինչդեռ մէկ օր առաջ, կ'ըսէր վարձակալը, իրեն խոստա- ցած էր իր համաձայնութիւնը։ Ու վարձակալը զանոն շեշտով մը կ'ա- ւելցնէ իր կողմէն որ այս ուղղու- թիւնը եղած է ձեր կողմէն, բանկ կ'ուզէր Հայոց կողմէն։

Շէնքը յարմար էր թէ անյար- մար, լա՛ւ շրջանակի մէջ էր թէ անպատեհ, այդ ալ ուրիշ հարց է, որու շուրջ մեր հակառակորդները բարձրացուցած են անհագին վիվլուկ։ Պ. Արմենակ Կիւլպէնկեան անդամ յղուած է ոեւէ գրել այս նիւթին շուրջ եւ «Հայ Սիրտ»ի 2-3 սիւնակ- ները լեցուցեր. որով մէկ կողմէն կը ջանայ ինքզինք արդարացնելու միջոցներ փնտռել, դրամը Վարչու- թեան չյանձնելու ապօրինի ընթաց- քին համար, եւ միւսէն Վարչու- թեան երեսէն թոյն ու մաղձ կը թափէ։ Թող որ Վարչութիւնը այս խնդիրը՝ դրամը չյանձնելը՝ արժա- նապատուութեան հարց չդարձուց եւ համաձայն եղաւ Երեսփ. Ժողովի մէջ յարգելի ատենապետին հետ որ ինք զանձէ եւ անձեռնմխելի կեր- պով պահէ այս գումարը։

Վերոյիշեալ երեսփոխանը այդ ժողովէն դուրս ալ չէ գացած իր խոստովանելի սեղմերը ցանելէ։ Անմի- ջապէս գացած է զանձապահ Պր. Արմ. Կիւլպէնկեանին եւ սպառնա- լիքով պատուիրած որ դրամը չյանձ- նէ վարչութեան, ինչ որ Պ. Արմ. Կիւլպէնկեան հաղորդած է Վարչու- թեանս իրեն մօտ ղրկած պատուի- րակներուն։

(Մնացեալը յաջորդիւ)

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ԿԵԱՆՔԸ ՔՈՆՍԹԱՆՑԱՅԻ ՄԷՋ

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ, 16 մարտ.— Փետր. 28ի կիրակի օր «Արաքս» Կրթական Միութեան ընթերցարանին մէջ կատարուեցաւ Փետրուար 18ի տօ- նակատարութիւնը։ Ընկերները բո- լորն ալ ներկայ էին։ Եղան արտա- սանութիւններ, խմբերգ, մեներգ։ Ընկեր Յ. Սահակեան գրաւոր կեր- պով պարզեց Փետր. 18ի պատմա- կան ապստամբութեան պատճառները եւ յիշեց քանի մը դրուագներ այդ օրերէն, զորս տեսած էր իր աչքե- րով։ Յետոյ խօսեցաւ ընկեր Թ. Պետրոսեան, վեր հանելով դէպքին բարոյական արժէքը։

Հանդէսը տեւեց մօտ հինգ ժամ։ Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիները մեկ- նեցան գոհունակ տպաւորութեան տակ։

× Երգիծաբան Յ. Պարոնեանի մահուան քառասնամեակի առիթով «Արաքս» Կրթական Միութեան Վարչութիւնը Մարտ 6ին, իր Ըն- թերցարանին մէջ սարքեց դասա- խօսական ժողով մը։ Դասախօսն էր ազգային վարժարանի տնօրէն Պ. Պետրոսեան։ Նիւթը՝ «Երգիծաբան Պարոնեանը»։ Ներկայ էին Արաքս Միութեան անդամ-անդամուհիները։

Պ. Պետրոսեան կրցաւ սեղմ, ամ- փոփ եւ հարազատ գծերով ներկա- յացնել Պարոնեանի կենսագրա- կանը։ «Պարոնեանը հայ բո- լոր երգիծաբաններու մէջ ամէնէն ուժեղ եւ ամենատիրական դէմքն է» ըսաւ եւ ապա կարդաց անոր գլուխ գործոցներէն պզտիկ մասեր։

Պ. բանախօսը խոստացաւ իր բանախօսութիւնը տալ հրատարա- կութեան։ Ուստի պէտք չեմ զգար տալ անոր ամփոփումը։

× Պուքրէշի մէջ «Հայ Մշակոյ- թի Բարեկամներու» Միութեան կողմէ սարքուած մշակութային դա- սախօսութիւններու շարքը լրանա- լէն յետոյ Պ. Արշակ Չօպանեան այ- ցելեց Քոնսթանցա։

Այս առթիւ, մշակութային եւ համազգային նիւթերու շուրջ դա- սախօսութիւններ տալու եւ գաղու- թին զանազան հոսանքներուն, Միու- թիւններուն միջեւ համերաշխ գոր- ծակցութեան մթնոլորտ մը ստեղծե- լու մտահոգութեամբ, կազմուեցաւ մասնաւոր մարմին մը բոլոր հո- սանքներու, Միութիւններուն կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Թաղ. Խոր- հուրդին։ Դժբախտաբար ռամկավար մասնաճիւղէն քանի մը անձեր, որոնք միեւնոյն ատեն Բարեգործա- կանի անդամներ են, արհամարհելով մասնաւոր մարմինին հեղինակութիւնը, իրենց խողովակով ուզեցին բերել Պ. Չօպանեան։ Եւ յաջողեցան։ Այն ատրեճան որ բարի գալուստի զացող հասարակութեան գրեթէ ան- մատչելի դարձաւ Պ. Չօպանեան։

Բարեգործականի մասնաճիւղի վարչութիւնը մարտ 13ի երեկոյեան թէյասեղան մը տուած էր շատ սեղմ շրջանակի մը մէջ, անտեսելով մշա- կութային ամենամեծ Միութիւնը, «Արաքս» կրթականը եւ Գթութեան Խաչը եւն.։

Շրջապատող խմբակը ծիծաղելի փութկոտութեամբ կ'աշխատէր հիւ- րը հեռու պահել Ազգ. դպրոցէն, Թա- ղականութեան կազմէն, «Արաքս» կրթական Միութենէն, Գթութեան Խաչէն։

× Մարտ 13ին, կիրակի օր, «Էլպիս» սրահին մէջ տեղի ունե- ցաւ Պ. Չօպանեանի առաջին բա- նախօսական հանդէսը։ Նիւթն էր «Հ. Բ. Ը. Միութիւնը»։ Բազման խօսքը ըրաւ հոգեւոր հովիւը։ Բա- նախօսը բացատրեց Բարեգործական Միութեան ծագումը, զարգացումը եւ կատարած ու կատարելիք գոր- ծերը։

Երկրորդ բանախօսութիւնը տեղի ու- նեցաւ մարտ 14ին երեկոյեան ժա- մը 8ին «Արաքս» սրահին մէջ։ Սոյն բանախօսութիւնը սարքած էին ե- րեք Միութիւններ,— «Արաքս», «Ե- րեւան» եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը։ Խուռն բազմութիւն մը կար։ Բազմանխօսքն ըրաւ դպրոցի տնօրէն Պ. Թ. Պետ- րոսեան։ Պ. Չօպանեան մօտ քսան վայրկեան խօսած էր, երբ ծանր տկարութիւն մը զգալով չկրցաւ շա- րունակել իր խօսքը։ Նիւթն էր «Հայ բանաստեղծութիւնը»։ Ներ- կաները տխուր տպաւորութեան տակ ցրուեցան սրահէն։ Յետոյ Թաղականութեան ուղեկցութեամբ այցելեց ազգային երկսեռ վարժա- րանը եւ ներկայ եղաւ քանի մը դասարաններու դասաւանդութեանց, գոհ մնացած էր դպրոցէն եւ մաս- նաւորապէս տնօրէնին հմտութենէն։ Իր այցելութեան առթիւ հրաւիր- ուեցաւ «Արաքս» կրթական Միու- թեան Գրադարանը եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հաւաքավայրը, եւ պատուասիրուե- ցաւ թէյով։ Պ. Չօպանեան ջերմա- պէս գրուատեց այսպիսի հաստա- տութեան մը գոյութիւնը եւ ծանօ- թացաւ սոյն Միութիւններու եւ Գթութեան Խաչի վարչութեանց անդամ-անդամուհիներու հետ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Տնտեսական տագնապը

Տնտեսական խնայողութիւնը գործադրելու համար կազմուած մի- ութեան վարչական ժողովը որոշեց Թուրքան պայրամի առթիւ ուժ տալ տեղական ապրանքներու գործածու- թեան։

Պատերը փակցուած մեծ ծանու- ցումներով կը յանձնարարուի ժողո- վուրդին որ զգեստեղէնի համար տե- ղական ապրանքներ գործածեն, շա- քարեղէնները տեղական շաքարա- գործներէ առնեն, պայրամի առթիւ հիւրերու թուլ, չամիչ, նուշ եւ Այն- թապի պիստակ մեծարուին եւ տղոց համար ալ դրամատուններու յա- տուկ դրամի տուփեր նուիրեն։ Ո- րոշուած է որ Թուրքան պայրամի առթիւ բատերոյով բանախօսութիւն- ներ ալ ըլլան։

Այս գումարման մէջ որոշուած էորշաքարագործներունառաջարկուի որ ինչպէս շաղանակէ եւ տանձէ, նոյնպէս թուզէ շաքարեղէն պատ- րաստուի եւ անոնք հրամցուին հիւ- րերու։

× Ազգ. Մեծ Ժողովը խորհրդակ- ցութիւն կատարեց մենաշնորհի պաշտօնեաներու վերաբերեալ օրէն- քի մասին։

Մաքսային եւ մենաշնորհներու գործավար Ալի Րանա պէյ բացատ- րեց թէ այս օրէնքով հաստուցում պիտի ըլլայ անոնց, որոնց պաշտօ- նին վերջ կը տրուի, իսկ իրենց պաշտօնին մէջ գեղծում գործողները եւ թերացողները դուրս կը մնան։

Կազի Այնթապի երեսփոխան Րէշիտ պէյ դիտել տուաւ թէ մէկ կողմէ խնայողութիւն կ'ընենք եւ միւս կողմէ հատուցում կուտանք։ Յայրայեղ խնայողութիւն պէտք ընել, ըսաւ։

+ Ազգ. Մեծ Ժողովի պիւտճէի յանձնաժողովը Ազգ. Մեծ Ժողովի նիստէն ետք հաւաքուելով, իրեն վերադարձուած մենաշնորհի օրինա- գիծը նորէն քննեց կարգ մը բարե- փոխումներ ընելով պատրաստեց իր տեղեկագիրը։

Բացը Պալիք պաշտօնեաներուն հատուցում տրուելու սկզբունքը պահպանուած է։ Միայն թէ զեղ- չուած են հատուցումներու համե- մատութիւնները։ Նոր ձեւին համա- ձայն, երկու տարի ծառայութիւն ունեցողներուն մէկ ամսական, եր- կու տարիէ աւելի ծառայութիւն ու- նեցողներուն առաջին երկու տար- ուան ծառայութեանց համար մէկ ամսական պիտի տրուի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ - ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ, 21 Մարտ.— Այս տարի կարգ մը պատճառներով ու մասնա- ւորապէս սրահի չգոյութեան պատ- ճառով, Փետրուար 18ի, հայ ժողո- վրդային ըմբոստութեան 11րդ տա- րեդարձը քիչ մը ուշ տօնուեցաւ Վիէնի մէջ։

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կո- միտէի, կազմակերպուած էր գեղե- ցիկ երեկոյթ մը, Մարտ 19ին, Հ. Յ. Դ. Խաժակ ակումբին մէջ։ Բե- մին ճակատը, աջ ու ձախ կը ծա- ծանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։ Ժամանակին արդէն երկսեռ հայրենակիցներու բազմու- թիւն մը գրաւած էր ակումբին բո- լոր նստարանները։

Կը նախագահէր ընկ. Ա. Գասո- նէն որ իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ. «Տասնեակ տարի- ներէ ի վեր, տարագիր հայ ժողո- վուրդը ամէնուրէք կը տօնէ, իր շատ մը ուրիշ ազգային տօներու կարգին, նաեւ Փետր. 18ի ապստամ- բութեան տարեդարձը։ Եւ պիտի տօնէ ամէն տարի, բերել նորազգին Վարդանանցը»։ Ընկերը, կարդաց նաեւ քանի մը հատուածներ ծանօթ բոլշեւիկ Բորեանի այն գիրքէն, ուր կ'ապացուցանէ թէ Փետր 18ին պատճառ դարձաւ Ցեղկոմը, իր անե- րեւակայելի բռնութիւններով եւ կողոպուտներով։

Ընկ. նախագահի խօսքէն վերջ, երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ըխումբ մը ընկերներու եւ համակիրներու մասնակցութեամբ։

Բանախօսելու հրաւիրուած էր ընկ. Բ. Աղաբէկեան (Լիոնէն) որ խօսեցաւ կրակոտ ճառ մը։ Բացա- տրեց Փետր. 18ին տեղի տուող ամ- բողջ պատճառները։ «Հայ ժողովուր- դը, իր երկար մարտնչումներէն յե- տոյ, գտած էր իր ազատութիւնը, եւ ապրած էր մօտ 2 տարի այդ քաղցր կեանքը։ Բայց յանկարծ, կարմիր սուինաւոր բռնակալը, հա- կառակ իր խոստումներուն, սկսաւ անլուր բռնութիւններ կատարել։

Ժողովուրդին համբերութիւնն սպառած ըլլալով, անխուսափելի էր պոռթկումը։ Նախ գիւղերը կապուե- ցան գաւառներուն, եւ այսպէս մին- չեւ քաղաքները, եւ 1921 Փետրուար 18ի օրը պայթեցաւ փոթորիկը»։

ՄԱՄՈՒԼ

"Ցուասպեր„ի Տունը

Գահիրէի մեր պաշտօնակիցը որ խմբագրատան եւ տպարանի փոփո- խութիւն կը կատարէր վերջերս, ար- դար գոհունակութեամբ կը պատմէ խմբագրականին մէջ (7 մարտ).

— «Այսօր փոքրիկ տօն մըն է մեր կազմակերպութեան համար։ Տասնեակ տարիներ մութ նկուղներու եւ խարխուլ շէնքերու մէջ պատսպարուելէ յետոյ, այսօրուընէ «Ցուասպեր»ը եւ «Նաւասարդ»ը տե- ղափոխուած են նոր շէնքի մէջ, ինչ- պէս ժողովուրդը կ'ըսէ, մենք այլեւս «ներկայանալի» սրահ, տպարան եւ խմբ- բագրատուն ունինք։ Չափով մը երե- ւոյթները չնարակելով եւ չափով մըն ալ բառերը չափազանցելով կրնանք ըսել թէ «Ցուասպեր» իր ծաւալով մեծ էր այն շէնքէն, ուրկէ լոյս աշխարհ կուգար։ Ու մեծ էր նաեւ մեր կազմակերպութիւնը այն սրահէն, ուր տեղաւորուած էր տա- րիներէ ի վեր։

Բնինք սակայն որ, փոխուած են ժամանակները ու փոխուած ենք... նաեւ մենք։ Այս փոփոխութեան կենդանի ար- տայայտութիւններէն մէկն է....մեր նոր շէնքը։ Վայելուչ տպարան, յարմարու- թիւններով օժտուած խմբագրատուն եւ ընդարձակ սրահներով գեղեցիկ հաւա- քավայր, ուր գաղութը ու մանաւանդ անոր երիտասարդ սերունդը բոլոր դիւ- րութիւնները պիտի ունենայ «օգտա- կարը հաճելիին միացնելու»։

Որքան մե՞նք գիտենք, նոր «Նա- ւասարդ»ը Գահիրէի հայ համայնքի լա- ւագոյն հաւաքավայրն է, անշուշտ իր յարմարութեանց եւ գեղեցկութեան տե- սակէտով։ Սակայն ան միաժամանակ անոր ամէնէն լայնահոգի հաստատու- թիւնը պիտի ըլլայ անխտիր իր դռները բանալով բոլոր անոնց առջեւ, որոնք հանրօգուտ նպատակ մը ունին։ Անունով «Հայ Տուն» չէ ան, սակայն իր էու- թեամբ այդպիսին պիտի ըլլայ։

Ճոխ ընթերցարան, գրադարան, խմբ- բագրատուն, «Համազգային», Կարմիր Խաչ, Պատանեկան եւ Երիտասարդաց Միու- թիւններ, հանդէսներ եւ դասախօսու- թիւններ, դասընթացք եւ ժողովներ, — ահա այն կազմակերպութիւնն ու այս գործերը, որոնց օթեւանը պիտի հանդի- սանայ մեր նոր շէնքը»։

Արտասանեցին ընկերներ Պ. Մել- քոնեան («Սեւ խաւարը»), Յ. Մաթոս- եան Multa paucise, քերթուած («Ազատամարտ») որ ձօնուած է հայ նահատակներուն։ Երգեցին ընկեր Մ. Մուրատեան («Տանման քուներ»). ձօնուած Տարօնի առիւծ Սերոբի) եւ Պ. Ա. Տիգրանեան («Թող լռէ պլպու- լը» եւ «Քնիր իմ բալիկը»)։

Յետոյ, չորս ընկերներու կողմէ յաջողապէս ներկայացուեցաւ «Եր- կու ծայրայեղները» զաւեշտը կուշտ ու կուռ խնդացնելով հանդիսական- ները։ Ժամը 11ին մեկնեցանք գոհ եւ ուրախ, լեցուն ապագայ յոյսերով։

Ն. Գայեան

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

ԽՄԲ.— Մեզի ղրկուած զեկոյցէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկու- թիւնները.—

Ա.— Դպրոցասէրը իր յոբելեա- նին առթիւ առաջին մանկապարտէ- զը կը հաստատէ Տրակինեանի մէջ, ուր յարմար շէնք մը տրամադրուած է Յառաջդիմասէր ընկերութեան կողմէ։

Պաշտօնական բացումը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ ապրիլի առաջին եօթնակին։ Ուսուց- չուհի նշանակուած է շրջանաւար- տուհիներէն Օրիորդ Խնկուհի Անա- նիկեան։

Բ.— Լիոնի մէջ կազմուած է մասնա- ճիւղ մը, որուն վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալներէ, Վարդան քահանայ Ժամկոչեան նախագահ, Տիկիններ՝ Ռ. Համաժեղեան ատենա- պետ, Մ. Մովսէսեան փոխ-ատենա- պետ, Օր. Ն. Սիւզմէճեան ատենա- դպիր, Տիկին Լ. Չէտէֆճեան փոխ- ատենադպիր, Օր. Ի. Խիկարեան գանձապետ, Տիկիններ՝ Հ. Գարիպ- եան եւ Ն. Սօֆեան խորհրդական անդամուհիներ։

Գ.— Առափնզարի եւ Տրապիզո- նի Նահանգային Հայրենակցական Միութիւնները եւս ջերմ համակրան- քով կը մասնակցին Հայրենակցական Միութիւններու խորհրդակցական ժողովին որոշումներուն։

ՆԻՒԹԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ մարզպանութեան մէջ գումարուած ժողով մը որոշեց.—

ա.) Սուրիոյ կառավարութեան պահանջած 130 հազար ոսկի փոխա- ռութիւնը պիտի տրամադրուի, յատ- կացուելու համար երկրագործներուն։

բ.) Լաթաքիոյ կառավարութիւնը կ'արտօնուի յառաջիկայ ամիս հա- զար թօն ցորեն եւ ալիւր առանց մաքսի հանել։

գ.) Լաթաքիոյ կառավարութեան պահանջած գումարը, գնելու համար բամպակի հունտեր, պիտի տրա- մադրուի։

դ.) Ալէքսանտրէթի եւ Լաթա- քիոյ ժողովուրդներուն մետաքսի հունտերը ձրի պիտի տրուին։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վէպ)

Ա. ՄԱՍ

XIII.

— Իսկ եթէ անո՞նք մեր թիկուն- քէն օր մը լսելի ընեն մեզի, — հար- ցուց Քէպապճեան էֆ. գլուխը դանդաղօրէն շարժելէն, — Սրբազա՛ն, Սրբազա՛ն, լա՛ւ է որ մեր կօշիկէն վեր չելլենք...

— ... Ու մնանք ամէն մէկս մեր կօշիկին մէջ, չէ՞, — ձայնը բարձրա- ցուց վարդապետը գզլապէս նեղսրտած, — վարը կ'երեւի, մենք եւս հաճելի պիտի չգանք... եկեղեցին ալ...

— Է՛, — վրայ բերաւ Դաւիթ էֆ. — եթէ աս ազգին շահը պահանջէ, դպրոցն ա՛լ պտ'փակենք, եկեղեցին ա՛լ պտ'փակենք։

— Հայերէն ալ պիտի չխօսինք, Թերեւս...

— Հարկա՛ւ, եթէ աս ազգին շահը պահանջէ, հայերէ՛ն ալ պտ'չխօսինք, հապա ի՞շ կարծեցիր, Սրբազանս... խօսա- րէ կ'ուզէ, խօսրէ՛... Աս ազգին շահուն համար...

— Բայց, ո՞ր շահուն համար, ի սէր Աստուծոյ... Ա՛զգը, ա՛զգը, ա՛զգը... Այդ ազգէն ի՞նչ կը մնայ, երբ յանձն առնենք դպրոցը փակել, եկեղեցիին դռները գոցել, լեզուէն հրաժարիլ, երգը չերգել... Մեր ու անոնց անուններուն ալ տարբերութիւ- նը ի՞նչ է, արդէն. Դաւիթին «Դ»ն՝ «Տ», իսկ «ի»ն՝ «ու» շուտ կ'ըլլայ, Դաւիթ էֆէնտի...

— Աղէկ, աման՛, Սրբազանս, եկե- ղեցին, դպրոցը, լեզո՞ւն եղէջ է, թէ ազգը... ա՛զգը հարկաւ... Ի՞շ պէտք կայ, ճանը՛մ, առանց բաներու համար օղջ գլօխնիս աւետարանին տակ դնելու... խօսրէ գիտնալու է, խօսրէ... Նայէ՛, աս քաղաքին, մէկուն քիթը արունած ունի՞...

— Հոս ո՛չ, բայց, շրջակա՞յքը, գիւղերը՞, ո՞ր մէկը թուեմ։ 15 միլիոն էր այս ժողովուրդը ու երեք միլիոն մնաց, ու տակաւին համբերել, գլուխ ծռել, եկե- ղեցի ու դպրոց փակել, լեզուն լքել...

— Ի՞նչ ընենք, հարկը օրէնքը կը լուծէ, Սրբազան, — ընդմիջեց Քէպապ- ճեան էֆ.։

— Իսկ ես լուծել չեմ տար... Ցազ- կերտն ալ ուզեց մեր եկեղեցին փակել, բայց փառքը պատիւը առաւ ու տեղը նստաւ...

— Իսկ մենք՝ այս գնացքով լաւ փառքի չենք տիրանար, Սրբազա՛ն...

— Անշո՛ւշտ, Քէպապճեան էֆ. այնքան ատեն, որ ձեռնածալ ու վզերնիս կախ կը նստինք...

— Չըսես, — իրար անցաւ Դաւիթ էֆ. — մէյմէկ չախմախը ցիւփէնկ շալ- կենք լեռը ելլենք...

— Ո՛չ, նստինք, որ օր մը...

— Աս օրը չի գար, ինչալլահ... Հը՛, մենք հոս իքէն, աս օրը չի գար, Սրբազան... Մինակ քի, խօսր որ ըսի, պէտք է երեսի ջուրով էթայ աս մարդը... Մէ՛, սըւո՛ր նայէ — բարձրացուց ձայնը — դուն ելիր տէ կառավարատան էշքին հայերէն երգէ... Տալուրի՞կ ըսին, ի՞նչ ըսին... Աս ի՞նչ անուն է, քուզում Քէ- պապճեան էֆէնտիս...

— Հայաստանի մէջ վայր մըն է...

— Հայաստանի՞... Հայաստանի՞, ըսիր... Վա՛յ, ա՛ս էր պակաս... գիրէ, էֆէնտիմ, տղոցը պիշիմին բնաւ չհաւնե- ցայ... առո՛ր համար աստար զօլու կ'երգէին կոր... Վա՛յ շունշանորդիներ, իրենք չկան թիզուկէս՛արաքէնին հազու- կէս... Չըսե՞ս, Զաքըրճալըներու, Զա- խըճի Մէհմէտներու տէփօ դարձուցեր են վարժարանը...

— Օքքապազհանէ՛, ղարակօզ, — մէջ ինկաւ Օննէս աղա...

— Փորձանքը գլուխնիս եկեր է տէ, մենք կը քնանանք կոր... ինծի նայէ՛, ինծի՛, Սրբազան, աս մարդը պէտ 'թայ, հասկցա՞ր, հի՛չ մի աշխատիր պա- տը ջուր հանելու... մէկ մէկ ա՝ երկու..., — Լա՛ւ, քանի այդպէս է՝ կ'երթայ, — ըսաւ Տաճատ վարդապետ — արիւն ձեր ի գլուխ ձեր։

Ու մօտեցաւ դրանը՝ բանալ եւ վար իջնելու համար։

— Թը՛ք, թը՛ք, թը՛ք, — մատի մը հարուածը՝ դրանը ետեւէն։

— Հէ՞, — լեղապատառ շուրջը նայեցաւ Դաւիթ էֆ.։

Օննէս աղա թիկնաթոռէն ելած էր, արդէն, ու Քէպապճեան էֆէնտի՝ ապա- հոված ինքզինքը՝ փէսը գլուխը դնելով։

— Մտէ՛ք, — լսուեցաւ վարդապե- տին զով ու հաճելի ձայնը։

Դուռը բացուեցաւ։ Կիսամութ էր, արդէն. եւ այդ խոր ու տպաւորիչ լռու- թեան մէջ, գլխաբաց, գլխախոնարհ, խիզախ ու առնական դիմագիծը երեւցաւ Սուրէ- նին, փայփլող հրայրք մը աչքերուն մէջ ու հեւք մը կուրծքին տակ։

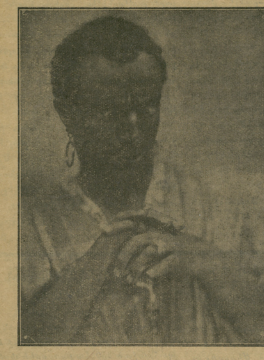
Ամէնքին ապշահար նայուածքին տակ, Սուրէն յառաջացաւ, կանգնեցաւ սենեակին մէջտեղը, նայեցաւ սրբազանին եւ միւսներուն։ Ցուզական բան մը կար նայուածքին մէջ, որ մութին կըփայփլէր։ Անոր ինքնավստահ կեցուածքը եւ հեւ- քը՝ կուրծքին տակ, կապանք դրեր էր բոլորին շրթներուն։ Իսկ Սուրէնի յու- զումը բոպէական չէր։ Տօնանմայէն դար- ձին, ժամերով առանձնացեր էր իրենց սենեակը, ու խորապէս ցաւեր՝ կռահե- լով որ իր այդ քայլը կրնար վտանգ մը բերել իր մեծերուն։ Ու այս մտածումը չարչարեր էր զինքը։ Ճարահատ՝ ելեր էր դուրս՝ շուկայ, մտադրած ըլլալով հօր- եղբօրը ներկայանալ։ Բայց, հազիւ մօտե- ցած անոր խանութին, քայլերը առաջ չէին գացեր. Ներքին հզօր ու տիրական ձայն մը ըսեր էր իրեն — «այդ չէ ճամ- բան»։

Դարձեր էր ետ։ Եկեր էր բակ։ Ու- զեր էր տեսնել մօրեղբայրը։ «Մետրի գնաց» ըսեր էր ժամկոչ Արթին եղբօր պատասխանը։ Ու մինչեւ երեկոյ զո՛ւր տեղը սպասեր էր, որովհետեւ Տէր Մես- րոպ այդ երեկոյ բացակայած էր եկեղե- ցիէն ու գացած տեսնելու Դիմաքսեանը՝ նոյն խնդրին համար։

Յետոյ, իրիկուան դէմ, տեսեր էր հօրեղբայրը, որ կը մտնէր բակ։ Սպասեր էր անկիւն մը։ Ու մինչ անոնք բոլորը փակուեր էին ներսը, աղմուկէն հետա- քրքրուած՝ բարձրացեր էր վեր՝ ականջ տալու համար խօսակցութեան։

Ու հիմա ներսն էր արդէն, անոր հետ դէմ առ դէմ։ Արտակարգ խռովք մը ու մեծ դժգոհութիւն մը մէջը...։ Ու նայեցաւ շուրջը։ Բոլորը կը նայէին իրեն։ Ակնարկը ուղղեց հօրեղբօրը եւ ըսաւ.

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ («Օթէլլօ»ի դերին մէջ)

Չինաճափոն յարաբերութիւնները

Ուաշինկթընի ճափոնական դեսպանին տուած տեղեկութեանց համաձայն, ճափոնական կառավարութիւնը համաձայնութիւն յայտնած է Շանկհայի մէջ պատրաստուած զինադադարի պայմաններուն։

Չինական կառավարութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութեան ուղղուած գրութեամբ մը, փափաք կը յայտնէ որ քննիչ յանձնախումբը կարելի եղածին չափ շուտ մեկնի Մանչուրիա եւ ձեռնարկէ նախատեսուած քննութեան։

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. եւ Անիէռի «Զէյթուն» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրեն

ԱՆԻԷՌԻ Եռագոյն խումբը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, «Սահակ-Մեսրոպ» Դպրադարանի սրահը։

Զեկոյց Կ. Կ.ի կողմէ։

ԱՆԻԷՌԻ Փոթորիկ խումբը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Դպրադարանի սրահը։ Զեկոյց ու դասախօսութիւն։

Նիւթ.— Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները։

ԱՆԻԷՌԻ Պատանեկան միութիւնը 29 Մարտ, Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, Դպրադարանի սրահը։ Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան։ Նիւթ.— Հայրենիք ու ազգութիւն։ Կը հրաւիրուին պատանի համակիրները։

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ Քրիստափոր խումբի դասախօսութիւնը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միութեանս դրադարանին մէջ, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Մարսէյլի Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը որ տեղի պիտի ունենար այս իրիկուն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՐԴԱՆՐԷՍԵԱՆի մահուան առթիւ իր ընտանեկան պարագաներուն։

ՏԷՍԻՆԻ Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւնը կը ծանուցանէ հայ հասարակութեան թէ, այս կիրակի Զատկի տօնին առթիւ տեղւոյս Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նորակառոյց Ակումբին ներքնասրահին մէջ, տեղի պիտի ունենայ Եկմալեան եռաձայն ճանդիսաւոր Պատարագ, երկսեռ 30 հոգի բաղկացեալ երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Մելքոնեանի։ Կը հրաւիրուի Հայ հասարակութիւնը։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Արդարեւ սպասուհիի մը անզգուշութեան հետեւանքով (խորտակուած ամուսինը, իր անկարող բարկութեան մէջ, ճմրթկելով նետեր էր նամակը տախտակամածին մէկ անկիւնը, եւ սպասուհի մը կարդացեր էր զայն), շուտով իմացանք որ Տիկին Անրիէթը առանձին չէր մեկնած, այլ երիտասարդ Ֆրանսացիին հետ (որուն հանդէպ շատերուն համակրութիւնը այդ պահէն սկսաւ արագօրէն անհետանալ)։ Առով հանդերձ, առաջին ակնարկով, կարելի պիտի ըլլար կատարելապէս հասկնալ որպայսփոքրիկ Տիկին Պովարին իր կլորիկ եւ գաւառացի ամուսինը փոխէր սիրուն եւ վայելուչ երիտասարդի մը հետ։ Բայց ինչ որ կը զարմացնէր ամբողջ տունը, այն էր թէ ո՛չ գործարանատէրը, ո՛չ իր աղջիկները, ո՛չ իսկ Տիկին Անրիէթ նախապէս բնաւ չէին տեսած այդ սիրահար պարոնը եւ թէ հետեւաբար պատշգամին վրայ երկու ժամ տեւող գիշերային խօսակցութիւն մը եւ սուրճ առնելու համար պարտէզին մէջ ժամ մը միասին ըլլալը բաւական պիտի ըլլային գրեթէ երեսուներեք տարեկան անբասիր կնոջ մը լքել տալու գիշերով իր ամուսինը եւ իր երկու զաւակները, եւ արկածախնդրօրէն հետեւելու գեղեցիկ երիտասարդի մը որ իրեն բոլորովին անծանօթ էր։

Երեւոյթէն զատելով, մեր կլոր սեղանը համաձայն էր այս բացայայտ խրողութեան մէջ տեսնելու սիրահար զոյգի մը նենգ խաբէութիւնը եւ խորամանկ հնարամտութիւնը միայն։ Յայտնի էր որ Տիկին Անրիէթ շատ երկար ատենէ ի վեր յարաբերութիւն կը պահէր երիտասարդին հետ եւ թէ «այդ մուկի որսորդը» հոս եկած էր միայն փախուստին վերջին մանրամասնութիւնները որոշելու համար, վասնզի — այսպէս կը տրամաբանէին— բացարձակապէս անկարելի էր որ պարկեշտ կին մը, պարզապէս երկու ժամուան ծանօթութենէ մը ետքը այդպէս փախչէր, սուլիչին առաջին հարուածով։ Մինչդեռ ես հաճոյք զգացի տարբեր կարծիք մը ունենալէս, կորովի կերպով պաշտպանեցի այդ տեսակ դէպքի մը կարելիութիւնը եւ նոյնիսկ հաւանականութիւնը կնոջ մը կողմէ զոր ձանձրոյթի եւ յուսախաբութիւններու երկար տարիներու միութիւն մը ներքնապէս պատրաստեր էր որուն ըլլալու ամէն յանդուգն մարդու։ Իմ անսպասելի ընդդիմախօսութեանս հետեւանքով, վիճաբանութիւնը շուտով ընդհանրացաւ եւ ա՛լ աւելի բորբոքեցաւ, երբ երկու զոյգ ամուսինները, թէ Գերմանը եւ թէ Իտալացին, խիկապէս վիրաւորիչ արհամարհանքով մը, մերժեցին ընդունիլ շանթի հարուածին գոյութիւնը որուն մէջ կը տեսնէին միայն յիմարութիւն մը եւ վիպային տափակ երեւակայութիւն մը։

Կարճ խօսքով, շահեկան չէ հոս վերստին ծամել իր բոլոր մանրամասնութիւններուն մէջ փոթորկալից ընթացքը վիճաբանութեան մը որ կ'երկարէր ապուրին եւ փուտինկին միջեւ։ Պանդոկի սեղանատան մասնագէտները միայն սրամիտ կ'ըլլան եւ շատ անգամ անշահեկան են այն պատճառաբանութիւնները որոնց կը դիմենք տաք վիճաբանութեան մը ընթացքին զոր դիպուածը սեղանակիցներու մէջ կը ստեղծէ, որովհետեւ ինչպէս կ'ըսեն, անոնք «ձախ ձեռքով» հաւաքուած են հապճեպով։ Նմանապէս դժուար պիտի ըլլար բացատրել թէ ինչո՛ւ մեր վիճաբանութիւնը այդքան շուտ վիրաւորիչ ձեւեր առաւ. կը կարծեմ որ գրգռումը առաջ եկաւ սա պատճառով որ երկու ամուսինները կը պնդէին թէ իրենց կիները զերծ էին նման վտանգներէ եւ նման անկումներու հաւանականութենէն։ Դժբախտաբար իմ տեսակէտիս դէմ իբրեւ լաւագոյն առարկութիւն անոնք ըսին թէ այդպէս կրնայ խօսիլ միայն մէկը որ կնոջ հոգին կը դատէ ամուրիի մը պատահական եւ շատ դիւրին յաղթանակներու վրայ։ Այս պատասխանը զիս գրգռեց եւ համբերութենս բոլորովին հատաւ, երբ Գերման կինը այս դասը համեմեց բարոյախօսի մը մանանեխով, ըսելով որ մէկ կողմէ կային ճշմարիտ կիներ եւ միւս կողմէ թեթեւաբարոյ նկարագիրներ եւ թէ ըստ իրեն, Տիկին Անրիէթ այս վերջիններէն պէտք էր ըլլալ։ Ասոր վրայ ես ալ իմ կարգիս յարձակողականի սկսայ։ Յայտարարեցի որ ժխտելով սա բացայայտ իրողութիւնը թէ կին իր կեանքի զանազան պահերուն, իր կամքէն եւ իր բանականութենէն աւելի զօրաւոր խորհրդաւոր ուժերու կրնայ անձնատուր ըլլալ, կը ծածկէինք մեր վախը մեր իսկ բնազդէն, մեր խառնուածքին դիւային խորքէն, եւ թէ շատ անձեր հաճոյք կը զգային իրենքզիրենք կարծելով աւելի զօրաւոր, աւելի բարոյականի տէր եւ աւելի մաքուր քան բոլոր անոնք զորս «դիւրին է հրապուրել»։

Ես իմ կարգիս աւելի պարկեշտ կը գտնէի որ կին մը ազատօրէն եւ ցանկութեամբ հետեւէր իր բնազդին, փոխանակ, ինչպէս կ'ըլլայ ընդհանրապէս, իր ամուսինը խաբելու անոր բազուկներուն մէջ, աչքերը փակ։ Գրեթէ այսպէս արտայայտուեցայ, եւ այդ գերազգրգիռ խօսակցութեան մէջ, որքան միւսները կը յարձակէին խեղճ Տիկին Անրիէթին վրայ, այնքան բուռն կերպով կը պաշտպանէի զայն (ճիշդն ըսելով, իմ խորունկ զգացումէս էր որ քիչ մը շատ ... կ'երթայի)։ Այս եռանդս գրգիռ ... թուեցաւ երկու զոյգ ամուս... րուն եւ այս աններդաշնակ ... եակը այնպիսի կատաղութեամբ ... վրաս ինկաւ որ, ծեր Դանիա... զուարթ կերպարանքով մը, ... մէթր մը ձեռքը, ինչպէս ֆութ... մրցախաղի մը դատաւորը, պ... ւորուած էր երբեմն մատներ... կրուտ կողմովը սեղանին զ... լու, իբրեւ ազդարար նշան մը ... լով «gentlemen, please».

Բայց վայրկեանի մը համա... միայն անոր ազդեցութիւնը ... անգամ արդէն իմ հակառակոր... րէս մէկը բուռն կերպով ոտքի ... կանգներ եւ անոր կինը մեծ զ... րութիւնով խաղաղեցուցեր էր զ... Կարճ խօսքով, երկուտասնեակ ... վայրկեաններ եւս ու մեր վիճա... նութիւնը պիտի վերջանար ... ուածներով, եթէ յանկարծ Տի... Կ... մեղմ խօսքերով հանդարտե... ցած չըլլար, կարծես թէ ձեր ... խօսակցութեան փրփրուն ... ները։

(Շար․․․)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՄԱՐՏ 1932

25 MARS 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1837

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ...

Ողջ բացել ան կռվի բազար,
Դունէ դուռ չինում մանզար,
Խերուրն Թարգմանում ղզար,
Հոգի ուրանալ ան ուզում:

ԱՇՈՒՂ ՂՈՒԼ ԱՐԶՈՒՆԻ (1650—1750)

... Տօնական օրեր են: Բարի քրիստոնեաներ կը հաւատան թէ մարդիկ աւելի բարեհաճութեամբ կը լսեն իրար: Թէ կը պայծառանան սրտով ու մտքով:

Առանց բարի քրիստոնեայ մը ըլլալու, օգտուի՛նք այդ բարեհաճ տրամադրութենէն:

Եւ, Չարչարանքի օրով, խօսի՛նք մեր ամենօրեայ չարչարանքներու մասին, որոնց սկիզբը տեսանք, բայց վախճանի մասին ոչ իսկ խորհիլ կ'ուզենք:

Տարուան ո՛ր եղանակէն ալ հաշուէք, պատկերը չի փոխուիր: Նոյն է ինչ որ տարեգլուխին: Նոյնը՝ Զատկին: Ամառ-ձմեռ:

Բայց փոխուա՞ծ է այն օրէն ի վեր — 18րդ դար — երբ կ'ողբար պարսկահայ անգրագէտ աշուղը.

— Ողջ բացել ան կռվի բազար,
դունէ դուռ չինում մանզար...

Այս ողբն արձակած ատեն, աշուղին շրջապատը չունէր այն մտահոգութիւններն ինչ որ ունինք մենք այսօր: Ոչ միայն այս կամ այն գաղութին կամ հատուածին մէջ, այլ «ազգովին»:

Արեւելեան բարբարոսութիւններ, կրօնական հալածանքներ, ներքին փտութիւններ,— այս կարգի հոգերու մէջ կը տապկուէր ժողովուրդը, Արզունիի օրերուն:

Բայց, հող ու արմատ ունէր: Ունէր հաւատք եւ ինքնավստահութիւն: Ու կը տոկար:

Ողբն ու փառաբանութիւնը, երգն ու վէրքը ձգած աշուղներուն, ան կը գալարուէր, կը տքնէր, կը տքար, բայց կը դիմադրէր: Կ'ապրէր: Թող չէր տար որ «կռվի բազար» բացողները, «դունէ դուռ մանզար» (տեսարան) սարքողները մեզնեն ողին եւ հողմավար նախիրի մը վերածեն հաւաքականութիւնը:

Այսօր, քսան անգամ, յիսուն անգամ աւելի դժնդակ է մեր կացութիւնը: Ոչ հող ունինք, ոչ արմատ (մեր խօսքը գաղութներու մասին է): Իբրեւ ազգային ուղղութիւն՝ ունինք անուաղն տասր ճակատ: (Տասը ճակատ, միեւնոյն ժողովուրդին, արմատախիլ եւ ջարդուփշուր զանգուածին մէջ):

Իսկ ամէնէն կսկծալին — քանի կ'անցնին տարիները, այնքան կը ճիւղաւորուին, կը շերտաւորուին ճակատները:

Ինչ որ հասկնալի էր երէկ, խորթ կը թուի այսօր: Ինչ որ հայեբէն էր, դարձեր է չինարէն: Թաղէ թաղ եւ շրջանակէ շրջանակ:

Ներդաշնակութիւն չկայ նոյնիսկ միեւնոյն խմբակցութեան մէջ:

Ներքին անհասկացողութեան ամէնէն կենդանի վառարանները կը կազմեն Հայր. Միութիւնները: Գիւղը չի հանդուրժեր քաղաքին: Քաղաքը կ'ուրանայ գիւղը: Եւ տակաւին, — վերի թաղ, վարի թաղ: Ուղղափառ եւ հերետիկոս:

Եւ երբեւ հետեւանք, այսօր, ի սփիւռս աշխարհի, ունինք այլազան եւ անհամար միութիւններ՝ միեւնոյն նպատակին համար: Միեւնոյն ճամբուն վրայ: Ոչ թէ կուշտ կուշտի, այլ դէմ դիմաց: Ոչ թէ իրարու լրացուցիչ, այլ մրցակից:

Ո՞ւր էր որ, մէկը՝ գլուխը կազմէր, միւսը՝ թեւերը, երրորդը՝ մէջքը կամ աչքը: Ոչ. բոլորն ալ գլուխ են, — գլուխ գլխի զարնուելու համար:

Այս դեռ առոնին տեսարան է: Խնամի-կեսուրի պատմութիւն:

Կացութիւնը աւելի մռայլ գոյնավորներ կը ներկայացնէ քաղաքական ճակատին վրայ: Ներդաշնակութեան պակասը աւելի ակներեւ է այստեղ: Խրամատը՝ աւելի կը շեշտուի օրէ օր:

Տասը տարի է անցած վերջին արտագաղթէն ի վեր, եւ կը թուի թէ տասն անգամ աւելի հեռացած ենք իրարմէ: Հեռացած՝ ոչ միայն հոգեպէս, այլ եւ ֆիզիքապէս: Եւ, իրականին մէջ, ունինք մէկ բանաձեւ, — «Դուք ձեզի, մենք մեզի»: Նոյն իսկ ամէնէն կենսական եւ անվիճելի հարցերուն մէջ:

Լաւագոյն պարագային, ձեռնպահութիւնը կամ կանտիականութիւնը կը համարուի գերագոյն իմաստութիւն:

Բայց աւելի շատ, եւ առտու իրիկուն, ուրի՛շ բան է որ կը տեսնենք.—

Ողջ բացել ան կռվի բազար,
Դունէ դուռ չինում մանզար...

Եւ «հարիւրը հազար թարգմանելով»: Մերկապարանոց փռելով ինչ որ կայ սուտ - իրաւ: Ծուռ ու շիտակ: Օգտակար կամ վնասակար:

Ի՞նչպէս պիտի շարժէր, մեր պայմաններուն մէջ, ուրիշ ո՛ր և է ժողովուրդ:

Կը վարանինք պատասխանել, չվիրաւորելու համար մեր այնքան մեծամիտ սնափառութիւնը:

Կը վարանինք մանաւանդ անոր համար որ, առաջին առթիւ մեր միտքը կ'իյնայ «Լէպլէպիճի» Թուրքը: Թէեւ բոլորովին տարբեր ըլլան պայմանները:

Քրիստոնէութիւնը մէկ Աւագ Ուրբաթ ունեցաւ: Մեր ժամանակից պատմութիւնը Աւագ Ուրբաթներու քստմնելի շարք մըն է, խարուսիկ Զատիկներով:

Եւ սակայն, — որո՞ւ հոգ: Բաւական է որ բոլորս ալ գրել ու ճառել գիտենք: Մեծ ու փոքր քարեր ժողվել և պարսատիկ նետել գիտենք:

Համէքն նստել ան մի պուճախում,
Սուտ-մուտ գիր ան շինում...

Երկու հազար տարիէ ի վեր, սուտ-իրաւ Աւագ Ուրբաթ մը շարժման մէջ կը դնէ, իրարու քով կը բերէ միլիոնաւոր բազմութիւններ:

Մեր անսկիզբ եւ անվախճան, աչօք բացօք տեսնուած եւ սահմռկեցուցիչ Չարչարանքը ոչ իսկ վարիչները, կրնայ մօտեցնել եւ կապել առաքելութեան մը:— Միեւնոյն առաքելութեան: Եւ յանուն ցիրուցան բազմութիւններու փրկութեան... Շ.

Թատրոններու Գործադուլը

Թատրոններու գործադուլի սպառնալիքը կը շարունակուի, ուժգնօրէն, մանաւանդ որ միացեալ ճակատ ստեղծուած է:

Ֆրանսայի վարչապետը ինքն իսկ տեսակցեցաւ բողոքարկուներու ներկայացուցիչներուն հետ, անոնց բացատրեց կառավարութեան ելմտական վիճակը եւ զոհողութիւնը որ տրամադիր է ընելու: Իսկ ելմտական նախարարը յայտնեց թէ միայն թատրոններուն համար, կառավարութիւնը դէմ չպիտի ըլլայ որ պետական տուրքը նուազի հարիւրին 2,5ի. իսկ խնամատարական տուրքը, միայն 1932ի համար ժամանակաւոր կերպով հարիւրին 7,5ի: Պ. Թարտիեօ թելադրեց որ այս նուազումէն գոյացած արդիւնքին բաշխման մասին, թատրոնի եւ սինէմաներու տնօրէնները համաձայնին իրարու հետ:

— Սինէմաներու տնօրէններէն յետոյ, շարժանկարի ժապաւէններ վարձողներն ալ, ժողով գումարելով որոշեցին միանալ շարժման եւ մարտ 29էն յետոյ, որեւէ ժապաւէն չտրամադրել սինէմաներուն:

Շարժումը սկսած է նաեւ ծաւալիլ նահանգներու մէջ:

Ֆաշիստական տարեդարձ

Ֆաշիստական 13րդ տարեդարձը տօնուեցաւ նախորդ օր Հռոմի մէջ: Սեւ շապիկաւորները խմբովին գացին Հռոմի Վենետիկեան հրապարակը, ուր խանդավառ ցոյցեր կատարեցին ի պատիւ Մուսոլինիի: Մուսոլինի ճառ մը խօսեցաւ.— «Ներկայի կարգախօսն է բառ, տոկալ մինչեւ վերջնական յաղթանակ, մինչեւ որ Իտալիա հասնի իր առաւելագոյն զօրութեան»:

Արգելք Պարպիւսի դէմ

Անգլիական իշխանութիւնները հրահանգեցին անգլիական նաւահանգիստներու իշխանութեանց որ թոյլ չտան որ ֆրանսացի հեղինակ գրող Պարպիւսի Անգլիա մտնէ: Նոյն արգելքը գրուած է նաեւ գերման հեղինակ երեսփոխանի մը դէմ:

Պարզապէս հրաւիրուած էր բանախօսելու քաղաքական հրապարակային հաւաքոյթի մը մէջ:

Կեղծ տոլարները

Նիւ-Եորքէն անգլիական թերթի մը կը հեռագրեն թէ 10 տոլարնոց միլիոնաւոր կեղծ թղթադրամներ հրապարակ հանուած են Նիւ-Եորքի մէջ եւ թէ մաս մըն ալ ղրկուած է արտասահման:

Կասկածելի բազմաթիւ անձեր ձերբակալուեցան: Կառավարութիւնը ազդարարեց ժողովուրդին որ զգուշանայ բոլոր այն թղթադրամներէն, որոնք կը պատկանին B 27 723 486 A շարքին:

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԴԱՍԱԴՈՒԼ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

40 ՎԻՐԱՒՈՐ

Պուքրէշի համալսարանին ուսանողները դասադուլ յայտարարեցին նախորդ օր: 3 հազարնոց ուսանողական խումբ մը ցոյցեր կատարեց մայրաքաղաքին թաղերուն մէջ, ոստիկաններուն հետ քանիցս կռուի բռնուելով:

Ուսանողները գացին ոստիկանութեան կեդրոնատեղին, ուր արտասուաբեր ռումբեր նետեցին, յետոյ գացին Ծերակոյտը, ուր ապակիներ կոտրեցին: Կռուի մը ընթացքին վիրաւորուեցան 20 ուսանողներ եւ 20 ոստիկաններ: Համալսարանը փակուած է.

Հնդիկ իսլամները

Հնդիկ մահմետականներու խորհրդաժողովը հետեւեալ պահանջները որդեգրեց,— մահմետականները Հնդկաստանի վարչական սպասարկութեանց մէջ պէտք է պաշտօն ստանձնեն 1)3 համեմատութեամբ, նահանգներու տեղական խորհուրդներուն մէջ այնքան աթոռ պէտք է գրաւեն, որքան նահանգային խորհուրդին մէջ, բանակին մէջ հարիւրին 50 համեմատութեամբ սպայ եւ ենթասպայ պէտք է ունենան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Անգլիա եւ Իրլանտա դէմ առ դէմ

Իրլանտա զիջում չպիտի ընէ

Անգլիոյ գաղթային նախարարը Երեսփ. ժողովին մէջ յայտնեց թէ համաձայն Լոնտոնի իրլանտական ներկայացուցչին տուած տեղեկութեանց իրլանտական կառավարութիւնը կը պնդէ թէ Անգլիոյ հանդէպ հաւատարմութեան երդումը յստակօրէն չէ յիշատակուած դաշնագրերուն մէջ, եւ թէ Իրլանտա, իրաւունք ունի իր սահմանադրութիւնը փոփոխութեան ենթարկելու, համաձայն ժողովուրդին բաղձանքներուն:

— Բացայայտ է թէ ըստ, երդումը լրացուցիչ մասը կը կազմէ 10 տարի առաջ, Իրլանտայի եւ Անգլիոյ միջեւ կնքուած դաշնագրերուն եւ զօր, դաշնադիր կողմերը ցարդ պահպաներ էին»:

Յետոյ, յայտնեց թէ Լոնտոնի կառավարութիւնը՝ Իրլանտայի ուղղած է հաղորդագրութիւն մը, որով իր տեսակէտները կը ճշդէ:

Գալով կալուածային տարեվճարներուն, գաղթային նախարարը ճշդեց թէ Անգլիա պաշտօնական որ եւ է հաղորդագրութիւն չէ ստացած Իրլանտայէն: Սակայն համաձայն Իրլանտայի վարչապետին յայտարարութիւններուն, անգլիական կառավարութիւնը կը կարծէ թէ Իրլանտա մտադրած է վար դնել տարեվճարները:

Այս տարեվճարներու վերաբերեալ դաշնագրերուն ակնարկելով, նախարարը յայտարարեց.

— Իրլանտայի կառավարութիւնը շատ սեղմ եւ յստակ կերպով պարտաւոր է շարունակել այս տարեվճարները եւ անոնց առկախումը պիտի կազմէ բացայայտ բռնաբարում մը այն համաձայնութեան, որուն կապուած է Իրլանտա, որն ալ ըլլայ իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութիւնը:

Նախարարը յիշեցուց կացութեան ծանրութիւնը եւ աւելցուց թէ պէտք է համբերատարութիւն պահել եւ շեշտեց թէ անյարմար է ներկայիս վէճի ենթարկել հարցը:

Գաղթային նախարարը Թագաւորին հետ երկար տեսակցութիւն մը ունենալէ վերջ, մասնակցեցաւ նախարարաց խորհուրդին, ուր քննուեցան Իրլանտայի վարչապետին յայտարարութիւնները:

Իրլանտայի վարչապետին անձնական քարտուղարը յայտնեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ, Անգլիոյ գաղթային նախարարին երեսփ. ժողովին մէջ խօսած ճառին մասին, Տէ Վալերայի կողմէ ոչ մէկ մասնաւոր գեկոյց ունի տալիք:

Իրլանտայի պաշտօնական շրջանակները կը յայտնեն թէ ինչ որ ալ ըլլայ անգլիական կառավարութեան դիրքը, Իրլանտայի վարչապետը, իրլանտական խորհրդարանի բացման իսկ, ապրիլ 20ին, պիտի ներկայացնէ սահմանադրութեան փոփոխութեան յատուկ օրինագիծ մը, մասնաւորելով Անգլիոյ հանդէպ հաւատարմութեան երդումի ջնջումը:

Գալով տարեվճարներու հարցին, Իրլանտա ոչինչ պիտի ընէ յառաջիկայ յունիսէն առաջ, տարեվճարի օրը: Այդ օրը, վճարումները չպիտի կատարուին: Անգլիոյ պիտի մնայ ուրեմն, հաստատել իր իրաւունքները:

Յունաստանի ելմտական կացութիւնը

Վէնիզելոս պիտի հրաժարի՞

ԱԹԷՆՔ, 23 մարտ.— Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբը որ մօտ երեք շաբաթէ ի վեր նիստ կը գումարէր Փարիզի մէջ, հաղորդեց թէ ի նպաստ Յունաստանի յանձնարարած է ժամանակաւոր ելմտական օժանդակութիւն մը:

Այս տեղեկութիւնն ստանալով, Յունաստանի վարչապետը Պ. Վէնիզելոս նկատեց թէ ելմտական յանձնախումբին յանձնարարած լուծումը թոյլ չպիտի տայ որ իր կառավարութիւնը կարենայ ապրիլ 1ին կատարել արտաքին պարտքերու վճարումները:

Այս պայմաններու մէջ, հաւական է որ Պ. Վէնիզելոս վաղը ներկայացնէ իր հրաժարականը եւ թելադրէ ազգային կառավարութեան մը կազմութիւնը:

Դանուբեան Դաշնակցութիւնը

Սերպիոյ արտաքին նախարարը Պ. Մարինքովիչ, Ծերակոյտին մէջ յայտարարեց դանուբեան երկիրներու տնտեսական գործակցութեան մասին.

— դանուբեան համաձայնութիւն մը անկարելի չէ իրագործել, ինչպէս տնտեսական ուրիշ որ եւ է համաձայնութիւն՝ դրացի երկիրներու միջեւ, բայց անհրաժեշտ է նախ վերցնել քաղաքական հարցերը:

«դանուբեան հինգ պետութիւնները չեն կրնար եւ պարտաւոր չեն կազմել աշխարհի մնացեալ մասէն անջատ միութիւն մը: Ստիպուած ենք նկատի առնել նաեւ միւս շուկաները եւ զանազան երկիրներու հետ մեր կնքած յանձնառութիւնները»:

Իսկ Հունգարիոյ արտաքին նախարարը հետեւեալ բացատրութիւնները տուաւ դանուբեան գործակցութեան ծրագրին մասին.— Ֆրանսական ծրագրին էութիւնը կը կազմէ դանուբեան հինգ երկիրներու միջեւ՝ նախընտրական փոխադարձ դաշնագրերու կնքումը: Բայց որովհետեւ դանուբեան աւազանի ճարտարագործ պետութիւնները մասնակից միւս պետութեանց երկրագործական արտադրութեան մէկ մասը միայն կրնան սպառել, այս դրութիւնը կարելի պիտի ըլլար լրացնել՝ դանուբեան խմբակէն դուրս ուրիշ պետութեանց հետ կնքուած համաձայնութիւններով:

Հունգարիա այս հարցով հետաքրքրուած է երեք կէտեր նկատի ունենալով, 1) տնտեսական յարաբերութիւնները, 2) դանուբեան աւազանին մէջ, իր աշխարհագրական կեդրոնական դիրքը, որ իրեն պիտի ապահովէր ապրանքներու փոխանցման առաւելութիւնը, 3) տնտեսական գործակցութիւնը որ մասնակից պետութեանց միջեւ, պիտի դիւրացնէ ելմտական հարցին ուծումը:

Մեծ ողողումներ Կովկասի մէջ

ՄՈՍԿՈՒԱ, 24 Մարտ.— Քուպանի մէջ գետերու յանկարծական յորդումը մեծ ողողումներ պատճառեց ամբողջ հիւսիսային Կովկասի մէջ:

Արդէն 20000 հաւաքական ագարակներ ողողուած են. աղէտին պատճառած վնասները շատ մեծ են:

Կեդր. իշխանութիւնը երեք հոգինոց լիազօր յանձնախումբ մը նշանակեց, կազմակերպելու համար ողողուած շրջաններու բնակչութեան պարպումը: Քուպանի գետին ստորին հոսանքին վրայ, գործաւորները կը ջանան սառի կոյտերը փշրել, դիւրացնելու համար ջուրին դէպի ծով ընթացքը:

Որովհետեւ շատ շրջաններ ողողուած են, տակաւին կարելի չէ եղած ճշդել մարդկային կորուստի քանակը:

Տրոցկիի արկածները

Չեխօսլովաքիոյ մէջ օդափոխութիւն կատարելու համար, Տրոցկիի դիմումը մերժուեցաւ: Չեխօսլովաքիա պահանջեր էր Թուրք կառավարութենէն որ թոյլ տայ Տրոցկիի որ օդափոխութիւնը լրացնելէ յետոյ, վերադառնայ Թուրքիա: Թուրքիա այդ պահանջին գոհացում չէ տուած:

Սօֆիայէն կ'իմացնեն թէ այս մերժումին հետեւանքով, Տրոցկի Պուլկար կառավարութեան դիմած է, որ 4 ամսուան համար իրեն թոյլ տրուի Պուլկարիա երթալ, օդափոխութեան համար:

Պոլսոյ ջուրերուն մէջ երբ ինքնաշարժ նաւակով մը, երկու հոգիի ընկերակցութեամբ, Տրոցկի կը զուարճանար ձկնորսութեամբ, ալիքները նաւակը նետեցին Ինսիզ Ատա կոչուած ամայի կղզին, հոն ուր ժամանակին Պոլսոյ շուները կ'աքսորէին. երեք ձկնորսները գիշերը անցուցին այնտեղ: Յաջորդ օրը միայն, շոգենաւ մը զիրենք փրկեց:

Չեկան աղջիկ կը փախցնէ՞

Փարիզաբնակ գաղթական ռուս մը Փլաթոնոֆ, ոստիկանութեան դիմելով յայտնեց թէ Չեկան առեւանգած է իր աղջիկը:

Փլաթոնոֆ հետեւեալ մանրամասնութիւնները հաղորդեց.— Ռուսիայէն փախելով, ապաստանած եմ Ֆրանսա, կնոջս եւ իր զաւակներուն հետ: Կինս ամուսնալուծուած էր Պազուի մեծ նաւթատէրերէն Թումանեանցէ, որմէ աղջիկ մը ունեցած էր, Ոլիթա Թումանեանց, որ 20 տարու է: Աղջիկ մը ունեցանք Փարիզի մէջ, որ այսօր 10 տարու է: Այս վերջինն է որ առեւանգեցին:

«Ամիսներէ ի վեր ես ու կինս բաժնուած կ'ապրէինք: Երեքշաբթի օր լսեցի թէ կինս մեռեր է: Ուզեցի աղջիկս առնել: Բոլոր դիմումներս ապարդիւն մնացին:

Փլաթոնոֆ կը կասկածի իր քենկալին Ալէքսանդր Քուսիկոֆի վրայ, որ երբ թէ կը պատկանի եղեր Փարիզի խորհրդային դեսպանատան, անկից ստանալով խորհրդաւոր թղթակներ: Այս անձն է որ իրեն դէմ ունեցած ոխը յագեցնելու համար, աղջնականը առեւանգելով, ղրկած է եղեր Ռուսիա:

Քուսիկոֆ սակայն, յայտնած է թէ աղջնակը չէ առեւանգած եւ թէ ինքն իսկ, գայն դրած է Փարիզի շրջակաները, գիշերօթիկ դպրոց մը:

Հանրապետութիւն կը կազմեն ու կը ջնջեն

Պուքրէշի թերթերը կը գրեն թէ ռուսական կառավարութիւնը որոշած է ջնջել Մոլտաւիոյ ինքնավար հանրապետութիւնը, որ կը գտնուի Տնիեսդերի արեւելքը:

Այս հանրապետութիւնը պաշտօնապէս կազմուած էր բոլշեւիկներու կողմէ 1924 հոկտ. 12ին. առով Ռուսիա, մերժելէ վերջ ճանչնալ Պեսարապիոյ կցումը Ռումանիոյ, ցոյց մըն ալ կատարած ըլլալու գոհունակութիւնը կ'ունենար եւ Տնիեսդերի ձախ ափին վրայ կը հիմնէր փրոփականտի կեդրոն մը:

Հանրապետութիւնը ունէր 8500 ք. քիլոմեդր տարածութիւն, 572,000 բնակիչ (173,000ը ռումանացի):

Այս հանրապետութիւնը ջնջելու որոշումը տրուած է անոր համար որ, անոր հաստատումով հետապնդուած նպատակը ձախողած է եւ հանրապետութեան հպատակները խմբովին փախուստ կուտան դէպի Ռումանիա:

Այդ հողամասին վրայ պաշարման վիճակ յայտարարելէ յետոյ, բոլշեւիկները նպատակ ունին եղեր Ռուսիոյ ներսերէն հոն բերել տեղաւորել ռուս բնակչութիւն մը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՊԱՅՔԱՐ՝ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԱՅՔԱՅՄԱՆ ԴԷՄ

Այլեւս տարակոյս չկայ թէ Թուրքիա ամէն օր քայլ մը աւելի կը մխրճուի ճահիճին մէջ՝ տնտեսական գետնի վրայ:

Համաշխարհային տագնապը իր այսօրուան սուր վիճակին հասնելէ տարիներ առաջ, քէմալական Թուրքիան արդէն բռնուած էր տնտեսական քայքայման ճամբան: Տարիներէ ի վեր փորձուած բոլոր միջոցները օգուտ մը չունեցան: Ու Թուրքիա այսօր ոչ միայն արտաքին՝ աշխարհին կը պոռայ բարձրաղաղակ՝ թէ չի կրնար վճարել, միջոցներ չունի վճարելու հանրային պարտքերը, այլեւ Թուրք քաղաքացին, մանաւանդ Թուրք գիւղացին, անօթութեան ու թշուառութեան դատապարտուած է:

Քէմալապետութիւնը իր օտարատեաց, այլամերժ, կասկածոտ ու ազգայնամոլ քաղաքականութեամբ երկիրը հասցուց այս վիճակին: Զուտ թրքական անկախ պետութիւն մը հիմնելու մոլուցքէն բռնուած, Էնկիւրիի վարիչները արհամարհեցին նախ՝ երկրին ոչ-Թուրք գործունեայ եւ շինարար տարրերը՝ սահմաններէն դուրս վտարելով զանոնք, յետոյ պատնէշներ կանգնեցին օտար դրամագլուխին դէմ:

Հետեւանքն եղաւ այսօրուան կացութիւնը: Այսինքն՝ սնանկութիւն ներսէն եւ դուրսէն:

Նախկին ելմտական գործավար Սարաճ օղլու Շիւքրի ամիսներէ ի վեր Ամերիկացիներու եւ Ֆրանսացիներու դուռները ափ կ'առնէ փոխառութիւն մը ապահովելու եւ Հանրային Պարտքի վճարումները ընդհատել տալու համար: Սակայն քաղաքակիրթ երկիրները ո՛չ մէկ վստահութիւն ունին Թուրքիոյ ներքին եւ ապագային մասին, ուստի իր ջանքերը ապարդիւն անցան ցարդ: Միայն ամերիկեան տուն մը յանձն առած է օդանաւեր շինել եւ օդանաւային ներքին սպասարկութիւն հաստատել Թուրքիոյ մէջ:

Թուրքերը հոսկէ կուտան հիմա, որպէսզի օտար դրամագլուխ մտնէ երկրէն ներս, ճարտարարուեստի եւ այլ շինարար ձեռնարկներու ձեւին տակ, որպէսզի թէ՛ գործ հայթայթուի ժողովուրդին եւ թէ երկիրը ինքնաբաւ դառնալու ճամբուն մէջ յառաջդիմէ.

Օտարամերժ քաղաքականութեան վերջ կը տրուի հետզհետէ: Նոր ուղղութեան յայտարար նշաններն են Թուրքեւհելլէն բարեկամութիւնն ու երթեւեկի նոր հրահանգը: Ուշ մնացած այս ձեռնարկները դժուար թէ կարենան բարելաւել կացութիւնը:

Խալք կուսակցութիւնը, որ իրական վարիչն է երկրին, ինչպէս երբեմն Իթթիհատը, լուրջ յուզումի մատնուած է տնտեսական տագնապին առթիւ, որ հետզհետէ կը ծանրանայ: Խորհրդարանի ելմտական քննիչ յանձնաժողովը, 1932ի ելմտացոյցին պատրաստութեան առթիւ խորունկ ուսումնասիրութեանց ձեռնարկած է: Վերջին երեք տարիներու ընթացքին ելմտացոյցը շարունակ բաց ունեցաւ, հակառակ տարուէ տարի կատարուած կրճատումներուն:

Կուսակցութիւն եւ կառավարութիւն խիրարանցումի մէջ են: Կը մտածեն արմատական դարման մը գտնել կացութեան, փոխանակ թուղթի վրայ միայն հաւասարակշռուած ելմտացոյց մը պատրաստելու:

Ելմտական այս տագնապին գլխաւոր պատճառն այն է, որ Թուրք գիւղացին տնտեսապէս քայքայուած է: Կառավարութիւնը տարիներէ ի վեր չի կրնար գանձել տուրքերը, որոնք զանազան ու զարմանազան անուններու տակ կը ճնշեն գիւղացիներու, նաեւ քաղաքացիներու ուսին վրայ: Թուրք թերթերը ամէն առթիւ ալ կը գրեն թէ բանտերը լեցուած են տուրք չվճարող մարդերով: Ու իրատես են՝ գիտել տալու համար թէ բանտն ու ճնշումը դարման չեն: Ընդհակառակն բանտարկուող գիւղացին անգործութեան կը դատապարտուի ու չի կրնար ժամանակին հերկել իր արտը: Եւ յետոյ ինչո՞ւ բանտարկել: Մարդը ի վիճակի չէ իր օրուան հացը ճարելու, ո՞ւր մնաց տուրք վճարելը:

Ներկայ ելմտական տարուան գանձումներու հաշուեկշիռէն կ'երեւի թէ ամէնէն աւելի, անասնաբուծութեամբ պարապող գիւղացիները վճարած են իրենց տուրքերը, որովհետեւ կրցած են ծախել իրենց անասունները: Մինչդեռ ցորեն, բամպակ եւ ծխախոտ մշակողները կամ բնաւ տուրք չեն վճարած եւ կամ շատ չնչին մաս մը միայն կրցած են վճարել:

Եւ որովհետեւ Թուրքիա գերազանցապէս երկրագործական երկիր է, տագնապը կրնայ մեղմանալ այն ատեն միայն, երբ իր արտածելի բերքերուն համար շուկայ գտնէ սահմաններէն դուրս: Այդ ալ կախում ունի համաշխարհային ընդհանուր տնտեսական տագնապին ստանալիք ընթացքէն:

Անցեալ նոյեմբեր 16ին, Էնկիւրիի կառավարութիւնը հրամայեց սահմանափակել ներածումները, դարման տանելու համար տնտեսական տագնապին: Որովհետեւ 1931ի առաջին ինը ամիսներու մաքսային վիճակագրութիւնը ցոյց տուած էր թէ՝ յունուարէն սեպտեմբեր ներածումները եղած են 101,165,359 թրք. ոսկի, իսկ արտածումները՝ 82,630,116 ոսկի. բաց՝ 18,535,243 ոսկի: Մինչդեռ 1930ի նոյն շրջանին բացը 5,543,239 ոսկի էր միայն. այսինքն մէկ տարիէն միւսը առեւտրական հաշուեկշիռին բացը աւելի քան եռապատկուած էր: Քիլոյի հաշուով՝ 1931ի ինը ամիսներուն ներածուած էր 346,453,779 քիլօ ապրանք, ու արտածուած՝ 427,791,562 քիլօ, մինչ 1930ի նոյն շրջանին ներածուած էր 410,157,732 քիլօ ապրանք ու արտածուած՝ 431,122,879 քիլօ:

Թերթերը կը գանգատին նախ թէ՝ արտածուած ապրանքները չեն ծախուած ամբողջովին: Վերջերս Միլլիյէթ (26 փետր.) կը գրէր թէ միլիոններով ոսկի արժող թրքական ծխախոտ անվաճառ մնացած ըլլալով, փճանալու վրայ է Գերմանիոյ մէջ: Այս երկրէն 1931ին Թուրքիա ներածուած է 27 միլիոն ոսկի արժէքով ապրանք, մինչ Թուրքիայէն Գերմանիա արտածուած է 13 միլիոնի ապրանք, անոր ալ մէկ մասը չէ ծախուած, հետեւաբար դրամն ալ չէ գանձուած: Ու կը թելադրէ այսուհետեւ Թուրքիա ապրանք ներածել միայն այն երկիրներէն, որոնք թրքական ապրանք կը գնեն նոյն արժէքով:

Քանի մը ամսուան փորձը ցոյց տուաւ սակայն թէ՝ նոյեմբեր 16ի օրէնքին պատճառով Թուրքիոյ հասոյթները պակսեցան: Այսպէս, երեք ու կէս ամսուան մէջ շուրջ եօթը միլիոն ոսկի պակաս հասոյթ եղած է մաքսատուրքէն, ամիսը երկու միլիոն: Միեւնոյն պատճառով գործածութեանց տուրքը պակսած է 2 ու կէս միլիոն ոսկի: Այս պակասը պիտի շարունակուի ամէն ամիս, որքան ատեն որ գործադրուի ներածումներու սահմանափակման օրէնքը,

Նոր ելմտացոյցը կազմելու առթիւ, Խալք կուսակցութեան վարիչները կը ծրագրեն պակսեցնել պաշտօնեաներու թոշակները: Արդէն այս վերջիններէն «տագնապի տուրք» եւ «շահատուրք» վար կը դրուի ամէն ամիս: Նոր կրճատումին հետեւանքով, շատ նեղ կացութեան պիտի մատնուին պաշտօնեաները, որոնք կարեւոր թիւ մը կը ներկայացնեն: Բարեփոխումի պիտի ենթարկուի նաեւ հանգստեան թոշակի օրէնքը: Կը մտածեն քանի մը տարի ոչ մէկ պաշտօնեայ հանգստեան կոչել, պարապ նստող մարդոց ամսական չտալու համար:

Պիտի ջնջուին կարգ մը մենաշնորհներ, որոնք առանձնաշնորհեալ անհատներու շահերը միայն կ'ապահովեն: Ներքին ճարտարարուեստը քաջալերելու համար, նուազ տուրք պիտի գանձեն այն գործարանատէրերէն, որոնք իրենց նախանիւթերը կը հայթայթեն երկրին ներսէն:

Ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը պակսած է: Հարկատուներու հարիւրին 70ը կը կազմեն գիւղացիները եւ մինչեւ որ այս վերջիններու վիճակը չբարւոքի, Թուրքիա չի կրնար տնտեսապէս ոտքի կանգնիլ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՄԵԾ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Գերմանական օդանաւային մեծ ընկերութիւն մը Խունքէռ դադրեցուց իր վճարումները եւ օրինական հաշուեյարդար պահանջեց: Երեք հազար հինգ հարիւր բանուոր կը բանեցնէր:

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԶԷՖԻ ՄԱՍԻՆ

Բ.

Մոսկուայի մէջ Ազէֆը պաշտօնի կը մտնէ Ընդհանուր Ելեկտրական Ընկերութեան մօտ: Այդ քաղաքին մէջ ալ գոյութիւն ունէր «սոցիալիստ - յեղափոխականներու միութիւն» մը որ ամէնէն ուժեղն էր:

Մոսկուայի յեղափոխականներն արդէն լուր ունէին Ազէֆի գալու մասին: Արտասահմանէն զայն ներկայացուցեր էին իբրեւ հաւատարիմ ու վստահելի ընկեր: Ազէֆն անմիջապէս միութեան մէջ մտաւ: Կը մասնակցէր ժողովներուն, վիճաբանութիւններուն եւ ինչպէս ամէն տեղ, այստեղ ալ կողմնակից էր յեղափոխական պայքարի ծայրայեղ միջոցին՝ ահաբեկման: Այս հրահանգը ստացած էր գաղտնի բաժանմունքէն:

Ազէֆը մասնաւորապէս կը մտերմանայ Մոսկուայի կազմակերպութեան հիմնադիր Արգունովի հետ: Յեղափոխականներու հետ շփման մէջ ըլլալով, հնարաւորութիւն կ'ունենայ ծանօթանալու տարբեր հոսանքներու պատկանող յառաջադէմ մտաւորականներու միւս խմբակներուն գործունէութեան, եւ առատ նիւթ կը գտնէ իր զեկուցումներուն համար: Կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ, ոստիկանութիւնը կը տեղեկանայ հակապետական բոլոր տարրերու գործունէութեան: Սակայն, Գաղտնի Բաժանմունքը չաճապարեր բանտարկութիւններ կատարել, նախ, որպէսզի կասկածներ չյարուցանէ իր գործակալին շուրջ: Եւ երկրորդ, որովհետեւ ոստիկանութեան համար ձեռնտու է որ, գաղտնի կազմակերպութիւնները ծաւալին ու զարգանան, որպէսզի մէկ հարուածով վերջ դնէ անոնց գոյութեան: Ոստիկանական ռազմախաղ մըն է այս զոր շատ լաւ իւրացուցած է նաեւ բոլշեւիկեան Չեկան...

Արգունովի կազմակերպութիւնը Ֆինլանտայի մէջ կը հաստատէ տպարան մը եւ կը սկսի հրատարակել «Յեղափոխական Ռուսաստան» ամսաթերթը, որ արագօրէն կը տարածուի Ռուսիոյ բոլոր անկիւնները: Ազէֆի օժանդակութեամբ, ոստիկանութիւնը կը յաջողի գտնել տպարանի տեղը եւ խիստ հսկողութեան տակ առնել: Այս կացութիւնը խոր մտահոգութեան կը մատնէ յեղափոխականները: Ազէֆ խորհուրդ կուտայ տպարանը փոխադրել երկրի ներսը եւ հաստատել Սիպերիոյ մէջ: Արգունովը սիրով ընդառաջ կ'երթայ եւ տպարանը կը հաստատուի Տոմսկ քաղաքին մօտ: Երբ մամուլի տակ էր ամսագրին երրորդ թիւը, ոստիկանութիւնը կը փակէ տպարանը եւ կը ձերբակալէ Տոմսկի յեղափոխականները:

Տոմսկի դէպքերէն յետոյ, Մոսկուայի յեղափոխականները իրենք զիրենք վտանգուած կը զգային արդէն: Սակայն անձնական վտանգի խնդիրը չէր անոնց մտահոգութեան առարկան: Ի՞նչպէս ըլլալ, որ կազմակերպութիւնն չմեռնի, իրենց բանտարկութենէն յետոյ. ո՞վ պէտք է փոխարինէ իրենց. որո՞ւ յանձնել ղեկավարութիւնը: Բոլորին հայեացքները կ'ուղղուին Ազէֆի կողմը: Մանաւանդ, որ վերջինս տպարանի գրաւման առթիւ մեծ սրտցաւութիւն ցոյց կուտար: Վերահաս վտանգը կը հարկադրէ շտապել: Ազէֆը ինքնաբերաբար կը մտնէ կազմակերպութեան մէջ: Այլեւս իրեն համար կազմակերպական որեւէ գաղտնիք գոյութիւն չունի: Գաղտնի Բաժանմունքն ալ ուրախ-ուրախ ձեռքերը կը շփէ...

Ոստիկանութեան քաջ յայտնի էր, որ Ռուսաստանի ներսը գործող բոլոր գաղտնի կազմակերպութիւններու թելերը արտասահման կը յանգին: Ուստի, անհրաժեշտ էր այնտեղ իր մարդն ունենալ: Եւ կ'որոշուի Ազէֆը ուղարկել արտասահման: Վերջինս Արգունովին կը յայտնէ թէ ելեկտրական ընկերութեան գործերով պիտի երթայ արտասահման եւ պատրաստ է ստանձնելու ամէն տեսակ յանձնարարութիւն: Արգունովին ալ կը համոզէ իրեն ընկերանալ, բայց ան կը մերժէ: Իր տեղը արտասահման երթալ կը հաւանի Միութեան մէկ ուրիշ անդամը՝ Մարիա Սելիւկը: Ազէֆին անհրաժեշտ էր մէկը առնել իրեն հետ, որպէսզի արտասահմանեան ընկերներուն կատարեալ վստահութիւն ներշնչէ:

Ազէֆի մեկնումէն առաջ, Արգունովը անոր կը յայտնէ իրենց բոլոր կազմակերպական ու գրական կապերը, ներքին գաղտնիքներն ու նշանախօսքերը: Ազէֆի վրայ պարտականութիւն կը դրուի շարունակել բանակցութիւնները արտասահմանեան սոց. յեղափոխ. միութիւններու հետ՝ մէկ ընդհանուր կազմակերպութիւն ստեղծելու համար: Եւ Ազէֆը ճամբայ կ'ելլէ այսպիսի պատասխանատու յանձնարարութիւններով: Իր մեկնումէն երեք շաբաթ յետոյ, կը բանտարկուին Արգունովը եւ Մոսկուայի կազմակերպութեան շատ մը անդամները:

Ոստիկանութիւնը հետզհետէ աւելի կը գնահատէ Ազէֆի աշխատանքը: 1900ի սկիզբը ռոճիկը կը բարձրացնեն 150 րուբլիի, իսկ Տոմսկի դէպքերէն յետոյ, Ազէֆ ամսական կը ստանայ 500 րուբլի: Ուրիշ որ եւ է գործակալ այդքան մեծ թոշակ չէր ստացած ցարական ոստիկանութենէն:

×

Բացի Ազէֆէն եւ Սելիւկէն, արտասահման անցած էր նաեւ Գերշունին, իբրեւ ներկայացուցիչ հարաւային կազմակերպութիւններու: Այս երեքը համաձայնելով, կը սկսին բանակցութիւններ կատարել Փարիզի, Պեռնի եւ Պերլինի մէջ: Երկու ամսուան ընթացքին կը հարթուին ծրագրի եւ գործելակերպի շուրջ եղած վէճերը եւ հիմը կը դրուի սոցիալիստ-յեղափոխականներու կուսակցութեան: Նորակազմ կուսակցութեան գլուխը կը կանգնին Վ. Չէռնով, Մ. Գոց եւ Գ. Գերշունի: Առաջինը յայտնի կը դառնայ իբրեւ տեսաբան, երկրորդը կը համարուի կուսակցութեան քաղաքական եւ կազմակերպական կեդրոնական դէմք, իսկ երրորդը՝ գործնական աշխատանքներու վարիչ: Այս վերջինին՝ Գերշունիի հետ, առանձնապէս կը մտերմանայ Ազէֆը: Կուսակցութեան ամէնէն կարկառուն դէմքին հետ ունեցած բարեկամութեան շնորհիւ, ինքն ալ մասնաւոր տեղ մը կ'ապահովէ կազմակերպութեան մէջ:

Ահաբեկումը իբրեւ պայքարի զէնք կ'ընդունուի կուսակցութեան կողմէ: Գերշունին կը հանդիսանայ անոր գլխաւոր ջատագովը: Ազէֆի մասնակցութեամբ, կուսակցութեան 3 պարագլուխները խորհրդակցութեան կ'ենթարկեն ահաբեկման գործադրումը եւ կ'որոշեն առաջին հերթին ահաբեկել ներքին գործերու նախարար Սիպիագինը: Այդ նպատակով, Գերշունին կը վերադառնայ Ռուսաստան: 1902 ապրիլ 2ին, ուսանող Բալմաշեւը, համհարզի զգեստով, իբրեւ մեծ իշխանի սուրհանդակ կը ներկայանայ նախարարին եւ տեղն ու տեղը կը սպաննէ զայն: Մայիս 16ին ահաբեկիչը կախաղան կը բարձրանայ:

Արտասահմանի անցուդարձի մասին Ազէֆը մանրամասն տեղեկագիրներ կը ղրկէ Գաղտնի Բաժանմունքին: Կը յայտնէ նոյնպէս նախարարին դէմ կազմակերպուած մահափորձը եւ կը հաղորդէ Գերշունիի վերադարձը: Սակայն, իր նամակներուն մէջ Ազէֆը ոստիկանութեան խորհուրդ կուտայ չձերբակալել Գերշունին, քանի որ ատով կրնայ վտանգուիլ իրդիրքը կուսակցութեան մէջ: Ազէֆը Գաղտնի Բաժանմունքին մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ Գերշունին: Բայց գլխաւորապէս անոր այն գործունէութիւնը, որ կը վերաբերի մինչեւ ահաբեկումներու ձեռնարկելը: Իսկ ահաբեկման գործին մէջ Գերշունիի դերը կը դարձնէ շատ երկրորդական եւ այդպիսով ոստիկանութեան ուշադրութիւնը կը մղէ ուրիշ ուղղութեան: Այդ խաղին հետեւանքը եղաւ Սիպիագինի սպանութեան յաջողութիւնը:

Ազէֆի կացութիւնը կը դժուարանայ: Պարզ գործակալէն կը դառնայ Ռուսաստանի հզօրագոյն կուսակցութեան կեդրոնական դէմքերէն մէկը եւ ստիպողաբար կը մխրճուի ահաբեկման գործերու մէջ: Ի՞նչպէս ըլլալ, որ, հաւատարիմ մնալով ոստիկանութեան, միաժամանակ կասկածելի չդառնայ կուսակցութեան ներսը:

Այս հարցը լուծելու համար, 1902 յուլիսին, Ազէֆը կը մեկնի Պետերբուրգ: Խրախուսելով իր կատարած աշխատանքները, ներքին գործերու նախարար Պլեւէի հաւանութեամբ, ոստիկանութիւնը կը հրահանգէ Ազէֆին ջանալ մտնել կուսակցութեան կեդրոնական մարմին եւ մարտական կազմին մէջ: Ազէֆը կը ստանձնէ այդ պարտականութիւնը, սակայն, իր մտքին մէջ, բոլորովին տարբեր միտումներով կը ձեռնարկէ գործի: կը սկսի Ազէֆի երկուութիւնը:

Ռուսաստանի մէջ Ազէֆը կազմակերպական գործերով կը պտտի շարք մը քաղաքներ: Ամէն տեղ իրեն կը հետեւին լրտեսներ: Իր իջած բոլոր քաղաքներուն մէջ կը կատարուին ձերբակալութիւններ:

Պետերբուրգի կազմակերպութիւնը կը յանձնուի նոյն Ազէֆին: Գրականութեան փոխադրութիւն, զինապահեստներու կազմակերպում եւ բանուորական խմբակներու ստեղծում,— ահա այն աշխատանքը, որուն ամբողջովին կը նուիրուի Ազէֆը, ոստիկանութեան հսկողութեան տակ: Բանուորական խմբակները սկիզբները կը կազմուին միայն լրտեսներէ: Կը ստեղծուի անյարմար կացութիւն: Կ'որոշեն իւրաքանչիւր խմբակի մէջ պահել միայն երկու-երեք լրտես, որոնք պարտաւոր են մանրամասնօրէն տեղեկացնել խումբի աշխատանքները ու ստացուած գիրքերն ու թուղթերը, առանց կարդալու, յանձնել ոստիկանութեան: Լրտեսներէն մէկը, խմբական առաջին ժողովին իսկ, դարձի գալով, խումբի վարիչ ուսանող Կրեստեանինովին կը խոստովանի իր դերը եւ կը յայտնէ թէ ոստիկանութիւնն իր մարդն ունի կուսակցութեան կեդրոնին մէջ: Կրեստեանինովն իր կատարած հետազօտութիւններէն յետոյ, կը կասկածի Ազէֆէն:

Կը կազմուի քննիչ մարմին մը որ Ազէֆը դատի կը յանձնէ: Սակայն արտասահմանէն կը յայտնեն թէ Ազէֆը վեր է ո՛րեւէ կասկածէ: Գործը կը թաղուի եւ Ազէֆը կը շարունակէ իր մատնութիւնները:

Ոստիկանութիւնը ամէն ջանք կը թափէ գտնելու Գերշունին, բայց կը ձախողի: Նոյնիսկ ցարը մեծ պարգեւ կը խոստանայ անոր տեղը յայտնողին: Կը դիմեն Ազէֆին: Վերջինս յիսուն հազար րուբլի կը պահանջէ: Համաձայնութեան չգալով, Ազէֆը կ'երթայ Մոսկուա, ուր եւ կը տեսակցի Գերշունիի հետ: Գերշունին իրեն օգնական կ'առնէ Ազէֆը եւ կը ծանօթացնէ մարտական կազմակերպութեան գործերուն: Այստեղ ալ կ'որոշեն ահաբեկել Ուֆայի նահանգապետը: Վճիռը կը գործադրուի 1903 մայիս 19ին եւ ահաբեկիչները կ'ազատին: Այդ օրերուն Ազէֆը, իր մեղսակցութիւնը ոստիկանութենէն ծածկելու համար, կը մեկնի արտասահման: Իսկ, Գերշունին, իր անզգուշութեան հետեւանքով կը ձերբակալուի Կիեւի մէջ: Այնուհետեւ մարտական կազմակերպութիւնը կը յանձնուի Ազէֆի ղեկավարութեան:

ԱՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇՐՋԱՆԻ ՄԸ ՀՈԳԵՐՆ ՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Այս ալ դեռ բաւական չսեպելով, Հայր. Միութեանց մտքերն ալ պղտորելու համար, անոնց ուղղած է 22 յունուար թուակիր նամակ մը՝ որով Վարչութեանս հեղինակութիւնը կ'ուրանայ, Հայր. Միութեանց կազմած մարմինը իբրեւ օրինական հանգամանքէ դուրս կը նկատէ, չուզեր իր քով գտնուած տօքիւմանները յանձնել քննիչ մարմնոյն, ու վերջաւորութեան մէջ ալ կը հրահանգէ որ «միութեանց ներկայացուցիչները եւ անհատ նուիրատուները, առանց վհատելու շարունակեն հետաքրքրուիլ այս հարցով եւ իրենց արդար իրաւունքները պաշտպանեն»:

Իսկ «Հայ Սիրտ» թերթի մէջ զանազան ծածկանուններով իր թոյնը հոսած է առատօրէն:

Այդ երեսփոխանը ուրեմն իր երեսփոխանական կոչումին դէմ թերացած է, չըսելու համար դաւաճանած:

Ա.— Աշխատած է անյաջողութեան մատնել Երեսփ. Ժողովի որոշումը՝ հանգամանքներէն մնացած, փրկուած գումարը իբրեւ դպրոցական ֆոնտ պահելու մասին:

Բ.— Այս նպատակին հասնելու համար, միջոցի մէջ խտիր չգնելով, համարձակած է մինչեւ իսկ անձնական նամակի մը ընթերցումին չէզոք ժողովի մը մէջ:

Գ.— Հակառակ Հայր. Միութեանց հետ գոյացած համաձայնութեան եւ անոնց միաձայն վստահութեան, Վարչութեան վրայ, արգիլք է եղած դրամը Վարչութեան յանձնելու...

Դ.— Թոյլ տուած է իրեն Վարչութեան հասցէին եւ հեղինակութեան դէմ վարկաբեկիչ նամակ գրել Հայր. Միութեանց:

Ե.— Ծաղրանքի առարկայ ըրա[ծ] եւ ապօրինի կոչած է այն մարմինը որ ընտրուեցաւ 3 յունուարի ժողովին իբրեւ քննիչ մարմին, Վարչութեան եւ Հայր. Միութեանց ներկայացուցիչներու հաւանութեամբ եւ որոշմամբ:

Զ.— Այդ ժողովին որոշումները չյարգած եւ «տօքիւման»ները մերժած է յանձնել քննիչ մարմնին:

Է.— Իր այս վարմունքով թէ Վարչութիւնը եւ թէ այս պատկառելի ժողովը անարգած է:

Եւ ուրեմն երեսփոխան ըլլալու անարժան է:

Վարչութիւնս կը պահանջէ անոր վտարումը, հակառակ պարագային ինքզինքը վտարած կը սեպէ:

Թող ժողովը ընտրէ:

Աւելցնեմ անմիջապէս որ եթէ երեսփոխան Ջամարեան Վարչութեան հանդէպ որեւէ գանգատ կամ դժգոհութիւն ունէր, զանոնք արտայայտելու տեղը հոս էր, այս ժողովը եւ ո՛չ թէ դուրսը, փողոցները կամ մամուլի սիւնակները:

Եթէ Վարչութեան վարմունքին մէջ հակօրինական գիծ մը տեսած էր, դարձեալ տեղը հոս էր, պէտք եղած sanctionը պահանջելու:

Գիտնալով հանդերձ այս օրինական կէտերը անտեսած է, դիտումնաւոր կերպով կամ բոլոր ժողովականներուն դէմ առանձինն հակակրանք ունենալով եւ կամ անձնական հաշիւ մաքրելու միջոց սեպելով այս առիթները:

Մէկ կամ միւս կերպ, անարժան երեսփոխան է եւ անոր ներկայութիւնը այս ժողովէն ներս անհամա[...] պատասխան երեսփոխանի կոչումին:

5.— Առաջնորդարանի շէնքի խնդիր.— Նախորդ ժողովէն դուք գիտէք արդէն որ Առաջնորդարանի մեր վարձակալութեան ժամանակը լրացած է, եւ կալուածատէրը կը պահանջէ մեր հեռանալը [...] Վարչութիւնս ալ անդրադարձաւ որ նոր եկեղեցւոյ բացումով այս ընդարձակ շէնքը առանց շօշափելի օգտակարութեան մը պահելը, արդարեւ անիմաստ է: Ուրիշ խնդիր եթէ կարենայինք գէթ հոս նախակրթարան մը բանալու յոյս տածել: Ասոր համար դարձեալ Երեսփ. Ժողովի դիւանին հետ համախորհուրդ, վարձքը (25 սեպտ. 931 եւ 29 մարտ 932) վճարելու համար 6386,25 ֆրանք Պ. Յովհ. Սահաթճեան հաճութիւն ունեցաւ փոխառութեան անունին տակ իր մօտ գտնուած ազգային դրամէն վճարել կալուածատիրոջ ներկայացուցչին, միեւնոյն ժամանակ գրաւոր յանձնառութիւն ալ ստորագրեցինք որ անպատճառ յառաջիկայ 29 մարտին պարպենք հոս, անանկ որ այդ թուականը արդէն շատ հեռու չէ եւ ժողովիդ կը մնայ ըստ այնմ անյապաղ կարգադրութեան մասին մտածել եւ որոշել:

Առանց Առաջնորդարանի մնալ հարկէ չըլլար, հետեւաբար [...] պարելու է յարմար վայր մը գտնելու: Ասոր համար կ'առաջարկենք որ, նոյնիսկ այս ժողովին մէջ մարմին մը կազմուի այդ գործը շուտով փոյթ գլուխ բերելու, որովհետեւ մէկ վայրկեանի յապաղումը անհաճոյ երեւոյթներու առջեւ կրնայ դնել մեզ:

6.— Հաշուական խնդիր.— Այս մասը դուք կը ստանաք առանձին մեր հաշուեկշիռով:

Աւելորդ չեմ նկատեր սակայն աւելցնել որ, ինչպէս անցեալ ժողովին մեր բերած զեկոյցին մէջ ալ շեշտած էինք, շրջաններու [...] մեր հասոյթները կէս աւելիով պակսած են, համեմատելով 1927-28-29 տարիներու [...] վրայ բարդուեցաւ հոկտեմբերէն ի վեր նոր եկեղեցին, որով մեր հասոյթները կրկին կոտորակուեցան [...]

Ազգային տուրք գանձել նոյնպէս անհնարին դարձաւ, մեր հարկատուները դեռ 1930էն սկսան [...] բռնել եւ մերժել, կուսակցական կամ անձնական նկատումներով առաջնորդուած:

7.— Ընդհանուր տեսութիւն.— [...] հա, յարգելի երեսփոխաններ, [...] կերը՝ ուր կը գտնուին մեր գաղութի ազգային գործերը:

Շրջանները գոհացուցիչ [...] մէջ մտած են արդէն, շնորհիւ [...] ուած ջանքերուն, շնորհիւ շրջաններու [...] բու բանիմաց եւ աշխատասէր [...] դիրքի եւ հոգաբարձութեանց [...]

...ազգին եւ զգաստ վերաբերմուն... միայն եթէ զուրկն այս վի... ... խանգարող ջանքեր դարձեալ ... չանցընեն, հանդարտ և խաղաղ ... չըլլանը:

Ցաւալի է որ կեդրոնի մասին ... կրնար միեւնոյն խանդավա... ... արտայայտուիլ, հանդարտ ... խօսքը ըսել, քանի որ հակա... ... Մեր հակառակորդները ի... ... գործօն ու պահեստի ուժերը ... մէջ են դրած, մանաւանդ ... եկեղեցւոյ դռները բացուելէն ... վեր...

Այս խիստ ցաւոտ հարցի շուրջ ... միբեր առանձինն ծանրանալ, ... կան այնպիսի տգեղ ցուցա... դրութիւններ եւ ձգտումներ որ միայն ողբալի են իրենց ներքին հոգեբանութեամբ:

Եկեղեցին, որ պէտք էր ըլլար միութեան եւ զօդման միջոց, մեր ցրուած, տարտղնուած այս տխուր վիճակին, դարձուցին ընդհակառակն անմիաբանութեան եւ բաժանման զէնք եւ կը վախնամ որայս ընթացքով աւելի եւ աւելի սրուի եւ խրուի ժողովրդի կողին, յառաջ բերելով անբուժելի վէրք, բանալով խրամատ, ստեղծելով երկուութիւն եւ պառակտում:

Ի դիմաց Մարսէյլի Ազգ. կեդր. վարչութեան Ատենապետ
Վ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

(1931 փետրուար 1 — 1932 Մարտ 1)

ՄՈՒՏՔ		
Նախորդ շրջանէն պատրաստ		172.10
" " Աւանդներ	270.—	
" " Ոսկի ֆրանք	280.—	
" " Արծաթ ֆրանք		
" " 17 Արժեթուղթեր		
Առաջնորդարանի հասոյթներ	8,863.05	
Եկեղ. մոմ, պնակ, խաղաղին	3,055.—	
Ազգային տուրք	18,235.—	
Վկայական, Հոգեհանգիստ, եւայլն	6,825.—	
Միութիւն	15,980.—	52,958.05
Պասկ		
Դպրոց	2,416.15	2,416.15
Եկեղեցին գրուած պնակի հասոյթ		
փոխառութիւն	5,000.—	5,000.—
Նոր փոխառութիւն Գ. Շահլամեան		
Առաջնորդ. Հայր.	451.—	451.
Նախորդ շրջանին ավանսը		
		60,997.30
Մարտ 1 պատրաստ		546.10
ԵԼՔ		
Առաջնորդ. եւ եկեղեցւոյ ծախքեր		
Ելեկտրականութիւն, մոմ, եւլն.	2,527.40	
Գրենական եւ տպագրութիւն	1,188.50	
Երթեւեկ՝ շրջանները	717.60	
Փոստ, հեռագիր, assurance, եւլն.	962.30	5,395.80
Շէնքի վարձք (29 Սեպտեմբեր 1930 — 29 Սեպտեմբեր 1931)		
Առաջնորդարան, Մատուռ	12,111.90	12,111.90
Առաջնորդ. Ս. Հօր	20,130.85	
Քարտուղար	14,700.—	
Տնտես, Դպրապետ	4,600.—	39,430.85
Աղքատախնամի եւ Եկեղ. Հոգաբարձութիւն	312.65	312.65
Փոխառութիւն, վճարում	1,300.—	1,300.—
Դպրոց		
Նախորդ շրջանի պարտք պաշտօնէից	1,550.—	1,550.—
Շրջաններուն (Պասկէ)	350.—	350.—
		60,451.20
Պատրաստ		546.10
		60,997.30
Նախորդ շրջանի պարտք	4,512.—	
Նոր փոխառութենէ գոյացած	3,700.—	8,212.—

(կնիք)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Դպրոց մը վտանգուած

«Նոր Արշալոյս» կը գրէ թէ Պուքրէշի Ազգ. վարժարանը վտանգուած է: (20 մարտ): Պատճա՞ռը.

— «Դպրոցի այսօրուան տագնապալի վիճակը հետեւանք է ընդհանուր տնտեսական տագնապին որ ինչպէս յայտնի է, աւերներ կը գործէ ներկայիս ամբողջ աշխարհի եւ մասնաւորապէս Ռումանիոյ մէջ:

Պուքրէշի հայ եկեղեցապատկան կալուածներու եւ շէնքերու վարձքերը ինչպէս յայտնի է ինկած են եւ հետեւաբար Պուքրէշի Թաղականութիւնն ալ իր կողմէ ստիպուած է համապատասխան չափով նուազեցնել իր դրամական օժանդակութիւնը վարժարանին: Միւս կողմէ աշակերտներու թիւը աւելնալով հասած է մօտ 370ի, աւելցնելով նաեւ ծախքերը: Նոյն ընդհանուր տնտեսական տագնապին պատճառով աշակերտներու ծնողներէն շատեր չեն կրնար վճարել իրենց զաւակներուն ուսման թոշակները:

Դպրոցը ուրիշ եկամուտներ չունի: Աչհասիկ դրութիւն մը որու հետեւանքով դպրոցը այս տարի քանի մը հարիւր հազար լէյի բացի առջեւ կանգնած է արդէն, որ կրնայ վտանգել նոյնիսկ դպրոցի գոյութիւնը:

Վարժարանի հոգաբարձութիւնը որ Պուքրէշի հայ լաւագոյն ու երիտասարդ ու եռանդուն ուժերէն կը բաղկանայ, ոգի ի բոխն կ'աշխատի դպրոցը կանգուն պահելու համար: Անցեալ շաբթուան տրուած «Արեւելեան պարահանդէս»ն ալ, ինչպէս յայտնի է, ի նպաստ ազգային վարժարանի կազմակերպուեցաւ՝ նոյն հոգաբարձութեան բոլորանուէր ջանքերով ու անդուլ աշխատանքով եւ մօտ 150,000 լէյի նպաստ մը բերաւ դպրոցին:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Ներգաղթ

Վերջին լուրերու համաձայն, ներգաղթի պատուիրակը նկատի չառնելով ցարդ պատրաստուած ցանկերը, նոր արձանագրութեանց ձեռնարկած եւ հազար հոգի ցուցակագրած է, թէ քաղաքէն եւ թէ գիւղերէն:

Քաւալլի մէջ արձանագրուած են 350 հոգի:

Ներգաղթի պատուիրակը պիտի հանդիպի նաեւ Կիւմիւլճինա եւ Տէտէ Աղաճ: Այս վերջին քաղաքէն 30-40 ընտանիքներ կ'ուզեն Հայաստան երթալ, թշուառութեան մատնուած ըլլալով:

ՍՈՒՐԻԱ

Չորս հայ կառմուկներ կ'արտաքսուին

Սուրիոյ Մարզպանութեան մէկ որոշմնագրով որպէս անբաղձալիներ՝ հովանաւորեալ երկիրներու սահմաններէն դուրս կը հանուին հետեւեալ չորս հայ համայնավարները.— Խաչիկ Բարձիկեան (Պոլսեցի), Սարգիս Սէօլէօզեան (Պուրսացի), Գրիգոր Գալընճեան (Պոլսեցի), եւ Յովհաննէս Քէշիշեան (կեսարացի):

Առնք տեղական անցագիր չունենալով, ստարահպատակ կը ճանչցուին, եւ պարտաւորուած են մեկնիլ մինչեւ 10 օր:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ելմտական տագնապը

Յօրենի տագնապին հետ, ելմտական տագնապը եւս խոր մտատանջութիւն կը պատճառէ Թուրքիոյ պետական վարիչներուն: Ահա թէ ինչ կը հեռագրէ Ահմէտ Շիւքրիւ, Էնկիւրիէն Պոլիս, Միլլիյէթ Թերթին (14 Մարտ).

— «Կառավարութեան ամբողջ գործունէութիւնը կեդրոնացած է պիւտճէին հաւասարակշռութեան շուրջ: Կառավարութիւնը Խալք կուսակցութեան ելմտական յանձնաժողովին յանձնած էր հարցին քննութիւնը: Յանձնաժողովը արդէն վերջացուցած է իր աշխատանքները եւ բանաձեւած՝ իր տեսակէտները, զորս տեղեկագրով մը ներկայացուց կառավարութեան: Տեղեկագրէն բազմաթիւ օրինակներ հանուած են եւ յանձնուած՝ գործավարներուն: Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, ելմտական յանձնաժողովը 145,5 միլիոն կ'ենթադրէ 1932 տարուան եկամուտը, Իսկ ելքը 186 միլիոն ըլլալով՝ 58,5 միլիոնի բացմր կայ: Կը խորհին երեք եղանակով փակել այդ բացը.—

1.— Եկամուտը աւելցնել:
2.— Ելքը պակսեցնել:
3.— Մէկ տարի յետաձգել կառավարութեան ներկայ տարուան ելմտական յանձնառութիւնները:

Յանձնաժողովը որոշ առաջարկներ կը ներկայացնէ եկամուտի յաւելման մասին: Եւ կը կարծէ թէ այդ իր առաջարկներով կարելի է 10 միլիոն ոսկի աւելցնել մուտքը: Պաշտօնեաներուն ամսականներէն 100էն 5 պիտի գեղչուի, իբրեւ հանգստեան թոշակի բաժին: Տարին 60 միլիոն հաշուելով պաշտօնեաներուն ամսականի գումարը, հանգստեան թոշակի համար գանձուած տուրքը կ'ըլլայ 3 միլիոն:

Պետական դրամատան պաշտօնեաներուն համար մասնաւոր կարգադրութիւն մը պիտի ըլլայ: Յետոյ կ'առաջարկուի վերջնապէս բարեփոխել հանգստեան թոշակի օրէնքը: Պատճառն այն է, որ փաքելի չէ մերթ ընդ մերթ հանգստեան թոշակի օրէնքները մշակելով խաղալ պաշտօնեաներուն ապագային հետ:

Երկրորդ պատճառ մըն ալ այն, որ հանգստեան ներկայ օրէնքը հիւթական որեւէ շահ չապահովեց: Արդարեւ, այդ օրէնքը ընդունուելէն ի վեր 30 տարին բոլորող ամէն պաշտօնեայ ոչ միայն իր հանգստեան թոշակը կը ստանար, այլ եւ ամսականը: Այս օրէնքը ընդունուած էր, այն մտածումով որ երկար չպիտի տեւէ գործադրութիւնը:

Հիմա, երբ կեանքը իր բնականոն ընթացքին կը հետեւի, հանգստեան թոշակի օրէնքէն պիտի օգտուին միայն անոնք, որ լրացուցած են իրենց 30 տարին: Հաւանական չէ, որ նահանջով մը ընդունուի հին օրէնքը:

Պետական եկամուտը աւելցնելու համար, կ'առաջարկուի նաեւ, պաշտօնեաներէն հանգստեան թոշակի տուրք գանձելէ զատ, քիչ մը աւելցնել հողային եւ բնակարանային տուրքերը. շահատուրքերը, ներածուած պերճանքի առարկաներու մաքսերը:

Այս ձեւով եւս կը կարծուի թէ 10 միլիոնի նոր եկամուտ մը կը ստեղծուի:

Հետեւաբար, կը յուսացուի որ ընդհ. մուտքը հասնի 157 միլիոնի:

Գալով ելքին, կը կարծուի թէ միացնելով մենաշնորհներու վարչութիւնը, քիչ մը կը պակսին ծախքերը: Յետոյ յանձնաժողովը կը յանձնարարէ վերաքննել այն օրէնքը, որ տուրքէ զերծ կը համարէր անոնք որ արհեստներու եւ արուեստներու բարձրացման կը նպաստեն: Եւ սակայն ելմտացոյցին հաւասարակշռութեան համար կատարուած ամէնէն կարեւոր քայլն է պարտքերու վճարման յետաձգումը: Ազգ. Պաշտպանութեան եւ Հանրօգուտ շինութեանց գործավարութիւնները, համաձայն իրենց պայմանագրութիւններուն, այս տարի պարտաւոր են վճարել 23 միլիոնի պարտք մը:

Կառավարութիւնը ընկերութիւններուն նամակներ գրելով, տեղեկացուցած է թէ յետաձգուած են վճարումները: Մէկ մասը նպաստաւոր պատասխան տուած է: Բնական պէտք է համարել կառավարութեան այս ընթացքը, որուն կը հետեւին բոլոր երկիրներու կառավարութիւնները, տնտեսական ներկայ մեծ տագնապին մէջ:

Կառավարութիւնը ներկայիս այս ձեւով հաւասարակշռելէ յետոյ իր ելմտացոյցը, քննութեան առած է նաեւ յառաջիկայ տարիներու կացութիւնը»:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋԸ

ՄԱՄՈՒԼ

Տագնապը Ամերիկահայ գաղութին մէջ

«Հայրենիք» խմբագրականով մը դարձեալ ուշադրութեան կը հրաւիրէ ամերիկահայ գաղութի տնտեսական ծանր կացութեան վրայ (4 մարտ).

— «Մասնաւորապէս թշուառ վիճակ մը ունի Տիթրոյիթի մեր գաղութը: Մեր մէկ թղթակցին ըրած հաշիւներուն համաձայն, Տիթրոյիթի հայ գործաւորներուն կէսը, նոյնիսկ աւելին այժմ անգործ է: Եթէ նկատի առնենք, որ այս վիճակը երկու տարիէն աւելի է որ կը տեւէ, մեանգամայն հասկնալի պիտի դառնայ այն ծաւալուն եւ խորունկ չքաւորութիւնը, որ այժմ կը պարզուի Տիթրոյիթի հայ գաղութին մէջ:

Բացառապէս ծանր կը թուի նաեւ Փրովիտենսի մեր գաղութի մէկ կարեւոր մասին վիճակը: Բաւական է ըսել, որ այդ գաղութին մէջ 500 անգործներ կան այժմ:

Մենք նպատակ չունինք մի առ մի թուելու հոս գործազրկութեան աղէտէն ամէնէն շատ վնասուած մեր բոլոր գաղութները: Օրը օրին հրատարակած մեր տեղեկութիւններուն հետեւող ընթերցողները այդ մասին գաղափար մը ունին արդէն: Կ'ուզէինք քանի մը խօսք ըսել նորէն օգնութեան գործի մասին:

Ցաւալի է, որ հակառակ հետզհետէ ծաւալող աղէտի մեծութեան, մեր ազգային այլ եւ այլ կազմակերպութիւնները, եկեղեցիները, Բարեգործականը, Հայ կ. Խաչը եւ հայրենակցականները սպասուած ուշադրութիւնը չեն նուիրեր ամերիկահայ զանգուածի տառապանքին եւ պահանջուած բարոյական ու նիւթական զոհողութիւնները չեն ըներ՝ կանոնաւոր եւ կազմակերպուած օգնութիւն ընելու համար ծայրայեղ թշուառութեան մատնուած մեր հայրենակիցներուն:

Ճիշդ է, հոս ու հոն մեր ազգային կազմակերպութեանց տեղական մասնաճիւղերը (Բարեգործական, Հայ կ. Խաչ, եկեղեցի եւայլն) փորձեր կ'ընեն օգնութեան հասնելու եւ նոյնիսկ մշտական օգնութիւն կազմակերպելու իրենց շուրջը գտնուող չքաւորներուն: Սակայն, կեդրոնական մարմիններու կողմէ նկատելի չէ կորովի շարժում մը այդ ուղղութեամբ: Մինչդեռ մեր գաղութներու մէկ կարեւոր մասին տնտեսական վիճակը օր աւուր այնքան կը ծանրանայ որ, ստիպողական անհրաժեշտութիւն կը դառնայ մեր ազգային բարեսիրական, եկեղեցական եւ հայրենակցական կեդրոնական մարմիններու գործօն միջամտութիւնը եւ նախաձեռնութիւնը օգնութեան գործի կազմակերպման մէջ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Գործազուրկները եւ մեր ստացած օգնութիւնը

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒ 19 մարտ.— Տեղւոյս Գործազուրկներու Օգնութեան Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացաւ «Յառաջ»ի Անմիջական Օգնութեան գումարէն հազար ֆրանք, կարօտեալ ընտանիքներուն բաշխելու համար:

Այս առթիւ ուրախ ենք ըսելու որ մեր կոչին առաջին պատասխանողը եղաւ «Յառաջ»ը: Արդէն մեր միջոցներով ապահովուած վերջին լուման սպառած էր, որով խմբագրութեան կողմէ ղրկուած 1000 ֆրանքը իր փրկարար դերը ունեցաւ, ժամանակ մը եւս ապահովելու կարօտեալ հայրենակիցներու օգնութեան գործը:

Ներկայիս ունինք անմիջական օգնութեան կարօտ ընտանիքներ որոնք բոլորովին զրկուած են աշխատաւոր ձեռքերէ: «Յառաջ»ի ուղարկած գումարը թէեւ մեծ է, բայց եւ այնպէս կարիքին երկար չպիտի կրնանք տոկալ:

Այս առթիւ Փօն տը Շէրիւի Գործազուրկներուն Անմիջական Օգնութեան կոմիտէս կոչ կ'ուղղէ բոլոր սրտցաւ հայրենակիցներու եւ բարենպատակ հաստատութիւններու որ իրենց նիւթական աջակցութիւնը չզլանան այս բարենպատակ ձեռնարկին.

գործ. Օգն. վարչութիւն

Հասցէ.— Davit Yeramian, Rue Centrale, Café Dimier, Pont de Chéruy. (Isére).

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԹԱՏՐՈՆՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Փարիզեան թատրոններու գործադուլը, որ նշանակուած է Մարտ 29ի համար, եթէ իրականանայ, բաւական սուղի պիտի նստի կառավարութեան, մանաւանդ որ շարժման միացած են նաեւ սինէմաներն ու կրկէսները:

Կը հաշուուի որ ամսական մօտ 35-40 միլիոնի վնաս մը պիտի կրէ պետական գանձը:

Իրօք, միայն ներկայացումներէ գանձուած հարիւրին հինգ եւ հարիւրին երկուքուկէս պետական տուրքը, (առաջինը Փարիզէն, երկրորդը արուարձաններէն) մէկ ամսուան մէջ բերած է 11 միլիոն 848 հազար ֆր.:

Ելմտական տարուան 11 ամիսներուն ընթացքին, միայն այս տուրքը բերած է 116 միլիոն, 886 հազար ֆրանք:

Իսկ խնամատարական տուրքը, մօտաւորապէս նոյն հասոյթը կը բերէ: Վերջապէս, թատրոնի հետ կապ ունեցող ճարտարարուեստի ընդհ. գործառնութեանց վրայ տուրքն եւս կը բերէ մօտ 10 միլիոն:

Այս գումարներուն վրայ պէտք հաշուել մօտ 1.5 միլիոնի գումար մը, զոր կառավարութիւնը պէտք է վճարէ, իբր անգործներու օգնութեան, այն պարագային որ թատրոնները փակուին: Եւ վերջապէս, զանազան հաշիւներով, երեւան կուգայ որ պետութիւնը, թատրոններու փակման հետեւանքով, ամսական 40 միլիոնի վնաս մը պիտի կրէ:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԸ

Յետաձգուած է Զ. Ո. Միութեան պատգ. Երրորդ ժողովը, որ տեղի պիտի ունենար Զատկի այս արձակուրդին, Մարսիլիոյ մէջ:

Բոլոր Մասնաճիւղերը պէտք է կեդրոն ղրկեն մէկ մէկ պատճէն իրենց տեղեկագիրներէն, զորս պիտի ներկայացնէին պատգ. ժողովին:

Պատգ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 14 Յուլիսի արձակուրդին, դարձեալ Մարսիլիոյ մէջ:

Զ. Ո. Միութեան Կեդր. Վարչութիւն

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վ.Էպ)

■■■■■■■■■

Ա. ՄԱՍ

XIII.

— Հօրեղբա՛յր, երգել տուողը ե՛ս էի, եւ ոչ թէ տնօրէնը…

— Դո՞ւն, հէ՞, — նետուեցաւ Դաւիթ էֆէնտի — հօրեղբա՞յր, մի՛… սա խէպին նայեցէք… հօրեղբա՞յր մի… ես քու հօրեղբայրդ չի՛մ, հասկցա՞ր… Դո՛ւն էիր, հէ՞… Դեռ էրես ա ունիս…

Ու նետուեցաւ քայլ մը եւս, աչքերը բացած, բռունցքները սեղմած, խեղճ ու իծմար կայրոյթ մը նայուածքին մէջ: Ոչ ոք գիտէր թէ ի՛նչ պիտի պատահէր, որովհետեւ, սրբազանը եւս, մէկէ՛ն, քայլ մը ետ էր եկած՝ դէպի Սուրէնը, որ, իր կարգին, կը կճրտէր ակռաները… Ու կիսամութին մէջ երկու նայուածքները իրար եկան: Երկու զայրոյթ, երկու բողոք, երկու մեծ անդունդներ, որոնցմէ մէկուն մէջ դարերու անթիւ զիակները կային՝ ոսկրացած, կմախատեսիլ, սրած ակռաներով, ճերմկած եղունգներով եւ խո՛րը քաշուած աչքերով, խիսմիսին մէջ՝ ապագայ մեռելներու սխալ հասկցուած աղապատանքէն ծնող սարսափը կար…

Այո՛, այդ երկու նայուածքները կը նայէին իրարու, ու անոնց վրեւ, սենեակի կիսամութին մէջ, մութ-մանիշակագոյն վեղարը կ'երեւէր Տաճատ վարդապետին: Դաւիթ էֆէնտի կանգնած կը մնար, բոպէական շուարումէն սթափած, եւ բաճկոնին ծալքերը ետեւ հրած, ձեռքերը դրած մէջքին, քայլերը բացած, եւ կուրծքին տակ յօրդելու պատրաստ կատաղի բան մը… Միւսները եւս դեռ կը լռէին ու Տաճատ վարդապետ դէմքը դարձուցեր՝ եկեր կանգներ էր Սուրէնին դէմը:

Ներքնապէս ծռահող թէեւ, զուցէ եւ մեղադրող այդ քայլը, տարօրէն փափաք մը կը զգար իր մէջ՝ զրկելու այդ տղան: Ոտնաձայն մը լսուեցաւ յանկարծ: Արագօրէն մէկը կը բարձրանար սանդուխներէն: Նոյն թափով ներս մտաւ, զրեթէ շնչահեղձ, Յակոբը, եւ, հաղիւ ոտքը ներս դրած.

— Հայրի՛կ, — ձայնեց դողդղացին, — ժանտարմա մը եկաւ ըսաւ որ հիմա ոստիկանատուն էթաս:

— Ոստիկանատո՞ւն, — աչքերը բացաւ Դաւիթ էֆէնտի, ու խօսքը ուղղելով վարդապետին, — ս՛ա քեզի Տալուորի՛կ… Տեսա՞ր, Սրբազան… հա, հիմա էկօ տէ էշը ջուրէն անցուր… Պորտդ տեղը գնա՞ց, խլէ՛դ - - սատեց Սուրէնը, եւ, դուրս ելլելով աւելցուց, Տալուորի՛կ, հէ՞… սա մեծ ու պզտիկ չօճուխներուն մնանք նէ՛ տա՛լըքք կիթտիք…

Սանդուխի կէսին, Օննէս աղա հասաւ ետեւէն, ու ականջին փսփսաց:

— Կարգը գայ նէ սա փորձանքին համար ա բաներ մը դպցուր — ակնարկեց Տաճատ վարդապետին, մինչ ան կանգներ էր դեռ սենեակին մէջտեղը, Սուրէնին ու Յակոբին ետեւը, որոնք քով քովի կեցեր էին ու կը խորհէր թէ՝ իրաւունք ունէ՞ր առաջինը սիրելու եւ երկրորդը ատելու…

Իսկ Քէպապճեան էֆէնտի, շշմած, անկարող էր ճշդելու թէ ո՞րն էր արդար, եւ ո՞րը մեղաւոր, — Դաւի՞թ էֆէնտին, թէ սա խիզախ պատանին…

×

Ու այդ մտածումը կը չարչարէր դեռ իր միտքը, երբ տուն մտաւ: Իր վրայ խոր տպաւորութիւն էր ըրեր երկու բան, — երէկ զանգակատուն կառուցանող Դաւիթ էֆէնտիին այսօր վիճողութեան ծայրայեղութիւնը՝ եկեղեցին փակելու սատիճան, եւ սրբազանին ծայրայեղ անզիջողութիւնը: Եւ, անոնց դէմ, երկու փոքրիկները, կիսամութին մէջ, որոնցմէ մին, յախուռն ու պատրաստակամ, իսկ միւսը՝ հանդարտ, երկչոտ ու հօրը շունչին տակ մեծցած մէկը, տեսականօրէն ծառի մը ստուերին ներքեւ աճող թուփի մը նման:

Երբ տուն մտաւ, Աստղիկ կը կարդար «Խորհրդական Բերդը», զոր իրեն ուղարկեր էր Հ. Ս. Մկրտիչեան, Վիեննայի Մխիթարեան միաբաններէն մին, որ, տեսնօք, կարինէն վերադարձին, հանդիպած էր հոն ու մտերմիկ յարաբերութեան մէջ մտած հօրը հետ, իր մեկնումէն օր մը առաջ, Հայոց Թաղէն անցած ատեն Աստղիկին կնունքը առաջին դիմաւորողը եղած, ու անոր վրայի բոկեղը իրեն տրուած էր՝ կնքամօր կողմէ՝ ըստ կիբարկուող սովորութեան: Ատոր համար էր որ Քէպապճեան էֆ. եւ իր շուրջինները Աստղիկը կը նկատէին «Հոգեւոր մխիթարութիւն»մը եւ բախտաւոր զաւակ՝ առաջին անգամ լաւ մէկուն հանդիպած ըլլալով:

Հ. Ս. Մկրտիչեան Աստղիկը իրեն տեսակ մը սան կը նկատէր ու կանոնաւորաբար կ'ուղարկէր Վենետիկի ու Վիեննայի վանքերուն հրատարակութիւններէն:

Սրահին առաստաղէն կախուած մեծ լամբը կը վառէր ու, մայրիկը, նստած սեղանին առջեւ, ձեռագործի մը նմոյշը առջին, կը փորձէր «մարը ձգել», ծալուելէն քթին տակէն երգ մը, որուն նօթագրուած բառերը գտեր էր Հ. Ս. Մկրտիչեանի ուղարկած գրքերէն մէկուն մէջ.

դու զո՞վ խնդրես, մա՛յր իմ անուշ,
ե՛կ, մի՛ դողար, մօտեցիր հոս.
Անլաց աչօք դիտէ զորդիդ
Ու իւր վէրքերն արիւնաթոս…
Թիւրքաց մայրերն թող լան ու
դուն,
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն…

Ու դէ՛շ լուրը տարաւ տուն՝ Քէպապճեան էֆէնտի: Հազիւ ներս մտած, կանգ առաւ սրահին մէջ: Իր մարդկային սաւերը կեցած էր պատին վրայ, ու ինք տախտակամածին վրայ՝ ստուերային մարդ մը: Ոտնաձայն մը լսուեցաւ:

— Դուռը փակէ՛, աղջիկս:

Եւ աթոռ մը առնելով, նստաւ: Լոյսը չփարատեց իր դէմքին մռայլութիւնը: Ամէն ճառագայթ ընդունա՞կ է հոգիներ լուսաւորելու: Ատոր համար չէ՞, որ հոգիին կուրութիւնը մի՛շտ կայ, հակառակ մեր վրեւ կախուած լամբերուն: Ա՛յն կուրութիւնը, որ կը մթագնէ միտքին տեսողութիւնը եւս ու ենթական չի կրնար զանազանել անձերը, դէպքերն ու ճամբաները, որոնք, ընդհանրապէս, մէկէ աւելի կ'ըլլան:

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՆԻԼՈՒԻ Փոթորիկ խումբը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Գրադարանի սրահը: Զեկոյց ու դասախօսութիւն:

Նիւթ.— Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները:

ԱՆԻԼՈՒԻ Պատանեկան միութիւնը 29 Մարտ, Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը: Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան: Նիւթ.— Հայրենիք ու ազգութիւն: Կը հրաւիրուին պատանի համակիրները:

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ Քրիստափոր խումբի դասախօսութիւնը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին միութեանս գրադարանին մէջ, 63 րիւ տը լա րէփիւպլիք: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) Վրէժ խումբի ընկերական ժողովը այս Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9ին Պառ-Թապայի ներքնասրահին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Եփրեմխան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը այս Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով:

Նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներ

Բաժանորդագրուեցէք մեր հրատարակութեանց առաջին շարքին գնեցէք, սպառեցէք, տարածեցէք արդէն լոյս տեսած հատորները

1.— Արձակ էջեր ու հէքեաթներ՝	ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ	20 ֆր.
2.— Պանդուխտի կեանքէն՝	ՀՐԱՆԴԻ (Մ. Կիւրճեան)	20 ֆր.
3.— Տարօնի Աշխարհ՝	ՄՇՈՅ ԳԵՂԱՄԻ	30 ֆր.
4.— Ամբողջական գործը՝	ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ	20 ֆր.
5.— Վիպակներ ու Պատմուածքներ՝	ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ	20 ֆր.

Մամուլի տակ է թիւ 6ը, ուր պիտի ամփոփուին Գ. ԶՕՀՐԱՊԻ հատորէ դուրս մնացած երկերը:

Բաժանորդագրութիւն.— 12 հատը 200 ֆր., 100 ֆր.ը կանխիկ

Դիմել՝ M. Barsamian, 121 Rue Marcadel, Paris (18)

Զատկական ահղան Կազմակերպուած Հ. Ո. Միութեան Պանեէօի մասնաճիւղին կողմէ, այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 31 Rue Madame Curie, Bagneux (Seine). Փորթ տ'Օրլէանէն առնել թիւ 88 հանրակառքը եւ իջնել arrêt de Bagneux:

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները: Ընկերական եւ ընտանեկան տաք մթնոլորտ: Երգ, նուագ եւ անակնկալներ:

Հրաւէր

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջականերու հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ՝ Ս. Զատկի տօնական օրերու առթիւ հանդիսաւոր Պատարագ պիտի մատուցուի Մեռելոցի Տօնին օրը, այս Երկուշաբթի առաւօտ եւ ապա Հոգեհանգստի պաշտօն պիտի կատարուի ի հանգիստ հոգւոց ընդհանուր ննջեցելոց: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.30: Պատարագ ժամը 10.30:

20 Ave. Ville d'Avray.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պէյրութ, Գործ. Ս. Թ.— 2000:
Քորտովա, Հ.Յ.Դ. Ակ.— 200:
Կրընոպլը, Օր. Հ. Մ.— 35:
Վիէն, Մ. Մ.— 35:
Վիէն, Գ. Ա.— 35:
Սէն Մօրիս, Գործ.— 421.40:
Լոնտոն, Վ.— 125 ֆր.:

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ) Ս. Գէորգ մատրան թաղական խորհուրդը կը ծանուցանէ Սէն Լուի եւ շրջ. հայ հասարակութեան թէ Զատկի եւ Նոր Կիրակիի պատարագի արարողութիւնները պիտի կատարուին քառաձայն, 25 հոգինոց երկսեռ երգչախումբի կողմէ. ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Պ. Կարապետ Պօղոսեանի: Կը հրաւիրուի հայ ժողովուրդը իր ներկայութեամբ բարոյապէս քաջալերելու, մեծ զոհողութեամբ կազմակերպուած սոյն խումբը:

Կնիք

Կ'ուզուի Ֆրանսերէն լաւ խօսող հայ օրիորդ մը, կօշիկի վաճառատան մէջ vendeuseի պաշտօն վարելու համար: Դիմել Տէրվիշեան վաճառատուն, 90 Bld. National, La Garenne, Colombes (Seine).

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Տիկին Գ... ճերմակ մազերով անգլիացի ծեր ու վայելուչ կինը, մեր սեղանին պատուոյ նախագահուհին էր, առանց սոր համար ընտրութեան մը դիմելու: Իր աթոռին վրայ շիփ շիտակ, իւրաքանչիւրիս հանդէպ միեւնոյն սիրալիր վերաբերումը ցոյց կուտար, քիչ կը խօսէր եւ սակայն զինքը շատ մեծ հաճոյքով եւ հետաքրքրութիւնով մտիկ կ'ընէինք. իր արտաքին կերպարանքը միայն բարիք մըն էր աչքերուն համար. ազնուականօրէն պահուած իր անձէն հիանալի ինքնամփոփում մը եւ խաղաղութիւն մը կը ճառագայթէին: Որոշ չափով մը հեռու կը մնար բոլորէն, թէեւ շատ նուրբ կենցաղով մը ան գիտէր իւրաքանչիւրին համար ունենալ մասնաւոր վերաբերում մը, շատ, յաճախ պարտէզը կը նստէր գիրքերով, երբեմն դաշնակ կը նուագէր եւ շատ հազուադէպօրէն զայն կը տեսնէինք ընկերութեան մէջ, կամ աղմկալից խօսակցութեան մը մասնակից. հազիւ կը նշմարէինք զայն եւ սակայն մեր վրայ արտակարգ ազդեցութիւն մը ունէր: Որովհետեւ հազիւ թէ միջամտեց մեր խօսակցութեան, առաջին անգամ ըլլալով, ամէնքս ալ շատ բարձր խօսած եւ մեր անձին վրայ մեր իշխանութիւնը կորսնցուցած ըլլալու ցաւագին զգացումն ունեցանք:

Տիկին Գ... օգտուեր էր այն անհաճոյ լռութենէն որ առաջ եկած էր երբ գերմանացի պարոնը կոպտօրէն ոտքի ցատկելով, պարտաւորուեր էր կամացուկ մը տեղը նստելու: Յանկարծ, վեր առաւ իր գորշ ու պայծառ աչքերը, պահ մը ինծի նայեցաւ անորոշ, յետոյ հարցը իր մտքին մէջ գետեղելու համար, ինչպէս կ'ըսեն, մասնագէտի մը ճշդութեամբ.

— Ուրեմն կը հաւատաք որ, եթէ լաւ հասկցայ ձեր միտքը, Տիկին Անրիէթ... կին մը կրնայ, առանց ուզած ըլլալու, յանկարծական արկածախնդրութեան մը մէջ գլորիլ: կը հաւատաք որ կան գործեր զորս այդպիսի կին մը ինքն ալ անկարելի պիտի համարէր ժամ մը առաջ եւ որոնց համար ան պատասխանատու չի կրնար նկատուիլ:

— Բացարձակապէս կը հաւատամ, Տիկին:

— Ուրեմն ամէն բարոյական վճիռ բոլորովին անարժէք պիտի ըլլար եւ բարոյականի օրէնքներու ամէն բռնաբարում՝ արդարանալի: Եթէ իրօք կ'ընդունիք որ սիրային ոճիրը, ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիները, ոճիր մը չէ, ինչո՞ւ պահել ուրեմն դատարանները: Շատ բարի կամք անհրաժեշտ չէ (եւ դուք զարմանալի բարի կամք մը ունիք, աւելցուց ան մեղմօրէն ժպտելով) ամէն ոճիրի մէջ կիրք մը հանելու համար, եւ այդ կիրքին շնորհիւ, արդարացում մը:

Այս խօսքերուն տարօրինակ եւ միանգամայն զուարթ շեշտը բարեբար ազդեցութիւն մը ունեցաւ վրաս. ակամայ հետեւեցայ իր առարկայական եղանակին եւ պատասխանեցի կէս-կատակ, կէս-լուրջ:

— Ապահովաբար դատարանները ինձմէ աւելի խիստ են այս նիւթերուն մէջ. անոնց պաշտօնն է խստօրէն պաշտպանել բարքերն ու ընդհանուր պայմանադրութիւնները. այս պատճառով անոնք պարտաւորուած են դատապարտելու, փոխանակ ներելու: Բայց ես պարզ անհատ մը, չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ ինքնաբուխ շարժումով մը, ընդհանուր դատախազի դերը պիտի ստանձնէի. ես կը նախընտրեմ արհեստով պաշտպան ըլլալ: Անձնապէս աւելի հաճոյք կը զգամ մարդիկը հասկնալէն, քան թէ զանոնք դատելէն:

Տիկին Գ... պահ մը ինծի նայեցաւ շիփ շիտակ, իր գորշ ու փայլուն աչքերով եւ վարանեցաւ: Արդէն կը վախնայի որ զինք լաւ հասկցած չէր ըլլար եւ կը պատրաստուէի անգլիերէն կրկնելու ինչ որ ըսած էի, բայց ակներեւ ծանօթութիւնով մը ինչպէս դպրոցական քննութեան մը մէջ, շարունակեց իր հարցումները:

— Արհամարհելի կամ զզուելի չէ՞ք գտներ սակայն կին մը որ կը լքէ իր ամուսինն ու զաւակները, հետեւելու համար որեւէ մէկու մը որուն իր սիրոյն արժանի ըլլալն անգամ չի գիտեր տակաւին: Կրնա՞ք իսկապէս արդարացնել այնքան յանդուգն ու անխորհուրդ ընթացք մը կնոջ մը քով, որ վերջապէս շատ երիտասարդ ալ չէ եւ որ պարտաւոր էր ինքզինքը յարգելու վարժուած ըլլալու, եթէ ոչ իրեն, գէթ իր զաւակներուն համար:

— Ձեզի կը կրկնեմ, Տիկի՛ն, — ըսի համոզումիս վրայ հաստատ մնալով,— թէ կը մերժեմ դատաստան մը, կամ դատապարտութիւն մը արտասանել նման պարագայի մը մասին: Բայց ձեր առջեւ կրնամ հանդարտօրէն խոստովանիլ թէ պահ մը առաջ քիչ մը չափազանցեցի: Այդ խեղճ Տիկին Անրիէթը ապահովաբար հերոսուհի մը չէ, նոյնիսկ արկածախնդիր կնոջ մը խառնուածքը չունի ան. պարզապէս մեծ սիրուհի մըն է: Որքան որ զինքը ճանչցայ, երեւոյթով տկար ու սովորական կին մըն է, որուն համար քիչ մը յարգանք ունիմ, որովհետեւ քաջութիւնով հետեւեցաւ ան իր կամքին, բայց որուն համար աւելի քիչ մըն ալ կարեկցութիւն ունիմ, որովհետեւ ապահովաբար վաղը, եթէ ոչ արդէն այսօր, շատ դժբախտ պիտի ըլլայ ան: Թերեւս անմտօրէն գործեց, եւ որ կողմն ալ դարձնենք, կը խոստովանիմ որ շատ աճապարեց, բայց անոր ընթացքը ոչինչ ստորին կամ անարգ եւ հիմարիկ քիչ առաջ, ոչ ոքի իրաւունք տամ արհամարհելու այդ խեղճ դժբախտ կինը:

— Եւ նոյն իսկ դուք, անոր հանդէպ ունի՞ք նոյնքան յարգանք ու ակնածանք: Տարբերութիւն չէ՞ք դներ այդ պարկեշտ կնոջ որուն ընկերութեան մէջ էիք օր մը եւ սա միւսին մինչեւ որ փախաւ բոլորովին անծանօթ մարդու մը հետ:

—Բնա՛ւ: Ոչ մէկ տարբերութիւն, նոյնիսկ ամէնէն թեթեւը:

— Is that so?

Անզգալաբար անգլիերէն արտայայտուեցաւ, այնքան շատ կը հազրդէր զինքը այս խօսակցութիւնը: Եւ խորհրդածութեան պահէ մը ետքը, իր յստակ աչքերը անգամ մըն ալ բարձրացուց իմ վրաս:

— Եւ եթէ վաղը հանդիպէիք Տիկին Անրիէթին, ենթադրենք Նիսի մէջ, այդ երիտասարդին թեւը մտած, պիտի բարեւէի՞ք զայն:

— Անշուշտ:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 26 ՄԱՐՏ 1932
26 MARS 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1838

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԹԵՒԵԿԻ «ՆՈՐ» ՀՐԱՀԱՆԳԸ

Օրը օրին հրատարակեցինք մինչեւ այսօր եղած տեղեկութիւնները՝ Թուրքիոյ երթեւեկի նոր հրահանգի մասին:

Հրատարակեցինք նաեւ տեսութիւններ:

Մեր պաշտօնակիցներն ալ, իրենց կարգին, վերլուծեցին զայն, յանգելով միեւնոյն եզրակացութեան, — նոր հրահանգը ոչ միայն խաբուսիկ խայծ մըն է, այլ եւ ռազմախաղ մը:

Լուրին հրատարակութեան առաջին օրը, հետաքրքիր էինք իմանալու «ողջամիտ»ներուն կարծիքը: Մանաւանդ որ, անոնց մէջ լաւատեսներ, յարաբերութեանց բարւոքման հաւատացողներ կային:

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, որ այդ շարքին վրայ կը գտնուի, չափազանց զգոյշ խմբագրական մը հրատարակեց մարտ 17ին: Առաջինը եւ վերջինը: Ստորեւ՝ քանի մը նախադասութիւններ.

— «Նոր օրէնքին նպատակն է զրկուածներուն վերադարձնել իրենց քաղաքացիական իրաւունքները եւ ատով իսկ նպաստել Թրքական հայրենիքին բարգաւաճութեան:

«... դժբախտաբար, սակայն, կը կարծենք թէ բաւական ուշացած է այս նոր օրէնքը:

«... կայ ուրիշ պարագայ մը: Նոր օրէնքը որ եւ է ակնարկութիւն չըներ «լքեալ» համարուած գոյքերու մասին:

«... յուսալի է որ Թուրք հանրապետական կառավարութիւնը, երբ ժամանակը հասած համարած է Թրքական քաղաքացի Հայերու, Յոյներու եւ Հրեաներու Թուրքիա վերադարձի իրաւունքը ետ դարձնելու, պիտի չվարանի փութացնելու նաեւ «լքեալ գոյք»երու կարգադրութիւնը, ինչպէս նաեւ վերջ դնելու Թուրք թերթերու գրգռիչ հրատարակութեանց»:

Թարգմանեցէք ինչպէս որ կ՚ուզէք:

Բայց, տարօրինապէս բաց կը խօսի ուրիշ ռամկավար պաշտօնաթերթ մը, Հալէպի «Եփրատ»ը.

— «Դէպի մեծ Սպանդը քշուելու ատեն ամէն օր ականջալուր կ՚ըլլայինք *վերադարձ*ի յուսադրիչ աւետիսներուն, որոնց կը յաջորդէին զանգուածային նոր տարագրումներ դէպի Տէր Զօր եւ այլ սպանդատեղիներ: Կամ նոր ձերբակալութիւններ կը կատարուէին: Թուրքը իր ֆէսը նետեց, գլխարկ դրաւ, բայց մնաց մեզի թշնամի եւ աւանդապահը՝ բնաջնջումի իր հին մեթոտներուն:

«... Գայլը մէկ օրէն միւսը գառնո՞ւկ դարձաւ թէ ատամները թափեցան, հարց կուտանք մենք մեզի՝ իմանալով երթեւեկի նոր հրահանգը: Արդեօ՞ք...:

«... ըստ մեզ՝ երթեւեկի հրահանգը չէ՛ այն ինչ որ մենք արտասահմանի «ծագումով Թրքահպատակ Հայերս» կը սպասենք: Ասիկա շատ-շատ նոր փուշիի փայլուն տուփ մըն է, որ կը նետուի հրապարակ, գուցէ հայկական արտասահմանեան մթնոլորտը նոր մշուշով մը պարագրելու դիտումով, մոլորեցնելու համար մեր ինքնամփոփումի քայլերը: Հետեւաբար, պէտք է չափազանց զգուշութեամբ մօտենանք անոր՝ նոր պատրանաթափութեանց չենթարկելու համար մենք զմեզ՝ մեր հայկական դիւրավառ եւ դիւրախաբ երեւակայութեամբը: Քննենք ուշի ուշով՝ մեզի հրամցուած այս դեղահատը: Ան կրնայ աղիտաբեր թոյն պարունակել ոսկեզօծ իր արտաքինին տակ: Ու շատ հաւանաբար»: (*Եփրատ*, 9 Մարտ):

×

Ուրեմն, ռամկավար օրկանը ճիշդ այն բաները կ՚ըսէ ինչ որ պիտի ըսէր ո՛ր եւ է դաշնակցական թերթ: Այսինքն, կը բաժնուի իր կուսակցութեան միւս օրկաններէն, եւ կը բռնէ դիրք մը որ բացառիկ է իրենց համար:

Արգեօք անո՞ր համար որ, սահմանին մօտ ըլլալով, աւելի լաւ կը ճանչնայ հարեւանը:

Եւ կամ, Թուրքիոյ «մաքսանենգութեան» արշա՞ւն է որ բացած է աչքերը, միեւնոյն ատեն բանալով խելքի պտուկները:

Ամէն պարագայի մէջ, նշանակալից է այս երեւոյթը, միեւնոյն կուսակցութեան ծոցին մէջ:

Դառնալով բուն հարցին, հրահանգին հրատարակութենէն (18 փետր.)ի վեր եղած տեղեկութիւնները արդէն պաղ ջուր կը լեցնեն բոլոր միամիտներուն վրայ:

«Բարեխնամ» կառավարութիւնը տակաւին ո՛ր եւ է լուսաբանութիւն չհրատարակեց հրահանգին տարողութեան, ինչպէս եւ գործադրութեան եղանակի մասին:

Ո՛չ մէկ ուղեցոյց՝ այդ հրահանգին հետ կապուած խնդիրներու լուծման մասին:

Ի՞նչ պիտի ըլլան «լքեալ» գոյքերը: Պիտի կրնա՞ն վերադառնալ «ավտէթը կայր ճաիզ» մակագրուած փախստականները: Կամ անոնք որ — Իրականին մէջ 90 առ 100 — նանսէնեան անցագիր ունին: Գացողները պիտի կրնա՞ն իրենց ուզած տեղը հաստատուիլ: Եւայլն:

Ամէն ինչ կը մնայ մութի մէջ: Հրահանգին գործադրութիւնը կախում ունի հիւպատոսներու հայեցողութենէն ու բարի կամքէն:

Ան ալ՝ ձեւականօրէն: Իրականին մէջ՝ Ընկիւրիի Ապահովութեան Տեսչութիւնն է տէրն ու տիրականը՝ օրէնքին, ինչպէս կացութեան:

Մնաց որ, չկամութեան փաստեր ալ պակաս չեն:

«Վագըթ» պարտք սեպեց դիտել տալ կառավարութեան թէ, աճապարած է: «Հայերու համար կարելի էր տակաւին ատեն մը եւս շարունակել գոյութիւն ունեցող կաշկանդումները»:

Միւս կողմէ, այսօր հրատարակուած տեղեկութենէ մը կ՚իմանանք թէ Փարիզի Թուրք հիւպատոսարանը կը մերժէ անցագիր տալ անոնց որ քէմալական անցագիր ունին, «ավտէթը կայրը ճաիզ» մակագրութեամբ: (Վերադարձը անյարմար): Կամ Թուրքիայէն մեկնած են՝ հայկական անցագրով: Այս վերջինը՝ հետեւեալ «փափկանկատութեամբ», — «Թուրք կառավարութիւնը կը զգուշանայ խնդիր ունենալ հայկական բարեկամ կառավարութեան հետ»: (Կ՚ակնարկէ Երեւանի Խ. Իշխանութեան):

«Նոր» հրահանգին առաջին «նորութիւններ»ն են ասոնք, ցնոր տնօրինութիւն...:

Նորութիւններ՝ ոչ թէ մեզի, այլ անոնց համար որ բեռ կապելու կը պատրաստուէին:

Հետզհետէ կը քակուին միւս ծալքերն ալ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՍՏԵՐՔ ՀԱՅՈՑ

Այս օրերս, հրապարակի վրայ է հայ տղուն հայ հարսնցու յարմարցնելու խնդիրը:

Հ. Կ. Խ.ի տիկինները մասնաւոր դասախօսութիւն սարքեցին այս առթիւ, պաշտօնապէս հրապարակ դնելով այս կնճռոտ նիւթը, որ ատենին խնամախօսներու եւ տէր-տէրներու գործն էր:

Դարը փոխուած է հիմա, հարսնցուի տեսակէտով առատ է հրապարակը, եւ ինքնամատոյց ապրանք շատ կայ: Տեսակը կարեւորութիւն չունի, կնիկ մը պէտք է մեր տղոցը, նպաստաւոր եւ շահաբեր, կ՚առնեն կը տանին տուն: Աւելի ճիշդը, այս ապրանքը «տուն յանձնելի» է յաճախ եւ նպաստաւոր պայմաններով:

Իսկ եթէ ուզես *ցեղային ապրանք*, բաւական սուղ եւ դժուարահաս ձեռքերու մէջ է եւ մեր տղաքը չեն կրնար այդքան սուղ վճարել:

Կատակը մէկ կողմ: Հարցը շատ լուրջ է եւ դասախօսութիւնով, ազգասիրական բանաձեւերով կամ մէկ երկու կարճ ու ու կտրուկ տոմսերով չի լուծուիր:

Եթէ կը կարծէք որ, հայ տղան անտարբեր է հայուհիին հանդէպ, կը սխալիք՝ Հայաստանի համայնավար տեսաբանի մը չափ: Հայ տղան միշտ ալ կը մտածէ հայ աղջկան մը հետ կապելու իր գլուխը ու սիրտը, սակայն...մտիկ ըրէք թէ ինչ կ՚ըսէ:

— Հայ հարսնցու ձեռք բերելու համար մեծ աշխատանքի պէտք կայ: Պայմանները ծանր են եւ քիչ մըն ալ վիրաւորական: Մենք ժամանակ եւ կարողութիւն չունինք, այս միջավայրի մէջ դժուարին բաներով զբաղելու, կը փնտռենք դիւրին ու նպաստաւոր երեւցածը:

— Հայ աղջիկները մեզի ծուռ կը նային ոտք-գլուխ կը չափեն բծախնդիր կերպով: Դրամօժիտ կը փնտռեն, փոխանակ տալու: Արհեստաւոր, մանաւանդ կօշկակար չեն ուզեր, յաճախ «մտաւորական» կը փնտռեն — թէեւ շատ բացէ ի բաց չեն ըսեր—: Ամուսնութենէ վերջ փոխանակ երկանը կապուելու, իրենց ծնողքին կամ պաշտպանին, աւելի կարեւորութիւն կուտան եւ անոնց խորհուրդով կը շարժին: Պահանջկոտ են՝ պէտք եղածէն աւելի:

— Եթէ ասոնք մէկ կողմ դնենք, կրկին դժուարութիւն կայ հայուհին ձեռք ձգելու մէջ, օրերով ու ամիսներով պէտք է եռեւէն իյնալ, հազար ու մէկ միջոցներու դիմել իրեն հետ ծանօթանալու կամ մտերմանալու համար: Գողունի ապրանք փախցնելու կը նմանի, հայ աղջիկէ ժպիտ մը առնելը կամ վայրկեան մը խօսքի բռնուիլը:

— «Հա՛, չմոռնանք ըսել որ, հայ աղջիկը խոշոր թերութիւն մը ունի, *զուրգուրալ* եւ *շոյել* չի գիտեր: Այս բառը անպատուութիւն կամ թեթեւսօլիկութիւն կը նկատէ:

— «Օտարուհին, թէեւ չի գիտեր *տուլմա* կամ *միտիա* դնել. սակայն՝ իր գուրգուրանքովը եւ լեզուովը, չոր հացը մանանայի տեղ կը կերցնէ մեզի եւ մենք սիրով կ՚ուտենք:

— «Բարեկամ, հայուհին միջին դարու մայրապետէն աւելի ալ պատուաւոր է...»:

Մտիկ ըրի այս բոլորը առանց կողմ բռնելու եւ խոստացայ գալ հաղորդել ձեզ, ձեր առարկութիւններն ալ լսելու համար:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

Պոլիս բաւաւոր Փարիզ կուգայ

Սօֆիայէն տրուած լուրին համաձայն, Պուլկարիոյ Թագաւորն ու Թագուհին, ընկերակցութեամբ Սիրիլ իշխանին, մեկնեցան մայրաքաղաքէն դէպի Հռոմ, ուր պիտի անցընեն Զատիկը:

Կը կարծուի թէ Պուլկարիոյ Թագաւորը մտադիր է նաեւ անցնելու Փարիզ, ուր պիտի տեսակցի ֆրանսական կառավարութեան հետ, Պուլկարիոյ ելմտական կացութեան մասին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵԻԻՐԼԱՆՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ԿՌԹՆԻ ԴԱՇՆԱԳՐԵՐՈՒՆ

ԻՐԼԱՆՏԱ ՊԻՏԻ ՋՆՋԷ ԵՐԴՈՒՄԸ

Անգլիոյ խորհրդարանը, Զատկուան արձակուրդի առթիւ փակ պիտի մնայ մինչեւ ապրիլ 5: Վերջին նիստի փակումէն առաջ, կառավարութիւնը երեսփ. ժողովէն խնդրեց որ վստահութիւն ունենայ իր վրայ, Իրլանտայի հետ վէճին կարգադրութեան համար:

Յառաջիկայ երեքշաբթիէն առաջ յայտնի չպիտի ըլլայ թէ ի՞նչ է անգլիական կառավարութեան պատասխանը Իրլանտայի: Սակայն, կը կարծուի թէ Անգլիա իր պատասխանին մէջ առաւելապէս ծանրացած է հետեւեալ կէտերուն վրայ:

*1921*ին, Անգլիոյ եւ Իրլանտայի միջեւ կնքուած դաշնագրին 4րդ յօդուածը որ կը վերաբերի երդման, լրացուցիչ մասը կը կազմէ դաշնագրին եւ հետեւութիւնն է Ա. Բ. Գ. յօդուածներուն:

Երկրորդ եւ երրորդ յօդուածները յստակօրէն կը հաստատեն թէ իրլանտական սահմանադրութիւնը պիտի ըլլայ նման գանատական սահմանադրութեան եւ իրլանտայի երեսփոխանները գանատայի երեսփոխաններուն պէս երդում պիտի տան:

Իսկ նոյն դաշնագրին 4րդ յօդուածը կուտայ երեսփոխաններու երդումին բանաձեւը:

Գալով կալուածական-հողային տարեվճարներուն, *1926*ի պաշտօնական յայտարարութեան առաջին յօդուածը կ՚ընդունի թէ անոնք պէտք է վճարուին:

× Իրլանտայի վարչապետը Տէ Վալէռա, ամերիկեան հեռագրական գործակալութեան մը ուղղեց հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— Արդէն ճշտեցի իմ կառավարութեանս դիրքն ու քաղաքականութիւնը հաւատարմութեան երդման հանդէպ. բայց, ուրախ եմ զայն կրկին կաբենալ հաստատելու՝ ամբողջ աշխարհի առջեւ: Կը կարծենք թէ անգլեւիրլանտական դաշնագրին երդման վերաբերեալ տրամադրութիւնը պարտադիր չէ: Մեր ժողովուրդը երդում չուզեր, զայն կը նկատէ անհանդուրժելի բեռ մը: Վերջին ընտրութեան պահուն, ան մեզ յստակ լիազօրութիւն տուաւ զայն ջնջելու:

«Երդումը գլխաւոր պատճառն եղաւ այս երկրին բոլոր կռիւներուն, բոլոր խռովութիւններուն դաշնագրին ստորագրումէն ի վեր:

«Հաստատ կերպով մտադրած ենք վերջ տալ այս անարդարութեան, այնպէս որ ասկից վերջ բռնադատական եղանակներ չկիրարկուին մեր ժողովուրդին մէջ ջնջելու համար ազգային զգացումը: Ժողովուրդը արդարօրէն ըմբոստացած է երեսփոխաններու տուած երդման դէմ:

«Իմ փափաքս է մեր խորհրդարանը դարձնել ժողովուրդին հարազատ ներկայացուցչութիւնը: Երդման ջնջումը միակ եղանակն է որ թոյլ կուտայ հասնելու այդ նպատակին: Երդումը գլխաւոր արգելքը կը կազմէ Իրլանտայի եւ Անգլիոյ միջեւ բարեկամական յարաբերութեանց հաստատման: Եւ որովհետեւ պառակտումի եւ անհամաձայնութեան գլխաւոր աղբիւրն է, անոր վերացումը պիտի կազմէ կանոնաւոր եւ բարեկամական յարաբերութեանց սկիզբը: Կը հաւատանք թէ մեր առարկութիւնը շատ լաւ պիտի հասկցուի արտասահմանի մէջ, ինչպէս կը հաւատանք թէ Անգլիոյ եւ միւս բոլոր երկիրներու հանդէպ մեր խաղաղութեան փափաքը կատարեալ համակրանքով պիտի ընդունուի ամբողջ աշխարհի ժողովուրդներուն կողմէ:»

Ըմբոստութիւն բոլշեւիկներու դէմ

ՊՈՒՔՐԷՇ, 24 մարտ.— Թիկինայէն կը հաղորդեն թերթերուն թէ համաձայն Ուկրայինայէն փախելով Ռումանիա ապաստանած գիւղացիներու տեղեկութեանց, Ներկայիս, խակական ըմբոստացում մը յառաջ եկած է այդ նահանգին մէջ: Տնիեսդերի ձախ գետափի բնակչութիւնը Սիպերիա ղրկելու որոշման հետեւանքով, շատ մը վայրերու մէջ, գիւղացիները զէնք վերցուցած եւ դիմադրութիւն կազմակերպած են: Թիրասփոլի մէջ բնակող խորհրդային զօրախումբերէն բազմաթիւ միութիւններ միացած են եղեր ըմբոստ գիւղացիներուն:

Այս լուրերը կը հաստատուին թերթերու հասած տեղեկութիւններով ալ, որոնց համաձայն, հրացանաձգութիւն եւ ռումբերու պայթիւններ յստակ կերպով լսուած են ռումանական սահմանագլուխէն:

Կ՚ըսուի նաեւ թէ խորհրդային բազմաթիւ սուրհանդակներ որոնք կը փորձէին Ռուսիա անցնիլ, ձերբակալուած են Պեսարապիոյ մէջ, ռումանական գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ:

Թուրք-պարսիկ համաձայնութիւնը

Թեհրանէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, Պարսկաստանի արտաքին նախարարը Մէճլիսին ներկայացուց Թուրքիոյ հետ վերջերս կնքուած սահմանագլուխի ճշդման եւ իրաւարարութեան դաշնագրերու վաւերացման օրինագիծը:

Այս առթիւ, պարսիկ նախարարը ճառ մը արտասանելով Մէճլիսին մէջ, յայտնեց թէ երկու երկիրներու միջեւ բարեկամական յարաբերութիւնները կը զարգանան եւ թէ Թուրքիոյ արտաքին նախարարին Թէվֆիք Րիւշտիի ճամբորդութիւնը ապահոված է այս համաձայնութեան գոյացումը:

Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբը

Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբը որ մէկ քանի շաբաթէ ի վեր նիստ կը գումարէր Փարիզի մէջ, լրացուց իր աշխատանքները:

Տեղեկագիրը զոր յանձնախումբը կ՚ամփոփէ իր խորհրդակցութեանց եզրակացութիւնը, անմիջապէս պիտի ղրկուի Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան, յանձնուելու համար Խորհուրդին:

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը իր նիստը պիտի գումարէ ապրիլ 10ին եւ այդ ժամանակ միայն յայտնի պիտի ըլլայ տեղեկագրին բովանդակութիւնը:

Յայտնի է թէ յանձնախումբին տեղեկագրէն է որ կախում պիտի ունենայ կեդր. Եւրոպայի եւ պալքանեան երկիրներու ելմտացոյցի հաւասարակշռումը:

ՅԱՌԱՋԻ

ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՆ ԱԼ

ՄԵԾ ՄԱՍՈՎ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ Է՝

ԿԷՕԹԷԻ ԿԵԱՆՔԻՆ ՈՒ ԳՈՐԾԻՆ

Ժամանակցութեամբ ծանօթ աշխատակիցներու:

Գուրանին թարգմանութիւնը

Գրեցինք թէ իւլէմաներու ժողով մը գումարուած է Գահիրէի մէջ, քննելու համար Գուրանի թարգմանութեան խնդիրը, համաձայն իսլամական ուղղափառ վարդապետութեանց:

Ժողովը, իր տեղեկագիրը հաղորդեց Էլ Ազհարի համալսարանին վարչութեան: Եզրակացութիւնը այն է թէ Գուրանը կրնայ օրինապէս թարգմանուիլ, բայց արաբերէնէ տարբեր ո՛ր եւ է լեզուով եղած ատեն, պէտք չէ Գուրան կոչուի, այլ «Թարգմանութիւն Գուրանի»:

Հիթլեր կը գործէ

Հակառակ Զատկուան տօնին առթիւ, Գերմանիոյ մէջ յայտարարուած զինադադարին, Հիթլեր կը բողոքէ ճառելու մասին, իրեն դէմ բռնուած արգելքին: Զինադադարը պիտի տեւէ մինչեւ ապրիլ 3: Սակայն Հիթլերեանները կը շարունակեն եռանդագին փրոփականտ մղել: Հիթլերեան կեդրոնը, Լայփցիկի վարչական գերագոյն ատեանին ներկայացուցած բողոքով մը, կը պահանջէ վերադարձնել այն կուսակցական վաւերաթուղթերը, որոնք գրաւուած են կատարուած 160 խուզարկութեանց ընթացքին: Ատեանը մերժեց գոհացում տալ Հիթլերեաններու այս պահանջին:

Այս գրաւուած վաւերաթուղթերէն յայտնի եղած է թէ նախագահական ընտրութեան նախորդ օրը, Հիթլերի մարտական խումբերը զինուած եւ զրուած էին սպաներու տրամադրութեան տակ: Հրաման տրուած էր առաջին առթիւ գրաւել գերման բանակի ռազմանիւթի պահեստները:

Այն պարագային որ Հիթլեր ընտրուէր, Հիթլերեան բանակը պիտի յարձակէր ընկերվարական սէնտիքաններուն, Արոյրէ ճակատին եւ գերման հանրապետականներուն վրայ, անմիջապէս կարենալ հաստատելու համար Հիթլերեան մենատիրութիւնը:

Թատրոններու գործադուլը

Կառավարութիւնը առաջարկեց թատրոնի տնօրէններուն որ մարտ 29ին յայտարարուած փակումը յետաձգուի քանի մը օր, որպէսզի, տիրանայ վերջնական կարգադրութիւնը:

Այսուհանդերձ, 29ի համար թատերասրահներու փակման կազմակերպումը շարունակուեցաւ:

Գաւառի թատրոններու եւ սինէմաներու տնօրէններու ընկերակցութիւնն ալ, Փարիզի մէջ նիստ գումարելով, որոշեց միանալ շարժման, եւ այս կերպով ուժ տալ գեղարուեստական աշխարհի պահանջներուն:

Ինչպէս կը յիշուի, կառավարութիւնը խոստացեր էր որոշ զիջումներ ընել միայն թատրոններուն, առաջարկելով որ թատրոնի տնօրէնները համաձայնին սինէմաներու տնօրէններուն հետ:

Հակառակ ասոր սակայն, թատրոնի տնօրէնները որոշեցին չխախտել սինէմաներու ժամանակցութեամբ կազմուած միացեալ ճակատը եւ պահել երեքշաբթի օրուան համար տրուած փակման որոշումը:

Լինտպէրկի տղան

Լինտպէրկի տղան գտնելու յոյսով, փնտռտուքները կը շարունակուին ապարդիւն: Նոր Ֆօլքի բնակիչներէն երեք հոգի, որոնք կը գործէին Լինտպէրկի կողմէ, յայտնեցին թէ 15 օր առաջ, կրցեր էին յարաբերութեան մտնել առեւանգիչներուն հետ:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Չկայ երկիր մը, որ աւելի կամ նուազ չափով, ազդուած չըլլայ ներկայ համաշխարհային տագնապէն: Աշխարհի քառուղիին վրայ գտնուող Եգիպտոսը չէր որ բացառութիւն պիտի կազմէր: Հոս ալ տագնապը, երկու տարիէ ի վեր, իր աւերները կը գործէ:

Անցողակի ըսենք թէ՝ ներկայ համաշխարհային տագնապին գլխաւոր պատճառ ցոյց կը տրուի մէկ կողմէն գերարտադրութիւնը, միւս կողմէն, եւս առաւել, սպառման նուազումը:

Գերարտադրութեան պատճառ ցոյց կը տրուի երկրագործութեան յառաջդիմութիւնը, մանաւանդ քիմիական պարարտներու ընդհանրացումը: Ամերիկայի երկրագործները այնչա՛փ յառաջ կ'երթան որ, կ'ըսեն թէ քիմիական պարարտն է ներկայ տագնապին գլխաւոր պատճառը: Քիմիական պարարտներու պարկերը՝ իբր շապիկ հագնելով իրենք զիրենք կը ցուցադրեն հանրութեան...

Ըստ Մալթուսականներու, աշխարհ, 1930ին, աննախընթաց սովի մը պիտի մատնուէր: Մինչդեռ պատահեցաւ հակառակը: Աշխարհ 1930ը ողջունեց, աննախընթաց առատութեան մը առջեւ:

Երկրագործը, որ պարտաւոր էր աչքերը շուկային յառած՝ ըստ այնմ մշակել եւ ընտրել իր մշակութիւնը, զինադադարի վաղորդայնին, անհաշիւ կերպով մշակեց եւ անհաշիւ կերպով աղբեց: Սպառման նուազումը՝ լափտի հարուածը տուաւ գերարտադրութեան: Հետեւանքը՝ ծանօթ է ամէնուն:

Եգիպտոս՝ Իսխի օրէն ի վեր ըլլալով երկրագործական երկիր մը, դառն կերպով ճաշակեց համաշխարհային տագնապին հետեւանքները: Եգիպտոսի մէջ երկրագործութիւնը երկրին տնտեսական կեանքին ողնայարը կը կազմէ: Առանց Նեղոսի երկրագործութիւն չկայ, եւ առանց երկրագործութեան Եգիպտոս չկայ: Հոս ճարտարարուեստ գոյութիւն չունի, բառին ընդարձակ իմաստովը:

Եգիպտոս՝ երկրագործական մարզին մէջ, ըլլալով միամշակութեան (մոնօքիւլթիւր) դասական երկիրը, իր երկրագործութիւնը եւ հետեւաբար իր տնտեսական կեանքը շատ ազդուեցաւ համաշխարհային տագնապէն: Եգիպտոսի միամշակութեան թագակիր միապետը՝ բամպակն է, որ ձիւնապիտակ պատմուճանով թագաւորն է Նեղոսի հովիտին:

Այսօր Ֆէլլահը՝ արհամարհանք ունի բամպակին դէմ եւ չի վարանիր զանիկա սեւ սիրտ կոչել՝ ակնարկնելով իր սեւ կուտերուն: Եւ սակայն, խեղճ Ֆէլլահը, կամայ ակամայ գերին է այս վեհափառ միապետին: Երկրին երկրագործութեան փոխցանիդրութեան մէջ բամպակը՝ իբրեւ ամառնային բերք իր պատւոյ տեղը ունի: Ուրիշ մշակութիւն մը՝ մշակական եւ տնտեսական նոյն պայմաններով՝ դեռ չէ գտնուած, փոխանորդելու համար բամպակը: Եւ հոս է Եգիպտոսի երկրագործութեան դժբախտութիւնը:

Ճիշդ է որ, վերջին տարիները, ցորենազգիներու եւ ուրիշ մանր ժունր մշակութիւններու, ինչպէս նաեւ պտղատու ծառերու, մանաւանդ նարնջազգիներու տնկարկութիւններու մեծ թափ է տրուած, բայց տակաւին բամպակը արժանաւորապէս փոխանորդող ամառնային ցանք մը գտնուած չէ:

Կառավարական օրէնքով, բամպակի մշակութիւնը՝ մէկ երրորդ համեմատութեամբ՝ զեղչուած է: Առանց այդ օրէնքին ալ, Ֆէլլահը այս տարի շատ բամպակ ցանելու տրամադիր չէ: Բայց դարմանը՝ մշակոյթին սահմանափակման մէջ չէ: Ամառնային յարմար ցանք մը գտնել եւ բամպակի հետ միասին, համեմատական չափով մը մշակել: Աւելի ճիշդը՝ Եգիպտոսը դարձնել բազմամշակութեան երկիր մը՝ ամէն կերպով յարմար նոր մշակութիւններու կիրառումով: Հին է այս ցաւը, որուն դարմանը, հակառակ թափուած ջանքերու, մինչեւ այսօր գտնուած չէ: 1910ին Գահիրէի «Լա Պուրս Էժիփսիէն» օրաթերթին մէջ, առաջին անգամ ահազանգը մենք հնչեցուցինք, մեզի կռնակ ունենալով թերթին խմբագրապետը՝ ողբացեալ Քասթնէրը՝ Ալզաս-Լօրէնցի վէթերան մը: Յետոյ թողուցինք Եգիպտոսը եւ տասնամեայ բացակայութենէ մը ետքը, վերադարձանք — «Նեղոսի ջուրը անգամ մը խմողը, կրկին պիտի խմէ»— եւ երկիրը վերագտանք նոյն միամշակութեան մագիլներուն մէջ արնաքամ: Քառորդ դարէ մը ի վեր այդ խնդիրը պարբերաբար ծեծուած, լաւ օրերու մէջ օրուան մոռցուած գէշ օրերու մէջ օրուան հարց դարձած եւ այսպէս, փոփոխակի ելեւէջներով, մինչեւ այսօր մնացած է անլուծելի: Եւ այսօր, տնտեսական համաշխարհային տագնապին առջեւ միամշակութիւնը նկատուած է վտանգաւոր, լաւ օրերուն կրկին մոռցուելու պայմանով:

Արդի՞նք: Ֆէլլահը՝ Եգիպտոսի հովիտին այս իրական հերոսը՝ այսօր աղքատացած, պարտքերու բեռան տակ կքած եւ հողազրկուած է:

Հոս գրեթէ գործազուրկ բանուոր չկայ: Հոս կայ հողազուրկ աշխատաւոր, աղքատացած եւ փճացած գիւղացի:

Եւ երբ Եգիպտոսի մէջ երկրագործութիւնը, այս կամ այն պատճառով կորսնցուցած է իր բնականոն ընթացքը եւ Եգիպտոսի Ֆէլլահն ալ վհատած ու աղքատացած, հիմնովին սարսած է Եգիպտոսի տնտեսական կեանքը:

Արեւելքի մէջ, ուր անհատական նախաձեռնութիւնը կը պակսի, կառավարութիւններու դերը, շատ մեծ է: Լրջամիտ, անձնազոհ, սրտցաւ եւ կարող ղեկավարներու առաջնորդութեամբ, Արեւելքի մէջ, պատկեդրոնացումէ աւելի, կեդրոնացումի դրութիւնը հրաշքներ կրնայ գործել:

Այս ուղղութենէն առաջնորդուելով, եգիպտական կառավարութիւնը, զանազան միջոցներով փութաց հասնիլ Ֆէլլահին օգնութեան: Անսահման վարկեր բացաւ երկրագործական համագործակցականներու:

Այդ համագործակցականներուն կառավարութեան երաշխաւորութեան տակ, Եգիպտական Դրամատան ունեցած պարտքերուն վճարումը հինգ տարի յետաձգել տուաւ: Անցեալ տարի հաստատեց Երկրագործական Վարկի Դրամատունը եւ երկրագործներուն, երկար պայմանաժամերով, սերմնցու, քիմիական պարարտ եւ լծկան հայթայթեց: Այս օրերս հաստատելու վրայ է նաեւ Կալուածային Դրամատուն մը, հողերու եւ կալուածներու վրայ ալ փոխատուութիւն ընելու համար: Եգիպտոսի հողային բերքերուն համար որդեգրեց մաքսապաշտպան դրութիւնը:

Վերին Եգիպտոսի մէկ մասին մէջ տակաւին տիրող ոռոգումի փարաւոնեան հին դրութիւնը՝ տեւական ոռոգումի արդիական դրութեամբ փոխանակելու համար, սկսած է շինել Նակա Համատայի փակոցը: Սկսած է բարձրացնել Ասուանի տիեզերահռչակ ջրամբարը, որ աշխարհիս ութերորդ հրաշալիքը յորջորջուած է Ամերիկացիներուն կողմէն,— ջրային պարունակութիւնը աւելցնելու համար: Երկրին տնտեսական կեանքին նոր զարկ մը տալու համար, անմիջական ուսումնասիրութեան տակ է Ասուանի ջրվէժներէն ելեկտրական ուժ արտադրել եւ այդ ուժը առաջին անգամ օգտագործել եւ քիմիական համադրական պարարտի գործարան մը հաստատելով, երկրին տարեկան 300,000 թօն քիմիական պարարտի պէտքը, 3—4 միլիոն անգլիական ոսկի արժէքով, արտադրել երկրին սահմաններուն մէջ:

Ինչպէս յայտնի է, հիմա ամէն երկիր քիմիական ազօթային պաշարի գործարան մը հաստատած է եւ օդին ազօթովը կը պատրաստէ քիմիական պարարտներ: Ասուանի փակոցին շրջակայքը լեցուն է կրաքարի եւ կրափոսփորատի հանքերով: Օդին մէջ ալ ուզածիդ չափով տրամադրելի է ազօթը: Երբ Ասուանի ջրվէժներէն ելեկտրական աժանագին ուժ ալ արտադրել կարելի ըլլայ, այդ խնդրոյն լուծումը օրերու հարց կը դառնայ:

Միայն, ինչպէս ամէն երկիրներու մէջ, հոս ալ, որքան քաղաքական, նոյնքան տնտեսական հարցերու շուրջ, կուսակցութիւններու միջեւ կը տիրէ մեծ տարակարծութիւն:

Օտար դիւանագէտ մը ըսած է.
— «Եգիպտացիները՝ իրարու մէջ համաձայն չըլլալու համար միայն, իրարու հետ համաձայն են»:

Մեզի ալ չի՞ պատշաճիր այս իմաստուն խօսքը:

Երանի՜ լռողաց...

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՓՈՒՆՋ ՄԸ ԿԷՕԹԷԻ ԽՕՍՔԵՐԷՆ

Ինչո՞ւ այնքան ճարցնել— Ո՞ւր կ'երթանք: Ո՞ւր եւ ի՞նչպէս պիտի վերջանայ: Խորհուրդ կուտամ ձեզի, բարեկամ, տունը կենալ եւ պատին ճետ խօսիլ:

— Աւելի մեծ առաւելութիւն չեմ գիտեր քան ճանչնալ թշնամիի մը արժանիքը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

Հ Ի Ն Տ Ե Ն Պ Ո Ւ Ր Կ

ՊԵՐԼԻՆ, 20 մարտ.— Մարտ 13ի ընտրութիւնները կատարեալ յաղթանակ մը սեպելու է ինչպէս Հինտենպուրկի, նոյնպէս եւ իր թեկնածութիւնը պաշտպանող կուսակցութեանց համար, անխտիր: Ծերունազարդ մարաջախտին հմայքը այդպէսով աւելի բարձրացաւ, թէ՛ երկրին ներսը եւ թէ՛ արտաքին աշխարհին առջեւ:

Ինչպէս բացատրել սակայն, որ Հինտենպուրկի երէկուան բարեկամները՝ զգալի մասով մը երեսս դարձուցած են եւ ընդհակառակն, իր երէկուան հակառակորդներն են այսօր իր վերընտրութեան ջատագովները, ատոր համար բուռն պայքար մղողները:

Հիմնովին սխալ պիտի ըլլար ենթադրել, ի հարկէ, թէ բան մը փոխուա՛ծ է իրեն՝ Հինտենպուրկի եւ կամ բարեկամ ու հակառակորդ խմբակցութեանց հոգեբանութեան ու տեսակէտներուն մէջ: Իրականութիւնը այն է միայն, որ 1925ի իր ընտրողները պարզապէս սխալ հաշիւներ ըրած են ժամանակին: Անոնք կը յուսային թէ Հինտենպուրկ իր բոլոր քայլերուն մէջ պիտի հետեւի անոնց խորհուրդներուն, թէ ան— կայսերական մարաջախտը— անկարելի է որ հաւատարիմ մնայ Հանրապետութեան եւ չընէ իր բոլոր կարելին՝ Հոհէնցոլէրններու գահը վերականգնելու համար:

Իր եօթնամեայ պաշտօնավարութեան ընթացքին՝ Հինտենպուրկ բազմիցս ապացոյցներ տուաւ, ընդհակառակն թէ շատ լուրջ առած է իր երդումը՝ Հանրապետութեան հանդէպ: Այդ ըսել չէ անշուշտ, թէ երբեւիցէ թունդ միապետականը մէկէն ի մէկ հանրապետական դարձած է: 84 տարեկան ծերունիէ մը կարելի ալ չէ նման բան սպասել: Միւս կողմէ, սակայն, որոշ է որ Հինտենպուրկ իր ամբողջ էութեամբ դէմ է յեղաշրջական ամէն փորձերու եւ արկածախնդրական ծրագիրներու: Ո՛չ թէ հանրապետութեան, այլ իր հայրենիքին, Գերմանիոյ սիրոյն համար: Ինչպէս էր առենին, մօտաւորապէս, երբեմն միապետական եւ հետագային գերման հանրապետութեան մեծ քաղաքագէտ Շթրէզէմանը:

Մարտ 13ի ընտրութեանց նախօրէին, Հինտենպուրկ գերման բովանդակ ժողովուրդին ռատիոյի միջոցաւ ուղղած իր մէկ ճառով կը պարզէր, թէ ի՛նչ բան դրդած է որ կրկին դնէ իր թեկնածութիւնը նախագահական պաշտօնին համար: «Աւելի լաւ է որ ես սխալ հասկցուիմ ու անձնապէս յարձակումներու ենթարկուիմ, քան բաց աչքերով թոյլ տամ որ վերջին տասնեւհինգ տարիներու ընթացքին ա՛յնչափ ծանրութիւններ կրած մեր ժողովուրդը նորանոր ներքին կռիւներու մատնուի... Ինծի համար պարզապէս անհասկնալի է այդ, մանաւանդ այս օրերուն, երբ անհրաժեշտ է որ գերման ժողովուրդը իբրեւ մէկ ամբողջութիւն հանդէս գայ իր ազատութեան եւ իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար»:

Հինտենպուրկի մէջ կը խօսի կարգապահ զինուորականը եւ ճշմարիտ հայրենասէրը՝ միանգամայն: Եւ ճիշդ է որ ան կրցած է ինքզինքը բարձր պահել բոլոր կուսակցութիւններէն եւ համախմբումներէն, վայելելով ընդհանրութեան սէրն ու համակրանքը, այլ եւ ձեռք բերելով արտասահմանի վստահութիւնը: Այդ է պատճառը որ, օտար երկիրներու մէջ եւս գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ մարտ 13ի իրական արդիւնքը.

Հինտենպուրկ իր մասնաւոր կեանքով ու իբրեւ պարտաճանաչ պաշտօնեայ եւս՝ օրինակելի հանդիսացած է ամէնուն համար: Հակառակ իր խիստ յառաջացեալ տարիքին, ան ամէն առտու կանուխ՝ ճիշդ ժամուն կ'ելլէ անկողնէն եւ ժամը 8էն սկսեալ՝ աշխատանքի կը լծուի: Եւ այսպէս ամբողջ օրը, կարճ դադարներով միայն: Մինչեւ որ օրուան իր պարտականութիւնները չկատարէ անթերի, չստորագրէ իրեն ներկայացուած վերջին թուղթը, չի թողուր երբեք իր գրասենեակը: Այսօրուան գործը վաղուան ձգելու սովորութիւն չունի: Խիստ է նախ իր անձին, ապա միւսներուն հանդէպ: Առով հանդերձ բարի է եւ կարեկից՝ թշուառներուն եւ խեղճերուն հանդէպ: Անպատասխան չի թողուր իրեն ուղղուած որեւէ գրութիւն, մինչեւ իսկ մանուկներու կողմէ գրուած: Կարճ՝ Հինտենպուրկ իր անձին մէջ կը մարմնացնէ գերման ժողովուրդը— իր կարգապահութեամբ, աշխատասիրութեամբ եւ տոկունութեամբ: Հակառակ 84 տարիներու բեռին, կ'աշխատի երիտասարդի մը կայտառութեամբ եւ աշխոյժով: Սխալ է նաեւ իր վերընտրութեան հակառակորդներու կողմէ տարածուած այն կարծիքը, թէ մարաջախտը կատարելապէս զառամեալ մէկն է եւ ի վիճակի չէ պետական գործերուն գործօն կերպով հետեւելու: Զինքը մօտէն ճանչցողները բոլորովին հակառակը կը հաստատեն: Հարկաւ, սահմանադրութեան ընձեռած իրաւունքներու սահմանին մէջ միայն: Այլապէս, երկրին կառավարութեան բուն ղեկը վարչապետին ձեռքը կը գտնուի եւ ոչ թէ նախագահին:

Ըստ ամէնըրէն եւ առհասարակ Գերմանիոյ համար ստեղծուած ներքին ու արտաքին վիճակէն պարզ է ուրեմն, թէ ինչո՛ւ այս երկրին համոզուած հանրապետականները եւ առաջին հերթին ընկերվարականները ոգի ի բռին պայքարեցան ի նպաստ Հինտենպուրկի վերընտրութեան: Բոլոր թոյլատրելի միջոցներով ջանալ որ փաշականութիւնը յաղթող չհանդիսանայ այս երկրին մէջ եւ Գերմանիա զերծ մնայ քաղաքացիական արիւնոտ կռիւներէ, ահա՛ անոնց մեծագոյն հոգը ներկայիս համար:

Միւս կողմէ, իբրեւ իրապաշտ քաղաքագէտներ եւ ճշմարիտ բնապաշտներ՝ կ'ուզեն որ Գերմանիա դիւանագիտական բանակցութեանց միջոցաւ եւ խաղաղ ճանապարհով հասկացողութեան գայ իր դրացիներուն եւ բոլոր յաղթական պետութեանց հետ, վերջնապէս թօթափելու համար այն ծանր լուծը, որ դրուած է իր վրայ, եւ որ սակայն անտանելի կը համարուի այլեւս: Այդ կէտին մէջ բոլո՛ր Գերմանացիները համաձայն են իրարու հետ.

Զատկի հաւկիթը

Ինչ բանէ ծագում առած է Զատկի հաւկիթ ունենալու սովորութիւնը:

Այս մասին կարծիքները կը տարբերին: Կարգ մը պատմաբաններու կարծիքով, հինէն ի վեր հաւկիթը խորհրդանշան նկատուած է ստեղծագործութեան:

Ոմանք սովորութիւն ունէին չաստուածներու նուիրուած բագիններուն վրայ հաւկիթ դնելու՝ իբր յարգանքի արտայայտութիւն:

Քրիստոսէ յետոյ, Քրիստոնեաները Զատկի տօնին օրը օրհնուած հաւկիթ կ'ուտէին:

Ենթադրութեան մը համաձայն, հաւկիթի գործածութիւնը նախապէս խստիւ արգիլուած էր Մեծ Պահքի տեւողութեան: Աւագ ուրբաթ բուն Զատկի օրերը ժողովուրդը եկեղեցի կ'երթար, օրհնել տալու համար հաւկիթները, որոնցմէ զրկուած էր մեծ պահքի օրերուն: Յետոյ ալ սկսան Զատկի հաւկիթները զանազան գոյներով ներկել, բարեկամներու նուէր տալու համար:

Կարծողներ ալ կան թէ մեծ պահքին հաւկիթի սպառումը բոլորովին դադրելով, հաւկիթավաճառները ստիպուած կ'ըլլային աճպարարութեամբ հաւկիթ ամբարել իրենց մթերանոցներուն մէջ, եւ չկրնալով զանոնք ծախել, սովորութիւն ըրած էին Զատկին եկեղեցիներու մէջ օրհնել տալէ յետոյ ձրիաբար հաւատացեալներուն բաշխելու այդ հաւկիթները: Միւս կողմէ, արգիլելու համար անոնց չարագործումը, եկեղեցի բերելէ առաջ կը ներկէին զանոնք:

Հետզհետէ հարուստ ազնուականներ ու իշխաններ գոհացում տալու համար իրենց քմահաճոյքին սկսան արուեստագէտ նկարիչներ դիմել, գեղեցիկ նկարներով զարդարելու համար բարեկամներու նուէր տալիք հաւկիթները:

Վաթթօ եւ Լանքրէ այդ ձեւով խիստ նուրբ ու սիրուն պատկերներ նկարել տուած էին բազմաթիւ հաւկիթներու վրայ, անոնցմէ երկու նմոյշներ կը գտնուին Վէրսայլի թանգարանին մէջ: Այդ երկու մանրանկարները կը պատկանէին Լուդովիկոս ԺԵ.ի մէկ աղջկան:

Հաւկիթներու վրայ նկարելու այդ սովորութիւնը ժամանակի ընթացքին մէջ ա՛յնչափ տարածուեցաւ որ ծաղրարարներ եւ շաքարավաճառներ սկսան Զատկի տօնական օրերուն շոքոլայէ, բերնահալ շաքարեղէններէ եւ նշաձաղէ նկարզարդ հաւկիթներ պատրաստել:

Հ. ՏԻՐՈՅ[illegible]

ԲԺԻՇԿԻՆ ԲԵՐԹՈՆԸ (23)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

6.— Կլիմայ

[illegible]

լուսաւորութիւն, անձրեւ- մշուշ, օդի ելեկտրական հաղորդականութիւն, կայունութիւն, հովի ուղղութիւն եւ արագութիւն, տեղի բարձրութիւն, եւ այլն: Այդ խառնուրդը կրնայ [illegible]

[illegible] ժամո), հակառակ մինչեւ այժմ տիրող կարծիքին, կ'արագացնէ թոքախտին ընթացքը: Հիւանդութեան արծարծումները (poussée) ընդհանրապէս ամառ ատեն կը պատահին, եւ [illegible]

[illegible] առաջ: Չափազանց չորութիւնը, ինչպէս նաեւ չափազանց լուսաւորութիւնը կրնան վնասել որոշ կարգի թոքախտաւորներու:

[illegible]

[illegible] չըլլան: Դաշտային եւ մեղմ կլիմայէն առաւելապէս կ'օգտուին թոքախտաւորներ [illegible]

ՏՈՔԹ. Լ. [illegible]

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՀԵՂԵՂԻ ՄԱՍԻՆ

Այս օրերուն է, եւ մինչեւ Ապրիլ ամսուն սկիզբը, որ, սկսած ըլլալով ձիւնհալքը, հեղեղի վախը կը գրաւէ հայ գիւղացիին միտքը: Մենք արդէն ներկայացուցինք այն հաւանական վտանգները, զորս կրնան պատճառել Քասախ, Սեւ Ջուր, Վէդի Ջայ եւ Գեառնի գետերը:

Այս անգամ՝ Արաքս գետին վըտանգները:

Հայաստանի ամենամեծ գետն է Արաքսը, որ մասնաւորապէս կը սպառնայ Արարատեան դաշտին կարգ մը շրջաններուն:

Արաքս գետը կը հոսի արեւմուտքէն հարաւ, հարաւ-արեւելք, կտրելով Արարատեան ամբողջ դաշտը: Ղարաղալայի մօտ, սեւակճեայ նեղ կիրճէն դուրս կ'ելլէ, կը մտնէ դաշտավայր, եւ չունենալով մասնաւոր եւ որոշ հուն մը ուբարձր ափեր, շարունակ կը փոխէ իր անկողինը: Ներկայ անկողնին շուրջը, մօտակայքը, կարելի է գտնել հետքեր Արաքսի հին հուներէն, զորս տեղացիները կ'անուանեն Ղուրու Արազ (ցամքած Արաքս): Արաքսի ջուրը կը բարձրանայ երբ կը բացուին գարնան ղունները, մէկ մեղր կը բարձրանայ ջուրին մակերեսը՝ մասնաւորաբար Ղամարլուի շրջանին մէջ, կրբեմն այդտեղ հունը չի կրնար տանիլ ամբողջ ջուրը, որ կը սկսի յորդիլ: Արաքսի դէմ պայքարը կը պահանջէ մեծ գումարներ, որպէս զի կարելի ըլլայ յառաջիկայ երկու երեք տարուան ընթացքին վերջնապէս ազատիլ գետին սպառնալիքներէն:

Արաքսը, կտրելով դաշտը, կ'անցնի երեք շրջաններու սահմաններէն — Ղուրդուղուլու, Ղամարլու, Վէդի:

Ղուրդուղուլուի շրջանին մէջ գետը վտանգաւոր կը դառնայ մասնաւորապէս Ջանֆիդա գիւղին մօտ: Բացի այդ, հեղեղի ընթացքին՝ Արաքսը մեծ վնաս կը հասցնէ ոռոգման յատուկ կարգ մը առուներուն: Ջանֆիդա գիւղին մօտ, 1928-29ին շինուած է բաւական հաստատուն պատ մը, ամրացնելու համար եզերքները:

Սակայն որովհետեւ ամբողջացած չէ այդ թումբին շինութիւնը, յետոյ թոյլ է հսկողութիւնը, անցեալ գարնան քանդուեցան պատուարին որոշ մասերը: Անհրաժեշտ է վերանորոգել:

Ղամարլուի շրջանին մէջ, Արաքսը կը սպառնայ իր ափերուն վրայ կառուցուած ջրհաններուն, Չիլիխանլու եւ Կաֆալու գիւղերուն մօտ: Աւելի մեծ վնասալիքի հասցնէ Արաքսը Արազդայանի դաշտին, որուն հարաւային սահմանը կը կծէ գետը: Այս շրջանին մէջ տեղ տեղ կը յորդի գետը եւ դաշտին մեծագոյն մասը կը ծածկուի ջուրով: Այս պատճառով, կարելի չըլլար օգտագործել հողը, նոյնիսկ խոտարածութեան համար, իսկ միւս կողմէ աւելի եւս կը ճահճանայ հողը, արդէն իսկ ճախճախուտ: Այստեղ պէտք է ամրացնել ափերը մօտ մէկ քիլոմեթր, աշխատանք մը որ երեսի վրայ նետուած է:

Ներկայիս անհրաժեշտ է պաշտպանել երկու տեղեր, որոնք ամէնէն աւելի վտանգուած են: Մէկը կը գտնուի Սմօ գիւղին մօտ, Դավալուէն վար: Այստեղ Արաքսը, քանդելով ափը, նոր հուն մը կը բանայ, եւ եթէ միջոցներ չառնուին, Արաքսին մեծ մասը կը թափի դաշտ:

Այս գլխաւոր գետերէն զատ, վըտանգաւոր են նաեւ կարգ մը լեռնային գետակներ, մասնաւորաբար Դիլիջանի, Դարալագեազի, Ղափանի շրջանին մէջ:

× Այս տարի մեծ գումարներ յատկացուած են գետեզերքներու ամրացման համար: Արտակարգ յանձնախումբ մը ողի ի բոին կ'աշխատի: Ջրային տնտեսութիւնը որոշած է հարիւր հազար ծառ տնկել գետեզերքներուն վրայ, մասնաւորաբար թթենի: Ծառատնկութիւնը ամէնէն ամուր միջոցն է, պաշտպանելու համար հեղեղին դէմ:

Մաղթենք, որ այդ աշխատանքները կարենան փրկել գիւղերն ու ցանքերը հեղեղի վտանգէն, որ այս տարի, առատ ձիւնին պատճառով, մղձաւանջի մատնած է գիւղացիները:

Քանի մը օրէն Հայաստանէն հասած թերթերը կուգան հաղորդելու թէ որքա՛ն փարատած է այդ մղձաւանջը:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

Անցեալ հոկտեմբերի 18ին պետական երկրորդ թատրոնը (Լէնինական) իր եղանակն սկսաւ Կիրշոնի Հաց խաղով: Յետոյ յաջորդաբար ներկայացուց ուրիշ երկու նոր խաղեր, Աճազանգ, վախը:

Անցեալ եղանակի գործերէն՝ Մարոք, Լեռ, Ցասում, վերադարձ խաղերը:

Բոլոր այս գործերը պատրաստուած են, կ'ըսէ խորհ. Հայաստան, «դիալեկտիկական մատերիալիզմի մեթոտին տիրապետելու նշանաբանի տակ՝ թէ դերասաններ եւ թէ բեմադրողներու կողմից»: Թէ ի՞նչպէս, պէտք է Հայաստանի «լօզունգ» գոց ընող գրողներն ու խմբագիրները միայն գիտեն:

Լէնինականի պետական թատրոնը այս տարի ունի 3800 մնայուն հանդիսատես, մեծ մասը բանուորներ: Թատրոնը ձրի ներկայացումներ է տուած գիւղատնտեսականներուն: Նոյն ներկայացումները կրկնած է նաեւ 8 գիւղերու մէջ:

Նոր կարգադրութիւններու համաձայն, գիւղատնտեսականները խմբական արձակուրդով պիտի կրնան քաղաք գալ, եւ ներկայ գտնուիլ խաղերուն: Միւս կողմէ թատրոնի մասին վիճաբանութեան երեկոներ սարքելով, կ'աշխատուի բացատրել պրոլետարական արուեստը:

Պետական թատրոնը մասնաւոր դասընթացք մը պատրաստած է, դերասաններուն տալու համար կըրթութիւն, ձայնագրութեան, դիմախաղի, մարմնակրթութեան եւ բեմականութեան դասեր: Այդ դասընթացքը ունի 42 ուսանող:

Դերասաններուն «քաղաքական պատրաստութեան» համար, թատրոնին մէջ կը գործեն կոմունիստ երկու մարմիններ, որոնք կ'ուսուցանեն պատմական մատերիալիզմ:

Լէնինականի թատրոնը հրաւէր ուղղած է թատերագիրներուն՝ պատրաստել այնպիսի նոր խաղեր, որոնք ներկայացնեն բոլշեւիկեան յեղափոխութեան պայքարները:

ՈՒԿՐԱՅՆԱ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ներկայիս Երեւան կը գտնուի Ուկրաինայի Համայնավարական Կաճառին պատգամաւորութիւնը, որ կը բաղկանայ ակադեմիկոս Տիչինոյէ, փրոֆէսէօրներ Ֆալկեվիչէ եւ Կոմալեւսկիէ: Միասին է նաեւ Ադրբէջանի Մանկավարժական Կաճառին փրոֆէսէօրներէն Բոլաֆիան:

Փրոֆ. Ֆալկեւիչ խորհ. Հայաստանի խմբագրին կը յայտարարէ թէ իր պատգամաւորութիւնը պիտի հրատարակէ թուրքերէն-ուկրայներէն, ռուսերէն-ուկրայներէն եւ հայերէն-ուկրայներէն մեծ բառարաններ: Իւրաքանչիւր բառարան պիտի պարունակէ 30 հազար բառ, հրատարակութիւնը ստանձնած է Ուկրայնայի կառավարութիւնը: Բառարանները պատրաստ պիտի ըլլան 1933ի սկիզբը: Իւրաքանչիւր բառարանէ պիտի տպուի 5 հազար օրինակ:

Լէնինկրատի մէջ Ֆալկեւիչ Անդրկովկասեան հանրապետութիւններու համապատասխան մարմիններէն պահանջած է ընդունուած բառերուն ցուցակը: Ուկրայնայի համայնավարական կաճառը, որ մտադիր է քառասուն հատոր տալ՝ ներկայացնելու համար Անդրկովկասի մշակոյթը, պիտի թարգմանէ եւ հրատարակէ նաեւ Անդրկովկասեան ազգերու բոլոր դասական հեղինակները:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀՐԱՀԱՆԳԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հալէպի Թուրք հիւպատոս Աթըֆ պէյ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Ժողովուրդ»-ի թղթակցին.—

Թղթակից.— Երթեւեկի հրահանգը նոր չէ, գոյութիւն ունէր նախապէս, հիմա քիչ մը բարեփոխուած է, այսինքն նախկինէն քիչ մը աւելի թոյլատու: Եթէ վերադարձողներ ըլլան, այսպիսիները թրքահպատակ պիտի ճանչցուի՞ն:

Հիւպատոս.— Անշուշտ:

— Ուրեմն քանի որ այսպէս է, գաղթողները իրենց ստացուածքներուն պիտի տիրանա՞ն բնականօրէն:

— Կ'ենթադրեմ:

— Այս օրէնքը Թուրքիոյ բոլո՞ր Հայերուն յատուկ է:

— Ոչ, դուք՝ Սուրիա, Միջագետք, Պաղեստին գտնուողներդ չէք կրնար օգտուիլ այս օրէնքէն, որովհետեւ Լօզանի դաշնագրութեամբ — այստեղ դաշնագրէն հատուած մը կը կարդայ — այն հողամասերը որ Թուրքիայէն անջատուած են՝ անոնց Թուրքիոյ բնակիչները իրենց թրքական հպատակութիւնը կորսնցնելով, տեղական հպատակներ եղած են, եւ չեն կրնար այս օրէնքէն օգտուիլ: Հետեւաբար անոնք միայն պիտի կրնան վերադառնալ, որոնք ուրիշ երկիրներու մէջ կը գտնուին: օրինակ՝ Ամերիկա, Անգլիա, Ֆրանսա եւլն.:

— Ուրեմն եթէ մէկը 1923ին Թուրքիայէն առանց անցագրի Սուրիա եկած է եւ ուրիշ մը դարձեալ նոյն թուականին Ֆրանսա գացած է կամ որ եւ է օտար երկիր, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ մէկուն արտօնութիւն կը տրուի վերադառնալ, իսկ միւսին ո՛չ:

— Ի՞նչ կրնանք ընել, օրէնքը այսպէս է:

× Փարիզի Թուրք հիւպատոսարանը կը մերժէ վերադարձի համար անցագիր տալ անոնց որ քէմալական անցագիր ունին՝ «ավտէթ կայրը ճայիզ» մակագրութեամբ, ինչպէս անոնց որ Հ. Հ. անցագրով մեկնած են 1922ին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Սէն-Թ'Էթիէնի մէջ

ՍԷՆ-ԹԷԹԻԷՆ, 22 մարտ.— Ազգ. Միութեան տարեշրջանը լրացած ըլլալով, մարտ 12ին տեղի ունեցան համարատուութիւն եւ նոր ընտրութիւն:

Գաղութս կը բաղկանայ 100 ընտանիքէ եւ 20 ամուրիներէ, ընդամէնը 350 անձ, որոնց 80ը կանոնաւոր կը վճարեն Ազգ. տուրքը, սակայն այդ օրը 42 հոգի կը մասնակցէին քուէարկութեան: Կուսակցական ոչ մէկ խտրութիւն: Բոլոր ներկաները ցաւով կը մատնանշէին քանի մը կարծրուկներու բացակայութիւնը:

Վարչութեան ատենապետ Պ. Համբարձում Թօսունեան բացաւ ժողովը եւ տեղի ունեցաւ գրաւոր զեկոյցի ընթերցումը: Անաչառ ըլլալու համար ըսենք թէ շնորհիւ ժողովուրդին բարեացակամութեան, արդիւնքը գոհացուցիչ է. սակայն զեկոյցը հապճեպ կերպով պատրաստուած էր, թուղթերը, հաշիւները իրար խառնուած էին: Կատարեալ լաբիւրինթոս մը: Թէեւ 52 անգամ ժողով ունեցած են, բայց երբեք էջնոց ատենագրութիւն մը ներկայացուցին, այն ալ վերջին շաբթուան ընթացքին պատրաստուած:

Զեկուցումէն անմիջապէս յետոյ Վարչութիւնը հաւաքաբար հրաժարականը ներկայացուց ժողովին, որուն պատուակալ նախագահն էր հոգեւոր հովիւ Յովհաննէս վրդ. Մերհասեան: Քուէարկութիւնը տեղի ունեցաւ կանոնաւորութեամբ եւ տուաւ հետեւեալ արդիւնքը.— Պ. Պ. Մանուէլ Յակոբեան 29 (չէզոք), Ճէպրայիլ Տէյիրմէնճեան 28 (չէզոք), Միհրան Աբրահամեան 22 (Դաշնակցական), Օննիկ Գուբուեան 21 (Դաշնակցական), Շմաւոն Մօզեան 20 (չէզոք), Փաւստոս Լարճեան 18 (Հնչակեան), Սարգիս Փիլիկեան 18 (չէզոք): Ժողովը ծափերով ողջունեց նորընտիր վարչութիւնը եւ մաղթեց յաջողութիւն ու արդիւնաւոր գործունէութիւն: Վարդապետը՝ այս խաղաղ ու համերաշխ քուէարկութենէն յուզուած, շնորհաւորելով նորընտիր վարչութիւնը եւ քանի մը խրատականներ ուղղեց: Դիւանը կազմուեցաւ հետեւեալներէ.— Պ. Պ. Օննիկ Գուբուեան՝ ատենապետ, Սարգիս Փիլիկեան՝ ատենադպիր, Մանուէլ Յակոբեան եւ Ճէպրայիլ Տէյիրմէնճեան՝ գանձապահ: Թէեւ ժողովականները շատ փափաքեցան որ Յակոբ աղա Մօզեան 7 տարիէ ի վեր իրեն վստահուած հաւաքիչի պաշտօնը չձգէ, բայց ան մերժեց, առարկելով թէ այլեւս յոգնած է, խոստացաւ իր բարոյական պարտականութիւնները լիովին կատարել:

Կը մաղթենք որ յաջողութեամբ պսակէ նորընտիր վարչութեան գործունէութիւնը: Վարչութիւնը արդէն պատրաստութեան մէջ է Ապրիլ 24 տօնելու համար:

× Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէն երկար ատենէ ի վեր կը ջանար գրադարան մը հիմնել: Վերջերս ընկեր Ս. Վրացեանի ներկայութիւնը խրախոյս մը եղաւ մեզի եւ իր մօտ գտնուած «Հայրենիք» ամսագրով մը հիմը դրաւ «Դուրեան» գրադարանին: Խոստացաւ 40 կտոր գիրք եւս ղրկել յաջողութեան պարագային:

Արդ, ներկայիս կազմուած է յանձնախումբ մը որ իր կարգին ընթերցասէր հայրենակիցներու տուները այցելելով հաւաքած է մօտ 100 կտոր գիրք: Ուրեմն գործին ամէնէն դժուար մասը հարթուած է եւ յոյս ունինք որ շուտով ժողովուրդը անխտիր պիտի կրնայ օգտուիլ գրադարանէն:

Թշուառ ու հալածական ժողովուրդ, քեզ հայմելիոս անուանողներուն շառաչուն ապտակ տալու միակ միջոցը այս է, ամփոփուիլ եւ գիտակցութեան հնուր քու ազգային սրբազան աւանդութիւններդ վառ պահելու համար, յաղթանակը քուկդ է:

Հարգանցի

ՄԱՄՈՒԼ

Հայերը եւ Լիբանանը

■■■

Պէյրութի «La Syrie» թերթը, «Արդարացի պաշտպան» խորագրին տակ, հրատարակած է Պ. Լ. Փօթուքեանի մէկ վերլուծումը, Լիբանանի եւ Հայերու յարաբերութեանց մասին: Յօդուածագիրը կ'առաջարկէ որ Լիբանանի 40 հազար հայութիւնն ալ հիմնարար բաղկացուցիչ մասը այդ երկրին, — մէկ հայրենիք՝ Լիբանան, մէկ ժողովուրդ՝ Լիբանանցի, եւ մէկ ընդհանուր ձգտում՝ երկրին զարգացումը:

— «Մենք կը պնդենք թէ Հայերը, իրենց ցեղական դիմագիծը պահելով հանդերձ, ճշմարիտ Լիբանանցիներ են, ոբովհետեւ իրենց ձգտումները եւ իրենց շահերուն գիտակցութիւնը խորապէս կը համաձայնին լիբանանեան ամբողջական համաձայնութեան ըմբռնումին հետ: Ինծի որ պէտք է զօրացնել սահմանադրականօրէն, այդ լիբանանեան ազգութեան գաղափարն է: Այդ անհրաժեշտութեան համար հայ աջակցութիւնը ժխտելի որակ մը չէ:

ա) Պէտք է դադրիլ մեզ փոքրամասնութիւն կամ գաղթական կոչելէ: Այս բառերը կը շղթային մեր Լիբանանեան իրաւունքները. մանաւանդ անոնք կը շղթային մեր Լիբանանեան ուժերը:

բ) Եւ, հետեւաբար, թող սահմանադրականօրէն ճանչնան մեր իրաւունքը Լիբանանեան Երեսփ. Ժողովին մէջ մեր թուին համապատասխան մեր ներկայացուցիչները ունենալու, ինչ որ փոխադարձ եւ անվիճելի օգտակարութիւն պիտի ունենայ: Կը հաւատացնեմ, որ երբ մեր քաղաքացիական իրաւունքները ճանչցնենք, մենք պիտի գիտնանք մեր Լիբանանեան պատասխանատուութիւնները արժեցնել:

Ասոնք չե՞ն միթէ քաղաքացիական տարրական պահանջները՝ որ կը պարտադրուին, մի անգամ ընդ միշտ, վերջին մարդահամարի տրամաբանութեամբ: Սահմանադրութիւն մը յաւիտենականօրէն չկրնար հակասել իր իրաւագիտական ըմբռնումին»:

Տոքթ. Հրաչ Մուրատեան

Պոմպէյի մէջ, վիրաբուժական գործողութեան մը հետեւանքով մեռած է մեր լաւագոյն ընկերներէն Տոքթ. Հրաչ Մուրատեան:

Մեր տարաբախտ ընկերը մեռած է տակաւին երիտասարդ հասակին մէջ: Վերջին տասը եւ աւելի տարիներուն ան կը գործէր Սուրիոյ մէջ, եւ իբրեւ բժիշկ, տեղական արաբ եւ հայ ժողովուրդի պաշտամունքին առարկան դարձած էր:

Իր գիտական երկարատեւ աշխատանքներուն եւ պրպտումներուն շնորհիւ տոքթ. Հ. Մուրատեան վերջերս յաջողած է գտնել քաղցկեղի եւ էքզէմայի դէմ կարգ մը հնարքներ, որոնք գիտական աշխարհի ուշադրութիւնը գրաւեցին:

Շատ մեծ եղած է անոր դերը Սուրիոյ հայ ազգային եւ կուսակցական կեանքին մէջ: Մասնաւորաբար հայ երիտասարդութիւնը ամբողջութեամբ կապուած էր կուսակցական այս աչքառու գործիչին եւ ընտիր Հայուն:

Անհաշիւ զոհողութիւններ ըրաւ ան վերջերս Նահր էլ Օմար ապաստանած Վասպուրականցի 7—8 հազար հայ գաղթականութեան կարիքներուն եւ անոնց տեղաւորման համար:

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Միջադէպ մը Բարեգործականի գրասենեակին մէջ

Պ. Սէֆէրեան, նախկին վաճառական մը, որ երկար ատեն իր գործը հաստատած էր Մանչէսթըրի մէջ եւ բարեկեցիկ վիճակ մը ունէր, հետզհետէ կորսնցուց իր հարստութիւնը: Ստիպուեցաւ իր անգլիացի կինը եւ երկու փոքրիկ երախաներով Ֆրանսա գալ, համեստ գործ մը գտնելու յոյսով: Դժբախտաբար չյաջողեցան իր բոլոր ճիգերը, ապրուստի միջոց մը գտնելու համար:

Ժամանակին, երբ Անգլիա կը գտնուէր տակաւին, կարեւոր նուէրներ ըրած էր ազգային ձեռնարկներու համար, ինչպէս նաեւ Բարեգործականի, — ինչպէս կը հաստատէ իր ձեռքը գտնուած ստացագիրները: Բարեխիղճ մարդ, իր լաւ օրերուն օգնած է բոլորին, առանց որ եւ է ակնկալութեան: Ու հիմա երբ անօթութեան դուռն է հասած, ոչ ոք կայ որ օգնէ իրեն:

Քանի մը անգամ դիմում կը կատարէ Բարեգործականին, յիշեցնելով իր աջակցութիւնները եւ իր ընտանիքին ներկայ վիճակը: Փոքրիկ օժանդակութիւն մը կը խնդրէ, որպէս զի կարենայ ճարել իր ապրուստը: Պ. Մալէզեան կը պատասխանէ թէ պէտք է դիմումը կատարել գրաւոր: Ու երբ գրաւոր դիմումն ալ կը կատարուի, կը պատասխանուի թէ անհատական դիմումներուն ընթացք չի տրուիր:

Վերջերս, բոլորովին յուսահատ, կը դիմէ նորէն Բարեգործականի: կ'ըսէ թէ դուրս չպիտի ելլէ, եթէ օժանդակութիւն մը չըլլայ իրեն՝ փրկելու համար իր անգլիացի կինը եւ իր երկու երախաները խոր թշուառութենէն:

Սակայն Բարեգործականէն կ'ուզեն բռնի դուրս հանել զայն: Այս ընթացքը այնքան կը ջղայնացնէ Պ. Սէֆէրեանը, որ բարկութեան մէջ կը կորսնցնէ ինքզինքը: Դռնապանը կը հասնի օգնութեան, պաշտպանելու համար Բարեգործականի վարիչը: Լուր կը տրուի նաեւ ոստիկանութեան, որ կուգայ դուրս կը հանէ Պ. Սէֆէրեանը:

Ահա՛ թէ ինչպէս կը վարձատրուին բարի մարդիկ, որ բաց պահած են իրենց քսակը, իրենց լաւ օրերուն:

Իրազեկ

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■■

Ա. ՄԱՍ

XIII.

Ամէն մարդ ունի կուրութենէն քիչ մը: Ոմանք ի ծնէ են: Անդարմանելի: Ուրիշներ «վարագոյր» ունին: Իսկ այդ «վարագոյր» կոչուածը կիրք մըն է, — սէր, նախանձ, չկամութիւն, զայրոյթ, յուսահատութիւն, վրէժ, վախ կամ հերոսութիւն... Մենք շատ հարուստ ենք այս վարագուրումներով, որոնցմէ ոմանք բաւական կը ծնին անշուշտ: Չգիտեմ՝ թերեւս պատճառը այն է, որ Լուսաւորչայ կանթեղը, զոր հէքիաթը կախած է խորհրդաւոր լերան մը վերեւ, մեր մէկ մասին գագաթի վերեւն է իջած, իսկ միւս մասերէն շա՜տ հեռու... Մեր յեղափոխութիւնը ձգտեցաւ այդ վարագուրումներէն մաս մը վերցնել՝ հայ հոգիին աչքին առջեւէն, որպէս զի դադրի մղձաւանջը երեւակայելէ: Բայց, դժբախտութիւնը հոն էր, որ սկիզբը շատ մութին մէջ գործեց ու ինք եւս չկրցաւ լաւ տեսնել. իսկ յետոյ, մէկէն, շա՜տ լոյսին մէջ գտաւ ինքզինքը ու շլացան աչքերը... Ու «խաղ»երը շարունակուեցան՝ բաց ու գոց վարագոյրներու ետին, մինչեւ որ բո՛ն տեսածը սկսաւ եւ, ինչպէս սովորութիւն է, վերջացաւ հերոսին զոհաբերումովը... Անձանօթ մնաց, միայն թէ զոհը աչքը բա՞ց մեռաւ, թէ գոց..., «աչքը ճամբա՞ն» թէ՞... երազելէն ու երգելէն՝

դու զո՞վ խնդրես, մա՛յր իմ անուշ
Ե՛կ, սի՛ դողար, մօտեցիր ծիս...

Քէպապճեան, հազիւ լսած.

— Մի՛ երգեր, — ձայնեց կնոջը:

= Ինչո՞ւ:

— Այնպէ՛ս:

Ու, դառնալով աղջկան.

— Սեղանը դիր, Սաթղիկ, — յանձնարարեց:

Սաթղիկ խոհանոց ուղղուեցաւ, բայց ականջը ներսը մնաց: Ե՞րբ տէրն ենք մեր մասերուն: Հերոսն իսկ որ կը պայքարի խլելու համար եւ տիրելու, իրմէ դուրս բանի մը յանձնած է իր հոգին...

— Ի՞նչ կայ, Գէորգ, — դարձաւ կինը ամուսնոյն, — քիթդ բերանդ կախեր ես... վախցուցիր աղջիկն ալ... դուրսը՝ ծաղիկներուն առջեւ Թէճէննա Թէճէննայի կուգաս, փաշաները, էֆէնտիները մէկ կ'ընես ու լեզու կը թափես, իսկ տունէդ ներս մտա՞ր, գլխուս ծաղիկ կը կտրիս... Մեղա՛յ տէր Աստուած... Ռուբէնն ալ քեզի պէս է. խօսք ընել չի տար Թագուհիին...

— Ես ալ անո՛ր խօսքը չեմ ուզեր որ ըլլայ այլեւս... Ոտքդ կտրէ ձեւով մը վարպետ Ռուբէնի տունէն... Չես հաւնիր անոր տղուն. մութ բան մը կայ աչքերուն մէջ... կատաղի ու ըմբոստ: Դեռ երէկ էր սպանումի փորձը, այսօր՝ երգի խնդիր մը, ահաւասիկ...

= Ի՞նչ երգի, — զարմացած հարցուց տիկինը, մինչ Սաթղիկ տեղեակ էր խնդրին, — պզտիկ պնակը անկիւնը դիր, աղջիկս:

— Հը՛, մե՞ծ փորձանք մը. մի՛ ուտեր՝ մի՛ խմեր, «տօնամեծա»յին «Ծալուորիկ» երգել տուր տղոցը... կեցած տեղս քար կտրեցայ...

Ու, կեցած տեղը քար կտրեցաւ Սաթղիկ: Իսկ քարէ պնակը ձեռքին մէջ, «ի՞նչ մ» կը հարցնէր, կարծես, կլորնալով ու խոշորնալով իր աչքին առջեւ, եւ լուսաւոր շրջանակներ գծելով լամբի զօրաւոր լոյսին ու իր աչքերուն գոնաւոր վարագուրումին ներքեւ, ուր, ահա, Սուրէնը կը նայէր իրեն, «մո՛ւթ բան մը» աչքերուն մէջ, «կատաղի ու ըմբոստ» կը խօսէր ականջին, ու կը բաբախեցնէր սիրտը՝ իր պիրկ ու ջերմ ձեռքերովը, ինչպէս մարմարեայ արձանիկի մը, որուն ձեռքէն ժամացոյց մը կախուած կ'ըլլայ, կը լարես ու բաբախումը կը սկսի: Երբեմն, սակայն, կարելի չըլլար լարելու, նաեւ, զարթեցուցիչը, վճռական պահուն ոտքի հանելու համար տուներուն՝ ամէնքը մէկ: Ամէ՛նքը մէկ, սակայն...

Սրահին մեծկակ ժամացոյցին թիքթաքէն էր որ Սաթղիկ չլսեց հօրը բոլոր բառերը: Սակայն, իրեն շատ հաճելի թուեցաւ մօրը ձայնը, որ կը հնչէր.

= Չերթամ կ'ըլլա՞յ, ես չերթամ, ան պիտի գայ...

Չերթամ կ'ըլլա՞յ, — մտածեց, իր կարգին, Սաթղիկ — ես չերթամ, ան պիտի գայ... Ահա կրկին եկեր է: Եւ ի՛նչ գրաւիչ: Թխադէմ, բոցարձարձ աչքերով, ու լո՛ւռ:

Ինչո՞ւ կուգար ո՛չ, ինչո՞ւ չէր գար երբեմն: Սաթղիկ ա՛յնքան ճիգ կ'ընէր, նման պահերու, պատկերացնելու համար անոր դէմքը իր երեւակայութեանը առջեւ: կեցնել զայն: Ահա քալուածքը, կեցաւ. ձեռքերը, վիզը, կզակը, մազերը եւ աչ... փախա՛ն, աչքերը փախան... ի՛նչպէս էին, չար սատանայ...

Հիմա աւելի շատ խուսափեցաւ անոր տեսքը: Ճաշէն անմիջապէս վերջ, Սաթղիկ սենեակ բարձրացաւ: Լոյսը վառեց: Գնաց պատին: Ահաւասիկ հին օրերու լուսանկար մը, որ ծեփած աղիւսի գոյն ունի: Մայրիկը, քովը՝ Թագուհի հանըմը: Մայրիկին ծունկերուն առջեւ ինք ու իր քով.. իր քով... բայց, որքան փոքր էր հոս. վա՜յ, գուլպան ալ թուլցեր է ու կարծես պիտի կուլ՝ ա՜յնքան բացեր է աչքին մէկը, իսկ միւսը գոցեր է, լոյսէն ըլլալու է... Ա՛հ, եթէ Սուրէն բանայ հիմա իր աչքերը, որքան կը լուսաւորուին ու կը պայծառանան: «Մութ» ըսեր էր հայրիկը: Լսեր էր ինք: Ու քիչ էր մնացեր, որ ժխտէր: Մո՛ւթ, հը՛... ինչպէ՞ս թէ... չէ՞ որ ինք ամէն բան կը տեսնէր հոն. օրինակ, օրինակ... ինքզինքը... Ետո՞յ: Ետոյ ի՛նչ կը տեսնէր, տէ՛ր Աստուած, կեցի՛ր, պնակը մնաց ձեռքին մէջ, ինք ալ կեցաւ՝ մէկ մատը բերնին, յետո՞յ...

Ետոյ, նորէ՛ն ոտնաձայն մը լսուեցաւ: Ու վախցաւ: Ամէն ոտնաձայն չէր ջանկացներ մեզ: Սիրտը տրոփեց: Ամէն տրոփում չի հրճուեցներ մեզ: Վազեց խոհանոց:

Ամէն վազք չի հասցներ մեզի... Անշո՛ւշտ...

×

— Վազէ՛, վազէ՛...

= Է՛, հասկցանք. Թօշափ ես քա Մաննիկ...

— Օրիորդը ըսաւ որ շուտ ընէք:

= Շո՛ւտ, շո՛ւտ, — լսուեցաւ Օր. Զապէլին ձայնը, — ամէն բան շուտ... Թողէ՛ք գիրք, մատիտ, տետրակ... Քե՛զի եմ, աղջի՛կ... հայերէն չե՞ս հասկնար...

(Շար.) Կ. ՄԷՀԵԱՆ

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մեծ ճաշարանատունը «Արարատ» — ՍԱՊՈՆՃԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

39 Rue de Trévise, PARIS (9) **Métro Cadet** **Tél. Prov. 05-91**

ՈՒՆԻՆՔ անմրցելի գիներով զատկական հոտաւէտ եւ կարագ. իւղով պատրաստուած ՉԷՕՐԷԿՆԵՐ, ԷՔՄԷՔ ՔԱՏԱՅՖ, Թարմ սեր, պարսկական ամէնաընտիր տեսակի «Սատրի» բրինձ փիլաւի համար եւ ամէն տեսակ արեւելեան ու եւրոպական նպարեղէններ: Անպատ թարմ սուրճ:

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՆԻԷՌԻ Պատանեկան միութիւնը 29 Մարտ, Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, Դրադարանի սրահը: Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան: Նիւթ.— Հայրենիք ու ազգութիւն: Կը հրաւիրուին պատանի համակիրները:

Գաւառ

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ (Մարսէյլ) Վրէժ խումբի ընկերական ժողովը այս Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9ին Պառ-Թապայի ներքնասրահին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Եփրեմ-Խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը այս Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԻՓԱՆ երգչախումբի կողմէ Միւթիւալիթէի մէջ

24 RUE ST. VICTOR ՄԷԹՐՕ ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷ

Վաղը կիրակի գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Ընտանեկան ուրախ հանդիպում — Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Պարերը կը սկսին ժամը 11ին

Ընտիր ճաշ, ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով

ՄՈՒՏՔ ԱՅՐԵՐՈՒ 10 ՖՐԱՆՔ, ԿԻՆԵՐՈՒ՝ 7.50 ՖՐԱՆՔ

Զատկական սեղան

կազմակերպուած Հ. Ո. Միութեան Պանեէօի մասնաճիւղին կողմէ, վաղը կիրակի ժամը 2.30ին, 31 Rue Madame Curie, Bagneux (Seine). Փորթ տ'Օրլէանէն առնել թիւ 88 հանրակառքը եւ իջնել arrêt de Bagneux:

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները: Ընկերական եւ ընտանեկան տաք մթնոլորտ: Երգ, նուագ եւ անակնկալներ:

Այրի Տիկին Թագուհի Զաքիոսեան կը ծանուցանէ իր սիրելի որդւոյն ԶԱՔԻ ԶԱՔԻՈՍԵԱՆի դառնաղէտ մահը: Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր Շաբաթ Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ:

ՓՈՔՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ (PETITES ANNONCES)

BAR ՆՈՒՊԱՐ, բարեկամներու ժամադրավայրը, 39 Rue Lamartine, Փարիզ (9):

TABAT, 18, Avenue d'Italie, գլխարկներ եւ քասքէթներ:

CAFÉ du CAREFOUR, 51, Rue Le Pelletier, ժամադրավայր Հայերու:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ) Ս. Գէորգ մատրան Թաղական խորհուրդը կը ծանուցանէ Սէն Լուի եւ շրջ. հայ հասարակութեան թէ Զատկի եւ Նոր Կիրակիի պատարագի արարողութիւնները պիտի կատարուին քառաձայն, 25 հոգինոց երկսեռ երգչախումբի կողմէ. ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Պ. Կարապետ Պօղոսեանի: Կը հրաւիրուի հայ ժողովուրդը իր ներկայութեամբ բարոյապէս քաջալերելու, մեծ զոհողութեամբ կազմակերպուած սոյն խումբը:

Կնիք

Կ'ուզուի

ֆրանսերէն լաւ խօսող հայ օրիորդ մը, կօշիկի վաճառատան մէջ vendeuseի պաշտօն վարելու համար: Դիմել Տէրվիշեան վաճառատուն, 90 Bld. National, La Garenne, Colombes. (Seine).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պոն, Ա. Ի.— 170:
Մարսէյլ, Գործ.— 1015:
Տրանսի, Գ. Մ.— 100:
Պրոն, Ս. Բ.— 150:
Պլիտա, Ք. Թ.— 140:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Եթէ կ'ուզէք ձեր կազմակերպած հանդէսները հաճելի դարձնել նուագահոյն ծախքով, դիմեցէք «Եփրատ» նուագախումբին որ կը ստանձնէ երեկոյթներու, հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ նուագել հայկական եւ եւրոպական պարեր. 5—25 հոգիէ (ըստ կամս հրաւիրողի) բաղկացած նուագախումբ, միմիայն 300 ֆրանք վարձք: Պայմաններու մասին 8 օր առաջ դիմել «Եփրատ»ի վարչութեան, հասցէ Տ. Օննսեան, 15 Rue du Pourtour, Clamart.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Արտաշամ Ասլանեան կը ծանուցանէ թէ 28 մարտ, Երկուշաբթի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, հոգեհանգստեան պատարագ պիտի կատարուի իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ ՖԱՌՆԻԿ ԱՍԼԱՆԵԱՆի եղերական մահուան տարելիցին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականներ եւ բարեկամներ:

Օգտուեցէք առիթէն

Ծախու է աժան գինով գերմանական ալամինիւմ լուսանկարչական նոր մեքենայ մը (ոտքով միասին): Շուտով դիմել գրաւոր կամ անձամբ Mme. Patrikianի, 6 Ave. Président Wilson, Pavillons s)Bois. (Seine), Օփերայէն առնել հանրակառք 21a.

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesmé, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԷԹ

Հայ "ՏՐԱՄ-ՕՓԵՐԷԹ,, խումբը ղեկավարութեամբ դերասան Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆի

Ի ՆՊԱՍՏ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կը ներկայացնէ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

ԿԱՄ ԽԵՆԹ ՊՕՂՈՍԸ

Ուրախ օփերէթը՝ 4 արար, ճեղինակ՝ Ալ. Աբէլեան

Պ. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ ԽԵՆԹ ՊՕՂՈՍԻ դերին մէջ

27 Մարտ, 1932, կիրակի ցերեկ (Զատիկի օրը) ժամը ճիշդ 3ին

MAISON DE LA MUTUALITÉի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ — 24 RUE ST. VICTOR PARIS, Metro MAUBERT - MUTUALITÉ

25 ՀՈԳԻ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ — 12 ՀՈԳԻՆՈՑ ՄԵԾ ՕՐՔԵՍՏՐ, ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԹԱՌԻՍ ԺՕՐԺԻ

Դ. արարին, հարսանիքի տեսարանին՝ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՊԱՐԵՐ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ՝ 30, 25, 20, 15 եւ 10 ՖՐԱՆՔ

կը ծախուին սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը՝ Թատրոնին կիչէն, ժամը 12էն (կէս օր) սկսեալ:

Համեղ եւ հոտաւէտ

ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՉԷՕՐԷԿՆԵՐ

Պատրաստուած արդար իւղով եւ թարմ հաւկիթով

Փութացէք ձեր գնումները կատարել

MÉRIDIONAL

ճաշարանատունէն

8 Rue Chateaudun, մէթրօ Cadet — Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէններ

ՄԻՍԱՔ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

5 Rue Pergolèse, PARIS (16)

Tél, Passy 27-63
Métro Etoile, Obligado, Maillot

Կը ստանձնէ օրինական միջոցներով հետապնդել գործերը այն հայրենակիցներուն, որոնք կ'ուզեն՝

1. իրենց ազգականները Ֆրանսա բերել:
2. ցեւականօրէն հաստատել Ֆրանսայի մէջ:
3. Հարթել ինքնութեան Թուղթի կապուած դժուարութիւնները:
4. ընդունիլ ֆրանսական հպատակութիւնը:
5. վիզա ստանալ արտասահմանեան ճամբորդութեան համար,
6. կատարել Ամերիկա երթալու բոլոր ձեւակերպութիւնները:
7. կատարել ամուսնութեան բոլոր ձեւակերպութիւնները:

Նկատի ունենալով հայրենակիցներուս նիւթական վիճակը, յանձն կ'առնեմ գործել բարեխիղճ եւ չափաւոր վարձատրութեամբ:

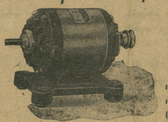
Կ'ընդունիմ ամէն օր, բացի Կիրակի եւ տօն օրերէ, ժամը 2—4:

Անհնուն, անհնուն, անհնուն, ի գիտութիւն

„ՇԻՐԱԿ,, ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

Արեւելեան ընտիր մոքայով պատրաստուած թիպէտ սուրճ
Զատկական համով, Թարմ չէօրէկներ եւ սիմիթներ
Զատկական տօներու առթիւ 100ին 20 զեղչ: Նպարավաճառներուն մասնաւոր պայմաններ: Արագ եւ խնամով սպասարկութիւն:
Փութացէք օգտուիլ: Livraison à domicile
26 Rue de Trévise, Paris (9), Métro Cadet Tél. Prov. 38-63

Դերձակներու եւ կարուհիներու ուշադրութիւն

ԿԱՐԻ ՅԱՏՈՒԿ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՄՕԹԷՕՐՆԵՐ ԵՒ Rheostatsներ

1/15 ձիու ուժ մօթէօր եւ րէօսթաթ 300 ֆրանք
1/8 » » » » 350 ֆրանք

Աժան եւ հաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութիւն, վճարման դիւրութիւններ: Ձեր բոլոր ելեկտրական զետեղումները եւ գնումները կատարելէ առաջ դիմեցէք **HOVHANESSIAN**ի, **ingénieur,** 60 Bld, de Clichy, Paris (18). երկտողով մը պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչը որ անմիջապէս պիտի ներկայանայ ձեզի:

TANNERIE DE LA DEULE

S. A. R. L. au Capital de 315,000 francs

9 rue Charlot, PARIS (3) Tél. Arch. 05-86

Directeur-Gérant LEON BABONIAN

ԿԱՇԻԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Հայ կօշկակարներուն.— Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում ամէն տեսակ կաշիներու, հրապարակի գինէն աժան:

Քուրքօն (կռնակի մաս) Ա. կարգի շէն՝ քիլօն 30, Բ. կարգի 24 եւ Գ. կարգի՝ 22 ֆրանք,

Թալօնի համար քռուքօն, էքառ՝ քիլօն 12 ֆրանքէն:

Հայ marchand forainներուն.— Այրերու եւ կանանց կօշիկներու համար կտրուած կէս նրբանցու եւ թալօն՝ քիլօն Ա. կարգի 28, Բ. կարգի 24 ֆրանք, Գ. կարգի՝ 22 ֆրանք:

ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ եւ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ՝ 9 rue Charlot, Paris
Métro République et Hôtel de Ville

ԱՆԿՈՒՄ ԿԱՇԻ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Հաւեր բոլոր փափկանաշակներուն ճաշարան Գ Ա Ռ Լ Օ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ
Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անխերի սպասարկութիւն
Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

Կօշիկի վաճառատուն

ՊՈՒԼՏՈՒՔԵԱՆ ԵՒ ՊԱՂՏԻԿԵԱՆ

59 Rue de Meudon, Billancourt, Seine

Կը շինենք չափի վրայ վերջին նորաձեւութեամբ արանց եւ կանանց կօշիկներ: Կը գոհացնենք ամենէն դժուարահաճներն իսկ: Կը նորոգենք ամէն տեսակ կօշիկներ: Խնամուած աշխատանք, տոկուն կաշի եւ չափաւոր գին:

ARAKELIAN KHAN

ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ ԽԱՆԻ

ՊԱԼԱԼԱՅԿԱ նուագախումբը կը նուագէ ամէն իրիկուն ժամը 7—12, Brasserie Turqueti մէջ:

84 Bld. St. Germain

Métro St. Michel et Cluny

Հաճելի ժամանց — Մուտքը ազատ է

Boulangerie - Patisserie

Four à vapeur

Բ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆ

25 Rue des Dominicaines, Marseille

ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՉԷՕՐԷԿՆԵՐ

Ինչպէս նաեւ ամէն տեսակ անուշեղէններ, փակլավա, գատայիֆ, Թրիկոնա, էքմէք գատայիֆ, Թուլումպա թաթլըսը. լօքում, շոքոլա, ֆոնտան, անը պատէմ, փըթի ֆուր եւ պատէմ շէքէրի ամէն տեսակները: Այս բոլորը կը պատրաստուին մեր իսկ աշխատանոցին մէջ Պ. Արմենակ Ալթունեանի կողմէ որ ծանօթ է հայ գաղութին:

Մարսէյլի միակ հայթայթիչ տունը իր տեսակին մէջ:

Ապսպրանքներ կ'ընդունինք քաղաքէն եւ արուարձաններէն:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՄԱՐՏ 1932
27 MARS 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1859 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ԲԱՐՁՈՒՆՔՆԵՐԸ

«Քօլոսալ» երեւոյթ մը՝ Կէօթէն ալ, ինչպէս պիտի կոչէին Գերմանացիները:

Վիթխարի՝ ոչ միայն հասողութեամբ, այլեւ բովանդակութեամբ:

— «Կէօթէ «իմպերատոր»ն (կայսր) է Մտքին, կը գրէ Ռօմէն Ռօլան: Իր նշանախօսքը՝ պայքարիլ յաւիտենապէս, յաւիտենական խաղաղութեան մէջ»:

— «...Կէօթէն գոհացում կը գտնէր միայն բուն իսկ պայքարին մէջ, երբեք չէր տենչար հանգիստին, չէր ճանչնար ուրիշ հանգիստ բայց միայն մահուան հանգիստը»: (Անտրէ Ժիտ):

«...Կէօթէի համար շատ մը աստուածներ կան: Մարդուն ամենէն գեղեցիկ փառասիրութիւնն է ծնունդ տալ անոնց եւ գեղեցկացնել զանոնք»: (Անտրէ Սուարէզ):

Բայց աւելորդ են այս վկայութիւնները: Նոյն ինքն Կէօթէն չէ՞ որ կը խօսի, «Ֆաուստ»ի բերնով.

— «Ես ինքզինքս կը նուիրեմ աղմուկին, ցաւագին վայելքներուն, սիրոյ որ ատելութիւն կը բուրէ, խաղաղութեան որ յուսահատութիւն կը բուրէ: Գիտութեան խանդէն բուժուած իմ սիրտս այսուհետեւ չպիտի փակուի որ եւ է ցաւի առջեւ, եւ ինչ որ բովանդակ մարդկութեան բաժինն է, կ'ուզեմ կեդրոնացնել էութեանս ամենէն խորը, կ'ուզեմ իմ մտքովս համնիլ - գտնել ինչ որ ան ունի ամենէն բարձր եւ ամենէն գաղտնի. կ'ուզեմ սրտիս վրայ կուտակել ինչ որ ան ունի բարի ու չար, եւ անոր պէս ուռելով, նմանապէս խորտակուիլ»:

Եւ աճաւասիկ, իր մահէն հարիւր տարի վերջն ալ, տեւտոնեան Տիտանը կը մնայ անմատչելի բարձունքի մը վրայ, յարգանքի հրաւիրելով բովանդակ աշխարհը: Այլ մանաւանդ հպարտութեամբ ուռեցնելով գերման ժողովուրդին սիրտը:

Նախապաշարում է ցեղէ ցեղ գերազանցութիւն փնտռելու սովորութիւնը:

Հանճարները կապ չունին ցեղային արգանդին կամ ո՛ր եւ է միջավայրի հետ:

Բայց, իւրաքանչիւր ցեղ ունի յղութեան, արարչութեան, խառնուածքի յատկանիշ մը, որ չի նմանիր միւսին:

Միայն ռուս ժողովուրդը կրնար արտադրել Տոլստոյ մը կամ Դոստոյեւսկի մը: Տիեզերական, բայց բրիտանական ստեղծագործութիւն է Շէյքսփիրը: Եւ միայն տեւտոնեան արգանդ մը կրնար յղանալ Կէօթէն, ինչպէս Նիցչէն — անոր հոգեզաւակը:

«Գերմարդ»ու սաղմն էր որ կը խլրտէր Կէօթէի մէջ եւ անոր միջցաւ կը ներշնչէր, կը վարակէր ոչ միայն անհատները, այլ եւ բազմութիւնները: Ոչ միայն երկրի մը սահմաններուն մէջ, այլ ի սփիւռս աշխարհի:

Այսօրուան աչքով, քննադատութեան չի դիմանար Կէօթէի արուեստը: Եւ ամէնէն յափշտակեալներն ալ քիչ բան կը գտնեն անմահ գեղարուեստի, նոյն իսկ փիլիսոփայութեան տեսակէտով:

Բայց անմահ է ու պիտի մնայ ոգին որ կը փոթորկէր Կէօթէները: Որ չէր գիտեր ոչ կանգ առնել, ոչ գոհանալ, ոչ վհատիլ, ոչ ալ շեղիլ:

Առասպել չէ,— Կէօթէն յիսունըեօթը տարի տքնած է «Ֆաուստ»ին վրայ: Եւ ապահովաբար մինչեւ վերջն ալ դժգոհ մնալով: Զգտնելով յագեցում՝ իր Թռիչքին կամ խորութեան:

Սահման չունեցաւ իր գաղափարական խոյանքը, ինչպէս իր մտքին հորիզոնը:

Մնաց «յաւիտենական ուսանողը»: Բայց ոչ իբրեւ քանքարաթաքոյց: Ոչ թէ զովացնելու համար իր անհանգիստ հոգին: Այլ, որպէսզի կարենայ լուծել Տիեզերական Խռովքը: Որպէս զի կարենայ միշտ սլանալ ու մաքառիլ, ճանկռտելով մագլցիլ բարձունքէ բարձունք, — մինչեւ այնտեղ ուր կրնայ զօրել մարդկային միտքը, մարդու բարիքին համար:

Կէօթէի գերագոյն առաքինութիւնն է՝ մարդկայինը:

Բառերը անզօր են, բառերը մաշած են, բնորոշելու համար այն երկունքը որ մինչեւ այսօր ալ ակնածանքի կը կանչէ, հակառակ փիլիսոփայ - բանաստեղծին ազնուապետական, մեկուսացեալ, պահպանողական խառնուածքին:

×

... Հայերէն թերթը քիչ մը ամէն բան ըլլալով, ճակատագրուած է որ եզրակացութիւն մը, եթէ ոչ «դաս» մը հանուի ամէն դէպքէ: Քաղաքականէն մինչեւ գրականը:

Ի՞նչ աւելի բնական եզրակացութիւն քան այն ամեհի Թռիչքը բարձունքէ բարձունք, որ անմահացուց Կէօթէն, եւ այն երկիւղած պաշտամունքը որ սերունդէ սերունդ այդ Մեծութեան կը կապէ հզօր ժողովուրդ մը:

Ժողովուրդները հօտ են կամ աւազ, առանց բարձունքներու: Առանց աչք ու միտք ուղղելու դէպի բարձունքները:

Մենք ալ, «մերովսանն», ունինք բարձունքներ ու խոյանք: Արժէքներ ու խորհուրդներ: Ծիգ ու երկունք: Մոխիրներուն տակ Թաղուած կայծեր, ինչպէս անյագ տենչեր:

Բայց, ունի՞նք գիտակցութիւնն ու պաշտամունքը այդ բոլորին:

Ունի՞նք այնքան սէր ու հպարտութիւն, պանծացնելու եւ տարածելու համար այդ բոլորը:

Բանակներն ու օդանաւերը չեն որ կը ներշնչեն, կը Թաթաւեն, կը խռովեն գերման ժողովուրդը:

Զինուորական պարտութիւնները չեն որ ուժասպառ, անկենդան զանգուածի մը կը վերածեն բազմութիւնները:

Ժողովուրդները կը մեռնին, երբ կը մեռնի սլացքը դէպի բարձունքները: Դէպի Լոյսը:

Երբ կը մեռնի «աստուածներ ստեղծելու» փառասիրութիւնը:

Փո՞քր ենք: Հալածակա՞ն: Ցիր ու ցա՞ն:

Այդ անողոք իրականութիւնն իսկ ոչ թէ պիտի վհատեցնէ, այլ աւելի պիտի ուժաւորէ մեզ, սլանալու դէպի բարձունքները:

Շ.

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԸ

Զատկի առԹիւ, տպարանը փակ ըլլալով, Յառաջի յաջորդ Թիւը լոյս կը տեսնէ չորեքշաբթի օր:

ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Պոլսոյ Պատրիարքարանէն դիմում կատարուած էր Գ. Զօրաբանակի ընդհ. հրամանատարութեան, որպէսզի արտօնութիւն տրուի հայ զինուորներուն, Զատիկը իրենց ծնողքին մօտ անցընելու: Այդ առԹիւ նաեւ հրամանատարութեան բարեացակամ միջնորդութիւնը խնդրուած էր ներքին գաւառները, ժամանակաւոր քէօԹաճեա գտնուող զինուորներուն եւս արձակուրդ տրուելու համար:

Գ. Զօրաբանակի ընդհ. հրամանատար Շիւքրի Նայիլի փաշա Պատրիարքին ուղղուած պաշտօնագրով մը պատասխանած է Թէ նկատի առնուած է եղած դիմումը եւ հարկ եղած հրահանգը տրուած է ուր որ պէտք է: Միւս կողմէ, Թելադրած է որ ներքին գաւառներու մէջ գտնուող հայ զինուորներուն եւս արձակուրդ տրուելու համար, պէտք է ուղղակի դիմում կատարուի իրենց պատկանած հրամանատարութեանց: ՔէօԹաճեա գտնուող զինուորներու մասին դիմում կատարուած է շրջանին հրամանատարութեան:

Հայ զինուորներու արձակուրդը սկսած էԱւագ Հինգշաբթիէն եւ պիտի տեւէ մինչեւ յառաջիկայ երեքշաբթի:

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին վիճակագրութեան համաձայն, Մարտ 19ին, անգործներու Թիւն էր 305,196. ինչ որ կը նշանակէ նախորդ շաբԹուան վրայ 1449ի յաւելում մը:

Անցեալ տարի, այս շրջանին, անգործներու Թիւն էր 507,44 հոգի:

Ամիսներէ ի վեր, առջին անգամ է որ այսքան Թեթեւ համեմատուԹիւն մը՝ կը ներկայացնէ գործազուրկներու շաբաԹական յաւելումը:

Նոր առեւանգում մը Ամերիկայի մէջ

Մինչդեռ փնտռտուքները կը շարունակուին, գտնելու համար Լինտպէրկի տղեկը, ուրիշ առեւանգման մը լուրը կուգայ Ամերիկայէն:

Այս անգամ սակայն, առեւանգուածը տղեկ մը չէ: Այլ 30 տարու կին մը, որմէ փրկագին կը պահանջեն հազար տոլար:

Գալով Լինտպէրկի տղեկին, Նիւ-Եորքի ոստիկանութիւնը կը յայտնէ Թէ փնտռելու վրայ է մաքսանենգ մը, որուն համար կ'ըսուէր Թէ սպաննուած է մաքսանենգներու միջեւ կռիւի մը ընԹացքին: Սակայն, հաստատուած է որ յիշեալը, փոքրիկն Լինտպէրկի առեւանգումէն քիչ առաջ, նշմարուած է Նիւ-Ճըրսիի մէջ:

Փոքրիկին առեւանգման կասկածները կը ծանրանան այս մարդուն վրայ, որ կը կարծուի Թէ, ուրիշ մաքսանենգի մը հետ ապաստանած է բաց ծով, մաքսանենգներու յատուկ նաւով մը:

Տղեկն ալ կը գտնուի, կ'ըսեն, այդ նաւուն մէջ:

Ամերիկա սարսափի տակ

Լինտպէրկի տղեկին առեւանգումէն ի վեր, Ամերիկայի հարուստ ընտանիքները իրենց զաւակները յանձնած են զինեալ պահապաններու հսկողութեան. սակայն, կը վախնան որ այդ հսկողութիւնը եԹէ երկարի, կրնայ վտանգել մանուկներու առողջութիւնը:

Միւս կողմէ, մեծ յոյս ալ չունին որ իշխանութիւնները կարենան չափ ու սահման դնել աւազակներու գործունէութեան, որով կը նախընտրեն իրենց զաւակները ղրկել հեռաւոր եւ ապահով վայրեր: Շատեր կը պատրաստուին զանոնք ղրկել Եւրոպա:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ըմբոստութիւն Սպիտակ Ռուսիոյ մէջ

Ռուսիա կ'ամրացնէ Տնիեսդերը

Պուքրէշէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, ուքրայինացի գիւղացիներու սովահար խումբ մը յարձակում գործած է Թիրասպոլի մեծ գործարանի մը վրայ, որ պահեստ կը հայթայթէ Քիեւի եւ Օտեսայի մէջտեղը գտնուող բոլոր համագործակցականներուն:

Կարմիր զօրքը կրակ բացած է գիւղացիներուն վրայ որոնք կոտրտել է վերջ գործարանը, կրակի տուած են զայն: Նիւթական վնասները մեծ են:

Լեհական թերթերը կը գրեն թէ կարմիր բանակէն չորս զինուորներ փախած եւ ապաստանած են Ռումանիա, յանձնուելով տեղական իշխանութեանց: Սակայն ռումանական իշխանութիւնները զանոնք քշած են դէպի պոլշեւիկեան սահմանը:

Ռուսիայէն փախելով Ռումանիա ապաստանած գիւղացիները կը յայտնեն թէ պոլշեւիկները ներկայիս կ'ամրացնեն Տնիեսդերի ձախ ափը:

Ֆրանքօ-ռուսական բանակցութիւնները

Մոսկուայէն տրուած լուրի մը համաձայն, արտաքին գործավարի օգնականներէն Կրէստինսկի, երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է ֆրանսական դեսպանին կոմս Տըժանի հետ, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ ոչ-յարձակման դաշինքի բանակցութեանց վերսկսման մասին:

Այս առԹիւ, կը ճշդուի նաեւ թէ Լիդվինովի Ժընեւէն վերադարձէն անմիջապէս վերջ, Փարիզի խորհրդային դեսպանը, Տովկալեւսկի հրահանգ ստացած էր այս մասին խօսելու Պ. Թարտիէօյի:

Յունաստանի խաղաղական կացութիւնը

Աթէնք, 25 մարտ.— Նախարարաց խորհուրդին մէջ, ելմտական նախարարը, Պ. Մարիս պարզեց յոյն պատուիրակութեան գործունէութիւնը Փարիզի մէջ, Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբին մօտ:

Վարչապետը՝ Պ. Վէնիզէլոս յետոյ ներկայացուց երկրին արդի կացութիւնը: Նախարարները գործելու կատարեալ լիազօրութիւն տուին Պ. Վէնիզէլոսի:

Հանրապետութեան նախագահը նիստի մը հրաւիրեց կուսակցութեանց պետերը՝ լսելու Պ. Վէնիզէլոսի զեկոյցը՝ կացութեան մասին, յայտնելու իրենց կարծիքը եւ քննելու ազգային կառավարութիւն մը կազմելու հնարաւորութիւնը:

Պալքաններու ելմտական կացութիւնը

Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբը, որ կը գումարուէր Փարիզի մէջ, պատրաստեց եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան ղրկեց Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի ելմտական կացութեան եւ օժանդակութեան մասին իր տեղեկագիրը:

Յանձնախումբը հետեւեալ գլխաւոր Թելադրութիւններն ու յանձնարարութիւններն ըրած է,— Պալքանեան երկիրներու միջեւ կնքել տնտեսական համաձայնութիւններ, եւրոպական պետութիւններէն կնքել փոխառութիւն մը, որպէսզի այս չորս պետութիւնները եւ ի հարկին նաեւ դանուբեան երկիրները կարենան սպասել տնտեսական տագնապի ելքին, փրկելով իրենց դրամը ու նախապատուութիւն տալ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցով կնքուելիք փոխառութեանց:

Մասնաւորաբար Աւստրիոյ համար, որուն կացութիւնն ամէնէն աւելի տագնապալի է, յանձնախումբը կը յանձնարարէ օգնութեան փոխատուութիւն մը, որ Թոյլ տայ պահպանել աւստրիական դրամի արժէքը, — Պուլկարիոյ համար կը յանձնարարէ որոշ շրջանի մը համար, հարիւրին 50 նուազեցնել արտաքին պարտքերու վճարումները, մինչեւ որ արտածումներէ գոյացած օտար դրամով, Պուլկարիա կարենայ իր հին պարտքերը վճարել: Յունաստանի համար, կը յանձնարարէ օգնութեան փոխատուութիւն մը ընել, պահել պարտքերու տոկոսը, բայց որոշ ժամանակի համար ջնջել փոխ առած մայր գումարներու մասնավճարները: Հունգարիոյ համար՝ շարունակել պարտքերու վճարման յետաձգումը, մինչեւ որ երկրագործական արտադրութեանց վաճառումը Թոյլ տայ համաձայնութեան մը գալ պահանջատէրերուն հետ:

Թատրոններու գործադուլը

Ֆրանսայի վարչապետը նոր տեսակցութիւն մը եւս ունեցաւ Թատրոններու ներկայացուցիչներուն հետ, որոնց կրկնեց իր նախորդ առաջարկները, կրկին բացատրելով կառավարութեան ելեւմուտքի դժուարութիւնները: Իսկ կրթական նախարարը որ ներկայ էր տեսակցութեան, յայտնեց թէ կարելի պիտի ըլլայ կարգ մը ուրիշ միջոցներ նախատեսել, գոհացում տալու համար նաեւ շէնքատէրերու պահանջին:

Թատերասրահներու աշխատաւորներն ալ հաւաքոյթի մը մէջ, համամտութիւն յայտնելով մէկտեղ շարժման, բողոք արձանագրեցին իրենց օրավարձքերը նուազեցնելու կամ աշխատաւորներ ճամբելու ձգտումներուն դէմ:

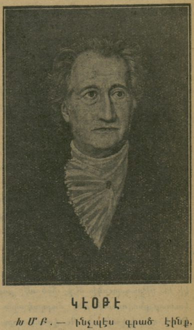
Պարասրահներու տնօրէններն ալ որոշեցին միանալ շարժման եւ 29ին փակել սրահները:

Նոր նահանգին եւ Փա-տը-Քալէի մէջ ալ բոլոր Թատրոններն ու զբօսավայրերը պիտի փակուին:

Դանուբեան երկիրներու գործակցութիւնը

Թարտիէօ-Մաքտոնըլտ տեսակցութիւն մը

Զատկէն յետոյ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վարչապետները տեսակցութիւն մը պիտի ունենան: Երկու վարչապետները պիտի տեսակցին գլխաւորաբար հատուցումներու հարցին մասին: Կը կարծուի սակայն թէ Դանուբեան երկիրներու տնտեսական գործակցութիւնն ալ պիտի քննուի այդ տեսակցութեան ընթացքին: Ֆրանսա այս հարցին մէջ, անհրաժեշտ կը նկատէ որ նախ Դանուբեան հինգ պետութիւնները համաձայնին իրարու հետ, կազմելով տնտեսական դաշնակցութիւն մը, յետոյ միայն չորս մեծ պետութիւնները, Ֆրանսա, Անգլիա, Իտալիա եւ Գերմանիա ուժ տան անոր, իսկ Անգլիա, նախ քան Դանուբեան համաձայնութիւնը անհրաժեշտ կը նկատէ չորս մեծ պետութեանց համաձայնութիւնը:

ԿԷՕԹԷ

Խ. Մ. Բ.— Ինչպէս գրած էինք, մեր այս Թիւն ալ մեծ մասով յատկացուած է Կէօթէի կեանքին եւ գործին:

ՆՈՐ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՅՈՒՆԱՀԱՅԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Աթէնքի առաջնորդը, Մազլըմեան եպիսկոպոս դիմում կատարեց Ներքին Նախարարութեան, որպէս զի ինքնութեան Թուղթերու ստացումին պայմանաժամը երկարաձգուի երկու ամիս եւս: Առաջնորդը խնդրեց նաեւ որ չունեւորները ձրի ստանան իրենց Թուղթերը:

Դիմումի պահուն, պատկան սպասարկութեան պետը եւս հոն գալով, անոր ներկայութեան, Նախարարութիւնը համաձայն գտնուեցաւ երկու ամսուան երկարաձգումին: Իսկ ինքնութեան Թուղթերը ձրի ստացուելու մասին Ներքին Նախարարութիւնը համակիր ըլլալով հանդերձ, այդ մասին կարգադրութիւն մը իր իրաւասութենէն դուրս գտաւ:

Այս մասին պիտի գրուի Ելմտական Նախարարութեան եւ Թելադրուած է առաջնորդին հոն դիմել:

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԵՐՐՈՐԴ ԿԱՐԱՒԱՆԸ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ԱՊՐԻԼ 10ԻՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան Գրասենեակի ներկայացուցիչ Պ. Քոթէլնիքօֆ Նոր Օրի խմբագրին յայտարարեց Թէ ներգաղԹի երրորդ կարաւանը պիտի մեկնի ապրիլ 10ին, Սելանիկէն: Այս կարաւանին մաս պիտի կազմեն նաեւ Քօքինիոյ որբերէն 96 հոգի:

Պ. Դ. Շահվէրտեան փաԹրաս գացած է Հայաստանի մասին ճառ խօսելու համար: ՓաԹրասէն վերադարձին պիտի երԹայ Սելանիկ:

"ԵՐԵՍ ՄԻ ՏԱՔ ՈՐԲԵՐՈՒՆ,,

Հորիզոն կը գրէ Թէ Սելանիկի ազգ. իշխանութեանց կողմէ պատուիրակութիւն մը, ներկայացած է ներգաղԹի պաշտօնեաներէն Պ. Ասլանովի, անոր պատմելու համար եկեղեցիին մէջ պատահած ծանօԹ դէպքը եւ խնդրելու, որ յառաջիկայ կարաւանով Հայաստան ղրկուին քաղաքը բնակող չափահաս որբերը, որոնք խեղճ ու Թշուառ վիճակի մը մէջ կը գտնուին եւ մասնակցած են կիրակի օրուան այդ ցոյցին:

Պ. Ասլանով սակայն գանգատ յայտնած է որբերէն եւ Թելադրած է ազգային իշխանութեանց երես չտալ անոնց եւ չզբաղիլ անոնցմով...:

Հոլանտական արգելք ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆԵՐԱԾՄԱՆ ԴԷՄ

Մարտ 26էն սկսեալ, Հոլանտա արգիլած է ֆրանսական գետնախնձորի եւ Թարմ բանջարեղէնի մուտքը: Այս արգելքը պիտի վերջանայ հոկտեմբեր 14ին, պայմանաւ որ Ֆրանսայէն Հոլանտա ղրկուած գետնախնձորի եւ բանջարեղէնի մասին, Ֆրանսայի իրաւասու վարչութիւնը վկայէ Թէ զերծ են հիւանդութենէն:

ԿԷՕԹԷ ԳԻՏՈՒՆ ԵՒ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅ

«Աստուծոյ զգեստին պէս», Կէօթէի իմացականութիւնը հիւսուած է եօթը տեսակ կերպարներով։

Պրիսմակ մըն է Կէօթէ, — լոյսն երբ կ'անցնի իր մէջէն՝ կը ճեղքի, ու երեւան կուգան եօթը գոյները, զորս կը տեսնենք, ամպրան անձրեւներուն ետին, ծիածանեալ երկնակամարին վրայ։

Համրեցէք այդ գոյները, — Կէօթէ
Արուեստագէտ,
Փիլիսոփայ,
Քաղաքագէտ,
Բուսաբան,
Հանքաբան,
Բնագէտ,
Կազմախօս։

Այժմ, հազուագիւտ են իմացականութիւնները այսպիսի բարդ կազմութեամբ։ Նոր մտաւորականները հիմա համբաւ կը շինեն անով որ..., շատ վէպ են կարդացած կամ քանի մը տետրակ քերթուած հիւսած։ Ո՛ւր ԺԸ. դարու մտաւորականներուն յոգնութիւնը՝ հմտութիւն ամբարելու համար։

Արագ ակնարկ մը Կէօթէի գիտական աշխատութիւններուն վրայ, ցոյց տալու համար ծանրութիւնը այս իմացականութեան։

Կէօթէ կազմախօս.— *Երբ դեռ ուսանող էր (իրաւաբանութեան) Լայփցիկի եւ Սթրազպուրկի մէջ, մեծ սէր ցոյց կուտար բնալուծութեան, մարդակազմութեան ու բժշկութեան։ Ու կանոնաւորաբար կը հետեւէր համալսարանին գիտական դասախօսութիւններուն։ Ետքէն շարունակելով ուսումնասիրել մարդակազմութիւնը, 1786ին հրատարակութեան տուաւ իր քննութիւններուն արդիւնքը։ Կէօթէ, հաստատելով կզակամիջեան ոսկորին (os intermaxillaire) գոյութիւնը մարդկային կմախքին մէջ, քանդեց պատուարը, որով բաղդատական կազմախօսութեան հեղինակները կը բաժնէին մարդը կենդանիներէն։ Կէօթէ, աւելի խորացնելով իր քննութիւնները այս ոսկորին շուրջ, քննադատելով սաղմնաբանական եւ հիւսուածաբանական տեսակէտները, որ գոյութիւն ունէին կզակամիջեան ոսկորին մասին, կը բերէր նոր տեսակէտ մը։ Երկար ատեն Կէօթէի այդ տեսակէտն էր, որ ընդունուած էր՝ բացատրելու համար ճուրբերաններու (bec-de-lièvre) կազմութեան ընթացքը։ Կէօթէ կը պնդէր որ շրթնահերձներու բերնին ճեղքը կ'անցնի կզակամիջեան ոսկորին եւ վերին կզակին բաղակցութեան ակօսին քովէն։*

Ալպրեխթ 1879ին (մօտաւորապէս դար մը ետքը) եկաւ քանդելու Կէօթէի տեսակէտը՝ մինչ այդ դասական, ներկայացնելով նոր տեսակէտ մը, բոլորովին հակառակ։ Ֆրանսայի մէջ Ալպրեխթի տեսակէտն ընդունեց Քիրմիսոն։ Սակայն ներկայիս շատեր կը քննադատեն նաեւ Ալպրեխթի տեսակէտը, այնպէս որ ամէն բժիշկ հիմա պարտաւոր է նկատի ունենալ թէ՛ Կէօթէի, եւ թէ՛ Ալպրեխթի տեսակէտները շրթնահերձութեան պատճառախօսութեան մասին։

Կէօթէ ոսկրաբանութեան մէջ ունի նաեւ ուրիշ հաղորդագրութիւն մը։ 1790ին, երբ կը պտըտէր Լիտոյի ծովեզերքը (Վենետիկ), ոչխարի գանկ մը կը գտնէ։ Երկար կ'ուսումնասիրէ զայն եւ այն եզրակացութեան կուգայ թէ գանկը կազմուած է 6 ողնոսկրերով, շնորհիւ յաջորդական ձեւափոխութիւններու։ Այս տեսակէտը կը կաթնի շրջափոխութեան (transformisme) վարդապետութեան, որուն յարած՝ Կէօթէ զանազան ուսումնասիրութիւններ կատարեր էր նաեւ բուսական աշխարհին մէջ։

Կէօթէ բուսաբան.— *Գիտութեան այս ճիւղին մէջ աւելի եւս խորացած էր Կէօթէ, եւ իր ուսումնասիրութիւնները շատ թանկագին են բուսաբաններուն համար։ Եթէ Շէյքսփիր ու Սփինոզա մեծ ազդեցութիւն գործած են իր իմացականութեան զարգացման վրայ, նուազ պարտական չէ Լիննէի, ինչպէս կը խոստովանի ինք ալ։ Կէօթէ սիրահար մըն էր Լիննէի աշխատութիւններուն, եւ բուսաբանական հետազօտութիւններու մէջ թաղուած՝ յաճախ կը մոռնար իր միւս զբաղումները։ 1790ին, երբ վերադարձաւ Իտալիայէն, հրատարակութեան տուաւ* Ուսումնասիրութիւն բոյսերու կերպարանափոխութեան մասին *գործը։*

Այս գործին մէջ եւս Կէօթէ կը յայտնէ նոյն տեսակէտները, — ինչպէս ոչխարին գանկը կ'ենթադրէր թէ կազմուած է 6 ողնոսկրերու բաղակցութեամբ, այնպէս ալ կը պնդէր թէ բուսական ամէն գործարան կը կազմուի տերեւի մը շրջափոխութեամբ։ Գործարանախօսութեան այս տեսութիւնը, թէեւ պարզ, սակայն յանդուգն, չէ տապալած մինչեւ այժմ։ Արդարեւ, բուսաբանները կ'ընդունին որ բոյսի մը բոլոր գործարանները, բաժակ, շափրակ, առէջ, իգայ, պտուղ, հունտ, կը կազմուին տերեւի մը կերպարանափոխութեամբ։ Ահա թէ ինչո՛ւ ֆրանսացի բուսաբանը, Օկիւսթ Սէն-Թ'Իլէր 1836ին կը յայտարարէր Ֆրանսական Գիտութեանց Կաճառին առջեւ.— «Կէօթէի գործը մէկն է այն քիչերէն, որոնք կ'անմահացնեն ոչ միայն իրենց հեղինակը, այլ եւ կը մնան անմահ։»

Կէօթէ բնագէտ.— *Այդպիսի անմահ գործ մըն է, բնագիտութեան մէջ, իր ուսումնասիրութիւնը տեսողական զգայարանքին, լոյսին ու գոյներուն մասին։ 1788ին կը հայթայթէ արեւային մանրադէտ մը, պրիսմակներ եւ կը սկսի ուսումնասիրել լոյսը։ 1791—1792 կը հրատարակէ գրքոյկներու շարք մը,* Ուսումնասիրութիւն տեսողական զգայարանքին մասին. *1810ին կ'ամփոփէ իր աշխատութիւնները եւ կը բանաձեւէ իր տեսութիւնը երկու հատոր գիրքով, —* Գոյներու ուսումնասիրութիւն. *Ամէն նկարիչ ծանօթ է հիմա Կէօթէի տեսութեան՝ գործերու մասին։ 1832ին, իր մահուան տարին, կը հրատարակէ* Քննութիւն ծիածանի մասին.

Կէօթէ տկար էր թուագիտութեան մէջ, եւ բնագիտութիւնը այն ասպարէզն է, որ միշտ կը դաւաճանէ տկար թուաբաններուն։ Եւ Կէօթէ պարտուած կը մնայ բնագիտութեան մէջ, որքան ալ յամառութեամբ շարունակած ըլլայ իր փորձերը լոյսին ուսումնասիրութեան մասին, որքան ալ ճիգ թափած ըլլայ՝ տապալելու համար... Նեւտոնը։ Կէօթէ կատաղի հակառակորդ մըն էր Նեւտոնի։ Կ'ուզէր ամէն գնով հաստատել թէ սխալ է Նեւտոնի տեսակէտը, որուն համաձայն՝ սպիտակ գոյնը կը ստեղծուի իրար խառնելով, արագօրէն իրարու վրայ բարդելով եօթը գոյները։ Ըստ Կէօթէի, սպիտակ գոյնն ալ պարզ գոյն մըն է, եւ ոչ թէ բաղադրեալ։ Եւ այդ տեսակէտը հաստատելու համար, 40 տարի ճիգ թափեց, ուժ սպառեց. կրկնեց Նեւտոնի բոլոր փորձերը, եւ երբեք չուզեց զիջել իր տեսակէտներուն։ 1823ին կ'ըսէր Էքերմանի.— «Իրաւունք չունի՞մ հպարտանալու, երբ մեծ Նեւտոնը, բոլոր մաթեմաթիկոսները եւ բոլոր ճարտար թուագէտները իրեն հետ, սխալած են գոյներու տեսութեան մէջ, եւ երբ միլիոնաւոր մարդոց կարգին՝ միայն ես, մի՛նա՛կս, գտած եմ ճշմարտութիւնը։ Ամէն կերպ աշխատեցան յարձակիլ ինծի դէմ, քանդել զիս եւ իմ տեսութիւնս, ծիծաղելի դարձնել իմ գաղափարներս։ Հակառակորդներուս յարձակումները ինծի նպաստեցին, սակայն, որ լաւ դիտեմ մարդոց տկարութիւնը»։

Հակառակ այս... միամտութեան, Կէօթէ չկրցաւ հաստատել իր տեսակէտները լոյսին մասին։ Առիկա ինք ալ հասկցած էր, բայց մինչեւ մահը, յամառութեամբ կռուեցաւ Նեւտոնի փորձերուն ճշմարտութեան դէմ։ Մահուան օրն իսկ, տակաւին կը մտածէր լոյսին մասին։ 1832ին, մարտ 22ին, առտուն, թիկնաթոռին մէջ թաղուած, աչքերը կիսախուփ, կը մրափէր կարծես։ Սակայն կը մտածէր լոյսին մասին, կ'աշխատէր լուծել հանգոյցը՝ ի հեճուկս Նեւտոնի։ Յանկարծ շարժում մը կ'ընէ, եւ կ'ըսէ.

— «Լո՜յս, դարձեա՛լ լոյս...»։

Ու կը մեռնի։ Կէօթէի վերջին այս խօսքերը աւանդութիւն դարձած է մեկնել ուրիշ ձեւով, — «Լո՜յս, աւելի լոյս», իբրեւ թէ Կէօթէ ուզած ըլլայ, որ պատուհանները բանան եւ սենեակը աւելի եւս լուսաւորեն... առտուան պայծառ ժամուն։

Կէօթէ հանքաբան.— *Ինչպէս գիտէք, Կէօթէ նախարարապետն էր Վայմարի դքսութեան կառավարութեան։ Փոքրիկ կառավարութեան մը վարչապետը։ Մեծ հոգեր չկային իր կառավարութեան ուսերուն։ Եւ սակայն կը պակսէր դրամը։ Կէօթէ, փոխանակ փոխառութիւն մը կնքելու յանուն իր կառավարութեան, կ'աշխատի շահագործել երկրին արծաթի հանքերը։ Այդ առթիւ խոր հետաքրքրութիւն մը ցոյց կուտայ հանքաբանութեան եւ երկրաբանութեան մասին։ Ֆրետերիք Սորէ, որ գիրքով մը կուտայ իր օրագրական խօսակցութիւնները Կէօթէի հետ, — աւելի գեղեցիկ եւ հաւատարիմ, կ'ըսեն ոմանք, քան Էքէրմանի օրագրութիւնը, — կը հաստատէ թէ Կէօթէ որքա՜ն կը զբաղէր հանքաբանութեամբ եւ մետաղներու ուսումնասիրութեամբ։ Եւ Կէօթէ կը թողու աշխատութիւն մը կրանիթի մասին։*

Սակայն Կէօթէ բոլոր այս ուսումնասիրութիւնները կը կատարէր, բոյսերն ու մետաղները կը զննէր, լոյսն ու ոսկորները կը քննէր, պարզ այն հետաքրքրութիւնով, զոր ցոյց կուտար բնութեան մասին։— «Քննեցէք բնութիւնը, խորապէս կամ հպանցիկ, կ'ըսէր, գոհացէք ուսումնասիրելով բնութեան մէկ անկիւնը կամ նուիրուեցէք ամբողջովին բնութեան գաղտնիքներուն բացատրութեան, մօտեցէք բնութեան իբրեւ գիտուն կամ իբրեւ հետաքրքիր, դուք դարձեալ ու միշտ անճառելի ուրախութիւններու աղբիւր մը պիտի գտնէք բնութեան մէջ»։ Ու կարելի է հետեւցնել թէ Կէօթէ ուզած է գիտունի պատրաստութեամբ վերլուծել բնութիւնը, հասկնալու համար անոր փիլիսոփայութիւնը։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Կէօթէ Ռուսիոյ մէջ

Երբեմն խելք չի հասնիր բոլշեւիկ բաներու։

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ բոլշեւիկներն ալ կը տօնեն Կէօթէի մահուան հարիւրամեակը։ Ի՞նչ, այս «հակայեղափոխակա՞ն» ալ, այս պահպանողակա՞ն ալ իրենց կուռքերէն է։

Հրահանգ տրուած է որ խորհրդային Ռուսիոյ բոլոր անկիւններուն մէջ, գրական ու գիտական կազմակերպութիւնները հանդէսներ սարքեն Կէօթէի յիշատակին։

Լէնինկրատի մէջ Գիտութեանց Ակադեմիան հանդիսաւոր նիստ գումարեց եւ ակադեմիկոսները ճառեր արտասանեցին՝ պանծացնելով Կէօթէի գործը։

Մոսկուայի մէջ Կոմունիզմի Ակադեմիան եւս նիստ գումարեց եւ գիտունները ու ընկերաբանները ճառեր արտասանեցին։ Պետական Հրատարակչականը լոյս ընծայեց երկու հատոր Կէօթէի գործերէն, եւ շուտով լոյս ընծայելով նաեւ միւս գործերը, պիտի ամբողջացնէ 13 հատոր։ Այս հատորները զարդարուած պիտի ըլլան Կէօթէի լուսանկարով, նկարներով, ձեռագիրներով եւ անտիպ բանաստեղծութիւններով։ «Լիտերատուրնոյէ Նասլեդստվօ»ն հրատարակեց մասնաւոր թիւ մը Կէօթէի նուիրուած։ Այս թիւին մէջ կան բազմաթիւ հազուագիւտ, մինչեւ այժմ անծանօթ նիւթեր Կէօթէի մասին, Մոսկուայի դիւանատուներէն դուրս հանուած։

ՓՈՒՆՋ ՄԸ ԿԷՕԹԷԻ ԽՕՍՔԵՐԷՆ

Ո՞րն է լաւագոյն կառավարութիւնը— այն որ մենք մեզ կառավարել կը սորվեցնէ։

— Չեմ սիրեր հիւանդագին գործը։ Հեղինակը պէտք է նախ բժշկուի։

— Զգացումները կը միացնեն մարդիկը, կարծիքները կը բաժնեն։

— Աստուածները մեզի կը խօսին միայն մեր սրտին միջոցաւ։

— Աստուած շաբաթէ շաբաթ հաշիւ չի տեսներ։

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԱՐՈՒԵՍՏԷՆ

ԱՖՂԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Է

Միրզա Խան Ընսարի, ուրիշ ծանօթ դէմք մը «Յառաջ»ի այս սիւ[նա]կին հետեւողներուն։

Ամէն անգամ իր Տիվանը թղթատելուս, պէտք զգացեր եմ կրկին ձեռք առնել Նարեկացիին հրաշակերտը եւ կարդալ քանի մը տուն։ Զգացում[ներ] եւ նոյնիսկ գրական արուեստի այնքա՛ն խոր նմանութիւններ ունին Աֆղան Ընսարին եւ հայ Նարեկացին։

Դիպուածակա՞ն է երկու միսթիք գրողներուն հոգեկան եւ արուեստի կապը։ Եւ յետոյ, մինակ Նարեկացին չէ որ այդ կապով միացած է Աֆղ[ան] գրականութեան։

Ահա անսահման դաշտ մը ուսումնասիրութեան և յամառ աշխատանքի, հետաքրքրական եւ բեղնաւոր։

Մեր միսթիք կրօնական տաղասացները ի՞նչ չափով կրած են աֆղ[ան] գրականութեան ազդեցութիւնը։

Որովհետեւ խօսք չկայ այդ ազդեցութեան գոյութեան դէմ։ Դարերով Մերձաւոր Արեւելքի մէջ միահեծան իշխեց եւ, սուֆի գրական գր[...]ցը գոյն եւ ձեւ տուեր է Արեւելքի բոլոր գրականութիւններուն։ Ազդե[ց] եւ ծանրօրէն, միջնադարեան Եւրոպայի միսթիք գրականութեան վրայ։

Արդ, կարելի՞ էր որ մեր Նարեկացիները եւ Շնորհալիներ անզգա[յ] նային կամ ազատ մնային անոր համապարփակ թափանցումէն։

Այս սիւնակը յատկացուած չէ անշուշտ այդ նիւթին, բայց ուզեցի շեշտել հայ միսթիքին եւ աֆղան սուֆիին նմանութիւնը — գրեթէ նոյն[ու]թիւնը — որպէսզի երկրորդին հետեւողը անդրադառնայ նաեւ Նարեկացիի[ն]...

Ինչ որ զարմանալի է, Միրզա Խան Ընսարի, Նարեկացիի նման [...] բուռն հաւատացեալ մը եւ իր Աստուծոյն սիրովը լեցուած յափշտակեալ մ[ը], ամբաստանուած եւ հալածուած է իբրեւ անկրօն եւ հայհոյող...։ Փարսաւ[...] մը որ հազուադէպ չէ հայ եւ պարսիկ կամ աֆղան միսթիքներու կեանքին մէջ։ Ոչ իսկ անհասկնալի, քանի որ իրենց հոգեկան ապրումներուն եւ յա[փ]շտակութեան պոռթկումին մէջ, անոնք չէին կրնար կաշկանդուած մն[ալ] դաւանական բռնաշապիկի մը մէջ։

Միրզա Խան Ընսարիի Տիվանէն մէջ կը բերեմ քանի մը կրօնական տաղեր, կարելի եղածին չափ բառական թարգմանութիւնով, դիւրացնելու համար ակնարկուած բաղդատութիւնը.—

Հոգւոյս կեանք տուողն ես, ո՛վ դուն, ինծի համար հոգիէս ալ թանկագին,
Տիեզերքի գոյացնող, ո՛վ դուն, ինծի համար աշխարհներէն ալ թանկագին։

Հաստղութեանդ մէջն են ամէնքը, ու չհասկցան քեզ ամէնքը.
Գրաւեցիր գահը հաւատքին, ո՛վ դուն, ինծի համար հաւատքէն ալ թանկագին։

Ի՞նչ օգուտ շնորհը երկնից, եթէ քու տեսքդ չունենամ,
Սիրտս գերուած է քու կարօտով, ո՛վ դուն, ինծի համար երկինքէն ալ թանկագին։

Ինչո՞ւ երգեմ աշխարհի գովքը, որո՞ւ երգեմ, երբ դուն չկաս,
Դո՛ւն, իմ սոխակս, գոյն եւ բոյր տուիր ինծի, ո՛վ դուն, ինծի համար դրախտէն ալ թանկագին։

Յայտնութիւնդ հոգին է ջերմեռանդին, երանութիւնը ճգնաւորին,
Իսկ ակնարկ մը դէմքիդ, ո՛վ անպարագրելի, ինծի համար յայտնութ[...] թանկագին։

Անմահ ես, անհուն, անկասկածելի, առանց անորոշութեան,
Աղբիւր ամէն գոյացութեան, ո՛վ դուն, ինծի համար բոլոր աղբիւրներէն ալ թանկագին։

Ու կրկին, կենսունակութիւնն ես տիեզերքին, շունչը բոլոր շնչաւորներուն,
Ներշնչողը Ադամին, ո՛վ դուն, ինծի համար ներշնչումէն ալ թանկագին։

Շտեմարանը գոյութեան, որ գոյացութիւնը կանխեցիր,
Յաւէտ անտեսանելի, միշտ տեսանելի, ո՛վ դուն, ինծի համար բոլոր գ[ոյ]ութեանց մէջ ալ թանկագին։

Դուն ձայնն ես համապարփակ, պարփակողը ամէն ինչի.
Անձեւական, անորոշելի, ո՛վ դուն, ինծի համար ամէն ձեւի մէջ թանկագին։

Անըմբռնելին բոլոր իրերուն մէջ, անտեսանելին բոլոր յայտնութեանց մէջ,
Իմաստը բացատրութեանց, ո՛վ դուն, ինծի համար բացատրուածներէն ալ թանկագին։

Ի՞նչ ըսեմ հոգւոյս համար, յատկանիշը (աստուածային) միութեան,
Միրզան կրնա՞յ առանց հոգիի ապրիլ, ո՛վ դուն, ինծի համար հոգիէն ալ թանկագին։

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈ[...]

ԿԷՕԹԷՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Լուի XIVրդի դարը Եւրոպայի մէջ ամրապնդած էր Ֆրանսայի գրական համբաւը։ Դասական արուեստը, դպրութեան կիրթ ճաշակի հայրենիքն էր Ֆրանսա, որուն ազդեցութեան ենթարկուեցաւ Եւրոպան։

Այս տիրապետութեան դէմ, իր գրականութիւնը եւ իր ճաշակը պարտադրելու այս յաւակնութեան դէմ ըմբոստացաւ Գերմանիա ու այս շարժումին հեղինակն ու ղեկավարը եղաւ Լէսինկ։

Գերման գրագէտին քննադատութիւնը զերծ չէ անարդար յարձակումներէ, միակողմանի վճիռներէ։ Dramaturgie de Hambourg*ի հեղինակը միշտ չունի պատմագէտի մը անշահախնդրութիւնը, իմաստասէրի մը հանդարտ ու պայծառ տրամաբանութիւնը, բայց պէտք էր վանել օտարը ամէն գնով. ու այս ուղղափառ դասականը խանդավառ յօդուածներ կը նուիրէ Անգլիոյ թատերական մեծ հանճարին, որովհետեւ գովել Շէյքսփիրը՝ հարուածել էր Ֆրանսական թատրոնը։ Յաջողեցաւ գերման մեծ քննադատը, վտարեց օտարը, քանդեց անոր տիրական ազդեցութեան հիմը, ու վերահաստատեց գերման գրական անկախութիւնը։ Այս խաղաղ մթնոլորտին մէջ պիտի իշխէ Կէօթէ ու պիտի կարողանայ բարեկամական ձեռք երկարել Ֆրանսայի, հաւասարէ հաւասար։*

×

Բոլոր մեծ բանաստեղծները միութիւն մը ունին իրենց գրական կեանքին մէջ. անոնք հաւատացած են միեւնոյն իտէալին եւ իրենց գործերը կը կրեն միեւնոյն հանճարին կնիքը։ Այսպէս են եղած Շէյքսփիր, Ռասին, Շիլլէր, Ռուսօ։

Կէօթէ եղական դէմք մը, բացառութիւն մըն է այս մեծ բանաստեղծներու սերունդին մէջ։ Անոր հանճարը կը ներկայանայ այլազան երեսներով։

Երիտասարդ Կէօթէ կը խանդավառուի Ռուսոյի միսթիք իմաստասիրութիւնով այն շրջանին՝ երբ ամբողջ Եւրոպայի երիտասարդութիւնը յափշտակուած է Ժընեւի իմաստասէր բանաստեղծին բնապաշտ վարդապետութիւններով — վերադարձ դէպի բնութիւն, դէպի բնազդական կեանք, դէպի ազատութիւն։ Քսան երկու տարեկան Կէօթէ Շէյքսփիրի յիշատակին նուիրուած հանդէսի մը մէջ կ'արտասանէ խանդավառ ճառ մը, իր ռոմանթիք հաւատքին հանգանակը. «Երբ անոր թատերգութիւններէն մէկը աւարտեցի, զգացի թէ ի ծնէ կոյր մըն էի որուն հրաշագործ ձեռք մը յանկարծ տեսողութիւն կուտար... ամէն բան նոր երեւցաւ ինծի. անսովոր լոյս մը կը վիրաւորէր աչքերս... վայրկեան մը չվարանեցայ լքելու համար դասական տրամը... բոլոր Ֆրանսացի գրագէտները եւ անոնց ճաշակով ապականուած Գերմանները... կը դատապարտեն մանաւանդ Շէյքսփիրի նկարագիրները. իսկ ես կը գոչեմ. բնութիւն, բնութիւն։»

«Վերթէր»ը կը սահմանէ այս առաջին շրջանը։

Բայց կարճատեւ կ'ըլլայ Ռուսոյի ազդեցութիւնը, երիտասարդ տարիքի մը ռոմանթիք տենդը, կը խաղաղի ներքին անիշխանութիւնը, ու կը յաջորդէ ինքնամփոփումի հանդարտ ու բեղուն շրջան մը։ Հիմա հեթանոսական պայծառութիւն մը կը լուսաւորէ անոր գեղեցիկ գլուխը, ոչ մէկ խորշում կուգայ մթագնելու անոր ճակատին ողիմպական խաղաղութիւնը, որովհետեւ Կէօթէ չունի այն տրամը, որ կը փոթորկէ քրիստոնեայ արուեստագէտներու ներքին աշխարհը, չունի այն ըմբոստ պայքարը զոր հոգին կը մղէ պատռելու համար իր պատեանը՝ մարմինը։ Հեթանոս մըն է Կէօթէ թէ իբրեւ մարդ ու թէ իբրեւ արուեստագէտ։ Կ'ատէ խաչը, քրիստոնէութեան խորհրդանշանը, որովհետեւ զայն կը նկատէ սկիզբը այն գաղափարապաշտ գրականութեան որ խանդարեց ներդաշնակ միութիւնը մարմինին եւ հոգիին. կ'ատէ Գողգոթան, որովհետեւ ներդաշնակութեան այս խզումը յայտնուեցաւ բարքերու մէջ մարմինին արհամարհանքով, եւ արուեստներու մէջ ձեւին արհամարհանքով։ Ձեւապաշտ մըն է Կէօթէ, մանաւանդ երբ կը ճամբորդէ Իտալիա, ձեւերու եւ արուեստներու հայրենիքը։ Իր մէջ հետզհետէ կը զօրանայ սէրը հին գրականութիւններուն հանդէպ, մասնաւորաբար հելլէն գրականութեան, որուն հաւատարիմ կը մնայ մինչեւ խոր ծերութիւն։ ×

Ուղղափառ դասական մըն է Կէօթէ այս շրջանին. կուտայ իր դասական լաւագոյն գլուխ-գործոցները, բոլորովին նոր իրենց խորքով ու ձեւով, որոնց մէջ ոչ մէկ հետք կը մնայ «Կէօց ֆոն Պէրլիհինկէն»ի շէյքսփիրեան տրամէն։

«Իփիկէնիա»ն կը սահմանէ այս երկրորդ շրջանը։

Բայց գերման է Կէօթէ եւ իր ցեղային նկարագիրը պիտի յայտնուի ուշ կամ կանուխ։ Գերման իմաստասիրութեան մառախուղը պիտի գայ մթագնելու անոր պայծառ իմացականութիւնը։ Ձեւապաշտ բանաստեղծը, որ իր կեանքով եւ իր գործով իրականացուցած էր ներդաշնակ միութիւնը հոգիին ու մարմինին, կը խզէ այս գեղեցիկ հաւասարակշռութիւնը եւ կը խորասուզուի իմաստասիրական հարցերու լաբիւրինթոսին մէջ։ Երրորդ շրջանն է այս Կէօթէի գրական կեանքին, իմաստասիրական շրջանը, որուն մէջ «Իփիկէնիայ»ի հեղինակը կը յայտնուի իբրեւ խորհրդապաշտ եւ իմաստասէր բանաստեղծ մը։

«Երկրորդ Ֆաուստ»ը կը սահմանէ այս շրջանը։

Ու եթէ ութսունեւչորս տարիներու այս երկար կեանքին մէջ փնտռենք միութիւն մը, իտէալ մը որուն հաւատարիմ մնացած ըլլայ Կէօթէ, այդ իր տիեզերական հետաքրքրութիւնն է, իր համայնագիտական ձգտումը, իր վերելքը դէպի «լոյս, աւելի լոյս»։ Այս արտակարգ հանճարը չսահմանափակուեցաւ ցեղային նեղ սահմաններուն մէջ, հետաքրքրուեցաւ մարդկային բոլոր ստեղծագործութիւններով, դպրութիւն, արուեստ եւ գիտութիւն, հասկցաւ ու սիրեց ամէնէն այլազան գեղեցկութիւնները, Հոմերոսը եւ Օսիանը, Մոլիէրն ու Շէյքսփիրը, Պինտարոսն ու Լորտ Պայրընը, Սոփոկլէսն ու Վիքթոր Հիւկօն։ Իր ծերութեան օրերուն չինական շատ հին վէպի մը մէջ կը փնտռէ յուզումի նոր տարրեր, հեռաւոր ու անծանօթ ցեղերու ժողովրդական ստեղծագործութիւններուն մէջ կը պրպտէ նոր արժէքներ, նոր գեղեցկութիւններ, որովհետեւ, կ'ըսէ, ճանչնալու համար մարդը՝ պէտք է ճանչնալ մարդկութիւնը։

Ու իր հանճարին բնական [...]կումով Կէօթէ կը յանգի շատ [...] դուգն եզրակացութեան մը, իր վեր[ջ]ին օրերու երազին, ստեղծել տիեզերական գրականութիւն մը, Welt-literatur *մը, գրական ազատ փոխանակութիւններով, ազատ առեւտուրով, որովհետեւ «ամէն գրականութիւն վերջ ի վերջոյ կը ձանձրանայ ինքն իր մէջ»։*

×

Կէօթէ այս ազատ առեւտուրը ըրաւ իր մօտիկ դրացիին Ֆրանսայի հետ, մանաւանդ այնպիսի շրջանի մը, երբ այս փոխանակութիւնը խթան մըն էր ազգային գրականութեան թաքուն եւ անգիտակից ոյժերու յայտնութեան համար։ ԺԸ. դարու վերջերը եւ ԺԹ. դարու սկիզբը Ֆրանսայի մէջ կը խմորուէր Վէրթէրեան սերունդ մը, որուն յայտնութեան համար անհրաժեշտ էին արտաքին գրգիռներ, արտաքին սերմեր։ Վէրթէրի թարգմանութիւնները երեւցան Ֆրանսայի մէջ 1776ին եւ 1777ին։ Անոր առաջին ազդեցութիւնը տեսնուեցաւ վէպին մէջ, որովհետեւ բանաստեղծութիւնը դեռ կը շարունակէր հաւատարիմ մնալ հին ձեւերուն։

Մանիշակ
(Արձակ Թարգմանութիւն)

Մանիշակ մը կար մարգին մէջ, գլուխը խոնարհած եւ անյայտ։ Շատ սիրուն էր այդ մանիշակը։

Եկաւ ահա հովուուհի մը մատղաշ, թեթեւոտն եւ ճինչիւններով զուարթ, երգելով եկաւ մարգին վրայէն։

«Ա՜խ, խորհեցաւ մանիշակը, երանի թէ ըլլայի ամէնէն գեղեցիկ ծաղիկն աշխարհի։ Ա՜խ, փոքրիկ բոպէ մը միայն։

Մինչեւ որ աղջիկը զիս քաղէր եւ սիրելով իր շրթներուն զիս տանէր, ա՜հ, ի՜նչ մեծ, ի՜նչ մեծ երանութիւն ինծի համար»։

Ա՜խ, բայց ա՜խ, եկաւ աղջիկը, ու չդարձուց մանիշակին, եւ կոխոտեց մանիշակը խեղճուկ։

Ան կքեց գլուխն ու մեռաւ, մի՛շտ խորհելով. «կը մեռնիմ ես ահա՛, բայց կը մեռնիմ իր ձեռքովը եւ գէթ ի՛ր ոտքերուն տակ»։

Գերմաներէն այս երգէն լաւագոյն բանով մը չէի կարող ճանչնալ Կէօթէն տասներկու տարեկանիս։ Եւ սիրեցի զինքը, ինչպէս բոլոր այն բանաստեղծ գրողները որ կը խօսէին մեր իսկ զարնան հետ։

Յարգանքի զգացումը դեռ տարտամօրէն կ'ապրի այդ տարիքին, այլապէս կեանքը երջանիկ անուրջ մըն է թէ երջանկութիւնն իսկ է։ Այն տարիքին ամպերն իսկ արեւներ կը թուին։

Քանի քան տասը տարի վերջ, հազիւ կրցայ քիչ մը ըմբռնել իր «Ֆաուստ»ը եւ «Կէոց Ֆոն Պէռլիխինկէն»ը, առաջինին երկրորդ մասին մէջ մանաւանդ այն տպաւորութիւնը կրելով որ, մարդկային թռիչքներու ու փափաքներու լրիւ ապրումն է կեանքը, հետեւաբար եւ անոնց դադարն ալ մահն իսկ է, իսկ միւս գրքին մէջ Կէօցը ուժեղ խտէալի մը խորհրդանշանն եղաւ ինձ համար։

Այս երկու գրուածքներն ալ սակայն, մանաւանդ Ֆաուստը, այնքա՜ն բարդ ու խոր են եւ այնքա՜ն մեծ փիլիսոփայական հարցեր կը պարունակեն իրենց մէջ, որ թեթեւ տպաւորութիւններու հիւսուածք մը՝ իմ կողմէս յարգանքի պակաս մը պիտի ըլլար պարզապէս։

Ով որ քիչ թէ շատ ծանօթ է Կէօթէի գործերուն, անվերապահ յարգանք միայն կը զգայ անոր հանդէպ։ Ան իւրաքանչիւր անհատի խօսած է եւ միշտ պիտի խօսի։ Ան երգած է մեր զարուն։ Ան կը խօսի մեզի հիմա ու կ'երգէ ամբողջ կեանքը մինչեւ մեր ծերութիւնը, մինչեւ մեր մահը, ինչպէս երգած են բոլոր մեծ եւ անմահ հանճարները, որոնց արժէքներն ու մեծութիւնը հայրենիք եւ լեզու չունին։

Կէօթէի հարիւրամեակին առթիւ յիշեցի այսօր իր Մանիշակը։ Կ'երգէի զայն ուրախ, երբ աշխարհն ինծի համար միայն լոյս, ծաղիկ, երգ ու խինդ էր համակ, եւ դեռ նոյն իսկ չէի ըմբռներ տառապանքն այդ երգին։

Պատերազմ, մահ, վրէժ եւ դիւանագիտութիւն կոչուած անսահման կեղծիք, ահա՛ այս մահացու մթնոլորտին, մեքենականութեան այս տիրապետող շրջանին՝ այս փոքրիկ երգը, երջանկութեան ազնուացնող ուժեղ այս վերյիշումը՝ ամէնէն գեղեցիկ յարգանքս է այդ մեծ Խորհողին։

ՖԼՈՐԱ ԱՆԱՀԻՏ

ԿԷՕԹԷԻ ՏԻՊԱՐՆԵՐԷՆ

«ՎԻԼՀԵԼՄ ՄԱՅՍԹԵՐ» ԵՒ «ՄԻՆԵՈՆ»

Կէօթէ գիտցած է գրելէ միշտ սպառել իր մշակած նիւթերը։ Ահա մէկը իր տաղանդը բնորոշող յատկանիշներէն։ Իր գործերը վերջնական, իր տիպարները՝ ամբողջ են եւ լիակատար։

Ի՞նչ է «Ֆաուստ»ը։ — Գերազանց արտայայտութիւնը մարդու հոգեկան անձկութեան, ներքին տռամին։

Ի՞նչ է «Վերթեր»ը. — Եղերական ճիչը մարդկային տարփանքին, անյոյս եւ անել սիրոյ։

Վերջապէս ի՞նչ կուտայ իր վէպը. «Վիլհելմ Մայսթերի աշկերտութեան տարիները». — Պատմութիւնը հոգիի մը կազմութեան։

Հոդ, այդ վերջին վիպերգութեան մէջ, Կէօթէ կենդանացուցած է իր հերոսին, Վիլհելմ Մայսթերի կողքին, կնոջական տիպար մը, «Մինեոն»ը, մէկը գրական ինքնատիպ, ամենաքնքուշ էակներէն, որմէ ներշնչուած են քանի՛ բանաստեղծներ, երաժիշտներ։ Ծանօթ է անշուշտ Ամպրուազ Թոմայի օփերա-քոմիքը, «Մինեոն»ը։

Կէօթէ այս գործին վրայ երկար աշխատած է տարիներով, 1777էն մինչեւ 1796։ Գրական յղացումը քմայք մը չէ եղած իր մօտ, այլ գաղափարի մը աճումը՝ իր փորձառութիւններու դաշտին վրայ. իր կեանքով ան սնուցած է իր գործը։

Կէօթէ իր այս վէպով կը պատմէ տագնապները երիտասարդի մը, որու հոգեկան թռիչքները, գեղարուեստական հակումները կը բաղխին իրականութեան դաժան խոչընդոտներուն։

Հերոսը, Վիլհելմ Մայսթեր, առեւտրականի մը զաւակը, կանուխէն անզսպելի տենչանք մը կը զգայ բեմական արուեստի հանդէպ, կը լքէ ծնողական տունը ու կը միանայ թատերական շրջիկ խումբի մը։ Իր թափառական նոր կեանքի ընթացքին կը հանդիպի մատաղատի երգչուհիի մը, «Մինեոն»ի։ Նրբազգօնակ էակ մը, շնորհ ու քաղցրութիւն, որու հմայքը կը կերպարանափոխէ Վիլհելմ Մայսթերը. ան արուեստի գեղապաշտ ըմբռնումէն կը բարձրանայ վեհ ու ազնիւ հասկացողութեան մը։ Սիրոյ շունչին տակ է միայն որ ճշմարիտ եւ կենսաբարախ արուեստագէտը կը յայտնուի իր մէջ. ան կը զգայ այլեւս թէ արուեստն է կեանքի միակ ու իրական նպատակը, ու անոր ոգիով ներշնչուելու է մեր մարդկային բովանդակ ճիչն ու գործը։

Ո՞վ է սակայն «Մինեոն»ը։ Պատմութեան ընթացքին կը հասկցուի որ ան իտալացի ազնուական ընտանիքի մը աղջիկն է, որ մատղաշ տարիքին առեւանգուած է լարախաղաց պոհեմներու կողմէ. ու ան այսպէս աստանդական կեանք մը ապրած է իր երկրէն հեռու, քաղաքէ քաղաք, բաժնելով աղքատ արուեստի թշուառութիւնները ու անոպայ Գնչուներու չարութիւնը։

Վիլհելմ Մայսթերի հանդիպումն է որ իր կեանքին մէջ ջերմութիւն եւ լոյս կը բերէ. Մայսթեր կ'առնէ զայն իր գորովոտ պաշտպանութեան տակ. ու ահա օր մը «Մինեոն» Մայսթերի համար կ'երգէ այն յայտնի, հայրենաբաղձական ջերմ երգը, որ կը սկսի այս բառերով.

«Քէնսթ տու տաս լանտ, վօ տի սիթրօնըն պլիւհըն...»։

. . . .

Կը փորձուիմ տալ մէկ թարգմանութիւնը այդ հանրածանօթ երգին, որուն բազմազան թարգմանութիւններու կարգին հայերէնն ալ գոյութիւն ունենալու է անշուշտ, թերեւս աւելի յաջող, քան ինչ որ կուտամ.

«ՄԻՆԵՈՆ»Ի ԵՐԳԸ

Կը ճանչնա՞ս երկիրն ուր լեմոնին կը ծաղկի,
Մութ-կանաչ սաղարթին նարինջն է գինդ-ոսկի.,
Հովն անուշ կը փչէ երկինքէն կապուտակ,
Մրտին սէգ ու դափնին կը հիւսեն հոն պըսակ...
Կը ճանչնա՞ս դուն զայն...
Այնտեղ ո՛հ, այնտեղ՝
կը ցանկամ, սիրելիս, որ երթանք միատեղ։
Կը ճանչնա՞ս այն տունը, երդիքն իր պարզունակ,
կը փայլի սրահը, կը ժըպտի իմ սենեակ,
Մարմարեայ անդրիներ իմ մասին կ'երազեն,
«Հէգ մանուկն ո՞ւր սարին», կը հըծծեն մեղմօրէն...
կը ճանչնա՞ս դուն զայն...
Այնտեղ, ո՛հ, այնտեղ
կը ցանկամ, բարեկամ որ երթանք միատեղ
կը ճանչնա՞ս այն լեռը, կածաններն ամպամած,
Ուր ջորին իր ճամբան մագըլցէր յամրընթաց,
Քարայրէն կ'ոռնային վիշապներ վաղեմի,
Ժայռն ի վար կը ժայթքէր գոռ ջըրվէժն ամեհի...
կը ճանչնա՞ս դուն զայն...
Այնտեղ, ո՛հ, այնտեղ
Թող երթայ մեր ճամբան, հայր, երթանք միատեղ...։

Այս բանաստեղծութեամբ Մինեոն կ'ոգեկոչէ իր հայրենիքը, իտալական Ալպերը, ուր ծնած էր ինք։ Կէօթէ գրած է զայն 1784 թուականին, երբ տակաւին չէր ճանչնար Իտալիան։

Ու ահա Կէօթէ կը նկարագրէ թէ ի՞նչպէս կ'երգէր Մինեոն.

— «Ան կ'երգէր այս տաղը հանդիսաւոր ու հոգեզմայլ շեշտով, իբրեւ թէ ուզէր յայտնել եզական, կենսական մտածում մը։ Երրորդ տողէն երգը կը դառնար թաւ ու մելամուշ, «Կը ճանչնա՞ս զայն»ը ան կ'արտաբերէր խորհրդաւոր ու խոհուն կերպով, «Այնտեղ, ո՛հ, այնտեղ» բառերուն մէջ կը դնէր անդիմադրելի կարօտաբաղձութիւն մը ու իր «երթա՛նք միատեղ»ը, ամէն կրկնութեան, այնպէս կ'եղանակաւորէր, որ մերթ պաղատագին էր ու պարտադրող, մերթ դիւթիչ ու խոստմնալից»։

Պատմութեան ընթացքին այնուհետեւ կը գտնենք Մինեոնը հիւանդ։ Հիւծախտը կը քամէ իր յոգնասպառ մարմինը. իր սիրտն ալ անկարող է տանելու հպարտ սէր մը զոր — չի խոստովանիր ու կը նախընտրէ լռել։ Իր տենդի նոպաներուն մէջ կ'երազէ Մայսթերը եւ հեռաւոր հայրենիքը։ Նախ քան մեռնիլը, բախտի տարօրինակ զուգադիպութեամբ, անգամ մըն ալ առիթը կը գտնէ վերադառնալու իր ծննդավայրը ուր կը հասնի վերջապէս հէք աղջիկը, խորհրդանշանը՝ երազի ու տենչանքի, որ կ'այրի բոցի մը նման, մինչեւ անյագուրդ։

Կէօթէ քսան տարի անընդհատ մը գրած է շարունակութիւնը այս վէպին. «Վիլհելմ Մայսթերի ճամբորդական տարիները»։ Ո՞ւր է սակայն արուեստի խանդավառութեամբ տոգորուն երիտասարդը։ Վիլհելմ լքած է իր խռէալը։ Ան բժիշկ մըն է այլեւս։ Այլափոխուած են, թերեւս հասունցած իր տեսակէտները։ Կեանքը կը դիտէ տարբեր անկիւնադարձէ մը։ Ինքզինքէն միշտ դժգոհ, ան գործնական կեանքի մէջ կը փնտռէ ինքզինքը լրացնելու հնարաւորութիւնները, կը մտածէ — թերեւս իրաւամբ — թէ կատարելութեան ճամբան անպայման արուեստի բարձունքէն չէ որ կ'անցնի, այլ կեանքի փշոտ, քարքարոտ զառիվայրերէն։

Փ. ՍԱՂԱՍԱՐ

Ի՞նչ կը մտածեն Կէօթէի մասին

Պատկերազարդ ամսագիր մը, որ լոյս կը տեսնէ Պերլինի մէջ, կը հրատարակէ պատասխանները գերմանական լիսէի մը ուսանողուհիներուն,— թէ ինչ կը մտածեն Կէօթէի մասին։

Ահա պատասխանը դասարանին առաջին ուսանողուհիին.

— «Մեր ժամանակաշրջանը կը զբաղի անմիջական ներկայով։ Օրուան հարցերը ժամանակ չեն ձգեր մեզի՝ խորհելու համար յաւիտենականութեան մասին։ Ի՞նչ օգուտ ունին մեզի համար վիճաբանութիւնները հին արուեստի մասին, այնպէս ինչպէս կը ներկայացուի Ֆաուսթի մէջ, ի՞նչ օգուտ ունին կնոջ յաւիտենական հարցը, կամ ռոմանթիզմը, զորս կը բերէ Կէօթէ։ Մեր ժամանակաշրջանը, բանաստեղծութեան մէջ, իբրեւ ստեղծագործութիւն պիտի տայ ինչ որ կապ ունի ընկերային հարցերու հետ։

Այդ տեսակէտով, Կէօթէի գրականութիւնը պէտք է դնել քաղքենի գրականութեան կարգին։ Մեզի համար այժմէական ոչինչ ունի ան»։

Դասարանին ամէնէն տկար աշակերտը.

— «Կէօթէի գիրքերուն մէջ ամէնէն աւելի կը սիրեմ Վէրթէրի անյոյս սիրոյ պատմութիւնը։ Որքա՜ն վերապրած եմ Վէրթէրի տառապանքը եւ լացած։ Այդ վէպին մէջ ամէնէն աւելի կը նախընտրեմ Վէրթէրի անձնասպանութեան նկարագրութիւնը»։

Ուրիշ ուսանողուհի մը, որ մեծ ընդունակութիւն ցոյց կուտայ թուագիտութեան մէջ, կ'ըսէ.

— «Այլեւս կարելի չէ կարդալ «գեղեցիկ գրականութիւնը», որ, ինչպէս Անգլիացիները կ'ըսեն, խաբէութիւն է։ Այդ գրականութիւնը կրնար բան մը սորվեցնել անփորձ երիտասարդութեան միայն, բայց հիմա չկայ անփորձ երիտասարդութիւն, բոլորն ալ փաղաքշած են։ Թերթերէն զատ, հիմա կարելի է կարդալ միայն կենսագրութիւններ։ Սակայն կարելի չէ կարդալ Կէօթէի նոյնիսկ կենսագրութիւնը։ Կեանքի պատմութիւն չէ այդ, այլ բանասիրական սուր կռիւներու նկարագրութիւն։ Ցետոյ, շատ բարդ է Կէօթէի անհատականութիւնը։ Եթէ Կէօթէի անհատականութիւնը բաղդատութեան դնենք, օդանաւի մը մեքենային աղու խաղալիկ կը դառնայ։ Բայց ինչ օգուտ ունի մեզի ուսումնասիրել ատոնք։»

Ուրիշ ուսանողուհի մը, դեռ թարմատի, ծանրապէս կը քննադատէ Կէօթէի սիրած աղջիկները, (շատ է թիւը), բոլորին ալ մէկ մէկ ածական շնորհելով, — «խոհարարուհի», «դռնապանուհի», «սագ», «շատախօս», «պառաւ», «միամիտ» եւայլն։ Ու կը վերջացնէ.

— Ո՛չ, Կէօթէ,կին ընտրելու մէջ, ճաշակ չունի բնաւ։

Pense-tu!

ԹՈՒՐՔԻԱ

"Պարապ խօսքերով բարեկամութիւն չի հաստատուիր..."

Պուլկարական «Սլովօ» թերթը, իր 2918 թիւին մէջ, կը գրէ թուրքեւ-պուլկար բարեկամութեան մասին.

— «Թուրքիոյ արտաքին գործոց վար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ երկրորդ անգամ ըլլալով կ'այցելէ Սոֆիա։ Հակառակ ասոր, սակայն, երկու դրացի պետութիւններու միջեւ տակաւին գոյութիւն չունին նոյնիսկ առեւտրական կանոնաւոր յարաբերութիւններ։

1925ին կնքուած Էնկիւրիի դաշնագիրը մինչեւ այսօր մնաց մեռեալ տառ, որովհետեւ չի պարունակեր հարցերու արդար լուծումը։ 1913ին Թրակիայէն հալածուած Պուլկարներուն արգիլուեցաւ վերադառնալ իրենց օջախները, իսկ անոնց հարստութիւնը եւ կալուածները յանձնուեցան թուրք կառավարութեան, հակառակ ներկայ քաղաքակրթութեան սկզբունքներուն։

Եւ այս բոլորը տեղի ունեցան, որովհետեւ հանրապետական Թուրքիան ալ իր հոգիով անբարեացակամ է պուլկար ժողովուրդին հանդէպ։ Եւ ասիկա հակառակ թուրք վարիչներուն թուրքեւ-պուլկար բարեկամութեան ի նպաստ ըրած յայտարարութիւններուն։ Բայց երբ մարդիկ կ'ուզեն ճշմարտութիւնը ծածկելով եւ միայն խօսքերով բարեկամութիւն հաստատել, ո՛չ մէկ լաւ բան կրնայ հաստատուիլ այս երկու պետութիւններուն միջեւ։

Արեւելեան Թրակիայէն հեռացած 150 հազար պուլկար գաղթականութիւնը երբ կ'ուզէ իր օջախները վերադառնալ, հանրապետական Թուրքիան չի համաձայնիր, որովհետեւ Վասիլիքոյի եւ Նեղուցներու շրջանակին մէջ Պուլկարներ պէտք չէ եղեր ըլլան։ Այդ գաղթականութիւնը չպիտի ցաւէր իր կալուածներու կորուստին համար, եթէ թերքասէր այս քաղաքականութիւնը բարիք մը բերէր Պուլկարիոյ։ Մինչ դեռ տիրող խորունկ կարծիքը այն է, որ ցարդ այդ քաղաքականութիւնը միայն վնասակար եղած է մեր կառավարութեան համար։ Մեր երկրորդ ազգը այս քաղաքականութեան կը պարտինք։

Հարաւային Թրակիան, Մարիցայի հովիտով բնական ելք մը կը կազմէ Պուլկարիոյ համար, դէպի Եգէական ծով։ Այսօր ամէն պետութիւն իրաւունք ունի ազատ ելքի մը, դէպի բաց ծովը Նէօյիի դաշնագիրը իր 48րդ յօդուածով կը ճանչնայ մեր այս իրաւունքը։

Յունաստան եւ Թուրքիա իրարու մէջ թէեւ մեր այս իրաւունքը խնդրոյ առարկայ ըրած են, բայց ի վերջոյ ի փոխ մեզի համաձայնած են։ Թրակիոյ պուլկար գաղթականներուն իրենց օջախները վերադարձի իրաւունքի ճանաչումէն յետոյ, Պուլկարիոյ Եգէական ելքը կը կազմէ թուրքեւ-պուլկար անկեղծ բարեկամութեան նախապայմաններէն մէկը։

Արեւելեան Թրակիոյ դաշտերը ամայի են եւ անբնակ ալ պիտի մնան, որովհետեւ թուրք բնակչութիւնը ինքզինքը ապահով չի զգար այդ վայրերուն մէջ։ Ուրիշ անկիւններէ բերուած եւ այնտեղ հաստատուած ըլլալով, կ'ապրի պուլկարական վրէժի ուրուականով։ Հանրապետական Թուրքիան 1913ի յունիսի դաշնագրին դառնալով է որ միայն պիտի ծառայէ թուրքեւ-պուլկար անկեղծ եւ գործնական բարեկամութեան մը։ Արտասանուած ամենապերճախօս ճառերը չեն կրնար ոչ մէկ բարիք բերել երկու պետութիւններուն։

Պուլկար ժողովուրդը ծարաւի է բարեկամութեան, պայմանով որ ըլլայ անկեղծ եւ ոչ թէ ունայն բառերով։ Պուլկար ժողովուրդը այս բարեկամութեան համար կ'ուզէ նախ եւ առաջ այն հողը, որուն համար այնքան առատ արիւն թափեց։ Դիւանագէտները իրարու մէջ կրնան շատ սիրալիր խօսքեր փոխանակել, բայց երբ անոնց պարապ խօսքեր են միայն, ոչինչ դուրս պիտի գայ։ Ժողովուրդը գործ կ'ուզէ, շօշափելի արդիւնք եւ դարձեալ արդիւնք...»

Օգնութեան կայաններ ճամբաներուն վրայ

Ամէն տարի, զանազան տօներու առթիւ եւ մանաւանդ Զատկուան արձակուրդին Փարիզի եւ մեծ քաղաքներու բնակչութիւնը գիւղ կը փախի հանգստանալու եւ հանգըրտելու։ Եւ ամէն տարի ալ, արձակուրդէն վերջ, թերթերը ստիպուած են մասնաւոր սիւնակ մը յատկացնելու ճամբու զոհերուն։

Իսկ այս տարի որ օրերը կը խոստանան ժպտուն Զատիկ մը,յոյս կայ...որ ինքնաշարժի խելագար վարիչները, մարդկային առատ հունձք քաղեն... ճամբուն վրայ։

Բարեբախտաբար սակայն, 3 տարիէ ի վեր Ֆրանսայի շրջագայութեան ազգ. ընկերակցութիւնը գլխաւոր ճամբաներուն վրայ հաստատած է օգնութեան կայաններ, ուր վիրաւորները կը ստանան անմիջական խնամք եւ անկէց կը փոխադրուին հիւանդանոց,եթէ պէտք ըլլայ։

Այս կերպով հաստատուած Միութեան կայանները ցարդ դարմանած են 3170 վիրաւորներ։ Իսկ ներկայիս, ճամբաներու վրայ հաստատուած դարմանատուններու թիւը կը հասնի 3090ի։

Կը խնդրուի յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

Աննկարագրելի է երիտասարդ սերունդին խանդավառութիւնը։ Պաշտպանողական լուրջ թերթեր ու պարբերականներ ի զուր կը ճգնին թումբ կանգնել ռոմանթիք հոսանքին այս յառաջխաղացումին դէմ, ի զուր կը պայքարին անձնասպանութիւնը ջատագովող այս հակաքրիստոնէական վէպին դէմ, մելամաղձիկ ծուլութեան այս մանրէներուն դէմ։

«Վէրթէր» յափշտակած է բոլոր երիտասարդ սրտերը։ Կէօթէ «Վէրթէրի հեղինակ»ն է միայն, եւ «Վէրթէրի թարգմանիչ»ը՝ գրական պատուաբեր տիտղոս մը։ Շաթոպրիան կը ջանայ հակազդել այս ծայրայեղ շարժումին ու կը գրէ Génie du Christianismeի մէջ հակա-վէրթէր մը. Ռընէ։ «Ժ. Ժ. Ռուսօ եղաւ կ'ըսէ Ռընէի հեղինակը, մեր մէջ առաջին անգամ ներմուծողը այս յանդուգն ու աղետաբեր երազանքներուն։ Այնուհետեւ «Վէրթէր» վէպը զարգացուց թոյնի այս սերմը։ Քրիստոնէութեան Ոգին հեղինակը ուզեց այս նոր ախտը մատնանշել եւ առանձնութեան ծայրայեղ սիրոյ աղետաբեր հետեւանքները նկարագրել»։ Բայց Շաթոպրիանի քրիստոնեայ հերոսը չյաջողեցաւ տապալել Կէօթէի հերոսը, որովհետեւ անոր կը նմանի եղբօր մը պէս, ունի միեւնոյն մելամաղձոտ հրապոյրը, աւելի թատերական գեղեցկութիւնով։

Ու այնուհետեւ լոյս կը տեսնեն նոր Վէրթէրներ, Սէնանքուրի «Օպէրման»ը, Պէնժամէն Քոնսթանի «Ատոլֆ»ը։ Ու թէեւ Ֆրանսացի վիպասանները կը ջանան դարմանել վէրթէրեան հիւանդութիւնը, բայց կը սխալին ախտաճանաչումին մէջ, որովհետեւ «իր տխրութենէն բուժուելու լաւագոյն միջոցը, կ'ըսէ Ցովհաննէս Ոսկեբերան, զայն չսիրելն է»։ Ու Վէրթէրի բոլոր այս կրտսեր եղբայրները կը սիրեն իրենց տխրութիւնը, հպարտութիւնով կը ցուցադրեն զայն, ինչպէս պիտի ընեն յետոյ ռոմանթիք հերոսները։

Եւ արդարեւ «Վէրթէր» եղաւ գըլխաւորներէն մէկը այն բազմաթիւ ազդեցութիւններէն, որոնք ֆրանսական ռոմանթիզմը պատրաստեցին։

Բայց կ'անցնի նորաձեւութիւնը այս տխուր հիւանդութեան, այս ծոյլ ու լալկան երիտասարդութեան։ 1830ին կը հրատարակուի Սթանտալի «Le Rouge et le Noir» վէպը, որ անկիւնադարձ մըն է ժամանակակից երիտասարդ սերունդի հոգեբանութեան մէջ։ Ժանէն, «Տէպա»յի աշխատակից քննադատը, կը գրէ նոյն տարուան 26 Դեկտ.ի թիւին մէջ. «Պր. տը Սթանտալ իր հերոսին չի տար Ռուսօ, Վոլթէր, Կէօթէ, այլ Նափոլէոն։ Ժիւլիէնի սիրական գիրքն է Սէնթ-Էլէնի յիշատակարանը»։ Այս նոր սերունդին համար արդարեւ Նափոլէոն կ'ըլլայ դաստիարակ մը, կամքի եւ յարատեւութեան ներշնչումի աղբիւր մը։

Վէրթէրեան զգայնոտութիւն չունին նաեւ Պալզաքի հերոսները, Ռասթինեաք կը գործէ հասնելու կամքով, դիրք շինելու փառամոլութիւնով։

Սթանտալի եւ Պալզաքի վէպերուն մէջ կը լսենք նոր սերունդին բողոքը Վէրթէրի կրաւորական թոյլ եւ մելամաղձոտ հիւանդութեանը դէմ։

Ու այնուհետեւ «Վէրթէր» կը դադրի ըլլալէ ներկայացուցիչը Ժթ. դարու առաջին կիսու երիտասարդ սերունդին, կը քաշուի իր ցեղային սահմաններէն ներս, ու կը դառնայ զգայնոտութեան գերման տիպարը, եւ անոր մելամաղձոտ հիւանդութիւնը՝ անհատի մը յոռետեսութիւնը։

«Վէրթէրի հեղինակ»ին կը յաջորդէ սակայն «Ֆաուստի հեղինակ»ը ֆրանսական գրականութեան մէջ։

Բայց ռոմանթիզմը չհասկցաւ «Ֆաուստ»ը, չտեսաւ անոր մէջ մարդկային ճակատագրին տռամը, որովհետեւ բնազանցական գլուխ չունի ան, անոր հետաքրքրութիւնը զուտ պատմական է։ Վիքթոր Հիւկօ իր դարերու առասպելը դիւցազներգութիւնով կ'ուսումնասիրէ եւ կը պատկերացնէ մարդկութեան զարգացումը դարերու ընթացքին։ Ֆրանսական ռոմանթիզմը աւելի հետաքրքրուեցաւ Հէրտէրի Պատմութեան իմաստասիրութիւնով, Walter Scottի պատմական վէպով, տեղական գոյնով որ իր գլխաւոր thèmeերէն մէկն էր։

Ուստի անդամահատեց գերման բանաստեղծին տռամը, անտեսեց Ֆաուստը եւ անոր իմաստասիրական խորհրդածութիւնները, եւ յափշտակուեցաւ միայն սատանային ու սիրուհիին պատկերներով։ Մէֆիսթօ եւ Մարկըրիթ նսեմացուցին Տոքթէօր Ֆաուստը։

Թատերական սերունդ չունեցաւ ուրեմն, Ֆաուստը, բայց եղաւ ներշնչումի աղբիւր մը բանաստեղծութեան, նկարչութեան եւ երաժշտութեան համար։

×

Մէրիմէ կ'ըսէ թէ «Ֆաուստ, ծերունի Տոքթէօրը, այնքան ձանձրացաւ գերմանական ծուխերուն մէջ, որ ինքզինքը ծախեց սատանային, յետոյ Ֆրանսացի ծնելու համար»։ Բանաստեղծի սրամտութիւն, որ ունի ճշմարտութեան խորք մը։

Կէօթէ սիրեց Ֆրանսան, անոր քաղաքակրթութիւնը, գրականութիւնը։ «Ես որ այնքան կը հետաքրքրուիմ քաղաքակրթութիւնով եւ բարբարոսութիւնով, կ'ըսէ Կէօթէ, ի՞նչպէս պիտի կրնայի ատել ազգ մը, որ երկրիս ամէնէն քաղաքակրթուածներէն է եւ որուն կը պարտիմ իմ մշակոյթէս մաս մը»։

Կէօթէ արդարեւ իր գրական կազմութիւնը կը պարտի ԺԸ. դարու ֆրանսացի համայնագէտ մատենագիրներուն (encyclopédistes), մասնաւորաբար Վոլթէրի եւ Տիտռոյի ու այդ դարու փիլիսոփաներու պէս սահման չդրաւ դպրութեանց, արուեստներու եւ գիտութեան միջեւ։ Հետաքրքրուեցաւ մարդկային բոլոր ստեղծագործութիւններով, իր կեանքի վերջին շրջանին երաժշտութիւնով կը զբաղէր Մէնտէլսընի հետ։

Հիացող մը եղաւ դասական գրականութեան առողջ սկզբունքներուն, հասկցաւ ու սիրեց ֆրանսացի դասականները, դարմանելով այն անիրաւ անարգանքը, զոր 1770ի գերման երիտասարդ սերունդը ըրաւ ֆրանսական գրականութեան։ Կէօթէի նախասիրած հեղինակները եղան Մոլիէր եւ Պուալօ։

Ու այսօր գերման բանաստեղծին մահուան հարիւրամեակին առթիւ, ամբողջ Ֆրանսան, մտաւորականն ու դիւանագիտականը, իր սիրոյ եւ յարգանքի տուրքը կը բերէ մեծ բանաստեղծին, որ եղաւ ամէնէն «մարդկային»ը ու ամէնէն «Եւրոպացի»ն գերման գրականութեան մէջ։

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՄԱՐՏ 1932

30 MARS 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1840

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ, ԵՐԲ ՏԷՐԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

Քանի մը տարին անգամ մը, Պոլսոյ թուրք մամուլին մէջ թափթփուք տեղեկութիւններ կ'երեւան հայկական գաւառներու, մասնաւորապէս Վասպուրականի մասին։

1925ին էր որ, «Ագշամ»ի մէկ թղթակիցը կը գրէր թէ ամբողջ մէկ օր պտտեցաւ Վանի շրջակաները և մէկ տուն չգտաւ երբեմնի շէն ճամբաներուն վրայ։

Այսօր ալ, «Սոն Փոսթա»ն է որ հրատարակութեան կուտայ քանի մը պերճախօս տեղեկութիւններ, — Նահանգը ունի «75,300ի չափ բնակիչ», որոնց 39,500ը այր, մնացեալը կին։ Բուն Վան քաղաքին բնակիչներուն թիւն է 22,400, որոնց 11,800ը այր, 10,600ը կին։

Այս այն նահանգն է որ ունի 47 հազար քառ. քիլոմեդր տարածութիւն եւ պատերազմէն առաջ կը հաշուէր 350,000 բնակիչ (47 հազար Թուրք, 72 հազար Քիւրտ, 185 հազար Հայ, 25 հազար Եզիտի, 18 հազար Նեստորական, մնացեալը զանազան ցեղեր)։

Ուրեմն, նախկին բնակչութեան մէկ հինգերորդն է մնացեր, այն ալ մեծ մասով Քիւրտ։ Բուն Վան քաղաքին մէջ դժուար թէ չորս հազարէն աւելի ըլլայ Թուրքերու թիւը, իսկ շրջաններու մէջ ընդհանրապէս հետքն իսկ չկայ Թրքութեան, բացի պաշտօնեաներէ և զինուորներէ։

Բայց ուրիշ աւելի կարեւոր խոստովանութիւն մըն ալ կ'ընէ թուրք թղթակիցը.

— «Քաղաքը հիմնական վերաշինութեան կը կարօտի, քանի որ մեծ մասը աւերակ դարձած է։ կը յուսանք թէ օրին մէկը բարեգործ ձեռք մը կը վերաշինէ ու կը գեղեցկացնէ այս այնքան սիրուն քաղաքը»։ (23 Մարտ 1932)

Այո՛, «Սօն Փոսթա», այո՛։ Յուսա՛ եւ հաւատա։ «Օրին մէկը բարեգործ ձեռք մը կը վերաշինէ ու կը գեղեցկացնէ այս այնքան սիրուն քաղաքը»։

Բայց, ոչ այսօր։ Ո՛չ ձեր օրով։ Ո՛չ ձեր մէջէն։

— Այս սարերը, այս ձորերը մերն են,
Բռնողներն ուրիշներն են։
Այս դաշտերը, այս հողերը մերն են,
Հնձողները ուրիշներն են...։
Անուշ քամին, լերան ծաղիկ մերն են,
Շնչողները ուրիշներն են...։ *(Սանթօ)։*

Վասպուրականի, ինչպէս հայաստանեան միւս գաւառներու բոլոր աւերակները կը վերաշինուին քանըչորս ժամէն, երբ վերադառնայ բուն տէրը, հայ ժողովուրդը։

Այնպէս որ, «Սօն Փոսթա», պէտք չունիք «բարեգործներ» փնտռելու եւ հառաչանքներ արձակելու։

«Բարեգործներ», եթէ կան ձեր մէջ, թող ամէնէն առաջ վերաշինեն ա՛յն քաղաքները որ ձեզի կը պատկանին իրաւապէս։

Աւերակնե՞ր կը պակսին բուն Թրքական կեդրոններուն մէջ։ Նոյն իսկ Պոլսոյ մէջ, որ նոյնքան սիրուն քաղաք է։ Դեռ քանի՞ ամիս կ'ընէ որ դառնօրէն կը գանգատէիք թէ քսան տարուան ընթացքին հազարաւոր շէնքեր, ամբողջ թաղեր մոխիր դարձած են Պոլսոյ մէջ, իսկ փոխարէն շատ քիչ բան շինուած է։

Աւերակներ չկա՞ն Գոնիայի, Գասթեմունիի, Եոզկատի կամ Կեսարիոյ մէջ։

Ինչ կը վերաբերի վաներուն, Մուշերուն եւ միւսներուն, թողէ՛ք զանոնք իրենց օրինաւոր տիրոջ, բոլոր աւերակներով եւ փլատակներով։ Քաշուեցէք մինչեւ այն սահմանը որ անհրաժեշտ է ձեզի, որ ձեր բնական իրաւունքն է, եւ ամէն ինչ ինքնաբերաբար կարգի կը մտնէ։ Ինչո՞ւ սիրտ կը հատցնէք ուրիշներու սեփականութեանց մասին։

Տեսէք, աւելի քան տասը տարի է անցեր ձեր բռնագրաւումէն ի վեր, եւ տակաւին Վան քաղաքն անգամ ժողովուրդ չունի։ Եղածը՝ ձեր համրածէն ալ պակաս է։ Եւ մանաւանդ, Թուրք չէ, այլ Քիւրտ կամ աչքէն ձախէն հաւաքուած «մուհաճիր»։

Պատերազմէն առաջ ալ, ձեր կատարած աշխարհասասան ջարդերէն առաջ ալ, Թուրքը չէր որ կը շնչէր այդ եւ միւս տարածութիւններուն վրայ։ Եւ Թուրքը չէր որ կը շէնցնէր, կը շինէր ու կը ծաղկեցնէր զանոնք։

Տասը տարուան նոր փորձը բաւական չէ՞, համոզուելու համար թէ Թուրքը ոչ միայն տեղ չունի Վասպուրականի, Տարօնի կամ Սալնոյ Ձորի մէջ, այլ եւ «անելիք» իսկ չունի ... Ուզէ ալ, չի կրնար երկու գերան բարձրացնել, փողոց մը սալարկել, կամ ծառ մը տնկել։

Եթէ Թուրք վարիչներն ու գրիչները չեն գիտեր, բուն ժողովուրդը լաւ կ'ըմբռնէ թէ՝ ինքը խորթ է, եկուոր մըն է այդ «լքեալ» տարածութիւններուն վրայ, եւ «օրին մէկը» ոչ թէ պիտի վերաշինէ զանոնք, այլ բեռները պիտի կապէ եւ քայլերը պիտի ուղղէ... դէպի տուն։ Դէպի բուն Թրքական հողերը։

Ոչ միայն աշխարհագրական, ազգագրական եւ պատմական պահանջ է այս, այլ եւ ճակատագրական։

Թուրքը իր յաղթանակներու եւ փառքի ամէնէն փայլուն շրջանին ալ, չկրցաւ արմատ բռնել «արեւելեան նահանգներ»ուն մէջ, ո՛ւր մնաց որ յաջողի այսուհետեւ, — մեծազօր կայսրութեան մը մնացորդացով։

Բնութիւնն անգամ կ'ըմբոստանայ այն համատարած անիշխանութեան եւ ամայութեան դէմ, որ տարիներէ ի վեր կը տիրէ այդ շրջանին մէջ, եւ պիտի տիրէ անողորմաբար, քանի արդարութիւնը տեղը չէ եկած։

Եւ ինչո՞ւ զարմանալ որ, բուերն անգամ կը սարսափին այդ ամայութենէն ու աւերակներէն։

Միայն մէկ ուժ կայ որ չի սարսափիր այդ բոլորէն, աւերակներէն ու մոխիրներէն, — ա՛յն որ տասն անգամ շինեց ու գեղեցկացուց վաներն ու միւսները, եւ որ այսօր, աշխարհէ աշխարհ, իր ժամուն կը սպասէ. վերադառնալու եւ նորէն շինելու համար։

Չի սարսափիր, չի յուսահատիր, որովհետեւ՝

— Այս սարերը, այս ձորերը մերն են,
Այս դաշտերը, այս հողերը մերն են...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԵՏԵՒԻՆՔ ՕՐԻՆԱԿԻՆ

Այնքա՛ն ըսուած ու լսուած է որ, կ'երեւի, շիտակ է թէ Հայը՝ Ասիոյ մէջ յառաջապահ, անկից դուրս հետեւորդ մըն է, բայց, խանդավառ ու յամառ հետեւորդ, որ տեղացիին քար կը հանէ, երբ անոր մէկ սովորութիւնն առնէ։

Այսպէս, գանգատողները դիտած են թէ հայ երիտասարդները դուրս չեն ելլեր պարասրահներէն։ Եւ այս առթիւ, բժիշկները կ'ըսեն.— կը քանդեն իրենց առողջութիւնը։ Տընտեսագէտները՝ կը պարպեն իրենց քսակները։ Բարոյախօսները՝ կ'ապականին ու կը լկրտին։ Ազգասէրները՝ կ'այլասերին, դէպի ձուլում կ'երթան։

Իսկ խեղճ ծնողները, այս բոլորը հաստատելէ յետոյ, կ'անճրկին ու կը պապանձին օտար հարս մըն ալ ունենալու մղձաւանջին առջեւ։

Եթէ այս բոլորը ճիշդ են, ո՞ւր է հապա հակազդեցութիւնը, չարիքին դէմ արգելիչ միջոցը, որ կայ։ Փառք Տիրոջը, Քէմալին եւ Լէնինի, կ'ապրինք երկրի մը մէջ ուր չկայ չկայ։ Եւ եթէ հնարելու չափ մտացի չենք, գոնէ օրինակելու չափ իմացականութիւն ունինք։

Ինչո՞ւ, օրինակ, չհետեւիլ Քէնփէռի եպիսկոպոսին, որ կարճ ու կտրուկ կոնդակով մը իր սահմաններուն մէջ՝ արգելք դրաւ չարիքին։

Փարիզի հոգեւոր հովիւը, որուն եպիսկոպոսական սահմանները շատ աւելի տարածուն են, շատ ալ իրաւունքով կրնայ նոյնը ընել։

Միայն թէ մտահոգիչ մեծ հարցական մը կայ։

Մտիկ ընողը ո՞վ...

ԽԱՐՏՈՑ

Թատրոններու գործադուլը յետաձգուած

Կառավարութեան եւ Թատրոններու ներկայացուցիչներուն վերջին տեսակցութիւնը նպաստաւոր արդիւնք ունեցաւ։ Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կը յայտնէ թէ Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Թարտիեօ Թատրոնի եւ սինէմայի ներկայացուցիչներուն հաղորդեց այն միջոցները զորս նախատեսած է վէճը լուծելու համար, եւ զորս պատրաստ է պաշտպանելու խորհրդարանին առջեւ։ Այդ միջոցներն են

1) Թատրոններու եւ երաժշտական հաստատութեանց համար զեղչ հարիւրին 5 եւ 2,5 պետական տուրքի եւ հարիւրին 2,5ի խնամատարական տուրքի վրայ, ընդամէնը ուրեմն հարիւրին 5,5 զեղչ մը Փարիզի եւ հարիւրին 3 գաւառի համար։

2) Գալով սինէմաներուն կառավարութիւնը կը տրամադրէ 12 միլիոնի վարկ մը որ պիտի յատկացուի թեթեւցնելու ֆրանսական սինէմայի շահագործման ծախքերը։

3) Կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ, թատերասրահներու ներկայացուցիչներուն հետ գործակցաբար ուսումնասիրել թատերական տուրքերու եղանակ մը։

Թատրոնի ներկայացուցիչները որոշեցին թատերասրահներու փակումը յայտարարելէ առաջ, սպասել խորհրդարանի որոշման։

Մեծ պայթում մը Զօնկուլտաքի մէջ

Էնկիւրիէն տրուած լուրի մը համաձայն, Զօնկուլտաքի հանքերուն վառօդի մթերանոցին մէջ մեծ պայթում մը տեղի ունեցած է։

Բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան։ Շատ մը տուներ քանդուեցան պայթումին սաստկութենէն։

ԱՂԱԲԵԿՈՎԻ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄԸ. — Կոստանդնուպոլսոյ մէջ, Աղաբեկովի առեւանգման հետեւանքով երեւան եկած գործին քննութիւնը վերջացած է։ Ամբաստանեալներու թղթածրարները դատարան յանձնուեցան։ Դատը պիտի սկսի մօտ ատենէն։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքիոյ ելմտական տագնապը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն Մարտ 28 թուականով.— Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ սկզբունքի համաձայնութիւն մը գոյացած է Հանրային Պարտքի ընդհ. գումարին կրճատման եւ վճարման եղանակի մասին։ Յարաճօղլու, որ մօտերս փարիզ պիտի վերադառնայ, պիտի առաջարկէ պահանջատէրուն՝ ո՛ր եւ է վճարում դադրեցնել մինչեւ 1937, կամ գոնէ տարեվճարներու կէսը զեղչել մինչեւ այդ թուականը։ Այդ հնգամեայ շրջանէն յետոյ, Թուրքիա յանձն պիտի առնէ տարին 800 հազար ոսկի վճարել։

Իռլանտա տեղի չի տար

Տէ Վալէրա, Իռլանտայի վարչապետը, պատրաստած է իր պատասխանը՝ բրիտանական ծանուցագրին, հաւատարմութեան երդումի մասին։ Հաւանական է որ պատասխանը Լոնտոն հաղորդուի այսօր իսկ։ Տէ Վալէրա անհաշտ կ'երեւայ հաւատարմութեան երդումի մասին, տարկելով թէ զուտ ներքին խնդիր է այդ եւ Իռլանտայի ժողովուրդին կ'իյնայ վճռել զայն։ Տէ Վալէրա տրամադիր չըլլալով բանակցելու Մեծն Բրիտանիոյ նախարարներուն հետ, հաւանական չէ որ անձամբ Լոնտոն երթայ։

Միւս կողմէ, իռլանտական բանակն ալ անհաշտ դիրք մը բռնած է եւ կը ճնշէ կառավարութեան վրայ։

Երկուշաբթի օր խիստ կարեւոր ցոյցեր տեղի ունեցան թէ Տըպլինի եւ իռլանտական բոլոր կեդրոններուն մէջ, 1916ի Զատկի ապստամբութեան տարեդարձին առթիւ։ Այս առթիւ, Իռլանտայի հանրապետական բանակին վարչական խորհուրդը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կ'ըսէ թէ երբեք թոյլ պիտի տայ որ լուծեն ազգային զօրքը։

1916ի ապստամբութիւնը պայթեցաւ Տըպլինի մէջ, Զատկի շաբթուն (Ապրիլ)։ Քանի մը ժամուան մէջ, ապստամբները որոնց մէջ էր նաեւ Տէ Վալէրա, տիրացան Իռլանտայի մայրաքաղաքին։ Ապստամբութիւնը արագօրէն տարածուեցաւ գաւառներու մէջ եւ անգլիացի զօր. Մաքսուէլ հազիւ ութ օրէն կրցաւ զսպել յեղափոխութիւնը։ Մայիս 1ին էր որ յեղափոխական շարժման պարագլուխները իրենց ուժասպառ բանակին յայտնեցին ապստամբութեան ձախողումը եւ հրահանգեցին զէնքերը վար դնել։ Երբ կռիւը դադրեցաւ, 188 մեռեալներ եւ հարիւրաւոր վիրաւորներ կը գտնուէին Տըպլինի հիւանդանոցներուն մէջ։ Անմիջապէս պատերազմական ատեաններ կազմուեցան եւ հանրապետական պարագլուխները գնդակահարուեցան։

Տնիեսդրի ջարդերը
Ռումանական խորհրդարանին առջեւ

Ռումանիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, ժօրժ Պրաթիանօ հարց տուաւ կառավարութեան թէ ի՞նչ միջոցներ կը նախատեսէ քաղաքակիրթ աշխարհի ծանօթացնելու համար բոլշեւիկեան ջարդերը, որոնց կ'ենթարկուին Տնիեսդրի սահմանին վրայ, Ռումանիա ապաստանիլ փորձող մոլտաւ գիւղացիները։

«Կարճ ժամանակի ընթացքին այս արիւնահեղ միջադէպերու կրկնումը, ըսաւ Պ. Պրաթիանօ, խորհրդային Միութեան մոլտաւ հանրապետութեան ռումէն բնակչութիւնը բնաջնջելու համեմատութիւններն առած է։»

Ռումանիոյ վարչապետը Պ. Եորկա իր պատասխանին մէջ ըսաւ թէ խորհրդային իշխանութեանց վարմունքը հանդէպ այն մոլտաւ գիւղացիներուն՝ որոնք կ'ուզեն սահմանն անցնիլ, չտեսնուած վայրենութեան մըն է.

— Խորհրդային իշխանութեան հետ յարաբերութիւններ չունինք, ըսաւ Պ. Եորկա. սակայն միակ բանը որ կրնանք ընել, Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացնելն է տեղեկագիր մը, ցոյց տալով ինչ որ տեղի ունեցած է Տնիեսդրի վրայ։ Կարելի է որ բոլշեւիկները յիշեն թէ Եւրոպայի մաս կազմել՝ չի նշանակեր միայն հող մը ունենալ այս երկրամասին վրայ, այլ յարգել կարգ մը ձեւակերպութիւններ որոնք Մոնկոլներու արշաւանքէն ի վեր յարգուած են»։

Ընկերվարական երեսփոխան մը յայտնեց թէ իր կուսակցութիւնը ուշադրութիւնը հրաւիրած է միջազգային ընկերվարութեան, բողոքելու համար այս վայրենութիւններուն դէմ։

Նոր զոհեր Տնիեսդրի վրայ

Ռումանական թերթ մը կը գրէ թէ անցեալ գիշեր եւս, խումբ մը մոլտաւ գիւղացիներ փորձեցին անջնիլ Տնիեսդրը, Ռումանիա ապաստանելու համար։

Սակայն բոլշեւիկեան կրակին տակ, փախստականները նոր զոհեր տուին։

Ոստիկանութիւնը՝ Պեսարապիոյ մէջ երեւան հանեց բոլշեւիկ լրտեսական կարեւոր կազմակերպութեան մը կեդրոնը։ Բազմաթիւ ձերբակալումներ կատարուեցան։ Բոլշեւիկ սուրհանդակ մը որ կը փորձէր Տնիեսդրը կտրել եւ Ռուսիա անցնիլ, վիրաւորուեցաւ ռումէն պահակներուն կողմէ։ Վիրաւոր լրտեսին վրայէն գտնուեցաւ կարեւոր վաւերաթուղթեր։

Լուր կը տրուի նաեւ թէ բոլշեւիկ սպայ մը եւ երկու զինուորներ որոնք Տնիեսդրի վրայէն Ռումանիա կ'անցնէին, յանձնուեցան ռումանական իշխանութեանց։

Դանուբեան Դաշնակցութիւնը

Մեծ պետութեանց խորհրդակցութիւնը

Լոնտոնի եւ Փարիզի քաղաքական շրջանակները կը հաստատեն թէ Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Թարտիէօ, այս շաբթու վերջ, տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Պ. Մաքտօնըլտի հետ Լոնտոնի մէջ, խորհրդակցելու համար թէ Դանուբեան Դաշնակցութեան եւ թէ Լօզանի յառաջիկայ խորհրդաժողովին մասին։

Այս առթիւ, ամփոփ կերպով յիշենք Դանուբեան դաշնակցութեան հարցին յաջորդական հանգրուանները.

Ֆրանսայի վարչապետը կ'առաջարկէր որ դանուբեան հինգ պետութիւնները (Չեխոսլովաքիա, Աւստրիա, Հունգարիա, Եուկոսլաւիա եւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ 2 էջ)

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

ՑԱՆԿ 22

Տէր եւ Տիկ. Ստեփան Պայպուրթլեան (Միլան) Տիկ. Հռիփսիմէ Նարլեանի մահուան քառասունքին առթիւ	100.—
21րդ ցանկին գումարը	3787.—
ընդհ. գումար	3887.—

«Վան գացե՞ր էք»

«ԲԱՐԵԳՈՐԾ» ՁԵՌՔԻ ՄԸ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ ՎԵՐԱՇԻՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Վանէն կը գրեն Պոլսոյ «Սօն Փօսթա» թերթին, առաջին խորագրին տակ.—

Մեր երկրին արեւելակողմը գտնուող սահմանապահ այս կուսակալութիւնը նշանաւոր է պատմական տեսակէտով։

Իր արտադրութիւններն են ցորեն, գարի, վարսակ, բակլայ, լուբիա, ոսպ, աղուէսի եւ այլ կենդանիներու մուշտակներ։ Ընդհ. բնակչութեան թիւը 75,300ի չափ է, որոնց 39,500ը այր եւ մնացեալը կիներ են։ Վան քաղաքին բնակիչներուն 11,800ը այր եւ 10,600ը կիներ են, այսինքն ունի 22,400 բնակիչ։ Քաղաքին բնակչութեան մեծամասնութիւնը առեւտուրով կը զբաղի, իսկ գիւղացին աշխատասէր, գործունեայ եւ քիչով գոհացող է։ Քաղաքին տեսարանը խիստ սքանչելի է։ Մասնաւորապէս Վանայ լիճը այդ փայլը անգամ մը եւս կ'աւելցնէ։

Սահմանամերձ Վան քաղաքը իրեն յատուկ ընկերային կարգ ու սարքը ունի։ Թատրոն մըն ալ ունինք որ յաճախ ներկայացումներ տալով մեր առօրեայ կեանքը կը համեմէ։ Վանի ժողովուրդը վերին աստիճանի ազնիւ ու քաղաքավար է։ Հիւրամեծարութեան համար վանեցին իր կեանքն ու ինչքը զոհելու միշտ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ։ *Բայց բոլոր այս բարեմասնութեանց շարքին պէտք է յիշել թէ, քաղաքը հիմնական վերաշինութեան կը կարօտի, քանի որ մեծ մասը աւերակ դարձած է։ Կը յուսանք թէ օրին մէկը բարեգործ ձեռք մը կը վերաշինէ ու կը գեղեցկացնէ այս այնքան գեղեցիկ ու սիրուն քաղաքը»։*

Լինտպէրկի տղան գտնուեցաւ

Լինտպէրկի տղուն առեւանգման առեղծուածը վերջապէս լուծուեցաւ։ Հաստատուած է թէ Նոր Փոք քաղաքի երեք յարգելի բնակիչներ, որոնց մին պատուելի, միւսը ծովակալ, երրորդը նաւատէր՝ յարաբերութեան մտած են առեւանգիչներուն հետ։

Լինտպէրկի օդանաւը կազմ ու պատրաստ կը սպասէ, մէկ վայրկեանէն միւսը մեկնելու եւ տղեկը վերադարձնելու իր ծնողքին...

Ֆէյսալ թագաւոր Թեհրան կ'երթայ

Իրաքի թագաւորը կը պատրաստուի Թեհրան երթալ։ Այս առթիւ, մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Ֆէյսալ թագաւորը ընդունելու։ Մէճլիսը աւելի քան 1,600,000 ֆրանքի վարկ մը քուէարկեց՝ ընդունելութեան ծախքերու համար։

Մարգարէութիւններ

Ապրիլ 24էն սկսեալ, մինչեւ 67 տարի, աշխարհը պիտի վայելէ խաղաղութեան եւ երջանկութեան շրջան մը։

Այսպէս կը գուշակէ հնդիկ մարգարէ մը, Փալանի Սվամիկալ, որ այս պահուս, իրեն դիմող հազարաւոր ուխտաւորներու առջեւ, ապագայի գաղտնիքները կը պարզէ Մատուչայի մէջ, Մատրասի մօտերը։

Հնդիկները որ այս գուշակը կը նկատեն վաւերական մարգարէ մը, զայն կը կոչեն Սուրբ Փալանի։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Թնճուկի մը մէջէն, մարդկութիւնը կը փնտռէ թելը, որ զինքը պիտի տանի եթէ ոչ փրկութեան, գոնէ ժամանակաւոր ելքի մը։

Երեւակայեցէք խումբ մը, որ այլազան առարկաներով լեցուն տուփակի մը մէջ կը փնտռէ ուզուած առարկայ մը։ Քանի մը ձեռքեր միանգամայն կը խառնշտկեն տուփակը, իրարու գործ աւրելով։ Որովհետեւ, թերեւս, եթէ կայ մէկը որ անկեղծօրէն կ'ուզէ գտնել փնտռուածը, կայ մանաւանդ ուրիշ մը, որ անկասկած, դրդուելով իր մասնաւոր նկատումներէն ու շահերէն, կը ջանայ կորսնցնել ամէն հետք։

Մեծցուցէք պատկերը ու կ'ունենաք արդի աշխարհը՝ իր Ազգերու Դաշնակցութեամբ։

Արիւնահեղ փորձերէ վերջ, տակաւին կը տեւէ ներքին խաղաղութիւնը դուրսէն՝ դրացիէն փնտռելու աւանդութիւնը, որ իր ցցուն արտայայտութիւնը կը գտնէ ներկայիս՝ Զինաթափութեան Ժողովին մէջ։ Ներքին խաղաղութիւն՝ ապահովուած շրջապատի խառնակութեան վրայ. ազգային բարօրութիւն՝ հիմնուած դրացիներու նիւթական քայքայման վրայ։

Ու ո՛չ մէկ ժամանակ, քաղաքականութեան ու տնտեսութեան սերտ կապակցութիւնը այսքան բաց ուժգնութեամբ չէր նշմարուած, որքան այսօր։ Ու ոչ մէկ ժամանակ, տնտեսութեան գերակշռութիւնը քաղաքականին վրայ այսքան յստակօրէն չէր փաստուած։

Տնտեսութիւնը՝ օրուան իշխանաւորները դրած է միջազգային քաղաքական հարցերու առջեւ, որոնց լուծումը կը դժուարանայ ներկայ եւ հեռաւոր, բայց միշտ ազգային նկատումներու եւ հետապնդումներու միջամտութեամբը։

Կարելի է անշուշտ, երկար ցանկի մը մէջ թուել բոլոր այն հարցերը՝ որոնք կը զբաղեցնեն միջազգային դիւանագիտութիւնն ու ցոյց տալ թէ բոլորը՝ շատ քիչ բացառութեամբ աւելի տնտեսական, քան թէ քաղաքական հիմ ունին։

Ահա թէ ինչո՞ւ կացութեան բանալին աւելի տնտեսագէտին ձեռքն է քան թէ դիւանագէտին։

Բայց, լուծումը կը դժուարանայ ու կ'ուշանայ, որովհետեւ, ամէն երկիր ելքի որոնումներուն կը մտնէ նախ իր մասնաւոր շահերու ապահովման մտահոգութեամբ։

Ինչ որ սակայն կը նպաստէ աւելի ծանրացնելու կացութիւնը և մարդկութիւնը տագրելու յոռետես տրամադրութիւններով՝ հանդէպ իր մօտաւոր ապագային, անգործութիւնն է՝ իբր ամէնէն սովորական, անուրանալի ու շօշափելի յայտաբերը տնտեսական տագնապին։

Մարդկութիւնը՝ իր քաղաքակրթական պատմութեան ընթացքին, առաջին անգամը չէ անշուշտ, որ կը բոլորէ ճգնաժամային շրջաններ։

Բայց ինչ որ կը բնորոշէ ներկայի տագնապը, անոր տեւողութիւնն ու սաստկութիւնն է, ինչպէս դիտել կուտար մէկ քանի շաբաթ առաջ, ֆրանսացի ևմտագէտ մը։

Սակայն հնօրեայ տագնապները որոնք երեւան կուգային պարբերաբար, համաձայն դասական տնտեսագիտութեան տեսականներուն, չէին ներկայացներ անշուշտ, նաեւ նոյն ծաւալը, ոչ ալ նոյն արտասովոր երեւոյթը։ Սով՝ առատութեան մէջ։ Մինչ աշխարհի մէկ մասին մէջ, բազմութիւններ մուրացկանութեան դռներն են հասած, անդին՝ ցորենի կամ սուրճի հսկայ մթերքներ կը յանձնեն բոցերուն։

Իսկ աւելի քան քսանեւմէկ միլիոն անգործներու բազմութիւնը՝ցրուած աշխարհի զանազան մասերուն վրայ, քաղքենի պետութիւնները կը դնէ այլապէս մտահոգիչ հեռանկարներու առջեւ։ Շահը եթէ եղած է քաղքենի տնտեսութեան մղիչ ազդակը, զանգուածներու անօթութիւնը երկարելով, հիւծելով եւ սպառելով համբերութեան ամէն մթերք, կրնայ փորել անոր գերեզմանը։

Տագնապը ուրեմն, ոչ միայն իշխանաւորները դրած է ընկերայինթէ քաղաքական բարդ ու դժնդակ հարցերու առջեւ, այլ իւրաքանչիւր երկրի մէջ զօրացուցած է զօրծօն դժգոհութեան կորիզները։

Ներկայ պայմաններու մէջ, ամէնէն ամուր ու հեռատես երկիրն իսկ, ոչինչ կրնայ ունենալ նախանձելի իր դրացիէն։ Տագնապը երկրէ երկիր ձգած է նոյն մտահոգութիւններու կամուրջը, — փրկել այսօրը, ապահովել վաղը, — ի՞նչ միջոցներով։

Ու միջազգային գործակցութեան քարոզները զուր կը լսենք երէկի ամենէն անհաշտ ու հպարտ ազգայնամոլներուն իսկ բերնէն, տագորուն են շունչով մը, որ պահ մը անկեղծութեան պատրանքը կուտայ։

Ջանքերը որ կը թափուին Ազգերու Դաշնակցութիւնը դնելու պատկառելի դիրքի մը վրայ, կրնան ձախողիլ։ Սակայն, ձգտումը անհերքելի է։ Եթէ մինչեւ այսօր միջազգային գրոյցներու հաճելի սրահ մըն է, վաղը կրնայ դառնալ միջազգային արդարութեան պալատ մը, պարտադիր վճիռներու ուժով։

Ինչ որ սակայն անորոշ ապագայի մէջ կը դնեն այդ օրը, հակամարտութիւններն են որոնք՝ տակաւին կը տեւեն մարդկութեան ծոցին մէջ, երկրէ երկիր, սահմանէ սահման, դրացիէ դրացի։ Շահերը որոնք տուն կուտան ազգային քաղաքականութիւններու, տակաւին սահմանային են։ Այսօրուան ղեկավար մտքերը, մերկ անկեղծութեամբ չէ որ կը վազեն փնտռելու միջազգային գործակցութիւնը, ներքին եւ արտաքին հարցերու լուծման համար։ Այդ, դեռ իրենց համար պետական ու մարդկային պարտականութիւն մը չէ։ Այլ՝ անհրաժեշտութիւն մը, բռնադատութիւնը դէպքերուն, որոնք կը ծագին իրենց կամքէն անկախ ու կը ճկեն իրենց իշխանաւորի մնացորդ գոռոզութիւնը.

Որովհետեւ, մարդը որ այսօր կը վարէ երկրի մը ճակատագիրը, կուպայ նախապատերազմէն՝ իր հնօրեայ կրթութեամբ ու աւանդութիւններով, որոնք վերջին ազդեցութիւն մը դեռ կը պահեն՝ նոյն իսկ ամենէն անվեհեր յառաջապահին վրայ։

Պոխանը՝ իր վերջին տասնամեակի գործունէութեամբ, կը յատկանշէ քաղաքական դատը եւ դիւանագէտը՝ որ կը ձգտի հինէն երթալ դէպի քաղաքական նոր ըմբռնումներն ու կարգերը։ Խաղաղութեան առաքեալը երբեք չուզեց կուտ մը զիջիլ իր երկրին ազգային պաշտպանութեան իրաւունքէն։

Դարը՝ թերեւս խոէալինն է, լաւագոյն գալիքի ձգտումներով, բայց մանաւանդ, իրատեսութեան ուժեղ վարանումներով։

Այդ վարանումներն են, որ անխուսափելի եւ յամառ, տուն տալէ յետոյ յետ պատերազմեան աշխարհի օրէնքներուն, կը շարունակեն զայն պահել մշուշի եւ անորոշութեան մէջ։

Խաղաղութեան դաշնագրին հետեւեցաւ արդի աշխարհը՝ իր ծայրայեղ ազգայնական կամ ձախ կարգերով, ու մենատիրական ձգտումներով, ռամկավարութեան անզօրութեան փաստերով ու յարաճուն տագնապներովը։

Եւ հիմա, կանգնած է անկինագարձի մը առջեւ, որմէ անդին քալելու համար,պէտքը կը զգայ շարունակելու ձեռք ձեռքի,ձեռքը տուած իր երէկուան եւ թերեւս նաեւ վաղուան թշնամիին։

Զինաթափութեան ժողով, Համեւրոպայի ծրագիր, մեծ ու փոքր տնտեսական դաշնակցութիւններ, պարտքերու եւ հատուցումներու ժողով, բոլորը փորձեր են անկինէն անցնելէ առաջ, կշռելու եւ չափելու դրացիին վստահութիւնը։

Փորձեր՝ որովհետեւ, յետ-պատերազմեան աշխարհը մտնելէ առաջ, յոգնաբեկ ու հիւծասպառ մարդկութիւնը արթնամտութիւնը չունեցաւ նախ հարց տալու.— Դէպի ո՞ւր կ'երթամ։

Այդ օրուան ղեկավարները՝ գոհացան ռազմադաշտերու յաղթանակը արձանագրելով՝ դաշնագրերու մէջ եւս, մինչ անհրաժեշտ էր նախ քան կողոպուտի բաժանումը՝ մխրճուիլ երկար ու յամառ, դէպքերու հետեւանքներուն, ապագայի ուսումնասիրութեան մէջ։

Այդ օրուան սխալն է որ աշխարհ կը քաւէ այսօր, տնտեսական ու քաղաքական տագնապներու մէջ։

Չէ՞ որ խօսքը իրենցն է.— Կառավարելը նախատեսել է։

Նախատեսեր էին, բայց գէշ ու սխալ։ Ու մոռցեր էին մանաւանդ թէ խորհրդարանական մեծամասնութիւնը չի կրնար ամէն ատեն եւ ամէն խնդիր լուծել ձայներու առաւելութեամբ։

Եւ հիմա որ գիտեն թէ հարցերու լուծման դժուարութիւնը, աւելի ներսէն է, քան թէ դուրսէն, քաջութիւնը պիտի ունենա՞ն թնճուկը քակելու սուրի մէկ հարուածով, խաղաղութեան նոր դաշնագրով։

Մ. Ե.

ԿԵՕԹԷ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԳԷՏ

Կեօթէ փիլիսոփայ.— Բնութիւնը հասկնալու եւ բացատրելու այս կերպով, կեօթէ կը մնայ առաւելապէս փիլիսոփայ մը։ Եթէ նկատի չառնուին իր զգայավար (sentimental) երիտասարդութեան խնդութիւնները, այդ շրջանի ռոմանթիք գրականութիւնը, իր միւս բոլոր գործերով կը տեսնենք որ նուիրուած է փիլիսոփայութեան։ Առաւելապէս միջին դարն է, որ կը ճնշէ իր հոգիին վրայ։ Աւելցուցէք նաեւ հելլենական եւ լատինական քաղաքակրթութեանց ուսման ազդեցութիւնները, Վերածնունդի դրացնութիւնը եւ գերման բնազանցական փոլքլորին սէրը, եւ արդէն կ'ամբողջանան տարրերը, որ պիտի կազմեն իր փիլիսոփայութիւնը։ Մասնաւորաբարմեծ է նպաստը Լայպնիցի։ Կեօթէ կը հաւատար թէ իրերն ու էակները կը բաբախեն կեանքով մը, զոր իրենց կը շնորհեն ոգիները։ Այդպիսի ոգի մը կը բնակի նաեւ մարդկային հոգիին մէջ։

Հանճար կը կոչենք մենք այդ, իսկ հին հելլէնները կ'անուանէին պարզապէս ոգի (esprit), բայց ոչ այն իմաստով, զոր կեօթէ կուտայ։ Ըստ կեօթէի, այդ հանճարը, այդ հրէշային, այդ գերբնական ուժը պէտք է կոչել դեւ կամ սատանայ։ Արդարեւ, կեօթէի վարդապետութեան համաձայն, սատանայատիպներ են հանճարեղ իմացականութիւնները. — օրինակ՝ Շէյքսփիրը, Մոցարթը, Պայրընը, Նափոլէոնը, Ռաֆայէլը, Միքել Անճէլոն, Մեծն Պետրոսը եւ ուրիշներ։

Հանճարի մասին այս բացատրութիւնը կը մօտենայ ռոմանթիզմի տուած սահմանին։ Արդարեւ ռոմանթիքները եւս հանճարը կը նկատէին ուղեղ մը, որ ցոյց կուտայ գերբնական աճում մը հոգեբանական կամ նոյնիսկ բնախօսական տեսակէտով։ Սակայն կեօթէ կը հեռանայ ռոմանթիքներէն, երբ կը կարծէ թէ այդ գերբնական կարողութեամբ օժտուած են ոչ միայն ամէնէն ինքնատիպ եւ արտակարգ անհատականութիւնները, այլ ամէն իր կամ առարկայ։ Այսպէս, կ'ընդունէր որ ոգիներ կամ սատաններ կան գինիին, բանաստեղծութեան, սիրոյ մէջ։ Եթէ սիրահարած է մէկը, կը նշանակէ թէ սիրոյ սատանան կը վարէ զայն։ Ընթերցողը անշուշտ կ'ըմբռնէ թէ կեօթէի սատանան որեւէ կապ չունի քրիստոնէական վարդապետութեան տուած պատկերին հետ, որովհետեւ կեօթէ սատանայ կը համարի նաեւ Եհովան, Աստուած, հրեշտակները, Սողոմոնեանը։ Ուրեմն կեօթէի սատանայապաշտութիւնը գրեթէ կը նմանի ոգեպաշտութեան։

Թէեւ կարգ մը փիլիսոփաներ կը մերժեն այն կարծիքը թէ կեօթէ բնազանցական մըն էր, — անոր համար որ պաշտամունքն ունէր իրականութեան, — սակայն կարելի է մերժել այդ տեսակէտը։ Կեօթէի վրայ կը ճնշէ Միջին դարը եւ հիւսիսի մշուշը։ Պէտք է յիշել այստեղ, որ կեօթէ, մանկութեանը, շատ կը հաւատար ուրուականներուն, եւ հայրը յաճախ կը ստիպուէր հագուիլ ուրուականի պէս,ցոյց տալու համար թէ սուտ բաներն ատոնք։ Ցետոյ, ետքէն՝ ուզեց նոր կրօնք մը ստեղծել, եւ արեւապաշտի մը նման աղօթել բնութեան։ Բոլոր այս տարրերը կան իր փիլիսոփայութեան մէջ, որ, եթէ իրականութեան պաշտամունքն ունի, այդ իրականութիւնը շնորհը կը համարի ոգիներուն։ Խոստովանինք սակայն, որ կեօթէ իմացական tare չունէր, ինչպէս ունէին կարգ մը հանճարներ,— կէս-խենթեր։ Կեօթէ արդէն կը սիրէր առողջը, ներդաշնակութիւնը, կարգ ու կանոնը, յստակութիւնը։ Անոր համար է, որ իր ոգիմպեան բարձունքին վրայ չուրացաւ բուն ճշմարտութիւնը։ Այսպէս կեօթէ, որքան ալ աստուածային համարած ըլլայ իր հանճարը, կ'ընդունէր որ ան կազմուած է բազմաթիւ ուրիշ անհատականութիւններու տուրքովը։— «Ո՞վ եմ ես, ի՞նչ ըրած եմ, կ'ըսէր մահուան տարին, պարզապէս հաւաքած եմ, օգտագործած՝ ինչ որ լսած եմ ու դիտած։ Իմ գործերս կազմուած են հազարաւոր եւ տարբեր անհատներու կողմէ,— տգէտներու եւ իմաստուններու, խելացիներու եւ խենթերու կողմէ։ Մանկութիւնս, երիտասարդութիւնս, ծերութիւնս ինծի տուին իրենց շնորհը, իրենց կարողութիւնները եւ իրենց նկարագիրը, ես պարզապէս հնձեցի՝ ինչ որ ցանած էին ուրիշները։ Իմ գործս ստեղծագործութիւնն է հաւաքական անհատականութեան մը, թէեւ կը կրէ միայն կեօթէի անունը»։

Որքա՞ն ճիշդ բացատրած է ինքզինք։

Արդարեւ կեօթէ զանազան ազդեցութիւններու գեղեցիկ ընկալուչ մըն է,— ահա թէ ինչո՛ւ շատեր այնքան ալ ինքնատիպ չեն համարիր կեօթէն, եւ անոր իմացականութեանը, ինչպէս ստեղծագործութեանը մէջ կը գտնեն գոյներ Շէյքսփիրէն, Ռուսոյէն, Լայպնիցէն եւ բոլոր ազգերու ժողովրդական երգերէն։

Այդ պարագան կը բացատրուի արդէն այն խօսքով, որով սկսայ այս յօդուածը, թէ կեօթէի իմացականութիւնը կը նմանի «Աստուծոյ զգեստին», շինուած եօթը տեսակ կերպասով։

ԿԵՕԹԷ ՔԱՂԱՔԱԳԷՏ

Փոքրիկ պետութիւն մը։ Սաքս-Վայմարի դքսութիւնն է այդ, ուր կանչուած էր Կեօթէ, իբրեւ բարեկամը մեծ-դուքս Քարլ Աւկուսթին։ Համակրելի դուքս մըն էր այս, որ կը հետեւէր Մեծն Ֆրէտէրիքի, անոր պէս մեկենաս, անոր պէս սիրող մը գպրութեանց եւ փիլիսոփայութեան։ Մեծն Ֆրէտէրիք իր մօտ կանչեր էր Վոլթէրը, Քարլ Աւկուսթ իր մօտ կը կանչէր Կեօթէն։

Ու քիչ յետոյ այդ բարեկամութիւնը այնքան պիտի ջերմանար, որ Կեօթէ եւ Աւկուսթ եզակի պիտի խօսէին իրարու հետ, «եղբօր պէս», եւ Կեօթէ այդ բարեկամին պիտի տար «իմ Օգոստոս եւ իմ Մեկենաս» տիտղոսը իր բանաստեղծութիւններուն մէջ։ Տեսէք թէ ի՛նչ սէրով մը կ'երգէ Կեօթէ իր Օգոստոս իշխանը.

— «Ամէնէն փոքրն է իմ իշխանս Գերմանիոյ բոլոր իշխաններուն մէջ։ Իր պետութիւնը սահմանափակ։ Սակայն եթէ բոլորը գիտնային գործածել իրենց ուժերը ներսն ու դուրսը, ինչպէս իմ իշխանս, այն ատեն տօնակատարութիւն մը պիտի դառնար Գերմանացի ըլլալը։ Բայց ինչո՞ւ գովել զայն, երբ իր գործերը կ'աղաղակեն։ Թերեւս ոմանք կասկածին իմ անկեղծութեանս մասին, վասնզի ան ինծի տուաւ ինչ որ չեն տար մեծերը,— բարեկամութիւն, հաճոյք, վստահութիւն, դաշտեր, պարտէզներ ու բնակարան։ Մարդու պարտական չեմ, բացի իրեն»։

Արդարեւ Քարլ Աւկուսթ ոչ միայն բարեկամութիւն, պարտէզ ու բնակարան շնորհեց Կեօթէի, այլ եւ իրաւունքը մասնակցելու իր դքսութեան նախարարական խորհուրդին, նոյնիսկ վարելու այդ խորհուրդը։

Ցեսակ մը գայթակղութիւն պատճառեց այդ անուանումը։ Նախարարներն ըմբոստացան։ Սակայն երբ Կեօթէ ներս մտաւ խորհուրդէն, հմայքը կատարեց իր ազդեցութիւնը,— ողիմպեան ճակատը, կախարդական աչքերը եւ աքանչելի լեզուն լռեցուցին բոլորը։

Այնուհետեւ Կեօթէ վարեց իր փոքրիկ պետութեան «քաղաքական» ճակատագիրը։

Դուք, որ հմայուած էք Կեօթէի գործերով արուեստի, գիտութեան եւ փիլիսոփայութեան, թերեւս յայտնութիւն մը համարիք, ինչպէս ցոյց կուտայ այս բացատրութիւնը. Քաղաքագէտ կեօթէն, եւ այստեղ փնտռէք պանծացումը անոր քաղաքագիտական կարողութիւններուն։ Պէտք է անմիջապէս ըսել թէ Կեօթէի քաղաքական գործունէութիւնը ուրիշ բան չէր, բայց միայն իր մանրանկար պետութեան ներքին գործերուն տնտեսութիւնը։ Ան աշխատեցաւ դարման մը տանիլ երկրին հողագործական եւ ելմտական հոգերուն։

Այսպէս ուսումնասիրեց դքսութեան հողերը, լաւագոյն կերպով մշակելու համար զանոնք։ Հօգ տարաւ բուսական արտադրութիւններու որակային եւ քանակային բարելաւման։ Ամէն պետութեան մէջ մեծ հոգ կը պատճառէ դրամական կացութիւնը։ Կեօթէի պետութիւնը եւս կը տառապէր դրամի պակասէն։ Ոչ ուզեց տուրքերը աւելցնել, ոչ ալ փոխառութիւն կնքել դրացի դքսութիւններու հետ։ Ելմտական նախարարներու արդի ճամբան է այդ։ Կեօթէ դիմեց հրաշալի միջոցի մը։ Ուսումնասիրել երկրին հողը, գտնել հանքեր (արծաթ) եւ դրամ շինել։ Բուսաբանական, հանքաբանական եւ դրամագիտական իր աշխատութիւնները կը բովանդակեն յիշատակներ այն պաշտօնէն, զոր կատարեց երկրին տնտեսութեան համար։

Սակայն բոլոր այս գործերուն մէջ, որքան ալ քաղաքատնտեսական գոյն ունենան անոնք, Կեօթէ կը յայտնուի իբրեւ գիտուն։

Այժմ փնտռենք իր քաղաքական տեսակէտները, նախարարական իր պաշտօնէն դուրս, այն արտայայտութիւններուն մէջ, զորս մեզի կը հաղորդեն ծանօթ կենսագիրներ եւ խօսակիցներ (Էքերման եւ Սորէ)։

Նկարագրին երկու գիծերը, քաղքենի եւ ասպէտ, կը մատնեն արդէն Կեօթէի դիրքը քաղաքական հարցերու մէջ։

Քարլ Աւկուսթ գեղեցիկ բնակարան մը նուիրած էր Կեօթէի, թաւուտ պարտէզներով ու մարգագետիններով պաշարուած։ Տունը կը գտնուէր Վայմարի դուռներուն մօտ։ 1782ին դուքսը ուրիշ աւելի գեղեցիկ ու ընդարձակ բնակարան մը նուիրեց։ Կեօթէ այնուհետեւ բնակեցաւ այդ շէնքին մէջ, սակայն յանկարծ ուզեց որ վերանորոգէ, իտալական ոճով մը գեղեցկացնէ զայն։ Դուքսը յօժարեցաւ վճարել ծախքերը եւ երբ պատրաստութիւն կը տեսնէին վերանորոգութեան համար, կը ծագի պատերազմը Փրուսիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։ Դուքսը մեկնեցաւ բանակ։ Ու յանկարծ հրաւիրեց նաեւ Կեօթէն, որ ընկերանայ իրեն, պատերազմի գործողութիւններուն։Սակայն Կեօթէ տարուած էր իր բնակարանին վերանորոգութեան փափաքով։ Աշխարհ տակն ու վրայ կ'ըլլայ. երկիրը մղձաւանջի մէջ, Կեօթէ կը մտածէ միայն աղուոր բնակարան մը ունենալու մասին։ Բայց կարելի չէր մերժել դուքսին հրաւէրը, եւ կամայ ակամայ կը մեկնի բանակ, կը հետեւի պատերազմական գործողութիւններուն, որոնք տեղի կ'ունենային1792ի աշնան, անձրեւին տակ։ Աղետալի արշաւանք մըն էր այդ։ Կը յառաջանայ, երբեմն կը նահանջէ Փրուսիոյ բանակը, անօթի, յոգնած, անձրեւներէն թրջած։ Ողբերգական տեսարաններ։ Կեօթէ կը հետեւի զինուորներու տխուր եւ անտանելի կեանքին։ Մարդիկ եւ անասունները ցեխի մէջ, փախստականները ցնցոտիներու տակ, կառքերը եւեւէ եւեւխոնուած, անձրեւ, ցուրտ, հաց չկայ։ Յանկարծ իրեն հրաման կը տրուի թողուլ կառքը եւ մտնել խոհանոց-կառքի մը մէջ։ Մօրուքը ածիլելու ժամանակ չունի։ Հոգին տխրութեամբ եւ դառնութեամբ լեցուն, յուսահատ, ուխտ կ'ընէ թէ երբ Վայմար դառնայ ողջ եւ առողջ, այլեւս չպիտի տրտնջայ դրացիին պատին համար, որ իր պատուհանին առջեւ կը փակէր տեսարանը, չպիտի այլեւս անիծէ փողոցի սատայնանկը, որ կը խլացնէր իր ականջները, չպիտի այլեւս ձանձրանայ թատրոնին մէջ. ինչ խաղ ալ ներկայացնեն։

Ինչպէս կը տեսնէք, պատերազմ է ծագեր երկու երկիրներու միջեւ, եւ խաղի մէջ է նետուեր ճակատագիրը երկու ժողովուրդներու, պարագայ մը որ անխուսափելի պիտի դարձնէր հազարումէկ նեղութիւններ, որոնց վկան է Կեօթէն, եւ ահա կը լսէք տրտունջը այս Գերմանացիին, որ իր անձնական հանգստութիւնը կ'երազէ։ Հրաշալի են նկարագրութիւնները, զորս կը կատարէ ռազմաթատրին տեսարաններուն մասին, ոչ մէկ պատերազմական թղթակից, ի պաշտօնէ, կրնար աւելի գեղեցիկը տալ։ (Կեօթէ թէեւ այրած էր պատերազմի իր օրագիրը, սակայն ետքէն, շնորհիւ իր աղուոր յիշողութեան, կրցած էր վերախմբագրել կարելի հարազատութեամբ)։ Իր այդ յուշերէն այն տպաւորութիւնը կը կրէք, որ Կեօթէ ոչ թէ խաղաղասէր մըն է, ինչպէս կը պնդեն ոմանք, այլ պահպանողական մը, որ կը մերժէ խառնուիլ ընկերային ու քաղաքական հակամարտութիւններուն։ Երբ անդին կը ռմբակոծեն Վէրտէնը, ինք բլուրի մը վրայ, ակի մը եզերքը փորձեր կը կատարէ լոյսի բնագիտական տեսութիւններուն մասին,կամ կ'աշխատի վերլուծել Թնդանօթի տենդին զգայութիւնը, կամ վերջապէս կը փնտռէ գաղթականներու կարաւանին մէջ, աղուոր աղջիկներու աչքերը։ Ու երբ զինուորները, ֆրանսական ճերմակ հացին ի խնդիր, կը մտնեն գրաւուած քաղաքներու տուները, Կեօթէ, անօթի փորով, քաղաքական խորհրդածութիւններու մէջ կ'իյնայ ու կը տրտնջայ թէ ի՛նչ բաներու պատճառ դարձած է...ֆրանսական յեղափոխութիւնը։ Կը ցաւէր «դաշնակից» Լուդովիկոս ԺԶի բախտին վրայ, չմոռնալով յիշել թէ գերման բանակը իր բոլոր գ ները կը կատարէր...Լուդովիկոսի անուան տոմսերով։

Վերջապէս, Կեօթէ հակառակ յեղափոխութեան։ Եթէ երբեմն, բիշ պատճառներով, լաւ արտա տուեցաւ ֆրանսական յեղափ թեան մասին, քանի տարիքն ա աւելի ատելութիւն յայտնեց ղափոխական շարժումներուն մաս

— Կ'ատե՛մ բուռն վերիվայրում ները, որովհետեւ այդ եղանակ մարդիկ աւելի կը քանդեն, քան շինեն ու կը շահին, կ'ատե՛մ անոնց որ յեղափոխութիւն կը փորձեն, ինչպէս անոնք որ անխուսափելի կը դարձնեն զայն։ Կը կրկնեմ, ինչ բուռն է եւ դաշնակիժական,զզուանք կը պատճառէ ինծի, որովհետեւ տիկա չի համապատասխաներ բնու թեան»։

Եւ ահա Կեօթէ արդէն բանա ւած է իր քաղաքական ըմբռն ները։ Պահպանողական անուանե ցինք, սակայն դարձեալ ինք է, այդ անուանումը կը կատարէ մարձակ։ Իրեն դիտել կը տրուի Պէնթամ, իր տարեկից փիլիսոփան, աւելի արմատական է ընկերայ հարցերու կարգադրութեան Կեօթէ կը պատասխանէ բառախ զով, թէեւ երբեք չսիրէր բառախ ղերը.

— Պէնթամ արմատական (ra-dical) է, լա՛ւ, ես ալ արմատ (ra-cine) եմ։

Սորէ, որ կը պատմէ այս խօ սակցութիւնը, իր գրոյցներուն ըն թացքին կը յիշէ թէ ի՛նչպէս Կեօթէ կը պարծենար իր պահպանողա նութեամբ։

Կ'ապրէր շրջանի մը մէջ,երբ փ րիվայր կ'ըլլար ամբողջ աշխարհ Մղձաւանջ մը ամէն երկրի վրա Ֆրանսական յեղափոխութիւնը բուռ ժայթքումով մը ցնցէր բոլոր հոգի ները։ Շարունակ Փարիզէն ընկերա յին որոտումներու լուրեր կը հաս նէին Վայմար։

— Է՛հ, հիմա ի՛նչ կը մտածէ այս մեծ գործին մասին, կը հարցնէ Կեօթէ Սորէի,հրաբուխը պայթեցա

— Սարսափելի՛ բան է,կը պատա խանէ Սորէ, պիտի փոխեն անշ այդ թշուառական գերդաստան

— Բայց իմ խօսքս այդ յե ղափոխական գործերուն մասին չէ ի՛նչ փոյթս, իմ խօսքս այն է թէ ի՛նչ սաստիկ վէճ մը բացու է Քիւվիէի եւ Ժոֆրուայի միջե Փարիզի Գիտական Ակադեմիա մէջ...

Զարմանալի է, չէ՞, յեղափոխա կան հրաբխային այդ պոռթկումն րուն ընթացքին, երբ ամէնուն ու շադրութիւնը դրաւուած է ընկերային բուռն յեղաշրջ մով, որ կը կատարուի Փարիզի մէջ, Կեօթէ կը մտածէ ու կ'ուրախանայ որ երկու գիտուններ կը վիճին վիճաբանութեան ընթացքին իր նունն ալ կը յիշեն։ Կեօթէ շատ կը սիրէր անոնք, որ իր անուան ուած էին, ահա թէ իր մէկ գիրքը նուէր կը ղրկէ բուային, երկար մտածելէ թէ իր ձօնը ֆրանսերէնո՞վ գրէ գերմաներէնով։

Յիշենք վերջապէս իր բութիւնը, իր խոր հպարտութ իր հռչակաւոր olympismeը, որ յայտնուի սիրոյն մէջ հանդէպ փոլէոնի։ Արդարեւ, Կեօթէ, փափաքեցաւ որ վերահաստատ Պուրպոնները, այնպէս ալ մեծ մակրանք ցոյց տուաւ Նափոլէո զոր, այդ շրջանին, «եւրոպակա հրէշ» կ'անուանէին շատեր։

Այդ համակրանքը, անշուշտ նոր համար որ Նափոլէոն րեն.

— Vous êtes un homme.

Խօսք մը, զոր հաճոյքով կը չէր ու կը պատմէր ամէնուն։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԱՐՄԻՐ ԾԻԾԱՂ

Մոսկուայի մէջ հայր մը իր զա կին ձեռքէն բռնած՝ կը տանի միր Հրապարակը։ Տեսնելով Լէնի դամբարանը, տղան կը հարցնէ.

— Ի՞նչ է այս, հայրիկ։

= Լէնինի դամբարանը։

— Ո՞վ է Լէնինը։

= Չե՞ս գիտեր, տղաս։ Մեծ Լէ նինն է որ քակեց մեր շղթաները Մորդ շղթաները (ձեռքը երկարե մինչեւ վիզը, ուր կը դնեն կինները րենց շղթաներն ու մանեակները) հօրդ շղթաները (ձեռքը տանելով բաճկոնին այն տեղը ուրկէ կը կախ ժամացոյցի շղթան)։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ազգային պայքար

Լուռ պայքար մը կայ Հայաստանի, ինչպէս միւս բոլոր խորհրդային «հանրապետութիւններուն» մէջ, ազգային եւ ռուսական հոսանքներու միջեւ։

Յաճախ այդ հոսանքները սուր պայքարութիւններ կ'ունենան։ Յիշենք այդ արտայայտութիւնները, քաղելով խորհ. Հայաստանէն (6 մարտ).—

Լէնինականի խորհրդային տնտեսութեան բլէնի անդամ Սուրէն Քետրոսեան կը գանգատի.— «Ամէն Թուռ, որ Ջաջուռէն սաղին կ'անցնի, անմիջապէս մասնագէտ կը հռչակուի»։

Լէնինականի հիւսուածեղէնի գործարանի կոմսոմոլիստ երիտասարդներէն մին կ'ըսէ.— «Ես ջուր չեմ խմեր այդ բաժակով, որովհետեւ առով Թուրքերը ջուր են խմած»։

Նոյն գործարանի բանուորները կ'ըսեն յաճախ տրտնջալով.— «Երբ Թուրքերը գործարան եկան, այլեւս Հայերուն աշխատելու ասպարէզ չմնաց»։

Լէնինականի այդ գործարանին մէջ կ'աշխատին 500-600 ռուս բանուորներ։ Ունին եօթնամեայ վարժարան մը 408 աշակերտի համար, սակայն այդ վարժարանը կը յաճախեն միայն 160 ռուս աշակերտներ. մինչդեռ մեծ մասամբ ռուս պատանիները տեղաւորուած են հայկական դպրոցներու մէջ։ Այս մասին կը գանգատի թերթը, հայ ազգայնական կարգադրութիւն կը համարի այդ։ Ու կը քննադատէ նաեւ ռուսական դպրոցին ուսումնական բաժնի վարիչ Ց. Քանանեանը, որ ռուսերէն չգիտնալով հանդերձ, պաշտօն գտած է նոյն դպրոցին մէջ։

Վերջապէս, կ'ըսէ նոյն թերթը, Լէնինականի կայարանին շուրջ կ'աշխատին 2-3 հարիւր վրացի ընտանիքներ, որոնց տղոց համար ոչ մէկ դպրոց բացած են Հայերը։

Այս ամէնուն պատճառը, կը գրէ, Լէնինականի հիւսուածեղէնի գործարանին մէջ բոյն դրած «աջ»երն են, կամ «դաշնակցական թափթփուկ»ները, որոնք «փորձում են իրենց թիւ ազգայնական տրամադրութիւնները սերմանել բանուորութեան մէջ, օգտագործելով բանուորական յետամնաց խաւերին»։

Ռուսը նոր փաստեր

Շաղախի գործարանին գրասենեակին մէջ ամէն հաղորդագրութիւն կը կատարուի ռուսերէն լեզուով։ Երբ բանուորները հայերէն խնդրագիր կուտան, չեն ընդունիր։ Փետրուար 20ին Դարալագեազի Այնազուր գիւղէն բանուոր մը աշխատանք խնդրելու գնաց, սակայն մերժուեցաւ, եւ այն ատեն միայն գործի ընդունուեցաւ՝ երբ մեծ դժուարութեամբ կրցաւ մէկը գտնելու եւ խնդրագիրը ռուսերէնի թարգմանելու։

Այս գործարանին մէջ կ'աշխատին 350 բանուորներ, 190ը ռուս, Թուրք եւ այլազգի, մնացեալը՝ Հայեր։

Ալագեազի ոչխարաբուծական խորհրդային տնտեսութեան վարիչը, Անտոնով, մեծապետական (ռուսական) ազգայնականութիւն ցոյց կուտայ իր պաշտօնին մէջ։ Բոլոր կարեւոր պաշտօնները, լաւ թոշակով աշխատանքները Ռուսերուն, իսկ ծանր գործերը, քիչ թոշակով աշխատանքները՝ Թիւրքերուն ու Հայերուն։

Նոյն այդ Անտոնովը բոլոր ռուս աշխատաւորները տեղաւորած է լուսաւէտ բնակարաններու մէջ, իսկ Թիւրքերը՝ մութ ու խոնաւ տեղեր։

ՀԵՂԵՂԸ ԵՒ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ

Անդրկովկասեան երկաթուղիներու հարաւային մասը, որ կ'ընդգրկէ 4րդ շրջանի երկաթուղիներու ամբողջ ցանցը, շրջապատուած ըլլալով բարձր լեռնաշղթաներով, ամէն գարնան հեղեղի վտանգին տակ կը գտնուի։

Այս տարի ալ, Ղարաբուրուն եւ Արաքս կայարաններուն միջեւ, 307 քիլոմեդր, հեղեղի սպառնալիքին է ենթարկուած։

Երկաթուղիին մեծ վտանգ կը սպառնայ նաեւ Սարդարաբադ-Էջմիածին կայարաններուն միջեւ, 348 քիլոմեթրի վրայ, Մաստարա հեղեղատը, որ կը սկսի Աշնակ գիւղէն։ Հեղեղը կը սպառնայ ոչ միայն երկաթուղիին, այլեւ Փ. Գէչրլու գիւղին ցանքերուն։

Երկաթուղիին աւելի մեծ վտանգ կը սպառնայ Էջմիածին-Ուլուխանլու կայարաններուն միջեւ, 350 քիլոմեթրին վրայ, մասնաւորաբար Զանգու գետը։ Ուլուխանլուէն մէկ քիլոմեդր դէպի Էջմիածին, Զանգուն կ'անցնի երկաթուղիին տակէն։ Ներկայիս (5 մարտ) 1,4 մեթր է մնացեր, որ ջուրը հասնի կամուրջին։ Հեղեղը անպայման պիտի վնասէ կամուրջին։

Ուլուխանլու-Երեւան կայարաններուն միջեւ, 7—8 քիլոմեթրի վրայ, հեղեղի սպառնալիքը կը մնայ, որովհետեւ ոչ մէկ աշխատանք կատարուած է։ Աղբաշի բարձունքներէն եկած ջուրը կը հաւաքուի եւ կը խուժէ երկաթուղիին վրայ։ Այստեղ արդէն յորդ անձրեւներն իսկ սպառնալիք մը կը կազմեն։

Գետառշայը, որ կ'անցնի Երեւան քաղաքին եւ հին կայարանին մէջտեղէն, բազմիցս վնաս հասցուցած է երկաթուղիին։ Երեք տարի առաջ, քար բերած են թումբ կանգնելու համար, բայց քարերը կը մնան տակաւին, եւ թերեւս հեղեղը գայ քշէ տանի։

Ամէն գարնան, Արաքսը կը յորդի եւ կը լեցնէ Էջմիածնի Ղամարլուի աւազահորերը։ Թէեւ Սանահինէն մինչեւ Ջուլֆա, այս աւազահորերն են որ կ'օգտագործուին երկաթուղիին համար, սակայն ոչ մէկ գործ է կատարուած պաշտպանութեան համար։

Երեւանի բոլոր շինութիւններուն համար իսկ, պէտք է դիմել այդ աւազահորերուն։ Բայց ինչո՞ւ չեն պաշտպանուած, հեղեղին դէմ, «բոլշեւիկօրէն»։

Մանր լուրեր

Մարտ 30ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ պետական թատրոնին տասնամեայ յոբելեանը։

× Բելա Իլեչ, Յեղափոխական Գրողներու Միջազգային Բիւրոյի քարտուղարը, այցելելով Հայաստան գերմաներէն ճառ մը խօսեցաւ պրոլետարական գրականութեան մասին։ Բելա Իլեչի գործերէն հայերէնի թարգմանուած է «Տիսան այրւում է» երկու հատոր վէպը։

× 1930 - 1931ին Հայաստանի Թրքական գիւղերուն մէջ գոյութիւն ունէին 172 նախակրթարան, 9715 աշակերտով։ Յունական դպրոցներու թիւն էր 3, ընդամէնը 261 աշակերտով, ասորական դպրոցներու թիւը՝ 3, ընդամէնը 210 աշակերտով։

× Ղափանէն կը հեռագրեն Երեւանի թերթերուն թէ ձիւնը արագօրէն կը հալի եւ հեղեղը կը սպառնայ Ջրաելեկտրակայանին։ Օխչի գետը եւ իր վտակները յորդած են։

Վարձքերու խնդիրը Սուրիոյ մէջ

Գրած էինք թէ շէնքերու վարձքի գեղչ ձեռք բերելու համար Հալէպի մէջ կազմուած է յանձնախումբ մը։ Այս յանձնախումբը կը բաղկանայ 15 հոգիէ եւ վարձակալութեանց խնդրին հսկող վերին մարմինն է։ Անոր ենթակայ կազմուած են 12 մասնախումբեր, որոնց իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ պաշտօն ունի եւ կը բաղկանայ հինգ հոգիէ։

Վերջին ամսուան ընթացքին այս յանձնախումբը մեծ գործունէութիւն ցոյց տուած է։ Հաւաքած է մօտ երեք հազար ստորագրութիւն վարձակալներէ։

Յանձնախումբը պատուիրակութիւն մը նշանակած է իր մէջէն, որուն անդամ է նաեւ Պ. Վահան Սէմէրճիպաշեան։

Յանձնախումբը խորհրդակցութիւններ կատարած է մասնագէտ ճարտարապետներուն հետ, որ վարձագիններու վրայ ըլլալիք կարելի գեղչը չվնասէ կալուածատէրերուն եւս։ Այս խորհրդակցութեան իբր արդիւնք որոշուած է հարիւրին 30 գեղչ առաջարկել ներկայ վարձագիններուն վրայ։

Վարձքերու գեղչման պատուիրակութիւնը ներկայացած է կուսակալին, ընդհ. դատախազին եւ Պ. Լավասթրին հետեւեալ պահանջներով.

1.— Հարիւրին 30 գեղչ ներկայ վարձագիններուն վրայ։

2.— Մուհարրէմի դրութեան վերացում։

3.— Տարեկան վարձագնի չորս անգամով վճարում։

4.— Իրաւունք վարձակալին՝ իւրաքանչիւր եռամսեային ձգելու տունը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Հայերը հիմնեցին Թուրք թատրոնը

Անցեալ օր գրեցինք թէ Թուրք պատմագէտ Ահմէտ Րէֆիք պէյ բանախօսութիւն մը ըրած է անթելով, Թուրք Թատրոնի մասին։

Թուրք պատմագիրը իր երկրորդ եւ վերջին դասախօսութիւնը տուաւ մարտ 18ին, դարձեալ անթելով։ Ստորեւ՝ ատոր ալ ամփոփումը.—

Րէֆիք պէյ 1880 թուականէն ի վեր Թուրք Թատրոնի գործունէութեանը պատմականը ընելով, վերջին կէս դարու պատմութիւնը երեք շրջանի բաժնեց։ Ա. 1880—1908, դուռ Համիտեան շրջան, Բ. 1908—1920 սահմանադրական շրջան, Գ. 1920—1932 յետ պատերազմեան շրջան։

Բանախօսը ըսաւ որ առաջին շրջանին մէջ Թուրք Թատրոնը կը մարմնացնէր Թովմաս Ֆասուլեաճեանը։ Անիկա հայ դերասաններէ եւ դերասանուհիներէ կազմած իր խումբով շարունակեց Թուրքերէն ներկայացումներ տալ Պոլսոյ մէջ։ Յետոյ, անցաւ Պրուսա, ուր կուսակալ Ահմէտ Վէֆիք փաշայի կողմէ մեծ պաշտպանութեան եւ քաջալերութեան արժանացաւ։ Կուսակալը նոյնիսկ մասնաւոր թատրոն մը կառուցանել տուաւ ուր խումբը տարիներով ներկայացումներ տուաւ։

Ահմէտ Վէֆիք փաշա Պրուսայի կուսակալութենէն հեռանալէն վերջ, Ֆասուլեաճեան Պոլիս վերադարձաւ, բայց յաջողութիւնը չունեցաւ Թուրքերէն լեզուով ներկայացումներ տալու, եւ սկսաւ հայերէն լեզուով ներկայացումներու։ Սակայն հանդիսականներու թիւը սահմանափակ ըլլալով, նիւթական անյաջողութիւններու մատնուեցաւ եւ Եգիպտոս մեկնեցաւ, հոն թատրոնի կեանքը շարունակելու համար, եւ ի վերջոյ թշուառ վիճակի մէջ իր հոգին աւանդեց Աղեքսանդրիոյ մէջ։ Ֆասուլեաճեանի խումբին դերասաններէն Մնակեան հեռատեսութիւնն ունեցաւ ներկայացումները միայն Թուրքերէն լեզուով տալու, եւ այդ պատճառաւ իր խումբը միշտ կրցաւ յաջողութեամբ շարունակել թատերական գործը։ Մնակեան յամառ աշխատող մը ըլլալով, միշտ նոր թատերգութիւններ Թուրքերէնի կը թարգմանէր։ Անոնց թիւը 100էն աւելի է։

Երկու դերասանապետները իրենց աշխատակից ունեցան կատակերգակ Ահմէտ Ֆէհիմը, որ առաջին Թուրք դերասանը եղած է։

(Ահմէտ Րէֆիք պէյ յիշատակութիւնը չըներ Ֆասուլեաճեանի եւ Մնակեանի խումբին մասնակցող նշանաւոր հայ դերասաններուն եւ դերասանուհիներուն, որոնց անունները գոց գիտեն գրեթէ բոլոր Թուրքերը, որոնք Պոլսոյ եւ գաւառներու մէջ ներկայ գտնուած են անոնց ներկայացումներուն։ Ասիկա կարեւոր զանցառութիւն մըն է Թուրք թատրոնի պատմութիւնը պատկերացնող բանախօսութեան մը համար)։

Ըստ Ահմէտ Րէֆիք պէյի, Սահմանադրութեան հռչակումէն վերջ, 1908ին, Թուրք թատրոնը այլեւս նոր շունչով մը կ'ոգեւորուէր, եւ Թուրք դերասաններ կը պատրաստուէին ասպարէզ իջնել։

Ահմէտ Ֆէհիմ անոնց պարագլուխը եղաւ եւ ինքն էր որ հասցուց այսօրուան վարպետները, ինչպէս Րաշիտ Րիզա, Էրթօղրուլ Մուհսին։ Մինչեւ 1914 նոր ուժերով սկսած Թուրք թատրոնը ընդհ. պատերազմին դադրեցաւ գործելէ, վերսկսելու համար 1920ին։ Այդ թուականին առաջին անգամ ըլլալով Թուրք դերասանուհիներ բեմ ելան, եւ այսօր Թուրք թատրոնը այլեւս կազմաւորուած է, իր մէջ ունենալով կարող դերասաններ եւ դերասանուհիներ, որոնց թիւը երթալով կը շատնայ։

1000 պաշտօնեաներ գործէ պիտի հանուին

Թուրքիոյ մենաշնորհներու տնօրէններէն կազմուած յանձնաժողովը վերջնապէս քննեց մենաշնորհներու միացման ծրագիրը ու պաշտօնեաներու ցանկերը, որոնք կը ղրկուին Էնգիւրի։ Միայն ծխախոտի մենաշնորհի վարչութեան մէջ կան 7 հազար պաշտօնեաներ։ Նախկին Րէժին երկու հազար պաշտօնեայ միայն ունէր, կ'ըսէ Ագշամ։ Իսկ միւս երեք մենաշնորհներուն մէջ ալ կան երկու հազար պաշտօնեայ։ Միացման առթիւ կազմուած ցանկը գործադրութեան պիտի դրուի Յունիսին եւ պիտի արձակուին հազարէ աւելի պաշտօնեաներ։

ՄԱՄՈՒԼ

Մէկի դէմ երեք ճակատ

■■■

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ (22 մարտ).

— «Ըմբռնումներու եւ տեսակէտներու ներդաշնակութիւն մը ստեղծուած է կարծես ռամկավարներու, հայ համայնավարներու եւ Թուրքերու միջեւ, Դաշնակցութեան դէմ մղուած գրչի եւ գործի պայքարին շուրջ։ կազմուած է երեք ճակատ, «քայքայուող» եւ օր ըստ օրէ «կազմալուծուող» մեր կուսակցութեան դէմ։

Համայնավարներու որդեգրած քաղաքականութեան մասին ըսելիք նոր բան չունինք։ Դաշնակցութիւնը, երկրին մէջ եւ դուրսը, դարձած է կատարեալ մղձաւանջ անոնց համար։ Ոչ հանգիստ քուն, ոչ ալ հոգեկան խաղաղութիւն ունին։ Դաշնակցութիւնը իրենց բոցավառ երեւակայութեան մէջ դաւեր կը լարէ ու ապստամբական փորձեր կ'ընէ։

Թուրքերու եւ Դաշնակցութեան պայքարը ուրիշ գետնի վրայ է։ Հոն՝ ցեղային պաշտպանութեան խնդիր կայ մեզի համար։ Թուրքը դարերէ ի վեր, կողոպտած, հալածած ու ջարդած է հայութիւնը։ Այսօր ալ, առիթներ չի փախցներ հարուածելու մեզ թիկունքէն կամ քաղաքական ճակատներէն։ Թրքութեան պայքարը միայն Դաշնակցութեան դէմ չէ, այլ ամբողջ հայութեան։ Ռազմավարութիւն է Թուրքերուն բացած հրետանիի կրակը դաշնակցական ճակատին դէմ։ Դաշնակցութիւնը հարուածելով ու տկարացնելով, Թուրքը կ'ուզէ կոտրել հայութեան աջ բազուկը։ Ասկէ՝ անկուսակցականները եւ ռամկավարները սիրաշահելու թրքական նոր քաղաքականութիւնը եւ Թուրք մամուլին գովաբանական յօդուածները՝ հայ պահպանողական տարրերու «խելօքութեան» մասին։

Թուրքը բազմաձեւ պայքար կը տանի Դաշնակցութեան դէմ։ Այս իրականութիւնը բաւական պէտք է ըլլայ գոնէ առժամապէս պայքարը դադրեցնելու Դաշնակցութեան դէմ, ներքին ճակատին վրայ։ Պէտք չէ ժողովուրդին վրայ թողուլ այն տպաւորութիւնը, թէ Թուրքերը եւ ռամկավարները համաքայլ թշնամի կը նկատեն Դաշնակցութիւնը։ Թուրքերը պէտք չէ ունենան այն մխիթարութիւնը՝ թէ Դաշնակցութեան դէմ մղած իրենց պայքարին մէջ, իրենց հետ ունին հայ քաղաքական կուսակցութիւնը։

Մենք մեզի հետ կը վիճինք ու կը պայքարինք։ Բայց պէտք չէ թոյլ տալ որ այդ պայքարին միջամտեն դուրսի ուժեր։ Կը խորհինք թէ այս անկեղծ տողերը նկատողութեան պիտի առնուին ռամկավարներու կողմէ եւ դժուարութեան առջեւ չպիտի գտնուինք, գոնէ առժամապէս, ներքին ճակատը վերցնելու, հայութեան պառակտուած ըլլալու մխիթարութիւնը չտալու համար Թուրքերուն։

Ժամանակը եկած է որ մէկի դէմ երեք ճակատը դառնայ երկուքի դէմ երկու ճակատ, գոնէ բարոյական գետնի վրայ»։

Տէր եւ Տիկին Սահակ Յովհաննէսեան կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ աղջկան՝ ՇԱՔԻԼ ի։

Փարիզ, 19 Մարտ 932

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տագնապին հետեւանքները

ՄԱՐՍԷՅԼ 23 մարտ.— Այստեղ ալ սկսան գործադրել հարիւրին տասը օտարական գործածելու հրահանգը։ Սէն Լու շաքարի գործարանը որ մինչեւ հիմա չէր ազդուած տագնապէն սկսաւ ժամերը եւ օրավարձքերը կրճատել եւ գործաւոր արձակել։ Պուլվար Նասիոնալի շաքարի գործարանը մէկ ամիս առաջ գործաւորները սովորական ժամէն աւելի կ'աշխատցնէր (օրը 3-4 ժամ), իսկ հիմա սկսաւ ժամերը ու օրավարձքերը կրճատել եւ գործաւոր արձակել։ «Սախտ Սիթրիք»ի գործարանը մէկ-երկու ամիս առաջ գրեթէ դռները գոցած էր։ Յունուար ամսուն բոլոր գործաւորները կանչեց գործի գլուխ։ Մեծամասնութիւնը մեր հայրենակիցներն են։ Սէն Շառլի շաքարի գործարանը երեք-չորս օր առաջ 34 գործաւոր արձակեց, ինքնութեան թուղթերու անկանոնութեան պատճառաւ։

Բոտէր եւ Բարլէթ վակոնի գործարանները չորս ամիս առաջ գործաւորները դուրս կը թափէին աշնան տերեւներու պէս։ (Մեծամասնութիւնը մեր հայրենակիցներն էին)։ Նոր տարիէն սկսաւ գործաւորները կանչել օրը 5ով, 10ով։ Անուշեղէնի գործարանը սկսաւ ժամերը կրճատել։ Շաբաթը 4-5 օր կ'աշխատին։ Չնչին յանցանք մը գործողները անմիջապէս դուրս կը ձգեն։ Լուսացրանի գործարանը փոքրաթիւ գործաւորներ ունի, որոնք շաբաթը վեց օր լման կ'աշխատին, բայց օրավարձքերը կրճատուած են։ Մօմի գործարանը մինչեւ հիմա իր դիրքը փոխած չէ։ Շաբաթը 6-7 օր կ'աշխատին։ Ոչ մէկ կրճատում կ'ընեն։ Օր կ'ըլլայ որ գործարանը բանուոր կը վարձէ 2-3ով։ Շաբաթ կ'ըլլայ որ 8-10 ժամ աւելի կ'աշխատցնեն։

Իւղի գործարանը 3-4 ամիս առաջ 20-30 գործաւորներ արձակեց, բայց 15 օր վերջը նորէն կանչեց, առանց մէկ սանթիմ կրճատելու։

Կան շատ մը Հայեր որոնց նպաստի 180 օրը լրացած է եւ այսօր կը պտտին փողոց փողոց, գործարանէ գործարան։ Մեծ մասը 3-4 զաւակի տէր են։ Ո՞ր քարին զարնեն իրենց գլուխը։ Ինչո՞ւ Բարեգործականը փոքր գումար մը չի յատկացներ այսպիսիներուն, մանաւանդ այս օրերուն։

Լ. Օվիկեան

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

XIII.

Ինչքա՜ն ալ սուր է օրիորդին ձայնը։ Ու դե՛ռ չլռողներ կան...։ Եւ խի՛ստ է, այսօր, հա՛։ կարծես թէ աչքերուն մէջ...։ Ո՛չ, հայրիկը սխալ է... «Ինչպէս չերթամ. ես չերթամ, ան պիտի գայ»։ Եկա՛ւ։ Աչա եկաւ։ Բոլորը եկան։ Լեցա՛ւ դպրոցին ընդարձակ սրահը։ Աղմուկ, երաբանցում, ժխոր։ Ձայներ՝ «Պարոնը ըսաւ որ...» — «Քիչ մը էռջեւ գնա, մէ՛, ի՛շ կեցեր կը նայիս կովու պէս...» — «Բա՛ց պատուհանը, Բրաբիո՛ն» — «Դուռն էկօ բաց» — «Դաս պըտ՛չառնի՞նք աս օր»...

Ըհը՛, ըհը՛, ըհը՛...

Պէտք չէ՞ր որ ուսուցիչներէն մէկը ըսէր — «Հրամեցէ՛ք, Օննէ՛ս աղա»։ Ա՛խ, Սարգիս էֆէնտի... հը՛, մա՛րդը...։ Բայց, Օննէս աղային հաղը կայ, ինք չկայ։ Նոյնիսկ սանդուղներէն ելաւ ու տեսչարան մտաւ հաղը։ Որքան ալ արագ կը քալէ։ Մտաւ Դիմաքսեանի ականջէն ալ ներս.

— Սանկ՝ անկէ՛ն բռնէ՝ դուս նետելս կուգայ, Դաւիթ էֆէնտի...

— Աղէ՛կ Օննէս աղա, ամմա...

Ըհը՛, ըհը՛, ըհը...

— Տղաքը բոլորը հաւաքուա՞ծ են, Պ. Արամ։

— Այո՛, Պ. Դիմաքսեան։

— Լա՛ւ. անցէ՛ք սրահ։

«Պարոնը՛, Պարոնը՛, տղաք» — «Սը՛ստ» — «Ձայները՛...»։

Բզզիւն մը։

Սուրէնը՝ պատին ներքեւ։ Ամէնքէն ետեւ։ Ու Սաթղիկը։ Նայեցաւ ու դողա՜ց խեղճ աղջիկը։ Իրա՛ւ, իրա՛ւ, մութ ու դուսպ բան մը կար Սուրէնի աչքերուն մէջ։ Ու այդ մութին մէջ, երբեմն, ի՜նչ. Աչա՛, Սուրէնին նայուածքը կրկին ինկաւ իր հոգիին։ Ու հրդեհե՛ց... Դուրսը, բակին մէջ, Տալապետը սիկառին կարմիր քիթը բռներ է բարակ թուղթի մը ու կ'այրէ...

Ըհը՛, ըհը՛, ըհը՛...

Հաղը սրահ մտաւ։ Հաղին սեփականատէրն ու Դաւիթ էֆէնտին ալ ետեւէն։ Յետոյ՝ Դիմաքսեանը, Օրիորդը ու մնացեալ բոլո՛ր պաշտօնակիցները։ Տրտում բան մը կայ ամէնքին դէմքին վրայ։ Լռեցին։

Դիմաքսեան յառաջացաւ դէպի բեմ։ Բարձրացաւ. սկսաւ։

— Տղա՛ք, շուրջ ինն ամսուան կեանք մը բոլորեցինք միասին։ Պատահեցաւ, որ երբեմն ձեզմէ մէկկին կամ միւսին հանդէպ խիստ ըլլամ. երբեմն՝ ժպտուն ու գորովոտ. Նոյնիսկ՝ սիրալիր (սրափաց Սաթղիկ. յիշեց, որ առտու մը, երբ տղաքը վա՛րն էին, Դիմաքսեանը զինքը տեսչարան կանչեր եւ, ձեռքը առնելով ափին մէջ, իր աթոռին քով շոյեր էր իր հասակը եւ հարցուցեր թէ... Ի՞նչ էր հարցուցած, սակայն)։ Ասիկա կուգար իմ ներքին կապէս՝ ձեզի հետ։ (Սաթղիկին նայեցաւ։ Յետոյ՝ Սուրէնին։ Սուրէն եւս նախ Սաթղիկին նայեցաւ։ Յետոյ՝ Դիմաքսեանին։ Ու այդ երկու նայուածքները իրար գրկեցին. եւ՝ իրարու մէջ ի զո՛ւր փնտռեցին Սաթղիկը..)։ Հիւանդութիւն մը, որ հետզհետէ կը տկարացնէ զիս, կը պարտադրէ որ հեռանամ այս քաղաքէն եւ կիսատ թողում այս գործը, որ այնքան մօտ էր սրտիս, (կրկին նայեցաւ Սաթղիկին). վաղը կը հեռանամ, արդէն...

Ու յուզուեցաւ։ Աչքերը կը փայլփլային ու ձայնը կը թեթեւնար խեղդող զգայնութենէ մը։

Իր այդ կարճ ու անակնկալ յայտարարութիւնը խորին յուզման մատնեց տղաքը։ Խիստ, անժպիտ ու վերապահ թէեւ, Դիմաքսեան կրցեր էր գրաւել ամբողջ աշակերտութեան համակրանքը։

Իջաւ բեմէն՝ հանդարտ քայլերով։ Ակնարկ մը նետելէ վերջ աւելի քան 1000 երկսեռ աշակերտութեան վրայ։ Եւ՝ առնելէ յետոյ իր ակնարկը Սաթղիկին վրայէն, սկսաւ յառաջանալ։

Կը մեկնէր։

Ըհը՛, ըհը՛, ըհը՛...

Հաղը դուրս ելաւ սրահէն, մինչ ամբողջ աշակերտութիւնը մնացեր էր անխօս ու անշարժ։ Միայն նայուածքները շարժեցան, քալեցին, յառաջացան հասա՜ն Դիմաքսեանին, մինչ ետեւը, կուրծքին ետեւ՝ մնաց Սուրէնին ձայնը, որ պոռթկալու պատրաստ էր... Քանի մը տղաք յառաջացան։ Մնացեալները կը նայէին անոնց՝ սրտատրոփ ու հեւիհեւ։ Ու մինչ Դաւիթ էֆէնտի փորձեց ձեռքովը ետ ուղարկել տղաքը, ետեւէն շարքերը ճեղքելէն, շնչատ, ընդոստ, լճացած ու բոցեղէն աչքերով առաջ նետուեցաւ Սուրէն, ա՛յնքան ուժով, որ չզգաց, նոյնիսկ, թէ Սաթղիկը իր նայուածքովը գրկեր էր զինքը, եւ... կեցա՛ն բոլորը։ Սուրէն կը դողդղար անօրինակ յուզման մը ենթակայ, ու դէմքը մէկէն տժգուներ էր։ Շառագունեցաւ, յանկարծ։ Բո՛ց եկաւ աչքերուն։ Յետոյ՝ դալկացաւ։ Արցո՛ւնք. լի՛ճ մը արցունք՝ կոպերուն տակ, բայց, բառը չեկաւ, բառը խեղդուեցաւ, բառը փախա՛ւ շրթներէն, ինչպէս մեծ ու ընդարձակ սրահը՝ իր նայուածքին երանգաւորուող շրջագծերուն մէջէն, ու իր աչքերուն խորը — ուր իրապէս մութ բան մը կար միշտ — լոյսը՛ եկաւ հիմայ, արփինեղէն եկող լոյսը, որ արտասուք էր, ամբողջովին...

Եւ այդ խոր լռութեան մէջ, բոլորին ջերմ նայուածքին տակ, Դիմաքսեան դարձաւ ետ, տեսաւ Սուրէնը թեւերուն մէջ, շոյեց, ուժգնօրէն շոյեց անոր սեւ ու կորնթարդ մազերը, դառնօրէն գեղուն գորովով մը համբուրեց ճակատը, առաւ դէմքը իր երկու ձեռքերուն մէջ, բռնեց իր աչքերուն դէմ, նայեցաւ, շա՜տ երկար նայեցաւ, մինչ տղաքը, միահամուռ ու բնազդական ծափով մը թնդացուցին սրահը...

Այն ատեն, Սուրէն արագօրէն դարձաւ տեղը։ Խանդավառուեր էր ե՛ւ ինք. հաղին ձեռքը բարձրացուցած, — ո՛վ գիտէ ինչ նպատակով — մէկէն տխրական, անզսպելի ու անբացատրելի մղումով մը բարձրաղաղակ ու ինքնաբուխ երգը դուաց.

Տալուրիկի զաւակ եմ քաջ,
Քաղքցու պէս չեմ թուլամորթ...

Ու այդ ընդհանուր յուզման ու ոգեւորութեան մէջ, Դաւիթ էֆէնտի, կատղած ու սարսափած, միանգամայն, ծռեցաւ Օննէս աղային ու փափսաց.

(Շար.) Կ. ՄՆՋԵԱՆ

Ռումանիա) նախ իրարու հետ համաձայնութեան գան եւ յետոյ միայն 4 մեծ պետութիւնները միջամտեն։

2) Գերմանիա եւ Իտալիա կ'առաջարկեն որ անմիջապէս բանակցութիւններ տեղի ունենան միանգամայն 9 պետութեանց միջեւ, 5 դանուբեան եւ 4 մեծ պետութիւններ։

3) Անգլիա կը թելադրէր նախ մեծ պետութեանց խորհրդակցութիւնն ու համաձայնութիւնը, նախ քան դանուբեան երկիրներունը։

4) Պ. Թարտիէօ հաւանութիւն կը յայտնէ անգլիական տեսակէտին։

Պ. Թարտիէօի հաւանութենէն յետոյ, անգլիական կառավարութիւնը խորհրդակցութեան հրաւէր ուղղեց արդէն Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ՝ յառաջիկայ ամսուան համար։

Կ'ըսուի թէ մեծ պետութեանց խորհրդակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ հաւանաբար ապրիլ 11էն վերջ։

Ճափոն կը սպառնայ խզումի Ժընեւէն

Ճափոնի մայրաքաղաքէն «Նիւ Եորք Թայմզ»ի Թղթակիցը կը գրէ.— Լրջօրէն պէտք է նախատեսել Ճափոնի հեռացումը Ազգերու Դաշնակցութենէն։ Քանի մը օրէ վեր, կացութիւնը զգալի կերպով փոխուած է եւ Ճափոնական կառավարութիւնը մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերուն։ Թոքիոյի քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը մտադրած է ուղղակի միջամտել Շանկհայի եւ Մանչուրիոյ հարցերուն, միջամտութիւն որ, Ճափոնի քաղաքականութեան համար՝ անհանդուրժելի կը նկատուի։

Ժընեւէն ստացուած տեղեկութիւններ կը յայտնեն թէ ըստ Ազգերու Դաշնակցութեան 15րդ յօդուածին տրամադրութեան, Ազգերու Դաշնակցութիւնը ուղղակի պիտի միջամտէ չինեւՃափոնական վէճին։ Ճափոն յստակօրէն դէմ է 15րդ յօդուածին կիրարկման, եւ սպասելի է որ Ճափոնի ներկայացուցիչները քաշուին Ազգերու խորհուրդի յառաջիկայ ժողովէն, եթէ ան՝ այս ուղղութեամբ շարժի։

Ճափոն պետութեանց պիտի հաղորդէ իր հետեւելիք քաղաքականութիւնը։

Ճափոնի պատերազմական նախարարը մամուլի ներկայացուցիչներուն յայտնեց թէ ներկայ առիթը վերջինն է, որով Մանչուրիա կը խռովէ Ծայրագոյն Արեւելքի խաղաղութիւնը եւ Ճափոն վճռած է այնպէս մը ընել որ իր քաղաքականութիւնը չխանգարուի ո՛չ Ազգերու Դաշնակցութեան, ո՛չ ալ ուրիշ պետութեանց կողմէ։

Դիտել տալով թէ ներկայիս, Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ Ազգերու Դաշնակցութիւնը փորձի ենթարկուած է, Ճափոնի պատերազմական նախարարը յանձնարարեց սպասել Մանչուրիոյ մասին քննիչ յանձնախումբին տեղեկագրին։ Այն պարագային որ այդ տեղեկագիրը երեւան բերէ կացութեան մասին գէշ ըմբռնում մը, ըսաւ, Ճափոն ոչ միայն պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, այլ նաեւ անոր պիտի արգիլէ միջամտել Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ։

Սով՝ հարաւային Ուրալի մէջ

Ռիկա հրատարակուող ռուսական թերթի մը քաղած տեղեկութեանց համաձայն, հարաւային Ուրալի մէջ, բազմաթիւ գիւղերու բնակիչները լքած են իրենց գիւղերը եւ գաղթած՝ դէպի քաղաքները։ Գիւղացիները սոված էին եւ ո՛չ վառելիք ունէին ո՛չ ուտելիք։ Խորհրդային իշխանութիւնները որոշեր են ուտելիք ղրկել անոնց, գիւղերը չպարպելու համար։ Բայց որովհետեւ անցեալ աշնան հսկայ քանակութեամբ արտածում կատարուած էր, երկիրը ո՛չ մէկ պահեստ ունի։

Յունաստանի խաղախական կացութիւնը

Յոյն լաւատեղեակ շրջանակներ կը հաւաստեն թէ Պ. Վէնիզէլոս երբ նախարարական տագնապ յայտարարեց, նկատի չունէր միայն Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբին գէշ կամ նպաստաւոր որոշումը՝ Յունաստանի ելմտական կացութեան մասին։

Իրօք, անմիջապէս որ Պ. Վէնիզէլոս նախարարական տագնապը բացաւ, յարաբերութեան մտաւ բոլոր կուսակցութեանց եւ մասնաւորաբար ընդդիմադիրներուն հետ, կազմելու համար ազգային դահլիճ մը, որ իր հմայքով՝ կարենար արտասահմանէն շատ աւելի վարկ ստանալ, քան ինչ որ պիտի տրուէր արդի կառավարութեան։

Սակայն ընդդիմադիրները պահ մը վերապահ մնալէ վերջ, յայտնեցին թէ չեն կրնար իրեն գործակցիլ այն պահուն իսկ, երբ նոր ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան։

Վէնիզէլոսի քաղաքականութեան հակառակորդ կուսակցութիւնները կը նկատեն թէ այս միջոցիս որ եւ է պատճառ չունին բաժնելու կառավարութեան պատասխանատուութիւնը եւ վտանգելու ժողովրդականութիւնը զոր այս պահուս կը վայելեն։

Ըստ քաղաքական շրջանակներու, այս պարագան է որ Պ. Վէնիզէլոսը ստիպեց յետաձգել իր դահլիճին վերակազմութիւնը։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէին դասախօսական ընդհ. ժողովը այգ Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.20ին։ Կը դասախօսէ ընկեր Բենօ։ Նիւթ՝ Սալմաստի ճակատամարտը։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

Գաւառ

ՊՈՄՈՆ ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի անդամական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 240 բիւ Տիւկէքլէն։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 63 բիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը։ Կը խօսի Պ. Վահան Գույումճեան աշխարհագրութեան մասին (նախորդի շարունակութիւն)։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ԹՈՐՈՍ ՈՍԿԵԱՆի մահուան առթիւ, իր ընտանեկան պարագաներուն։

Պ. ԳՐԻԳՈՐ Քէփէկեան մեկնած ըլլալով Rouisillonէն (Isère) կը խնդրուի իրմէ եւ զինքը ճանչցողներէն, իր նոր հասցէն յայտնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԳ

— Եւ անոր հետ պիտի խօսէի՞ք։

— Անշուշտ։

— Եթէ դուք... եթէ դուք ամուսնացած ըլլայիք, ձեր ամուսինին պիտի ներկայացնէի՞ք նման կին մը, որպէս թէ բան մը պատահած չըլլար։

— Անշուշտ։

— Would you really —ըսաւ ան դարձեալ անգլիերէն, թերահաւատ ու ապշահար զարմացումով մը։

—Surely I would.— պատասխանեցի, նմանապէս անգլիերէն, անզգալաբար։

Տիկին Փ... լռեց։ Ուժգին խորհրդածութեան մը մէջ խորասուզուած ըլլալ կը թուէր ու յանկարծ ըսաւ, ուղիղ ինծի նայելով հանդերձ, կարծես զարմացած իր իսկ քաջութենէն.

— I don't know, if I would. Perhaps I might do it also.

Եւ այն աննկարագրելի ինքնավստահութիւնով որով միայն Անգլիացիները գիտեն խօսակցութեան մը վերջ դնել արմատական ձեւով մը եւ սակայն առանց կոպիտ փութկոտութեան, ոտքի ելաւ եւ բարեկամաբար իր ձեռքը ինծի երկարեց։ Անոր միջամտութեան շնորհիւ հանդարտութիւնը վերահաստատուած էր եւ ներքնապէս ամէնքս ալ անոր երախտապարտ էինք որ, թէեւ հակառակորդներ, կրնայինք դարձեալ գիրար բարեւել բաւական քաղաքավարութիւնով, ու փարատած էր մթնոլորտին վտանգաւոր ձգտումը քանի մը դիւրին կատակներու ազդեցութեան տակ։

×

Թէեւ մեր խօսակցութիւնը քաղաքավարութիւնով վերջացած էր, բայց այդ առեղծուածէն եւ բորբոքումէն թեթեւ պաղութիւն մը մնաց հակառակորդներուս եւ իմ միջեւ։ Գերմանացի զոյգը վերապահ կը մնար, մինչդեռ Իտալացին հաճոյք կը զգար ինծի շարունակ հարցնելէն, յաջորդ օրերը թէ լուր ունէի՞ «cara signora Henrietta»էն։ Որքան ալ բարեկիրթ ըլլային մեր շարժուձեւերը, անդառնալիօրէն բան մը խզըւած էր մեր յարաբերութիւններուն անկեղծութեան եւ ուղղութեան մէջ։

Իմ նախկին հակառակորդներուս հեգնական պաղութիւնը աւելի կը շեշտուէր այն մասնաւոր սիրալիր վերաբերումով զոր Տիկին Գ... ինծի հանդէպ ցոյց կուտար այդ վիճաբանութենէն ի վեր։ Ան որ սովորաբար վերջին ծայր վերապահ էր եւ որ ճաշերէն դուրս իր սեղանակից ընկերներուն հետ երբեք խօսակցութեան չէր բռնուեր, այնուհետեւ շատ անգամ առիթը գտաւ պարտէզին մէջ ինծի խօսք ուղղելու, պիտի կրնայի նոյնիսկ ըսել, զիս պատուելու, միւսներէն զանազանելու, որովհետեւ իր շարժուձեւերուն ազնուական վերապահութիւնը այդ առանձին խօսակցութեան կուտար մասնաւոր շնորհի մը նկարագիրը։

Այո, անկեղծ ըլլալու համար պէտք է ըսել որ արդարեւ զիս կը փնտռէր ան եւ կ'օգտուէր ամէն առիթէ, ինծի հետ խօսակցութեան մտնելու համար եւ այնքան բացայայտօրէն որ կրնայի զոռոզ ու տարօրինակ մտածումներ ունենալ, եթէ ան ճերմակ մազերով ծեր կին մը եղած չըլլար։ Բայց ամէն անգամ որ այդպէս կը խօսէինք, մեր մտերիմ խօսակցութիւնը անխուսափելիօրէն կը վերադառնար իր մեկնակէտին, Տիկին Անրիէթին։ Տիկին Գ... կարծես թէ թաքուն հաճոյք մը կը զգար դատապարտելով լրջութեան եւ բարոյական կենցաղի պակասը այդ կնոջ մօտ որ մոռցեր էր իր պարտականութիւնը։ Բայց, միեւնոյն ժամանակ, կարծես թէ կ'ուրախանար, տեսնելով որ հաւատարմութեամբ իմ համակրութիւնս կը պահէի այդ նուրբ ու փափուկ կնոջ եւ թէ ոչ մէկ բան կրնար զիս ստիպել մերժելու այդ համակրութիւնը։ Միշտ այս ուղղութիւնով կ'առաջնորդէր մեր խօսակցութիւնները։ Վերջիվերջոյ չէի գիտեր ինչ բանի վերագրել այդ բացառիկ ու գրեթէ հիւանդագին պնդումը։

Այսպէս անցեց քանի մը օր, հինգ կամ վեց, որոնց ընթացքին ոչ մէկ խօսք մատնեց այն պատճառը որուն համար խօսակցութեան այս նիւթը իրեն համար ծանրակշիռ կը դառնար։ Բայց այս կարեւորութիւնը բացայայտ եղաւ ինծի համար, երբ պտոյտի մը պահուն, անոր պատահմամբ ըսի թէ հոս իմ բնակութիւնս վերջանալու մօտ է եւ թէ կը խորհէի մեկնիլ վաղուան յաջորդ օրը։ Այն ատեն անոր դէմքը, որ սովորաբար այնքան խաղաղ էր, յանկարծ արտակարգօրէն պրկուած երեւոյթ մը առաւ եւ իր ծովու պէս գորշ աչքերուն վրայէն անցաւ կարծես թէ ամպի ստուերը.

— Մե՛ղք։ Տակաւին այնքան շատ նիւթ պիտի ունենայի վիճաբանելիք ձեզի հետ, ըսաւ ան։

Եւ այդ վայրկեանէն սկսած, որոշ յուզում մը, մտահոգութիւն մը մատնեց որ, խօսած միջոցին ուրիշ բանի վրայ կը մտածէր, բան մը որ զինքը բուռն կերպով կը զբաղեցնէր ու կը հեռացնէր մեր խօսակցութենէն։ Յետոյ ինքն ալ նեղուեցաւ իր այս մտացրիւ վիճակէն, վասնզի կարճատեւ լռութենէ մը ետքը, յանկարծ ինծի երկարեց ձեռքը յայտարարելով.

— Կը տեսնեմ որ յստակօրէն չեմ կրնար արտայայտել ինչ որ պիտի ուզէի ըսել ձեզի, կը նախընտրեմ գրել։

Եւ դէպի պանդոկ ուղղուեցաւ աւելի արագ քայլով մը զոր սովորաբար վարժուած չէի իր քով տեսնելու։

Արդարեւ, իրիկունը, ճաշէն քիչ ժամանակ առաջ սենեակիս մէջ գտայ կորովի ու համարձակ գիրով նամակ մը։ Դժբախտաբար երիտասարդ տարիներուս անհոգութիւն ցոյց տուած եմ այն թղթակցութեանց նկատմամբ զորս երիտասարդական տարիներուս մէջ ստացած եմ, այնպէս որ չեմ կրնար վերարտադրել անոր նամակին բնագիրը— ու կը պարտաւորիմ գոհանալ անոր պարունակութիւնը վեր ի վերոյ նշանակելով— թոյլտուութիւնս կը խնդրէր ինծի պատմել իր կեանքին մէկ դրուագը։

Այս դէպքը, կը գրէր ան, այնքան հին էր որ այլեւս մաս չէր կազմեր իր ներկայ կեանքին եւ նկատելով որ կը մեկնէի վաղուան յաջորդ օրը, իրեն համար դիւրին կ'ըլլար խօսիլ իրողութեան մը մասին որ աւելի քան քսան տարիներ զինքը զբաղեցուցած ու տանջած էր ներքնապէս։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 31 ՄԱՐՏ 1932

31 MARS 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1844

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԸ ՀԱՏՆԻՆ ԲԱՐԱԿ_ԲԱՐԱԿ

Երկար ատենէ ի վեր, կը խորշինք այս էջին վրայ արձանագրել անցնելը այն քաղցրելի ախտին որ կը կոչուի «բարակ ցաւ», ժողովրդական պատկերալից բացատրութեամբ։

Կը խորշինք՝ տեսակ մը փափկանկատութեամբ։ Եւ յետոյ անոր համար որ, դժուա՛ր է գործնական ելք մը ցոյց տալ, ցաւը մատնանշելէ յետոյ։

Մեր լուրերու բաժնին մէջ, վերջերս աւելի յաճախ կ'երեւան մահեր՝ հիւծախտէն։ Եւ ամէնէն թարմ տարիքին մէջ։

Այս տողերը գրած ատեն, աչքի առջեւ ունինք երկու նամակներ։ Մէկը՝ Մարսէյլէն, որ կը հաղորդէ կարինեցի որբի մը մահը։ Միւսը՝ Կրընոպլէն, որ անհատսիկ.

— «Զատկի առթիւ, Ա. Ե. կարմիր խաչի երկու անդամուհիներ այցելեցին հայ հիւանդներուն, թէ Սանաթորիոմին եւ թէ քաղաքային Հիւանդանոցին մէջ։ Ամէնը մէկ 15 հիւանդներ են, բայց ամէնէն կսկծալին թոքախտաւորներու վիճակն է։ Հինգ թոքախտաւորներ կան, որոնց մէկը, երիտասարդ գրող մը, ոչ իսկ երկու խօսք կրցաւ ընել։ Մօտ հինգ ամիսէ սանաթորիոմը կը գտնուի, բայց մենք լուր չունէինք։

«Այս տղան սափրիչ նշանակուեր է հիւանդներուն վրայ, եւ Զատկի առաջին օրը շատ աշխատած ըլլալով, կրկին տկարացեր եւ յաջորդ օրը անկողին ինկեր է։ Այսօր դարձեալ մեր անդամուհիներէն տիկին մը յատկապէս գնաց եւ թարմ հաւկիթ եւ գրպանի ծախք տարաւ։ Ուրիշի մը 'միջոցաւ ալ խորհուրդ տուինք որ չաշխատի։ Զրի մտած է հիւանդանոց եւ կարելի է հոգալ ծախքերը»։

Ասոնք՝ մեզի հասած տեղեկութիւններն են միայն։ Ամէն օր կ'իմանանք ուրիշներ ալ, Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ, բայց մեզի համար անգամ դժուար է ներկայացնել ամբողջական պատկերը։

Այս առթիւ, հարցում մը,— Հայ Բժշկական Միութիւնը եւ Կարմիր Խաչերը պարտականութիւն չե՞ն սեպեր երեւան հանել ամբողջ պատկերը, ստուգելով գոնէ հիւանդանոցներու մէջ ինկած դժբախտներու թիւը։ Ակադեմական զեկուցումները կամ հանդէս-երեկոյթները իրենց կարգին։ Բայց այս խնդիրն ալ մաս չի՞ կազմեր իրենց կոչումին...

Տաղտկալի պիտի ըլլար գրել ու ճառել հիւանդութեան պատճառներու մասին։ Ցեխին բանուորն ալ բաւական բան գիտէ, տասը տարի վայելած ըլլալով այս պողոտաներուն չարն ու բարին։

Մեր միտքը կը չարչրկուի աւելի կենսական հարցով մը — ի՞նչ ընել, ի՞նչպէս ընել, որ կարելի եղածին չափ ազատ մնան ախտէն, կամ փարակուելէ յետոյ, քիչ մը տանելի կեանք ունենան։ Մանաւանդ որ, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ երիտասարդներ են, եւ կրնան եթէ ոչ փրկուիլ, գոնէ նուազ տառապիլ։

Ծրագիրներ շատ կան սեղանի վրայ, սկսելով Հայկական Ապաքինարանի մը հաստատումէն։

Հաւատք չունենալով խոշոր ծրագիրներու յաջողութեան վրայ, մենք պիտի առաջարկէինք փնտռել համեստ, բայց գործնական միջոցներ։

Այսօր դժուար է գտնել Գաղէզ Արթին մը, որ հիւանդանոց շինէ։ Մարդոց բարեգործական ըմբռնումներն ալ նօսրացած, տժգոյն, սահմանափակ ձեւեր առած են։

Ուրեմն, փոխանակ սպասելու որ ունեւոր մը պարտականութիւն սեպէ Դարմանատուն մը հիմնել Եւրոպայի մէջ, խորհինք աւելի արդիւնաւոր դարձնել մեր ժողովրդական միջոցները։ Որովհետեւ, ցաւը կը ճարակի եւ արդէն աղէտի մը հանգամանքն առած է։

Պոլսոյ մէջ, դժնդակ պայմաններու տակ, դպրոց, եկեղեցի, աղքատախնամ եւ ազգ. խնամատարութիւն կը պահեն, պարզապէս ձեռք ձեռքի տալով եւ օժանդակ միութիւններ կազմելով։

Այստեղ, Եւրոպայի մէջ, աւելի լայն միջոցներ ունենալով հանդերձ, չունինք ուժասպառ Պոլսին հոգերը։

Արդ, ինչո՞ւ կարելի աջակցութիւնը չընծայել Կարմիր Խաչերուն, որպէս զի կարենան սպեղանի հասցնել, ամէն ուր որ կը հասնին իրենց աչքն ու ձեռքը։

Դժուա՞ր է հարիւրաւորներու, նոյն իսկ հազարաւորներու բարձրացնել այդ կազմակերպութեանց անդամներուն եւ անդամուհիներուն թիւը, մանաւանդ որ այնքան ճղճիմ գումար մը կը կազմէ անդամավճարը։

Ամէն տեղ ալ, ունինք բազմութիւններ որ կը սիրեն Բարի Սամարացիի գործ կատարել։ Կարեւորը՝ զանոնք շարժման մէջ դնելն է։

Բոլորի սրտին կը խօսի Նոր սերունդի փրկութեան խնդիրը։ Փրկութիւն՝ ոչ միայն հոգեպէս, այլ եւ ֆիզիքապէս։ Եւ եթէ այրերը կը խուսափին նախաձեռնութենէ, հապա ի՞նչ կը բանին կիները։ Ափ մը կիներ էին որ, Ազգանուէր կազմակերպեցին ու պահեցին, համիտեան խաւարին եւ բռնութեան մէջ։ Դարձեալ ափ մը կիներ են որ մինչեւ այսօր — յիսուն տարիէ ի վեր — կանգուն կը պահեն Դպրոցասէրը, շրջանէ շրջան եւ երկիրէ երկիր։

«Երբ կինը ուզէ, Աստուած ալ կ'ուզէ», ըսեր են հները։

Իսկ երբ Հայուհին ուզէ, Աստուած ոչ միայն կը խոնարհի, այլեւ կ'օգնէ։

Գէթ այսպէս կը հաւատան մեր մայրերը։ Եւ այդպէս ալ տեսեր ենք մինչեւ այսօր, շատ աւելի դժնդակ պայմաններու մէջ։

Անհրաժեշտ է ցանց մը, համատարած եւ խոր ցանց մը, ճակատ յարդարելու համար բարակ ցաւին դէմ։ Ի նպաստ անոր զոհերուն։

Փարիզի Բժշկական Միութիւնն ալ կրնայ — պարտաւոր է — գործօն դեր կատարել այս կազմակերպութեան համար, հովանաւորելով զայն կամ աջակցելով անոր։

Այսօր տասնեակներով, վաղը աւելի մեծ թիւով պիտի հալին մեր երիտասարդները, բարակ-բարակ՝ Գալարուելով բարակ ցաւի մագիլներուն տակ։

Քրէական յանցանք է՝ միջոց ունենալ եւ անճրկիլ։

Շ.

ՄԱՀ ՖԻԼԻՓՓՕ ԹՈՒՐԱԹԻԻ

Իտալական ընկերվարութեան յայտնի դէմքերէն Ֆիլիփփօ Թուրաթի մեռաւ նախորդ օր Փարիզի մէջ։

Թուրաթիի մահով մեծ կորուստ մըն է որ կը կրէ իտալական ընկերվարութիւնը, ինչպէս նաեւ միջազգային ընկերվարութիւնը, որոնց ամէնէն նշանակելի դէմքերէն մին էր։

Ծնած՝ 1857ին, իր ամբողջ կեանքը նուիրած էր ընկերվարութեան եւ աշխատաւորութեան դատին։ 1895էն ի վեր՝ երեսփոխան ընտրուած էր իտալական խորհրդարանին ուր աւելի քան 30 տարի, բերանն եղաւ իտալիոյ աշխատաւոր դասակարգին։

Իտալիոյ մէջ Ֆաշիզմի յաղթանակէն յետոյ, Մուսոլինի չէր կրնար ամրացնել իր իշխանութիւնը, քանի Թուրաթի հոն էր եւ կը կանգնէր ցուցէին դէմ, ժողովուրդը հրաւիրելով ընդդիմութեան։ Այնպէս որ, Մաթէոթթիի սպանութենէն յետոյ, Թուրաթիի կեանքն ալ միշտ վտանգուած էր։ Սակայն, անվեհեր պայքարողը ո՛չ մէկ վախ կը զգար։

1927ին, երբ ահաբեկումը ամէն կարելիութիւն ջնջեց՝ կազմակերպուած պայքար մղելու Ֆաշիզմի դէմ, Թուրաթիի բարեկամները ստիպեցին վերջապէս զինքը որ մեկնի երկրէն։ Սեւ շապկաւորներու հսկողութեան եւ աքսորի սպառնալիքին տակ, յօժարեցաւ հեռանալ հայրենիքէն՝ արտասահմանի մէջ վերակազմելու համար իտալիոյ մէջ քայքայուած կուսակցութիւնը։

Թուրաթի Ֆրանսա հասաւ վտանգաւոր փախուստէ մը վերջ ուր ինքը եւ իր ընկերները քիչ մնաց որ իրենց 'կեանքը վրայ տային։ Այդ թուականէն ասդին, կը մնար Ֆրանսա։ Մինչեւ վերջին օրերը գործօն մասնակցութիւն մը բերաւ իտալական ընկերվարութեան, իր երիտասարդ ընկերներուն տրամադրելով իր մեծ փորձառութիւնը եւ անսպառ կորովը։

Եւ երբ դժնդակ պահերու մէջ, զօրս միայն քաղաքական տարագիրները կրնան ճանչնալ, մէկը կը սկսէր վհատիլ, կը բաւէր որ Թուրաթի խօսէր անոր, անոր հաղորդէր ընկերվարութեան եւ աշխատաւորութեան վերջին յաղթանակի իր աննկուն հաւատքը։ Թուրաթիի օրինակը քաջութիւն եւ կորով կուտար։

■■■

Ֆրանքեւգերման ժողով մը

Ապրիլ 11ին, Փարիզի մէջ պիտի գումարուի Ֆրանքեւգերման տնտեսական յանձնախումբը, որուն մեծ կարեւորութիւն կը տրուի, նկատի ունենալով քննուելիք հարցերը։

Այս յանձնախումբը ուրիշ հարցերու կարգին, պիտի քննէ նաեւ ներածման չափացոյցերու եւ առեւտրական դաշնագրերու փոփոխման հարցերը։

Գերմանիոյ գնումները

Ոսկեպահանքի միջամտութեան վրայ, գերման կառավարութիւնը որոշեց ապրիլ ամսուան համար, ներածող վաճառականներուն տրամադրել հարիւրին 55ը միայն օտար դրամական քանակին, որ նախապէս որոշուած էր ապրիլի համար։

Այս որոշումը կը նշանակէ թէ արտածումներու վրայ՝ ներածումներու անհամեմատ յաւելման հետեւանքով, գերման կառավարութիւնը կը ձգտի անուղղակի միջոցներով սահմանափակել օտար երկիրներէ գնումները։

Ստալին ծանր հիւանդ

Մէկ քանի օրէ ի վեր, շարունակաբար Պերլինէն տրուած լուրերու համաձայն, Ջղային հիւանդութեանց մասնագէտ գերման բժիշկ մը, Մոսկուայի մէջ՝ կարգ մը դասախօսութիւններ տալու պատրուակով, կը դարմանէ Ստալինը, որ ջղային հիւանդութեան բռնուած է։ Մասնաւորաբար յիշողութիւնը տկարացած է եղեր։ Կ'ըսուի նաեւ թէ քաղգկեղի մասնագէտ լեհ բժիշկներ ալ կը հսկեն Ստալինի առողջութեան վրայ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Դանուբեան Դաշնակցութիւնը

Մեծ պետութեանց խորհրդակցութիւնը

Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Թարտիէօ ընկերակցութեամբ ելմտական նախարարին, կիրակի օր կը մեկնի Լոնտոն։

Գալով չորս մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներու ժողովին, որ պիտի մշակէ դանուբեան հինգ երկիրներու ուղղուելիք հրաւէրը, կացութիւնը հետեւեալն է։

Այս հաւաքոյթին սկզբունքը ընդունուած է բոլորին կողմէ։ Սակայն կարելի չէ եղած անոր թուականը ճշդել, որովհետեւ, դեռ յայտնի չէ թէ մասնակցող պետութեանց ներկայացուցիչները ազատ պիտի ըլլա՞ն այդ օր։

Անգլիոյ քաղաքական շրջանակները պէտքը կը զգան տարբերութիւնը ճշդելու երկու լուրերու, որոնք իրարու հետ շփոթուած են.—Պ. Թարտիէօյի Լոնտոն այցելութիւնը եւ մեծ պետութեանց խորհրդակցութիւնը։

Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը կը ճշդէ թէ որ եւ է պաշտօնական հրաւէր չէ ուղղուած այս հաւաքոյթին համար՝ չորս մեծ պետութեանց։ Այս մասին, միայն այդ պետութեանց կարծիքը շօշափուած է Լոնտոնի իրենց ներկայացուցիչներուն միջոցաւ։ Նպաստաւոր պատասխան ստացուած է Հռոմէն եւ Պերլինէն։

Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանին յանձնուած գրութեամբ մը, Անգլիա իր տեսակէտը կը պարզէ դանուբեան հարցին մասին։

Ֆրանսայի վարչապետը համամիտ ըլլալով Անգլիոյ վարչապետին հետ տեսակցութեան մը, հրաւէր ստացած է մեկնելու Լոնտոն։

Չորս պետութեանց հաւաքոյթէն առաջ ուրեմն, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վարչապետները պիտի տեսակցին Լոնտոնի մէջ։ Բացի դանուբեան տնտեսական ծրագրէն, հաւանական կը նկատուի որ տեսակցութեան ընթացքին, քննուի նաեւ հատուցումներու հարցը։

Պերլինի քաղաքական շրջանակները շատ գոհ են որ Անգլիա թեյադրած է, դանուբեան հարցին լուծման համար, ամէնէն առաջ համաձայնութիւն գոյացնել մեծ պետութեանց միջեւ, եւ այս հաւաքոյթի թուականին մեծ կարեւորութիւն կուտան։ Որովհետեւ, այդ հաւաքոյթին Գերմանիոյ ներկայացուցիչը կրնայ ըլլալ կ'ըսեն, վարչապետ Պ. Պրիւնինկ։ Արդ, Պ. Պրիւնինկ յառաջիկայ ամբողջ շաբթուան ընթացքին, զբաղած պիտի ըլլայ նախագահական երկրորդ քուէարկութեան առթիւ, տենդագին գործունէութեամբ։ Ճիշդ այդ պատրուակով ալ Գերմանիա կը փափաքի որ չորս պետութեանց հաւաքոյթի թուականը նշանակուի այս ուրբաթ օր։

Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Թեվֆիք Րիւշտի Խալք կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակին առջեւ, երկար բացատրութիւններ տուաւ Թեհրանի, Մոսկուայի եւ Ժընեւի մէջ, իր կատարած աշխատանքներուն մասին։ Արտաքին գործավարը՝ մանաւորաբար երկար մանրամասնութիւններ տուաւ Թուրքեւպարսիկ սահմանային համաձայնութեան եւ իրաւախոհութեան դաշնագրին մասին։ Թեվֆիք Րիւշտիի բացատրութիւնները գոհունակութիւն պատճառեցին։ Թուրքեւպարսիկ սահմանային համաձայնութիւնը եւ իրաւախոհութեան դաշնագիրը Ազգ. Մեծ Ժողովին կողմէ պիտի վաւերացուին այս օրերս եւ յետոյ վաւերագրերու փոխանակումը տեղի պիտի ունենայ Էնկիւրիի եւ Թեհրանի միջեւ։

Թեվֆիք Րիւշտի վերադեցաւ իր եւ Ըսմէթ փաշայի մօտ ատենէն դէպի Մոսկուա եւ Հռոմ կատարելիք ճամբորդութեան ծրագրով։ Եթէ արդելք մը չպատահի, Թուրքիոյ վարչապետն եւ արտաքին գործավարը Էնկիւրիէն դէպի Մոսկուա պիտի մեկնին ապրիլի վերջը։ Հռոմ այցելութիւնը տեղի ունենայ աւելի յետոյ։

Վենիզելոս կը մնայ գործի գլուխ

Ազգային կառավարութիւն մը կազմելու համար թափուած ջանքերը 'որեւէ արդիւնք տուած չըլլալով, Պ. Վէնիզելոս կը շարունակէ մնալ Յունաստանի կառավարութեան գլուխը։ Խորհրդարանին աշխատանքները վերսկսան նախորդ օր։

Թերթերը կը հաղորդեն թէ Յունաստան պիտի վճարէ արտաքին պարտքերու ապրիլ 1ի տոկոսները։

Աջ ընդդիմադիրներու պետը յայտնեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ անմիջական ընտրութեան պահանջ պիտի դնէ, որպէսզի Յունաստան, Լօզանի խորհրդաժողովին ներկայանայ երկրին մեծամասնութեան կռթնած ուժեղ կառավարութեամբ մը։

Պ. Վէնիզելոս Ժընեւ պիտի մեկնի ապրիլ 7ին։

Իռլանտա Անգլիոյ դէմ

Հաւատարմութեան երդումի եւ կալուածական-հողային տարեվճարներու մասին՝ Անգլիոյ ծանուցագրին տրուելիք պատասխանին շուրջ՝ համաձայնութիւն գոյացաւ Իրլանտայի դահլիճին մէջ։ Այս պատասխանը հաւանաբար անգլիական կառավարութեան պիտի յանձնուի Լոնտոնի իրլանտական ներկայացուցչին միջոցաւ։

Իր պատասխանին մէջ, իրլանտական կառավարութիւնը կը հաստատէ թէ ապրիլ 20ին, իրլանտական խորհրդարանի վերաբացման, պիտի ներկայացնէ օրինագիծ մը, պահանջելով սահմանադրական փոփոխութիւններ եւ հաւատարմութեան երդման ջնջումը։

Անգլիոյ անկախ աշխատաւորականներու ընդհ. ժողովին մէջ, երեսփոխան մը, ներկայացուց բանաձեւ մը, որով կը յայտարարուի թէ ընդհ. ժողովը կ'ընդունի որ Իրլանտա իրաւունք ունի ինքնիսկ որոշելու իր կառավարութեան ձեւը։ Այս բանաձեւը անգլիական կառավարութենէն կը պահանջէ կատարեալ հաւասարութեան հիման վրայ, Իրլանտայի հետ բանակցիլ երդման եւ տարեվճարներու հարցին մասին։

Բանաձեւը ընդունուեցաւ։

Կոմիտաճիները կը գործեն

Նեվրոքոփի թաղապետութեան եւ մակեդոնական կուսակցութեան միջեւ վէճ մը ծագած ըլլալով, կոմիտաճիները ձերբակալեցին այս քաղաքի թաղապետական խորհրդականներէն երեք հոգի, որոնք Սոֆիա գացեր էին բողոքելու համար իրենց քաղաքին մէջ՝ կոմիտաճիներու անհանդուրժելի գործունէութեան դէմ։

Այս երեք խորհրդականները ընտրուեր էին վերջին թաղապետական ընտրութիւններուն, ընդդէմ մակեդոնական կուսակցութեան թեկնածուներուն։

Խորհրդականներու ձերբակալումը մեծ յուզում պատճառած է քաղաքին բնակչութեան, որ հրապարակային հաւաքոյթի մը մէջ, պահանջ դրաւ խիստ հետապնդում կատարել ընդդէմ կոմիտաճիներուն։

«ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ»

Ստացանք Յ. Օշականի վէպին 3րդ պրակը (զոյգ), որ վարպետի մը վրձինով կը պատկերացնէ Հաճի Արթինի մահը եւ անոր փառքին կործանումը, անոր հարստութեան եւ կալուածներուն աւերումը եւ պալատին հրկիզումը։

Ստացած ենք նաեւ Ա. եւ Բ. պրակէն՝ նախապէս արձանագրուած բաժանորդներու համար։

Բաժանորդներու թիւը աւելցած ըլլալով, կը խնդրենք Յուսաբերի խմբագրութենէն 25 օրինակ եւս աւելցնել մեզի սահմանուած քանակութեան վրայ, սկսած Ա. պրակէն։

Հնդկական խռովութիւնները

Պոմպէյի մէջ ցուցարարներու խումբ մը յարձակում գործեց անգլիական վարժարանի մը վրայ։ Պաշտօնեայ մը վիրաւորուեցաւ։ Նիւթական մեծ վնասներ կան։ Քանդուած են գիտական թանկարժէք գործիքներ։ Հարիւրի չափ ցուցարարներ ձերբակալուեցան։

Պոմպէյէն տրուած լուր մը կը հաղորդէ թէ կառավարութիւնը որ կը յուսար զսպել Կանտին եւ Ազգ. խորհուրդը, անելի մատնուած է ներկայիս։

Տիկին Նէտու որուն թելադրուած էր բանակցութեան մտնել, կացութիւնը քննելէ յետոյ, յայտարարեց թէ Հնդիկ խորհուրդը՝ երբեք նախաձեռնարկ չպիտի ըլլայ խաղաղեցման բանակցութիւններու մէջ մտնելու։

Ատկից զատ, հնդիկ մահմետականները հիմա ամենէն աւելի կը կասկածին Անգլիացիներէն թէ գէշ տրամադրութիւններ կը սնուցանեն իրենց հանդէպ։

Լինտպերկի տղան ե՞րբ պիտի յանձնուի

Առեւանգիչներուն հետ բանակցող երեք Ամերիկացիներէն մէկը՝ պատուելին, յայտնեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ բանակցութիւնները ամէնէն շօշափելի արդիւնքը տուած են եւ մեծ յոյս յայտնեց թէ շատ չանցած տղեկը պիտի յանձնուի ծնողքին։

Իբր թէ Լինտպէրկ հրաման տուած է իր մեքենավարներուն, կազմ ու պատրաստ պահելու իր օդանաւը, առաջին առթիւ մեկնելու եւ առնելու համար իր տղեկը։

Ոստիկանութիւնը սակայն, կը շարունակէ թերահաւատ մնալ։

Ամերիկայի բացը գոցելու համար

Յատուկ յանձնախումբը, ամերիկեան երեսփ. ժողովին յանձնեց օրինագիծ մը, որով ելմտացոյցին բացը գոցելու համար, կ'առաջարկէ երկու միլիառ 261 միլիոն տոլարի նոր տուրքեր հաստատել։

Օրինագծին մէջ տուրքեր նշանակուած են սակարանի մէջ արժեթուղթերու եւ պարտաթուղթերու վճարման, առեւտրական կառքերու եւ անհատական ինքնաշարժներու, ինչպէս նաեւ ներկայացումներու, հոտեղէնի, գոհարեղէնի, ձայնագիր գործիքներու վրայ, եւլն.։

Ատկից զատ, տուրք պիտի գանձուի տարեկան 6000 տոլարի հասնող աշխատավարձքերուն վրայ։ Այս գումարը նախապէս 10 հազար էր։

Զատկի զոհերը

Զատկի արձակուրդին առթիւ, մեծ քաղաքներէ, մանաւանդ Փարիզէն դէպի գիւղերը երթեւեկը կը շատնայ եւ ճամբաները կը խճողուին ինքնաշարժներու բազմութեամբ մը։ Արկածներու առաջքն առնելու համար, ամէն քաղաքապետութիւն պարտք կը սեպէ իր շրջանի ճամբաները եզերել խոհեմութիւն թելադրող ծանուցագրերով։ Հակառակ ասոր սակայն, Զատիկը այս տարի եւս բաւական զոհեր խլեց ճամբաներուն վրայ,—34 մեռեալ, 120 վիրաւոր։

ՁՐՈՅՑ ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ ՀԵՏ

ՈՒՇ ԼԻՆԻ՝ ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ

Գրոց-բրոց ընկեր մը անցած օր կը գանգատէր թէ Զօպանեանի դասախօսութեան մէջէն միմիայն երեք-չորս սխալ մատնանշեր եմ, ուրիշ առիթի ձգելով անդրադառնալ մնացած այլանդակութիւններուն:

«Աւելի հանգամանօրէն» կը պնդէր բարեկամս:

«Վա՜յ քեզ քաղաք, պատասխանեցի իրեն, եթէ մանուկ կը կարծէք Զօպանեանը, թողէք որ խօսածը թանձրացնէ ճերմակի վրայ սեւով, որովհետեւ լեզուն ոսկոր չունի: Հակառակ պարագային առաջին անգամը չէ որ պիտի պօռար՝ ես ատանկ բան չէի ըսած: Եւ մատնանշուածը սրբագրելէ կամ վերցնելէ ետք, նորէն մեզի պիտի ներկանար իր անիրաւուած գոհի կամ Պարոնեանի բանաստեղծին սրտառուչ տիպարովը»:

Չէ՛, այդ ծուղակը ինկողը չեմ: Ուշ լինի՝ նուշ լինի:

×

Մեր զրոյցին ուրիշ նիւթ կայ հիմա, շատ աւելի ուշագրաւ: «Իմ Անահիտիս մէջ երեւցած Գ. Ֆընտգլեանի զմայլելի Թարգմանութիւնը»:

Այդ «զմայլելին» լոյս աշխարհ եկած է 1904ին: Ուրեմն աւելի քան քառորդ դար առաջ: Եւ վստահօրէն գիտեմ թէ պարսկահայ բարեկամներս դեռ անտեղեակ պիտի մնային անոր գոյութեան, եթէ չըլլար Զօպանեանի ձախորդ «ելոյթ»ը:

Աւելին կայ: Այս զրոյցին մէջ պիտի երեւայ, 28 տարի ուշացած գրախօսականը Ֆընտգլեանի գործին:

Տեղը չէ՞ կրկնել՝ «Ուշ լինի՝ նուշ լինի»: Իսկ եթէ «փուշ լինի» խեղճ Ֆնտգլեանին համար, մեղքը այդ առիթը ստեղծող «չէյթան»ին վիզը:

Ֆնտգլեանի խօսքով իր գիրքը կը պարունակէ «Պօլիբն» ծանօթ ձեռագրին քառեակներուն թարգմանութիւնը: «Պարսկերէն բնագրէն» կը վկայէ գրքին կողքը: «Զարմանալի բնագիր», պիտի մտածէր ձեր ջոբեպան Սարգիսը անոր մէջի փրէնկացած «սաքի»ն տեսնելով: Ա՛յ այդ չարաբաստիկ «սաղի»ն...: Անցնինք:

Որեւէ թարգմանութիւն չի՞ ձգտիր վերարտադրել հեղինակին մտքի եւ արուեստի գեղեցկութիւնը, հաւատարմօրէն՝ որքան որ կարելի է: Բայց թարգմանողը ստիպուած է, ընտրած հեղինակին համեմատ, իր ճիգերը կեդրոնացնելկա՛մ առաջինին կա՛մ երկրորդին վրայ:

Մասնաւորելով Օմար Խայեամը իր մէջ կը գտնենք՝ ամենանուրբ հեգնանք, իմաստասիրական որոշ դաւանանք, բառախաղ, խնամուած արուեստ, բառերու երաժշտականութիւն, աւելի կամ նուազ չափով թաքուն ակնարկներ, քառեակի մը սեղմ ձեւին մէջ խտացած հատուոճ, լեզուի ներդաշնակութիւն եւ գեղեցկութիւն եւ այս ամէնը... յանգաւոր:

Կարելի՞ է այս ամէնը միասին վերարտադրել օտար լեզուի մը մէջ: Ո՛չ:

Թարգմանողը պարտաւոր է իր նախընտրած գեղեցկութիւնները փրկելու համար զոհաբերել մնացածը: Խայեամի գործը նման է Իսֆահանի հոտաւէտ գինիին: Թարգմանողը ստիպուած է ջուր խառնել անոր եւ փոխադրել օտար շիշի մը մէջ: Հարցը կարելի եղածին չափ քիչ ջուր խառնելուն եւ փրկելուն մէջ է գոնէ մէկ մասը անոր բնական «արոմա»ին: Փրկել ամբողջութիւնը՝ անկարելի է:

Խայեամի թարգմանութեանց պարագան առնելով, Միրզայեանց նախընտրած է գեղեցիկ յանգը եւ լեզուական ներդաշնակութիւնը, զոհելով յաճախ իմաստին եւ հեգնանքին նրբութիւնները:

Իմ Զարըզ բարեկամս, աւա՛ղ, դոյլ մը ջուրի մէջ խեղդեր է Օմարի բաժակ մը գինին, ձեռք բերելու համար բանաստեղծութիւն մը, յանգաւո՛ր, բայց աղքատ:

Լ. Մ. զոհեր է յանգերու ներդաշնակութիւնը, կարծելով որ Խայեամի մեծագոյն արժանիքը իր իմաստասիրութեան եւ հեգնանքին գեղեցկութեան մէջն է: Որով ջանացեր է փրկել Խայեամի իմաստը, անոր ոճին ուժգնութիւնը եւ քառեակին սեղմ ու ազդու ձեւը:

Յաջողե՞ր է: «Խօսա մի տանէտ»: Իսկ Գ. Ֆնտգլեան յաջողեր է Նիշափուրի հրաշալի գինին փոխել ...քացախի:

Թարգմաներ է արձակ, ուրեմն կարելի էր պահել իմաստին գեղեցկութիւնը: Չափ չէ պահեր, ուրեմն կարելի էր վերարտադրել, նոյնիսկ բացատրական ձեւով, հեգնանքը եւ քօղարկուած ակնարկութիւնները: Իր գրքին մէջ, որ հաշուետոմարի ծաւալը ունի, կրնար տողերը լայնօրէն փռել եւ գոնէ մեր հասկցած հայերէնովը ըսել ըսելիքը: Նախընտրեր է Շանկխայերէնը: Զօպանեան որ 28 տարի առաջ ապահովաբար հայերէն գիտէր, տեսեր, կարդացեր եւ գոչեր է «Զմայլելի՜»: Տպեր եւ «առաջին անգամ հայ ազգին ճանչցուցեր է մինչեւ 20րդ դար անծանօթ մնացած» Նիշափուրցին:

Անցնինք քառեակներու քննութեան:

×

Թարգմանուած քառեակներէն ջանացեր եմ նմուշի համար զատել մէկ-երկուքը որոնց բնագիրը գուշակել կարելի է: Նպատակս է պարսկահայ բարեկամներուս համար դիւրացնել բաղդատութիւնը Խայեամի բնագրին հետ:

Առէք սա մէկը Գ. Ֆնտգլեանի թարգմանածներէն՝

գինի կը խմեմ ես ինչպէս ամէն
մարդ ինծի պէս ճանաչող է.
իմ գինի խմելս Անոր համար թեթեւ
բան է,
իմ գինի խմելս Աստուած սկիզբէն
գիտէր,
եթէ գինի չխմեմ՝ Աստուծոյ գիտութիւնը անգիտութիւն կ'ըլլայ:

Երբ թարգմանողը կաշկանդուած չէ չափի եւ յանգի ճիրաններուն մէջ, ի՞նչն է որ զինքը կը ստիպէ Խայեամի բերանը դնել այս պատուելիական բնաբանը:

Յանգ եւ չափ փնտռողը ըսենք թէ կրնայ արդարանալ հեղինակէն շեղելով, իսկ Գ. Ֆ.ի նման ձեռքը-ոտքը ազատ թարգմանիչը ինչո՞ւ պէտքը զգացեր է բնագրէն հեռանալ եւ երկու անգամ կրկնել «իմ գինի խմելս»: Բնագրին մէջ Խայեամ նախ իրեն նմանող անձը կ'արդարացնէ երկրորդ տողին մէջ եւ իր մասին կը խօսի երրորդին մէջ: Յետոյ՝ Աստուծոյ անգիտութեան կամ անտեղեակութեան հարցը չէ որ յուզուած է, այլ ուղղակի աստուածային «տգիտութեան», ակնարկելով իսլամ կրօնքին մէկ որոշ վարդապետութեան:

Լ. Մ. այդ քառեակը թարգմաներ է.

գինի կը խմեմ, եւ ով որ ինծ պէս կը
սիրէ գինին,
գինարբուքն անոր, Աստուծոյ աչքին
մեղք չունի երբէք,
գինի խմելս, գիտէ՛ր Ան արդէն առաջագունէն.
Թէ որ չի խմեմ, գիտութիւնն Անոր
կ'ըլլայ ջերկուած:

Խայեամ իր ամէնէն գեղեցիկ քառեակներէն մէկ քանին նուիրած է Նիշաբուրի պարապատան առջեւ կաւը շաղող բրուտին:

Գ. Ֆ. պէտքը տեսեր է խեղճ բրուտը երդիքի մը վրայ հանելու: Այդ միջոցին ինքնաշա՞րժ մը կ'անցնէր արդեօք: Եւ երգել տուեր է անոր ճիշդ լրագրական ոճիր-արկածներու լեզուով:

ցան մը երդիքին վրայ տեսայ մարդ-
մը առանձին,
Որ կաւը կը կոխկրտէր ու զայն կ'արհամարհէր.
Այն կաւը խորհրդաւոր լեզւով անոր
ըսաւ.
«գիտցի՛ր որ դուն ալ ինծի պէս բաւական պիտի կոխկրտուիս:»

Ուղղակի գիւտ էայդ «բաւական»ը: Կատակը մէկդի երեւակայեցէք որ երբէք չէիք լսած Խայեամի անունը, եւ այս ահաւոր տափակութիւնը ձեզի հրամցնեցաւ իբրեւ համաշխարհային գրականութեան էջերէն փրցուած կտոր մը: Ձեր տպաւորութիւնը Խայեամի մասին գրի առէք եւ ղրկեցէք Զօպանեանին...:

Նոյն քառեակը Միրզայեանցէն՝

Երէկ ես տեսայ, որ կաւի գլխին
Ջարկում էր ոտքով մի բրուտ վարպետ,
կաւն ասաց նորան իւր անձայն լեզուով,
«Քո պէս էի ես, լա՛ւ վարուիր ինձ
հետ»:

×

Առնենք սա «զմայլելի»ին՝

վարդերու եղանակին, գետափը,—
մարգին եզերքը,
մէկ, երկու, երեք ընկերներով ու
հուրիկերպիկ խաղակցով մը,
Յաւա՛շ բեր բաժակը, զի այգուն
խմիչքը խմողները
Համգիստ են մզկիթէն ու անկախ
սինակոկէն:

Նման այլանդակութիւն մը լրջօրէն բնագրին քովը դնելն իսկ սրբապղծութիւն պիտի ըլլար: Կը բաւէ ուսումնասիրել իբրեւ նմուշ Ֆընտգլեանի Շանկխայերէնին:

Ո՞ւր կորսուեր է առաջին երկու տողին բայը: Աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար մէկէն մինչեւ քսան համրել, փոխանակ երկուքով բաւականանալու:

Արդեօք ի՞նչ տեսակ «ճանավար» է հուրիկերպիկը: Ի՞նչ պիտի խաղան: Հապա սա «այգուն խմի՛չքը»: Մարդ աստուծոյ, ըսէիր պարզօրէն թէ «գետափը եւ մարգին եզերքը իրարու դէմ ֆութպոլի մրցում մը ունեցեր են: Գետափը յաղթեր է հուրիկերպիկ մարգին մէկի դէմ երկու-երեք կոլով: Յետոյ մզկիթին մէջ հանգիստ ըրեր են»: Գոնէ Խայեամի ոգիին աւելի մօտիկ կ'ըլլար քառեակդ:

Ուրիշ մը՝

Աճա մենք ու գինի ու գինետան
նստարան ու աւեր օճախ,
Անփոյթ՝ փրկութեան յոյսին ու տանջանքի երկիւղին,
Հոգի-սիրտ ու բաժակ ու ճագուստ,
գինիի մրուրով լեցուած,
Անկախ՝ հողէ հովէ, հուրէ ու ջուրէ:

Հարկաւ հասկցաք: Գ. Ֆ. նկարագրած է հնավաճառի մը խանութը ուր, խառն ի խուռն, իրարու վրայ դիզուած են քացխած գինի, կոտրտած նստարան, աւեր օճախ, հոգի, սիրտ, բաժակ, նոյնիսկ մրուրով լեցուած... հագուստ: Չորրորդ տողը կարելի է բացատրել իբրեւ տպագրական սխալով մը միւսներուն քով դրուած:

Իրականին մէջ սակայն, Խայեամի ամէնէն գեղեցիկ կտորներէն մէկն է այս քառեակը: Նիշաբուրցի իմաստասէրը ծայրայեղ յանդգնութիւնով կը պոռթկայ անոր մէջ իր արհամարհանքը ուղղափառ դաւանանքին քարացած հասկացողութիւններուն դէմ: Կրօնքին ամէնէն նուիրական սրբութիւնները կը ծախէ բանադրուած գինիին մէկ բաժակը գնելու համար: Ոչ միայն կրօնքին դէմ ապստամբած է հոդ Խայեամ, այլեւ բնութեան կապանքներուն:

Ժամանակակից գիտութիւնը տիեզերքը կազմող չորս տարրեր կը ճանչնար՝ հողը, ջուրը, օդը եւ կրակը: Մարդը ենթակայ էր ատոնց քմահաճոյքին: Եւ Խայեամ ինքզինքը կը հռչակէ ձերբազատուած ատոնց անողոք օրէնքէն ալ:

Լ. Մ. նոյն քառեակը կը թարգմանէ՝

Անկիւնն եմ ես գինետան, գինիիս
հետ ու քնարիս,
Գրաւի դրի հոգի, սիրտ ճամ ու մըրզ-
կիթ, որ խմեմ.
Հեռու՛ յոյսէն Թողութեան, հեռու՛
դժոխքին սարսափէն,
Ազատ ու վեր եմ հողէն, բոցէն, ջուրէն ու հովէն:

×

Կարելի էր առանց բացատրութեան կանգ առնել Ֆնտգլեանի ամէն մէկ քառեակին վրայ եւ կրկնել ինչ որ ըսուեցաւ մէկ քանիին համար: Գոնէ իբրեւ բացառութիւն մէկ մասը հայերէնով թարգմանած ըլլար...:

Եզրակացութիւն: Կ'երեւակայեմ որ տարիներ առաջ օր մը Գ. Ֆ. կը հանդիպի Հայոց ազգին մեծ բանաստեղծին եւ գրպանը պահած շողգամ մը ցոյց տալով՝

— Ահա՛, կ'ըսէ անոր, Իսֆահանի վարդ մը:

— Զմայլելի՛ վարդ... կը գոչէ Զօպանեան յուզուած, տո՛ւր, «Անահիտ»իս միջոցաւ Հայոց ազգին նուիրեմ զայն:

Եւ Հայոց ազգը առաջին անգամ կը ճանչնայ մինչեւ 20րդ դար անծանօթ մնացած... Օմար Խայեամը:

Իմ պարսկահայ բարեկամներուս կը մնայ վճռել թէ ո՞րն է աւելի մեծը: Գ. Ֆ.ի ձախաւերութի՞ւնը թէ Արշակ Զօպանեանի գրական արուեստի հասկացողութեան դատարկութիւնը:

Մենք, հոս, շատոնց եզրակացութեան յանգած ենք այդ մասին:

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԼՐՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Նաթոնիոյ մէջ, երկու ամիս առաջ բացուած քննութիւնները վերջ գտան: Երեք ամբաստանեալներ պիտի յանձնուին զինուորական դատարանին:

Հաստատուած է որ այս երեքը Նաթոնիոյ մէջ հաստատեր էին լրտեսական ցանց մը համաձայն Մոսկուայէն իրենց տրուած հրահանգներու:

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԶԷՖԻ ՄԱՍԻՆ

Գ.

Գերշունին, վերջին անգամ արտասահման եղած ատեն, Մարտական Կազմակերպութեան բոլոր գաղտնիքները կը յանձնէ Գոցին եւ իրեն յաջորդ կը նշանակէ Ազէֆը: Այդ իսկ պատճառով, Ազէֆը արտասահմանի մէջ զրկարար ընդունելութիւն կը գտնէ եւ, քանի մը օր յետոյ, երբ Գերշունին կը ձերբակալուի, Մարտական Կազմակերպութիւնն ամբողջովին կ'անցնի Ազէֆի ձեռքը: Ազէֆը կը դառնայ ոչ միայն այդ կազմակերպութեան միահեծան տէրը, այլեւ անոր գանձին տնօրինողը: Իսկ Մարտական Կազմակերպութեան տրամադրութեան տակ հսկայական գումարներ կը գտնուէին:

Այդ ժամանակները, իբրեւ հրատապ խնդիր, կուսակցութեան առջեւ կը դրուի ներքին գործերու նախարար Պլեւէի սպանութիւնը: Պլեւէն կը համարուէր ռուս յետադիմականներու պարագլուխ եւ գլխաւոր ներշնչողը հրէական ջարդերու: Ձեռնարկելով անոր ահաբեկման, Ազէֆի մէջ կը խօսի նաեւ հրէական արիւնը: Ջարդերը խոր տպաւորութիւն էին թողեր իր վրայ: Առանց զատ կուսակցութեան մէջ իր դիրքն ամրացնելու տեսակէտէն, Ազէֆն անհրաժեշտ կը համարէր Պլեւէի ահաբեկումը: Եւ կ'որոշուի ամէն գնով գլուխ հանել զայն,

Գերշունիի օրով, ահաբեկումը կը կատարուէր անհատական սկզբունքով: Կը նշանակուէր մէկը, որ այս կամ այն ձեւով կը կատարէր իր վրայ դրած պարտականութիւնը: Ազէֆը կը մշակէ ահաբեկման նոր ձեւ մը որ աւասիկ.— Ահաբեկիչներու կազմակերպուած խմբակ մը նախ մանրամասնօրէն կը հետազօտէ ենթակային կեանքը, փողոց ելլելու ժամերը եւ այն ճամբան որով սովորաբար կ'անցնի: Երբ նախապատրաստական բոլոր աշխատանքները կը կատարուին, այն ժամանակ ահաբեկիչները ռումբերով դիրք կը բռնեն փողոցին մէջ եւ մահապարտին անցած պահուն կը նետեն ռումբը:

Պլեւէի սպանութեան գործը Ազէֆը կը յանձնէ Սաւինկովին: Ինքն անձամբ կը մշակէ ահաբեկման բոլոր մանրամասնութիւնները եւ ապա հեռանալով մայրաքաղաքէն, կը խոստանայ գործադրութեան օրերուն վերադառնալ Պետերբուրգ: Որոշուած ատեն Ազէֆը չերեւար եւ անփորձ ու երիտասարդ Սաւինկով կը ցրուէ խումբը եւ կ'անցնի արտասահման՝ զեկուցանելու կեդրոնին: Այնտեղ դժգոհ կը մնան եւ կը յայտնեն թէ Ազէֆի ուշանալը պէտք է բացատրել անոր կազմակերպական աշխատանքներով խիստ զբաղած վիճակին: Ազէֆն ալ Ռուսաստանէն կը հրահանգէ, որ Սաւինկովը վերադառնայ Մոսկուա ու սպասէ իրեն:

Մենք մանրամասնօրէն կանգ կ'առնենք Պլեւէի ահաբեկման վրայ, որովհետեւ այս գործին մէջ երեւան կուգայ Ազէֆի իսկական պատկերը:

Ազէֆը կը շարունակէ իր զեկուցումները Գաղտնի Բաժնին: Ոստիկանութիւնը ամէն բանի մասին տեղեակ կը պահէ, բացի Մարտական Կազմակերպութեան կազմէն ու տարած աշխատանքներէն: Մասնաւորապէս, Ազէֆ կը ծածկէ իր դերը Մարտ. Կազմակերպութեան մէջ: Այդ ձեւով կը թօթվէ որեւէ պատասխանատուութենէ: Բայց միաժամանակ, որպէսզի Պլեւէի սպանութեան պարագային կասկածելի չդառնայ ոստիկանութեան աչքին, կը յայտնէ թէ մայրաքաղաք են եկած խումբ մը ահաբեկիչներ, որոնք կը պատրաստուին սպաննել ոստիկանութեան ընդհանուր տնօրէն Լօպուխինը: Ահաբեկիչներէն ոչ մէկուն անունը եւ հասցէն չի տար, այլ մօտաւորապէս կը պարզէ այն ծրագիրը, որով պիտի շարժին եւ ահաբեկիչները: Կը ծածկէ նաեւ Պլեւէի անունը:

Ազէֆին շատ լաւ յայտնի էր, որ Պլեւէն եւ Լօպուխինը նոյն վայրը կ'ապրին: Ոստիկանութիւնը զգուշացնելով Լօպուխինի դէմ եղած դաւադրութեան մասին, Ազէֆը ճշգիւ կը յայտնէ այն վայրը, ուր ահաբեկիչները կը պատրաստուէին սպանութիւն կատարել: Պլեւէի սպանութիւնը յաջողելու պարագային, պիտի կրնար արդարանալ, յայտնելով թէ ինքը ժամանակին զգուշացուցած է ոստիկանութիւնը. միայն թէ ինք գիտէր որ ահաբեկման ենթական էր Լօպուխինը եւ ոչ թէ Պլեւէն: Եւ եթէ յաջողած են սպաննել նախարարը, մեղքը իրը չէ, քանի որ ոստիկանութիւնը հարկ եղած միջոցները ձեռք չէ առած: Իսկ եթէ ահաբեկումը չյաջողէր ու գործադրողները ձերբակալուէին, կուսակցութեան առջեւ պիտի արդարանար անով, որ ահաբեկիչները, հակառակ իր խորհուրդին, սպանութեան վայր են ընտրած ոստիկանատան մօտերը...:

Մոսկուայի մէջ Ազէֆը կը հանդիպի Սաւինկովին, խստօրէն կը կշտամբէ եւ կը հարկադրէ նորէն վերադառնալ մայրաքաղաք ու շարունակել գործին կազմակերպումը: Ստանալով նոր ցուցմունքներ ու ոգեւորուած Ազէֆի խրախուսանքներէն, Սաւինկով իր ընկերներուն հետ կը մեկնի Պետերբուրգ: Այստեղ, սակայն նոր եւ անակնկալ վտանգ մը կը սպառնայ Ազէֆին:

Սոց. յեղափոխականներու հարաւային Ռուսիոյ կազմակերպութիւնը — որ ամէնէն ուժեղը կը համարուէր —, կը դժգոհի որ Ազէֆը Մարտ. Կազմակերպութեան ղեկավար նշանակուած է: Եւ իր նախաձեռնութեամբ կազմակերպելով ահաբեկիչներու խմբակ մը, կ'որոշէ ահաբեկել նոյն Պլեւէն:

Ուրեմն, այն գլխաւոր միջոցը, որ պիտի ամրապնդէր Ազէֆին դիրքը կուսակցութեան մէջ եւ զայն պիտի պահէր Մարտ. Կազմակերպութեան միահեծան ղեկավարի դերին մէջ, կը խլուէր իր ձեռքէն:

Ազէֆը դիւրաւ կը գտնէ նաեւ ատոր դարմանը: Հարաւային Կազմակերպութիւնը, նախարարը սպաննելու համար, մայրաքաղաք կը ղրկէ իր ահաբեկիչներու խմբակը՝ ղեկավարութեամբ Կլիտչօղլուի:

Ասոր հետ կը տեսակցի Ազէֆը, կը ծանօթանայ անոր հրահանգներուն, եւ ապա... կը մատնէ ոստիկանութեան, որ կը ձերբակալէ բոլորը: Ասպարէզը կը մնայ միայն Ազէֆին:

Շարք մը ձախող փորձերէ յետոյ, 1904 յուլիս 28ին, վերջապէս, կը յաջողի Ազէֆի կազմակերպած մահափորձը եւ Պլեւէն կը սպաննուի Սազոնովի նետած ռումբով:

Ցնծութիւն յեղափոխական շարքերուն մէջ, շփոթ ոստիկանութեան մէջ եւ փառաւոր յաղթանակ ու փայլուն ապագայ Ազէֆին...:

×

Պլեւէի մահափորձը, որու յաջողութիւնն ամբողջովին պէտք է վերագրել Ազէֆի թափած ճիգերուն, վերջնապէս ցրուեց այն վարանումները, որ դեռ եւս գոյութիւն ունէին կուսակցութեան մէջ՝ հանդէպ ահաբեկչական քաղաքականութեան: Ազէֆի յաղթանակը կատարեալ էր: Մարտական կազմակերպութիւնն այլեւս կը դառնայ կուսակցութեան գործունէութեան գլխաւոր առարկան, եւ կը տրամադրուին նիւթական ամենալայն միջոցներ: Ազէֆը կը հանդիսանայ տէր ու տնօրէն թէ՛ կազմին եւ թէ՛ սնտուկին: Մարտական կազմակերպութիւնն ինքնավար մարմին մը կը դառնայ:

Նոր մարտիկներու ընդունելութիւնը Ազէֆն ինք անձամբ կը կատարէ, իւրաքանչիւրը խիստ քննութեան ենթարկելով, որպէսզի յանկարծ լրտես ներս չսողոսկի եւ չվտանգուի իր վիճակը: Մասնաւոր հոգածութիւն կը ցուցնէ իր զինուորներուն հանդէպ եւ կ'աշխատի անձնապէս կապել իրեն հետ: Բոլորը շատ կը սիրեն ու կը յարգեն իրենց ղեկավարը եւ Ազէֆ, ուզած ատեն կոծկելով Մարտ. Կազմակերպութեան,կը յաջողի ազդել եւ անցընել իր տեսակէտները Կեդր. Կոմիտէին մէջ, որու մէկ անդամն ալ ինքն էր: Եւ, որպէսզի չզրկուի այդ դիրքէն, ամէն ճիգ կը թափէ ապահովելու իր մարտիկներու ազատութիւնը ոստիկանութեան ոտնձգութիւններուն դէմ:

Իր երկդիմի խաղը ոստիկանութեան մօտ քօղարկելու եւ որեւէ կասկածի տեղի չտալու նպատակով, Պլեւէի մահափորձի նախօրեակին եւ սպանութենէն յետոյ, Ազէֆը մասնաւոր նախանձախնդրութեամբ կը սկսի տեղեկութիւններ հաղորդել Գաղտնի Բաժնին: Ոստիկանութիւնն օրը օրին կ'իմանայ կուսակցութեան ներքին անցուդարձը, համագումարներու որոշումները, միւս յեղափոխական կուսակցութիւններու հետ կատարուած բանակցութիւններն ու միասին տրուած վճիռները, տարբեր քաղաք... կամ հոսանքներու մէջ տիրող ... ժողովրդութիւններն ու տարուած ... խմբերը, ինչպէս եւ Մ... Կազմակերպութիւններէն զատ, կուսակցութեան միւս մասնաճիւղերու գործունէութիւնը: Շատ բնական որ այս բոլորէն յետոյ, Գաղտնի Բաժինն աւելի ու աւելի վստահէր Ազէֆին:

Ազէֆն այս վստահութիւնը կը ... տաղործէ մեծ վարպետութեամբ: Խորամանկութեամբ կը յաջողի ... ղեկավար, թէ ոստիկանութիւն ին... գիտէ Մարտ. Կազմակերպութեան մասին եւ ժամանակին զգուշացն... միջոցներու դիմելով, կը կանխէ վերահաս վտանգը: Ոստիկանութիւննը շփոթի մատնելու համար, կը յայտնէ թէ ահաբեկչական կեդրոն... կը գտնուի Հարաւային Ռուսաստան... եւ ձերբակալել կուտայ շարք մը ... հին յեղափոխականներ, որոնք զ... զոհ էին Ազէֆի ղեկավար նշանակումէն եւ փորձեր կը կատարէին ... սեփական ահաբեկչական խումբ... կազմակերպելու: Նոյնպէս կը մատնէ Կեդր. Կոմիտէի այն անդամները, որոնք դէմ էին իրեն: Իսկ իր կազմակերպած մահափորձերը յաջող... ցնելու համար, սուտ եւ սխալ տեղ... քեր կը հաղորդէ ոստիկանութեան... Կուգայ ժամանակ մը երբ Գաղտնի Բաժինը, գրեթէ գործնապէս կը դառնայ Ազէֆի ձեռքը: Հետեւանք... ձերբակալութիւններ, կախաղաններ... բարձրաստիճան պաշտօնեաներու սպանութիւն:

Պլեւէի մահափորձէն յետոյ, Ազէֆ... էր (Սոց-Յեղ.) կուսակցութեան ... հարեւկումներու աւելի լայն ծրագիր կը մշակէ, առաջին հերթին կ'որոշուի սպաննել մեծ-դուքսեր Վլադիմիր եւ Սերգէյ Ալէքսանդրովիչները: Գործի կազմակերպումը կը յանձնուի Ազէֆին: Մահափորձի մանրամասն ծրագիր՝ կազմելով, ան ահաբեկիչներու երկու խմբակներ կը ղրկէ Ռուսաստան, մէկը՝ Պետերբուրգ, միւսը՝ Մոսկուա: Ըստ սովորութեան, ոստիկանութեան ուշադրութիւնը վրիպեցնելու համար, կը յայտնէ, թէ ցարին դէմ մահափորձ կը պատրաստուի: Ոստիկանութիւնն՝ իրար անցած, ամբողջ ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ այդ ուղղութեամբ: Այս անգամ, ին... զգուշանայ անձամբ երթալ Ռուսաստան եւ մահափորձերը կը կազմակերպէ արտասահմանէն, միաժամանակ շարունակելով իր զեկուցումները Գաղտնի Բաժնին:

1905ին Փետրուար 17ին, Մոսկուայի մէջ, Կալիաեւի նետած ռումբը օդը կը հանէ մեծ դուքս Սերգէյը:

Այս մահափորձով Ազէֆը կը հասնի իր փառքի գագաթնակէտին.

ԱՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒ...

ԿԱՐՄԻՐ ԾԻԾԱՂ

Օր մը Ստալին մտածեց անվ... գործ մը կատարել որ աշխարհ... ցնցէ եւ ժողովուրդը երջանկաց... բայց սուղի չնստի:

Եւ կանչելով իր բարեկամը Ջոնիկիձէն, խորհուրդ հարցուց: Ջոնիկիձէ հնարամիտ մարդ էր: ... կար խորհելէ յետոյ, առաջարկեց մէկ-մէկ քիլօ կարագ տալ խորհրդ... Միութեան իւրաքանչիւր բնակչի:

— Խենդեցա՞ր, մա՛րդ: Ուրկէ պիտի գտնենք 162 միլիոն քիլօ կարագը: Եւ յետոյ, ենթադրէ թէ գտանք: Կարագը հասնելէ յետոյ, ... մէկն բան նախկին վիճակին պիտի վերադառնայ:

Այս անգամ կանչեց ուրիշ խորհրդական մը: Կագանովիչը, որ կը յայտարարէ.

— Անշուշտ պէտք չէ կարագ տալ: Աւելի լաւ է շաքար տալ: Մէկ քիլօ շաքարով Ռուսը գոհ կը մնայ երկար ատեն, եթէ միայն մէկ կտոր անէ բաժակ մը թէյի հետ:

— Դուն ապուշ ես պատասխանեց Ստալին: Ուրկէ՞ պիտի գտնենք ... միլիոն քիլօ շաքար:

Ճարահատ, Ստալին կանչեց իր սպասաւորը.

— Շիտակն ըսէ՛, բայց ... բարկանաս, ընկեր Ստալին. — ... գիտեմ փառաւոր գործ մը, ... դէպք մը, որ երկար ատեն ... մար պիտի երջանկացնէ բոլոր ... դիկը եւ որ երբեք սուղի ... նստի, — Թո՛յլ տուէք որ ... բռնենք քեզ:

Պատմութիւնը չըսեր թէ ի՞նչ պատասխանեց Ստալին:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՒԱՆԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Աշխատանքի միջազգային խորհրդակցութիւնը տեղի կ'ունենայ ժընեւի մէջ, ապրիլ 12ին։ Այս առթիւ, Աշխատանքի Միջազգային Դիւանը պետութեանց ղրկած է փոքր գործունէութեան տարեկան տեղեկագիրը։

Այս տեղեկագրին մէջ, կը յիշուին մանաւորաբար այս տարուան ընթացքին՝ յայտնուած բոլոր դժուարութիւնները, որոնք արգելք եղած են Աշխատանքի Միջազգային Դիւանին աւելի նպաստաւոր գործունէութեան,— Աշխատանքի միջազգային պայմանագրութեանց վաւերացումը դանդաղած է, կարգ մը պետութիւններ աւելի ամփոփուելով իրենք իրենց մէջ, ձգտած են աւելի հեռանալ միջազգային գործակցութեան ըմբռնումէն։

Այս կացութեան պատճառ կը նկատուի տնտեսական աննպաստ պայմանները որոնք կը տեւեն։ Այս տարուան ընթացքին, տագնապը սաստկացած է, աւելցնելով անգործներու թիւը, եւ անդրադարձած է ընկերային քաղաքականութեան վրայ։ Բայց այս անդրադարձումները եղա՞ծ են այնքան խոր որքան կը վախցուէր։ Ու նաեւ, ատոնց հետեւանքով, աշխատանքի պաշտպանութեան օրէնքները վնասուա՞ծ են որ եւ է կերպով։ Այս հարցերը քննելէ յետոյ, տեղեկագիրը կ'եզրակացնէ թէ, եթէ ընկերային յառաջդիմութիւնը դանդաղած է, եթէ բազմաթիւ թշուառութիւններ կարելի չէ եղած ամոքել բաւարար կերպով, սակայն աշխատանքի պաշտպանութեան գործը՝ իր ամբողջութեան մէջ չէ խախտած։

Գալով անգործութեան դէմ մղուած պայքարին, տեղեկագիրը կը յիշէ վերջին երկու տարիներու ընթացքին, Աշխատանքի Միջազգային դիւանին կողմէ կատարուած ձեռնարկները, կը նշանակէ նախատեսուած միջոցները և ինչ որ մատղած է ընել ապագայի համար։ Աշխատանքի Միջազգային Դիւանին հետապնդումներուն շնորհիւ է որ շատ երկիրներ որդեգրած են անգործութեան դէմ ապահովագրութիւնը, աշխատանքի բաժանումը, աշխատաւորներու տեղաւորումը կանոնաւորուած է չափով մը եւ շատ կառավարութիւններ մշակած են ազգային թէ միջազգային ծաւալով հանրօգուտ աշխատանքներ։

Ամէնէն վերջ, տեղեկագիրը կ'անդրադառնայ տնտեսական վերակազմութեան հիմնական հարցին, հաւասարակշռութիւնը հաստատելու համար սպառման եւ արտադրութեան մէջ։

Ֆրանքեւպելժիական մաքսային միութիւն

Պելճիքա՝ մնկունացած իր աշխարհագրական դիրքով, միջոցը կը փնտռէ իր դրացիներուն հետ կնքելու համաձայնութիւններ, որոնցմով կարենայ առաջքն առնել տնտեսական տագնապի յոռի հետեւանքներուն։

Եւ բնականաբար, ամէնէն առաջ, Պելճիքա իր աչքերը ուղղեց Ֆրանսայի, հակառակ երկու երկիրներու մաքսային քաղաքական տարբերութեան, մաքսային միութիւն մը կնքելու համար։ (Պեճիքա ազատ՝ փոխանակութիւն կը կիրարկէ)։

Սակայն Պելճիքայի այս մտադրութիւնը կը բախի կարգ մը դժուարութիւններու, որոնք կ'ուշացնեն երկու երկիրներու միջեւ, մաքսային միութեան մը կազմութիւնը։

Նախ որ երկու երկիրներուն միջեւ կնքուած առեւտրական դաշնագրերը աւելի նպաստաւոր եղած են Ֆրանսայի քան թէ Պելճիքայի։

Սակայն 1931էն ի վեր, կացութիւնը փոխուած է։

Պելճիքայէն Ֆրանսա ներածումները շատ աւելի մեծ համեմատութիւն ստացած են, քան թէ Ֆրանսայէն Պելճիքա ներածումները։ Ուրով, Ֆրանսա ստիպուեցաւ Պելճիքայի ներածումներուն դէմ ալ չափացոյցի դրութիւնը կիրարկել, մանաւորաբար երկրագործական արտադրութեանց դէմ։

Ցարդ, Պելճիքա, իր մաքսային քաղաքականութիւնը կը վարէր հիմ ունենալով ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի սկզբունքը։

Սակայն, այս սկզբունքը վերջերս խիստ քննադատութեան ենթարկուեցաւ Պելճիքայի մէջ ալ եւ պահանջ դրուեցաւ մաքսապաշտպան դրութիւնը կիրարկել։

Այս կացութեան մէջ, Պելճիքա մտածեց կնքել մաքսային միութիւն մը՝ մանաւորաբար Ֆրանսայի հետ։

Սակայն ասոր դէմ ուժեղ առարկութիւններ եղան։ Ամէնէն առաջ, Պելճիքայի արտաքին նախարարը որ կ'ըսէր.— Ֆրանքեւպելժ մաքսային միութիւնը կազմուած պիտի ըլլայ անհաւասար ուժ ներկայացնող պետութիւններէ, որոնք առեւտրական եւ տնտեսական տարբեր շահեր եւ քաղաքականութիւն ունին»։

Քաղաքագէտներէն զատ, գործատէրերն ալ շատ համակիր չեն երեւիր ֆրանքեւպելժ մաքսային միութեան ծրագրին։

Պելճիքայի գործատէրերը առ այժմ ամէնէն աւելի դժգոհութիւն կը յայտնեն պելժ ներածումներու դէմ Ֆրանսայի կողմէ գործադրուած չափացոյցէն։ Անոնք կը մեղադրեն նաեւ Ֆրանսան թէ չափազանց միակողմանի կերպով կը մտածէ եւ կը գործէ։ «Ֆրանսա ներածել՝ կ'ըսեն Պելճիքացիները հեգնանքով, օտարականներուն համար շնորհ մըն է զոր ըէտք է չափաւորել խստօրէն, մինչդեռ արտասահմանի մէջ վաճառել՝ Ֆրանսացիներուն համար բնական իրաւունք մըն է, որ վէճ չի վերցներ՝ փա՛ստ կ'ուզէք։

«Տեսէք Ֆրանսացիներուն դիրքը հանդէպ անգլիական մաքսատուրքերուն։ Մինչ իրենք իրենց դռները կը փակեն անգլիական արտադրութեանց առջեւ, անտեղի կը գտնեն որ իրենց առջեւ դռները փակուին»։

Թեր ու դէմ այս կարծիքներով, կարելի պիտի ըլլա՞յ կնքել ֆրանքեւպելժ մաքսային համաձայնութիւն մը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Աւերակներուն մէջ ալ աւար կը փնտռեն

Թուրքերէն Թերթերը կը գրեն.— Տեղեկութիւն տրուած էր Իզմիրի կալուածական տեսչութեան թէ հրդեհի վայրերուն մէջ գանձ կը գտնուի, բայց հակառակ այդ տեղեկութիւններուն ոչ ոսկի գտնուած է եւ ոչ գոհարեղէն։ Մասնաւորապէս հին սինէմաներու կողմը այրած եկեղեցւոյ շրջակայ հորին մէջ կատարուած խուզարկութեննէն գանձ երեւան ելլելու մասին համոզում գոյացուածէր։

Այդ հորը մինչեւ բերանը ջրով լեցուած ըլլալով, սուզակ իջեր եւ հետազօտութիւն տեղի ունեցեր է։ Ի վերջոյ հասկցուած է որ հորին ջուրը գետնին տակէն կուգայ։Հորին մէկ կողմի երկաթ դուռը կոտրելու համար տինամիթ գործածուած է։

Լքեալ գոյքերու տեսչութեան լուր տրուած էր եւ հրդեհի վայրը շէնքի մը մէջ մեծ դրամարկղ մը կը գտնուի։ Կատարուած խուզարկութեամբ դրամարկղը գտնուեր եւ բացուեր եւ մէջը 10 հազար թղթադրամ ոսկի,եւ տետրակներ ու թուղ՛թեր գտնուեր են։ Ասոնք հեռացող Հայու մը կը պատկանին։ Վերջապէս գանձը գտնուեր է, բայց այդ թղթադրամները Օսմ. Կայսրութեան շրջանին կը պատկանին։

Ամուրիներու տուրք

Ամուրիներէ տուրք առնելու մասին առաջարկը, լուրջ վիճաբանութեան առարկայ դարձած է։

Բայց տուրքին կուսակից երեսփոխաններու եւ ընդդիմադիրներու գաղափարները կը տարբերին իրարմէ։ Օրինակ այնպիսի ամուրիներ կան որ ընտանիք պահելու տեսակէտով, ամուսնացած այրերէ տարբերութիւն չունին։ Մայրը, հայրը, կարօտ եղբայրները եւ մօտաւոր ազգականները ապրեցնող ամուրի այրեր շատ կան։

Ասոնցմէ դուրս առանձին ապրող ամուրի այրեր կան։ Կան նաեւ ամուսնացած եւ յետոյ կնոջմէն բաժնուելով, իրենց զաւակները ապրեցնելու հարկադրուած այրեր։

Առողջական պատճառով ամուրի ապրելու ստիպուած այրերն ալ շատ են։

Հաւանական է որ առաջարկը ընդունուի, բայց եկամուտի աղբիւր։

Տուգանք բոլշեւիկներէն

Պոլսոյ Առեւտրական սենեակը որոշեց որ սովիէթ արտաքին առեւտրական ներկայացուցչութիւնը առեւտրական սենեակին մէջ չարձանագրուելուն համար 2 հազար ոսկի տուգան՛ք տայ,բացի ընթացիկ տարուան հազար ոսկի արձանագրութեան տուրքէն։

—«Միլլիէթ» կ'ըսէ թէ գանձուելիքը 4 հազար ոսկի է։ Ժողովին մէջ կարդացուած է խորհրդային արտաքին վաճառականութեան ներկայացուցչութեան մէկ նամակը որ կ'ըսէ թէ իր դիրքին մասին երկու կառավարութեանց միջեւ բանակցութիւն կը կատարուի։

Կը թուի թէ գործը անուշի պիտի կապուի, քանի որ խորհրդային առեւտրական պատուիրակութիւնը կէս-քաղաքական հանգամանք ունի։

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Խեղկատակութիւնը բեմի վրայ

ԼԻՈՆ, 27 մարտ.— Անցեալ կիրակի 20 մարտի իրիկունը զաւեշտահանդէս մը տեղի ունեցաւ Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։ Դերակատարները այս անգամ ալ այն խեղճուկ հերոսներն էին որ Ծնունդի օրը խումբով եկան Լիոնի փայտաշէն եկեղեցին գրաւելու։ Այն հերոսները որոնք առատօրէն ջարդեցին, ճառեցին, հայհոյեցին եւ իբր յեղափոխական ելոյթ՝ վայրկեան մը յետոյ պնակ դրին եկեղեցիին առջեւն ու «մի քիչ փող» մուրացին անամօթաբար։

Զաւեշտին նախապէս յայտարարուած նիւթն էր «Ներգաղթը»։ Բայց հանդէսի սկզբնաւորութեան նիւթը փոխեց իր գոյնն ու կերպարա՛նքը ճիշդ իր գաղափարազո՛ւրկ,ազքատ տէրերուն նման եւ դարձաւ «Դաշնակցութիւն»։ Զաւեշտը սկսաւ զզուելի, փրփրերախ հայհոյանքներու նախերգանքով մը եւ վերջացաւ անզօր կատաղութեան պոռչտուքներով։ Եթէ հարկ ըլլար պատասխանել այդ շուշոթներուն, պիտի ստիպուէի իջնել լեզուի եւ բարոյական շատ ցած մակարդակի վրայ։ Խնայելով ինծի եւ «Յառաջ»ին միեւնոյն ժամանակ, պիտի տամ քանի մը նմոյշներն այդ խեղկատակութեան, պարզապէս նիւթ հայթայթելու համար երգիծաբաններին։

Հիմա հրամեցէք թանկագին գոհարները.— «Բանկ Օթօմանի գրաւումը ուրիշ բան չէր՝ բայց եթէ Դաշնակներու աւազակային մէկ ձեռնարկը, որով հայ բուրժուազին կողոպտեց Թուրք պրոլետարիատի դրամատունն ու գանձերը եւ փոխադրեց «Դրօշակ»ի խմբագրատունը»։ Ահա ուրիշ մը Խանասորի արշաւանքի մասին.— «Գիտեմ որ դուք ալ միամիտ բանուորներ Լիք ինձ նման եւ կը հաւատայիք ժամանակին Դաշնակներու գրած առասպելներուն։ Ահա ճշմարտութիւնը Խանասորայ արշաւանքի մասին, որ կարդացած եմ տարիներ առաջ, Դաշնակներու ջարդէն ճողոպրած Մագրիկցի մարքսիստ ընկերոջ մը բազմահմուտ, պատմական երկասիրութիւններէն։ Օր մը Մազրիկցի պրոլետար ընկեր Շաւօն, հայ կուլակ Խէչոյին էշը կը գողնայ գիշերանց (իսկ էշն ալ այս ճառախօսին խելքին պտուկը կը գողնայ օր ցերեկով)։ Իշատէր կուլակը կը հասնի շահագործուող ընկերոջ ետեւէն եւ գաւազանը կ'իջեցնէ անոր գլխուն։ Ընկեր Շաւօն արիւնթաթախ վիճակի մէջ կը գանգատի ընկեր Շարաֆ բէկին։ Այս վերջինս կը սպառնայ կուլակ Խէչոյին։ Բայց ահա վրայ կը հասնին հայ բուրժուազիի պահապան հրեշտակ ֆէտայիներն ու իշու մը պատճառով կը բնաջնջեն ամբողջ ցեղ մը»։ Դեռ աւելի զաւեշտականը կայ սակայն։

— «Դաշնակները Ֆիքսի ծովափէն ջրանցք մըն էին բացեր մինչեւ այն բեմին տակը, որուն վրայ պիտի բանախօսէր ընկ. Շահվէրտեան։ Զախողեցնելու համար Ներգաղթը՝ Դաշնակները կ'ուզէին նախապէս բեմին տակէն բացուած դժոխքի ծակը բանալ մէկէն, վար քաշել ընկ. Շահվէրտեանն ու Դաշնակ ընդծովեայի մը մէջ բանտարկած տանիլ ովկիանոսներու խորերն ու անհետացնել հոն ոճրապարտօրէն»։

Բարեբախտաբար բացի իրենցմէ քանի մը Ալճերիացիներ կային որոնք հայերէն չէին հասկնար։ Այլապէս՝ փոխանակ երկու բառը անգամ մը ծափահարելու, Ռօնի եզերքէն մինչեւ... Դաշնակներու ջրանցքներն ու առեւանգիչ ընդծովեանները տեսնելով, կծիկը պիտի դնէին, ժամ առաջ «Էրմէնիներու» սարսափելի դաւերուն զոհ չերթալու համար։

Յայտնի էր որ վերէն եկած հրամանի մը համաձայն, կ'ուզէին «մի ակտ անել» մեր խլլոտները։Իսկ եթէ չյաջողեցան, պատճառն այն էր որ սրահը դատարկ էր այդ օրը եւ իրենք ալ լաւ չէին սորված իրենց դասը։ Հոգ չէ, յուսահատելու բան չկայ։ Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու, Դաշնակցութիւնը թաղելու դեռ չփորձուած նոր միջոց մը կայ զոր կը թելադրեմ օգտագործել քանի դեռ ուշ չէ։ Այդ է՝ թմբուկով, տափով եւ զուռնայով արջ խաղցնել Շաւօնէյ փողոցի երկայնքը։ Այս միջոցով թէ՛ կը ծափահարուին, թէ՛ դրամ կը շահին եւ կուլակներուն գռները ափ չեն առներ մէկ-երկու ֆրանքի համար։

Միտանի

Բացման հանդէս

ԼԻՈՆ, 27 Մարտ.— Տեսինի «Արծիւ» նուագախումբը, Լիոնի մէջ ալ տուաւ իր բացման հանդէսը, ղեկավարութեամբ ընկ. Ժիրայր Խտիկեանի։

Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետարանի սրահը լեցուած էր հայրենակիցներով։ Մեծէն փոքր եկած էին լսելու հայկական ֆանֆարը։ «Արծիւ»ը ունի փոքր վարիչ մը, խումբի 35 անդամներուն գրեթէ կէսը Ֆրանսացիներ են։

Բեմին ճակատը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։ Հանդէսը բացուեցաւ Ֆրանսական քայլերգով եւ «Յառաջ Նահատակ»ով։ Նախագահ ընկ. Ա. Մելքոնեան համառօտակի բացատրեց թէ ինչ բարիքներ կրնայ յառաջ բերել ֆանֆարը մեր ազգապահպանման գործին մէջ։ Յետոյ, Mr. M. Alfroze առանձին նուագեց կտոր մը, Vals de Printemps։Ընկեր Պ. Պետրոսեան երգեց «Բուն եղիր Բալասս»։ Խումբի վարիչ Ժիրայր Խտիկեան նուագեց «Հայաստան»ը «Թօսքա»էն կտոր մը։ Պ. Ն. Գազազ ֆանֆարին ընկերակցութեամբ խիստ զուարճալի կատակերգ մը ներկայացուց։ Solo de bonson, M. Escaffier‑ի կողմէ (Լիոնի Բօնսէրվաթուառէն)։ Ֆանֆարի խումբը մօտ 12 զանազան կտորներ նուագեց։

Աճուրդի դրուեցաւ խոշոր շոքոլայէ շինուած հաւկիթ մը որ ապահովեց կոկիկ գումար մը։ Շահեցաւ Տարօնի Հայր. Միութիւնը։

Ամէնէն վերջ ներկայացուեցաւ խիստ քրքջալիք զաւեշտ մը «Խենթ Եղիշէ եւ Պոլսուգլը Կարապետ», որ մէկ ժամ անընդհատ սրահը ծիծաղի մէջ պահեց։

Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ Ընթանանք»ով եւ ժողովուրդը ցրուեցաւ հայկական երգի քաղցր տպաւորութեան տակ։

Յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն մաղթելով «Արծիւ» ֆանֆարի խումբին՝ կը փափաքէինք որ յաճախ այցելեն Լիոն, այս համր ու քարացած քաղաքին ալ քիչիկ մը լոյս եւ ջերմութիւն բաշխելու համար։

Եօթը հազարնոց Լիոն... «բուռ մը բանջար չարժեր», կ'ըսէ յաճախ դրացի մամիկը...

Միսաք Միրզէյ

ՄԱՄՈՒԼ

Ժողովուրդը եւ մտաւորականը

«Յուսաբեր» ջետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 մարտ).

— «Անոնց լեզուն, անոնց գրականութիւնը, անոնց բարքերն ու սովորոյթները խորթ են մեզի», — այսպէս կ'ըսէ հոգիով օտարացած «Թրքահայ» մտաւորականը՝ «անոնց» բառին տակ բովանդակ «Ռուսահայութիւն»ը հասկնալով։

— «Նրանց եզուն, նրանց գրականութիւնը, նրանց բարքերն ու սովորոյթները խորթ են մեզ», — կ'ըսէ զգացումներով ու մտածումներով այլասերած «ռուսահայ» մտաւորականը՝ «նրանց» բառին տակ բովանդակ «Թրքահայաստան»ն ու «Թրքահայութիւն»ը հասկնալով։

Ծուատուած է ոչ միայն մեր հայրենիքը, այլեւ այս դժբախտներու հոգին. բզկտուած է ոչ միայն մեր ցեղը, այլեւ ասոնց մտածումի աշխարհը, — զգացումի եւ մտքի փշրուած անօթներ, որոնց վրայ կուտակուած են դիրտն ու աղբը մեր արիւնոտ պատմութեան։

Ու տեսէք թէ ի՛նչ նախանձայուզութեամբ, ի՛նչ մեծ կիրքով ու կորովով կը վիճին անոնք «լեզու»ներո՛ւ, «հատուած»ներու եւ «հայրենիք»ներո՛ւ շուրջ։

Թուապէս փոքր մեր ցեղը շատ է մեծ ասոնց մանրիկ հոգիներուն համար, ուր անպարփակելի է հայ ժողովուրդը եւ ուր տեղ ունի միայն հատուածը։

Մեր փոքրիկ հայրենիքը շատ է ընդարձակ այս ճղճիմած ուղեղներուն համար, ուր կը տեղաւորուի Մայր Հայաստանի այս կամ այն բաժինը միայն, բայց երբեք ամբողջական հայ հողը։

Մեր պերճ ու շքեղ լեզուն չափով զանց մեծ գանձ մըն է զգացումներու չքաւոր եւ երազներով որբացած այս դժբախտներուն համար, որոնց հարազատ կուգայ բարբառը միայն, բայց երբեք հայկեան հինաւուրց ու հիասքանչ լեզուն։

Զղջահատինք սակայն։ Այս տարբերը մրուրն են մեր անցեալ պատմութեան, փոթորիկները հայ մրրկած կեանքի գանունք յատակէն պիտի հանեն ու նետեն ծովափ։

Լռութեան մէջ, հոն, Արարատի ստորոտը, այսօր կը կատարուի թերեւս խորհուրդներէն մեծագոյնը մեր բիւրզարեան պատմութեան մէջ, անկախ իշխանաւորէն եւ հակառակ անոր։»

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԴԻ ԵԹՈՎՊԻԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ, Գրեց՝ Հայկ Բաթաքան։400 էջ, շքեղ տպագրութեամբ եւ պատկերազարդ եւ հայերէնէ հապէշերէն բառարանով։ Գին՝ 60 ֆրանք։ Տպ. Վենետիկ։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

XII

— «Թափան տակն առեր է... 'պօշ' բան է... Մէկը կ'էթայ կոր, սմմա հազարը կը մնայ կոր...

Բայց, ո՛չ ոք լսեց իր ըսածը։ Ու ո՛չ ոք հասկցաւ թէ Դիմաքսեան ինչո՞ւ ընկրկեցաւ, յանկարծ, երբ ուզեր էր Սուրէնին աչքերը եւս համբուրել, ու յետոյ՝ ինչո՛ւ այդքան ուժգնօրէն համբուրեց ան՝ այդ մեծ ու թախծոտ աչքերը, որ լո՛յսը եկած էր հիմա։

կամ՝ «մութ»ին մէջ Սատղ մը...

Ըհը՛, ըհը՛, ըհը՛, — հայը, որ պիտանայ ներս եկեր էր՝ անգամ մը դուրս ելլելէ վերջ, կրկին դուրս ելաւ, մինչ սանդուղներուն վրայ խուլոտ ձայն մը հասաւ անոր եւ բռնեց Արթին աղբօր սկանջէն՝

— Տնտե՛ս աղբար...

— Համմէ՛, Օննէս աղա․․

Ու այս խոնարհական «համմէ»ին հետ Օննէս աղային քով վազեց զանգուած մը, աւելը թողլով ձեռքէն, ու իր մէջքէն եւ ուսերէն կախ ձգուած երկու զոյգ աւելները շարժակելէն...

Վարը, աղջկանց դըօսատեղին, երկաթեայ կափարիչով հորին քով, ծառի մը շուքին կեցեր էր տղեկ մը, ու իր նոր ելած ակռան դրած մատներուն միջեւ՝ կը շարժէր ձեռքը, ջանալով ուժով մը տանիքը նետել ակռան, եւ կը կրկնէր ինքնիրեն՝

Էշը էթայ, գառնուկ գայ,
Ոսկի ատղան ինծի գայ...

XIII

Աշոտին ու Սուրէնին երբեմնի ոգեւոր տրամադրութիւնը անհետացեր էր, արդէն։ Անհետացեր էր ե՛ւ զարօնը՝ իր գոյներով ու բոյրերով։ Պ. Արամը դասերէ դուրս չէր իսկ խօսեր իրենց հետ։ Ու, պլրոցէն ներս ճնշող ու խեղդո՛ղ բան մը կար այլեւս։

Միակ հրճուանքը, որով Սուրէնին հոգին կը պարուրուէր,Ատղիկի ներկայութիւնն էր։ Անզգալի, բայց յարատեւ ու լուռ ջերմութիւն մը կ'ողողէր իր ներսը, երբ կը տեսնէր կամ կը յիշէր զայն։ Իսկ Ատղիկ մի՛շտ հոն էր, — Դպրոցը։ Առաւօտ պահերուն կամ կէս օրուան դըօսանքին, կուզար ,հանդարտ ու հեզ քայլերով։ Կը բարձրանար փողոցի առաջին սանդուղներէն՝ պարզնեց ու հնայող վերելքով մը, երբ դիւրայոյզ երկչոտութիւն մը կարմիր քսած կ'ըլլար իր այտերուն։ Բարձրահասակ ու դիւրաբեկ, ան հիմա միակ հրապոյրն էր վարժարանին։ Պարիկ մը, սեւահեր ու մթաչուի, վիթի նայուածքով, որ սովորականէն տարբեր բան մը կը թուէր Սուրէնին։ Կ'այցելէր իրեն, նոյնիսկ, գիշերուան մութ պահերուն, տեսիլքի մը նման, ու իր գեղուղէշ ու թխորա՛կ մարմնովը — որ խունկի հոտ ու բոյր ունէր — կը կանգնէր իր առջեւ, ինչպէս հանդէսին օրը՝ կիսաբաց դռնէն ներս։

Այդ դուռը փակուած էր, այն ատեն, եւ ուրիշ դուռ մը բացուած։ Ու քանի կ'աճէր յուզումը, այնքան խուսափելով կը նայէր Ատղիկին։ Անոր այդ կիսամերկ կերպարանքը, բուսերէն վեր, խմթեցնող մերկութիւնը շոյող շալիկին եզրը, զուլպաներուն հանդրճուող մասը՝ ուրկէ դուրս պրկուեր էր միսը, եւ կիսամերկ ուսերուն վրայ իջնող խուրձը մազերուն, խռովեր էին իր բովանդակ էութիւնը։ Ալեկոծեր։ Օ՛, առաջին սարսուռը եզ մարմնէ մը եկող...։ Կը յաճախէ մեզ, կը հրդեհէ մեզ, կը լեցնէ մեր հոգին գողով ու ջերմութեամբ ու կը բարձրանա՛յ մեր կուրծքին տակ՝ յարաճուն ու խեղդող կոհակի մը նման, ու կ'երջանկացնէ մեզ...

Բայց, միանգամայն տխուր էր Սուրէն։ Տխուր էր յուզումէն՝ որ կուգար, կը շփոթեցնէր վինքը ու կապ կը դնէր շրթներուն։ Տխուր էր ե՛ւ այն ենթադրութեամբ թէ՝ ակամայ վշտացուցած էր, զայն, զայն, խորհելով որ իրաւունք չունէր Ատղիկը այդպէս տեսնելու...։ Գուցէ եւ չէր կամենար ան, կը մտածէր։

Եւ, ամէն անգամ որ Ատղիկ կը բարձրանար բակի սանդուղներէն, Սուրէն կը մեկուսանար պատին կամ տղոցը քով, պատրուակելով բան մը։

Եւ օրերը կ'անցնէին, այսպէս, իր էութիւնն ալեկոծող ու փոթորկող հանդիպումներով։

Դիմաքսեանի մեկնումով, դպրոցէն ներս ա՛ւելի շատ առիթ էր ստեղծուեր՝ աւելի մօտ ըլլալու։ Բարձրագոյն կարգի հայերէնի դասերը միասին կ'ընէին հիմա, ու նման պահերու Սուրէն ամբողջովին կը կորսնցնէր իր պաղարիւնը։ Լուռ ու փոթորկոտ, կ'ամփոփուէր ինք իր մէջ, աչքերը յառած կէտի մը, ու իրեն այնպէս կը թուէր թէ՝ սենեակը կը մթնէր։ Ցաճախ, ան կը փորձէր բացատրել՝ ինքն իրեն՝ իր այդ շփոթութեան պատճառը. բայց, միտքը կը դաւաճանէր։

Նկատեր էր, որ, իրեն նման, Ատղիկը եւս կը փորձէր միշտ ետեւ նստիլ։ Ու բնա՛ւ չէր դառնար աղին. թէեւ երբեմն... Այսինքն... «Մատիտդ կուտա՞ս, Աղաւնի»։ Անիկա խառնուածքով միշտ հպարտ էր, արդէն, ու այդ պաբոգան խօսքի կարգ անցեր էր իր ընկերուհիներուն միջեւ։ Անիկա հետեւանք էր, գուցէ իր բացառիկ գեղեցկութեան, որուն չէին հանդուրժեր՝ աղջիկներէն մեծ մասը։

Այո՛, քանի կ'աճէր հետաքրքրութիւնը եւ յուզումը Սուրէնի մէջ, այնքան լռակեաց կը դառնար ան։ Ատղիկի բացակայութեան, դասաժամերը իրեն կը թուէին երկար ու ծանր, կապարեայ դրան մը նման, որ չի բացուիր առջին, մինչ կ'ուզես դուրս գալ ու լոյսը տեսնել։ Բայց, հազիւ վար իջած, կը մեկուսանար անկիւն մը, խուսափելով անկէ նշմարուելէ։ Ատենէ մը ի վեր, Ատղիկ եւս չէր երեւար աղջկանց բաժնի երկաթորմին առջեւ։

Անգամ մը միայն, իր ընկերուհիներուն հետ կանգներ էին անկիւնը։ Վարը, տղոց բաժնին մէջ, ճիշդ անոնց տակ, գլուխ կոտ կը խաղային տղաքը, ջանալով մարմարեայ քարերուն անկիւնները բացուած ծակերուն մէջ ձգել գանոնք։ Սուրէն կանգնած էր շագանակենիին քով, կռնակը տուած անոր հաստատաբեստ բունին։

Աղբիւրին առջեւ խռնուած էին տղաք եւ գիրար կը հրմշտկէին։ Մէկը ջուրին մէջ կոխեց։

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ առուարձաններ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէին դասախօսական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.20ին: Կը դասախօսէ ընկեր Բենօ։ Նիւթ՝ Սալմաստի ճակատամարտը: Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

Գաւառ

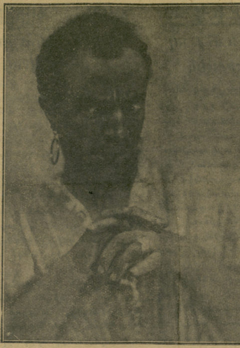
ՊՈՄՈՆ ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի անդամական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 240 րիւ Տիւկէքլէն: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը: Կը խօսի Պ. Վահան Գույումճեան աշխարհագրութեան մասին (Նախորդի շարունակութիւն): Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը եռամսեայ խառն ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի, Պուլվար Օտտօի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք, միութեան հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Վարուժան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 3ին, Café Décoususի մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ («Օթէլլօ»ի դերին մէջ)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Փըթիթ Սուրսի մէջ, 130 Bld. St. Germain: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԿՈՄԻՏԱՍ երկսեռ երգչախումբի ընտանեկան հաւաքոյթը տեղի կ՚ունենայ այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Միւթիւալիթէի սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor: Կը խօսի Տօքթ. Անդրէասեան, «Հայ երգին դերը գաղութներու մէջ» նիւթի մասին: Խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ, պար, եւայլն: Կը հրաւիրուի երկսեռ հասարակութիւնը:

Պ. ԳՐԻԳՈՐ Քէփէկեան մեկնած ըլլալով Rouisillonէն (Isère) կը խնդրուի իրմէ եւ զինքը ճանչցողներէն, իր նոր հասցէն յայտնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիգրան Գասպարեան, Տրապիզոնցի, կը կարծուի Փարիզ ըլլալ: Գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Եթէ կ՚ուզէք ձեր կաղ մակերպած հանդէսները հաճելի դարձնել նուագանոյն ծախքով, դիմեցէք «Եփրատ» նուագախումբին որ կը ստանձնէ երեկոյթներու, հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ նուագել հայկական եւ եւրոպական պարեր. 5—25 հոգիէ (ըստ կամս հրաւիրողի) բաղկացած նուագախումբ, միմիայն 300 ֆրանք վարձք: Պայմաններու մասին 8 օր առաջ դիմել «Եփրատ»ի վարչութեան, հասցէ Տ. Օննեան, 15 Rue du Pourtour, Clamart.

Օգտուեցէք առիթէն

Ծախու է աժան գինով գերմանական ալամինիում լուսանկարչական նոր մեքենայ մը (տոքով միային): Շուտով դիմել գրաւոր կամ անձամբ Mme. Patrikianի, 6 Ave. Président Wilson, Pavillons s)Bois. (Seine), Օփերայէն առնել հանրակառք 21a.

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Ուրեմն, եթէ նման խօսակցութիւն մը ինծի համար ձանձրալի չէր, պիտի փափաքէի որ երթայի զինքը գտնել իր որոշած մէկ ժամուն:

Այս նամակը որուն պարունակութեան ուրուագիծը միայն կուտամ հոս, զիս արտակարգօրէն դիւթեց. միայն անոր անգլիերէն շարադրութիւնը անոր կուտար յստակութեան եւ համառօտութեան բարձր աստիճան մը: Առով հանդերձ, դիւրին չեղաւ պատասխան մը գտնել եւ վերջնական ձեւին հասնելէ առաջ երեք օրինակ պատռեցի:

«Պատիւ մըն է ինծի համար այդքան վստահութեան արժանի նկատուիլ եւ կը խոստանամ ձեզի անկեղծօրէն պատասխանել երբ ինծի դիմէք: Բնականաբար աւելորդ է խնդրել որ ըսէք միայն այն զոր կ՚ուզէք ինծի վստահիլ: Բայց ինչ որ պիտի պատմէք, պատմեցէք զայն, ձե՛զի եւ ինծի, կատարեալ ճշմարտութիւնով մը: Կը խնդրեմ որ հաւատաք թէ ձեր վստահութիւնը կը նկատեմ իբր մասնաւոր յարգանք մը:»

Նոյն իրիկունը, տոմսս հասաւ անոր սենեակը եւ յաջորդ առաւօտը սա պատասխանը գտայ.—

«Բացարձակապէս իրաւունք ունիք. կէս ճշմարտութիւնը բան մը չարժեր, պէտք է որ ան միշտ կատարեալ ըլլայ: Իմ ամբողջ ուժս պիտի ամփոփեմ ոչ մէկ բան ծածկելու համար, ինծի եւ ձեզի հանդէպ: Ճաշէն ետքը սենեակս եկէք (վաթսունը-եօթը տարեկանիս, սխալ մեկնութիւններու վախը չունիմ), վասնզի պարտէզին մէջ կամ ուրիշներու քով չեմ կրնար խօսիլ: Հաւատացէք ինծի, դիւրին չեղաւ այս որոշումին յանգիլ:»

Իրիկուան դէմ զիրար տեսանք դարձեալ սեղանին վրայ եւ վայելչօրէն խօսեցանք անտարբեր նիւթերու շուրջ: Բայց արդէն պարտէզը, երբ իրարու հանդիպեցանք, խոյս տուաւ ինձմէ, բացայայտ շփոթութիւնով մը. ցաւեցայ եւ յուզուեցայ միանգամայն, տեսնելով ճերմակ մազերով այս ծեր կնոջ փախչիլը աղջկան մը պէս երկչոտ, արեւարդել — շոճիներու ծառուղիի մը մէջ:

Իրիկունը, որոշուած ժամուն, անոր դուռը զարկի: Անմիջապէս բացուեցաւ: Մթնշաղ լոյս մը կը տարածուէր հոն, սեղանին վրայ փոքրիկ կանթեղ մը միայն դեղին լոյսի մը կոնը կը ձգէր սենեակին մէջ ուր վերջալուսային մթութիւն մը կը տիրէր: Առանց նեղուելու, Տիկ. Գ... զիս դիմաւորեց, թիկնաթոռ մը ցոյց տուաւ եւ դիմացս նստաւ, կը զգայի որ իր շարժուձեւերէն իւրաքանչիւրը ուսումնասիրուած էր, բայց լռութիւն մը տիրեց, յայտնապէս ակամայ, լռութիւն մը որ կը կանխէ ծանրակշիռ որոշում մը, լռութիւն մը որ երկար տեւեց, շատ երկար եւ զոր համարձակութիւն չունէի խզելու խօսիլ սկսելով. որովհետեւ կը զգայի որ հոս զօրաւոր կամք մը բուռն կերպով կը պայքարէր զօրաւոր դիմադրութեան մը հետ:

Տակի խօսակցութեան սրահէն երբեմն կը բարձրանային վալսի մը կցկտուր եւ տկար ձայներու յորձանքները եւ ես լարուած ուշադրութիւնով մտիկ կ՚ընէի, կարծես թէ մեղմացնելու համար այս լռութեան ճնշումը: Ան ալ անախորժ կերպով նեղուած կ՚երեւէր այս խաղաղութեան հակաբնական ծանրութենէն. վասնզի յանկարծ ամփոփուեցաւ, կարծես նետուելու համար ու սկսաւ.

— Առաջին խօսքը միայն դժուար կուգայ: Արդէն երկու օրէ ի վեր պատրաստուեցայ բոլորովին յստակ եւ ճշմարտախօս ըլլալ. կը յուսամ որ յաջողիմ: Թերեւս տակաւին չէք հասկնար թէ ինչու այս բոլորը ձեզի կը պատմեմ, դուք որ ինծի խօսած էք. բայց չանցնիր օր մը, նոյնիսկ ժամ մը որ չխորհիմ այդ դէպքին եւ դուք կրնաք հաւատալ այս ծեր կնոջ թէ անտանելի է, իր ամբողջ կեանքի ընթացքին, ակնարկը յառած մնալ իր գոյութեան մէկ կէտին վրայ, միայն մէկ օրուան համար: Վասնզի ինչ որ ձեզի պիտի պատմեմ, վաթսունը եօթը տարիներուս վրայ քանի չորս ժամուան շրջան մը միայն կը գրաւէ եւ յաճախ ինքնիրենս ըսած եմ, գաւանցելու աստիճան. «Ի՛նչ փոյթ եթէ ժամանակի այս երկար տեւողութեան ընթացքին յիմարութեան պահ մը, հատ մը միայն ունեցած ըլլամ»: Բայց կարելի չէ փրկուիլ այն բանէն զոր տար[...] բացատրութիւնով մը խղճմտանք կը կոչենք. երբ տեսայ որ այնքան առարկայօրէն կը քննէք Անրիէթի պարագան, խորհեցայ որ միշտ դէպի անցեալը դառնալու այս անհանդուրժելի ձեւը, իմ կողմէ իմ անձիս այս տեւական դատապարտութիւնը, թերեւս վերջ գտնէին, եթէ որոշէի ազատօրէն խօսիլ մէկու մը առջեւ կեանքիս այս մէկհատիկ օրուան մասին: Եթէ փոխանակ անգլիական կրօնքին պատկանելու, կաթոլիկ եղած ըլլայի, երկար ատենէ ի վեր արդէն խոստովանանքը ինծի առիթը հայթայթած պիտի ըլլար զաղանիքէս փրկուելու. բայց այս մխիթարութիւնը կը մերժուի մեզի եւ ահա թէ ինչո՛ւ այսօր ինքզինքս արձակելու այս տարօրինակ փորձը կ՚ընեմ, ձեզ իբր խոստովանահայր առնելով: Գիտեմ որ անսովոր բան է այս, բայց առանց վարանելու ընդունեցիք իմ առաջարկս որուն համար շնորհակալ եմ:

Ուրեմն, ըսի արդէն ձեզի որ [...] տի ուզէի կեանքիս մէկ օրը [...] պատմել. մնացեալը անկարեւոր [...] նոյնիսկ ձանձրալի՝ ինձմէ զատ [...] րիշ մէկու մը համար: [...] մինչեւ քառասուն-երկու տարեկան [...] շատ սովորական եղած է: [...] Սկովտիայի մէջ հարուստ [...] րեր էին. մեծ գործարաններ [...] ագարակներ ունէինք. մեր [...] ազնուականութեան ձեւով, [...] մեծ մասը կ՚ապրէինք մեր [...] մէջ եւ «սէզոն»ը կ՚անցընէինք [...] տոն: Տասնը ութը տարեկանիս [...] կերութեան մը մէջ ծանօթացայ [...] մուսինիս հետ, R... հանրածանօթ [...] ընտանիքին երկրորդ որդին էր [...] տասը տարի Հնդկաստանի մէջ [...] ռայած էր: Առանց սպասելու [...] նացանք եւ մեր ընկերային [...] կարգին անհոգ կեանքը կ՚ապրէինք [...] երեք ամիս Լոնտոն, երեք [...] մեր կալուածներուն մէջ, մնացեալ [...] ժամանակը պանդոկէ պանդոկ [...] թալով Իտալիոյ, Սպանիոյ եւ Ֆրան[...] սայի մէջ: Ամէնէն թեթեւ ամպ[...] բնաւ չխանգարեց մեր ամուսնութիւնը. երկու որդիները զոր [...] ցանք այսօր կատարեալ մարդեր [...]

(Շար.)